30,060/B/2

JABLONSKI, P.E.

7/6

PAVLI ERNESTI IABLONSKI,
DOCTORIS THEOLOGI IN ACADEMIA FRANCOFVRTANA SENIORIS
ET
SOCIETATIS SCIENTIARVM REGIAE BEROLINENSIS MEMBRI,

PANTHEON AEGYPTIORVM,

SIVE

DE DIIS EORVM

COMMENTARIVS,

CVM

PROLEGOMENIS

DE RELIGIONE ET THEOLOGIA AEGYPTIORVM

PARS I.

Francofurti ad Viadrum,
SVMPTIBVS IOAN. CHRIST. KLEYB.
MDCCL.

PRAEFATIO.

Non eſt, Lector beneuole, quod multis tempora tua morer. Rationes grauiſſimae, ſed quas commemorare, mihi, et forte etiam Tibi, moleſtum eſſet, ſubito me impulerunt, et invitum quodammodo adegerunt, vt obſeruationes has de Diis Aegyptiorum, deque ipſorum Religione et Theologia, diu preſſas et neglectas, nunc demum abſolutas, ac pro virili expolitas, inque ordinem redactas, luci publicae exponerem. Qua in re id potiſſimum negotii datum mihi eſſe credidi, vt doctrinas Aegyptiorum priſcas et

genuinas, ex ſcriptoribus optimis, quanta potui induſtria eruerem, easque ab additamentis et interpolationibus Graecorum recentioribus ſollicite ſecernerem. Erat id vtique nonnihil laborioſum et difficile; ſed et fructum promittebat tanto vberiorem, quem me conſecutum quoque eſſe ſpero. Deinde vero, in id etiam ſedulo incubui, vt nomina Deorum Aegyptiorum, aliaque, quae Aegyptiis propria fuiſſe nouimus, non ex peregrino, Hebraeorum, Arabum, aut etiam Graecorum, ſermone, qui multorum mos eſt; ſed ex auita Aegyptiorum dialecto, cuius reliquiae ampliſſimae et copioſiſſimae, in lingua ita dicta Coptica, hodieque ſuperſunt, diligenter explicarem ac illuſtrarem. His itaque ſubſidiis inſtructus, in ſtudio, multis ceteroquin, magnisque difficultatibus impedito, progreſſus paulatim feci non poenitendos, eosque me feciſſe, cum aliquo certitudinis ſenſu intellexi. Tuum vero erit, Beneuole et candide Lector, arbitrari, num quid ſpei et opinioni meae, euentus reſponderit.

Com-

Commentarius meus de Diis Aegyptiorum, quandoquidem Bibliopola, vir honeftus, mihique amiciffimus, magnopere me vrfit, vt aliquid faltem illius, Nundinis nunc inftantibus, publici iuris facerem, in duas Partes diftribuendus fuit. Pars prima, quae iam tibi offertur, operis huius libros duos priores complectitur, quorum fumma capita et argumenta ipfis his libris praefixa videbis. Acceffura his erant, Prolegomena paulo prolixiora, de Regione et Theologia veterum Aegyptiorum, in quibus, de idololatriae in illa regione initiis, de indole porro atque natura illius idololatriae, ac denique de modo tradendi doctrinam Theologicam, Aegyptiorum Philofophis vfitato, non perfunctorie difputatur; verum, quoniam imminebant Nundinae Lipfienfes, quibus Commentarium meum fe publicaturum effe, promiferat Bibliopola, operae vero typographicae, aliis negotiis diftractae, votis noftris fatisfacere non poterant, oportuit illa in Partis fecundae editionem reiicere. Ne vero nefcias Lector, quaenam fint argumenta

pertractanda in Parte ſecunda, ea hic quoque in anteceſſum enumerabo. Erit autem

LIBER III.

DE DIIS, QVI AD LVNAM AB AEGYPTIIS REFEREBANTVR.

LIBER

LIBER IV.

DE NILO, ET NVMINIBVS AD FLVVIVM HVNC RELATIS.

Cap. I. De *Nilo flumine, ab Aegyptiis inter Deos culto.*

Cap. II. *De Apide, Tauro Memphitico Sacro, Symbolo incrementi Niliaci.*

Cap. III. *De Serapi, Deo peruetusto Memphitico.*

Cap. IV. *De Mneuide, Tauro sacro Heliopolitano, et Onuphi, Tauro sacro Hermunthite.*

LIBER V.

DE RELIQVORVM DEORVM AEGYPTIORVM TVRBA.

Cap. I. *De Anubide, quem Graeci Mercurium interpretari solent.*

Omni vero ope et contentione annitar, quod et Bibliopolae, viro optimo pollicitus ſum, vt Pars ſecunda, quae libros tres poſtremos continet, primam quantocyus ſubſequatur. Et quia, dum in pertexendo Commentario meo totus occupatus ſum, facile animaduerti, me ne ſic qui-

quidem omnia, quae ad Religionem et Theologiam Aegyptiorum veterum, ab omni parte recte cognoſcendam faciunt, exhaurire potuiſſe; ſed multa etiamnum ſupereſſe, quae vberiorem et diſtinctam magis explicationem deſiderant, illis etiam, ſi lectori cordato, conatus meos non improbari didicero, poſthaec manum diligentem admouebo. Inter ea locum primum tenebit *Aegyptus antiqua ſacra*, ſiue Diſſertatio de Templis Deorum, per totam Aegyptum conſtructis, et ſacris inibi fieri ſolitis. Excipiet eam *Explicatio Tabulae Bembinae*, vel, vti nuncupari aſſolet, *Iſiacae*, quae potiora Aegytiorum Feſta, per annum celebrata, in imagine repraeſentat, cuius ſpecimina dedi, in Miſcellaneorum Berolinenſium Tomis, VI. et VII. illique ſubiiciam peculiare de diebus Feſtis Aegyptiorum Schediaſma, cuius pariter ſpecimen quoddam exhibui, in Miſcellaneorum illorum Tomo VII. Et ſi Deus longiorem vitae et valetudinis vſuram clementer in-

dulſerit, his denique addam, Syntagma *de Sacerdotibus Aegyptiorum, eorumque variis ordinibus.* Quibus omnibus rite expoſitis, et in idonea luce collocatis, Religio et Theologia veterum Aegyptiorum quantum id Monumenta huius rei antiqua, quae aetatem tulere, permittunt, ſatis cognita nobis et perſpecta dici poterit. De erroribus typographicis, qui, quod vehementer doleo, in partem primam ſatis numeroſi irrepſerunt, aliquid adhuc dicendum eſſet. Verum me quidem, qui a loco impreſſionis tam longe abſum, lector aequus facile excuſatum habebit. Ceterum operam dabo, vt omnia in fine Partis ſecundae, diligenter et ſollicite annotata deprehendantur. Dabam Francofurti ad Viad.

pridie Dominicae Iubilate,

Anni MDCCL.

CON-

CONSPECTVS ARGVMENTORVM ET CAPITVM PARTIS PRIMAE.

Liber I.

DE PRIMIS RERVM OMNIVM PRINCIPIIS, SECVNDVM AEGYPTIOS, DIISQVE NATVRAE SPIRITVALIS.

LIBER

LIBER II.

DE SOLE, NVMINIBVSQVE AB AEGYPTIIS AD SOLEM RELATIS.

DE

DE
DIIS AEGYPTIORVM
LIBER I.

qui eſt

de Diis gentis huius ſpiritualibus, inuiſibilibus et aeternis.

CAPVT I.

De Athor Aegyptiorum Dea, quam Graeci Venerem interpretantur.

§. 1.

Ea fuit Theologiae Aegyptiacae, quae vulgo tradi ſolebat, indoles, ea cultus Diuini, quem Niligenae Numinibus ſuis offerebant, ratio, tale ſolennium celebritatum ab illa gente in Deorum ſuorum honorem inſtitutorum ingenium, vt qui haec omnia oculo tantum fugitiuo ac veluti curſorio contempla- *Aegyptii coluerunt etiam Deos inuiſibiles, naturae ſpiritualis, de quibus hoc libro agitur.*

tur, neque fracto exteriori cortice in medullam intimam perrumpit, imaginari sibi perquam facile possit, populum ob rerum diuinarum scientiam olim percelebrem, cuius Sapientiam admirandam, tota Vetustas, et ipsa adeo S. Scriptura praedicat, nihil coluisse nisi Deos materiales, visibiles, totam rerum adspectabilium naturam, Coelos, Terram, Solem, Lunam ac Astra, Nilum denique et quaecunque existimabant fertilitatis terrae suae causas efficientes proximas. Et certe fuerunt semper et olim et nunc viri longe eruditissimi, qui hoc ipsum, quod sibi primum persuaserant, etiam aliis adductis argumentis valde speciosis demonstrare annisi sunt. At enim suspicionem talem, in gentem ab ipsis fere incunabulis perpolitam, et quae scientiarum omnium mater quodam suo iure dici potest, praeter omne eius meritum cadere, Liber hicce, vt spero, palam faciet praecipue cap. III, et de eodem argumento etiam quaedam disseremus in Prolegomenis de Theologia antiquorum Aegyptiorum. Liber enim hicce noster primus Doctrinam vetustorum Aegypti Philosophorum, de Spiritu aeterno, inuisibili, omnipotenti, nullis sensibus, sed sola tantum mentis acie percipiendo, explicabit. Vt vero doctrinam hanc tum ordine quodam perspicuo tradamus, tum methodo quoque illorum Philosophorum tanto magis attemperemus, dicendum nobis erit I. de Athor, siue Venere; II. de Phtha, siue Vulcano; III. de Neitha, siue Minerua; IV. de Cnuphi, seu Agathodaemone; V. de Tithrambone, vel Nemesi, id est scelerum et criminum vindice. Capite hoc primo agemus nunc de Dea Athor, siue Venere, de reliquis vero disseretur capitibus insecutis.

Illis tamen praemit-

§. 2. Ordior ab Athor siue Venere, eo quod Veteres Aegyptiorum Sapientes, illam per *σωματοποιΐαν* finxerunt primum rerum omnium principium. Equi-

Equidem Numen hoc vetuſtiſſimum multa denſaque hactenus caligine obrutum jacuit, paucis profecto vel de nomine notum, quod cordatus quisque non inuitus fatebitur; verum operam dabimus diligentem, vt ope bonorum et fidei non ſuſpectae monumentorum, ac cumprimis veteris Aegyptiorum ſermonis, qui in Coptica lingua magna ex parte adhuc ſupereſt, Numen hoc ex tenebris in lucem protrahamus, et quae qualisue fuerit, demonſtremus.

tenda Athor Graecis dicta Venus.

§. 3. Et primo quidem in dubium a nemine vocari poterit, fuiſſe aliquod vetuſtioribus Aegypti incolis Numen, magna veneratione cultum, ab ipſis quidem vocatum ATHOR, quod vero Graeci, qui omnia diuerſarum gentium Numina ad Theologiam ſuam referre atque accommodare ſolent, Venerem interpretati ſunt. Docet hoc ORION, Grammaticus non incelebris, cuius teſtimonio auctor ETYMOLOGICI MAGNI ſaepius vtitur, qui et haec ex eo excerpſit in voce Ἀθύρ. Ἀθὺρ ὁ μὴν, καὶ τὴν Ἀφροδίτην Αἰγύπτιοι καλοῦσιν Ἀθώρ· Καὶ μῆνα γε τὸν τρίτον τοῦ ἔτους ἐπώνυμον ταύτῃ πεποιήκασιν. οὕτως Ὠρίων. *Athyr eſt nomen menſis. Aegyptii etiam Venerem vocant Athor, et ab eadem tertium anni ſui menſem denominarunt.* Equidem praeter hunc Orionem, non ſuccurrit quisquam alius, qui rem eandem verbis diſertis ita tradiderit; ſed adſunt tamen alia, quae, vbi cum teſtimonio Orionis, et inter ſe comparantur, dubitationi locum nullum relinquunt. Faciunt ad rem hanc verba HESYCHII ſequentia: Ἀθὺρ μὴν καὶ βοῦς παρὰ Αἰγυπτίοις. *Athyr. Ita Aegyptiis dicitur et menſis quiſpiam et bos.* Quod ad menſem attinet, idem iam vidimus tradere Orionem. Et eſt ſane res notiſſima, tertium anni Aegyptiaci Menſem, Niligenis dictum fuiſſe *Athyr*, quippe quod Veteres, Graeci et Romani, perſaepe teſtantur. In Coptorum libris nomen hoc ſemper ſcribitur *Athor*,

De Numine Athor Veterum teſtimonia.

 Ἀθὼρ,

Ἀθὼρ, idque nos monere ORION non neglexit. *Venerem*, inquit, *Aegyptii vocant Athor, et ab ea tertium anni ſui menſem denominarunt.* Quando vero HESYCHIVS addit, Aegyptios bouem pariter dixiſſe Ἀθὺρ, (*Athyr*) id non de boue naturali; ſed de noſtra tantum *Athor* intelligi poteſt. Nam Simulachrum huius Deae, ſumma Aegypttorum religione conſecratum, fuiſſe bouem foeminam, vel vaccam, docebimus §. 15 huius capitis. Sed omnium optime * HERODOTVS, ſcriptor antiquitatis vltimae, obſeruationem ORIONIS de *Athor*, teſtimonio ſane egregio confirmat. Scribit is namque Lib. II, cap. 41, vrbem eſſe in Praefectura Proſopitide, cui nomen fuerit Ἀτάρβηχις, *Atarbechis*, quod ego, vti ** alio loco iam monui, interpretor *Aphroditopolin*, id eſt *Veneris vrbem.* Interpretationis huius argumentum inuictum, HERODOTVS ipſe mihi ſubminiſtrat, quando l. c. de vrbe illa hoc commemorat. Ἐν δὲ αὐτῇ Ἀφροδίτης ἱρὸν ἅγιον ἵδρυται· *In illa ſacroſanctum Veneri Templum eſt.* Vrbem hanc Strabo, de eadem plane loquens, Lib. XVII, p. 552, (Edit. Casaub. de an. 1587) appellat Ἀφροδίτης πόλιν. Nempe HERODOTVS dederat noibs ipſum patrium vrbis illius nomen Ἀτάρβηχιν, vel, *** vti ſcribendum eſſe cenſeo,

* Ex Scriptoris huius teſtimonio colligere datur, diu ante Herodotum, cultum τῆς *Athor*, apud Aegyptios receptum fuiſſe. Verum id aliis quoque argumentis probari poteſt. In ERATOSTHENIS catalogo regum Thebaeorum in Aegypto, trigeſimus primus vocatur *Penteathyris.* Id vero Aegyptiorum ſermone audit ⲡ-ϩⲟⲛⲧ ⲁⲑⲱⲣ (vel ϩⲱⲣϩ) *P-Hont Athorh*, quod ſignificat *Summum Sacerdotem Veneris.* Hunc vero exitu Iſraëlitarum ex Aegypto antiquiorem facit MARSHAMVS in Canone Chronico.

** In Exercitat. de Remphah, p. 77.

*** Ibidem.

censeo, Ἀτάρβηχιν; STRABO vero secutus, Scriptores graecos nomen Aegyptiacum interpretatur cum illis Ἀφροδιτόπολιν, non male. Ἀτὰρ enim, vel, vt scribit ORION Ἀθώρ, est secundum interpretationem Graecorum *Venus*. ⲂⲀⲔⲒ porro, (*Baki*) sermone Aegyptiorum auito et Coptico *vrbs* dicitur, ex quo patet, Ἀτάρβηχιν esse Ἀφροδιτόπολιν, *Veneris vrbem*.

§. 4. Sic igitur ORIONIS testimonium extra omnem dubitationis aleam collocauimus. Habuerunt Aegyptii omnino Numen sancte cultum, quod ex vernaculo gentis huius sermone depromtum, Graeci modo ἀτὰρ, modo Ἀθὺρ, modo etiam Ἀθώρ scribere solent, quodque ipsi *Venerem* interpretantur. Hic vero cogitandum non est de *Venere* Graecorum, fabulis Poëtarum tantopere celebrata, e spuma maris orta, Vulcani vxore, meretricum et libidinum infandarum patrona. Sunt hae fabulae Graecorum, successu temporis a poëtis paulatim in Theologiam eorum inuectae, sed Aegyptiis, et in vniuersum Orientalibus peregrinae. Aliud omnino fuit Numen illud religione Orientalium consecratum, quod Graeci, vbi de eo verba faciunt, *Venerem* nuncupare consueuerunt, quia visi sibi sunt, inter Numen illud, suamque Venerem, aliquam conuenientiae speciem deprehendisse. Quoniam vero rationes sunt, ob quas Numen illud etiam ad *Iunonem* suam referri posse putent, hinc est, quod in eorum libris, * nunc quidem *Veneris*, nunc vero etiam *Iunonis* nomine designari videamus. Et quando Numen istud *Veneris* nomine insigniunt, vt id tamen a Graecorum Venere, libidinum Praeside

Quo sensu Athor Numen Venus dicatur.

* Loca Veterum, quae id docent, pluscula, congessi in Dissert. ea de re, quae extat in Miscell. Lips. Vol. VI, pag. 50, 51.

fide distinguant, solent eam cognominare * *Venerem Colestem*, aut simpliciter ** *Coelestem*. Eaque sine dubio ratio est, quod Scriptores iidem graeci, vbi de Venere Aegyptiorum, siue *Athor*, sermonem iniiciunt, eam *Iunonem* quoque, aut *Coelestem* itidem nuncupare soleant. Constat, veteres de *** *Iunone Aegyptiorum* passim loqui; et HERODOTVS tamen, qui celebriora in Aegypto templa omnia perreptauit, et in rationes sacrorum gentis huius diligentia scrupulosa inquisiuit, conceptis verbis testatur, Aegyptiis *Iunonem* incognitam plane esse Lib. II, c. 50. Haec inter se conciliari alia via non possunt, quam dicendo, HERODOTVM loqui de Iunone Graecorum, quam Aegyptii vere ignorabant, alios vere de Iunone Orientalium, quae cum Venere confundi consueuit. Licet hinc non inuita Minerua concludere, ea omnia, quae de Iunone Aegyptiorum in Veterum libris obuia sunt, spectare ad nostram *Athor*, quam communius *Venerem* interpretari solent. Eandem *Venerem*, *Coelestem* ab Aegypti incolis nuncupari, scribit AELIANVS de Anim. Lib. X, c. 27, vt nimirum sic eam a vulgari Venere Graecorum discernere doceat.

Quidnam Orientales per Venerem suam vel Iunonem intellexerint.

§. 5. Quid vero Orientalium Philosophi et Theologi, per illam suam *Iunonem*, siue mauis *Venerem Coelestem*, designare proprie voluerint, quamque vim ac virtutem illi attribuerint, dictu tanto difficilius est, quod magnus in hac re Veterum inter se dissensus non possit non obseruari. Multi Venerem hanc nihil aliud

* ** Vide Miscellanea Lipf. Vol. VI, p. 52, 53.

*** MANETHO Sacerdos Aegyptius, apud PORPHYRIVM de Abstin. Lib. II, p. 223, Edit. Lugdun. DIODORVS p. 13 et 14. HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I, cap. 11, et alii.

aliud re ipſa fuiſſe volunt, quam * Lunam, Numen a cunctis gentibus ſumma religione cultum. Alii potius augurantur, Orientales in Venere ſua ** *Planetam* inprimis *Veneris* cultu religioſo veneratos fuiſſe, cui ante omnes, Arabes magnopere deditos fuiſſe, conſtat. His, quae iam dudum viri omni doctrina egregie ornati multis perſecuti ſunt, nunc non immorabimur. Non tamen praetermittere poſſum, quod MACROBIVS antiquitatis omnis, ac Theologiae cumprimis Veterum indagator diligentiſſimus, ad argumentum praeſens ſpectans memoriae prodidit Saturnal. Lib. I, cap. 21. *Phyſici*, inquit, *terrae ſuperius hemiſphaerium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt, inferius vero hemiſphaerium terrae Proſerpinam vocauerunt. Ergo apud Aſſyrios, ſiue Phoenicas, lugens inducitur Dea: quod Sol annuo greſſu, per duodecim ſignorum ordinem pergens, partem quoque hemiſphaerii inferioris ingreditur -- et cum eſt in inferioribus, et ideo dies breuiores facit, lugere creditur Dea, tanquam Sole raptu mortis temporalis amiſſo, a Proſerpina retento. -- Simulachrum huius Deae in monte Libano*(loquitur de celebri Venere Aphacitide) *fingitur capite obnuto, ſpecie triſti -- Quae imago, praeter quod lugentis eſt, vt diximus Deae, terrae quoque hyemalis eſt* etc. Quae ideo potiſſimum hic adſcripſi, quod ſimilia prorſus de Venere ſua memoriae quoque prodiderint Aegyptiorum Sacerdotes, quod infra pluribus perſequemur §. 14.

§. 6. Verum enim vero illud ante omnia obſervare hic operae pretium eſt, Orientales plerumque in Venere *Orientales per Vene-*

* Vide SELDENVM de Diis Syris Syntagm. II, cap. II, IV; et VOSSIVM de Idol. Lib. II, cap. XXI, XXII.

** Vide et hic SELDENVM Synt. II, c. IV; RELANDVM de Relig. Mohammed. p. 155. 156; et HIERONYMVM in vita Hilarionis Opp. T. IV, Part. II, col. 82.

rem designarunt etiam totam rerum omnium Naturam.

Venere sua Coelesti, vel Iunone colere voluisse totam quodammodo rerum Naturam, aut naturae magnam Parentem. Ex illorum certe sententia, PLVTARCHVS in vita Crassi p. 553, fin. de Dea Syrorum Hierapolitana, hunc in modum disputat: Ἣν οἱ μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὴν ἀρχὰς καὶ σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγρῶν παρασχοῦσαν αἰτίαν καὶ φύσιν νομίζουσι, καὶ τὴν πάντων εἰς ἀνθρώπους ἀρχὴν ἀγαθῶν καταδείξασαν. *Quam Venerem quidam, alii Iunonem, nonnulli eam, quae incunabula et semina omnibus ex humido praebuit, causam et naturam arbitrantur esse, et quae principium omnium bonorum, quae in homines redundant, ipsis commonstrauit.* Rem hanc ipsam, etsi paucioribus significat PTOLEMAEVS in Tetrabiblo, et Paraphrastes eius PROCLVS Lib. II, pag. 97, loquens de Populis Syriae, Phoeniciae, Asiaeque minoris: *Earum incolae fere vbique Stellam Veneris*, (τὴν ♀) *quasi Deorum matrem, supplices venerantur, variis indigenisque nominibus inditis.* Inter nomina indigena, quibus Dea illa a Syris colebatur, ponendum vtique nomen apud gentes illas inclytum *Atergatidos*, de qua similia notauit SIMPLICIVS in Aristotelis Lib. IV, Auscultat. Phys. p. 150 a. Edit. Ald. Διὸ καὶ τὴν Συρίαν Ἀταργάτην (ita legendum) τόπον θεῶν καλοῦσιν, καὶ τὴν Ἶσιν οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς πολλῶν θεῶν ἰδιότητας περιεχοῦσας. *Idcirco etiam Atergatiden, Syrorum Deam, vocant * locum Deorum, vti et Aegyptii Isin suam, eo quod plurimorum Deorum proprietates in se comprehendant.* Egregie his concinunt, quae APVLEIVS de Iside Aegyptiorum, quam et *Venerem coelestem* appellitat, ex arcana gentis illius Theologia memoriae prodidit. Eam namque in principio Lib. XI sic alloqui-

* ORPHEO, aliisque vetustis Graecorum Theologis, *locus Deorum* et *Mater Deorum*, idem significant.

alloquitur: *Seu tu coeleſtis Venus, quae primis rerum exordiis ſexuum diuerſitatem generato amore ſociaſti.* Apud eundem vero in ſequentibus Iſis ipſa de ſe haec praedicat: *En aſſum -- rerum natura parens, elementorum omnium domina, ſeculorum progenies initialis, ſumma Numinum, regina Manium, prima Coelitum, Deorum Dearumque facies vniformis.* Quibus poſtremis verbis, auctor inprimis eruditus id videtur voluiſſe ſignificare, quod vetuſtioribus Theologis per *Iouem* et *Matrem Deorum*, ſubinnuere placuit. Sed de Iſide ſuo loco plura. Vetuſtiſſimae huius Theologiae veſtigia ſatis luculenta paſſim apud antiquos, tum Philoſophos, tum Poëtas, Graecorum et Romanorum reperiuntur. Inde ſine dubio arceſſenda eſt ea *Veneris* interpretatio, quae apud CICERONEM occurrit de Nat. Deor. Lib. II, cap. 27: *Quae autem Dea ad res omnes veniret, Venerem noſtri nominarunt.* A quibus non abludunt illa OVIDII Faſtor. Lib. IV, v. 91, ſeqq.

Illa (Venus) *totum digniſſima temperat orbem:*
Illa tenet nullo regna minora Deo:
Iuraque dat Coelo, terrae, natalibus vndis,
Perque ſuos initus continet omne genus.
Illa Deos omnes (longum numerare) creauit,
Illa ſatis cauſas arboribusque dedit.

A pluribus hic iam congerendis, ne taedium lectori pariam, libenter abſtineo. Colligere ex his vnusquisque per ſe iam ſatis poterit, quaenam fuerit vetuſtiorum in Oriente Theologorum, de Numine illo, quod Graeci *Venerem* interpretantur, doctrina, et quid ipſi eo Numine deſignare et venerari voluerint, etſi priſca illa doctrina pedetentim labentibus ſeculis adulterata, corrupta, et in ſenſum alienum detorta fuerit.

Athor Aegyptiis Noctem designat.

§. 7. Verum nunc iam propius ad *Venerem* Aegyptiorum, patrio ipſorum ſermone *Athor* dictam, accedamus. Vbi ante omnia de vera nominis huius etymologia nos ſollicitos eſſe oportet. Ea namque feliciter eruta, viam ad reliqua facilem et planam nobis aperiet. LA CROZIVS ὁ μακαρίτης, cuius exquiſita eruditio, et magna in his rebus peritia, omnium ore celebratur, aliquando ad me ſcribens, ſuſpicabatur, nomen Ἀθὼρ Aegyptiis deſignaſſe *Planetam Veneris* Theſ. Epiſtol. Tom. III, p. 159. Et ego quoque, in literis ad eundem, alia occaſione ſcriptis, a tali ſententia tum quidem me non alienum oſtendi Tom. I, p. 177. At vtrique noſtrum eo tempore in mentem non venerat luculentum Teſtimonium * ACHILLIS TATII, in Vranolog. Petavii p. 136, ex quo clare et certo conſtat, Aegyptios Planetis alia longe nomina indidiſſe, quam Graecos. Qualenam gens haec Planetae *Veneris* tribuerit; id quidem ignoramus, nomen enim hoc, vitio librarii, vt credere par eſt, excidit. Sed iſtud tamen ex teſtimonio illo certo ſcitur, Aegyptios Planetam hunc non *Veneri*; verum alii cuipiam Numini attribuiſſe. Ne ſimus iuſto prolixiores, miſſis aliis, quae de nomine Ἀθὼρ dicta forte ſunt, aut dici poſſent, noſtra ſententia, Ἀθὼρ, literis Aegyptiorum, quas nunc Copticas vocant, expreſſum, erit ⲉ̇ϫⲱⲣϩ id eſt *nox*, qua quidem voce Coptis nihil eſt familiarius et frequentius, eaque in libris eorum, editis manuque exaratis, ſexcenties occurrit. Litera ſecunda huius vocis, ϫ, ab Aegypti incolis hodieque, vt *th* blaeſum Anglorum, vel vt *g* Gallorum ante *e*, aut *i*, pronuntiatur, cumque in Alphabetho Graecorum non occurrat litera, ſonum hunc plene exprimens, ab illis vel per ϑ, vel per γ, vel alio etiam modo efferri

* Verba huius auctoris dedi & nonnihil excuſſi, in *Remphah illuſtrato*, p. 39, 40.

ferri solet. Vix igitur vox Aegyptia ⲉϫⲱⲣϩ melius quam *Athorh*, literisque graecis Ἀθὼρ, scribi potuit, eaque de causa, scriptionem istam huius vocis, ab ORIONE nobis suppeditatam, reliquis, de quibus §. 3, 4 dictum, omnino praeferendam esse censeo. Vt autem rationes, quae apud me effecerunt, vt hanc vocis Ἀθὼρ originationem veram et certam iudicem, ordine exponam, ostendam primo, gentes fere omnes cultiores, interque illas, Graecos quoque antiquiores, ac denique sigillatim Aegyptios, *Noctem*, tanquam Numen potens et magnum, eximia veneratione coluisse, et idem illud Numen, *Veneris* etiam nomine a Graecis designari consueuisse.

§. 8. *Noctem* inter praecipua gentium Numina locum semper habuisse, et a populis cultioribus promedum omnibus impensa religione cultam fuisse, vix probatione eget. Ex Phoenicum Theologia haec affert EVSEBIVS Praeparat. Euang. Lib. I, c. 10: Εἶτα φησι γεγενῆσθαι ἐκ τοῦ Κολπία ἀνέμου καὶ γυναικὸς αὐτοῦ Βαὰυ, τοῦτο δὲ νύκτα * ἑρμηνεύειν, αἰῶνα καὶ πρωτόγονον, θνητοὺς ἄνδρας, οὕτως καλουμένους. *Deinde scribit* Sanchuniathon Phoenix, *ex Kolpia vento, atque vxore eius Baau, quod interpretantur Noctem,* ** *iterum vel Aeona, ac Primogenitum, mortales vtrumque procreatos.* En igitur *Noctem* principium rerum creatarum, in Theologia Phoenicum! Nomina in Fragmento hoc commemorata Κολπία et Βαὰυ, esse hebraica, קול פי יה, *vox oris Dei*, et בהו *inane*, atque ex historia creationis Mosaica desumta, dudum viri eruditissimi animaduerterunt. Vide sis, HVGONEM GROTIVM in notis ad Lib. I, de

Nox Theologis Phoenicum Numen erat magnum, Principium rerum creatarum.

* Melius forte legeretur ἑρμηνεύει, et sic latine verti.

** In Theologia Orphica *Phanes* et πρωτόγονος vnum sunt. *Phanes* vero est αἰὼν, *aeuum.* Id enim Aegyptiis significat ⲫⲉⲛⲉϩ *Phaneh.* Hinc Orphei *Phanes.*

de verit. Rel. Chriſt. p. 239, Edit. Pariſ. et BOCHARTI Geogr. Sac. Part. II, Lib. II, c. 2. Traditionem hanc SANCHVNIATHONIS, ſiue is ſcriptor genuinus ſit, ſiue minus, ex priſca et genuina Phoenicum Theologia dimanaſſe, iure ambigi non poteſt. Nam ex EVDEMO Peripatetico antiquo, Ariſtotelis auditore et diſcipulo, qui ipſe MOCHVM ſcriptorem gentis Phoeniciae peruetuſtum ſecutus eſt, ſimilia fere quod ad rem, etſi aliis verbis concepta, de Phoenicum Theologia affert DAMASCIVS, in eximio fragmento libri *de Principiis*, quod beatus WOLFFIVS Hamburgenſis, in Anecdotis Graecis Tom. III, edidit, vbi p. 260 haec occurrunt: Αἰθὴρ ἦν τὸ πρῶτον καὶ ἀὴρ, αἱ δύο * αὗται ἀρχαί. ἐξ ὧν γεννᾶται Οὐλωμὸς ὁ νοητὸς θεός. *Aether erat primum atque aër, duo Mochi principia, ex quibus gignitur Vlomus, Deus intelligibilis*, ſolo nempe intellectu percipiendus. Quod in hiſtoria Moſaica Gen. I, 2 dicitur רוח אלהים, *Spiritus Dei*, vel, vti verba verti etiam poſſent, *Ventus Dei*, id SANCHVNIATHON, ſiue quisquis eſt, appellauit קול פי *vocem oris Dei*, vel vti graeca translatio habet *ventum Kolpia.* MOCHVS vero id ipſum vocat *aetherem.* Vocem Moſaicam בהו *inane* retinuit SANCHVNIATHON, idque in graeca verſione effertur Βαάυ, eam vero vocem vertit νύκτα, *Noctem*, fecitque eam vxorem *Kolpia.* Hanc vero MOCHVS vocat *aërem.* Ex *Kolpia* et *Nocte* ſecundum SANCHVNIATHONEM, naſcitur Αἰών, *aeuum*, ſecundum MOCHVM vero, ex *Aethere* et *Aëre* producitur *Vlomus*. Et quis in hoc *Vlomo* non illico agnoſcat Hebraeorum עולם, id eſt αἰῶνα, *aeuum*? Adeo igitur, etſi verbis inter ſe differant SANCHVNIATHONIS et MOCHI, Phoeni-

* Legendum videtur αὐτοῦ, *ipſius*, nempe *Mochi.* Et ſic verti.

Phoenicum θεολογέμενα, in re ipsa bene et amice concinunt, nobisque *Noctem*, vt principium rerum existentium, et Venerabile Orientalium Numen, repraesentant. Plura ex Phoenicum Theologia hic non addo.

§. 9. Sed plura vtique dabit nobis Graecia, quae temporibus antiquissimis, ex praescripto Orphei, vti auguror, et aliorum huius generis Theologorum, qui ex fontibus Orientalium sua deriuauerant, Templa *Nocti* non infrequentia consecrauit. Vetustissimum Deae huius *Noctis* Oraculum Delphicum memorat *auctor argumenti Pythiorum Pindari*, p. 85, Edit. Pauli Stephani. Pausanias Megaris in Graecia obseruat τὸ τῆς νυκτὸς καλέμενον ἐπιμαντεῖον, *illud, quod Noctis appellatur, Oraculum.* in Atticis, p. 97, fin. Edit. vltimae. Et eodem quoque teste, in Templo Dianae Ephesiae visendum erat Sacellum *Noctis*. in Phocic. p. 897. *Graeci etiam Noctem coluerunt, vt Numen.*

§. 10. Vt vero distinctius intelligatur, cuiusnam indolis Numen illud fuerit, quod antiquior Graecia passim, sub *Noctis* nomine venerari consueuerat, consulere oportet Poëtas Graecos, ac inprimis eorum Theogonias et Cosmogonias. HESIODVS de ea ita canit in *Theogonia*, v. 123. *Nox Graecis quoque erat Principium rerum creatarum.*

Ἐκ χάεος δ' Ἔρεβός τε μέλαινά τε Νὺξ ἐγένοντο·
Νυκτὸς δ' αὖτ' Αἰθήρ τε καὶ Ἡμέρη ἐξεγένοντο.

Ex Chao vero, Erebus et nigra Nox editi sunt,
Ex Nocte porro Aether atque Dies prodierunt.

Idem in Oper. & diebus v. 17.

Τὴν δ' ἑτέρην προτέρην μὲν ἐγείνατο νὺξ ἐρεβεννή·
Alteram vero (contentionem) *priorem genuit Nox obscura.*

Iungen-

Iungendus huic ARISTOPHANES, qui Philosophorum de origine rerum placita hunc in modum refert in *Auibus*, p. 573, Edit. Genev.

Χάος ἦν καὶ νὺξ ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον. καὶ Τάρταρος εὐρύς.
Γῆ δ' ἐδ' ἀὴρ, ἐδ' ἐρανὸς ἦν. ἐρέβες δ' ἐν ἀπείροισι κόλποις
Τίκτει πρώτισον ὑπηνέμιον νὺξ ἡ μελανόπτερος ὠὸν
Ἐξ ἐ περιτελλομέναις ὥραις ἔβλασεν Ἔρως ὁ ποθεινός.

Chaos erat et Nox, nigerque Erebus primum et ingens Tartarus.
Terra vero nondum erat, neque aër, neque coelum: in immensis autem sinubus Erebi,
Nox alas nigras habens primum omnium parit ouum subuentaneum,
Ex quo reuoluto certo tempore emersit gratus amor.

Comico huic alium adiungimus, ANTIPHANEM, ex cuius *Theogonia*, nunc deperdita, haec refert IRENAEVS contra haeres. Lib. II, c. 14, init. edit. vltimae Paris. *Antiphanes in Theogonia, de Nocte et silentio Chaos emissum dicit, dehinc de Chao et Nocte cupidinem, et ex hoc lumen, dehinc reliquam secundum eum primam Deorum genesin.* Pertinet itaque *Nox*, secundum vetustos Theologos, ad primam Deorum principum genesin. Neque cogitare hic licet, esse hanc tantum fictionem arbitrariam Poëticam, nam Poëtas id desumsisse ex antiquissimorum Graeciae Philosophorum et Theologorum placitis, liquet abunde ex illis ARISTOTELIS Metaph. Lib. XII, cap. 6: ὡς λέγεσιν οἱ Θεόλογοι, οἱ ἐκ νυκτὸς γεννῶντες, ἢ ὡς οἱ Φυσικοὶ, ἦν ὁμε πάντα χρήματα. *Vt dicunt Theologi, qui omnia ex Nocte producunt, vel,*

vt

vt Physici, omnia erant mixta. Et post pauca: οὐκ ἦν ἄπειρον χρόνον χάος ἢ νύξ. *Non potuit per tempus infinitum perseuerare Chaos vel Nox.* Vnde etiam satis aestimare quiuis potest, quidnam Graecorum et Poëtae et Philosophi per *Noctem* subinnuere voluerint. Certe eam considerari voluisse, vt Principium rerum existentium, ea quae attulimus, abunde probant. Ea quoque causa est, cur Poëtae Deam hanc appellare soleant * antiquam, vel omnibus priorem.

Eadem de Nocte doctrina quoque fuit Orphicorum.

§. II. Nuspiam vero frequentior *Noctis* mentio occurrit, quam apud *Orphicos*, qui illam inter Principia rerum omnium pariter ponunt, quod ex PROCLI in Timaeum Platonis Commentario, ex eiusdem porro Libris de Theologia Platonica et ex DAMASCII Fragmentis Libri de Principiis, a Wolffio editis, plus satis perspici potest. Doctrinam ea de re Orphicam paucis hunc in modum exponit TIMOTHEVS Chronographus, apud SYNCELLVM, et EVSEBIVM in Chronico graeco Scaligeri p. 4, et ex eo SVIDAS in voce Ὀρφεύς. Ex eo paucula haec excerpamus. Ἐξ ἀρχῆς ἀνεδείχθη τῷ κόσμῳ ὁ αἰθὴρ ὑπὸ θεοῦ δημιουργηθείς. ἐντεῦθεν δὲ κἀκεῖθεν τοῦ αἰθέρος ἦν χάος καὶ νὺξ ζοφερὰ, πάντα δὲ ἐκάλυπτε τὰ ὑπὸ τὸν αἰθέρα, σημαίνων, τὴν νύκτα προτερεύειν. *Ab initio apparuit in mundo aether a Deo productus. Inde vero ex Aethere natum est Chaos et Nox caliginosa, haec vero omnia, quae erant sub Aethere, obtexit, quo innuere voluit Orpheus, Noctem aliis rebus esse priorem.* Additur ibidem ex ORPHEO, cunctis adeoque Nocte superiorem fuisse Opificem supremum et incomprehensibilem. Vera tamen et genuina

* ORPHEVS, vel quisquis est auctor carminum ipsi tributorum, in Voto ad Musaeum v. 24. ARATVS in Phaenom. v. 407, et ad illum THEO vetus interpres graecus.

nuina antiquiſſimi huius Graecorum Theologi doctrina de rerum origine ab omnibus non eodem modo referebatur. Nam Peripatetici quidem, hanc Theologiae Orphicae indolem eſſe aſſerebant, *Noctem* praecedere res cunctas, neque illa antiquiorem aut priorem fuiſſe Mentem diuinam, cuncta creantem et ordinantem. Ita DAMASCIVS *de Principiis* in Anecdotis graecis WOLFFII Tom. III, p. 256, cuius verba latine conuerſa hic exhibeo. *Illa vero Theologia, quam* Eudemus *Peripateticus ad Orpheum, tanquam auctorem aperte refert, intelligibile omne* (vel mentem diuinam) *ſilentio praetermiſit. Omnium vero rerum initium et originem ex Nocte deduxit.* Secundum Pythagoraeos vero et Platonicos, in θεολογȣμένοις ORPHEI, ad *Noctem* accedit aliud Principium, illa prius, Mens nempe Diuina aeterna, quae mediante et interueniente Nocte, omnia produxit. Et Platonicis his vehementer profecto fauent *Poëmata* illa *Orphica*, quae ſub nomine ORPHEI a veteribus Grammaticis, Hiſtoricis, Philoſophis cum maxime, et ſaepe etiam a Chriſtianis, in teſtimonium aduocantur, quorumque fragmenta, ex variis ſcriptoribus collecta, ediderunt H. STEPHANVS, in *reliquiis Poëſeos Philoſophicae*, et AND. CHRIST. ESCHENBACHIVS in *Epigene Orphico*; ſed quibus permulta etiamnum addi poſſunt. Extabat in Orphicis illis Poëmatibus, Dialogus *Noctis* et *Iouis*, ſiue *Opificis* et *Creatoris*, de quo conſuli poteſt ESCHENBACHIVS in *Epigene*, p. 79, etc. In illo Opifex mundi *Noctem* ſic alloquebatur:

Μαῖα θεῶν ὑπάτη, νὺξ ἄμβροτε, πῶς τάδε φράζεις,
Πως χρὴ μ᾽ ἀθανάτων ἀρχὴν κρατερόφρονα θέσθαι;
Πῶς δέ μοι ἕν τε τὰ πάντ᾽ ἔσαι καὶ χωρὶς ἕκαστον.

Nutrix

Nutrix Deorum summa, Nox immortalis, quomodo haec dicis?
Qua ratione oportet me Deorum immortalium originem prudenter constituere?
Et qua ratione efficiam, vt omnia sint vnum, et eorum tamen quodque seorsim existat?

Respondet tum Nox:

Αἴθερι πάντα πέριξ, ἀφάτῳ λάβε, τῷ δ' ἐνὶ μέσσῳ
Ὀυρανὸν, ἐν δὲ τε γαῖαν ἀπείριτον, ἐν δὲ θάλασσαν
Ἐν δὲ τε τείρεα πάντα τάτ' ὀυρανὸς ἐστεφάνωται.

Omnia aethere immenso circumda, et in eius medio
Loca cœlum, in hoc vero terram interminabilem, et mare
Et astra omnia, quibus cœlum est coronatum.

Ex his intelligere licet, qualisnam fuerit ORPHEI de *Nocte* doctrina, eaque, si operae pretium esset, ex * PROCLI in Timaeum Commentariis, pluribus illustrari posset. Verum difficile non est, coniectura assequi, Peripateticos Poëmata haec contemsisse, iisque, tanquam a discipulis Pythagorae confictis, Orpheoque falso suppositis, fidem omnem denegasse.

In Theologia Aegyptiorum Nox erat Numen pariter, rerum omnium Principium primum.

§. 12. Ab ORPHEO tanto libentius nunc ad ipsos Aegyptios transeo, quandoquidem ex consensu totius antiquitatis certum est atque exploratum, Poëtam illum Theologum, in Aegypto, a sacerdotibus scientiis ipsorum arcanis imbutum initiatumque, postea, quae a Sacerdotibus Aegyptiis didicerat, Graecis tradidisse. Dubitare hoc nos non sinit, eum etiam hanc suam de *Nocte* doctrinam ex disciplina Theologica

* Vide v. g. in Lib. II, p. 99. et 101. in Lib. V, p. 293. etc.

gica Aegytiorum hausisse. Et sane aliunde etiam nobis constat, *Noctem*, vt summum potentissimumque Numen, Aegyptiorum filiis in veneratione summa fuisse, et de ea, praesertim in doctrina sacerdotum arcana, tradita fuisse non pauca, aliorum Orientalium placitis, de quibus vidimus, consona. Extat eam in rem locus obseruatione nostra hic non indignus apud THEONEM *Smyrnaeum*, de Musica cap. 47. p. 164. Ἐν δὲ αἰγυπτιακῇ στήλῃ, φησὶν Ἔυανδρος εὑρίσκεσθαι γραφὴν Βασιλέως Κρόνου καὶ Βασιλίσσης Ῥέας

ΠΡΕΣΒΥΤΑΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΑΝΤΩΝ ΟΣΙΡΙΣ. ΘΕΟΙΣ ΑΘΑΝΑΤΟΙΣ, ΠΝΕΥΜΑΤΙ, ΚΑΙ ΟΥΡΑΝΩ, ΗΛΙΩ, ΚΑΙ ΣΕΛΗΝΗ, ΚΑΙ ΓΗ, ΚΑΙ ΝΥΚΤΙ, ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ, ΚΑΙ ΠΑΤΡΙ ΤΩΝ ΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΕΣΟΜΕΝΩΝ * ΕΡΩΤΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΑΡΕΤΗΣ ΒΙΟΥ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ.

In Columna quadam Aegyptiaca, ait Evander reperiri hanc Inscriptionem:

ANTIQVISSIMVS OMNIVM REX OSIRIS. DIIS IMMORTALIBVS, SPIRITVI, ET COELO, SOLI, ET LVNAE, ET TERRAE, ET NOCTI ET DIEI, ET PATRI EORVM QVAE SVNT, QVAEQVE FVTVRA SVNT, AMORI, MONVMENTVM HOC POSVIT VIRTVTIS IPSIVS ET VITAE AB IPSO ORDINATAE.

Inscriptio haec, quod dissimulare non possum, quoad genium stylumque, in quibusdam non Aegyptiorum; sed

* Ita recte et opportune correxit REINESIVS in Syntagm. Inscription. p. 210, quem in versione secutus sum.

ſed Graecorum redolet, neque intercedo, ſi quis eam per Graecos, ſaltem adulteratam eſſe, ſuſpicetur. Id tamen ex priſca et genuina antiquorum Aegyptiorum Theologia omnino petitum eſt, quod in hac Inſcriptione * octo memorentur primarii Aegyptiorum Dii, et inter illos *Nocti* quoque ſuus aſſignetur locus. Ad *Noctem* Aegyptiorum referre quoque oportet, quae de Σκότῳ *Tenebris*, in Aegyptiorum Theologia vetuſta tradita fuiſſe diſcimus. Nam id, quod lucem, ſiue Mundum hunc creatum, ordinatum, et diſpoſitum anteceſſit, Veteres modo dicunt *aërem*, modo *Noctem*, modo *Tenebras*. Quid vero de hiſce Tenebris in arcana, paucisque cognita Aegyptiorum Theologia fuerit traditum, doceat nos DAMASCIVS de *Principiis* in Anecdotis WOLFII Tom. III, pag. 260 **. *Αἰγυπτίους δὲ ὁ μὲν Εὔδημος ἐδὲν ἀκριβὲς ἱςορεῖ· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι καθ᾽ ἡμᾶς γεγονότες Φιλόσοφοι, ἐξήνεγκαν αὐτῶν τὴν ἀλήθειαν κεκρυμμένην, εὑρόντες ἐν Αἰγυπτίοις δή τισι λόγοις, ὡς εἴη κατ᾽ αὐτὲς, ἡ μὲν μία τῶν ὅλων ἀρχὴ Σκότος ἄγνωςον ὑμνεμένη, καὶ τῦ το τρὶς ἀναφωνέμενον. Aegyptiorum ſententiam Eudemus non accurate ref rt. Philoſophi vero Aegyptii, qui noſtra aetate vixerunt, veram vetuſtiorum Aegyptiorum doctrinam, hactenus abſconditam, in lucem protaxerunt. Nam in libris quibusdam Aegyptiacis inuenerunt, unum rerum*

* Deorum octo primorum ab Aegyptiis cultorum, meminit etiam HERODOTVS Lib. II. c. 46. et 145. Totidem ſaepius numerantur in verſibus Orphicis, quos inter locum quoque habet *Nox*. Vide THEONEM loc. cit. EVSEBII Praepar. Euang. L. III, c. IX. Adde MEVRSII Denarium Pythagoricum p. 94. 95. Nempe et hoc ab Aegyptiis traxerunt Orphici, ut permulta alia.

** In WOLFII Anecdotis verba hæc vitiis nonnullis ſcatent. Citauit eadem ipſa CVDWORTHVS ex Codice MS. longe correctius, in *vero Syſtemate intellectuali* p. 337. Edit. Anglic. Eum igitur hic ſemper ſecutus ſum.

rerum omnium Principium, Tenebras videlicet incognitas, ſacris ipſorum hymnis celebrari, idque ter repeti. Extat et alius DAMASCII huius locus, in eundem ſenſum conceptus, quem ex libro eius inedito produxit STEVCHVS EVGVBINVS, et ex hoc CVDWORTHVS in Opere cit. p. 354, (non, vt vitioſe editum eſt, 414.) Edit. Londin. Πρώτην ἀρχὴν, σκότος ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν, σκότος ἄγνωστον, τρὶς τοῦτο ἐπιφημίζοντες. *Primum rerum omnium principium eſſe Tenebras, quae omnem intellectum atque cognitionem ſuperant, quarum laudes hymnis ſacris ter repetunt.* Non dubito, quin haec ex bonis ac antiquis monumentis depromta fuerint, certe Scholam Orientalium, non Graecorum, ſapiunt, et Damaſcius, qui ea approbare non poterat, etſi ex libris antiquis excerpta, non diſſimulanda tamen eſſe putauit. Neque vero tamen haec doctrina ante Damaſcii aetatem ita abſcondita erat, atque incognita, quia illique etiam ab antiquioribus mentionem iniici videamus. Etenim de Aegyptiis PLVTARCHVS obſeruat, quod eorum haec ſit doctrina, ὅτι τὸ σκότος τοῦ φωτός ἐστι πρεσβύτερον *, *Tenebras eſſe luce antiquiores* Sympos. Lib. IV, p. 670. Idcirco iidem, teſte AELIANO de Animal. Lib. XI, c. 10, credi volebant, in Apide ſuo, Tauro ſacro, conſpici aliquod Symbolum, quo innueretur, τοῦ φωτὸς εἶναι τὸ σκότος πρεσβύτερον, *tenebras anteceſſiſſe lucem.* Doctrinam paulo obſcurius traditam, vt vidimus, DAMASCIVS ex antiquioribus libris, et arcana Theologia, nonnihil diſtinctius explicuit; ſed ceteroquin res ipſa Aegyptiorum Sermonibus ita erat celebrata, vt SIMPLICIVS in Ariſtotelis Phyſ. Auſcult. Lib. VIII, p. 268, a. cenſuerit, verba illa MOSIS Gen. I, 5: *Vocauitque Deus lucem diem, tenebras vero*

* Id eſt, quod dixit ORPHEVS § II. allatus, τὴν νύκτα προτεϱεύειν, *noctem eſſe aliis rebus priorem.*

vero noctem: sic fuit vespera, et fuit mane diei primi, translata fuisse ex Aegyptiorum fabulis, quibus perhibetur, Tenebras esse priores luce. Potest autem ex hoc SIMPLICII testimonio etiam id confirmari, quod diximus, in hac doctrina Aegyptiorum, vocem *Noctis* et *Tenebrarum* unum idemque significare.

Probatur Noctem Aegyptiorum nullam aliam esse quam Athor.

§. 13. Verum quaerat quis, vtrum ea quae de *Nocte*, magno Orientalium ac sigillatim Aegyptiorum Numine, huc vsque disputata fuerunt, recte etiam, et ex mente Aegyptiorum, ad illud Numen, quod ipsi patrio sermone *Athor* dixerunt, Graeci vero *Venerem* interpretati sunt, transferri et applicari queant. Id igitur nunc inprimis ostendendum, et idoneis rationibus constituendum mihi restat. Et primo quidem supra iam ad liquidum perduximus, Orientales plerosque nomine *Veneris*, quemadmodum Graeci loquuntur, intellexisse fere, aut totam rerum Naturam, aut Naturae parentem, adeoque rerum, quae existunt, Principium. Vide §. 6. Tale vero Numen esse *Noctem* Theologiae Aegyptiorum, modo nunc et satis prolixe probauimus. Nihil igitur Aegyptiorum Theologi dixerunt de sua *Nocte*, quod non in eorundem *Athor*, siue *Venerem*, ex indole Theologiae ipsorum, quam optime quadret. Sed possumus praeterea adserrere, nostram in rem, testimonia Veterum, quibus, si recte explorentur et explicentur, dari nihil disertius potest. Audiamus HESYCHIVM, ex cuius Lexico quantiuis pretii, in voce Σκοτία, haec pro nostra sententia adducere possumus. Καὶ Ἀφροδίτης Σκοτίας ἱερὸν κατ' Αἴγυπτον. *Est quoque Veneris tenebricosae Templum in Aegypto.* Ostendimus autem §. 12 luculenter, in Theologia Aegyptiorum prisca, *Tenebras* et *Noctem*, rem vnam eandemque designasse. Est igitur profecto perinde, ac si HESYCHIVS scripsisset: *Aegyptii Templa erexerunt Veneri, Veneri illi, quam et Tenebras et Noctem vocant.* Meminerunt Deae huius Aegy-

gyptiorum σκοτίας, *tenebricosae*, praeter Hesychium, Scriptores quoque alii, interque hos DIODORVS SICVLVS, verum is eam non *Venerem* appellat; sed *Hecaten*. Verba eius haec leguntur Lib. I, p. 87, Edit. Wechel. εἶναι δὲ λέγουσι πλησίον τῶν τόπων τούτων καὶ Σκοτίας Ἑκάτης ἱερὸν, καὶ πύλας Κωκυτοῦ καὶ Λήθης διειλημμένας χαλκέοις ὀχεῦσιν. *Dicunt etiam in vicinia esse fanum Hecates tenebricosae*, (vel nocturnae) *et * Cocyti Lethesque portas, aeneis vectibus obstructas.* Nempe vnum idemque Numen Graeci, prout id ad rem suam facere vident, nunc *Venerem*, nunc *Hecaten* vocant, nunc alio etiam modo interpretantur, quod neminem in rebus hisce paulisper exercitatum fugere potest. Neque omnino male *Athor*, Dea noctis, vel *Nox*, a Graecis comparatur cum Hecate, cuius Sacra sunt nocturna, vnde VIRGILIVS Aen. IV, 609:

Nocturnisque Hecate triuiis vlulata per vrbes.

et APVLEIVS Metamorph. Lib. XI, post init. *Siue tu Ceres, seu nocturnis vlulatibus horrenda Proserpina*, quae quam accommodata sint Templo Deae *Athor*, de quo loquuntur DIODORVS et PLVTARCHVS, a me hic adducti, loca ipsorum vnumquemque satis docere possunt. Sed citra omnes ambages et clare inprimis, id quod dixi, testatur auctor Hymnorum ORPHEO tributorum, qui in *Suffimento Noctis* ita canit:

Νύκτα

* PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 362 commemorat in Vrbe Memphi has ipsas *aereas portas Cocyti et Lethes.* Ex iis vero, quae de portis his illic narrat, videtur omnino sequi, eum loqui de Templo Serapidis antiquissimo Memphitico, in quo sepeliebatur Apis, teste PAVSANIA, in Atticis, p. 42. Ibi itaque etiam *Athor*, *Dea tenebricosa* Sacellum suum habebat.

Νύκτα Θεῶν γενέτειραν ἀείσομαι ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν,
Νὺξ γένεσις πάντων, ἣν καὶ Κύπριν καλέσωμεν.

Canam Noctem, Deorum pariter atque hominum genetricem
Nox origo rerum omnium, quam et Venerem appellabimus.

Ecce tibi *Noctem*, Numen tale omnino, quale perhibet Theologia Aegyptiorum, eamque conceptis verbis Poëta docet, appellari quoque *Venerem.* An pluribus opus est? quae ceteroquin ex huius ipsius Poëtae carminibus addi possent. Denique et hoc non immerito vrgendum esse existimo, quod Graeci tradant, *Venerem* Aegyptiorum, proprio ipsorum sermone *Athor* dici. *Athor* vero Aegyptiis dici *Noctem* certum est. Vide §. 7. Neque puto, aliam nominis huius, ex lingua Aegyptiaca, originationem, aeque expeditam et commodam produci vnquam posse. Estne igitur, ut dubitemus amplius, ratio vlla iusta?

Aegyptii sequiores, per Noctem intellexerunt, Solis in haemisphaerio inferiori moram, aut Lunam, aut etiam noctem naturalem.

§. 14. Haec igitur fuit antiquissima priscorum Aegyptiorum de Numine suo *Athor*, siue *Venere* doctrina, quod vel ex eo clare liquet, quia eadem ipsis cum cultioribus Orientis gentibus aliis fuit communis, et, quod inprimis attendi meretur, quia continet reliquias ipsius traditionis Mosaicae de Cosmogonia, lapsu temporum tantummodo incrustatas, semperque magis ac magis corruptas. Vide §. 8. An non res ipsa clare loquitur, antiquissimis hisce Orientalium notionibus, procedente demum tempore, nouas notiones de his rebus, per Philosophos et Physiologos sequiores sensim inuectas, successisse, et sic antiquiores paulatim obliteratas, ac tandem obliuioni traditas fere fuisse? Accidit hoc quoque Aegyptiis. Illi itaque seposita antiquissima suorum de *Athor* doctrina, quae sane erat valde abstractiua et Metaphysica, pedetentim *Noctis* notio-

notionem, ad alias quoque res, et ad vſum magis popularem, translatam atque applicatam voluerunt. Videntur autem ex Theologis ſequioris aeui, quidam per ⲈϪⲰⲢⲌ, *Noctis* Numen, populo adorandam obtuliſſe, Noctis Praeſidem, *Lunam*, quae a poteſtate, quam noctu exercet, *Nocturnae*, *Noctilucae*, aliisque nominibus, idem ſignificantibus, paſſim ornari ſolet. Pari ſane ratione, magnus *Seldenus*, nomen *Veneri Vraniae* ab Arabibus tributum, ac HERODOTO memoratum Lib. III, cap. 8, *Alilat* interpretatur, *de Diis Syris* Syntagm. II, cap. II, pag. 253. الليلة enim Arabibus dicitur *Nox*, eratque magnum Gentis huius Numen, poteſtque Nomen iſtud denotare *Noctilucam*, vel * *Dominam* et *Reginam noctis*. Mihi tamen, vt, quod res eſt, dicam, veroſimilius videtur, *Noctis* nomine, a Sacerdotibus Aegyptiis deſignatum fuiſſe ** illum Naturae Statum, quo Sol, relicto haemiſphaerio noſtro, menſibus autumnalibus et hybernis, inferius percurrit, eoque noctis tenebras vehementer auget. Nam ad huiusmodi in natura rerum conuerſiones, et reuolutiones, ceu effecta illuſtriora Numinis inuiſibilis et benefici, accommodatam inprimis fuiſſe religionem, et Aegyptiorum, et in vniuerſum Orientalium, mihi quidem certum et perſuaſum eſt. In Aſſyriorum et Phœnicum Sacris ad illam ipſam Naturae reuolutionem, de qua hic loquimur, quotannis reſpici conſueuiſſe, ex MACROBIO ſupra iam docuimus §. 5. Illis quae auctorem hunc illic tradere intelleximus, gemina plane ſunt, quae de Aegyptiis literis prodidit PLVTARCHVS, de Iſ. et Oſir. pag. 366: *Menſe*

* Vide et Celeberrimi MILLII Diſſertatt. Select. Num. IV, §. 11, p. 99, Edit. primae.

** Illum ipſum Naturae Statum, IVLIANVS Imp. Orat. V, p. 173, appellat σκοτεινὴν δύναμιν, *poteſtatem tenebrarum*.

*Menſe * Athyr periiſſe Oſiridem dicunt, quando — Nilus recedit, et ſolum nudatur. Quando autem nox ſit longior, ac tenebrae creſcunt, lucisque ſuperatur et tabeſcit vis: tunc Sacerdotes cum alios tetricos ritus peragunt, tum bouem auratum, nigro byſſino amictu tectum, oſtentant in luctu Deae, bouem enim Oſiridis ** et terrae ducunt imaginem.* Verba haec tanto libentius hic deſcripſi, quum manifeſto de *Athor*, ſiue Aegyptiorum *Venere*, et *Nocte* agant. Illius enim ſimulacrum fuiſſe bouem foeminam, ſiue Vaccam, oſtendetur §. 15. Et ſolennitas illa lugubris, quam deſcripſit PLVTARCHVS, ingruit in menſem *Athyr*, qui ab *Athor*, ſiue Aegyptiorum *Venere* nomen accepit. Vide §. 3. Sed diffiteri tamen nequeo, ea, quae ſcribit auctor laudatiſſimus, referenda eſſe ad annum gentis Aegyptiae fixum, qui tempore Auguſti Imp. introduci demum coepit, cum vetuſta gentis huius Sacra, ad annum antiquum vagum pertinerent, adeoque menſes omnes ſucceſſiue percurrerent. Sed in viam redeamus. Ea, quae modo dicebamus, inſigniter illuſtrat HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I, c. XI, vbi ait. Δοκεῖ παρ' Αἰγυπτίοις Ἀθηνᾶ μὲν, τὸ ἄνω τȣ̃ Ουρανȣ̃ ἡμισφαίριον ἀπειληφέναι· τὸ δὲ κάτω Ἥρα. *Videtur apud Aegyptios Minerua quidem ſuperius Coeli hemiſphaerium ſorte accepiſſe, Iuno vero inferius.* Docebant igitur Aegyptii, inferius hemiſphaerium tenebricoſum ſorte datum fuiſſe *Iunoni*, illam vero eſſe ipſiſſimam *Venerem*, ex eorundem placitis manifeſtum fecimus §. 4.

B 5 Vnde

* Reſpondet is, in anno Aegyptiorum fixo, qui hic intelligitur, noſtro fere *Nouembri.*

** Ita verba auctoris huius vertenda eſſe, alio loco iam monui in *Remphah* p. 57, et in Miſcellan. Berolin. Tom. VII, p. 389, (not. i.)

Vnde clare perſpicitur, regnum inferioris hemiſphaerii, vel *Noctis*, fuiſſe attributum Deae *Athor*, ſiue *Veneris*. Haec doctrina de *Athor*, ſatis videtur eſſe vetuſta in Aegypto, eaque, vt mihi perſuadeo, omnium antiquiſſimae, de qua §. 12 dixi, primo ſucceſſit. Coniicio porro, factum hoc eſſe Seculo circiter quarto, poſt exitum Iſraëlitarum ex Aegypto. Fuerunt inter Aegypti Theologos, alii quoque, qui acceptionem *Noctis*, in Theologia populari, quae cultum publicum reſpicit, ſtrictius adaptarent ad noctem naturalem, quae nempe quotidie, poſt occaſum Solis, terram tenebris obtegit. CHAEREMON certe, gente Aegyptius, et Deorum illic ſacerdos, apud PORPHYRIVM in *Epiſtola ad Anebonem* (praefixa IAMBLICHI de Myſteriis Aegyptiorum libro) pag. 7, 8 aſſerere non dubitat, in Theologia Aegyptiorum, referri omnia ad viſibiles Naturae effectus, *ad Stellas, earumque conſpectus, occultationes, occurſusque, ad Lunae porro, modo creſcentis, modo ſeneſcentis, varietatem, ad Solis etiam curſum, nocturnumque aut diurnum hemiſphaerium.* Addi poteſt, quod in Inſcriptione Aegyptiaca, quam ex THEONE deſcripſi §. 12. inter octo primores Aegyptiorum Deos, numerentur *Nox* et *dies*, vbi apparet, vti diem, ita etiam noctem naturalem intelligi debere. Cum ex hiſce temporum, diei etiam noctisque, viciſſitudinibus, ingentia in creaturas commoda redundent, mirum non eſt, et ingenio potius coecae Gentilitatis mirifice conuenit, quod illa Noctem quoque naturalem religioſe colere inque ea beneficia Creatoris venerari voluerit.

De Simulacris Deae Athor.

§. 15. Numen hoc *Noctis*, cuius et nomen et poteſtatem explicuimus, per totam Aegyptum, Templa habuit complura, celebria, a multis frequentata, cultu eius et laudibus perſonantia, de quibus forte in peculiari aliquo Commentario olim plura dicemus. Simula-

Simulacrum Deae huic in Templis confecrari folitum, erat Vacca, et plerumque naturalis viua, folenni Aegyptiorum more, qui animalia volebant effe *μεμήματα* quaedam, imagines aeterni Numinis viuas, quibus virtutes et effectus illius, aliquo modo adumbrarentur. Tale Simulacrum PLVTARCHVM commemorare, quae faltem eft mea coniectura, monui §. 14. Sed ne ad coniecturas nudas res haec redire cuipiam videatur, confirmemus eam teftimoniis, omni exceptione potioribus. Refert autem AELIANVS de Anim. Lib. XI, c. 27, vicum effe Nomi Hermopolitani, Chufas nomine, quem ob fitus amoenitatem laudat, deque eo addit: Ἐν ταύτῃ σέβουσιν Ἀφροδίτην, Οὐρανίαν αὐτὴν καλοῦντες, τιμῶσι δὲ καὶ θήλειαν βοῦν. *In hoc vico colunt Venerem, quam Coeleftem vocant. Venerantur vero etiam religiofe vaccam.* Nam in Templis folebant Aegyptii femper alere animalia, Diis fuis confecrata, quae tanquam viuas illarum effigies adorabant. Id circa AELIANVS ibidem haec adiicit: *Et ipfam quoque Ifin Aegyptii bubulis cornibus et fingunt et pingunt.* Hanc nempe rationem reddit, cur Aegyptii vaccam diuinis honoribus afficiant. Adhuc clarius id docet STRABO Lib. XVII, p. 552. Οἱ δὲ Μωμεμφῖται τὴν Ἀφροδίτην τιμῶσι, καὶ τρέφεται θήλεια βοῦς ἱερὰ, καθάπερ ἐν Μέμφει ὁ Ἄπις, ἐν Ἡλίου δὲ πόλει ὁ Μνεῦις. *Momemphitae Venerem colunt, et* (nempe in eius honorem) *alitur vacca Sacra, ficut Memphi Apis, et Heliopoli Mneuis.* Locus hicce luculentus, vfum talium Simulacrorum viuorum fatis nobis explicat. Sunt et eiusdem haec verba, p. 556: Εἶθ' ὁ Ἀφροδιτοπολίτης νομὸς, καὶ ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἐν ᾗ λευκὴ βοῦς ἱερὰ τρέφεται. *Sequitur Nomus Aphroditopolites* (quafi dicas, *Veneri dicatus*) *et vrbs Nomo cognominis* (Aphroditopolis) *in qua vacca candida facra alitur.* Hinc iam lux in HESYCHIVM redundat, qui alicubi

alicubi obſeruat, Aegyptios et Menſem quendam, et bouem quoque, nempe foeminam, dixiſſe *Athyr*, vel, quod idem eſt, *Athor.* Vide §. 3.

Praeter Athor, alia quoque Venus peregrina Graecorum, in Aegyptum introducta eſt.

§. 16. Praeter hanc genuinam et auitam Aegyptiorum *Athor*, introducta quoque veluti furtim fuit, *Venus* alia, quam HERODOTVS iam Lib. II, c. 112, *peregrinam*, et Strabo p. 555. *Deam graecam* nuncupant. Eiusdem generis fuit illa *Venus aurea*, cuius tanquam ex HOMERO, meminerunt DIODORVS SICVLVS in fine Lib. I, p. 88, et IVSTINVS MARTYR in Cohortat. ad Graecos p. 27; cum tamen HOMERVS, Venerem appellans *auream*, Iliad. Γ. *v.* 64, ad Aegyptiorum res haud reſpiciat, neque etiam, aut vetus *Scholiaſtes* ad illum locum, aut EVSTATHIVS ad eundem pag. 384, Edit. Rom. opinioni tali faueat. Verum haec, et ſimilia plura, a praeſenti meo inſtituto aliena, libenter hic omitto.

CA-

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

CAPVT II.

De Phtha, Aegyptiorum Deo, quem Graeci Vulcanum interpretantur.

§. 1.

Quae capite antecedenti, de *Athor*, id eſt *Nocte*, Aegyptiorum Numine, quod Graeci interpretantur *Venerem*, diſputaui, apud lectorem hiſtoriae Philoſophicae non imperitum, ſuſpicionem excitare poſſunt, vetuſtos Aegyptiorum Philoſophos, et Theologos, qui *Noctis tenebricoſae* Numen tam impenſa religione coluerunt, difficulter ab Atheiſmi crimine abſolui poſſe. Ex illis enim ſponte conſequitur, Aegyptios, *Noctem* ſuam vel *Tenebras*, quae a *Chao* Philoſophorum non differt, pro primo veroque principio rerum omnium, ipſorumque adeo Deorum haberi voluiſſe. Vide cap. I, §. 12. Ad quod accedit, quod ORPHEVS, qui in Aegypto Scientiis Sacris imbutus, et initiatus, ea deinde, quae a Sacerdotibus Aegyptiis acceperat, in Graecia magno cum ſucceſſu aliis tradidit, rerum omnium origines a ſola *Nocte* ſecundum quosdam deduxerit, nulla omnino Mentis aeternae mentione facta. Vide ibidem §. 11. Non equidem ignoro, doctiſſimum CVDWORTHVM poſt STEVCHVM EVGVBINVM, in Syſtemate ſuo intellectuali, *Tenebras* Theologiae Orphicae, et Aegyptiacae, explicare de aeterno incomprehenſibilique Deo. Verum profecto, quae locis modo citatis ea de re ex monumentis optimis attulimus, tali explicationi locum omnino nullum relinquunt.

Ex doctrina Aegyptiorum de Athor ſequi videtur, eos Atheiſmo non parum fauiſſe.

§. 2. Si etiam audimus, virum quondam incomparabilem, MAT. VEYSSIERE LA CROZE, Atheiſmus Philoſophorum Aegyptiorum, alio praeterea argumento probari poteſt, quod ipſe ſic exponit in

Idem La Crozius quondam ex alio ar-

gumento conclusit.

in Tomo III. Thesauri Epistolici p. 194: *Certum est, sententiam Philosophorum Sinensium, eandem esse, atque Aegyptiorum veterum, a quibus certo scio, eos ante multa Secula dogmata fere omnia hausisse. Sic autem* THEONOE, *Aegyptia*, PROTEI *filia, in Helena Euripidis v. 1020, Tom. II, Edit. Barnes. pag. 288.*

— ὁ Νᾶς
Τῶν κατθανόντων ζῆ μὲν ἔ, γνώμην δ' ἔχει,
Ἀθάνατον, εἰς ἀθάνατον αἰθέρ' ἐμπεσών.

— *Mens*
Defunctorum non viuit quidem: sensum tamen habet
Immortalem, refusa in immortalem aetherem.

Et, quae in Epistola La-Croziana sequuntur, plura, quae breuitatis studio omitto. Nemini obscurum esse potest, auctorem versuum horum, id voluisse, animam hominis esse ex aethere, et post hanc vitam in aetherem refundi, ita vt per se amplius non subsistat, etsi sensus illius, quem habet aether, tanquam eius particula, particeps quoque sit. Nescio tamen, num ex solis hisce versibus, id quod volebat vir praestantissimus, citra dubium tuto colligi queat. Quem enim latere potest, Poëtas Tragicos, vti et Comicos, et in genere omnes, sententias aut suas, aut aliorum etiam Philosophorum, illis tribuere, orique illorum veluti ingerere, quos in scenam producant? Sententia haec Euripidis, amice conspirat cum doctrina Pythagoraeorum arcana, quorum magna erat illo tempore existimatio et fama. Nihil itaque mirum est, quod EVRIPIDES, qui non secus ac Tragici reliqui omnes, Dramata sua sententiis Philosophicis perquam libenter ornabat, et illo loco ostendere voluerit, quantum in scientia Philosophica profecisset. At nondum ex eo conficere licebit, sacerdotes quoque Aegyptios, dogma tale in scholis suis tradidisse, et calcu-

calculo suo comprobasse, quamuis et hos sapientiae addiscendae caussa adiisse Euripidem, testetur DIOGENES LAERTIVS Lib. III, §. 6. Quin imo, si credimus * viro cuidam eruditissimo, et in his rebus magnopere exercitato, credibile non est, Sacerdotibus Aegyptiis tale quid in mentem venisse, verum doctrinae talis origines in sola Graecia nobis quaerendae erunt. Verum enim vero, si memoria mecum repeto, quae apud Veteres, ea de re, passim, et satis clare, aut memoriae prodita, aut subindicata legi, non possum non in sententiam doctissimi La Crozii pedibus ire, eamque hic testimoniis quibusdam non inidoneis confirmabo.

Sententia illa viri docti pluribus confirmatur.

§. 3. Qui hanc, quam dixi, Aegyptiis sigillatim tribuat doctrinam, auctorem habeo non spernendum, AENEAM GAZAEVM, in Theophrasto de animarum immortalitate (Magna Biblioth. Patrum Paris. T. XII.) pag. 622. *Aegyptiis sane videtur eadem anima, cum hominem, tum vero bouem, et canem, et auem, et piscem induere — donec tandem peragratis omnibus, eo rursus, vnde erat digressa, recurrat.* Nemo est, qui non illico persentiat, tangi in his ab Aenea Gazaeo celebratum apud Veteres Metempsychoseos dogma, quod ab Aegyptiis ad alias gentes peruenisse, testantur HERODOTVS Lib. II, cap. 123, et plurimi alii. Quid autem illud sit, vnde anima primum erat digressa, et quo, post varias praecedentes metempsychoses, vltimo tandem recurrit, auctor noster non quidem distincte explicuit; sed dubitare tamen non licet, quin intelligat Naturam, siue Essentiam Diuinam, supremum Aetherem, totius mundi animam, ex qua, etiam secundum Aegyptios, animae

* Mr. Warburton, dans les Dissertations sur l'Vnion de la Religion, de la Morale, et de la Politique de Mr. Silhouette, Tom. II, Dissert. XI, p. 151 etc.

mae in corpora demittantur, et in quam, abſoluto toto Metempſychoſeos curriculo, tandem redeant, et veluti refundantur. Docet hoc PORPHYRIVS Scriptor pereruditus, et rerum Aegyptiacarum inſigniter peritus, de Abſtinentia, Lib. IV, p. 372, Edit. Lugdun. Verba eius latine conuerſa adſcribo. *Cognouerunt Aegyptii, diuinitatem non ſolum hominem permeare, neque animam* (nempe diuinam) *in ſolo homine in terra habitare; ſed eandem propemodum per omnia animalia pertranſire.* Nempe Anima, ſecundum Aegyptios, erat τὸ θεῖον, *Diuinitas*, vel *Eſſentia diuina*, quae a ſede ſua veluti delapſa, aliquamdiu per homines et animalia tranſibat, donec ad priſtinum locum rediret. Eodem ſpectant illa SERVII in Virgilii Aen. L. III, 67. *Aegyptii periti ſapientiae, condita diutius reſeruant corpora, ſcilicet, vt anima multo tempore perduret, et corpori ſit obnoxia, nec cito ad alia tranſeat. Romani contra faciebant, comburentes cadauera, vt ſtatim anima in generalitatem, id eſt, in ſuam rediret naturam.* Vbi intelligi Animam diuinam Mundi, quae eſt animarum *generalitas*, et *natura*, ex qua digrediuntur, et in quam redeunt, quiuis facile videt. De Aegyptiorum vero ſententia, teſtari etiam poteſt precatio illa vetuſta, quam in Aegypto, vnus ex eorum numero, qui corpora defunctorum condiebant, nomine defuncti, ad Deos fundere jubebatur, quamque ex Aegyptiaco ſermone, in graecum ab EVPHANTO conuerſam, affert PORPHYRIVS de Abſtin. Lib. IV, pag. 379. *Ὦ δέσποτα ἥλιε, καὶ θεοὶ πάντες, οἱ τὴν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις δόντες, προσδέξασθέ με, καὶ παράδοτε τοῖς ἀϊδίοις Θεοῖς σύνοικον. O Domine Sol, reliquique Dii, qui vitam hominibus largimini, recipite me, et tradite Diis aeternis, vt cum illis vna habitem.* Habent verba haec, quod lectorem incautum decipere poſſit, ideoque verba haec ex ſenſu, quem iis Aegyptii

ptii indebant, et ex toto doctrinae eorum nexu, diiudicare oportet. Simili ratione, haec EPICHARMI, apud PLVTARCHVM de consolat. ad Apollonium p. 110. *Quae quondam erant concreta, nunc vicissim sunt secreta, rediit quodque ad originem vnde venerat, terra in terram, spiritus vero sursum profectus est*, possent, si solorum verborum ratio haberetur, cum illis Salomoneis componi: *Reuertitur puluis ad terram, vnde fuit, Spiritus autem reuertitur ad Deum, qui eum dederat.* Eccles. XII, 7. Sed si auctorem huius sententiae, si doctrinam sectae, cui is deditus fuit, propius contemplemur, apparebit mox, verba haec nobis offerre impietatem pantheisticam Scholae Pythagoraeorum. Etenim inter arcanas PYTHAGORAE et PLATONIS doctrinas, refertur et haec, *animam interitus expertem esse, eamque, cum exit, peruenire in cognatam sibi animam Mundi*, teste PLVTARCHO de placitis Philosoph. Lib. IV, c. VII, p. 899. Id vero plane est ἐμπίπτειν εἰς τὸν αἰθέρα, *in aetherem refundi*, vt supra §. 2, aiebat Theonoë Euripidea. Epicharmum vero discipulis Pythagorae annumerari voluisse, et arcana eius placita versibus saepe complexum fuisse, quod et aliunde scimus, perhibet IAMBLICHVS de vita Pythagorae p. 214, 215. Ed. Küst. An non Stoici genuinis Philosophiae suae filiis promittebant, fore, *vt aliquando digni futuri essent Deorum conuiuae.* Ita EPICTETVS in Enchiridio cap. XXI, vbi vtitur locutione, scripturis nostris Diuinis non invsitata. Sed quomodo ipse hic auctor mentem suam super hac re explicat? Id operae pretium erit cognoscere, ex Maioribus eius Dissertationibus Lib. III, cap. XIII, p. 293, vbi hunc in modum scribit. *Cum vero ea, quibus opus est, Deus non suppeditat, receptui canit, januam aperit, teque venire iubet. Quo? Non in malam rem; sed eo vnde ortus es, ad amica*

et cognata, ad elementa. Quantum in te fuit ignis (mentem his designat) *ad ignem redit; quantum terrae, ad terram; quantum venti, ad ventum; quantum aquae, ad aquam.* Hoc modo Dii, secundum Stoicos, hominem, animamque eius recipiunt. Sic Anima cum illis vna habitat. Et plane id ipsum quoque innui, in antiqua illa Aegytiorum precatione, vel illa, quae hic disputata sunt, dubitare me nullo modo sinunt, quibus etiam alia, nisi id nimis longum foret, adiici possent. Et profecto, quod Commentarius noster planum faciet, Aegyptii alios Deos non agnoscebant, praeter Solem, Lunam, Astra, Elementa corporum, et aetherem igneum, omnibus coelis superiorem, veram animarum originem, ad quam vinculis corpusculi soluti, rursus adiungebantur. Ex eo diuinare licet, quid nam hoc sibi velit, *recipi a Sole, aliisque Diis, vitae auctoribus, et tradi Diis aeternis, ad habitandum semper cum illis.*

Deos vulgo adoratos in Aegypto, fuisse pure materiales, testatur Chaeremon Sacerdos.

§. 4. Dum beati, mihique semper venerandi La Crozii vestigia lego, sentio, me a scopo proposito, paulo longius digressum esse. Ex diuerticulo igitur in viam redeo. Dixi nempe, videri Aegyptios, si doctrinam eorum de *Athor*, seu *Nocte*, meditate expendas, omnia in hoc mundo, ex sola materia deduxisse, qui est Atheismus crassus et turpis. Ipsa quoque gentis huius Numina, ex Nocte nempe progenita, fuisse materialia, mundi nempe corpora et elementa, testimoniis et copiosis et fide dignis confici facillime potest. Ex iis quaedam, ad rem nostram inprimis facientia, hic adscribemus. Ipse acutissimus CVDWORTHVS, quamuis labori nulli pepercerit, vt Theologiam Aegyptiorum ab ista labe perpurgaret, vel inuitus tamen nobis largitur, CHAEREMONEM Stoicum, cuius accurationem veritatisque studium PORPHYRIVS commendat, de Abstin. Lib. IV, p. 371. quemque ἱερογραμματέα, *Scribam Sacro-*

Sacrorum in Aegypto nuncupat, apud EVSEBIVM Praepar. Euang. Lib. V, c. 10. Aegyptiis tribuere materialiſmum Atheiſticum. Vide *Syſtema* eius *intellectuale* p. 317. Edit. Anglic. Verba CHAEREMONIS a PORPHYRIO allata, in Epiſtola ad Anebonem, quae IAMBLICHI de Myſteriis Aegyptiorum libris praemiſſa extat, p. 7. ita ſonant: *Chaeremon, aliique multi, nihil quidquam agnoſcunt, ante mundum hunc adſpectabilem, nec alios Aegyptiorum, in ipſis ſcriptorum ſuorum exordiis, ponunt Deos, praeter vulgo dictos Planetas, et Zodiaci ſigna, et ſtellas, ſimul cum his in conſpectum venientes, et ſectiones Decanorum et horoſcopos. — Quippe videbat enim, qui Solem vniuerſi architectum eſſe dicerent, ab illis non ea tantum, quae ad Oſiridem Iſidemque pertinent, ſed etiam quicquid ſacrarum fabularum erat, partim in ſtellas — partim in Lunae — varietatem, partim in Solis curſum, vel in nocturnum aut diurnum hemiſphaerium, vel in Nilum fluuium, cuncta denique in res naturales, nihil in naturas, corporea mole carentes, viuentesque, conferri.* Alia, quae ibi ſequuntur, ne prolixior ſim, malo nunc omittere. Quis negauerit, haec eſſe inprimis luculenta? præſertim ſi memoria repetierit, ea a Sacrorum in Aegypto Scriba, qui ſe rerum Aegyptiacarum oppido peritum oſtendit, profecta eſſe, et praeterea huic a PORPHYRIO adiungi *multos alios.* Quando vero vir ille doctus, qui CHAEREMONEM de materialiſmo Aegyptiorum teſtari, nobis largitur, ſibi nobisque perſuadere annititur, id eſſe vnicum alicuius momenti teſtimonium, quod de tali Aegyptiorum Theologia extet, in eo ab eius ſententia diſcedere cogor. Sunt omnino alia, eaque nec pauca, nec ponderis leuiſſimi, quae teſtimonium CHAEREMONIS maiorem in modum confirmant. Eorum nonnulla adferemus,

Testimonium Chaeremonis aliunde etiam illustratur.

§. 5. Non abs ratione vrgere hic mihi liceret, quod, cum teste HERODOTO, Lib. II, c. 46 et 145. Dii Aegyptiorum primores fuerint numero octo, ostendi possit, octo illos Deos principes, fuisse materiales, *ignem*, *aquam*, *terram*, *coelum*, *lunam*, *solem*, *diem*, *noctem*. Verum quando nescius non sum, diuersa de octo Diis Aegyptiorum praecipuis extare veterum iudicia et testimonia, et praeterea de hoc argumento alio loco agere constitui, id nunc tacitus praetermittam. Videamus igitur, qualemnam Aegyptiorum Theologiam mente sua conceperit EVSEBIVS, omnis antiquitatis scrutator, non diligens magis, quam iudiciosus, et inprimis peritus. De ea is ita loquitur Praeparat. Euang. Lib. III, c. 9. *Ea porro Aegyptiorum doctrina fuit, ex quibus, vti suam Orpheus Theologiam hauserat, ita Mundum vtique Deum esse voluit, ex pluribus Diis, tanquam sui partibus (nam ipsas quoque mundi partes, Deorum in numero ab ipsis repositas fuisse, antea demonstrauimus) compositum et constitutum.* An non diceres, Spinozam sua ab hisce Aegyptiis mutuatum esse? Sed audiamus * auctorem eundem, de hac ipsa re, alio loco, Lib. I, cap. 6. ita scribentem: *Phoenices quidem et Aegytios, omnium primos, Soli, Lunae, ac Stellis, diuinitatem tribuisse, vulgatum est, iisdem solis rerum omnium ortus interitusque caussam assignasse.* In hoc Theologiae Aegyptiacae compendio, nulla mens aeterna diuina vspiam comparet. Sola materia Principatum obtinet. Non aliter de Theologia Aegyptiorum iudicat DIOGENES LAERTIVS in Prooemio historiae de vitis Philosophorum §. 10. *Aegyptiorum de Diis Philosophia talis est. Materiam* (Athor) *fuisse principium rerum: ex ea deinceps*

* Addi poterit locis hic citatis, alius auctoris eiusdem, valde memorabilis, sed paulo prolixior, Lib. III, c. 4.

ceps quatuor elementa diſcreta, perfectasque quasdam animantes: Solem ac Lunam Deos eſſe, alterumque Oſirin, alterum Iſin appellatos. Vnum praeterea adſcribam ex PLVTARCHO locum, qui legitur in eius Sympoſiac. Lib. VIII, c. I. p. 718. Verba illius graece appono, quia manu medica indigent. Ὅλως ἄῤῥενι θεῷ πρὸς γυναῖκα θνητὴν ἀπολείπουσιν ὁμιλίαν· ἀνάπαλιν δὲ οὐκ ἂν οἴονται θνητὸν ἄνδρα θηλείᾳ θεῷ, τόκου καὶ κυήσεως ἀρχὴν παράσχειν; διὰ τὸ τὰς * θυσίας τῶν θεῶν ἐν ἀέρι καὶ πνεύμασι, καὶ τισὶ θερμότησι καὶ ὑγρότησι τίθεσθαι. Quae ſic verto: *Aegyptii omnino Deo mari cum mortali foemina concedunt conſuetudinem: viciſſim vero non exiſtimant, marem hominem foeminae Deae partus foetusque principium poſſe praebere, eo quod eſſentias Deorum, in aëre, ventis, coloribus certis, humoribusque locent.* Non inficias eo, Scriptorem hunc in libro *de Iſide et Oſiride*, nonnunquam his contraria adſtruere, verum id non facile quemquam morabitur, qui cogitauerit, quam varia, ſibique aduerſantia, auctor ille ſaepius de rebus Aegyptiorum referat, quique id inprimis animo ſuo reuoluerit, Philoſophum noſtrum, librum *de Iſide et Oſiride* inſcripſiſſe *Cleae*, quam p. 364. ait eſſe *Thyadum Delphicarum Principem, et a Patre ac Matre Oſiriacis conſecratam Sacris.* In illius ergo gratiam, omnia vndecunque conquiſiuit, ſaepenumero inuita veritate, vnde placitis et religioni Aegyptiorum, aliquam ſublimitatis, ſapientiae, et ſanctitatis ſpeciem conciliare

 ciliare

* Sic nullo plane ſenſu legitur, in Editionibus, quas euolvi, Baſileenſi, Stephaniana, et Pariſienſi, graeco-latina, pro quo citra dubium legendum οὐσίας, et ita verti. Eodem plane, vt hic correximus, modo; PLVTARCHVS ſcribit de Is. et Oſir. p. 366 extrem. ὅτι γῆς οὔσιαν καὶ ὕδατος θεοὺς τούτους νομίζουσι

liare posset. Alia huius generis *; quae adferri possent adhuc, praeterire satius nunc puto, ne taedium lectori moueam, vtque ad praecipuum capitis huius argumentum procedere possim.

Vetustiores tamen Aegyptiorum Philosophi, a Diis materialibus distinguebant Spiritum infinitum.

§. 6. Si omnia et singula, quae pro firmanda sententia sua CVDWORTHVS in medium attulit, quaeque dictis a me e diametro aduersantur, curate expendere vellem, opus ad id esset peculiari et prolixa Dissertatione. Verum nunc id potius agam, vt sententiam, quam praestantissimus ille vir, pro virili ornauit, cum ea, quam ego hic adstruxi, amice conciliem. Nam, etsi argumentis omni exceptione maioribus confici possit, Numina, quae Aegyptus coeca, magna quondam religione coluit, *Osirin*, *Isin*, *Bubastin*, *Horum*, *Harpocratem*, *Athor*, *Ammonem*, *Anubim*, et reliqua fuisse materialia, Coelum, Terram, Aquam, Solem, Lunam, Astra, horumque in mundo effectus adspectabiles, et conspicuas in natura rerum vicissitudines, negari tamen quoque non potest, vetustiores gentis illius Philosophos, materiae, et toti rerum naturae praefecisse Mentem infinitam, aeternam, ex cuius sapienti consilio, potentique nutu, operationes reliquorum Deorum, quos vulgus adorabat, penderent, Mentem, quae omnia decerneret, omnia ordinaret, omnia gubernaret. Qua in re conuenientiam multiplicem et notabilem, inter doctrinas Aegyptiorum, et Stoicorum placita, non possum non agnoscere. Doctrinam Stoicorum de origine rerum, haud ita pridem ** Vir quidam merito suo celeberrimus, accurate et fideliter delineauit, ex

* Quaedam his addita videri possunt, in Obseruatione nostra de eodem argumento, in Miscellan. Lips. Vol. VI, p. 253, 254.

** BRVCKERVS in Historia Philos. Tom. I, p. 921 etc.

ex cuius delineatione huc transcribam, quae ad institutum meum facere sentio.

I. *Antequam aliquid esset, Chaos erat, siue Status rerum confusus, et tenebricosus. Status ille rerum exhibebat materiam, quae est rerum omnium qualitatibus indutarum, seminaliumque rationum, receptaculum, et Essentia, siue Natura, suo principio quasi grauida.*

Haec est, vt id addam, Aegyptiorum *Athor.*

II. *Chaos illud ordinatum, inque adspectabilem formam emergens, mundus est et Natura.*

III. *Est vero Natura, siue Mundus, totum illud, ex quo constant, quodque comprehendit omnia.*

IV. *Totum hoc, in quo omnia continentur, et vnum est, et partes sunt omnia illius atque membra.*

Hanc Aegytiorum doctrinam, supra ex EVSEBIO descripsi §. 5.

V. *Sunt vero in hoc vno et toto Principia, quae ab elementis distinguenda sunt, duo, efficiens et patiens. Et patiens quidem, materia est, qualitatis exsors, efficiens autem, ratio, quae in ipsa est, siue Deus.*

VI. *Causa efficiens, siue Deus, est purissimus ac liquidissimus aether ignisque artificialis, habitans in extrema Coeli circumferentia, in qua diuinum omne fixum locatumque est.*

Ista autem omnia cum Placitis Aegytiorum veterum mirifice consonare, ex iis, quae et superiori et hocce cap. disputauimus, magnam partem intelligi potuit. Vnum hoc superest, vt luculentius et distincte probem, Aegyptios, quod et fecerunt Stoici, cum Nocte vel materia, in ipso adeo Chao, coniunxisse Principium actiuum, Mentem, quae primum res

omnes inter ſe commiſtas ſecreuit, deinde corpora formauit, ac abinde toti rerum Naturae praeeſt, omnia decernendo, omnia gubernando. In eo igitur euoluendo nunc verſabitur opera noſtra.

Doctrina haec Aegyptiorum, ex quibusdam eorundem placitis illuſtratur.

§. 7. Quae veteres ex doctrina Sacerdotum Aegypti, de Κνήφ ingenito referunt, ad hoc meum argumentum, quod nunc perſequor, ſpectare, merito cenſeri poſſunt, et a CVDWORTHO opportune obſeruata ſunt, p. 352. Edit. Londin. (non, vt vitio editum eſt, 412.) Verum eo de Numine ſententiam meam cap. IV. Libri huius exponam pluribus et accurate. Eodem referri debere videntur haec HORAPOLLINIS, qui Hieroglyphic. Lib. I, c. 13. aliquid de Aegytiis memoriae prodidit, quod cordati et periti iudices, et me non monente, cenſebunt ſingulare, ac gentis illius Philoſophis proprium fuiſſe. Verba haec ſunt. Θεὸν ἐγκόσμιον σημαίνοντες - - - ἀστέρα ζωγράφουσι, ἐπειδὴ πρόνοια Θεοῦ τὴν νίκην προστάσσει, ἣ τῶν ἀστέρων, καὶ τοῦ παντὸς κόσμου κίνησις ἐκτελεῖται: *Deum in mundo praeſentem ſignificaturi, ſidus pingunt, quod Dei prouidentia victoriam decernit atque imperat, qua ſiderum, orbisque vniuerſi motus peragitur* Ecce tibi HORAPOLLINEM, Deum tanquam Mentem, a Mundo diſtinguentem, et Diis materialibus, qui mundum conſtituunt, praeficientem, in qua ſententia is quidem vbique deprehenditur. Sed iuuat tamen huic eius loco ſubiungere obſeruationem acutam viri docti, cuius diligentiae, poſtremam editionem auctoris illius debemus IO. CORN. de PAVW. *Haec notes. Totum hoc vniuerſum circus eſt, in quo immenſa corpora coeleſtia, cum omnibus aliis inter ſe curſu certant. Huic certamini praeeſt Deus* ἐγκόσμιος, *qui victores declarare, et victoriae praemia diſtribuere, poteſt ſolus. Illa autem ſpes victoriae eſt, quae facit, vt ſidera & orbis*

vniuer-

vniuersus, in partibus suis, celerrime, et absque vlla intermissione se continuo moueant. Hoc sibi volunt illa, de quibus alii, quantum memoria repeto, ne hilum: Quare notandum est, vt dixi, hoc Aegyptiorum dogma singulare. Aegyptiorum quoque institutioni deberi mihi persuadeo, quod, teste CICERONE de Nat. Deor.. Lib. I. c. 10. *Thales Milesius, qui primus de talibus rebus quaesiuit, aquam dixit esse initium rerum: deum autem eam mentem, quae ex aqua cuncta fingeret.* Thaletem hunc disciplina Aegyptiorum vsum fuisse, veteres magno consensu affirmant. Sed hanc sigillatim eius doctrinam, *aquam esse initium rerum*, dimanasse ex fontibus Aegyptiorum, et videri Thaletem ab his eam accepisse, conceptis verbis monet SIMPLICIVS in Aristot. de Coelo Lib. II. p. 127. a. Et haec doctrina pertinet ad reliquias historiae et Cosmogoniae Mosaicae Gen. I, 2. antiquitus apud Aegyptios et Phoenices conseruatae, de quibus aliquid diximus cap. I, §. 8. 12. vnde tandem Graeci quoque traditionem eandem acceperunt.

Et ex Theologia veterum orphicorum, cum qua Aegyptiaca concinit.

§. 8. Verum rem istam paulo altius ab origine repetamus. Extat apud auctorem *recognitionum Clementinarum* * Lib. X, c. 30. hocce Doctrinae Orphicae de origine mundi compendium. *Orpheus dicit, primo Chaos fuisse sempiternum, immensum, ingenitum, ex quo omnia facta sunt: hoc ipsum Chaos non tenebras dixit esse, non lucem; non humidum non acidum; non calidum non frigidum; sed ** omnia simul mista, et semper vnum fuisse informe; aliquando tamen, quasi ad oui immanis modum, per immensa*

* In COTELERII Patribus Apostolicis Tom. I, p. 589.

** Haec erat communis doctrina vetustiorum in Graecia Physicorum, teste ARISTOTELE, cuius verba adduxi cap. I, § 10.

ſa tempora effectum, peperiſſe, ac protuliſſe ex ſe, duplicem quandam ſpeciem, quam illi maſculo-foemininam vocant, ex contraria admiſtione huiusmodi diuerſitatis ſpeciem concretam: et hoc eſſe principium omnium, quod primum ex materia puriore proceſſerit, quodque procedens diſcretionem quatuor elementorum dederit; et ex duobus, quae prima ſunt, elementis, fecerit coelum, ex aliis autem terram; ex quibus iam omnia participatione ſui inuicem naſci dicit et gigni. Fabulae iſtius, rudi admodum penicillo adumbratae, his videtur fuiſſe ſenſus: Ab omni aeternitate Mentem cum Materia coniunctam fuiſſe, in aliquo immenſo Chao; Mentem vero Chaos ſenſim in formam oui redegiſſe, atque tum virtutem ſuam explicuiſſe atque manifeſtaſſe, elementa diſcernendo, et ex illis cuncta creando: habuiſſe autem Mentem naturam Maſculo-fœmininam, id eſt, in ſe habuiſſe rationes Naturae totius, et qua agit, et qua patitur. Sine dubio et hic occurrunt reliquiae traditionis Moſaicae de creatione mundi. Tota haec fabula, de quo ambigi non poteſt, orta eſt ex his Moſis verbis Gen. I, 2: ורוח אלהים מרחפת על פני המים *Et Spiritus Dei incubabat ſuper faciem aquarum.* Vbi Critici obſeruant, per vocem מרחפת denotari talem agitationem, qualem columbae perficiunt, dum ouis ſuis ad excludendum pullos incubant. Hinc *Ouum* vetuſtiſſimorum Philoſophorum, ex quo cuncta prodiiſſe docebant, nempe per virtutem Spiritus Diuini incubantis, de quo conſuli poteſt TH. BVRNETII Theoria Telluris Sacra Lib. II, cap. 10. Inprimis veterum ſermonibus celebre vehementer fuit *Ouum Orphicum*, de quo praeter auctorem, modo laudatum, paſſim etiam diſſerit ESCHENBACHIVS in *Epigene Orphico.* Orpheum vero Ouum ſuum ab Aegyptiis mutuatum eſſe, vel ex eo intelligitur, quod tota eius Sapientia ex fontibus Aegyptiorum profluxerit, idque etiam

EVSEBIVS

EVSEBIVS confirmat, etſi is fabulam iſthanc, quod nemini mirum videri debet, additamento aliquo recentiori auctam hunc in modum referat Lib. III, c. XI, p. 115. *Aegyptii Opificem Vniuerſi, quem Kneph appellant, humana ſpecie configurarunt* — *Hunc porro Deum ex ore ouum edidiſſe narrant, ex eoque alium ſatum eſſe Deum, qui ab ipſis Phtha, Vulcanus a Graecis nominetur. Ouum autem illud mundum interpretantur, eique Numini ouem conſecrarunt.* EVSEBIVS hic, vti dixi, priſcum nobis et genuinum dogma Sapientum Aegypti; ſed acceſſione noua, a Pythagoraeis et Platonicis Graeciae Philoſophis interpolatum, obtulit. Nam *ouo Orphico*, ex quo proceſſit Principium Maſculo-fœmininum, quod ab Aegyptiis dicitur *Phthas*, aliud ſuperaddidit Principium, Ouo prius, nempe *Kneph*, qui fuerit veri mundi Opifex. Sed et hic tamen latet verum, quod paucis eruemus, monſtrabimusque. *Phthas & Kneph* Aegyptiis antiquis vnum idemque ſignificant. Sunt duo nomina, quae diuerſa tantum Attributa vnius Spiritus infiniti noſtrae menti obiiciunt, quod cap. IV. huius Libri planum faciemus. Quod Veteres Aegyptii de vno Spiritu infinito intellectum voluere, quod eſſet in Chao, illudque mouiſſet & diſpoſuiſſet, & tamen eodem, vtpote ſibi voluntatique ſuae ſubiecto, prior, id recentiores illi Philoſophi, de quibus dixi, explicuerunt de duobus Spiritibus, a ſe inuicem diſtinctis. Geneologiam integram & plane nouam huiusmodi Deorum, quibus originem debet mundus materialis, contexuit IAMBLICHVS de Myſteriis Aegypt: Sect. VIII. c. 3. in quibus *Kneph*, ſecundum quoſdam, vel vti in Codicibus vulgatis editum eſt, *Emeph*, et denique *Phthas*, ſiue *Vulcanus* locum quoque habent. Sed de his plura monebimus cap. IV. Candide fatetur IAMBLICHVS, ſe genealogiam illam depromſiſſe ex libris Hermeticis, quorum fides omnis, apud peritos harum

rum rerum iudices, iam pridem decoxit, et qui nonnisi ex Philoſophorum Pythagoraeorum recentiorum, vel etiam Chriſtianorum Gnoſticorum, cerebro, in lucem exierunt; ſed addit tamen, Deos iſtos ſic enumerari κατ' ἄλλην τάξιν, *ſecundum alium* (non conſuetum, ſed recentius confictum) *ordinem.* Vetus Philoſophia Orphica, quae a priſca Niligenarum Sapientia non differt, Principium agnoſcit unicum, ἀῤῥενοθῆλυ, *maſculo-foemininum*, a quo omnia ordinata ſint et condita. Aegyptios illud Principium, quod ex ouo primum prodiit, lingua ſua dixiſſe *Phtha*, illudque Graecos interpretari *Vulcanum*, ex EVSEBIO intelleximus. Et profecto Aegyptios de *Vulcano* ſuo, ſiue *Phtha*, perhibuiſſe, quod ſit ἀῤῥενόθηλυς, *maſculo-foemininus*, conceptis verbis teſtatur HORAPOLLO Lib. I. cap. 12. Quod ſi autem praeterea antiqua Aegyptiorum monumenta, et linguam gentis illius priſcam, ad eruendam Numinis illius poteſtatem et naturam, in conſilium adhibuerimus, dubium, vt ſpero, ſupereſſe nullum poterit, quin Aegyptiorum Maiores, per *Vulcanum* ſuum, Mentem illam deſignare voluerint, cuius voluntate, Mundus primum factus eſt, cuiuſque decreto, ordinatione, et gubernatione, nunc omnia in mundo fiunt. Sed id nunc paulo luculentius explicemus.

Spiritum illum infinitum, Aegyptii dicebant Phthas, quod Græci interpretantur Vulcanus.

§. 9. Numen illud, de quo loquimur, Aegyptios ſermone patrio nuncupaſſe *Phthas*, id vero Graecos interpretatos eſſe *Vulcanum*, multi ſunt, qui teſtentur. EVSEBIVM id nos docere, modo intelleximus. SVIDAS id ita refert: Φθᾶς ὁ Ἥφαιςος παρὰ Μεμφίταις. *Phthas. Hoc nomine Vulcanus colitur Memphi*, in Aegypto. Meminit eiuſdem CICERO Lib. III. de Nat. Deorum cap. 22. *Secundus Vulcanus* * *in Nilo*

* Lege potius *Nilo natus*, et hanc eſſe ſcriptionem vetuſtam, a VICTORIO mutatam, obſeruatur in Notis GRONO-

Nilo natus, * *Phthas, vt Aegyptii appellant, quem custodem esse Aegyptii volunt.* De eodem Auctor *Clementinorum*, Homil. IX. §. 6. p. 681. Edit. Coteler. haec habet. Αἰγύπτιοι δὲ ὁμοίως — τὸ πῦρ ἰδίᾳ διαλέκτῳ **. Φθὰς καλέσαντες, ὃ ἑρμηνεύεται Ἥφαιστος. *Aegyptii similiter — ignem lingua sua Phthas appellarunt, quod idem est, ac Vulcanus.* Quando auctor hicce scribit *Phthas idem esse ac Vulcanum*, communem Graecorum morem sequitur. Vbi vero addit, *Phthas* Aegyptis quoque dici *ignem*, deceptus est. Quemadmodum enim, neque Graecis Ἥφαιστος, neque Latinis *Vulcanus*, proprie significet ignem, etsi Numen illud igni praefecerint, ita nec φθὰς Aegyptiis *ignem* sonat, licet in Phtha naturam igneam agnouerint. IAMBLICHVS etiam *de Mysteriis Aegypt.* Sect. VIII. cap. 8. loquens de Opifice mente, cui varia ab Aegyptiis nomina tributa esse affirmat, de *Phtha* nostro hac scribit. *Quatenus vero* Opifex Mens *perficit omnia summa cum veritate et arte, vocant eum Aegyptii Phtha* (scribendum erat *Phthas*) *Græci vero hunc Phtha nominant Vulcanum, solam artem in eo considerantes.* Aegyptii, qui nomina gentis suae propria a Diis frequenter desumere solebant, non raro etiam ab isto *Phtha*, regibus suis cognomina indiderunt. In ERATOSTHENIS catalogo regum Thebaeorum in Aegypto, num. XXIX. occur-

GRONOVII. Aegyptii enim de Vulcano suo perhibebant, quod esset *Nili filius.* DIOGENES LAERTIVS in prooemio § 1, et AMPELIVS in libro memoriali c. 9. In Libro CICERONIS citato toties id dicitur de Diis Aegyptiorum, illis nimirum, quibus Parentes nulli assignabuntur, et Aegypto proprii erant, et peculiares, vt mirum sit, viros dictos in eo potuisse aberrare. Vide DIODORVM p. 12.

* Ita viri eruditissimi vocem hanc iam dudum emendarunt.

** Sic recte legit COTELERIVS pro φθαὶ, voce nihili.

occurrit Χομοεφθὰς, vel, vti ſcribendum illic eſſe, * alio loco monui, Χωμαιφθὰς, quod ERATOSTENES vere prorſus et recte interpretatur *Mundum Vulcani amantem.* Num. XXXV. ibidem legitur Σιφωὰς υἱὸς Ἡφαίϛȣ, vbi interpretatio graeca docet, ſcribendum eſſe, vt † olim, iam correxi, Σαφθὰς, nam id Aegyptiis ſonat *Vulcanidem*, υἱὸν Ἡφαίϛȣ.

Spiritum illum Aegyptii agnoſcebant rerum omnium cauſam Deorumque patrem, & maſculo-fœmininum.

§. 10. Videndum nunc, quid de hoc ſuo *Phtha*, vel *Vulcano*, tradiderint Aegyptii. Vbi tamen, cum traditiones Aegyptiorum, per Graecorum vt plurimum manus, ad noſtras peruenerint, etiam atque etiam attendendum eſt, an non forte interpolatae et adulteratae ab ipſis fuerint, quod ipſos perſaepe feciſſe, in hoc commentario noſtro, non ſemel demonſtratur. Quod ſi igitur doctrinam *Orphicorum* antiquiſſimam cum illa Aegyptiorum traditione, quam ex EVSEBIO retuli, etſi paulisper incruſtatam, (vide §. 8.) inter ſe conferamus, facile obſeruabimus, *Phthan* ex ſententia Aegyptiorum eſſe Mentem illam Opificem, quae Chaos tenebricoſum primo in formam oui compegit, deinde vero ex materia, quam Chaos complectebatur, res omnes creauit, atque ex tenebris in lucem protraxit. Ita Orientales de creatione mundi loquuntur, quod ſi ſola tantum verba ſpectes, a dictione, qua PAVLVS vtitur Hebr. XI, 3. non valde abludit. Accedit, quod ORPHEVS opificem ſuum, qui ex ouo prodiit, nobis vt maſculo-foemininum depinxerit, et quod id ipſum de ſuo *Phtha* Aegyptii pariter memoriae prodiderint, cuius fabulae, vt dixi §. 8. non alius, quam hic videtur ſenſus eſſe arcanus, quod opifex in ſe rationes habuerit rerum omnium, et totius Naturae, tum

* Annotat. ad illum Catalogum, in B. VIGNOLII Chronol. Sac. Tom. II, p. 760.

† Ibidem pag. 763.

tum qua agit, tum qua patitur, vel, quod omnia ſint ab eius decreto et voluntate. Aenigmaticus hic et ſymbolicus, de Opifice totius Vniuerſi conceptus, gentibus Orientis omnibus ſemper mirifice placuit, eiusque luculenta veſtigia, in doctrina Brachmanum Indiae, hodieque ſuperſunt, qua de re alias plura diſſerendi locus erit, Lib. II. c. VII. Ex doctrina illa Orientalium nonnunquam hauſerunt etiam Graeci et Romani, quos inter eſt IVLIVS FIRMICVS, is enim de Deo omnium ſupremo hunc in modum loquitur in Praefat. ad Lib. V. Matheſ. p. 115. *Tu omnium pater pariter ac mater: tu tibi pater ac filius, vno vinculo neceſſitatis obligatus.* *Conſimiliter* SYNESIVS, magnus Philoſophiae Orientalis fautor, de vno infinito Deo canit Hymno III. p. 26. Edit. Stephani.

Σὺ πατὴρ σὺ δ' ἐσσὶ μάτηρ
Σὺ δ' ἄῤῥην, σὺ δὲ θῆλυς.
Tu pater, tu es mater,
Tu mas, tu fœmina.

Ceterum Opifici virtutem et poteſtatem, de qua nunc loquimur, IAMBLICHVM quoque in *Phtha* Aegyptiorum agnouiſſe, obſeruauimus iam §. 9. Quia ergo veteres Aegyptiorum Philoſophi, in *Vulcano* ſuo, cauſam rerum omnium primam, intelligentem, et efficientem, venerati ſunt; hinc eſt, quod eum, non ſecus, atque Graeci Iouem ſuum, vt patrem non modo hominum, verum et Deorum, celebrauerint. Certe in Obeliſco antiquiſſimo Heliopolitano, Romam poſtea delato, literis hieroglyphicis conſignato, cuius interpretationem Graecam, ab HERMAPIONE adornatam, AMMIANVS MARCELLINVS Hiſtoriae ſuae Lib. XVII. ex parte inſeruit, de Rameſte Heliopolitano rege legebatur p. 102. Edit. Lindenbrog. Ὃν Ἥφαιστος, ὁ τῶν θεῶν πατὴρ προέκρινεν. *Quem Vulcanus* (Phthas) *Pater Deorum praetulit.* Eoque ſigni-

ſignificatur, ex huius voluntate et decreto, res huius mundi in vniuerſum pendere. Et pſeudo - CALLISTHENES in Fragmento *hiſtoriae de vita Alexandri* M. apud FABRICIVM Biblioth. Graec. Vol. XIV. p. 149. Deum hunc vocat *προπάτορα τῶν θεῶν, auum et progenitorem Deorum.* Non nego, CALLISTHENEM hunc pſeudonymum, Scriptorem eſſe fabuloſum, et fide indignum. Sed, ſi tamen ex eius fragmentis pauculis, quae docti nonnulli vulgarunt, tanquam ex vngue leonem diiudicare licet, dicere non verebor, eum ſe rerum Aegyptiacarum bene gnarum et peritum oſtendiſſe.

Idem in fabulis Sacerdotum dicebatur primus regnaſſe.

§. 11. Ad *Vulcanum* Aegyptiorum vt redeam, perhibebant de eo Sacerdotes in Annalibus ſuis Sacris, quod omnium primus in Aegypto regnum tenuiſſet. Ita DIODORVS Lib. I. p. 13. *Sacerdotes Vulcanum primum regem dictitant.* Sic et auctor *Clementinorum*, Homil. IX. §. 6. Sed quae auctores hi et alii, de regno *Vulcani* in Aegypto, literis prodiderunt, intelligenda ſunt de regno Deorum fabuloſo et allegorico. Hoc Deorum regnum, in Dynaſtiis MANETHONIS, conficit Dynaſtiam primam, in qua regnorunt, omnium primus *Vulcanus*, deinde *Sol* *, filius eius, et ſic porro alii Dii: Diis his MANETHO cuique ſuos aſſignauit annos; ſed qui manifeſto referendi ſunt ** ad cyclos, quibus in calculis Aſtronomicis et Chronologicis, vtebantur Aegyptii, quod pulchre demon-

* Etenim apud Aegyptios, *Vulcanus* habebatur Pater *Solis*, quod hic teſtatur MANETHO; ſed et CICERO de Nat. Deor. Lib. III, cap. 21. et ARNOBIVS Lib. IV, pag. 135.

** Poteſt hic addi celeberrimi WEIDLERI Hiſtoria Aſtronomiae p. 48 etc. in notis, vbi rem eandem, etſi paucis, ex MARSHAMO et AFRICANO tangit. Sed VIGNOLIVS aſſerta demonſtrauit.

demonstrauit, magnus Chronologiae veteris, sacrae et exoticae, instaurator, IO. ALPH. VIGNOLIVS, in praestantissimi Operis Tomo II, p. 656. Significatur itaque Dynastia illa, tempori in vniuersum, et Diis illis materialibus, quibus ordo temporum iustus, aequalis, et constans, in acceptis ferendus est, praeesse *Vulcanum*. Obseruatu dignum est, quod de regno illo Deorum, eiusque duratione, praemittit MANETHO apud SYNCELLVM p. 51. Ἡφαίϛȣ Χρόνος ȣ̓κ ἔϛιν, διὰ τὸ νυκτὸς καὶ ἡμέρας αὐτὸν φαίνειν. *Vulcano nullum tempus definitum assignari potest, eo, quod ille & noctu & interdiu luceat.* Nempe reliqui Dii, qui illic enarrantur, habent suas periodos et vicissitudines. Sol diei imperium consecutus est, Luna noctis, et sic porro. At *Vulcani*, Deorum supremi, imperium semper idem est, et immutabile.

§. 12. Non abs re erit, hoc loco disquirere, quidnam caussae fuerit, quod Graeci *Phthan* Aegyptiorum, *Vulcanum* interpretati sint. Neque potest dubitari, quin ad naturam et vim ignis respexerint. Hunc enim in tutela *Vulcani* sui esse credebant Graeci, eundemque Aegyptios in *Vulcano* suo consimiliter venerari intelligebant. Ait itaque DIODORVS de *Vulcano* Aegyptiorum loquens p. 11. *Ignem porro Vulcanum per interpretationem dici, et ipsum magni Dei loco venerandum, qui multa ad cunctorum generationem et exactum incrementum contribuat.* Et p. 13. *Sunt tamen inter Sacerdotes, qui Vulcanum primum regem dictitant, ignis inuentorem, et beneficio hoc gubernacula regni consecutum.* Addit ibidem fabulam quandam non illepidam. Paria habet auctor *Clementinorum*, excitatus iam §. superiori. Sed hi, vti et alii Graeci, quod de ipsis IAMBLICHVS queritur Sect. VIII. c. 3. Theologiam suam patriam, cum illa Sacerdotum Aegyptiorum, nimis aperte confun-

Credebatur porro ignis esse subtilissimus aethereus.

dunt, et ab igne naturali, quem in *Phtha* Aegyptios veneratos esse, constat, ad artificialem delabuntur, cuius in Theologia Graecorum mythica, de *Vulcano*, ratio magis habebatur. Genuinam Aegyptiorum Theologiam multo certius redolet, quod ex MANETHONE iam obseruauimus, *Vulcanum interdiu noctuque lucere*, id est, fulgere luce perpetua et non interrupta. Nempe, vt paucis dicam, *Vulcanus*, Mens quippe aeterna, Aegyptiis ignis erat subtilissimus et purissimus aethereus, omnibus Planetarum et Stellarum orbibus superior, ex quo animas auulsas, in terram delabi, et in quem, post certum definitum tempus, refundi, credebant. Ita Stoici docebant. (Vid. §. 6.) Ita docebant quoque Aegyptii, et in vniuersum Orientales, quorum hac de re doctrinam, etiam in Gnosticorum placitis deprehendere licet.

Nomen eius Aegyptiacum, significat decernentem, ordinantem omnia.

§. 13. Venio nunc tandem ad interpretationem nominis Aegyptiaci Φθάς. Est vero interpretatio haec adeo facilis et obuia, adeo quae se sponte et vltro offert, vt, qui mediocres tantum in studio linguae Aegyptiaca progressus fecit, aberrare hic plane nequeat. Nam Φθὰς, vel literis Copticis scriptum, ⲫⲑⲁϣ, sine mutatione vllius literae qualiscunque, significat definientem, decernentem, ordinantem. Quando vero Epistola ea de re LA CROZII τȣ μακαρίτȣ exstat, qua scribens ad me, nomen Φθὰς interpretatus est, malo verbis eius, quam meis, negotium istud expedire. Sic autem ille in *Thesauro Epistolico* Tom. III. p. 155 *ⲫⲑⲁϣ vero siue Φθὰς Iamblichi, est ordinator, siue constitutor rerum, vnde prouerbium Φθάς σοι λελάληκε, ironice dictum puto de iis, qui futurorum scientiam sibi tribuebant.* Et iterum p. 161. *Ipsum vero Φθὰς, nihil aliud arbitror, quam Aegyptiacum ⲫⲑⲁϣ, constitutor siue ordinator rerum. Vide* Lucae Euang. III, 13. Actor. X, 33.

X, 33, 42. XVII, 31. *Conuenit vero ea vox cum nomine* צבאות *Ebraico; hanc enim illius vocis significationem omnes interpretes agnoscunt in libro* Iobi XIV, 10. et VII, 5. *alibique, metaphoricam tamen, vt aiunt, forte vero propriam, cum exercitus tam hebraice a voce* צבא, *ordino, dici potuerit, quam διατάξεις, graece a verbo τάσσω, ordino. Hinc intelligitur, quid sit apud* Suidam, *Φθάς σοι λελάληκεν. Qui cuncta decernit atque ordinat, tibi locutus est. Prouerbium videlicet Alexandrinum in eos, qui de futuris temere pronuntiant, quasi diceretur ironice, ὁ πάντα διατάσσων σοι λελάληκεν. Qui cuncta decernit atque ordinat, tibi locutus est.* Ex his facile iam est perspicere, quidnam nomine isto Φθὰς, Aegyptiorum Sapientes subinnuere voluerint, quamque vim et potestatem Numini huic suo tribuerint. Admittebant quidem fatum Astrologicum, eique res humanas subiiciebant; sed illud ipsum tamen, ex voluntate, decreto, et ordine supremi Numinis, Φθὰς nempe, pendere volebant, qua in re doctrina eorum a doctrina Stoicorum differebat, eaque longe melior erat. Potest eo non immerito referri, quod Aegyptiorum fabulae allegoricae, *Vulcanum* non modo vt regem, verum etiam, vt Legislatorem nobis depingant, in EVSEBII Chronico graeco Scaligeriano p. 7. tametsi Graeci fabulam illam, mirum in modum adulterauerint. Hinc etiam videmus, Aegyptios vetustiores, rerum omnium euentus, *Vulcano* suo, vt supremae causae, in acceptis tulisse. In Obelisco Heliopolitano, cuius mentionem feci §. 10. gloria gestorum Regis Ramestae refertur ad *Vulcanum*, vt qui *eum praetulerit*, ac veluti elegerit. Id ipsum quoque subindicat historia illa Sesostris, quam ex Diodoro Lib. I. p. 49. adscribo. *Sunt etiam; qui scripsere, cum Sesoosis* (vel Sesostris) *nasceretur, patri eius Vulcanum in somno visum praedicere, puerum iam natum totius orbis dominium sibi vindicaturum.* Addi possunt, quae idem auctor refert. p. 53.

§. 14. Quamuis vero ex consensu Veterum in Aegypto Philosophorum, *Vulcanus*, siue *Phthas*, Deorum omnium esset supremus et maximus, cuiusque imperio omnes, ipsique adeo reliqui Dei obedirent, labentibus tamen annis, honos eius et cultus, vt videtur, frigescere ac etiam vilescere coepit. Niligenae, in necessitates vrgentes, et praesentia commoda, vnice intenti, Deorum illorum, a quibus bona huius vitae exoptata proxime et immediate expectabant, *Solis*, *Lunae*, *Nili*, et similium, cultui, totos se consecrarunt, venerationem vero religiosam Mentis aeternae, in loco, coelis omnibus superiori, collocatae, Philosophis relinquendam esse putarunt. *Osiris*, *Isis*, *Ammon*, *Horus*, *Nilus*, aliique huius generis Dii, per vniuersam Aegyptum Templa consecuti sunt plurima, molis stupendae, et magnificentiae inuidendae, quorum reliquias et rudera, etiam hodie nemo sine ingenti admiratione contemplatur. *Vulcano* Templum quidem consecratum etiam legimus, sumtuosum et impense splendidum, quod HERODOTVS et DIODORVS describunt; sed in vnica tantum vrbe Memphi, vnde eum non raro *Deum Memphiticum* κατ᾽ ἐξοχὴν nuncupari videmus. In honorem reliquorum Deorum, per totum anni circulum, in cunctis Aegypti ciuitatibus, permultae celebrabantur solennitates religiosae et laetae, quarum non paucas commemorat PLVTARCHVS in libro de Iside et Osiride; at non memini, me de Festo in honorem *Vulcani* instituto, aliquid vnquam literis proditum legisse. Idem fere dicere possis de *Neitha*, Aegyptiorum, vt Graeci volunt, *Minerua*, Sai in Aegypto inferiori culta, quam Sacerdotes et Philosophi veteres, in Aegypto cum primis inferiori, eodem loco habuisse videntur, quo apud Memphitas, et Aegyptii superioris incolas, *Vulcanus* erat. Et de hoc quidem Numine nunc dicendum mihi est.

De cultu huius Numinis apud Aegyptios.

CAPVT

CAPVT III.

De Neitha Aegyptiorum Deo, quam Graeci Mineruam interpretantur.

§. I.

Antequam vero, quod capite ſuperiori, me ſuſpicari dixi, nunc pluribus adſtruam, Saitas in Aegypto inferiori, Numen ſuum Sacroſanctum, quod lingua patria *Neitham* nuncupabant, eodem fere loco habuiſſe, quo Memphitae, et ſuperioris Aegypti incolae, *Vulcanum* ſuum, vel *Phthan*, habuerunt, in anteceſſum ea afferemus, quae in veterum Monumentis, de *Neitha*, antiquiſſimo Aegyptiorum Numine, literis prodita inueniuntur. Sedes itaque magni huius Aegyptiorum Numinis vera et propria fuit *Sais*, urbs magna et praeſtans, non tantum Praefecturae Saiticae, verum et totius Aegypti inferioris, aliquamdiu princeps, ac regia etiam multorum, qui Aegypto imperarunt. Vrbs, pluribus quidem aliis de cauſis inclyta, ſed nulla re celebrior, quam Templo, cultuque *Neithae*, vel *Mineruae* Aegyptiacae, et Collegio perquam illuſtri Sacerdotum, cultui eiusdem conſecratorum. Etenim horum, in ipſa quoque Graecia, tanta fuit exiſtimatio, vt ex ea, ad audiendos tam laudatos Sapientiae Antiſtites, cupide confluerent, quotquot ad ſolidae eruditionis gloriam contendebant, eamque poſtea, in patriam reduces, reipſa conſecuti quoque ſunt. Ex eo *Minerua Saitica*, et *Sais* ipſa, patria quaedam illius *Mineruae*, tantum apud Graecos nominis famam adeptae ſunt, vt Graeci quidem opinarentur, verum et auitum Deae huius nomen fuiſſe *Sain*. Ita certe PAVSANIAS Scriptor inſignis, vbi de *Minerua* Thebana

Deae, quae Sai in Aegypto colebatur, & quam Graeci Mineruam interpretantur, nomen erat non Sais; ſed Neitha.

Boeotiae loquitur, ſcribit, in Boeoticis pag. 734 *. Ὄγκα κατὰ γλῶσσαν τὴν Φοινίκων καλεῖται, καὶ οὐ Σάϊσ, κατὰ τὴν αἰγυπτίων φωνήν. *Etenim* Minerua Thebana, *lingua Phœnicum dicitur Onca, non vero, vti eam Aegyptii appellant, Sais.* Pari modo ISACIVS TZETZA, ſecutus CHARACEM, ad Lycophronem v. III. aſſerit. Σάϊς κατ᾽ αἰγυπτίους ἡ Ἀθηνᾶ λέγεται, ὥς φησὶ Χάραξ. *Ab Aegyptiis Minerua nuncupatur Sais, quemadmodum ** Charax perhibet.* Cum quo conſentit IO. TZETZA in Hiſtor. Chil. V. v. 657. Sed non eſt, quod quiſquam dubitare poſſit, auctores hos adductos, et qui cum ipſis ſentiant, ſibi paſſos fuiſſe imponi. *Sais* nomen eſt non Numinis cuiuſpiam, ſed vrbis, Graecorum Scriptis non parum celebratae. Numen vero, in vrbe hac ab Aegyptiis ſancte cultum, quod Graeci interpretantur *Mineruam*, ſcimus ab ipſis Aegyptiis, non *Sain*, ſed *Neitham* appellatum fuiſſe.

Id teſtimoniis Veterum probatur.

§. 2. Id, quod vltimo loco dicebam, Numini Saitico Aegyptiorum, verum auitumque nomen fuiſſe *Neith*, teſtimonio ipſius PLATONIS, diſciplina Sacerdotum Aegyptiorum imbuti, comprobare poſſum. Scribit enim is, in *Timaeo*, p. 474. Edit. Graecae Baſil. Τούτου δὲ τοῦ νομοῦ μεγίστη πόλις Σάϊς, ὅθεν δὴ καὶ Ἄμασις ἦν ὁ Βασιλεύς· οἱ τῆς πόλεως ἀρχηγός ἐστιν Αἰγυπτιστὶ μὲν τοὔνομα Νηΐθ, ἑλληνιστὶ δὲ, ὡς ἐκείνων λόγος, Ἀθηνᾶ. *Huius Praefecturae Saiticae vrbs eſt maxima & praecipua Sais, ex qua et fuit Amaſis Rex. Numen vrbi huic tutelare eſt, quod Aegyptiace vocatur Neith. Graeci eandem Athenam, id eſt, Mineruam dicunt.* In verſione CHALCIDII pag.

* Ita viri eruditi iam dudum correxerunt, et recte omnino.
** Ipſius huius CHARACIS verba vide in notis HOLSTENII ad Stephanum Byzant. voce Σάϊς.

pag. 231. Edit. *Fabricii*, legitur *Neuth*, tanquam is in Platone legiſſet Νηὺθ. Verum ratio nulla ambigendi eſt, quin vera nominis huius apud Platonem lectio ſit Νηΐθ. Ex eo ſane nomen id habuit ARNOBIVS, apud quem Lib. IV. p. 137. Minerua ſic loquens introducitur. *Quod ſi fidem inquiris facti, Aegyptios et ego teſtes* dabo, *quorum ſunt Neith lingua, Platonis teſtificante Timaeo.* Apud HESYCHIVM ſcriptum legimus Νηΐθῃ, in caſu tertio, addita nempe terminatione graeca. Verba eius ſunt. Νηΐθῃ, Ἀθηνᾷ παρ᾽ Ἀιγυπτίοις. *Neithae, Mineruae apud Aegyptios.* Liquet ex his, PLATONEM, et ceteros, qui eum ſequuntur, illam Aegyptiorum *Neith* vnanimiter interpretari *Mineruam.* Et ad horum teſtimonia accedit auctoritas minime contemnenda ERATOSTHENIS Cyrenaei, qui in Catalogo regum Thebaeorum Aegypti num. XXII. nomen alicuius reginae Thebaeae Aegyptiacum Νίτωκρις, graece ſic interpretatur, ὅ ἐστιν Ἀθηνᾶ νικηφόρος, id eſt, *Minerua victrix.* Interpretationem illam * olim pluribus excuſſi, quae hic non repeto. Id ſatis omnes intelligunt, ERATOSTHENEM, Νιτ᾽, quod a PLATONIS Νηΐθ parum recedit, vertere *Mineruam*, adeo in hac interpretatione omnes conſentiunt. Quare neſcio, quid in mentem venerit TH. HYDIO, quando in *hiſtoriae religionis Vet. Perſ.* cap. III. p. 92. negauit, *Neitham* Aegyptiorum, recte dici *Mineruam*, cum potius, ipſo iudice, ſit *Venus*, et erroris huius, quem ſibi imaginatur, culpam in latinos Platonis interpretes, qui nempe id de ſuo addiderint, reiiciendam eſſe, arbitratur. Nam an non quaeſo PLATO ipſe, et poſt eum ERATOSTHENES, et cum his tot alii, conceptis verbis teſtantur, *Neitham* Aegyptiorum

* In *Remphah illuſtrato* p. 75, et in Annotat. ad *Eratoſthenis* Catalogum, in B. *Vignolii* Chronol. Sac. T. II, p. 755.

ptiorum haberi pro *Minerua?* Exiſtimauit nempe vir doctus, impudicam Perſarum *Anaitin*, a caſta Aegyptiorum *Neitha*, nulla re differre, cum tamen liquido demonſtrari poſſit, nullam eſſe prorſus vtriusque huius Numinis, neque in nomine, neque in re, conuenientiam aut affinitatem. Eundem tamen errorem, poſt HYDIVM, errauit etiam HADRIANVS RELANDVS, Vir clariſſimus, in Diſſertat. *de veterum Perſarum lingua* voce ANAITIS pag. 123. Sed iam pergamus.

Et illuſtratur ex hiſtoria Aegyptiorum.

§. 3. Obſeruatio ERATOSTHENIS, quam modo tetigimus, nomen reginae Thebaeorum *Nit - ocris* interpretantis *Mineruam victricem*, ad indaganda alia ſimilia Aegyptiorum nomina, in quibus compoſitionis talis veſtigia manifeſta occurrunt, nos deducit. Tale nomen in ipſa hiſtoria Moſaica Gen. XLI, 45. 50. deprehendere licet. Illic enim vxorem *Ioſephi* Patriarchae, filiam *Potipherae*, magni Sacerdotis Heliopolitani, appellari videmus אסנת, vel. vti Graeci habent, Ἀσενὲθ, *Aſe - neth.* In nominis huius compoſitione, *Neth*, quod *Mineruam* interpretor, non longius vtique a PLATONIS *Neith* recedit, quam in *Nit - ocris* nomine, Eratoſtheniacum *Nit.* Si quid iudico, totum iſtud *Aſenethae* nomen, Coptice ſcriptum ⲤϢⲈ-ⲚⲈϮ vel, quod eodem redit ϢⲈ-ⲚⲈϮ id eſt, vti Coptorum filii pronuntiant, *Aſſcheneit*, Graecis ſatis commode reddetur Ἀθηνοσεβὴς, *Minerua cultrix.* Si haec etymologia vera eſt, quod ego opinor, poteſt ex ea ſatis colligi, quam antiquus, celebrisque tempore iam Ioſephi Patriarchae, inter Aegyptios fuerit *Neithae*, ſeu *Mineruae* cultus. Neque eſt, quod ipſa haec a me venditata cultus iſtius antiquitas, obſeruationem meam, in erroris ſuſpicionem inducere queat. Nam in hiſtoria Moſaica, exempla alia non diſſimilia occurrere, * loco alio luculenter probaui.

* De Terra Goſen Diſſert. VIII. §. 4.

probaui. Quod ſi autem hiſtoriae Aegyptiorum Monumenta etiam exotica adeamus, illa nobis ſuppeditabit *Nitetin*, Apriae Regis Aegyptii filiam, Cyrique vel, vt alii, Cambyſis Perſarum regis vxorem. HERODOTO initio Lib. III. Νίτητις audit, *Nit-etis*, vbi eadem nominis huius ſcriptio occurrit, quam in ERATOSTHENIS Catalogo obſeruauimus. ATHENAEVS, vero Lib. XIII. p. 560. eadem Νειτῆτιν *Neitetin* appellat, cuius proinde ſcriptio, ad illam PLATONIS proprius accedit. Qui linguae Aegyptiacae adſuetus eſt, nullo negotio perſpiciet, nomen hoc ſic efferendum eſſe *Neits-teits*, vel etiam *Neit-teit*, quod ſignificat *donatam a Minerua*, vel *donum Mineruae*. Aegyptios iſtius modi nominibus impenſe delectatos fuiſſe, vel vnus ** ERATOSTHENIS Catalogus regum Thebaeorum abunde demonſtrat. *Neitetae* vero, de qua iam loquimur, nomen hoc inditum fuiſſe a *Neitha*, Saitico Numine, tanto eſt probabilius, quod ſciamus, patrem eius *Apriem*, qui in Scriptura *Pharao Hophra* audit, regem fuiſſe ex Dynaſtia Saitica, eorum regum, quibus *Sais*, vrbs ſacra *Mineruae*, ſedes erat regia: Eadem vt videtur de cauſa, *Amasidis*, regis pariter Saitaci, filius et ſucceſſor, cui Cambyſes et regnum & vitam eripuit, nomen geſſit *Pſamme-niti*, quod interpretari poſſis *virtutem Mineruae*, aut vero *eruditum a Minerua*. Eo etiam omni procul dubio ſpectat nomen *Pateneit*, Sacerdotis Saitici, cuius meminit PROCLVS Lib. I. in Timaeum pag. 31. Sacerdos hic, quem Graeci *Sonchin*

 appel-

* Nam in illo v. 9. num. IX. et XXXIV. occurrit *Mares*, quod ERATOSTHENES interpretatur *donum Solis*. Num. XVII. habetur *Moſcheris*, vel melius *Moicheres*, itaque redditur *donatus a Sole*. Num. XXIII. legitur *Myrtaeus*, idque exponitur, *donatus ab Ammone*, quorum omnium rationem prolixe dedimus, in noſtris ad illum Catalogum Annotatt:

appellare ſolent, in Aegyptiorum Annalibus, ad quos PROCLVS prouocat, nomen habuit *Pateneit*, a dignitate, quam in Collegio Sacerdotum *Neithae* Saitico geſſit. Erat enim Collegii illius, *Neithae* conſecrati, Praeſes, vel Archipropheta, vti eum conceptis verbis vocat CLEMENS ALEXANDRINVS, Stromat. Lib. I. pag. 303. * Alias autem iam docuimus, *Pateneit*, ſermone Aegyptiorum priſco dici *ſummum Sacerdotem*, vel *Archi prophetam Neithae*. Sed apud Graecos etiam veſtigia nominis *Neithae* deprehendimus, cumprimis in vna ex ſeptem portis Thebarum Boeoticarum, quam in honorem Mineruæ Aegyptiacae a Cadmo denominatam fuiſſe *Neitham* ** loco alio multis probauimus. Verum cum hic alia plurima dicenda nobis ſuſperſint, ad ea nunc progredimur.

Aegyptiorum Neith cum Graecorum Minerua non debet confundi.

§. 4. Ante omnia igitur id explorandum, et, quantum fieri poteſt, dilucide explicandum nobis erit, quamnam Aegyptii Numini huic ſuo, Neithae, poteſtatem atque virtutem tribuerint, quidque in illo maxime venerati fuerint. In rem vero hanc diligenter inquirentibus, PLATO, qui *Neitham* Graecorum eſſe *Mineruam* aſſeruit, obſtaculum obiicit non leuiſſimum, quodque multis fraudi fuit. Nam teſtimonio PLATONIS decepti, omnia quæ Græci de *Minerua* ſua canere et praedicare ſolent, ad *Neitham* Aegyptiorum, ſummo iure ſimiliter referri poſſe, arbitrantur. Non equidem inficias eo, Solonem, Platonem, aliosque Graeciae Sapientes, dum inter Aegyptios verſati ſunt, animaduertiſſe aliquam inter *Neitham* huius gentis, ſuamque *Mineruam* ſimilitudinem et conuenientiam, ac intellexiſſe, non eſſe aliquod Graecorum Numen, quocum melius Dea Aegyptiorum componi poſſet, quam cum *Minerua*. Sed non

* De Terra Goſen Diſſert. VIII. §. 4. pag. 94. 95. in notis.

** Miſcellan. Lipſ. Vol. VI. Part. III. p. 457.

non idcirco omnia, quae Graecorum aut Philoſophi, aut Poëtae, de ſua *Minerua* finxerunt, ad *Neitham* Aegyptiam transferri, adque illius Numen applicari poſſe vel debere, cenſenda ſunt. Et in eo toti tamen ſunt Graeci ſequiores, ac praeſertim Philologi noſtri recentiores, quoties de *Minerua* Aegyptiorum diſſerere in animum inducunt. Sed omnium aliorum in eo argumento conatus, longe poſt ſe reliquit Vir ſua ceteroquin laude digniſſimus, et cui certe meliores litterae plurimum debent, qui in notiſſima *hiſtoria Coeli*, gallice ſcripta, id virium omnium niſu efficere conatus eſt, vt nobis Theologiam veterum Aegyptiorum, ex lingua hebraica, et ex Graecorum Mythologia, quam tamen etiam ad ſcopum ſibi plane peculiarem, artificio mirifico ſemper contorquet, ceu ex genuinis fontibus erutam, nouoque habitu amictam, nobis ſiſteret. Eius rei ſpecimen ſatis amplum, ex iis, quae de *Neitha*, ſiue *Minerua* Aegyptiorum, docere nos voluit, capere inprimis licet. Nihil fere illic occurrit, quod vlli veterum vnquam dictum, aut auditum ſit, omnia ſoli imaginationi auctoris nonnunquam nimis ingenioſi, ſupra modum viuae et fertili, & fictionibus eius amoenis, in acceptis ferenda ſunt. Quae omnia, ſi minutatim perſequi, et ad veritatis iuſtam lancem expendere vellem, ea profecto Diſſertatio vna non caperet.

§. 5. Vt tamen intelligatur, quam nullo ſucceſſu fabulis Graecorum, Mythologia Aegyptiaca accommodetur, et iſta ex lingua hebraica adiuuetur, ea tantum delibabo, quae de cultura olearum in Aegypto, ad *Neitham*, ſeu *Mineruam* gentis illius relata, Vir ingenioſus obſeruat. Nam quicquid ea de re Graeci in gratiam ſuae *Mineruae* fingunt, id omne multo rectius *Neithae* Aegyptiorum conuenire aſſeverat. Et longe maximum quidem ac firmiſſimum huic

Id ipſum pluribus oſtenditur.

huic sententiae praesidium, eruditus auctor, * ex nomine vrbis *Sais*, quae cultui *Mineruae* Aegyptiorum tota erat dedicata, conciliare nititur. *Sais* enim, vel *Saith*, hebraice זית, *oleam*, designat. Neque dissimulabo, casu fortuito hic contigisse, vt vox, qua vsi sunt genuini Aegypti incolae, ad significandam oleam, a vocabulo hebraico parum, aut nihil differat. Non nego, ** *Saith* Aegyptiis *oleam* vere dictam fuisse, etsi auctor ingeniosus ad vocem hebraicam tantum, qua hebraicam, mentis suae aciem direxerit. Quaero autem, an ex hac qualicunque conuenientia soni, inter nomen vrbis *Sais*, et nomen *oleae* hebraicum, tuto concludi possit, Sain oleis abvndasse, et harum laetam propagationem, in laudibus *Neithae*, vt quae illic religiose coleretur, positam fuisse? Non sane opinor, nisi id aliunde probari recte et legitime queat. Equidem, si viro docto auscultamus, *** *incolae vrbis Sais, culturae olearum vnice dediti erant.* Idem *Numini Neithae grates solenniter persoluebant, quod eius beneficio, oleas diligenter colendo, sibi in rerum omnium abundantia viuere liceret. Festis ac sacrificiis animum quoque gratum Numini testabantur, quod tam excellenti oleo se beasset.* Ex quibus quaeso commentariis historicis omnia haec facta decerpta esse credemus? Profecto, si, quod res est, dicere volumus, sola vox hebraica זית, quia *oleam* significat, et, quia aliquam cum nomine vrbis *Sais* soni conuenientiam prae se fert, imaginationi incalescenti viri politissimi, obtulit Saitarum oleas, torcularia, oleumque exquisitum, et instituta ob ista beneficia,

* Praeiuit tamen hic viro acutissimi ingenii, STEPH. GVICHARTVS in libro, quem inscripsit *l' harmonie Etymologique des langues.* Vide pag. 241. 973. &c. Edit. Paris. 1618. Ita post eum etiam alii.

** Obseruaui id in Dissert. III. de *Terra Gosen* §. 6.

*** *Histoire du Ciel* Tom. I. p. 185. Edit. Paris 1739.

ficia, in honorem Neithae, Festa atque sacrificia. Nam si genuina historiae et Geographiae veteris Monumenta consulas, non sine admiratione intelliges, oleas in vniuersum raras fuisse in Aegypto, in agro vero Saitico, vti et Aegypto tota inferiori, eas plane cultas non fuisse. Testatur id STRABO, qui itineribus Aegyptum totam emensus erat Lib. XVII. vbi de Praefectura Heracleopolitica sic scribit p. 556. *Sola Praefectura Heracleopolitica oleas perfectas et fructiferas profert, ac, si quis bene colligat, oleum etiam optimum fit. — At Aegyptus reliqua olea caret, exceptis hortis* (regiis nempe) *qui circa Alexandriam sunt, qui oleas quidem ferre possunt, oleum vero non suppeditant.* Nihil disertius dici sane potuit. Inde est, quod HOSEAE cap. XII. 1. dicatur *oleum deportatum iri in Aegytum*, vbi KIMCHIVS obseruat, *oleum venire Aegypto ex terra Israël.* Ex eo etiam intelligitur, quamobrem, qui palustria in Aegypto inferiori, non ita procul a Sai, incolebant, oleo vterentur ex silicypriis, vel sesamo confecto, teste HERODOTO Lib. II. cap. 94. quia nempe oleo carebant oliuarum. Plures igitur eandem ob causam erant species olei factitii, quibus vtendum erat incolis, vt defectum olei genuini compensarent, de quibus PLINIVS Lib. XV. c. 7. His vnicum hocce tantum addo testimonium * Auctoris anonymi in *Expositione totius Mundi* p. 7. vbi haec de Aegypto legas: *Et fructum feret omnia, sine oleo*, id est, vti in notis bene explicatur, *omnis generis frugum frugifera est, oleo tantum excepto.* Equidem ignarus non sum, THEOPHRASTVM histor. Plantar. Libr. IV. c. 3. in Thebaide superiori, circa Abydum oleas agnoscere; verum hoc, vt aliquid prorsus singulare, obseruare hic iubet. Καὶ γὰρ ἡ ἐλαία περὶ τοῦτον τὸν τόπον ἐστί. *Etenim in hac quidem Aegypti regione*

* In HVDSONI Geographis minoribus Tom. III.

gione dantur oleae. Et quam non longe, quæso, a Sai Abydus distat? In Aegypto inferiori oleae nuspiam colebantur, et sic in hodiernum vsque diem rem se habere,** ex peregrinatorum relationibus notum et tritum est. Satis igitur liquere arbitror, nullam circa Sain prouenisse olearum copiam, neque ab illis vrbem hanc nomen trahere potuisse. Et si vel hoc concederem, nihil tamen ex eo in *Neitham* redundare posset lucri, neque isthoc argumento, conuenientiam *Neithae* Aegyptiorum cum Atheniensium *Minerva* demonstrare liceret. Oleam Athenienses quidem in tutela *Mineruae* suae, donum quippe eius præstantissimum, esse persuadebant; at non Aegyptii, quorum Mythologiam hic quidem a fabulis Graecorum distulisse, fatetur DIODORVS SICVLVS, etsi ipse Graecus, et praeter morem Graecorum. Verba eius ex Lib. I. p. 15. appono. Τῆς ἐλαίας τὸ Φυτὸν Ἑρμῆν εὑρεῖν, ἀλλ' ἐκ Ἀθηνᾶν, ὥσπερ Ἕλληνες, Φασίν. *Aegyptii aiunt, oleam inuentam a Mercurio, non vero vt Graeci, a Minerua.* Cumque Sai præter *Mineruam*, cultus quoque fuerit *Mercurius*, teste LACTANTIO Lib. I. c. 6. huic vtique, non illi, pro oliuarum apud se crescentium copia, si qua cœlitus donati fuissent, grates persoluissent Saitae. Haec vero non ideo, paulo prolixius disputaui, vt de laudibus, auctori praestantissimo *historiae Coeli* debitis, quicquam detraherem: nam merita eius cum cordatis omnibus libenter agnosco et colo; verum, vt hoc exemplo antiquitatum Aegyptiacarum studiosos moneam, insigne esse inter fabulas Graecorum de Diis suis, & Theologiam Aegyptiorum mythicam diuortium,

** Vide *les noueaux Memoires des Missions* Tom II. Part. II. pag. 135. 136. et PAVLI LVCAE relationem itineris in Orientem suscepti tertii Part. II. p. 254. qui tamen de hodierno statu loquens, tantum audiendus est.

tium, & neminem in illuſtranda hac poſtrema, eximium quid praeſtiturum, niſi fontes genuinos adeat, illosque ab adulterinis ſollicite diſcernat.

§. 6. Ipſi igitur Aegyptiorum Theologi, de *Neitha* ſua, fabulam hanc allegoricam ſpargebant, quod illa etſi Dea, natura tamen prædita eſſet maſculo-foeminina. Verba HORAPOLLINIS, quibus hoc docet, ita ſe habent Hieroglyph. Lib. I. c. 12. Δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς ὁ κόσμος συνεςάναι ἐκ τε τȣ̃ ἀρσενικȣ̃ καὶ θηλυκȣ̃. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἀθηνᾶς * τὸν κάνθαρον, ἐπὶ δὲ Ἡφαίςȣ τὸν γῦπα γράφȣσιν. Οὗτοι γὰρ μόνοι θεῶν παρ᾽ αὐτοῖς ἀρσενοθήλεις ὑπάρχȣσι. *Etenim Aegyptiis mundus videtur conſtitutus eſſe ex rebus tum naturae Maſculinae, tum foemininae. Mineruae autem appingunt ſcarabaeum, Vulcano vero vulturem, quod hi ſoli ex Diis, apud ipſos mares ſint ſimul ac foeminae.* Fluxiſſe hoc ex genuina et non adulterata Aegyptiorum Theologia, quilibet illico ſentit, idque ex iis, quae cap. II. §. 8. 10. de *Phtha* ſiue *Vulcano* Aegyptiorum obſeruauimus, poterit illuſtrari. Non equidem diffiteor, ſomnia haec Aegyptiorum, & Orientalium in vniuerſum, de Diis Maſculo-foemininis, in Graecorum ſe pariter Theologiam inſinuaſſe; verum qui loca veterum hanc in rem, liberali manu, ab optimo et meritiſſimo IO. ALB. FABRICIO, in Cod. Apoc. Vet. Teſt. Vol. I. pag. 361. 362. congeſta, attente penſitare volet, mihi non grauate largietur, Graecos conceptus tales non admiſiſſe, niſi ſero, poſtquam Placita Pythagoraeorum et Platonicorum abſtruſa atque metaphyſica praeualere vbique, et cum dogmatibus Theologiae Orientalis ſociari coeperunt. Illud vero ſingulare profecto, et Aegyptiis proprium cenſendum eſt, quod *Vulcanus* et *Minerua*, et hi quidem ſoli, crediti

Aegyptii Neitham fingebant naturae eſſe Maſculo-foemininae, quod illa cum ſolo Vulcano commune habuit.

diti

* Sequor hic emendationem editoris nouiſſimi, cuius vide in auctorem hunc notas p. 295.

diti fuerint Maſculo-foeminini, quod HORAPOLLINEM affirmare vidimus. Vbi tamen non negligenda erit annotatio Editoris poſtremi, qui docte obſeruat, etiam alios Deos, ex ſententia Aegyptiorum, habitos fuiſſe maſculo-foemininos. PLVTARCHVS certe de Luna, id ex Aegyptiorum doctrina tradit in libro *de Is. et Oſir.* p. 368. *Ideo Lunam matrem mundi appellant, & naturam ex vtroque mixtam ſexu* (φύσιν ἀρσενόθηλυν) *aſſignant ei, quod impleta et grauida facta a Sole, rurſum a ſe in aërem emittat ac diſſeminet genitabilia principia.* Tangit rem eandem SPARTIANVS in vita Antonini Caracallae cap. 7. *Vnde quamuis Graeci, vel Aegyptii, eo genere quo foeminam hominem, etiam Lunam Deam dicant, myſtice tamen Deum dicunt.* Significatur his verbis, Aegyptios *Lunam* partim venerari vt Deam, partim vero etiam, vt Deum marem. Sed in eo auctor hic deceptus eſt, quod aſſeruerit, *Lunam* Aegyptiis dici genere foeminino. Nam vice verſa, ſermone Aegyptiorum, non ſecus atque noſtro Germanico, Luna ſemper effertur nomine generis maſculini; ΠΙ-ΙΟϨ, *Pi-iotz*, ſic ipſi lunam appellant. Rectius omnino id obſeruatum videas ab AMMONIO in Ariſtotelem *de interpretatione* pag. 15. Καὶ γὰρ εἰ ἀρσενικῶς Αἰγύπτιοι τὴν σελήνην ὀνομάζειν εἰώθασιν, ἀλλ᾽ ὡς πρὸς τὴν γῆν, οἶμαι αὐτὴν παραβάλλοντες, οὐχ ὑπὸ ἡλίου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπ᾽ αὐτῆς φωτιζομένην. *Etſi enim Aegyptii nomine maſculini generis Lunam nominare conſueuerint, id tamen, vt puto, ideo faciunt quia illam conſiderant in ratione ad terram, quae non tantum a Sole; ſed et ab ipſa Luna illuminatur.* Itaque praeter *Vulcanum* et *Mineruam*, Aegyptii *Lunae* etiam attribuerunt naturam Maſculo-foemininam. Ea de cauſa vir doctus, verba HORAPOLLINIS, οὗτοι μόνοι τῶν θεῶν παρ᾽ αὐτοῖς ἀρσενοθηλεῖς ὑπάρχουσιν, ſic latine reddenda eſſe contendit. *Hi*

enim

enim primarii ſunt inter Deos, quos Aegyptii cenſent maſculo- foemininos Nempe *Vulcanus* et *Minerua* Numina dicuntur Maſculo - foeminina, quia illa, vtpote opifices, rationes totius Naturae, et agentis, et patientis, in ſe habent, quod de *Luna* dici non poteſt. Nam dum agit in terram, quo nomine natura ipſi tribuebatur maris, eo ipſo patitur a Sole, vnde actiuitatis illius ratio, non in ipſa, ſed in Sole, quaeri debet. Vide AMMONIVM loc. cit. Aegyptii igitur ſolos, *Vulcanum* et *Mineruam* habebant, agnoſcebantque pro Numinibus Maſculo - foemininis, eo quod illos ſolos venerarentur, vt principia rerum omnium actiua; ſed a quorum ordinatione et diſpoſitione eſſet tamen etiam, quicquid in rerum natura ſe habet paſſiue. Ex hac Aegytiorum doctrina procul dubio defluxit illud Pythagoraeorum ſcitum, Monadem, numerum primum, eandemque rerum omnium principium, Monadem inquam, eſſe Maſculo - foemininam, quam in rem multa coaceruauit MEVRSIVS in Denario Pythagorico, cap. III. quae apud ipſum legi malo.

§. 7. Hanc, quam dixi, fuiſſe veram antiquam Aegyptiorum de *Neitha* ſua doctrinam, luculenter inprimis teſtatur celeberrima illa Inſcriptio, in adyto Deae huius Saitico inſculpta, quam PLVTARCHVS de Is. et Oſir. p. 354. nobis conſeruauit. Τὸ δ' ἐν Σάει τῆς Ἀθηνᾶς, ἣν καὶ Ἶσιν νομίζουσιν, ἕδος, ἐπιγραφὴν ἔχει τοιαύτην, Ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὂν, καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδείς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν. *Quod Sai eſt Mineruae, quam eandem cum Iſide arbitrantur, fanum, hanc habet inſcriptionem: Ego ſum omne, quod extitit, eſt et erit, meumque peplum nemo adhuc mortalium detexit.* Ex hac namque Inſcriptione, dummodo genuina ſit, intelligitur, qua ratione *Neitha* dicatur Dea Maſculo - foeminina, quia nimirum rationes omnes totius rerum naturae

Neithae conuenientia cum Vulcano, probatur etiam ex celebri Inſcriptione Saitica.

in ſe continet, eoque natura ipſa, nemini penitus et ab omni parte cognita dici recte poteſt. Diffiteri tamen nolo, * fidem huius Inſcriptionis, mihi non ſine praegnanti cauſſa ſuſpectam videri. Etenim non eſt ex veteribus quisquam, qui illius meminerit ante PLVTARCHVM, cuius tempore vera notitia literarum hieroglyphicarum iam dudum interciderat. PLATO, qui in Aegypto ipſe peregrinatus erat, multa in Dialogo *Timaeo*, de Sai vrbe, de *Neitha* Deo, deque ſacerdotibus, illi conſecratis, refert. Ibidem confabulationis bene longae Solonis, cum ſacerdotibus Saiticis, memoriam conſeruauit. Solonis eiusdem, vti et Pythagorae, Platonis, Eudoxi, aliorumque in Aegyptum profectiones, ac inſtituta cum Prophetis illius regionis, colloquia, Graeci crebris ſermonibus celebrarunt; ſed de Inſcriptione illa, memoratu, ſi quidquam aliud, digniſſima, altum ſemper, vsque ad ſeram Plutarchi aetatem, eſt ſilentium. Ea etiam, quae in Inſcriptione illa de *Peplo Mineruae* legas, *meum peplum nemo adhuc detexit*, calamum non Niloticum, ſed Atticum plane ſapiunt. Manifeſte nimis deſignatur hic peplus ille decantatus, Mineruae Athenienſis, qui ex vrbis illius inſtituto, in Panathenaeis anno quouis quinto oſtendebatur, vt ** viri eruditiſſimi multis docuerunt. Et mihi quidem videtur tota haec dictio, non ita obſcure alludere ad hiſto-

* Dudum iam haec ſcripſeram, cum librum CVDWORTHI ſaepius in hoc meo Commentario citatum, verſione latina, notisque doctiſſimis a Venerando Gottingenſium Cancellario, MOSHEMIO donatum, euoluere licuit. Nec ſine voluptate deprehendi, in notis Venerandi viri p. 398. quod et ipſe fidem Inſcriptionis huius in dubium vocauerit, etſi aliis hanc in rem argumentis vſus fuerit.

** Vide VIRGILII Cirin in Catalectis SCALIGERI p. 15. et ad illum locum notas SCALIGERI et LINDENBROGII.

hiſtoriam Stilponis Philoſophi, inter Graecos non incelebrem, de quo, cum aliquando per iocum ambigui ſenſus affeueraſſet, Mineruam non eſſe Θεὸν *Deum*, quippe quae eſſet *Dea* foemina, Theodorus Atheus dixiſſe fertur: πόθεν δὲ τοῦτ' ᾔδει ὁ Στίλπων; ἢ ἀνασύρας (ſubintellige τὸν πέπλον) αὐτῆς τὸν κῆπον ἐθεάσατο; *Vnde hoc nouerat Stilpo? vtrum Minerua eſſet Deus, vel* Dea, *An forte reducto Mineruae peplo verenda eius conſpexit?* apud DIOG. LAERTIVM Lib. II. §. 116. Sed bene eſt, quod Inſcriptionem eandem, nonnihil pleniorem, et ad ingenium Theologiae Aegyptiacae, nonnihil magis accommodatam, exhibeat PROCLVS Lib. I. in Timaeum p. 30. Αἰγύπτιοι ἱστοροῦσι, ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς θεοῦ, προγεγραμμένον εἶναι τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο. Τὰ ὄντα, καὶ τὰ ἐσόμενα, καὶ τὰ γεγονότα, ἐγώ εἰμι. Τὸν ἐμὸν χιτῶνα οὐδεὶς ἀπεκάλυψεν, ὃν ἐγὼ καρπὸν ἔτεκον, ἥλιος ἐγένετο. *Referunt Aegyptii, in Adyto Mineruae Saitico, legi hanc Inſcriptionem foribus inſculptam. Quae ſunt, quae erunt, quaeque fuerunt, ſum ego. Tunicam meam nemo reuelauit. Fructus quem peperi, fuit Sol.* Iſta Inſcriptio iis verbis concepta eſt, vt a genuino Aegyptiorum Propheta proficiſci potuerit, nihil enim in illa a genio, placitis, ac ſtylo etiam, Theologiae Aegyptiacae recedit. Quod ſi vero etiam largiar, Inſcriptionem iſtam confictam fuiſſe ab homine, qui ſcientiam hieroglyphicorum, diu iam amiſſam, ſatis ſero, ſibi fidentius arrogauit, quod ſane vero ita diſſimile non eſt, affeuerare tamen nullus dubito, redolere eam auitam et genuinam Aegyptiorum Theologiam, et ex illius placitis deriuatam eſſe. Illuſtris eruditione CVDWORTHVS, qui in hac ipſa Inſcriptione Saitica, cauſae ſuae praeſidium non vltimum, idque iure merito, collocat, pag. 342. ſyſtem. intellect. Ed. Anglic. opportune eam in rem adfert locum IAMBLICHI de Myſter. Aegypt. Sect. VIII. c. 5.

 dignum

dignum, qui et hic repetatur. Ὑφηγήσατο δὲ καὶ ταύτην τὴν ὁδὸν Ἑρμῆς· ἡρμήνευσε δὲ Βίτυς προφήτης Ἄμμωνι Βασιλεῖ, ἐν ἀδύτοις, εὑρὼν ἀναγεγραμμένην ἐν ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν, κατὰ Σάϊν τὴν ἐν Αἰγύπτῳ, τότε τοῦ θεοῦ ὄνομα παρέδωκε, τὸ διῆκον δι' ὅλου τοῦ κόσμου. *Mercurius etiam hanc viam* (qua nempe adſcendendum eſt a cauſis materialibus et naturalibus ad cauſſam ſpiritualem, mentem aeternam) *tradidit, eamque Bitys Propheta, inuentam in Sacrariis vrbis Sais in Aegypto, literis hieroglyphicis ſcriptam, regi Ammoni expoſuit, vt et Dei illius* (Opificis) *nomen, quod totum mundum peruadit.* Deus qui totum mundum peruadit, vel permeat, eſt Spiritus Mundi, de quo loquitur etiam HORAPOLLO L. I. c. 64. Huius Dei nomen, de quo Libri huius cap. IV. §. 6. dicemus, Bitys Propheta Aegyptius, aliis quoque memoratus, in Sacrariis Saiticis repererat, eoque ſatis docet, Sacerdotes Saiticos, hieroglyphicorum illic repertorum auctores, doctrinam de Spiritu, totum mundum permeante, et omnia efficiente, ſollicite tradidiſſe. Et ad quemnam Deum Sacerdotes hi doctrinam hancce ſuam referrent, niſi ad *Neitham*, Numen ſibi vnice cultum et carum? Annon igitur probabili ratione concludere nobis licebit, Deum illum, qui mundum peruadit, eſſe *Neitham*, Numen Maſculo-foemininum, etſi fatendum vtique ſit, nomen huius Numinis, quod Bitys expoſuit, a Neithae nomine diſtinctum eſſe. Sed, vti dixi, de eo nos alibi. Eandem doctrinam aſſecutus eſſe videtur APVLEIVS, quando Iſin, quae certo reſpectu a Neitha non differt, quod ex PLVTARCHO etiam audiuimus, appellat *rerum naturam parentem* Lib. XI. Metam. p. 259. vel, vt in Codice MS. Bibliothecae Bodleianae Oxonii aliquando ſcriptum inveni, *naturae parentem.* Id clarius nobis vetuſtiſſimam Aegyptiorum Philoſophiam repraeſentaret, quamuis tamen etiam

lectio

lectio vulgata satis bene se habeat. Verbo tantum adhuc monebo, Phoenices etiam Mineruam coluisse vt opificem, teste IVLIANO Imp. Orat. IV. p. 150.

§. 8. Nempe, quod iam semel iterumqne dixi, eadem de *Neitha*, mente aeterna, ac opifice, tradebant Prophetae Saitici, quae Memphitae et Thebaei de *Vulcano*; Potest hoc ex Inscriptione *Neithae* Saitica, nouo etiam argumento confirmari, quandoquidem in illa Sol *Mineruae* huius, id est *Neithae*, fructus appellatur. Ὃν ἐγὼ καρπὸν ἔτεκον, ἥλιος ἐγένετο. *Fructus, quem ego peperi, fuit Sol.* Haec vero erat de *Vulcano*, Solis genitore, Aegyptiorum traditio, quam * alio loco exposui. Eandem ob rationem *Vulcanum* Niligenae venerabantur, vt ** *patrem, auum, et progenitorem Deorum omnium.* Quod quomodo intellectum vellent Prophetae Aegyptiorum, ex antiquissima doctrina ORPHEI, *** antehac iam a me descripta, omnium optime intelligi potest. Doctrinam ea de re Aegyptiorum, quae etiam ad *Neithae* Numen applicanda erit, etsi recentiorum Philosophorum additamentis nonnihil incrustatam, IAMBLICHVS nobis exhibet de Myster. Sect. VIII. c. 4. *Sed nec omnia naturalia esse* (vel ex causis naturalibus corporeis vnice pendentia) *dicunt Aegyptii: nam vitam animalem et intellectualem a naturali discernunt, non solum in mundo, sed etiam in nobis; mentem & rationem per se existere credunt, et sic cuncta fieri existimant. Atque eorum, quae sunt in genesi, primum et praecipuum patrem* (προπάτορα) *affirmant esse Opificem. Quin etiam vim vitalem, tum supra coelos, tum in coelis, agnoscunt: item purum intellectum collocant supra mundum — neque sola ratione haec speculantur, sed etiam per religiosas operationes,* (διὰ

Et ex eo, quod praedicetur causa efficiens Solis.

 τῆς

* Lib. I. c. II. §. 11. (not. *).
** Ibid. §. 10. *** Ibid. §. 8.

τῆς ἱερατικῆς θεεργίας) *hortantur adſcendere — ad Deum ipſum opificem.* Hic in breui compendio exhibentur, quae alias de *Phtha*, ſiue *Vulcano*, cui haec proprie competunt, paſſim et ſparſim obſeruaui, et quae de *Neitha*, vti ex dictis liquet, conſimiliter dicenda veniunt.

Mineruam ſuam Aegytii reuerebantur, vt ſapientiam diuinam.

9. Non praetermittenda eſt ratio, ob quam Graeci *Neitham*, cum Ἀθηνᾷ, *Minerua* ſua, conferri quam optime poſſe augurarentur, eamque idcirco *Mineruae* nomine inſignirent. Et videtur vix alia, aut certe melior comparationis huius ratio dari poſſe, quam ſapientia, quam in *Minerua* ſua Graeci colebant, et quam Saitas pariter in *Neitha* venerari intelligebant. Neminem fugit, Graecos *Mineruam* honoraſſe, tanquam ſapientiam et prudentiam Iouis, aut Deorum. Eam igitur non ex copula maris cum foemina editam eſſe fingebant; ſed ex cerebro Iouis proſiluiſſe. Fabula haec Graecorum quidem eſt, non * Aegyptiorum, qui *Mineruam* ſuam non *Ioue*; ſed ** *Nilo* genitam, in ſacris Commentariis perhibebant. Sed rem, ſub cortice fabulae graecanicae latitantem, videntur omnino etiam Aegyptii agnouiſſe. Negare non poſſum, in fabulis Aegyptiorum vulgatis, parcam et raram *Neithae* mentionem fieri, forte quia ſaepius ſub generaliori Iſidis nomine ipſa venit intelligenda, forte vero etiam, quia Aegypti incolae effectus naturae adſpectabiles laetos, et viciſſitudines in

* Hoc etiam vltro agnoſcit PROCLVS magnus ceteroquin Theologiae Graecae et Aegyptiae conciliator L. I. in Timaeum * pag. 30.

** CICERO de Nat. Deor. Lib. III. c. 23. *Secunda Minerua orta Nilo, quam Aegyptiis Saitae colunt.* Sic et ARNOBIVS p. 135. 137. et L. AMPELIVS Lib. memoriali cap. 9. Alibi autem iam monuimus, locutione hac id ſignificari, Numen tale eſſe Aegypto proprium, et illi parentes nullos aſſignari.

in rerum natura ſpectandas, in quibus celebrandis fere tota verſabatur Theologia veterum Aegyptiorum, cum maxime autem popularis, non immediate ad *Neitham*, naturae parentem, verum ad alios minores, ſenſibus nempe obnoxios Deos, ***Solem***, ***Lunam***, ***Terram***, ***Nilum***, ***Aërem***, ſimilesque referri ſolebant. Sed ambigi tamen non poteſt, ***Neitham*** Aegyptiis deſignaſſe ſapientiam & prudentiam, vel mentem aeternam, omnia in mundo ſapienter ordinantem et decernentem. Satis id teſtatur, celebris illa Inſcriptio Saitica, de qua §. 7. dictum fuit. Idem ex PROCLO, Commentatore Platonis inclyto, et veterum traditionum Aegyptiacarum, quales nempe aetate illa ſupererant, induſtrio indagatore, colligi aliqua ratione poteſt. Is enim, vbi de ***Neitha*** Platonis differit, eamque inter et ***Mineruam*** Graecorum, comparationem aliquam inſtituit, Lib. I. in Timaeum p. 30. ex PLATONE obſeruat, Deam vtramque eſſe φιλόσοφον, et πιλοπόλεμον, ***ſapientiae et bellorum Patronam***. Et ***Mineruam*** quidem Atticam, habitam fuiſſe φιλοπόλεμον, ***bellorum Patronam***, vulgo notum eſt. Satis id declarat fabula illa trita, quae eam ex cerebro Iouis armatam prodiiſſe fingit. Declarant idem quoque ſtatuae et ſimulacra, quae eam nobis totam armatam, caſſide tectam, thorace indutam, cum haſta et clypeo repraeſentant,* qualis ab Aegyptiis, ſculpi certe fingique non ſolebat, quicquid etiam nuper † vir eruditus nobis perſuadere annifus fuerit. De *Neitha* Aegyptiorum res eſt dubiis magis

* Extat quidem in VAILLANTII ***Aegypto Numiſmatica*** p. 214. Nummus Saitarum, percuſſus Hadriano Imp. qui Mineruam exhibet Stolatam, in capite galeam gerentem, manu vero ſiniſtra haſtam tenentem: ſed hanc Mineruam eſſe Graecam, non Aegyptiam, declarat ſatis noctua, quam dextra manu prae ſe fert.

† *Hiſtoire du Ciel* Tom. I. p. 184. 185.

gis expoſita. Vero tamen ſimile eſt, Reges Dynaſtiae Saiticae, cum eſſent ſaepenumero bellis impliciti, quidam etiam rerum bello geſtarum gloria clari, proficiſcentes in bellum, patrio Numini, *Neithae*, ſupplicaſſe, & tutelae eius ſe commiſiſſe, felices etiam ac proſperos in bello euentus, ipſi in acceptis tuliſſe, ſicuti fere Seſoſtris omnia ad *Vulcanum* ſuum referre conſueuerat, teſte DIODORO SICVLO p. 49. 53. Sed reginam tamen quandam Thebaeorum, in Aegypto ſuperiori, multo antiquiorem, eundem honorem *Neithae* habuiſſe, teſtatur nomen, quod ab illa ſibi impoſuit *Nitocris*, quaſi dicas *Mineruam victricem*. Vide §. 2. Obſeruatione hanc in rem et illud dignum eſt, quod cum *Scarabaeus* ſymbolum *Mineruae* vel *Neithae* priſcis Aegyptiis fuerit, §. 6. animal idem emblematice quoque deſignarit *militem*, ideoque milites Aegyptii, in annulo, ſcarabaei imaginem gerere ſoliti fuerint. Docet hoc AELIANVS de Anim. Lib. X, c. 15. et PLVTARCHVS de Is. & Oſir. p. 355.

Et eadem de cauſa, vt opificem, et artium Praeſidem, quod etiam de Vulcano Aegyptii praedicabant.

§. 10. Sed *Neitham* ab Aegyptiis Praeſidem habitam fuiſſe ſapientiae, eoque potiſſimum Graecos Deam hanc dixiſſe *Mineruam*, vel eam cum *Minerua* ſua comparaſſe, ambigi non poteſt. Hinc enim ſine dubio eſt, quod aliquis ex regibus Saiticis, *Pſammeniti* nomen geſſerit, quod reddi poſſe *eruditum a Minerua*, monuimus §. 3. Sic nempe innuebatur, a *Neitha* ſapientiam expectandam eſſe. Nec omittendum, quod PROCLVS in Timaeum, de *Minerua* Aegyptiorum obſeruat p. 30. Verba latine a me verſa breuitatis ſtudio hic appono. *Eſt igitur Dea haec quaedam Opifex, inuiſibilis ſimul & viſibilis, cui coelum quidem ſortito obtigit; ſed quae tamen generationes ſpecierum irradiat — ideoque cumprimis virtus conſtituta eſt, quae cuncta mouet.* De *Minerua* Aegyptio-

gyptiorum id ipſum praedicat hicce auctor, quod * Poëta de Spiritu Mundi.

Spiritus intus alit, totamque infuſa per artus
Mens agitat molem, et magno ſe corpore miſcet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantum
Et quae marmoreo fert monſtra ſub aequore Pontus.

Quia porro Graeci *Mineruam* ſuam, vt ſapientiam, omnisque ſapientiae fontem, coluerunt, in illius quoque tutela eſſe voluere artes, quippe quae ſapientiae et ingenio debentur, ac ſigillatim lanificii et textrinae inuentionem ad eam retulerunt, quod oppido notum eſt omnibus. Neque negauero, Aegyptios in honorem *Neithae* ſuae ſimilia tradidiſſe, etſi ex monumentis certis atque indubiae fidei id huc vsque recte colligere non potuerim. De lanificio tanto magis dubito, quod ſacerdotes lanam, tanquam impurum quoddam naturae excrementum, auerſatos eſſe ſciam. Illud vero non vsque adeo a vero abludere videtur, lini textrinam Aegyptios ad *Neitham* ſuam, tanquam inuentum eius, retuliſſe. Sacerdotes eius erant, et toties dicuntur, *linigeri*, quinimo Iſidi ipſi nomen idem ſaepius tribui, ignotum non eſt. Et eodem pertinere videtur, quod EVSTATHIVS obſeruat in Iliad. A. p. 31. Edit. Rom. Πρώτη δέ τις Αἰγυπτία γυνὴ καθεζομένη ὕφανεν· ἀφ᾽ ἧς καὶ Αἰγύπτιοι Ἀθηνᾶς ἄγαλμα καθημένης ἱδρύσαντο **. *Omnium prima mulier quaedam Aegyptia ſedens texuit, vnde et Aegyptii ſimulacrum Mineruae ſedentis dedicarunt.* Sedentis ergo habitu Aegyptii veteres repreſentabant ſuam *Neitham.* Quae forſitan ratio fuit, quod

* Virgil. Lib. VI. Aen. 726.
** In graeco eſt πρώτη, quod ſignificat, vti hic in verſione expreſſi, *prima.* Sed poteſt etiam eſſe nomen proprium. *Prote quaedam, mulier Aegyptia.*

quod Graeci quoque olim Mineruam ſuam eodem corporis ſitu fingerent, pingerent, ac ſculperent, quod de vetuſtioribus eius ſimulacris ſtudio obſeruat STRABO Lib. XIII. p. 413. Edit. Genev. Quomodo iam in his *Minerua* cum *Vulcano* conueniat, dicat pro me PROCLVS in Theol. Platonica Lib. V. cap. 297. vbi ex antiqua fabula memorat, *Prometheum artes procurare, easque animabus dediſſe, a Vulcano vero, et Minerua, accepiſſe.* Et certe in libris ſacerdotum Aegyptiorum ſacris tradebatur, Ἥφαιστον ἄρξαι φιλοσοφίας, *Vulcanum principia ſapientiae vel Philoſophiae primum docuiſſe, quam deinde profeſſi fuerunt Sacerdotes et Prophetae,* ita DIOGENES LAERTIVS in Prooemio §. 1.

Aegyptii recentiores Neithae haemiſphaerium ſuperius, ac in eo ſigillatim ſignum arietis, conſecrarunt.

§. II. Quae hucuſque perſecutus ſum, ſpectant ad Theologiam Aegyptiorum de *Neitha* antiquiſſimam. Secundum illius placita, Dea haec erat aeterna Mens, quae materiam inertem diſpoſuit, exque ea omnia creauit, quae etiam de rebus omnibus prudenter decreuit, omnia ſapienter ordinauit, atque cunctis rebus prouidet. Sequiores gentis huius Theologi, ſiue quod notionem illam huius Numinis generaliorem, quam expoſui, ad quaedam magis ſpecialia extendere vellent, ſiue quod priſcam rerum Theologicarum doctrinam paulatim mutarent, inque ea nonnulla pedetentim innouarent, in *Neithae* Saiticae tutela Zodiacum ſigillatim eſſe voluerunt, ac nominatim quidem, primum Zodiaci ſignum, ſignum, quod appellamus, arietis, Numini huic conſecrarunt. Tangit hoc HORAPOLLO Lib. I. cap. 11. *Videtur apud Aegyptios Minerua quidem ſuperius Coeli hemiſphaerium occupaſſe, Iuno vero inferius.* Ideoque primum hemiſphaerii huius ſuperioris ſignum ipſi videtur fuiſſe ſacrum. Diſcimus id ex PROCLO Lib. I. in Timaeum p. 30. vbi ſic: Καὶ γὰρ τῶν ζωδίων, ὁ κριὸς ἀνεῖται τῇ θεῷ, καὶ αὐτὸς οἱ σημερινὸς (lege ὁ ἰσημε-

ὁ ἰσημερινὸς) κύκλος. ἐ δὴ μάλιστα καὶ ἡ κινητικὴ τῆ παντὸς ἵδρυται δύναμις. *Inter signa Zodiaci, aries Deae huic consecratus est, et ipse circulus aequinoctialis, ideoque cumprimis virtus constituta est, quae cuncta mouet.* Inde igitur sine dubio est, quod Saitis, *Neithae* cultoribus, aries, vel ouis sacra esset, tanquam viuum Mineruae simulacrum. STRABO Lib. XVII. p. 559. Τιμῶσι Σαΐται πρόβατον, καὶ Θηβαῖται. *Saitae ouem colunt, quemadmodum Thebaei.* Verba haec CLEMENS ALEXANDRINVS repetit in Protreptico p. 25. Ed. Paris. Thebaei in superiori Aegypto arietem, vel ouem, colebant in honorem *Ammonis*, *Iouis* sui, vt cum Graecis loquar, eidemque primum signum Zodiaci, quando Sol arietem ingreditur, dedicatum volebant, qua de re plura dicentur Lib. II. cap. II. Hoc ipsum plane Saitae respectu Numinis sui *Neith* obseruabant. Et quoniam Aegyptiis, signum arietis, annorum initium erat Astronomicum, ad quod in magna signorum omnium reuolutione, Sol rediturus esset, videntur illi eo ipso scientiam hanc suam Mineruae, a qua eam accepissent, consecrare voluisse.

Nomen Neith Aegyptiacum explicatur.

§. 12. Poterimus nunc Deae huius *Neith* nomen Aegyptiacum interpretari, verumque eius sensum eruere. Nam nomine hoc, sine dubio, gentis illius sacerdotes, doctrinam suam de illo numine, quam explicuimus, declarare et exprimere voluerunt. Quia vero in hoc argumento plures video virium suarum periculum fecisse, eorum coniecturas, inprimis, quia aliqua specie se commendant, silentio praeterire, nefas duco. Vir quondam magni nominis, et studio literarum Orientalium percelebris, EVS. RENAVDOTIVS existimabat aliquando *, vocem Νήϊθ, Ae-

gyptiis

* *Memoires de Literature de l' Academie des Inscriptions de Paris.* Tom. II. p. 273. Edit. Paris.

gyptiis ſignificare *Deam*, illique nomen hoc ita impoſitum fuiſſe, quemadmodum apud Graecos *Minerua* nonnunquam *Dea* per excellentiam dicta fuerit. Et verum eſt, ⲚⲞⲨϮ (*Nuti*) Aegyptiorum ſermone dici *Deum*. Verum fateri etiam oportet, nomen hoc, vtpote appellatiuum, commune eſſe Numinibus Aegypti omnibus, cum tamen Νηϊϑ nomen fuerit proprium, quo Numen illud ab omnibus aliis diſcernere voluerunt Aegyptii. Itaque de alia omnino nominis huius originatione cogitandum nobis erit. Talem nobis ſuppeditat vir linguae et Antiquitatis Aegyptiae longe peritiſſimus LA CROZIVS, qui in *Theſauro Epiſtol.* Tom. III. p. 155. Νηϊϑ, inquit, *eſt nomen foemininum, quod certo ſcio,* ⲚⲀⲎⲦ, *fuiſſe in Maſculino, miſericordem, et* ⲚⲀⲎⲐ, *in foeminino.* Et iterum p. 161. Νηϊϑ *enim eſt* ⲚⲀⲎⲦ *vel* ⲚⲀⲎⲐ, *quo nomine idem Aegyptiace in Pſalmis et alibi, ac miſericors, latine ſignificatur, quae Numinis aeterni proprietas, lumine naturali etiam* * *apud ethnicos innotuit.* Eadem etymologia et mihi, antequam iſta legerem, in mentem venerat, verum cum deinceps cogitatis hiſce diutius immorarer, alia ſe obtulerunt, quae mihi quidem et ſcriptioni graecae nominis νηϊϑ, et rei ipſi quoque magis ſatisfacere viſa ſunt.

§. 13. Audiamus nunc quoque veteres. Eos inter eſt PLVTARCHVS, qui nobis aliquam nominis νηϊϑ originationem ſuggerere velle videtur. Verba eius ſic ſe habent in libro *de Iſide et Oſir.* p. 376. *Iſidi ſaepe imponunt nomen Mineruae* (nempe *Neith*) *id vero nomen tale quid ſignificat:* Veni a me ipſa: *quo ſigni-*

Significat idem, quod Phthas, decernentem, ordinantem.

* Hoc cognomine Venus celebrabatur a Cypriis et Chalcedonenſibus. Ita HESICHIVS in ἐλεήμων.

ſignificatur *, *eam a ſe ipſa moueri.* Sciendum autem ΝΗΣ (*νηι*) Aegyptiis dici *venire;* an vero ΝΗΣΘ (Νηιϑ) lingua illa ſignificare poſſit, eam *quae a ſe ipſa venit,* vel procedit, ex paucis linguae huius reliquiis, quae hodie ſuperſunt, vix certo diiudicare licuerit. Id tamen ſatis apparet, quosdam ex ſacerdotibus illius gentis, nomen hoc ita interpretatos fuiſſe, et interpretationem hanc ex antiqua Theologia, de qua dixi §. 10. 11. illuſtraſſe. Venit alia in mentem interpretatio, quae mihi quondam magnopere placuit, ſed quam nunc lectorum eruditorum iudicio, totam permitto. Obſeruaui autem, Coptos interpretes N. Teſtamenti, vocem *πάλαι*, *olim*, quaſi dicas, *ab antiquo* vertere nonnunquam ΣC ΘΝΕΣ. Matth. XI, 21. Luc. X, 13. Nonnunquam iidem particulam hanc *πάλαι* etiam transferunt ΣC ϪΕΝ ΖΗ, *a principio.* Hebr. I, 1. Vnde ſatis certo apparet, ſermone Aegyptiorum, ΣC ΘΝΕΣ, ſignificare id, quod eſt *ab antiquo*, aut, quod eſt *a principio.* Sequitur hinc ΝΕΣ, quod eſt vocis huius primitiuum, vel radix, innuere rem *antiquam*, vel id, quod aliis prius et antiquius eſt. Hinc iam addita litera ſeruili, eſt ΝΕΣΤ, *Neit*, vel ΝΕΣΘ, *Neith*, *antiquus*, *et antiqua.* Deus ipſe Daniel: VII, 9. 13. 22. ſe appellat עתיק יומין, *antiquum dierum*, ſimileque Nomen etiam Diis ſuis non infrequenter tribuerunt ſapientes gentium, quod pluribus iam non perſequor. Ad noſtram vero rem omnino facit, quod apud AESCHYLVM in ſupplicibus v. 52. *Io*, quae eſt *Iſis*, vti haec rurſus certo reſpectu, cum *Neitha* eadem eſt,

* Hanc de *Neitha* Aegyptiorum doctrinam adſtructam a PROCLO, videbis ſupra §. 10. 11.

est, insigniatur nomine *ματρὸς ἀρχαίας*, *matris antiquae.* Id esset ΝΕΣϴ. Omnium maxime originationem hanc meam et confirmat et illustrat DIODORVS, vbi Lib. I. p. 11. scribit, τὴν δὲ Ἶσιν μεθερμηνευομένην εἶναι παλαίαν, *Isidem, si nomen hoc interpretari velis, significare antiquam.* Ipsum *Isidis* nomen, id non significare, quod DIODORVS affirmat, fatebuntur mecum, quicunque linguae Copticae notitiam aliqualem sibi compararunt; sed verum id esse potest de *Neitha*, quae secundum doctrinam Aegyptiorum, eadem est cum *Iside.* Et in hac quidem interpretatione libenter acquiescerem, si certum penitus et expeditum esset, ΝΕΣ Aegyptiis dici *antiquum.* Verum, quia religioni mihi duco, aliquid lectori obtrudere, quod non recte probare possum, et vero in hoc negotio, adhuc dum me haerere fateor, male iam *Neithae* nomen deducere a ΝΕΣ, quod priscis Aegyptiis, idem plane sonabat, quod ϴⲁϢ, *decernere, definire, ordinare.* Vide Exodi VIII, 12. Matth. XXVIII, 16. Hinc προθεσμία, *tempus certum et definitum*, Gal. IV, 2. vertitur ϯΝΕΣ. Erit ergo ΝΕΣϮ, *decernens, constituens, ordinans*, et, si rem spectes, idem plane cum nomine *Vulcani* Aegyptiaco ΦϴⲁϢ, quod Cap. II. explicuimus. Licet hinc non absurde colligere, Aegyptios Spiritum suum aeternum, *Vulcanum*, et *Mineruam*, fato cuidam absoluto non subiecisse, quod Stoicos fecisse nouimus, verum potius fatum, siue rerum euenturarum ordinem certum et immutabilem, ex illius voluntate et decreto deriuasse. Non latuit hoc APVLEIVM, apud quem *Isis* ita loquitur. *Scies, vltra statuta fato tuo spatia, vitam quoque tibi prorogare, mihi tantum licere.* Lib. XI. *Metamorph.* pag. 260. Similiter IAMBLICHVS docet sect. VIII, c. 4. Aegyptios

ptios in precibus auitis ſacris *adſcendere ad ea, quæ ſunt ſupra fatum, nempe ad Deum ipſum Opificem.*

§. 14. De Simulacris *Neithae*, deque ſymbolis illam aenigmatice repraeſentantibus, eoque in Aegypto religioſe cultis, pauca tantum addam. *Ouem*, vel *Arietem*, ceu ſymbolum illius ſacroſanctum, viuamque quandam imaginem, Saitarum religione conſecratum fuiſſe, §. 11. oſtendimus. Neque tamen dubito, quin ipſi ſimulacrum quoque, in ſpeciem oris humani effictum, dedicatum fuerit. Id HERODOTVS mihi innuere videtur Lib. II. c. 172. Talia vero Deae huius ſimulacra, vere Aegyptiaca et antiqua, (recentiora enim, a Graecis in Aegypto forte conficta, quale eſt illud, de quo §. 9. pag. 71. (not. * egi, hic non moror) Numen hoc repraeſentaſſe habitu ſedentis, ex teſtimonio EVSTATHII docuimus §. 10. Niſi me vehementer opinio fallit, tale eius ſimulacrum, in Tabula Bembina, quae vulgo *Iſiaca* dici conſueuit, contemplationi noſtrae obiicitur. Ipſum Tabulae huius medium figura occupat, quae in Editione Amſtelaedamenſi, opera *Andreae Friſii* A. 1669. procurata, Litera Z. deſignatur, eaque nobis mulierem offert ſedentem, quam omnes *Iſidem* agnoſcant. Ego vero hanc eſſe *Neitham*, (quae Iſidis nomine quoque venit §. 7. 13.) non temere ſuſpicor. Nam *Iſidem* hancce pictam videmus ſedentem, quomodo *Neitham* antiquitus ab Aegyptiis repraeſentari conſueuiſſe, ex EVSTATHIO intelleximus. Hoc argumentum me nondum vtique moueret, niſi accederet et illud, quod in capitis ornatu, quem ſcriptores appellare ſolent βασίλειον, OVIDIVS Metam. Lib. IX. v. 689. *regale decus*, gerat *ſcarabaeum*, Symbolum apertum *Neithae*. §. 6. Denique nec hoc taceri debet *, quod alia occaſione iam monui, in hac figura

De Simulacris et ſymbolis Neithae apud Aegyptios.

* In Miſcellan. Berolinenſ. Tom. VI. p. 140.

gura Tabulae Bembinae, oculis noſtris ſymbolice obverti *ortum Caniculae*, id enim rationes plurimae, olim forte exponendae, mihi perſuadent. Ortus vero Caniculae medium fere, certe ſplendidiſſimum, locum hemiſphaerii ſuperioris obtinet, quod *Neithae* conſecratum voluere Aegyptii. §. 11. Ab ortu etiam caniculae Aegyptios quondam annum ſuum ciuilem auſpicatos fuiſſe, inter omnes conſtat. Et eam ob rationem, vti opinor, Sacerdotes gentis illius aſſeverarunt, hoc ipſum tempus eſſe mundi conditi, de quibus omnibus alias forte. Quis igitur Deae huic, quam Aegyptii colebant, vt Opificem mundi, commodus magis in tota Tabula locus aſſignari potuiſſet? Ad hoc pariter tempus, ſi quid iudico, referendum erit Feſtum illud, quod Sai quotannis pompa ſolenni ab Aegyptiis celebrari conſueuiſſe, HERODOTVS ſcriptum reliquit Lib. II. cap. 59. 62.

CAP.

CAPVT IV.

De Cnepho, vel Cnuphi, Aegyptiorum, id est Agathodaemone.

§. 1.

Postquam doctrinam Aegyptiorum, de *Phtha* et *Neitha*, quantumuis fictionibus allegoricis et symbolicis, pro more illius gentis, et omnium fere Orientalium, mirifice obscuratam, duobus capitibus superioribus exposuimus, et, qua potuimus, luce donauimus, nunc totam Aegyptiorum de Diis suis doctrinam constituere nobis licebit. Tradebant autem vetusti Aegyptiorum Sapientes, Solem ac Lunam, et cum his quoque Planetas reliquos mundum nostrum sublunarem gubernare; sed vim illorum cunctam atque potestatem a Mente aeterna diuina, suis limitibus circumscribi, motum itidem eorum et operationem omnem a Spiritu sapienti et potenti regi atque determinari, semper iidem quoque asseruerunt. Docet id nos, ex recondita populi huius sapientia, MARTIANVS CAPELLA in *Satyrici* Lib. II. p. 42 *. *Mox studium in solarem laborare circulum. — Ibi quandam nauim, totius naturae cursibus, diuersa cupiditate moderantem, cunctaque flammarum congestione plenissimam, et beatis circumactam mercibus conspicatur. Cui nautae septem, germani tamen, suique consimiles, praesidebant in prora: Felix forma depicta leonis in arbore, Crocodili in extimo, videbatur. In eadem vero rate, fons quidam lucis aethereae, arcanisque*

Aegyptii adorarunt spiritum aeternum, omnia permeantem, omniumque rerum caussam.

* Secutus hic sum editionem GROTII, etsi in his quaedam refingenda esse censeant viri docti. Vide CVPERI Harpocratem p. 15.

nisque fluoribus manans, *in totius mundi lumina fundebatur.* Symbolo hoc Aegyptios ſubindicare voluiſſe gubernationem mundi, per ſeptem Planetas procuratam, et per ſe confeſtim intelligitur, et teſtimoniis veterum plurimis confirmari poteſt, quae liberali manu congeſta videbis in CVPERI Harpocrate p. 14. 15. Quis uero ſit *fons lucis aetherede*, *in totius mundi lumina fuſus*, ex iis, quae de *Phtha* ſiue *Vulcano* Aegyptiorum obſeruauimus cap. II. colligere ſatis licet. Eſt nempe *Vulcanus* ipſe, aether ſupremus, ignis ſubtiliſſimus et puriſſimus, luce perpetua et ſemper eadem immutabiliter fulgens, qui omnibus praeeſt, omniaque regit, qui totum mundum permeat, animat, viuificat.

* *Spiritus intus alit*, *totamque infuſa per artus*
Mens agitat molem, *et toto ſe corpore miſcet.*

De eo loqui voluit BITYS, Propheta Aegyptiorum vetus, qui, teſte IAMBLICHO de Myſter. Sect. VIII. c. 5. tradidit τὸ τȣ̃ θεȣ̃ ὄνομα τὸ διῆκον δι᾽ ὅλȣ τȣ̃ κόσμȣ, *nomen illud Dei*, *quod omnia peruadit*, *et totum mundum permeat.* Neque dubium eſſe poteſt, HORAPOLLINEM illud idem Numen deſignare, vbi *Hieroglyph.* Lib. I. cap. 64. ita ſcribit. Ὅυτω παρ᾽ αὐτοῖς τȣ̃ παντὸς κόσμȣ τὸ διῆκον ἐςὶ πνεῦμα. *Sub tali Symbolo* ſerpentis integri *deſignant etiam ſpiritum illum*, *qui vniuerſum Mundum permeat.* Et certe aderat in illa CAPELLAE naui, Symbolum *Vulcani* ſatis luculentum, imago Leonis in arbore. *Felix forma depicta Leonis in arbore.* Nam *Leonem* Aegyptiis ſymbolum extitiſſe *Vulcani*, teſtatur AELIANVS de Animal. Lib. XII. c. 7. *Leones*, inquit, *ſunt natura vehementer ignita*, *ideoque eos Aegyptii Vulcano conſecrarunt.*

§. 2.

* VIRGILIVS Aen. Lib. VI. 726.

§. 2. Quia vero ſapientes Aegyptiorum, ſpiritum aethereum diuinum, credebant ſe toti mundo miſcere, totum mundum permeare, totamque molem agitare, ex eo non poterat non ſequi, cuncta quae in mundo ſunt et fiunt, influxu Numinis potentiſſimo conſeruari et vegetari, illudque rerum omnium, quae exiſtunt aut geruntur, primam cauſam eſſe. Neque eſt, quod dubitem, hanc eſſe doctrinam Prophetarum Aegypti, quam Inſcriptio illa Saitica, foribus Adyti, in honorem Mineruae inſculpta, de qua * alibi actum, egregie declarauit. Inſcriptionis multorum ſermonibus celebratae, hic eſt ſenſus. *Quae ſunt, quae erunt, quaeque fuerunt, ego ſum. Tunicam meam nemo reuelauit.* Docebatur ergo hac Inſcriptione, omnia, quae vllo modo ſunt, ad ſpiritum decernentem, ac ordinantem, (id enim ſignificat *Neith*) ceu ad cauſam ſuam, referenda eſſe. Cum autem omnia, quae hominibus ſigillatim eueniunt, ſoleant eſſe, vel bona, quibus felicitatem ſuam promoueri exiſtimant, vel mala, quibus felicitatem ſuam minui, aut euerti, aut intercipi, ſiue impediri credunt, eaque omnia Aegyptii, ad ſpiritum diuinum, tanquam euentuum horum cauſam, retulerint, inde eſt, quod idem illud Numen, modo vt benignum et beneficum, modo vero, vt iratum, et triſtium malorum ſibi obuenientium cauſam, menti ſuae repraeſentauerint, et ſub duplici hoc reſpectu, vt Numen duplex, diſtinctum et diuerſum, duplici cognomine diuerſo, duplicique cultu venerari atque placare aequum duxerint. Ad vnam *Iſidem* Pſeudo-HERMES, in Dialogo *Aſclepio*, omnes hominum euentus, tum proſperos atque laetos, tum triſtes atque infauſtos, refert, prout nempe vel ira, vel beneuolentia

Hanc rerum omnium cauſam Aegyptii, ſicubi bona daret, Cneph, vel Cnuphin dicebant, ſi mala, Tithrambonem.

* Lib. I. c. III. §. 7.

neuolentia, in ipſos affecta, vel commota eſſet. Verba eius haec ſunt p. 99. Edit. ELMENHORSTII. *Iſin — quam multa bona praeſtare propitiam, quantis obeſſe ſcimus iratam?* Nam *Iſidem* nonnunquam totam rerum Naturam deſignare, ex Theologia Aegyptiorum certum eſt atque exploratum. Sed, vti de *Iſide* id affirmat Pſeudo-HERMES, ita quoque idem de Diis reliquis, certo ſuo ac ſano ſenſu praedicari poterat; per eos enim Spiritus ſupremus euentus omnes procurare credebatur. Spiritus vero ille ipſe, quatenus hominibus bona decernit ac largitur, Aegyptiorum Theologis *Cneph* audit, vel *Cnuphis*, id eſt *bonus, propitius*, eique oppoſita eſt *Tithrambo*, id eſt *Numen iratum*, quod nempe homines, talia meritos, malis varii generis, tanquam iuſta poena afficit. Vt fidem conciliemus dictis, hoc quidem capite, de Numine *Cneph*, paulo curatius diſſeremus. ſequenti exponemus doctrinam Aegyptiorum de *Tithrambone*.

De Cnepho teſtimonia veterum.

§. 3. *Cnephum* noſtrum, de quo nunc agendum, ab Aegyptiis, ac ſigillatim incolis Thebaidis, impenſa religione cultum fuiſſe, docet PLVTARCHVS in libro *de Iſide & Oſir.* p. 359. vbi obſeruat. Ἐις τὰς * γραφὰς τῶν τιμωμένων ζώων, τὲς μὲν ἄλλες συντεταγμένα τελεῖν, μόνες δὲ μὴ διδόναι τὲς Θηβαΐδα κατοι-

* Credo, auctorem ſcripſiſſe ταφὰς, et ſic latine verti. Simile mendum inſedit Codices DIODORI SIC. Lib. I, p. 76. Edit. *Wechel.* vbi legitur καθ' ἡμᾶς δέ τινες τῶν τὰ ζῶα ταῦτα τρεφόντων, εἰς τὰς τροφὰς αὐτῶν ἐκ ἔλαττον τῶν ἑκατὸν ταλάντων δεδαπανήκασι. Corrige εἰς τὰς ταφὰς, quod et, quae illic antecedunt, et quae ſequuntur, abunde confirmant, et verte: *Noſtra quoque memoria quidam animantium nutritores, ad funera ipſorum, non minus centum talentis profuderunt.* Ceterum animalium Sacrorum ταφὰς, *funera*, habes etiam apud PLVTARCHVM p. 380. D.

κατοικοῦντας, ὡς θνητὸν θεὸν οὐδένα νομίζοντας, ἀλλὰ ὃν καλοῦσιν αὐτοὶ κνὴφ, ἀγέννητον ὄντα καὶ ἀθάνατον. Alios quidem Aegyptios ad funera animalium sacrorum, quae religiose coluntur, sumtus constitutos conferre, solos vero Thebaidem incolentes, semet eximere, vt qui Deum nullum agnoscant mortalem, sed quem ipsi appellant Cneph, ortus expertem et immortalem. Verba haec Plutarchi aliquod examen merentur. Nam quando in gratiam *Cleae* *, cui librum suum inscripserat, nos credere iubet, incolas Thebaidis in Aegypto, nullum animal, nihilque quod mortale est, cultu religioso dignari, ac praeterea ad funera animalium sacrorum nihil conferre voluisse, frustra vtique est. Testatur namque HERODOTVS Lib. II. c. 69. Crocodilum ipsum, quod animal Aegyptiorum plurimi, vt impurum abominabantur, apud Thebaeos tamen diuinis honoribus coli. Apud eosdem aquilam diuinos honores consecutam esse, literis prodiderunt DIODORVS Lib. I. p. 76. Ed. Wechel. et STRABO Lib. XVII, p. 559. Edit. CASAVBONI primae. Ouem porro, vel arietem, hos eosdem, in honorem Ammonis, diuino cultu venerari consueuisse, vulgo notum tritumque est. Et forte a vero non ita longe aberrasse videtur, si dixero, illum ipsum *Cnephum*, cuius cultum PLVTARCHVS cultui animalium opponit, a Thebaeis non aliter, quam sub Animalis specie fuisse cultum. Coniecturae huius fundus atque auctor mihi extitit HERODOTVS Lib. II. 74. in haec verba scribens. *Circa Thebas sunt sacri serpentes, nihil omnino hominibus noxii, pusillo corpore, binis praediti cornibus, e summo vertice enatis: quos defunctos in Iouis aede sepeliunt.* En! serpentes sacros Thebis cultos, et post

* Vide quae diximus Lib. I. c. II. §. 5.

mortem religioſo ritu conditos, ac tum ſepulturae honorificae mandatos. Et vero Aegyptios *Cnephum* ſuum, vix alio, quam ſerpentis ſymbolo repraeſentaſſe, ſequentia manifeſtum facient. Quicquid vero ſit, PLVTARCHVS nobis Numinis huius a Thebaeis religioſe culti nomen, *Cneph* videlicet, literis conſignauit, et de cultu eius quaedam ſcitu digna, memoriae prodidit, quo nomine grates ipſi merito debentur. Meminit eiusdem ex SANCHVNIATHONE vel PHILONE BYBLIO, ſcriptor longe doctiſſimus, EVSEBIVS, in Praep. Euang. Lib. I. cap. X. p. 41. vbi et ad indagandam veram nominis Aegyptiaci ſignificationem facem nobis praefert. Verba eius ſunt: *Φοίνικες αὐτὸ ἀγαθὴν δαίμονα καλοῦσιν. ὁμοίως δὲ καὶ Αἰγύπτιοι κνὴφ ἐπονομάζουσι. Phoenices animal illud* (ſerpentem) *Agathodaemonem, vel bonum genium appellant, ac ſimili ratione Aegyptii, nomen ipſi indentes Cneph.* Et interiectis quibusdam: Τὸν *δὲ μέσον ὀφιν συνεκτικὸν τοῦτον* (lege *τούτου*, nempe *κύκλου*) *ἀγαθὸν δαίμονα σημαίνοντες* *. *Serpens vero in medio poſitus circuli, qui eum vtrinque contingit et coniungit,* Aegyptiis *deſignat Agathodaemonem, id eſt, bonum Genium.* Idem porro EVSEBIVS Lib. III. c. XI. pag. 115. et haec memoriae prodidit. Τὸν *δημιουργὸν*

* Paulo ante EVSEBIVS dixerat, figuram hanc ſimilem eſſe Graecorum ⊖, vbi circulus mundum ſignificat, linea vero quae medium circulum ſecat, ſubinnuit ſerpentem, et hic *Agathodaemonem*, qui nempe per totum mundum extenſus eſt, eumque continet. Obſerua hic, PROCLVM Libr. III. in Timaeum p. 216. ex PORPHYRIO docere, Aegyptios *τὴν ψυχὴν κοσμικὴν*, *animam mundi* figura hac ⊕ adumbrare. Nempe medium × vel + ſignificat mundum, & quatuor eius plagas, circulus vero ambiens, eſt Serpens, anima mundi, *Cneph.* Et haec figura communior eſt priori.

δημιουργὸν Κνὴφ οἱ Αἰγύπτιοι προσαγορεύουσιν. *Opificem Aegyptii appellant Cneph.* De eodem postea quaedam addit, quae additamenta Graecorum, quibus prisca Aegyptiorum placita interpolarunt, nimis aperte sapiunt, de quibus postea aliquid monebimus. STRABONI Numen illud idem, quod dudum iam animaduerterunt viri eruditi, et me iudice, rectius, *Cnuphis* audit. Ait enim Lib. XVII. p. 562. Elephantinen, insulam, in finibus Aegypti et Aethiopiae, in Nilo positam, insignem esse Templo *Cnuphis*, ἔχουσα ἱερὸν κνούφιδος. Et hic ipse est, de quo PLVTARCHVS in loco supra citato loquitur. Nam Elephantine vrbs est Thebaidis. Hoc quoque modo, *Cnuphis* nempe, nomen istud scriptum legitur, in gemmis quibusdam Abraxeis, quae in Collectione *Chifletiana* et in MONTEFALCONII Thesauro, et alibi etiam editae sunt, et de quibus nos olim, si Deus vitam et valetudinem concesserit, plura dicturi sumus.

Etymologia nominis Cnuphis La Croziana rei non satisfacit.

§. 4. Iam nobis nomen hoc, non sine aliquo certitudinis sensu, ex lingua priscorum Aegyptiorum interpretari licebit. Tentauit rem hanc vir quondam summus, cui studium linguae Aegyptiacae plus debet, quam dici potest, M. V. LA CROZIVS, cuius haec in Thesauro Epistolico Tom. III. p. 162. verba extant. *Superest vox* שַׁדַּי, *cuius vim seruat vox* ⲔⲚⲎϤ, *a* ⲔⲎⲚ *sufficit, addito affixo, cum metathesi necessaria in eiusmodi, vocibus, quemadmodum in* ϨⲰⲦⲂⲈϤ, *et* ⲤⲰⲐⲘⲈϤ, *pro* ϨⲰⲦⲈⲂϤ *et* ⲤⲰⲦⲈⲘϤ. *Radicem quidem illius nominis diuini, versio Aegyptiaca pluribus in locis seruauit, repudiato ipso nomine, ob symbolum superstitionis Aegyptiacae, quae serpentis figura picta, vnum Deum aeternum, et sibi sufficientem, venerationi plebis exponebat. Id nemo melius illustrat, quam Eusebius, Praeparationis Euangelicae*

angelicae * *loco, quem modo iudicare non possum; verba tamen quaedam huc adscribam, quorum memini, tu velim in locum ipsum inquiras etc.* Ὁ δράκων ἐπειδὴ τὸ μέτρον αὐτῷ ὡρισμένον πληρώσῃ εἰς ἑαυτὸν ἀναλίσκεται etc.** *vbi vox* ⲔⲚⲎⲪ *in sensu a me prolato, ita illustratur, vt de eo dubitari non possit.* Nolui silentio inuoluere interpretationem viri in litteris his profecto Principis, quem viuum colui, cuiusque mortui memoriam in pretio semper habebo, praesertim, cum eam ita certam iudicauerit, vt dubitari de ea non posset. Verum vir ille praestantissimus, quod eruditis omnibus vsu nonnunquam venire solet, dum illa scripsit, quae attuli, cogitationibus, in quae semel inciderat, et quae se ipsi specie quadam verosimilitudinis insigni commendabant, paulo tenacius inhaesit, animum non aduertens ad facilem vocis illius interpretationem, quam PHILO BYBLIVS, et ex eo EVSEBIVS nobis suggerunt, neque in consilium adhibens lectionem et scriptionem vocis eiusdem longe meliorem, quam STRABO, et gemmae Gnosticorum seruant, apud quos κνῦφις occurrere dixi §. 3. Felicius igitur in interpretando nomine hoc versatus est vir eruditissimus IAC. KOCHERVS, Bernensis, cuius de argumento hoc Exercitatio, doctis obseruationibus referta, inserta est *Miscellaneis nouis* Amstelodamensibus Tom. II. p. 129. etc. Occupauit illic vir Clarissimus non pauca, quae mihi dicenda hic erant, et quae etiam praetermittere non in vniuersum possum,

* Lib. I. c. X. pag 41.

** Ad hanc interpretationem viri doctissimi trahi posse videntur haec MACROBII Saturn. Lib. I. c. 9. *Phoenices in Sacris, imaginem eius exprimentes, draconem finxerunt, in orbem redactum, caudamque suam deuorantem, vt appareat, mundum et ex se, et in se, reuolui.*

ſum, me ſane non inuito. Ille enim in rei ſumma conſenſus noſter, quo effectum eſt, vt veluti conſpiratione inter nos facta, in eaſdem cogitationes et obſeruationes incideremus, documento poteſt eſſe, nos a veritate ſtudioſe quaeſita non aberraſſe. Verum diſtinctius haec explicare nunc aggredior.

§. 5. Teſtatur itaque PHILO BYBLIVS et EVSEBIVS adducti §. 3. Phoenices ſerpentem ſacrum appellare *Agathodaemonem*, vel *bonum Genium*, idemque facere Aegyptios, dum ſerpentem, vel draconem, ſuum hieroglyphicum, *Cneph*, appellent, eoque ſignificant, *Cneph* Aegyptiis dici *Agathodaemonem*, huiusque ſymbolum eſſe ſerpentem. Id aliorum quoque teſtimoniis confirmari poteſt. Eo certe pertinet, quod a PLVTARCHO relatum legimus in *Amatorio* p. 755. ex verſione latina. *In Aegypto aliquando vidi duos litigantes, quorum vterque, cum ſerpens adrepſiſſet, eum Agathodaemonem, ſeu bonum Genium vocaret, eumque ſibi vindicare cuperet.* De Heliogabalo Imperatore, commemorat in vita eius LAMPRIDIVS cap. 28. *Aegyptios dracunculos Romae habuit, quos illi Agathodaemonas vocant.* Nummi quoque in Aegypto cuſi, *Cnephum* ſiue ſerpentem praeferunt, cum inſcriptione ἀγαθȣ̃ δαίμονος. Talis eſt ille Neronis, cuius * eruditi mentionem ſaepius faciunt, in quo draco coronatus cernitur, cum hac inſcriptione: Νέος ἀγαθὸς δαίμων. *Bonus genius iunior*, vel *nouus*, nempe Nero. Et gemma Gnoſticorum, in quibus κνȣ̃φις legitur, ſerpentem etiam, ſiue Agathodaemonem, per quem Chriſtum Dominum ſubinnuunt, ſemper oculis noſtris obiiciunt. Id quod

Cnuphis lingua Aegyptiorum dicitur bonus.

* SPANHEMIVS de Vſu Numiſm. p. 188. Edit. in 4to. et ad *Iuliani Caeſares* p. 208. BAVDELOT Vtilité des voyages Tom. I. p. 221. aliique plures.

quod dixi, de *Cnuphi*, & *Agathodaemone*, ex linguae vetuſtae Aegyptiorum reliquiis illuſtrari egregie et confirmari poteſt. Etenim lingua illa ⲚⲞⲨϤⲒ, *Nuphi*, vel *Enuphi*, vel vti Copti hodie pronuntiant, *Anuphi*, dicitur bonus, eſtque illa vox in Coptorum libris valde frequens et communis. Literam vero Ϫ ſaepius vicem articuli praepoſitiui ſuſtinere, * alias iam ex Coptorum libris obſeruaui. ϪⲚⲞⲨϤⲒ, et** ⲠⲒⲚⲞⲨϤⲒ, idem ſignificat. Eſt igitur ϪⲚⲞⲨϤⲒ ὁ ἀγαθὸς, *bonus*, quaſi diceres *bonum* per excellentiam. Ita etiam et recte vtique, vocem hanc explicat IAC. KOCHERVS. Graeci hoc ſoliti ſunt lingua ſua efferre κνȣ̃φις, *Cnuphis*, et, contracta magis pronuntiatione κνήφ, vel *Cneph*.

Et proprie Spiritus, vel Genius, bonus.

§. 6. Et hactenus quidem bene. Sed obſeruatu tamen indignum non eſt, veteres nomen *Cneph*, vel *Cnuphis*, non tantum exponere ἀγαθὸν, *bonum*, verum et ἀγαθὸν δαίμονα, *bonum Genium*; quod proinde non negligendum eſſe putauerim. Dicitur vero lingua Aegyptiorum Δαίμων, *Genius*, vel proprie *Spiritus naturae Diuinae*, ⲒϦ, *Ich*. In verſione Pſalmorum, quae manu exarata extat in Bibliotheca regia Berolinenſi, Pſ. XCI, 6. vbi Graecus habet Δαιμόνιον μεσημβρινὸν, *Daemon*, vel *genius meridiei*, Coptus verba haec reddidit ⲞⲨ-ⲒϦ ⲚⲦⲈ ϨⲀⲈ-ⲀⲘⲢⲒ Vide et Matth. VIII, 31. Apoc. XVI, 14. XVIII, 2. Ceterum, quoniam a ſcriptoribus N. Teſtamenti, vti et a graecis interpretibus Veteris, vox δαίμων et δαιμόνιον, non alio, quam malo ſenſu, accipitur, in verſione Coptica vox graeca fere ſemper retinetur, praeſer-

* La Chronologie de Mr. DES VIGNOLES Tom. II. p. 748.
** Eſt etiam *Pinuphi* vel cum adiecta terminatione latina *Pinuphius* nomen proprium, Aegyptiis non in vſitatum. Vide IOH. CASSIANI Collation. XXI.

praeſertim, quando illa aperte accipitur de Spiritu malo improbo, Deoque opponitur. Vbi vero vox illa ex vſu communiori Graecorum, aut Spiritum naturae ſuperioris, ſiue Genium generatim, aut etiam Numen, ſiue verum, ſiue imaginarium et fictum ſignificare poteſt, Copti adhibent vocem ⲓϧ, quae ipſorum ſermone, bonam ſolet habere ſignificationem. Mea etiam ſententia, vetuſtiores Aegyptii, voce illa nunquam aliter, quam ſenſu bono et venerabili, vſi ſunt. Ex eo illuſtrari et explicari poteſt nomen Dei alicuius Aegyptiacum, quod apud IAMBLICHVM de Myſter. Sect. VIII, c. 3. legitur, Ἐικτὼν, *Icton*, vel *Ichton*. De hoc Deo, auctor ille ex principiis Metaphyſicae ſuae diſſerit, quae libens relinquo. Sed illi tamen inter Deos primores, a quibus rerum omnium origo et exiſtentia eſt deriuanda, locus primus illic attribuitur. Si vero linguam Aegyptiacam in conſilium aduocemus, Ἐικτὼν, erit ⲓϧ-ⲑⲟ, (*Ictho*) *Deus*, vel *Spiritus mundi*. Nam ⲑⲟ Aegyptiis ſignificat *Mundum*, vel τὴν οἰκȣμένην, *orbem terrarum*. Apoc. III, 10. In hoc loco quidem, vox ⲑⲟ, deſignat tantum *orbem terrarum*. Sed quia tamen vi originis ſuae, innuit rem vaſtam, molis et magnitudinis immenſae, tam totum hoc vniuerſum, quam ſpeciatim noſtrum orbem terrarum, deſignare pariter recte potuit, non ſecus atque Graecis κόσμος, et Latinis *Mundus*, vtrumque ſimiliter deſignat. Si bene iudico, *Icton* non diuerſus eſt a *Cnuphi*. Nempe vnum idemque Numen, ab immenſa potentia, dictum fuiſſe credo ⲓϧ - ⲑⲟ, *Spiritum totius Vniuerſi*, et ab ingenti bonitate, ⲓϧ - ⲛⲟⲩϥⲓ. *Spiritum*, vel *Daemonem bonum*. Ceterum, cum in hiſtoria Aegyptiorum reperiantur plurima gentis huius nomina propria, quae ad *Cne-*

phi

phi vel *Cnuphis* nomen manifeste alludunt, quod claris. KOCHERVS minime praetermisit, apud DIOGENEM LAERTIVM Lib. VIII. §. 90. inuenio sacerdotem Memphiticum, nomine ἰχόνεφιν, quod interpretationi meae ex asse respondet. Etenim ἰχόνεφις, nulla fere immutata litera est ⲓϧ-ⲛ̇ⲟⲩϥⲓ, *Ichanuphi*, vel *Ichnuphi*, id est, *Spiritus bonus*. Quod vero Graeci in exprimendo hoc nomine, literam primam I. plerumque absorbendo omiserint, vitiosae pronuntiationi; sed quae paulatim inualuisse videtur, et cuius exempla alia in historia Aegyptiorum ocurrunt, vtique tribuendum est. Talia in omnibus linguis, praesertim a peregrinis prolatis, deprehendet facile, qui paulo attentius in huiusmodi etymologias inquirere in animum induxerit.

Est vero is, Spiritus aeternus et infinitus, quatenus hominibus bona largitur.

§. 7. Verum id nobis nunc praecipue agendum est, vt ex bonis et genuinis veterum monumentis eruamus, lectorique exponamus, quidnam Aegyptiorum Philosophi et Theologi, per *Cnuphin* suum, vel *Agathodaemonem* vere intellexerint, et designare voluerint. Qua de re sententiam meam supra iam §. 2. paucis declaraui, quam hic nonnihil illustrabo, et argumentis idoneis adstruam. Vbi ante omnia monendum, Aegyptiorum *Agathodaemonem*, cum Graecorum et Romanorum *bonis geniis*, quos credebant esse naturae non superioris; sed mediae cuiusdam, minime confundi oportere. *Cnuphin* nempe Aegyptiorum Theologi appellabant Spiritum aeternum, coelo et toti vniuerso praesidentem, cuius voluntas et decretum, causa est omnium, quae existunt, et geruntur, quique per Solem, Lunam, aliaque cum coelestia, tum terrestria corpora, euentus procurat omnes; sed quatenus euentus illi, hominibus apparent, suntque boni, iucundi, et modis omnibus auspicati. Quatenus Aegyptii in hoc suo Numine bonitatem summam et infinitam cogitabant et venerabantur,

rebantur, illud appellabant *Cnuphin.* Hoc esse attributum solius aeterni et perfectissimi Dei docet nos ipse Seruator, Matth. XIX, 17. *Nemo est bonus, nisi vnus Deus.* Neque alia fuit sententia, hominum inter gentes cultiores sapientum. Multa hanc in rem dici possunt, quae cum ignota non sint, hic malo praetermittere. Vnicum tantum adduco MACROBII locum, qui instar omnium esse potest, ex Libr. I. in *Somnium Scipionis* cap. 2. vbi ait: *summum et principem omnium Deum apud Graecos τ' ἀγαθὸν,* et *πρῶτον αἴτιον nuncupari*, qualia multa, apud Platonicos cumprimis, leguntur. Hanc vero doctrinam Graecos ab Aegyptiis didicisse, horum de *Cnuphi* et *Vulcano* placita et traditiones, non obscure euincunt. Etenim *Cnuphin*, quem sub serpentis symbolo in sacris suis repraesentabant, dicebant esse *Spiritum* §, 1. vel, quod hic idem est, *Daemonem.* Eundem praedicabant ingenitum et immortalem, §. 3. Opificem, vel creatorem totius vniuersi §. 3. Spiritum vniuersalem totius mundi §. 6. vel *Animam mundi* §. 3. (not. *) quae nempe totum mundum permeat, et viuificat §. 1. eundemque totum tenet, complectitur et conseruat, §. 3. et (not. *) et causa est hominibus omnis boni, quo fruuntur, quod vel ipsum nomen per se loquitur. Vno igitur verbo *Cnuphis* non est alius, quam ipse *Vulcanus*, sed speciatim, quatenus is consideratur, vt causa et fons omnis boni. Hanc enim Numinis aeterni virtutem in *Cnuphi* suo tantum spectabant venerabanturque Aegyptii.

Philosophi recentiores Platonici doctrinam de Cnepho adulterarant, sed ita tamen,

§. 8. Apud cultores Philosophiae *Pythagoricae* et *Platonicae* recentioris, IAMBLICHVM, DAMASCIVM, similesque alios, viros subtilitatibus Methaphysicae suae vnice inhiantes, et ingenii sui figmenta, pro genuinis veterum Aegytiorum placitis continuo venditantes, passim quaedam de *Cnepho* inuenias, quae etsi dogmata Aegyptiorum prisca, nobis non referant sincera

vt verum exinde erui queat.

sincera ac illibata, aliquid tamen, ad ea illustranda conferent. Sunt enim ex monumentis Aegyptiorum haud dubie hausta; sed partim non intellecta, partim studio interpolata et adulterata. Scribit itaque IAMBLICHVS de Myster. Sect. VIII, c. 3. *Hermes secundum alium ordinem Deum Emeth tanquam ducem Diis coelestibus praeponit.* In graeco, loco *Emeth* legitur Ἡμὴφ, eamque esse constantem codicum omnium lectionem, in notis ad illum locum testatur THO. GALEVS, qui tamen censet, veram lectionem esse Κνὴφ. Et res ipsa satis quoque docet, de eo Numine loqui IAMBLICHVM, quod solet appellari *Cneph.* Pergit IAMBLICHVS; *Ante hunc* Emeth, Hermes *ponit vnum impartibile* (ἓν ἀμερὲς), *quod etiam primam effigiem appellat et Eicton.* Haec sunt somnia recentiorum Pythagoraeorum et Platonicorum metaphysica, vetustis Aegyptiis prorsus incognita. *Cneph* et *Eicton*, vel *Icton*, sunt duo nomina, vnum idemque Numen designantia, quae distincta tantum illius attributa explicant. Vide § 6 Deinde IAMLICHVS his addit *Amun*, et *Phthan*, quorum posterior *Phthas*, siue *Vulcanus*, solo tantum nomine etiam, a *Cneph* et *Eicton* differt: (§. 7.). Ex tribus nominibus eiusdem Numinis, Graeci recentiores, arcanam veterum Aegyptiorum doctrinam assecuti non sunt, tria confinxerunt distincta diuersaque Numina. Huiusmodi duces, minime tutos ac fideles, secutus quoque est EVSEBIVS Praepar. Lib. III, cap. XI. pag. 115. *Aegyptii Opificem* (vel ceatorem) *quem Cneph appellant, humana specie configurarunt, colore coeruleo, eoque nigricante, cingulum aut sceptrum manu tenentem. — Hunc porro Deum ouum ex ore effudisse narrant, ex eoque satum esse alium Deum, qui ab iis Phtha, Vulcanus a Graecis nominetur. Ouum autem illud Mundum interpretantur, eique Numini ouem consecrarunt.* Doctrinam Aegyptiorum veram et antiquam in

in his nobis non castigate tradi, vel id satis testatur, quod, cum Aegyptii Cnephum suum, symbolo serpentis semper designauerint, quod toties vidimus, hic tamen Numini eidem, species affingatur humana, quod sane cum notionibus Graecorum longe melius congruit, originemque suam prodit. EVSEBIVS igitur hic nobis repraesentauit Doctrinam *Orphicam*, qualis a Pythagoraeis interpolata, ac deinde ad Theologiam Aegyptiorum translata et applicata fuerat. Ipsa Doctrina ORPHEI simplex, et vel eo nomine genuina ac antiqua, quam retuli cap. II. §. 8. fert, vnum tantum fuisse creatorem opificem, ouo primo quidem inclusum, sed qui deinde ouum successiue disposuit, et, quia in se habuit rationes naturae rerum omnium, ex ouo illo omnia produxit. Genuina haec Poëtae Philosophi doctrina, additamentis Philosophorum Graecorum adhuc libera, a sacerdotibus Aegyptiis sine dubio petita est. Illi, quod etiam ex testimoniis hoc capite affatim allatis, intelligitur, vnum tantum agnouerunt Spiritum ingenitum, immortalem, Opificem et Creatorem, qui sermone ipsorum dictus est *Cneph*, vel *Cnuphis*. §. 7. Aegyptii eundem etiam vocare consueuerunt *Phthan*, quod dicere possis Dei huius nomen proprium; cui tamen adiunxerunt cognomen *Cnuphis*, ab immensa illius bonitate deductum.

§. 9. Magnopere autem vereor, ne illi ipsi Philosophi Graeci, qui ex *Phtha* et *Cnepho*, duobus vnius Dei nominibus, duo distincta Numina exsculpserunt, etiam vltimum hoc *Cnephi* nomen, cum alio *Vulcani* Aegyptiorum cognomine, aut epitheto, *Camephi*, sibi plane non intellecto, saepe confuderint. Non de nihilo est, quod GALEVS ad IAMBLICHI Sect. VIII. c. 3. obseruat, Numen illud, de quo ibi Philosophus ille loquitur, et quod antiquiores, aut *Cneph*, aut *Cnuphin* vocant, hoc tamen loco, in

Id nouis exemplis confirmatur, et simul nomen καμηφις, explicatur.

Codici-

Codicibus omnibus ſcribi Ἠμὴφ, quod iam §. 8. tetigimus. IAMBLICHVS illic profitetur, ſe ſua deſumſiſſe ex ſcriptis *Hermeticis:* Et extat Pſeudo-HERMETIS huius fragmentum aliquod, in IOHANNIS STOBAEI Eclogis Phyſicis, in quo *Iſis*, orationem ad *Horum* filium conuertens, p. 120. mentionem facit Καμήφεως, προπάτορος καὶ πάντων προγενεςέρȣ, (ſic enim ibi legendum) *Camephis progenitoris, omniumque primi et antiquiſſimi*, quod ipſum Aegytios de *Phtha* ſuo affirmaſſe, cap. II. §. 10. 11. obſeruauimus. Auctor itaque huius Fragmenti, quem deliriis Gnoſticorum fuiſſe imbutum, iudicio non vno deprehendi, *Camephi* ea tribuit, quae veteres Aegyptios, *Vulcano* ſuo tribuere nouerat. Ita porro nomen idem ſcriptum quoque legitur, in illo DAMASCII Fragmento περὶ ἀρχῶν, quod B. WOLFIVS Anecdotorum Graecorum Tomo III. edidit. Verum auctor hic, ex fontibus profecto lutulentis, p. 261. commemorat τὸν πρῶτον Κάμηφιν, εἶτα τὸν δεύτερον ἀπὸ τȣ́τȣ, εἶτα καὶ ἀπὸ τȣ́τȣ τὸν τρίτον. *Primum Camephin, poſtea ab hoc ſecundum, et ab iſto tertium.* Poſtea haec addit. Ὁ δὲ νεώτερος Ἡραΐσκος τὸν τρίτον ὀνομασθέντα Κάμηφιν, ἀπὸ τȣ̃ πατρὸς καὶ τȣ̃ πάππȣ, τὸν ἥλιον εἶναί φησιν. *Heraiſcus iunior, tertium Camephin, ſic nominatum a patre et auo, ait eſſe Solem.* Illa trium Deorum, qui ſinguli nomen *Camephis* geſſerint, inepta diſtinctio, inſcitiae Philoſophorum neo-*Pythagoraeorum* et *Platonicorum* debetur, qui linguae Aegyptiacae ignari, nomina Deorum Aegyptiorum propria, ab eorundem cognominibus et Epithetis diſcernere non didicerant, et qui nullum ex omnibus Deorum horum nominibus Aegyptiacis, recte interpretari nouerant. Καμηφὶς ego nec pro nomine proprio, nec pro cognomine Dei cuiusdam Aegyptiorum habeo; ſed pro epitheto tantum, quod aliquo ſenſu *Vulcano* erat proprium;

ſed

ſed aliis tamen quoque Numinibus, ab Aegyptiis recte tribui potuit. Praeſtantiſſimus quondam, nunc beatus LA CROZIVS, cum aliquando in literis ad me datis, Fragmentum DAMASCII illud, quod hic attuli, ſed nondum illo tempore editum, deſcripſiſſet, haec illuſtrationis gratia addit, quae nunc leguntur, in eius Theſauro Epiſtolico Tom III. p. 163. *Iam qui ſint illi Καμηφὶς, tibi inueſtigandum trado. An non forte hic intelligi poterunt Dii Protectores Aegypti, quaſi* ⲬⲎⲘⲒ ⲉϥⲓ? ϥⲓ *enim pro τηρεῖν* (conſeruare, cuſtodire) *vſurpatur* Matth. IX, 17. ⲬⲎⲘⲒ, *vero Aegyptum ſignificat.* Obſeruationem hanc viri docti, non modo elegantem et ingenioſam; ſed & veram iudico. Aegyptii, ſermone ſuo patrio, regionem ſuam ſemper, etiam in Verſione Vet. et Novi Teſtamenti, appellant ⲬⲎⲘⲒ, *Chemi*; vel, vt Copti pronuntiare ſolent, *Chami*. In dialecto Thebaidis, vel ſuperioris Aegypti, vox eadem ſcribitur ⲔⲎⲘⲈ (*Keme* vel ſecundum vulgatam pronuntiationem *Kame*) vti in Actis Apoſtolicis, in dialectum hanc conuerſis, quae in Bibliotheca Bodleiana Oxonienſi ſeruantur cap. II, v. 10. et cap. VII, v. 9. 10. etc. quae ſcriptio ad nomen καμηφὶς, proxime accedit. Cum autem ϥⲓ Aegyptiorum ſermone dicatur *cuſtodire*, *conſeruare*, nunc iam clare patet, ⲔⲎⲘⲈϥⲓ, (*Kamephi*) ſine vlla qualicunque mutatione, nihil aliud ſonare, quam *cuſtodem Aegypti*. Epitheton hoc dixi, aliquo ſenſu, eſſe *Vulcano* Aegyptiorum proprium, cuius rei teſtem do CICERONEM, qui Lib. III. de Nat. Deor. cap. 22. *Secundus Vulcanus*, inquit, *Phthas, vt Aegyptii appellant, quem Cuſtodem Aegypti volunt.* En igitur *Vulcanum* Niliacum *Cuſtodem Aegypti*, quod Aegyptiace aliter efferri non poteſt, quam καμηφὶ, vel addita Grae-

corum terminatione καμηφι? Facile tamen largior, nomine eodem compellari etiam potuisse *Mineruam* ipsorum, et *Solem*, aliaque Numina. Et nisi fallor, tres illi DAMASCII *Camephes*, sunt Aegyptiorum *Vulcanus*, *Minerua*, et *Sol*. Hunc postremum DAMASCIVS perhibet, ex alio aliquo *Camephi* satum esse. Et vero in Theologia Aegyptiorum Sol perhibebatur Vulcani filius. Vide cap. II. §. II. Vnde liquet, per vnum ex *Camephibus*, *Vulcanum* omnino intelligi. Satis certo ex his colligitur, Philosophos, de quibus loquor, *Cnephi* nomen, cum illo *Camephis*, confundere solitos fuisse, et hunc, nisi modo vtrumque, ab Aegyptiorum *Vulcano*, contra omnem rei veritatem distinxisse, cum tamen *Cneph*, vel *Cnuphis*, fuerit *Vulcani*, maximi Aegyptiorum Dei cognomen sacrum, quo solenniter colebatur, *Camephis* vero epitheton, quo eundem Aegyptii veteres ornare consueuerant.

Successu temporis nomen Cnuphis, inditum etiam Nilo, et Symbolis, fertilitatem eius depingentibus.

§. 10. Satis nunc liquere arbitror, veteres Aegyptiorum Sapientes, in *Cnepho* suo, vel, *Cnuphi*, immensam bonitatem Dei venerari voluisse, vel, quod eodem redit, Spiritum ipsum aeternum, ac infinitum, quatenus se hominibus bonum, benignum, beneficum ostendit. Ceterum quando Niligenae, magnitudinem diuinae erga se bonitatis et beneficentiae, ex fertilitate, quam Nilus exundans, regioni suae quotannis adferebat, potissimum aestimare, ac quodammodo metiri semper solebant, factum hinc est, vt nomen hoc *Cnuphis*, id est *boni Dei*, vel *boni Genii*, etiam Nilo, aut Symbolis, fertilitatem eius adumbrantibus, pariter inditum fuerit. Quod ad Nilum fluuium attinet, testem habemus PTOLOMAEVM, qui Geograph. Lib. IV. cap. 5. in hæc verba scribit. Μέγα Δέλτα καλεῖται, καθὸ ἐκτρέπεται ὁ μέγας ποταμὸς, καλέμενος ἀγαθὸς δαίμων. *Magnum Delta dicitur id, iuxta quod diuertitur magnus fluuius*

fluuius, dictus Agathodaemon. Aegyptiis itaque Nilus, aut vniuersus, aut ille eius alueus, qui infra Memphin, ad leuam decurrens, per ostium Heracleoticum in mare illabebatur, dici etiam consueverat ἀγαθὸς δαίμων, Aegyptiace ⲬⲚⲞⲨϤⲒ vel ϦⲚⲞⲨϤⲒ, *Chnuphis.* Idem illud nomen, superstitio Aegyptiorum imponebat etiam tauris quibusdam sacratis, qui tanquam symbola Nili adscendentis, et fertilitatem terrae inducentis, passim in Aegypto colebantur. Testatur id luculenter AELIANVS de Anim. Lib. XII. cap. XI. *Colunt et nigrum taurum Aegyptii, quem Onuphim vocitant. Loci nomen, vbi nutritur, Aegyptii referant: ego propter asperitatem omitto.* En taurum sacrum! Aegyptiis dictum *Onuphim*, id est ⲚⲞⲨϤⲒ, (*Enuphi*, vel *Anuphi*) *bonum*, quae obseruatio eruditissimum KOCHERVM non fugit. Locum, vbi is enutriebatur, cuius nomen pronuntiatu valde asperum videbatur Aeliano, ego auguror fuisse *Hermonthin*, vel *Hermunthin*, vrbem Thebaidis, cui hodie nomen est *Arment.* De hac enim vrbe *Strabo* commemorat p. 561. *Hic et bos nutritur*, quem ad modum de tauro suo loquitur AELIANVS. Mentio eiusdem apud MACROBIVM Lib. I. Saturnalior. cap. XXI. p. 212. *In oppido Hermunthi, magnifico Apollinis Templo, consecratum Soli colunt Taurum, Pacin cognominantes.* Erat, cum pro *Pacin*, legendum esse autumarem *Pabacin.* Etenim ⲠⲀⲂⲀⲔ, *Pabaci*, Graecis esset πολιεύς, vel πολιοῦχος, id est, *Deus, in cuius tutela vrbs censetur.* Verum, vbi MACROBII verba cum AELIANO mediate contuli, dubitare non potui, quin MACROBIVS scripserit *Onuphin*, quam vocem sibi plane non intellectam, librarii postea corruperunt. De Tauro Hermunthite, refert hoc MACROBIVS loc. cit. *Per singulas horas mutare colores affirmatur, et hirsutus*

*ſetis dicitur in aduerſum naſcentibus, contra naturam omnium animalium, vnde habetur vulgo imago Solis, in * diuerſam mundi partem nitentis.* Et id eſt, quod in *Onuphi* ſuo miratur AELIANVS. Ἀντίαι αὐτῷ τρίχες ἤπερ οὖν τοῖς ἄλλοις εἰσίν. *Pili in eo contra quam in aliis vertuntur.* Talia tamen, ne id diſſimulem, de *Mneui* etiam, tauro Heliopolitano ſacro, narrat EVSEBIVS Praeparat. Lib. III. c. XI. init.

Idem argumentum continuatur.

§. II. Et hunc ipſum taurum, religione Heliopolitanorum conſecratum, *Mueuin*, etiam cognomine *Cnuphis*, id eſt *boni Daemonis*, paſſim ornatum fuiſſe, non temere ſuſpicor. Id ſubinnui auguror, quando veteres teſtantur, Solonem, ſapientiae ſtudio allectum, in Aegyptum profectum eſſe, et inter alios ** ſacerdotem etiam Heliopolitanum audiuiſſe, nomine ψένωφιν *Pſenophin.* Commemorant iidem, Pythagoram quoque Heliopoli frequentaſſe ſacerdotem, *** quem nominant Οἴνουφιν, *Oenuphim.* Eudoxum etiam, Aſtronomum poſtea inclyti nominis, in Aegypto vſum fuiſſe magiſtro *Conuphi*, auctor eſt CLEMENS ALEXANDRINVS Stromatum Lib. I. p. 303. Fuiſſe et illum ſacerdotem Heliopolitanum, ſcimus ex DIOGENE LAERTIO Lib. VIII. §. 90. vbi tamen nomen hoc *Ichonuphis* effertur. Ὅτε δὲ συνεγένετο ἐν Αἰγύπτῳ ἰχονούφει (ita legendum) τῷ ἡλιουπολίτῃ, ὁ Ἄπις αὐτοῦ θοιμάτιον περιελιχμήσατο. *Cum vero in Aegypto moraretur cum Ichonuphi Heliopolitano,* **** *Apis illius pallium lingere viſus eſt.* Et Eudo-

* Legere mallem *aduerſam.* Sed poterit tamen tolerari lectio vulgata. Vide locum CAPELLAE citatum hic §. 1.
** PLVTARCHVS in Solone p. 92.
*** Idem de Iſide et Oſir. p. 354.
**** Ita hic, forte per errorem μνημονικὸν, Taurus Heliopolitanus vocatur, cum ille ſemper *Mneuis*, taurus vero Memphiticus, *Apis* nuncupari conſueuerit. Sed monendum tamen etiam, ſecundum alios *Chonuphin*, magi-

Eudoxum ſane, vna cum Platone, diſciplina vſum fuiſſe Sacerdotum Heliopolitanorum, teſtatur etiam STRABO Lib. XVII. p. 554, CLEMENS vero ALEXANDRINVS loc. cit. ſacerdotem illum Heliopolitanum, quocum Plato familiariter conuerſatus eſt, *Sechnuphin* appellat. Monendum hic eſt, quod alia occaſione * iam tetigi, Sacerdotes Aegyptios, ſaepe Deorum illorum, quorum cultui erant conſecrati, nomina adſciuiſſe. Veroſimile eſt, id etiam feciſſe ſacerdotes illos Heliopolitanos, quorum modo vidimus, in hiſtoria Philoſophorum Graecorum, mentionem fieri. Et quid credere nos vetat, nominibus hiſce, quibus inſigniti leguntur ſacerdotes illi Heliopolitani, dignitatem ipſorum ſacerdotalem deſignatam fuiſſe? quaſi nempe dicas *Sacerdotem Cnuphis*, vel *Ichonuphis*, quale quid de *Pateneit*, Sacerdote Saitico, obſeruaui ſupra cap. II. §. 3. Fuiſſe autem ſacerdotes hos Heliopolitanos, tauro Heliopolitarum ſacro, *Mneuidi*, qui per errorem *μνημονικὸν*, illic vocatur *Apis*, initiatos et conſecratos, ex hiſtoria Eudoxi, quam fide DIOGENIS LAERTII retulimus, non obſcure colligi poterit. Paulo plenius et accuratuis, nomen illud ſacerdotum Tauri Heliopolitani, apud CLEMENTEM ALEXANDRINVM ſic exprimitur, Σέχνȣφις, idque verum et genuinum nomen fuiſſe auguror, quo ſacerdotes illi, Heliopolitani nempe *Mneuidis*, generatim ab Aegyptiis inſigniti fuerunt. Eruditiſſimus KOCHERVS, qui nomen

magiſtrum Eudoxi, Sacerdotem fuiſſe non Heliopolitanum; ſed Memphiticum. Vide PLVTARCHVM de Iſ. et Oſir. p. 354. et de Genio Socratis p. 578. Et ſic LAERTIVS ipſe in verſibus, quos adducit, eodem Libro § 91. et qui extant pariter in *Anthologia* Graecor. Lib. I. cap. XXXVII. num. 24.

* Diſſert. VIII. de Terra Goſen §. 4. p. 94. 95. & in notis. Adde hunc librum I. cap. III. §. 3.

men hoc non praetermisit, interpretatur illud Aegyptiace ⲥⲁϧ - ⲛⲟⲩϥⲓ *Sachnuphi*, id est *Scribam boni Daemonis*, docte profecto et acute! Nam in N. Testamento, vox graeca Γραμματεὺς, *Scriba*, ab interpretibus Coptis semper vertitur ⲥⲟϧ. Et vero in ordine Sacerdotum Aegyptiorum, quosdam fuisse, peculiariter dictos Γραμματεῖς, *Scribas et* ἱερογραμματεῖς, *Scribas sacrorum*, neminem, qui literas has degustauit, latere potest. Esset igitur Σέχνȣφις, secundum hanc expositionem, *Scriba sacrorum Dei Cnuphis.* Illud vnicum tamen hic me turbat, quod *X* in Σέχνȣφις, videatur ad nomen Diuinitatis *Cnuphis* vel *Chnuphis* potius esse referendum. Vide §. 6. et quae §. hoc dicta fuere. Hac ratione commotus, mallem nomen istud ita interpretari ϣⲉ-ⲭⲛⲟⲩϥⲓ, *Sechnuphi*, vel ϣⲉ - ⲓϧ - ⲛⲟⲩϥⲓ, *Se-ich-nuphi*, vbi tamen prius i, absorbetur, §. 6. idque sonat † θεραπευτὴν τȣ͂ ἀγαθȣ͂ Δαίμονος, *cultorem boni Daemonis.* Sed haec arbitrio vnius cuiusque libenter relinquo. Proxime ad hanc nominis illius interpretationem accedit eiusdem scriptio, quam PLVTARCHVS nobis offert, Ψένωφις *Psenophis.* Addito nempe sola nota masculini generis Π, Ψένωφις erit Π - ϣⲉ - ⲛⲟⲩϥⲓ, *P-sche-anuphi*, quod significat *cultorem boni* (subintellige *Daemonis.*)

† Sacerdotes Deorum Aegypti, passim solent dici Θεραπευταὶ, ab AELIANO, SYNESIO, aliisque Scriptoribus graecis.

CAP.

* * * * * * * * * * * * * * * * * * *

CAPVT V.

De Tithrambone, vel Thermuthi Aegyptiorum Numine, quod Graeci Hecaten interpretantur.

§. 1.

Mala tristia Aegyptii Spiritui infinito non immediate tribuebant, sed Diuinitati ordinis inferioris.

C*nuphidi* Spiritui aeterno, bonorum omnium, quae hominibus eueniunt, auctori, de quo hactenus egimus, dixi Aegyptios antiquos opposuisse *Tithrambonem*, Numen iratum, hominesque malis tristibus varii generis, tanquam poenis promeritis afficiens, de quo nunc differendum est. Pseudo-HERMES in Dialogo Asclepio, vtrumque hoc, et bonum, hominibus dulce ac iucundum, et malum, quod timet atque perhorrescunt, ad vnam suam Isidem refert, siue nomine Isidis totius Naturae parentem intelligat, siue etiam Numen aliquod dignitatis inferioris. Verba eius, mox iterum citanda, haec sunt. *Isin quam multa bona praestare propitiam; quantis obesse scimus iratam?* Verum haec tamen doctrina opus habet, quae nonnihil illustretur. Nam quod ad bonitatem et benificentiam attinet, eam Aegyptii, Spiritui, vti summo, ita quoque optimo, citra ambages attribuebant, quod ex iis, quae de Deo *Cnuphi*, capite superiori disputauimus, intelligi satis ac perspici potuit. Sed de ira Numinis supremi, quam * ex Graecorum quoque Philosophis, tantum non omnes Deo indignam esse iudicarunt, Aegyptii quoque sobrie magis atque tecte videntur docere et disputare voluisse. Etenim cum ipsi Optimo Numini, iram saeuam,

* Videri potest WARBVRTONVS, dans les Dissertationes de Mr. SILHOVETTE sur l' Vnion de la Religion, de la Morale, et de la Politique Tom. II. Dissert. XI. p. 108. 109. etc.

saeuam, immitesque illius effectus directo adscribere, religioni sibi ducerent, omne hoc quicquid est reiicere maluerunt in diuinitatem aliquam ordinis et dignitatis inferioris, quoddam veluti supremi Numinis instrumentum, per quod voluntatis suae decretum in actum deducat. Hoc enim ex doctrina Aegyptiorum antiquorum, vti eam in superioribus, ex scriptorum fide dignorum testimoniis delineaui, per se consequi, nemo est, qui non intelligat.

Illa Aegypt. dicebatur Tithrambo, id est, ira furens vel furorem indens.

§. 2. Diuinitatem illam, ad quam Aegyptii tristes Numinis iuste irati effectus referebant, vernacula ipsorum lingua dictam fuisse *Ambonem et Tithrambonem*, non praeter rationem, ex his EPIPHANII colligo, verbis *aduersus Haereses* Lib. III. 1093. Ἄλλοι δὲ τῇ τιθράμβῳ, * Ἑκάτῃ ἑρμηνευομένῃ, ἕτεροι τῇ Νέφθυϊ. ἄλλοι δὲ τῇ Θερμοῦθι τελίσκονται. *Et Aegyptiorum, alii quidem Tithramboni, quam Hecaten interpretantur, alii vero Nephthy, ac alii Thermuthi initiantur.* Est igitur Numen aliquod, religione Aegyptiorum auita consecratum, *Tithrambo* nomine, cuius tamen vix apud alium quenquam mentionem inuenimus, idque Graecos *Hecaten* interpretari, testatur EPIPHANIVS. Neque tamen Numinis huiusce cultus, tam rarus olim in Aegypto extitisse putandus est, neque infrequentem apud scriptores illius mentionem occurrere videmus. Illius enim Numinis vestigia gerunt nomina quaedam Aegyptiorum propria quale est Παμβῶ, *P-Ambo*, nomen in historia Monachorum Aegyptiorum minime ignotum. Solebant autem Aegyptii, sibi suisque, Deorum patriorum nomina plerumque imponere, quod ignotum esse non potest, moremque hunc gens illa seruare perrexit, postquam salutari luce Euangelica diu iam fruita

* Ita hic legere ipse sensus iubet. Et sic etiam interpres vulgatus vertit.

fruita esset. Nihil in historia monachorum Aegypti frequentius, nominibus *Pl-or*, *Pi-amum*, *Anub*, *Isidori*, similibusque aliis, quae a priscis Aegyptiorum Diis petita esse, etiam me non monente, quivis per se satis intelligit. Tale igitur nomen fuit quoque *P-ambo*, quasi dicas *cultorem Ambonis*, vel *Tithrambonis*, nam duo haec nomina re ipsa eodem redeunt, eandemque rem significant. Qui in legendis Coptorum libris, aliquam operam posuerunt, veram genuinamque nominum horum significationem, nullo negotio confestim assequentur. Etenim ⲙ̀ⲃⲟⲛ (*Embon*, vel *Ambon*), Coptis dicitur *ira*, et nonnunquam ⲉ̀ⲙⲃⲟⲛ, (*Ambon*) vti Exod. XXXII, 11. Psalmo CVI. 23. Quoties in libris V. Testamenti occurrit θυμὸς *furor*, vt vertit vulgatus interpres latinus, et θυμὸς ὀργῆς, *furor irae*, Copti semper adhibent vocem ⲙ̀ⲃⲟⲛ. Gen. XXVII, 44. Exod. XXXII, 11. Psalmo VI, 1. Itaque ϯⲙ̀ⲃⲟⲛ, *Tiambon*, iam per se designat deam, *grauiter iratam*, ac quodammodo *ira furentem*. Neque etiam dubito, quin a vulgo Aegyptiorum, Dea illa, saepius ita vocata fuerit. Sed paulo plenius id ipsum significat ϯⲑⲣⲏ ⲙ̀ⲃⲟⲛ. *Ti-thra-embon*, vel *Tithrambon*, quae vox exponi potest, tum *ira furens*, tum etiam, aliis *furorem indens*. Et sic * iam dudum antehac, nomen hoc interpretati sumus.

Tithramboni exacte respondet apud Graecos Βειμώ, *cognomen Dearum quarundam.*

§. 3. Obseruatione indignum non est, in N. Testamento, vocem graecam ἐμβριμᾶσθαι, qua indicatur vehemens irae commotio, cum seuera comminatione coniuncta, ab interpretibus Coptis, vbi ser-

 mo

* Exercitat. *de Remphah* p. 45.

mo non eſt de Chriſto Domino, verti ſolere ⲁⲙⲃⲟⲛ, *Ambon*, vti Marci XIV, 5; Sed quando de Chriſto adhibetur, alia voce ſignificationem hanc ab ipſis emolliri, vt v. gr. Matth. IX, 30. Ioan. XI, 33. 38. Agnoſcere mihi in his videor, diſcipulos Dioſcori Monophyſitae, quales a multis ſeculis in hodiernum vsque diem ſunt Copti omnes, ideoque veriti forte ſunt, Domino noſtro tam vehementem irae commotae aeſtum attribuere, atque voce ⲁⲙⲃⲟⲛ ſubinnui ſolet, quamuis tamen eidem plane reſpondeat vox graeca ἐμβριμᾶσθαι, qua non ſemel vſos eſſe Scriptores Sacros, de Domino loquentes, libri eorum fidem faciunt. Ex iis quae dixi, non inepte quis colligere poſſet, cum *Tithrambone* Aegyptiorum, conferri recte omnino poſſe *Brimonem* Graecorum. Eſt autem Graecorum ſermone Βριμὼ, cognomen, Deabus nonnullis additum, et ἀπὸ τοῦ βριμᾶσθαι, ab irae quadam vehementiori excandeſcentia deſumtum. De *Hecate*, quam Graeci cognomine hoc ornare ſolent, poſtea videbimus. *Cererem* vero cognomine eodem quoque inſigniri nonnunquam conſueuiſſe, docet ARNOBIVS, aduerſus Gentes Lib. V. p. 170. vbi de Cerere ita. *Ardeſcit furiis, atque indignationibus mater, ſpumat, anhelat, exaeſtuat, nec fremitum continere tempeſtatemque irarum valens, ex continua paſſione, BRIMO deinceps vt appelletur, aſſumſit: neque alia cordi eſt res ei, quam vt audaciam filii, poenis quibus potis eſt, perſequatur.* Non melius, quam ex his intelligi poſſe puto, quidnam Graecis Βριμὼ, cognomen Dearum apud Graecos non infrequens, quidque adeo Aegyptiis *Tithrambo*, voci graecae prorſus reſpondens, et aequipollens, vere ac proprie ſignificauerint.

§. 4. Quae cum ita ſe habeant, credi non abs re

Tithrambonem poterit, *Tithrambonem* EPIPHANII, Numen illud eſſe, quod

quod Graeci, de Aegyptiis loquentes, *Nemesin* etiam appellare solent. Nam inter Aegyptiorum Numina, illi *Nemesin* quoque numerant. Referebant ad hocce Numen Aegyptii *Planetam Saturni*, et hunc ab illo denominabant. ACHILLES TATIVS in Isagoge in Arati Phaenomena p. 136. (in Vranologio PETAVII) τȣ̃ Κρόνȣ ὁ ἀςὴρ — παρὰ Αἰγυπτίοις Νεμέσεως ἀςήρ. *Saturni stellam, Aegyptii vocant Nemesis stellam.* Meminit Deae huius etiam PLINIVS, vbi de Labyrintho Aegyptio Lib. XXXVI. c. 13. hoc commemorat, *quod Templa omnium Aegypti deorum contineat, superque Nemeses quindecim aediculis incluserit*, sicuti non in antiquioribus modo; sed etiam Harduiniana Editione legitur. Inde igitur est Νεμεσεῖον, id est *Templum Nemesis*, cuius de rebus Aegyptiorum loquens, mentionem facit STEPHANVS, in articulo Ἰσεῖον. Neque etiam dubium esse poterit, quin ab hac *Nemesi*, nomen acceperit *Nemesion* Aegyptius, Martyr in Persecutione Deciana, de quo EVSEBIVS Hist. Eccles. Lib. VI. c. 41. Si credimus NICOMACHO Geraseno in Θεολογȣμένοις ἀριθμητικῆς, apud PHOTIVM in Bibliotheca Cod. CLXXXVII. p. 464. et auctori Anonymo Graeco, de eodem argumento, p. 33. *Nemesis* haec Aegyptiorum eadem fuit cum eorum *Bubasti*, de qua Lib. III. pluribus disseremus; nos vero infra hoc ipso capite asseremus, *Tithrambonem* certo respectu eandem habendam esse cum *Bubasti*, quod ea, quae hic assero, non parum confirmat. Cum vero *Nemesis* Graecorum Poëtis et Mythologis dicta fuerit Dea, iustitiae vindex, iusta ira in improbos omnes, ac superbos praesertim, incensa, non vtique invita Minerua, Graeci *Tithrambonem* Aegyptiorum, cum sua *Nemesi* conferre, illique huius nomen, data occasione, imponere potuerunt.

Graeci interpretantur Nemesin.

§. 5. Ve-

Epiphanius eandem interpretatur Hecaten.

§. 5. Verum inhaereamus potius teſtimonio EPIPHANII, *Tithrambonem* graece interpretantis *Hecaten.* Τιθραμβὼ, inquit Ἑκάτη ἑρμηνευομένη. *Tithrambo, ſi nomen hoc graece interpretari velis, eſt Hecate.* Quae tamen interpretatio a priori, quam dedimus §. 4. vix differre putanda eſt. Nam et *Hecaten*, certo ſenſu eandem eſſe cum *Nemeſi*, et pro eadem habitam fuiſſe, ex auctore Anonymo Θεολογȣμένων ἀριθμητικῆς p. 33. ſatis liquere poteſt. *Hecaten* porro talem nobis depingit Theologia Graecorum mythica, vt *Tithramboni* Aegyptiorum, quae deſignat, vt oſtendimus, *ira furentem*, et aliis etiam *furorem indentem*, examuſſim reſpondeat. Inde namque eſt, quod eam nobis Poëtae, vt horrendam et terribilem repraeſentare conſueuerint. VIRGILIVS quoque eam Furiis vltricibus adiungit Aen. Lib. IV. 609.

Nocturnisque Hecate triuiis vlulata per vrbes
Et dirae vltrices —

ad quae SERVIVS poſt alia, etiam haec annotat. *Hecaten autem inuocat cauſa vltionis. Vnde et Furias vocat.* Vides igitur Hecaten, horrendam malorum vltricem, et dirarum Furiarum ſociam. Quod, quid quaeſo aliud eſt, quam Aegyptiace *Tithrambo?* Inter hanc poſtremam igitur, et *Hecaten* Graecorum, comparationem hanc inſtituit APVLEIVS, Lib. XI. Metam. poſt. init. *Siue tu Ceres — ſeu nocturnis vlulatibus horrenda Proſerpina, triformi facie, laruales impetus comprimens.* Pertinent eodem haec MARTIANI CAPELLAE, quae ad *Hecaten* non minus, quam ad Iſidem ſpectant, de Nuptiis Philol. Lib. II. p. 41. *Triformis etiam diſcolorque vertigo terribili quadam maieſtate rutilabat. Quae licet cornigera et aſpera videretur, egeſtionibus: opportune tamen & felem & ceruam, etiam conuerſiones bis binas vultibus praeferebat.*

Ita

Ita et VALERIVS FLACCVS Argonaut. Lib. V. v. 399.

Sacraque terrificae supplex mouet irrita Nocti.

Vbi per *Noctem* intelligenda Hecate. Apte satis haec omnia *Tithramboni* Aegyptiorum conueniunt.

§. 6. Id vero hic inprimis obseruatione dignum arbitror, quod Βριμὼ, cognomen Deabus maiorem in modum iratis tribui solitum, de quo §. 3. ex sententia Graecorum, Hecatae proprium quodammodo et peculiare fuerit. LYCOPHRONI igitur in Cassandra v. 1176. Hecate audit

Hecate a Graecis cognominatur Βριμὼ, id vero Aegyptiace est Tithrambo.

Βριμὼ τρίμορφος —

Brimo triformis

Ad quae Poëtae verba haec commentatur TZETZES in Scholiis. Βριμὼ ἡ αὐτὴ ἡ Ἑκάτη, ὅτι Ἑρμῆν ἐν κυνηγεσίῳ βιάζοντα αὐτὴν, ἐνεβριμήσατο, καὶ ἔτως ἐπαύθη· Καὶ ἡ Περσεφόνη Βριμὼ λέγεται· δοκεῖ δὲ ἡ αὐτὴ εἶναι Ἑκάτη καὶ Περσεφόνη, *Brimo eadem est, quae et Hecate dicitur. Appellata autem est Brimo, id est, ira frendens, quod Mercurio, qui ipsi inter venandum vim obtulerat, graui ira commota, minata fuisset, ita vt a coepto desisteret. Etiam nomine eodem Proserpinam compellant. Videtur vero haec et Hecate vna eademque esse.* Qualia etiam apud * alios Grammaticos Graecos leguntur. Non possum tamen mihi temperare, quin haec doctissimi in APOLLONII *Rhodii* Argonautica *Scholiastae* verba adscribam, ad Lib. III. v. 860. Βριμὼ δὲ Ἑκάτην προσηγόρευσε, διὰ τὸ φοβηρὸν καὶ καταπληκτικὸν τῆς δαίμονος, καὶ φάσματα ἐπιπέμπειν τὰ καλέμενα ἑκαταῖα· καὶ ** πολλάκις μεταβάλλειν τὸ εἶδος, διὸ καὶ Ἔμπεσαν καλεῖσθαι.

* Vide *Etymologici* Auctorem in voce Βριμὼ, vbi tamen *Hecates* nomen excidit, quod illic restituendum: et TZETZEN in Lycophron. v. 698. Adde APOLLONIVM Rhodium Argonaut. Lib. III. v. 860. et 1209.

** Hic quaedam, sensu id flagitante, correxi.

καλεῖσθαι. *Poëta Hecaten Brimo appellat, quoniam formidanda est, et terrorem incutit, ac laruas quoque immittit, quas vocant Hecataeas. Saepe etiam formam mutat, vnde Empusa nuncupari solet.* Βριμὼ igitur Graecis potissimum est *Hecates* cognomen. Cum vero vox ista graeca Βριμώ, vt monui §. 3. Aegyptiace vix aliter, certe non melius, reddi possit, quam ϯⲑⲣⲏ ⲙⲃⲱⲛ *Ti-thra-mbon, liquido perspicitur, quam bene et conuenienter* EPIPHANIVS *Tithrambonem* interpretetur *Hecaten.*

Hecate Aegyptiorum est Luna, siue Isis irata, quae hominibus mala inferre credebatur.

§. 7. Quando vero EPIPHANIVS *Tithrambonem* interpretatur *Hecaten*, intelligit illud Aegyptiorum Numen, quod Graeci cum *Hecate* sua conferre solent, quia aliquam vtriusque Numinis inter se conuenientiam sibi deprehendisse visi sunt. Nonnunquam Graeci, *Venerem* Aegyptiorum, siue Deam ipsorum *Athor* nomine *Hecates* designare solent, quoniam vtrumque illud Numen, et Aegyptiorum et Graecorum, Numen est nocturnum et tenebricosum, quod iam indicauimus cap. I. §. 13. Sed in vniuersum, quia certum est, Hecaten Graecorum, esse Lunam, dubitandum non videtur, quin Aegyptiorum quoque Hecate, quam nempe Graeci sic appellitant, fuerit *Isis*, sub quo nomine, olim Nili accolas, Lunam veneratos esse nouimus. Adduximus iam supra haec APVLEII verba, quibus Isidem alloquitur. *Siue tu Ceres — seu nocturnis vlulatibus horrenda Proserpina* (vel *Hecate*) *triformi facie laruales impetus comprimens.* Est igitur *Tithrambo*, *iratum* illud Aegyptiorum *Numen*, ipsa Isis; et certe ignotum non est, qnantopere illius iram, Aegyptiorum filii reueriti fuerint. Pseudo - HERMETIS ea de re verba, ex Dialogo Asclepio, aliquoties iam allata, iterum; sed paulo pleniora nunc adscribemus, vt eadem opera mendum, quod illa occupauit, tollamus.

Ea

Ea ita sonant p. 99. Edit. Elmenhorstii: *Isin vero et Osirin, quam multa bona praestare propitiam, quantis obesse scimus iratam?* Vbi legendum esse, *Isin vero vxorem Osiris, quam multa* etc. et res ipsa satis monet, et AVGVSTINVS docet, qui verba haec, vt correximus, adfert, de Ciuit. Dei Lib. VIII. c. 26. Eo quoque digitum intendit PERSIVS Sat. V, 186.

Hinc grandes Galli, et cum sistro lusca sacerdos
Incussere deos inflantes corpora. —

Ad quae haec obseruat IS. CASAVBONVS: *Incutere proprie ἐνσείειν, quatere arma ad terrorem: ita isti terrore suorum deorum, infirmos animos implebant. Syri homines atque Aegyptii obnoxii erant vlceribus tetris, quae vocata sunt Aegyptiaca ac syriaca.* — *Sed homines superstitiosi, naturalibus causis neglectis, ab ira Deae Syriae Syri, Isidis Aegyptii, sibi vlcera illa venisse persuadebant.* Magna praesertim * semper fuit **, estque hodie in Aegypto coecorum multitudo, vt non illepide nuper *** nonnemo dixerit, *Aegyptum vocandam esse regionem coecorum.* Qui nostra aetate Aegyptum adeunt, et ad singularia, quae ibi obseruanda occurrunt, prudenter inuestigandum, animum appellunt, coecitatem hanc tot hominum, non modo mirantur, sed illius etiam rationes naturales nobis exponere satagunt. At olim homines superstitiosi, rei huius nullam aliam inueniebant caussam, quam iram *Isidis* suae, vel *Tithrambonis.* Tales sunt, quos IVVENALIS ita loquentes fingit Satyra XIII, 91.

Hic

* DIODORVS SICVLVS Lib. I. p. 22. Edit. Wechel.
** NICOLAI Principis RADZIVILII Peregrinatio Hierosol. Epist. III. p. 159. MAILLET Description d' Egygypte Part. I. p. 18. Edit. 8v.
*** GRANGIER relation du voiage fait en Egypte p. 22.

Hic putat esse deos, et peierat, atque ita secum:
Decernat quodcunque volet, de corpore nostro
Isis, et irato feriat mea lumina sistro,
Dummodo vel coecus teneam, quos abnego, nummos.

Rem eandem tangit OVIDIVS Lib. I. de Ponto Ep. I. 51.

Vidi ego linigerae Numen violasse fatentem
Isidis, Isiacos ante sedere focos.
Alter ob huic similem priuatus lumine culpam,
Clamabat media, se meruisse, via.
Talia coelestes, fieri praeconia gaudent
Vt sua, quid valeant, Numina, teste probent.

Et LVCILIVS in Epigrammate Anthol. Lib. II. cap. XXII. num. 4.

Ἤν τιν' ἔχῃς ἐχθρὸν Διονύσιε, μὴ καταράσῃ
Τὴν Ἶσιν τούτῳ, μηδὲ τὸν Ἁρποκράτη
Μηδ' εἴτις τυφλοὺς ποιεῖ θεόν· Ἀλλὰ Σίμωνα
Καὶ γνώσῃ τί θεὸς, καὶ τί Σίμων δύναται.

Si quem habeas inimicum Dionysi, ne impreceris
Isin illi, neque Harpocratem,
Neque alium, si forte coecos faciat, deum; sed Simonem medicum.
Et intelliges, quid Deus, quidue Simon possit.

Quam potestatem Aegyptii in *Iside* sua reuerebantur, eam Poëta hicce liberaliter etiam Harpocrati, aliisque Diis, quos non nominat, attribuit.

Mala quaedam singularia, ac sigillatim insaniam, oriri ex influxu lunae veteres exi-

§. 8. Neque tamen existimari debet, Graecos et Aegyptios, quando coecitatem aliaque corporis mala irae terribili *Hecates* suae atque *Isidis* in accepts tulerunt, posthabitis causis rerum naturalibus cunctis, vnice superstitioni stolidae ac prorsus coecae hic indulsisse. Nam fabulae illae, quas de ira *Hecates* ac *Isidis* tremenda, Poëtae Graecorum, et sacerdotes Aegyptiorum, in vulgus spargebant, ad instar

ſtar corticis cuiusdam, placita Phyſiologiae gentium illarum occultabant. *Hecate* nempe Graecis, ſicut apud Aegyptios *Iſis*, ſymbolum erat *Lunae*, in quo huius virtutes et effectus venerabantur. *Lunam* vero hominibus, vti bona innumera, ita mala quoque plurima immittere, gentium omnium ſemper olim opinio fuit. Si quis furore quodam correptus, grauiter inſaniret, eius rei culpa, in Lunam, tanquam cauſam, coniiciebatur. Apud SOPHOCLEM igitur, in *Aiace flagellifero*, furor huius et dementia, Lunae attribuitur, tanquam ab illa impulſus fuiſſet v. 172. etc. Eam ob rem ipſa haec inſania v. 244. appellatur δαίμων, a Daemone quippe, ſiue Deo, Luna videlicet, ei iniecta. Id etiam vetus Poëtae huius interpres graecus ad v. 172. obſeruat τοὺς πολλοὺς γὰρ τῶν μαινομένων ἐκ σελήνης νοσεῖν ὑποτίθενται, διὰ τῶν νυκτερινῶν δεσπόζειν φαντασμάτων. *Plerique eorum, qui inſania laborant, morbum illum ex Lunae influxu contraxiſſe exiſtimantur, quia illa laruis ſpectrisque nocturnis praeeſt.* *Hecatae*, id eſt Lunae, id ipſum etiam tribuit EVSTATHIVS in Iliad. A. pag. 87. Τῇ δ' Ἀρτέμιδι, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν Ἑκάτῃ, καὶ μαινίδα θύεσθαί φασι, διὰ τὸ δοκεῖν μανιῶν αἰτίαν εἶναί τισιν. ὡς οἷον εἰπεῖν τοῖς σεληνιαζομένοις. *Dianae, vel, quod idem eſt, Hecatae, maenam piſcem ſacrificari aiunt, quia videtur quibusdam eſſe inſaniae cauſa, vt exempli gratia illis, qui Lunatici dicuntur.* Hinc *Luna* ipſa apud NONNVM *Dionyſiac.* Lib. XLIV. p. 758. Edit. graec. Plantin. ita de ſe inquit.

ſtimabant.

Hinc lunatici.

— εἰμὶ δὲ μήνη
Βακχιὰς οὐχ ὅτι μοῦνον ἐν αἰθέρι μῆνας ἑλίσσω,
Ἀλλ' ὅτι καὶ μανίης μεδέω καὶ λύσσαν ἀγείρω.

— ſum vero Luna
Bacchias, eo quod non ſolum in aethere menſes voluo,
Sed quod etiam inſaniae praeſum, et rabiem excito.

Quod ſi iam hoc in *Tithrambone* ſua ſpectarunt Aegy-

 ptii,

ptii, nomen istud non ideo tantum gessit, quod ipsa graui ira percita esset; verum quod aliis etiam furorem iniiceret, id enim indolem vocis huius quoque permittere, obseruauimus §. 2. Tritum ceteroquin satis atque vulgatum est, illos, in quibus saeui Lunae irascentis effectus cum maxime conspicui essent, a veteribus idcirco dictos fuisse σεληνιαζομένους, id est *Lunaticos*, quorum non semel in Tabulis N. Testam. mentionem fieri nouimus. De illis IVLIVS FIRMICVS loquitur, Mathes. Lib. IV. cap. VII. pag. 93. *Si vero a Mercurio per diem defluens Luna ad Saturnum feratur, faciet mendicos, pauperes, pannis obsitos — Facit plerumque Lunaticos, aut sacrarum valetudinum vitiis oppressos, caducos quoque, ac misera commotione dementes.* Et MACROBIVS Saturnal. Lib. I. c. XVII. p. 191. *Foeminas certis afflictas morbis* Σεληνοσχήτους, *et* Ἀρτεμιδοβλήτους (id est *percussos a Luna* vel *Diana*, vel, quod idem est, *Hecate*) *vocant.* Placent VOSSII hac de re verba, de Orig. Idol. Lib. II. c. XIX. quae apponere non grauabor. *Haec ostendunt, Lunae etiam vim nocendi inesse. Quin ex isto Nationes vim eius diuinam colligebant: vt quae & sui cultoribus bene facere, et negligentes sui posset vlcisci. Tanto igitur magis eius metuebant iram, ne offensa, aut elementis, aut satis, aut animantibus, aut familiae damnum daret.* Quae sine dubio eorum plane persuasio fuit in Aegypto, qui Numen *Tithrambo* placandum sibi atque propitiandum esse putarunt.

Comprimis id tribuebatur vicissitudinibus Lunae, siue plenae, siue decrescen-

§. 9. Superest vnum, quod tacitus praeterire nequeo. *Hecaten* veteres Graeci Symbolum esse voluerunt Lunae, non tam generatim spectatae, quam quatenus illa vicissitudinibus continuis obnoxia est. Etenim modo oculis nostris plena, rotundo orbe, modo corniculata apparet, modo eam cernimus, crescentem, modo vero decrescentem. Eaque ratio est

est, quod eam veteres *τρίμορφον*, vel *triformem* passim appellarent. *Glossae* vetustae *graeco latinae* notant. Τρίμορφος, Ἑκάτη, *Triuia.* HORATIVS Lib. III. Carmin. Od. XXII. *tis, siue crescentis.*

Montium custos, nemorumque virgo,
Quae laborantes vtero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho
Diua triformis.

Ideoque VIRGILIVS eam appellat Lib. IV. Aen. 511.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.

Et APVLEIVS, supra iam ad testimonium vocatus, *horrendam Proserpinam, triformi facie laruales impetus comprimentem.* Triformis illa Hecates facies, tria illa eius ora, symbolice denotabant varias, quas in Luna obseruamus, mutationes ac vicissitudines. Sic ARNOBVIS rem hanc explicat Lib. VI. p. 196. *Luna semper in motu est, et ter denas facies in restitutione accipit menstrua.* Clarius etiamnum CLEOMEDES de Meteoris Lib. II. c. V. p. 111. Edit. BALFOREI. Οἱ παλαιοὶ τρία εἶναι περὶ τὴν σελήνην σχήματα ἔφασαν, τὸ μηνοειδὲς, τὸ διχότομον, τὸ πεπληρωμένον. Ὅθεν καὶ τριπρόσωπον τὴν Ἄρτεμιν ποιεῖν ἔθος ἐστίν. *Veteres dixere, tres esse figuras Lunae, in cornua curuatam, dimidiatam, ac plenam. Vnde et consuetudo est, trina facie Dianam effingere.* Cui iungi poterit EVSEBIVS de Praepar. Euang. Lib. III. c. XI. p. 113. Et hisce quidem Lunae vicissitudinibus, veteres cum maxime in acceptis ferre solent morbos, et mala *Lunaticorum.* Obseruat id ISIDORVS Origin. Lib. X. sub lit. C. col. 1072. *Caducus a cadendo dictus, id est Lunaticus, eo quod certo Lunae tempore patiatur.* In Glossis PAPIAE legimus. *Lunatici dicti, quod pro Lunae cursu, comitantur eos insidiae daemonum.* Plerique autumabant, id fieri luna crescente, vnde apud LVCIANVM in *Toxari* p. 72. Edit. Salmur. de muliere quadam legitur. Ἐλέγετο δὲ καταπίπτειν πρὸς

τὴν σελήνην αὐξανομένην. Dicebatur etiam, quod crescente Luna, malo caduco obnoxia esset. Hinc sine dubio est, quod interpres Arabs Matth. IV, 24. Τὲς σεληνιαζομένες reddiderit, *ruentes in principiis lunationum* siue Mensium, et Matth. XVII, 15. vocem graecam σεληνιάζεται, ita circumscribendo verterit, *vexatur valde in principiis lunationum*, quod opportune obseruat VOSSIVS de orig. Idolol. Lib. II. c. XIX. qui tamen ibidem haec addit. *Maxime vero plenilunio infestantur*, cuius rei rationem physicam vir doctus illic suppeditare nobis conatur, omniaque ex testimoniis veterum probat. Quibus addi potest MATTH. MARTINII Etymologicon, in voce *Lunaticus* pag. 228. Edit. Belgic. et istud Pseudo-CLEMENTIS, in Recognit. Lib. IX. cap. 17. *Mars — Luna super eum veniente plena, efficit daemoniacos*, id est, *lunaticos.*

Eadem cum Tithrambone videtur fuisse Dea Thermuthis, id est mortifera.

§. 10. Antequam argumentum hoc de *Tithrambone* penitus absoluam, aliquid operae pretium fuerit addere, de *Termuthi*, cuius EPIPHANIVS, in loco, quem adduxi §. 2. coniunctim cum *Tithrambone* meminit. Verba eius sunt, Ἄλλοι δὲ τῇ Τιθραμβῷ — ἄλλοι δὲ τῇ Θερμέθι τελίσκονται. *Aegyptiorum aliqui Tithramboni — alii vero Thermuthi initiantur.* Merito hinc colligimus, fuisse Numen aliquod genti Aegyptiorum patrium, quod lingua sua *Thermuthin* dixerint. Apud IOSEPHVM Antiq. Lib. II. cap. IX. et X. Edit. nouiss. illa Regis Aegyptiorum filia, quae Mosen paruulum, ex aqua seruatum educauit *, *Thermuthis* audit, quod si verum fuit, foeminae illius

* ARTAPANVS scriptor peruetustus, apud EVSEBIVM, Praepar. Lib. IX. c. 27. eandem vocat *Merbin*, a qua et *Meroë*, vrbs Aethiopiae dicta fuerit. Addit ibidem *Merbin* hanc ab indigenis, non secus atque Isidem coli.

lius Principis nomen tractum eſt, more Aegyptiorum, iam tum recepto, ab illa Dea, cuius videmus EPIPHANIVM mentionem inieciſſe. Vnde conſtat, lectionem nominis huius in IOSEPHO, ab HADRIANO RELANDO, viro doctiſſimo, minime fuiſſe ſollicitandum, vt quae rectiſſime ſe habeat. In Aegypto inferiori, alueus ille Nili, qui per oſtium Sebennyticum ſe in mare effundit, apud PTOLEMAEVM Geograph. Lib. IV. c. V. p. 123. aliquoties vocatur Θερμουθιακὸς, quod in verſione latina, neſcio quare ſemel iterumque redditur *Phermuthiacus*, cum ſecundum lectionem graecam, ſcribendum eſſet *Thermuthiacus*. Et hicce alueus, de quo non eſt, quod dubitem, a *Thermuthi* Dea, nomen accepit, vti nec minus, ſic enim arbitror, *Pharmuthi* menſis Aegyptiorum, qui in ipſorum anno fixo, maximam partem *Aprili* noſtro reſpondet. Etiam in Martyrologio Romano, ad d. IX. Iul. commemoratur *Patermuthius*, Martyr Alexandrinus, cuius nominis eadem ratio eſt. Deſignat enim *Thermuthiacum*, vel eum, qui *Thermuthi conſecratus* eſt, de cuius generis nominibus dixi aliquid §. 2. Si nomen Diuinitatis huius Aegyptiacum ſub examen vocemus, deprehendimus, id ſignificare θανατηφόρον, *mortiferam*, quae hominibus poenae loco mortem infligit. Nam ⲘⲞⲨ (*mu*) Aegyptiorum filiis ſonat *mori*, ⲘⲰⲞⲨⲦ (*mout*) vero eſt *mortuus*, ſed et *mori* 1 Cor. XV, 31. ⲈⲢ (*er*) porro ſenſum habet *cauſalitatis*, vel *faciendi*. Erit igitur ⲈⲢ-ⲘⲰⲞⲨⲦ (*er-mouth*) et cum nota foeminini generis Ⲧ-ⲈⲢ-ⲘⲰⲞⲨⲦ, (*M-ermout*) *quae mortem infert*, vnde Graeci, addita terminatione domeſtica, fecerunt *Thermuthin*. Vel potius dixero, nomen hoc compoſitum eſſe ex ⲘⲞⲨ (*mu*) *mori*, et ⲈⲢ (*er*) quod, vt dixi, ſenſum

cauſalitatis, et *faciendi* habere ſaepius ſolet; ſed nonnunquam etiam plane otiatur, et nihil ſignificat. ⲉⲣⲙⲟⲩ igitur recte verti poteſt *mori*. Porro ϯ (*ti*) ſignificat *dare*. Eſſet itaque ⲑ-ⲉⲣ-ⲙⲟⲩϯ *Thermuthi*, vel addita terminatione graeca, *Thermuthis*, Dea, *quae mortem dat*, vel *infert*, aut *mortifera*, θανατηφόρος. Poteſt ex his perſpici, fuiſſe *Thermuthin* tale Aegyptiis Numen, quod putabatur, homines debitis poenis afficere, ipſisque pro merito mortem infligere. Et tale quid ſubindicare *Tithrambonis* quoque nomen, ea quae in ſuperioribus, hanc in rem adduximus, palam faciunt.

Eius ſymbolum erat, quaedam aspidum ſpecies, prae ceteris mortifera, dicta etiam Thermuthis.

§. II. Quod ſi vero AELIANVM audimus, non tam Iſidi ipſi nomen *Thermuthi* fuit, quam potius aſpidi illi, quae tum in Iſidis, tum in aliorum deorum Aegyptiorum capitibus, ceu ornamentum ſingulare, conſpicitur. Ita enim is Lib. X. de Animal. c. 31. Τὴν δὲ Θέρμουθιν ἀσπίδα, ἣ ὄνομα αἰγύπτιοι ἔθεντο τοῦτο, ἱερὰν εἶναί φασι, καὶ σέβουσιν αὐτὴν οἱ ἐκεῖθι, καὶ τῆς Ἴσιδος τὰ ἀγάλματα ἀναδοῦσι ταύτῃ, ὥς τινι διαδήματι βασιλείῳ. *Aſpidis genus vnum Thermuthin Aegyptii nominant. Hanc ſacram eſſe aiunt, et ſumma religione colunt. Itaque ea Iſidis ſimulacra, tanquam regis quodam diademate coronant.* Et notum ſatis eſt, ex Aegyptiorum, quae ſuperſunt, monumentis, Iſidis ſimulacra, aſpide, tanquam decoramine praeſtanti, ornari ſolere. Ideoque Deam hanc OVIDIVS ſic alloquitur Lib. II. Amor. Eleg. XIII.

Per tua ſiſtra precor, per Anubidis ora verenda
Sic tua ſacra pius ſemper Oſiris amet
Pigraque labatur circa donaria ſerpens.

Idem aſpidem hancce ita depingit *Metam:* Lib. IX. 687.

— inerant lunaria fronti
Cornua, cum ſpicis nitido flauentia auro,

Et

Et regale decus — et mox
Plenaque somniferi serpens peregrina veneni.

Quibus, vt alia iam omittam, iungi possunt haecce VALERII FLACCI, Argonaut. Lib. IV. 416.

— haec procul Io
Spectat ab arce Phari, iam diuis addita, iamque
Aspide cincta comas. —

Qui tamen vetusta gentis Aegyptiae monumenta, ac vel vnam *Tabulam Bembinam* quae vulgo *Isiaca* vocatur, oculo attento contemplatur, eum fugere non poterit, non Isidis tantum; sed reliquorum etiam in Aegypto Numinum capita, aspidis figura exornari consueuisse. Idque videmus etiam ab HORAPOLLINE monitum Hieroglyph. Lib. I. c. I. qui tamen obseruat, serpentem huius speciei Aegyptiis dici *Vraeum*, vel, vt alii codd. habent, *Vbaeum*, qua de re plura differendi locus hic non est. Sed ab hoc siue *Vraeo*, siue *Vbaeo*, diuersa fuisse videtur *Thermuthis* AELIANI, quae simulacris forte solius Isidis, et, vt ego quidem existimo, quibusdam tantum, propria fuit. Quando nempe Aegyptii Isidem, vt iratam scelerum vindicem, oculis populi sistere volebant, capiti illilius aspidem adiungebant, quae peculiari nomine *Thermuthis*, id est *mortiferae* designabatur. Hanc, vt verosimile est, OVIDIVS in animo habuit, vbi eam vocat *pigram*, deque ea etiam canit

Plenaque somniferi serpens peregrina veneni

Dum vocat *peregrinam*, satis innuit, eam Aegyptiorum regioni extitisse propriam. Quamobrem vero Aspidibus his, nomen *Thermuthis*, id est *mortiferae*, impositum fuerit, AELIANVS nos docet Lib. VI. c. 38. *Inuictum huius serpentis venenum est — Amplius quatuor horas, quos momorderint, viuere non possunt.* Vide eundem Lib. IX. c. 11. 62. et PLVTARCHVM in vita Antonii p. 955. Adde HORAPOLLINIS Hierogly-

phica Lib. I. c. 1. et LVCANVM Pharſal. Lib. IX. 700. etc. Rationem vero, propter quam *mortifera* haec aſpis, Iſidi ſingularem in modum conſecrata fuerit, AELIANVS ita explicat Lib. X. c. 31. *Dicunt Iſidem aſpidem eam ſceleratiſſimis hominibus immittere*, et paulo ante aſpidem hanc, vt *iuſtitiae perſpicaciſſimae Symbolum*, nobis repraeſentauerat. An igitur haec Iſis, non eadem eſt clariſſime cum *Tithrambone*, irata ſcelerum vindice? ſed quatenus eam Aegyptii, a peculiari Aſpidis mortiferae ſymbolo, etiam *Thermuthin*, id eſt *mortiferam* cognominarunt.

§. 12. Ex omnibus, quae hucusque diſputauimus, facile eſt colligere, *Tithrambonem*, et, vti auguror, *Termuthin* etiam, eſſe Lunam, quam Aegyptii ſub *Iſidis* nomine reuerebantur, quatenus varias continuo viciſſitudines ſubit, ſupremumque Numen his ipſis illius viciſſitudinibus vtitur, ad homines, ira ſua et poena dignos, pro meritis caſtigandum, et ſic in viam meliorem reducendum. Id enim loca, §. 7. illata liquido docent. Vti vero *Iſis* nomen ſymbolicum Aegyptiis erat, quo vim eius atque poteſtatem in genere, et quidem vim eius beneficam proprie adumbrarent, ita iidem Numen hocce Lunae, ſub alio, *Bubaſteos* nempe, nomine colebant, quando nempe diuerſas illius mutationes ac viciſſitudines, earumque effectus mente contemplabantur, quod Libro III. pluribus adſtruemus. Eſt igitur *Tithrambo*, et conſimiliter, vti mihi perſuadeo, *Termuthis*, Aegyptiorum *Bubaſtis*, ſiue Luna, faciem continuo immutans; ſed quatenus per has ipſas mutationes, ſcelera quoque hominum vlciſcitur, deque ipſorum criminibus vindictam ſumit. Id vox Aegyptiaca *Tithrambo*, vt §. 2. eam explicuimus, manifeſto vnumquemque docet. Id Graecorum quoque Hecate ſymbolice deſignat, de quo neminem dubitare ſinunt, quae eam in rem, adductis teſtimoniis veterum plurimis, §. 5. et 6.

et 6. adſtruximus. Et hanc *Tithrambonem*, ſi recte coniicio, *Tabula* Bembina, vel *Iſiaca*, nobis in imagine exhibet, ſegmenti primi Figura illa, qaue in Editione *Friſii* Amſtelodamenſi, litera L. inſignita eſt, qua de re plura forte aliquando ad ipſam Tabulam dicemus. Sed repetendum tamen hic, quod in antecedentibus toties aſſeruimus, Aegyptios, nimirum veſtutiores, Solem et Lunam conſideraſſe, vt corpora admirandae magnitudinis, pulchritudinis, et praeſtantiae, a Spiritu quodam infinito, aliquando creata, et quae Spiritus ille vniuerſi etiam ſemper permeat, viuificat, ad motum excitat, ipſeque movet, ex qua genuina antiquorum Aegyptiorum doctrina, per ſe conſequitur, effectus Lunae omnes, re ipſa referendos eſſe ad ſupremum illum et infinitum Spiritum, quî corporibus coeleſtibus non aliter atque inſtrumentis vtitur, per quae decreta voluntatis ſuae executioni mandat. Vnde tandem pateſcit, *Tithrambonem* ſymbolum aliquod eſſe irae iuſtae, quae ſupremo Numini ineſt, ſecundum quam peccata hominum pœnis debitis coërcet.

DE DIIS AEGYPTIORVM LIBER II.

qui est

De Diis visibilibus et sensibilibus, ac speciatim Sole, iisque, qui ad Solem referuntur.

CAP. I.

De Osiride, magno Aegyptiorum Numine, id est Sole.

§. I.

Transitio a Numine Spirituali, ad Numina materialia et sensibus obnoxia.

Superiori libro disserui ex mente Aegyptiorum veterum, de Principio rerum omnium passiuo, nimirum Nocte, et Principio rerum actiuo, Spiritu aeterno infinito, qui ex nocte omnia creauit, rebusque creatis prouidet. Spiritum hunc vnum, modo sub notione Maris, modo sub notione Deae foemininae repraesentabant, etsi tamen vtrumque naturae esse Masculo-foemininae praedicarent, eidemque pro variis illius attributis, variisque ad mundum relationibus, varia etiam et diuersa nomina imponebant. Transeundum nunc mihi est ad Numina gentis Aegyptiacae materialia, sensibus obnoxia et visibilia, quae hanc ipsam ob causam, a plebe superstitiosa cultum impetrarunt, soli Enti infinito debitum, eumque valde operosum. Nam cultui horum Numinum, cuncti in Aegypto, sequiori praesertim tempore, tam impense, et sine intermissione dediti erant, vt inter scriptores meliores, quos tulit antiquitas, plerique in

in ea essent opinione, Aegyptios praeter Deos αἰσθητὰς, oculis sensuque percipiendos, alios plane non colere. Vide Lib. I. c. II. §. 5. Nempe Numina haec omnibus bene cognita, omnibus clara et sacrosancta, inque omnium ore erant: illis preces, vota, laudesque offerebant, in illorum honorem Templa splendida aedificabant, diesque festos instituebant, dum interea cultus ceterorum Deorum, de quibus Lib. I. dixi, eorumque religiosa veneratio, in vniversum negligeretur, aut gentis illius Philosophis atque prophetis tota fere relinqueretur. Quando igitur ad Numina Aegyptiorum, oculis et sensu percipienda, nunc iam accedo, illisque explicandis et illustrandis, operam meam qualemcunque impendo, amplissimum profecto campum mihi aperiri video, quem sine difficili labore emetiri non licebit. Quoniam tamen alea iacta est, faciam quod possum. Vt vero ordine aliquo certo et commodo progrediar, hoc quidem Libro ea Aegyptiorum Numina excutiam, quae ipsi ad Solem referebant, *Osiridem* nempe, *Ammonem*, *Herculem*, *Horum*, *Serapidem* non Ponticum, sed veterem Aegyptium, *Harpocratem* et *Mendetem*. Libro deinde secuturo, disputabitur de *Iside* vel *Luna*, aliisque Numinibus, quae cum illa coniungenda et ad eam referenda esse voluerunt Aegyptii, vti et de quinque reliquis Planetis. Liber, qui hunc excipiet, sistet nobis Numina illa, in quibus Aegyptii fertilitatem et beneficia Nili celebrare atque religiose venerari voluerunt, Vltimus liber reliquos gentis huius deos complectetur.

Inter Deos materiales Aegypti, primum locum tenent Astra Coeli, ac inter haec

§. 2. Primum inter Deos Aegyptiorum visibiles, locum sine controuersia sibi vindicant Astra Cœli, quod ex ipsa S. Scriptura satis probari potest, et inter reliqua Astra, Sol atque Luna, exercitus illius coelestis, veluti rex et regina. De antiquissimis Aegypti incolis DIODORVS *Siculus* haec perhibet Lib. I. p. 10.

reliquis praesunt Sol et Luna.

p. 10. sq. *Vetustissimi in Aegypto mortales, mundum supra se contemplati, et non sine stupore demirati vniversi naturam, duos esse deos existimarunt, aeternos et primos, Solem et Lunam, quorum istum Osirim, hanc Isin appellarint. — Hos Deos Mundum vniuersum gubernare statuunt, nutrientes et augentes omnia — horumque naturam Deorum plurimum conferre ad generationem omnium — ideoque totum naturae vniuersae corpus Sole et Luna consummari.* Eadem de gentis huius Theologia obseruat EVSEBIVS, rerum omnium huius generis solertissimus indagator, *Praepar. Euang.* Lib. III. c. 4, *Vni duntaxat Soli mundi molitionem tribuerunt Aegyptii. Solis Astris rerum vniuersarum caussam assignarunt, ex fati necessitate, Siderumque motu et agitatione cuncta suspendentes; quae quidem opinio apud illos hodieque vim suam retinet.* Concinit his SEXTVS Empiricus, cuius haec verba legimus Lib. V. aduersus Mathem. p. 343. Edit. *Fabricii. Septem stellarum praecipuas esse putant Chaldaei Solem et Lunam: minorem autem his vim habere ad euenturos effectus, quinque reliquas. Quam ob causam Aegyptii regi quidem et dextro oculo Solem assimilant: reginae autem et sinistro oculo Lunam: lictoribus ac satellitibus quinque stellas: reliquo autem populo alias inerrantes.* Et certe Aegyptios antiquiores, tempore, quo apud ipsos Israëlitae hospitabantur, Solem iam coluisse sub nomine ⲣⲱ ⲙ̀ⲫⲉϩ, *Ro-inphah*, id est *regis coeli*, iam pridem * pluribus adstruxi. Eosdem vero Lunam splendido titulo מלכת השמים, *reginae coeli* honorasse, docet nos Sacer Vates IEREM. cap. VII, 18. et XLIV, 17. Cumque non in omnibus Aegypti partibus, iidem Dii ab omnibus sacro cultu exciperentur, in eo tamen incolae illius regionis omnes semper consen-

*) In *Remphah illustrato.*

consenserunt, vt Osiridem siue solem, Isidemque siue Lunam, diuinis honoribus afficerent, quod HERODOTVS testatur scriptor longe vetustissimus Lib. II. c. 42. Et profecto ad hos reliqui gentis illius Dii omnes atque singuli, loquor autem de visibilibus corporeisque, iure merito referri poterant. Ea sine dubio ratio effecit, vt PLVTARCHVS librum, quo vniuersam Aegyptiorum Theologiam, et diuersas eorum de Diis suis patriis opiniones explicare voluit, de *Iside et Osiride* inscripserit. Rei adeo tritae et vulgari diutius non inhaerebo. Pergo potius ad ipsum *Osiridem*, siue *Solem*, in cuius Numen, potestatem, ac nomen Aegyptium, hoc capite inquirere animus est.

Sol Aegyptiis symbolice dicebatur Osiris.

§. 3. *Osiridis* nomine et Numine, Sacerdotes et Philosophos Aegypti, nihil aliud quam *Solem* significare voluisse, multis modis probari potest. Idque ex iis, quae attulimus §. 2. sic iam satis intelligi potest. Sed et idem conceptis verbis testantur multi, rerum Aegyptiacarum inprimis periti. DIODORI eam in rem verba descripta videri possunt §. 2. DIOGENES LAERTIVS in Prooemio §. 10. vbi compendium quoddam Philosophiae Aegyptiorum tradit, et haec habet, *Solem et Lunam Deos esse, alteram Isim appellatos.* Ita MACROBIVS quoque Saturni Lib. I. c. 21. *Nec in occulto est, neque aliud esse Osirin, quam Solem, nec Isim aliud esse, quam terram.* Et pauculis interiectis. *Hinc Osirin Aegyptii, vt Solem esse asserant, quotiens hieroglyphicis literis exprimere volunt, insculpunt sceptrum, inque eo speciem oculi,* (confer cum his SEXTI verba §. 2. adducta) *et hoc signo Osirin monstrant; significantes hunc Deum esse solem, regalique potestate sublimem cuncta despicere: quia Solem Iouis oculum appellat antiquitas.* Ad eundem modum MARTIANVS CAPELLA in illo

illo in Solem hymno, qui extat Lib. II. p. 43. ita etiam canit.

Regnum Naturae, decus atque assertio diuum:
Mundanusque oculus, fulgor splendentis Olympi
Solem te Latium vocitat, quod solus honore
Post Patrem sis lucis apex — et post pauca
Te Serapim Nilus, Memphis veneratur Osirim.

Possem hisce integram adhuc testium nubem adiungere; Sed quid opus est pluribus, in re eruditorum nemini ignota? Non equidem ignarus sum, Numen *Osiridis* etiam ad res longe alias trahi, et a diuersis diuersimode explicari. Sed haec opinionum diuersitas, dummodo omnia iusta lance trutinentur, neque sententiae, quam hic adstruo, detrimenti aliquid adfert, neque sacerdotes Aegypti, inconstantiae aut ignorantiae arguit. Nam non ab omnibus placita ipsorum semper recte intellecta et diiudicata fuisse constat. Et possunt etiam, quae primo intuitu pugnare inter se, et vehementer discordare videntur, facile et amice, nec inuita veritate, conciliari.

Veteres Osirin dicunt esse Nilum, sed cum respectu ad Solem.

§. 4. Sunt eruditorum non pauci, qui *Osiridem* Aegyptiis nihil aliud, quam *Nilum* designasse velint, fluuium, cui fertilitatem suam prosperitatemque omnem Aegyptus debet. PLVTARCHVM hoc non latuit, qui in libro *de Iside et Osir. p. 363. sunt*, inquit, *qui dicant, — apud Aegyptios Osiride intelligi Nilum, qui cum terra, quam Isis designat, coëat.* Plura eundem in

* Vide tamen, sis, STATIVM Thebaid. I. v. 718. et ibidem LVTATIVM, et eundem ad v. 265. PLVTARCHVM de Is. et Osir. passim, praesertim p. 371. 372. PORPHYRIVM apud EVSEBIVM, Praepar. Lib. I. c. 10. et EVSEBIVM ipsum Lib. III. c. 2. p. 87. ex MANETHONE Sacerdote Aegyptio. etc.

in ſenſum, occurrunt in eodem libro. LVCIANVS eo quoque digitum intendit, quando in *Ioue Tragoedo*, (Operum Tom. II. p. 223. Edit. Salmur.) haec ſcribit. Ἀιγύπτιοι, ὕδατι θύουσι. * καὶ τὸ μὲν ἅπασι κοινὸν τοῖς αἰγυπτίοις τὸ ὕδωρ. Ἰδίᾳ δὲ Μεμφίταις μὲν ὁ βοῦς θεός. Πηλουσιώταις δὲ κρόμμυον. *Aegyptii ſacrificant aquae; Et aqua quidem communis omnibus eſt Deus. Memphitae vero peculiariter taurum colunt, Peluſiotae vero cepam.* Quia ſcriptor hic perelegans de aqua, Nilo nempe flumine, affirmat, quod ab omnibus per totam Aegyptum pari religione colatur, ſatis prodit, ſe de Oſiride, Numine Aegyptiis cunctis ſanctiſſimo, hoc intellectum velle. Vide §. 2. Quinimo ſi † SCALIGERVM, et †† SELDENVM viros ſummos, audiendos eſſe hic cenſemus, *nomina Nili et Oſiris ſunt ſynonyma*, id eſt, verum Nili nomen Aegyptiacum erat *Oſiris*, ſolo tantum demto O, nam *Siris* vocabatur *Nilus*. Verum haec longe aliter ſe habere, liquido oſtendemus Lib. IV. Quando autem Aegyptii in Sacris ſuis *Nilum* nonnunquam *Oſiridis* nomine inſigniebant, quod non negaverim, nihil aliud quam hoc ſibi volebant, et Nilum ipſum, et admiranda eius, tempore aeſtiuo, incrementa, quae auſpicatam toti Aegypto fertilitatem pollicebantur; donum eſſe *Oſiridis*, id eſt *Solis*, ac beneficium nunquam ſatis praedicandum. Ita, et optime, rem explicat, EVSEBIVS Praepar. Lib. III. c. XI.

* Vide et AELIANVM de Animal. Lib. X. c. 46. ORIGENEM contra Celſum Lib. V. p. 257. EVSEBIVM Praeparat. Lib. III. c. II. HELIODORVM in Aethiop. Lib. IX. p. 424.

** Ita verba haec legenda eſſe auguror, quae in Editione, qua nunc ſola vtor, Salmurienſi, inquinate edita ſunt.

† De Emendat. Temporum p. 370.

†† De Diis Syris Syntagm. I. cap. IV. p. 147.

c. XI. fin. ὄσιρίς ἐστιν ὁ Νεῖλος, ὃν ἐξ οὐρανȣ̃ καταφέρεσθαι οἴονται. *Osiris est Nilus, quippe quem originem † ex Coelo ducere opinantur.* Ita et PLVTARCHVS Symposiac. Lib. VIII. Quaest. VIII. p. 729. de Aegyptiis obseruat. Νεῖλον τὸν πατέρα καὶ Σωτῆρα τῆς χώρας, καὶ Ὀσίριδος ἀποῤῥοὴν ὀνομάζȣσι. *Nilum patrem ac seruatorem suae regionis, et defluxum Osiridis nominant.* Quae idem †† aliis quoque locis repetit. Haec igitur est ratio, ob quam Nilum suum Osiridem esse, nonnunquam dicerent Aegyptii.

Alii Bacchum interpretantur; sed etiam cum respectu ad Solem.

§. 5. Alii vero, et numero quidem multo plures, *Osiridem* malunt *Bacchum* interpretari. Agmen eorum ducit ipse HERODOTVS, Historicorum graecorum omnium, quos tulit aetas, antiquissimus, qui Lib. II. c. 42. de Aegyptiis inquit. ὄσιριν Διόνυσον εἶναι λέγȣσι. *Osirin Bacchum esse aiunt.* Sic idem Libro eodem cap. 144. DIODORVS *Siculus* Lib. I. pag. 11. obseruat, multos ex Graecorum Mythologis idem facere, eamque in rem versum hunc *Orphicum* de Osiride affert, quem etiam alii saepe citant.

* Τȣ̃νεκά μιν καλέȣσι Φάνητά τε καὶ Διόνυσον
Ergo vocant ipsum Phanetem et Bacchum

** Aliorum, qui hos aut imitantur, aut cum illis loquuntur, loca plura hic congerere superuacaneum duco. Neque tamen idcirco existimandum est, Grae-

cos

† Hinc Aegyptii exundationem Nili symbolice adumbraturi, pingebant etiam *Cœlum aquam copiose effundens.* HORAPOLL. Lib. I. c. 21.

†† In libro *de Is. et Osir.* p. 365. et iterum p. 366.

* Imitatus est auctorem huius versus AVSONIVS Epig. 28. et 29. Verum ibi non satis emendate legitur φανάκης pro φανήτης, et mox *Phanacen* pro *Phaneten.*

** PLVTARCHVS de Is. et Osir. pag. 362 364. EVSEBIVS Praepar. Lib. III. cap. XI pag. 115. SERVIVS in Virgilii Georgica Lib. I. 166. et plurimi alii.

cos illos, qui *Osiridem* Aegyptiorum cum *Baccho* suo componunt, eo ipso inficias ire voluisse, Osiridem Aegyptiis symbolum esse Solis sacrosanctum. Sed cum inter fabulas Graecorum de Baccho, et traditiones Aegyptiorum de Osiride, vti nec minus inter sacra vtriusque Numinis, hinc in Graecia, illinc in Aegypto instituta, conuenientiam non leuem deprehendisse sibi viderentur, more Graecis perquam familiari, Osiridem Aegyptium eundem esse cum Baccho suo, affirmarunt. Nota sunt, quae de peregrinationibus Bacchi, per totum orbem susceptis, et de ingentibus eius in tot populos collatis beneficiis, in Graecorum fabulis commemorata olim legebantur, et quae NONNVS Panopolita in *Dionysiacon* libris prolixe persecutus est. Non dissimilia his, sacerdotes Aegyptiorum, in suis *ἱεροῖς λόγοις*, de itineribus Osiridis, et de bonis ac commodis in gentes cunctas vbique liberali manu collatis, tradere solebant, de quibus videri potest DIODORVS *Siculus* Lib. I. pag. 15. 16. 17. et PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 356. etc. Nec tamen fabulis hisce de Osiride suo, Aegyptiorum sacerdotes aliud innuere voluerunt, quam quod de sole Hieropsaltes praedicat Psalmo XIX, 6. 7. *Similis est sponso exeunti e conclaui suo, gaudet sicut heros ad currendum viam. A fine coelorum est exitus eius, et circuitio eius ad fines eorum: nec est a calore eius occultatum quicquam.* Mystica porro Bacchi sacra, ab antiquissimis haud dubie temporibus, in Graecia instituta, Sacris in memoriam et honorem Osiridis, in Aegypto peragi solitis, perquam similia sunt, vti ex his MACROBII Lib. I. in Somn. Scipionis c. XII. intelligi potest: *Ipsum autem Liberum patrem Orphaici νοῦν ὑλικὸν suspicantur intelligi. — Ideo in illorum sacris traditur Titanio furore in membra discerptus, et frustis sepultis rursus vnus et integer emersisse.* Quibus consonant haec SERVII in Virgilii Georg. Lib. I. 166.

Hinc est, quod dicitur, Osiridis membra a Typhone dilaniata, Isis cribro superposuisse. Nam idem est Liber pater, in cuius Mysteriis vannus est, — quem Orpheus a Gigantibus dicit esse discerptum. Denique Orphici atque Mystae; in quorum traditionibus latent placita et praecepta Theologiae Graecorum antiquissimae, Bacchum nihil aliud esse dictitabant, quam Solem. Quam in rem multa, ex prisca illa Graecorum Theologia allata videri possunt apud MACROBIVM Saturn. Lib. I. c. 18.

Aegyptii non credebant, Osirin esse inuentorem et datorem vitis.

§. 6. Non inuitus tamen fateor, Graecos quosdam Theologiae Aegyptiacae non aeque peritos, atque videri volebant, comparatione hac inter Osiridem Aegyptiorum, Bacchumque Graecorum, non vsos modo, verum etiam abusos esse. Quandoquidem inaudiuerant atque legerant, Osiridem esse Aegyptiorum Bacchum, ita videntur collegisse, recte ad Osiridem transferri posse, quaecunque Graeci de suo Baccho commenti essent. Itaque inuentionem et culturam vitis * Osiridi eodem modo in acceptis ferunt, atque Baccho suo Graeci. Eos secutus TIBVLLVS, de Osiride ita canit Lib. I. Eleg. VIII.

Primus aratra manu solerti fecit Osiris
Et teneram ferro sollicitauit humum.
Primus inexpertae commisit semina terrae
Pomaque non notis legit de arboribus
Hic docuit teneram palis adiungere vitem
Hic viridem dura caedere falce comam.

Verum qui Osiridem vitis inventorem faciunt, non sane animaduertunt, quantum aduersus religionem Aegyptiorum piaculum committant. Illa enim docebat

* DIODORVS Siculus Lib. I. pag. 14. 15. MARTIANVS CAPELLA Lib. II. p. 39.

cebat atque inculcabat ſedulo, vino ineſſe aliquid peſtiferi, neque illud tam a Deo, quam a genio malo, Diis hominibus inimico, ortum duxiſſe. Docet id PLVTARCHVS in loco memorabili *de Iſ. et Oſir.* p. 353. Ait enim * ante Pſammetichi regis aetatem, Aegyptios neque bibiſſe, neque etiam diis libaſſe vinum, ὡς ἐ φίλιον θεοῖς, ἀλλ' ὡς αἷμα τῶν πολεμησάντων ποτὲ τοῖς θεοῖς, ἐξ ὧν οἴονται πεσόντων καὶ τῇ γῇ συμμιγέντων ἀμπέλους γενέσθαι. *Tanquam Diis non gratum, ſed ſanguinem eorum, qui aliquando bellum Diis intuliſſent, ex quorum in bello cadentium cadaueribus, terrae permixtis, putant vites ortas.* In eo igitur Theologia Aegyptiorum ab illa Graecorum toto coelo differebat, etſi tamen placitum hoc Graecis adeo peregrinum, non Aegyptiis proprium fuerit et peculiare, ſed omnibus Orientalium ſacerdotibus Philoſophisque oppido commune et familiare. Graeci, et rectius omnino, praeeunte S. Scriptura, vinum in pretio ac honore habebant, tanquam donum excellens Optimi Numinis, ab eo ex terra productum, ad homines recreandum. At Philoſophi Orientales, vice verſa, vinum vt creaturam, natura ſua malam, aueriſabantur, illudque non niſi a ſpiritu improbo, hominibusque inimico, in horum perniciem produci potuiſſe, firmiter tenebant. Tantum forte apud eos potuit traditio de Noacho et Chamo, quam maiores ipſorum ſatis diu videntur ſollicite cuſtodiuiſſe. Quicquid ſit, res ipſa haec, quam aſſerui, certa eſt, vtque eam hic extra omnem dubitationis aleam collocem, non poenitebit, aliquantulum e via euagari. De Aegyptiis vidimus. Alia non erat Magorum in

 Perſia

* Videtur quidem his aduerſari Scriptura Geneſ. XL. 1. 5. 9--13. 20. 21. ſed facilis ſuppetit reſponſio, qua de re loco agemus, magis opportuno.

Persia sententia, vnde de Magis ipsis, id est Persarum finitimarumque gentium sacerdotibus ac Philosophis, CLEMENS *Alexandrinus* obseruat, Stromat. Lib. III. p. 446. *quod ipsis curae fuerit a vino abstinere.* Neque vero huius instituti sui aliam reddebant rationem, quam Aegyptii. Inde enim est, quod Maneti, famosissimo haeresiarchae, qui Magorum placita philosophica cum doctrina fidei Christianae infeliciter compingere voluit, ista obiiciat AVGVSTINVS, *de moribus Manichaeorum* * Lib. II. §. 44. *Quae tanta peruersio est, vinum putare fel Principum tenebrarum, et vuis comedendis non parcere?* Ecce tibi Magos, docentes, vinum esse fel Principum tenebrarum, siue spirituum malorum. Quid quaeso doctrina haec, ab illa Aegyptiorum differt? Ex iisdem fontibus Philosophia Orientalium, Gnosticos permulta placita decerpsisse, apud doctos omnes hodie in confesso est. Eorum propago sunt Severiani, quorum et hocce delirium EPIPHANIVS annotauit Haeresi XLV. §. 1. *Serpens a coelesti virtute in terram deiectus, libidinis stimulis percitus, cum terra ceu muliere quadam coiit. Quo ex satu vitis pullulauit.* Ad quae EPIPHANIVS haec reponit §. 2. *Enimvero vitis nequaquam est e diabolo consita, neque ex serpentis semine procreata.* An non et hic agnoscitur ipsissima Aegyptiorum fabula sacra? Iam facile perspicitur, quo sensu *Encratitae*, Tatiani in Syria discipuli, qui cum Magistro suo ex eadem schola prodierunt, *vinum* dixerint *diabolicum*, apud EPIPHANIVM Haeresi XLVII. §. 1. qui de iisdem §. 2. addit, quod ad tuendum tum absurdam sententiam, *abutantur Scripturae locis, ac voces aucupentur, quibus a Daemone profectum istud ipsum demonstrent.* A doctrina hac non

* Opp. Tom. I. col. 732. Edit. Benedictin.

non in vniuerſum alieni fuerunt Veteres Arabes, inter quorum traditiones, atque Gnoſticorum praecepta, mirificam ſaepiuſcule conſpirationem deprehendi. Ab his ſuis maioribus et magiſtris, de quo non dubito, accepit Muhammed, quae in *Corano* nonnihil tamen emollita ſuis praeſcribit, Sura V. comm. 99. *Certe vinum, et alea, et ſtatuae et ſagittae, ſunt abominatio ex opere Satanae.* Non moror fabulas Muhammedanorum *, de occaſione, quae Pſeudo-Prophetae, ad legem hanc ferendam, ſe obtuliſſe perhibetur. Nam, vti ex anecdotis WARNERII ſcriniis obſeruat FR. SPANHEMIVS in Hiſtor. Chriſtiana Secul. VII. col. 1206. Arabes iam ante Muhammedis aetatem *a vino abſtinuerunt*, quod vtique de perfectioribus, Philoſophis, et cultui Deorum dedicatis, intelligendum eſt. Nam et his fere tantum, Gnoſtici ac Manichaei, vſu vini interdicebant. Confirmat illam de antiquioribus Arabibus obſeruationem, DIODORVS ipſe, qui de Arabibus Nabataeis teſtatur Lib. XIX. p. 730. Νόμος ἐςὶν αὐτοῖς — μήτε οἴνῳ χρῆσθαι, μήτε οἰκίαν κατασκευάζειν. *Lex apud illos eſt — nec vino vti, nec conſtruere domum.* Non aliam de vino ſemper, in hodiernum vsque diem ſententiam fouerunt Indorum Brachmanes, quod ex tot relationibus recentiorum, qui oras illas emetiti ſunt, et cumprimis piorum e Dania Miſſionariorum, abunde perſpicitur. Vnde IOH. OVINGTONVS Anglus, qui aliquamdiu Indorum et Brachmanum conſuetudine vſus eſt, ipſos inter, veteresque Manichaeos, hanc inſtituit comparationem **. *Vinum abominantur, et odio*

* Vide HERBELOTII Biblioth. orient. artic. *Othman*, fol. 696.

** In hiſtoria peregrinationis ſuae, Tom. I. p. 308. verſionis Gallicae.

odio non minori prosequuntur, atque Manes, qui illud dicebat sanguinem diabolorum. Ita in hoc dogmate, vna tantum fuit totius Orientis doctrina atque sententia. Ad eam credo allusisse Androcydem Philosophum quando teste PLINIO Lib. XIV. c. 5. ad Alexandrum Macedonem, Magorum Indorumque placitis iam assuetum, in haec verba scripsit. *Vinum potaturus rex, memento, te bibere sanguinem terrae.* Haec igitur cum fuerit persuasio et Aegyptiorum, et Orientalium penitus omnium, fieri certe non potuit, vt Aegyptiorum Theologi, ad Osiridem, Deorum omnium quotidie ab omnibus cultorum, optimum et maximum, inuentionem et culturam vitis referrent. Et contrarium re ipsa docet PLVTARCHVS.

Salmasii sententia, Osiridem eundem esse cum Baccho Graecorum, excutitur.

§. 7. SALMASIVS, qui, cum librum *de annis Climactericis* conscriberet, aliquos in scientia linguae Copticae progressus fecerat, ex ipso *Osiridis* nomine Aegyptiaco, summam Numinis huius cum Baccho Graecorum, conuenientiam adstruere annisus est. Quare hanc eius sententiam, nominisque Osiridis originationem Aegyptiacam, tacitus praeterire non possum. Sic autem ille in libro, quem nominaui, pag. 566. 567. *Σηρί vel Σιρὶ Aegyptiis est filius. Inde a Σιρὶ, cum articulo,* ὀυσιρὶ, *qui Graecis* ὄσιρις; *nempe quem Graeci* κȣ̃ρον, *Latini Liberum. Liber et Libera,* κȣ̃ρος *et* κȣ́ρη, *filii Cereris siue Isidis, quae* δημήτηρ *Graecis, quia Aegyptiis* ἴσι *est mater.* Quam non multa pauculis hisce verbis vir summus complexus est? quae, si vera essent, nouam profecto, Mythologiae, tum Graecorum, tum Aegyptiorum, lucem affundere possent. At nuda, sed blanda, quaedam veri species, doctum hocce caput a veritate omnino abduxit. Existimat, *Osirin* Aegyptiis sonuisse ⲞⲨϢⲎⲢⲒ, (*Vscheri*) id est *filium.* Quare? Quia Isidis filius erat. Sed quale hoc quaeso nomen est, ex ratione

ratione Sacrorum, Numini Augusto, a gente superstitiosa quidem; sed sapientiae non experte, inditum? An non eadem de causa, alii quoque Dii, ex matribus editi, quarum erant *filii*; nomine eodem erant compellandi? Similium enim, similis est ratio. Sed, si Salmasio fides, *Osiris* tamen idem erat, qui *Bacchus*, et hic apud Graecos dicebatur *κȣ̃ρος*, quia erat Cereris filius, sicut eadem de causa Romani eum appellabant *Liberum*, et sororem eius *Liberam*. At profecto verum non est, *κȣ̃ρον*, quando sic appellatur Bacchus, significare *filium*; verum *puerum*, qui aetatem infantilem et puerilem nondum excessit. Eodem sensu * *κȣ̃ρος*, dicitur etiam de Diis aliis adhuc infantibus. Nomen igitur *κȣ́ρȣ* bene expressit OVIDIVS de Baccho loquens, Metam. Lib. IV, 17.

— Tibi enim inconsumta iuuentus.
Tu puer aeternus, tu formosissimus alto
Conspiceris coelo: tibi, cum sine cornibus adstas
Virgineum caput est —

Sed nec ideo a Romanis *Liber* dictus est *Bacchus*, etsi in voce hac eundem ad modum luserit etiam CICERO de Nat. Deor. Lib. II. c. 24. quod vel ex hac obseruatione SERVII ad Georgic. L. II. v. 4. intelligere licet. *Pater licet generale sit omnium deorum, tamen proprie Libero semper cohaeret: nam Liber pater vocatur.* Ideoque non facile mihi persuaderi siuerim, *Liberam*, quod volebat SALMASIVS, quando hoc nomine Proserpina apud Romanos compellabatur, etiam significare *filiam*. Nam sicuti *Libero*, cognomen veluti proprium *Patris* semper adhaesit, ita *Proserpinae* quoque, non secus atque *Cereri*, cognomen

I 4 *matris*

* APOLLONIVS *Rhodius* Argonaut. Lib. I. v. 508. II. 709. III. 118. CALLIMACHVS Hymno in Delum 211, 214.

matris in Sicilia tributum fuisse, constat. PLVTARCHVS in vita Marcelli, loquens de hisce Deabus, in Sicilia cultis, id conceptis verbis monet p. 309. Ἃς καλοῦσι ματέρας. *Quas Matres vocant.* Aliud vtique significat vox *Liber*, *et libera*, vbi Baccho et Proserpinae tribuitur, quod optime, nisi fallor, VARRO explicat apud AVGVSTINVM *de Ciuitate Dei* Lib. VI. c. 9. Verba eius sunt. *Liberum a liberamento appellatum volunt, quod mares in coeundo per eius beneficium, emissis seminibus, liberentur. Hoc idem in foeminis agere Liberam, quam etiam Venerem putant, quod et ipsas perhibeant semina emittere, et ob hoc Libero eandem virilem corporis partem in templo poni, foemineam Liberae.* Ex his intelligitur, *Liberum* et *Liberam*, et sententia Theologorum Romanorum antiquiorum, praefuisse generationi hominum, vnde pronum est concludere, ea ipsa de causa, illum vocatum esse *patrem*, et hanc *matrem*. Taceo Bacchum in fabulis Graecorum, filium perhiberi non Cereris, verum Semeles et Iouis. Ita apud Aegyptios, Osiris erat Isidis non filius, sed frater et maritus, etsi tamen in sacris quibusdam mysticis, aliquo tantum respectu, diceretur etiam eius filius. Non magis verum est, quod vir magnus fidenter asserit, Ἶσι Aegyptiis sonare matrem, qua de re alibi plura dicemus. Sed nimium quantum in his morati sumus. Redeamus ad *Osiridem*, Aegyptiorum *Solem*.

Osiridis nomen est recentius. Antiquissimis temporibus Sol in Aegypto cultus sub nomine ΦΡΗ.

§. 8. Certum nempe firmumque est, Osiridem Aegyptiis nihil aliud designasse, quam *Solem*, et non alio sensu, aut *Nilum*, aut *Bacchum* dici potuisse, quam quo Numina haec ad *Solem* referuntur. Quod ita tamen accipi nolim, tanquam * *Osiris*, per se, et in communi

* Id nonnulli sibi imaginantur. Vide SPENCERVM de Legibus Hebraeor. L. III. Diss. I. c. III. p. 36. Edit. Belgic.

communi linguae Aegyptiacae vſu, *ſolem* ſignificauerit, vti ἥλιος Graecis, *ſol* Latinis. Nam ſol Aegyptiis dicebatur ΦΡΗ *Phre; Oſiris* vero Numen erat ſymbolicum, in quo vim, poteſtatem, iucundiſſimosque effectus Solis reuerebantur Aegyptii, ſicuti Graeci et Latini, in *Apolline et Phoebo*. Et Oſiridis nomen, quod mihi firmiter perſuadeo, habitatione Iſraëlitarum in Aegypto, fuit non paulo recentius. Initio ſplendidum Coeli Aſtrum, Aegyptios ſub communi atque proprio *Solis* nomine vel ΦΡΗ Aegyptiace, coluiſſe, eruditis obſcurum eſſe non poteſt. In illius honorem conditam nouimus *Heliopolin*, id eſt *vrbem Solis*, quae nonnunquam regibus Aegypti antiquis ſedem non incelebrem praebuit. In Scriptura ea dicitur אן, *On*, quod nomen omnino ei fuit antiquiſſimum et primum, Geneſ. XLI, 45. 50. XLVI, 20. Quibus in locis interpretes Alexandrini, in verſione ſua conſtanter poſuerunt Ἡλιόπολιν, *Heliopolin*. Obſeruatione autem indignum non eſt, Aegyptios interpretes, etſi ſermonis hebraici ignari eſſent, et ſolam Alexandrinorum verſionem prae oculis haberent, in omnibus tamen hiſce locis, voci Graecae Ἡλιόπολις ſubſtituiſſe antiquum et vere Aegyptiacum vrbis illius nomen ΩΝ, vel *On*, cuius proinde vetuſtiſſimi nominis memoria, inter Aegyptios, Seculo IV. poſt C. N. quo verſio Aegyptiaca Pentateuchi videtur confecta eſſe, adhuc ſuperſtes erat, etſi forte vera nominis huius ſignificatio, paucis tantum perſpecta eſſet. Ego CYRILLO Alexandrino libenter aſſentior, qui alicubi tradidit, *On Aegyptiorum lingua dici Solem*. Nam in dialecto Thebaidis, vel ſuperioris Aegypti, quae vulgari dialecto antiquior eſt, lux dicitur ΟΥΟΕΙΝ *(Voein)* vel ΟΕΙΝ, *(Oein,)* quam poſtremam, fuiſſe vocem primitiuam auguror. Id videtur olim contracte pronuntiatum fuiſſe, *On*. *Lucem* vero pro *Sole* accipi, tritum valde atque vulgatum eſt. Sic IOBI.

XXXI, 26. אם אראה אור כי יהל. *Num vidi lucem, quod ſplenderet.* Vbi per אור, *lucem,* interpretes omnes *Solem* intelligi conſentiunt. Deus in vrbe hac, religione Aegyptiorum conſecratus, erat, vti iam dixi, ΦΡΗ *Sol.* Hinc igitur HERODOTVS obſeruat, Heliopoli Sacra fieri *τῷ ἡλίῳ, Soli,* Lib. II. c. 59. Ibidem c. 73. Heliopoli commemorat *τὸ ἱρὸν τοῦ ἡλίου, Templum Solis.* Ita STRABO Lib. XVII. p. 553. fin. *Ἡλίου πόλις, τὸ ἱερὸν ἔχουσα τοῦ ἡλίου. Heliopolis, quae templum habet Solis.* Adde CICERONEM Lib. III. de Nat. Deor. cap. 21. Confirmat hoc Coptus *Pentateuchi* interpres, qui Exodi I, 11. vbi in Graeca verſione haec leguntur, quae Textus hebraicus non habet. *Καὶ Ὦν, ἥ ἐστιν Ἡλιούπολις,* ad literam ita vertit. ⲚⲈⲘ ⲰⲚ ⲈⲦⲈ ⲐⲂⲀⲔⲒ ⲘⲪⲢⲎⲦⲈ. *Et On, quae eſt vrbs ſolis.* Quia igitur *ſol,* Deorum Aegypti longe princeps, ſub ipſo hoc nomine, auita religione Heliopoli colebatur, nomen illud ⲪⲢⲎ, Aegyptiis omnibus erat inprimis venerabile et ſacroſanctum, quod MARTIANVS CAPELLA *, Hymno in ſolem, aenigmatice ſic ſubinnuere voluit.

Salue vera Deum facies, vultusque paternae
Octo et ſexcentis numeris, cui litera trina
Conformat Sacrum nomen, cognomen, et omen.

Etenim *ſacrum* hoc *nomen,* tribus conſtans literis, quae numeros contineant DCVIII. non eſſe aliud quam ⲪⲢⲎ, Aegyptium, ex obſeruatione Beati LA CROZII ** alio loco dudum iam monui. Eodem loco indicauit rei huius veſtigia ſatis manifeſta, in

* Vid. eius Lib. II. *de Nuptiis Philologiae* p. 43. extr. 44.
** Diſſert. VIII. de Terra Goſen § 4.

in hiſtoria Moſaica reperiunda. Etenim Socer Ioſe-phi Patriarchae כהן און, *Sacerdos Onienſis*, vel *He-liopolitanus*, Geneſ. XLI, 45. 50. XLVI, 20. nomina-tur illic פוטיפרע, *Pothipherah*, vbi interpretes grae-ci habent πετεφρῆ, ALEXANDER vero *Polyhiſtor* πεντεφρῆ, vti etiam in * hiſtoria Apocrypha Aſe-nethae, nomen hoc conſtanter ſcribitur. Id vero ſermone Aegyptiorum, Π-ϨΟΝΤ-ⲘⲪⲢΗ, *P-Hont-em-Phre*, proprie deſignat *ſummum Sacerdotem ſolis*. Sed labentibus ſeculis, ſacerdotes Aegyptio-rum, idem illud nomen, ſub nomine ſymbolico *Oſi-ridis*, populo colendum propoſuerunt, eique per Aegyptum totam, paſſim Templa ſplendidiſſima con-ſtrui curarunt, ſacerdotumque collegia dedicarunt. Quia vero id factum eſt, vt credo, ſerius, Aegyptii di-xerunt, teſte HERODOTO Lib. II. c. 145. *Oſiridem* eſſe ex tertio Deorum ordine. Nam ceteroquin, quod ex ipſo HERODOTO diſcimus, fuit Deorum Aegypti ſummus, longeque Princeps. Vide §. 2.

De Genealogia Oſiridis Mythologica.

§. 9. Parentes *Oſiridi* non ſemper iidem in fabu-lis Aegyptiorum myſticis aſſignantur, cuius incon-ſtantiae nullam aliam, quam hanc rationem eſſe pu-tem, quod Graeci traditiones Aegyptiorum vetuſtas ſibi a ſacerdotibus relatas, aut non recte aſſecuti fue-rint, aut, quod easdem, nimium ad Theologiam Graecanicam accommodando, vehementer adultera-verint. Sequentia id quod dixi, manifeſtum facient. In fabulis Aegyptiorum ſacris *Phthas*, vel *Vulcanus* perhibebatur Solis pater. Vide quae Lib. I. cap. II. §. 11. (not *) adducta iam ſunt, quae hic non repeto. Traditioni huic Sacerdotum Aegyptiorum, non ad-verſatur celeberrima Inſcriptio Saitica, in honorem *Neithae*

* In *Codice Apocrypho* optimi FABRICII Hamburgenſis, Vol. II. p. 85. etc.

Neithae, vel *Mineruae* Aegyptiorum consecrata, in qua legebatur, *Fructus quem peperi, est Sol.* Nam *Neitham* a Philosophis Aegyptiorum, eandem cum *Phtha*, vel *Vulcano* habitam fuisse, multis probauimus Lib. I. c. III. Ne ipsa quidem illa *Osiridis* Genealogia, quam Graeci nobis, tanquam ab Aegyptiis haustam, obtrudunt, traditionibus Aegyptiorum genuinis contradicit, si modo omnia recte excutiantur. Genealogiam illam huncin modum DIODORVS *Siculus* contexit p. 13. *Post* Vulcanum *imperauit Saturnus, qui ducta in matrimonium Rhea Sorore, genuit, vt fabulantur, Osirin et Isidem, vt vero plurimi asserunt, Iouem et Iunonem, quibus regnum totius mundi virtus promeruit. Ex his* (Ioue et Iunone) *quinque Deos natos, ita vt in vnamquamque intercalarium apud eos dierum quinque, vnius natalis incideret. Nomina illorum sunt Osiridis, Isis, Typhon, Apollo, et Venus.* Duplex hic nobis offertur Osiridis genealogia, vtramque paucis expendamus. Iuxta quosdam igitur, vt perhibet DIODORVS, post Vulcanum regnauit Saturnus, et hic pater est Osiridis. In prima vero MANETHONIS Dynastia, apud Syncellum p. 19. Vulcano successit Sol, illius filius, etsi tamen postea illic a sole distinguatur Osiris, quod potuit niti certis quibusdam rationibus mysticis, aut in quo MANETHO Graecos sequi maluit. Ibidem namque *Saturnus* etiam sequitur, cui tamen in vetusta Mythologia Aegyptiorum, non magis locus est, quam *Rheae.* Numina haec Graecia mendax Aegyptiis obtrusit plane inuitis. Sed res ita tamen se habet. Numinibus Aegyptiorum, Graeci Deorum suorum nomina accommodare solent, prouti res et instituti ratio id poscere ipsis videtur. Et saepe vnius Numinis Graeci nomen pluribus Diuinitatibus Aegypti imponunt. Vbi loquentes de Aegyptiorum Diis, *Saturni* mentionem faciunt, eo nomine aut *Phthan*, aut *Anubim*,

aut

aut etiam *Serapim* deſignare ſolent. Quod vero nomine *Saturni* etiam *Phthan*, vel *Vulcanum* Aegyptiorum ſubinnuerent, ratio in promtu eſt, ex iis, quae de *Phtha* obſeruauimus Lib. I. c. II. petenda. *Vulcanus* namque vel *Phthas*, Aegyptiis erat, Deorum hominumque pater et progenitor, qui toti Vniuerſo primus imperauit. In Mythologia Graecorum, plane hoc ipſum praedicatum fuiſſe de *Saturno*, neminem latet. Graeci igitur *Phthan* Aegyptiorum nonnunquam *Saturni* nomine deſignant. Quod vero ad *Rheam* attinet, quam *Saturno* et ſororem et conjugem Graeci adiungunt, ea Theologis Aegyptiorum omnino incognita fuit. Quando autem de *Rhea* Aegyptiorum Graeci loquuntur, ſolent utplurimum intelligere Numen illud, quod Aegyptii voce patria *Athor* dixerunt, Graeci vero *Venerem* interpretantur. Poteſt id ſatis aliunde colligi, et non obſcure à PLVTARCHO ſubindicatur, quando *de Oraculorum defectu* p. 429. fin. hunc in modum ſcribit. *Rheam Aegyptii fabulantur quinque deos peperiſſe* (Oſirin nempe, Iſin, Typhonem, Apollinem et Venerem) *aenigmatice innuentes, ortum quinque mundorum, ex vna materia.* Ecce igitur *Rheam* Aegyptiorum, nihil aliud, quam ὕλην, *materiam*, principiam rerum omniam primum, ſcilicet paſſiuum, vel, ex quo, materium ex qua formati ſunt mundi, de qua OVIDIVS in principio *Metamorphoſeon* cecinit.

Vnus erat toto Naturae vultus in orbe
Quem dixere Chaos, rudis indigeſtaque moles,
Nec quicquam niſi pondus iners, congeſtaque eodem
Non bene junctarum diſcordia ſemina rerum.

Quod autem Graeci dixere *Chaos*, Aegyptii nominarunt *Athor*, ſiue *Venerem*. Si iam his obſeruatis, *Saturnum*, interpreteris *Phthan*, id eſt Aegyptiorum *Vulcanum*, *Rheam* vero earundem *Athor* vel *Venerem*, habebis genuinam Aegyptiorum doctrinam, Lib. I. c. I.

c. I. & II. pluribus explicatam. Quod vero ad alteram *Osiridis* genealogiam, à Diodoro pariter relatam, attinet, illa ad fabulas Theologiae Graecanicae adhuc magis est attemperata. Secundum illam, ex Saturno nati sunt Jupiter et Juno, ex his vero Osiris & Isis, non secus atque in Theologia Graecorum Mythica, Saturni filius perhibebatur Iupiter, et huius Apollo, siue Sol. In hac Genealogia Iuno quoque interuenit, Saturni filia, Iouis Vxor, Osiridis vero et Isidis Mater. Et Iunonem tamen vera Aegyptiorum Theologia prorsus ignorauit, cuius testem habemus locupletem, ipsum HERODOTVM, graecum, et mythologiae Graecae mirifice peritum, sed et sacerdotum Aegyptiorum amicum familiarem. Is autem Lib. II. c. 50. testatur, Aegyptios Iunonem cognitam non habere. Neque hic excipere iuuabit, intelligi Iunonem non Graecorum, sed Aegyptiorum, de qua Lib. I. c. 1. §. 4. Nam illam Aegyptiorum non intelligi, ex eo liquet, quod distinguatur à *Rhea*, siue *Athor* et *Venere*, cum re ipsa Aegyptiorum *Iuno* atque *Venus*, siue *Athor*, non fuerit nisi unicum Numen. Quando praeterea in Genealogia hac Iuno perhibetur Saturni filia, Iouis vero et Soror et Coniux, quis poterit dubitare, quin designetur hic Iuno Theologiae Graecanicae, Aegyptiis prorsus incognita? Linquamus igitur genealogiam hanc Graecis, veris illius architectis. Posterior tamen huius Genealogiae pars, quae ita se habet, ex Ioue, et Iunone praeter Osirin et Isin, alios praeterea tres Deos editos fuisse, ita ut omnium horum quinque deorum natales, inciderint in quinque dies intercalares, qui apud Aegyptios, quouis anno, mensibus duodecim addi solebant, et mensem eorum decimum tertium comprehendebant, ex fontibus Aegyptiacis dimanauit, spectat enim ad anni Aegyptiaci constitutionem, quae industriae ac peritiae sacerdotum illius gentis debetur

tur. Rem hanc, ut plures alias eius generis, fabularum tegumentis sacerdotes inuoluere solebant. Fabulam huc spectantem, à sacerdotibus tradi solitam, paulo plenius refert PLVTARCHVS hunc in modum *de Isid. et Osir.* p. 355. *Rheae aiunt, occulte cum Saturno congressae, Solem — imprecatum fuisse, ut neque in Mense, neque in Anno pareret. Sed Mercurium — cum ea coiisse, ac deinde in ludo, cum Luna victorem,* * *septuagesimam partem cuiusuis diei abstulisse, atque ex his omnibus dies quinque confecisse, ac 360. diebus anni adjecisse! quae quinque dies nunc ab Aegyptiis epagomenae, id est adjectitiae vocantur, et ut natales deorum festi aguntur. Prima autem earum die, Osirin natum. — Secunda die Aruerin natum, quem alii Apollinem, nonnulli Horum Seniorem dicunt. Tertia Typhonem. — Quarta Isidem. — Quinta Nephthyn. Patrem autem Osiridis et Arueris fuisse Solem: Isidis Mercurium, Typhonis et Nephthys Saturnum.* Totum hoc, quicquid est, meram esse fabulam allegoricam, nemo est, qui non statim videat, et fateri cogatur. Eaque proprie non spectat ad genealogiam Deorum; sed ad constitutionem anni Aegyptiaci, qui cum antehac dies tantum 360. complexus esset, postea, ** regnante Heliopoli Asetho, in eam formam redactus est à sacerdotibus, quem deinde seruauit, usque ad Augusti Imp. tempora, quibus annus fixus, constans ex 365. diebus et quadrante, priori vago, per totam Aegyptum, paulatim succedere coepit. Huiusmodi rerum memoriam solebant sacerdotes Aegyptii, sub cortice fabularum, saepe prorsus incredibilium, tegere, sibique

* imo, si calculos recte subducas, invenies, esse partem *septuagesimam secundam.* Recte hoc iam monuit SCALIGER de emendat. Temporum Lib. III. pag. 195. ac nuper ALPH. VIGNOLIVS, T. II. p. 697. et 774.

** Vide infra §. 16.

que reſeruare, vti conſtat ex fabula de Phoenice alite, et de Oſymandya, qui certe nuſpiam gentium, niſi in ſolis ſacerdotum fabulis emblematicis regnauit. Quod ſi fabula illa de quinque Rheae et Saturni liberis, ſincera ac illibata, ſeruatis etiam veris Deorum nominibus Aegyptiacis, ad nos perueniſſet, non ita difficile foret, verum eius ſenſum et indagare et explicare. Iam vero res eſt altioris indaginis, quaeque, cum paucis expediri nequeat, hic quidem locum non inuenit. Si ceteroquin ſine ambagibus, quod ſentio, dicendum eſt, ego conſtitutione hac anni Aegyptiaci, cultum Oſiridis antiquiorem non fuiſſe cenſeo; ſed potius utrumque hoc, eodem tempore, invectum fuiſſe à ſacerdotibus, omnibusque innotuiſſe, opinor. Ex hoc euentu etiam poſtea nomen Oſiridis interpretabor.

De etymologia nominis Aegyptiaci Oſiris.

§. 10. Campum longe lateque patentem mihi iam emetiendum eſſe video, ſi fabulas ſacerdotum ſacras, de Oſiride ſparſas, excutere velim, vt ex iis, quod toto hoc capite aſſero, Oſiridem priſcis Aegyptiorum Sapientibus, nunquam aliud quid ſignificaſſe, quam ſolem, laetosque illius effectus, nouis rationibus probare queam. Verum cum talis disquiſitio, quam vix Commentarius iuſtae magnitudinis capere queat, huius loci non ſit, ea in aliud tempus reiecta, ad interpretandum Aegyptiacum *Oſiridis* nomen nunc potius progredi malo. Etenim ex hac quoque diſputatione, in totum capitis huius argumentum, lucem non tenuem redundaturam eſſe, confido. *Oſirin* non eſſe nomen magni illius fluuii, qui totam Aegyptum ſecat, et quem omnes appellant *Nilum*, quod volunt eruditi quidam, monuimus iam §. 3. Quomodo res huius indolis, aut Aegyptios in uniuerſum, aut ſacerdotes eorum, aut etiam peregrinos, qui itineribus Aegyptum peragrauerant, et vbique ſacerdotibus illius gentis familiariter vſi erant, potuiſſet latere? Et

Et nemo tamen veterum tale quid memoriae prodidit. Omnes potius, quando eo delabuntur, in explicando *Osiridis* nomine, rationes illius valde diuersas reddunt, et quibus vtplurimum vetusta Aegyptiorum lingua mirifice fauet. Non itaque erat, vt eas tanto supercilio SELDENVS despiceret, et tanquam vanas penitus repudiaret. * ***Facessant***, inquit, ***qui*** πολυόφθαλμον, ἀγαθοποιὸν, ***aut simile quid Osirin significare, obtrudunt. Magnos sane viros***, PLVTARCHVM ***et*** EVSEBIVM ***diu est, quod fefellerint.*** Maiori certe veri specie, interpretationes istae veterum, se lectoribus peritis et cordatis commendabunt, quam illa, de qua modo diximus, et quam vir ceteroquin ad miraculum doctus, nobis tanquam vnice veram offert. Sed expendamus illas, quas veteres memoriae nobis prodiderunt, nam etymologiam Salmasianam nominis *Osiris*, iustis de causis repudiauimus §. 7. Hic tamen in antecessum monere operae pretium est, duplicem nominis huius celebratissimi pronuntiationem in Aegypto auditam fuisse, cum aliqui dicerent *Vsiris*, alii vero *Osiris*. Nam ** HELLANICVS *Lesbius*, scriptor peruetustus et diligens testatur, se audiuisse nomen hoc à sacerdotibus pronuntiatum Ὕσιριν, *Ysirin*, non *Osirin*, cum tamen postremo hoc modo, *Osiris*, tantum non ab omnibus, iis etiam, qui Aegyptum adierunt, scribi ac appellari consueuerint. Nempe in Aegypto duplex erat dialectus, satis à se inuicem diuersa, quod ex libris lingua Coptica exaratis, hodieque superstitibus, intelligitur, dialectus Aegypti superioris, et inferioris. Quis porro neget, in Aegypto olim id etiam contingere potuisse, quod hodieque in omnibus regnis paulo amplioribus, obser-

* De Diis Syris Syntag. I. c. IV. p. 147.
** Apud PLVTARCHVM de Is. et Osir. p. 364.

obſeruare licet, in diuerſis eorum regionibus et partibus, notabilem etiam, in pronuntiatione eiusdem linguae, differentiam obtinere. Nihil igitur credere prohibet, nomen *Oſiris*, à quibusdam in Aegypto ſic pronuntiatum fuiſſe, tanquam ſonaret *Vſiris*, aut etiam vice verſa. Id certe videtur occaſionem praebuiſſe pluribus et diuerſis nominis huius unius interpretationibus atque explicationibus. Vtriusque pronuntiationis rationem aliquam habeamus.

Veterum nominis huius etymologiae excutiuntur.

§. II. Communiter Graeci, et ſecuti hos Latini, nomen hoc in Aegypto, et ab Aegyptis auditum, ſcribere ac pronuntiare ſolent Ὄσιρις, *Oſiris*, idque multi olim interpretabantur πολυόφθαλμον, quaſi dicas *multioculum*. Interpretationem hanc adfert DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 10. Μεθερμηνευόμενον γὰρ εἰς τὸν ἑλληνικὸν τῆς διαλέκτȣ τρόπον, εἶναι τὸν Ὄσιριν πολυόφθαλμον εἰκότως. Πάντη γὰρ ἐπιϐάλλοντα τὰς ἀκτῖνας, ὥσπερ ὀφθαλμοῖς πολλοῖς βλέπειν ἅπασαν γῆν καὶ θάλασσαν. *Aiunt Oſirin, ſi graece interpreteris, ſignificare* πολυόφθαλμον, *multioculum, et merito, cum radios vbique intendens, vniuerſam terram et mare, quaſi multis oculis colluſtret.* Idem quoque tradit HORAPOLLO, vti viri eruditi verba eius corrigunt Lib. I. c. 34. Πάντων γὰρ ἐπιϐαίνει, καὶ πάντα ἐξερευνᾷ ὁ ἥλιος. Ἔιθ' ȣ̔́τω πολυόφθαλμος ὀνομάσθη. *Omnia enim tranſit et peragrat, omnia itidem accurate inſpicit Sol, ideoque* πολυόφθαλμος, *id eſt multioculus vocatus eſt.* Rationem quoque interpretationis iſtius literalem, ex lingua Aegyptiaca petitam, dedit nobis PLVTARCHVS in libro *de Iſide et Oſir.* p. 355. Ἔνιοι δὲ τȣ̃νομα διερμηνεύȣσι πολυόφθαλμον,* ὡς τȣ̃ μὲν ὂς τὸ πολὺ, τȣ̃ δὲ ἶρι τὸν ὀφθαλμὸν αἰγυπτίᾳ γλώττῃ φράζοντος. *Nomen hoc quidam interpretantur MVLTIOCVLVM,*

* Ita locum hunc corrigendum eſſe, dudum iam monui.

LVM, *ſiquidem OS Aegyptiorum ſermone multum*, *IRI vero oculum ſignificet.* Prior huius interpretationis pars, dubium omne reſpuit. Etenim τὸ πολὺ, *multum*, ab interpretibus Coptis Scripturae S. ſemper redditur ⲟϣ, *oſch* vel, vt Graeci euphoniae cauſae id efferebant, *os.* At *iri*, Aegytiace ⲓⲣⲓ, in eadem verſione antiqua, nunquam *oculum*, ſemper vero *facere* ſignificat. Suſpicor ergo, explicationem illam ſacerdotum, qui *Oſirin* interpretabantur *multioculum*, non eſſe literalem, verum emblematicam, deſumtam ex lingua ſacra ſacerdotali, cuius *Manethon*, ipſe ſacerdos *, mentionem facit, accommodatam nempe ſymbolo, quo frequenter Oſiris deſignatus eſſe perhibetur. Symboli, quod hic ſubinnuo, illic, vbi *Oſiridis* nomen interpretatus erat, meminerat PLVTARCHVS p. 354. fin. his verbis: *Regem et dominum Oſirin oculo et ſceptro pictis exprimunt.* Alia hanc in rem obſeruata vid. §. 3. Aegyptii hoc ſymbolo oculi et ſceptri, Oſiridis ſui et ſcientiam, vt qui omnia videret, et potentiam, vt qui omnia regeret, deſignare voluerunt, idque re ipſa ſignificat ⲟϣ ⲓⲣⲓ *Os-iri*, id eſt ἐνεργητικὸν, *magna agendi vi praeditum*, vel *multa facientem*, aut *multum operantem.* Confirmat hanc meam interpretationem alibi PLVTARCHVS ipſe p. 368. Ὁ γὰρ Ὄσιρις ἀγαθοποιὸς, καὶ τοὔνομα πολλὰ φράζει, οὐχ ἥκιστα δὲ κράτος ἐνεργοῦν καὶ ἀγαθοποιόν. *Eſt enim Oſiris beneficus, et nomen hoc multa ſignificans*, (vel, *quod multis modis interpretari licet*) *praecipue robur efficax, et beneficum deſignat.* Quando autem interpretatio haec, pronuntiationi vulgari Graecorum et Romanorum, nominis *Oſiris* omnium optime et exacte prorſus conuenit, aliter

* Apud IOSEPHVM Lib. I. aduerſus Appion. p. 445. Edit. Belgic.

aliter quam ſic ſtatuere non poſſum, hanc ipſam quoque interpretationem, quam modo illuſtraui, in ipſa Aegypto, et inter regionis illius ſacerdotes, valde obuiam, et communius receptam fuiſſe, quod nouo argumento eſſe poteſt, per *Oſiridis* et nomen et Numen, vere et proprie *Solem* deſignatum fuiſſe. Non itaque etymologia illa erat faſtidioſe contemnenda, etſi tamen dubitari queat, an ſit vera et natiua, et an non detur alia melior, menti priſcorum in Aegypto Theologorum magis conformis. Mihi igitur aliquando in mentem venit, nomen *Oſiris*, Aegyptiis ſonaſſe ⲞⲰ-Ϩ-ⲢⲎ, *Os-i-re*, id eſt * *regem multum euntem*, vel etiam, *Solem multum euntem*, quam coniecturam, ante viginti fere annos, ſubobſcure tamen,** judicio eruditorum expoſui, eamque non ita abſurdam cenſeri poſſe, oſtendam, vbi ad Iſidis Numen peruenero. At nunc tamen, vbi omnia huc ſpectantia, maturius conſideranda, et ſeria aeſtimatione expendenda erant, coniecturae huic aliam praeferre malui, de qua mox.

Idem argumentum continuatur.

§. 12. Non citra rationem PLVTARCHVS obſeruauit, nomen *Oſiridis* multa ſignificare, et diuerſis interpretationibus obnoxium eſſe. Igitur praeter eam, quam nunc excuſſimus, aliam adfert ex HERMAEI Libro primo de Aegyptiis, in Commentario ſaepius citato p. 365. fin. Ὄμβριμόν φησι μεθερμηνευόμενον εἶναι τὸν Ὄσιριν. Quae in verſione Xylandri ita redduntur. *Hermaeus primo de Aegyptiis libro, Oſiridem, ſi interpretetur, validum eſſe, inquit.* Haec interpretatio forte ab ea non differt, quam §. 11. penſitauimus, ſecundum quam *Oſiris* ſignificaret κράτος ἐνεργοῦν, *robur actiuum et efficax.* Sed quando tamen

* Illuſtrationem nominis huius pete ex §. 5.

** In *Ramphab illuſtrato* p. 68.

tamen nunc verba PLVTARCHI meditate penſito, et ab omni parte verſo, probabile mihi fit, eum non ſcripſiſſe ὄβριμον, ſed verius ὄμβριον, **pluuialem.** Nam in antecedentibus auctor hic, ex Aegyptiorum doctrina, retulerat, et Nilum, et humorem omnem, eſſe ἀποῤῥοὴν, *defluxum* Oſiridis. Mox fabulam illam, genitalia Oſiridis in Nilum proiecta fuiſſe, ita explicat, vim huius dei genitalem et ſeminalem, pro materia prima habuiſſe humorem, et humoris interuentu, coaluiſſe cum his, quae naſcendi facultate erant praedita. Deinde aliquam inter Oſirin et Iouem, ex placitis Aegyptiorum conuenientiam adſtruere laborat. *Iouem* autem illic alium non deſignat, quam *pluuium*, qui Philoſophis erat, *fœcundus imbribus aether*, et tandem etiam illuſtrationis ergo hoc addit, *ſecundum Hermaeum Oſirin ſignificare* ὄμβριον, *pluuium.* Poteſt haec originatio HERMÆI ex lingua Aegyptiorum ſtabiliri. Nam ϩⲱⲟⲩ *hou* ſermone ipſorum dicitur *pluere*, Gen. II, 7. Pſ. XI, 6. Luc. XVII, 29. et ⲙⲟⲩ-ⲛϩⲱⲟⲩ, *mu-enhou*, eſt *pluuia*, ſecundum literam, *aqua pluuiae*, vel *pluuialis.* Matth. VII, 25. Actor. XIV, 16. ϣⲉⲣ denique, (*ſcher*) vox in Coptorum ſcriptis oppido frequens, *ſpargere* ſignificat. Eſſet igitur ϩⲱⲟⲩ-ϣⲉⲣ, *houſcher*, proprie *pluuiam ſpargens*, et id eſt ὄμβριος. Obiicere quidem forte quiſpiam poſſet, quod ſane notiſſimum eſt, pluuiam in Aegypto ſuperiori, fere nunquam, in inferiori vero raro admodum cadere. Verum, vt iam taceam, interpretationem *Hermæi*, ſi non regioni, linguae tamen Aegyptiorum congruere, et ex hac manifeſto deſumtam eſſe, eſt aliud, quod obiectioni huic, etſi non parum ſpecioſae, merito reponi queat. Etſi enim Aegyptii ſcirent, Oſiridem in Aegypto pluuiam non colligere, ex qua Nilus augeretur, non ignari tamen erant, id fieri in Aethi-

 opia,

opia, ad augendum Nilum, contractam et collectam, Osiridi adscribebant, eaque de causa Nilum ἀποῤῥοὴν Osiridis esse dictitabant. Vide supra §. 4. Clare id* HORAPOLLO significat. Nam vbi nobis explicaturus est, cur exundationem Nili, per copiosam e cœli effusionem aquae significent Aegyptii, rationem hanc reddit. *Tertia* inundationis Nili causa, *sunt imbres, qui per id tempus, quo intumescit Nilus, ad australes Aethiopiae partes congregantur.* Et quia hos imbres mittere credebatur *Osiris*, merito ille hoc intuitu dici poterat *pluuiarum sparsor.* Sed ab hoc tamen beneficio, non putauerim, Aegyptios Deorum principi nomen indituros fuisse.

In eodem argumento pergitur.

§. 13. Superest alia PLVTARCHI interpretatio, de qua SELDENVS contemtim quoque loquitur, sed quae tamen examen aliquod nostrum meretur. Et credi possit, HELLANICVM, digitum ad eam potissimum intendisse, quando nomen id, quod explicamus, à sacerdotibus pronuntiari *Vsiris*, obseruauit. Videntur certe ex ipsis Aegyptiorum sacerdotibus, nomen hoc quidam ita interpretati fuisse, tanquam sonaret ОYϪЕ-РН (*Vdsie-re*) vel ОYϪЕ-РЕ, prius verto βασιλέα Σωτῆρα, *regem seruatorem*, posterius, ἄιτιον τῆς σωτηρίας, *salutis auctorem.* Nam ОYϪЕ (*vdsiie*, vel *Vse*) Aegyptiis est σώζειν, *seruare* РН vero potest designare ** *regem*, aut etiam significat *facere*, adeoque causalitatem subindicat. Originationem hanc firmat PLVTARCHVS, qui, vt intelleximus §. 11. docet, Osirin esse ἀγαθοποιὸν, *beneficum*, vel bonorum *causam*, et nomen hoc inter plures interpretationes, etiam hanc

* Hieroglyph. Lib I. c. 21.

** Ea de re dixi in *Remphah* p. 52. 53.

hanc admittere. Et certe ⲞⲨⲢⲈ-ⲢⲈ, est *salutis causa*, vel *auctor*. Adhuc clarius hanc nominis *Osiris* etymologiam suggerit nobis IAMBLICHVS de Myster. Sect. VIII. c. 3. vbi de Opifice et hoc obseruat. Ἀγαθῶν δὲ ποιητικὸς ὤν, Ὄσιρις κέκληται. *Quatenus vero bona efficit, Osiris vocatur.* Non poterat originatio nostra testimonio luculentiori comprobari. Ad eandem pariter alludit auctor hicce Sect. VI. c. 7. Διὰ τοῦτο γὰρ μένει ἐν τάξει τὰ παντὸς μόρια, διότι ἡ ἀγαθοποιὸς τοῦ Ὀσίριδος δύναμις ἁγνὴ καὶ ἄχραντος μένει. *Hanc enim ob causam mundi partes in ordine permanent, quod beneficia Osiridis virtus sincera manet, et incorrupta.*

§. 14. Aliorum nominis Osiris interpretationes, qua potui fide et accuratione, pensitaui. Liceat nunc etiam mihi, meam hac de re sententiam, in medium proferre. Suspicor, nomen *Osiris* Aegyptiacum, compositum esse ex vocibus ⲞⲨⲞⲈⲒϢ, vel ⲞⲈⲒϢ et ⲒⲢⲒ. In dialecto Thebaidis, quam Arabes vocant *Sahidicam*, quaeque est vulgari antiquior, ⲞⲈⲒϢ, *Oeisch*, et coalescente cum radice, quod saepius fit, articulo indefinito ⲞⲨ, ⲞⲨⲞⲈⲒϢ, *Voeisch*, designat *tempus*. Saepe vox haec occurrit in Versione Actuum Apostolicorum Sahidico-Coptica, quae in Bibliotheca Bodleiana Oxoniensi manu exarata extat, v. 9. c. III, 19. VII, 17. XIV, 17. XVII, 26. etc. ⲒⲢⲒ vero, quod §. 11. monitum iam fuit, genti Aegyptiorum est *facere*, vel, *esse alicuius rei causam*. ⲞⲨⲞⲈⲒϢ-ⲒⲢⲒ (*Voeischiri*) igitur, vel quod plane eodem redit, ⲞⲈⲒϢ-ⲒⲢⲒ, (*Oeisch-iri*) significat eum, *qui tempus efficit*, vel, qui est *temporis causa*. Aegytiorum plerique videntur id pronuntiasse *Oischiri*, vel, vti Graeci efferebant, *Oisiri*, alii vero *Vschiri*, vel *Vsiri*, hinc

Originatio nominis Osiris nostra proponitur, secundum quam illud designat causam temporum.

hinc illa diuerſa eiusdem nominis pronuntiatio, de qua §. 10. Quod ſi autem haec eſt nominis illius vis et poteſtas, quod mihi quidem certum eſt, voluerunt eo Aegyptii, hunc longe praeſtantiſſimum ſolis et effectum et vſum deſignare, quem Deus ipſe in creatione Solis & Lunae obſeruare nos iuſſit Geneſ. I, v. 14. * *Sint illa duo luminaria in ſigna per Eclipſes, in fixa tempora per menſes, in dies et annos.* Hunc praecipuum ſolis effectum, nunquam ſine admiratione intueri potuerunt, etiam Sapientes gentium, ex quorum ſententia CICERO de Nat. Deor. Lib. II. c. 40. *Sol*, inquit, *oriens et occidens, diem noctemque conficit: et modo accedens, binas in ſingulis annis reuerſiones, ab extremo contrarias facit: quarum interuallo, tum quaſi triſtitia quaedam contrahit terram, tum viciſſim laetificat, vt cum coelo hilarata videatur.* Similia habet APVLEIVS *de Mundo* p. 71. *Deciſione luminis menſtrua, tempora Luna ſignificat, et Coeli ſpatium, Sol annua reuerſione colluſtrat. — Sol quidem omnituens* (πολυόφθαλμος) *ortu ſuo diem pandit, occaſu noctem reducit: conditusque vel relatus per plagas mundi,*** *quatuor temporum vices mutat. Hinc tempeſtiui imbres, et Spiritus haud infoecundi. Hinc alimenta nobis ſuppetunt earum rerum, quas accedere Deus his mundi partibus voluit.* Apud EVSEBIVM Praepar. Euangel. Lib. III. c. 15. extat Oraculum Apollinis,

* Sequor hic verſionem celeberrimi Viri IO. PHIL. HEINII, cuius vide Diſſert. Sac. Lib. I. cap. II.

** Apud ſcriptorem Aegyptium, *de myſteriis literarum*, qui MSS. extat in Bibliotheca Oxonienſi, ſpeciatim *quatuor anni tempora dicuntur* ⲚⲈⲆⲨⲆⲈⲒϢ ⲚϮⲈ ϮⲈⲢⲆⲘⲠⲈ, vt credi poſſit, Aegyptios id in mente habuiſſe, quando ſolem vocarunt *cauſſam efficientem temporis*, vel *quatuor anni temporum.*

linis, qui aliquando consultus, quis qualisue esset, in haec verba responderit

Ἥλιος, Ὧρος, Ὄσιρις, Ἄναξ, Διόνυσος, Ἀπόλλων
Ὡρῶν καὶ καιρῶν ταμίης, ἀνέμων τε καὶ ὄμβρων
Ἠοῦς καὶ νυκτὸς πολυαστέρος, ἡνία νωμῶν
Ζαφλεγέων ἄστρων Βασιλεὺς, ἠδ' ἀθάνατον πῦρ
Sol, idem Horus, et Osiris, Rex, Bacchus, Apollo,
Horarum, annique tempestatum promus condus,
ventorum itidem et imbrium
Aurorae et Noctis stelliferae habenas regens
Astrorum ignitorum rex, atque ignis immortalis.

§. 15. Non tamen ab instituto meo alienum erit, paucis obseruasse, Aegyptios eandem hanc solis potestatem et virtutem, crebris sermonibus celebrasse, quare fieri facile potuit, vt ab ea potissimum, Soli nomen indendum esse censuerint. Eo spectant, quae de Aegyptiis commemorat DIODORVS Lib. I. p. 11. *Hos itaque Deos* (Solem et Lunam) *mundum vniuersum gubernare statuunt, nutrientes et agentes omnia, tripartitis anni temporibus, modo inuisibili circuitum absoluentibus, nempe vere, aestate, autumno. Quae licet naturam inter se maxime contrariam habeant, annum tamen consensu optimo efficiant.* CLEMENS *Alexandrinus* literis prodidit, Aegyptios hancce suam doctrinam, quod Sol sit causa efficiens temporis, etiam imaginibus hieroglyphicis, arcanis, proposuisse. Ita enim scribit Lib. V. p. 566. *Ex Aegyptiis alii quidem in nauigio; alii vero super crocodilum, solem pingunt. Significant autem, quod Sol per aërem dulcem et humidum ingrediens, gignit tempus.* Quod forte aduersus † non paucos e Graecis Philosophis adstruxerunt,

Originatio ista ex Aegytiorum placitis illustratur.

† Vide isto de argumento subtiliter disputantes, PROCLVM Libro IV. in Timaeum Platonis p. 230. 240. etc. et SIMPLICIVM in Aristotelis Auscult. Phys. Lib. VIII. fol. 264. b. 265. etc.

runt, qui tempus etiam Sole et Coelo prius, et omnino aeternum esse, somniarunt. Eosdem redarguit MACROBIVS in Somnium Scipionis Lib. II. c. X. *Tempus ante mundum esse non potuit: cum nihil aliud tempora, nisi cursus Solis efficiat.* Ex Saturnal. Lib. I. c. VIII. *Ex quo intelligi volunt, cum Chaos esset, tempora non fuisse; siquidem tempus est certa dimensio, quae ex Coeli conuersione colligitur, tempus coepit inde.* Aegyptii ceteroquin, vt ad hos redeam, Horum quoque Osiridis filium, sed qui re ipsa nihil aliud ipsis significabat, quam Osirin, siue Solem, renouatum et robur aliquod iam adeptum, circa aequinoctium nempe vernum, et solstitium aestiuum, appellabant Δεσπότην χρόνων, *Dominum temporum*, qui tempora moderatur. Ita enim legimus in Obleisco antiquissimo Heliopolitano, sicuti eum ex sermone Aegyptio in Graecum transtulit HERMAPION, apud AMMIANVM MARCELLINVM Lib. XVII. p. 102. Edit. Lindenbrog. Si porro TERTVLLIANVM audimus, aduersus Marcionem Lib. I. c. 13. *Osiris recidiui anni fidem argumentatur*, adeoque Aegyptiis annum significabat, ad pristinum initium, a quo digressus erat, redeuntem. Quod quidem orignationi meae, quam lectori nunc obtuli, robur non mediocre addit.

De tempore consecrationis et cultus Osiridis.

§. 16. Obseruatio haec TERTVLLIANI, *Osiridem* esse *annum recidiuum*, quam diligentissimus hic scriptor, ex aliis haud dubie desumsit, me nunc vltimo loco, ad inquirendum breuiter in origines consecrationis et cultus Osiridis deducit. Etenim *annus recidiuus* is idem est, quem veteres Latini etiam *vertentem* nuncupant, de quo CENSORINVS de die Nat. c. XIX. *Annus vertens est natura, dum sol percurrens duodecim signa, eodem, vnde profectus est, redit.* Vno verbo annus intelligitur, ad solis cursum examussim, quantum fieri potest, conformatus, vt cum

cum illo et exordium capiat, et exitum ſortiatur. Huiusmodi annus ipſis quoque Aegyptiis, diu incognitus, aut certe inuſitatus, manſit, cum et ipſi, ſicut aliae gentes, annis vterentur compoſitis ex diebus 360. Sed iidem tamen omnium mortalium primi, totum anni ſui ambitum talem inſtituerunt, vt cum Solis curſu, quantum id res ferebat, exactiſſime concurreret. Loca veterum, qui id docent, a tot eruditis allata, ignota non ſunt. Sed quaedam tamen paucis hic repeti merentur. Scribit igitur hac de re DIODORVS *Siculus*, Lib. I. p. 46. *Thebaei in* Aegypto, *dies non ad Lunae*, *ſed Solis motum exigentes*, *tricenos menſibus dies tribuunt*, *et poſt duodecimum quemque menſem*, *quinque dies cum quadrante intercalant*, *eoque pacto circulum annuum abſoluunt.* De iisdem ita STRABO Lib. XVII. p. 561. *Thebani maxime ſacerdotes Aſtronomiam Philoſophiamque exercere dicuntur. Hi non Lunae ſed Solis curſu annos numerant* etc. Conſimiliter CENSORINVS de die Nat. c. XVIII. *Ad Aegyptiorum annum magnum Luna non pertinet, quem Graeci κυνικὸν, Latine canicularem vocamus.* Singulari itaque ratione apud Aegyptios Sol erat, habebaturque cauſa efficiens anni, et ab ea re in gente hac cognominari merebatur. Ab Aegyptiis hanc anni ſolaris formam accepit Iulius Caeſar, et Romanos ſuos docuit, vnde MABROBIVS Saturn. Lib. I. c. XIV. *Ergo C. Caeſar — imitatus Aegyptios, ſolos diuinarum rerum omnium conſcios, ad numerum Solis, qui diebus ſingulis tricenis ſexaginta quinque et quadrante curſum conficit, annum dirigere contendit.* Et eodem Libro c. XVI. *Nam Iulius Caeſar, vt ſiderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Aegyptiis diſciplinis hauſit, ita hoc quoque ex eadem inſtitutione mutuatus eſt, vt ad ſolis curſum, finiendi anni tempus extenderet.* Idem auctor Lib. I. c. IX. hanc *anni dimenſionem praecipuam*

eſſe

esse Solis potestatem affirmat. Contigit insignis haec anni Aegyptiaci constitutio, regnante Heliopoli Asetho, et quemadmadum mihi persuadeo, Thebis Saphtha vel Armaeo, vt etiam vocabatur, Anno Per. Iul. 3389. ante Christum natum 1325. et post exitum Israëlitarum ex Aegypto 320. quod * summus Chronologiae veteris, tum sacrae, tum profanae, restaurator, nuper mihi sic demonstrasse videtur, vt dubium nullum supersit. Ab eo tempore, vt opinor, sacerdotes Aegyptii, qui hactenus solem, sub ipso hoc proprio illi nomine, ⲫⲣⲏ, de quo §. 8. coluerant, in memoriam rei tam memorabilis, nouo eum cognomine mactarunt, eumque ⲞⲨⲈⲒϢ-ϨⲢⲒ (*Oeisch-iri*) *αἴτιον τȣ̃ χρόνȣ*, *tempus*, vel *tempora efficientem*, nuncuparunt. Quantos hicce Osiridis cultus, a sacerdotibus Thebaeis, si coniicere fas est, primum inuectus, post id tempus progressus fecerit, per totam Aegyptum, ex plurimis veterum testimoniis, et ex tot Numini huic per omnes Prouincias regni illius erectis Templis, intelligi satis superque potest. Videtur posthaec cultus solis, sub simplici hoc nomine ⲫⲣⲏ, Heliopolitanorum, labentibus annis, maiora in dies decrementa passus esse, dum interea Osiridis Numen venerarentur, et in eo potestatem ac beneficia exoptata solis summa religione celebrarent.

* Mr. *des Vignoles* Chronolog. T. I. p. 571. 572. 589. etc. T. II. p. 675. 676. etc. 800.

CA-

CAP. II.

De Amum Aegyptiorum Deo, quem Graeci Iouem interpretantur.

§. I.

Osiridem intelleximus Aegyptiis significasse auctorem temporis, et temporum moderatorem, siue Solem, qui permeando Zodiacum, diuersas temporum in anno vicissitudines producit, et tandem ad principium, vnde digressus erat, redit. Quoniam vero vnus Osiris, vnus idemque Sol, dum cursum annuum absoluit, tam diuersas temporum vicissitudines efficit, eoque naturae rerum in mundo faciem toties vehementer immutat, ideo Solem ipsum quoque, siue Osirin mutari, id est, pro diuersis temporum vicissitudinibus, alium aliumque vultum habitumque induere, modo iuuenem, modo virum robore florentem, modo senem, modo laetum alacremque, modo moestum ac segnem, fingebant. Non latuit hoc MACROBIVM, scriptorem inprimis eruditum, et Theologiae veterum insigniter peritum, cuius verba hic apponenda esse putaui ex Saturn. Lib. I. c. XVIII. *Hae autem aetatum diuersitates,* in Baccho, *ad Solem referuntur, vt paruulus videatur hyemali solstitio, qualem Aegyptii proferunt ex Adyto die certa; quod tunc breuissimo die, veluti paruus et infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis, aequinoctio vernali, similiter atque adolescentis adipiscitur vires, figuraque iuuenis ornatur; postea statuitur eius aetas plenissima effigie barbae solstitio aestiuo; quo tempore summum sui consequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum veluti senescenti quarta forma deus figuratur.* Et Libro eodem cap. XIX. *Hoc argumen-*

Sol, in variis Zodiaci partibus haerens, variosque effectus producens, varia accipiebat ab Aegyptiis nomina. In Aequinoctio verno dicebatur Amum, vel Iupiter.

gumentum Aegyptii lucidius absoluunt, ipsius Solis simulacra pinnata singentes; quibus color apud illos non est vnus. Alterum enim coerulea specie, alterum clara fingunt; ex his clarum superum, et caeruleum inferum vocant etc. Hanc Aegyptiorum doctrinam in animo habuit Poëta, quisquis est, quem ANTICLIDEM vocat KIRCHERVS, cuiusque hunc versum adfert, in *Oedipo* Tom. III. p. 128.

Ἥελιος δὲ Νότοιο ἄναξ, ἱέραξ πολύμορφε
Sol, Austri dominator, accipiter multiplici forma praedite.

Solem ab Aegyptiis imagine symbolica accipitris pictum fuisse, neminem fugit. Speciatim vero Poëta hic videtur designasse accipitrem, Philis, in Aegypti ac Aethiopiae confiniis, religiose cultum, de quo STRABO Lib. VII. p. 562. Nam et hic symbolum erat solis, adeoque Sol dici poterat. Cumque Philae sitae essent sub ipso Tropico cancri, accipiter illic loci cultus, vere nuncupari poterat ἄναξ Νότου, *rex* et *dominator austri*, siue *regionis australis*, aut meridionalis. Quando denique Poëta accipitrem hunc vocat πολύμορφον, *multiplici forma praeditum*, hoc refertur tum ad ipsum solem, cuius ille symbolum erat, ob rationem, quam dedimus, tum ad alitem quoque hunc ipsum, qui mirifice variegatus, eo ipso solem tanto melius, ex mente Aegyptiorum repraesentabat Id quod dixi, STRABO nos docet loc. cit. Ὄρνεον καλοῦσι μὲν ἱέρακα, οὐδὲν δὲ ὅμοιον ἔμοι γε ἐφαίνετο ἔχειν τοῖς παρ' ἡμῖν, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἱέραξιν. Ἀλλὰ καὶ τῷ μεγέθει μεῖζον ἦν, καὶ τῇ ποικιλίᾳ πολὺ ἐξηλλαγμένον. *Alitem Aegyptii accipitrem vocant; sed mihi nihil neque cum nostris neque cum Aegyptiis simile habere videtur, vtpote qui et magnitudine excedit, et multiplici varietate ipsos longe superat. Dicebant autem et Aethiopicum esse, et inde afferri.* Ex eodem

eodem porro fonte explicandae veniunt illae Aegyptiorum voces Mysticae, quas PORPHYRIVS in* Epistola ad Anebonem commemorat, et in quibus abs ratione haesitat, solem nempe *καθ' ὥραν τὰς μορφὰς ἀμείβοντα, καὶ κατὰ ζώδιον μεταχηματιζόμενον. Singulis horis formam immutare, aut varios per singula Zodiaci signa vultus induere.* Vide et IAMBLICHVM de Mysteriis Aegypt. Sect, VII. c. 3. Id ipsum in mente etiam habuit MACROBIVS, quando Saturn. Lib. I. c. XXI. p. 212. de Tauro sacro Hermunthite loquens, et eius cum sole conuenientiam ostensurus, inter ***miracula conuenientia naturae solis***, istud quoque memorat. ***Nam et per singulas horas mutare colores affirmatur.*** Caeterum Mysticam hanc Aegyptiorum de sole traditionem, refert etiam PROCLVS in Timaeum Platonis Lib. I. p. 33. *Ὅυτω, καὶ ἡ τῶν αἰγυπτίων ἐνδείκνυται παράδοσις περὶ ἡλίου, λέγουσα μυστικῶς, ὡς διαφόρους ἐν τοῖς ζωδίοις ἀμείβοντος μορφάς.* ***Id quoque ostendit traditio Aegyptiorum, qua mystice perhibetur, solem in singulis Zodiaci signis, aliam aliamque formam induere.*** Quicquid autem argutetur PORPHYRIVS in Epistola modo laudata ad Anebonem, nihil aliud illa Aegyptiorum traditio allegorica sibi vult, quam hoc, Solem, pro diuersa, qua gaudet potestate, et pro variis effectibus, quos in diuersis anni tempestatibus procurat, diuersis nominibus ab Aegyptiis insigniri, diuersis etiam simulacris repraesentari, et diversis sacrorum ceremoniis coli. Id quoque subindicat auctor Gnosticus illius *Oraculi*, quod olim *Apollini Clario* tribuebatur, et ex quo haec nobis conseruauit MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. XVIII.

Φράζεο

* Praefixa Iamblichi Libris de Mysteriis Aegyptiorum p. VI. et apud EVSEBIVM Praeparat. Lib. V. c. X. p. 198.

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
Χείματι μὲν τ' ἀΐδην, Δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο
Ἠέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρε δ' ἁβρὸν ἰάω.
Dic Deorum omnium ſupremum eſſe Iao,
Quem hyeme Orcum dicunt, ineunte autem vere Iouem;
Aeſtate porro Solem, ac tandem autumno inclinato tenerum Iao.

Operae vix pretium eſt, hic monere, auctorem Oraculi huius, in verbis, quae deſcripſimus, ob oculos habere Theologiam Aegyptiorum, hanc vero inflectere et accommodare ad Theologiam gregis Gnoſtici, quod alias pluribus oſtendam. Solem igitur, ait auctor hicce, ſub initia veris nominari, nempe ab Aegyptiis, *Iouem*, idque iam nunc, idoneis argumentis, ex Antiquitate Aegyptiaca, ad liquidum deducam. Reliquis, quae in eodem Oraculo leguntur, explicandis, atque illuſtrandis, capita quaedam inſecutura impendam.

Deum Aegytiorum Amum Graeci Iovem interpretantur.

§. 2. Quem auctor *Oraculi Clarii*, et Graeci in vniuerſum omnes, *Iouem* Aegyptiorum nuncupare ſolent, ipſi Aegyptii, ſermone auito et vernaculo, dixerunt Ἀμῦν, *Amun*, quam vocem Graeci, terminationem flexionemque linguae ſuae contorquentes, *Ammonem* efferunt. Videmus, id PLVTARCHI diligentiam non effugiſſe, qui in Libro *de Iſide et Oſiride* p. 354. ait, pleroſque exiſtimare, *ἴδιον παρ' αἰγυπτίοις ὄνομα τῦ Διὸς εἶναι* * *τὸν Ἀμῦν ὃ παράγοντες ἡμεῖς Ἄμμωνα λέγομεν*, *peculiare apud Aegyptios nomen Iouis eſſe Amun, ex quo nos confecimus Ammonem.* Graecorum terminationem ſequitur DIODORVS SICVLVS, Lib. I. p. 12. fin. vbi inter Deos Aegyptiorum numerat *Διά τὸν ὑπό τινων Ἄμμωνα προ-*

* Forte vocula haec τὸν melius omitteretur.

προσαγορευόμενον, *Iouem, qui a nonnullis Ammon cognominatur.* Sic idem quoque p. 14. IAMBLICHVS de Myster. Sect. VIII. c. 3. nomen hoc Αμῶν effert. Αμῶν κατὰ τὴν αἰγυπτίων γλῶσσαν λέγεται. Sed, quod vere et recte obseruauit PLVTARCHVS, ipsi Aegyptii Numen hoc suum appellabant *Amun.* Tradidit hoc iam HERODOTVS, qui cum Aegyptiis in eorum patria diligenter conuersatus est, Lib. II. c. 42. Αμμοῦν αἰγύπτιοι καλέουσι τὸν Δία. *Aegyptii Iouem Ammun appellant.* Eodem modo nomen istud exprimunt HECATAEVS *Abderita* apud PLVTARCHVM lib. cit. p. 354. et MANETHON ibid. CELSVS porro Epicureus Philosophus, et, qui adversus eum disputat, ORIGENES, quem vide Lib. V. adu. Celsum p. 259. 261. 262. Denique, ne in congerendis testimoniis pluribus similibus, modum excedere videar, id pariter docet HESYCHIVS, qui ad auctoritatem ARISTOTELIS prouocat. Sunt autem illius haec verba. Αμμοῦς ὁ Ζεὺς Ἀριστοτέλει. *Ammus Iupiter apud Aristotelem*, vbi nempe is de rebus Aegyptiorum locutus erat. Ceterum Graeci quidam, quos inter est etiam HESYCHIVS, Αμοῦν videntur habere pro casu quarto, cuius primus sit Ἀμοῦς, vel Αμμοῦς. Sed Aegyptiis Numen illud dicebatur *Amun*, quod suo loco interpretabimur.

§. 3. *Amun* hicce, vel, vti vulgo loquuntur, *Iupiter Ammon*, summum erat quidem, et sanctissimum totius populi Aegyptii Numen; sed propriam tamen sedem habebat Thebis, in Aegypto superiori, quae vrbs idcirco, ab hoc maximo Numine tutelari, Aegyptiorum sermone dicebatur, etiam in S. Scriptura, * *Amun*, vel *Amon-No*, vel ** *Hamon-no*, vel etiam

Ammoni huic Thebae in Aegypto Sacra erant, vbi et sub specie arietis colebatur.

* Ierm. XLVI, 25. ** Ezech. XXX, 15.

iam * *No-Amon*, id eſt, ſi etymologice nomen iſtud interpreteris, † *pars* et *poſſeſſio Ammonis*, μέρις Ἀμμὼν, vti interpretes Alexandrini habent NAHVMI III. 8. vel *vrbs Ammonis*, huic nempe Deo conſecrata. Graeci id communiter exprimere ſolent Διόσπολιν, *Iouis vrbem*, quos ea in re ſequuntur Alexandrini interpretes EZECH. XXX, 16. Eaque de cauſa, *Amun* κατ᾽ ἐξοχὴν, appellari ſolet, ὁ ἐν θήβαις θεὸς, *Deus Thebaeus*, vti apud DIODORVM Lib. I. p. 59. Habebat enim Deus ille Thebis Templum ſplendidum, quod, ſi credimus ARTAPANO, ſcriptori perantiquo, apud EVSEBIVM Praepar. Lib. IX. c. 27. rex Cenephren, tempore Moſis, cum antehac ex lateribus coctilibus aedificatum fuiſſet, e marmore, exciſo ex proximo monte, conſtruxit. Templi huius meminerunt ex veteribus, HERODOTVS, DIODORVS *Siculus*, PLINIVS, plurimique alii, tanquam aedificii prorſus admirandi. Et quamuis illud a Cambyſe vaſtatum iam fuerit, forte tamen veſtigia eius adhuc ſuperſunt, inter rudera vrbis antiquiſſimae ſtupenda, quae hodieque, etſi cadaueribus exanimatis ſimilia, ſpectatores tamen percellunt. Simulacrum vero Numinis iſtius, quod in inferiori Templi aedicula religioſe colebatur, HERODOTVS ita deſcribit Lib. II. c. 42. *Thebani, et, quicunque propter illos ouibus parcunt, aiunt, ideo ſibi conditam hanc legem, quod Iupiter* Amun, *quum ab Hercule cer-*

* Nahum. III, 8.

† In Martyrologiis Coptorum videtur vrbs iſta appellari *Locus Ammonis.* Certe in Doxologia quadam, quam Lutetiae Pariſiorum, in Bibliotheca regia deſcripſi, lequuntur haec, latine a me conuerſa. *Quadraginta nouem martyres ſenes, in deſertis, quos Barbari trucidarunt* ϦⲀⲦⲈⲚ ⲠⲒⲘⲀ ⲚⲦⲈ ⲠⲒⲀⲘⲞⲨⲚ, *ad locum Amun* id eſt *prope Vrbem Amun vel Dioſpolin.*

cernere eum volente, cerni nollet, tandem exoratus, hoc commentus sit, vt amputato, arietis capite, pelleque villosa, quam illi detraxerat, induta sibi, ita se Herculi ostenderet: et ob id Aegyptios instituisse, Iouis simulacrum facere facie arietina. Ac pauculis interpositis: *Ob hanc rem arietes non mactantur a Thebaeis, sed eis sacrosancti sunt. Certo tantum die quotannis in festo Iouis, vnum demum arietem obtruncant, cuius pellem detractam, hunc in modum simulacro Iouis induunt: ad illudque deinde aliud ducunt Herculis simulacrum.* Simulacrum itaque Iouis Thebaei, siue Amun, erat statua, pelle arietis contecta, vt speciem arietis prae se ferret. Et nutriebatur quoque in eodem Templo aries, siue ouis, tanquam viua Ammonis imago, illique non secus, atque Ammoni ipsi, cultus offerebatur religiosus. Id STRABO innuit Lib. XVII, pag. 559. Σαΐται πρόβατον τιμῶσι καὶ Θηβαῖται. *Saitae ouem colunt et Thebaei.* Sic et CLEMENS *Alexandrinus* in Protreptico p. 25. Σαΐται δὲ καὶ Θηβαῖοι πρόβατον σέβουσι. *Saitae et Thebaei ouem adorant.* Cultum hunc Thebaeorum perstringit DIODORVS *Tarsensis*, cuius e libro VI. *de Fato*, verba haec conseruauit PHOTIVS in Bibliotheca, Cod. CCXXIII. p. 691. Τίς γένεσις — τὸν αἰγύπτιον συνελαύνει λατρεύειν τὸ πρόβατον. *Quae genitura Aegyptium compellit, religiose ouem venerari?* id est *Iouem Ammonem.* Hinc sine dubio est, quod *Ammon* dicatur TERTVLLIANO *ouium diues*, de Pallio c. 3. Talis igitur erat imago, tale simulacrum Ammonis Thebaei, in Aegypto, et cum a Thebaeis Sacra Ammonis sui, toto orbe celeberrimi, acceperint Libyes, vti ab his Graeci, vel ex eo colligere iam licet, simulacrum Iouis Libyci, a simulacro Ammonis Thebaei, parum aut nihil distulisse. Erat et illud πρόβατον, *aries*, vel *ouis*, vti conceptis verbis nos docet ATHANASIVS in Oratione aduersus gentes pag. 20. Edit. Commelin.

Sed quoniam de hoc Ammonis Libyci ſimulacro, erudite inprimis et ingenioſe diſputat IS. VOSSIVS ad Pomponium Melam Lib. I. c. VIII. cuius obſeruationibus calculum adiicit illuſtris SPANHEMIVS Diſſert. V. *de Vſu et Praeſtantia Numiſmatum* p. 349. 350. Edit. in 4to. Plura ea de re hic addere, eſſet actum agere.

§. 4. Memoratu indignum non eſt, quod de Ammonis Thebaei ſimulacro EVSTATHIVS memoriae prodidit, in Iliad. A. p. 128. Edit. Rom. *Τινὲς μὲν λέγȣσι, ὅτι ἐν Διοσπόλει, μέγιςόν ἐςι Διὸς ἱερὸν· ἀφ᾽ ȣ̓ λάβοντες αἰθίοπες διὸς ξόανον, καὶ ἄλλων δαιμόνων σὺν αὐτῷ, κατά τινα καιρὸν τεταγμένον περινοςȣ̃σι τὰ κατὰ τὴν Λιβύην, καὶ πανηγυρίζȣσι πολυτελῶς ἐπὶ δώδεκα ἡμέρας, ἐπεὶ καὶ τοσȣ̃τοι παρ᾽ αὐτοῖς οἱ θεοί. Aliqui dicunt, eſſe Dioſpoli,* (vel Thebis) *maximum Iouis Templum, ex quo Aethiopes, Iouis et aliorum Deorum ſimulacra accipiunt, atque cum illis, certo quodam conſtituto tempore, Libyam circumeunt, feſtum continuum, per duodecim dies, ſplendide ac laute celebrantes. Tot enim deos ipſi venerantur.* DIODORVS Lib. II. p. 88. id non tantum de ſimulacro, verum et de Sacello Ammonis Thebaei narrat. *Quotannis Iouis Sacellum apud Aegyptios per fluuium transmitti in Libyam, et poſt dies aliquot, ac ſi Deus ipſe ex Aethiopia redux ſit, reuerti.* Per νεὼν, intelligenda hic venit aedicula parua, variegata, et deaurata, in qua ſimulacrum Dei cuiuspiam vel Deae circumferebatur, et ab vno loco ad alium deportabatur, qualem nobis deſcribit HERODOTVS Lib. II, c. 63. loquens de Numine Papremitano, quod Martem vocat c. 59. quodque Herculem Aegyptiorum fuiſſe, auguror. Verba HERODOTI ita ſe habent. *Τὸ δὲ ἄγαλμα ἐὸν ἐν νηῷ μικρῷ ξυλίνῳ κατακεχρυσωμένῳ, προεκκομίζȣσι τῇ προτεραίῃ ἐς ἄλλο οἴκημα. Porro ſimulacrum ligneum, collocatum in Sacello ligneo, paruo, ac deaurato, in alias aedes ſacras, pridie exportant.* Aediculae

diculae hae appellantur etiam *Thalami*, et παςοὶ, de quibus multa CVPERVS in *Harpocrate* p. 129. 130. etc. et IO. CORN. a PAVW in Obſeruat. ad Horapollinem pg. 326. Et qui illas humeris ſuis circumgeſtarent, dicti παςοφόροι, vti et ἱεραφόροι, et *Sacrorum baiuli.* Ex iis, quae attulimus, liquere vnicuique poteſt, Ammonem Aegyptiorum, etiam Libybus et Aethiopibus Numen fuiſſe ſacroſanctum, qui quouis anno, ſimulacrum ſummi huius, etiam ciuibus ſuis, Numinis, ab Aegyptiis, conſtituto tempore mutuo acceptum, impenſa religione, laeti colebant. Quod mirum nemini videri debet, cum talis Sacrorum, inter Aegyptios, Libyes, et Aethiopes, communio, tempore etiamnum Theodoſii Iunioris, Imperatoris, ſeruata fuerit, quod teſtatur PRISCVS Rhetor, in *Eclogis Legationum*, graece ab Hoeſchelio editis p. 28.

§. 5. Sed miſſis his, id nunc potiſſimum agamus, vt ex idoneis veterum monumentis intelligatur, quidnam proprie *Amun*, vel *Ammon*, Aegyptiis deſignauerit, aut quidnam antiqui eorum Theologi, in iſthoc Numine, hominibus gentis ſuae, colendum et celebrandum propoſuerint. Recentiores quidam Philoſophi Platonico-Pythagoraei, IAMBLICHVS, DAMASCIVS, et horum ſimiles, Placitis doctrinae ſuae Metaphyſicae, multo magis, quam auitae et genuinae Aegyptiorum Theologiae, inhaerentes, perſuadere nobis annituntur, *Ammonem* vetuſtis in Aegypto Theologis nomen fuiſſe * Opificis, adeoque illius ipſius, quem priſco Aegyptiorum ſermone nuncupatum fuiſſe *Phthan*, alibi prolixe docuimus. Et huic quidem ipſorum interpretationi nominis *Amun*, dummodo in re ipſa fundamentum haberet, lingua

Amun Aegyptiorum Symbolum erat Solis.

 Aegy-

* IAMBLICHVS de Myſteriis Sect. VIII. cap. 3. et EVSEBIVS Praepar. Lib. XI. c. 7. pag. 115.

Aegyptiorum prisca non repugnaret, quod postea videbimus; sed repugnat omnino constans Aegyptiorum, de hoc suo Numine, traditio, et genuina gentis illius Theologia. In illa *Amun* symbolum erat *Solis*, non vero Opificis, a quo potius Solem formatum fuisse, docebatur. DIODORVS itaque Lib. I. pag 22. auctor est, quosdam censere, *Osiridem eundem esse cum Ammone.* Osiridem vero solem esse, capite antecedenti adstruximus. Si MACROBIO auscultamus, Saturn. Lib. I. c. XXI. p. 212. *Hammonem Deum Solem occidentem Libyes existimarunt.* Et certe ⲈⲘⲈⲚⲦ (*Amant*) lingua Aegyptiorum *Occidentem* significat. Verum sunt mihi tamen rationes, quibus vt credam, inducor, MACROBIVM hic quidem, auctoris sui, ex quo id hausit, mentem non recte assecutum esse, qua de re postea quaedam monebimus. In eo tamen a vero minime aberrauit, quod Libyes et Aegyptios, in Ammone Solem coluisse tradidit. Idem ex eo etiam confirmari egregie potest, quod Aegyptii huic Numini arietem sacrum esse voluerint, quodque in Templo Thebaeo, Deo huic ovem vel arietem; ceu viuam quandam Dei huius imaginem dedicauerint, quod §. 3. ostendimus. Rem hanc MACROBIVS nobis explicabit *. *Signa quoque vniversa Zodiaci ad naturam Solis iure referuntur, et, vt ab ariete incipiam, magna illi* (cum Sole) *concordia est. Nam is per menses sex hybernales, sinistro incubat lateri, ab aequinoctio verno supra dextrum latus: sicut et Sol ab eodem tempore dextrum hemisphaerium, reliquo ambit sinistrum.* Fabulam hanc Aegyptiorum symbolicam refert etiam AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 18. Sed pluribus argumento huic immorari opus non est. Mox enim probabimus rationibus, quae exceptionem omnem respuunt, Ammonem Aegyptiorum symbolum ipsis fuisse Solis, hemisphaerium supe-

* Loc. cit. pag. 212.

ſuperius contingentis, et ſignum arietis ingredientis. Ab Aegyptiorum hac in re placitis non valde abhorruiſſe videntur antiquiores in Graecia Theologi, qui per *Iouem* pariter vim poteſtatemque *Solis* ſubinnuerunt. Tangit eam rem, ex ſacerdotum Cypriorum praeceptis, et ex Appollinis ipſius Oraculis IVLIANVS Imperator, Orat. IV. quae eſt in Solem, p. 135. et 143. Nec ea latuit diligentiſſimum Theologiae veteris indagatorem, MACROBIVM, qui Saturn. Lib. I. c. XV. hunc in modum diſſerit: *Cum Iouem accipiamus lucis auctorem, vnde et Lucetium Salii in carmine canunt, et Cretenſes* Διά τὴν ἡμέραν (Iouem Diem) *vocant, ipſi quoque Dieſpitrem appellant, vt diei patrem.* Ea forte ratio fuit, cur Graeci *Ammonem* interpretarentur *Iouem*, cum ceteroquin Ammoni Aegyptiorum, cum Ioue Graecorum et Romanorum vulgato, parum omnino affinitatis et ſimilitudinis intercedat.

§. 6. Quando *Ammonem* Aegyptiis ſymbolum fuiſſe *Solis* adſerui, id tamen cum aliqua limitatione ac diſtinctione accipiendum eſſe volo. Nempe in Numine hoc, Aegyptiorum ſacerdotes, non Solem in genere populo adumbrare voluerunt, verum ſigillatim ſolis in arietem ingreſſum, quando emenſus hemiſphaerium inferius, ad ſuperius noſtrum euaſit, ac ſignum Arietis ingreſſus, aequinoctium efficit, ver laetiſſimum auſpicatur, et illam orbis partem, quam nos inhabitamus, noua luce nouoque calore recreat. Illa eſt vera *Ammonis*, apud Aegyptiorum Theologos priſcos, ratio et ſignificatio. Illam auctor *Oraculi Clarii*, in verſibus his, §. 1. iam allatis luculenter declarauit.

Specialius Amun ſymbolum erat ſolis, in ſigno arietis aequinoctium facientis, et ver auſpicantis.

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
Χείματι μὲν ἀΐδην, Δία δ' ἔιαρος ἀρχομένοιο

Dic omnium Deorum ſupremum eſſe Iao,
Quem hyeme orcum dicunt, inuente autem vere Iouem (Amun)

Omnium vero certiſſime id, quod dixi, teſtatur aries, Ammoni Aegyptio conſecratus, et in Templo eius Thebaeo, non aliter atque viua eius imago, enutritus diuinisque honoribus cultus. Cur enim, obſecro, iidem, et primum Zodiaci ſignum, et ſanctam imaginem ſymbolicam Ammonis ſui, arietem eſſe voluerunt, niſi quod haec duo, ad ſe inuicem relationem habere, arbitrarentur? Nam Aegyptios quidem, qui Ammoni ſuo, de quo dubium nullum eſſe poteſt, arietem conſecrarunt, primum quoque Zodiaci ſignum arietem finxiſſe, et * aliunde probari poſſet, ſi operae pretium foret, et diſertis verbis tradit THEO in Scholiis ad Arati Phaenomena p. 69. Ed. Oxon. verba eius haec ſunt. *Διὰ τὶ δὲ ἀπὸ καρκίνȣ ἤρξατο, καὶ ταῦτα τῶν αἰγυπτίων ἀεὶ ἀπὸ κριȣ̃ λαμβανόντων τὴν ἀρχήν. — οἱ δὲ αἰγύπτιοι εἰκότως ἀπὸ τȣ̃ κριȣ̃, ποιȣ̃νται τὴν ἀρχὴν, πάντα τὰ ζώδια κατὰ ἀναλογίαν λαμβάνοντες τῶν μελῶν· καὶ δὴ τὸν μὲν κριὸν κεφαλὴν εἶναί φασιν, ἐν ᾗ τὸ ἡγεμονικόν· ἐπειδὴ ὁ κριὸς τῶν προβάτων ἡγεμὼν, καὶ πρόοδός ἐςι, καὶ ὅτι ἐν τῷ κριῷ ὁ ἥλιος ἰσημερίαν ποιεῖται. Quamobrem vero Aratus a cancro initium fecit, cum tamen Aegyptii Zodiacum ab ariete auſpicati ſint? — Aegyptii vero recte omnino ab ariete initium ſumunt, cum animalia in ſignifero ſic locarent, vt aliquam cum membris corporis humani haberent congruentiam. Et arietem quidem cum capite comparant, in quo eſt principatus. Nam aries ouium princeps atque ductor eſt, et in ariete Sol aequinoctium facit.* Quoniam igitur Aegyptii, primum Zodiaci ſignum arieti aſſignarunt, in quo Sol aequinoctium facit, et ab eo tempore lucem, dierum nempe longitudinem, producit, ideo Solem illo ipſo tempore

* Poterit tamen, ſi tanti videatur, conſuli MACROBIVS in Somn. Scip. Lib. I. cap. XXI. pag. 75.

pore ſub imagine arietis pinxerunt, imaginem illam ſymbolicam ſumma religione conſecrarunt, eamque ſermone ſuo patrio *Amun* cognominarunt. Adſtipulatur his EVSEBIVS, qui Praepar. Euang. Lib. III. cap. XII. rationes ſymbolicas, ſtatuae cuiusdam Aegyptiae perſimilis ſigno Iouis Ammonis, exponens, ita ſcribit. *Et caput quidem arietis — congreſſionem Solis ac Lunae in arietis ſigno repraeſentat.*

Id etiam fabulae ſacrae, de Ammone Thebaeo, in vulgus ſparſae, confirmant.

§. 7. Non me latet, Graecos et Romanos Mythographos, longe aliam rationem, culti ab Aegyptiis et Libybus, ſub arietis forma, Ammonis, nobis offerre; ſed quae fabuloſam ſuam fictamque originem nimis manifeſto prodit. Equidem ipſi quoque Aegyptii, vt omnia, ita haec quoque Theologorum ſuorum placita, fabularum tegumentis inuoluerunt. Et ipſorum quidem hac de re λόγος ἱερὸς, fabula ſacra allegorica, vti eam a ſacerdotibus accepit HERODOTVS, huius eſt argumenti (vid. §. 3.) Hercules aliquando Iouem videre magnopere cupiuit, cumque hic tamen videri nollet, id tandem excogitauit, vt circumpoſita ſibi pelle arietina, tanquam arietem ſe ipſi conſpiciendum praeberet. Eaque de cauſa, ſacerdotes Thebaei, quotannis, certo die, arietem mactabant, et ad illud, ſignum Herculis adducebant. Commemorantur etiam aliae quaedam Aegyptiorum ſabulae, huic ſimiles et cognatae, ſed de quibus, ne hic prolixior ſim, cap. ſequenti, nonnihil addam. Graeci vero, et hos ſecuti Romani, fabulam illam Aegyptiorum ſacram, mirum in modum interpolarunt et incruſtarunt. Audiamus * SERVIVM, fabulam

* Similia, ſed adhuc magis fere corrupta leguntur apud HYGINVM Fab. CXXXIII. et in *Poëtico Aſtronomico* Lib. II c. 20. *Scholiaſten Germanici* p. 110. III. Edit. Sant- Andreanae, LVTATIVM in Statii Thebaid. Lib. III, 476. AMPELIVM libro memoriali cap. 2. TERTVLLI-

Iam canam Aegyptiae gentis, ſed graeco cultu exornatam, hunc in modum nobis referentem, in Virgilii Aeneid. Lib. IV. 196. *Liber, vel, vt alii dicunt,* HERCVLES *cum Indos peteret, et per deſerta Libyae exercitum duceret, fatigatus ſiti,* IOVIS *patris ſui implorauit auxilium, cui ille* ARIETEM *oſtendit, quem ſecutus ille, peruenit ad locum quendam, in quo* ARIES *terram pede ſuo ſcalpſit, e quo loco fons manauit. Vnde factum eſt, vt Ioui Hammoni ab harenis (ἀπὸ τῆς ἄμμου) dicto lingua Libyca, templum cum ſimulacro cum cornibus arietinis conſtitueretur. — Aut quia Libyae* (id eſt Libyes) *Iſammone arietem appellant.* Quis non in fabula hac origines Aegyptiacas confeſtim agnoſcat? Vide modo HERODOTVM, eumque cum iſta fabula confer. Habes enim et hic *Iouem*, et quidem *Ammonem*, habes *Herculem*, habes *arietem*, quem Iupiter Herculi oſtendit. Veroſimile igitur eſt, ſacerdotes Iouis Ammonis, in Marmarica, ad cuius Templum et Oraculum multo celebratiſſimum, innumerabilis hominum multitudo, ex Africa, Aſia, et Europa, confluere olim ſolebat. fabulam origine Aegyptiacam, omnium primo adulteraſſe, et rebus ſuis, labentibus annis, ſenſim magis magisque accommodaſſe, Graecos vero, moribus ſuis inhaerentes, eam adhuc manifeſtius corrupiſſe. Dixi, fabulam a ſacerdotibus Thebaeis in Aegypto primo excogitatam, poſtea ad Iouem Ammonem Libycum, in Marmarica adoratum, Graecisque vetuſtis multo notiorem, quam Thebaeum, detortam atque inflexam fuiſſe. Illius enim Ammonis Templum, in mediis ac horridis arenis ſitum, fontem habebant, quem vocant *fontem Solis*, naturae prorſus mira-

TVLLIANVM de pallio c. 3. MARTIANVM CAPELLAM Lib. II. p. 39.

mirabilis, ſi vera ſunt, quae * veteres narrant, illumque fabulae Graecorum, de quibus dixi, haud dubie deſignant. Ibi aries fontem oſtendit, e quo copioſa aquae vis manauit. Sed nihil tamen impedit, quominus etiam antiquiſſimae Thebaeorum de Ammone ſuo fabulae, arieti ſuo ſymbolico, id eſt ſoli arietis ſignum ingreſſo, virtutem iſtiusmodi tribuerint. EVSEBIVS certe, vbi Praeparat. Euang. Lib. III. c. 12. Simulacrum aliquod, Elephantinae in Aegypto dedicatum, deſcribit, ſuſpicioni huic locum relinquit, eique non parum fauet. Verba eius, latine conuerſa, malumus adſcribere. *Simulacrum prae ſe fert ſpeciem viri ſedentis, et colore coeruleo imbuti; ſed cui caput impoſitum eſt arietis. Loco diadematis regalis, gerit cornua hirci, quae circulum diſco ſimilem ſuſtinent. Et caput quidem arietis, cum cornibus hirci, congreſſionem ſolis ac lunae, in ſigno arietis; coeruleus vero color, lunae vim, ad cogendas et eliciendas aquas, in ea congreſſione praecipuam, repraeſentat.* Et ſane ver, quod Solis in arietem ingreſſus auſpicatur, humiditatis copia abundare, aut certe ſolere, nemini obſcurum eſſe poteſt. Aegyptii inſuper, qui incrementa Nili ſui, ſolis lunaeque virtuti in acceptis ferebant, initia illorum **, poſt veris auſpicia, id eſt, a ſolis in arietem tranſitu, expectabant, et numerare quodammodo incipiebant. Aries itaque Aegyptiis fontes aquarum vberrimos non promittebat modo, verum etiam aliquo modo aperiebat. Hoc innuebat fabula illa, vti eam ſacerdotes Aegyptii proponere ſolebant.

§. 8.

* DIODORVS *Siculus.* Lib. XVII. p. 528. ARRIANVS de expedit. Alexandri Lib. III. pag. 161. Edit. Blancardi. CVRTIVS Lib. IV. cap. 7.

** DIODORVS Lib. I. pag. 32. ARISTIDES in Aegyptio p. 93. b. Edit. Graec. Florent.

Concinunt Arabum de eadem re fabulae, et Tabula Bembina seu Isiaca.

§. 8. Praeter Graecos, Arabes etiam, qui olim libris nonnullis veterum Aegyptiorum et Graecorum vsi sunt, nunc deperditis, quique ex traditionibus Aegyptiorum antiquis, multa haurire potuerunt, vbi de rebus gentis huiusce vetustis agunt, etiam fabulam illam sacerdotalem de Ammone commemorant; alio quidem ornatu expolitam; sed quae tamen ad mentem priscorum in Aegypto Philosophorum satis prope accedere videtur. Eam ex MVRTADII, qui seculo XIII. floruit *, Libro *de mirabilibus Aegypti* p. 22. 23. hic transcribemus latine versam. *Aiunt Bardesirium sese per annos complures oculis hominum subduxisse, et nonnisi semel quouis anno, certo quodam et definito tempore, quo nempe Sol arietem ingreditur, conspiciendum se praebuisse, et tum quidem hominibus sui copiam fecisse, et cum iis sermones contulisse, etsi tamen oculis cerni ab iis non posset. — Post haec in nubibus, forma humana indutus, apparuit ipsis, ac tandem abscessit; sed imaginem tamen suam oculis ipsorum obuersari passus est* **, *in Templo solis, quo tempore is arietis signum ingrediebatur.* Si quis fabulam hanc Arabum, cum illa, quam HERODOTVS ex ore sacerdotum exceptam memoriae prodidit, curate conferat, intelliget facile, vtramque ex fonte eodem dimanasse, remque eandem allegorice designare, solennitatem nempe religiosam, illo anni tempore, quo sol in signum arietis transitum facit, a sacerdotibus totoque populo Aegyptiorum cum gaudio concelebratam. Sed omnium optime, fabula ista sacer-

* Editus ille est ex versione PETRI VATTIERII Paris. 1666. 12o. Fabulam eandem ex aliis scriptoribus Arabicis, vti videtur, refert etiam BENIGNVS de MAILLET Consul quondam Nationis Gallicae in Aegypto, *Description de L' Egypte.* Tom. II. p. 153. Edit. in 8o.

** Videtur intelligi Templum Ammonis Thebaeum.

ſacerdotalis, vti ab HERODOTO literis conſignata eſt, explicatur et mirifice illuſtratur, in celeberrima illa *Tabula Bembina*, quae et *Iſiaca* vocari ſolet. Cernitur enim illic in ipſo principio, *aries* ſacer, *Ammon* videlicet Aegyptiorum. Prope ipſum adſtat *Hercules*, vel *Horus*, namque hi multiplici ratione inter ſe conueniunt, quod cap. IV. Libri huius plenius oſtendemus. Adſunt praeterea tot certa indicia aequinoctii verni, ſiue ingreſſus ſolis in arietem, et religioſae ſolennitatis, tum per Aegyptum celebratae, vt dubium merito nemini ſupereſſe queat. Verum quoniam figuras illius Tabulae, ad negotium hoc ſpectantes, in * *ſpecimine nouae explicationis Tabulae Bembinae*, paucis quidem, ſed ſatis tamen, explicui, et quoniam infra cap. IV. eadem de re aliquid mihi repetendum eſſe video, poſſum nunc ad alia tranſire.

Alia fabula Aegyptiorum ſacra, de Ammone huc ſpectans, explicatur.

§. 9. Sed ſupereſt alius Aegyptiorum veterum hac ipſa de re ἱερὸς λόγος, quem literis prodidit EVDOXVS, Platonis auditor, et Aſtronomorum ſui temporis Princeps, qui in Aegypto aliquamdiu vixit, ibique ſacerdotum diſciplina vſus eſt. Ex eo autem PLVTARCHVS de Iſ. et Oſir, p. 376. iſta nobis conſeruauit. Φησὶ περὶ τȣ̃ Διὸς ὁ Εὔδοξος, μυθολογεῖν Αἰγυπτίȣς, ὡς τῶν σκελῶν συμπεφυκότων αὐτῷ μὴ δυνάμενος βαδίζειν, ὑπ' αἰχύνης, ἐρημίᾳ διέτριβεν. Ἡ δὲ Ἶσις διατεμȣ̃σα καὶ διαςήσασα τὰ μέρη ταῦτα τȣ̃ σώματος, ἀρτίποδα τὴν πόρειαν παρέσχεν. *De Ioue perhibet Eudoxus, fabulam Aegyptios celebrare, eum pedibus inter ſe adunatis, cum ire non poſſet, pudore ductum, in ſolitudine vixiſſe: Iſidem autem, diſſectis et diductis iis membris, Ioui greſſum expediuiſſe.* Fabula haec Aegyptiorum cana et genuina, de quo nemo facile

* In *Miſcellaneis* ſocietat. ſcientiarum Berolinenſis Tom. VI. p. 139. etc.

cile dubitabit, cum priori illa, quam ex HERODOTO ſupra (§. 3. 7.) deſcripſimus, cognatione iuncta eſt. Nam et in hac, vti in illa, *Iupiter Ammon* dicitur aliquamdiu in ſolitudine vixiſſe, nemini viſus; ſed poſtea rurſus conſpiciendum ſe praebuiſſe, et greſſum protuliſſe. Sed in poſtrema EVDOXI fabula, ratio allegorica redditur, cur Iupiter diu viſus non fuerit. Erant nempe pedes ipſi *συμπεφυκότες*, *concreti*, et *adunati*, vt proinde neutrum mouere, adeoque nec progredi, potuerit. Ideo pudore ductus, noluit videri. Poſtea cum diſcretis diductisque pedibus, gradum proferre commode iam poſſet, e ſolitudine in conſpectum aliorum prodiit. Diſtinguunt igitur fabulae Aegyptiorum, inter Iouem veluti claudicantem, vel facultate libere eundi priuatum, eundemque recte et ex animi ſententia procedentem. Iupiter claudicans, proprie non eſt *Amun*, adeoque nec, ſenſu ſtrictiori; *Iupiter* Aegyptiorum; ſed *Harpocrates*, cuius vel ipſum nomen, *claudicationem* prae ſe fert. Aegyptiae enim Ⲉⲣⲯ ⲱϭ-ⲣⲁⲧ, *Arpochrat*, et addita terminatione Graecorum, *Arpocrates*, vere ſonat *claudicantem pede*, quod infra, loco commodiori, cap. VI. plenius docebo. Eſt autem *Harpocrates* ſymbolum ſolis, hybernum ſolſtitium efficientis, ideoque in picturis Aegyptiorum ſymbolicis, pedes habet *συμπεφυκότας*, vel, vt loquitur * HORAPOLLO, *συνηγμένους*, id eſt *concretos*, et *adunatos*, quod diſtincte depictum, cernimus in *Tabula Bembina*, quodque ex veterum monumentis explicui **, in *Coniectaneis ad Clauſulam Tabulae Bembinae* §. 5. Iupiter vero commode pedes promouens, gradiensque, eſt ipſe *Amun*, Aegyptiorum *Iupiter*, ſiue ſymbolum

* Hieroglyph. Lib. II. cap. 3.

** *Miſcellan.* Berolinenſ. Tom. VII. p. 378. 379.

lum Solis efficientis aequinoctium vernale. Vnde iam patet, quare, cum *Harpocrates et Amun*, in Theologia Aegyptiorum, dii sint diuersi, tamen ad vnum referantur Iouem. Nam vterque, *Harpocrates*, et *Amun*, vnum designant *solem*, etsi alio, alioque respectu. Cur vero de altero dicatur, quod non videatur, de altero vero, quod conspiciendum se praebeat, ratio ex dictis reddi potest facillima. Nam, dum sol est *Harpocrates*, moratur in Hemisphaerio inferiori, nobis opposito, quo tempore solis lux quotidie minuitur, tenebrae vero praeualent, nos autem multis beneficiis solis priuamur; At vero dum est *Amun*, superius nostrum hemisphaerium ingressus, nos noua luce, nouo calore, nouisque beneficiis perfundit. Quod porro sol, dum solstitium hybernum efficit, dicatur *pede claudicans*, vel *pedibus concretus*, idem vero, quando aequinoctium vernum facit, *commode procedere* perhibeatur, Astronomorum filiis obscurum aut ignotum esse non potest. Nempe, vt PLVTARCHVS scribit, in libro *de procreatione animae* etc. p. 1028. Ὁ ἥλιος περὶ τὰς τροπὰς ἐλάχιστα, καὶ μέγιστα περὶ τὰς ἰσημερίας ἔχει κινήματα. *Solis circa Solstitia motus est pertenuis, at velox valde in aequinoctiis.* Sic vetus *Hesiodi in Theogoniam Scholiastes* pag. CLXVIII. a. Edit. Venetae *Trincauelli.* Τὸν ἰσημερινὸν κύκλον ὠκεανὸν οἶμαι καλεῖ διὰ τὸ ὠκέως τοῦτον διέρχεσθαι τὸν ἥλιον· τοὺς γὰρ τροπικοὺς βραδέως διέρχεται. *Circulum Aequinoctialem, Oceanum appellat, vt puto, quia eum sol ὠκέως celeri motu percurrit. In solstitiis vero motus eius est tardus.* Sol itaque, dum adhuc est Harpocrates, in solstitio hyberno tarde et segniter mouetur; sed in aequinoctio verno, motus eius est incitatus, et strenuus. Haec est profecto vera et genuina fabulae illius explicatio. Plura his addam infra cap. VI. de Harpocrate. Omnia quae dixi, egregie confirmat PROCLVS in Timaeum

Platonis

Platonis Lib. I. pag. 30. *Κριὸν ἐκεῖνοι διαφερόντως ἐτίμων, διά τε τὸν Ἄμμωνα κριοπρόσωπον καθιδρυμένον, καὶ ὅτι γενέσεως ὁ κριὸς ἀρχή, καὶ ταχυκινητότατός ἐστιν, ὡς περὶ τὸν ἰσημερινὸν* (ſubintellige *κύκλον*) *κατηστερισμένον.* *Arietem Aegyptii ſingularem in modum coluerunt, eo quod ſimulacro Ammonis apud ipſos caput arietinum imponatur. Accedit, quod aries, primum quippe zodiaci ſignum, principium ſit geniturae, et quod motus eius eſt velociſſimus, quia in illo ſigno Sol aequinoctium facit.*

Amun non eſt Chamus, Noachi filius.

§. 10. Erat itaque *Amun* Aegyptiorum filiis, re ipſa ſymbolum ſolis, in ſigno arietis aequinoctium facientis, ac ver auſpicantis, id quod nomen ipſum diuinitatis huius Aegyptiacum, *Amun*, ſi recte explicetur, mirifice confirmat. Sunt tamen, quod non diffiteor, viri eruditionis laude, merito ſuo celeberrimi, qui originem nominis iſtius, non diu, neque operoſe quaerendam eſſe putant, cum facillime et tutiſſime, in *Chamo*, Noachi filio, et Aegyptiorum progenitore inueniri queat. Non deeſt ſententiae huic ſua ſpecies, verique ſimilitudo, quandoquidem ex Scripturae paginis conſtat, a *Chamo* deſcendiſſe Aegyptios, hos vero, memoriam progenitoris, a quo ipſi omnes longa ſerie ortum traxerant, conſeruare et etiam religioſe colere voluiſſe, improbabile et a moribus illius aeui alienum non eſt. Multa hac de re dici et obſeruari poſſent. Verum nunc id vnum tantum monebo. Quisquis Theologiae Aegyptiacae genuinam indolem ſtudioſe et ſerio inueſtigauerit, nunquam ſe induci patietur, vt credat, *Amun* Thebaeum eſſe *Chamum* Noachidem. Ipſa quoque vtriusque nominis ſcriptio et conſideratio, quae tamen videtur viris doctiſſimis praecipuus ſententiae huius fundus fuiſſe, eidem profecto euidenter aduerſatur. Aegyptii nomen illud, quod ſaepius monuimus,

mus, ſcripſerunt Amun, Copti ⲀⲘⲞⲨⲚ, vide ſupra §. 3. (not. †) Prophetae *θεόπνευστοι*, idem efferunt אמון et המון, *Amon*, (vel *Amun*) et *Hamon*, (vel *Hamun*) quod iam monitum eſt §. 3, idque a pronuntiatione Aegyptiorum, quod nemo non illico videt aut nihil, aut certe perparum differt. At filio Noachi ſemper a ſcriptoribus ſacris nomen imponitur חם, *Cham*, et ab eo Aegyptus ipſa dicitur, ארץ חם, *Terra Chami*, Pſ. CV, 23. 27. CVI, 22. Veſtigia ſane longe luculentiora nominis *Cham*, ſuperſunt in Χημία, quomodo Aegyptios, regionem ſuam, vocabulo patrio appellaſſe, teſtatur PLVTARCHVS de Iſ. et Oſir. p. 364. Et Copti in libris ſuis Aegyptum nunquam aliter nominant, quam ⲬⲎⲘⲒ, *Chami*, aut Dialecto Thebaidis ⲔⲎⲘⲈ, *Kame*. Vnde HIERONYMVS Quaeſtion. in Geneſin hebraicis (Opp. Tom. II.) col. 514. HAM, *a quo et Aegyptus vſque hodie, Aegyptiorum lingua dicitur* HAM. A *Chamo* igitur erit ⲬⲎⲘⲒ, *Aegyptus*. Sed *Chami* et *Amun*, in lingua Aegyptiorum nulla prorſus cognatione ſe contingunt. Taceo iam, fabulas et traditiones antiquas Aegyptiorum, de *Ammone* ſuo, nihil omnino nobis offerre, quod ſuſpicionem virorum eruditorum, *Chamum* nempe latere in *Amun*, iuuare queat. Nam fabulas Graecorum de Ioue ſuo, Saturni filio, Neptuni et Plutonis fratre, ad *Ammonem* Aegyptiorum, ſine grauiſſimo errandi periculo, transferre profecto non licet.

Aliorum originationes vocis Amun examinantur.

§. 11. Extant quaedam nominis *Amun*, tum ex Hebraico, tum ex Arabico, tum etiam ex graeco ſermone, originationes et explicationes. Verum cum domeſtica in promtu ſint, ex genuina nempe Niligenarum lingua depromta, quid de peregrinis, longeque petitis, qualia cuiuis, cui ingenii facultas et copia ſuppetit, exſculpere facile eſt, cogitare vellemus? Liceat igitur mihi, vti alias, ita etiam nunc, vocem

Amun, ex auito Aegyptiorum ſermone deducere. Si magno cuidam Philoſopho, forte ARISTOTELI, ad quem ſaltem in eadem cauſa prouocat HESYCHIVS §. 2. allatus, credimus, vox *Amun* Aegyptiis *patrem* deſignauit. Id nos docet EVSTATHIVS in *Dionyſii Periegeſin* v. 212. vbi ita legitur. Τῶν δέ τις μεγάλων Φιλοσόφων Ἀμȣ̃ν καὶ πατέρα ἐιπεῖν ταὖτον ἐ͂ιναι ἱϛορεῖ. *Philoſophus aliquis magnus tradidit, dicere Amun, et patrem, idem valere.* Fateor tamen, me huius dictionis, in illo ſenſu, quantum meminiſſe poſſum, veſtigia nulla in lingua Aegyptiaca obſeruaſſe. Vti tamen in plerisque, et forte omnibus, linguis, infantes vocalis vti ſolent quibusdam infantilibus, quibus patrem et matrem compellant, quarum in libris non facile mentio occurrit, ita fieri etiam potuit, vt apud Aegyptios, liberi patres ſuos voce quapiam, ad ſonum τȣ̃ *Amun* accedente, alloquerentur, quod tamen, ſi res ita ſe haberet, ad explicandum nomen Dei Thebaei *Amun*, me iudice, vix quidquam conferre poſſet. Cum lingua Aegyptiaca apertius conſonat, illa nominis *Amun* interpretatio, quam PAVSANIAS adfert, etſi forte ipſi huic auctori minus intellecta. Ita autem is in Meſſen. p. 337. Edit. Kühnii: Ἄμμων ἐν Λιβύῃ, ἀπὸ τȣ̃ ἱδρυσαμένȣ ποιμένος, ὄνομα ἔχεν. *Ammon in Libya nomen accepit a paſtore, qui ipſi ſimulacrum dedicauit.* Habuit igitur Ammon, ſecundum iſtam traditionem, nomen hoc ſuum a paſtore, qui ipſi templum et ſtatuam dedicauit. Pauſanias ſine dubio id ſibi voluit, Paſtori illi Libyco, nomen fuiſſe *Ammoni*, eumque Deo, cuius Sacra illic inſtituit, nomen ſuum indidiſſe. Ita certe mentem eius cepit EVSTATHIVS, qui loco iam citato haec commentatur. Οἱ δέ Φασι τὸν ἐκεῖ Δία ἄμμωνα κληθῆναι, ἀπό τινος ὁμωνύμȣ ποιμένος, προκατάρξαντος τῆς τȣ̃ ἱερȣ̃ ἱδρύσεως. *Alii dicunt, Iouem Libycum Ammonem dictum fuiſſe, a paſtore quodam cognomine,*

mine, qui constructionem templi in eius honorem auspicatus est. Lepidam sane fabellam! sed primus etymologiae huius auctor, significare sine dubio voluit, *Ammoni* nomen inditum fuisse a quodam pastore. Etenim Aegyptiis ⲁⲙⲟⲛⲓ (*amoni*) *pascere* et *pastorem* sonat. Psalm. XXIII, 1. XLVIII, 14. LXXX, 1. Auctorem originationis huius crediderim graecum fuisse, sed linguae Aegyptiacae non rudem. Quia igitur Ammoni ouis sacra erat, credidit, eum, vt loquitur * TERTVLLIANVS, *ouium diuitem esse*, eique oues curae esse, persuasit sibi, Ammonem esse Deum pastorum. Aliam eiusdem nominis interpretationem, ex lingua Aegyptiorum dedit nobis HECATAEVS, scriptor admodum antiquus, apud PLVTARCHVM de If. et Osir. p. 354. Ἑκαταῖος ὁ Ἀβδηρίτης φησὶ τούτῳ καὶ πρὸς ἀλλήλους τῷ ῥήματι (Ἀμοῦν) χρῆσθαι αἰγυπτίους, ὅταν τινὰ προσκαλῶνται· προσκλητικὴν γὰρ εἶναι τὴν φωνήν. *Hecataeus Abderita hoc verbo* (Amun) *vti Aegyptios inuicem ait, cum alter alterum vocat: esse enim vocem, aliquem ad se vocandi.* Recte profecto et vere. Nam ⲁⲙⲟⲩ (*Amu*) et ⲁⲙⲱⲓⲛⲓ (*Amoini*) pro δεῦρο, *Adesdum*, et *accede*, et pro δεῦτε, *adeste*, *accedite*, sexcenties in Coptorum libris legitur. Vide sis Matth. XIX, 21. Marci V, 8. Matth. XI, 28. Marci XII, 7. Et hanc peruetusti scriptoris interpretationem non penitus spernendam esse, nunc iam videbimus.

Ex nostra sententia Amun Aegyptiis significat lucidum, vel lucem rebus inferentem.

§. 12. Adfert autem PLVTARCHVS loc. cit. aliam eiusdem nominis explicationem ex MANETHONE, qui, regnante in Aegypto Ptolemaeo Philadelpho, sacerdotibus praefuit, eaque ita habet. Μανέθως μὲν ὁ Σεβεννύτης, τὸ κεκρυμμένον οἴεται καὶ τὴν κρύψιν ὑπὸ ταύτης δηλοῦσθαι τῆς φωνῆς. *Manethos Sebennyta ea voce* (Amun) *occultatum et occultationem*

* De Pallio cap. 3.

nem iudicat significari. Nescio, vtrum PLVTARCHVS mentem MANETHONIS recte perceperit, an vero error in verbis his admissus, ipsi Manethoni potius tribui debeat, quod vero ita dissimile profecto non est. Nam Manethonem in vniuersum rerum graecarum longe peritiorem fuisse, quam priscarum gentis suae, indiciis non paucis certo comperi. Videtur mihi haec Manethonis originatio, cum illa, quam ex MACROBIO §. 5. attuli, recte comparari posse. Si auctori huic aures praebemus, *Ammonem Deum, Solem occidentem Libyes existimarunt.* Per *Solem occidentem*, auctor huius originationis videtur designare voluisse, *Solem in hemisphaerio inferiori latentem*, quem Aegyptii, vti infra docebo cap. V. etiam ἀίδην et ἀέρατον, id est, *inuisibilem* nuncupabant. At vero *Ammonem* Aegyptiis non significare solem in hemispherio inferiori absconditum, verum ea contra, ex hemisphaerio inferiori, ad superius iam euectum, fidem faciunt, quae disputauimus §. 6. 7. 8. 9. Idem plane dicendum est, de originatione MANETHONIS, quam nobis PLVTARCHVS seruauit. Vox *Amun* non *occultationem* et *absconsionem*; sed vicissim *ortum lucis ex occultis tenebris*, significat. HECATAEVS, quem deinde PLVTARCHVS laudat, mentem sacerdotum Aegypti, longe melius assecutus est, etsi tamen verbis eius quaedam etiamnum subsit obscuritas. *Hecataeus*, inquit auctor noster, *verbo Amun Aegyptios vti inuicem dicit, cum alter alterum vocat.* (Vide §. 11.) Et tum ista subiungit. Διὸ τὸν πρῶτον θεὸν, τῷ παντὶ τὸν αὐτὸν νομίζȣσιν, (lege νομίζοντες) ὡς ἀφανῆ καὶ κεκρυμμένον ὄντα, προσκαλȣμενοι καὶ παρακαλȣντες ἐμφανῆ γενέσθαι, καὶ δῆλον αὐτοῖς, Ἀμȣν λέγȣσιν. *Ideoque principem deum, quem eundem cum vniuerso putant, vtpote obscurum et absconditum, aduocant rogantque, vt se ipsis conspiciendum praebeat, ac manifestet, dicen-*

centes Amun. Vides hic veſtigia non adeo obſcura fabulae illius ſacrae Aegyptiorum, (de qua §. 3. 7. 8.) Herculem in votis habuiſſe, vt Iouem huc vſque inuiſibilem, obſcurum, et abſconditum, videre poſſet, vtque ille prodiret, ſeque conſpiciendum praeberet, quae, ſi quid iudico, vera eſt nominis *Amun* originatio et interpretatio. IAMBLICHVS, ſi in *Ammone* agnouiſſet *Solem*, illiusque Numen, ad notiones Metaphyſicas cerebri ſui, non infeliciter contorſiſſet, et inuitum inflexiſſet, veram profecto nobis etymologiam nominis iſtius promeret. Sic enim is *de Myſteriis* Sect. VIII. c. 3. *ὁ γὰρ δημιȣργικὸς νȣ̃ς — ἐρχόμενος μὲν ἐπὶ γένεσιν καὶ τὴν ἀφανῆ τῶν κεκρυμμένων λόγων δύναμιν εἰς φῶς ἄγων, Ἀμῶν κατὰ τὴν τῶν αἰγυπτίων γλῶσσαν λέγεται. Opifex quippe mens, quatenus ad generationem deſcendit, et incognitam rationum latentium vim producit in lucem, lingua Aegyptiaca dicitur Amon.* Id certe in hac interpretatione verum eſt, nobisque facem profert, quod HECATAEVS et IAMBLICHVS ex traditione ſacerdotum Aegypti haud dubie acceperunt, quamuis minus recte intellectum, *Amun* ſignificare *rerum latentium et abſconditarum in lucem productionem*, vel eum, *qui rem latentem ex tenebris in lucem profert:* Id vero iam ex lingua Aegyptiaca diſtinctius explicemus. Nempe *Amun* Aegyptiis ſignificabat *productionem lucis ex tenebris;* Aegyptiorum ſermone vero *lux* audit ⲠⲞⲨⲰⲒⲚⲒ (*V- oini*) et dialecto Aegypti ſuperioris ⲠⲞⲨⲞⲈⲒⲚ. (*V- Oein*) In vtraque hac voce, articulus generis indefinitus ⲠⲞⲨ, vt in pluribus aliis, labente tempore, videtur coaluiſſe cum primitiuo, quod eſt ⲰⲒⲚⲒ, (*Oini*) vel dialecto antiquiori ⲞⲈⲒⲚ, (*Oein*). Quod ſi iam HECATAEI etymologiam probamus, ⲀⲘⲞⲨ-ⲞⲈⲒⲚ, (*Amu-oein*) ſignificaret: *Adeſto lux.*

Ita interpretati vocem noſtram videntur illi: a quibus Hecataeus originationem ſuam didicit. Sed cum tamen talis interpretatio nominis Diuini, multis videri poſſit, nimium inſolens, et certe aliquid praeferat auribus noſtris inſuetum, monebo, me in *Dictionario* KIRCHERI, quod ille cum verſione ſua, ex codice MS. edidit, p. 355. haec legiſſe. ⲁⲙⲟⲩ ⲉ̀ⲃⲟⲗ, *educo*, vel *egredi facio*, id eſt, *rem voco, vt praeſto ſit*, quae locutio in Scriptura de Deo adhiberi ſolet. Equidem Dictionario illi Kircheriano, in quo ſaepiſſime, modo ignorantia, modo mala fides Kircheri, nimis aperte ſe prodit, non ſemper ſecure confido; ſed hic tamen cur diffidam, rationem nullam video. Si igitur res ita ſe habet, ⲁⲙⲟⲩ-ⲟⲉⲓⲛ, *(Amu-oein)* eſſet, *lucem educens*, vel *egredi faciens*, nempe e tenebris, quae eſt quoque interpretatio IAMBLICHI. Sed ſi quis in hac interpretatione idcirco forte haereat, quod hic in vocibus ⲟⲩⲱⲓⲛⲓ, et ⲟⲩⲟⲉⲓⲛ, integra ſyllaba ⲟⲩ reſecetur, quod mihi quidem difficultatem prorſus nullam parit, poſſumus quoque interpretationem noſtram in illorum gratiam ita temperare, vt ſyllaba iſta remaneant. Nempe ⲁⲙⲫⲟⲩⲱⲓⲛⲓ, (*amphuoini*) et, quod plane idem eſt, omiſſa tantum nota generis maſculini ⲫ, ⲁⲙⲟⲩⲱⲓⲛⲓ, (*amuoini*), ſignificat *lucidum*, vel *inferentem lucem*, In Dialecto Thebaidis id effertur ⲁⲙⲟⲩⲟⲉⲓⲛ, (*Am-ouein*) atque hoc poſterius puto eſſe verum nomen Aegyptiacum *Amun*. Nam ex noſtra hodierna pronuntiandi literas illas et vocales ratione, quae hodieque apud diuerſas gentes eſt ſane diuerſiſſima, aeſtimari non debet vetus pronuntiatio Aegyptiorum. Deprehendimus quidem nomen hoc in ipſorum Coptorum libris ſcribi ⲁⲙⲟⲩⲛ. Vide ſupra §. 3. (not. †.) ſed boni

hi

hi Copti, Christiani, et quidem sequioris temporis, rerum auitarum patriae suae prorsus vtique ignari erant. Et in vniuersum, vbi semel Aegyptii literas graecorum adoptarunt, et linguae etiam ipsorum paulatim assuefacti sunt, horum scriptio et pronuntiatio etiam praeualere coepit. Vidimus autem §. 2. Graecos nomen istud pronuntiasse et scripsisse Αμȣ͂ν. Secuti eos igitur sunt Aegyptii, literis eorum vtentes. Erant tamen alii, qui pronuntiarent scriberentque Αμῶν, (§. 2.) vnde Graecorum Iupiter *Ammon*, et hanc scriptionem nominis istius suam fecerunt Prophetae Sancti V. Testamenti §. 3. Ex quo intelligitur, diuersitatem aliquam in pronuntianda voce ⲀⲘⲞⲨⲚ, fuisse in ipsa Aegypto. Ratio ceteroquin denominationis huius, ex supra dictis satis perspici a quouis potest. Quibus nunc hocce addo, quod omnia illa illustrabit. Status nempe mundi nostri, dum sol in hemisphaerio inferiori haerebat, Aegyptiis dicebatur *nox tenebricosa.* Vide Lib. I. c. I. §. 14. Quam non conuenienter igitur, a sapientibus illius gentis, sol dictus est *lucidus*, vel *lucem inferens*, *secumque vehens*? vbi ex hemisphaerio inferiori emergens, tenebras pristinas dispellens, statumque illum tristem in laetiorem conuertens, mundo apparet, vel *, vt loquitur Poëta

— vbi pulsam hyemem Sol aureus egit
Sub terras, coelumque aestiua luce, reclusit.

Pluribus haec ex MANILII *Astronomico* illustrari possent. Sed nunc sequentia sufficiant Lib. I. v. 646. Edit. Bentleii, quam et expressi.

Namque aries Phoebum repetentem sidera Cancri
Inter principium reditus finemque coërcet,
Tempora diuiso iungens concordia mundo:
Conuertitque vices, victumque a sidere brumae
Exsuperare diem *iubet, et succumbere noctes;*
Aestiui donec veniant ad sidera cancri

 Hic

* VIRGILIVS Lib. IV. Georg. 51.

Hic eſt Sol, quem Aegyptii dicebant *clarum* et *ſuperum* teſte MACROBIO Satur. Lib. I. c. XIX. En *Iouem Ammonem* Aegyptiorum!

CAPVT III.

De Semo, vel Somo, vel Chone, Aegyptiorum Hercule.

§. I.

Inter Ammonem Aegyptiorum, eorundemque Herculem, magna eſt affinitas et neceſſitudo.

Ioui Ammoni, in Feſto Thebaeorum Aegyptiorum ſolenni, adiungebatur is, quem Graeci *Herculem* nominare conſueuerunt, et quem ſcimus Aegyptiis Numen fuiſſe maximum et ſacro ſanctum. Verba HERODOTI, quibus id docetur, etſi capite priori ad teſtimonium iam vocata, hic quoque deſcribere non pigebit, quia toti noſtro argumento, quod hic perſequimur, lucem adferunt non mediocrem. Ita autem ſcriptor hicce antiquiſſimus Lib. II. c. 42. *Thebaei et quicunque propter illos, ab ouibus abſtinent, aiunt ideo ſibi conditam hanc legem, quod Iupiter, cum ab Hercule, cernere eum vehementer cupiente, cerni nollet, tandem aſſiduis eius precibus permotus, hoc commentus ſit, vt amputato arietis capite, ac pelle villoſa, quam illi detraxerat, ſibi circumpoſita, ita ſeſe Herculi oſtenderet.* Et interiectis quibusdam, iſta mox ſubnectit. *Certo tantum die quotannis in feſto Iouis arietem vnum obtruncant, cuius pellem detractam, hunc in modum Iouis ſimulacro induunt, ad illudque aliud deinde ducunt Herculis ſimulacrum.* Non diſſimilia ſacerdotes Aegyptiorum, etiam de Horo, et de Amenophi, in vulgus ſpargebant. De Amenophi certe refert MANETHO ſacerdotum in Aegypto Prin-

Princeps, ex gentis ſuae traditionibus, * *quod affecta-verit θεῶν γενέσθαι θεατὴς, ὥσπερ Ὧρ, εἷς τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων. Deorum conſpectu frui, quod etiam contigiſſet Horo, vni eorum, qui ante ſe imperium tenuerint.* Fabula haec, non ſecus ac illa de Hercule, non ad hiſtoriam rerum, ab antiquis Aegyptiis geſtarum; ſed ad Theologiam ipſorum fabuloſam ſpectat, eamque nos loco aliquo commodiori explicabimus. Erat igitur in Theologia illa fabulari, ſumma inter *Ammonem* et *Herculem* amicitia atque neceſſitudo. Cum vero antehac, liquido iam probauerimus, Ammonem Aegyptiorum, ſymbolum fuiſſe ſolis, in hemiſphaerio ſuperiori aequinoctium efficientis, verque laetum auſpicantis, ſagaci et cordato rerum aeſtimatori difficile non erit, ex his colligere, Herculem gentis illius, ad ſolem quoque, ac ſpeciatim vernum, referendum eſſe.

Aegyptiorum Hercules, ab Hercule Graecorum Thebano, penitus diuerſus.

§. 2. Aegyptiorum *Herculem*, vti Graecis, Numen hoc auitum Niligenarum vocare placuit, ab Hercule Graecorum, Iouis et Alcmenae filio, ac poſt mortem, ex heroum numero, in coetum deorum translato, † alium plane ac diuerſum eſſe, ipſi Graeci, quod raro faciunt, vltro fatentur. Nam Hercules Aegyptius, non Ioue, ne Alcmena quidem; ſed *Nilo natus traditur*, quod CICERO nos docet *de Nat. Deor.* Lib. III. c. 16. Id auctor idem, ſicut et alii plurimi, de aliis pariter Aegyptiorum diis obſeruat, illis nimirum, qui Aegypto plane proprii erant, quibusque parentes non aſſignabantur. Ad haec id quoque Aegyptiis Graeci non inuiti largiuntur, ipſorum Herculem, ſuo immenſum eſſe antiquiorum.

* Apud IOSEPH. aduerſus Appionem Lib. I. p. 460. Edit. Belgicae.

† HERODOTVS Lib. II. c. 43. ſignificat Herculem Graecorum, Aegyptiis penitus ignotum eſſe.

HERODOTI ea de re haec ſunt verba Lib. II. c. 43. *Atqui vetuſtus quidam Deus eſt apud Aegyptios Hercules, et, vt ipſi aiunt, decem et ſeptem annorum millia elapſa ſunt ad Amaſim regem, ex quo ex octo Diis principibus facti ſunt duodecim, quorum vnum Herculem arbitrantur.* Plura eo loco habet ſcriptor ille, quae huc egregie faciunt, ſed quae apud ipſum legi malo. Illisque addi merentur, quae de Hercule eodem memoriae prodiderunt DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 21. et Lib. III. p. 207. fin.* aliique. Neque id etiam obſeruatione noſtra indignum eſt, quod HERODOTVS acceptum ex relatione ſacerdotum Aegyptiorum, litteris prodidit, Herculem in gente illa cenſeri inter deos duodecim maiores, quales agnouerunt etiam Graeci et Romani, ſed quibus illi tamen, Herculem ſuum Thebanum, nunquam annumerarunt.

Numen illud Aegyptii ſomnum appellabant.

§. 3. Numini huic Aegyptiorum, quod Graeci *Herculem* appellant, patrium et auitum nomen fuiſſe *Som*, vel *Dſom*, non eſt quod dubitem, quamuis videam in ſcribendo iſthoc nomine, veteres Graecos variaſſe, forte, quod prima nominis Aegyptiaci litera, quae in Coptorum libris, hanc figuram habet, ϫ, non reſpondeat literae alicui graecae, adeoque non ita commode a Graecis exprimi poſſit. Auctori *Etymologici magni*, Numen illud ΧΩΝ audit. Sic enim in voce Χῶνες ſcribit. Τὸν ἡρακλῆν φασὶ κατὰ τὴν αἰγυπτίων διάλεκτον Χῶνα λέγεσθαι. *Dicunt Herculem lingua Aegyptiorum CHONem vocari.* Seruat hanc pronuntiandi rationem *COCHONe* regio, cuius ex MANETHONE meminit EVSEBIVS in *Chronico* graeco Scaligeriano p. 14. Ὀυενέφρης, inquit,

* ARIANVS de expedit. Alexandri Lib. II. p. 125. Edit. Blancardi, TACITVS Annal. Lib. II. c. 60. MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 20.

quit, ἐφ' ȣ̃ λιμὸς κατεχε τὴν χώραν, ὃς καὶ τὰς πυραμίδας τὰς περὶ τὴν ΚΩΧΩΝην ἤγειρεν. *Venephres, ſub quo fames Aegyptum afflixit, qui et Pyramides, quae ſunt prope COCHONen erexit.* Eadem, ex EVSEBIO leguntur apud SYNCELLVM p. 54. *Cochone*, me quidem iudice, * quod alias pluribus perſecutus ſum, eſt illa regio Aegypti, quae in hiſtoria Moſis, *Goſen* nominatur, et vocem hanc *COCHON* interpretor *Heracleopolin*, id eſt *vrbem*, vel, *regionem Herculi conſecratam.* Vbi tamen non diſſimulaui, IVLIVM AFRICANVM, qui eadem MANETHONIS verba refert apud SYNCELLVM p. 55. loco *Cochones* ſcribere ΚΩΧΩΜην, *COCHOMen*. Haec vltima vocis iſtius ſcriptio, melius etiam atque accuratius vocem Aegyptiacam exprimit, quod mox videbimus. In ERATOSTHENIS Catalogo regum Thebaeorum, ſemel iterumque nomen illud ipſum effertur Σὲμ, *Sem*, cuius diſcrepantiae cauſa alia nulla eſt, quam, quod iam monui, litera Aegyptiaca ϫ, quam Graeci, non vno modo, literis gentis ſuae propriis, exprimere ſolent. Rex in catalogo illo vigeſimus ſextus, nomen habet Σεμφρȣκράτης, vbi legendum cenſeo Σεμφȣκράτης, idque ERATOSTHENES interpretatur *Herculem Harpocratem.* Nempe Σὲμ eſt nomen *Herculis*, et Φȣκράτης, *Harpocratem* deſignat, quod infra cap. VI. curatius explicabo. Ex his, quae dixi, corrigi facile poterit, nomen regis alterius, in Catalogo illo quinti. Nam hodie in SYNCELLO legitur Πέμφως, quod ERATOSTHENES, ex lingua Aegyptiorum interpretatur Ἡρακλείδην, quaſi dicas, *natum ex Hercule*, *Herculis ſtirpem.* Et id profecto Σέμφως Aegyptiis deſignat, qua ratione proinde locum illum corrigi oportere

* Diſſert. VII. de Terra Goſen §. 3.

tere, dudum eſt, quod † monui. A nomine hoc ſic ſcripto, inſigniter recedit lectio HESYCHII, in cuius Gloſſario et iſta occurrunt. Γιγνῶν, οἱ δὲ Γιγῶν, Πάταικος — οἱ δὲ αἰγύπτιον ἡρακλέα. *Gignon, nonnullis Gigon*, †† *Pataecus — quidam vero volunt*,* *ſic dici Aegyptiorum Herculem.* Sed mittamus has lectionis et ſcriptionis varietates, et ad exponendam potius veram nominis huius ſignificationem pergamus.

Som, vel Dſom quod eſt nomen Aegyptiacum Herculis, ſignificat virtutem Deorum.

§. 4. Difficile non eſt, nominis huius Aegyptiaci, rationem dare facilem, et perſpicuam, ex qua ſimul intelligi confeſtim poterit, cur Graeci, cum ipſis nominis iſtius vera ſignificatio expoſita fuiſſet, Numen hoc cum *Hercule* ſuo contulerint, cum ceteroquin duo illa Numina, nulla re, niſi ſolo nomine, quod vtrique idem eſſe voluerunt Graeci, inter ſe conueniant. Dixi iam in alia commentatione, vocem Aegyptiam mihi videri ſcribendam ϪⲰⲘ, (*Dſiom*) quod in priſca gentis illius lingua, *virtutem*, *robur*, et *potentiam* ſignificat, quoniam in hoc Numine Aegyptii, virtutes illas non minus impenſe venerabantur, quam Graeci in ſuo Hercule. Non melius hancce originationem confirmare poſſum, quam verbis MACROBII, qui ſe rerum Aegyptiacarum indagatorem curioſum, neque imperitum, vbique oſtendit. Sic autem is Saturn. Lib. I. c. 20. *Sacratiſſima et Auguſtiſſima Aegyptii Herculem religione venerantur, vltraque memoriam, quae apud illos retro longiſſima eſt, vt carentem initio colunt. Ipſe creditur et gigan-*

tes

† Annotat. in Eratoſtenis Catalogum, in VIGNOLII Chronol. Tom. II p. 739.

†† *Pataeci* ſunt Dii Phoenicum, in tutelis nauium exſculpti. Vide HERODOT. Lib. III. c. 37. HESYCH. in πάταικος.

* Poſſet *Gigon* explicari σι-ϪⲰⲘ *Schi-dſom*, id eſt, *virtutem aſſumens*. Hoc illuſtrandum ex §. 4.

** De Terra Goſen Diſſ. VII. §. 5.

tes interemisse, cum coelo propugnaret, quasi VIRTVS DEORVM. Et paulo ante de Graecorum Hercule dixerat. *Nec aestimes, Alcmena, apud Thebas Boeotias, natum, solum vel primum Herculem nuncupatum. Imo post multos atque postremus ille, hac appellatione dignatus est, honoratusque hoc nomine, quia nimia fortitudine meruit nomen* DEI VIRTVTEM REGENTIS. Quod auctor hicce de Hercule, ex Aegyptiorum doctrina tradit, non parum ex eo illustratur, quod Pythagoras, qui in Aegypto, Sacerdotum discipulus dui fuit, et ex illorum Philosophia, et Theologia, in suam plurima transtulit, Herculem dixerit, τὴν δύναμιν τῆς φύσεως, *virtutem*, siue *potentiam naturae*, teste IAMBLICHO de *vita Pythagorae* cap. 28. p. 131. Edit. KVSTERI. Nomen igitur *Herculis* Aegyptiacum, secundum MACROBIVM, sonat *Deum virtutis*, siue, vt ille loquitur, *Deum virtutem regentem*, vel VIRTVTEM DEORVM. Quare facile mihi persuadeo, plenum *Herculis* huius nomen apud Aegyptios fuisse ϪⲞⲘ ⲚⲚⲞⲨϮ, *Dsom ennuti*, id quod significat *virtutem Dei*, vel *virtutem Deorum*, ipsos vero nomen hoc paulo longius, communi sermone contraxisse, et abbreuiate ϪⲞⲘ, *virtutem* dixisse. Plenioris illius, quod dixi, nominis, vestigia, visus mihi sum deprehendere in Nomo *Sebennytico* inferioris Aegypti, quem Herculi sacrum fuisse, ex indiciis non obscuris colligo, qua de re alias loco magis opportuno. Testantur itineraria recentiorum, eruditis probata, vrbem illam clarissimam, veteribus dictam *Sebennytum*, hodie ab indigenis pariter ac Arabibus nuncupari *Sammanud*, aut *Semenud*, vnde suspicio mihi oborta est, verum illius nomen Aegyptiacum fuisse ϪⲞⲘ ⲚⲚⲞⲨϮ idque postea confirmatum vidi auctoritate *Scalae* Coptico-Arabicae, vel Dictionarii a KIRCHERO editi, vbi p. 208. legitur.

legitur. *Semanutha* ⲬⲈⲘⲀⲚⲞⲨϮ Hoc igitur opinor fuisse verum et antiquissimum Dei illius Aegyptiorum, quem Graeci *Herculem* interpretantur, nomen.

§. 5. Quod si verbis MACROBII presso nimis pede inhaereamus, dicendum erit, Aegyptios per Herculem suum, ipsum totius vniuersi Opificem designasse. Nam si eum audimus, *Aegyptii Herculem — vt carentem initio coluerunt.* Is vero tantum potest esse Opifex, qui ipse, cum sit a se, initio caret, entibus vero reliquis omnibus, initium et existentiam dedit. In eundem fere sensum, ATHENAGORAS quoque pro Christianis p. 18. Doctrinam Orphicam de Hercule contorquet. *Fuit enim aqua secundum Orpheum, principium omnium: ex aqua subsidente formatus est limus, et ex vtroque animal ortum est draco, cui adnatum erat caput leonis, corpus vero medium continebat faciem Dei, quem Herculem et tempus vocant. Ab Hercule ortum est, ouum immensae magnitudinis, quod dum completur et incubatur, a genitore suo per attritionem vim passum, in duas partes dissiliit: et superior quidem in coeli formam perfecta est: inferior vero delapsa terram constituit.* Doctrina, quae hic Orpheo tribuitur, admodum diuersa est, a genuina illa et antiqua Poëtae illius Philosophi, de origine rerum omnium, Theologia, quam Lib. I. c. II. §. 8. exhibui, eo maxime, quod quae Orpheus ipse ad Vulcanum Masculo-foemininum retulit, iunior hic placitorum Orphicorum interpolator, Herculi tribuere maluerit. Ego in hac doctrinae Orphicae incrustatione, non possum non agnoscere ingenium Pythagoraeorum et Platonicorum recentiorum, qui per † θεοκρασίαν, sibi inprimis caram, Deorum Aegypti attributa et virtutes, libenter commiscebant et con-

Aegyptiorum Hercules ipsis non erat creator mundi.

† SVIDAS in voce διαγνώμων, et DAMASCIVS in vita Isidori apud PHOTIVM Biblioth. Cod. CCXLVII. p. 1049.

et confundebant, ac ſigillatim ea, quae vetuſtior huius gentis Theologia Vulcano adſcripſerat, ad alia etiam Numina transferebant, cuius rei ſpecimina quaedam dedi Lib. I. c. II. §. 8. cap. IV. §. 8. 9. Lib. II. c. II. §. 5. Sed pergamus iam potius ad inueſtigandum Aegyptiorum antiquiorum de Hercule ſuo Theologiam.

§. 6. Nihil autem certius eſt, et teſtatum magis, quam, priſcos Aegyptiorum Philoſophos, Herculem ſuum in vniuerſum retuliſſe ad Solem, tanquam ſymbolum eius, auita religione conſecratum. Ipſe ille Theologiae Orphicae interpretator, de quo paulo ante dixi, id ſaltem ex vetuſtioribus Theologiae Aegyptiae placitis retinuit, quod *Herculem* eundem dixerit cum *Tempore*. Operae pretium eſt, cum ATHENAGORA conferre DAMASCII περὶ ἀρχῶν fragmentum à WOLFFIO editum in Anecdotis Tom. III. p. 254. vbi ſic lege, ὠνομάσθαι δὲ χρόνον ἀγήρατον, καὶ Ηρακλέα τὸν αὐτόν. *Vocatum eſt* principium illud, *Tempus ſenectutis expers*, *idemque etiam Hercules.* Temporis vero cauſa efficiens eſt Sol, ideoque eum a nobiliſſimo hoc effectu Aegyptii dixerunt *Oſiridem*, id eſt, vt * ſuo loco id interpretati ſumus, *effectorem temporis*. Hercules itaque cum Oſiride, ſed certo tantum quodam reſpectu, idem erat. Id vel ex fabulis Aegyptiorum allegoricis de Hercule, etiam prouti eas Graeci adulterarunt, non obſcure perſpici poteſt. Sacerdotes Aegyptii tradebant de *Hercule*, (vide ſupra §. 1.) eum aliquando cupiuiſſe videre *Iouem*, et hunc exoratum tandem, ipſi apparuiſſe ſub ſpecie *arietis*. Quod Aegyptii referebant, ad *Herculem*, Graeci praedicabant de *Libero* ſiue *Baccho* **, ita ſolent appellare *Oſiridem*. Ab iis hoc mutuatus eſt SERVIVS in Virgilii IV. Aen. 196.

Verum erat Symbolum Solis, vnde cum Oſiride nonnunquam confunditur.

LIBER,

* Lib. II. c. I. §, 14.
** Vide Lib. II. c. I. §. 5.

LIBER, (i. e. Osiris) *vel, vt alii dicunt* HERCVLES, *cum — per deserta* Libyae *exercitum duceret, fatigatus siti,* IOVIS *patris sui implorauit auxilium, cui ille arietem ostendit etc.* Conceptis verbis SERVIVS hic docet, id quod Graeci plerique narrant de *Libero,* vel *Osiride,* alios ad *Herculem* transferre. Alii omisso plane *Herculis,* nomine, solus tantum *Liberi,* vel *Osiridis* mentionem faciebant. Ita LVTATIVS interpres *Statii,* in huius *Thebaida* L. III. v. 476. haec scribit. *Liber cum ex India veniens in deserta, et extrema parte Libyae teneretur, ac siti laboraret exercitus, dicitur rogasse Iouem, vt se patrem probaret. Vnde ex harena subito ARIES apparuit.* Quod igitur sacerdotes Aegyptii, teste HERODOTO, de Hercule suo narrabant, id ipsum Graeci plerumque tribuebant Osiridi, et de illo intelligebant, tanquam illi duo, re ipsa, aliquo modo vnus essent. Potest huc non incommode, et illa Aegyptiorum traditio fabulosa trahi, cuius DIODORVS *Siculus* meminit p. 15. Edit. Wechel. Herculem *fuisse summum militiae praefectum in toto regno Osiridis.* Nempe Hercules est ϫⲱⲙ ⲛⲛⲟⲩϯ, *virtus, robur, potestas Dei,* puta *Solis.*

Et quidem quatenus Sol tempus, atque annum efficit.

§. 7. Sed ipsum hoc adhuc certius et luculentius, ex Aegyptiorum ritibus sacris et inuocationibus solemnibus, MACROBIVS sic probat Saturnal. Lib. I. cap. 20. *Praeterea Sacrorum administrationes apud Aegyptios multiplici actu multiplicem Dei asserunt potestatem, significantes, Herculem hunc esse* τὸν ἐν πᾶσι, καὶ διὰ πάντων ἥλιον (*Solem, qui est in omnibus et per omnia.* Concinit cum his MACROBII, illa Aegyptiorum traditio sacra, cuius commeminit PLVTARCHVS de Iside et Osir. p. 367. Καὶ τῷ μὲν ἡλίῳ τὸν Ἡρακλέα μυθολογοῦσιν ἐνιδρυμένον συμπεριπολεῖν. *Fabulantur* Aegyptii, *Herculem in Sole positum, vna cum illo circumferri.* Perquam his consen-

consentanea sunt, quae Tyrii, Aegyptiorum coloni, de Hercule suo, antiquissimo et maximo Numine, sacris carminibus celebrare solebant. Hercules ille lingua ipsorum dicebatur *Melcartus*, quod, vti non infeliciter SELDENVS auguratur, *de Diis Syris* Syntagm. I. c. 6. p. 183. 185. nihil aliud est, quam מלך עריץ, *Rex praevalidus*, idque fere idem, nomen Herculis Aegyptiacum quoque sonat. Et Herculem Tyriorum, nonnunquam dici Aegyptium, opportune monuit, et auctoritatibus idoneis probauit* GERH. IOH. VOSSIVS de Idolol. Lib. I. c. XXXIV. Certe magnam fuisse in Sacris vtriusque Numinis convenientiam, iam obseruatum reperio. De illo autem Tyrio Hercule, NONNVS *Panopolitanus*, Aegyptius, non quidem poëta excellens, sed omnis tamen antiquitatis bene peritus, ita canit, *Dionysiacon* Lib. XL. p. 683. vers. fin. Edit. graec. Antw.

Ἀστροχίτων ἥρακλες, ἄναξ πυρὸς, ὄρχαμε κόσμου
Ἠέλιε βροτέροιο βίου δολιχόσκιε ποιμὴν,
Ἱππεύων ἑλικηδὸν ὅλον πόλον αἴθοπι δίσκῳ
Υἷα χρόνου λυκάβαντα δυωδεκάμηνον ἑλίσσων
Κύκλον ἄγεις μετὰ κύκλον —

Hercules Astris amicte, rex ignis, Princeps mundi,
Sol, qui vitam mortalem e longinquo obumbrando pascis,
Dum orbe fulgido, velut equo vectus, circa totam terram circumuolueris,
Filiumque temporis, annum, duodecim mensibus constantem, circumagis
Circulum ex circulo producens —

Ex quo satis liquere potest, quamobrem ORPHEVS, sacerdotum Aegyptiorum discipulus, teste AETHENAGORA

* Adde BOCHARTI Geogr. Sac. Part. II. Lib. I. cap. 34.

NAGORA (vid. §. 5.) *Herculem* et *tempus* unum idemque dixerit.

Etiam Graeci vetustiores Herculem Solem esse volebant.

§. 8. Superſunt canae huius doctrinae Orphicae, quae certe Herculem Aegyptium reſpicit, etiam apud Graecos, paſſim nonnullae reliquiae, quamuis illi has ad Herculem ſuum Thebanum accommodare ſoleant, quo iure, ipſi viderint. Auctor Hymnorum Orpheo tributorum,* Hymno in Herculem, ipſum ita compellat N. 3. Αἰολόμορφε Χρόνε πάτερ. *Forma varie, temporis pater.* Et mox v. 12. duodecim certamina Herculis Thebani, ſic ad eum transfert

Δώδεκ' ἀπ' ἀντολιῶν ἄχρι δυσμῶν ἆθλα διέρπων.
Duodecim ab ortu vsque ad occaſum certamina perficiens.

In eundemque ſenſum PORPHYRIVS apud EVSEBIVM Praepar. Euang. Lib. III. c. XI. p. 112. ſcribit. *Solem* Ἡρακλέα, *Herculem appellarunt, quem etiam duodecim certaminum labore defunctum eſſe fabulantur, coeleſtis orbis in duodecim ſigna diuiſionem hoc ſymbolo declarare cupientes.* Quibus ſimilia apud EVSEBIVM occurrunt Libro eodem c. XIII. p. 120. Legi et hic merentur, quae IOANNES DIACONVS in Scholiis ad Heſiodi Theogoniam p. CLXV. b. Edit. Trincauelli, hanc in rem notauit. Εὐλόγως καὶ πάνυ σοφῶς ὁ Ἡρακλῆς λέγεται τὴν Ἥβην λαβεῖν εἰς γυναῖκα, τελέσας τοὺς ἄθλους ἐκείνους τοὺς δώδεκα. Τὰ γὰρ δώδεκα Ζώδια περιπολεύσας ὁ ἥλιος, καὶ ἁπλῶς τὸν ἅπαντα Ζωδιακὸν δι' ἐνιαυτοῦ πληρώσας, ἐκ τότε πάλιν, ὥσπερ ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἡβάσκιον ἡμῖν ἀνατέλλει ἐν ἔαρι. *Bene prorſus et ſapienter de Hercule perhibetur, quod Heben* (Deam Iuuentutis) *in vxorem acceperit, poſtquam decantatis illis duodecim certaminibus defunctus eſſet. Sol enim, vbi duodecim circuli ſigniferi*

* In LECTII Corpore Poëtarum Graecorum Tom. I. p. 504.

feri ſigna, et totum Zodiacum, vnius anni ſpatio, permeando emetitus eſt, iam tum, veluti ad iuuentutis principium de nouo reuerſus, in vere nobis apparet. Poterunt etiam, ſi ita libet, eadem Scholia conſuli pag. 134. a. b. et 137. a. Ex eodem fonte hauſit MACROBIVS, quae leguntur in eius Saturnal. L. I. c. 20. *Sed nec Hercules à ſubſtantia Solis alienus eſt: quippe Hercules ea eſt Solis poteſtas, quae humano generi virtutem ad ſimilitudinem praeſtat Deorum.* In ſequentibus idem ſic pergit. *Et re vera Herculem Solem eſſe, vel ex nomine claret.* * Ἡρακλῆς *enim, quid aliud eſt, niſi* ἥρας, *id eſt aëris* κλέος (*gloria*) *Quae porro alia aëris gloria eſt, niſi Solis illuminatio? cuius receſſu, profunditate occulitur tenebrarum.*

Specialius Hercules Aegyptiis Symbolum erat Solis verni, id eſt illius, qui vere apparet.

§. 9. Erat igitur Hercules Aegyptiorum ſacerdotibus, ſymbolum ſolis, et quidem, quod iam addendum eſt, ſolis verni, qualis nempe tempore verno nobis apparet, ſeque per optatos effectus terrae manifeſtat. De ipſo quoque Graecorum Hercule, ex doctrina quorundam myſtica, id obſeruaſſe IOHANNEM DIACONVM vidimus §. 8. Ait enim, ideo fingi, vxorem Herculi datam eſſe Heben, praeſidem iuuentutis, quoniam ſol, cuius ſymbolum eſt Hercules, quotannis tempore verno, iuuenile veluti robur recuperat. Sed re ipſa haec doctrina eſt Theologiae Aegyptiorum, eamque in *Tabula Bembina*, ſiue *Iſiaca*, adumbratam cernimus. In illius principio, conſpiciuntur figurae ſymbolicae, quae maximam partem, ad aequinoctium vernum ſpectant, illudque multis ac luculentis indiciis nobis repraeſentant, quod dudum** probatum dedi. Occurrit illic aries ſacer, ſymbolum

* Ita quoque Scholiaſtes vetus in Heſiodi Theogoniam p. CXXXVI. a. Ἡρακλῆς ἤγουν ἥλιος, ὁ τοῦ ἀέρος ὢν κλέος. Vide et IOHANNEM DIACONVM ibid. p. CXXXIV. a.

** In Miſcellan. Berolin. Tom. VI. p. 139. etc.

decantatum Iouis Ammonis, id eſt, ſolis in ariete aequinoctium facientis. Vide ſupra cap. II. Adſtat iuuenis, altera manu haſtam tenens, altera alitem prae ſe ferens, et arieti veluti offerrens, quem ex mente Aegyptiorum, dixi eſſe *Horum*, vel *Herculem*, quorum hoc loco, idem fere eſt reſpectus, quod cap. IV. pluribus demonſtrabitur. Haec igitur imago oculis noſtris obiicit, quod hiſtorice HERODOTVS refert, (vid. §. 1.) Iouem aliquando, cum Hercules videndi illius cupidine arderet, exoratum tandem, ei ſub ſpecie arietis apparuiſſe, ideoque quotannis, in Feſto ſolenni, ad ſimulacrum Iouis, pelle arietis amictum, adduci ſimulacrum Herculis. Ales, quem iuuenis manu ſua praefert, nouum illius, quod dixi, argumentum nobis ſubminiſtrat. Eſt enim, de quo dubitari non poteſt, Phoenix Aegyptiorum fabuloſa, Symbolum temporis, ac ſigillatim magnae periodi annorum Sothiacae, quae annis 1461. Aegyptiis, id eſt vagis, abſoluebatur. Haec quae dixi, egregie confirmat PLINIVS Lib. X. hiſt. nat. cap. 2. de Phoenice ſcribens. ***Cum huius alitis vita magni conuerſionem anni fieri prodidit idem Manilius, iterumque ſignificationes tempeſtatum et ſiderum easdem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere, quo die ſignum arietis Sol intrauerit.*** Quam pulchre haec conueniant Herculi, in Tabula Bembina, vt puto, depicto, ex eo ſatis intelligi poteſt, quod ORPHEVS, diſciplina Aegyptiorum imbutus, *Herculem* habuerit pro *tempore*, quodque Aegyptii tradiderint, eum cum Sole circumferri, et tempora moderari, quorum initium putabant ab aequinoctio verno. (§. 5. 6. 7.) Praecipua igitur Herculis Aegyptiaci vis atque poteſtas in vere ſe exſerit, et circa aequinoctium vernale a ſacerdotibus gentis illius hymnis celebrabatur.

§. 10. Ad

Illuſtratur hoc ex fabula Aegyptiorum de Hercule myſtica.

§. 10. Ad hoc noſtrum, vt equidem opinor, negotium, pertinet etiam fabula illa Aegyptiorum de Hercule ſacra, quam ex EVDOXO adfert ATHENAEVS Lib. IX. p. 392. Εὔδοξος δ᾽ ὁ κνίδιος ἐν πρώτῳ γῆς περιόδου τοὺς Φοίνικας λέγει θύειν τῷ Ἡρακλεῖ ὄρτυγας, διὰ τὸ τὸν Ἡρακλέα, τὸν Ἀστερίας καὶ Διὸς, πορευόμενον εἰς Λιβύην ἀναιρεθῆναι ὑπὸ Τυφῶνος. Ἰολάου δ᾽ αὐτῷ προσενέγκαντος ὄρτυγα, καὶ προσαγάγοντος, ὀσφρανθέντα ἀναβιῶναι. *Eudoxus Cnidius, Libro primo circuitus terrae, à Phoenicibus Herculi coturnices immolari ſcribit, quoniam Hercules, Iouis et Aſteriae, filius, in Libyam proficiſcens, et interfectus à Typhone, Iolao coturnicem ipſi admouente, et praebente olfaciendam, reuixerit.* Eadem leguntur apud EVSTATHIVM in Odyſſeam p. 1702. Edit. Rom. Equidem de Phoenicibus haec refert Eudoxus, qui idcirco ſpeciatim ipſorum Herculem tangere videtur. Sed praeterquam, quod, vti monuimus §. 7. magna eſt Herculis utriusque inter ſe cognatio et ſimilitudo, tota illa fabula commode de alio, quam Aegyptiorum Hercule, intelligi non poteſt. Hercules enim ille dicitur profectus ad Libyes, qui Aegyptiis, non vero Phoenicibus, vicini ſunt. In illo itinere dicitur a Typhone interemtus, Aegyptiorum Deo, etſi inuido et malefico. Eſtne porro quisquam, qui non, audita fabula hac Herculis à Typhone interemti, illico de Oſiride, ſcelere Typhonis e medio ſublato, cogitare etiam inuitus cogatur? Hercules vero poſt mortem rediuiuus an non Oſiridem poſt caedem cum gaudio inuentum in memoriam reuocat? Ex graecorum tamen fabulis, Iolaus Theologiae Aegyptiorum plane ignotus, huc furto illatus et fraudulenter intruſus fuit, forte, quia, vt habet * fabula, Hebe Herculis vxor, huius precibus exorata, illi

* OVIDIVS Metamorphoſ. Lib. IX. v. 397. etc.

illi ſeni iam decrepito, primum iuuentutis florem reddidit, qualia etiam, de Hercule Aegyptiorum ipſo, allegorice tradi conſueuiſſe, obſeruaui §. 8. 9. Iam profectio illa Herculis ad Libyas, in Eudoxi fabula, nihil certe aliud eſt, quam ſolis ad hemiſphaerium inferius deſcenſus, in quo dum haeret, nobis veluti mortuus, vita, robore, et virtute priuatus eſt, donec tandem vere accedente, ad hemiſphaerium ſuperius reuerſus, vitam vigoremque omnem priſtinum recuperet. Sed quid, obſecro, hic ſibi volunt coturnices, Herculi immolatae, quarumque olfactu ad vitam reuocatus eſt? Non diſſimulabo, me etiam atque etiam ſuſpicari, latere hic aliquod mendum, quod bonum Atheneum in errorem deduxit. EVDOXVS ſcripſerat, vt ego quidem auguror, *Φοίνικας θύειν τῷ Ηρακλεῖ ὄρυγας*, (non ὄρτυγας) *Phoenices Herculi ſacrificare orygas.* Et mox iterum. Ιολάȣ δ᾽ αὐτῷ προσενέγκαντος ὄρυγα. *Cum vero Iolaus ipſi offerret orygem. Oryx* animal, caprini ſylveſtris generis, peregrinum Graecis, minusque cognitum; Aegyptiis vero, Libybus et Aethiopibus, patrium, et quodammodo proprium erat, quare non adeo mirandum eſt, librarios graecos, in deſcribenda voce ea, perſaepe aberraſſe, et pro ὄρυξ, poſuiſſe ὄρτυξ, quod eſt *coturnix* alitis ſpecies, omnibus ſatis cognita. Exempla errorum in hac voce à librariis commiſſorum, dabunt SALMASIVS in Exercitation. Plinianis p. 223. 473. et IOH. CORN. de PAVW in Horapollinem L. I. c. 49. Idem et in verbis Eudoxi, quibus ATHENAEVS vtitur, contigiſſe, non abs ratione coniicio. Ratio haec eſt praecipua, quod Aegyptii, circa tempus Aequinoctii vernalis, Orygen Diis ſuis ſacrificarent, quod in *Tabula Bembina*, ſcite repraeſentatum videmus, uti ego * in *ſpecimine* meo figuram illam explicui. Vnde is enaſcitur

* Miſcell. Berolin. Tom. VI. p. 143.

enaſcitur fabulae illius ſenſus, Herculem, qui in hemiſphaerio hyemali, in languorem datus, et tantum non extinctus erat, appropinquante iam Aequinoctio vernali, et imminente ſolenni Orygis ſacrificio, priſtino vigori et robori iuuenili reſtitutum fuiſſe.

§. II. Eſt et alia ſacerdotum Aegyptiorum, de Hercule ſuo fabula, quam in *Scholiis ad Arati Phaenomena* p. 14. Ed. Oxon. facile agnoſco. Verba haec ſunt. Ἄλλοι δέ φασιν, αὐτὸν εἶναι τὸν Ἡρακλέα λίβυσι πολεμήσαντα, ἐπιλιπόντων δὲ αὐτῷ τοξευμάτων, ἐπὶ γόνυ πεσόντα, καὶ λίθους βάλλειν, οὓς αὐτῷ Ζεὺς ὗσεν εὐξαμένῳ. *Alii dicunt*, ingeniculum *eſſe Herculem, qui, cum aduerſus Libyas pugnaret, ipſumque ſagittae deficerent, genibus innixus, lapides in inimicos proiecit, quos ipſi pater, ad eius preces, tanquam per pluuiam ſubmiſit.* En Herculem bello cum Libybus implicitum, ſicuti eum in fabula Eudoxi, ad Libyas profectum, et tum à Typhone interemtum, vidimus. In illo vero aduerſus Libyas bello, Hercules a Ioue auxilium et petit et impetrat, quemadmodum in fabula Herodoti, de qua §. I. Hercules ille, videre Iouem diſcupiuit, et voti huius compos etiam factus eſt. Quidnam Philoſophi Nilotici, per pugnam Herculis cum Libybus, quid per* defectum ſagittarum, quid per victoriam tandem de Libybus reportatam, allegorice deſignare voluerint, vir quidam eruditione clarus ** in his mihi non infeliciter explicuiſſe videtur. *Typhon praeualere cenſebatur, quando Sol, relicto noſtro hemiſphaerio, in oppoſitum deſcendit. Tum Oſiridem e medio tollere credebatur, nam illo tempore lucis vis tabeſcit, excitantur procellae et tempeſtates, et naturae facies mutata apparet.* Sed

Iterumque ex alia.

N 4 ea

* *Tela* ſolis ſunt eius *radii.* Sic LVCRETIVS Lib. I. v. 143.

** BASNAGE hiſt. des Iuifs, Liv. III. ch. XVIII. §. 27.

ea de re plura dicemus in *Typhone* Lib. V. Dum igitur Sol haeret in hemiſphaerio auſtrali, Hercules neci veluti datur, vis eius frangitur, ardet ingenti deſiderio, enitendi ad ſuperius hemiſphaerium, Iouemque videndi, et vbi tandem ad ſignum arietis aequinoctiale peruenit, voti ſui compos euadit. Hic certe eſt verus et genuinus omnium illarum fabularum ſenſus.

§. 12. Dixi ſupra, Numen hoc noſtrum, quod Graeci *Herculis* nomine inſigniunt, Aegyptiorum ſermone dictum fuiſſe ϪⲰⲘ et ϪⲰⲘ ⲚⲚⲞⲨϮ *Virtutem* ac *Virtutem Dei*, ſiue *Deorum*, idque cum reſpectu ad ſolem. Nam per Numen hoc Aegyptii deſignabant *virtutem Solis*, quaſi renouatam, quam tempore verno acquirit, et hominibns demonſtrat, omnia ſplendida luce illuminando, et calore viuificando. Potuit inprimis in Aegypto, ſol vernus, hoc cognomine ornari et coli, eo, quod illic loci, tempore verno, fruges per virtutem ſolis, ad iuſtam maturitatem perducebantur. Nam Aprili menſe, in Aegypto peragi meſſem, affirmat THEO in Arati Phaenomena p. 36. b. Maio PLINIVS Lib. XVIII. c. 18. atque ad ipſum * peregrinatores noſtri recentiores conſimiliter obſeruant. Et in eo praecipue conſiſtit virtus ac potentia ſolis. Vnde MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 21. *Virgo, quae manu ariſtam refert, quid aliud eſt, quam* δύναμις ἡλιακὴ (id eſt *virtus et potentia ſolaris*) *quae fructibus curat?* Reſpicit auctor ille ſine dubio meſſem, quam aliae gentes peragunt, dum Sol eſt in virgine, tempore aeſtiuo, Aegypti vero incolae, dum Sol eſt in ariete et Tauro, interque hos, Thebaei in ſuperiori Aegypto, fabularum et ſolennitatum, de quibus hic dixi, conditores, eo plane tempore,

* Videri poteſt la Chronologie Sacrée de Mr. des VIGNOLES Vol. I. p. 555.

tempore, quo Sol eſt in ariete, tempore vernali. Hoc tempore illi adorabant, ſolenniterque celebrabant τὴν δύναμιν ἡλιακὴν, ϫⲱⲙ ⲛ̀ⲛⲟⲩϯ, id eſt *Herculem*, quod in *Tabula Bembina* eleganter depingi, monui §. 9. In Feſto, tum in honorem Solis concelebrato, oſtentabatur calathus, ariſtis repletus. In ſpecimine *interpretationis Tabulae Bembinae*, exiſtimaueram, ibi repraeſentari flores vernos; ſed hoc Aegypto non conuenire, nunc rem maturius perpendens, libenter agnoſco. Credo igitur, depingi nobis illic primitias ariſtarum, *Herculi* et *Ammoni* in aequinoctio vernali oblatas.

* *

CAPVT IV.

De Horo Aegyptiorum Deo, quem Graeci Apollinem interpretantur.

§. I.

Interpretatio et explicatio Hori paulo difficilior eſt.

Quantumuis inter omnes conſtet, in toto antiquorum Aegyptiorum Theologia, poſt Oſiridem atque Iſidem, celebrius nihil eſſe, aut frequentius occurrere, *Hori*, quem Oſiridis Iſidisque filium perhibent, nomine ac Numine, negare tamen non poſſum, vix dari aliud vllum veteris Aegypti Numen, quod mihi plus, quam quidem iſtud negotii faceſſiuerit. Vsque adeo, et vera nominis *Hori*, interpretatio, et virtutis, quam in eo celebrarunt veteres Aegyptii, genuina explicatio, difficilis mihi ſemper viſa eſt. Etiam nunc, cum manus operi admouenda, diu ſatis anceps incertusque haeſitaui, quamnam inter plures, quae animo meo obuerſabantur, ſententias, eligere, aliisque praeferre deberem. Ego eorum, quae mihi, omnia ſollicite expendenti, in mentem venerunt,

runt, lectori rationem mox reddam. Ipsius vero erit, de his omnibus iudicium ferre.

Horus Aegyptiace proprie sonabat Or, idque Graeci interpretantur Apollinem.

§. 2. Graeci, quando de *Horo* loquuntur, solent eum semper *Apollinem* interpretari. Ita HERODOTVS L. II. c. 144. commemorat Ὧρον τὸν Ὀσίριος παῖδα, τὸν Ἀπόλλωνα Ἕλληνες ὀνομάζουσι. *Horum Osiridis filium, quem Graeci Apollinem nominant.* Et c. 156. Αἰγυπτιστὶ δὲ Ἀπόλλων μὲν Ὧρος. *Et Apollo quidem Aegyptiace Horus dicitur.* Testantur idem DIODORVS *Siculus* L. I. p. 22. PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 375. extr. AELIANVS de Anim. L. X. cap. 14. MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 21. et multi insuper alii, quos operose hic recensere, nihil attinet. Omnes hi docent, *Hori* nomen esse Aegyptiacum, Graecos vero illud interpretari *Apollinem*, eo quod inter hunc et *Horum* Theologiae Aegyptiorum, aliquam similitudinem se deprehendisse crederent. Quando autem Graeci nomen hoc efferre communiter solent Ὧρον, Latini *Horum*, nomini Aegyptiaco, suam adoptant terminationem graecam & latinam. Non dubito, quin sermone Aegyptiorum genuino, nomen illud sonuerit Ὧρ. (*Or*) Et hunc plane in modum, nomen istud scriptum deprehendimus apud IOSEPHVM Lib. I. adu. Appionem Tom. II. Edit. Belgicae, p. 460. vbi ex MANETHONE, sacerdote Aegyptio, refert de Amenophi, rege, quod cupiuerit θεῶν γενέσθαι θεατὴς, ὥσπερ Ὧρ, εἷς τῶν πρὸ αὐτοῦ βεβασιλευκότων, *Deorum conspectu frui, quod etiam contigisset Horo, vni eorum, qui ante se imperium tenuerint.* Quibus verbis digitum intendi in nostrum Horum, ambigi non potest. Non optime vero Editores postremi, veterem hanc lectionem, quae vtique bene se habebat, repudiarunt, eiusque loco reponere iusserunt Ὧρος. Etsi enim Graeci nomen istud ad hunc modum efferre soleant, Aegyptiace tamen illud, quemadmodum monui, sonabat *Or.* In *Apophtegmatibus Patrum*, editis à CO-

TELE-

TELERIO, habentur etiam, memorabilia dicta et facta, Monachi * *Or*, in *Monumentis Ecclesiae Graecae*, Tom. I. p. 709. Et in PALLADII *historia Lausiaca* cap. 87. commemorantur quaedam de Abbate ** *Pior*, vbi ad nomen *Or*, accessit tantum nota masculini generis *Pi*. Nempe quod saepius iam monendum mihi fuit, solebant plerumque Aegyptii, Deorum suorum nomina, et gerere ipsi, et suis imponere, qui mos postea, etiam inter Christianos non desiit. Illorum quoque nomina a Diis gentis illius auitis desumta fuisse, nimis testatum est. In eadem *historia Lausiaca*, cap. 138. memoratur quoque virgo Coenobitica, nomine Ταὼρ, (*Taor*) quod nomen ab eodem fonte defluxit. Significat autem *Ta-Or*, Aegyptiorum sermone, τὴν τοῦ Ὥρου, eam, *quae est Hori*, vel *Horo consecratam*, vel denique *Horo genitam*.

Fabulae Sacrae Aegyptiorum de Horo Summa.

§. 3. De hoc Numine *Horo*, extabat olim fabula aliqua sacra sacerdotalis, quae doctrinam physiologicam, ad cultum sacrum applicatam, tegebant, in hunc fere sensum, *Horum* filium esse *Osiridis* et *Isidis*, nam id veteres tantum non omnes, vbi res has attingunt, semper solent perhibere. Mentio tamen est, apud DIODORVM *Siculum* Lib. I. p. 18. alius cuiuspiam traditionis, juxta quam *Horus* filius dicebatur *Saturni* et *Rheae*, id est, vt ego interpretor,*** *Vulcani* et *Noctis*, adeoque *Osiridis* frater. Fama haec ac traditio obscurior est, quam vt illi immorari consultum putem. Ignotum praeterea non est, alias quoque in Theologia Aegyptiorum vsu venire, vt vnus idemque Deus, sit, certo saltem respectu, alterius pater, maritus, frater et filius. † *Isidis* certe *coniux*, *simul-*

* Ita et SOZOMENVS hist. Eccles. Lib. VI. c. 28.
** Idem Lib. VI. c. 29.
*** Vide supra hoc Libro cap. I. §. 9.
† EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XI. fin. Adde LACTANTIVM Lib. I. c. 21.

ſimulque frater ac filius Oſiris eſſe perhibebatur. Et ſupremum Deum IVLIVS FIRMICVS ita alloquitur, Praefat. ad Lib. V. Matheſ. p. 115. *Tu omnium pater pariter ac mater: Tu tibi pater ac filius.* Reliquae fabulae, quae deinde ſequitur, vti eam veteres referre ſolent, haec fere ſumma eſt. Oſiris Hori pater, in Aegypto aliquamdiu iuſte, pie, et feliciter regnauerat, orbem etiam terrarum peragrauerat, et omnes vbique gentes, magnis beneficiis ſibi deuinxerat. Huic vero, cum ex tam glorioſa expeditione, carus omnibus, reuerſus eſſet, Typho frater inuidus et improbus, inſidias ſtruxit, quibus tandem miſere ſuccubuit. Ope namque coniuratorum, Typho fratrem ſuum adortus, corpus eius in arcam quandam compegit, arcam vero diligenter occluſam, firmiterque obſtructam, Nilo impoſuit, atque ſic per oſtium Taniticum, in mare dimiſit. Iſis vxor eius, cognita hac impia coniugis ſui caede, corpus mariti ſui, commiſſum mari, quaeſitum profecta eſt, idque in Phoenicia repertum, ſecum reduxit in Aegyptum, denuo tamen à Typhone violatum. Cum vero reliquias corporis, Oſiridis ſui, noua cura ſtudioſe recollegiſſet Iſis, per totam Aegyptum, plura in eius honorem ſepulchra conſtrui iuſſit, eidemque Templa ſtructurae ſplendidae paſſim erexit, diuinosque honores decreuit, ac offerri curauit. Neque tamen interea, regni ſui curam agere prouidam neglexit, namque ab Horo filio adiuta, conſilia Typhonis interuertit, atque tandem tyrannidem eius ſoluit. Horus eum, aliquot praeliis victum, et fugam arripientem, in poteſtatem ſuam redegit, eumque vinculis conſtrictum, cuſtodiae Iſidis matris ſuae concredidit. Sed haec, indulgentia nimia in inimicum vſa, eum ruptis vinculis elabi paſſa eſt. At Horus regno, ſibi iure debito, deinde potitus eſt, et inter Deos quidem, vel, vt alii malunt, Semideos, Aegypti reges, vltimus regnauit. Ita fere fabulam hanc prolixe

lixe narrat PLVTARCHVS in libro *de Iside et Osiride*, longe breuius, et paucioribus eandem prosequitur DIODORVS *Sic.* Lib. I. et admixtis permultis proprii ingenii figmentis, SYNESIVS in libro *de Prouidentia*, vt alios taceam, qui obiter tantum, ac nonnisi breuissime, totam hanc rem attingunt. Omnes fabulae huius, etiam leuissimas minutias, scrupulosa diligentia excutere, exque illis sigillatim consideratis, totius fabulae verum sensum physicum et Theologicum eruere velle, et multo difficillimum, et supra modum prolixum foret, quod proinde non est huius nostri instituti. Neque tamen etiam fabula haec in vniuersum negligi potest, cum illa vtique doctrinam sacerdotum Aegyptiorum de suo Horo, stylo emblematico et allegorico, complectatur. Omnium maxime igitur ad haec animus nobis aduertendus erit, Horum fuisse filium Osiridis et Isidis, Osiridem insidiis Typhonis, pessimi tyranni, e medio sublatum fuisse, Horum vero vna cum matre caedem patris sui in Typhone vindicasse, hunc superasse, regnoque exuisse, vita tamen non priuatum, ac deinde feliciter in Aegypto regnasse. Haec vero, sequentia, vt spero, satis explicabunt.

Horum ex sententia Aegyptiorum, ad solem referri debere, certum est.

§. 4. Videamus ergo, numquid verum sensum, fabularum de Horo in vulgus sparsarum, eruere possimus. Id à quoquam in dubium vocari posse, vix crediderim, fuisse singularem et notabilem plane Hori ad solem relationem. Cur enim quaeso, Graeci omnes et semper, *Horum* interpretarentur *Apollinem*? nisi in eo virtutem aliquam et potestatem, soli propriam, ab Aegyptiis agnosci, intellexissent. Et certe, in monumentis Aegyptiorum vetustis, quae a Graecis commemorantur, vbi mentio est *Solis*, persaepe non alium intelligi posse, quam *Horum*, negari omnino nequit. *Accipitrem* alitem, in hieroglyphicis Aegyptiorum significasse *Solem*, ignotum non est, idque

testatur

teſtatur *Horapollo* Lib. I. c. 6. 8. ideoque ſymbolum erat *Oſiridis*, cuius rei rationes exponit PLVTARCHVS de Is. et Oſir. p. 371. Eundem tamen alitem, ſymbolum quoque fuiſſe ſigillatim *Hori*, *- veteres memoriae prodiderunt. Ideoque STRABO Lib. XVII. p. 562. in Aegypto ſuperiori, *Apollinopolin*, et *Ciuitatem Accipitrum* ſic coniungit, vt credas, duas eſſe vrbes vnius praefecturae, in quibus, omni procul dubio, *Horus* aequali modo colebatur. Verum cum Aegyptii plura habuerint ſolis ſymbola, auita religione conſecrata, et ſacroſancta, in quorum vno iſtam, in alio aliam ſolis poteſtatem, et ad mundum noſtrum relationem, venerari voluerunt, ſupereſt quaeſtio, quaenam ſit illa Solis ad orbem noſtrum relatio, quae poteſtas et vis, quam in Horo ſacerdotes agnoſci et à plebe celebrari cupiebant. Ea de re permagna eſt, tum apud veteres, tum apud recentiores, opinionum diſcrepantia. Et ſunt etiam, qui *Horum*, à *Sole* diverſum, plane exiſtiment. Complures veterum ſententias PLVTARCHVS adfert in libro *de Is. et Oſir.* quarum pleraeque tales ſunt, vt iis adſtipulari, nulla plane ratione queam. Sed eſt tamen inter eas aliqua, non penitus ſpernenda, quia non leuem veri ſpeciem prae ſe fert, eoque examine noſtro indigna non eſt.

Secundum Plutarchum Horus eſt aër, benigna et ſalutari ſolis influxu temperatus.

§. 5. Audiamus itaque PLVTARCHVM, libro cit. *Hori* Numen nobis ita interpretantem p. 366. Ἔϛι δὲ Ὧρος ἡ πάντα σώζουσα καὶ τρέφουσα τοῦ περιέχοντος ὥρα, καὶ κρᾶσις αέρος ὂν ἐν τοῖς ἕλεσι, τοῖς περὶ Βοῦτον ὑπὸ Λητοῦς τραφῆναι λέγουσιν. *Eſt autem Horus tempeſtas ac temperies aeris, omnia ambientis, ſeruans alensque.* Secundum hanc interpretationem, Aegyptiorum Philoſophi, ſymbolico *Hori* nomine, deſignaſſent ſalubrem aeris conſtitutionem et temperiem, quae

* AELIANVS de Anim. Lib VII. cap 9. Lib. X. c. 14. EVSEBIVS Praepar. Lib. III. c. 12. et alii.

quae ad gignenda, alenda, conſeruanda et recreanda omnia, tantum confert. Videtur id in mente habuiſſe AELIANVS, vbi de *Horo* tale quid obſeruat, de Animal. Lib. XI. c. 10. *ὃνπερ ὦν, αἰγύπτιοι πεπιςεύκασι Φορᾶς καρπῶν καὶ ἐυητηρίας αἰτιώτατον ἁπάσης. Quem Aegyptii vbertatis frugum, et totius anni fertilitatis praecipuum auctorem eſſe credunt.* Ex eo ratio quoque reddi poſſet, cur Aegyptii accipitrem, quem, vt dixi §. 4. fuiſſe apud ipſos ſymbolum ſolis, emblema quoque voluerint eſſe *venti, τȣ̃ πνεύματος,* quod nos docet EVSEBIVS Praeparat. Lib. III. c. 12. Nam accipiter erat etiam ſymbolum Hori, vti eodem loco monui. Verum quomodo *Horus*, ſi ſit bona aëris temperatura, dici poterit *Sol*, et *Apollo?* Quomodo Oſiridis filius? Et primo quidem, qua ratione fieri potuerit, vt Numen idem Emblema extiterit et *Solis*, et etiam *aëris*, ex veterum ſententia, in quam hic tantum inquirimus, ne in congerendis teſtimoniis ſcriptorum vetuſtorum nimius ſim, dicat pro me MACROBIVS, Saturn. Lib. I. c. XX. p. 207. *Et reuera Herculem ſolem eſſe, vel ex nomine claret.* Ἡρακλῆς *enim quid alius eſt, niſi* Ἥρας *id eſt aëris* κλέος. (gloria) *Quae porro alia aëris gloria eſt, niſi Solis illuminatio; cuius receſſu, profunditate occulitur tenebrarum.* Nempe virtus illa benefica, quae ineſt aeri, influxui ſolis debetur, qui ex hoc primo in aërem, et ex iſto in terram deriuatur. Id PLVTARCHVS ſatis clare innuit in libro *de Iſ. et Oſir.* pag. 371. Ἐν δὲ γῆ *καὶ πνεύμασι — τὸ τεταγμένον καὶ καθεςηκὸς, καὶ ὑγιαῖνον, ὡραῖς καὶ κράσεσι καὶ περιόδοις* Ὀσίριδος *ἀποῤῥοή. Quicquid vero in terra et ſpiritibus* (ventis nimirum) *ordinatum eſt, aequabile, et temperatione ſua ſanum ac tempeſtiuum, id vocant Oſiridis defluxum.* Difficile iam non fuerit, rationem quoque reddere, cur *Horus*, ſi ſymbolum ſit Aëris, Aegyptiis dictus habitusque fuerit Oſiridis et Iſidis filius. Omnium optime

optime id nobis explicabit PLVTARCHVS in eodem libro p. 368. *Lunam* Aegyptii, *mundi matrem appellant, et naturam ex vtroque ſexu mixtam ei adſignant: quod impleta et grauida facta a Sole, rurſum a ſe in aërem emittat, ac diſſeminet genitabilia principia,* His auctor ille continuo ſubiungit iſta. *Non enim ſemper obtinere corruptelam Typhonicam, ſed ſaepe victam a vi procreatrice, ac vinctam, rurſus emergere, et cum Horo decertare.* Nempe haec quoque ad explicandam tyrannidem Typhonis, ab Horo tandem tamen deuicti, conducere poſſunt. Et in vniuerſum ex his, quae nunc obſeruauimus, explicari poteſt commode, quae ſit pugna Hori cum Typhone, quaeque illius victoria. Exponemus autem id verbis BENIGNI MAILLETI, viri illuſtris, qui per plus quam ſedecim annos, munere Conſulis Nationis Gallicae, in Aegypto functus eſt, quique durante hoc temporis interuallo, omnia, quae Aegyptus curioſo rerum et antiquarum, et naturalium indagatori offert, ſingularia, et attenta conſideratione digniora, ſedulo obſeruauit, eaque diligenter in literas retulit. Is autem, de aëris in Aegypto temperie, iſta memoriae prodidit *. *Aër illius regionis, purior longe atque excellentior eſt, quam vſpiam alibi in toto mundo. Bonitas haecce Aëris, cum omnibus entibus, ſiue viuentibus, ſiue etiam inanimatis, quae in beata hac regione exiſtunt, ſeſe communicat. Foeminae, tum inter homines, tum inter animantia, foecunditate vincunt reliquas omnes totius terrae. Prouentus terrae illic abundantior eſt, et copioſus magis, quam vbicunque extra Aegyptum. — Non tamen inficias iuerim, aërem huncce, quantumuis longe optimum, tamen pro ratione illius regionis, etiam corruptionibus obnoxium eſſe. Vltro etiam*

* Deſcription d' Egypte, Part. I. p. 18. Edit. 8v.

etiam largior, eum vehementer nociuum esse, illis praesertim in locis, vbi Nilus post inundationem solito vberiorem, recedens, paludes relinquit et stagna ex quibus infectio quaedam in loca vicina redundat. Et * alio loco. *Venti illi meridionales, qui in Europa nostra, tantos suscitant languores, totque mala post se trahunt, damna non minora in Aegypto efficiunt, vbi tempore aestiuo inualuerunt. Haec est tempestas morborum et aegritudinum, tum regnare videas febres, ipsamque adeo pestiferam luem, passim per Aegypti regiones, non sine magno incolarum detrimento grassari. Simul atque vero etesiae flare coeperunt, et iam persentiscuntur, omnis illa morborum atque malorum turba confestim euanescit.* Pluribus haec explicare, opus esse non puto. Quilibet paulo attentior, etiam me tacente, facile hic obseruabit, veluti depictum, initum inter Horum atque Typhonem certamen, non secus atque triumphum, quem de Typhone tandem egit Horus, qui deuicto inimico et Tyranno, toti iam Aegypto, magno ciuium omnium bono, cum gloria imperat. Sed plura, ea de re, dicenda mihi esse video, vbi ad Typhonem peruenero Lib. V.

§. 6. Ex dictis colligi non praeter rationem poterit, quamobrem quidam ex veteribus, *Horum* Aegyptiorum, *Priapi* nomine insigniuerint, et cum obscoeno hoc Graecorum Deo, comparauerint. Ita sane fecit auctor ille anonymus, ex quo sua descripsit SVIDAS in voce Πρίαπος. Τὸ ἄγαλμα τοῦ Πριάπου τοῦ Ὥρου παρ' αἰγυπτίοις κεκλημένου, ἀνθρωποειδὲς ποιοῦσιν, ἐν τῇ δεξιᾷ σκῆπτρον κατέχον· ὡσανεὶ παρ' αὐτοῦ Φανεῖσαν τὴν ξηρὰν, καὶ τὴν θάλασσαν. Ἐν δὲ τῇ εὐωνύμῳ κρατοῦν τὸ αἰδοῖον αὐτοῦ ἐντεταμένον. Διότι τὰ κεκρυμμένα ἐν τῇ γῇ σπέρματα, Φανερὰ καθίστησι· τὰ δὲ

Eo forte spectat, quod quidam Horum, cum Priapo Graecorum contulerint.

* Idem ibid. p. 71.

δὲ πτερὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως δηλοῖ. — ταυτὸν γὰρ τῷ ἡλίῳ δοξάζουσι. Simulacrum Priapi, quem Horum Aegyptii vocant, humana forma fingunt, dextra sceptrum tenens, propterea, quod ab eo, tum siccum, siue tellus, tum mare, sit in lucem productum: Laeua vero tenens veretrum suum intentum, propterea, quod semina, quae in terra occultabantur, educat in apertum, ac manifesta reddat. Alae vero additae celeritatem motus indicant. Eundem enim ac Solem esse arbitrantur. Simulacri huius constructio, a moribus quidem et ingenio Aegyptiorum, cumprimis vero paulo recentiorum, non adeo remota est. Solenne potius erat ipsis, vim foecunditatis et generationis, quae, siue Naturae in vniuersum, siue Soli, siue Lunae, aliisue Astris, siue aëri, siue etiam Nilo, ac terrae inest, huiusmodi fictionibus symbolicis persaepe adumbrare, cuius rei vel vnus PLVTARCHI *de Iside et Osiride* liber, exempla plurima suppeditare poterit. Neque etiam existimabant Aegyptii, fictiones et imagines emblematicas huius generis, quippe quas ab ipsa natura essent mutuati, vlla ratione honestatem, aut pudorem laedere. Non est porro, quod dubitem, quin et ad designandam vim atque virtutem *Hori*, siue *aëris*, emblema quodpiam, illi, cuius SVIDAS meminit, consimile, adhibere potuerint; verum de eo non mediocriter dubito, vtrum Anonymus ille, apud SVIDAM, quem suspicor fuisse Christianum, sensum simulacri emblematici, quod describit, verum ac genuinum perceperit. Iusta etiam dubitandi causa est, an omnino simulacrum illud, ad *Horum* referendum fuerit. Ego ad Panem Aegyptiorum transferre multo mallem. Sed de hoc in sequentibus. Vnum quoque hunc tantum scriptorem Anonymum reperire potui, qui *Horum*, cum *Priapo* Graecorum obscoeno, eundem esse dixerit.

§. 17.

§. 7 Si quis illam nominis et Numinis *Hori*, interpretationem, quam modo ſuggeſſi, non improbet, me non habebit refragantem. Satis diu hanc aliis praeferendam eſſe credidi. Sed vbi tamen omnia veterum de *Horo* teſtimonia, quae ad manum erant, memoria repetii, et mente reuolui, vel invitus tandem, rationes ſic mecum ſubducere coactus ſum, *Horum*, ex mente Philoſophorum Niloticorum, ad ipſam ſubſtantiam *Solis* referri omnino debere. Credo igitur nunc, *Horum* eſſe *Solem* ipſum, in certa relatione ad noſtram terram conſideratum, quale quid de Ioue *Ammone*, et de *Hercule*, in ſuperioribus adſtruximus. Eam vero in rem obſeruari velim, multa Horo noſtro, cum Harpocrate, Numine pariter Aegyptiorum inclyto, ita communia fuiſſe, vt non abs ratione cenſeri queat, duplex hoc Numen, ſi rem ſeria aeſtimatione perpendas, fuiſſe tantum vnum idemque. Abunde id probatum dedit illuſtris CVPERVS in *Harpocrate* p. 4. 5. etc. Sed nos tamen rem illam intactam praetermittere non poſſumus. Sciunt igitur omnes 1) *Horum* Oſiridis Iſidisque filium perhiberi, quod de *Harpocrate* pariter tradiderunt Aegyptii. Res adeo trita vulgoque nota eſt, vt eam teſtimoniis probare velle, prorſus ſuperuacaneum ducam. Solus PLVTARCHI de *Iſide et Oſiride* libellus id ſatis ſuperque docebit. Perquam opportune vero CVPERVS hic ex EPIPHANII *Ancorato* obſeruat, Iſidem habuiſſe ἕνα παῖδα, *filium vnicum*, ex quo conſequitur, *Horum*, et *Harpocratem*, vtrumque eſſe filium illum vnicum. Accedit ad id, quod diximus, etiam 2) quod vtrique, *Horo*, et *Harpocrati*, ſimilis plane natiuitas myſtica affingatur. De *Harpocrate* perhibebant Aegyptii, quod in lucem editus eſſet, cum digito ori impreſſo, et talem etiam eundem, omnia eius ſimulacra, quae extant, depin-

Sed re ipſa tamen Horus Aegyptiis fuit Sol ipſe, vnde etiam cum Harpocrate idem cenſetur.

pingunt, quomodo eum et * Poeta repraesentat,

Quique vocem premit, digitoque silentia suadet.

Et talem quoque fuisse natiuitatem *Hori*, docet DAMASCIVS de vita Isidori, vbi de Heraisco Philosopho ista memorat **. Λέγεται καθελθεῖν ἀπὸ τῆς μητρὸς εἰς τὸ φῶς, ἐπὶ τοῖς χείλεσιν ἔχων τὸν κατασιγάζοντα δάκτυλον· οἷον αἰγύπτιοι μυθολογοῦσι γένεσθαι τὸν Ὧρον, καὶ πρὸ τοῦ Ὥρου τὸν ἥλιον. *Fertur ex vtero matris prodiisse, indice silentii digito labiis adhaerente, quomodo et Aegyptii fabulantur, Horum, et ante hunc solem natum esse.* Neque tacendum 3) quod cum Aegyptii solerent saepius repraesentare *** puerum loto insidentem, tanquam emblema solis, ex antiquariis nostris, permultos id de *Horo* explicare, et adesse tamen indicia, quibus ostendi queat, designari potius *Harpocratem.* Id certe de nummis et gemmis, in CVPERI *Harpocrate* p. 7. 12. etc. adductis, quiuis idoneus rerum harum iudex vltro fatebitur. Idem porro de emblematibus alius generis, quibus creditur repraesentari *Horus*, ostendere nullo negotio possem, nisi id nimis nunc prolixum esset. Quinimo 4) discimus ex EPIPHANIE, *in Expositione Fidei catholicae*, vtrique huic Deo, *Horo*, et *Harpocrati*, Aegyptios sacra fecisse coniunctim, iisdemque plane ritibus ac ceremoniis. Sic enim scribit §. 5. p. 1092. etc. *Qui in Butica praefectura, et in illius vrbe Buto, Harpocratem nutriunt*, (nempe ad exemplum Isidis, Horo vel Harpocrati lac praebentis) *sunt viri, aetate iam senes. Illi solenni, certaque mensis die, vesanas et furiosas Hori ceremonias, ex instinctu*

* OVIDIVS Metam. Lib. IX.

** Apud PHOTIVM, in Bibliotheca, Cod. CCXLII. col. 1049. Adde SVIDAM in articulo Ἡραΐσκος, et Διαγνώμων.

*** Vide infra cap. VI. §. 9.

ſtinctu daemonis peragere coguntur. Tum enim ciues vniuerſi, ſenes decrepiti, cum adoleſcentibus, et cum his ſacerdotes Hori et Harpocratis, raſo toto capite, ſeruilem, puerilem ac abominandam ſpeciem circumferunt, et quae illic plura ſequuntur. Apparet ex his, Butitas in Aegypto inferiori, *Horum* et *Harpocratem*, eodem tempore, iisdemque ritibus coluiſſe, et Numini vtrique eosdem ſacerdotes dedicatos fuiſſe. Suſpicor tamen, haec eſſe aetatis recentioris, HERODOTO certe, qui in deſcribendis Butitarum ſacris prolixus eſt, plane incognita. Verum hoc noſtrum argumentum 5) ex eo praeſertim illuſtratur, quod Aegyptii, teſte PLVTARCHO, duplicem *agnouerint Horum*, iuniorem et ſeniorem. Ita enim de *Iſ. et Oſir.* p. 355. Τῇ δευτέρᾳ τὸν Ἀρυήριν, ὃν Ἀπόλλωνα, ὃν καὶ πρεσβύτερον Ὧρον ἔνιοι καλοῦσι. *Secunda die Aruerin eſſe natum, quem Apollinem et ſeniorem Horum dicunt.* Et libro eodem p. 373. *Apollo ex Iſide et Oſiride adhuc in vtero Rheae verſantibus, dicitur natus, — ideoque deum illum deum mutilum in tenebris natum eſſe aiunt, et ſeniorem Horum appellant.* Quis vero ſit iunior, quis ſenior Horus, in ſequentibus mox diſpiciemus. Subinnui in his quoque *Harpocratem*, quod vere monuit CVPERVS. p. 4. intelligitur ſatis ex eo, quod Horus ſenior dicatur ἀνάπηρος, *membris mutilus ac mancus.* Id enim non tam de *Horo*, quam de *Harpocrate* tradidiſſe Aegyptios, vulgo conſtat. Si autem *Horus* idem eſt cum *Harpocrate*, non poterit non eſſe *Sol* ipſe. *Harpocratem* enim eſſe *Solem*, ſatis probauit CVPERVS, et nos etiam ſuo loco ad liquidum deducemus.

§. 8. Non minus id noſtra obſeruatione dignum hic cenſeri debet, quod idem ille *Horus*, qui certa ratione, inque certa relatione, idem cum *Harpocrate* in ſacris Aegyptiorum deprehenditur, alia ratione, aliaque relatione, ab *Hercule* eorundem, quoque non diſtuliſſe

Eadem de cauſa, neque ab Hercule differre Horus exiſtimabatur.

distulisse ostendi possit, quod argumento non vno, et satis quidem evidenti, conficere licet. Eam in rem 1) in memoriam reuocare nos oportet fabulam illam sacerdotalem mysticam, quam de Hercule narrabant Sacrorum antistites *, eum desiderio aliquando flagrasse videndi Iouis, et voti illius, certa quadam conditione, factum esse compotem. De Amenophi vero, quodam Aegypti rege, narrat MANETHO, apud IOSEPHVM aduers. Appionem Lib. I. p. 460. Edit. Belg. quod desiderauerit, θεῶν γενέσθαι θεατὴς, ὥσπερ Ὦρ, εἷς τῶν πρὸ αὐτȣ̃ βεβασιλευκότων, *Deorum conspectu frui, exemplo Hori, vnius ex illis, quae ante eum in Aegypto regnauerant.* Si fabulam vnam cum altera curate conferas, videbis, in vtraque rem eandem designari. Est praeterea 2) alia de Hercule doctrina sacra Aegyptiorum, quam ** supra iam adduxi ex PLVTARCHO, *Fabulabantur nempe illi, Herculem in Sole positum, vna cum illo circumferri.* Ouum ouo similius esse non potest, quam traditioni huic est altera Aegyptiorum de *Horo*, quam PLVTARCHVS pariter adfert p. 375. extrem. Τὴν μὲν ἐπὶ τῆς τȣ̃ ἡλίȣ περιφορᾶς τεταγμένην δύναμιν Ὦρον, Ἕλληνες δὲ Ἀπόλλωνα καλȣ̃σιν. *Virtutem illam, quae praeest Soli dum circumfertur, Aegyptii Horum, Graeci Apollinem dicunt.* Obseruauimus porro alio loco † 3) de Hercule, Aegyptiorum, quod secundum quasdam traditiones sacerdotales, in expeditione aduersus Libyas, insidiis Typhonis appetitus, interierit, sed breui tamen post, in vitam reuocatus fuerit. Quid vero, quaeso, a fabula ista sacerdotum emblematica, differt eorundem traditio de Horo? quam DIODORVS *Siculus* literis consignauit, Lib. I. p. 22. *Isis inuenit immortalitatis pharmacum, quo filium Horum,*

* Supra cap. III. §. 1.
** Ibidem §. 7.
† Ibidem §. 10. 11.

rum, Titanum insidiis oppressum, et exanimatum, in aqua inuentum, non tantum reddita anima, in vitam reduxit; sed etiam immortalitatis participem fecit. Possem perfacile ostendere, idem plane fabulae vtriusque esse ingenium; sed malo id sagacitati lectoris relinquere. Tandem 4) neque istud omittendum esse putem, *Herculem* ab Aegyptiis habitum fuisse *tempus*, vel *temporis patrem* et *moderatorem*, quod adductis veterum testimoniis disertis *, suo loco probauimus. Neque aliter de *Horo*, Gentis illius Philosophos loqui consueuisse, clare patescit ex Obelisco illo Heliopolitano, cuius versionem graecam, AMMIANVS MARCELLINVS, ex parte libro XVII. Historiae suae inseruit. In illius namque Inscriptione, quae graece conseruata est, Horus appellatur Δεσπότης χρόνων **, *Dominus et supremus moderator temporum.* Quid pluribus opus est? quamuis et ea subministrari possent. *Horus* igitur Aegyptiorum, cum eorundem *Hercule*, multiplici ratione idem censeri debet, et cum hunc a sole diuersum non fuisse, affatim probauerimus, idem quoque de *Horo* dicendnm esse, per se omnino consequitur.

Horus est Sol aestiuus, circa et post solstitium aestiuum conspicuus.

§. 9. Sed quorsum haec omnia? Nempe, vt tanto luculentius appareat, *Horum* Philosophis Aegyptiorum emblema fuisse Solis, et vt simul intelligatur, quamnam illi Solis virtutem, quae beneficia, quam ad terram nostram relationem, in *Hori* Nomine spectauerint, et a populo coli voluerint. Nam ex dictis liquido constat, et *Horum*, cum *Harpocrate* ac *Hercule* esse eundem, et tamen quoque ab iisdem diuersum. Prius rationibus idoneis demonstrauimus: posterius eo facile euincitur, quod Graeci *Horum*, et

* Ibidem §. 6. 7. 8. 9.
** Ita et HORAPOLLO Lib. I. cap. 17.

hunc tantum, *Appollinem* ſemper interpretentur, quod in *Harpocrate*, et *Hercule* Nilotico, locum nunquam habet. Eodem ſpectat, quod Aegyptiorum Theologia duplicem *Horum* agnoſcat, iuniorem alterum, alterum ſeniorem. Nempe iunior eſt *Harpocrates*, ſenior vero *Horus*. Sunt omnes hi tres vnus Sol; ſed alio alioque reſpectu. In HARPOCRATE Aegyptii ſymbolice repraeſentabant Solis veluti infantiam et pueritiam, quando in Solſtitio hyberno, inferius hemiſphaerium deſerere iam incipit, adque ſuperius, licet tardo greſſu, et tanquam infantili, enititur et contendit: in *Hercule* robur iuuenile Solis, quando hemiſphaerium ſuperius iam contigit, diesque modo iam omnibus conſpicuo et manifeſto, longiores, noctes vero breuiores efficit, ac lucem ſuam et calorem beneficum, vbique diffundit: in *Horo* denique vigorem Solis virilem, et penitus maturum, vbi nempe circa Solſtitium aeſtiuum, ad ſummum hemiſphaerii ſuperioris cacumen euaſit, atque tum in tota ſua gloria et potentia, mundo apparet. Non ignota fuit MACROBIO pars haec Theologiae Aegyptiorum ſymbolicae, de qua ita commentatur, Saturn. Lib. I. c. XVIII. *Hae autem aetatum diuerſitates ad Solem referuntur, vt paruulus videatur hiemali Solſtitio, qualem Aegyptii proferunt, ex adyto die certa; quod tunc breuiſſimo die, veluti paruus et infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis, aequinoctio vernali ſimiliter atque adoleſcentis adipiscitur vires, figuraque iuuenis ornatur; poſtea ſtatuitur eius aetas pleniſſima effigie barbae, ſolſtitio aeſtiuo, quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum, veluti ſeneſcenti, quarta forma deus figuratur.* Quae de barba doctus hic ceteroquin ſcriptor obſeruat, ad quartam potius, quam ad tertiam aetatis figuram pertinebunt, Aegyptii enim *Horum* non ſolebant barbatum fingere. Sed hoc ex Theo-

Theologia Graecanica magis petitum eſt, quam illic MACROBIVS cum Aegyptiaca confert. Eſt igitur *Horus* Sol aeſtiuus, qualiter ſe, circa et poſt tempus Solſtitii aeſtiui, dum durat aeſtas, in coelo conſpiciendum, et in terra perſentiſcendum praebet. Is igitur ſic deſignatur in *Oraculo Apollinis Clarii*, quod Theologiam Aegyptiorum ſpectat, quodque ſaepius iam ad teſtimonium vocauimus.

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
χείματι μὲν τ' ἀΐδην, Δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο
Ἠέλιον δὲ θέρεος, μετοπώρου δ' ἁβρὸν ἰάω.

Dic Deorum omnium ſupremum eſſe Iao,
Quem hyeme orcum dicunt, ineunte autem vere Iouem.
Aeſtate porro ſolem, ac tandem autumno inclinato tenerum Iao,

Qui hoc *Oraculo* per excellentiam dicitur *Sol*, eſt ſine dubio *Horus*. VIRGILIVS eum *ſolem nouum* vocat, quia tum nouas vires acquiſiuit, et maiori quam antea, ſplendore coruſcat, Aen. VII, 720.

Vel cum ſole nouo, *denſae torrentur ariſtae.*

§. 10. Liceat mihi aliud etiamnum argumentum adferre, et paucis exponere, quibus id, quod de vera *Hori* ſignificatione adſtruxi, non leuiter confirmabitur iuxta et illuſtrabitur. Scribit autem HORAPOLLO in *Hieroglyph.* Lib. I. c. 17. Ὑπὸ τὸν θρόνον τοῦ Ὥρου, λέοντας ὑποτιθέασι, δεικνύντες τὸ πρὸς τὸν θεὸν τοῦ ζώου σύμβολον. Ἥλιος δὲ ὁ Ὧρος, ἀπὸ τοῦ τῶν ὡρῶν κρατεῖν. *Sub ſolio Hori leones ponunt, animalis huius cum Deo Sole ſimilitudinem maximam monſtrantes. Dicitur autem apud eos Sol Horus, eo quod tempeſtatibus anni, et horis praeſit.* Quo nihil aliud, niſi id indicatur, ſummam *Hori* gloriam, eo

Idem alio argumento probatur ex Horapolline.

tempore omnibus manifeſtari, quo ſol ſignum Leonis peruadit. Regnum *Hori* interuallum illud omne complectitur, quod a ſolſtitio aeſtiuo, vſque ad aequinoctium autumnale extenditur; ſed regni huius vis ac potentia, omnibus tum potiſſimum conſpicua fit, cum Sol eſt in ſigno Leonis, id eſt Iulio menſe exeunte, et maxima parte Auguſti. Nam tum calor Solis eſt intenſiſſimus, quem tamen illa ipſa anni tempeſtate, eteſiae, in Aegypto, mirum in modum temperant, et eodem tempore, incrementa Nili, Aegyptiorum filiis tam deſiderata, omnium maxime obſeruantur. Ideoque ſignum Leonis genti huic gratum, et valde auſpicatum. Teſtatur id HORAPOLLO Lib. I. c. 21. *Ὁ ἥλιος εἰς λέοντα γενόμενος, πλείονα τὴν ἀνάβασιν τȣ̃ Νείλȣ ποιεῖται, Quando Sol Leonem ſubit, ampliorem facit Nili exundationem.* Poſteaque haec ſubiungit. *Ὅθεν καὶ τὰς * χολέρας, καὶ τȣ̀ς εἰσαγογεῖς τῶν ἱερῶν κρηνῶν λεοντομόρφȣς κατεσκεύασαν οἱ ἀρχαῖοι τῶν ἱερατικῶν ἔργων ἐπιστάται. Vnde et capita tuborum et canalium ſacrorum fontium, ſolent ii, qui ſacris praeſunt operibus, Leonis figura effingere.* Rem hanc eandem tangit PLVTARCHVS Sympoſiac. Lib. IV. Qu. 5. p. 670. Verba eius, vti ** a viro docto emendata et verſa ſunt, adſcribere non poenitet. *Κρῆναι δὲ καὶ κατὰ χάσματα τῶν λεόντων ἐξίασι κρȣνȣ̃ς, ὅτι Νεῖλος ἐπάγει νέον ὕδωρ ταῖς αἰγυπτίων ἀρȣ́ραις, ἡλίȣ τὸν λέοντα παροδεύοντος.* Apud Aegyptios, *fontes, per rictus leonum, emittunt latices ſuos perennes, quoniam Nilus nouam aquam agris ipſorum inducit, quando Sol per Leonem tranſit.* Conſimiliter *Scholiaſtes Arati*, in *Phaeno-*

* Secutus hic ſum correctionem poſtremi in Belgio editoris.

** IOANN. CORN. a PAVW. obſeruat. in Horapollinem pag. 313.

Phaenomena p. 22. Edit. Oxon. Ὅτε ὁ ἥλιός ἐςὶν ἐν τῷ λέοντι, καὶ παρ' αἰγυπτίοις αἱ κλεῖδες τῶν ἱερῶν, λεόντων Φέρουσι πρόσωπα — τότε ἐμβαίνει καὶ νεῖλος. *Quando Sol est in leone, claues in foribus Templorum, formam habent capitum leoninorum. — Tum etiam Nilus se effundit in agros.* Alia huc spectantia suppeditabit CVPERVS in *Harpocrate* p. 48. etc. Ea igitur de causa Aegyptii *signum Leonis* in circulo signifero, dicebant * *domum*, sedem, thronum, *Solis*, et in vniuersum ** Leones Soli sacratos volebant. Eadem quoque de causa, throno Hori leones subiiciebant, idque videmus in effigie luculenter depictum, in ea nempe *Tabula*, quae *Isiaca* dici consueuit, et quidem segmenti secundi, figura illa, quae in editione *Frisii* Amstelaedamensi lit. D. D. signata videtur. Monuit hac de re ad illam Tabulam aliquid PIGNORIVS p. 44. Et examussim congruit ordo et series rerum in Tabula hac, qualem constitui deberi †, alias ostendi. Praecedit enim illic ortus caniculae, dum Sol versatur in cancro. Hoc signum vero egressus, illico in Leonem transit, et istud quidem figura illa innui auguror. An igitur vera *Hori* significatio dubiis amplius vexata esse poterit?

§. II. Verum, dicat quispiam, quomodo *Horus*, cum ipse Sol sit; et quidem in summo splendore conspicuus, poterit nuncupari filius Osiridis, et Isidis? Id vero ex veterum, de Sole Lunaque, loquendi modis, saepe allegoricis et symbolicis, qui non omnes nobis

Cur Horus, cum Sol ipse sit, dicatur Osiridis (siue Solis) et Isidis, vel Lunae, filius.

* AELIANVS de animal. Lib. XII. c. 7. MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 21.

** AELIANVS de Anim. Lib. V. c. 39. HORAPOLLO Lib. I. cap. 17.

† Miscellan. Berolinens. Tom. VI. p. 140. Adde, quae supra dicta sunt Lib. I. cap. III. §. 14.

nobis ita perſpecti et in numerato ſunt, explicare oportet. Poſſumus tamen locutionis huius, Aegyptiis adeo familiaris et tritae, rationem non improbabilem lectori offerre. Sol nempe ſolis filius recte dici potuit, quoniam *ſibi ipſi pater eſt et filius*, vt loquebantur veteres myſtici. §. 3. *pater* nempe, dum circa Solſtitium aeſtiuum quoddam aetatis virilis completum robur adeptus eſt, et virtutem quoque genitalem multiplici ratione exerit: *filius* vero, quando tempore Solſtitii hyberni, *renouatus* veluti, vti veteres pariter loqui amant, virium, aetatiſque incrementa per gradus paulatim nanciſcitur. Quod vero Sol Lunae vel Iſidis reputaretur filius, ratione ſua etiam non caret. Etenim Luna, noctu mundum illuminans, praecedit ſolis ortum, hicque illa, non ſecus atque matre, eſt poſterior. Dici recte de Luna poteſt, quod de nocte ſermonibus vſurpari obſeruat EVSTATHIVS in Iliad. Δ. pag. 449. Ed. Rom. Νυκτὸς οἷα καὶ μητρὸς ἀπογεννᾶται ἥλιος. *Ex nocte, ceu matre quadam, Sol progignitur.* Confirmat ea, quae dixi MACROBIVS, vbi de Camirenſibus Rhodiis narrat Saturn. Lib. I. c. XVII. *Apollini immolant* ἀειγεννητῇ *quod ſemper exoriens gignitur, quodque ipſe generat vniuerſa in ſeminando.* Quae certe mirificam, doctrinae Aegyptiorum de Horo, lucem conciliant. Quomodo autem Horus vel Sol Typhonem vincere dicatur, id expoſitum ſupra videbis §. 5. Nam etſi illic Horum non ſolem, verum aërem interpretati fuerimus, quae tamen ibi de aëre diximus, Horo etiam, quando vt Sol a nobis conſideratur, egregie conueniunt. Nam illa aëris et ventorum benefica atque ſalubris temperies, cuius ſymbolum eſſe dicebamus Horum, tum ſentitur ac praevalet, cum throno Hori leones ſubiiciuntur, vel cum Sol altiſſimam coeli regionem, in curſu ſuo contigit. Ab eo tempore, ventorum nociuorum rabies aëris-

aërisque pestiferi intemperies omnis cessat, Nilus ea contra, a quo tot bona sperant Aegyptii, ascendit, ac laeta omnia ciuibus pollicetur, aër denique salutaris totam Aegyptum laetificat. Ex illa nostri *Hori* explicatione, optima quoque ratio reddi potest, cur Numen hoc Graeci omnes interpretentur *Apollinem*. Rationem illam MACROBII malo, quam meis verbis explicare. Ita autem is Saturn. Lib. I. cap. XVIII. *In sacris autem haec religiosi arcani obseruatio tenetur, vt Sol, cum in supero hemisphaerio est, Apollo vocetur.*

Originationes nominis Horus, ab aliis suppeditatae examinantur.

§. 12. Vnum hoc superest, vt nomen Aegyptiacum *Hori*, ex antiquo gentis illius sermone interpretemur, nam et hoc nouam, dictis supra, lucem inferet. Graecorum plurimi, nominis huius originationem ex lingua sibi patria arcessunt. Ex eorum sententia scribit * MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. XXI. *Apud Aegyptios Apollo, qui est Sol, Horus vocatur, ex quo et horae viginti quatuor — nomen acceperunt: et quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horae vocantur.* Id HORAPOLLO paucioribus sic complexus est, Lib. I. c. 17. Ἥλιος δὲ Ὧρος ἀπὸ τῦ τῶν ὡρῶν κρατεῖν. *Sol Aegyptiis dicitur Horus, eo quod anni tempestates, et horas diei moderatur.* Verum recte et bene de hac Graecorum originatione iudicium tale tulit IOAN. CORN. a PAVW, in notis ad hunc scriptorem p. 310. *Haec Graecorum indolem aperte respirant. Aegyptii Ὧρυ etymon nunquam ab ὥραις deduxissent.* Quibus non est, quod addam, idque tanto minus, cum ** plerique ex Graecis nomen *Hori* non ex Graeco, sed Aegyptiaco explicandum

* Similia habent DIODORVS Lib. I. p. 23. PORPHYRIVS apud EVSEBIVM, Praepar. Lib. III. cap. XI. pag. 113. CENSORINVS de die nat. cap. 19. et alii.

** Vide supra §. 2.

dum eſſe, aperte et vltro fateantur. Recepta iam apud eruditorum longe plurimos haec eſt ſententia, nomen *Hori* Aegyptiacum, eſſe re ipſa Hebraeorum אור, quae *lucem* ſignificat. Si interpretatio haec, a qua paucos eruditos alienos eſſe noui, admitti poſſet, illa profecto iis, quae hactenus adſtruxi, pondus non ſpernendum adiiceret. Poſſet quoque haec eadem interpretatio referri ad aërem, de quo §. 5. * quia ille lucem Solis accipit, et ad nos transmittit. Et *ſolem* optime et proprie dici *lucem*, ipſe adſtruxi ſupra cap. II. §. 8. At vero etiam atque etiam vereor, vt talem etymologiam iis, qui linguae Aegyptiacae aliquam ſcientiam idoneam ſibi pararunt, probare poſſim, vti profecto nec mihi probatur. Nulla enim in ſermone Aegyptiorum, qualis hodie ſuperſtes eſt, veſtigia reperire potui, quibus elici aliquo modo queat, *Or* olim Aegyptiis dictam fuiſſe *lucem*. Succedat iam hiſce peregrinis originationibus alia, eo ſaltem nomine facilius admittenda, quod ex ipſa priſci Aegyptiorum ſermonis penu, indubie depromta ſit. Eam nobis offert magnus SALMASIVS, in libro *de annis climactericis* pag. 595. *Qui in Sphaera Barbarica* Ὧρος, *Aegyptiacum eſt* ȣ̃ρο, *quod eſt dominus, vnde* μέτȣρο *eſt dominatio.* *Equidem* ΟΥΡΟ, *non dominum*, ſed *regem*, et ΜΕΤΟΥΡΟ, proprie non *dominium* qualecunque; ſed *regnum* deſignat. Verum res ipſa tamen, quam ex lingua Aegyptiaca docere vult vir ſummus, omnino ita ſe habet. ΟΥΡΟ certe eſt *Rex*, idque eſſe nomen ** *Pharaonis* in hiſtoria Sacra

* Video id etiam placuiſſe optimo GERH. IO. VOSSIO de orig. Idolol. Lib. II. cap. 83.

** Videri poſſunt, quae de voce haec breuiter notaui, in Diſſ. IV. de *Terra Goſen*, §. 3. et Epiſtola LVDOVICI PICQVES, Doctoris quondam ſorbonici, edita in illuſtris IORDANI hiſtoria vitae B. Lacrozii Part. II. pag. 292. 293.

Sacra obiuum, hodie inter cordatos fere constat. Et *Horum*, qui est Sol, summo splendore conspicuus, *regem* dici, a Theologia veterum, ac sigillatim Aegyptiorum, alienum vtique non est. Satis diu itaque in hac interpretatione Salmasiana, securus acquieui, idque tanto libentius, quod ex sermonibus, cum B. Lacrozio, super huiusmodi rebus institutis, non semel intellexissem, etiam doctissimo huic viro, eam non improbari. Quinimo in Epistola quadam, ad me perscripta, et postea publice edita, sententiam hanc, sine ambagibus, suam fecit. Loquens ibi de cognomine Isidis Ἀδυρὶ, quod PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 374. interpretatur, *οἶκον Ὥρου κόσμιον, domum Hori mundanam*, interpretationem illam hunc in modum illustrat *. *Quasi ex* HS, ** *vel* H, *alia dialecto, — domo, et* ϴD, *vniuersa, τῇ οἰκουμένῃ in Apocalypsi* cap. III, 10. *et* DϒPD, *rege.* Hic manifeste, Horum Aegyptiace esse OΥPO, *regem*, asserit. Verum postquam ad inuestigandam Theologiam Aegyptiorum totam, animum serio et diligenter appuli, sensi facile, eam de qua nunc egi, non esse veram nominis Aegyptiaci interpretationem. Nam, vt alia omittam, Aegyptii nomen illud, auita sua lingua, non pronuntiabant VRO; verum OR, ita vt litera R, nomen hoc clauderet. Vide §. 2. Hac igitur de causa de interpretatione alia cogitandum mihi omnino esse, facile intellexi.

§. 13. Proponam nunc tandem, quod mihi de re hac cogitanti, eamque ab omni parte versanti, aut verum *Horus Aegyptiace significat, vehementer efficacem.*

* Thesauro Epistol. Tom. III. p, 158.

** Ita vir doctissimus suspicabatur, cum nondum aliquid, conscriptum dialecto Thebaidis oculis vsurpasset. Postea sine dubio sententiam mutauit. Litera H, nunquam *domum* designat.

verum, aut vero proximum visum est, etsi fere praevideam, fore admodum paucos, quibus sententiam hanc meam persuadeam. Existimo autem, nomen Hori antiquissimum fuisse Ἀρϋηριν, quomodo Horum seniorem Aegyptiis dici, obseruantem vidimus PLVTARCHVM §. 7. Ex *Arueri*, Aegyptiacae, ⲈⲢ-ⲞⲨⲎⲢ, (*Ar-u-er*) postea factum est ⲞⲨⲎⲢ, (*V-er*) hoc vero posterius, pronuntiatum fuisse, praesertim à Graecis, *Or*, non abs ratione mihi persuadeo. Sed, quae dixi, luculentius explicanda sunt. *Arueris* nomen fuisse *Hori* senioris, vel *Apollinis* ex PLVTARCHO iam didicimus §. 7. Eundem DIODORVS p. 13. nominat *Apollinem*, id est *Horum*, quod comparanti loca duorum horum scriptorum, non potest non illico manifestum fieri. *Arueris*, vel, sine terminatione graeca, *Aruer*, idem plane est, quod *Horus*. Verum quidnam tandem vox haec *Aruer*, Aegyptiorum idiomate designauit? Doceat istud nos PLVTARCHVS, qui in libro *de Is. et Osir.* p. 574. cognomen aliquod Isidis Μεθυὲρ (rectius scriberetur μεθυὴρ) sic interpretatur. *Nomen hoc compositum est* ἔκ τε τῦ πλήρυς καὶ τῦ αἰτίυ, *ex pleno et causali.* Id est, nomen hoc significat eam *quae plena est causalis.* Nihil profecto verius, nihil clarius, nihil simplicius dici potuit. Etenim ⲘⲈϨ-ⲦⲞⲨⲎⲢ, (*Meh-tuer*) Aegyptiis id dicitur, quod *plenum est causalitatis*, vel *facultatis actiuae et effectricis.* Hoc enim postremum, *causalitas*, Aegyptiace dicitur ⲞⲨ-ⲎⲢ, (*V-er*) iisdem vero ⲘⲈϨ (*meh*) *plenum* sonat. Patet ex eo, *Mehtuer* innuere *Ens plenum facultatis faciendi*, vel *facultatis effectricis et causalis.* Qua ratione vero Isis sic dici potuerit, et id PLVTARCHVS docebit, cuius verba dedi §. 5. Cum igitur ⲎⲢ, (*Er*) et accedente articulo generis indefinitio, ⲞⲨ-ⲎⲢ, (*V-er*)

(*V-er*) ſit τὸ ἄιτιον, proprie *actiuitas*, vel *facultas actiua et effectiua*, ſequitur per ſe, ⲈⲨ-ⲞⲢ-ⲎⲢ, (*Ar-u er*) eſſe ἄιτιον τῆ ἀιτίας, *cauſam cauſalitatis*, vel *cauſam facultatis actiuae.* De PLATONE obſeruat PROCLVS Lib. II. in Timaeum p. 101. Τούτω αἰτίων ἄιτιος ὑμνεῖται. *Ille cauſam cauſarum celebrat*, nempe *cauſam primam*, à qua pendent in exiſtendo et agendo *cauſae ſecundae.* Hoc eodem nomine Aegyptii *Horum* ornabant. Nam quod Deus infinitus eſt in mundo inuiſibili, id Solem eſſe credebant in Mundo viſibili, illa praecipue anni tempeſtate, qua regnum in Theologia ipſorum ſymbolica, *Horo* aſſignatum erat. Ex ⲀⲢ, vel ⲈⲨ-ⲞⲨ-ⲎⲢ, *Ar-u-er*) poſtea per contractionem enatum eſt ⲞⲨⲎⲢ, (*V-er*) τὸ ἄιτιον, *virtus effectrix*, vel *cauſalis.* Id vero Graecos cenſeo pronuntiaſſe et ſcripſiſſe *Or*, quod mirum nemini videbitur, qui ſecum perpenderit, quam diuerſo modo, in hodiernum vsque diem, Gentes pene omnes, vocales, cumprimis vero in compoſitionibus vocum, pronuntiare ſoleant.

CAPVT V.

De Serapide Aegytiorum, siue eorum Sole infero.

§. 1.

Duplex est Serapis Aegyptius, Niliacus alter, alter Coelestis, vt est Sol, de quo hoc capite agitur.

In Numine Serapidis eruendo et explicando, hoc quidem in Libro, multo ero breuior, quam in aliis fui. Nam etsi nullum omnino sit Aegyptiorum Numen, cuius scriptores Graeci et Romani frequentius meminerint, et de quo plura passim tradita reperiamus, certum tamen et id est, longe plurima eorum, quae traduntur, non referri posse ad Serapim Aegyptiorum priscum et auitum, sed spectare ad recentiorem longe Graecum, cuius cultum Ptolemaei Alexandriam inuexerunt, ac deinde paulatim, per Aegyptum totam, studiose propagarunt, ita, vt seculo Aerae Christianae secundo,* Templa eius quadraginta et duo, in Aegypto numerari potuerint, atque id, quod olim HERODOTVS Lib. II. c. 42. de Iside et Osiride obseruauerat, hos duos tantum ab omnibus Aegyptiis, aequali religione coli, tempore PLVTARCHI, etiam ad Serapim extendi debuerit, nam id conceptis verbis testatur, in libro *de Is. et Osir.* p. 362. A. ne iam dicam, cultum hunc Dei, antea obscuri, ex Aegypto transiisse ** ad Graecos omnes, quaquauersum in Asia et Europa habitantes, ac ad ipsos adeo Romanos. De hoc postremo Graecorum Serapi, volumen peramplum conficere facillimum foret; sed is ad nostrum negotium plane non spectat. Et

* ARISTIDES Oratione in Serapim circa fin. fol. 101. b. Edit. graec. Florent.

** ARISTIDES ibid. fol. 101. a. ait, cultum hunc transisse ad omnes gentes.

Et ipſe quoque Serapis Aegyptiorum antiquiſſimus, de quo nonnulla iam diſſerere animus eſt, duplicem habet reſpectum. Nam aut ad Nilum referendus eſt, cuius foecunditatem et beneficia emblematica repraeſentabat, aut Solem etiam adumbrabat, quatenus ille relicto noſtro hemiſphaerio, tempore autumnali et hyberno, oppoſitum permeat. Vtriusque huius reſpectus veſtigia etiam deprehendimus, in Serapi Graecorum Alexandrino, et niſi id eſſet, antiquiſſimi Aegyptiorum Serapis memoria penitus intercidiſſet, aut certe de eo pauciſſima cognita nobis forent. Poteſt igitur eo ſenſu, duplex conſtitui Serapis, alter quidem Niliacus, coeleſtis alter. De priori plura diſſeremus Libro IV. De poſteriori agendum nobis eſt hoc capite.

§. 2. Sed obſtare video his, quae de antiquitate priſci Aegyptiorum Serapis, modo dixi, virorum doctiſſimorum ſententiam, quibus perſuaſum eſt, Serapis et Numen et nomen, Aegypti incolis prorſus extitiſſe peregrinum, Deumque hunc, a Ptolemaeo,* ſiue ſotere, ſiue Philadelpho, ſiue denique Euergete, ex Sinope Pontica, in Aegyptum omnium primo aduectum, poſtea demum cultu religioſo ibi locorum, honoratum fuiſſe. Hiſtoriam rei huius, ſicuti geſta eſt, ex relatione *Antiſtitum Aegyptiorum*, prolixe narrat TACITVS Hiſtor. Lib. IV. cap. 83. 84. Meminerunt eiusdem veterum** plurimi, eamque noſtra aetate

Multi opinantur Serapim, a Ptolemaeis demum, in Aegyptum eſſe inuectum.

* Vide CVPERI Harpocratem. p. 83.

** DIONYSIVS *Periegetes*, in Deſcriptione orbis v. 255. et ad eum EVSTATHIVS. PLVTARCHVS de Iſide p. 362 363. et de Solertia animal. p. 984. CLEMENS ALEXANDRINVS in Protreptico p. 31. THEOPHILVS *Antioch.* ad Autolycum Lib. I. §. 14. CYRILLVS *Alexandr* adverſus Iulian. Lib. I. p. 13. MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. VII. et alii.

aetate *, vir quidam impense eruditus, multaque laude cumulatus, omni politae orationis cultu ornatam, eleganter sane descripsit. Permulti hoc ita acceperunt, tanquam ante Diuinitatem hanc a Ptolemaeo Sotere, e Ponto in Aegyptum translatam, *Serapis*, nomen Aegyptiis plane incognitum fuisset. Horum sententiam secutus ORIGENES Lib. V. contra Celsum p. 257. *Serapim Deum* appellat *hesternum*, *qui ante hac inter Deos plane relatus non fuerit*. MACROBIVS, idem ad exemplum Saturn. Lib. I. cap. VII. *Serapim* appellat *aduenam*, multisque vrget, eum in Aegypto Deum extitisse penitus peregrinum. Etiam ex recentioribus vestigiis horum insistunt ** IOS. SCALIGER, quique eum sequuntur alii, quos inter,*** Theologus nuper Britannicae gentis praestantissimus, omnia, quae pro ornanda hac sententia excogitari, inque medium proferri possunt, sollicito studio conquisiuit, omnique mentis contentione adstruere annisus est. Neque tamen ab altera etiam parte defuerunt, qui † antiquitatem Serapis, cultusque eius apud Aegyptios, pro virili assererent, quorum causa mihi quidem videtur triumphare. Sed eam ita dimittere ante non possum, quam rationes pro causa mea militantes lectori exposuero.

Ante tempora Ale-

§. 3. Non puto extare quenquam inter scriptores, Alexandro M. antiquiores, qui Serapis mentionem fecerit.

* HVMPHR. PRIDEAVX Histoire des Iuifs. Vol. III. p. 17. 18. etc.

** Animadversion. in Eusebii Chronicon p. 131.

*** HVMPHR. PRIDEAVX loc. cit. qui tamen illic plura desumsit ex BOCHARTI Hierozoico Part. I. col. 538. etc.

† G. I. VOSSIVS de orig. Idol. Lib. I. c. 29. IOH. SPENCERVS de Legibus Hebr. Lib. III Diss. V. cap. VII. p. 272. etc. CVPERVS in *Harpocrate* p. 83. etc. EL. BOHERELLVS in notis in Origen. contra Celsum pag. 391. aliique plures.

fecerit. Nam *Serapeum* illud, siue *Templum Serapis*, cuius in Thracia meminit POLYBIVS Lib. IV. Hist. cap. 39. tantae non est antiquitatis, quantam * viri doctissimi ex verbis eius colligunt. POLYBIVS loco illo, de quo hic disputatur, Geographi partes agit, situm locorum curate vult designare, *Serapeum* nude tantum nominat, nihil vero de eius antiquitate praedicat, si verba recte expendantur. Ex iis nulla plane ratione sequitur, Serapeum in Thracia, antiquius fuisse templo Serapis Alexandrino, sumtibus Ptolemaei exstructo. Considerentur modo verba. Primam omnino Serapis mentionem, in historia vitae Alexandri M. deprehendo. Refertur nempe de Rege hoc,** quod paulo ante mortem, homo quidam ipsi dixerit, *modo Serapim adstitisse sibi, vinculisque exemtum eo deduxisse.* Perhibent porro *** scriptores optimi, in Diariis regiis perscriptum fuisse. *Eodem die Python et Seleucus, ad Templum Serapis missi, consuluerunt Deum, an deportarent eo Alexandrum. Deus autem, ne eum mouerent loco, respondit.* Eo quoque pertinet, quod DIOGENES LAERTIVS in vita Diogenis Cynici scriptum reliquit, Lib. VI. §. 63. quod, cum Athenienses Alexandro M. decreuissent honores Liberi Patris, Diogenes dixerit: *Et me Serapim facite.* Et hoc viuente Alexandro Macedone contigit. Nam Diogenes ille, non modo Alexandri aequalis erat, verum et, † vt quidam literis prodiderunt, eodem cum Alexandro die, mortuus est. An haec omnia, post Serapim, e Ponto Alexandriam delatum,

xandri M. nulla Serapis reperitur mentio, sed hoc antiquitati eius non obstat.

* BOCHARTVS loc. cit. PRIDEAVX p. 20.

** PLVTARCHVS in Alexandro p. 705.

*** PLVTARCHVS loc. cit. p. 706. ARRIANVS de expedit. Alexandri Lib. VII. p. 499. Edit. Blancardi.

† DIOGENES LAERTIVS Lib. VI. §. 79. PLVTARCHVS Sympos. Lib. VIII. Quaest. 1. p. 117.

tum, ficta demum fuisse dicemus? Mihi potius, vbi ea cogitationibus voluo et reuoluo, ita statuendum esse videtur, Alexandrum ipsum, Dei huius notitiam, omnium primum, ex Aegypto ad Graecos detulisse, et ab eo tempore, Numen hoc illico magnam celebritatem consecutum esse. Nam Nomen Dei Serapis, e Sinope Pontica, primum tempore regum Ptolemaeorum, ad Aegyptios, et per Aegyptios ad alios pervenisse, nec in se est probabile, nec ex illa historia, quam §. 2. memoraui, iure merito confici poterit. Quicquid autem sit, illud libenter et vltro largior, ante Alexandri M. tempora, nullum extare aut iudicium aut vestigium, Graecos Numinis *Serapis* notitiam habuisse qualemcunque. Sed ex eo non arbitror, legitime concludi posse, Aegyptios ante illam aetatem non habuisse suum Serapim, neque illum cultu aliquo religioso veneratos esse: Potuerunt Graeci antiquiores, aliquam Numinis illius habuisse notitiam, qui tamen nomen illius Aegyptiacum *Serapis*, aut ignorarunt, aut literis non prodiderunt, Consimili modo, de ***Venere***, antiquissimo Aegyptiorum Numine, loquuntur HERODOTVS, aliique Scriptores non ignobiles, et tamen verum eius nomen patrium, *Athor*, hodie nos lateret omnes,* nisi *Orion* Grammaticus id nos docuisset. Quis *Tithrambonis* meminit ex veteribus, praeter vnum EPIPHANIVM? Et tamen nomen** illius graecum, *Nemesin*, et *Hecaten*, plures memoriae prodiderunt. Idem de aliis Aegyptiorum Numinibus dicendum quoque esse, quis est, qui in dubium vocare queat? Potuit etiam fieri, vt Numen illud in ipsa Aegypto, ante Alexandri M. tempus, nonnihil obscurum, et a paucis, forte Memphi tantum, aut Racoti, cultum fuerit, qua de re coniecturam nostram aperiemus Lib. IV. vbi ad Serapim

* Vide LIB. I. cap. I.

** Vide Lib. I. cap. V.

rapim Niliacum peruenerimus. Et in vniuerſum certum eſt, ex ſilentio Graecorum vetuſtiorum de Serapi, nihil plane aduerſus eius antiquitatem probari poſſe.

Ex hiſtoria de Serapi, e Ponto Alexandriam delato, liquet, Deum hunc, ab antiquo cultum fuiſſe in Aegypto.

§. 4. Quod vero ad hiſtoriam illam, quam §. 2. breuiter commemorauimus, de Serapi, iuſſu Ptolemaei Soteris, ex Sinope Pontica Alexandriam aduecto, attinet, illa adeo aduerſus noſtram ſententiam non militat, vt potius eam firmiter communiat. Etenim TACITVS, qui tradita ab Antiſtitibus Aegyptiis ſe referre profitetur, Hiſt. Lib. IV. cap. 84. de aduecto iam Alexandriam Deo Pontico haec narrat. *Tertio die tantum maris emenſi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine vrbis exſtructum, loco, cui nomen Rhacotis. Fuerat illic ſacellum, Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum.* Humani quidpiam paſſus hic eſt* BOCHARTVS, nomen nunquam ſatis praedicandum, quando narrationem hanc Taciti abſurditatis et falſitatis arguere voluit. Nam non dixit ſcriptor laudatiſſimus, Deum illum aduenam, qui poſt operoſam inquiſitionem, in Ponto tandem repertus, indeque Alexandriam deportatus erat, Alexandriae iam antea ab antiquo Templum habuiſſe: verum id ſibi vult, Deum peregrinum, poſtquam Alexandriae, plauſu omnium exceptus eſſet, nomen accepiſſe domeſticum *Serapis*, illius nempe Serapis, qui ante conditam Alexandriam, ſed in vico, illic loci ſito, nomine Racoti, vna cum Iſide conſecratus fuerat. Nam Racotis, quae poſtea nonniſi ſuburbium Alexandriae fuit, diu ante vrbem hanc regiam ab Alexandro erectam, illic ſteterat, quod ** multi teſtantur,

* In *Hierozoico*, vbi ſupra.

** PAVSANIAS Lib. V. pag. 432. STRABO Lib. XVII. p. 545. PLINIVS Lib. V. cap. 10. CLEMENS *Alexandrinus* Protreptico p. 31. STEPHANVS Ethnicographus, in voce Ῥακώτης, vbi conſuli poſſunt eruditorum notae.

et Deos tutelares, Serapim ac Isin habuerat. Et quia noua vrbs graeca, Alexandria, successerat multo vetustiori Aegyptiae, *Rocoti*, hinc Aegyptii indigenae, loquentes de Alexandria, nomen *Racotis* diu postea seruarunt, semperque retinuerunt. Copti certe interpretes N. Testamenti, quorum editionem studio Venerabilis WILKINSII debemus, quoties in Textu graeco, mentio occurrit Alexandrinorum, in versione semper habenr ⲣⲁⲕⲟϯ, (*Rakoti*) Actor. VI, 9. XVIII, 24. XXVII, 6. XXVIII, 11. Idem etiam obseruatur in libris eorundem Ecclesiasticis. Ex eo fonte manasse videtur error CYRILLI *Alexandrini*, qui Lib. I. aduersus Julian. p. 13. scribit, idolo vetusto, quod olim ab Aegyptiis cultum fuerat, nomen vernaculum extitisse *Racotis*, cum hoc nomen tantum sit loci, vbi Serapis antiquus cultum habebat. Ita autem, vt dixi, verba TACITI explicanda esse, docet etiam PLVTARCHVS, cuius ea de re verba, in libro *de Iside et Osir.* p. 362. latine conuersa, id sonant. *Vbi Deus Sinopicus Alexandriae conspectus fuit, Timotheus interpres, et Manetho Sebennyta, a cerbero et dracone coniecturis ductis, collegerunt, Plutonis esse simulacrum, Ptolemaeoque persuaserunt, non esse alius Dei, quam Serapidis. Non enim illinc hoc nomen gerens aduenerat: sed allatus Alexandriam, Serapidis nomen, quo Aegyptii Plutonem afficiunt, inuenit.* Nihil clarius et distincte magis dici potuit. *Serapis* fuit antiquum Aegyptiorum Numen, etsi ante Alexandri M. aetatem Graecis incognitum, neque alibi memoratum, idque, quod ibi PLVTARCHVS adfert, auctoritate MANETHONIS, sacerdotis Aegyptii pereruditi firmat. Et profecto *Serapis*, siue, vt omnes Graeci semper scribunt, *Sarapis*, non est nomen graecum; linguae vero Aegyptiacae peritis, manifestum videbitur prae se ferre typum vocis, in Aegypto natae. Quod si vero Serapis, eo in loco cultum habuit, in quo

quo poſtea Alexandro M. viſum fuit, vrbem peramplam et magnificam, ſibique cognominem ſtatuere, et vbi nonnihil moratus eſt, ratio perſpicua eſt, cur *Serapis* Numen, Graecis antehac ignotum, inque loco valde obſcuro cultum, primo quidem Alexandro innotuerit, et per hunc Graecis omnibus, ita vt illo ipſo iam tempore *Serapis* nomen, non infrequenter auditum eſſe, ſubindicauerimus §. 3.

Serapis ab antiquo tempore, ante Ptolemaeos, cultus Memphi in Sinopio.

§. 5. Sed ne id quidem extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt, ſimulacrum Dei illius peregrini, quisquis demum ſit, e Sinope Pontica, in Aegyptum veniſſe. ISIDORVS namque, cuius teſtimonio vtitur CLEMENS ALEXANDR. p. 31. ſcriptum reliquerat, *a Seleucienſibus, qui ſunt prope Antiochiam in Syria, ſtatuam fuiſſe traductam.* Idem aſſerebant nonnulli apud TACITVM loc. cit., vt *qui Seleucia vrbe Syriae accitam — perhiberent.* Et eſt in vniuerſum, maxima auctorum, in referendis hiſtoriae huius circumſtantiis diſcrepantia. Quid obſecro nos aſſerere prohibet, famam illam vulgatam, de aduecto Alexandriam *Deo Sinopico*, ortum ex eo traxiſſe, quod antiquiſſimus Aegyptiorum *Serapis*, Memphi cultus fuerit, in loco, cui nomen erat *Sinopio.* Certe, quando DIONYSIVS *Periegetes*, in deſcriptione orbis v. 255. mentionem facit Σινωπίταο Διὸς μεγάλοιο, *magni Iouis ſinopitae*, id EVSTATHIVS in notis ad Poëtam illum, ita exponit. Σινωπίτης Ζεὺς, ὁ Μεμφίτης, Σινώπιον γὰρ ὄρος Μεμφίδος. *Serapis, quem dicit Iouem Sinopiten, is eſt Memphiticus. Nam Sinopium eſt mons Memphiticus.* Mox auctor idem, ſententiam communiorem de Sinope Pontica, patria Serapis, etiam adfert. Vltimo denique loco addit, nonnullos Deum hunc *Sinopitem*, deducere a *Sinopo* fluuio. Adeo incertum erat, num e Sinope Pontica, Deus ille Alexandrinus accitus fuiſſet. Quod vero EVSTATHIVS, de Deo Sino-

pitico, olim Memphi culto, obseruat, nititur non rumusculo quopiam famae dubiae; sed desumtum est ex Monumentis bonis et certis. Ex iisdem TACITVS quoque refert, loc. cit. *Sedem, ex qua transierit* Serapis, *Memphin perhibent, inclytam olim, et veteris Aegypti columen.* Magnum quoque in hac caussa pondus habent ista PAVSANIAE, quae leguntur in epis *Atticis* pag. 42. *Apud Aegyptios complura sunt Dei Serapis templa; sed omnium clarissimum habent Alexandrini, antiquissimum Memphitici;* Ex quo intelligitur, Alexandrinum Serapim, clariorem quidem fuisse Memphitico; sed Memphiticum antiquiorem Alexandrino. Omnium vero maxime EVSTATHII locum, paulo ante descriptum, illustrat Pseudo-CALLISTHENES, auctor, quod nemo diffitetur, fabulosus; sed in rebus ad antiquitates Aegyptias spectantibus, minime spernendus. Nam in fragmento libri de vita Alexandri M. edito in FABRICII Bibliotheca Graeca Vol. XIV. loquens de rebus, natiuitatem Alexandri antecedentibus, p. 149. haec habet. Ὁ δὲ ἐπέμψεν αὐτοὺς διὰ χρησμῳδίας πρὸς τὸν ἀόρατον τοῦ Σινωπίου, ὅστις ἐχρησμῴδησεν αὐτοῖς. *Vulcanus vero Memphiticus ipsis respondit, vt inuisibilem in Sinopio consulerent, qui consimiliter ipsis respondit.* Per *inuisibilem* alium hic non intelligi nisi Serapim Aegyptiorum priscum, mox ostendemus. Ille vero habitabat in *Sinopio*, monte Memphitico, vt volebat EVSTATHIVS, vt vero ego opinor, sacello, Deo huic prope Memphim constructo, de quo plura dicentur Libro IV. Non nego * in nummis Sinopitarum Ponti, plerumque conspici simulacrum Serapis, in lectisternio cubantis; aut saltem illius caput;

* Tales cernuntur in VAILLANTII Numismat. aereis Impp. percussis in Coloniis Part. I. pag. 161. Part. II. p. 42. et 149.

caput; ſed cum tempore ſequiori percuſſi ſint, non dubito, quin nobis repraeſentent *Ser-pim Alexandrinum*, cuius venerationem, ſtudium Ptolemaeorum, per totam Phoeniciam, Syriam, et Aſiam circumtulit, atque propagauit, idque calathus, vel modius, quem in capite gerit Serapis is, quem Sinopenſium mumi oſtentant, ſatis teſtatur. Non tamen is ſum, qui pertinaciter negare velit, Dei Alexandrini veram patriam eſſe Sinopen Ponticam. Id ſaltem nunc loco ſuo relinquo. Verum et iſtud largientur mihi cordati iudices, Deo huic Pontico, impoſitum mox fuiſſe nomen Aegyptiacum *Serapis*, Numinis, quod iam dudum ante, Racoti, et Memphi, in Sinopio, cultum inuenerat.

Serapis eſt Sol inferus, hemiſphaerium inferius permeans.

§. 6. Videamus nunc iam, qualenam *Serapis* ille Aegyptiorum priſcus Numen fuerit, quid genti illi deſignauerit, vel cuius nam rei ſymbolum fuerit. Exiſtimo autem, Numen illud ab antiquo Memphi, et Racoti, ſolenniter cultum, filiis Aegyptiorum adumbraſſe *ſolem inferum*, quando nempe autumnalibus hybernisque menſibus, hemisphaerium inferius percurrit. Doctrinam ea de re Aegyptiorum talem nobis exhibet MACROBIVS Lib. I. Saturn. c. XIX. *Hoc argumentum Aegyptii lucidius abſoluunt, ipſius ſolis ſimulacra pinnata fingentes; quibus color apud illos non vnus eſt. Alterum enim caerulea ſpecie; alterum clara fingunt; ex his clarum ſuperum, et caeruleum inferum vocant. Inferi autem nomen Soli datur, cum in inferiore hemiſphaerio, id eſt hyemalibus ſignis, curſum ſuum peragit; ſuperi, cum partem Zodiaci ambit aeſtiuam.* Sol *ſuperus* et *clarus* eſt *Ammon*, ϢⲞⲨⲞⲈⲒⲚ, *lucidus*, vt ſupra expoſui c. II. Sol *coeruleus* et *inferus*, eſt, vt mihi perſuadeo, *Serapis*. Rem eandem indicare etiam, omni procul dubio, voluit auctor verſuum toties iam in teſtimonium vocatorum.

Φρά-

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
Χείματι μέν τ' ἀΐδην, Δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο
Ἠέλιον δὲ θέρευς —

Dic Deorum omnium ſupremum eſſe Iao,
Quem hyeme orcum dicunt, ineunte autem vere Iouem
Aeſtate porro ſolem —

Id vero illum *Solem inferum* Aegyptiorum, ſiue Ἀΐδην, et *Orcum* regem inferorum, eſſe credam *Serapim*, id praecipue me mouet, quod, cum Deus ille peregrinus, et aduentitius, quem Ptolemaeus Soter e Ponto acciuerat, Alexandriam appuliſſet, rerum Theologicarum in Aegypto periti, ex conſpectis Dei illius peregrini ſymbolis, iudicauerint, eſſe eum *Plutonem*, adeoque Aegyptiorum *Serapim.* Ita rem narrat TACITVS, loco ſaepius allato. *Deum ipſum multi Aeſculapium - quidam Oſirin - plurimi Ditem patrem, inſignibus, quae in ipſo manifeſta, aut per ambages manifeſtant.* Luculentius etiam PLVTARCHVS, cuius verba iam attulimus §. 4. *Timotheus interpres, et Manetho Sebennyta* †, *coniecturis ductis a cerbero et dracone, collegerunt eſſe Plutonis ſimulacrum, et Ptolemaeo perſuaſerunt, non eſſe alius Dei, quam Serapidis. Non enim nomen hoc gerebat, cum adueniret: ſed allatus Alexandriam, nomen Serapidis, quo Aegyptii Plutonem deſignant, accepit.* Et id quidem ſine dubio effecit, vt Scriptores plerique poſtea, vbi ad Serapidem eorum deflectit oratio, eum fere ſemper * *Plutonem* interpretari ſoliti fuerint.

§. 7. Ve-

† Vide CVPERI Harpocratem p. 18. Adde EVSEBII Praeparat. Euang. Lib. IV. cap. vlt.

* DIODORVS Lib. I. p. 22. CLEMENS ALEXANDR. in Protreptico, paſſim. EVSEBIVS Praeparat. Euang. L. III. c. XI. p. 113. Et apud eundem Lib. IV. cap. vlt.

POR-

§. 7. Verum quid Aegyptiis cum *Plutone?* quorum Mythologia Theologica, ab illa Graecorum, immane quantum distulit, et in quorum fabulis sacris, nulla vnquam, Dei inferorum Graeci mentió deprehenditur. Et certe Graeci de *Plutone Aegyptiorum* non loquuntur, nisi vbi ciuibus suis, Numen et virtutem *Serapis* explicare volunt. Vnde patet, *Plutonem* Aegyptiis proprie non tribui, nec aliter quam via comparationis, dum inter *Serapim* olim ignotum, et notissimum Graecis omnibus *Plutonem*, comparationem instituunt, subinnuentes, Aegyptios in *Serapi*, tale quid etiam reuereri, quale ipsi in *Plutone* suo. In fabulis Graecorum, *Pluto* reputabatur Deus inferorum, rex animarum et vmbrarum, quae viuorum numero ereptae, regionem defunctorum inhabitabant. Hoc Graeci quidam, etiam ad Serapim Aegyptiorum transferebant. Ex eorum sententia, IVLIANVS Imp. Orat. IV. p. 136. postquam de Plutone dixisset, ista addit *. Καλȣ̃μεν δὲ τὸν αὐτὸν τȣ̃τον καὶ Σάραπιν τὸν ἀιδῆ δηλονότι. πρὸς ὅν φησιν ἄνω πορεύεσθαι τὰς ψυχὰς τῶν βιωσάντων, ἄριϛα καὶ δικαιότατα. *Quem nos alio nomine Serapim vocamus, vt qui est ἀιδὴς, sub aspectum minime cadens: ad quem Plato sublimes ait euehi illorum animas, qui quam optime iustissimeque vixerunt.* De hac *Serapis* notione num in Theologia genuina et cana priscorum Aegyptiorum reperiri possit, magnopere dubito. Qui vero inter Graecos, fabulas Poëtarum, ex Physiologia explicabant, per *Plutonem* intelligi saepe volebant,** *Solem*

Argumentum illud porro illustratur.

PORPHYRIVS IVLIANVS Imp. Orat. IV. p. 136. CYRILLVS *Alexandr.* Lib. I. in Iulian. p. 13. ARISTIDES Oratione in Serapim, passim.

* *Vide et* CYRILLVM *Alexandrinum* aduersus Iulian. p. 13.

** PORPHYRIVS, apud EVSEBIVM Praeparat. Lib. III. c. XI. p. 109. Vide et p. 110. Hinc Veteres etiam *Serapim* eundem faciunt cum *Osiride*, id est *Sole*.

Solem inferum, *qui circa Solstitium hyemale sub terram commeans, latentem et ignotum orbem circumeundo peragrat.* Et vero Aegyptios etiam habuisse aliquod Dei simulacrum, *quo repraesentarent, solem inferum, in hemisphaerio inferiore, signisque hyemalibus* morantem, ex MACROBIO ostendimus §. 6. Id iidem illi Graeci, ad Serapim Aegyptiorum sic transferunt *. *Cum Plutone Serapim coniungunt, ac luminis eius sub terram descendentis symbolum faciunt togam purpuream.* Est igitur *Serapis* ipse *Sol*, sed cuius lux tempore autumnali et hyberno sub terram descendit. Symbolum huius rei, dicebat PORPHYRIVS esse *togam purpuream.* ATHENODORVS, scriptor vetustus, apud CLEMENTEM *Alexandrinum* in *Protreptico* p. 32. ait, *simulacra Serapidis* conspicua esse *colore coeruleo et nigricante.* MACROBIVS in verbis descriptis §. 6. docet, nos apud Aegyptios, *simulacra solis inferi fingi colore coeruleo.* Non sane vi ingenii singulari opus est, ad perspiciendum, omnes hos tres, loqui de re eadem, nobisque repraesentare vnum *Serapim*, Aegyptiorum *Solem inferum.* Iam etiam intelligitur, quam bene et recte, auctor versuum allatorum §. 6. affirmet, solem ab Aegyptiis, tempore hyberno vocari ἀΐδην, *eum, qui non videtur*, quoniam nempe lux eius, illo anni tempore, sub terram demersa est. Eundem Pseudo-CALLISTHENES, §. 5. adductus, dixit † ἀόρατον τȣ̃ Σινωπίȣ, *inuisibilem in sinopio.* EVSTATHIVS vero, eodem loco allatus, testatur, *Serapim in Sinopio Memphi coli.* An potest hic, ratio dubitandi vlla, adhuc superesse?

§. 8. *Se*-

* PORPHYRIVS loc. cit. p. 113.

† Apud SEXTVM EMPYRICVM Pyrhon. Hypotyp. Lib. III. c. 14. p. 183. Edit. Fabricii legitur, Ἄιλȣρον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ Ηρῳ θύȣσιν, vbi pro Ηρῳ voce, vt videtur, nihili,

§. 8. *Serapim*, nomen esse, origine Aegyptiacum, ex §. 4. intelligi satis potuit. Et PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 376. conceptis verbis affirmat, *esse peregrinum, non graecum.* Quaenam autem sit vera eius significatio et interpretatio, nemo, quantum scio, docuit, certe sic non docuit, vt a doctis assensum impetrauerit. Si apud nos valet auctoritas ATHENODORI, citati a CLEMENTE *Alexandrino* p. 31. 32. *Serapidis* nomen compositum esse putabimus, ex *Osiride* et *Apide*, quasi diceres *Osirapin.* Sed tota auctoris illius narratio, fabulae longe similior apparet, quam verae historiae, et eiusdem prorsus farinae dicenda est etiam haec, quam nobis offert, etymologia. In eundem tamen sensum disputat quoque CYRILLVS *Alexandrinus* aduersus Iulianum p. 13. Si vero ARISTEAM Argiuum audimus, quem et ipsum CLEMENS adfert, Stromat. Lib. I. p. 322. *Serapis* idem est cum *Api*, qui Argiuis et Aegyptiis imperauit, cuius rei meminerunt etiam * veteres alii. NYMPHODORVS, scriptor non incelebris, memoriae prodidit, Apim, taurum sacrum, vbi post mortem, conditus more solito, et (εἰς σόρον) loculo esset illatus, dici consueuisse *Sarapin*, quasi Apin ἐν σόρῳ, apud eun-

De etymologia nominis Seraphis.

nihili, FABRICIVS reponere iubet Ὥρῳ. Verum *Horo* Alexandriae cultum peculiarem oblatum fuisse, non memini me obseruasse. Quid si igitur legas ἀοράτῳ, atque intelligas Serapidem antiquum, Racoti quondam ab incolis placatum? Merito autem miratur doctissimus Fabricius, αἴλουρον, *felem*, animal sanctissimum, in Aegypto immolatum. Lege itaque Σίλουρον *Silurus* piscis erat Niloticus, magnitudine alios antecellens, rapax et vorax, de quo BOCHARTVS Hierozoic. Part. II. col. 749. 750.

* APOLLODORVS Biblioth. Lib. II. c. I. §. I. EVSEBIVS in Chronico p. 12. 64. 67. Edit. Scal. RVFFINVS Hist. Ecclesiast. Lib. II. c. 23. AVGVSTINVS de Ciuit. Dei Lib. XVIII c. 4.

eundem CLEMENTEM p. 323. quam originationem reperias etiam in PLVTARCHI libro, toties ad testimonium vocato p. 361. ne iam aliquid dicam de ſententia patrum quorundam Eccleſiaſticorum, qui in *Api* et *Serapi*, memoriam Ioſephi Patriarchae, Aegyptique Proregis conſeruatam ac cultam fuiſſe, ſibi perſuadent. Nam vix operae pretium eſſe opinor, illam ſerio et ſtudioſe excutere, adeo ab omni veri ſpecie repulſa mihi videtur. Id vero non in vniuerſum contemnendum eſſe cenſuerim, quod veteres in *Serapi*, relationem aliquam ad *Apim*, Memphitarum Taurum ſacrum, obſeruare nos iuſſerint. Ad id enim, non modo ipſum *Serapis* nomen, eos veluti manu ducebat; verum id etiam traditionibus ſacerdotum Aegyptiorum niti, dubitare non poſſum. Verum ea de re plura diſſeremus Lib. IV. vbi interpretationem nominis huius veram, quae talis viſa eſt nobis, adferemus. Tradit quidem PLVTARCHVS aliam praeterea, nominis huius *Serapis*, etymologiam, ex genuino Aegyptiorum ſermone mutuo ſumtam. Sed commodius hanc eo loco ſub examen vocare poterimus, vbi veram ipſi trademus.

CAP.

CAPVT VI.

De Harpocrate Aegyptiorum siue Sole, in solstitio hyberno, renouato.

§. 1.

De Harpocrate, qui Serapim ordine nunc excipit, eadem fere dicenda mihi sunt, quae capite superiori de Serapi obseruaui. Nam et Harpocrates, non minus atque Serapis, ante Alexandri M. tempora obscurus latuit, et Graecis plane incognitus permansit. Non credo, reperiri scriptorem quenquam, Alexandro Macedone antiquiorem, qui Harpocratis aut nomen aut Numen commemorauerit, ego certe, etsi in hanc rem omni studio incubuerim, nullum omnino inuenire potui. Apud HERODOTVM, qui celebriora omnia, per totum Aegyptum, Deorum Templa, auidis oculis inspexit, quique de Numinibus inibi cultis, tot praeclara nos docuit, de Harpocrate nonnisi altum deprehendes silentium. Et sunt tamen loca, vbi ab ipso, Numinis huius descriptionem, aut saltem mentionem, quodam iure expectasses. Buti enim, quae est vrbs inferioris Aegypti, Sacra solennia, Horo et Harpocrati, quouis anno, stato tempore, ritibus operosis, peracta fuisse,* scimus ex EPIPHANIO. Idque ex PLVTARCHI libro *de Iside et Osiride*, confici etiam atque confirmari potest. Ex quo non abs ratione colligo, tempore Ptolemaeorum, ab incolis Aegypti etiam inferioris, magno in honore pretioque Harpocratem habitum fuisse, et

Harpocratis, ante Alexandri M. aetatem incogniti, sacra, postea per Graecos vbique propagata, et admissa fuere.

* Vide supra cap. IV. §. 7.

et ſacra, Numini huic in Praefectura Butica facta, ſolennioribus maximeque celebribus, annumerari poſſe. Et HERODOTVS tamen, qui ſacra haec Butica, ſibi viſa, prolixe deſcribit, Lib. II. c. 59. 155. 156. et aliis in locis, *Hori* quidem plus ſemel, Harpocratis vero nuſquam mentionem iniicit. Credeſne, Harpocratem Buti, iam tum, illa veneratione religioſa exceptum fuiſſe, quam poſtea obtinuit? HERODOTO igitur Harpocrates videtur fuiſſe penitus ignotus. Omnium, quos reperire potui, primus eſt ERATOSTHENES Cyrenaeus, vir aetate ſua ſummus, et Bibliothecae regiae Alexandrinae, regnante Ptolemaeo Euergete, ſiue tertio, Praefectus laudatiſſimus. Is enim in catalogo regum Thebacorum Aegypti, commemorat aliquem, Aegyptiis dictum Σεμφρυκράτης, quod ipſe, et recte, exponit *Herculem Harpocratem.* Ex quo intelligimus, illo iam tempore, *Harpocratis* Numen, paſſim in Aegypto cognitum, et gentis huius religione conſecratum fuiſſe. Quin imo multis modis certum atque teſtatum eſt, ab illo tempore, nomen et cultum Harpocratis, non tantum in Aegypto, incrementa habuiſſe plurima, verum etiam ad Graecorum regiones, ipſosque Romanos tranſiisſe, in quorum templa, vna cum Serapi recipi tandem iuſſus eſt. Et certe apud Scriptores Graecos Romanosque, duo haec Numina coniungi oppido frequenter, et eodem fere loco poni ſolent. Si Varro de Lingua Lat. Lib. IV. p. 17. *Principes Dei coelum et terra: hi Dii iidem, qui in Aegypto Serapis et Iſis,* * *etſi Harpocrates digito ſignificet, vt ea taceam.* Hic igitur cum Serapi coniunctum deprehendimus Harpocratem, quod VARRO, non ex Aegyptiorum; ſed Graecorum potius diſciplina accepiſſe videtur. Eosdem

* Secutus hic ſum emendationem IS. VOSSII, Comment. in Catullum p. 104.

dem hunc in modum ſociat TERTVLLIANVS in *Apologetico*, cap. 6. *Serapidem et Iſidem et Harpocratem, — Capitolio probibitos, id eſt, curia Deorum pulſos, Piſo et Gabinius* COSS. - *euerſis etiam aris eorum abdicauerunt, - his vos reſtitutis, ſummam maieſtatem contuliſtis.* Et quantum Harpocrati, etiam ante Tertulliani aetatem, tempore Plinii maioris, Romani honorem habuerint, ſcriptor hic ſatis teſtatur Lib. XXXIII. cap. 3. vbi. *Iam vero*, inquit, *etiam Harpocratem, ſtatuasque Aegyptiorum Numinum, in digitis viri quoque portare incipiunt.* Sed Harpocrates ille, cuius toties meminere Graeci atque Romani ſcriptores, cuius tot cernuntur icones, ſimulcra, et ſigilla, in eruditorum Muſeis, Principumque theſauris, quaeque magna ex parte, ſtudio praeſtantiſſimi CVPERI congeſta, in eius *Harpocrate* ſpectari posſunt, non praeceptis religioſis Aegyptiorum, ſed ſuperſtitioni Graecorum, fere vnice debentur. Id ſimulacra ipſa, quae extant, ſymbolis Theologiae Graecanicae, non tam ornata, quam potius onerata, ac tantum non obruta, per ſe ſatis vnicuique teſtantur, inprimis, ſi cum ** monumentis quibusdam vere Aegyptiis, ſane perraris, in quibus genuina Harpocratis Nilotici effigies, ſimplex, omnique ornamento aduentitio libera, conſpicitur, illa comparentur. De Harpocrate Graecorum plura in medium adferre, ab inſtituto meo prorſus alienum eſt, et ea omnia, ex viri illuſtris libro doctiſſimo, eruditorum nemini ignoto, petere cuiuis licet. Ea igitur perſequamur, quae ad Harpocratem, origine Aegyptium, et cana, ſacerdo-

* Qualia v. 9. occurrunt in KIRCHERI *Oedipo* Tom. I. p. 212. CVPERI *Harpocrate*, p. 7. 26. itemque dans *le Grand Cabinet Romain*, de MICH. AVG. CHAVSSE Part. II. num. XXXII. XXXIII. XXXIV.

cerdotum gentis illius, religione celebratum, praecipue pertinere mihi videbuntur.

§. 2. Fuisse autem re ipsa *Harpocratem*, vetustum gentis Aegyptiacae Numen, ex loco ERATOSTHENIS, cuius §. 1. mentionem feci, inuicte probari potest. In catalogo namque regum Thebaeorum Aegyti, quem ipse ex bonis vtique monumentis contexuit, rex ordine vigesimus sextus, vti legimus in SYNCELLO p. 109. dicitur Σεμφρȣκράτης, idque ERATOSTHENES sic interpretatur, ὅ ἐϛιν Ἡρακλῆς, Ἁρποκράτης, *id vero significat Herculem Harpocratem*, quorum amborum deorum nomina, rex ille, more Aegyptiis perquam familiari, gerere voluit. In graeco scribendum esse Σεμφȣκράτης, *Semphucrates* *, alicubi iam monui. Id enim flagitat indoles sermonis Aegyptiaci, ex quo nomen istud petitum est. Rex ille Semphucrates, si rationes chronologicas MARSHAMI probamus, Thebis regnauit, antequam Moses natus esset, si vero stare malumus iudicio calculisque VIGNOLII, regni eius initium, in annum fere sexagesimum, post exitum Israëlitarum ex Aegypto, coniiciendum erit. Nostrum non est, tantas inter summos Chronologos lites componere; quomodocunque autem res se habeat, id saltem ex eorum obseruationibus chronologicis, certo consequitur, nomen atque cultum *Harpocratis*, quod *Semphucratis* regis nomen inuicte probat, apud Thebaeos antiquitatis fuisse vltimae. Quod vero ante Alexandri M. tempora, Dei istius nulla obseruari deprehendique possit notitia, illius rei haec videtur fuisse causa, quod cultus Harpocratis, intra solam Aegyptum superiorem se continuerit, et solis forte sacerdotibus Thebarum, peculiaris ac proprius extiterit; in aliis vero Aegypti regionibus, locisque, sacra haec anni-

* Lib. II. c. III. §. 3.

anniuerſaria, in quibus *Harpocrates* commemorabatur, ad *Horum*, † qui certo ſenſu et reſpectu cum *Harpocrate* idem erat, transferrentur ſubque illius nomine, et in eius honorem celebrarentur. Ideo vidimus ſuo loco, duplicem Aegyptios finxiſſe *Horum*, iuniorem, ſenioremque. Alter eorum re ipſa erat *Harpocrates*; alter vero *Horus* proprie ſic dictus, ſiue, vt hoc clarius explicem, alter eorum ſymbolum erat ſolis in ſolſtitio hyberno renouati, is autem eſt *Harpocrates*: alter ſolis poſt ſolſtitium aeſtiuum, ſummo cum ſplendore regnantis, hunc oſtendimus eſſe *Horum*.

Harpocrates Aegyptiace ſonat claudicantem pede.

§. 3. Nomen Dei Harpocratis, non ſemper eodem modo ſcriptum, prolatumque eſſe, inuenimus; ſed ſic fere tamen ſemper, vt ſermonis Aegyptii gnarus, veram illius ſignificationem, non ita difficulter eruere atque explicare poſſit. Si nomen regis Thebaeorum vetuſti, de quo §. 1. et 2. vti id corrigendum eſſe dixi, in conſilium adhibeamus, habebimus Φϰκϱάτης, *Phucrates*, quae eſt ſine dubio nominis huiuſce pronuntiatio, vti antiquiſſima, ita ſimpliciſſima et veriſſima, ex qua etiam genuinam eiusdem ſignificationem, omnium optime diſcere potui. Ab hac ſcriptione parum differt ea, quam nobis exhibet Epigramma quoddam ††, LVCILII graecum.

Ἦν τιν᾽ ἔχῃς ἐχϑϱὸν Διονύσιε μὴ καταϱάσῃ
Τὴν Ἶσιν τέτῳ μηδὲ τὸν Ἀμφιϰϱάτη.
Si quem habeas inimicum, Dionyſie, ne impreceris
Iſin illi, neque Amphicratem. (id eſt *Harpocratem*)

Poëta hic legibus metri obſecundans, ſcripſit Ἀμφιϰϱάτην, cum ceteroquin ſcribendum fuiſſet Ἀμφϰϱάτη.

† In *Anthologia* graecorum Epigrammatum Lib. II. c. XXII. num. IV. vel p. 214. Edit. Wechel.

†† In Inſcriptione 3. pag. LXXXIV. apud GRVTERVM legitur ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ, rectius.

κράτην. *Amphucrates* namque et *Phucrates*, rem plane eandem Aegyptiis ſignificaſſe, ſciunt, qui linguae Copticae rudes non ſunt. Scriptores graeci et Romani, vbi Dei huius mentionem faciunt, nomen eius ſolent efferre †, Ἁρποκράτην, et *Harpacratem*, quod vulgo notum eſt, idque nomen etiam in Aegypto, a tempore Ptolemaeorum communius fuiſſe videtur, neque etiam ab indole ſermonis Aegyptii alienum eſt. Quando vero, vt bene monuit illuſtris †† CVPERVS, in notis, quae ſic vocantur, TYRONIS et SENECAE, ſubiunctis Theſauro Inſcriptionum Gruteriano, pag. CXXXIII. legitur *Alpoca*, et *Alpocatis*, pro *Arpocras*, et *Arpocrates*, id vtique negligentiae, aut potius inſcitiae librariorum amanuenſium tribuendum eſt. *Carpocrates*, nomen in hiſtoria Eccleſiaſtica valde famoſum, idem eſt, quod *Harpocrates*, nomen poſt introductum ac propagatum latum Dei huius cultum, in Aegypto inprimis familiare. Idem fere dicendum eſt de nominibus, in veterum ſcriptis et monumentis pariter reperiundis, *Carpocras*, et *Harpocras*, vel etiam *Arphocras*. Haec et ſimilia, inquit CVPERVS, ſunt *contractiones nominis Harpocrates. Sic ex Antipatro Antipas, ex Alexandro Alexas, ex Ruffino* Ῥοῦφας, etc. Sed haec omnia eo tantum attulimus, vt nunc nobis tanto certius et tutius, nominis *Harpocrates*, veram rationem ac ſignificationem, ex Aegyptiorum idiomate, eruere liceret. Nempe ⲫⲱϧ (*poch*) *vulnus* corporis quodcunque aut *mutilationem*, ſignificat, Exodi XXI, 25. Speciatim vero vox eadem ⲫⲱϧ *claudicationem* in pedibus deſignat, ſicut Gen. XXXII, 31. vbi de Iacobo Patriarcha dicitur, ἐπέσκαζε τῷ μηρῷ αὐτοῦ, *ipſe vero claudica-*

† In *Harpocrate* p. 2.
†† Vbi ſupra p. 3.

dicabat femore, quae verba ſic tranſtulit Coptus interpres ⲁϥ-ⲯⲱϭ ⲙⲡⲉϥⲁⲗⲟϫ. Eſt porro ⲣⲁⲧ, (*rat*) Aegyptiis *pes*, Leu. XI, 5. 6. vnde ⲟϩⲓ ⲉⲣⲁⲧ, *conſiſtere*, proprie, *ſtare in pedes*, quae locutio locis innumeris occurrit. Sic ergo ⲯⲱϭ-ⲣⲁⲧ, (*phoch - rat*) Aegyptiis erit, *claudicans pede*. Si iam terminationem graecam aut latinam addideris, habebis ERATOSTHENIS *Phucratem*, vnde dixi, hanc nominis iſtius ſcriptionem et pronuntiationem, eſſe et antiquiſſimam, et ſimpliciſſimam, et facillime explicandam. Si praepoſueris ⲙ, (*em*, vel *am*) ex verbo facies adiectiuum, eritque tum ⲙⲯⲱϭ-ⲣⲁⲧ, *pede claudus*, quod ipſum *Amphicrates* eſt LVCILII, vel, vti ſcribendum erat, *Amphucrates*. Cum vero ⲉⲣ, ſaepe cum verbis coniungatur, atque tum ſaepius, *faciendi*, vel *cauſalitatis*, ſignificationem habeat, alias vero, et non raro quidem, plane otietur, ⲉⲣ-ⲯⲱϭ-ⲣⲁⲧ, (*Ar-phoch-rat*) ſignificare poſſet, et eum *qui cauſſa eſt claudicationis*, vel, qui *claudicare facit*, et ſimpliciter etiam *claudicantem pede*. Hoc poſtremum, eſt Graecorum Romanorumque *Harpocrates*. Si igitur ex nomine iudicium ferendum eſſet, *Harpocrates* dicetur Aegyptiis fuiſſe Deus *claudicans*, aut pedibus imbecillis, qualem *Vulcanum* Graecorum deſcribit HOMERVS, cui idcirco opponit Martem ἀρτίποδα, *pedibus ſanum* Odyſſ. Θ v. 330. Talis erat omnino *Harpocrates*, eumque Sacerdotes Aegyptiorum opponebant *Ammoni* ſuo ἀρτίποδι, de qua fictione ſymbolica aliquid * ſupra diximus, quamque hoc etiam capite, infra pluribus explicabimus.

* Cap. II. §. 9.

Harpocrates symbolum erat solis, in solstitio hyberno renouati.

§. 4. *Harpocratem*, non secus atque *Horum*, Osiridis Isidisque filium perhibitum semper fuisse, apud omnes constat. Et vel ex eo recte colligi posse * monui, *Harpocratem*, certo suo sensu atque respectu, eundem cum *Horo* conferi debere. Nempe eidem, quando fabulae eum dictabant esse recens natum, teneruimque infantem, impositum erat *Harpocratis* nomen; sed adulto, et robur assecuto virile, aliud iam erat *Hori* nomen. Cum autem *Horus* a *Sole* alius diversusque existimari non possit, idem de *Harpocrate* statuendum quoque esse, res ipsa loquitur. Id vero tot insuper veterum testimoniis, totque rationibus inuicti roboris, in *Harpocrate* suo demonstrauit CVPERVS, vt rei huic diutius immorari velle, supervacaneum non immerito videri queat, praesertim cum rationibus ponderis grauissimi, hactenus, praeter nudas coniecturas, merasque fictiones imaginationis foecundae ingeniosas, nihil oppositum fuisse, intelligam. Sed superest illa quaestio, qua ratione *Harpocrates* distulisse dicendus sit a *Serapi*, ab *Horo*, ab *Hercule*, ab *Ammone*, ab *Osiride*, quos omnes, peculiari quemque symbolo, solem designasse, toto hoc libro ostendimus, sed alio tamen, alioque respectu, aut spectatos in diuersa ad nostram terram, relatione. Quemnam igitur, per *Harpocratis* symbolum, solis ad nos respectum, quam ad hancce terram relationem subinnuere voluerunt sacerdotes Aegyptiorum? Praestantissimo CVPERO visum est, rituum Aegyptiorum conditores, Numine Harpocratis, designare proprie voluisse *solem orientem*, idque per totum librum ** passim repetit. Et res ipsa in placitis Theologicis sacerdotum Aegypti fundata est. *Harpocrates* symbolum ipsis erat *Solis* de nouo *exorti*, vel *renouati*. Verum quando Vir doctissimus *ortum solis* intelligit quo-

* Cap. IV. §. 7.
** In *Harpocrate* p. 6. 19. 20. 76. 77. etc.

quotidianum, veram Aegyptiorum mentem atque ſententiam, quod in re adeo obſcura, ſane mirum non eſt, haud vſque quaque aſſecutus eſſe mihi videtur. Nempe erat *Harpocrates*, vt loquar cum Romanis, *Sol renouatus*, verum in ſolſtitio hyberno: erat *Sol oriens*, dum nouum auſpicabatur annum, atque ex atris tenebris longarum noctium emergens, ad hemiſphaerium ſuperius lucidum contendebat, eoque lucem dierum, paulatim augebat, ac quouis die proferebat. Id quod dixi, totus Theologiae Aegyptiorum veteris, qualem huc vsque ex bonis monumentis, expoſui, contextus, eleganter, et, quod dici ſolet, ad oculum demonſtrat. Sol enim, Zodiacum percurrens, eoque diuerſas anni tempeſtates producens *, varias induere formas credebatur. In principio veris, fingebatur apparere *lucidus*, ideoque ** *Ammon* cognominabatur. Et quia in Aegypto, iam tum ſol, fruges terrae ad maturitatem perducendo, virtutem ſuam excellentem, et omnium votis expetitam, manifeſtam faciebat, idem appellabatur *Hercules*, cuius nomen Aegyptiacum proprie ſonat †, *virtutem Dei*, nempe Solis. Mox vbi in ſolſtitio aeſtiuo, et ſecutis diebus, ſol totam efficaciae ſuae vim perſentiſcendam praebet ††, *Hori* nomen in Aegypto accipiebat. Cum vero deinceps, huius efficaciae ſolis, lucis atque caloris, decrementa ſucceſſiue inſignia obſeruarentur, poſt aequinoctium autumnale, ſequebantur Sacra ††† *Serapis*. Reſtat igitur conuerſio ſolis, quae fit in ſolſtitio hyberno, quo tempore *Sol* terrae apparet * *nouus*, quare non

* Lib. II. cap. I. §. 1. ** Lib. II. cap. II.
† Lib. II. c. III. †† Lib. I. c. IV.
††† Lib. II. c. V.

** SERVIVS in VII. Aeneid. 720. *Proprie ſol nouus eſt octauo Kalend. Ianuarias.* Id eſt D. XXV. Decembris. Eodem die celebrabatur Romae *natalis ſolis inuicti.* Vide

ab Aegyptiis tantum, ſed et a gentibus cultioribus cunctis, magno cum gaudio, et feſtorum ſolennium celebratione, excipi conſueuit. Quem igitur dicemus, tempore hoc, tanquam ſolis renouati ſymbolum, religione Aegyptiorum celebratum cultumque fuiſſe, niſi *Harpocratem*? quandoquidem et hunc ſolis aliquod ſymbolum eſſe, omni dubio caret. Verum id teſtimoniis diſertis, et omnem exceptionem reſpuentibus, comprobemus.

Oſtenditur id ex verſibus Oraculi Clarii apud Macrobium.

§. 5. Ad noſtrum hoc negotium pertinere etiam credo verſus *Apollini Clario* tributos, quos ex MACROBII Saturn. Lib. I. c. XVIII. plus ſemel iam hactenus citauimus.

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω
Χείματι μὲν τ' ἀίδην, Δία δ' εἴαρος ἀρχομένοιο
Ἠέλιον δὲ θέρευς, μετοπώρου δ' ἁβρὸν ἰάω.

Dic Deorum omnium ſupremum eſſe Iao,
Quem hyeme Orcum dicimus, ineunte autem vere Iouem.
Aeſtate porro ſolem, ac tandem autumno finito, tenerum Iao.

Quisnam in verſibus his ſit ἀΐδης, *inuiſibilis* tempore hyberno, *Serapis* nempe, quid vere inchoato *Iupiter*, nempe *Ammon*, quis media aeſtate, *Sol* per excellentiam quandam ita dictus, nimirum *Horus*, ſuperioribus Libri huius capitibus, diſtincte expoſuimus, ac omnia ex antiquiſſimis Aegyptiorum traditionibus ſacris firmauimus. Quod argumento eſſe poteſt, reſpici in his verſibus Theologiam non Graecorum, verum Aegyptiorum. Id vero, quod in iisdem verſibus difficillimum vereque αἰνιγματῶδες dici poteſt, explican-

Vide Calendarium ſub Conſtantio Imp. editum, et IVLIANVM Imp. Orat. IV. p. 155. 156.

explicandum restat, vt ostendamus, quisnam sit μετοπώρου ἁβρὸς ἰάω, quod verto, *autumno desinente*, adeoque hyeme ineunte, *tenellus Iao*. Haec ipsa vero verba dubitare me nullo modo patiuntur, verum iactati huius a MACROBIO Oraculi auctorem, Christianum esse, e Gnosticorum coetu, qui, cum in Aegypto viueret, regionis illius Theologiam idololatricam, quae tamen in naturali rerum ordine et vicissitudine fundata erat, ad placita, gregis illius, cui se iunxerat, detorsit atque inflexit. Ampliorem rei huius demonstrationem, in aliud tempus, locumque opportunum, magis differo. Nunc ea tantum obseruabo, quae plane omitti a me non possunt. Nomen ἰάω, hic memoratum, plerique habebunt, pro venerabili ac augusto tetragrammato, יהוה, quippe quod, hoc fere modo scriptum *, Gentibus etiam innotuisse, satis constet. Neque etiam negauerim, fuisse scriptores exoticos, gentiles, apud quos nominis sanctissimi mentio reperiatur; verum illi tum non de suis; sed de Iudaeorum rebus sacrisque loquuntur. Apud Graecos, aut alios gentiles quoscunque, in Sacris ipsorum domesticis, nomen *Iao*, ab hebraico tractum, vsu qualicunque receptum fuisse, indicio idoneo nullo, comperire hactenus potui. Et qui ita censent, viri praestantissimi, omnique eruditione insigniter culti, ad eas redacti sunt angustias **, vt ad ipsum nostrum Oraculum Apollinis Clarii, ceu ad sacram anchoram confugiant. Quod si autem, vt volunt

* GROTIVS in notis ad Lib. I. de verit. Relig. Christ. §. 16. vel p. 232. Edit. Paris. PEARSON *Exposition of the Creed.* p. 147. in notis, vel p. 262. 263. Edit. latinae BOCHARTVS Geogr. Sac. Part. II. Lib. II. cap. XVII.

* BOCHARTVS Geogr. Sac Part II. Lib I. c. XVIII. PEARSON vbi supra, et prae ceteris Mr. de BEAVSOBRE hist. de Manichée To. II. p. 59. 60.

volunt eruditi illi, auctor verus illius Oraculi, cultui Deorum mancipatus, et de rebus inter ſuos notis, vſuque tritis, locutus fuiſſet, ſequeretur certe, illum *Iao*, de quo loquitur, eſſe tantum aliquod Solis nomen aut cognomen, quo certa quaedam illius ad mundum noſtrum relatio ſignificaretur, nam id totus oraculi contextus et ordo nimis aperte loquitur. Quaero iam, apud quosnam Graeciae populos, Sol, dum in hyberno Solſtitio verſatur, nomen habuerit *Iao*, et cur ille *Iao*, id eſt *Sol hybernus*, cenſeri debeat, Deorum omnium ſupremus ac longe maximus, maiorque adeo Sole verno, Sole aeſtiuo, ac Sole denique autumnali. Nulla profecto, ex Theologia Graecanica, reddi huius rei ratio, a quoquam vnquam poterit. Quis de Graecorum Numine *Iao*, fando vnquam audiuit? Et totum quoque Oraculi illius argumentum, non eſſe deſumtum ex Theologia Graecanica, aut ad illam pertinere, facile mihi largientur periti et aequi rerum huiusmodi iudices.

Illique ex Gnoſticorum Theologia explicantur.

§. 6. At in Theologia Gnoſtico-Baſilidianorum, plana omnia erunt, facilia atque perſpicua. Vt res haec rite et ordine intelligatur, pauca tantum haec obſeruaſſe iuuabit. 1) Vſus nominis *Iao*, in Scholis Gnoſticorum erat maximus et frequentiſſimus. Conceptis verbis id teſtantur e vetuſtis Eccleſiae Doctoribus * permulti, et multo etiam luculentius idem hoc loquuntur, tot gemmae Gnoſticorum Abraxeae, in copioſis collectionibus CHIFLETII et MONTEFALCONII ſpectandae. Nam gemmarum iſtarum pleraeque,

* IRENAEVS contra haereſes Lib. I. cap. IV. §. 1. cap. XXI. §. 3. cap. XXX. §. 5. Edit. Maſſueti. TERTVLLIANVS aduerſus Valentin. cap. 14. ORIGENES aduerſus Celſum Lib. VI. p. 296. 297. EPIPHANIVS Haereſ. XXVI. §. 10. THEODORETVS Fabul. haeret. Lib. I. cap. 7. etc.

raeque, nomen gregi huic ſacroſanctum *Iao* diſtincte expreſſum prae ſe ferunt. Et quamuis vera nominis huius ſignificatio, quam in Scholis Gnoſticorum habuit, plurimam adhuc lucem expectet 2) mihi tamen exploratum et certum eſt, quod etiam * alio loco obiter tetigi, quodque cumprimis gemmae hae Abraxeae, tam clare teſtantur, Gnoſticos nomine hoc ſibi maximopere venerabili, ſeruatorem optimum ſubinnuere ſolitos fuiſſe. 3) Hoc admiſſo, quod merito negari, aut in dubium vocari poſſe, non crediderim, animaduertere et iſtud oportet, illos, de quo loquor, Gnoſticos, in Scholis ſuis, ſeruatorem noſtrum, ſolis emblemate et ſymbolo, oppido frequenter adumbraſſe, et in comparatione hac emblematica, ſibi mirifice placuiſſe, quod ipſum quoque ** antehac iam me prolixe oſtendiſſe memini. Talis ergo etiam in Oraculo noſtro, ſub nomine *Iao* depingitur. 4) Quando autem *ἰάω* ille appellatur *ἁβρὸς*, id eſt, vti vertendum opinor, *tenellus, puellus*, Oraculi huius auctor, vult nos cogitare de Chriſto Domino, vt recens e virgine nato, et tenello etiamnum infante. 5) Et haec ratio eſt, ob quam *tenellum Iao*, auctor Oraculi Gnoſticus, locauit in *μετοπώρῳ*, ſiue principio hyemis, aut quod eodem redit, in Solſtitio hyberno. Hoc enim tum ad Solem naturalem, de quo in antecedentibus ſermo fuerat, tum ad Solem myſticum emblematicum, Chriſtum Dominum, referri a nobis debet. Sol namque naturalis, in Solſtitio hyberno renouatur, vnde eum illo tempore Romani vocare ſolebant *ſolem nouum*, (§. 4. not.

* Exercit. *de Alexandro Seuero Imp. Chriſtiano*, in Miſcell. Lipſienſ. Vol. IV. pag. 85. fin.

** Exercitat. de nomine *Abraxas*, in Miſcellan. Lipſ. Vol. VII. p. 87. 88. 96. 97. etc.

not. * Aegyptii vero ** *Osiridem inuentum* et *renatum.* Eaque de causa sine dubio *** Gnostici natales Seruatoris optimi, Solis sui mystici et emblematici, in hoc ipsum tempus, quoque coniiciebant, eoque memoriam magni illius beneficii diuini, in coetibus suis solenniter celebrabant. Iam nunc denique verus oraculi illius Gnostici sensus, recte facileque perspici a nobis poterit, isque hic fere est. *Summus vtique Deus, noster est* ΙΑΟ, *Christus Iesus Dominus, primus atque vltimus, verus iustitiae Sol, luxque huius mundi, Sol, qui annum salutis et complacentiae Domini, auspicatur, et totum conficit. Vos idolorum serui, solem tempore autumnali celebratis Serapidem inuisibilem, vbi ver adest, Iouem Ammonem lucidum, aestate Horum, radiorum fulgore coruscantem, et in Solstitio hyberno tenerum Harpocratem. Sed verus Sol salutaris, supremusque idem omnium Dominus atque Deus est noster* ΙΑΟ, *cuius, tanquam solis iustitiae mystici, ortum et memoriam eo celebramus tempore, quo Sol naturalis, nostri* ΙΑΟ *creatura, in coelo renouatur.*

Harpocratem Aegyptii dicebant natum esse in Solstitio hyberno, tenerum, et pusellum.

§. 7. Auctor igitur oraculi Clarii, si partem illam Theologiae Aegyptiorum, quam tradere exorsus erat, eodem tenore ad finem perducere voluisset, loco *Iao*, cuius nomen, nec Aegyptiis, nec Graecis, cognitum aut perspectum erat, substituisset τὸν ἁβρὸν ἁρποκράτην, *Harpocratem tenellum.* Nam et ille Aegyptiis symbolum erat solis, quod vidimus §. 4. et quidem in solstitio hyberno denuo exorti vel renouati, ideoque repraesentari fere semper solebat ἁβρὸς, *tener* et *infans.* Prius, quod nempe Harpocrates, in

* Miscellanea Berolinensia Societ. scient. Tom. VII. pag. 374. 377

** Vide ibid. p. 404. 405. et Miscellanea Lipsiens. Vol. IV. pag. 80. (not ***)

in Solſtitio hyberno cenſeretur exortus, conceptis verbis docet PLVTARCHVS, in libro *de Iſ. et Oſir.* p.. 377. Verba eius, ad euitandam prolixitatem, latine verſa adſcribo. *Ideoque dicitur Iſis, cum ſe ſentiret eſſe gravidam, appendiſſe ſibi amuletum, ſexta die menſis Phaophi, et* peperiſſe Harpocratem, ſub ſolſtitium hybernum, *imperfectum et valde tenerum.* Idem teſtatur quoque MACROBIVS, cum PLVTARCHO conferendus, et ex hoc explicandus atque illuſtrandus. Sic autem ille Saturn. Lib. I. cap. XVIII. *Hae aetatum diuerſitates ad Solem referuntur, vt paruulus videatur hyemali Solſtitio, qualem Aegyptii proferunt ex adyto, die certa, quod tunc breuiſſimo die, veluti paruus et infans videatur.* Qui rem maturius penitrauerit, dubitare prorſus non poterit, ſcriptorem et hunc et illum de re eadem loqui. Nec obſcure etiam rem eandem docet HORAPOLLO, cuius locum infra dabimus §. 12. Poſterius vero, quod nempe Aegyptii vetuſtiores, Harpocratem ſuum ſemper finxerint ἁβρὸν, *tenellum*, ac *puellum*, quodque eo aperte reſpexerit auctor oraculi Clarii, vel ex iis, quae modo produximus, locis, clare intelligitur, quibus alia quaedam addemus. Dixerat MACROBIVS, loco vltimo hic laudatus, cuius pleniora verba legi poterunt, hoc Libro II. cap. II. §. 1. Aegyptios Soli attribuere diuerſas aetates, paruuli videlicet pueri, in Solſtitio hyberno, et ſic porro. Talem vero nobis depingit formam ſolis in Concilium Deorum ingredientis, MARTIANVS CAPELLA, Lib. I. p. 20. *Facie autem mox, vt ingreſſus eſt, pueri* * *renidentis, inceſſu medio iuuenis anheli: in fine ſenis apparebat occidui, licet duodecim nonnullis formas*, (nempe in Zodia-

* In editione Grotii legitur *renitentis*; ſed ibidem in margine notatur, *alii renidentis*, et haec videtur vera lectio.

Zodiaco) *conuertere crederetur*. Possent plura huius generis adferri, sed iis contentus ero, quae ad religionem Aegyptiorum, ac Harpocratem sigillatim, manifesto et indubitate spectant. PLVTARCHVS, quoties de *Harpocrate* disserit, non aliter de eo loquitur, quam de *tenero* ac *infantulo*. Loca eius toties citari solita, omnibus adeo nota sunt, vt iis repetendis supersedere possim. Idque docent pariter Dei huius sigilla, quae supersunt, nummi itidem, gemmae, aliaque monumenta antiqua, in quibus effigies ipsius cernitur, quarum pleraque a CVPERO sollicite collecta, in eius *Harpocrate* conspici possunt. Et si quis viri doctissimi explicationes, sane quam eruditas, addiderit, nihil est, quod hic vltra desiderari queat. Ideoque, non certe abs ratione, Inscriptionem hanc, quae in Thesauro GRVTERI legitur Pag. LXXXVIII. num. 13.

BONO DEO
PVERO * POS
PHORO

ad Harpocratem spectare, iudicat vir, politissimi ingenii **, BAVDELOTIVS. Cur autem ille dicatur et *puer*, *et phosphorus*, siue *lucifer*, ex dictis hoc et superiori thmemate, explicare difficultatis nihil habet. Inscriptioni huic plane respondet illud in oraculo Clario ἁβρὸς ἰάω, vel ἁβρὸς ἀρτόκρατης. De eadem re loquitur MINVTIVS FELIX in *Octauio* cap. 21. *Isis perditum filium — luget, plangit, inquirit, Mox inuento paruulo gaudet Isis.* Et LACTANTIVS Instit. Diuin. Lib. I. c. c. 21. *Isidis Aegyptiae Sacra sunt, quatenus filium* paruulum *vel perdiderit, vel in-*

venerit

* Ita in Lapide sculptum est pro PHOSPHORO.
** *L' vtilité des voyages*. Tom. I. p. 220. Edit. Paris. 1693.

venerit. *Nam deinde* puer *producitur*, *quasi inuentus.* Quae omnia * in *Tabula*, quae *Isiaca* vulgo dicitur, scite delineata conspici possunt. Et qui illic cernitur puer paruulus ac tenellus, fasciis inuolutus, est haud dubie *ἁβρὸς* Sol Apollinis Clarii.

§. 8. Equidem credere quis posset, loca MINVTII et LACTANTII, quibus modo vsi sumus, ad nostrum, in quo explanando versamur, non magnopere pertinere negotium. Nobis enim propositum est, dicere de *Harpocrate*, circa solstitium hyemale recens nato. At scriptores laudati non de Harpocrate nato; verum de filio Isidis perdito, quaesito, et inuento, loquuntur. Verum difficultas haec tanti non est, vt quenquam rerum Aegyptiacarum bene peritum, turbare aut morari queat. *Harpocrates*, iuxta traditiones Aegyptiorum, circa Solstitium hybernum natus, est Sol. Hic idem, respectu quidem alio, sed non ita vehementer diuerso, dicebatur quoque *Horus*, et idem ille, alio praeterea respectu, dicebatur quoque *Osiris*. Quia igitur omnes hi tres, *Osiris*, *Horusque* et *Harpocrates*, symbola erant vnius *Solis*, fieri potuit, et re ipsa factum quoque est, vt traditiones sacerdotum de his Numinibus, quae sane ad vnum solem referebantur, sed alia semper aliaque ratione, a Graecis nonnunquam permutarentur, et confunderentur, vt, quae ad tale sigillatim et seorsim Solis symbolum adaptanda erant, transferrentur ad symbolum aliud, aut ad solem in genere. Nisi id probe teneas, seduloque obserues, in explicanda Deorum Aegyptiorum significatione, et potestate, errores varios, ac multiplicem confusionem, vitare non poteris. Neque tamen rei huius culpa, penes solos

Dubium aliquod remouetur.

* Possunt, si tanti videatur, hic consuli *Miscellanea Berolinensia* Tom. VII. p. 373. 374. etc.

ſolos Graecos vnice reſidet. Nam et ipſi quoque ſacerdotes Aegyptii, in diuerſis regni partibus, ſententiis ac conſuetudinibus, circa res quasdam ſacras, a ſe inuicem diſcreti erant. Res eſt nota et teſtata ſatis, de qua plura verba facere, nihil attinet. Non raro etiam vſu veniebat, vt, quamuis de re ipſa bene et amice, inter ſacerdotes variarum Aegypti regionum, conueniret, illam tamen rem, vnanimiter ab omni parte agnitam, et receptam, diuerſis ſymbolis exprimerent, populoque ſubindicarent. Monui iam ſupra, ante Ptolemaeorum tempora, Harpocratis Sacra Aegypti inferioris incolis, vtplurimum ignota, certe non vſitata fuiſſe. Et tamen res ipſa, quam ſacerdotes Thebaidos, *Harpocratis* ſymbolo declaratam volebant, *renaſcentia* nempe et *renouatio Solis*, in Aegypto inferiori, non aliter atque in ſuperiori, impenſa laetitia ſolenniter celebrabatur, de quo ſummo Aegyptiorum feſto, aliquando, ſi ita viſum fuerit Deo, ad *Tabulam Bembinam* plura dicemus. Verum alio nomine deſignabatur. Et poterat ſane ſolennitas haec, ac memoria Solis renouati, non incommode ad *Horum* transferri, ob rationes, et capite hoc, et cap. IV. expoſitas. Sed et referri poterat ad ipſum Oſiridem, in fabulis quippe ſacerdotalibus caeſum, poſtea vero ab vxore inuentum, eoque veluti renatum. Ea de cauſa ſolennitas haec in locis non paucis nuncupari ſolebat *inuentio Oſiridis.* In animo eam habebat RVTILIVS, vbi in Itinerario Lib. I. v. 375. canit.

Illo quippe die tandem renouatus Oſiris
Excitat in fruges germina laeta nouas.

Et IVVENALIS Satyra VIII, 29.

Exclamare libet, populus quod clamat Oſiri
Inuento —

Ad quae haec obſeruat vetus *Scholiaſtes. Populus Aegypti*

Aegypti, inuento Osiri dixit, * Εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν. Id est, *invenimus iam, et vna gaudemus.* Hanc autem Osiridis inuentionem, pertinere ad solstitium hybernum, in quo natus etiam perhibebatur *Harpocrates* **, ante annos complures, adductis eam in rem idoneis veterum testimoniis, adstruxi. Cum igitur in Aegypto, rem eandem, sacerdotes nonnulli, ad *Osiridem* transferrent, ad *Harpocratem*, filium illius alii, et forte praeter hos etiam alii ad *Horum*, ex eo contigisse videtur, vt Osiris non tantum frater maritusque Isidis, verum etiam eiusdem filius haberetur. Ex eodem fonte explicanda loca MINVTII et LACTANTII, §. 7. producta, et quaecunque his sunt consona. Inde quoque est, quod epitheton *Harpocratis* ἁβρὸς, *tenellus*, nonnunquam *Osiridi* ipsi, patri eius, attribuatur, sicuti in his *Didymaei Apollinis* versibus apud EVSEBIVM Praepar. Lib. V. c. VII.

Ἴσιδι δ' αὖ Φαρίῃ γονίμοις παρὰ χεύμασι Νείλου
Μαστεύειν † οἰστροισιο ἑὸν πόσιν ἁβρὸν Ὄσιριν.

Isidi Phariae curae est, ad fluenta fertilia Nili
Clangore sistrorum quaerere tenerum suum maritum Osirin.

§. 9. Ostendimus *Harpocratem* symbolum esse *Solis, in hyberno Solstitio renouati*, eaque de causa fingi νεαρὸν, et ἁβρὸν, *puellum et tenellum.* Non alia de causa Deus ille ipse, semper fere flori Loti insidens,

Eaque de causa Harpocrates ab Aegyptiis pingebatur loto insidens.

* Sic et ATHENAGORAS pro Christianis p. 24. et IVLIVS FIRMICVS de errore etc. p. 5.

** Miscellan. Berolinens. Tom. VII. pag. 377. 378. etc. 379. etc.

† Malim hic legere Σείστροισιν. Nam in his versibus sermo est de insignibus Deorum. Sistrum vero pertinere ad insignia Isidis, oppido natum est. Et sistra gestauit etiam Isis, maritum suum quaerens.

dens, sculpi pingique consueuerat. Res est antiquitatis Aegyptiacae studiosis apprime nota. Sed apponamus tamen PLVTARCHI verba, quibus id docet *de Is. et Osir.* p. 355. Οὐδὲ τὸν ἥλιον ἐκ λωτοῦ νομίζουσι βρέφος ἀνίσχειν νεογιλὸν, ἀλλ' οὕτως ἀνατολὴν ἡλίου γράφουσι, τὴν ἐξ ὑγρῶν ἡλίου γινομένην ἄναψιν αἰνιττόμενοι. *Neque putant, Solem infantem recens natum, ex loto extitisse: sed sic ortum solis pingunt, innuentes, quomodo is ex humidis accendatur.* Ad Harpocratem verbis his respici, et per se intelligitur, et PLVTARCHVS ipse nos docet in eodem libro p. 378. Τὸν δὲ Ἁρποκράτην, οὔτε θεῶν ἀτελῆ καὶ νήπιον, οὔτε χεδροπῶν τινα νομιστέον. Quorum verborum hic est sensus. *Etsi Harpocrates fingatur, tenellus admodum, in floribus et germinibus recens e terra prodeuntibus, ab Iside in lucem editus esse, ideoque pingi soleat loto insidens, non tamen existimare oportet, eum inter Deos imperfectum quendam et puellum esse, aut plane floribus vel leguminibus accenseri debere.* Paucis etiam, sed clare, scriptor hic rem eandem designat, in libro *de Pythiae Oraculis* p. 400. Αἰγυπτίους ἑώρακας ἀρχὴν ἀνατολῆς παιδίον νεογνὸν γράφοντας ἐπὶ λωτοῦ καθεζόμενον. *Aegyptios vidisti, orientem solem exprimere picto puerulo, qui loto insidet.* Et quot non, quaeso, extant nummi atque gemmae, quot non signa, aliaque huius generis monumenta antiqua, quorum non poenitendam copiam, in *Harpocrate* CVPERI depictam quilibet spectare potest, in quibus omnibus, id quod PLVTARCHVS verbo docuit, re ipsa oculis nostris offertur? Quibus quidem accensendam esse putem gemmam eximiam, quam e thesauro Barberino, publici iuris fecit * CAVCEVS, et ex hoc ** MONTE-

TE-

* MICH. ANGE de LA CHAVSSE dans le grand Cabinet Romain Part. I. num. XXXIII. p. 19.

** MONTFAVCON Antiquité expliquée Tom. II. Planche CXV. fig. 3.

TEFALCONIVS, nam in ea cernitur iuuenis, fasciis toto corpore districtus, loto insidens, florem perteae in capite gerens, manu vero flagellum tenens. Etsi enim viri illi doctissimi, qui nobis gemmae huius copiam fecerunt, in ea Isidem designari augurentur, ego tamen ne dubitare quidem possum, cerni hic imaginem *Harpocratis*, adeo omnia, quibus exornata est, insignia, Deum hunc loquuntur. Sed ea de re forte aliquando plura ad *Tabulam Bembinam* dicemus. Hic enim omnia, quae ad Harpocratem spectant, distincte explicare, ratio instituti, et praescripti mihi limites, haudquaquam permittunt. Res ipsa igitur certa est; verum cur Aegyptiis placuerit, symbolo hoc Harpocratem depingere, id nondum recte patefactum, argumentisque firmis stabilitum vidi. Equidem PLVTARCHVM intelleximus nos docentem, symbolo hoc *ortum solis pingi* ab Aegyptiis, aut eos sic *orientem Solem* exprimere. Et mirifice cum hac illius obseruatione consonant, quae de loti indole literis tradiderunt veteres, testimonio quoque recentiorum confirmata. Sit nobis instar omnium PLINIVS, cuius Lib. XIII. c. 17. haec sunt verba. *Est autem loti nomine et herba, et in Aegypto caulis in palustrium genere. Recedentibus enim aquis Nili riguis, prouenit similis fabae — cui fructus in capite papaueri similis. — Mirum est, quod praeter haec traditur: sole occidente papauera ea comprimi, et integi foliis; ad ortum autem aperiri, donec maturescant, flosque, qui est candidus, decidat.* Gemina his habent THEOPHRASTVS Hist. Plantar. Lib. IV. cap. 10. DIOSCORIDES Lib. IV. cap. 114. aliique, quos citare longum esset. Omnes hi scriptores, sane optimi, etsi non nisi vera perhibeant, eruditorum tamen nonnullis, ac inprimis illustri CVPERO, fraudi fuerunt, eosque in avia seduxerunt, vt existimarent, *Harpocratem* Aegyptiis symbolice designasse, *quotidianum solis exortum.*

 aliud

Aliud omnio docebunt omnia ea, quae in antecedentibus ex vetustis scriptoribus obseruaui, et operose satis retuli. Neque vero iis repugnare existimanda sunt, quae nunc de indole loti, ex scriptoribus laude dignis in medium attuli. Non nego, puerum loto insidentem, subinnuisse ortum solis, dummodo id commode et recte explicetur. Verum nego, lotum in eo Aegyptiis visam esse eximium ortus Solis symbolum, quod *sole occidente* illius *papavera comprimerentur, foliisque integerentur, ad ortum vero solis aperirentur.* Equidem et hoc argumento est, lotum, ad innuendum solis ortum, qualiscunque demum intelligatur, satis commode adhibitam fuisse. Sed vera tamen ratio, ob quam lotus Harpocrati consecrata fuerit, ipseque Harpocrates, tanquam loto insidens, pingi soleret, certissime haec est, quod in Aegypto, loti flores, et alia huiusmodi germina, in locis Nilo tandem denudatis, vti et in stagnis et lacubus, circa solstitium hybernum enascerentur, eoque idem oriendi, cum Harpocrate anni tempus haberent, vnde credebantur quotidie, solem iam renouatum, siue Harpocratem, orientem, veluti apertis floribus salutare, occidentem vero, floribus compressis lugere. Ea enim est indoles Aegypti, de qua peregrinatores nostri hodierni satis testantur. Et id ipsum non obscure significat PLVTARCHVS *de Isid. et Osir.* p. 377. *Isin — peperisse Harpocratem, sub solstitium hybernum, imperfectum et tenellum, inter flores et germina, tum primum propullulantia.* Hinc idem obseruat p. 357. fin. *Horum*, qui idem est cum *Harpocrate, nutritum fuisse Buti.* Nam ibi, in locis palustribus, loti magna copia proueniebat. Vide p. 366. et his adde locum eiusdem auctoris, initio huius tmematis adductum, et nonnihil opera mea illustratum. Ex iis quae dixi, tanto luculentius nunc perspicitur, cur *lotus* non modo

modo *Harpocratis* ſymbolum fuerit; ſed cur illi etiam Deus hic inſidens fingi pingique conſueuerit.

§. 10. Poſſemus etiam ſymboli huius, quod nimirum Aegyptii, Harpocratem ſuum, loto veluti affixum pingerent, rationem proferre aliam, ex traditionibus ſacerdotum antiquis pariter petitam. Nam perhibebant illi, Harpocratem non modo tenerum valde; verum etiam * *corpore imperfectum, membrisque imbecillem*, e matre prodiiſſe. Dicebant **, *τὸν θεὸν ἐκεῖνον ἀνάπηρον ὑπὸ σκότῳ γένεσθαι*, *Deum hunc membris mutilum et mancum, in tenebris natum eſſe.* Hac igitur de cauſa, quod Harpocrates, ob corporis membrorumque debilitatem ſe commode mouere non poſſet, vt videtur, flori illi, in quo a matre editus erat, veluti afflixus fingebatur. Imbecillitatis huius et vitii, quod Harpocrati ab ipſa natiuitate adhaeſiſſe, perhibebatur, partem fuiſſe exiſtimauerim, quod Deus ille puellus, digitum ori ſuo impreſſum, ab eo non dimoueret. Id in pleriſque Numinis huius ſymbolici imaginibus, palam omnes cernere ac obſeruare poſſunt, idem tot veteres de eo teſtantur, et nulla re fere apud Graecos celebrior fuit Harpocrates, quam iſto corporis habitu. Graecis geſtum hunc ita interpretari placuit, tanquam eo Deus ſignificaret, et ſe ipſum ſilentii eſſe tenacem, et id aliis etiam magnopere commendare. VARRONIS haec verba dedimus iam §. 1. *Principes Dei coelum et terra. Hi dei eidem, qui in Aegypto Serapis et Iſis, etſi Harpocrates digito ſignificet, vt ea taceam.* Notus quoque eſt ille OVIDII verſus de *Harpocrate*, Metam. Lib. IX, 691.

Quippe premit vocem, digitoque ſilentia ſuadet.

Vti nec minus, quae AVSONIVS canit Epiſt. XXIV. ad Paulinum v. 26.

* PLVTARCHVS p. 378. eum vocat. *ἀτελῆ καὶ νήπιον.*
** Idem ibidem p. 373.

Tu velut Oebaliis habites taciturnus Amyclis
Aut tua Sigalion Aegyptius oscula signet.

Sigalionem hic intelligi *Harpocratem*, quem silentii Deum crediderunt Graeci, dubium non est. Et ita graeci et romani scriptores, qui Numinis huius mentionem iniiciunt, ad vnum omnes. Inque horum sententiam, e philologis nostris, pedibus eunt doctissimi quique. Verum qui ad ea, quae hactenus disputauimus, animum serio aduerterint, mecum, spero, sentient, interpretationem hanc simulacri et gestus Harpocratis, esse mere graecanicam, ac supra, quam dici potest, frigidam, a mente vero ac sententia Aegyptiorum, longissime remotam. Hi enim in Harpocrate suo, illam digiti ad os impressionem, vitium esse, sed ab ipsa natiuitate tractum, et cui subesset mysterium, credi volebant. Omnium optime * id nos docet DAMASCIVS, cuius ** iam supra verba haec descripsi. *Fertur* Heraiscus *ex utero matris prodiisse, indice silentii digito labiis adhaerente, quomodo et Aegyptii fabulantur, Horum, et ante hunc solem natum esse.* Fingebant namque Aegyptiorum Antistites, Harpocratem ante legitimum tempus, partu abortiuo, imperfectum, mutilum, membrisque valde debilem, inter flores et legumina, recens e terra exorta, ab Iside matre in lucem editum fuisse. Eoque pertinebat, quod digito, ori quippe adnato, recte atque ex animi sententia vti non posset. Nisi opinio me fallit, designari id video in signo Harpocratis, quod apud CVPERVM p. 26. extat. Ibi enim Deus ille dextram ad os compressam gerit, sinistra vero digitis manca apparet. Symbolo hoc Aegyptii significabant, vires Solis, renouati in hyberno solstitio, tenues admodum esse, et a nemine tum obser-

* Video, id etiam suboluisse IOS. SCALIGERO, Lection. Ausonian. Lib. I. c. 29.
** Lib. II. c. IV. §. 7.

obseruari aut sentiri. Etsi adueniat, et re ipsa iam adsit, videtur tamen etiamnum abesse.

§. 11. Neque tamen inuitus fateor, id quod veteres ex traditionibus Aegyptiorum, de Harpocrate imperfecto, membris mutilo, ac imbecilli commemorant, de partibus corporis inferioribus cumprimis, ac praesertim pedibus, accipi debere. Diserta sunt PLVTARCHI verba in libro *de If. et Osir.* p. 358. vbi ex fabulari Aegyptiorum Theologia istud refert, *τὴν Ἶσιν μετὰ τὴν τελευτὴν, ἐξ Ὀσίριδος συγγενομένου τεκεῖν ἠλιτόμηνον καὶ ἀσθενῆ τοῖς κάτωθεν γυίοις, Ἁρποκράτην, Isin ex Osiride, qui post mortem cum ipsa congressus esset, ante mensium completum numerum, filium peperisse Harpocratem, inferioribus membris debilem.* Et memini, me id alicubi in signo quopiam Harpocratis distincte obseruasse, etsi, vbinam signum illud oculis vsurpauerim, iam recordari nequeam. Laborabat ergo, in fabulis Aegyptiorum sacris, Harpocrates debilitate pedum notabili, nam *γυῖον*, quod in genere quidem, *membrum* significare nouimus, speciatim de *pede* accipi et manu, opportune CVPERVS monuit pag. 30. Et inde est, quod Vulcanus HOMERO saepiuscule dicatur *ἀμφιγυήεις, vtroque pede claudus*, quale quid forte, de Harpocrate etiam, ex Aegyptiorum traditionibus, subinnuere voluit PLVTARCHVS. Hic certe eius loco, *If. Vossio*, viro citra omne dubium eruditionis mirae et rarae; sed nonnunquam nimis ingenioso, ansam videtur subministrasse, vt Harpocrati claudicationem attribueret, et non omnino male, dummodo rationibus idoneis id euicisset. Ita autem is *Commentario in Catullum* p. 302. *In numismatibus, gemmis, et amuletis, apud antiquarios, crebro occurrit imago Harpocratis, sub specie pueri formosi, sed loripedis, et non stantis, sed ἀναβάδην insidentis floribus loti arboris.* Huc vsque viro summo adstipulor, neque iis haec valde dissimilia sunt, quae §. 9. eadem re obseruabamus.

Inprimis vero pedibus debilis et claudus.

Verum, ſic iam pergit VOSSIVS. *Illud quoque obſervatione dignum, coelo ab Aegyptiis donatum fuiſſe hunc Harpocratem, et inter coeleſtia relatum ſigna. Nam qui Engonaſin, ſeu ingenicla dicitur, quemque Herculem eſſe Graeci exiſtimarunt, illum Harpocratem eſſe, ex ſententia Aegyptiorum, colligo ex Manilio Libro V.*

* *Nixa genu ſpecies, et Graio nomine dicta*
Engonasi, ingenicla vides ſub origine conſtat.

Sic liber Gemblacenſis: optimus vero meus Codex non vides, ſed laudes; nempe ſcripſerat Manilius, claudens ab origine conſtat. Claudens, *id eſt claudicans, loripes enim, vt dixi, natus eſt Harpocrates.* MANILIVS itaque ſi uera dixit VOSSIVS, Harpocratem conceptis verbis *claudicantem* vocauit. At diſſimulare nec poſſum, nec debeo, emendationem hanc viri doctiſſimi, iam dudum damnaſſe CVPERVM in *Harpocrate* p. 31. Et nuper Criticorum noſtri aeui in Anglia Princeps, RICH. BENTLEIVS, ad illum Manilii locum, de VOSSII emendatione hunc ad modum iudicauit. *Infirmo eſt talo, claudicatque haec coniectura.* Rationes quibus iudicium ſuum fulcit, apud ipſum lege malim. Deinde ita pergit. *Reſtituo tibi, quod ab auctore venerat*

Nixa genu ſpecies, et Graio nomine dicta.
Engonaſi (ignota facies ab origine conſtat)

Speciem illam, ſeu conſtellationem coeleſtem, quam Graeci ἐν γόνασι dicebant, et MANILIVS *nixam genu ſpeciem* reddidit, Graeci iidem ** Herculem interpretabantur.

* Pag. 128 Edit. SCALIGERI vel v. 645. Edit. Bentlei.

** Vide ERATOSTHENIS cataſterismos cap. 4. HYGINVM Poëtic. Aſtronom. Lib. II. cap. 6. *Scholiaſten Germanici* in eius Aratea p. 91. Edit. Sant-Andreanae, et FESTVM AVIENVM, in Arateis p. 26. Edit. eiusdem.

bantur. Eius vero loco putabat VOSSIVS, in ſphaera Aegyptiorum depictum fuiſſe Harpocratem claudicantem. *Nam*, ita vir doctiſſimus, *Chaldaeos et Aegyptios aliis formis et nominibus expreſſiſſe ſigna coeleſtia, certiſſimus teſtis eſt Hero in Aſtronomicis.* Neque eſt, vt inficias eam, figuras ſignorum et conſtellationum coeleſtium, in ſphaera Aegyptiaca, ſaepe non leuiter diſcrepaſſe a figuris Sphaerae Graecanicae. Res haec nimis nota eſt et teſtata. Sed quis VOSSIO aperuit, Aegyptios, loco Herculis Graeci, τȣ̃ ἐν γόνασι, pinxiſſe in Sphaera ſua *Harpocratem claudicantem?* Nam MANILIVM tale quid dicere non voluiſſe, quale ſibi vir doctus tantum fingit, BENTLEIVS abunde docuit. Quod ſi quis vero ea inſuper, quae Libro hoc II. cap. III. §. 11. et 10. ex traditionibus Aegyptiorum, de Hercule ipſorum, commemorauimus, relegere et attente perpendere dedignatus non fuerit, facile mihi, credo, largietur, ſignum Herculis genu nixi coeleſte, in Aegypto excogitatum fuiſſe, et ab Aegyptiis mutuo ſumſiſſe Graecos. Hic igitur Sphaera Aegyptiorum Graecanicae diſſimilis non erat.

§. 12. Magnum VOSSIVS, ex ipſo *Harpocratis* nomine Aegyptiaco, cauſae ſuae praeſidium conciliare potuiſſet, ſi veram nominis iſtius rationem perſpectam habuiſſet. Nam, quod §. 3. multis euicimus, *Arpochrat*, et addita terminatione graeca, *Arphocratos*, vel, vti communius nomen illud ſcribitur, *Harpocrates*, Aegyptiorum lingua nihil aliud ſignificat, quam ***pede claudicantem.*** Vtrum vero ſacerdotes Aegyptii, Harpocratem ſuum, vere et proprie claudicaſſe, perhibuerint, non equidem facile dixero, neque etiam crediderim, quaeſtionem hanc, ſiue ex monumentis antiquis, etiam num reſiduis, ſiue ex teſtimoniis ſcriptorum priſci aeui, definiri ac penitus componi poſſe. Et profecto ea in re tantum momenti

Id quod ex ipſo Harpocratis nomine probatur, et aliunde confirmatur.

menti situm quoque non est. ' Id satis scimus, Harpocrati notabilem pedum debilitatem fuisse affictam, tanquam qui, aut pedem plane non promouere, aut saltem nonnisi gradu lento tardoque procedere potuerit, siue hoc claudicationem velis dicere, siue nomine alio appellare. Subinnuebat hoc ex mente Aegyptiorum, tardum solis motum et progressum in Solstitio hyberno. Id ipsum alio nonnunquam, sed consimili fere symbolo, in signis Harpocraticis, significare solebant sacerdotes. Meminit illius HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. II. c. 3. Δύο πόδες συνημμένοι καὶ βεβηκότες, δρόμον ἡλίου τὸν ἐν ταῖς χειμερίαις τροπαῖς σημαίνουσι. ***Duo pedes ita coniuncti, tanquam non duo essent, sed vnus, et sic gradum promouentes, Solis cursum, in Solstitio hyberno significant.*** Vides, symboli huius rationem eandem esse, quam prioris. Cuius enim pedes ita sunt adunati, vti hic depinguntur, is cursum certe citius non absoluet, quam claudicans. Hoc vero sigillatim de Harpocrate dici, tum ex dictis satis patescit, tum etiam in *Tabula Isiaca*, quod * iam pridem monui, distincte et scite depictum cerni potest. Symbolicae huic Harpocratis picturae, lucem non mediocrem adfert fabula illa sacerdotum, de Ioue Ammone, allegorica, quam supra retuli, cap. II.

§. 9. Illiusque hoc est argumentum. ***Iupiter cum aliquando, pedibus inter se coniunctis et adunatis recte progredi non posset, eaque de causa prae pudore in solitudine vixisset: Isis dissectis et diductis iis membris, gressum ei expediuit.*** In hoc apologo ***Iupiter*** est ***Sol***, nam vbi is signum arietis contigerat, ab Aegyptiis nomine *Ammonis*, vel ***Iouis***, solenniter in Aegypto colebatur. ***Soli*** huic, vel ***Ioui***, pedes principio dicebant fuisse indiscretos, connatos veluti et adunatos, vt commode progredi integrum ipsi haud esset. Hic est

* Miscellanea Berolinensia Tom. VII. p. 378. 379.

eſt Sol *Harpocrates*, in Solſtitio hyberno, poſt renouationem, ac renaſcentiam, principio *pede claudus*. Vbi vero incrementa lucis ſolaris atque caloris, omnibus manifeſtiora euaſerunt, et iam maiorem in modum ſentiuntur, circa Aequinoctium vernum, greſſus ei eſt expeditus, vocabaturque tum ab Aegyptiis *Amun*. Hanc auſim dicere, eſſe veram nominis *Harpocrates* interpretationem, et genuinam claudicationis, quae in illo notatur, explicationem.

Ratio, cur Harpocrati affingeretur claudicatio, explicatur.

§. 13. Cur vero *Harpocrati*, id eſt *Soli* hyberno renato ac renouato, tributa fuerit claudicatio, ſcientiae Aſtronomicae ſtudioſi omnium optime exponere nobis poſſunt. Ex eorum praeceptis, PLVTARCHVS in librum *de animae procreatione e Timaeo* haec tranſcripſit p. 1028. Τȣ̃ δὲ ἡλίȣ περὶ τὰς τροπὰς ἐλάχιςα, καὶ μέγιςας περὶ τὰς ἰσημερίας, ἔχοντος κινήματα, δἰ ὧν ἀφαιρεῖ τῆς ἡμέρας, καὶ τῇ νυκτὶ προςίθησιν, ἢ τȣ̉ναντίον. *Cum autem motus Solis circa Solſtitia ſint minimi, maximi vero circa aequinoctia, quibus diei quantitas augetur, noctis vero minuitur, aut vice verſa.* Audiamus GEMINVM, Aſtronomum non infimi nominis, in *Elementis Aſtronomiae*, doctrinam hanc verbis ſequentibus tradentem. Ea breuitatis ſtudio, e graeco latine verſa hic appono*. *Incrementa dierum et noctium, non ſunt in omnibus ſignis aequalia; ſed circa Solſtitia omnino ſunt parua, atque inſenſibilia: ita, vt fere usque ad dies 40. eadem magnitudo dierum et noctium permaneat. Nam et accedens, et rurſus diſcedens Sol a punctis Solſtitialibus, efficit inſenſibiles, ſecundum latitudinem, acceſſus, vt conuenienter, vsque ad praedictam dierum multitudinem, quoad ſenſum, ſolis mora fiat.* Alia ad hanc rem facientia e veterum ſcriptis allata inuenientur Lib. II. cap. II. §. 9. quibus adiici

* PETAVII Vranologiam p. 25.

adiici poterit CLEOMEDES de Meteoris Lib. I. cap. 6. Ex recentioribus vnicum tantum his addo ROBERTVM BALFOREVM, eruditum inprimis Cleomedis Commentatorem, qui in obseruationibus ad illum p. 182. ita scribit. *Sol itaque in Zodiaco, per medios parallellos iter faciens, veluti per semitam ductam magis ac directam expeditius currit; sed propter Tropicos, (Solstitia) siue ad eos accedit, siue recedit propter obliquos viarum flexus, longius moratur, et aliquot diebus ante puncta reuersionum, et totidem post ea, in tropicis quasi haerere et consistere videtur, quo fit, vt toto eo tempore, dierum magnitudines, eaedem permanere videantur.* Vides, cur Sol, in hyemali Solstitio renatus, et mundo dehinc noua beneficia et commoda pollicitus; sed moras tamen nectens, atque speratam lucis vsuram et copiam etiamnum differens, Aegyptiis *Harpocrates* vel *pede claudus* dictus fuerit. Inficias quidem non eo, cultum Harpocratis, in Aegypto, infimae vetustatis fuisse (§. 2.) quo tempore doctrina de solstitiis vix ac ne vix quidem videtur ita fuisse exculta, atque eam GEMINVS et BALFOREVS exponunt. Neque etiam id significare hic volui, etsi tamen obseruationes Astronomicas in Aegypto multo putem fuisse antiquiores, et maioris etiam momenti, quam vulgo existimatur. Quicquid vero sit, res ipsa haec, Solem, postquam lux eius per aliquot menses, decrementa successiua fuit passa, reuerti ad nos, nouamque lucis copiam tum nobiscum communicare; sed reuersionem eius esse tardigradam et morarum plenam, latere ipsos non magis poterat, quam gentes terrae reliquas omnes, quae ex diuturna experientia discere id satis potuerunt. An non credibile est, homines, lucis calorisque solaris cupidos, ac morae, quam trahebat, impatientia ductos, saepe ita cogitasse, vt Poëta de luce diurna canit.

Phosphore redde diem, quid gaudia nostra moraris
Caesare venturo, Phosphore redde diem.

Quid

Quid igitur mirum, quod ſolem voto tardius aduentantem, et gaudia deſiderata diu denegantem, aut de die in diem differentem, appellarent *pede claudum*?

§. 14. Cum ſymbolicus ille de Sole loquendi modus, quem in Aegyptiis obſeruauimus et explicuimus, rei ipſi et experientiae tam bene conueniat, mirandum profecto non eſt, quod etiam aliae gentes, licet barbarae, in cogitationes, his admodum ſimiles, inciderint, quae etiam in Theologiam ipſorum antiquam, ad viciſſitudines naturae in mundo annuas, fere totam attemperatam, ſeſe inſinuarunt. Gemina certe iis, quae de Harpocrate Aegyptio obſeruauimus, ſunt, quae ex Phrygum et Paphlogonum Theologia nos docet PLVTARCHVS, *de Iſide et Oſir.* p. 378. *Φρύγες τὸν θεὸν οἰόμενοι χειμῶνος καθεύδειν, θέρους δὲ ἐγρηγορέναι, τότε μὲν κατευνασμοὺς, τότε δὲ ἀνεγέρσεις βακχεύοντες, αὐτῷ τελοῦσι. Παφλάγονες δὲ καταδεῖσθαι καὶ καθείργνυσθαι χειμῶνος, ἦρος δὲ κινεῖσθαι καὶ ἀναλύεσθαι φάσκουσι.* ***Phryges deum*** Solem, ***opinantes hyeme dormire, aeſtate vigilare, hyeme ſopitiones ei, aeſtate excitationes, bacchando celebrant. Paphlagones vinciri eum atque coërceri hyeme, vere moueri et ſolui aiunt.*** Num, obſecro, doctrina haec Paphlagonum Phrygumque de Sole ſymbolica a traditionibus Aegyptiorum de Harpocrate, et Ioue Ammone, vel hilo differt? Superſunt huius generis alia, in fabulis ſacris variarum gentium de Diis ſuis. Sed tempus eſt, vt diſputationi huic paulo longiori nunc tandem finem imponam.

Aegyptiorum hac in re cum gentibus aliis conſenſus.

CAP.

CAP. VII.

De Mendete, Esmuno, et Antaeo, ſiue Pane Aegyptiorum.

§. 1.

Mendetem, Numen Aegyptiorum, cuius Symbolum erat hircus, Graeci Panem interpretantur.

Vt librum hunc, de Diis Aegyptiorum, quorum reſpectus ad ſolem eſt, rite abſoluam, vnum hoc ſupereſſe mihi arbitror, vt, quae ad explicandum et illuſtrandum *Mendetis*, ſiue *Panis* Aegyptiorum Numen facere mihi videbuntur, nunc adiiciam. Et nomen quidem *Mendes*, ita Numen illud vocatur, originis Aegyptiacae eſſe, nemo diffitetur. In eo quoque magnus eſt ſcriptorum veterum conſenſus, *Mendes* tale eſſe Aegyptiorum Numen, quod Graeci *Panem* interpretentur. Plerique, qui id nos docent, addere ſolent, nomine iſto Aegyptiaco *Mendes*, deſignari non modo *Panem* Deum; ſed etiam *hircum* animal, eo quod in Praefectura Mendeſia, hircus Dei huius fuerit ſimulacrum, ab incolis impenſa religione cultum. HERODOTVS Lib. II. cap. 46. καλέεται δὲ ὅτε τράγος, καὶ ὁ Πὰν αἰγυπτιστὶ μένδης. *Vocatur autem et hircus et Pan, Aegyptiace Mendes.* Auctor *Etymologici magni*, in voce Μενδήσιος. Μένδης λέγεται παρ' αἰγυπτίοις ὁ Τράγος. *Mendes hircus dicitur apud Aegyptios.* SVIDAS in voce Μένδην. Οὕτω καλοῦσι τὸν Πᾶνα αἰγύπτιοι, ὡς τραγοπρόσωπον. Τῷ καὶ τὸν τράγον τῇ αὐτῶν διαλέκτῳ οὕτω καλεῖν. *Mendem Aegyptii dicunt Panem, vt qui vultu fingatur hircino. Nam hircum lingua eadem ſic quoque nuncupant.* NONNVS, quisquis demum auctor ille fuerit, in collectione hiſtoriarum ad Gregorii Nazianzeni inuectiuas in Julianum Lib. II. hiſt. 27. p. 169. Edit. graec. Eton. Τὸν πᾶνα Μένδητα

καλοῦσιν

καλȣ̃σιν οἱ αἰγύπτιοι, διὰ τὸ καὶ τὸν τράγον τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ Μένδητα καλεῖν. Ὁ δὲ Πὰν τραγοπρόσωπός ἐςι. Σέβονται ȣ̓̃ν ȣ̔́τω τὸν Μένδητα τȣ̃τον, ἤτοι τὸν Πᾶνα, ὥςε μηδὲ γεύεσθαι αἰγῶν, διὰ* τὸ εἶδος ἔχειν τῶν αἰγῶν τὸν Πᾶνα, τὸν αὐτῶν θεόν. *Aegyptii Panem vocant Mendetem, quoniam lingua ipſorum Mendes hircum ſonat. Pan vero hic hircinam faciem habet. Et tanta religione Mendetem hunc ſiue Pana colunt, vt etiam a capris omnino abſtineant, quod nempe Deus ipſorum formam caprinam habeat.* Si quis praeter allata, etiam plura deſideret, inueniet ea copioſe congeſta** a BOCHARTO, virisque doctis aliis. Ex his igitur veterum teſtimoniis, colligere eſt, 1) Aegyptios vetuſtos Deum coluiſſe, lingua patria *Mendes* vocatum, quem Graeci *Panem* interpretari conſueuerint. 2) Dei huius ſimulacrum, a Mendeſiis ſancte cultum, fuiſſe hircum viuum, in cuius honorem, incolae Praefecturae Mendeſiae, ab hircis et capris penitus ſe abſtinuerint, et animalia haec, tanquam Numini ſuo tutelari, ſingularem in modum conſecrata, vehementer reueriti ſint. 3) Deum vero illum nomine *Mendes* cultum fuiſſe, eo quod *Mendes* hircum ſonet, animal, quod Aegyptii exiſtimabant viuum quoddam huius ſui Dei ſimulacrum.

§. 2. Poſtremum hoc ante dimittere non poſſum, quam propius excuſſero, et ſub examen vocauero. HERODOTVS deceptus, neſcio quo errore, primus memoriae prodidit, *Mendes* lingua Aegyptiorum ſonare *hircum*, forte quia nouerat hircum ſacrum Mendeſiorum, appellari nomine Dei, *Mendetem*, viuam quippe eius imaginem. Hic videtur eſſe fons erroris, in

Mendes Aegyptiis hircum non ſignificat; ſed eſt nomen Dei ſymbolicum.

* Locum hunc nonnihil vitioſum, ita correxi.

** BOCHARTVS Hierozoic. Part. I. Lib. II. c. 43. cui iunge HOLSTENII notas in Stephanum p. 204. b. et MARSHAMI Canonem Chron. p. 65. 66.

in quem pater ille hiſtoriæ, Graecos reliquos fere omnes induxit. Secutus eſt hoc KIRCHERVS, qui magnam linguae Copticae ſcientiam prae ſe tulit, in qua tamen re ipſa hoſpes plane erat. Is enim in *ſcala magna*, ſiue Dictionario Coptico-Arabico, pag. 164. fidenter ſcribere auſus eſt. ⲠⲒⲘⲈⲚⲆⲎⲤ, *hircus*, tanquam id in Codice Petri Vallenſis inueniſſet. Auctoritate *Scalae* huius Kircherianae permotus BOCHARTVS, ſcribere quoque non dubitauit *. *Nempe* ΜΕΝΔΗϹ, *vnde oppido et Nomo fuit nomen, Aegyptiace hodieque hircum ſonat.* Et quis miretur, his alios etiam eruditos aures praebuiſſe patulas. Certum tamen eſt, vocem talem ΜΕΝΔΗΣ, nuſpiam in vllo Coptorum Scripto antiquo legi aut inueniri. In verſione librorum S. Scripturae, Vet. et Noui Teſtamenti, τράγος, *hircus*, ſemper a Coptis redditur ⲂⲀⲢⲎⲒⲦ, (*Bareit*) Leuit. IV, 23. Num. VII, 16. Hebr. IX,12. 13.19. *Capra* vero, αἴξ, ab iisdem vertitur ⲂⲀⲈⲘⲠⲒ, (*Baempi*) Leuit. III, 12. IV, 28. Hebr. XI, 37. Id vero hic ante omnia animaduertendum arbitror, quod priſcis Aegypti incolis, litera Ⲇ prorſus incognita atque inuſitata fuerit. Neque extat in Coptorum libris vox vlla, originis verae et genuinae Aegyptiacae, in qua litera illa compareat. Inuenitur in illis tantum, quas Aegytii a Graecis tractas, vſu diuturno ſuas fecerunt, et quas linguae vtriusque probe perito, a vere Aegyptiacis diſcernere, facillimum eſt. Cumque alia porro, certiorque vocis *Mendes* ſignificatio et etymologia oſtendi poſſit, illius prioris cordati peritique iudices, nullam profecto habebunt rationem, vt quæ ſtudioſum veritatis indagatorem, perturbare tantum, inque deuia ſeducere apta nata ſit. Solenne eſt Graecis, linguae Aegyptiacae inex-

* *Hierozoico* Part. I. col. 641.

inexpertibus, et veram indolem Theologiae illius gentis ignorantibus, ſimiles plures, etiam in aliorum Deorum nominibus, committere errores. Sic nugantur, *Bubaſtin* Aegyptiis dici *felem*, quia illi *Bubaſtin* ſuam felis ſpecie fingebant. Pari modo nobis perſuadere conantur, *Anubim* Aegyptiace ſonare *canem*, non alia de cauſa, quam quod Dei huius in Aegypto ſymbolum eſſet *canis*. Poſtremum hunc de Anubide, popularium ſuorum errorem correxit PLVTARCHVS, etſi ipſe graecus, in libro *de Is. et Oſir.* p. 355. *Etenim nomen, quod* Aegyptii *tribuunt Mercurio* (Anubidi) *proprie non canem ſignificat, ſed ob cuſtodiendi et vigilandi ſtudium, quod cani ineſt, ac ſapientiam — hoc animal callidiſſimo Deorum accommodant.* Sapienter, et ipſa veritate duce, iſtud pronuntiauit auctor optimus, etſi tamen dubitari queat, vtrum indolem genuinam ſymboli illius, de qua loquebatur, aſſecutus fuerit, in quod alio loco inquiremus. Eundem vero plane ad modum, judicandum eſt de nominibus *Bubaſtis*, *Mendes*, et ſimilibus. Certum igitur firmumque eſto, *Mendes* Aegyptiis non dici *hircum*, ſed eſſe nomen Symbolicum Numinis Aegyptiorum ſancti, etſi tamen Numinis huiuſce ſymbolum voluerint eſſe hircum, cuius rei rationem mox ſuo loco aperiemus.

Mendetis in Praefectura Mendeſia culti, ſimulacrum erat hircus viuus.

§. 3. Ex locis veterum, §. 1. allatis, colligere licet, aliquos eorum exiſtimaſſe, *Mendetem* Aegyptiorum, faciem tantum habuiſſe hircinam, quae corpori formae humanae, aut alicuius animalis, pingi ac ſuperimponi potuerit. Id autem, vt cum veritate congruat, non ſine grano ſalis accipi debet. A more Aegyptiorum alienum non eſt, vt credamus, priuatos Dei huius cultores, ſimulacra eius domeſtica ſibi finxiſſe, aut totum hirci corpus, aut caput eius tantum repraeſentantia, qualia etiam cadaueribus defunctorum, condiendis ac ſepeliendis adiungi ſolebant. Et

in aliis quoque, extra Praefecturam Mendesiam, Templis, vbi id sacerdotes e re sua arbitrabantur, potuit, non hircus viuus, sed hirci aliquod signum pictum aut fictum, vel statua, facie hircina insignis, adorationi populi offerri. Sedes propria Deo huic *Mendeti*, cultuique eius dedicata erat Praefectura Mendesia in Aegypto inferiori, in cuius metropoli Thmui, quae et a Numine tutelari Mendes dicebatur, Templum in eius honorem constructum erat, magnitudine et splendore inclytum,† cuius hodieque supersunt rudera satis ampla. Hic igitur *Mendes* religiosissime colebatur. Et simulacrum Dei in hoc Templo, magna veneratione adoratum, hircus erat viuus. In huius vero gratiam, vt honos ipsi haberetur tanto maior, omnia istius generis animalia, et hirci et caprae, sacrosancta reputabantur, vt proinde illorum carne vesci, summum esset piaculum. Eam ob causam Mendesiorum nummi, non hirco tantum; sed et capra signatos videmus. Talis mihi nunc in IOH. VAILLANTII Aegypto Numismatica p. 209. occurrit, etsi editor celeberrimus, in eo hircum sibi deprehendisse visus sit. Quo diligentius vero nummi huius ectypum inspicio, eo certior fio, non hircum, sed capram, oculis nostris obiici. Cuius rei, qui nummi huius, sub Hadriano Imp. percutiendi auctores fuere, rationes videntur habuisse singulares, quas nonnisi diuinando assequi possumus. Nam etsi Mendesiorum leges, capras e hircis genitas, hircorumque vxores, in gratiam *Mendetis*, iuberent sacras esse et haberi, maior tamen erat hirci reuerentia. Et verum *Mendetis* symbolum, non capra erat, verum hircus, idque nitebatur rationibus sacrorum, quas infra exponemus. Id et HERODO-

† Le P. SICARD, dans les nouveaux Memoires des Missions, Tom. VII. p. 167. Vide et P. LVCAE historiam peregrinationis vltimae Part. I. p. 286.

RODOTVS obseruat Lib. II. cap. 46. Σέβονται δὲ πάντας τὰς αἶγας οἱ Μενδήσιοι, καὶ μᾶλλον τὰς ἔρσενας τῶν θηλεῶν. *Mendesii venerantur omnia animalia caprini generis; sed capros tamen mares plus quam foeminas.*

De illius consuetudine cum mulieribus mira narrant veteres.

§. 4. Est aliquid prorsus singulare, et alias fere inauditum, quod de hirco Mendesiorum, in Templo Thmuetano, diuinis honoribus culto, Scriptores quidam, et sane ex antiquioribus, memoriae prodiderunt. Et credi profecto non posset, vsque adeo leges pudoris violat, nisi id testarentur scriptores optimi, quorum fides in dubium vocari nequit. Ego, quoniam res haec ad intelligendam veram Numinis huius indolem aliquid confert, ea tantum veterum testimonia hic apponam, quae Theologus laudatissimus, magnumque Galliae suae ornamentum, SAM. BOCHARTVS* in Hierozoico mihi subministrat. Nempe Thmui in Templo Mendetis, mulieres hirco huic se submittebant. Tempore PINDARI Poëtae, qui annis circiter quingentis ante Christum floruit, fama huius rei, in Graecia videtur fuisse percelebris, quod hi epici versus testantur, a STRABONE allati Lib. XVII. p. 551.

Μένδητα παρὰ, κρημνὸν θαλάσσης
Νείλου κέρας, αἰγίβατοι
Ὅθι τράγοι γυναιξὶ μίσγονται.

Mendetis ad vicina mari praecipitia,
Cornuque Nili extremum, qua salax caprae
Maritus humanam audet inire foeminam.

Aetate STRABONIS, qui versus hos seruauit, consuetudo tam pudenda abrogata dudum erat. Etsi is enim Aegyptum totam peragrasset, rei tamen huius, tanquam mirandae, ex PINDARO tantum meminit. ARISTIDES Rhetor, in *Aegyptio* (p. 96. a. Edit. graec.

* Parte I. Lib. II. cap. LIII. col. 642.

graec. Florent.) Pindarum mendacii quoque reum peragit, ſed ex eo tantum, quod Mendetem vrbem ad praecipitia maris locet, cum ſit mediterranea. Pindaro notum erat oſtium Nili Mendeſium, quod *κέρας*, *cornu* vocat, ſicuti THVCYDIDES Lib. I. p. 72. Edit. Wechel. idcoque arbitrabatur, vrbem hanc imminere mari. Rem ipſam vero, quam de Mendeſia vrbe PINDARVS narrat, falſi ARISTIDES minime coarguit. Et certe, quo tempore Aegyptus Perſiae regibus parebat, conſuetudo illa nondum ſublata erat. De ea enim HERODOTVS teſtatur Lib. II. c. 46. *Ἐγένετο δ' ἐν τῷ νομῷ τούτῳ ἐπ' ἐμεῦ τοῦτο τὸ τέρας· γυναικὶ τράγος ἐμίσγετο ἀναφανδόν. Τοῦτο ἐς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων ἀπίκετο. In Praefectura Mendeſia contigit hoc mea memoria prodigium: Hircus cum muliere coiit propalam, huiusque rei videndae hominibus copia facta eſt.* Si porro PLVTARCHO credimus, ſpectaculum adeo abominandum, eius etiamnum aetate, in Aegypto infrequens non erat. Ita enim ſcribit in *Gryllo* p. 989. *Ὁ Μενδήσιος ἐν Αἰγύπτῳ τράγος, λέγεται πολλαῖς καὶ καλαῖς συνειργνύμενος γυναιξὶν, οὐκ εἶναι μίγνυσθαι πρόθυμος, ἀλλὰ πρὸς τὰς αἶγας ἐπτόηται μᾶλλον. Mendeſius in Aegypto caper, incluſus cum multis ac formoſis mulieribus, ad congreſſum procliuis non videtur, ſed capras deſiderat.* Verum haec forte PLVTARCHVS, apud ſcriptorem antiquiorem lecta, ad ſua tempora tranſtulit, ceu etiamnum recepta. Perſpici etiam ex his poteſt, quam antiquus fuerit turpis ille et deteſtandus hirci Mendeſii, in Aegypto, cultus. Neque etiam a veri ſpecie adeo abhorret, quod * viris doctiſſimis placere

* BOCHARTVS Hierozoico Part. I. col. 641. MARSHAMVS Canone Chronico p. 162. SPENCERVS de Legibus Hebr. Lib. III. p. 474. Edit. Belgic. CLERICVS in Leuit. XVII. 7.

placere video, cultum *Mendetis* in Aegypto, exitu Israëlitarum ex eadem regione extitisse antiquiorem, cum Lex Mosaica Leuit. XVII, 7. eum abominetur, et abolitum velit. Sed haec suo loco nunc relinquo.

Ratio indicatur, ob quam Graeci Mendeta Panem interpretentur.

§. 5. Quamobrem antiquissimum hoc gentis Aegyptiacae Numen, Graeci semper interpretentur *Panem* coniectu difficile non est. Fauet eorum interpretationi, forma Numinis, speciesque externa. Pan enim Graecorum * hircinis cornibus pedibusque et cauda etiam fingebatur. Quam similis *Pani* huic fuerit Aegyptiorum *Mendes*, pluribus exponere opus non est. Hanc similitudinis, inter Numen vtrumque rationem videmus HERODOTO etiam obseruatum Lib. II. c.46. Accedit ad hoc, quod Graeci *Panem* suum † *spermaticum*, ideoque †† salacem, et libidinis stimulo incensum finxerint. In quo, quam bene illi cum Aegyptiorum *Mendete* conueniat, ex §. 4. constare potuit et sequentia luculentius docebunt. Si tamen haec, quae dixi, excipias, in ceteris maximum est, inter gentis vtriusque Numen, discrimen. In ** vulgari Graecorum Theologia, *Pan*, montium, nemorum, ac speluncarum custos, cum comitibus Satyris ac Faunis, numero Deorum maiorum exclusus, honore et cultu Semideorum contentus aeuum agere debuit. Ast Mendesii in Aegypto, Deum suum tutelarem, inter

* LVCIANVS in Dialogo Panis & Mercurii, Edit. Salmur. Tom. I. p. 175.

† In Epigrammate *Anthologiae* Lib. IV. cap. XIII. 476. Edit. Wechel. dicitur Pan ὁ πολύσπορος, *semine abundans.* Adde PHVRNVTVM de Nat. Deor. cap. 27.

†† EVSTATHIVS in Iliad. Α. p. 827. circà med. Πᾶνα φασι τὸν κατωφερῆ (ita legendum) καὶ συνουσιαστικόν. *Panem dicunt salacem, & ad coitum procliuem.* PHVRNVTVS loc. cit.

** Nam doctrina de *Pane* Orphica, et vetustiorum in Graecia Theologorum, eadem fere erat cum Aegyptiaca, ex

primos principesque Deos ſemper connumerarunt, eundemque apud alios etiam Aegyptos, ſummo in honore, nullo non tempore, habitum fuiſſe, teſtimoniis veterum fide dignis conſtat. Teſtem do HERODOTVM, qui Lib. II. c. 46. haec refert. *Pana inter octo Deos Mendeſii numerant, quos octo aiunt priores duodecim diis extitiſſe* A Mendeſiis, qui Numen *Mendetis*, ſub hoc nomine, primi videntur reueriti, cultus eius poſtea ad alios quoque Aegyptios tranſiit. Quod ſcriptor idem in his innuere videtur c. 145. *Apud Graecos nouiſſimi Deorum eſſe cenſentur Hercules Bacchus et Pan. At apud Aegyptios, Pan vetuſtiſſimus eſt, etiam ex octo Diis, qui primi dicuntur.* Et cui rerum harum ſtudioſo ignota eſſe poteſt *Panopolis*, vrbs quondam ſuperioris Aegypti celeberrima et maxima, cui a Pane, ſumma hic religione culto, nomen inditum eſt? Nolo tamen diſſimulare, ſic mihi videri, *Panem* in hac Aegypti ſuperioris vrbe cultum, ab hirco Mendeſio inferioris Aegypti aliqua ratione diuerſum fuiſſe, cuius meae ſuſpicionis rationem infra reddam. Succurrit nunc, quod haud ita pridem legi * in itinerario, viri de antiquitatibus Aegypti praeclare meriti, RICH. POCOCKII, ipſi, dum rudera Templi cuiuſdam antiqui, in Aegypto ſuperiori, forte Crocodilopolitani, auidis oculis luſtrat, viſum quoque fuiſſe ſignum viri cuiuſdam, cui caput hircinum impoſitum erat, indicio manifeſto, in illo Templo, *Mendetem* quoque honores habuiſſe diuinos, cultumque. Et quid pluribus opus eſt? quando DIODORVS, qui ipſe totam

qua & profluxerat. Illius aliquas reliquias videbis in Hymno, qui ORPHEO tribuitur, in Panem. Adde PHVRNVTVM de nat. Deor. cap. 27. et DAMASCIVM, in WOLFFII Anecdotis Graecis Tom. III. p. 255.

* Tomo primo, ſiue *Obſeruations on Aegypt.* p. 12.

tam Aegyptum perreptauerat, teſtatur Lib. p. 16. *Pana in praecipua apud Aegyptios veneratione eſſe, eique ſimulacra in omni paſſim fano conſtructa eſſe*, et eodem libro p. 78. extr. 79. *Sacerdotes, ad quos iure haereditatis a patribus ſacerdotia perueniunt, in Aegypto, iſti Deo primum initiari.*

§. 6. Tantus hic tamque ſanctus Aegyptiis Deus, quidnam re ipſa deſignat? cuius rei ſymbolum hircus ille Menedeſius fuit? aut quidnam in eo populum venerari iuſſerunt ſacerdotes? Voluerunt nempe illi hirci emblemate adumbrare *vim ſatiuam* et *genitiuam*, quae in natura obſeruatur: vel fuit hircus ille ſymbolum ſacrum foecunditatis et fertilitatis, qua mundus noſter conſeruatur ac perpetuatur. SVIDAS paucis id complectitur in articulo Μένδην. Τιμῶσιν αὐτὸν, ὡς ἀνακείμενον τῇ γονίμῳ δυνάμει — ὀχευτικὸν γὰρ τὸ ζῶον. *Hircum Mendeſium colunt Aegyptii, eo quod virtuti prolificae ac genitiuae conſecratus eſt. — Nam animal hoc coitus valde cupidum eſt.* Iungendus huic NONNVS in Collectione hiſtoriarum ad Gregorii Nazianzeni inuectiuas, Lib. II. c. 28. p. 169. extr. 170. Λέγουσι δὲ οἱ Αἰγύπτιοι, τῆς μίξεως ἔφορον εἶναι τὸν Πᾶνα. ἔνθεν καὶ τραγοσκελῆ αὐτὸν ποιοῦσι διὰ τὸ κατωφερῆ εἶναι τὸν τράγον περὶ μίξεις, ὃν καὶ καλοῦσιν Αἰγύπτιοι Μένδητα. *Aegyptii dicunt, Panem eſſe Praeſidem coitus: vnde etiam eum cruribus hircinis fingunt, quoniam hircus ad Venerem procliuis eſt. Aegyptii eum Mendetem vocant.* Neque rem hanc praetermittere potuit HORAPOLLO, qui ſymbolum hoc Aegyptiorum ita explicat, *Hieroglyphic.* Lib. II. c. 48. Αἰδοῖον δὲ ἀνδρὸς πολυγόνου δηλοῦντες, τράγον ζωγραφοῦσιν — τράγος γὰρ ἑβδομαῖος μετὰ τὴν γένεσιν γενόμενος, ὀχεύει — βιβάζει δὲ πρῶτον τῶν ἄλλων ζώων. *Genitalia viri admodum foecundi ſubindicaturi, hircum pingunt — hircus enim ſeptimo iam a natiuitate die congreditur. — Prius omnino*

Mendes Aegyptiis ſymbolum erat facultatis ſatiuae et genitiuae, quae in Natura cernitur.

ac celerius ceteris animantibus coit. Quis non perſpiciat, hanc eſſe rationem, quod mulieres Mendeſiae, etiam honeſtae et pudicae, hirco deo ſuo tutelari, ſed adeo in Venerem prono, atque foecunditatis omnis auctori, corpora ſua ſubmittere non vererentur, eumque hac ſua patientia ſibi propitium reddere crederent, idque etiam honori ſibi ducerent. Vide §. 4. Quid enim religio prava et veſana non potuit ſuadere malorum? Accedat vltimo loco, hoc DIODORI *Siculi* teſtimonium, ex Lib. I. p. 78. 79. *Hircum ob genitale membrum, inter Deos Aegyptii retulere, — animal enim hoc in Venerem eximie propenſum eſſe ferunt, et membrum illud corporis, generationis inſtrumentum, honore cultuque dignum, quod ab eo natura animantum ortum ſuum deriuet — Sacerdotes, ad quos iure haereditario, ſacerdotia a patribus perueniunt, in Aegypto iſti Deo primum initiantur.* Idem diligentiſſimus ſcriptor dixerat p. 16. *Pani ſimulacra in omni paſſim fano*, per Aegyptum, *conſtructa eſſe.* Non vero apparet ex ruderibus Templorum, quae paſſim in itinerariis peregrinatorum delineata proſtant, figuram hirci frequenter adeo occurrere, atque DIODORVS perſuadere nobis voluit. Sed non erat vllum Templum, in quo non figura crucis anſatae, vt eam eruditi vocant, ſaepius viſenda occurreret, hodieque in ruderibus ac ruinis etiamnum occurrat. Eius haec eſt ſpecies ♀. In *Tabula*, quae appellari ſolet *Iſiaca*, pleraeque Deorum Dearumque imagines, cruce hac anſata ornatae cernuntur. Et ſacerdotes quoque Aegyptii, eandem praeferre ſolent, ſicuti in eleganti iconiſmo, quem in *Muſeo Romano* vulgauit * *Cauceus.* Crucem vero iſtam anſatam, quae in omnibus Aegyptiorum Templis ſaepius ficta et picta extabat, quam ſigna

* MICH. ANGE de LA CHAVSSE, grand Cabinet Romain Part. II. Num. XXXVI. fol. 62. Edit. Amſt. 1706.

ſigna Deorum Aegyptiorum manu tenere ſolent, quaeque partem facit ornatus ſacerdotalis, nihil aliud eſſe, quam *phallum*, de quo etiam DIODORVS *Siculus*, loc. cit. prolixe verba fecerat p. 78. 79. haud ita pridem docuit *, vir harum rerum, ſi quisquam alius, inſigniter peritus, et iudicando ſagax. Veroſimile ergo mihi ſit, cruces iſtas anſatas, vel phallos, rudi minerua, arteque ſacerdotali forte ſic effictos, ne illico a quouis noſci poſſent, eſſe illa Panis ſimulacra, de quibus DIODORVS loquitur, in omnibus per Aegyptum totam Templis viſenda, quibus ſacerdotes omnes initiari oportebat. Id igitur ſymbolo hirci *Mendetis*, ſacerdotes ſubindicare voluerunt.

§. 7. Pondus non exiguum, iis quae dixi, addet ipſum *Mendetis* nomen, ſi recte explicetur. Sciendum igitur, Aegyptiis ⲦⲰϪⲤ (*Toſi* vel *Todſi*) ſignificare φυτεύειν, *plantare*, Sic vitem *plantare* Pſalm. LXXXV. 8. aurem *plantare*, Pſ. XCIV. 9. in verſione Coptica MSS. quae Berolini extat, in Bibliotheca regia ſemper redditur ⲦⲰϪⲤ. Vide et 1. Cor. III. 7. 8. Notum vero eſt **, φυτεύειν, Graecis saepenumero idem eſſe, quod *gignere*, vel *generare*. Sic SOPHOCLES in *Oedipo Tyranno* v. 803. *Confirmat hoc ipſum nomen Aegyptiacum Mendes, ſignificans prolificum et foecundum.*

Φονεὺς δ' ἐσοίμην τȣ̃ φυτεύσαντος πατρός.

Patremque occiderem, qui me (plantaſſet) *genuiſſet.*

Et ibidem v. 1017.

Ἀλλ' ȣ̓́ποτ' εἶμι τοῖς φυτεύσασίν γ' ὁμȣ̃.

Sed nunquam tamen ad (plantantes) *genitores meos eo.*

Qualia exempla in eadem Tragoedia ſaepius recurrunt.

* Mr. LA CROZE hiſtoire du Chriſtianisme des Indes p. 431.

** Hinc MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. XII. ait de anima: *in orbe Mercurii producit* φυτικὸν, *id eſt naturam plantandi et augendi corpora.*

runt. Similiter etiam IVLIANVS in *Anthologia* Epigrammatum Lib. I. c. XIII. num. 12.

Ἔνθεν θάρσος ἔχων, Ζῶε, φύτευε γένος.

Vnde animo confidens viue, et planta genus.

OPPIANVS in principio Cynegeticon v. 4.

Τὸν μεγάλη μεγάλῳ φυτεύσατο Δόμνα Σεβήρῳ.

Quem magna magno peperit Domna Seuero.

Graeci igitur φυτεύειν, dicunt et *gignere*, et *parere*, et φυτεύσαντας, *genitores*, *parentes*. Cum voci, huic graecae, apud interpretes Coptos, respondeat Aegyptiaca ⲦⲰϪⲒ, apparet, illam etiam significare *gignere*, vel *gignendo producere*. Certum porro est, in Coptorum lingua, vocales mirandum in modum inter se permutari. Indoli igitur illius linguae non aduersatur, pro ⲦⲰϪⲒ, dictum etiam fuisse ⲦⲎϪⲒ (Tedsi) et ⲦⲎϪ, (*teds* vel *tes*). Et re ipsa etiam dictum fuit. Inde enim est procul dubio, ⲈⲚ ⲦⲎϪ, (*Entes*) qua voce Copti interpretes reddunt τὰ ζιζάνια. Matth. XIII. 25. 26. 27. etc. Intellexerunt autem plerumque veteres, et cum his pariter Copti, nomine *Zizaniae*, *lolium*, *viciam*, omneque genus herbas infelices, et quae, vt ait VIRGILIVS *, *iniussa virescunt*, sponte sua magna copia proueniunt, mirumque in modum multiplicantur. Quoniam vero sine principio seminali, nihil multiplicari ac propagari potest, Zizaniae vero vis inest mirifica se multiplicandi ac propagandi, Aegyptii eam appellarunt ⲈⲚⲦⲎϪ, quod Copti pronuntiant *Endes* et *Andes*, a ⲦⲎϪ, *plantare*, *serere*, quod nempe virtute *satiua* et *prolifica* gauderet prorsus singulari et admiranda. Erit igitur ⲈⲚ-ⲦⲎϪ, (*endes*) vi originis *valde prolificum* et *foecun-*

* VIRGILIVS Lib. I. Georg. 55.

foecundum, nomen hirco Mendeſio perquam opportune inditum, quod veram rationem et ſignificationem Symboli illius, dubiam eſſe non ſinit.

§. 8. Quae cum ita ſint, facile intelligitur, eum a vero non magnopere aberraturum, qui Numen hirci Mendeſii, ab Aegyptiis, ad ipſam Naturam, rerum omnium almam Parentem, relatum fuiſſe, ſibi perſuaſerit. Sed per *Naturam*, vt loqui amant Graecorum Philoſophi, vetuſtiſſimi Aegyptiorum Sapientes, intellexerunt Spiritum aeternum, infinitum, qui Chaos, ſiue materiam, ſibi coëxiſtentem, ita namque docebant, diſpoſuit, ac deinde ex illa, totum hoc vniuerſum creauit, illudque ſemper conſeruat. Spiritum hunc, mente ſua ſibi finxerant, Sapientes Nilotici, Maſculo-foemininum, quod Lib. I. c. II. prolixe ſatis docuimus. In illo igitur rerum omnium creatore ac Moderatore, totiusque Naturae almo Parente, agnouerunt virtutem aliquam maſculinam, prolificam et foecundam, cuius Symbolum potuit eſſe *hircus Mendeſius*, et aliquid foemininum, quod generali nomine *Iſidem* appellarunt. Notionem hanc Theologiae Aegyptiorum priſcae, ei cum Theologia antiquiſſima aliarum Gentium Orientalium communem fuiſſe, facile probari poteſt, idque alio loco, verbo iam tetigimus, niſi modo gentes aliae, id ipſum ab Aegyptiis traxiſſe putandi ſint. Talis etiamnum eſt Theologia Brachmanum in India, a maioribus vtique accepta, quam BARTHOL. ZIEGENBALGIVS, Miſſionis Danicae, in India, Praepoſitus quondam digniſſimus, Theologus non tantum de re Eccleſiaſtica; ſed et litteraria, praeclare meritus, in Libro I. *hiſtoriae genealogicae Deorum Malabaricorum* cap. II. expoſuit. Eam manu exaratam, ante annos fere triginta, in Bibliotheca regia Berolinenſi euoluere licuit, vnde ſequentia decerpſi, ex germanico, in latinum ſermonem nunc conuerſa. *Quandoquidem Gentiles hi, ſupre-*

Potuit Mendes eſſe Symbolum totius Naturae, almae parentis rerum omnium.

ſupremum Ens diuinum, quatenus prorſus immateriale, mereque ſpirituale eſt, digne concipere, mentique ſuae repraeſentare nequeunt, ac inſuper reuelationis diuinae vſura carent, aut eam ſibi oblatam repudiarunt, dum cogitationibus ſuis indulſerunt, in errores multiplices lapſi ſunt, et infiniti illius Entis, conceptum ſibi finxerunt plane carnalem et materialem, cauſantes, decere Ens ſupremum, vt ſpeciem habeat viſibilem et materialem, cum ſine illa a creaturis, nec videri, nec cognoſci, adeoque nec coli aut adorari poſſit. Sunt etiam, qui dicant, Ens in vniuerſum immateriale, materialia producere non poſſe, vnde fieri aliter nequeat, quam vt Ens ſupremum, vbi ad creandum procedere voluit, ſe ipſum forma aliqua materiali circumvoluerit. Equidem ne huius quidem, quam Enti ſupremo attribuunt, formae externae materialis, conceptum ſibi formare queunt iuſtum et congruentem; ſed quoniam tamen in natura rerum obſeruarunt, creaturas omnes viuentes, ex principio aliquo maſculo et foeminino, prodire, exinde a creatura ad creatorem concludentes, imaginantur ſibi, Deum, Ens ſupremum, ex quo omnia ortum ducunt, quae exiſtunt, in ſe ipſo non poſſe non eſſe virtutem et potentiam, tum maſculinam, tum foemininam. Ex eo porro ita colligunt, Ens illud ſupremum, in ſe ipſo, virtutem maſculinam a foeminina diſcreuiſſe, in qua veluti emanatione, tum virtus maſculina, tum et foeminina quaeuis ſeorſim, formam externam induerint. Ex hoc fonte originem deorum omnium, omniumque creaturarum deriuant. Et capite eodem, ſed pluſculis interjectis. *Figura propria, ſub qua Ens ſupremum, vbique in Templis omnibus cultu ac veneratione proſequuntur, dicitur* * Lingum, *quod ſexus vtriusque partes genitales repraeſentat, quas ceteroquin natura*

* Vide et ABRAH. ROGERII *Portam apertam gentilismi* Part. II. c. II. p. 157. verſionis gallicae. Adde Relationes Miſſionariorum Danicorum in India Vol. I. p. 354 in notis, 371. 372. 895.

tura ſollicite occultat. Haec etſi paulo prolixiora, libenter tamen deſcripſi, quod ex iis intelligatur, quomodo veteres Indorum Philoſophi, lumine reuelationis diuinae deſtituti, ratiocinando in huiusmodi cogitationes inciderint, quibus etiam Aegytios et cum his Orientales alios indulſiſſe nouimus. Neque etiam dubio eſſe poteſt, quin Aegyptii et in vniuerſum Orientales, rationes eodem modo, quo Indorum Brachmanes, ſubduxerint. Ex hoc fonte fluxit Aegyptiorum Vulcanus, et Neitha, Dii maſculofoeminini, de quibus Lib. I. c. II. et III. Ex eo fabulae de ſexu Deorum. Ex eodem cultus hirci Mendeſii, et crucis anſatae, ſiue phalli, cui adeo ſimile eſt *Lingum* illud Brachmanum, vt ouum ouo ſimilius eſſe nequeat.

Aut potius vere Mendes Symbolum fuit ſolis omnia inſeminantis et progenerantis.

§. 9. Sunt tamen non pauca, ex quibus colligendum potius arbitror, hircum Mendeſium, ex ſententia ſacerdotum Aegyptiorum, ſymbolum extitiſſe ſolis, foecundi illius rerum in mundo genitoris et conſeruatoris, de quo EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. III. c. XIII. Ὁ ἥλιος σπερμαίνειν λέγεται τὴν Φύσιν. *Sol inſeminare dicitur naturam.* Hoc profecto Aegyptiace diceres ⲘⲈⲚϮⲎϪ. Eodem modo de ſole MACROBIVS loquitur, Saturn: Lib. I. c. XVII. Res omnes *deus hic inſeminat*, *progenerat*, *fouet*, *nutrit*, *maturatque.* Et cap. XIX. *Quae figura ſignificat, Solem Mundi eſſe caput*, *et rerum ſatorem.* Quae omnia nomen *Mendes*, vti illud interpretati ſumus, egregie illuſtrant. Maiorem quoque in modum iis, quae dixi, fauet ipſa Aegyptiorum Theologia. Nam iuxta illam, ſi hic apud nos valet auctoritas DIODORI, L. I. p. 22. *Pan*, id eſt *Mendes*, idem eſt cum *Oſiride*, id eſt, ab Aegyptiis habebatur pro *Sole.* Ea vero, quae de *Pane* Aegyptiorum nos docuit DIODORVS (vide §. 5. 6.) argumento ſunt, ipſi doctrinam de hoc Numine Aegyptiorum ſatis fuiſſe perſpectam.

ſpectam. Pertinet huc fabula origine Aegyptiaca; ſed a Graecis poſtea, non vno modo adulterata, quam ſic AMPELIVS in *libro memoriali* cap. II. commemorat *. *Quo tempore Python* (lege *Typhon*) *ſpeluncas incolens in monte Tauri* (*Tauro*) *Aegyptum profectus eſt ad bellum, Pan ſe in caprae figuram convertit. Igitur Dii immortales, poſtquam Pythonem* (Typhonem) *digna poena affecerunt, Pana aſtrorum memoria decoraverunt.* Haec enim, aliaque his concinentia, quae adferri poſſent, ſatis innuunt, Panem nihil aliud eſſe, quam Solem, Typhonis aduerſarium iuxta et victorem. Et ſimulacrum Panis, quod in vrbe *Panopoli* ſuperioris Aegypti, Numini hinc dedicatum erat, quodque STEPHANVS in articulo πανὸς πόλις deſcripſit, ad ſolem referri debere, non vno indicio certiſſime conſtat. Addere poſſum, illud ipſum Panis ſimulacrum, vti a STEPHANO deſcriptum videmus, perquam ſimile eſſe ſimulacro *Hori*, vel *Priapi*, quale ab Aegyptiis fingi conſueuiſſe, vidimus ſupra cap. IV. §. 6. quod duo haec ſigna inter ſe comparanti facile patebit. Sed ea de re mox §. 10. Deprehenderunt igitur veteres in illo Panis ſimulacro, *Hori*, id eſt *Solis*, inſignia. Et quamuis Panem cultum Panopoli, aliqua ratione a Pane Mendeſio diſtuliſſe, non negem, quod mox videbimus, in Pane tamen illo Panopolitano, ſymbola quoque hirci Mendeſii agnoſcere oportet ſatis luculenta. Quinimo *Oſiris* ipſe, ſiue *Sol*, quoties non inſignibus phallicis apud Aegyptios exornatus legitur? Et quid illa aliud nobis ſubindicant, quam eximiam, qua Oſiridi cum hirco Mendeſio intercedit, ſimilitudinem et affinitatem? Saepius hoc in libro de *Is. et Oſir.* obſeruat PLVTARCHVS. Sed ex pluribus hunc

* Vide et HYGINI Fab. 196. et *Scholiaſten* in *Germanici Aratea* p. 119. 120. Edit. Sant-Andr. apud quem nonnulla ex HYGINO et AMPELIO corrigi poterunt.

hunc tantum adſcribo eius locum, qui p. 371. occurrit *. Πανταχȣ͂ δὲ καὶ ἀνθρωπόμορφον Ὀσίριδος ἄγαλμα δεικνύȣσιν ἐξορθιάζον τῷ αἰδοίῳ, διὰ γόνιμον καὶ τρόφιμον. *Multis etiam in locis oſtenditur ſimulacrum Oſiridis, humana ſpecie, erecto veretro, ad indicandam vim gignedi et alendi.* An non diceres, ſermonem eſſe de hirco Mendeſio, niſi nomen Oſiridis expreſſum videres? Ad haec, vt alia taceam, docet idem ille ſcriptor p. 365. fin. eſſe Oſiridi aliquod nomen Ἀρσαφὴς, quod ex lingua Aegyptiorum interpretatur τὸ ἀνδρεῖον. Eſt autem Ἀρσαφὴς, vt vere olim interpretabatur optimus talium rerum iudex B. LA CROZIVS **, τὸ μόριον τὸ τῆς γενέσεως αἴτιον, vt verbis vtar DIODORI, loquentis de hirco Mendeſio p. 87. fin. Neque aliter iudicaſſent viri eruditi, qui in vertendo aut explicando illo PLVTARCHI loco operam aliquam impenderunt, ſi gnari fuiſſent ſermonis Aegyptiaci. Nam *Arſaphes* Aegyptiis non ſonat *fortem* aut *virilem.* Sed ſine vlla qualicunque mutatione, ⲈⲢ-ϪⲮⲈ, ipſis dicitur τὸ αἴτιον τῆς γενέσεως. Idque Graeci aliter, quam Ἀρσαφὴς, ſcribere aut pronuntiare nequeunt. Reſpondet voci Aegyptiacae exacte τὸ ἀνδρεῖον, ex vſu *** graecorum ſatis noto. Nihil nunc addo de PLVTARCHI toto contextu, et de ſacris Aegyptiorum, multiplici ratione, interpretationi la Crozianae fauentibus. Iam ergo nobis veram rationem et ſignificationem hirci Mendeſii plene explicare licebit. Fuit nempe ille Symbolum Solis, omnia inſeminantis, progenerantis, nutrientis et maturantis.

§. 10.

* Hoc verum eſſe non videtur, ſi legas, vt editum eſt πανταχȣ͂. Malo itaque legere πολλαχȣ͂, et ſic verti.

** Chronologie de Mr. DES VIGNOLES. T. II. p. 740.

*** LVCIANVS in Dialogo Clonarii et Leaenae Tom. II. p. 716. Edit. Salmur. HESYCHIVS in voce φαληρίς. Alia adferre piget.

De Pane, culto in Aegypto superiori Panopoli eiusque simulacro.

§. 10. Satis de hirco Mendesio dictum. Scimus autem, *Pani* Deo, vt cum Graecis loquar, etiam in alia Aegypti regione, Thebaide nempe, in vrbe *Panopoli*, quam Graeci ab hoc Deo, lingua sua ita appellitant, sacra facta fuisse, etsi aliud ibi esset Dei huius simulacrum symbolicum, isque illic non *Mendetis* nomine, verum alio gauderet. *Panopolis*, vt Graeci eam vocant, vrbibus Aegypti et antiquioribus et praestantioribus, annumerata semper fuit. Meminit eius HERODOTVS Lib. II. c. 91. qui tamen eam non graeco, sed avito Aegyptiaco nomine *Chemmin* nuncupat. Meminerunt eiusdem * alii multi. Quae HERODOTVS de sacris Perseo, heroi graeco, in vrbe illa institutis, deque templo ipsi dedicato, narrat, me non capere, vltro profiteor. Meris vero et puris coniecturis, quae sane non desunt, inhaerere velle, meum non est. Sed Numen hic aliquod cultum olim fuisse, quod Graecis placuit interpretari *Panem*, vel ipsum vrbis *Panopolis* nomen, satis docet. Atque id testatur quoque DIODORVS p. 16. In ** nummis etiam Panopolitarum, sub imperio Romanorum percussis, *Panem* videmus expressum; sed profecto Graecum, non Aegyptium. Neque id mirum cuiquam videri debet, cum Graecorum ac Romanorum temporibus, templa Deorum in Aegypto, Numinibus Graecis quoque patuerint, et consecrata fuerint, quod vel ex solis nummis abunde colligere licet. Sed extabat in vrbe eadem, et verisimiliter ante Ptolemaeorum aetatem, aliud *Panis* simulacrum, antiqua Aegyptiorum religione consecratum, in quo symbola Theologiae Aegyptiorum genuinae deprehendas. Simulacrum hoc STEPHANVS, incertum ex quo scriptore vetustiori, istum ad

* Vide MARSHAMI Canonem p. 401. CELLARII Geograph. antiq. Africae p. 79.

** IO. VAILLANT Aegyptus Nmismatica p. 212.

ad modum delineat, in voce Πανὸς πόλις. Ἔςι δὲ καὶ τȣ̃ θεȣ̃ ἄγαλμα μέγα, ὀρθιακὸν ἔχον τὸ αἰδοῖον. — Ἐπαίρει τε μάςιγας τῇ δεξιᾷ σελήνῃ, ἧς εἴδωλόν φασιν εἶναι τὸν Πᾶνα. *Eſt vero etiam* in hac vrbe *magnum Dei ſimulacrum, in quo apparet erectum veretrum — dextraque flagellum intentat Lunae, cuius idolum eſſe aiunt Pana.* Si quis cum hac deſcriptione *Panis*, componere dignatus fuerit illam *Priapi*, vel *Hori* Aegyptiorum, quam ex SVIDA deſcripſimus ſupra cap. IV. §. 6. fateri cogetur, vnam alteri eſſe ſimillimam. Nam quod de ſimulacro *Hori* narratur, eum dextra geſtaſſe *Sceptrum*, ſiue *virgam*, id ipſum in ſigno *Panis* innuit *flagellum*, quod in ſignis Harpocratis toties conſpicitur. Aut quod ſcriptor hic habuit pro *virga*, ille putauit eſſe *flagellum*. Reliqua explicare opus non eſt. Quid vero, dices, hoc ſibi vult, quod ſimulacrum Panis *flagellum* dicatur *intentaſſe Lunae?* Per *Lunam* auctor, quisquis fuit, haud dubie deſignauit *Iſidem*, cuius forte in vicinia templum erat, et poterat is eſſe ſitus huius ſimulacri, vt videretur flagellum extendere verſus illud templum, tanquam Iſidi in illo templo cultae minaretur. Plura enim Deorum templa, Panopoli conſtructa fuiſſe, non modo veroſimile; ſed et certum eſt; quandoquidem etiam hodie templorum * duorum ampliſſima rudera illic loci cernuntur. LVCAS HOLSTEINIVS in notis ad Stephanum p. 356. a. exiſtimabat, apud HELIODORVM, in Aethiopicis Lib. VI. p. 276. (Edit. Commelin.) commemorari Ἶσιν χεμμιάτιδα, quaſi diceres *Iſin Chemmiacam*, vel *Panopolitanam;* at vero in loco HELIODORI cit. mentio tantum eſt *Iſiados*, mulieris Aegyptiae, quae *Chemmiatis* dicitur a *Chemmi* vico quodam Aegypti inferioris. Forte vero etiam in templo

* RICHARD POCOCKE's Obſeruations on Egypt. Lib. II. c. II.

Panis Panopolitani dedicata erat ſtatua Iſidis, ea ratione collocata, vt *Pan* videretur eam ictibus flagri ſui ferire velle. Ceteroquin flagrum illud in ſignis Deorum Aegyptiorum, nunquam Iſidi, ſemper vero Typhoni, genio vel Daemoni malo et malefico intentatum eſt. Quod porro auctor ille anonymus apud STEPHANVM, auguratur, Panem illum, cuius ſimulacrum deſcripſit, eſſe *imaginem*, vel *Symbolum Lunae*, in eo vtique fruſtra eſt. Inſignia illius ſimulacri talia profecto ſunt, vt * *Solem*, non vero *Lunam* deſignent. Quis non intelligit, eo ſpectare veretrum erectum, de quo plus diximus, quam voluiſſemus, niſi id res haec exegiſſet. Quantumuis enim Aegyptii docerent, Lunam eſſe naturae Maſculo-foemininae, quod Libro I. c. III. tetigimus, Iſis tamen vbique per totam Aegyptum, honores, vti nomen, habebat Deae, non Dei: et omnia eius ſimulacra, quantum nouimus, eam nonniſi Deam ſequioris ſexus repraeſentarunt. Idem quoque de flagro, quod in ſimulacro Panopolitano vibratum a Pane fuiſſe, docemur, omnino eſt cogitandum. Iſis Typhonem ** ſiſtro abigit. Horus vero vel Harpocrates idem facit flagro, idque ei veluti proprium eſt. Cum autem Harpocrates ſit ſol, Typhon vero Daemon vel genius maleficus, quem flagro repelli credebant Aegyptii, manifeſto ad hanc eorum Theologiam alluſit PROCLVS *** *Hymno in Solem*, vbi eum ita alloquitur

Δειμαίνουσι δὲ σεῖο θοῆς μάστιγος ἀπειλὴν,
Δαίμονες ἀνθρώπων δηλήμονες ἀγριόθυμοι
Ψυχαῖς ἡμετέραις δυεραῖς κακὰ πορσύνοντες.

Te

* Attentionem meretur, quod RICHARDVS POCOCKIVS in Obſeruationibus de Aegypto Lib. II. c. II. p. 77. refert, ſe in ruderibus templi Panopolitani manifeſta indicia deprehendiſſe, *Solis* illic *culti*. Templum illud erat ſine dubio templum *Panis*.

** PLVTARCHVS de Is. et Oſir. p. 376.

*** In FABRICII Biblioth. Graec. Vol. VIII. p. 510.

Te vero metuunt, tua ſi quid flagra minentur
Inuiſi nobis genii, ſemperque feroces
Qui miſeris moliri animis mala millia norunt.

Alludunt haec, vti dixi, et manifeſto, ad Theologiam Aegyptiorum de Sole, cuius ingentem admiratorem fuiſſe Proclum novimus; ſed quouis tamen pignore certaverim, auctorem illum, forte inuitum et imprudentem, vitulo etiam Gnoſticorum hic araſſe. Simulacrum itaque Panis Panopolitani, ſymbolum erat Solis, illudque ipſum, opinor *, quod anonymus auctor apud SVIDAM deſcribit, quodque ait eſſe *Hori* ſiue *Priapi* Aegyptiorum. Quod ſi autem Panem illum Panopolitanum cum hirco Mendeſio conferas, facile obſeruabis, duos hos re ipſa vnum idemque ſymbolice deſignare, nec differre, niſi ſpecie externa. Symboli vtriusque, et Medeſii, et Panopolitani, vnum erat idemque ingenium, eademque ſignificatio, quae ſine dubio ratio eſt, quod Graeci et huic et illi, vnum *Panis* nomen tribuerint.

Pan cultus Panopoli, Aegyptiace dicebatur Chemmis, vel vti alii ſcribunt Iſchmun.

§. II. Ipſi vero Aegyptii duobus his Numinibus, Mendeſio, et Panopolitano, diuerſa omnino nomina indiderunt. Quodnam fuerit Dei Mendeſii verum nomen, multis expoſuimus §. I. et 7. Mendeſia et Praefectura, et vrbs, nomen habuit a Deo tutelari *Mendete*. Vti vero *Panopolis*, vernaculo Aegyptiorum ſermone dicebatur *Chemmis*, ita nomen idem quoque geſſit Deus vrbis illius Protector, a quo vrbs nomen hoc ſine dubio mutuata eſt. *Chemmeos* meminit HERODOTVS Lib. II. c. 91. et apud eum *Panopolis* nomen plane non legitur. Ex HERODOTO nomen vrbis iſtius antiquum repetit STEPHANVS, in voce χέμμις, qui tamen interpretationis cauſa non addit, hanc eandem eſſe Graecisque dici *Panopolin*. Sed PLVTARCHVS ex Theologia Aegyptiorum fabulari narrat, Panas et Satyros, quos Graecia mendax

* Supra cap. IV. §. 6.

dax capripedes finxit, habitaſſe circa * *Chemmin.* Quis eſt, qui non illico perſpiciat, deſignari in illis fabulis vrbem, quam Strabo Lib. XVII. p. 559. Πανῶν πόλιν, *Vrbem Panum* appellat. Sed dubium omne, ne quis ceſpitare poſſit, aufert DIODORVS, qui in Aegypto ipſe fuit, vbi haec de *Pane* habet p. 16. Τȣ́τῳ καὶ πόλιν ἐπώνυμον κατὰ τὴν Θηβαΐδα πεποιηκέναι, καλȣμένην μὲν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων χέμμιν, ἢ χεμμὼ, μεθερμηνευομένην δὲ Πανὸς πόλιν. *Dicunt etiam, huic vrbem cognominem in Thebaide, quam incolae Chemmin, vel Chemmo vocant, Graeci vero Panopolin interpretantur, extructam eſſe.* Et quis dubitet, ex *Chemmi*, genuino et antiquiſſimo vrbis illius nomine, corruptum eſſe ** *Akmin*, ſiue *Achmin*, vel, vt alii efferunt, *** *Ichmin*, quod vrbi eidem hodie nomen eſt. Quando autem ea eſt pronuntiationis Copticae hodiernae ratio, vt vocibus a conſonante incipientibus, ſoleant nonnunquam pronuntiando **** praemittere vocalem, pronum eſt coniicere, *Akmin* aut *Achmin*, aut etiam *Ichmin*, proprie ſcribenda eſſe *Chmin*, aut ſimili aliquo modo, quod quam prope abſit a *Chemmi*, explicatione non eget. Latere in nomine huius vrbis, nomen etiam Numinis cuiuspiam, religione Aegyptiorum olim conſecrati, non dubitabit, qui omnia rite expendere volet. Et opportune ſane Scriptores Arabes, de rebus Aegyptiorum antiquiſſimis loquentes, ſubſidio hic nobis veniunt. Ex

* Apud Plutarchum p. 356. legitur χέννιν perperam pro χέμμιν, quod viri docti iam dudum animaduerterunt.

** VANSLEB *hiſtoire de l'Egliſe d'Alexandrie* p. 18. Eiusdem *relation d'un voyage d'Egypte* p. 18. et plerique recentiores itinerariorum compilatores.

*** IOH. LEO AFRICANVS in Deſcriptione Africae p. 724. GOLIVS ad Alfraganum p. 102.

**** Sic quod ſcribitur *Ptebio, humilitas,* pronuntiant Copti *ibtauio.* Vocem *Pnuti*, id eſt *Deus*, pronuntiant *Ibnudi*, et ſic in aliis.

Ex eorum libris, quorum lectione a teneris imbutus fuerat, haec obſeruat IO. LEO AFRICANVS in Deſcriptione Africae, p. 724. *Ichmin* * *antiquiſſimam totius Aegypti ciuitatem*, ICHMIN *filius Misraim, qui a Chus, filio Hen* (Ham) *ortum duxit, — condidit.* Ex MACRIZIO, hiſtorico Arabe inclyto, haec refert VANSLEBIVS in hiſtoria itineris ſui Aegyptiaci, ex gallico, in latinum ſermonem conuerſa p. 5. *Miſraimus quatuor poſt ſe reliquit filios,* ISCHEMVM, *Atrib, Sa, et Copt.* ISCHEMVNI *teſtamento legauit regionem, quae a Copto ad Memphim vſque extenditur.* Illius vero regionis, quam MACRIZIVS ait relictam fuiſſe Iſchemuni teſtamento, caput olim erat *Chemmis*, vel *Panopolis.* Similia his leguntur in MVRTADII Arabis *admirandis Aegypti*, ex verſione gallica VATTIERII p. 116. Paulo aliter GELALEDDINVS, in Aegypto natus, ſcriptor hiſtoriae Aegypti Arabs, non parum celebris, ex quo iſta refert KIRCHERVS in *Oedipo* Tom. I. p. 28. 29. *Omnem vero regionem ſupra Copt, vſque in Eſmun* (veterum Syenen) *et quod infra, vſque in Eſmum* (Chemmin, ſiue Panopolin) *in orientali et occidentali plaga, Eſmun filio dedit, et habitauit Eſmun* (Panopolin) *et appellatá fuit ab ipſo Eſmun.* Non eſt, quod dubitem, *Ichminem* illum, vel *Iſchemunem*, vel *Eſmunem*, eſſe antiquiſſimum Aegyptiorum *Panem*, a quo Panopolis *Chemmis* dicta eſt. In Coptorum libris nomen hoc ſcribitur ϣⲙⲓⲛ (*Schmin*) vel ϣⲙⲟⲩⲛ, (*Schmun*) quarum vocum ſignificationem mox videbimus. Hoc ſine dubio eſt *Chemmis.*

§. 12. Gratia igitur merito habenda eſt ſcriptoribus Arabicis, qui nomen illud conſeruarunt, nobisque ad inquirendum in illius origines, viam aperuerunt.

Is vero idem plane eſt cum Eſmuno Phoenicum.

* Antiquitatem vrbis illius praedicat etiam STRABO, L. XVII. p. 559.

runt. Quando vero iidem credere nos iubent, *Ichminem* illum, vel *Esmunem*, filium fuisse Misraimi, regemque Aegypti superioris, assentiri ipsis omnino non possum. Nimis haec sapiunt fabulas Arabum, in quibus confingendis, ipsos fertiles inprimis fuisse, neminem fugit. Ac praeterea aduersantur iis, quae de filiis Misraimi, tradit diuinus Scriptor MOSES Gen. X. 13. 14. Sed esse tamen *Esmunem* antiquitatis vltimae, dubitare non possum. Phoenices certe *, Aegypti olim incolae, qui ante Mosen, relicta patria sua, partem Phoeniciae, vel Syriae, occupatam sibi subiecere, *Esmunis*, vel *Esmuni* Numen in Aegypto iam coluerant, eiusque Sacra in Phoeniciam postea deportarunt. Graeci *Esmunum* hunc Aegyptiorum et Phoenicum, *Aesculapium*, nescio quamobrem, interpretantur. Extat de eo locus memorabilis in DAMASCII vita Isidori, quem apponere non grauabor **. Ὁ ἐν Βηρύτῳ Ἀσκληπιὸς οὐκ ἔστιν Ἕλλην, οὐδὲ Αἰγύπτιος, ἀλλά τις ἐπιχώριος Φοίνιξ. Σαδύκῳ γὰρ ἐγένοντο παῖδες, οὓς Διοσκόρους ἑρμηνεύουσι καὶ Καβείρους, Ὄγδοος δὲ ἐγένετο ἐπὶ τούτοις ὁ Ἔσμουνος, ὃν Ἀσκληπιὸν ἑρμηνεύουσιν. Οὗτος κάλλιστος ὢν θέαν, καὶ νεανίας ἰδεῖν ἀξιάγαστος, ἐρώμενος γέγονεν, ὥς φησιν ὁ μῦθος, Ἀστρονόης, θεοῦ Φοινίσσης, μητρὸς θεῶν· εἰωθὼς τὲ κυνηγετεῖν ἐν ταῖσδε ταῖς νάπαις, ἐπειδὴ ἐθεάσατο τὴν θεὸν αὐτὸν ἐκκυνηγετοῦσαν, καὶ φεύγοντα ἐπιδιώκουσαν, καὶ ἤδη καταληψομένην, ἀποτέμνει πελέκει τὴν αὐτὸς αὐτοῦ παιδοσπόρον φύσιν· ἡ δὲ τῷ πάθει περιαλγήσασα, καὶ Παιᾶνα καλέσασα τὸν νεανίσκον, καὶ τῇ ζωογόνῳ θέρμῃ ἀναζωπυρήσασα, θεὸν ἐποίησεν, Ἔσμουνον ὑπὸ Φοινίκων ὠνομασμένον ἐπὶ

* Vide la Chronologie de Mr. DES VIGNOLES, Tom. II. p. 29. et inprimis les Dissertations historiques et critiques de Mr. I. PH. BARATIER sur Benjamin de Tudole p. 356. 357. etc.

** Apud PHOCIVM in Bibliotheca Cod. CCXLII. p. 1074.

ἐπὶ τῇ θέρμῃ τῆς ζωῆς, οἱ δὲ Ἔσμουνον ὄγδοον ἀξιοῦσιν ἑρμηνεύειν, ὅτι ὄγδοος ἦν τῷ Σαδύκῳ παῖς, ἐν σκότῳ διολυγίῳ πῦρ ἀνάψας. *Aesculapius Beryti in Phoenicia cultus, non est graecus, neque Aegyptius, sed aliquis Phoenix indigena. Nam Saduco nati sunt filii, quos Dioscuros et Cabiros interpretantur. Post hos octauus natus est* ESMVNVS, *quem Aesculapium interpretantur. Hic cum specie esset pulcherrimus, et iuuenis aspectu praestans* *, *Astronoë Dea Phoenissa, Deumque mater, eum, vt fert fabula, adamauit. Is vero, dum venationi deditus, sensisset, Deam sibi insidias struere, seque, dum fugeret, insequi, ac iamiam comprehensuram esse, virilia securi sibi amputauit. Ipsa hoc casu dolens, iuuenemque Paeana vocans, recreatum vitali calore, in Deos retulit, quem Phoenices* ESMVNVM *dicunt, ob calorem vitae. Alii octauum malunt interpretari, quoniam octauus fuerat Saduci filius, qui in densis tenebris magnam lucem accendit.* Dum locum hunc cogitationibus voluo atque reuoluo, variae in mentem veniunt coniecturae, nam et medica opus hic esse manu, lector peritus non facile dubitabit. Verum ea, qualiacunque sunt, premere malo, donec aliquid certi adferre, bonisque rationibus stabilire queam. Ceterum, quae multis narrabat DAMASCIVS, in pauciora contraxit SANCHVNIATHON, aut quisquis sub illo nomine latet, cuiusque haec verba suppeditat EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. I. c. X. p. 37. fin. *Sydico, qui iustus dicitur (nempe* צדיק) *vna ex Titanidibus genuit Aesculapium*, vbi is designatur, qui lingua Phoenicum dicebatur *Esmunus.* Quis vero est, qui fabulas has Phoenicum de *Esmuno* legit, et nonnihil attentius pensitat, qui non fateri cogatur, magnam his, cum Aegyptiorum traditioni-

* Illa est *Astarte* Sidoniorum ac Phoenicum Dea, quod SELDENVM non fugit. Vide eum *de Diis Syris* Synt. II. cap. II. fin. p. 261.

bus fabulosis, de Osiride, Ammone et Hercule, intercedere cognationem atque affinitatem, vt nihil dicam de Adonide, quem ab Esmuno diuersum non esse, omnia loquuntur. Omnium illorum, quos diximus, gesta fabulosa et symbolica, antiquissimis temporibus, quae nascentem viderunt idololatriam, vni forte alicui adscribebantur Numini ficto, variis tamen nominibus insigni, quae sequens aetas, crescente iam in diesque aucto Polytheismo, ad Entia plura conficta transtulit.

Ab Esmuno Aegyptio, duae in Aegypto vrbes, nomen hoc accceperant.

§. 13. Quod vero DAMASCIVS hariolatur, *Esmunum* Phoenicem, quem Graeci *Aesculapium* interpretantur, Aegyptium non esse; sed mere et pure Phoenicium, in eo fidem meretur nullam. Ea, quae hactenus disputauimus, contrarium euidenter probant. Quem Phoenices *Esmunum* dixisse, Graeci obseruant, is in Aegypto idem omnino nomen habebat, et nonnisi ex Aegypto in Phoeniciam transiit. Arabes eum, vt vidimus, vocare solent *Ichmin*, vel *Ischmun*, vel denique *Esmun*. In libris vero Coptorum nomen id effertur ϣⲙⲓⲛ (*Schmin*) et ϣⲙⲟⲩⲛ (*Schmun*). Ita enim vocant vrbem, quam Graeci efferunt χέμμιν, id est *Panopolin* et quae ab *Ischmune*, vel *Esmuno* nomen habet. In KIRCHERI *Scala* Coptico-Arabica p. 210. legimus ϣⲙⲓⲛ, (*Schmin*) *Achmin*, id est *Panopolis*. Ex eo liquet, Vrbem *Panopolin*, in Graecorum scriptis percelebrem, et ab antiquo Numine denominatam, Aegyptiis, genuino ipsorum sermone dictam fuisse *Schmin*. Sed, quod silentio inuoluere nolim, paulo ante ibidem legitur ϣⲙⲟⲩⲛ ⲃ, id est, *Schmun secunda*. Sunt igitur, erantque olim, duae nominis huius vrbes in Aegypto. Nempe altera est *Panopolis*, de qua diximus, altera est *Hermopolis magna*, in Heptanomide, vel Aegypto media, sita, nam et haec nomine isto olim clara fuit, et idem hodieque

dieque retinet. Peregrinatores noſtri, vbi de hac vrbe loquuntur, nomen ipſi tribuunt * *Achemoun-ain.* Lucem argumento huic aliquam inferet MICHAEL WANSLEBIVS, qui in *hiſtoria Eccleſiae Alexandrinae*, gallice ſcripta, Part. I. c. VI. vbi catalogum exhibet vrbium Epiſcopalium in Aegypto, haec notauit, p. 21. ISCHMVN IRROMAN, *ſiue* ISCHMVN ROMANORVM, *vrbs eſt exſtructa ab Iſchmune, filio Miſraimi.* Et mox ISCHMVN-EIN *graece Hermopolis* ** *ſuperior, ſita in Aegypto media*, quam etiam *Heptanomida* appellant. Prior *Iſchmun*, teſte WANSLEBIO dicitur *Irroman*, id eſt *Romanorum.* Eadem haec ergo eſt, quae in *Scala* KIRCHERI ſic effertur ϣⲙⲟⲩⲛ *** ⲛⲉⲣⲙⲁⲛⲥ; ſed pro vltima hac voce ſcribendum videtur ⲛⲣⲱⲙⲁⲛⲥ, id eſt *Iſchmun Romanorum.* Altera WANSLEBIO audit *Iſchmunein*, quam vocem non explicat. Alii, vt iam monuimus, eandem pronuntiant **** *Achemoun-ain.* Coptos ſcribere auguror hoc nomen ϣⲙⲟⲩⲛ-ⲛⲟⲩⲉⲓⲛⲓⲛ, (*Schmun-enueinin*) id eſt *Schmun-graecorum*, vt ſic diſtinguatur a *Schmun-Romanorum.* Aegyptii lingua ſua vernacula, Graecos ſemper dicunt † ⲟⲩⲉⲓⲛⲓⲛ, (*Veinin*) quemadmodum †† Perſae

* Nouveaux Memoires des Miſſions Tom. II. p. 208. T. V. p. 217. POCOCKE'S obſervations on Egypt Lib. II. cap. 1.

** Eſt enim et alia *Hermopolis* in Aegypto inferiori.

*** Ceterum in verſione N. Teſtam. Coptica, *Romani* dicuntur ⲛⲣⲱⲙⲉⲟⲥ, Act XV. 37. XXII, 25. etc.

**** In PAVLI LVCAE itinerario vltimo Tom. II. p. 70. nomen hoc effertur *Chemoumeine*, pro *Chemoun-eine.*

† Ioh. XII. 20. Act. VI. 1. IX. 29.

†† Apud ARISTOPHANEM in Acharnenſ. p. 375. Edit. Genev. Legatus regis Perſarum, loquens Perſice, graecos

Perſae et Barbari in genere, Graecos appellare ſolebant *Iaonas*, nempe a *Iavane*, Graecorum progenitore. *Hermopolis* iſta in KIRCHERI *Scala*, nominatur etiam p. 210. *Schmun ſecunda.*

Eſmunus et Phoenicibus et Aegyptiis ſignificavit octauum.

§. 14. Sed quis tandem erit *Eſmunus* ille, a quo in Aegypto, vrbes antiquiſſimae, ipſi cognomines, Graecis vero *Panopolis*, et *Hermopolis* dictae, nomen acceperunt. Dictu id quidem perdifficile eſt. Et quando a ſcriptoribus graecis, ſubſidium hic nullum expectare licet, res vtique aliter, quam coniecturis confici nequit. Opportune tamen DAMASCIVS de *Eſmuno* Phoenicum monuit, nomen hoc quosdam interpretari *octauum*, §. 12. Neque vitio verti poteſt * viris ſummis, quod arbitrati fuerint, ex ſermone hebraico id explicandum eſſe, cum conſtet, diſcrepantiam inter dialectos, hebraicam, illamque Phoenicum, eſſe non adeo magnam, hebraeis vero השמיני ſignificet *octauum*. Sed ſciendum tamen, Aegyptiis ſimiliter plane, *octauum* dici ϣⲙⲟⲩⲛ et ϣⲙⲏⲛ. Quid vero, quaeſo, ϣⲙⲟⲩⲛ, (*Schmun*) differt ab *Eſmuno*? praecipue ſi cogites, Coptos, quod monuimus §. 11. (not. ****) nonnunquam vocibus a conſonante incipientibus, praemittere pronuntiando vocalem, qui in ſcribendo non exprimitur. Eſtne igitur dubium, hanc, quam dedimus, eſſe veram et genuinam originationem *Eſmuni*, illius *Eſmuni*, a quo et *Panopolis* et *Hermopolis* nomen habuere? Et porro etiam ex omnibus dictis, ſatis liquet, *Eſmunum* priſcum fuiſſe Aegyptiorum Numen, cui certa de cauſa, nomen *octaui* inditum voluerunt. Suſpicor autem, primos Deos, quos gens Aegyptiorum, ſibi praeter vnum

cos vocat ἰαονᾶν idque alius, ibid. p. 376. interpretatur ἰάονας. Vide et ibidem Scholiaſten veterem. Sic in *Perſis* AESCHYLI, Perſae, Graecos vocant ἰάονας. v. 178.

* SELDENVS de Diis Syris Synt. II. cap. 11. extr. BOCHARTVS Geogr. Sac. Part. II. Lib. I. cap. XII.

vnum verum Deum olim elegit, numero fuiſſe ſeptem. Non videbor abſurda dicere, ſi aſſeruero, primaeuos illos ſeptem Aegyptiorum Deos, alios non eſſe, quam quos vocare ſolemus *Planetas*. Id ſaltem fide ** optimorum ſcriptorum nititur, Aegyptios omnium primos, a ſeptem Planetis, diebus nomina indidiſſe. Equidem nihil hic definio, dummodo mihi concedatur, primos Aegyptiorum deos, publice et ſolenniter cultos, numero fuiſſe ſeptem, illisque, neſcio quo tempore, acceſſiſſe, qui ea ipſa de cauſa, ϢⲘⲞⲨⲚ, id eſt *octauus* nuncupari meruerit. Obſeruatu certe indignum non eſt, HERODOTVM, *** quoties *Panis* Aegyptiorum mentionem iniicit, addere, quod hic ſit ex *octo* Diis, quo fere ſubinnuere mihi videtur, ſe ex relatione ſacerdotum percepiſſe, Panem in Deorum numero eſſe *octauum*. Quaedam huius rei veſtigia etiam apud DIODORVM reperio, is enim vbi p. 13. coeleſtes Deos Aegyptiorum recenſet, ſeptem hos primo numerat, *Solem*, *Saturnum*, *Rheam*, *Iouem Ammonem*, *Iunonem*, *Vulcanum*, *Veſtam*, hisque ſuperaddit τελευταῖον, qui *vltimus* prioribus *additus eſt*, nimirum *Mercurium*. Is igitur ad ſeptem Deos, vltimus adeoque *octauus* ſuperacceſſit. Non abs re erit, hic monuiſſe, alteram ex duabus Aegypti vrbibus, quae in honorem cani cuiusdam Numinis, nomen ϢⲘⲞⲨⲚ geſſerunt, eſſe *Hermopolin*, vrbem *Mercurio* conſecratam. Hic igitur Sacra illi fiebant Numini, quod Aegyptiace dicebatur *octauum*. Quicquid autem ſit, nam diutius rebus his obſcuris immorari non iuuat, illud ex dictis omnibus ſatis liquet, Numen illud Panopoli cultum, quod Graecis interpretari *Panem* mos eſt, tempore

** HERODOTVS L. II. c. 82. DIO CASSIVS L. XXXVII. p. 42. Edit. Steph. Adde SELDENVM de Iure Nat. Lib. III. c. 19. 20. etc. et la Chronologie de Mr. DES VIGNOLES Tom. II. p. 683. etc.

*** Lib. II. c. 46. 145.

tempore antiquiſſimo, et auito Aegyptiorum ſermone, dictum fuiſſe *Schmen* et *Schmun*, vnde *Chemmis*, graece *Panopolis* denominata eſt; ſed cuius notitia diſtincta, iam dudum, vt opinor, intercidit.

In Aegypto quoque ſuperiori olim cultus fuit Antaeus, qui idem eſt cum Mendete.

§. 15. Sunt porro rationes, quibus, vt credam, inducor, in Praefectura Panopolitana, praeter *Eſmunum*, Deum antiquiſſimum, et eo nonnihil iuniorem, *Panem* illum, de quo §. 10. diſſerebamus, *Mendetem* quoque, ſiue hircum Mendeſium, cultum inueniſſe. Commemorant nempe Geographi, in Aegypto ſuperiori vrbem, non procul a *Panopoli* diſſitam, nomine *Anteopolin*, ſiue *vrbem Antaei*. PTOLEMAEVS vrbem hanc ad orientem Nili locat, in media terra, et Panopoli vicinam facit. In itinerario ANTONINI vrbes hoc ordine recenſetur p. 166. edit. Weſſelingii

Pano	M. P. IV.
Selino	M. P. XVI.
Anteu	M. P. XVI.

Et in HIEROCLIS pariter *Synecdemo* p. 731. eiusdem Editionis, vrbes iſtae coniunguntur, ΑΝΤΕΟΥ, ΠΑΝΟϹ. *Antaeopolis*, *Panopolis*. Diodoro dicitur *Vicus Antaei* p. 18. Pluribus adferendis libenter ſuperſedeo. Exiſtimatur autem vrbi nomen hoc inditum fuiſſe ab *Antaeo* gigante, quem Hercules pugnando vicit, quia nempe in antiquitate remota, alius quis celebris, qui nomen iſtud geſſerit, non occurrit. Et ſane DIODORVS *Antaeum* quendam hiſtoriae Oſiridis fabuloſae immiſcet, eumque ait ab Oſiride Libyae et Aethiopiae praefectum fuiſſe p. 15. Ego id vltro et perquam lubens largior, *Antaeum* Aegyptium, pertinere ad fabulas ſacerdotales de Oſiride. Verum quid quaeſo ad hunc, *Antaeus* graecorum fabulis clarus? qui POMPONIO MELAE in extrema regnaſſe Mauritania dicitur Lib. III. verſ. fin. * *conditor vrbis Tingi*, quae hodie *Tanger* audit, in quo etiam

* PLINIVS Lib. V. c. 1.

iam tractu erat ** *regia eius*, *certamenque cum Hercule*, qui post illum deuictum et interdictum ***, *cum vxore eius Tinge*, a qua vrbem denominauerat, *consueuit* ****. Tingi etiam, tempore Sertorii, Antaei ostendebatur sepulchrum. Quid igitur ille, a temporibus Osiridis et Herculis Aegyptiorum tantopere remotus, quid, inquam, ille in Aegypto? Cur in eius honorem illic vrbs conderetur? Aut qua re meruit, vt in ordinem Deorum Aegyptiorum cooptaretur? Nam *Antaeum* Aegyptium, in vrbe sibi cognomini, habuisse Templum, aram et sacra, ambigi non potest. Sacros Deo huic fuisse crocodilos PLVTARCHVS satis subinnuit in libro *de solertia animal.* p. 976. Et si rem acu tetigit nuperus per Aegyptum peregrinator, RICH. POCOCKIVS, vidit is templum *Antaeo* consecratum, inque eius ruderibus, Inscriptionem Graecam, sed mutilam, et temporis iniuria, partim exesam, partim luxatam, descripsit, in qua *Antaei* nomen legitur. Verosimile est, cultui cano, Antaei Aegyptiorum prisci, cuius templum forte tempore Persarum destructum fuerat, postea sub imperio Ptolemaeorum, successisse sacra Numinis, magis ad cultum Graecorum detorti. Sed in vetustioribus Aegyptiorum Monumentis, Numen aliquod inuenio, auita gentis illius linguae, *Entes*, vel *Antes*, nuncupatum. In prima MANETHONIS regum Aegyptiorum post diluuium Dynastia, sicut eam EVSEBIVS in Chronicon suum retulerat, apud SYNCELLVM p. 55. rex octauus dicitur Οὐβιέντης, (*Vbi - Entes*) quod Aegyptiace hoc modo scribendum esse opinor. ⲞⲨⲎⲂ-ⲈⲚⲦⲎϪ, (*Ueb-Entes*) vel, vti etiam commode pronuntiari potest, *Ueb-Antes.* Id vero significat *Sacerdotem Antis*, vel *Endis.* In

** Idem ibid.
*** PLVTARCHVS in Sertorio p. 572.
**** PLVTARCHVS ibidem.

In historia rerum Aegyptiacarum, talia regum nomina oppido frequenter occurrunt. *Sacerdotem Vulcani*, eundemque Regem Aegypti, memorat HERODOTUS Lib. II. c. 141. Qui in Scriptura *Hophra* dicitur, HERODOTO vero *Apries*, et Alexandrinis interpretibus *Vaphres* Οὐαφρὴς, Ierem. XLIV. 30. Aegyptiis, de quo non dubito, sonabat ΟΥΗΒ-ϮΡΗ, (*Uab-phre*) *Sacerdotem Solis*. Β in hoc nomine, vt euphoniae consuleretur, absorptum est a Φ. Et sic quoque Hebraei pronuntiarunt, חפרע. In Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS, deprehenditur aliquis Πενθεάθυρις, quod aliter interpretari non possum, quam *P-Hont-Athor*, id est, *Sacerdotem maximum Veneris*. Erat itaque *Entes*, vel *Antes*, nam vtroque modo pronuntiari potest, Numen Aegyptium, cuius se sacerdotem dixit *Vbi-entes*. Et quis poterit esse ille *Antes*, nisi ЄΝΤΗϪ, *Endes*, vel *Antes*, idem plane cum *Mendete* hirco. Vide §. 7. adeoque Numen illud, quod Graeci de Agypto loquentes, proprie *Panem* interpretantur. Eo nos manu ducit ipsum *Antaei* nomen, sicut id explicuimus. Colebatur illud *Antaei* Numen, in regione *Pani* consecrata, aut quae huic contigua erat, atque in vrbe, quae temporibus vetustioribus, ad Praefecturam Panopoliticam pertinere potuit. Erantque aliae etiam vrbes in tractibus contiguis, quae *Panis* nomine gaudebant. Talis erat Πανὸς κώμη, *vicus Panis*, STEPHANO memoratus, qui propius ad mare rubrum spectabat. Talis erat etiam Ἀνταίȣ Πόλις, quae, si rationem habere velis temporum antiquiorum, et sacrorum primitus in honorem *Antaei* institutorum, graece vertenda fuisset Πανὸς πόλις, *Vrbs Panis*.

PAVLI ERNESTI IABLONSKI

PANTHEON AEGYPTIORVM

SIVE

DE DIIS EORVM

COMMENTARIVS

PARS II.

Francofurti ad Viadrum

SVMTIBVS IOAN. CHRIST. KLEYB.

MDCCLII.

DE DIIS AEGYPTIORVM LIBER III.

De Luna iisque Numinibus, quae ad Lunam referuntur.

CAPVT I.

De Iside magna Aegyptiorum Dea, id est Luna.

Isis Aegyptiis Numen fuit omnium maximum. §. 1. Lunam illi dixerunt *Ioh*, et sub nomine hoc primitus, et ab ipsis, et ab Argiuis, culta fuit. §. 2. Nomini *Ioh*, apud Aegyptios successit aliud, symbolicum, *Isis*, quo pariter Sacerdotes *Lunam* subinnuere voluerunt. §. 3. Hinc ratio patet, ob quam Isidem Aegyptii reliquis Diis anteposuerint. §. 4. Eadem de causa, Isidi, tanquam causae efficienti, tribuebantur incrementa Nili fluuii. §. 5. Quod ex doctrina physica Aegyptiorum distinctius explicatur. §. 6. Isidis nomine Aegyptii quoque subinnuebant Terram. §. 7. Cuius rei ratio explicatur. §. 8.

Per Isidem Aegyptii praeterea intelligebant Naturam rerum sublunarium omnium. §. 9. Qui vero Isidem cum Neitha, seu Minerua, confundebant, et recentiores Philosophi Graeci, eam pro Natura etiam rerum vniuersa habebant. §. 10. Fabularum de Iside sacrarum explicatio hic omittitur. §. 11. Interpretationes nominis *Isis*, ex graeco, hebraico, et arabico sermone, petitae reiiciuntur. §. 12. Et quae ex lingua veteri aegyptiaca petitae esse, falso iactantur. §. 13. Nostra de significatione nominis huius sententia. §. 14. 15.

§. 1.

Isis Aegyptiis Numen fuit, omnium maximum.]

Osiridem, siue *Solem*, cuius varia nomina, cognomina, et cultum, Libro superiori exposuimus, subsequitur nunc *Isis*, eiusdem et soror, et vxor, et mater quoque, qua nihil aliud indicare voluisse Aegyptiorum Sapientes, quam *Lunam*, eiusque diuersa, cum attributa, tum effecta, et saepe antehac monuimus, et Libro hoc pluribus ostendemus. Idque vel ex eo intelligere quiuis potest, quod Deorum omnium, quos vetusta Aegyptus idololatrica coluit, *Osiris*, *Isis*que, habiti semper fuerint sanctissimi et maximi, et omnium etiam religiosissime a cunctis culti. Tempore certe HERODOTI, quo religio Aegyptiorum, admistione quadam Sacrorum peregrinorum, nondum vehementer adulterata erat *, soli *Osiris* et *Isis*, honore aequali, ab omnibus accolis Nili colebantur, eoque reliquorum Deorum turbam antecellebant. Ea etiam de causa, PLVTARCHVS, doctissimus Scriptor, librum, quo doctrinam Aegyptiorum de Sacris omnem explicare voluit, *de Iside et Osiride* inscripsit. Cuius rei quaenam poterat esse causa alia? quam quod

* HERODOTVS Lib. II. cap. 42.

quod * *vetustissimi in Aegypto mortales, duos esse Deos existimarent, aeternos et primos, Solem et Lunam,* ——— *hosque Deos mundum vniuersum gubernare statuerent, nutrientes et augentes omnia,* —— *horumque naturam Deorum, plurimum conferre ad generationem omnium,* —— *ideoque totum naturae vniuersae corpus, Sole et Luna consummari.* Et, quod mirari possis, non modo in cultu populari Aegyptiorum, *Osiris Isis*que, reliquos Deos omnes antecellebant, verum ipsi quoque *Osiridi*, praeponi solebat *Isis*. HERODOTVS igitur **, vbi de duobus hisce maximis Aegyptiorum Numinibus loquitur, primo loco *Isin* ponit, et huic *Osirin* subiungit, non secus atque PLVTARCHVS in libro, quem *de Iside et Osiride* conscripsit. Estque Scriptoribus vetustis tritum valde ac familiare, vt, sicubi ad Sacra Aegyptiorum delabuntur, *Isiorum* nomine, omnia complectantur, tanquam vno *Isidis* Numine, ac nomine, tota Aegyptiorum religio comprehenderetur. Et hoc forte dicere voluit vetus quidam Grammaticus, vbi haec scripsit ***: *Isis dicitur, quasi sola Dea. Hoc enim Aegyptiis placet.* Id quidem, non lingua eorum docet; sed Sacra tamen non obscure loquuntur. Certe longe plura *Isis* per totam Aegyptum Templa habuit, adeoque solennius frequentiusque a populo culta fuit, quam *Osiris*. Cuius rei non adeo obscurae rationes infra annotabuntur.

§. 2. *Isidis* nomen, non cum ipsi Aegyptiorum idololatria, aut cum impio Lunae cultu natum, vel in ipsis incunabulis praui huius cultus, apud Aegyptios auditum iam fuisse, mihi persuadeo. Nomina exer-

Lunam Aegyptii dixerunt Ioh, *et sub hoc nomine primitus et ab*

* DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 10. 11.

** loc. cit.

*** IVNIVS PHILARGYRIVS, in *Virgil.* Georg. Lib. III. v. 153.

ipsis, et Argiuis, eorum colonis, culta fuit.

exercitui Coelorum, vel Astris, in Aegypto imposita, primitus erant simplicia et significationis propriae, ex communi sermonis vsu depromta. *Solem* gens illa primo coluit sub nomine *Solis*, *Lunam* sub nomine *Lunae*. Vbi vero procedente tempore, Sacerdotes illius gentis, scientiam rerum diuinarum omnem sibi solis vindicassent, et ad religionem, fabulas, aenigmata, et Mysteria addidissent, res postulauit, vt nominibus Deorum propriis, ex communi sermonis vsu petitis, substituerentur alia, allegorica, aenigmatica, et Mystica. *Solem* Sacerdotes populo, sub nomine *Osiridis*, adorandum proposuerunt, *Lunam* vero sub nomine *Isidis*. De *Sole*, quod primis idololatriae in Aegyptum introductae temporibus, sub nomine ΦΡΗ, (id vero *Solem* significat) honoratus cultusque fuerit, * alio loco disseruimus. *Lunam* Aegyptii vernaculo sermone appellant ΙΟϨ, *Ioh*, et praeposito articulo generis masculini, ΠΙ-ΙΟϨ, *Pi-Ioh*, nam Aegyptii, quemadmodum nostri etiam Germani, *Lunam* designabant nomine generis masculini, quod et ** veteres obseruarunt. Verum fateri tamen cogor, me in ipsis Aegyptiorum veterum Monumentis antiquis, *Lunae* sub nomine *Ioh* cultae, vestigia quaequam hactenus non deprehendisse. Forte alius tale quid posthaec obseruabit. At in historia Argiuorum, qui consensu omnium, originis fuerunt aegyptiacae, vestigia illius rei, quam dixi, occurrunt satis luculenta. Quem enim quaeso latet *Io* Argiua, Inachi filia, stupro Ioui cognita, ab eodem postea in vaccam mutata, et in Aegyptum translata, vbi diuinos honores consecuta, nomenque sacrum *Isidis* adepta est? Num de veritate eius, quod dixi, iure quis dubitauerit, cum fabula haecce, quondam inter Graecos, et, si

* Lib. II. cap. I. §. 8.
** Vide supra Lib. I. cap. III. §. 6.

ſi credimus * HERODOTO, etiam inter Barbaros celebratiſſima, citra ambages tradat, *Ionem* Argiuam, et *Iſidem* Aegyptiam eſſe eandem? Inachus, qui annis circiter centum et viginti, natiuitatem Moſis anteuertiſſe creditur, quique Argis imperaſſe primus traditur, non modo gente a veteribus perhibetur Aegyptius fuiſſe, verum et ** ex Aegypto Myſteria, id eſt doctrinam de rebus diuinis ſecretiorem, in Graeciam inuexiſſe. Et certe ipſum *Inachi* nomen, ac ſimiliter alia, tum hominum, tum locorum nomina, in hiſtoria Argiuorum antiquiſſima occurrentia, non melius atque certius, quam ex Aegyptiorum lingua explicari poſſunt. Huius Inachi filia perhiberi ſolet *Io*, quod tamen de Inacho aliquo *** iuniori intelligendum videtur, niſi dicere malis, *Ionem* appellari *Inachi* filiam, quia **** ab eo longa ſerie genus ducebat. Verum mihi, latere hic aliquid, ex Aegyptiorum conſuetudine tractum, videtur. *Inachus* nomen eſt, et primi Argiuorum regis, et inclyti in Argolide fluuii. Et huius quidem *Inachi* fluuii filiam extitiſſe *Ionem*, † Poëtae fingere ſolent. Id vero fabulas Aegyptiorum aperte redolet ††, qui principes gentis ſuae Deos, Nilo flumine prognatos eſſe, fingere conſueuerant. Narrant Graecorum fabulae, vaccae formam ſubiiſſe *Ionem*, et ſatis norunt, qui rerum Aegyptiacarum expertes non ſunt †††, *Iſidi* Aegyptiae, quippe quae

* Lib. I. cap. 1. et 5.

** EPIPHANIVS aduerſus haereſes p. 11.

*** Eius mentio apud HYGINVM Fab. 145.

**** Stemma Ionis, ex ſtirpe Inachi oriundae, videri poteſt, in APOLLODORI *Bibliothecae* Lib. II. init. et HYGINO, Fab. 145.

† OVIDIVS Metamorph. Lib. I. v. 583. 584.

†† Vide ſupra Lib. I. cap. II. §. 9. not. * et cap. III. §. 9. not. ***

††† HERODOTVS Lib. II. c. 41. DIODORVS Lib. I p. 11. AELIANVS de Anim. Lib. X. cap. 27. PLVTARCHVS de Iſide p. 372.

Luna esset, cornua bubula, tantum non semper addi consueuisse. Sed praecipuum argumentum, ipsum *Ionis* nomen nobis suppeditat. Nam, vti dixi, Ἰὼ, *Ioh*, Aegyptiis *Lunam* significat, neque habent illi, in communi sermonis vsu, aliud nomen, quo Lunam designent, praeter ⲓⲟϩ. Et Argiuos quoque, Aegyptiorum quippe colonos, nomine hoc ipso nihil aliud indicasse, aperte testatur EVSTATHIVS in his *: Ἔνθα βοῦς ἦν ἐν ἀγάλματι τῆς Ἰοῦς, ἤτοι τῆς Σελήνης· Ἰὼ γὰρ ἡ σελήνη, κατὰ τὴν τῶν ἀργείων διάλεκτον. *Ibi vacca erat, imago Ionis, vel Lunae.* IO *enim sermone Argiuorum* LVNA *dicitur.* Suffragatur huic IOHANNES MALALA, in cuius *Chronographia* haec legimus, p. 27 **: Οἱ ἀργεῖοι μυστικῶς τὸ ὄνομα τῆς σελήνης τὸ ἀπόκρυφον Ἰὼ λέγουσιν ἕως ἄρτι. *Argiui Lunam nomine mystico et arcano* IO *dicunt, etiamnum hodie.* Nempe postquam apud Argiuos, linguae auitae Aegyptiacae successit graeca, Sacerdotes tamen, in Sacris quibusdam, nomen *Lunae* priscum *Io*, videntur retinuisse, quod cum vulgo ignotum esset, pro mystico haberi coepit, eiusque rei memoria Argis ad seram posteritatem dimanauit. Quando vero Graeci praeterea fingunt, *Ionem* Argiuam, in vaccam conuersam, tandem peruenisse in Aegyptum, ibique *Isidis* nomine compellatam cultamque fuisse, an non subinnuunt, *Lunam*, antea sub nomine proprio et vulgari *Ioh* cultam, Seculis labentibus symbolo vaccae repraesentari coepisse, et tum symbolico quoque *Isidis* nomine donatam fuisse? Id autem, si recte coniicio, anno circiter 320, post exitum Israëlitarum ex Aegypto, contigisse, *** antehac iam monui.

§. 3.

* Commentario in *Dionysium Periegeten* v. 94. vel p. 23. Edit. Rob. Steph.

** Ita legendum. Totidem verbis haec eadem habes in *Chronico Alexandrino*, vel *Paschali*, p. 96. Edit. Raderi, vel 41. Edit. Paris.

*** Lib. II. cap. I. §. 9. et 16.

§. 3. Vel illa ipsa, quam nunc explicui, fabula Graecorum symbolica, et longe antiquissima, satis vnumquemque docere potest, *Isidis* Numine et nomine, Sacerdotes Aegyptiorum nihil aliud voluisse designare, quam *Lunam*, magnam illam gentium fere omnium Deam. Idque etiam testimoniis veterum disertis videmus confirmatum. DIODORVS *Siculus* obseruat Lib. I. p. 10. vetustissimos Aegyptios *existimasse, duos esse Deos, aeternos et primos, Solem nempe et Lunam, quorum istum Osirin, hanc vero Isin appellarint.* Idem p. 22. extr. et 23. scribit, eandem Deam a quibusdam dici *Isidem*, ab aliis vero *Lunam.* Consimiliter DIOGENES LAERTIVS talem nobis antiquam Aegyptiorum Philosophiam ac Theologiam repraesentat, *Solem ac Lunam Deos, alterumque Osirin; alteram Isin appellatos.* In *Prooemio* §. 10. Quibus iungo PLVTARCHVM, vt qui in libro, quo vniuersam Aegyptiorum Theologiam explicare annisus est, *de Iside et Osir.* p. 372. memoriae prodiderit. *Isidem vero eandem cum Luna esse pronuntiantes, etiam eadem vtramque imagine repraesentant, in qua cornua addita, Lunae indicant illuminationes falcatas, nigrae autem vestes, occultationes eius et obumbrationes designant, quibus Solem desiderans sectatur. Itaque et ad res amatorias Lunam inuocant: et iis rebus praeesse Isidem, Eudoxus affirmat.* Sed omnium maxime hoc ipsum ex iis intelligitur, quae de *Iside* Aegyptii praedicare, quaeue illi attribuere solebant, et quorum nos etiam praecipua in sequentibus breuiter tangemus. Non valde ab hac *Isidis* interpretatione recedunt, qui eam cum Graecorum *Cerere* conferunt, *Cererem*que appellitant. Illam enim terrae fertilitatem, quam *Cereri* suae, Numini maximo, Graeci in acceptis ferebant, Aegyptii adscribebant *Lunae*, quamuis et alia comparationis huius possit reddi ratio, quam suo loco infra exponemus §. 7.

Nomini IO, *successit in Aegypto aliud, symbolicum* ISIS, *rem eandem designans.*

Hinc ratio patet, ob quam Isidem reliquis Diis antepofuerint Aegyptii.

§. 4. Ex eo iam explicari facile poterit, quamobrem Aegyptii, in Theologia populari, et in cultu publico, Isidem cunctis Numinibus reliquis, ipsique adeo Osiridi, praetulerint, quod iam §. 1. monuimus. Lunam enim veteres in vniuersum, ad generationem, conseruationem, et incrementa corporum terrestrium omnium concurrere, existimabant, quinimo hic principatum quodammodo ipsi tribuebant. * *Hoc esse* sidus arbitrabantur, *quod terras saturet, accedensque corpora impleat, abscedens inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia, et maxime Spiritum sentire, quibus sanguis non sit. Sed et sanguinem hominum, etiam cum lumine eius augeri ac minui: frondes quoque ac pabula (vt suo loco dicetur) sentire eadem penetrante vi.* Huiusmodi obseruationum pleni sunt veterum libri *de Re Rustica*, plena est historia naturalis PLINII, ne de aliis dicam, qui obiter rem eandem nonnunquam tangunt. Ab hac persuasione alieni non fuerunt Aegyptii, quod multis exemplis, si res id exigeret, probari posset. Ex eorum igitur doctrina scribit PLVTARCHVS *de Iside* p. 367: Τὴν σελήνην γόνιμον τὸ φῶς καὶ ὑγροποιὸν ἔχουσαν, εὐμενῆ καὶ γοναῖς ζώων καὶ φυτῶν εἶναι βλαστήσεσι, *Lunam, vt quae lumen habeat genitabile et humectans, prosperam esse et animalium procreationi, et stirpium pullulationi.* Neque minus eandem ad generationem quoque corporis humani conferre plurimum, veterum erat opinio. Hinc enim est, quod IVLIVS FIRMICVS in *Praefatione* Libri V. *Matheseos*, sic eam alloquitur: *Tuque Luna, etiam humanorum corporum mater.* Nec aliam ea de re fuisse sententiam Aegyptiorum, ex hac ipsorum fabula aenigmatica colligere licet, ** *Hori, cum is esset in iudicio damnatus, Spiritum et sanguinem*

* PLINIVS Hist. Natur. Lib. II. cap. 99.

** PLVTARCHVS de Animae procreatione e *Timaeo* p. 1026.

nem patri, carnem et adipem matri fuisse adiudicata. Habuerat igitur Horus ab *Osiride* patre, id est *Sole*, Spiritum et sanguinem. Erat enim haec Aegyptiorum persuasio, * cor sedem esse Animae, eamque sanguine veluti nutriri. Sed a matre *Iside*, id est *Luna*, carnem et pinguedinem acceperat Horus. Rem hanc eandem Astrologi verbis planis et perspicuis ita exprimere solebant, ** *Solem auctorem et dominum esse Spiritus, Lunam corporis.* Et credibile est, ad hanc Astrologorum doctrinam, ab Aegyptiis acceptam, FIRMICVM respexisse. Ex DIODORO etiam, hanc Aegyptiorum doctrinam, retulimus §. 1. *Solem et Lunam Mundum vniuersum gubernare, nutrire et augere, hosque Deos ad generationem omnium plurimum conferre.* Gemina his sunt, quae leguntur apud *** veterem Grammaticum, in haec verba: *His duobus reguntur omnia terrena, calore quidem Solis per diem, humore vero Lunae per noctem. —— Penes ipsam et corporum omnium ratio esse dicitur et potestas.* Similia tradit PROCLVS Lib. I. in Timaeum p. 15. vnde haec adscribemus: Πᾶσα γὰρ ἡ γένεσις ἔκ τε ἡλίου κυβερνᾶται καὶ σελήνης, μειζόνως μὲν ἀπ' ἐκείνου καὶ πατρικῶς, ἀπὸ δὲ ταύτης δευτέρως. *Omnis enim generatio a Sole et Luna procuratur et dispensatur; sed ab illo tamen primario, ac veluti a patre, ab hac vero secundario.* PROCLVS equidem in omni generatione et Prouidentia rerum sublunarium, Principatum tribuit Soli, et locum ab hoc tantum secundum Lunae. Verum in cultu Aegyptiorum populari, honor primarius ac praecipuus Isidi siue Lunae

* HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. cap. VII.

** SELDENVS de Diis Syris Syntag. I. cap. I. p. 92. et SALMASIVS de Ann. Climacter. p. 125. Adde omnino MACROBIVM Saturnal. Lib. I. c. XIX. fin.

*** *Interpres* antiquus *Horatii* Cruquianus ad Carmen Seculare p. 299. a.

deferri solebat, eo quod sibi persuaderent, bona omnia huic terrae, per Lunam, tanquam causam eorum proximam et immediatam dispensari. Etenim Aegyptii, * *Lunam mundi matrem appellabant, et naturam ex vtroque mixtam sexu ei adsignabant, quod impleta et grauida facta a Sole, rursum ex se in aërem emittat ac disseminet genitabilia principia.*

Eadem de causa, Isidi tanquam causae efficienti, tribuebantur incrementa Nili.

§. 5. Accedit ad haec, quae dixi, et ista Isidis tam impense ab Aegyptiis cultae ratio, quod incrementa Nili, quibus fertilitatem suam omnem debet Aegyptus, ab illius Numine, ceu causa proxima, plerique deriuarent. Eam in animo sine dubio habuit PINDARVS, ** vbi mentionem fecit *Daemonis*, vel *Numinis Nilo praesidentis*, et secutus hunc PHILOSTRATVS, qui in descriptione imaginis cuiusdam, Nilum repraesentantis, ita scribit: *** Ἐν Αἰθιοπίᾳ, ὅθεν ἔρχεται Νεῖλος, ταμίας αὐτῷ δαίμων ἐφέστηκεν, ὑφ᾽ ὃ πέμπεται ταῖς ὥραις σύμμετρος. *In Aethiopia, vnde delabitur Nilus, moderator ipsi adstat Daemon, a quo suis constitutis temporum vicibus tempestiue mittitur.* Ille vero *Daemon*, siue Deus, incrementorum Nili moderator, alius non est, quam *Isis*. Apud LVCIANVM igitur, in Deorum dialogis, Iupiter, Ionem in Aegyptum missurus, vt illic nomine *Isidis* honoretur, hanc ipsi tribuit praerogatiuam. † Τὸν Νεῖλον ἀναγέτω. *Nilum excitet atque attollat.* Eo spectant et haec SERVII ††: *Isis est genius* (δαίμων) *Aegypti, qui per sistri motum, quod gerit in dextra, Nili accessus, recessusque significat: per sitellam, quam sinistra manu retinet, ostendit ad-*

* PLVTARCHVS de Iside p. 368.
** Apud PHILOSTRATVM in *vita Apollonii Thyanei* Lib. VI. cap. XII.
*** In *Iconibus* Lib. I. p. 737. Edit. Morelli.
† Operum T. I. p. 124. Edit. Salm.
†† in *Virgilii* Aeneid. Lib. VIII. v. 696.

adfluentiam omnium lacunarum. Ex eo ſane orta eſt fabula illa vulgaris, quae erat in ore omnium Aegyptiorum, * *lachrymas Iſidis efficere, vt quotannis Nili aquae augeantur, et agros Aegyptiorum copioſe irrigent.* Et ſacrae hae Iſidis lachrymae, quae Nilum excitabant, eoque Aegyptum tot tantisque beneficiis implebant, incolis illius regionis adeo charae erant, et exoptatae, ** vt earum memoriam, quouis anno ſolenniter celebrarent. Tangit rem eandem LVTATIVS Grammaticus non indoctus, in *Scholiis* ad *Statii Thebaid.* Lib. I. 265. vbi *Coptos*, inquit, *eſt ciuitas Aegypti, in qua Io verſa in Iſidem colitur: cuius Sacris, ſiſtro celebratis, Nilus exaeſtuat.* Et poſt pauca interpoſita: *Prouentum fructuum Aegyptii quaerunt vſque ad veros planctus. Nam irrigatio Nili ſupradictorum fletibus imploratur.* Id tantum hic venit monendum, Scriptorem hunc, non indoctum, vt dixi, errore quodam, vt videtur, μνημονικῷ, id tribuere lachrymis incolarum Aegypti, quod ipſi quidem, ſacris Iſidis ſuae lachrymis, in acceptis ferebant. Per lachrymas vero Iſidis intelligo effluuia quaedam Lunae, quibus talem vim videntur tribuiſſe Aegyptii. Videtur autem ſuperſtitio haec popularis, adeo animis Aegyptiorum olim omnium inſediſſe, tamque altas apud eos radices egiſſe, vt ne poſt extinctam quidem in illa regione per Chriſtianos, ac Mahumedanos, priſtinam idololatriam, potuerit euelli. Poſtquam nulla amplius in Aegypto Iſis colitur, *** incolae tamen firmiter ſibi perſuadent, certo per annum die, *guttam* cadere, quae fermenti inſtar aquas Nili augeat, vt ab illo die adſcendere incipiat, idque etiam

* PAVSANIAS in *Phocicis* p. 881.

** SYNESIVS de Prouidentia p. 111. Edit. Petauii, qui tamen lachrymas illas non recte interpretatur.

*** Vide *Miſcellanea Berolinenſia*, T. VII. p. 431.

etiam ſatis diu, peregre in Aegyptum aduenientes, incolis credidere. Quidnam vero, fabula hac ſymbolica, re ipſa gentis illius Theologi ac Philoſophi innuere voluerint, ex obſeruationibus eorum de incremento Nili, intelligi poteſt, idque Scriptores nonnulli veteres nos docebunt. Erat nempe ea Aegyptiorum ſententia, permagnum et valde efficacem eſſe Lunae, cum in res terreſtres omnes, tum maxime vero in Nilum, eiusque augmenta influxum. Erat itaque Elephantinae, in finibus Aegypti ſuperioris, ſignum aliquod ſymbolicum viſendum, quo ſubinnuebatur, * *magnam eſſe in ſigno arietis, adeoque Veris principio, Lunae vim ad cogendas eliciendasque aquas.* Itaque ** ab illo tempore, initia incrementi Niliaci expectabant, et numerare quodammodo incipiebant Aegyptii. Vera autem fluuii huius incrementa, quae oculis ſubiici iam poſſent, a primo Nouilunio aeſtiuo expectabant. Diſcimus id a PLINIO, cuius haec ſunt verba Lib. XVIII. c. 18: *In Aegypto Nilus coloni vice fungens, euagari incipit Solſtitio et noua Luna: ac primo lente, deinde vehementius.* Dixerat idem Lib. V. c. IX: *Incipit creſcere Luna noua, quaecunque poſt Solſtitium eſt.* Quibus iungere poſſumus haec SOLINI c. 35. ex Editione Salmaſ. *Nonnulli affirmant, fontem eius, qui Phialus vocatur, ſiderum motibus excitari, —— non tamen ſine certa legis diſciplina, hoc eſt Lunis coeptantibus.* Itaque ex ſententia Aegyptiorum, vera Nili incrementa a noua Luna pendebant ac procurabantur. Credebant porro Aegyptii, modum et menſuram incrementi Niliaci, mirificam habere ad Lunam, eiusque viciſſitudines relationem, ita, *** *vt incrementa mutationibus*

* EVSEBIVS Praep. Euang. Lib. III. cap. XII.
** Vide ſupra Lib. II. cap. II. §. 7.
*** PLVTARCHVS de Iſide p. 368. ARISTIDES in *Aegyptio* fol. 92. a. Edit. graec.

tationibus lucis in Luna responderent. Maximum enim Nili incrementum, apud Elephantinen, dicebant *esse cubitorum 28, quot dies sunt menstruae circuitionis Lunae, apud Mendetem et Xoin, vbi est minimum, cubitos aequare 6, quot diebus Lunae orbis fit dimidiatus. Medium apud Memphim, si iustum sit, 14 cubitis conuenit, et respondet tempori plenilunii.* Quia igitur haec erat Aegyptiorum persuasio, Isidem asserebant incrementa fluuii sui efficere et moderari.

§. 6. Antequam ad alia progrediar, abs re non fuerit, breuiter monuisse, veram causam mirabilis incrementi anniuersarii Niliaci, antiquis ignotam non fuisse, eosque rem hanc omnem, a Sacerdotibus Aegyptiis didicisse. Non aliter hi, rationes incrementi illius explicabant, atque nunc docti homines nostri Aeui, nisi quod in illorum doctrina, *Isis* siue *Luna* interueniret. Nam illi beneficium hoc insigne in acceptis ferebant. MARSHAMO assentiri prorsus non possum, * asseueranti, causam veram incrementi Niliaci, Sacerdotibus Aegyptiorum minus cognitam, Graecos primum inuestigasse, quantumuis HERODOTVM atque STRABONEM, idem sentientes adduxerit. Non inuitus quidem largior, paucos tantum fuisse in Sacerdotum ordine, de tota hac re bene pleneque edoctos, illos nempe, qui Scientiis Sacris omnibus, rite erant initiati, vnde euenit, vt plerique, peregrinis sciscitantibus, satisfacere nequiuerint. Id forte HERODOTVS expertus est, quem MARSHAMVS ad testimonium vocat. Credo etiam, illos ipsos Sacerdotes, quibus ratio omnis incrementi Nilotici, cognita recte et perspecta erat, eam tamen aliis non semper aperuisse; sed plerosque ratiunculis illis falsis, quas eruditorum in Aegypto vulgus proferre solebat et probare, ludificasse. Id ratio institutionis Mysti-

Id ipsum ex doctrina Aegyptiorum physica distinctius explicatur.

* In *Canone Chronico*, p. 80. 81.

Myſticae, apud Sacerdotes Aegyptios receptae, ſecum vehebat et exigebat. At non facile quisquam mihi perſuaſerit, Scribas Sacrorum, Myſteriis rite initiatos, origines Nili, veraſque incrementi illius cauſas ignoraſſe. Norunt hodie omnes, qui id ſua intereſſe putant, in Aethiopia, quam et Habeſſiniam vocamus, a Menſe Martio, vſque ad Septembrem, pluuias cadere continuas, et plerumque vehementes valde, easque eſſe cauſam veram et proximam incrementi Niliaci: has vero pluuias produci e nubibus, quas ventus Septentrionalis, in Aegypto tempore eodem continuo ſpirans, ſecum vehit, et in Aethiopiam protrudit, vbi tandem in pluuias reſoluuntur. Quod iam ad prius attinet, quod ſcilicet pluuiae, tanta copia, verno et aeſtiuo tempore in Aethiopia cadentes, vera ſint incrementi Niliaci cauſa, id Sacerdotes Aegyptios minime latuit. Si * MARSHAMVS rem acu tetigit, AGATHARCHIDES *Cnidius*, qui floruit, regnante in Aegypto Ptolemaeo Philometore, veram incrementi Niliaci cauſam primus literis mandauit, quam ab aliis Graecis acceperat. Scribit autem is, ** *in montibus Aethiopiae, pluuias quotannis continuas eſſe, ab aeſtiuo Solſtitio, vſque ad Aequinoctium autumnale, eſſeque rationi conſentaneum, Nilum hyeme contrahi, quando a Solis fontibus naturaliter procurrit, aeſtate autem ab effuſis imbribus increſcere.* Et poſt Agatharchidis aetatem, id ipſum, ab aliis Graecis pluribus, obſeruari et tradi videmus. Verum Agatharchide hoc, haud paulo antiquior, EVDOXVS, magnus Aſtronomus, rem eandem quoque memoriae prodidit, et quidem acceptam a Sacerdotibus Aegyptiis. Id enim EVSTATHIVS, inclytus Homeri interpres, hunc in modum teſtatur: *** Ἐκ τῶν ἐν

Αἰθιοπίᾳ

* *Canone Chronico* ad Secul. V. p. 82.

** Apud DIODORVM *Siculum*, Lib. I. p. 39.

*** In *Homeri* Odyſſeae Lib. IV. p. 1505. Edit. Rom.

'Αἰθιοπίᾳ γινομένων θέρους σφοδρῶν ὑετῶν πληροῦται Νεῖλος, ὡς καὶ 'Αριστοτέλης καὶ "Ευδοξός φασι· λέγοντες πεπύσθαι τοῦτο ἀπὸ τῶν ἐν 'Αιγύπτῳ 'Ιερέων. *Ex imbribus, qui per aeſtatem in Aethiopia cadunt vehementibus, Nilus augetur, ſicut affirmant Ariſtoteles et Eudoxus, dicentes, ſe id ex ſermone Sacerdotum Aegyptiorum didiciſſe.* Poſtremum hoc de Eudoxo proprie accipiendum eſt, quem ſcimus, * per annos tredecim, Sacerdotibus in Aegypto familiariter vſum, eorumque diſciplina imbutum fuiſſe. Et ea, quae de rebus Aegyptiorum tradidit, plerumque talia ſunt, vt librorum illius iacturam non poſſim non aegerrime ferre. Ab Eudoxo, aut forte a Platone, qui cum Eudoxo in Aegypto Sacerdotes audiuit, id videtur Ariſtoteles accepiſſe, etſi ** STRABO nominet quendam Thraſyalcen, a quo id habuerit. Et quomodo res haec potuiſſet latere Aegyptios, vicinos Aethiopum, et frequentia cum his commercia exercentes, ſi cognita fuit Graecis, tanto terrarum et marium interuallo, ab Aethiopibus ſemotis. Quicquid Graeci ea de re cognitum habuerunt; non videntur niſi per Aegyptios diſcere potuiſſe. Poſterius pariter, quod nimirum imbrium in Aethiopia, ad augendum Nili aquas cadentium, vera cauſa ſit ventus Septentrionalis, nubes eo impellens, veteribus non minus atque nobis, probe perſpectum fuit. Docet hoc PLINIVS Lib. V. c. 9: *Cauſas huius incrementi varias prodidere ——— imbres Aethiopiae aeſtiuos, iiſdem Eteſiis* (id eſt ventis Septentrionalibus) *nubila illo ferentibus e reliquo orbe.* Similia habet MELA Lib. I. c. IX: *Creſcit Nilus —— quod per ea tempora flantes Eteſiae, actas a Septentrione in meridiem nubes, ſuper principia eius praecipitant.* Et ita *** alii quoque

* STRABO Lib. XVII. p. 554.
** Lib. cit. p. 543.
*** PLVTARCHVS de Iſide p. 366. C. D.

que rem exponunt. Neque vero ab illis dissensisse Sacerdotes Aegyptios, iam iam videbimus. Recte prorsus et vere, vir quidam peringeniosus et egregie doctus, Aegyptiorum de tota hac re obseruationes et sententiam, hunc ad modum repraesentauit: * *Ex plurium annorum experientia obseruauerant Aegyptii, incrementa Nili semper praecedere Etesias, quae, dum Sol cancrum transit, a Septentrione versus meridiem flantes, nubes in Aethiopiam, vnde Nilus oritur, protrudebant, ibique in vnum cogebant, vnde pluuiae eliciebantur copiosissimae, quae fluuium vehementer augebant, eoque in Aegyptum summam abundantiam inuehebant; etiamsi pluuia nulla irrigaretur. Forsitan hanc rerum sese subsequentium seriem non ita distincte percipiebant, atque ego illam nunc descripsi. Verum id saltem ex continua experientia certo sciebant, flatum Etesiarum, vel ventorum Septentrionalium, semper sequi exundationem Nili, et hanc esse vel maiorem vel minorem, prouti impetus venti istius esset vel fortior vel remissior, et pro ratione durationis illius.* Haec vir eximius de primis Aegypti incolis obseruat, et ista eorum scientia, labentibus annis, accedente quippe noua semper experientia, noua quoque subinde cepit augmenta. Sciuerunt igitur Aegyptii, inundationem Nili, eiusque diuersos gradus, pendere ex impetu ventorum Septentrionalium, ceu vera causa. Ea vero ipsis etiam sedebat sententia, *Isidem* siue *Lunam* ventos hos dispensare ac temperare, vnde patet, ex doctrina eorum physica explicandum esse, quamobrem Nili augmenta, ad Isidem, tanquam causam eorum efficientem referrent. Ex illa doctrina Aegyptiorum physica repetendum est, quod apud LVCIANVM, Iupiter de Ione ita loquens introducatur: ** Τὴν δὲ Ἰὼ

* Mr. PLVCHE Histoire du Ciel Part. I. p. 34 Edit. primae.
** In Dialogis Deorum T. I. Opp. p. 123. 124. Sunt autem verba Iouis ad Mercurium.

Ἰὼ διὰ τῦ πελάγυς ἐς τὴν Αἴγυπτον ἀπαγαγὼν Ἶσιν ποίησον. Καὶ τὸ λοιπὸν ἔςω Θεὸς τοῖς ἐκεῖ. Καὶ τὸν Νεῖλον ἀναγέτω, καὶ τὺς ἀνέμυς ἐπιπεμπέτω. *Ionem vero per pelagus in Aegyptum abducens, Iſin facito. Sit illa deinceps Aegyptiorum Dea, Nilumque augeat, et ventos illi immittat.* Apud eundem, Zephyrus ventus, haec ad Mercurium fatur: * Ἡμῶν ἔςαι δέσποινα, ὅντινα ἂν ἡμῶν ἐθέλῃ ἐκπέμψαι, ἢ κωλύσαι ἐπιπνεῖν. *Erit Iſis noſtra* (ventorum) *domina, vt quemcunque noſtrum volet, emittat, vel prohibeat ſpirare.* Hic eſt Stylus Theologiae Aegyptiorum mythicae et ſymbolicae. Planis vero et perſpicuis verbis id ita declaratur: ** *Vulturis ſpecie*, quae Aegyptiis ſymbolum erat Iſidis, *ſignificant, Lunam vim gignendi ciendique ventos habere.* Neque tamen hoc Aegyptiis proprium aut peculiare fuiſſe, cenſeri debet. Nam et *** Graecorum Aſtronomi credebant, ex poſitu Lunae pendere, vt hic vel ille ventus ſpiraret, vtque impetus illius eſſet, modo fortior, modo vero etiam lenior. Niſi modo hoc acceperunt ex Aegyptiorum obſeruationibus et diſciplina.

Iſidis nomine Aegyptii quoque ſubinnuebant terram.

§. 7. Vti vero *Oſiris* maritus Iſidis, in Aegypto non modo colebatur *coeleſtis*, *Sol* videlicet; verum et *terreſtris*, ſiue *Nilus*, quippe † quem Aegyptii haberent pro quodam *Oſiridis* defluxu, eaque de cauſa, in Sacris eum *Oſiridis* nomine nonnunquam inſignirent, ita iidem praeter *Iſidem coeleſtem*, quae *Luna* eſt, religioſe quoque colebant *terreſtrem*, ipſam

* In Dialogis Marinis, ibid. p. 199.

** EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XII.

*** GEMINVS in Elementis Aſtronomiae p. 7. Edit. Petau. VIRGILIVS Lib. I. Georg. 430. 431. PLINIVS Lib. XVIII. c. 35.

† Vide ſupra Lib. II. cap. I. §. 4.

ipſam ſcilicet *terram*, quae proinde *Iſidis* nomine quoque deſignabatur. * Πρὸς τὰς Μύςας, inquit HELIODORVS, Ἶσιν τὴν γῆν, καὶ Ὄσιριν τὸν Νεῖλον καταγγέλλασιν. *Myſteriorum periti Iſin terram, Oſirin vero Nilum eſſe affirmant.* Idem MACROBIVS docet Saturn. Lib. I. c. XXI: *Nec in occulto eſt, neque aliud eſſe Oſirin, quam Solem, nec Iſin aliud eſſe, quam terram.* Et eodem Libro cap. XX. fin. *Iſis eſt vel terra, vel natura rerum ſubiacens Soli.* Et ſic ** alii quoque. Quin imo, ſi vera narrat SERVIVS, nil niſi hoc, nomen *Iſidis*, lingua Aegyptiorum ſignificabat. *** *Iſis*, inquit, *lingua Aegyptiorum eſt terra: quam Iſin volunt eſſe.* Eoque referri poteſt, quod, † ſicuti veteres obſeruant, *bos* Aegyptiis *terrae* ſymbolum fuerit. Et vero oppido notum tritumque eſt, Aegyptios ſymbolo bouis foeminae, vel vaccae, *Iſidem* plerumque deſignaſſe. Dubium mihi non eſt, quin hac praecipue de cauſa, Graeci *Iſidem* Aegyptiam, cum *Cerere* ſua comparare, eamque *Cereris* nomine, vt plurimum inſignire ſolerent. Ipſe HERODOTVS *Iſidis* Numen ita interpretatur ††: Ἶσις δέ ἐςι κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν Δημήτηρ. *Eſt autem Iſis Dea illa, quae a Graecis* Δημήτηρ (id eſt *Ceres*) *appellatur.* Interpretationem hanc ſequuntur ††† ex Graecis plerique, vbi Deae illius mentionem iniiciunt. *Cereris* vero nomen

* Aethiop. Lib. IX. p. 424. Edit. Bourdelot.

** ORIGENES aduerſus Celſum Lib. V. p. 257. DIODORVS Lib. I. p. 11. et alii.

*** In L. VIII. Aeneid. 696. Sic etiam ISIDORVS Origin. L. VIII. cap. XI.

† PLVTARCHVS de Iſide p. 366. MACROBIVS Saturnal. Lib. I. cap. XIX.

†† Lib. II. c. 59.

††† DIODORVS p. 21. extr. STEPHANVS in voce Βέσιρις CLEMENS *Alexandrinus* Lib. I. Strom. p. 322. ex LEONE Aegyptio, vt alios taceam.

men et Numen Graeci hunc in modum interpretantur: * *Δήμητρα οἱονεὶ γῆς μητέρα οὖσαν, Cererem Graeci Δήμητρα nominarunt, quasi dicas matrem terrae.* Alii nomen hoc ita explicant: ** *Δημήτηρ παρὰ τὸ γῆ καὶ τὸ μήτηρ, γημήτηρ. Ceres Graecis dicitur Δημήτηρ, videlicet a γῆ, quod est terra, et μήτηρ, quod matrem sonat. Est enim ipsa mater terra*, id est *terra*, quae omnia producit, nutrit, alit. Faciunt huc ista LVCRETII de rerum Natura Lib. V. 796:

Linquitur, vt merito maternum nomen adepta
Terra sit, e terra quoniam sunt cuncta creata.

Eodem modo de *Iside* Aegyptiorum, loquuntur etiam Graeci, Aegyptios nempe secuti: *** Οἱ σοφώτατοι Αἰγύπτιοι, inquiunt, *θεῶν ἀπόγονοι, γῆν μητέρα καταλαμβάνουσι. Aegyptii mortalium sapientissimi, Diis quippe progeniti, terram matrem esse intelligunt.* Vbi de *Iside* sermo est, quam in Sacris Aegyptiorum, *matrem* dici consueuisse †, aliunde etiam nouimus. Neque tamen existimandum est, vnum idemque esse per omnia *Cereris* Graecae, et *Isidis* Aegyptiae Numen, aut idem omnino de *Iside* sua praedicasse Aegyptios, quod de *Cerere* Graeci. Contrarium enim res ipsa loquitur. Optime DIODORVS p. 13. ex mente Graecorum ait, *τὴν Ἶσιν μεθερμηνευομένην ἐγγιστά πως Δήμητραν εἶναι, Isidem, si eam graece interpretari velis, proxime ad Cereris Numen accedere.* Nam per *Cererem* Graeco-

* PHVRNVTVS de natura Deor. cap. 28.
** Auctor *Etymologici Magni* in hac voce, et sic plurimi alii.
*** Pseudo-CALLISTHENES, in vita Alexandri M. apud FABRICIVM Bibl. Graec. Vol. XIV. p. 148.
† PLVTARCHVS de Is. p. 374. DIODORVS p. 11.

rum Theologi intelligebant fertilitatem, et bonorum copiam, terrae a Diis concessam, et idem fere Aegyptiis significabat *Isis*, vbertatem nempe et fructuum abundantiam, quae a Luna in terram deriuaretur.

Illius rei ratio explicatur.

§. 8. Posset quis suspicari, rationem ob quam Aegyptii terram, nomine *Isidis* vel *Lunae* insigniendam esse censuerint, ex dogmatibus ipsorum arcanis philosophicis repetendam esse. Docemur namque * a PROCLO, τὴν σεληνιακὴν σφαῖραν, αἰθερίαν γῆν καλεῖσθαι παρ᾽ αἰγυπτίοις, *Aegyptios sphaeram lunarem vocare terram aethercam.* Ab his idem istud procul dubio acceperunt ** *Physici, qui Lunam aethercam terram vocauerunt.* Lunam ergo crediderunt Aegyptii corpus esse opacum, terrae nostrae non multum dissimile. Sicuti igitur illam vocare solebant terram coelestem, ita pariter terram, quam eiusdem cum Luna naturae indolisque esse volebant, nuncupare potuerunt Lunam, sed terrestrem. Certe Pythagoraei, qui id videntur hausisse ex disciplina Aegyptiorum, dicebant ***, terram nostram esse, ἓν τῶν ἄστρων, *vnum ex Astris*, id est *Planetis*, et Lunae persimilem. Sed vera traditionis huius Aegyptiacae ratio est, quam verbo tetigi §. 7, quod a Luna in terram nostram bona omnia deriuari, eamque fertilitatis et vbertatis, mundum laetificantis, atque per Nilum in Aegyptum se diffundentis, causam esse proximam, firmiter tenerent. Itaque *Isidis* nomine non designabant totum terrarum orbem; sed Aegyptum tantum, cui ceu vxori, Osiris

* Lib. I. in Timaeum Platonis p. 45.
** MACROBIVS in Somnium Scipionis Lib. II. cap. XI. p. 41. et cap. XIX. p. 65.
*** SIMPLICIVS Lib. II. in Aristotelem de Coelo fol. 124. a. et b.

Oſiris terreſtris, vel Nilus, ſe iungeret, quamque congreſſu ſuo fertilem redderet. Vide §. 7. *Aegyptiis*, inquit PLVTARCHVS, de Iſide p. 363. *Nilus eſt Oſiris, qui cum Iſide, id eſt terra, congreditur.* Quin imo, vt auctor idem nos docet p. 366. *corpus Iſidis terram putant, non vniuerſam; ſed quam Nilus inuadens ac coiens foetam reddit.* Nam partem Aegypti ſterilem ac aridam, Nilo quippe inacceſſam, non *Iſidis* nomine cenſebant, verum *Nephthyn* appellabant, quod PLVTARCHVS pariter docet, et nos pluribus explicabimus Libro V. Quando igitur *Iſin* Aegyptii vocitabant *terram*, facile eruditi perſpiciunt, ipſos hoc nomine non adeo ipſum terrae corpus intellectum voluiſſe, quam abundantiam potius, et laetiſſimam fertilitatem, quae Lunae beneficio, ad terram permanaret. *Luna* enim ex Aegyptiorum ſententia erat * ἡ κυρία τῆς γῆς θεὸς, *Dea quae terrae dominium et praeſidium ſibi vindicaſſet.*

Per Iſidem Aegyptii intelligebant etiam naturam rerum ſublunarium omnium.

§. 9. Verum ne hic quidem ſubſtitit Aegyptiorum ſuperſtitio. Nam Iſidis Numen, etiam ad vniuerſam rerum omnium naturam tranſtulerunt Aegyptii. Teſtatur id MACROBIVS Lib. I. Saturn. cap. XXI. *Iſis nihil aliud eſt, quam terra, naturaue rerum.* Et cap. XX. fin. *Iſis eſt vel terra, vel natura rerum ſubiacens Soli.* Similiter ATHENAGORAS in Supplicatione pro Chriſtianis p. 24. Edit. Pariſ. Τὴν Ἶσιν φύσιν αἰῶνος, ἐξ ἧς ** πάντες ἔφυσαν, καὶ δι᾽ ἧς πάντες εἰσι, λέγουσι. *Iſin dicunt eſſe naturam aeui, ex qua nata ſunt omnia, et per quam omnia exiſtunt.* Tale Numen Graecia quoque coluit, eiusque in Sacris illius Gentis, mentio ſaepe deprehenditur. In Marmore elegantiſſimo, quod Apotheoſin

* PLVTARCHVS de Iſide p. 367.
** Melius et hic, et mox, pro πάντες, legeretur πάντα.

ſin Homeri repraeſentat, conſpicitur etiam infans, in angulo extremo, cui ſubſcriptum legitur ΦΥΣΙΣ, id eſt NATVRA, ſi modo illic Natura rerum vniuerſa intelligi queat. Verum nemini dubium eſſe poteſt, quin de ea ſermo ſit * in hac Inſcriptione Gruteriana:

ΦΥCIC ΠΑΝΑΙΟΛΟC
ΠΑΝΤ. ΜΗΤ.

id eſt:

OMNIFORMIS NATVRA
OMNIVM MATER.

Eamque in nummo aereo ſcite inſculptam, cum hac inſcriptione ΦΥΣΙΣ ΠΑΝΑΙΟΛΟΣ, *Natura omniformis*, exhibet GRAEVIVS in Lection. Heſiod. cap. XVII. Antiquiores tamen Aegyptii, *Iſidis* nomine, non naturam vniuerſam videntur intellexiſſe; ſed *Lunam* tantum, et naturam rerum ſublunarium. Hinc certe eſt, quod MACROBIVS *Iſin* interpretetur *naturam rerum ſubiacentem Soli*, qui nempe in Lunam, et per hanc in res ſublunares ageret, §. 4. Similis interpretationi huic, eſt illa PLVTARCHI, de Iſide p. 372: *Iſis eſt ea naturae pars, quae quaſi foeminea, omnes in ſe recipit ortus, tanquam nutrix quaedam et commune receptaculum —— a multis dicta Myrionymos, id eſt innumeris praedita nominibus: quod ratio eam in omnes formas ſpeciesque vertat.* Concinit his egregie doctrina Aegyptiorum, qualem DIODORVS refert, ſupra iam adductus, §. 1. *totum naturae vniuerſae corpus, Sole et Luna conſummari.*

§. 10.

* GRVTERI Theſaurus Pag. XXVI. Inſcript. 7. vbi legendum, ſicuti hic editum eſt.

§. 10. Qui vero *Isidem* cum *Neitha*, vel vt volunt Graeci, Aegyptiorum *Minerua* confundunt, quod sane multi faciunt, Deam hanc naturam totius Vniuersi designare contendunt, idque non sine ratione probabili. Tale quid enim satis aperte subinnuit celeberrima Inscriptio Templi Saitici, in honorem Neithae conditi, de qua * loco alio plura diximus. Id enim, si genuina censeri potest, fere sonabat: *Quae sunt, quae erunt, quae fuerunt, ego sum. Tunicam meam nemo reuelauit. Fructus quem peperi, Sol est.* Id de *Neitha* dici ex Aegyptiorum sententia vere poterat, quia per illam intelligebant causam omnium rerum primam, a qua esset, quicquid existeret. De *Iside* vero dici idem proprie non poterat, nisi quatenus nomen illud esset paulo generalius, quod aliis etiam Numinibus, adeoque *Neithae* etiam nonnunquam tribueretur. PLVTARCHVS itaque, ** vbi inscriptionem Saiticam adfert, ait eam positam fuisse *in Templo Mineruae, quam eandem cum Iside arbitrantur.* Sic *Bubastin*, quam Graeci *Dianam* interpretantur, eandem habitam fuisse cum *Iside*, Libro hoc, suo loco ostendetur. Et idem plane dicendum de *Buto*, siue *Latona* Aegyptiorum. Neque hoc mirum videri cuiquam debet. Nam *Isidem* Aegyptiis proprie designasse *Lunam*, capite hoc rationibus idoneis euicimus. Rem eandem significabant ipsis quoque *Bubastis*, et *Butus*, videlicet *Lunam*, sed alia tamen aliaque relatione spectandam, alioque effectu praeditam, quamobrem *Isidis* siue *Lunae* nomen generale, ipsis quoque attribui rectissime poterat. Sed recentiores Aegyptiorum Philosophi, dogmatibus Graecorum, vti censeo, iam vehementer imbuti, in vna *Iside*, Deorum reliquo-

Qui Isidem confundebant cum Neitha, et Philosophi recentiores, eam pro natura quoque rerum vniuersa habebant.

* Lib. I. cap. III. §. 7.
** De Iside et Osir. p. 354.

liquorum fere omnium attributa et proprietates agnouerunt, et religiose coluerunt. Et haec ratio omnium maxima ac praecipua fuisse videtur, quod *Isis* reliquis in Aegypto Diis anteponeretur, et illius Sacra, Sacra fere gentis istius omnia complecterentur, ac veluti absorberent. Id vtique subinnuunt ista SIMPLICII verba: * Διὸ καὶ τὴν Συρίαν Ἀταργάτην (ita lege) τόπον θεῶν καλοῦσιν, καὶ τὴν Ἶσιν οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς πολλῶν θεῶν ἰδιότητας περιεχούσας. *Idcirco etiam Deam Syrorum Atergatin, vocant locum Deorum, sicut et Aegyptii Isin suam, eo quod plurimorum Deorum proprietates in se comprehendant.* Coniungit hic SIMPLICIVS Syrorum *Atergatin*, cum *Iside* Aegyptiorum, vt quae apud diuersas gentes rei fere eiusdem symbola essent sacra. De Dea Syria, ** Scriptor alius id memoriae prodidit: *Deam hanc Venerem quidam, alii Iunonem, nonnulli eam, quae incunabula et semina omnibus ex humido praebuit, causam et naturam arbitrantur esse, et quae principium omnium bonorum, quae in homines redundat, ipsis commonstrauit.* Consimilia his et plura etiam, de Iside sua praedicabant Aegyptii recentiores, praeceptis Philosophiae graecanicae imbuti, et ab eo tempore Dea illa vere μυριώνυμος, *innumeris nominibus praedita*, quod ex PLVTARCHO, §. 9, intelleximus, potuit nuncupari. Talem nobis *Isidem* sistit APVLEIVS, vbi eam hunc in modum alloquitur Metam. Lib. XI. init. *Regina coeli, siue tu Ceres alma frugum parens originalis, — — seu tu coelestis Venus, quae primis rerum exordiis sexuum diuersitatem generato amore sociasti, — — seu Phoebi Soror, quae partu foetarum medelis lenientibus recreato, populos tantos educasti, ——* *seu*

* In Aristotelis Lib. IV. Auscult. Physic. fol. 150. a.
** PLVTARCHVS in vita Crassi p. 553. fin.

ſeu nocturnis vlulatibus horrenda Proſerpina, triformi facie laruales impetus comprimens, terraeque clauſtra cohibens, —— vario cultu propitiaris: iſta luce foeminea conluſtrans cuncta Moenia, et vdis ignibus nutriens laeta ſemina, et Solis ambagibus diſpenſans incerta lumina, quoquo nomine, quoquo ritu, quaqua facie te fas eſt inuocare. Ad quae apud eundem Dea haec de ſe iſta reſpondet: *En aſſum tuis commota precibus, rerum natura parens, elementorum omnium domina, Seculorum progenies initialis, ſumma Numinum, regina Manium, prima coelitum, Deorum Dearumque facies vniformis: quae coeli luminoſa culmina, maris ſalubria flamina, Inferorum deplorata ſilentia, nutibus meis diſpenſo: cuius Numen vnicum, multiformi ſpecie, ritu vario, nomine multiiugo, totus veneratur Orbis*, et quae plura ibi in eundem ſenſum ſequuntur, ſed prolixiora, quam vt hic deſcribantur. Poſtquam ſic *Iſis* Aegyptia, temporibus Ptolemaeorum, vultum habitumque graecanicum ſenſim induit, et ipſi Sacerdotes Aegyptii de ea tradere coeperunt, quod de natura diuina docuerant in Graecia Pythagoraei, Platonici, et ex parte etiam Stoici, Sacra eius Graecis etiam arriſerunt, maioremque in modum placuerunt, indeque factum eſt, vt in vrbes Graeciae permultas introducerentur; ſed et illic ad ingenium Theologiae graecanicae, tum phyſicae, tum mythicae, tum denique politicae, ſemper magis attemperarentur. Ex Graecia, Sacra haec tranſierunt in Italiam quoque, et ſi * TACITO credimus, in ipſam noſtram Germaniam, qua de re plura forte nos docebit SIGISMVNDVS SAEMLERVS, Paſtor Dibauienſis, in Sileſia, meritiſſimus, et Antiquitatum Germanicarum, quarum in Muſeo ſuo diuitem con-

 geriem

* *de moribus Germanorum* cap. IX.

geriem possidet, inuestigator solers. Quod vt propediem faciat vir clarissimus, mecum optabunt omnes, qui literis elegantioribus benè cupiunt.

Fabularum de Iside sacrarum explicatio omitti hic debuit.

§. 11. Fabulas Aegyptiorum de Iside sacras, quarum sane permultas veteres referunt, hic non attingam. Etenim priscas genuinas Theologiae Aegyptiacae de Iside traditiones fabulosas, quae doctrinam Sacerdotum physicam occultabant, postea, a Graecis praesertim, vario modo interpolatas, nouisque accessionibus auctas fuisse, mihi tam est certum, quam quod certissimum. Illas vero accessiones, a genuinis traditionibus allegoricis, vti e manibus Sacerdotum primitus exierunt; semper discernere, res est altioris indaginis, et operosam diligentiam poscit, quam breuis haec tractatio non capit. Non pauci tamen ex λόγοις ἱεροῖς Sacerdotum, per se non ita difficulter intelligentur, si ea, quae hic de *Iside* obseruauimus, quae Libro II. de *Osiride* et *Horo* disseruimus, et quae Libro V. de *Typhone* eiusque vxoribus dicentur, in consilium adhibeantur. Sunt vero etiam fabulae aliae, quarum rationem ita facile reddi non posse auguror, cum doctrina Sacerdotum Aegypti, de Diis suis arcana, omnique nisu occultari solita, tota et in omni suo nexu, cognita nobis et perspecta non sit. Quare omne hoc, quicquid est, silentio nunc praeterire satius duco.

Explicationes nominis Isis, ex graeco, hebraico, et arabico sermone petitae, reiiciuntur.

§. 12. Tempus iam est, vt, quae de Isidis Numine, Aegyptiorumque de ea doctrina, hucusque obseruauimus, ex gentis huius auito sermone confirmemus, nominisque *Isidis* interpretationem, quam iudicamus esse veriorem, lectoribus offeramus. PLVTARCHVS, quo nemo diligentius in varias veterum de *Iside* sententias inquisiuit, in libro toties citato *de Iside et Osiride*, nomen *Isidis* ex graeco sermone interpretari annisus est. Ita enim in limine illius libri, Cleae, vt videtur, cui librum inscripsit,

rem

rem inprimis gratam facturus, differit: *Ipſam diuinitatem appetit, quisquis veritatem, ac eam cumprimis, quae circa naturam Deorum verſatur, ſtudioſe inueſtigat, et Sacris quodammodo initiatur, qui ea addiſcit et ſcrutatur. Eſt hoc ſtudium quauis caſtimonia, et quauis functione miniſtrorum ſacrorum ſanctius, eſt quoque gratiſſimum Deae illi, quam impenſa religione colis, ſapientem et ſapientiae amantiſſimam, cuique, quod vel nomen ipſum indicare videtur, cognitione et ſcientia nihil magis proprium eſt.* Diceres, Scriptorem alias grauem, hic quidem ludere voluiſſe, qui ab *ἴσημι*, voce graeca, quae *ſcire* ſignificat, nomen *Iſidis* deducit. Aliam quoque is ipſe, in libro eodem, ſed plane ſimilem nobis originationem proponit, p. 375. Verba breuitatis ergo, latine tantum conuerſa appono. *Eam ob rem, id quod in natura eſt genitale et ſalutare,* ISIN *vocant, ab ἴεσθαι, id eſt eundo, tanquam euntem cum Scientia et ſe mouentem, cum ſit motus animatus et prudens. Etenim minime eſt nomen illud barbaricum; verum vti Graeci Θεὸς,* DEOS, *a θεατὴς, quod* SPECTATOREM, *et θέειν, quod* CVRRERE *ſignificat, denominarunt, ita Deam hanc, reſpectu habito ad eius et ſcientiam et motum, tum Graeci tum Aegyptii dixerunt* ISIN. Ita auctor egregius, vt gratiam captaret Cleae, Sacris Aegyptiorum, graeco ritu initiatae, et Philoſophorum praeceptis etiam imbutae, ſuauiter et docte nugari dedignatus non eſt. Probe ceteroquin ſciebat, nomina Aegyptiaca, non ex graeco, ſed ex vernaculo Aegyptiorum ſermone explicanda eſſe, quod ipſe ille eius liber, vbique, exemplis innumeris teſtatur. Sunt et hodie viri eruditionis laude, merito ſuo, praeſtantes, qui ad Hebraeorum dialectum confugiunt, vt ex ea veram nominis *Iſis* ſignificationem eruant, et quomodocunque explicent. His videas pla-

placere, *Isin* nihil aliud esse, quam Hebraeorum אשה, id est *foeminam*. Malunt illi, vocem in solo Aegyptio natam, deriuare ab עסיס, quod Hebraeis *succum* et *mustum* significat, proprie *calcatum*, quod nempe *calcando* exprimitur, et intelligi volunt succum terrae. Quidam ex Arabica lingua, aliquid afferunt, quod ad *Isidis* nomen ipsis videtur applicari posse. Verum haec talia mihi videntur esse, vt a cordato lectore veniam me impetraturum esse confidam, si diutius illis non inhaeream.

Et quae ex lingua Aegyptiaca petitae esse, falso iactantur.

§. 13. Non desunt, qui se veterem Aegyptiorum linguam adiisse, et ex illa nomen Deae celeberrimae explicuisse se putant, sed quibus tamen conatus non felicius cessit. Huc referas licet, quod in MEGISERI *Thesauro Polyglotto* legitur, *terram* Aegyptiace sonuisse *Isi*. Ex eodem fonte manauit, quod * in Oratione Dominica, stylo antiquo Coptico, vt falso iactatur, condita, et ab homine prorsus imperito, male consarcinata, verba haec ἐν τῇ γῇ, *in terra*, reddantur *ben isi*. Decepit hos homines veterum quorundam auctoritas, qui cum scirent, *Isin* Aegyptiis sacrum quoddam Symbolum esse *terrae*, aut potius laetae vbertatis, quam ex sententia Aegyptiorum, Luna cum terra communicaret, sibi sunt imaginati, *Isin* genti huic, in communi sermone, significasse *terram*. Ea de re nonnihil diximus §. 7. Idem sentiendum de illorum interpretatione, qui *Isin* Aegyptiis *annum* significasse autumant. Praeiuit illis HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. cap. 3. vbi haec inueniuntur. Διόπερ ȣ̓κ ἀλόγως τὸν ἐνιαυτὸν ἶσιν λέγȣσιν. *Ideo non abs re annum Isin appellant.* Sed si quis caput illud

* Extat in Collectione Oration. Dominical. *Chamberlayniana*, p. 30. Adde illic Prolegomena Venerandi et Celeberrimi WILKINSII.

illud attente perlegerit, mox deprehendet, auctorem proprie non loqui de nomine *Iſidis*, verum de *Sothi*, ſeu Sidere *caniculae*, quae vtique *Iſis* dici poterat, quoniam Deae huic Sacra erat. Neque etiam id ſignificatur, *Sothin* Aegyptiorum lingua deſignare *annum;* verum aliqua tantum ratione nomine *Sotheos* intelligi quoque annum, cuius rei rationes capite ſequenti exponemus. Hae igitur interpretationes nominis *Iſis*, minime ſunt literales; verum ſymbolicae tantum et allegoricae: non interpretationes vocis; ſed rei voce illa ſubindicatae.

Noſtra de ſignificatione nominis Iſis ſententia.

§. 14. Mihi olim in mentem venit, idque etiam * alio loco profeſſus ſum, vocem *Iſis*, Aegyptiace ita ſcribendam eſſe, I—σ̄c, quod lego *I-ſois*, idque interpretor, *Dominam euntem*, vel *ſe mouentem.* Nam I, Aegyptiorum ſermone dicitur *ire*, adeoque *moueri* et *progredi.* σ̄c, porro, *Sois*, et *dominum* et *dominam* Aegyptiis ſignificat. Et *Iſin* quidem Aegyptiis dici *dominam*, peruulgatum eſt, et ** vberiori interpretatione non eget. Nota ſunt illa *Iſidis* de ſe ipſa apud APVLEIVM verba: *Aegyptii cerimoniis me prorſus propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Iſidem.* Dici vero Deam hanc *euntem*, vel *ſe mouentem*, et rei ipſi, quam ſupra explicuimus, et Theologiae, non minus Aegyptiacae, quam Graecae, ac Romanae, et aliarum quoque gentium, quam maxime conuenit. Sic Romani *** *Ianum, quem Solem demonſtrari volunt, et Mundum, dictum putabant*

ab

* in *Remphah illuſtrato* p. 68.

** Poterit tamen, qui volet, hic conferre Lib. II. cap. I. §. 2.

*** MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. VII.

ab eundo, quaſi Eanum. Conſimili modo Graeci * Apollinem vocare ſolebant Ἰήϊον, nimirum ἀπὸ τȢ̃ ἱέϑαι καὶ ἱέναι, *quod Sol per orbem impetu fertur.* Et in vniuerſum *Deum*, Graecis dictum fuiſſe Θεὸν, ἀπὸ τȢ̃ ϑέειν, a *currendo*, et *eundo*, ** permulti quondam exiſtimarunt. Eorum ſententiam in his expoſuit *** Poëta,

— Deum namque ire per omnes
Terraſque, tractuſque maris, coelumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.

Quae etiam in Iſidis Numen, ſicuti illud explicuimus, congruere manifeſtum eſt. Solent etiam veteres Deae huius nomen eundem in modum interpretari; ſed perperam ex ſermone graeco. PLVTARCHVM nomen *Iſis* deducere ἀπὸ τȢ̃ ἱέϑαι, *ab eundo*, obſeruauimus §. 12, quam originationem adfert etiam CLEMENS *Alexandrinus*, Stromatum L. I. p. 322. Plura huius modi adduci poſſent. Sed, vt verum fatear, non videtur haec etymologia nomini *Iſis*, vti a Graecis effertur, reſpondere. Nomen illud non modo Aegyptiis omnibus cariſſimum, ſemperque in ore erat, ſed et inter ipſos Graecos quoque erat longe celeberrimum, et vſu frequenti tritiſſimum. Et cum tamen Graeci omnes illud conſtanter *Iſis* efferant, et ab hac ſcriptione nunquam recedant, de alia potius originatione cogitandum eſſe cenſui.

§. 15.

* APOLLODORVS apud MACROBIVM Saturn. Lib. I. c. XVII.
** PLATO in *Cratylo* p. 52. Edit. Graec. Baſil.
*** VIRGILIVS Georg. Lib. IV. v. 221.

§. 15. Sciendum igitur eſt, Aegyptiis ϹΙ, *Si*, et cum articulo generis maſculini, ΠΙ-ϹΙ, *Pi-ſi*, vel cum articulo indefinito, ОΥ-ϹΙ, *U-ſi*, deſignare πλησμονὴν, *abundantiam* et *ſatietatem*. Geneſ. XLI. 30. Leuit. XXVI. 5. XXV. 19. Pſ. CVI. 15. Iam vero obſeruauimus, Ι, Aegyptiis dici *venire*, *ire*. Erit igitur Ι-ϹΙ, *I-ſi*, *abundantia permanans*, vel terram permeans et peruadens. Quae denominatio, vt quiuis intelligit, tum ad Lunam, abundantiae terreſtris cauſam, tum ad terram quoque abundantia donatam referri poteſt. Poſtquam Sacerdotibus Aegyptiorum placuit, vt Diis nomina imponerentur ſymbolica, *Solem* a praecipuo effectu, quem mortales omnes in eo obſeruant, *Oſirin* dixerunt, * id eſt *temporis et anni effectorem*, *Lunam* vero, ** quae ad Aegyptiorum annum non pertinebat, ab alia perutili et benefica poteſtate, quam ipſi in terram noſtram tribuebant, §. 4, 8, denominarunt *Iſin*, quaſi dicas *cauſam abundantiae, terram totam permeantis et commouentis.* Nominibus huic non valde diſſimilibus, *** Graeci etiam *Cererem* ſuam honorare et colere conſueuerant. Non autem abs re erit, et illud obſeruaſſe, ОΥΙϹΙ, *u-iſi*, ſermone Aegyptiorum dici *inflare*, *tumeſcere*, *diſtendere*, quam vocem interpretes Scripturae Copti adhibent de muliere adulterii ſuſpecta, quae iubebatur aquam maledictam bibere, ex qua, ſi adultera eſſet, venter intumeſcebat. Numer. V. 21. 22. Vbi tamen ſyllaba prima ОΥ, vti in permultis aliis, pro-

Idem argumentum continuatur.

* Vide *Pantbei* noſtri Lib. II. cap. I. §. 14. etc.

** CENSORINVS de die nat. cap. 18.

*** IS. VOSSIVS Obſeruat. in Catullum p. 84.

proceſſu temporis, cum ipſa radice videtur coaluiſſe. Sic radix ipſa eſſet ⲒϹⲒ, *iſi*. Erit igitur *Iſi*, et cum terminatione Graecorum *Iſis, quae inflat.* Dea namque haec Nilum fluuium ſtato tempore credebatur inflare ac augere, §. 6. Idque beneficiorum omnium praecipuum erat atque maximum, quod ab eius Numine et petebant, et expectabant Aegyptii. Nilus ab Iſide inflatus, atque tumeſcens, in campos Aegyptiorum adſcendebat, illoſque quaquauerſum inundabat, et huius inundationis fructus multo exoptatiſſimus erat ϹⲒ, *Si*, πλησμονὴ, *abundantia, ſatietas*, vel, ſi mauis, Ⲓ-ϹⲒ, *I-ſi, abundantia ac vbertas procedens*, et per totam Aegyptum ſe diffundens. Vtrumque hoc forte, Sacerdotes Aegyptiorum, in nomine *Iſidis* voluerunt coniungere, idque, niſi vehementer fallor, in *Tabulae Bembinae* vel *Iſiacae* Segmento ſecundo, illiuſque tum initio, tum fine, figuris quae in Editione Friſii Amſtelaedamenſi, literis Q, et Q, et deinde EE, ac EE, deſignantur, ſcite admodum ac ingenioſe videmus depictum. In figura vtraque conſpicitur *Nilometrium*, portatile nempe, quod in Pompis Niliacis circumferri ſolebat, et de quo nos plura obſeruabimus infra cap. III. et IV. Nilometrium illud ab vtroque latere circumſtant mulieres, quarum, me quidem iudice, vtrauis *Iſidem* deſignat, terram nempe Aegypti, ab vtraque Nili ripa, ad dextram et ſiniſtram ſitam, quam fluuius ille, inundatione ſua foecundat. Et hoc ipſum ſignificare vocem, qua Hebraei terram Aegypti nuncupant, מצרים, quae terminationem habet dualis numeri, vt innuatur nempe, terra illius regionis bipertita, hinc cis, illinc trans Nilum, acute * vir doctiſſimus

* VITRINGA in Ieſaiae cap. XIX. To. I. p. 335. b.

ctiſſimus obſeruat, cuius obſeruationi fauet egregie Figura *Tabulae Bembinae*, de qua loquimur. Ceterum in priori Figura, lit. Q, et Q, mulier vtraque Nilometrium circumſtans, vbera prae ſe fert flaccida, inania, pendentia. In altera vero lit. EE, et EE, vtraque mulier vbera geſtat turgida, inflata, multoque lacte diſtenta. Nam in priori figura adumbratur terra Aegypti, aduentum Nili, eiuſque fertilem impraegnationem ſitiens, et etiamnum expectans. In poſteriori vero, Iſis cenſetur Nilum iam inflaſſe, hocque beneficio terrae fertilitatem iam induxiſſe, vt ſic foeta et grauida effecta iam ſit. Id imago illa ſymbolice repraeſentat, idque nomen quoque *Iſidis*, vti auguror, Aegyptiis ſubinnuebat.

CAPVT II.

De Sothi, siue Iside oriente in Sidere Caniculae.

Summa dicendorum. §. 1. Sothis secundum quosdam videtur et Isin, et Caniculae sidus designare. §. 2. Sed proprie et vere Sothis designat sidus Caniculae; hoc vero Isidi sacrum esse voluerunt Aegyptii. §. 3. Sidus Caniculae apud Aegyptios sacrum erat Isidi, (1) quia omnia huius modi sidera alicui ex Diis maioribus attribuebantur. §. 4. (2) Quia Isis, cui sacra erat Sothis, siue Canicula, re ipsa videtur fuisse Neitha, vel Minerua, ad quam sidus hocce quam commodissime referebatur. §. 5. (3) Quia sidus Caniculae, ad Isidem etiam proprie sic dictam, id est Lunam, relationem habet singularem. §. 6. (4) Quia principium etiam periodi Sothiacae, modo singulari Lunae consecratum erat. §. 7. Aliae praeterea rei illius rationes adferuntur. §. 8. Sothis sermone Aegyptiorum non canem designat, vt quidam credidere. §. 9. Quid censendum sit, de originatione Plutarchi, qui Sothin interpretatur grauidam. §. 10. Sothis recte exponi potest *initium*, aut etiam *initium temporis*. §. 11. Additur interpretatio alia, priori, quoad rem persimilis. §. 12.

§. 1.

Summa dicendorum hoc capite.

S*othis* nomen apud Aegyptios a temporibus antiquissimis, percelebre fuit, eo cum maxime, quod a *Sothi* annum ciuilem auspicarentur, eamque ob rem periodum suam magnam annorum Iulianorum 1460, quibus absolutis annus ipsorum, ad pristinum suum principium, *Sothin* nempe, reuertebatur, *Sothiacam* nuncuparent. Nobis de nomine isthoc celebri, agendum ideo hic est, quia, si veteres quosdam audimus, *Sothis* nihil aliud fuit, quam

quam *Isis* ipsa, aut saltem aliquod illius cognomen. Et si *Tabulam Bembinam*, siue *Isiacam* attente contemplamur, apparebit, medium illius occupare *Sothin*, ibique *Isidem* repraesentari, in summa veluti gloria fulgentem et regnantem. Duo igitur hic mihi excutienda esse video, *primo* quidem, quidnam per *Sothin* Sacerdotes Aegyptiorum designare proprie voluerint, *deinde* vero, quam significationem vox ista in prisca Aegyptiorum lingua habuerit. Prima rei huius explicatio erit *realis*, secunda *verbalis*.

Sothis secundum quosdam videtur et Isin, et Caniculae sidus designare.

§. 2. *Sothin* Aegyptios ad *Isidem* retulisse, dubio omni caret. Id res ipsa, et quae veteres de *Sothi* memoriae prodiderunt, satis aperte loquuntur. Verum quaeri merito potest, num *Sothis* fuerit ipsius *Isidis* aut nomen, aut cognomen. Nam sunt ex veteribus, qui id testentur. *Aegyptii*, inquit * DAMASCIVS, *Sothin Isin esse asserunt, Graeci hanc ad Sirium Stellam referunt, et Sirium tanquam canem Orionis venatoris pingunt.* Idem subinnuere voluisse videtur, auctor Inscriptionis antiquae, in honorem Isidis positae, vbi ita de se illa loquitur: ** *Ego sum, quae in canis sidere oritur.* Vnde sidus idem *** Graeci etiam dixerunt *Sidus Isidis.* Idem significat HORAPOLLO, *Hieroglyphic.* Lib. I. c. 3. *Annum demonstrare volentes, Isin, hoc est foeminam pingunt: quo etiam signo Deam significant. Est autem apud eos Isis sidus, quod Aegyptio quidem nomine Sothis, graeco vero Astrocyon dicitur.* Videntur autem Scriptores hi id significare voluisse, *Isidem*

* in *vita Isidori*, apud PHOTIVM in *Bibliotheca*, Cod. CCXLII. p. 1043.

** DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 24.

*** *Scholiastes* graecus *Apollonii Rhodii* in Lib. II. Argon. 518.

dem Aegyptiis etiam dici *Sothin*, et vtroque nomine designari sidus illud, quod Graeci *κύνα* et *ἀστροκύνα*, Latini vero *caniculam* appellare solent. Paulo distinctius ERATOSTHENES in *Catasterismis* cap. 33. vbi *caniculae sidus* describit, id ita explicat: *Canis in capite Stellam habet vnam, quae dicitur Isis*, (dicere voluit *Sothin*) *in lingua vnam, quam Sirium vocant.* Paria habent alii, interque hos HYGINVS, cuius in *Poëtico Astronom.* Lib. II. cap. 36. haec sunt verba: *Canis habet in lingua Stellam vnam, quae ipsa Canis appellatur: in capite autem alteram, quam Isis suo nomine statuisse existimatur, et Sirion appellasse propter flammae candorem, quod eiusmodi sit, vt praeter ceteras lucere videatur.* Et certe * micat illa Stella, inter minores omnes, luce clarissima, quae ratio Aegyptios commouisse videtur, vt ab eius exortu annorum suorum initia ducerent.

Sed proprie Sothis designat Sidus caniculae; illud vero Isidi consecrarunt Aegyptii.

§. 3. Si omnia quae veteres de *Sothi* literis mandarunt, inter se conferantur, apparebit facile, omnia ad duo haec redire. I. *Sothis* proprie non est nomen *Isidis*, aut Deam hanc quomodocunque designat; verum significat aut *sidus caniculae*, ac illam sigillatim Stellam, quae in capite constellationis illius praefulget, aut forte illius potius exortum, a quo initium verum anni putabant Aegyptii. Id PLVTARCHVS recte obseruat, vbi affirmat, ** *Isidis Stellam, a Graecis vocari canem, ab Aegyptiis Sothin.* Et post alia quaedam intermedia: *Canis Sidus Isidi sacrum Aegyptii censent.* Est itaque *Sothis* nomen Stellae, non Deae. Idem *** alio loco memo-

* ALPHONSVS VIGNOLIVS, in Dissert. de annis Aegyptiac. Miscell. Berol. Tom. IV. p. 3.

** de Iside et Osir. p. 359.

*** *de Solertia Animalium* p. 974.

memorat *sidus, quod Graeci caniculam et Sirium, Aegyptii vero Sothen appellant.* Neque aliter CHALCIDIVS, in Timaeum Platonis cap. CXXIV: *Hanc eandem Stellam ἄϛρον κυνὸς quidam, Aegyptii vero * Σῶθιν vocant.* II. Hanc vero Stellam, siue mauis Sidus, eiusque exortum Isidi ratione singulari sacrum esse voluerunt Aegyptii, eaque de causa, multi in eas inciderunt cogitationes, *Sothin*, quomodo appellabatur Sidus Isidi consecratum, esse quoque ipsius Isidis nomen. PLVTARCHVM vidimus affirmantem, *Sidus*, quod Graeci *caniculam*, Aegyptii *Sothin* vocarent, *esse Isidis.* Idem p. 365. extr. monet, *ex Sideribus Sirium*, siue caniculam, *Isidi adscribi.* Et p. 376: *Aegyptios existimare, Sidus caniculae esse Isidi proprium.* Quibus iungimus THEONEM, cuius in Scholiis ad Arati Phaenomena, p. 22. Edit. Oxon. haec sunt: Ἡ τȣ̃ κυνὸς ἐπιτολὴ κατὰ ἑνδεκάτην ὥραν φαίνεται, καὶ ταύτην ἀρχὴν ἔτȣς τίθενται, καὶ τῆς Ἴσιδος ἱερὸν εἶναι τὸν κύνα λέγȣσι, καὶ τὴν ἐπιτολὴν αὐτȣ̃. *Canis ortus, circa horam vndecimam* (noctis) *apparet. Ibi Aegyptii initium ponunt anni, et canem, eiusque ortum sacrum volunt Isidi.*

§. 4. Ex iis quae diximus, noua oriri potest quaestio, qui nempe factum sit, vt, cum *Sidus caniculae*, ab *Iside*, siue *Luna*, tantopere diuersum sit, Aegyptii tamen illud *Isidi* sacrum voluerint, et quodammodo proprium. Eius rei rationem promere possum aliquam generalem, illique subiungam alias speciales. Generalis rei huius ratio ista est, quod Aegyptii Sidera Coeli omnia notabiliora, et splendidiora, alicui ex Diis maioribus attribuere consueuerint. De Planetis notus est locus ** ACHILLIS

Sidus caniculae apud Aegyptios sacrum erat Isidi, (1) quia omnia huiusmodi Sidera alicui ex Diis maioribus attribuebantur.

* Ita FABRICIVS in notis, recte.
** in Arati Phaenomena, Vranolog. Petau. p. 136.

LIS TATII; ex quo discimus, *Saturni stellam Aegyptios dixisse Stellam* NEMESEOS: *Iouis Stellam eosdem nominasse* OSIRIDIS, *Stellam Martis vero* HERCVLIS, *ac Mercurii vocasse Stellam* HORI, *vel Apollinis.* Singuli itaque Planetae vni alicui ex Diis maioribus apud Aegyptios sacri erant et proprii. Idem etiam in Constellationibus locum habuisse, ex hoc PLVTARCHI testimonio satis constare potest. * *Etiam reliquorum Deorum corpora, Sacerdotes aiunt, post mortem apud se deposita religiose coli, eorum scilicet Deorum, qui ortus et interitus expertes non sint. Eorum autem animas in coelo fulgere, et esse Stellas. Nam* ISIDIS *Stellam vocari a Graecis canem, ab Aegyptiis Sothin: Orionem esse* HORI, *et* TYPHONIS *vrsam.* Et interiectis quibusdam: *Orionis et canis sidus, alterum Horo, alterum Isidi Sacrum Aegyptii censent.* Postremum hocce sine dubio ex auita et genuina Aegyptiorum Theologia profectum est. Nam in prioribus, dogmata quaedam Theologiae graecanicae, traditionibus Aegyptiorum priscis admixta, cordatus quiuis et idoneus rerum harum arbiter deprehendet. Supponitur enim in illis, Deos Aegyptiorum, Isidem, Horum, et similes, fuisse Heroës, ortus interitusque non expertes, quorum post mortem animae, in Stellas fuerint translatae. An non hoc apertissime fabulas Graecorum prodit, quales ab Aegyptiis admitti, ** disertis verbis negat HERODOTVS, Graecorum omnium, qui de rebus Aegyptiacis, exquisita diligentia scripserunt, antiquissimus. Neque hoc latebat ACHILLEM TATIVM, Scriptorem diligentem et accuratum, is enim obseruat, id esse Sphaerae graecanicae proprium, in quo ab Aegyptiorum Sphaera differat,

* *de Iside et Osir.* p. 359.
** Vide *Prolegomena* §. 18.

differat, * quod *nomina Stellarum ab insignibus heroibus desumserint*, tanquam illi in Stellis cognominibus viuant. Orientales in vniuersum Stellis praeficiebant certos quosdam Genios, quos Gnostici, voce Scripturaria appellare solebant Angelos, Aegyptii vero Deos, Osirin, Isin, Horum, et similes, non quod horum Animas, post interitum corporis, in Sidera migrasse arbitrarentur; sed quod iis Stellas quasdam singulari ratione sacras esse, eorumque influxu veluti animari censerent. Simili ergo ratione *Sidus caniculae*, religione Aegyptiorum, *Isidi* consecratum erat.

§. 5. Sed sunt tamen etiam rationes specialiores, ob quas Aegyptii *Sidus caniculae*, *Isidi* potius, quam alii ex Diis maioribus attribuere maluerint. Re ipsa Numen illud, quod in *Sothi* oriri tradit Inscriptio, allata §. 2, arbitror ab antiquioribus Aegyptiis habitum fuisse *Neithae*, seu *Mineruae*. In *Tabula Bembina*, rei huius, quam dixi, indicia extare luculenta, ** alio loco pluribus monui. Et certe *Sothis*, vel *ortus Caniculae*, Aegyptiis non modo erat annorum ciuilium principium; sed diem hunc eundem Sacerdotes etiam perhibebant esse natalem totius Mundi. Eruditis ignotus non est hicce PORPHYRII locus: *** Αἰγυπτίοις ἀρχὴ ἔτȣς ȣ̓χ̓ ὑδροχόος, ὡς Ρωμαίοις, ἀλλὰ Καρκίνος. Πρὸς γὰρ τῷ Καρκίνῳ ἡ Σῶθις, ἣν κυνὸς ἀςέρα Ἕλληνές φασι. Νȣμηνία δὲ αὐτοῖς ἡ Σώθεως ἀνατολὴ, γενέσεως κατάρχȣσα τῆς εἰς τὸν κόσμον. *Aegyptiis initium anni non aquarius est, vt Romanis; sed cancer. Prope cancrum autem est Sothis, quam Graeci*

(2) *Quia Isis, cui sacra erat Sothis, vel canicula, re ipsa videtur fuisse Neitha. Et ad hanc Sidus caniculae commodissime referebatur.*

* in *Isagoge* ad Phaenomena Arati p. 164.
** Lib. I. cap. III. §. 14.
*** *de Antro Nympharum* p. 264. fin. Edit. Cantabrig.

canis Stellam dicunt: et prima mensis dies ipsis est Sotheos ortus, qui generationis mundi ducit initium. Hinc de *ortu caniculae*, siue *Sothi* SOLINVS tradit cap. 32: *Hoc tempus Sacerdotes natalem mundi iudicarunt.* Non discrepant ab his verba * AENEAE GAZAEI, in *Theophrasto*, siue *de immortalitate animarum*, dummodo comparentur cum PORPHYRII loco, nunc adducto. Sic vero ille: Οἱ τῶν αἰγυπτίων προφῆται τοῦ παντὸς τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν λέγοντες, ἐπέστησαν καρκίνῳ τοῦ κόσμου τὴν ὥραν. *Prophetae Aegyptiorum, initium rerum omnium indicaturi, cancro mundi conditi tempus adscribunt.* Nam vt dicebat PORPHYRIVS, *prope cancrum est Sothis*, vel, Sothis oritur, dum in cancro Sol moratur, in Leonem iam iam transiturus. Erat igitur Prophetis Aegyptiorum, *Sothis* totius mundi natalis. Et cui igitur potius Sidus illud dicarent, quam *Neithae?* ** in qua creatorem et conseruatorem rerum omnium colebant. *Neitham* vero Aegyptii *** cum *Iside*, certo respectu eandem putabant, et saepe confundebant, inprimis postquam eam † τόπον θεῶν vocare consueuerant. Hac igitur de causa fieri potuit, vt *Sothin Isidi* potissimum sacram esse vellent.

(3) *Quia Sidus caniculae, etiam ad Isidem proprie sic dictam, id*

§. 6. Verum ne opus quidem est, vt de *Neitha* hic cogitemus, etsi tamen eam in vniuersum minime excludamus. Sunt rationes ponderis non minimi, quae *Sothin*, vel *caniculae sidus*, *Isidi* proprie sic dictae, id est *Lunae*, satis superque vindicent. Si enim *Sothin* ex mente Aegyptiorum considerare

* In *Bibliotheca magna Patrum* Parisina Tom. XII. p. 647.

** Vide supra Lib. I. cap. III. §. 7. 8.

*** PLVTARCHVS de Iside p. 357. et 376.

† Vide supra, hoc libro III. cap. I. §. 10.

ſiderare velis, tanquam totius mundi natalem, ille etiam, ſecundum eiuſdem gentis doctrinam, *Lunae* ratione ſingulari, ſacer erat et proprius. Id non melius, quam ex hac Aegyptiorum de Scarabaeo traditione intelligi poteſt *: *Vbi Scarabaeus ſobolem procreare vult, bouis fimum nactus, globulum ex eo, eiuſdem cum mundo figurae fingit: quem vbi ab ortu in occaſum auerſis pedibus volutarit, ipſe rurſum, vt orbi perſimilem figuram edat atque exprimat, in ortum conuertitur. —— Hanc itaque pilam in terra defoſſam reponit in dies octo et viginti: nam et totidem diebus Luna duodecim Zodiaci ſigna perluſtrat, ſub qua toto illo tempore permanens animatur ac ſemen vitale ſuſcipit Scarabaeorum genus. Nono autem et viceſimo die apertam pilam in aquam coniicit (eum enim diem eſſe putat, quo et Luna cum Sole congrediatur, et mundi inſuper fiat generatio), quae dum in aqua aperitur, prodeunt animalia, hoc eſt Scarabaei.* Non ſuperuacaneum duco, verbis hiſce HORAPOLLINIS ſubiicere, quae ad ea commentatus eſt IO. CORNELIVS de PAVW: *Die vigeſimo nono, quo Luna Solis congreſſum appetit, Mundus hic viſibilis et ὑλικὸς, ortus eſt ſecundum Aegyptios. Scis quid de mundi ortu fabulentur illi: huius tota machina producta fuit die vigeſimo nono, cum dies viginti octo latuerat, et ipſo illo puncto diei vigeſimi noni, quo Sol cum Luna congreditur, ſe viſendam praebuit, natiuitatiſque habuit horam.* Ibidem vir eruditus, qui iam ad plures abiit, ſe alias hac de re plura dicturum eſſe, pollicitus erat, et nos quoque idem faciemus, ſi ad *Tabulam Bembinam* explicandam, manus aliquando admouere licebit. Confirmat hoc MACROBIVS Lib. I. *in Somnium Scipionis*, cap. XXI. ſequentibus verbis: *Aiunt Aegyptii,*

eſt, Lunam, relationem habet ſingularem.

* HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. c. 10.

Aegyptii, in hac genitura mundi, —— *horam fuisse mundi nascentis; cancro gestante Lunam.* Et quibusdam intermediis: *Duobus quidem luminibus,* (Soli et Lunae,) *singula tantum signa* Zodiaci, *in quibus tunc fuerant,* (cum mundus nasceretur,) *assignauit antiquitas, Cancrum Lunae, Soli Leonem.* Et norunt, qui Astrologorum praecepta consuluerunt, *Leonem* domum esse *Solis, Cancrum* vero *Lunae.* En igitur *Cancrum,* prope quem est *Sothis, Lunae* modo singulari sacratum!

(4) *Quia etiam principium periodi Sothiacae, Lunae singulari ratione sacrum fuit.*

§. 7. Forte tamen ea, quae Sacerdotes Aegyptii de natali totius mundi aenigmatice tradebant, re ipsa, nouam tantum anni constitutionem, ab *ortu caniculae* incipientis, respiciebant. Id * viri quidam doctissimi, ratione satis probabili suspicati sunt, idque aliquando, si visum fuerit Deo, ad *Tabulam Bembinam,* nouo argumento confirmatum dabo. Videntur itaque Sacerdotes Aegyptii rationem habuisse peculiarem, ob quam *Sothin,* siue *caniculae sidus,* quatenus annum auspicatur, *Isidi* proprium sacrumque esse voluerint. Rationem illam in his aperuisse mihi videtur DODWELLVS **: *Mundi autem praeterea natalem diem hunc appellabant, quod non vnius duntaxat coelestis orbis in eo circuitus denotaretur, vt in motu solari anni canicularis magni, tunc enim redire credebatur Sol ad idem Coeli punctum, vnde ab illius anni initio discesserat, et quidem in eodem mensis ciuilis die, eademque hora.* —— *Mundi itaque ille fuit apud Aegyptios circuitus, quo fieret non Solis modo, sed Lunae etiam ἀποκατάστασις, ita vt non sibi tantum, verum etiam inuicem responderent in eodem situ, eodemque inter se respectu. Sacrorum*

* DODWELLVS in Append. ad Dissertat. Cyprian. §. 14. DES-VIGNOLES Chronologie Tom. II. p. 694.
** DODWELLVS, vbi supra.

crorum enim causa diximus ab Ethnicis id genus cyclos fuisse excogitatos. In Sacris autem, non Solis tantum; sed Lunae etiam rationem habebant propter Neomenias. Illam itaque Lunae cum Sole in eundem locum ἀποκατάστασιν XXV *annorum circuitu contingere credebant.* etc. Liquet ex his, in Festo *Sotheos*, seu noui anni auspiciis, rationem Aegyptios habuisse, non tantum *Caniculae;* sed etiam *Lunae*, quae ad Festum illud concurrere credebatur, vt illi igitur, Caniculae sidus merito sacrum propriumque dici potuerit. Suspicor itaque, Sacerdotes Aegyptios, propter rationem, quam nunc intelleximus a DODWELLO explicatam, primum diem nouae Periodi Sothiacae talem elegisse, in quo cum *Caniculae ortu*, siue *Sothi*, noua Luna concurreret. Nam Aegyptios Neomeniarum rationem habuisse prorsus singularem, easque ceu dies multo auspicatissimos, impensa laetitia celebrasse, multis modis testatum est. Et hinc factum esse videtur, vt tempore insecuto, longe plurimi per Aegyptum, annum quidem auspicarentur a *Sothi*, siue ipso *Caniculae ortu;* verum non pauci tamen a coitu Lunae, quae *ortum Caniculae* praecederet, quod ex VETTIO VALENTE, Astrologo clarissimo; sed inedito, * SALMASIVS nos docuit. Cur hi, quaeso, anni initium in noua Luna ponerent, nisi id in primo anno nouae periodi obseruatum fuisset? Quod si igitur cum prima *Sothi* concurrit *noua Luna*, ratio iam manifesta est omnibus, cur dies ille *Isidi*, siue *Lunae*, singularem in modum sacer esset dicatusque.

Adduntur eius rei praeterea rationes aliae.

§. 8. Cum ratione nunc subministrata, aliam praeterea coniungendam esse putamus. Nempe in ortu Caniculae, Aegyptii ex certis quibusdam signis de prouentu totius anni iudicium ferre solebant. Docet

* *de annis Climactericis* p. 113. 114.

Docet id HORAPOLLO in Hieroglyphicis Lib. I. cap. 3: Κατὰ τὴν τȣ́τȣ τȣ̃ ἄςρȣ ἀνατολὴν, σημειȣ́μεθα περὶ πάντων τῶν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ μελλόντων τελεῖσθαι. *In ſideris Caniculae exortu, ex ſignis quibuſdam obſeruamus, quae toto anno euentura ſunt.* Non tamen mihi haec videntur intelligenda de iis, quae hominibus euentura eſſent, bona malaue, vti IOH. CAVSSINVS verba auctoris noſtri interpretatur. Sed prognoſtica haec ſpectabant tantum prouentum frugum, leguminum et ſeminum, quod ex PALLADIO liquet, cuius verba adſcribere non grauabor. Ita illa ſe habent: * *Graeci aſſerunt, Aegyptios hoc more prouentum futuri cuiuſque ſeminis experiri: aream breuem loco ſubacto et humido nunc excolunt, et in ea diuiſis ſpatiis, omnia frumenti vel leguminum ſemina ſpargunt: Deinde in ortu Caniculae, qui apud Romanos quartodecimo Calendarum Auguſtarum die tenetur, explorant, quae ſemina ortum ſidus exurat, quae illaeſa cuſtodiat. His abſtinent, illa procurant; quia indicium noxae aut beneficii, per annum futurum generi vnicuique, ſidus aridum praeſenti exitio vel ſalute praemiſit.* Alii, fateor, rem hanc ab Aegyptiis acceptam, non ad fruges tantum, ſed ad permulta alia quoque, extenderunt.

De Cilicibus id obſeruat MANILIVS Aſtron. Lib. I. v. 387:

Subſequitur rapido contenta canicula curſu,
Qua nullum terris violentius aduenit aſtrum,
Hanc qui ſurgentem, primo quum redditur ortu,
Montis ab excelſo ſpeculantur vertice Tauri
Prouentus frugum varios, et tempora diſcunt,
Quaeque valetudo veniat, concordia quanta.
Bella facit, pacemque refert, varieque reuertens
Sic mouet, vt vidit, mundum, vultuque gubernat.

De

* *de re ruſtica* Lib. VII. Tit. IX. p. 967. Edit. Geſn.

De Ceis etiam CICERO refert, eos * *ortum caniculae diligenter quotannis ſolere ſeruare, coniecturamque capere ——— ſalubriſne an peſtilens annus futurus ſit: nam ſi obſcurior quaſi caliginoſa Stella extiterit, pingue et concretum eſſe Coelum, vt eius aſpiratio grauis, et peſtilens futura ſit: ſin illuſtris et perlucida Stella apparuerit, ſignificari coelum eſſe tenue, purumque et propterea ſalubre.* Vtrum et hoc ab Aegyptiis tractum; an vero a Ceorum Theologis labentibus annis additum fuerit, aliis diiudicandum relinquo. Quicquid ſit, illius rei mentionem hic faciendam eſſe putaui, quia omne hoc, quicquid eſt, ſecundum quoſdam pendet ex poſitione Lunae, ſiue domo, quam illa ſub ortum Caniculae occupat, vt notauit auctor *Geoponicôn* Lib. I. cap. 8. Hoc arbitror ex fontibus Aegyptiorum dimanaſſe, vt in quorum Theologia Luna ad res fere omnes interueniret, ideoque eos *Caniculae* Sidus *Iſidi* vel *Lunae* conſecraſſe. Neque etiam ſilentio inuoluendum, cum ortu Caniculae in Aegypto, incrementa Nili omnibus iam manifeſta fieri, vnde Sidus hoc ** Aegyptii dicere conſueuerunt ὑδραγωγὸν, *ciens aquam*, et ab hoc termino *** multi incrementa illa deducere ac numerare ſoliti ſunt. † Alibi vero oſtendimus, haec fluuii incrementa Aegyptios ad *Iſidem*, ſiue *Lunam*, tanquam veram illorum cauſam retuliſſe. Vti igitur iidem *Sothin*, ſiue *Sidus Caniculae* venerati ſunt, ceu ὑδραγωγὸν, *quae aquas Nili cieret atque augeret*, quod modo obſeruabamus, ita

* *de Diuinatione* Lib. I. fin.

** PLVTARCHVS de Iſide p. 365. fin.

*** DIODORVS p. 16. PLINIVS Lib. V. cap. IX. SOLINVS cap. 35. Edit. Salmaſ. TIBVLLVS Lib. I. Eleg. VIII. 21. 22. THEO in Aratum p. 22. AELIANVS de Anim. Lib. X. cap. 45.

† Supra, cap. I. §. 5. 6.

ita * eodem nomine insignierunt etiam *Lunam*, quod nimirum haec cum Caniculae sidere concurrens, augmenti Niliaci, illo tempore ab omnibus conspiciendi, vera causa esset. Hac igitur etiam de causa, *Sothis* in Aegypto sacrata erat *Isidi*.

Sothis Aegyptiis non significat canem, vt quidam credidere.

§. 9. Videamus nunc iam, quidnam *Sothis*, Aegyptiorum sermone auito proprie significauerit. Ex Veterum testimoniis supra obseruauimus, §. 3, nomine hoc Aegyptios designasse *Sidus Caniculae*, *κύνα*, aut illius *ortum*. Seduxit hoc eruditorum nonnullos, vt existimarent, *canem* animal, prisca illius gentis lingua dictum fuisse *Sothin*. Praeiuit illis sine dubio KIRCHERVS, qui ** in *Scala magna*, Coptico - Arabico - Latina, quam e Cod. MS. edidit, haec habet, p. 165. ⲠⲒⲤⲰⲐⲒⲤ ·2· ⲠⲒⲤⲒⲰⲐⲒ. *Canis*, quae tamen nugiuendulus ille, vt multa alia, e cerebro proprio tantum hausisse videtur. Ex hac lacuna hausit BOCHARTVS, quod paulo confidentius hunc ad modum scribit: *** *Sed Canis Aegyptiis erat Σῶθις, vt hodieque apud Coptos.* Hinc est, quod videas, eruditos quosdam viros *Sothin* interpretari *Anubidem*, nam hicce ab Aegyptiis capite fingebatur canino. Verum profecto operam oleumque perdunt, qui interpretationi huic, aliquid qualecunque superstruunt. In Coptorum libris, *canis* nuspiam *Sothis* dicitur, semper *U-hor*, ⲞⲨϨⲞⲢ. Nec habet interpretatio illa fundamentum aliud, nisi hoc, quod Sidus, quod *Sothin* Aegyptii dixerunt, Graeci *κύνα*, id est *Canem*, vel, vt loqui solent Scriptores latini, *caniculam*, appellitauerint. At vero constellationum coelestium, non

* EVSEBIVS *Praeparat.* Euang. L. III. cap. XII.
** Vide et eiusdem *Prodromum Coptum* p. 145. 147. 148.
*** in *Hierozoico* Part. I. col. 691.

non erant eaedem apud Graecos et Aegyptios imagines, et multo minus earundem nomina inter se conueniebant. * *In Sphaera Aegyptiaca neque draco censetur, aut nominatur, neque vrsae, neque Cepheus; Sed aliae formae, aliaque nomina illis sunt indita.* ** Quam Graeci *Hydram* appellabant, Aegyptii dicebant *Nilum.* Et sic in aliis. Et in vniuersum *Chaldaeos et Aegyptios aliis formis et nominibus expressisse signa coelestia, certissimus testis est Hero in Astronomicis*, inquit IS. VOSSIVS Obseruat. in Catullum p. 302, ex cuius verbis intelligi non potest, sitne HERO ille, quem testem laudat, in lucem editus, an vero in Bibliothecis, inter Codd. MSS. etiamnum lateat. Certe post institutam inquisitionem multiplicem, etiam apud viros longe eruditissimos, rerumque harum peritissimos, nihil ea de re comperire potui. Et apparet etiam, diligentissimo et laboriosissimo FABRICIO, Hamburgensi, ignotum penitus librum hunc fuisse, vt qui mentionem illius, *** in *Bibliotheca Graeca*, omnino nullam fecerit. Sed video tamen FRIDERICVM LINDEBROGIVM † alicubi citasse HERONEM *Alexandrinum* περὶ ὀνομάτων ἀστρονομικῶν *pag.* 31; qui est haud dubie is ipse, ad quem VOSSIVS etiam prouocauerat. Discas quoque ex eo, librum hunc typis descriptum, publicique iuris factum, libris omnino rarioribus esse adscribendum. Ceterum eadem de re quoque egerat olim NIGIDIVS in †† *Sphaera barbarica*, quam distinxerat a ††† *Sphaera*

* ACHILLES TATIVS in Isagoge ad Aratum, in PETAVII Vranolog. p. 164.

** THEON ad Arati Phaenom. p. 56.

*** Vide illius Volumen II. siue Lib. III. cap. XXIV. p. 594.

† Notis ad Ammianum Marcellinum p. 123. Edit. Hamburg.

†† Citatur a SERVIO in Virgilii Georg. Lib. I. v. 19.

††† Idem in Georgic. Lib. I. v. 43.

ra Graecanica, quam et ipſam ediderat. Ex eo igitur, quod Aegyptii Sidus *Caniculae*, ſermone ſuo *Sothin* nuncuparent, conſequi nulla ratione poteſt, *Sothin* Aegyptiis proprie ſonare *canem*.

Quid de Plutarchi originatione cenſendum ſit, qui Sothin interpretatur grauidam.

§. 10. Videmus etiam, PLVTARCHVM vocem hanc eandem, ex auita Aegyptiorum lingua, longe alia ratione interpretari, quantumuis in ea videatur fuiſſe ſententia, ſignificationem vocis Aegyptiacae effeciſſe, vt Graeci Sidus illud dixerint *κύνα*, *Canem*, vel, vt Latini loqui amant, *Caniculam*. Ita enim ille: * Σωθὶ αἰγυπτιστὶ σημαίνει κύησιν ἢ τὸ κύειν, διὸ καὶ παρατροπῆς γενομένης τοῦ ὀνόματος, ἑλληνιστὶ κύων κέκληται τὸ ἄστρον, ὅπερ ἴδιον τῆς Ἴσιδος νομίζουσιν. *Sothi Aegyptiace ſignificat κύειν, id eſt grauiditatem, et vtero geſtare. Et hinc facta inclinatione, Stella Caniculae, quae propria Iſidis cenſetur, graece dicta eſt κύων, quaſi dicas Canem.* De παρατροπῇ, quam hic Scriptor optimus comminiſcitur, quaſi ex *κύειν*, vtero geſtare, temporis proceſſu natum fuerit *κύων*, *Canis*, nihil addo, illa enim fabulae ſimillima videtur. Ceteroquin vero interpretationem, quam hic auctor idem adfert, lingua Coptorum mirifice confirmat. Sciendum vero, Coptis ⲟϯ, *oti*, ſonare *vterum*, et addita nota generis foeminini ⲧ-ⲟϯ, *T oti*. Vide Exod. XIII. 2. 12. 13. 15. ϭⲓ porro, *Si*, eſt *accipere.* Erit igitur ϭⲓ-ⲟϯ, *Si oti*, *quae accipit vtero*, id eſt *concipiens*, et *vtero geſtans*. Graeci rem eandem, locutione plane ſimili, dicunt, ἐν γαστρὶ λαμβάνειν, et ἔχειν, *vtero accipere*, et *vtero geſtare.* Pondus non leue, iis quae dixi, addere videntur, quae in *Scala magna Kircheriana* occurrunt

* *de Iſide et Oſir.* p. 375. extr. 376.

runt p. 52. ϭι ϣϯ, *cauda ſcorpii, ſiue Statio Lunae prope Caniculam.* Ita haec olim in vſum meum deſcripſi, nam liber ipſe nunc prae manibus non eſt. Verum fateor libenter, me ea non capere, nec ſcire, quid de iis iudicandum ſit. Nam ſcorpius a cancro et canicula, interuallo nimio quanto diſtat. Videtur tamen hic ad *Sothin* digitus intendi, nomenque hoc, ita fere, vt interpretatus ſum, literis Coptorum ſcribi. Et ex hoc loco, hauſiſſe videtur KIRCHERVS, quod * toties fidenter affirmat, Sothin Coptice ſcribi CI ϣϯ, *Si-othi.* Quomodocunque tamen res iſta ſe habeat, aliter quam ſic ſtatuere non poſſum, interpretationem eorum, qui *Sothin* exponebant *grauidam*, et *vtero geſtantem*, fuiſſe tantum coniecturam auctorum quorundam recentium, non inelegantem ſane, nec ingenio deſtitutam, et quae ** ex Theologia Aegyptiorum priſca de *Iſide*, illuſtrari poterat; ſed quae tamen erat tantum coniectura. Neque mirari quenquam oportet, a temporibus Ptolemaeorum, nomina Deorum in Aegypto, vix aliter, quam per coniecturas, et nonnunquam ſatis incertas, explicari potuiſſe. Nam et linguam ipſam, et adhuc multo magis rationem orthographiae, vti apud gentes pleraſque alias, ita etiam apud Aegyptios, varias, labentibus annis, ſubiiſſe mutationes, nemini obſcurum poteſt eſſe, aut dubium, qui ad conſiderandum linguarum diuerſarum origines et progreſſus, animum vnquam aduertit. Haec eſt ratio, cur videamus, Graecos pariter atque Romanos, in explicandis priſcis Deorum ſuorum nominibus adeo fluctuare, adeo incertos ancipiteſque ſemper haerere.

Omnes

* in *Prodromo Copto* p. 145. 147. 148.
** Vide Libri huius III. cap. I. §. 4.

Omnes illorum in hoc negotio etymologiae, nil ſunt, niſi purae putaeque coniecturae. Apud Aegyptios et hoc praeterea accidit, vt a temporibus Pſammetichi, ac praeſertim Ptolemaeorum, literae peregrinae, graecae videlicet, in vſu communi inuectae, antiquas paulatim pepulerint, quod in ſcribendis et pronuntiandis vocibus permultis, confuſionem non exiguam, et paulatim etiam incertitudinem, variumque et multiplicem diſſenſum circa res has eruditorum, poſt ſe non potuit non trahere. Denique et hoc tenendum eſt, Theologiam Aegyptiorum arcanam, ex qua vera nominum ſacrorum explicatio peti tantum poterat, regnantibus Ptolemaeis in Aegypto, paucis valde fuiſſe perſpectam, et ante natiuitatem Seruatoris, vt videtur, plane intercidiſſe, vt itaque in permultis, nonniſi ſolis coniecturis locus eſſe potuerit. Si quis ea, quae de originatione nominis Oſiris, * ex PLVTARCHO, aliiſque quos ille laudat auctoribus antiquis, attulimus, meditate expenderit, a mea ſententia alienus eſſe non poterit. Licebit ergo mihi, etiam meam de vera nominis *Sothis* originatione et ſignificatione opinionem, beneuolo lectori offerre.

Vox Sothis interpretari licet initium, vel initium temporis.

§. II. Operae autem pretium eſt, obſeruare, in voce Σῶθις, vltimas duas literas, videri eſſe terminationem graecam, et a Graecis additas. Nam PETOSIRIS, Aſtrologus Aegyptius perantiquus, ex quo paſſim nonnulla deſcribit VETTIVS VALENS, auctor hucuſque ineditus, ** ſidus caniculae Aegyptiace appellat τὸν σὴθ, tametſi *** SALMASIVS autumauerit, ipſum Sidus Aegyptios dixiſſe Σῶθιν,

* Lib. II. cap. I. §. 10. 11. 12.

** Vide SALMASIVM de ann. Climacter. p. 113. 114. 615. MARSHAMVM in Canone Chronico p. 8.

*** Libro cit. p. 615.

Σῶθιν, Stellam vero, quae in ore canis locatur, Σὴθ, vel Σίτ. Argumentum, quo inductus vir ille summus, ita censuit, mihi quidem minus firmum videtur. Σῶθις aperte Graecorum terminationem prae se fert. Aegyptii vero nomen istud pronuntiabant Σὴθ, vel Σὼθ, quippe quod eodem redit. Nam in lingua Aegyptiorum, vocales, ac praesertim ἢ, et ὢ, mirum in modum inter se permutantur. Auguror porro, voce Σὴθ, vel Σὼθ, priscos Aegyptios, non tam sidus ipsum, quam potius illius exortum, et diem, vel tempus, quo illud oritur, designare voluisse. Si opinio me non fallit, Aegyptii ortum caniculae denominarunt σὴθ, a re, in historia eorum, ac etiam religione, si quaequam alia, maxime memorabili, quod nempe a Sideris illius ortu, annos suos auspicarentur. Vide supra §. 3. 5. Quibus nunc haec CENSORINI iungimus, *de die natali* cap. XVIII: *Aegyptiorum annum ——— Graeci κυνικὸν, Latini canicularem vocamus, propterea, quod initium illius sumitur, cum primo die eius mensis, quem vocant Aegyptii Thot, caniculae sidus exoritur.* Et ista THEOPHILI, veteris Astrologi inediti: * Τὴν τȣ̃ ἐνιαυτȣ̃ ἀρχὴν οἱ παλαιότατοι τῶν αἰγυπτίων καὶ σοφώτατοι ἀστερoσκόποι ἐκ τῆς τȣ̃ κυνὸς ἀνατολῆς ὥρισαν εἶναι. *Vetustissimi et sapientissimi Aegyptiorum Astronomi decreuerunt, anni principium putari debere ab ortu caniculae.* Et eius quidem rei hanc fuisse rationem addit, quod eodem tempore, Nilus augeri et adscendere consueuerit. Huius autem rei memoriam, Sacerdotes nomine *Sothis*, aut potius *Seth*, et *Soth*, quo designabant ortum caniculae, complecti et conseruare voluisse, arbitror. Nempe ϪⲰ, *Dso*, vel *So*, lingua Aegyptiorum admo-

* Apud GAVLMINIVM in notis ad vitam Mosis Lib. I. cap. X.

admodum frequenter dicitur *caput*, et eadem quoque voce designari solet *principium* rei. Pro ϪⲰ vero, reperitur etiam ϪⲰϪ, Pſ. CXVIII. 22. Matth. XXI. 41. Actor. IV. 11. ϪⲰϪ vero satis commode a Graecis efferri potuit Σὼθ, et, quoniam apud Aegyptios vocales saepe et vehementer permutantur, Σήθ. Voce igitur hac designaretur *principium* κατ' ἐξοχὴν, *annorum* scilicet, et, vt volebant Aegyptii, etiam *totius mundi.* §. 6. 7. Ceterum, * cum ⲞⲈⲒϢ, *O-eiſch*, vel *O-eis*, antiquissima dialecto Thebaidis, *tempus* significet, suspicor omnium primo ortum caniculae dictum fuisse ϪⲰϪ-ⲞⲈⲒϢ, *Soth-oeis*, vel *Sothois*, id est, *principium temporum*, vnde forte Graecorum Σῶθις re vera ortum est; sed postea temporum decursu, vocem fuisse abbreuiatam et contractam, solamque primam syllabam ϪⲰϪ, quae *principium* sonat, retentam.

Alia interpretatio additur, priori quoad rem persimilis.

§. 12. Est et aliud, quod mihi, rem hanc cogitationibus voluenti et reuoluenti, in mentem semel iterumque venit, quod lectoris eruditi et cordati iudicio beneuolo nunc submittam. Certum est, veteres Aegyptiorum Astrologos, nomen hoc, quod Graeci scribere solent Σῶθις, extulisse Σήθ, §. 11. Ex quo sequeretur, quod illic etiam monuimus, Σῶθις sic efferri secundum terminationem graecam. Non tamen negligendum in vniuersum, quod ex testimonio PLVTARCHI discimus, (§. 10.) ex ipsis Aegyptiis, quosdam vocem illam sic interpretari solitos fuisse, tanquam proprio ipsorum sermone sonaret *Sothi*. Probabile mihi iam fit, vocem hanc, literis Copticis scriptam, re ipsa sonuisse Ⲧ-ϨⲞⲨⲈⲒⲦⲈ, *T-hueite*, quod in dialecto Thebaidis

* Vide supra Lib. II. cap. I. §. 14.

baidis antiquiſſima, *principium rerum* deſignat. Itaque interpretes Copti, verba illa Moſis Geneſ. I. 1. quae in verſione Alexandrina ſic ſonant: Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν, in dialecto Thebaidos ita transtulerunt: * ϩⲛ ⲧⲉϩⲟⲩⲉⲓⲧⲉ ⲁⲡⲛⲟⲩⲧⲉ ⲧⲁⲙⲓⲟ ⲛ̄ⲧⲡⲉ ⲙⲛ̄ ⲡⲕⲁϩ. Ex eo intelligitur, priſcos Aegyptios, *principium* cuiuſque *rei* dixiſſe ⲧⲉ-ϩⲟⲩⲉⲓⲧⲉ, vel, quod plane idem eſt, ⲧ-ϩⲟⲩⲉⲓⲧⲉ, *T-hueite.* Nomen vero Aegyptiacum *Sothis*, Graeci ** nonnunquam efferunt Σώθην, ex quo non inepte colligas, in Aegypto quoſdam vocem illam pronuntiaſſe *Sothi*, alios vero *Sothe.* Hoc autem poſtremum eſſet *Thueite.* Ceterum vox Aegyptiaca ⲧϩⲟⲩⲉⲓⲧⲉ, proprie ſignificat *primam*, in genere foeminino, et ſubintelligitur aliquod ſubſtantiuum, vt loquuntur grammaticorum filii, generis foeminini. Non poteſt intelligi *dies*, nam vox Aegyptiaca, diem ſignificans, ⲡ-ⲉϩⲟⲟⲩ, ſemper effertur genere maſculino. Neque video, quodnam poſſit hic ſubſtitui aliud nomen, cui ⲧ-ϩⲟⲩⲉⲓⲧⲉ, *prima*, conueniat, niſi ϯ-ⲟⲩⲛⲟⲩ, *hora*, vox etiam foeminini generis. Etiam apud Scriptores exoticos, vbi adiectiuum aliquod numerale, abſolute et elliptice ponitur, ſaepius ſubintelligenda venit *hora*, vti in his TITI CALPVRNII *Ecloga* V. 60.

Verum vbi decliui iam NONA tepeſcere Sole
Incipiet, ſeraeque videbitur hora merendae.

Sic igitur ⲧ-ϩⲟⲩⲉⲓⲧⲉ proprie ſignificaret *horam primam*, ſiue diei, ſiue menſis, ſiue anni,

 ſiue

* Ita verba haec citata inueni in aliquo libro antiquo MS. in dialecto illa exarato.

** PLVTARCHVS *de ſolertia Animal.* p. 974.

ſiue denique etiam totius mundi. In dialecto communiori, ſiue inferioris Aegypti, vox Aegyptiaca effertur ⲦϨⲞⲨⲒⲦ, *t-huiti*, Luc. II. 2. Actor. XII. 10. Hoc videtur eſſe *Sothi*, vti prius *Sothe*, quemadmodum nonnulli vocem eandem pronuntiabant. Obſeruandum autem, literas has *Th*, et *S*, ſono ſibi inuicem perquam vicinas, in omnibus fere linguis, cumprimis vero Orientalibus, ſaepe permutari, ita vt litera eadem, a quibuſdam, vt *th*, ab aliis vero, vt *s*, et ab aliis denique, vt *t*, pronuntietur. Simili modo res etiam ſe habet in Aegyptiorum lingua. Vna eademque vox, a Graecis quibuſdam *Thuiti*, ab aliis vero *Suithi*, et contractius *Sothi* efferri poterat. Tandem etiam vocalis vltima *i*, et *e*, abiici coepit, quod in aliis quoque vocibus Aegyptiacis vſu venire, ex Coptorum libris certo nouimus. Sic igitur principium mundi, principium anni, principium menſium, a quibuſdam dictum fuit *Seth*, et *Soth*, ab aliis vero *Thoth*. Expoſitio haec mea, tanto probabilior erudito lectori videri poterit, quod * *Sothis*, de qua hic diſputamus, oriatur primo die illius Menſis, quem Aegyptii appellarunt *Thoth*, vel *Thoyth*. Vti igitur menſis ipſe, qui primus eſt menſium Aegyptiacorum, et a quo initia ducunt gentis huius anni, lingua ipſorum, recte dici potuit *Thoth*, vel *Thuit*, id eſt *Principium* temporis, ita prima quoque menſis huius dies, quae *primam horam* totius anni ſecum vehit, quod proprie ſignificat *Thuith*, eodem nomine quam optime inſigniri potuit. De hac vero obſeruatione arbitrari, penes eruditum lectorem eſto.

* In ſimiles fere cogitationes video incidiſſe etiam HENR. DODWELLVM in libro Anglico quem inſcripſit *a Diſcourſe concerning Sanchoniathons Phoenician hiſtory*, p. 25.

CA-

CAPVT III.

De Bubaſti, Aegyptiorum Numine, quod Graeci Dianam, ſiue Lucinam interpretantur.

Luna ſiue Iſis, ab Aegyptiis, pro diuerſa ad terram relatione, diuerſa nomina accipiebat. *Bubaſtis* referebatur ad *Lunam nouam*. §. 1. De *Bubaſti* Aegyptiorum Dea teſtimonia veterum. §. 2. Eam Graeci *Dianam* interpretantur. §. 3. Quia nempe Bubaſtis et virgo habebatur, et Luna, ac inſuper Lucina. §. 4. *Bubaſtis* erat aliquod *Lunae* Symbolum, ideoque certo ſenſu eadem cum *Iſide*, etſi huius perhiberetur filia. §. 5. Eaque de cauſa felis ipſi, ceu viua quaedam eius imago conſecrata erat. §. 6. Erat etiam eadem cum Aegyptiorum Ἐιλήθυια, ſiue *Lucina*, pluribus in locis culta. §. 7. De Sacris Lucinae huius antiquiſſimis et cruentis in Aegypto quaedam obſeruantur. §. 8. Lucina ſiue Bubaſtis Aegyptia, praeerat mulieribus parturientibus, et natiuitati infantum. §. 9. Erat autem *Bubaſtis*, ex ſententia Sacerdotum Aegyptiorum, proprie Symbolum Lunae nouae. §. 10. Nomen *Bubaſtis* Aegyptiacum explicatur. §. 11.

§. 1.

Luna, ſiue Iſis, ab Aegyptiis, pro diuerſa ad terram relatione, diuerſa nomina accipiebat.

Quemadmodum *Sol*, nomine *Oſiridis* apud Aegyptios inſignis, pro varia ad terram noſtram relatione, variiſque effectibus, nomina quoque diuerſa accipiebat, cultuque diſtincto concelebrabatur, ita *Lunae*, quam ab Aegyptiis nomine *Iſidis* religioſe cultam fuiſſe, cap. I. probauimus, idem etiam omnino contigit. Subinnuere hoc voluit CHAEREMON, *Sacrorum* in Aegypto

 Scriba,

Scriba, vbi asseruit, * *ea quae de Osiride et Iside perhiberentur, et fabulas Sacerdotales omnes ad Lunae modo crescentis, modo senescentis varietatem, et ad Solis cursum referri.* Vna igitur eademque Luna, in Sacris Aegyptiorum, alia quodammodo censebatur, quando e radiis solaribus egressa, noua apparebat, et crescere incipiebat, ideoque alio nomine, alioque cultu honorabatur: et rursus alia habebatur, quando pleno Orbe lucebat; sed et iam senescens, decrementa minabatur, mox secutura, nam et tum aliis decorabatur nominibus, alioque celebrabatur cultu. Si quid recte iudico, *Isis* siue *Luna*, quando noua apparebat, a Sacerdotibus Aegyptiorum dicebatur *Bubastis*; vbi vero lucis plenitudinem assecuta fuisset, *Buti* nomine celebrabatur. Vel, vt sententiam meam nonnihil distinctius explicem: Sacra *Bubasti* fieri solita, referebantur ad *Nouam Lunam*, illiusque effectus; Sacra vero *Buti* instituta, ad *plenam Lunam*, bonaque ab illa sperata. De Numine priori dicam hoc capite; sequenti vero disseram de posteriori

De Bubasti, Aegyptiorum Numine, testimonia veterum.

§. 2. Vt dictis, primo de *Bubasti*, fidem faciam, res paulo altius repetenda est. *Bubasteos* igitur, vt Numinis Aegyptiorum Sacrosancti, veterum complures mentionem faciunt. Inter illos antiquissimus est HERODOTVS, cuius en! verba e Lib. II. c. 137: Ἡ Βέβασις κατ' Ἑλλάδα γλῶσσαν ἐστι Ἄρτεμις. *Bubastis lingua graeca dicitur Diana.* Templum huic Deae splendidum ** in vrbe *Bubasto* aedificatum erat, cuius auctor idem, eodem Libro, cap. 138 meminit quodque illic describit. Idem cap. 156 ait: Ἀπόλλωνα

* in PORPHYRII Epistola ad Anebonem, praemissa Iamblicho de Myster. Pag. VII. VIII.

** Erat et in Praefectura Heliopolitana Arx, et in ea Templum τῆς ἀγρίας Βεβάστεως, *Bubasteos agrestis*, teste Epistola *Oniae* apud IOSEPHVM Antiqu. Lib. XIII. C. III. p. 638. Edit. Belgic.

λωνα καὶ Ἄρτεμιν Διονύσου καὶ Ἴσιος λέγουσι εἶναι παῖδας. Αἰγυπτιστὶ δὲ Ἀπόλλων μὲν Ὧρος, Δημήτηρ δὲ Ἶσις. Ἄρτεμις δὲ Βούβαστις. *Apollinem et Dianam Aegyptii dicunt Bacchi et Isidis liberos. Apollo vero Aegyptiace Horus dicitur: Ceres autem Isis: Diana vero Bubastis.* In honorem huius *Bubasteos*, siue *Dianae*, quotannis *Bubasti*, in Templo huic Numini dedicato, Sacra celebrabantur pompa solenni, ad quam ex tota Aegypto, tempore * HERODOTI, vsque ad septingenta hominum millia confluere solebant. Ad eam Pompam respicit forte OVIDIVS Lib. IX. Metam. v. 687.

Cum medio noctis spatio sub imagine Somni
Inachis ante torum pompa comitata Sacrorum
Aut stetit, aut visa est, inerant lunaria fronti
Cornua cum spicis nitido flauentibus auro,
Et regale decus; cum quo latrator Anubis,
SANCTAQVE BVBASTIS, variisque coloribus Apis,
Quique premit vocem, digitoque silentia suadet,
Sistraque erant: nunquamque satis quaesitus Osiris,
Plenaque somniferi serpens peregrina veneni.

Sacra igitur *Bubastia* per totam Aegyptum celebria erant inprimis et Sacrosancta, vsque adeo, vt OVIDIVS *Bubastin* non vereatur appellare *Sanctam.* Aeuo etiam ** DIODORI *Siculi* in manibus hominum erat Inscriptio quaedam, perantiqua vti ferebant, in qua laudi singulari ducebatur Isidi, quod *ipsi aedificata esset Bubastus*, vbi nempe tanta religione, a populo vndecunque commeante, coleretur. Ipsis quoque Graecis et Romanis, *Sacra* haec *Bubastia*,

* Vide eum Lib. II. cap. 60.
** Vide eum Lib. I. p. 24.

bastia, crebris sermonibus, non parum celebrata erant. Meminit eorum GRATIVS *de Venatione* v. 42.

> *Vix operata suo, SACRA ad BVBASTIA, lino*
> *Velatur sonipes aestiuae turba Canopi.*

Bubastin Aegyptiam, Graeci Dianam interpretantur.

§. 3. Numen hoc, quod auito Aegyptiorum sermone *Bubastin* nuncupatum esse vidimus, graeci Sacrorum interpretes in Aegypto, *Dianam* interpretari consueuerant, idque HERODOTVM testari intelleximus. Sicubi ergo veteres de *Diana* Aegyptiorum loquuntur, non aliam, quam hanc nostram *Bubastin* intelligunt. Equidem si IVVENALEM audimus, *Dianam* Aegyptii omnino non coluerunt. Est notissimus hic eius versus:

> * *Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.*

Sed potest hic esse verborum illorum sensus, oppida permulta colere *canem*, *Anubim* videlicet, de quo plura dicentur Libro V, in quibus tamen nullus *Bubasti*, vel *Dianae*, cultus offerretur. Aut potuit Poëta id intelligere de *Diana* Graecorum et Romanorum, montium nemorumque custode, et venatorum Praeside, quam sane in *Bubasti* sua, Aegyptii non venerabantur. Forte etiam tempore illo, quo scribebat IVVENALIS, *Sacra Bubastia*, olim Aegyptiis Sacrosancta, summaque solennitate ac laetitia celebrata, a pristino splendore magnopere desciuerant, neglectaque iacebant. Neque etiam Scriptor aliquis aetate illa iunior, nunc mihi succurrit, qui de Sacris illius Deae, ceu suo etiamnum aeuo celebratis, loquatur. Non mediocriter suspicionem hanc auget STRABO, ** qui loquens de Vrbe

* Satyra XV. 8. ** Lib. XVII. p. 553.

be *Bubasto*, solum eius nomen commemorat, Templi vero ibidem visendi sumtuosi et vere admirandi, mentionem plane nullam iniicit. Quicquid tamen sit, illud dubio omni carere debet, Graecos Numen Aegyptiorum sanctissimum, *Bubastin*, interpretari solere *Dianam*. Vnde STEPHANVS Ethnicographus, loquens de *Bubasto*, vrbe Aegypti inferioris, ait, nomine hoc venire *et vrbem et Templum Dianae*, innuens, de quo dubitandi locus nullus est, nostram *Bubastin*. Sic et Graeci alii, qui hanc tantum inter suam *Dianam*, Aegyptiorumque *Bubastin* differentiam obseruant; quod * cum illa perhiberetur filia *Latonae*, haec *Baccho*, id est *Osiride*, et *Cerere*, siue *Iside* prognata traderetur. Ex eo igitur ratio petenda est, quod quidam *Artemisiam* herbam ** appellauerint *Bubastheos cardiam*, id est *cor Bubastheos*. Nam herba illa graece nomen habuit *Artemisiae*, *** *ex nomine Dianae, quae graece* Ἄρτεμις *dicitur*. Et idem plane Aegyptiis sonabat *Bubastis*. Eodem spectant fabulae Graecorum, de Diana in felem conuersa, vt Gigantum tyrannidem et tremendos impetus salua euaderet. Rem prolixe narrat OVIDIVS Metam. Lib. V. vbi et haec occurrunt v. 329.

Delius in coruo, proles Semeleia capro,
Fele soror Phoebi, niuea Saturnia vacca,
Pisce Venus latuit, Cyllenius Ibidis alis.

Quibus

* HERODOTVS Lib. II. c. 156. PAVSANIAS in Arcadicis. Vtriusque loca videbis descripta infra cap. IV. §. 4.

** APVLEIVS de herbis cap. 10. vbi tamen in Editione mea pessime legitur *busbastheos cardiam*. Lege, vti hic scriptum dedi.

*** Idem ibidem cap. 12.

Quibus consentiunt ea quae ex NICANDRO refert ANTONINVS LIBERALIS in *Metamorph.* Fab. XXVIII. Nominantur illic Dii, qui vim Typhonis euasuri, in Aegyptum aufugientes, formam mutarunt. Καὶ Ἀπόλλων μὲν ἐγένετο ἱέραξ, Ἑρμῆς δὲ Ἶβις, Ἄρης δὲ λεπιδωτὸς ἰχθυς, Ἄρτεμις δὲ * αἴλουρος. *Apollo mutatus est in accipitrem, Mercurius in Ibin, Mars in piscem Lepidotum, Diana in felem.* Nam haec respicere ad Dianam non Graecorum; verum Aegyptiorum, siue *Bubastin*, allata ex LIBERALI verba, iam sic planum faciunt, idque ex eo non leuiter confirmatur, quod perhibeatur, mutationem illam contigisse, cum *Typhon* Deorum inimicus eos persequeretur. Sciunt etiam eruditi, non quidem Dianae Graecanicae, at *Bubasti* Aegyptiorum, felem habitam fuisse sacram, eiusque viuam quandam imaginem. Et hinc sine dubio est, quod ** quidam memoriae prodiderint, *Bubastin* lingua Aegyptiorum *felem* dici, quod tamen secus se habere, infra videbimus. Id vero certum est, incolas vrbis *Bubasti*, feles, in honorem Deae suae, tanto in pretio habuisse, *** vt eas post mortem, ceu sacras, multo sumtu conditas, sepulchris intulerint. *Bubasteos* vero Deae simulachra, aut in speciem felis fingebantur, † qualia adhuc passim visuntur, aut vbi etiam cetera quidem

* Ita locum hunc correxit SAM. BOCHARTVS Hierozoic. Part. II. col. 63. cum antea legeretur σίλουρος, eumque sequuntur eruditi omnes. Adde HYGINI Poëtic. Astron. Lib. II. c. 28.

** STEPHANVS in Βούβαστος.

*** HERODOTVS Lib. II. c. 67.

† Vide *Tabulam Bembinam* Segmento III. Figura T. T. et *l'Antiquité expliquée* de MONTFAVCON To. II. Tab. CXXVI. Num. 5.

dem formam corporis humani prae ſe ferrent, * iis tamen caput felinum imponebatur.

Bubaſtin Graeci dixerunt Dianam, quod et virgo eſſet, et Luna haberetur, ac inſuper Lucina.

§. 4. Verum quam tandem putabis fuiſſe *Bubaſteos* Aegyptiacae cum *Diana* Graeca ſimilitudinem aut affinitatem? vt duo haec Numina inter ſe comparari, ac veluti permutari potuerint, vtque prior nomine poſterioris donaretur. Eſt inter Numen vtrumque aliqua diſcrepantia, quam in antecedentibus verbulo tetigimus. Nam alium Graeci *Dianae* ſuae ortum aſſignant, ex Ioue ſcilicet et Latona, alium Aegyptii Deae *Bubaſti*, ex Oſiride nempe et Iſide, §. 3. Aliam quoque Dianae Graeci curam imponunt, aliud veluti regnum attribuunt, volunt namque imperio eius ſingulariter ſubeſſe montes, nemora, fontes, feras, et quicquid ad venationem pertinet. Eruditis ignota non eſt *Diana venatrix* Graecorum et Romanorum. Horum vero omnium veſtigium plane nullum in Theologia Aegyptiorum mythica reperio. At ſunt tamen quaedam Numini vtrique communia, in quibus *Dianae* conuenit cum *Bubaſti*. Nam 1) *Dianam* Graeci fingunt virginem puram, caſtam, intactam: Ideoque a CALLIMACHO, Hymno in Dianam v. 6 introducitur a Ioue hoc petens

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον ἄππα φυλάσσειν.

Da mihi Pater virginitatem in aeternum cuſtodire.

Ad quem locum plura huc ſpectantia dabit in Commentario EZECHIEL SPANHEMIVS. Idem omnino in fabulis Sacerdotalibus de *Bubaſti* tradebatur. Nullus certe ipſi tribuitur maritus, liberi nulli. Et

* MONTFAVCON Diar. Italic. p. 227. et eiuſdem *Antiquité expliquée*, loc. cit. num. 7. Adde PIGNORII Expoſit. Tab. Iſiacae p. 66. Edit. Amſtel.

Et non alia quam haec videtur fuiſſe cauſa, quod OVIDIVS Deam hanc *ſanctam Bubaſtin* dicendam eſſe cenſuerit, §. 2. * Apud Romanos enim *Sancta* et *Virgo* aequipollent, eſtque *ſancta pudicarum apud eos appellatio.* 2) *Diana* Graecis erat Symbolum aliquod Lunae, cuius vim et poteſtatem in illo religioſe venerabantur, quod vel Simulachra eius ſatis ſuperque teſtantur, quippe quae Lunam corniculatam in capite vt plurimum gerunt. Conſentit in eo tota Graecorum Theologia Phyſica, ex cuius praeceptis CICERO ſcribit de *natura Deorum* Lib. III. cap. 20. *Lunam Graeci Dianam putant.* Et OVIDIVS Metam. Lib. XV. 196.

Nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
Eſſe poteſt vnquam: ſemperque hodierna ſequente,
Si creſcit minor eſt; maior, ſi contrahit orbem.

Et quid rei omnibus notae diutius inhaeream? *Bubaſtin* vero Aegyptiorum filiis nihil aliud fuiſſe, quam aliquod Lunae Symbolum, mox liquido probabitur, §. 5. 3) Graeci, quod mireris, ** Dianae, quantumuis virgini caſtae et pudicae, munus impoſuere obſtetricis, vnde ei nomen εἰληθύιας, vt Romani *Lucinae*, proprium eſſe voluerunt. Nam *** εἰλήθύιαι ſunt αἱ ἐπὶ τῶν τικτουσῶν θεαὶ, *Deae, quae mulieribus parientibus praeſunt.* HORATIVS ergo *Dianam* ſic precatur Carmin. Lib. III. Od. XXII.

Montium cuſtos nemorumque virgo
Quae laborantes vtero puellas
Ter vocata audis, adimiſque letho
Diua triformis.

Ad

* SPANHEMIVS ad Callimachum loc. cit. p. 126.
** PLATO in *Theaeteto*, p. 71. Ed. graec. Baſil. Vide inprimis SPANHEMIVM in Callim. p. 148.
*** HESYCHIVS in hac voce.

Ad quae verba haec commentatur *vetus Scholiastes* Cruquianus: *Ipsa quoque Lucifera, quod parientibus lucem ferat, vnde Lucina a parturientibus inuocatur, quod ideo ei datum est, quod prior a Latona Matre edita, in fratris Apollinis partu, eam iuuerit, et parturienti praestiterit ei obstetricis officium.* In *Carmine Seculari* Poëta idem Deam istam his versibus compellat:

Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithya, tuere matres:
Siue tu Lucina probas vocari,
Seu genitalis.

Id vero est, quod etiam Aegyptii de sua *Bubasti* praedicabant, in cuius tutela puerperas, et infantes partu in lucem edendos, esse volebant. Extat * NICARCHI Epigramma in mulierem, quae a nemine adiuta, fausto partu, citra laborem filiam pepererat, cuius hi sunt versus vltimi:

Οὕτω Βέβασις καταλύεται. εἰ γὰρ ἑκάστη
Τέξεται ὡς αὐτὴ, τὶς θεοῦ ἐστὶ λόγος;

Hoc modo Bubastis inutilis redditur. Nam si mulier quaeuis
Sic pepererit, vt Philaenium, quis rationem habebit Deae?

Vide et quae dicentur §. 5. Huc etiam pertinent, quae veteres de Aegyptiorum Εἰληθυίᾳ memoriae prodiderunt, quae alia esse non potest, quam nostra *Bubastis*, et de qua nos §. 7 agemus. Haec fere sunt, quae de *Bubasti* dicenda erant. Ea tantum distinctius nonnihil euoluenda, bonis argumentis com-

* in *Anthologia* Graeca, Lib. I. Cap. LXXII. Epig. III. p. 154. Edit. Wechel.

communienda, et nonnullis obseruationibus illustranda esse arbitror.

Bubastis erat symbolum aliquod Lunae, ideoque certo sensu cum Iside eadem, etsi huius perhiberetur filia.

§. 5. *Bubastin* igitur Aegyptiorum, ad ipsorum *Isin*, siue *Lunam* referri, aut re ipsa nihil aliud esse, quam Symbolum *Lunae*, in certa quadam ad terram nostram relatione spectatae, certum est, multisque rationibus probari potest. Euidens profecto est, in vetustis Aegyptiorum Monumentis, *Isidem* eandem nonnunquam haberi cum *Bubasti*, et Bubastin vice versa eandem cum Iside. Nam Inscriptio illa antiqua, cuius ex DIODORO mentionem feci §. 2, affirmat, *Bubastum vrbem, Isidi esse aedificatam*, adeoque etiam consecratam. Scimus autem ex historia, Deae, quae in vrbe illa praecipue honorabatur, et a qua nuncupata etiam fuit *Bubastus*, proprium nomen extitisse *Bubastis*. §. 2. *Isis* ergo et *Bubastis* hic designant vnum idemque Numen. De *Bubasti* porro obseruauimus §. 4, quod adesse credita fuerit mulieribus parturientibus, et Aegyptiorum *Ilithya*, siue *Lucina* ab omnibus habita. Hoc vero OVIDIVS refert ad *Isidem*. Hanc enim inuocat, vt Corinnam parturientem adiuuet.

* *Isi, Paraetonium, genialiaque arua Canopi*
Quae colis et Memphim, palmiferamque Pharon
Per tua sistra precor, per Anubidis ora verendi:
Sic tua Sacra semper pius Osiris amet,
Pigraque labatur circa donaria serpens,
Et comes in Pompa corniger Apis eat.
Huc adhibe vultus: et in vna parce duobus.
Nam vitam dominae tu dabis: illa mihi.
Lenis ades, precibusque meis faue Ilithyia.
Digna est, quam iubeas muneris esse tui.

Et

* Amorum Lib. II. Eleg. XIII.

Et in his *Isidem* cum *Bubasti* permutari atque confundi, manifestum est. Possentque, si res id poscеret, * plura in eundem sensum adferri. Verum poteritne *Bubastis* eadem esse cum *Iside*, cum in fabulis Aegyptiorum Sacris, illam huius venditatam fuisse nouerimus filiam? §. 3. An filia cum matre sua censeri poterit, hoc sensu, eadem? Si ea, quae de *Bubasti* et *Iside* in fabulis Sacerdotum apud Aegyptios tradi solebant, historice explicanda, vel ex historia antiqua Aegyptiorum illustranda essent, absurdus videri possem, talia asserendo. At in Theologia Aegyptiorum Symbolica, haec locum habere sine vllo incommodo possunt. Sicut enim *Horus*, qui re ipsa erat censebaturque *Sol*, non minus atque *Osiris*, ** huius tamen dici filius recte poterat, ita non minus apte *Bubastin* perhibere filiam *Isidis* licebat, etsi vtraque Symbolum aliquod esset *Lunae*. Nempe post coniunctionem Solis cum Luna, quod est veluti vtriusque connubium, Luna e radiis Solaribus emergens, noua apparet, eundoque crescit, et tum Stylo symbolico, velut recens nata, considerari potest. Notum sane est Studiosis rerum Iudaicarum, Hebraeorum Magistros ipsam *nouam Lunam*, siue coniunctionem Solis cum Luna *** appellare מולד, *natiuitatem*, vel *Lunam recens natam*. Sic etiam Poëtae loquuntur, quos inter HORATIVS ita canit *Carminum* Lib. III. Oda XXIII.

Coelo supinas si tuleris manus
NASCENTE LVNA, rustica Phidile.

En!

* Vide supra Lib. I. cap. V. §. 12. collat. cum 7.
** Vide supra Lib. II. cap. IV. §. 11.
*** MAIMONIDES *de consecratione Calendarum* passim. BVXTORFFIVS in Lexico magno Talmudico voce מולד, col. 955.

En! habes *Lunam nascentem.* Quod sic *vetus Scholiastes* explicat: *Solent rusticae mulieres in initio primae Lunae ad coelum effundere preces.* Quibus iunge haec LVCRETII Lib. V. v. 749.

> *Quo minus est mirum, si certo tempore LVNA*
> *GIGNITVR, et certo deletur tempore rursus.*

Cum vero *Bubastis*, quod mox ostendemus, Symbolum proprie fuerit Aegyptiis *Nouae Lunae*, eaque post congressum Solis cum Luna, tanquam recens nata in coelo appareat, et ab illo tempore incrementa capiat, iam vides, quomodo in Theologia Sacerdotum Symbolica, *Bubastis*, perquam commode, *Osiridis*, id est *Solis*, et *Isidis*, siue *Lunae* potuerit dici filia.

Eaque de causa, Bubasti felis, tanquam viua eius imago consecrata erat.

§. 6. Fatendum igitur est, *Bubasteos* Numen, ex Aegyptiorum sententia, respectum habuisse ad Lunam, aut habitam fuisse ipsam *Lunam*, nempe in certa quadam relatione ad terram nostram spectatam. Mirifice id illustrat animal Deae huic dicatum et proprium, *felis* videlicet, quam viuam quandam eius imaginem esse asseuerabant Aegyptii. §. 3. Sunt enim prorsus mira, quae de animalis huius ad Lunam relatione, literis mandarunt veteres. Ea omnia ex Aegyptiorum disciplina fluxisse, nullus dubito, et satis superque ex illis intelligere licet, qua de causa gentis huius Sacerdotes, *felem Lunae* voluerint esse Symbolum. Quaedam, vt dictis fides constet, hic adferre, superuacaneum non erit. Memorabilis est locus apud DEMETRIVM, quem cognominant *Phalereum*, de Elocutione §. 159. Edit. Oxon. Πολλοὺς δὲ καὶ (μύθους) προσπλάσσομεν προσφόρους καὶ οἰκείους τοῖς πράγμασιν. ὥσπερ τις περὶ αἰλούρου λέγων, ὅτι συμφθίνει τῇ σελήνῃ καὶ ὁ αἴλουρος, καὶ συμπαχύνεται, προσέπλασσεν, ὅτι

ἔνθεν

ἔνθεν καὶ ὁ μῦθός ἐστιν, ὡς ἡ σελήνη ἔτεκε τὸν αἴλουρον. — ὁ μῦθος ἐμφαίνει χαρίεν τι, αἴλουρον ποιῶν σελήνης παῖδα. *Multas autem praeterea fabulas fingimus vtiles et accommodatas rebus: veluti quidam de fele dicens, quod vna cum Luna extenuaretur, et pinguesceret, adfinxit: hinc et fabula exorta est, Lunam peperisse felem. —— Fabula illa prae se fert lepidum quiddam, dum facit felem Lunae foetum.* Fingit auctor hic, elegans ceteroquin lectuque dignus, fabulam de fele, quod eius pinguedo cum Luna et crescat et decrescat, ab oratore quodam excogitatam esse, in quo vtique fallitur. Nam id ex veteribus multi memoriae prodidere, neque dubito, quin fabula illa originis sit Aegyptiacae, sicut et illa, quae ibidem subiungitur, de Fele Lunae filia. An non enim lectori sagaci confestim subolet, respici ad illam Aegyptiorum traditionem sacerdotalem, *Bubastin*, quae sub imagine felis repraesentabatur, aut cuius imago erat viua felis, §. 3, filiam esse *Isidis*, id est *Lunae*, §. 5? Fabulam aliam, ad idem negotium spectantem, adfert DAMASCIVS in *vita Isidori*, his fere verbis: * *Felem aiunt Lunae dies numerare foetibus, quos edit. Septem enim primo, sex partu secundo, tertio quinque, quarto quatuor, quinto tres, sexto duos, septimo vnum, et tot esse foetus felis, quot habet Luna dies.* Lunae enim dies sunt XXVIII, et tot hic numerantur foetus, quos successiue felis edere soleat. Similia habet PLVTARCHVS, vbi rationem reddit, cur in Sistris Isiacis, felis fingi sculpique soleat, *de Is. et Osir.* p. 376. *Felis*, inquit, *Lunam repraesentat, ob animalis istius varietatem, ac vim noctu agendi, et foecunditatem. Dicitur enim vnum principio catulum parere, deinceps duos, tres, quatuor, vnoque subinde*

* apud PHOTIVM Cod. CXLII. p. 1047.

inde plures, donec septem vno partu edat. Itaque XXVIII *parit, qui est numerus dierum Lunae. Verum hoc fortassis fabulae sit similius. Sed * felis oculorum pupillae impleri dilatarique videntur, sub plenilunium, et Lunae lumine decrescente, attenuari atque languescere.* Crediderunt itaque veteres, idque haud dubie ex disciplina Aegyptiorum acceperunt, singularem prorsus esse felis cum Luna consensum, et quasi συμπάθειαν, cumque illi animal hoc, *Bubasti* suae consecratum voluerint, eiusque imaginem inprimis sanctam habuerint, quis dubitet, quin aliquam Lunae virtutem ac potestatem, in Dea illa reueriti fuerint, populoque colendam proposuerint? Neque parum hoc ex ipso *Bubasteos* nomine illustrare possumus. Verum ea de re postea videbimus.

Bubastis eadem erat cum Aegyptiorum Εἰληθύια, siue Lucina, pluribus in locis culta.

§. 7. Omittere hic nequeo, veteres subinde mentionem iniicere Deae cuiusdam Aegyptiorum, quam Graeci Εἰληθύαν vocant, et a qua vrbs Εἰληθύας Aegypti superioris, nomen accepit. DIODORVS *Siculus* Deam hanc antiquioribus Numinibus Aegypti accenset, p. 12. *Aegyptii*, inquit, *Nilum suum pro Oceano habent, ad quem etiam Dii sint orti: et ex omnibus totius Orbis Prouinciis, aiunt in sola Aegypto, multas esse vrbes, ab ANTIQVIS DIIS, vt Ioue, Sole, Herme, Apolline, Pane, EILITHYIA, aliisque pluribus conditas.* Vrbs illa *Ilithyiae*, de qua auctor laudatus loquitur, sita erat, vt dixi, in Aegypto superiori, vbi eam in Praefectura Thebaea locat PTOLEMAEVS p. 122. Similiter STRABO Lib. XVII. p. 562: *Post Latopolin sequitur vrbs Ilithyiae*, (siue Lucinae) *et Templum.*

* GELLIVS Noct. Attic. Lib. XX. cap. 8. et PROCLVS in Hesiodi Opera et dies Pag. CCII. Edit. Venetae Trincauelli.

plum. Sacra in Templo huius vrbis Ilithyiae fieri solita, erant deteſtanda, nam cruore humano altaria polluebantur. Ex MANETHONE refert id PLVTARCHVS de Iſ. p. 380: Καὶ γὰρ * ἐν Εἰληθύας πόλει ζῶντας ἀνθρώπȣς κατεπίμπρασαν, ὡς Μανέθων ἱςόρηκε, Τυφωνίȣς καλȣ͂ντες, καὶ τὴν τέφραν αὐτῶν λικμῶντες ἠφάνιζον καὶ διέσπειρον. *In vrbe Ilithyiae viuos combuſſerunt homines, vt Manetho ſcribit, Typhonios appellantes, et cinerem eorum ventilando diſſiparunt, atque aboleuerunt.* Quinam vero ſint *homines* illi *Typhonii*, qui viui comburebantur, id docebit nos in his DIODORVS: ** Τῶν ἀνθρώπων τȣ̀ς ὁμοχρωμάτȣς τῷ Τυφῶνι, τὸ παλαιὸν ὑπὸ τῶν βασιλέων φασὶ θύεσθαι πρὸς τῷ τάφῳ τȣ͂ Ὀσίριδος. *Homines quoque aiunt eiuſdem, quem Typhon habuit, coloris, antiquitus ad Oſiridis tumulum a regibus mactatos eſſe.* Nempe *** *Typhon colore erat rufus, ideoque eorum conſuetudinem vitabant Aegyptii, qui tales etiam eſſent adſpectu.* Neſcio tamen, num PLVTARCHVS paulo ante adductus, mentem MANETHONIS aut peruiderit, aut accurate expreſſerit. Nam PORPHYRIVS, Scriptor ſane diligens magnique pretii, rem eandem ex MANETHONE, ſed paulo aliter, hunc nempe in modum, refert: † Κατέλυσε δὲ καὶ ἐν Ἡλίȣ πόλει τῆς Αἰγύπτȣ, τὸν τῆς ἀνθρωποκτονίας νόμον Ἄμωσις, †† ὡς μαρτυρεῖ Μανεθώς. —— Ἐθύοντο δὲ τῇ Ἥρᾳ καὶ ἐδοκιμάζοντο, καθάπερ οἱ ζητȣ́μενοι καθαροὶ μόσχοι καὶ συσφραγιζόμενοι· ἐθύοντο δὲ

E 3 τῆς

* Ita hic et recte omnino legit MARSHAMVS in *Canone Chronico* p. 316.

** Lib. I. p. 79.

*** PLVTARCHVS de Iſide p. 362. 364.

† *de Abſtinentia* Lib. II. p. 223. Edit. Lugdun. et apud EVSEBIVM Praepar. Euang. Lib. IV. cap. XVI.

†† Sic ex EVSEBIO repoſui.

*τῆς ἡμέρας τρεῖς, ἀνθ' ὧν κηρίνας ἐκέλευσεν ὁ Ἄμωσις τὰς ἴσας ἐπιτίθεσθαι. Amosis Heliopoli in Aegypto, ritum legemque mactandi homines sustulit, sicut testatur Manetho. —— Sacrificabantur autem Iunoni, iique ante non aliter explorabantur, * atque id in vitulis fieri solet, sollicite conquisitis, ac deinde obsignatis. Tres autem quouis die mactabantur, in quorum locum Amosis totidem imagines cereas hominum, illis magnitudine aequales substitui iussit.* Videmus et hic MANETHONEM citari, vti a PLVTARCHO. Sed hic tamen ex illo auctore refert, Sacra ista immania fieri consueuisse in *vrbe Ilithyiae.* At PORPHYRIVS, ex eodem Scriptore, aliam vrbem, *Heliopolin*, nominat, in qua crudele illud spectaculum editum fuerit. Dici tamen posse reor, MANETHONEM non vno in loco, de barbara priscorum Aegyptiorum ἀνθρωποθυσίᾳ egisse. Forte, quod etiam ** MARSHAMO placet, olim et in *vrbe Ilithyiae*, et *Heliopoli* pariter, homines immolare moris fuit, et vtrumque hoc Sacerdos Aegyptius, sed, vt videtur, locis diuersis memoriae mandauerat. Praeterea vero aliam Deam PLVTARCHVS, aliam PORPHYRIVS ex MANETHONIS testimonio, nominat, in cuius honorem Sacra illa execranda fuerint instituta. PLVTARCHVS, dum testatur Sacra haec minime sacra, in *vrbe Ilithyiae* celebrari consueuisse, satis innuit, Deam fuisse *Ilithyiam*, cui carne humana litabatur. PORPHYRIVS vero credere nos iubet, victimas humanas *Iunoni*, tempore illo antiquissimo offerri solitas fuisse. Suspicor, MANETHONEM re ipsa locutum esse de *Ilithyia*, cui scimus in Aegypto Templa erecta dedicataque fuisse, et quae Heliopoli etiam verosimiliter altaria cul-

* Vide PLVTARCHVM de Iside p. 363.
** in *Canone Chronico* p. 317.

cultumque habuit. Apud Graecos vero Ἐιλήθυα, ſicut apud Romanos *Lucina*, dicebatur non modo *Diana;* verum et *Iuno.* De *Diana* iam vidimus §. 4. De *Iunone* res eſt non minus certa, neque ignota. Refert itaque DIONYSIVS *Halicarnaſſeus*, Antiqu. Rom. Lib. IV. p. 220, Seruium Tullium ſtatuiſſe, quantum aeris quiuis pro liberis recens natis inferre deberet εἰς τὸν τῆς Ἐιληθύας θησαυρὸν, ἣν Ρωμαῖοι καλȣσιν Ἥραν Φωσφόρον, *in aerarium Ilithyiae, quam Romani Iunonem Lucinam vocant.* Et tritae ſunt illa *Glycerii* * apud TERENTIVM voces:

Iuno Lucina fer opem; ſerua me obſecro.

Eſt igitur Ἐιλήθυα nomen tum *Iunonis*, tum *Dianae*, atque vtrouis modo reddi poteſt. PORPHYRIVS ergo iure ſuo vtens, *Iunonem* interpretatus eſt Ἐιλήθυαν. Sequitur ex eo, *Ilithyiam* Templum habuiſſe aut Sacellum, Heliopoli antiquiſſimum, in quo more impio Deae illi olim mactarentur homines. Rei huius, niſi me fallit opinio, veſtigium non ita obſcurum deprehendimus in HORAPOLLINE, Hieroglyph. Lib. I. c. X. *Aiunt*, ita is, *felem marem, iuxta varium Solis habitum et curſum pupillas commutare, ad ortum quidem Solis mane nonnihil extendi, ſub meridiem velut rotundas fieri, Sole ad occaſum vergente, obtuſiores, obſcurioreſque apparere. Vnde et quae apud Heliopolin eſt Dei Solis Statua, ſpeciem felis prae ſe fert.* Monere autem hic me oportet, haec vere ſingularia eſſe, omnibuſque aliis penitus indicta. Nam 1) felis naturam omnes, non cum Solis; ſed Lunae natura comparant, et ipſas has in pupillis mutationes, ad Lunae incrementa aut decrementa referunt. §. 6. 2) Felis apud Aegyptios,

* in *Andria* Act. III. Scena I.

ptios, non Solis, verum Lunae, siue Bubasteos habebatur imago et Symbolum, quod Scriptores permulti, aut conceptis verbis docent, aut satis innuunt, §. 3. 3) Animal Soli dedicatum Heliopoli, quod eius dicere possis imaginem atque Symbolum, erat non felis: verum * leo. 4) Scimus autem porro ex testimonio MANETHONIS, et PORPHYRII, *Iunonem* vel Ἐιλήθυιαν Templum aut Sacellum habuisse Heliopoli, hanc vero Ἐιλήθυιαν Aegyptiam, non aliam esse, quam *Bubastin*, docebimus §. 9. Et huic denique sacram et propriam fuisse *felem*, ex bonis Scriptoribus euicimus §. 3. Qui haec attente perpendet, mihi non ita difficulter largietur, HORAPOLLINEM, aut graecum eius interpretem, PHILIPPVM, errore aliquo μνημονικῷ seductum, *Soli* maxime sane Heliopoli culto, id tribuisse, quod adscribendum erat *Ilithyiae*, siue *Bubasti*, quam in eadem vrbe ritibus solennibus olim quoque placatam fuisse, aut ignorabat, aut obliuioni tradiderat.

De Sacris Lucinae huius in Aegypto, antiquissimis et cruentis, quaedam obseruantur.

§. 8. Quid vero iudicandum esse putabimus de abominandis victimis humanis, Ilithyiae, id est, vt interpretor, *Bubasti*, in Aegypto offerri solitis? Quando hic manifestus veteres inter dissensus apparet, aliis rem hanc affirmantibus, aliis negantibus, operae pretium fuerit disquirere, quibusnam potius fidem adhibere debeamus. HERODOTVS, cuius in rebus huiuscemodi non exigua est apud me auctoritas, negat, consuetudinem talem in Aegypto vnquam fuisse vsu receptam. Negat, quod Graeci quidam asseuerabant, Herculem, dum in Aegypto peregrinaretur, in vincula datum, ac sacrificio solenni reseruatum fuisse, addita hac ratione: ** *Quum haec dicunt Graeci, videntur mihi se et naturae Aegyptiorum,*

* AELIANVS de Anim. Lib. XII. c. 7.
** HERODOTVS Lib. II. c. 45.

ptiorum, et morum apud ipſos receptorum prorſus ignaros oſtendere. Quibus enim nullam pecudem fas eſt immolare, praeter ſues, boueſque mares, ac vitulos, ſi modo puri mundique ſint, et anſeres denique, qua ratione ii immolarent homines? Idem teſtatur quoque MACROBIVS Saturnal. Lib. I. c. VII. cuius tamen verba cum aliqua cautione accipienda ſunt. Ita autem illa ſe habent: *Quia nunquam fas fuit Aegyptiis, pecudibus aut ſanguine, ſed precibus et ture ſolo placare Deos, his autem duobus aduenis* (Serapidi et Saturno) *hoſtiae erant ex more mactandae: fana eorum extra Pomoerium locauerunt, vt et illi ſacrificii ſolennis ſibi cruore colerentur, nec tamen vrbana Templa morte pecudum polluerentur.* In eo, nimium feſtinando, aberrauit auctor alias laudatiſſimus, et quantiuis pretii, quod ex Saturno et Serapide, duos aduenas confinxerit, cum hic quidem, *Saturnus* et *Serapis* vnum tantum Numen deſignent. Deinde animaduerſione dignum quoque eſt, quod Aegyptiis omnem funditus ſacrificiorum cruentorum vſum denegauerit, cum tamen ſatis notum eruditis ſit, animalia quaedam, ſecundum Aegyptiorum leges ſacras, Diis legitime immolari ſolita, excipienda omnino fuiſſe. Id tum ex HERODOTO, cuius verba attulimus, et in vniuerſum ex tota Aegyptiorum hiſtoria, certum plane et teſtatum eſt. Illud vero Scriptor hic optimus, non obſcure innuit, a victimis humanis Aegyptios ſemper abhorruiſſe. Quid vero tum de MANETHONE, et, qui ſua forte ex MANETHONE hauſit, DIODORO fiet, quorum in contrarium teſtimonia protulimus §. 7? Sane omne hoc quicquid eſt, videtur ad vnius MANETHONIS teſtimonium auctoritatemque redire. Mihi vero compertum eſt, huiuſce viri teſtimonium, fidei ſaepenumero eſſe vehementer ſubleſtae. Idemque de illo eius teſtimonio, quod nunc excu-

 timus,

timus, dici etiam poſſe, non immerito ſuſpiceris. Multa ſane eam in rem adferri hic poſſent. Sed vbi tamen omnia ſeria aeſtimatione expendo, hic quidem MANETHONIS fidem a ſuſpicione ſiniſtra liberare malim. Nimirum, quod ſcite * MARSHAMVS obſeruauit, *Sacri horrendi veſtigium apud Aegyptios in victimarum ſigillo manſiſſe videtur.* ** *Sacerdotes enim, οἱ σφραγισαὶ dicti, bouem qui immolandus eſſet, ſigillo impreſſo notabant. In ſculptura autem ſigilli, vt retulit Caſtor, exprimebatur homo in genua deſidens, manibus poſt tergum deductis, enſe iugulo imminente.* Et ſane Amoſis, qui execranda ſacrificia humana ſuſtulit, aliquam tamen imaginem et memoriam barbari ritus ſupereſſe voluit. §. 7. Praeter illud rei huius veſtigium, quod MARSHAMVS nos notare iuſſit, aliud inſuper videor mihi inueniſſe, in placentis illis, quibus in certis quibuſdam ſacrificiis vti conſueuerant Aegyptii. De illis ita PLVTARCHVS de Iſide p. 362. *In ſacrificiis, quae menſibus Payni et Phaophi peragunt, placentas coquunt, quae pro inſigni aſinum vinctum impreſſum habent.* Inſigne igitur, placentis his impreſſum, *aſinus* erat *vinctus*, id eſt *Typhon*, quem Aegyptii Symbolo aſini adumbrare et repraeſentare ſolebant, qua de re loco ſuo plura dicemus. Et vero illi, quos olim in Aegypto viuos comburebant, dicebantur *Typhonii*, huic nempe Genio malefico ſimiles, quos Symbolo *aſini vincti*, vtpote miſeras mortique deſtinatas victimas, deſignatos fuiſſe, mihi plus quam probabile videtur. Non mediocre, id quod dixi, ex eo robur accipit, quod ex teſtimonio SELEVCI *Theologi* conſtet, placentas has, in Aegypto, victimis humanis, inque earum locum ſuc-

* in *Canone Chronico* ad Sec. XI. p. 317.
** PLVTARCHVS de Iſide p. 363.

ſucceſſiſſe. Docet hoc ATHENAEVS Lib. IV. p. 172. Πεμμάτων δὲ πρῶτον φησὶ μνημονεῦσαι Πανύασιν Σέλευκος, ἐν οἷς περὶ τῆς παρ' Αἰγυπτίοις ἀνθρωποθυσίας διηγεῖται, πολλὰ μὲν ἐπιθεῖναι λέγων Πέμματα. Si quis verba haec cum iis PORPHYRII conferat, in quibus MANETHONEM citat, et quae attulimus §. 7, videbit illico, in illis ATHENAEI aliquid deeſſe. Res eſt euidens. Exiſtimem autem, hoc fere modo ſcripſiſſe noſtrum: Πολλὰ μὲν ἀντὶ ἀνθρώπων, πάλαι θυθέντων, ἐπιθεῖναι λέγων πέμματα. Locum ſic iam verto: * *Seleucus ait, Panyaſin primum placentarum mentionem feciſſe, vbi de victimis humanis, in Aegypto offerri olim ſolitis, narrat, dicens loco hominum immolatorum, poſtea placentas multas oblatas fuiſſe.* Verum cur tandem HERODOTVS, qui, quae hac de re literis prodidit, a Sacerdotibus in Aegypto accepiſſe videtur, cur, inquam, Herodotus pernegat, in Aegypto, ſacrificia humana vnquam, temporibus etiam antiquioribus, admiſſa fuiſſe? Huius vero rei iſthanc fuiſſe cenſeo cauſam. Immanem illum homines mactandi morem, credo in Aegypto quidem, et ab antiquo iam obtinuiſſe, verum ab ipſis tamen Aegyptiis non inſtitutum. Auctores inſtituti deteſtandi mihi fuiſſe videntur ** *Arabes* illi *Paſtores*, quorum in antiquiſſima Aegyptiorum hiſtoria fit mentio, qui diu ante tempus peregrinationis Iſraëlitarum in Aegypto, totam hanc regionem ſubiugarunt, et per plura Secula tenuerunt. Illi enim cum multa alia in religione Aegyptiorum innouaſſe, tum etiam humanas victimas in Templa Deorum

* Seleuci huius, de eodem argumento loquens, meminit PORPHYRIVS *de Abſtin.* Lib. II. p. 223.

** Vide MARSHAMI *Canonem Chronicum*, ad Sec. VIII. p. 103. 104.

rum inuexiſſe videntur. Nam Arabes olim Sacrificia huiuſmodi inhumana lege ſanciuiſſe, et vſum illorum diu, etiam poſt Chriſtum natum, retinuiſſe, teſtimoniis, quae exceptionem non patiuntur, euinci facile poteſt. Ad Arabes opinor ſpectare, quae Hebraeorum Magiſtri, de modo conſecrandorum *Theraphim* referre ſolent. * *Mactabant*, inquiunt, *hominem primogenitum, cuius caput manu praeſcindebant, abſciſſum ſale et aromatibus condiebant, ſcribebantque inſuper diuinationes in lamina aurea, quas ponebant ſub lingua eius, et erigebant illud ad parietem; Tum loquebatur cum illis.* Sunt viri eruditionis laude florentes, qui haec a Iudaeis conficta eſſe augurantur, neque etiam ego perſuaderi mihi ſinam, huius generis fuiſſe decantata illa *Theraphim* Labanis. Verum Iudaei tamen haec depromſerunt ex Arabum antiquis conſuetudinibus. Similia certe de his tradit Scriptor plerumque accuratus et diligens, PORPHYRIVS, de Abſtin. Lib. II. p. 225: ** Καὶ Δουμάτιοι τῆς Ἀραβίας κατ᾽ ἔτος ἕκαστον ἔθυον παῖδα: ὃν ὑπὸ βωμὸν ἔθαπτον, ᾧ χρῶνται ὡς ξοάνῳ. *Dumateni Arabes, quouis anno mactabant puerum, eumque infra altare ſepeliebant, et poſtea eodem, tanquam ſimulachro diuino vtebantur.* Aetate vero Mauritii Imperatoris, Seculo VI. ad finem vergente, morem iſtum etiamnum viguiſſe, vt *Saracenorum Sacerdotes pulchros adoleſcentes mactarent*, teſtem habemus Scriptorem illius aeui, IOHANNEM MOSCHVM *** in *Prato Spirituali* cap. 155. Haec omnia

* Apud SELDENVM de Diis Syris Synt. I. cap. II. p. 98. BVXTORFFIVM in Lexico Talmudico col. 2661. et HOTTINGERVM notis ad Godwinum p. 737.

** Adfert etiam iſta ex PORPHYRIO, EVSEBIVS Praepar. Lib. IV. c. XVI. fin.

*** in *Bibliotheca Magna Patrum* Pariſina To. XIII. p. 1124.

omnia non mediocriter inter ſe conſpirant, ſeque mutuo et illuſtrant, et confirmant. Traditur porro mos ille, non modo in vrbe Ilithyiae viguiſſe, quam ab Arabibus Aegyptiis habitatam fuiſſe auguror, verum et *Heliopoli*, quae, vt diſerte ſcribit PLINIVS Lib. VI. c. 29. *Arabas conditores habuit*, nempe Paſtores illos, de quibus diximus, qui in vrbem recens conditam, ritum hunc genti ſuae familiarem, introducendum quoque cenſuerunt. Accedit ad haec, quod *Amoſis* Aegypti rex, atrocem illam conſuetudinem aboleuerit, id enim ex MANETHONE intelleximus §. 7. Hic vero eſt ipſe ille rex, * qui Heliopolin a Paſtoribus Arabibus recuperauit, eoſque ad Aegypti extrema, verſus Arabiam et Phoeniciam ſe recipere coëgit. Mirum igitur non eſt, quod pulſis Heliopoli Arabibus, Vrbem a Sacris vſque adeo barbaris purgauerit. Ita omnia ſponte concurrunt, ad ea, quae nunc adſtruxi, corroboranda.

§. 9. Redeamus nunc tandem ad ipſam Aegyptiorum *Ilithyiam*, ſiue *Lucinam*, a qua nonnihil eramus digreſſi. Videamus nunc, qualenam illud *Ilithyiae* Aegyptiacae Numen fuerit. Id enim non modo, quae de *Bubaſti* ſupra obſeruauimus, confirmabit; verum et vſui nobis eſſe poterit, ad indagandum, qua ratione ab *Iſide* diſtulerit *Bubaſtis*, et quamnam in hac, Lunae ad noſtram terram relationem Aegyptii celebrare voluerint. *Ilithyiam* vero eandem eſſe cum *Bubaſti*, dubitare nulla ratione licet. Graeci *Bubaſtin* Aegyptiacam, modo Ἄρτεμιν, id eſt *Dianam*, modo vero etiam *Ilithyiam*, interpretati ſunt. Nam haec duo idem ſignificant. Sane *Ilithyiam* Graeci dixerunt *Dianam*, §. 4. Et iidem *Bubaſtin* Aegyptiorum, *Dianam* pariter nuncupant,

Lucina, ſiue Bubaſtis Aegyptiorum, praeerat mulieribus parturientibus, et natiuitati infantum.

* MARSHAMVS *Canone Chronico* p. 315.

cupant, atque interpretantur. §. 3. Igitur et *Ilithyia*, et *Bubastis*, illud est Aegyptiorum Numen, quod *Dianam* Graeci reddunt. *Dianam* vero suam illi tum potissimum Εἰλήθυιαν appellant, quando illam considerant, vt mulierum parturientium adiutricem et Protectricem §. 4. Atque hoc postremum Aegyptii etiam *Bubasti* suae attribuebant. §. 4. 5. Manifestum hinc quoque est, *Ilithyiam* Aegyptiorum esse *Lunam*. Nam *Diana*, quae eadem est cum *Ilithyia*, Graecis Symbolum erat *Lunae*, quemadmodum *Bubastis* itidem Aegyptiis. §. 4. Omnium maxime vero *Diana*, tum, cum eadem reputabatur cum *Ilithyia*, a Graecis referebatur ad *Lunam*. Optime ita * VVLCANIVS. *Per* Εἰλήθυιαν *Poëtae veteres adumbrarunt Dianam, hoc est Lunam.* —— *Causam vero hanc crediderim, quod Lunae sidus, vt ait* PLINIVS, Lib. II. cap. 101. *foemineum ac mollem soluit humorem et trahit, et* ** *cuncta humifico suo Spiritu laxat, ideoque partum saepenumero celeriorem facilioremque reddit.* Haec ille ex mente veterum Philosophorum. Idem profecto etiam tenendum de Aegyptiorum *Ilithyia*, siue *Bubasti*.

Bubastis ex sententia Sacerdotum Aegyptiorum, Symbolum erat Lunae nouae.

§. 10. Ex eo iam facilius perspicere poterimus, quamnam Lunae ad terram nostram relationem, quamue potestatem in *Bubasti*, spectauerint et coluerint Aegyptiorum filii. *Isis* et *Bubastis* certo quodam sensu, nonnisi vnicum Numen constituunt, *Lunae* videlicet. §. 5. Sed differunt tamen etiam inter se, quandoquidem in Theologia Aegyptiorum mythica et symbolica, *Bubastis* filia perhibebatur *Isidis*. Nempe *Isis* Lunam in vniuersum, omnem-

* in Notis ad Callimachi Hymnum in Iouem v. 12.

** Vide plura eum in sensum apud MACROBIVM Saturn. Lib. VII. cap. 16.

omnemque eius vim ac poteſtatem deſignabat. *Bubaſtis* vero, vt auguror, Symbolum erat *Lunae nouae*, recens quaſi natae, et porro creſcentis vſque ad Plenilunium. Vno verbo, *Bubaſtin* eandem Aegyptiis fuiſſe mihi perſuadeo, quam HORATIVS dixit, *Carminum* Lib. IV. Oda VI.

Rite creſcentem face noctilucam
Proſperam frugum, celeremque pronos
Voluere menſes.

Nam phaſes Lunae nouae, vel naſcentis et creſcentis, parturientibus, et frugibus quoque magnopere prodeſſe exiſtimabantur, adeoque, ex ſententia Aegyptiorum, Numini *Ilithyiae*, ſiue *Bubaſtis*, inprimis conueniunt. Hinc eſt, quod HORATIVS, in verbis modo adductis, *Lunam creſcentem* dicat *proſperam frugum.* Id quidem a multis non adeo tribuitur *Lunae nouae*, cuius Symbolum fuiſſe *Bubaſtin*, hic aſſero, quam potius *Plenilunio*. Ita PLVTARCHVS in *Sympoſiacis* Lib. III. p. 658. fin. Λέγεται δὲ καὶ πρὸς εὐτοκίαν συνεργεῖν ἡ Σελήνη, ὅταν, ἡ διχόμηνος, ἀνέσει τῶν ὑγρῶν μαλθακωτέρας παρέχουσα τὰς ὠδῖνας· ὅθεν οἶμαι καὶ τὴν Ἄρτεμιν λοχείαν καὶ Εἰλήθυιαν, οὐκ οὖσαν ἑτέραν ἢ τὴν Σελήνην, ὠνομάσθαι. Τιμόθεος δὲ ἄντικρυς φησι,

* Διὰ κυανέων πόλου ἄστρων
Διά τ' ὠκυτόκοιο σελάνας.

Dicitur etiam ad expediendum partum Luna conducere, cum eſt plena, quod laxando humores, dolores mitiget. Hinc etiam arbitror, Dianam, Λοχείαν, id eſt partui praefectam, ac Lucinam, quae a Luna diuerſa

* Ita verſus hos legit HADRIANVS IVNIVS, Animaduerſ. Lib. IV. c. 23. Adde MACROBII Saturn. L. VII. cap. XVI.

diuersa non est, cognominatam fuisse. Et diserte Timotheus ait

Per coerulea coeli Sidera,
Celeremque partu soluere Lunam.

Et sic idem in *Quaestionibus Romanis* p. 282. in haec verba scribit: Καὶ Λȣκίναν Ἥραν καλȣ͂σιν, οἷον Φαεινὴν, ἢ Φωτίζȣσαν. Καὶ νομίζȣσιν ἐν ταῖς Λοχείαις καὶ ὠδῖσι βοηθεῖν, ὥσπερ καὶ τὴν σελήνην ——— Ἐυτοκεῖν γὰρ ἐν ταῖς πανσελήνοις μάλιστα δοκȣ͂σι. *Iunonem vocant etiam Lucinam, quasi lucidam diceres, putantque eam in partubus auxilium ferre mulieribus, sicut et Lunam ——— Facillime enim videntur mulieres sub plenilunium prolem eniti.* Consentit his PROCLVS, verum is veterum super hac re sententiam nonnihil distinctius explicat. Nam vbi dixerat, oculos felis decrescente Luna attenuari, crescente vero dilatari, ista subiungit: * Καὶ ἁπλῶς, τὰ μὲν πληρȣμένης σελήνης εὐθενεῖται· τὰ δὲ ληγȣ́σης αὐτῆς . . ** . . . . τοῖς μὲν ὠφελίμȣ τῆς ὑγρότητος ȣ̓́σης, ἣν διαχεῖ τὸ σεληναῖον φῶς αὐξόμενον· τοῖς δὲ βλαβερᾶς. *Crescente Luna omnia vigent, beneque se habent: Decrescente vero eadem, minuuntur ac detrimentum capiunt: illis enim humor, quem lumen Lunae ex se emittit atque diffundit, salutaris, his vero nociuus est.* Hic igitur *Luna noua*, siue *crescens* minime excludenda. Quin imo ad hanc potissimum felicem in partu successum, multi referre solebant. Λοχία τε ἡ Ἄρτεμις, inquit *** PORPHYRIVS, ὅτι ἡ τῆς Nȣμηνίας δύναμις προσθετικὴ εἰς τὸ τίκτειν. *Partui Diana praeest, indeque* Λοχία *dicitur, quod Nouilunio vis quae-*

* in Hesiodi Opera et dies, Pag. CII. a. Edit. Venetae.

** Hic aliquid deest, forte βλάπτεται, aut φθίνει, aut simile quid.

*** Apud EVSEBIVM Praeparat. Euang. Lib. III. cap. XI.

quaedam insit, quae pariendi facilitatem adferat. Idque praecepta Scriptorum Rei Rusticae prorsus confirmant. Totum igitur illud tempus olim, vti et nunc a multis, credebatur corporibus sublunaribus inprimis prosperum et salutare, quo Luna, postquam noua apparuerat, crescendo augebatur, donec plenilunium, ceu prosperi huius Status terminum attigisset. Atque eam ob causam, HORATIVS *Lunam crescentem* praedicat *prosperam frugum.* Totius autem huius temporis, inprimis vero *Lunae nouae*, quae est eius initium, Symbolum Aegyptiis fuisse *Bubastin*, auguror. Spectat huc, quod legimus, in *vrbe Ilithyiae*, quae *Bubasti* consecrata erat, imagine aliqua symbolica, religiose * *cultum fuisse tertium Lunae lumen*, lumen nempe, vt interpretor, quod Luna, tertio die a coniunctione cum Sole, terrae ostendit. Tum enim splendor eius conspicuus est omnibus, et ab omnibus obseruatur, ipsaque crescendo aliquem iam progressum fecit. Eandem ob rationem, quod supra iam monui, §. 5. *Bubastis* dicta videtur Aegyptiis filia Osiridis et Isidis, quia nimirum post coniunctionem Lunae cum Sole, tanquam eorum soboles, illico apparet, quasi recens nata. Ipsum denique *Bubastis* nomen, nil nisi hoc Aegyptiorum filiis significasse videtur. De hoc nunc dispiciemus.

Nomen Bubastis Aegyptiacum explicatur.

§. II. Sunt ex antiquis nonnulli, qui nominis *Bubastis* rationem explicare nobis conantur. Erant, ** qui crederent, *Bubastin*, antiqua Aegyptiorum lingua sonuisse *felem:* nulla profecto alia de causa, quam quod *felem*, symbolum esse *Bubasteos* sacrosanctum, scirent, oculisque viderent. Eodem modo

* EVSEBIVS Praepar. Euangel. Lib. III. cap. XII. ex PORPHYRIO.

** STEPHANVS *Byzantinus* in voce Βούβαστος.

modo quidam persuadere nobis vellent, *Mendetem* Aegyptiis *hircum* significare, *Anubim* vero *canem*, et quae sunt his similia, de quibus * antehac sententiam meam exposui. Alii ** a *Bubasto* vrbe, quae *** in Scriptura פי בסת, *Pi-beset* audit, nomen accepisse tradunt, cum certum potius sit, *Bubastum* vrbem, a *Bubasti* Numine, cui aedificata fuit, §. 5, nomen traxisse. Est etiam multis modis testatum, plerisque in Aegypto vrbibus, inter quas etiam fuit vrbs *Ilithyiae*, a regionis illius Numinibus, imposita fuisse nomina. §. 7. Est et alia nominis huius interpretatio, quam HIERONYMVS nobis suppeditat, in qua non sine causa cespitant eruditi; sed quae mihi tamen, ad indagandam veram, vt spero, et nominis et Numinis significationem, faciem praetulit. Ita autem ille: † *Bubastus iuxta linguam Aegyptiacam, interpretatur oris experimentum.* Posset quis suspicari, doctum hunc Scripturae interpretem, in animo habuisse linguam Hebraeorum, qua פי *os* sonat, totumque nomen פי בסת, ex lingua eadem a quibusdam explicari solet *os conculcatum*, vel *inquinatum.* Verum HIERONYMVS linguae hebraicae ignarus non erat, et ab illa didicerat discernere linguam Aegyptiorum, ex qua passim voces huius gentis, in Scriptura occurrentes, interpretari solet. Solenne enim ipsi erat, super huiusmodi vocibus consulere linguae Aegyptiacae peritos. Itaque et illam *Bubasti* interpretationem, videtur ab aliquo eiusdem linguae bene gnaro, et petiisse et accepisse. Verum quid quaeso est *oris experimentum?* *Os* hic, vt arbitror, *faciem*, *vultumque* totum designat. *Oris* vero *experimentum*, pro aliqua

* Lib. II. cap. VII. §. 2.
** Anonymus auctor Θεολογυμένων τῆς Ἀριθμητικῆς, p. 33.
*** Vide CELLARII Geograph. antiqu. Africae p. 57.
† Lib. IX. in Ezech. Opp. To. III. col. 916.

aliqua vultus mutatione accipio. Eſt nempe ⲡ-ϩⲟ-ⲃⲁϣⲧ, *P-ho-baſt*, Aegyptiace *vultum nudans*, vel *retegens*, quod dici poteſt de Luna, quando faciem, in coniunctione cum Sole, abſconditam, aut velatam, id eſt contemplationi hominum ſubductam, iam rurſus retegit, oculiſque noſtris conſpiciendam praebet. Nomine itaque hoc, ſatis clare deſignaretur *Luna noua*, cum a Sole modo receſſit, aut ex radiis eius emerſit. Aut poſſis nomen hoc etiam interpretari ⲡ-ϩⲟ-ⲟⲩⲁϣⲧ, *P-ho-u-aſt*, vbi tantum monendum, quod ſane perquam vulgare ac tritum eſt, *b*, et *u*, et *v* ſaepenumero inter ſe permutari. Id vero ſignificaret *multiplicantem faciem*, vel, *qui formam faciei ſaepe mutat.* Nemo non intelligit, referri hanc denominationem ad id, quod in Luna omnes obſeruant, quodque de illa ignotum eſſe nemini poteſt. Refertur nempe ad continuas illius viciſſitudines. * *Nam Luna ſemper in motu eſt, et TER DENAS FACIES ACCIPIT in reſtitutione menſtrua.* En! vere ⲡ-ϩⲟ-ⲟⲩⲁϣⲧ, *P-ho-u-aſt*, vel *P-ho-baſt*, et adiecta terminatione graeca *Bubaſtin*, id eſt, *varia multiplicique facie conſpicuam.* Poſſet eadem vox Aegyptiaca, ſatis commode etiam reddi *facie creſcens*, quod ad ea quae ſupra diſputauimus, omnium eſſet maxime accommodatum. Sic enim nomen Aegyptiacum *Bubaſtis*, id plane ſignificaret, quod HORATIVM de *Luna noua* audiuimus canentem

Rite creſcentem face noctilucam
Proſperam frugum, celeremque pronos
Voluere menſes.

* ARNOBIVS Lib. VI. p. 196.

CAPVT IV.

De Buto, vel Butone, Aegyptiorum Numine antiquiſſimo, quod Graeci Latonam interpretantur.

Summa dicendorum hoc capite. §. 1. Butus, ſiue Buto, antiquum fuit Aegyptiorum Numen, quod Graeci interpretantur Latonam. §. 2. Latonae huic Sacra inſtituta erant ſolennia valdeque celebrata in vrbe Buto, inferioris Aegypti. §. 3. De Butone hac vel Latona, traditiones Aegyptiorum. §. 4. Traditiones hae Aegyptiorum de Butone cum Doctrina Theologiae Phyſicae Graecorum conferuntur. §. 5. Latona in Theologia Graecorum Phyſica eſt Nox, et, vt recentiores quidam, Chaos primogenium. §. 6. Tentatur aliqua Theologiae Aegyptiorum, cum Theologia Graecorum in hoc argumento conuenientia. §. 7. In Theologia tamen Aegyptiorum Buto, ſiue Latona, re ipſa referebatur ad Iſidem, vel Lunam, eratque huius aliquod Symbolum. §. 8. Id ex eo confirmatur, quod Latona illa perhibita fuerit Buti Horum et Bubaſtin nutrire. §. 9. Et quidem in paludibus Buticis, nam aqua paluſtri et fontana, credebatur Luna nutriri, et tum quaſi refecta, res etiam alias viuificare et roborare. §. 10. Obſeruandum hic quoque eſt, quod Veteres Lunam crediderint matrem eſſe roris. §. 11. Atque id videntur etiam in Latona Butica ſignificare et venerari voluiſſe Aegyptii. §. 12. Ex iis quae obſeruata fuerunt, tandem pateſcit, Latonam Buticam Symbolum fuiſſe Lunae plenae, vel Plenilunii. §. 13. Denique interpretatio nominis Aegyptiaci Butus vel Buto, lectori offertur.

§. I.

Summa dicendorum hoc capite.

Bubaſtin vetuſtis Aegyptiorum Sacerdotibus Symbolum fuiſſe *Lunae*, et *nouae* quidem, ac etiamnum creſcentis, capite ſuperiori euincere conati ſumus. Generis fere eiuſdem exiſtimo fuiſſe

Butum,

Butum, vel *Butonem*, id eſt, vt Graeci interpretantur, *Latonam* Aegyptiorum. Multum quidem et Diuinitatis iſtius Aegyptiacae interpretatio atque explicatio, negotii mihi faceſſiuit; ſed poſt adhibitam tamen omnem, quam impendere potui, diligentiam, poſt expenſa accurate omnia rei momenta, poſt exploratas ſollicite veterum traditiones, quae vllo modo ad hoc noſtrum negotium ſpectant, poſt ſubductas rationes omnes, ita tandem ſtatuere coactus ſum, etiam *Butum*, ſiue *Latonam*, Aegyptiis Symbolum fuiſſe *Lunae*; verum aetatis quoddam quaſi robur iam conſecutae, et quodammodo ſeneſcentis, ac vim poteſtatemque ſuam praecipuam, circa *Plenilunium* exſerentis. Vti ergo *Bubaſtis* Symbolum aliquod erat *Nouilunii*, ita *Butonem* auguror fuiſſe Symbolum *Plenilunii*. Eam igitur in rem, vt quae aſſerui, bonis rationibus probem, et in debita luce collocem, ea primum, quae in veterum Aegyptiorum traditionibus, de *Butonis*, vel *Latonae* Numine, perhibita inuenimus, adferam: mox vero, quae forte ex Theologia Graecorum, ad illuſtrandum idem Numen, conquiri poſſe videbuntur, inſuper adiiciam: deinde meam de hac Aegyptiorum Diuinitate ſententiam, in medium proferam, et hanc denique, interpretatione nominis Aegyptiaci *Butus*, vel *Buto*, corroborabo.

Butus vel Buto antiquum fuit Aegyptiorum Numen, quod Graeci interpretantur Latonam.

§. 2. Erat ergo Genti Aegyptiorum Numen antiqua religione, impenſe cultum, quod ipſi ſermone vernaculo *Butum* appellabant, vel *Buto*, quod interpretes Sacrorum Graeci, a Pſammeticho rege inſtituti, *Latonam* interpretabantur. Si STEPHANVM *Byzantium* ſequimur, nomen illud Aegyptiis ſonabat Βȣτώ. Agens enim de vrbe *Buto*, Aegypti inferioris, quae Graecis communiter Βȣ̃τος audit, haec ſcribit: Ἐκαλεῖτο δὲ Βȣτὼ, ἀφ᾽ ἧς καὶ ἡ Λητὼ Βȣτώ. *Butus vrbs Aegyptiace vocabatur Buto.*

 Vnde

Vnde etiam LATONA ab Aegyptiis dicitur BVTO. Et hoc nomine nos quoque eam nuncupabimus. Vrbs illa, in qua Dea haec ab Aegyptiis concelebrabatur, etiam HERODOTO Βȣτὼ audit Lib. II. c. 155. Sic idem c. 59. ἐς Βȣτȣ̃ν πόλιν. c. 83. ἐν Βȣτοῖ πόλι. c. III. ἐκ Βȣτȣ̃ς πόλιος. Et sic porro. Etiam apud EPIPHANIVM, in loco, cuius alias aliquoties meminimus, p. 1092, legimus τὴν Βȣτὼ, τὴν πολίχνην. Sed communius Scriptores vrbem hanc vocant Βȣ̃τον, *Butum.* Existimat autem STEPHANVS, alios forte secutus, Deam *Buto*, ab vrbe cognomini, nomen suum traxisse, quod sane Graecis solenne erat. At vero Aegyptii * vrbibus tantum non omnibus, certe praecipuis, nomina imponere solebant desumta a Diuinitatibus inibi cultis. *Buto* igitur, vel *Butus*, si de vrbe sermo sit, Aegyptiis nihil aliud significabat, quam *vrbem Butoni* (id est Latonae) *sacram.* Idem sonat, quod Graecis Λητόπολις, vel Λητȣ̃ς πόλις, quo nomine plures in Aegypto vrbes insignes fuerunt. Inter illas olim celebritatem maximam consecuta est *Latopolis*, vel Λητȣ̃ς πόλις, sita e regione Mempheos, et illius aliquod suburbium, a qua per Nili tantum fluenta erat semota. Ex ea, si ** IOSEPHVM audimus, Israëlitae quondam egressi, mare rubrum et desertum postea transierunt. Successu temporis *** Cambyses, Aegypto armis potitus, vrbem hanc euertit, eoque loco Babylonem aedificari iussit. Et hanc vrbem ideo quondam *Latopolin*, et Aegyptiace, vt credere par est *Butum*, dictam fuisse, quod in illa *Buto*, siue *Latona* Templum cultumque haberet,

* Vide Libri huius cap. III. §. 7.

** Antiquitat. Lib. II. c. XV. §. 1.

*** IOSEPHVS loc. cit. cum quo tamen conferre iuuabit VITRINGAM ad Iesaiae cap. XIX. p. 533.

beret, docent haec STEPHANI verba: Λητȣ̃ς πόλις, πόλις Αἰγύπτȣ. Ἔςι δὲ μοῖρα Μεμφίδος, καθ' ἣν αἱ πυραμίδες, Λητȣ̃ς ἱερόν. Vbi legendum arbitror καὶ Λητȣ̃ς ἱερόν. Sic igitur verte: *Latopolis, vrbs Aegypti. Est vero pars vrbis Memphis, iuxta quam sunt Pyramides, et Latonae Templum.* Pyramides sitae erant trans Nilum, Latonae vero Templum, si bene coniicio, in quadam Insula, inter Latopolin et Memphin, in Nilo fluuio, constructa, vbi fere hodie Nilometrium Cahirianum cernitur. Non satis autem mirari possum, * viros quosdam eruditionis laude excellentes, asserere non dubitasse, *Latopolin*, siue *Butum* in Aegypto inferiori, non a *Latona* Dea; verum a *lato* pisce, illic loci culto, nomen habuisse. Non de vna eademque vrbe ita pronuntiant viri docti. Et erant, quod iam monui, plures in Aegypto inferiori nominis illius vrbes, quod iam pluribus persequi huius loci non est. Sed omnes tamen illae vrbes de quibus loquuntur, sitae erant in Aegypto, aut inferiori, aut media. Et ratio non est dubitandi, has omnes a *Latona* Dea cognominatas fuisse. Longe ab his dissita erat alia *Latopolis*, vrbs Thebaidis, a finibus Aethiopiae non ita longe remota, in qua, tanquam loci illius diuinitas colebatur *latus* piscis, eaque apud PTOLEMAEVM p. 122. non Λητȣ̃ς πόλις, sed πόλις Λάτων scribitur, distinctionis ergo, *vrbs* nempe *Latorum*, piscium. Clare id docet STRABO Lib. XVII. p. 559. 561.

§. 3. Erat igitur *Butus*, vrbs in Aegypto inferiori, magnitudine praestans et percelebris, prope *Sebennytum*, neque valde remota ab *ostio Sebenny-* *Dea haec solenniter inprimis colebatur*

* MARSHAMVS in *Canone Chronico* p. 398. HOLSTENIVS et BERKELIVS ad Stephanum voce Λητȣ̃ς πόλις.

Buti, vrbe inferioris Aegypti.

bennytico *, in qua *Buto*, siue *Latona* Templum habebat sumtuosum inprimis et splendidum, vbi in honorem eius Sacra, magno apparatu, a permultis ex tota Aegypto illuc commeantibus, quotannis celebrabantur. Illic Dea haec Oraculum quoque habebat inclytum **, multorumque sermonibus celebratum, ad quod consulendum, homines vndecunque confluere solebant. Praeter *Latonam* colebantur etiam in eadem vrbe, summa religione *Horus*, quem Graeci *Apollinem* nominant, et *Diana*, Aegyptiace dicta *Bubastis*, non quidem, ceu e *Latona* in lucem editi, quae est Graecorum fabula; sed tanquam Deae illius alumni, quos illa sollicite nutriuisset. Templum Numinibus hisce, Buti in quadam insula constructum, inter admiranda Aegypti olim numerabatur. *Alia quoque*, inquit *** MELA, *in his terris mira sunt. In quodam Lacu*, (Butico nempe) *Chemmis insula, lucos syluasque, et Apollinis grande sustinens Templum, natat, et quocunque venti agunt, pellitur.* Consimilia de insula hac natante, memoriae prodidit HECATAEVS, historicus nobilissimus et perantiquus, cuius haec apponere iuuat verba: † *In Butis, circa Templum Latonae, est insula Chembis nomine, Apollini sacra, est autem insula mobilis, et circumnatat.* Sed operae pretium est, audire et HERODOTVM, testem rei huius oculatum, qui quae ipse viderat, hunc in modum refert, Lib. II. c. 156. *Secundo loco, inter mirabilia huius loci ponenda est insula, nomine Chemmis, in lacu profundo* *ac*

* HERODOTVS Lib. II. c. 59. 155. 156. Adde STRABONEM p. 551. STEPHANVM in Βῦτος.

** HERODOTVS Lib. II. c. 83. 111. 133. 152. etc. et Lib. III. c. 64. AELIANVS Var. hist. Lib. II. c. 41. STEPHANVS in Βῦτος. STRABO p. 551.

*** *de Situ Orbis*, Lib. I. cap. 9.

† Apud STEPHANVM in voce Χέμμις.

ac ſpatioſo ſita, prope Templum, quod Buti eſt Latonae aedificatum. *Eam inſulam Aegyptii dicunt moueri et natare. Ego tamen illam nec vidi innantem, nec ſe mouentem, et magnopere miratus ſum, vbi iſtud audiui, tanquam verum eſſe poſſit, inſulam natare. In hac igitur inſula, Templum Apollinis,* (Hori) *magnum eſt, et arae triplices extructae. Protulit eadem palmas frequentes, aliasque partim fructiferas, partim ſteriles arbores.* Ad cultum *Hori*, in illo Templo ab antiquo peragi ſolitum, acceſſit poſtea regnantibus Ptolemaeis, cultus *Harpocratis*, in cuius honorem ſolennia quouis anno, ritibus operoſis illic celebrari conſueuerunt, quae prolixe deſcribit EPIPHANIVS p. 1092; nam illius tempore nondum videntur plane deſiiſſe. Propter haſce rationes, Sacra *Butica*, quae ad *Butonem*, ſeu *Latonam* praecipue referebantur, erant in tota Aegypto valde celebria, ab omnibus frequentata, et ſummo in pretio habita. Vnde PLVTARCHVS, loquens de Sacris Aegyptiorum, quae ipſis prae ceteris eſſent chara et venerabilia, * *Nilum, Memphim*, et *Butum* coniungit.

De Butone, vel Latona traditiones Aegyptiorum.

§. 4. De ipſa tamen hac Dea, *Butone* Aegyptiorum, pauca admodum ſunt, quae in veterum commentariis, literis mandata inueniantur. Summa eorum ad haec fere redit, quae HERODOTVS, a Sacerdotibus Aegyptiis accepta, hunc ad modum tradidit Lib. II. c. 156. *Ratio, quam Aegyptii reddunt, ob quam inſula, in qua extructum eſt magnificum Hori Templum, mobilis ſit ac natatilis, iſta eſt. Dicunt Latonam, quae fuit ex numero octo Deorum, quos Aegyptii habent primos et antiquiſſimos omnium, cum habitaret in vrbe Buto, vbi illius eſt Oraculum, ab Iſide, tanquam depoſitum aliquod, accepiſſe Horum,*

* *de Iſide et Oſir.* p. 377.

rum, eumque in insula, quae nunc dicitur natatilis, occultasse, sicque ab insidiis Typhonis immunem praestitisse ac seruasse, quo tempore Typhon omnia diligenter inuestigans, etiam istum in locum peruenit, vt quaereret filium Osiridis. Aegyptii enim perhibent, Horum seu Apollinem, et Bubastin, quam nos dicimus Dianam, liberos esse Osiridis et Isidis, Latonam vero ipsorum extitisse nutricem et seruatricem. Ex sola hac Aegyptiorum fabula sacra, Aeschylus Euphorionis filius, hausit id, quod de Diana is vnus finxit. Dixit autem, Dianam esse filiam Cereris, ideoque insulam factam esse natantem. Ex HERODOTO desumsisse videtur, quod eadem de re obseruauit PAVSANIAS in Arcadicis p. 676: *Cereris vero filiam, non Latonae, fuisse Dianam, qui sermo est Aegyptiorum, ab iis acceptum Graecos docuit Aeschylus, Euphorionis filius.* *Buto* itaque, siue *Latona* Aegyptia, a Sacerdotibus non tradebatur *Hori* et *Bubasteos* mater, quippe quod adscriberetur *Isidi*; verum *nutrix* et *seruatrix*, quae ipsos aduersus machinationes vimque tyrannicam Typhonis protexit, aluitque Buti, et in lacubus vicinis. Tangit eandem Aegyptiorum fabulam sacram, quam ex HERODOTO attuli, etiam PLVTARCHVS de Iside p. 357 fin. vbi fabulosas Aegyptiorum de *Iside* traditiones commemorans, etiam hoc refert, quod ex Phoenicia in Aegyptum redux, *ad filium suum Horum, Buti enutritum*, (a Latona) *profecta fuerit.* Et in libro eodem p. 366: *Horum in paludibus, apud Butum a Latona dicunt enutritum esse.* Et in Sacris Buticis, solenniter quotannis celebratis, imaginem quandam huius rei repraesentabant. Nam Sacerdotes Hori, * *Harpocratem adinstar nutricum alebant et nutriebant, cum tamen senes essent, aetatis iam pro-*

* EPIPHANIVS Exposit. Fidei p. 1092.

proueEtioris. Ad easdem vero Sacras de *Latona Butica* fabulas, et hoc spectat, quod PLVTARCHVS narrat p. 354: ὡς ὁ Τυφὼν ὗν διώκων πρὸς τὴν πανσέληνον εὗρε τὴν ξυλινὴν σορὸν, ἐν ᾗ τὸ σῶμα τοῦ Ὀσίριδος ἔκειτο, καὶ διέῤῥιψεν. *Typhonem, cum plena luna suem persequeretur, reperisse ligneam arcam, in qua Osiridis corpus iacebat, idque disiecisse.* Haec enim contigisse circa vrbem Butum, vbi *Latona* enutriebat Horum, ex hisce Scriptoris eiusdem verbis discimus p. 357 fin. Τῆς δὲ Ἴσιδος πρὸς τὸν υἱὸν Ὧρον, ἐν Βούτῳ τρεφόμενον πορευθείσης, τὸ δὲ ἀγγεῖον ἐκποδὼν ἀποθεμένης, Τυφῶνα κυνηγετοῦντα νύκτωρ πρὸς τὴν * σελήνην, ἐντυχεῖν αὐτῷ. *Cum autem Isis, ad Horum filium, qui Buti enutriebatur, iter faceret, et arcam,* (in qua erat corpus Osiridis) *extra conspectum hominum deposuisset, Typhonem noctu, plena cum esset Luna, venantem, in arcam illam incidisse.* Erat ergo *Hori* et *Bubasteos* nutrix *Latona*, siue *Buto*, quae eos alebat et educabat Buti. Et tamen erat ex octo Aegyptiorum primis principibusque Numinibus, quod HERODOTVM supra testantem vidimus Lib. II. c. 156.

§. 5. Ex iis, quae de *Butone*, Aegyptiorum Numine attulimus, non difficulter colligere poterunt eruditi, cur Diuinitatem hanc Graeci *Latonam* interpretati sint. Etenim apud Graecos *Latona* mater perhibebatur *Apollinis* et *Dianae*; Aegyptii vero *Apollini* suo, id est *Horo*, et *Dianae*, quam ipsi *Bubastin* nuncupabant, *Butonem* adiungebant, non quidem tanquam matrem; sed tamen vt *nutricem* et *seruatricem*, ideoque honore eodem tria haec Numina dignabantur, ac inter se etiam coniungebant, non secus atque Graeci et Romani *Dianam* et *Apollinem*,

Traditiones Aegyptiorum de Butone, cum Doctrina Theologorum Graecorum de Latona conferuntur.

* pag. 354. erat πρὸς τὴν πανσέληνον, et sic quoque hic scribendum esse auguror.

linem, eum *Latona* ſociare ſolent. Vnicum hanc in rem adduco HORATIVM, qui ex eorum Praeceptis ita canit Carm. Lib. I. Od. XXI:

DIANAM tenerae dicite virgines:
Intonſum pueri dicite CYNTHIVM,
LATONAMque ſupremo.
Dilectam penitus Ioui.

Quia igitur inter fabulas Graecorum, et Theologiam Mythicam Aegyptiorum, in hoc Numine magna intercedit affinitas, ſuperuacaneum videri nemini poteſt, ſi Theologiam Graecorum Phyſicam de *Latona*, in conſilium adhibeamus, experturi, num non illa nobis aliquid ad explicandam veram rationem Numinis Aegyptiaci ſuggerat, cum de hac illorum Diuinitate, praeter ea, quae iam retulimus, vix aliud quid memoriae proditum deprehenderimus. Aliquam ex Theologia Graecorum Phyſica, Numinis, nominisque *Latonae* interpretationem ſubminiſtrat nobis PORPHYRIVS, Philoſophus magni nominis, et veteris Theologiae inueſtigator diligens. Sic autem is: * Τοῦ δὲ ὑπὸ Σελήνην φωτιζομένου καὶ σκοτιζομένου ἀέρος, ἡ Λητὼ σύμβολον. ληθὼ γὰρ αὐτὴν εἶναι, διὰ τὴν κατὰ τὸν ὕπνον ἀναισθησίαν· καὶ ὅτι ψυχαῖς ὑπὸ Σελήνην γινομέναις λήθη, ξυνομαρτεῖ τοῦ θείου· Καὶ διὰ τοῦτο καὶ μήτηρ Ἀπόλλωνός τε καὶ Ἀρτέμιδος, τῶν αἰτίων φωτισμοῦ τῇ νυκτί. καὶ ἐν τούτοις ἡλίου καὶ σελήνης μητέρα φησὶν εἶναι τὸν ὑπὸ σελήνην ἀέρα· τοῦτον γὰρ εἶναι τὴν Λητώ. Quae ita ſunt latine reddenda: *Eius autem aëris, quem infra Lunam modo illuminari, modo tenebris obſcurari videmus, Latona Symbolum eſt, quippe quae* ληθὼ *quaedam,*

* Apud EVSEBIVM, Praepar. Euang. Lib. III. cap. XI. poſt init.

quaedam, id est obliuio sit, partim, quia qui dormiunt, nihil persentiscunt, partim, quod animos illos, qui infra Lunam degunt, diuini Numinis obliuio comitetur. Eadem de causa, mater Apollinis et Dianae, quibus illuminatio noctis in acceptis ferenda est, Latona nuncupari solet, quibus nihil aliud significatur, quam aërem, Luna inferiorem, quippe qui Latona sit, Solis ac Lunae esse Parentem. Nolui explicationem hanc physicam Numinis *Latonae*, quam debemus Philosopho, sua aetate illustri, tacitus praeterire, tametsi parum omnino mihi arrideat. Et si omnia studiose expendo, non possum non iudicare, eam neque Graecorum, neque Aegyptiorum Theologiae conuenire. Recte aduersus eam, nisi vehementer fallor, haec EVSEBIVS, loc. cit. reposuit: *At enim, quomodo tandem aër parens eorum esse possit, qui illuminationis causae sunt, praesertim cum ipse efficiatur potius, quam efficiat? Sol enim atque Luna variam ac multiplicem in aëre mutationem ac vicissitudinem efficiunt.*

Latona in Theologia Graecorum physica est Nox, et, vt recentiores quidam volunt, Chaos primigenium.

§. 6. Audiamus nunc aliam Numinis *Latonae* explicationem, ex veterum Graecorum Theologia Physica pariter depromtam, quae, cum eius permulti meminerint, videtur fuisse communior, neque etiam apparet, eam a Theologia Aegyptiorum multum abhorrere. Volebant igitur veteres Graecorum Theologi, per *Latonam* designari *Noctem*. Docet hoc PHVRNVTVS, de Nat. Deor. cap. 2. * Ἐξ οὗ μὲν Ἀπόλλων καὶ Ἄρτεμις ἐγεννήθησαν διὰ τῆς Λητοῦς. Λητὼ γὰρ τὴν νύκτα ὀνομάζουσι. —— λήθη τις οὖσα. Ἐν γὰρ τῇ νυκτὶ καθευδόμενοι λανθάνονται πάντων οἱ ἄνθρωποι. *Ex Ioue Latona peperit Apollinem et Dianam. Latonam vero dicunt,* vt

* Haec leguntur in Editione THO. GALEI. In prioribus desunt.

vt quae ſit quaedam Λήθη, *id eſt obliuio. Nam qui noctu dormiunt, rerum omnium obliuiſcuntur.* Conſentanea his ſunt haec PLVTARCHI, in libro *de Feſto Daedalis apud Plataeenſes:* * Νὺξ δὲ ἡ Λητὼ, ληθώ τις ȣ̓σα τῶν εἰς ὕπνον τρεπομένων. *Latona vero eſt Nox, quippe quae eorum, qui ſomno ſeſe dant,* ληθὼ *quaedam ſit, id eſt obliuio.* Et eodem modo *vetus Scholiaſtes Heſiodi* in Theogoniam, Pag. CXLI. a. Edit. Trincauelli: Λητὼ λέγεται ἡ λήθη καὶ ἡ νύξ. *Latona dicitur et obliuio et nox.* Et paſſim talia leguntur apud Veteres. Temperare mihi tamen iam nequeo, quin ex EVSTATHII in Homerum Commentariis, hanc eius obſeruationem apponam: ** Λητȣ̃ς ὑὸς ὁ Ἀπόλλων λέγεται, τȣτέςι νυκτός· δοκεῖ γὰρ ἐξ αὐτῆς, οἷα μητρὸς, ὁ ἥλιος γεννᾶσθαι, ὡς καὶ Σοφοκλῆς ἐν Τραχινίαις λέγει. ——— Λητὼ δὲ ἡ νὺξ, διὰ τὴν παρ' Εὐριπίδῃ σοφὴν καὶ ποτνίαν λήθην. ὑπνȣ̃ντες γὰρ νυκτὸς πάντων λανθανόμεθα. *Filius Latonae dicitur Apollo, id eſt noctis, videtur enim Sol ex illa, tanquam ex matre procreari, ſicuti et Sophocles in Trachiniis loquitur. ——— Nox vero* Λητὼ *nuncupatur, propter* λήθην, *id eſt obliuionem, quam Euripides ſapientem et venerandam appellat. Dum enim noctu ſomno nos dedimus, omnium rerum obliuiſcimur.* Verba SOPHOCLIS, ad quae in his reſpicit EVSTATHIVS, extant in Trachiniis v. 93.

Ὃν αἰόλα νὺξ ἐναριζομένα
τίκτει, κατευνάζει τε φλογιζόμενον
ἅλιον ἅλιον αἰτῶ.

Quem nox aſtrifera e medio ſublatum
Progignit, et eundem luce fulgentem rurſus ſopit
Solem, Solem inuoco.

Noctem

* apud EVSEBIVM, Praepar. Euang. Lib. III. cap. I.
** in Iliados Lib. A. p. 22.

Noctem hanc, quam cum *Latona* eandem faciunt prisci Graecorum Theologi, NATALIS COMES interpretatur *Chaos* primitiuum, ex quo omnia creata sunt. Hoc sane ad Theologiam Aegyptiorum propius accedere videri posset. Quare haec eius verba adscribere non grauabor: * *Latona —— potest etiam a λανθάνω, quod latere significat, deduci, quia e tenebris Apollo et Diana nati sunt, e confusa scilicet rerum natura.* In similes cogitationes video etiam incidisse GERHARDVM IOHANNEM VOSSIVM, virum omni memoria dignissimum, quamobrem et hanc eius obseruationem appono: ** *Hesiodus in Theogonia, vti et in Metamorphosibus Ouidius, Apollinem et Dianam natos aiunt e Ioue et Latona. Vbi Iupiter est opifex mundi: Latona est materies vniuersi, quae Ληθώ, siue Latona, ἀπὸ τȢ λήθειν, dicta est, quoniam, antequam lux foret, omnia in tenebris delituerint: vel quia, vt Platonici volunt, rudis illa indigestaque moles, innumeris latuit Seculis, vsque dum Mundi ille architectus, omnibus in orbem redactis, singulis suum tribuit decus.* Quae quidem, quomodo ad vetustam gentis Aegyptiacae Theologiam, non sine magna veri specie, applicari queant, nunc iam videamus.

Ex doctrina Graecorum de Latona, collata cum Aegyptiorum Theologia, tentatur interpretatio Numinis Butici.

§. 7. Volunt nempe, qui inter Graecos, Theologiae Physicae excolendae operam dederunt, per *Latonae* Numen nihil aliud intelligi, quam *Noctem*, siue iam *noctis* nomine indicetur pars illa diei naturalis, qua Sol Horizontem nostrum relinquit, siue etiam ille status rerum omnium primigenius, quo

*** *Vnus erat toto naturae vultus in orbe,*
Quem dixere Chaos, rudis indigestaque moles.

Et

* *Mytholog.* Lib. III. cap. XVII. versus fin.
** *de origine Idololatriae*, Lib. II. cap. XII. fol. 186. b.
*** OVIDIVS Lib. I. *Metam.* initio.

Et hanc *Noctem*, siue sumatur priori, siue posteriori sensu, ab Orientalibus fere cunctis, ac sigillatim ab Aegyptiis, per σωματοποιΐαν quandam, vt Numen magnum et potens, impensa religione cultum fuisse, multis docuimus Lib. I. cap. I. Sed ibidem tamen demonstratum quoque dedimus, Numen illud *Noctis* Aegyptiorum, sermone ipsorum auito, sonuisse *Athor*, illudque nomen Graecos communiter interpretari *Venerem*. Verum enim vero, hoc non obstante, adsunt, quae nos ad credendum inducere queunt, *nocturnum* Gentis Aegyptiacae *Numen*, nonnunquam etiam nomine *Butonis* vel, vt cum Graecis loquar, *Latonae* designari. Obseruauimus nempe Libro et cap. citato, §. 13, veteres Aegyptios, religiosis ritibus coluisse aliquam Ἀφροδίτην σκοτίαν, *Venerem tenebricosam*, vel, quod idem est, *nocturnam*. Eandem vero diximus a DIODORO *Siculo* appellari Ἑκάτην σκοτίαν, *Hecaten tenebricosam*. Et ex indiciis non valde obscuris, colligere licet, Numini huic nocturno, siue illud *Venerem*, siue cum aliis *Hecaten* appellare libeat, aram statutam, Sacraque facta fuisse in Templo Serapidis antiquissimo, sito in insula prope Pyramides, in quo Apidis fato functi corpus recondi solebat. Ibidem situm etiam fuisse Fanum aliquod *Latonae* Aegyptiacae, a qua *Letopolis*, Mempheos suburbium nomen traxit, discimus ex his ALEXANDRI *Polyhistoris*, e libro III. rerum Aegyptiacarum. * Λητοῦς πόλις, πόλις Αἰγύπτου. Ἔστι δὲ μοῖρα Μέμφιδος, καθ' ἣν αἱ πυραμίδες, ** καὶ Λητοῦς ἱερόν. *Latopolis, vrbs Aegypti. Est vero pars vrbis Memphis, iuxta quam sunt Pyramides, et Latonae Templum.* Mihi dubitare omnino non licet, subinnui illud ipsum Sacellum, in

* Apud STEPHANVM *Byzantium* in voce Λητοῦς πόλις.
** Vide supra §. 2.

in Templo Serapidis prope Memphim, quod alii *Veneris*, vel *Hecates tenebricosae* nominant. Poterat merito Numen illud, cui dedicatum erat hocce Templum, nuncupari *tenebritosum* et *nocturnum*, quia * Templum illius omnibus erat inaccessum et clausum, praeterquam illis diebus, quibus *Apim* sepeliri contingeret. Quae si ita se habent, vti suspicor, sequitur, cultum illic fuisse Numen aliquod, cui nomen Aegyptiacum fuisse *Athor* coniicio, Graecos vero illud modo *Venerem*, modo *Hecaten*, modo etiam *Latonam*, ob rationes, quas §. 6 exposui, interpretatos esse. Nempe Numen illud praeerat *Nocti*, et *tenebris*, adeoque etiam tenebris Mortis, ad quas homines et animantia, relicta luce vitae huius, postliminio redire coguntur. Statum hunc etiam passim vocare solent *noctem*, vti CATVLLVS in notissimo *carmine ad Lesbiam*

Soles occidere et redire possunt:
Nobis quum breuis occidit lux,
NOX est perpetua vna dormienda.

et HORATIVS *Carminum* Lib. I. oda IV.

Vitae summa breuis spem nos vetat incohare longam.
Iam te premet NOX, fabulaeque Manes
Et domus exilis Plutonia. ——

Et sic nobilissimus Poëta, Aeneid. Lib. X. 746. et XII. 310.

—— *in aeternam clauduntur lumina NOCTEM.*

Quae quomodo ex interpretatione Theologorum Graeciae, de qua §. 6, etiam ad Latonam applicari queant,

* Vide infra Lib. IV. cap. III. §. 2. et 8.

queant, nemo eſt, qui non illico intelligat. Verum, inquies, quid haec ad *Butonem*, ſiue *Latonam Buticam?* Sane non deſunt rationes, ex quibus veroſimiliter colligi queat, ea, quae de *Hecate Memphitica* commemorantur, etiam ad *Latonam Buticam* ſpectare. Ipſum *Latonae* huius nomen, quod *Buto* eſt, vel *Butus*, non leuiter id quod dixi, confirmare videtur. Teſtatur namque HESYCHIVS, Aegyptios ſermone patrio Βȣτȣ̀ς dixiſſe *ſepulchra*, in quibus mortuorum cadauera reponuntur. Verba eius ſunt: Βȣτοὶ τόποι παρ᾽ αἰγυπτίοις, εἰς ȣ̃ς οἱ τελευτῶντες τίθενται. *Buti Aegyptiace dicuntur loca, in quibus mortui reconduntur.* Et interpretatio haec vocis Aegyptiacae, quae tamen ad *Numen Buticum* forte plane non ſpectat, minime contemnenda eſt. Etenim ex Coptorum libris intelligitur, ⲂⲎ, *Be*, *ſepulchrum* dici Aegyptiace. Matth. XXIII. 29. Analogiae autem grammaticae ſermonis Aegyptiorum non repugnat, ex ⲂⲎ, ſingulari, formari pluralem ⲂⲎⲞⲨⲦ, *Be-ut*, vnde addita terminatione graeca, natum eſt *Heſychianum* Βȣτοί. Aut a ⲂⲎ, *ſepulchrum*, formari etiam regulariter poteſt adiectiuum ⲂⲎⲞⲨⲦ, *ſepulchralis.* Poſſent ſic dici *ciſtae* vel *arcae ſepulchrales.* Sic etiam Βȣ̃τος poſſet dici Numen *ſepulchrale*, quod nempe *ſepulchris praeeſſe* crederetur, dummodo haec etymologia confirmari aliunde poſſet. Sed, vt verum candide fatear, praeter literarum et ſyllabarum ſonum, non eſt quicquam, ex quo concludi rite queat, Βȣτȣ̀ς HESYCHII, ſpectare ad *Butonem*, ſiue *Latonam* Aegyptiorum, Buti cultam. In ipſo Numine, et traditionibus Aegyptiorum de eo, nihil deprehendere poſſum, quod ad ſepulchra et tenebras mortis referri debeat, aut queat. Eſt tamen aliquid, quod praeterire nolim, quandoquidem videri poſſet quibuſdam, confici

fici ex eo posse, *Latonam* Aegyptiorum *Buticam*, a *Venere* eiusdem gentis, *Athor* vocata, id est *Nocte*, adeoque a primo principio rerum omnium passiuo, vel materia chaotica, ex qua omnia sunt formata, parum omnino differre. Nempe *Latonae Buti* cultae, sacer erat *mus araneus*, quem Graeci μυγαλῆν vocant. Ideoque animalcula illa, quorum morsus venenatus habetur, mortua deportabantur *Butum*, vt ibi, secundum leges Sacrorum conditae, cistis illatae sepelirentur, teste HERODOTO Lib. II. c. 67. Quin imo in fabulis Sacerdotalibus Aegyptiorum perhibebatur, *Latonam*, id est *Butonem*, vt persecutionem Typhonis effugeret, se in *murem araneum* conuertisse, quod ANTONINVS LIBERALIS docet, Fabula XXVIII. Et aliunde etiam scimus, Aegyptios bestiolam hanc honoribus diuinis affecisse. Putabatur enim, quod ex dictis iam sic colligitur, sacra et viua quaedam Latonae Buticae imago. Cur vero Aegyptii animal adeo vile et impurum tanto dignarentur honore, rationem hanc reddit PLVTARCHVS, *Sympos.* Lib. IV. Quaest. V. p. 670: Τὴν μυγαλῆν λέγουσιν ἐκτεθειάσθαι ὑπὸ Αἰγυπτίων τυφλὴν οὖσαν· ὅτι τὸ σκότος τοῦ φωτὸς ἡγοῦντο πρεσβύτερον. *Murem araneum diuinos honores reperisse apud Aegyptios, aiunt, eo quod coecus sit. Nam tenebras luce esse priores censent.* En! igitur *murem araneum* Symbolum *tenebrarum*, insimulque *Latonae* imaginem, vnde concludi posse non immerito videtur, *Latonae* Numen cognationem habere cum *Nocte*, et *tenebris*. Quod si iam certum esset, id, quod PLVTARCHVS refert, omnino ita se habuisse, et ex prisca Aegyptiorum Theologia fluxisse, magnum id apud me pondus haberet, ad asserendum, *Latonae* Numen *nocturnum* fuisse, atque *tenebricosum*. Verum auctor egregius non sine cunctatione ita pronuntiat. *Aiunt Aegyptios* id tradere. Suspi-

cor ergo, Graecos, cum ſcirent, murem araneum diuinos in Aegypto conſecutum eſſe honores, rei adeo mirificae rationem quaeſiuiſſe in animalculi huius coecitate, quam ei tribuunt non pauci; ſed quae re ipſa eſt imaginaria. Operae pretium eſt, ea de re adſcribere verba viri docti, qui ea literis prodidit, quae oculis antea ipſe ſubiecerat. Mus araneus * *eſt oculis paruis: quanquam autem totus paruus ſit, oculos tamen ei multo, quam proportione minores eſſe, ipſe obſeruaui, et propter hanc oculorum paruitatem viſum ei admodum hebetem eſſe puto, adeo, vt veterum quidam murem coecum appellarint.* Non igitur veram cauſam PLVTARCHVS nobis hic commemoraſſe videtur, ob quam Aegyptii, in *mure araneo*, colere voluerint ſuam *Latonam*. Et omnino ad tenebras mortis, aut noctis, quomodocunque eam accipias, Numen hoc relatum non fuiſſe, arbitror. Sunt etiam rationes, quae mihi perſuadent, *Latonam* illam, cuius Sacellum fuit in Templo Serapidis, prope Pyramides, de qua ſupra diximus, non fuiſſe *Numen Buticum*, cuius Templum, vna cum antiqua vrbe *Letopoli*, a Perſis dudum fuerat dirutum. Sed Dea illa, quae ab aliis etiam vocatur *Venus*, et *Hecate tenebricoſa*, a Graecis nonnullis *Latonae* nomine inſigniebatur, nam id Graecorum Theologia permittebat, et nouerant, in vicina Letopoli, Aegyptiorum *Latonam* olim enixe cultam fuiſſe.

Sed re ipſa Latona Butica referebatur ad Iſin, vel Lunam, eratque huius

§. 8. De alia igitur omnino *Numinis Butici*, vel *Latonae* Aegyptiacae interpretatione cogitandum nobis erit. Quod ſi autem ea, quae de Dea hac Aegyptios perhibuiſſe reperio, etſi pauca ſint, meditate penſito, et inter ſe confero, ſubit illa mentem meam cogitatio, Numen eius ad Lunam a priſcis Theo-

* CONR. GESNERVS de Quadrupedibus viuiparis p. 845.

Theologis relatum omnino fuiſſe. Sane Deam hanc, certo quodam ſenſu, ab Iſide, magno et ſacroſancto Lunae Symbolo, diuerſam non fuiſſe, probari negotio nullo poteſt. Saepe namque in Aegyptiorum fabulis ſacris, vbi *Iſis* nominatur, non Dea haec, proprie et cum diſtinctione ita dicta, intelligenda venit; ſed *Buto* ſeu *Latona*, vnde abſque vitio concludimus, multa quae de *Iſide* ſiue *Luna*, ab Aegyptiis praedicabantur, ad *Latonam* etiam applicari poſſe, et vice verſa, aut duas has Deas, ad vnum *Lunae* Numen referri. Ita PLVTARCHVS, haud dubie ex traditionibus Aegyptiorum, *de Iſide* p. 366 extr. Τῆς δὲ Ἴσιδος πάλιν ἀναλαμβανούσης τὸν Ὄσιριν, καὶ αὐξανούσης τὸν Ὧρον, ἀναθυμιάσεσι, καὶ ὁμίχλαις καὶ νέφεσι ῥωννύμενον, ἐκρατήθη μὲν, οὐκ ἀνῃρέθη δὲ ὁ Τυφών. *Rurſus vbi Oſirin Iſis recepit, et Horum nutrit ac educat, creſcentem ac roboratum exhalationibus, et nebulis ac nubibus: ſuperatus quidem, non tamen interfectus eſt Typhon.* Vides hic *Iſidem*, recepto marito ſuo, filium etiam *Horum*, vel quod hic idem eſt, *Harpocratem* nutrientem ac ſaginantem, quod tamen *Butonis*, ſiue *Latonae* munus proprium habitum fuiſſe, ad quod fabulae de ea Aegyptiorum inprimis reſpicere ſolent, ex §. 4 ſatis conſtare potuit. Ex eo ſequi etiam, facile perſpicient docti & idonei rerum talium iudices, ſigna vetuſta, in quibus *Iſis* repraeſentatur, *Horo* filiolo, vel *Harpocrati*, vbera praebens, quaeque in * Collectionibus Antiquariorum non pauca occurrunt, vere et proprie ad *Latonam Buticam* referri debere. Saepe igitur, vbi *Iſis* nominatur, re ipſa tamen, et maxime proprie, *Latona* Aegyptiorum intelligi debet. Eſt nempe in tantum vnum

aliquod Symbolum.

G 3 vtriuſ-

* MONTFAVCON *Antiquité expliquée*, To. II. Tab. CV. CX. CXIII.

vtriusque Numen, quod et haec et illa, aliquod Lunae Symbolum extiterit, religione Aegyptiorum consecratum. Et hanc quoque causam esse credo, quod Aegyptii *Butoni*, vel *Latonae* suae, *murem araneum* dedicatum et sacratum voluerint, quod §. 7 ostendimus. Rationem dabit PLVTARCHVS, qui verbis, supra §. 7 allatis, illico haec subiungit: Τὴν μυγαλῆν τίκτεσθαι λέγουσιν * ἐκ μυῶν, πέμπτη γενεᾷ, νουμηνίας οὔσης· ἔτι δὲ μειοῦσθαι τὸ ἧπαρ ἐν τοῖς ἀφανισμοῖς τῆς σελήνης. *Murem araneum nasci aiunt e muribus quinta generatione, in nouilunio: atque iecur eius minui, quando lumen Lunae deficit.* Tribuebatur itaque animalculo huic aliqua cum Luna, eiusque vicissitudinibus, cognatio et sympathia, quae sine dubio ratio erat, cur illud Lunae consecratum voluerint Aegyptii. Et hanc, aliis eorum obseruationibus genuinis, de quibus cap. III. §. 6 quaedam notauimus, persimilem esse, quis negauerit?

Id ex eo etiam colligitur, quod Latona illa perhibita fuerit, Buti Horum et Bubastin nutrire.

§. 9. Verum illa PLVTARCHI obseruatio, quam retulimus §. 8: *Isidem* (siue *Latonam Buticam*) *Horum educare et nutrire Buti, crescentem exhalationibus, nebulis ac nubibus*, aenigmatis Aegyptiaci sensum genuinum, nisi me spes fallit, nobis recludet. Ex §. 4 abunde perspici potuit, fabulas Aegyptiorum de *Latona* sua, tantum non omnes, eo spectasse, vt Dea haec haberetur *Hori* et *Bubasteos* nutrix, quae hos in paludibus Buticis aluerit et sollicite educauerit. Hoc ipso autem Sacerdotes subinnuebant, *Latonam Buticam*, diuersam a *Lunae Numine* non esse. Vt vero id ex hominum istorum placitis certo demonstremus, tenendum omnino nobis

* *Scholiastes Nicandri* p. 45. habet ἐκ μυὸς καὶ γαλῆς, *ex mure et mustela.* Idque nomen animalculi illius graecum confirmare videtur.

nobis eſt, veteribus fere cunctis, ac ſigillatim Aegyptiis perſuaſum fuiſſe, * *Oceanum*, et in genere omnem humorem, *Sidera ipſa tot et tantae magnitudinis paſcere.* Aegyptii vt hoc ipſum, more patrio, imagine aliqua ſymbolica adumbrarent, Harpocratem pingebant, loto, in locis paluſtribus humidiſque naſcenti, inſidentem, eo ſignificantes, ** *Solem ex humidis accendi*, aut, vt etiam loquuntur, ſplendidum hoc coeli ſidus *** *naſci et ali ex humore et exhalationibus.* Iidem dicere quoque ſolebant, et imaginibus ſymbolicis fingere, † *Solem et Lunam non curribus, ſed nauigiis vehi*, *innuentes, clariſſima haec Mundi ſidera, non ſecus ac res aliae, humore procreari atque ali.* Facilius iam nunc intelligi poterit, quidnam ſibi voluerint Aegyptii, dictitantes, *Horum*, qui hic quidem cum *Harpocrate* idem eſt, ideoque Solem ſubindicat, circa Solſtitium hybernum, renatum quodammodo ac renouatum, *exhalationibus, nebulis et nubibus enutritum, Buti creſcere, et adoleſcere.*

Idque in paludibus Buticis. Nam aqua paluſtri et fontana credebatur Luna nutriri, et tum res alias viuificare et roborare.

§. 10. Id vero attenta conſideratione dignum cumprimis eſt, quod fabula Aegyptiorum in ore habet, *Horum*, ſiue Solem renouatum, et *Bubaſtin*, id eſt Lunam naſcentem, (cap. IV. §. 10.) educatos nutritoſque fuiſſe in vrbe *Buto*, et quidem a *Latona.* Hoc ad inueſtigandam veram Numinis huius ſignificationem et interpretationem, nobis non parum proderit. *Buti* perhibebantur *Horus* atque *Bubaſtis* nutriri, eo quod prope hanc vrbem lacus eſſet ingens, veteribus non indictus. Meminit eius, praeter

* PLINIVS Lib. II. cap. 68.

** PLVTARCHVS de Iſide p. 335.

*** Idem *de Pythiae Oraculis* p. 400.

† Idem de Iſide p. 364. CLEMENS *Alexandrinus* Lib. V. Strom. p. 566. EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XI.

ter alios, etiam STRABO, excellens Geographus, p. 551. In hoc lacu tradebant Sacerdotes, *Horum* et *Bubaſtin*, cum eos Typhon perſequeretur, a *Latona* occultatos fuiſſe in inſula, vbi poſtea Numinibus his Templum dedicatum fuit ſplendidum, §. 4. In eodem lacu, vel paludibus, dicebatur etiam *Latona* Deos hos nutriuiſſe, §. 4. Et praeter hunc *Buticum*, erant plures in vicinia lacus, veluti *Sebennyticus* memoratus SCYLACI in Periplo p. 43, et STEPHANO, in Σεβέννυτος, ac alii, vt igitur illa regio, certis praeſertim temporibus, eſſet valde paluſtris. Hanc vero nutritorum a *Latona* Deorum in paluſtribus Buticis, rationem adfert PLVTARCHVS, * *quia aquoſa et irrigua terra, maxime educit exhalationes, quibus ſiccitas reſtinguitur atque laxatur.* Hoc vero ex ſententia Aegyptiorum, et plerorumque veterum, beneficium erat Lunae, quae aqua paluſtri paſta et corroborata, calorem Solis temperaret humido lumine, et eidem tamen etiam nutrimentum praeberet. ** *Lunam* exiſtimabant *lumen habere genitabile et humectans, ideoque proſperam eſſe et animalium procreationi, et ſtirpium pullulationi, cum Sol viciſſim intemperato igni calefaciat exſiccetque natas et florentes ſtirpes: et ſuo ardore magnam partem terrae fecerit habitationibus ineptam.* Hanc igitur inter beneficia Solis atque Lunae veteres conſtituunt diſcrepantiam: *** *Duobus his reguntur omnia terrena, calore quidem Solis per diem, humore vero Lunae per noctem.* † *Nam vt calore Solis animantur ſemina, ita Lunae humore nutriuntur. Penes ipſam enim et corporum omnium ratio eſſe dicitur et poteſtas.*
Hac

* *de Iſide* p. 367.
** PLVTARCHVS loco eodem.
*** *Scholiaſtes* vetus *Horatii* in Carmen Seculare p. 299. a.
† Idem ibidem, pluſculis interiectis.

Hac de cauſa APVLEIVS Metam. Lib. XI. init. de *Iſide* praedicat, quod *luce foeminea conluſtret cuncta Moenia et vdis ignibus nutriat laeta Semina.* Illam vero humidam et beneficam lucem, ſi eoſdem veteres audimus, Luna ſibi acquirit ex aqua dulci, qualis eſt lacuum, fontium, fluuiorum, et paludum, quam attrahit, inque ſuum aliarumque rerum vſum vertit. * *Stoici* certe *volebant, Solem e mari incendi, atque ali: Lunae vero a fontanis et lacuſtribus aquis dulcem mollemque ſubmitti exhalationem.* Et hanc communem fuiſſe Philoſophorum ſententiam, ſatis innuit PLINIVS, Lib. II. c. 101. Vbi, *Ferunt,* inquit, *Lunae foemineum ac molle ſidus atque nocturnum, ſoluere humorem, et trahere, non auferre. — Sed in dulcibus aquis Lunae alimentum eſſe, ſicuti in marinis Solis.* Hanc igitur ob cauſam in fabulis Sacerdotum perhibebatur, *Latonam,* vel *Lunam Symbolicam,* Buti habitare, ſubinnuentes, eam aqua dulci fontana et lacuſtri, quae ibi reperiebatur copioſa, paſtam et corroboratam, alimentum deinde idem *Horo,* vel *Soli renouato,* et *Bubaſti,* id eſt, *Lunae* recens *natae,* et *creſcenti* ſubminiſtrare et diſpenſare.

§. II. Explicuimus igitur, quo ſenſu Aegyptiorum Theologi de *Latona* ſua *Butica,* id eſt *Luna,* dicere potuerint, quod *Horum,* ſiue *Solem recens natum,* aut *renouatum,* itemque *Bubaſtin,* ſeu *Lunam nouam* et *creſcentem,* nutriat, augeat, et educet. Luna nempe ex fontibus et paludibus dulcem aquam attrahit, eaque veluti ſatiata, nouo Soli alimenta praebet, et ipſa quoque viribus refecta, etſi poſt Plenilunium ſenſim deficiat, atque tandem plane euaneſcat, ſibi ipſa ſufficit, vt mox quaſi renata, lumen ſuum terrae rurſus oſtendat, et de nouo creſcat.

Obſeruatu praeterea dignum eſt, quod veteres Lunam crediderint eſſe matrem roris.

* PLVTARCHVS loc. cit. p. 367.

ſcat. Verum enim vero, huic generaliori *Latonae Buticae* interpretationi, aliam praeterea ſpecialiorem iungendam puto. Lunam veteres non modo matrem quandam humoris, quem ad ſe trahit, et quo res omnes alit reficitque, arbitrabantur; ſed et, deberi eidem copiam roris coeleſtis, herbis atque frugibus, certo praeſertim tempore, tantopere ſalutaris. Quaenam ſit roris vera ac proxima cauſa, quae origo, multi ex antiquis, ſe ignorare, maluerunt candide profiteri. Ipſe IOBVS cum his facere videtur, vbi Deum ſic rogantem introducit cap. XXXVIII. 28: *An eſt pluuiae pater? aut quis genuit guttas roris?* Ad quae Commentator praeſtantiſſimus, B. SCHVLTENSIVS, haec annotauit: *Senſus hinc talis eniteſcit* „conſidera mihi vel protrita illa, „et quae omnibus exploratiſſima habentur, pluuiam, „rorem, —— quem illis patrem quam matrem aſ„ſignas? „ *Percurre omnes cauſas ſecundas, vnde haec meteora gigni aiunt Philoſophi, et ſenties, te proximam originem vel vnius guttulae non poſſe indicare.* Sed erant tamen, qui rorem a ſideribus gigni autumarent, quos inter eſt FVLGENTIVS, cuius in *Mythologiae* initio hi leguntur verſus:

Vbi guttas florulentae mane rorant purpurae
Humor algens, quem ſerenis Aſtra ſudant noctibus.

vbi * poſterior verſus deſumtus eſſe videtur ex *peruigilio Veneris*, in quo haec occurrunt:

Humor ille, quem ſerenis Aſtra rorant noctibus.

At plerique malebant Lunae, etiam roris generationem adſcribere **. *Idque ſubinnuit Alcman, Poëta Lyricus,*

* Ita NIC. HEINSIVS ad Claudianum Lib. I. in Ruffinum v. 385.

** Apud PLVTARCHVM Sympoſ. Lib. III. p. 659.

Lyricus, *rorem Iouis*, (ſiue aëris,) *et Lunae filiam appellans.* Erat illa ALCMANIS ſententia celebris, ad quam ideo MACROBIVS etiam prouocat *Saturn.* Lib. VII. cap. XVI: *Aër ipſe proprietatem lunaris humoris, et patitur et prodit. Nam cum Luna plena eſt, vel naſcens ——— aër aut * in pluuiam ſoluitur, aut ſi ſudus ſit, multum de ſe roris emittit. Vnde et Alcman Lyricus dixit rorem aëris et Lunae ** filium.* Hinc ſine dubio eſt, quod Poeta Lunam dixerit *roſcidam*, id eſt roris matrem aut cauſam.

*** *Solis ad occaſum, cum frigidus aëra veſper*
Temperat, et ſaltus reficit iam roſcida Luna.

Et ex recentioribus quoque, nonnulli veteris Philoſophiae alumni, ab iſta perſuaſione alieni non ſunt. *Perexiguus autem vapor*, inquit † MYLAEVS, *a Luna, vt tradunt, ſereno, idque veris potiſſimum tempore, excitatus, et calore deſtitutus, non multum ſurſum effertur. Sed conuerſus in pertenuem et ſubtilem aquam, ad conueniens ſtirpium alimentum, rore terras aſpergit.* Conſentit huic alius eiuſdem Philoſophiae Sectator: †† *Ad rorem iuuant etiam Aſtra nocturna, praeſertim Luna.* Et in eadem penitus ſententia fuiſſe etiam Aegyptios, tanto minus dubitandum, quod ſciamus eos aſſeruiſſe, Lunam eſſe matrem et nutricem corporum ſublunarium omnium, cap. I. §. 4. et cap. hoc, §. 10. et dulcem cum-

* Particulam hanc *in* ſupplendam eſſe duxi.
** In verbis ALCMANIS apud PLVTARCHVM eſt θυγάτηρ. Vnde praeſtaret, et hic legere *filiam.*
*** VIRGILIVS Georg. III. 336.
† In *hiſtoria Naturae* To. II. *Penus artis hiſtoricae* p. 46.
†† FR. REINTZER e Soc. Ieſu, in *Meteorologia philoſophico-politica* p. 351.

cumprimis humorem ex fontibus lacubusque, auidissime ad se trahere.

Atque id videntur etiam in Latona Butica significare, et inprimis colere voluisse Aegyptii.

§. 12. Et hoc quidem est, si recte coniicio, quod in *Latona Butica*, Aegyptii tantopere coluerunt, haec praecipua eius vis et potestas, quam venerati in ea sunt Niligenae. Neque ego id in idolorum et creaturarum cultoribus valde mirari possum. Est enim illa roris ad terram nostram nocturna et matutina demissio, ingens quoddam naturae beneficium, et pretii inaestimabilis. Nam * *ros ex aëre in terram delapsus, nutrimentum plantarum euadit deliciosum. Terram idem humore benefico imbuit. Arborum folia, quasi totidem manus, se incuruant, vt eum recipere ac imbibere possint: flores semet aperiunt, vt et ipsi thesauri huius fiant participes. Aduentus aurorae, liquorem hunc exquisitum in poros ipsorum ingerentis, oppido ipsis pretiosus est.*

—— ** *humida dulces*
Efficit aura cibos, quoties fugientibus Euris
Frigida nocturno tanguntur pascua rore
Et matutinae lucent in gramine guttae.

Inprimis id in regionibus Sole vehementer adustis vsu venire experimur, vt, quanto illic rariores cadunt pluuiae, tanto copiosiores terram laetificent rores. De Aegypto et regionibus similis indolis id obseruat THEOPHRASTVS *Histor. Plantar.* Lib. VIII. cap. VI. Ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Βαβυλῶνι, καὶ Βάκτροις, ὅπȣ μὴ ὕεται ἡ χώρα, *** ἢ σπανίως, αἱ δρόσοι τὸ ὅλον ἐκτρέφȣσιν. *In Aegypto vero et apud Babylonem, et Bactra, vbi terra nullis aut raris imbribus*

* *Spectacle de la Nature*, de Mr. PLVCHE To. IV. p. 74.
** TITVS CALPVRNIVS Eclog. V. 52.
*** Particulam ἢ suppleui, sensu id necessario flagitante. Et sic habet versio latina.

bribus madet, rores omnia nutriunt aluntque. Ex quo fere PLINIVS desumsit, quae habet Lib. XVIII. cap. 21. *In Bactris, Africa, Cyrene* ——— *siccitas coërcet herbas, fruges nocturno tactas rore nutriens.* Neque etiam recentiores de Aegypto id obseruare neglexerunt. Vide VANSLEBII Relationem itineris Aegyptiaci pag. 39. Eam ob rem * in Scriptura, promissio roris, magnam benedictionem innuit, vti eiusdem denegatio malum ingens. Obseruari et hic illud insuper meretur, in Aegypto, eo ipso tempore, quo Nilus, fertilitatis omnis, qua tellus illa gloriatur, vera causa, ex agris iam recessit, et fruges e terra succrescentes, incolarum animos dulci spe oblectant, rorem Nili quodammodo vice fungi, segetesque laetas facere. In aliis regionibus, tempore verno cumprimis, rores recreant germina; at alio modo res se habet in Aegypto. Illic enim ** sub initium Nouembris, Nilus arua derelinquere incipit. *** Circa finem mensis eiusdem, agri conseruntur. Mensibus vero Decembri et Ianuario, fruges enatae, nutriuntur fouenturque rore tempestiuo. Postremum hoc, quod Aegypto proprium est, testatur, qui in illa regione peregrinatus, diuque moratus est, † PALLADIVS Helenopolitanus Episcopus, *Histor. Lausiac.* cap. XXXIII. vbi de Ptolemaeo Monacho, extrema Sceteos inhabitante, haec

* *Genes.* XXVII. 28. vbi vide CLERICVM. Adde HILLERI *Hierophyticon* Part. II. p. 107. et POCOCKIVM in *Hoseae* XIV. 5.

** MAILLET Description de l'Egypte Part. I. p. 87. Edit. in 8.

*** PLINIVS Lib. XVIII. c. 18. *Peregrinatio* Principis RADZIVILII p. 166.

† Iunge huic Scriptorem recentiorem, VANSLEBIVM, vbi supra.

haec habet: * Βαςάσας ὃυ ἐκεῖνος κεράμια ** κιλικίσια πλείονα, ἐκεῖσε ἀπήνεγκεν· καὶ τῷ Δεκεμβρίῳ καὶ Ἰανεαρίῳ μηνὶ συναγὼν τὴν δρόσον ἐκ τῶν πετρῶν (δροσίζει γὰρ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι τότε πολλὰ) τὰ κεράμια ἐπλήρωσεν. *Is igitur pocula fictilia complura eo deportauit. Et cum mensibus Decembri et Ianuario, rorem ex petris collegisset, ros enim hoc anni tempore copiosus illic locorum cadit, illo pocula sua impleuit.* Obseruari autem hic peruelim, in fabulis Aegyptiorum tradi solitum fuisse, quod Lib. II. cap. VI. §. 7. 8. probaui pluribus, *Harpocratem*, vel, quod hic quidem perinde est, *Horum*, eodem plane tempore, nimirum circa Solstitium hybernum, inter lacustres flores et plantas natum, et *Buti* enutritum fuisse, a *Latona* nempe *Butica*. Vix ergo crediderim, iustam de iis, quae nunc disserui, addubitandi causam superesse cuiquam posse.

Ex iis quae obseruata fuerunt, tandem patescit, Latonam Buticam, Symbolum fuisse Plenilunii.

§. 13. Omnia igitur, quae hucusque in medium attulimus, quantum mihi intelligere datum est, inuicte probant, *Latonam* Aegyptiorum *Buticam*, Symbolum quodpiam fuisse *Lunae*, auita ipsorum religione consecratum. Verum qua tandem ratione Dea haec differre censenda erit a Numinibus *Isidis*, et *Bubasteos*, quae pariter ad *Lunam* relata fuisse, locis suis vidimus, et a quibus tamen *Butonem*, siue *Latonam Aegyptiam*, etiam certa aliqua ratione diuersam fuisse, dubitari prorsus nequit? Poterit nempe ex iis, quae propriis suis locis obseruauimus, luculenter intelligi, *Isidem* generatim *Lunam*, totam-

* In *Bibliotheca Patrum Magna* Parisina To. XIII. p. 951.

** an forte legendum erit κυλικίσια, vt sit diminutiuum a κύλιξ, *poculum?* κεραμίαν κύλικα inuenis apud HERODOTVM et PLATONEM. Vide IVNGERMANNI notas ad Iulium Pollucem Lib. X. cap. 53. p. 1386. Editionis vltimae.

tamque eius vim poteſtatemque deſignaſſe, *Bubaſtin* vero Symbolum fuiſſe *Lunae nouae*, et *creſcentis*, quod et nomen Aegyptiacum innuere mihi videtur. Reſtat igitur, vt *Buto*, ſiue *Latona*, Aegyptiorum filiis ſubindicauerit *Lunam plenam*, quando augmenti et incrementi metam contigit vltimam. Idque nunc rationibus quibuſdam in medium allatis, ad liquidum perducemus. Obſeruauimus autem * ſupra, *Bubaſtin* in fabulis Sacerdotalibus Aegyptiorum perhibitam fuiſſe filiam *Oſiridis* et *Iſidis*, id eſt *Solis* et *Lunae*, quia *Luna*, poſt coniunctionem ſuam cum Sole, et ex radiis huius emergens, *noua* apparet, et velut *recens nata*. Hoc ſane *Lunae nouae*, nempe oculis noſtris iam apparenti, conuenit. Poſtea creſcit eundo, donec aetatis iuſtum quaſi robur conſecuta, curriculi ſui metam vltimam in *Plenilunio* contingat. Hoc profecto mirifice congruit *Latonae Buticae*, quam fabulae Sacerdotum myſticae repraeſentabant Matronam aetatis adultae, *Hori* et *Bubaſteos* nutricem, ſeruatricem, tutricem. Non parum hoc ex eo illuſtratur, quod veteres exiſtimarint, *Lunam*, quo propius ad *Plenilunii* terminum accederet, eo maiorem quoque vim atque virtutem exſerere. ** *Diem* certe, *qua primum conſpiciebatur Luna*, *euitatis et praeteritis radiis Solis*, Aegyptii *bonum imperfectum nominabant*. Diuidebant autem Lunam, vſque ad Plenilunium creſcentem ***, in tres dierum quinarios. Primus quinarius erat imperfectus, tertius vero, a lumine vndecimo, vſque ad decimum quintum, vel ipſum Plenilunium, perfectiſſimus. Praeterea vero *Luna* alma, mater etiam

* Libro hoc III. cap. III. §. 5.

** PLVTARCHVS de *Iſide* p. 368.

*** PROCLVS in Heſiodi Opera et dies pag. CIII. b. Edit. Venetae Trincauelli.

iam credebatur roris, cuius dulci copia, regionem Aegypti, pluuia destitutam, eo tempore, quo etiam aqua Nili in agris campisque desiderabatur, mirifice recreabat. §. 11. 12. Id vero veteres communiter ad virtutem beneficam *Plenilunii* referre solebant. Ita PLVTARCHVS *Sympos.* Lib. III. versus fin. p. 659: Δροσοβολεῖ γὰρ ὁ ἀὴρ ταῖς πανσελήνοις μάλιστα διατηκόμενος. *Maxime enim Plenilunio rorem iacit aër colliquatus.* Nec diffidet MACROBIVS, qui in fine *Saturnaliorum* haec memoriae prodidit: *Aër ipse proprietatem lunaris humoris et patitur et prodit. Nam cum LVNA PLENA est, vel cum nascitur, (et tunc enim a parte qua sursum suspicit, PLENA est) aër aut in pluuiam soluitur, aut si sudus sit, multum de se roris emittit.* Recentiores quoque secuti veteres, rem eandem sibi obseruasse visi sunt. Eorum placita sequitur PETRVS VICTORIVS, qui Var. Lect. Lib. XIV. cap. XVII. ea de re ita pronuntiat: *Nec enim omnes noctes vno tenore eandem vim roris gignunt. Luna namque silente* (* id est in coitu Lunae, vel interlunio) *ros non multus descendit: contra autem IN PLENILVNIO, magna ipsius copia funditur.* Facit quoque cum iis FR. REINTZER in *Meteorologia*, p. 151: *Ad rorem etiam iuuant Astra nocturna, praesertim Luna, maxime IN PLENILVNIO, in quo maiores sunt rores; ideoque Luna dicitur roris mater, quia scilicet tempore molli, vapores illos etiam noctu educit, qui noctu terris incubantes, sub crepusculi initium soluuntur in aquas.* Ad eandem, quam nunc explicui, rem, spectare etiam auguror fabulam illam allegoricam, cuius meminit ** PLVTARCHVS,

* Vide notas eruditorum ad Catonem de Re Rustica cap. 29. p. 46. Edit. Celeberr. GESNERI.

** Vide supra §. 4.

CHVS, *Typhonem*, cum *Buti*, vbi *Horus* nutriebatur, ſuem, venando tempore *Plenilunii*, perſequeretur, incidiſſe in arcam, qua corpus Oſiridis mortui conditum erat. Per *Typhonem* videtur hic intelligendum eſſe aliquod Principium noxium, quod *Lunae*, *plenitudinem* iam aſſecutae effectus exoptatos interciperet. Tales ſunt venti vehementiores. Nam vt ait PLINIVS Lib. II. cap. 60: *Rores neque gelu exiſtunt, neque ardoribus, neque ventis, nec niſi ſerena nocte.* Et Lib. XVIII. cap. 29: *Neque in nube, neque in flatu cadunt rores.* Et quoniam perhibebatur in fabulis myſticis, Typhonem perſequendo ſuem, beneficium Plenilunii interuertiſſe, hinc * ſemel quotannis, in *Plenilunio*, *Oſiridi* vel *Soli*, et *Iſidi* vel *Lunae*, ſus immolari conſueuerat. Qui haec omnia cum §. 4 conferre dedignatus non fuerit, facile animaduertere poterit, ea reſpicere Sacra *Latonae*, in vrbe *Buto* quouis anno redeunte fieri ſolita, tempore alicuius *Plenilunii*, in illius honorem religioſe et ſolenniter celebrati. Plura forte ea de re, in noſtra *Tabulae Bembinae* explicatione, aliquando obſeruabimus. Patere etiam ex his arbitror, Numen *Latonae*, non ſecus atque Sacra in honorem eius inſtituta, re ipſa ad *Plenilunium* ſpectaſſe.

Interpretatio nominis Aegyptiaci, Buto, vel Butus lectori offertur.

§. 14. Vbi iam nunc ad interpretandum nomen Deae huius Aegyptiacum, *Buto*, me accingo, monendus mihi eſt lector, non poſſe me non ſuſpicari, Graecos pronuntiationem et ſcriptionem vocis Aegyptiacae nobis non vſquequaque ſinceram et illibatam conſeruaſſe. Graeci nomen et Deae, et vrbis illi conſecratae, vel Βȣτὼ, vel Βȣ̃τον efferre ſolent.

* HERODOTVS Lib. II. c. 47. PLVTARCHVS de Iſide p. 354. init. AELIANVS de Animal. Lib. X. c. 16.

solent. §. 2. Quo magis vero rem hanc cogitationibus reuoluo, eo magis persuaderi me sentio, ipsos Aegypti incolas, saltem vetustiores, non Βουτῶ; sed potius Μουτῶ, aut Μουθῶ pronuntiasse. Profecto si Βουτῶ verum nomen sit, non bene hactenus intelligo, qua ratione, interpretatio eius commoda queat institui, nisi sit torta vehementer, et coacta. At si, quod suspicor, nomen Aegyptiacum vere sonuerit Μουτῶ, vel Μουθῶ, omnia sponte fluent, suppetentque interpretationes plures, eaeque rei, quam exprimere debet nomen, bene prorsus accommodatae. Accedit, quod mihi non parum probabile videatur, PLVTARCHVM re ipsa nomen hoc efferre Μοὺθ: Ait enim in libro *de Iside*, p. 374. Ἡ δ' Ἶσις ἔστιν ὅτε καὶ Μοὺθ προσαγορεύουσι. *Isidem Aegyptii nonnunquam MVTH appellant.* Atque addit: Σημαίνουσι δὲ τῷ ὀνόματι μητέρα. *Voce illa matrem significant.* Verum ista de re, quam nunc suo loco relinquo, capite proximo nonnulla addam. Iam dudum vero monuerunt * viri docti, literam M, saepe transire in B, aut vtramque frequenter inter se commutari. Graecos id ipsum in vocibus Aegyptiis nonnunquam pariter fecisse, exemplo aliquo luculento ** supra ostendi. Est vrbs Aegypti celeberrima, Graecis dicta *Sebennytus*, quam incolae omnes hodie *Semanutham*, vel *Samanudam* appellant; in libris vero Coptorum *Somennuthi* nomen illud scribitur, idque esse vrbis illius nomen genuinum et antiquum, mihi quidem dubio omni carere videtur. Hic igitur in voce Aegyptiaca, literam M, Graeci in B conuerterunt, quod eosdem

in

* Vide IO. PASSERATII librum, rarius tamen obuium, *de literarum inter se cognatione et permutatione*, pag. 18.

** Lib. II. cap. III. §. 4.

in voce *Buto*, vel vti pronuntiandum mihi videtur, *Muto*, etiam factitaſſe coniicio. Poſſet autem Μȣτὼ, vel Μȣ͂τος, explicari ⲙⲱⲟⲩ-ϯ, *Mo-u-ti*, id eſt ἀντλῶν, vel ἀντλȣ͂σα, *quae aquam trahit* vel haurit, nempe ex terra, fontibus, et lacubus. Nam ϯ-ⲙⲱⲟⲩ, dicitur ἀντλεῖν, *aquam*, vel humorem quemcunque *haurire* Exodi II. 16. proprie *dare aquam*. Siue autem hic verbum ϯ, *dare*, praeponas, ſiue in fine adiungas, perinde eſt, et vtrumque analogia linguae Aegyptiacae permittit, quemadmodum Latinis, et *dare aquam*, et *aquam dare* recte dicitur. Haec ſignificatio, *Latonae Buticae* Aegyptiorum, id eſt *Lunae* egregiae conuenit. *Luna* enim, ſecundum PLINIVM Lib. II. c. 101. *humorem* terreſtrem *ſoluit* primum ac *trahit*, et eum deinde, quod docebant etiam Aegyptii, in commodum et ſalutem corporum diſpenſat. Et vero, quod ſupra vidimus, §. 10. Buti Luna ex paludibus aquam dulcem trahere credebatur. Ex *Mo-u-ti* Graeci videntur primo feciſſe Μȣ͂τον, aut Μȣτὼ, et vitiata paulatim pronuntiatione, Βȣ͂τον, et Βȣτώ. Poſſis etiam nomen hoc interpretari Ⲙⲱ-ⲟⲩⲱⲧϩ, *Mo-u-oth*, quod rem eandem ſignificat. Nam ⲙⲱⲟⲩ eſt *aqua*, et *humor*, ex quo tamen in vocibus compoſitis fit ⲙⲱ, vel ⲙⲟⲩ, aut etiam ⲙⲏ, ⲙⲉ, et ⲙⲓ, quorum omnium exempla non infrequentia, in Coptorum libris occurrunt. ⲟⲩⲱⲧϩ vero eſt ἀντλεῖν, *humorem aqueum extrahere* et *haurire*, Ioh. II. 8. Eſſet igitur ⲙⲱ-ⲟⲩⲱⲧϩ, *Mo-u-oth*, quae *aquam ad ſe trahit*. Graeci id extulerunt *Muto*, vel *Buto*, aut *Mutum*, ſiue *Butum*. Forte etiam in mentem venire poſſet

 cuipiam,

cuipiam, linguae Copticae perito, vocem illam, quam nunc explicamus, Aegyptiis ſonuiſſe ⲙⲁⲩ-ⲓⲱϯ, *Mau-joti*, *Matrem-roris*. Nam in hac compoſitione, prior vox, ſignificat *matrem*, eaque frequentiſſime occurrit, poſterior vox *rorem* deſignat. Geneſ. XXVII. 28. Pſalmo CXXXIII. 3. Et hoc de Luna crediđiſſe et docuiſſe veteres, monuimus §. 11. Vel ⲙⲁϩ-ⲓⲱϯ, *Mah-joti*, ſignificaret *haurientem*, et *trahentem rorem*, nam ⲙⲁϩ, etiam Aegyptiorum ſermone dicitur ἀντλεῖν. Geneſ. XXIV. 11. 13. etc. Ioh. II. 9. IV. 7. Verum fateor, interpretationem hanc a voce Aegyptiaca, vti eam Graeci efferunt, recedere aliquanto longius. Quod ad me attinet, libenter illud ⲙⲱ-ⲟⲩⲱⲧϩ, *attrahentem humorem* reliquis praeferrem. Verum iudicent eruditi. Superſunt aliae praeterea originationes, ſed quarum nonnullae magis ad PLVTARCHI *Muth* ſpectant. Ea de re autem in capite nunc ſecuturo dicemus.

CA-

CAPVT V.

De quibuſdam Iſidis cognominibus, Muth, Athyri, Methuer, Bubaſi.

Tranſitur a Nominibus Iſidis ad eiuſdem cognomina. §. 1. Cognomina Deorum, diſtinguenda ab epithetis, iiſdem tribui ſolitis. §. 2. De *Muth*, Iſidis cognomine, quod explicatur. §. 3. *Athyri* aliud Iſidis cognomen, cuius interpretatio excutitur. §. 4. *Methuer*, Iſidis cognomen tertium, bene a Plutarcho explicatum. §. 5. His iungitur aliud illius cognomen *Bubaſis*. §. 6.

§. 1.

Tranſitur a Nominibus Iſidis, ad illius cognomina.

Numina Aegyptiorum, ad Lunam referri ſolita, aut in quibus Lunae virtutem, poteſtatem, et in terram noſtram beneficia, Gens illa venerata eſt, quorumque in veterum Monumentis mentionem deprehendimus, capitibus antecedentibus pro virili explicuimus. Ex illis perſpici potuit, haec omnia vnum *Iſidis* Numen ac nomen in ſe compleċti. *Iſis* namque, quod iam ſemel iterumque monendum nobis fuit, omnia comprehendit, quae in Lunae rationibus ponebantur ab Aegyptiis, aut quae ipſi attribuebantur, etſi tamen diuerſas illius ad terram noſtram relationes, huiuſque aut laetos aut triſtes effeċtus, ſub diuerſis nominibus populo adorandas et colendas proponerent. Cuius generis Numina ſunt, ominis quidem laeti et exoptati, *Bubaſtis*, et *Buto*, de quibus Libro hoc diximus, et ominis minus auſpicati, *Tithrambo*, de qua Libro hoc agendum nobis pariter fuiſſet, niſi id omne, grauibus de rationibus, Libro I. cap. V. iam occu-

 paſſe-

passemus. Idem vero, quod hactenus Libro isto excussimus, argumentum, illustrant vtique etiam *Isidis* quaedam cognomina, ab Aegyptiis illi tributa, nam illis potestatem ac beneficia Lunae, ex Aegyptiorum sententia designari, cuiuis manifestum est.

Cognomina Deorum distinguenda ab Epithetis, tribui iisdem solitis. De cognominibus Deorum Aegyptiorum.

§. 2. Antequam vero cognomina illa Isidis Aegyptiaca, curatius expendamus, in antecessum abs re non erit monere, *cognomina* Deorum, ab *Epithetis* imponi iisdem solitis, vehementer differre. *Epitheta* enim Diis, Poëtae cumprimis; sed et quiuis pro lubitu tribuere potest, et re ipsa tribuit. Sic Iupiter Poëtis dicitur ὑψιβρεμέτης, *altitonans*, νεφεληγερέτης, *nubes cogens*, αἰγίοχος, *scuto praesignis*, Apollinem iidem dicunt ἀργυρότοξον, *argenteum arcum gestantem*, βαθυχαίτην, *intonsum*, *comatum*, et *plaga crinitum*, Mineruam Γλαυκῶπιν, *oculis caesiis praeditam*, σεμνὴν, *venerandam*, παρθενον, *virginem*, et sic porro. De hisce epithetis Deorum, non inuenuste iocatur LVCIANVS * in *Timone*, init. Ζεῦ φίλιε, καὶ ξένιε, καὶ ἑταιρεῖε, καὶ ἐφέστιε, καὶ ἀστεροπητὰ, καὶ ὅρκιε, καὶ νεφεληγερέτα, καὶ ἐρίγδουπε· καὶ εἴτι σὲ ἄλλο οἱ ἐμβρόντητοι ποιηταὶ καλοῦσι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀπορῶσι πρὸς τὰ μέτρα, τότε γὰρ αὐτοῖς πολυώνυμος γινόμενος, ὑπερείδεις τὸ πίπτον τοῦ μέτρου, καὶ ἀναπληροῖς τὸ κεχηνὸς τοῦ ῥυθμοῦ. *Iupiter amicitiae stator, hospitalis, sodalitie, domestice, fulgurator, iuramentorum vindex, nubicoge, grandistrepe, et si quod aliud tibi cognomen, Poëtae furoris pleni tribuunt, maxime cum in versu haerent, nam illi nomina multis modis augent, vt tu ruinam metri ipsis fulcias, et hiatus versuum impleas.* Sunt tamen in his, quae LVCIANVS deridet, non nuda et tantum arbitraria Poëtarum epitheta; verum et genuina Iouis et vera cognomina. *Cognomina* hic

* Opp. Tom. I. p. 57. Ed. Salmur.

hic voco, quae Diis auctoritate publica, et ab omnibus tribuebantur, in Sacris, in precibus, hymnisque solenniter et publice cantari solitis. Cognomina illa Deorum, vt plurimum restricta erant ad certa Templa, in quibus Dii sub cognomine stato et fixo, inuocabantur. Apud Graecos et Romanos, nullum Deo cuicunque dedicabatur Templum, cui non simul certum quoddam et proprium cognomen imponeretur, sub quo peculiariter illic, certis quibusdam et definitis ritibus, religiose colebatur. Argumentum hoc olim quidam SOCRATES persecutus fuerat. Scripserat enim, teste DIOGENE LAERTIO, Lib. II. §. 47. ἐπικλήσεις θεῶν, quod interpretor *de cognominibus Deorum, quibus publice in Sacris inuocantur.* Id enim ἐπίκλησιν Graeci dicunt. Sic PAVSANIAS in *Achaicis* p. 590. de Hercule Burae culto: ἐπίκλησις μὲν καὶ τούτου Βουραϊκός. *Nam et hic cognomine Buraici colitur.* Idem in Atticis p. 105: Ἀφροδίτῃ ἐστὶν Πρᾶξις ἐπίκλησις. *Veneri illi cognomen est Praxis.* Et centies id apud auctorem eundem legitur. ORPHEVS, siue quisquis auctor est, sic vocem eandem adhibet in isto versu,

* Ἥλιος, ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσιν.

Sol, quem cognomine Bacchi inuocant.

De talibus autem Deorum cognominibus differuisse SOCRATEM *Coum*, docet *Scholiastes Apollonii* in Lib. I. Argon. v. 66. In loco enim quodam, quem is citat, obseruauerat SOCRATES, Templum apud Dolionas prope Cyzicum, dedicatum *Apollini*, non esse *Apollinis Ecbasii*, nec *Iasonii*, sed *Apollinis* cognomento *Cyziceni.* Talibus cognominibus Dii maiorum gentium honorabantur etiam in Aegypto. *Cnephum*, vel *Cnuphin*, re ipsa cognomen tantum

* Apud MACROBIVM Saturn. Lib. I. cap. XVIII.

fuisse *Vulcani* Aegyptiorum, * alio loco monuimus, etsi *Cnuphis* in Sacris popularibus, Deus haberetur a Vulcano distinctus. Aliud *Vulcani* cognomen apud Aegyptios fuit ** *Camephi*, quasi dicas *Custodem Aegypti*, quo Deum hunc in sacris suis Hymnis inuocasse videntur regionis illius incolae. Talia igitur cognomina habuit etiam *Isis*. Tria commemorat PLVTARCHVS de Iside p. 374: Ἡ δ᾽ Ἶσις ἔστιν ὅτε καὶ Μοὺθ, καὶ πάλιν Ἀθυρὶ, καὶ Μεθύερ, προσαγορεύουσι. Σημαίνουσι δὲ τῷ μὲν πρώτῳ τῶν ὀνομάτων, μητέρα, τῷ δὲ δευτέρῳ οἶκον Ὤρου κόσμιον, —— τὸ δὲ τρίτον σύνθετον ἐστὶν ἔκ τε τοῦ πλήρους καὶ τοῦ αἰτίου. *Isidem nonnunquam MVTH, nonnunquam ATHYRI, aliquando etiam METHVER cognominant. Et prima quidem voce MATREM designant: secunda DOMVM HORI MVNDANAM significant: tertium nomen compositum est ex PLENO, et CAVSALI.* Sed haec paulo distinctius iam, etsi tamen breuiter, euoluenda sunt et explicanda.

De Muth *Isidis cognomine, quod explicatur.*

§. 3. Primum igitur *Isidis* cognomen, quod PLVTARCHVS refert, est Μοὺθ, *Muth*, quod ipse interpretatur *matrem*. Et hoc quidem Isidis cognomen SALMASIVS videtur in mente habuisse, vbi scripsit, *** *Aegyptiis* Ἶσι *esse matrem*. Certum est, *Isi* tale quid literaliter non significare. Sed *Muth*, quomodo cognominabatur *Isis*, si vera docet PLVTARCHVS, *matrem* significat. Idque potest esse verum, lingua saltem Aegyptiaca originationi huic non aduersatur. *Matrem* enim Copti, voce perquam ipsis familiari, dicunt ⲘⲀⲨ, *Mau*. Solent vero iidem, voces desinentes in vocali, aut diphthongo, non raro in fine, litera Ⲧ augere, qua ratione ex ⲘⲀⲨ, regulariter formatur ⲘⲀⲨⲦ, *Maut*, idque

* Lib. I. cap. IV. §. 7. ** Ibidem §. 9.
*** *de annis Climactericis* p. 567.

idque ſignificat *matrem.* Graeci vocem iſtam extulerunt Μȣϑ, ſiue quod pronuntiatio Aegyptiaca, quae ex noſtra hodierna aeſtimari non debet, non multum huic graecanicae diſſimilis eſſet, ſiue quod euphoniae conſulere vellent. Cur vero *Iſis*, ſiue *Luna*, in ſacris ipſorum Hymnis, appellaretur *mater*, ratio in promtu eſt, eamque ſatis explicuimus, * vbi de *Iſidis* Numine diſſeruimus. Quando vero PLVTARCHVS memoriae prodidit, Aegyptios ** *Lunam*, id eſt Iſidem, *appellaſſe matrem mundi* —— *eo quod grauida facta a Sole, rurſum ex ſe in aërem emittat ac diſſeminet genitalia principia*, ſuſpicatus aliquando ſum, hoc idem forte deſignari cognomine *Muth*. Sed tum in voce Aegyptiaca, litera ſub finem addenda erit vnica, *O*. Nempe *** ϑⲟ, *tho*, patrio Aegyptiorum ſermone ſignificabat *mundum*. Ⲙⲁⲩ-ϑⲟ, *Mau-tho* proinde vere et proprie ſignificabit *matrem mundi*. Potuerunt autem Graeci, in pronuntiatione, vocalem vltimam per aphaereſin abiicere, vocemque hanc contractius efferre Μȣϑ. Sed forte Μȣϑ nihil aliud eſt, quam illud ipſum Numen, quod Graeci communius Βȣτὼ, aut Βȣ͂τον ſcribunt, et *Latonam* interpretantur. Qua de re coniecturam meam, ſub finem capitis praecedentis ſatis expoſui.

§. 4. Sequitur apud PLVTARCHVM aliud *Iſidis* cognomen, Ἀϑυρὶ, *Athyri*, quod ſignificare ait ὄικον Ὥρȣ κόσμιον, *domum Hori mundanam.* Quoniam vero de hac voce extat obſeruatio viri in his literis longe Principis, MAT. VEYSSIERE LA CROZE, eam non poſſum non hic adſcribere. Ita autem illa ſe habet: † *Conuenit* Ἀϑὼρ *cum* Ἀϑυρὶ PLVTARCHI

Athyri aliud Iſidis cognomen, cuius interpretatio excutitur.

* Supra cap. I. §. 4. ** de Iſ. et Oſir. p. 368.
*** Vide *Panthei* huius Lib. I. c. IV. §. 6.
† *Theſaurus Epiſtolicus La-Crozianus* T. III. p. 159.

CHI — *vbi haec illius interpretatio additur* οἶκος Ὥρου κόσμιος, *quasi ex* HI, *vel* H, *alia dialecto, in fragmentis a* WILKINSIO *editis, Praefat. Pag.* VII. *et* ϮϢ, *vniuerso,* τῇ οἰκουμένῃ, *in Apocal. cap.* III. v. 10. *et* ⲞⲨⲢⲞ, *rege. Erit igitur haec vox* HϮⲞⲨⲢⲞ, *eliso altero* Ⲟ, *et* Ⲩ *solo retento, ex illa pronuntiatione, quae* ⲞⲨ, *instar* τοῦ Υ *Graecorum efferre solebat, teste Hellanico, apud Plutarchum, qui Osirin* Ὕσιριν *appellabant, ita referens se vocem illam a Sacerdotibus Aegypti pronuntiari audiuisse* etc. Non facile quis negauerit, interpretationem isthanc viri doctissimi esse peringeniosam. Sed plura tamen prohibent, quo minus nunc pedibus in sententiam eius eam. Nam 1. *domus* Aegyptiis nunquam dicitur H, neque in Dialecto vulgari, seu Aegypti inferioris, neque in Dialecto Thebaidis, quae nunc *Sahidica* dicitur. Et hoc vir egregius, postquam libros hac dialecto exaratos terere potuit, sine omni dubio ipse agnouit. In dialecto vtraque *domus* dicitur HI. Sed hoc tamen interpretationi *La-Crozianae*, fateor, non vehementer obesset. Nam I, in HI, praesertim in voce, ex multis composita, pronuntiando absorberi, aut euphoniae gratia omitti potuit. 2. *Hori* nomen, in lingua Aegyptiorum, non sonabat *Uro*, aut *Uri*, quod interpretatio haec supponit, verum vti * alias probaui, *Or* vel *U-er.* Litera R nomen hoc claudebat. Si post tantum virum, coniecturam meam proponere fas est, vocem Ἄθυρ aut, quemadmodum scribere mallem, cum Spiritu aspero Ἅθυρ, Aegyptiace interpretarer ⲬⲀϮ-ⲞⲨⲎⲢ-ⲎI, *Chat-uër-ei,* quae vox nunc paucis mihi explicanda est. Primo igitur ⲬⲀ, quod proprie vi vocis θέσιν, seu *positionem* significat, veteribus

* Lib. II. cap. IV. §. 2. 13.

teribus Aegyptiis, vſu recepto deſignaſſe *mundum*, poſt * SALMASIVM, ** alias iam probaui. Solent vero Copti, quod monitum videbis §. 3, voces deſinentes in vocali, augere nonnunquam litera ϮT, quod inprimis in vocibus compoſitis, vbi earum alteram vocalis claudit, alteram vocalis auſpicatur, vſu venit quam ſaepiſſime, ſicut et in ea, cui explicandae operam nunc damus. Eſt igitur ϪⲀⲦ, *mundus*. Nomen vero *Hori*, Aegyptiace, literis Copticis ſcriptum, ſonare ϢⲞⲨⲎⲢ, *** Libro ſuperiori iam aſſeruimus. ⲎⲒ denique, quod modo nunc monendum nobis erat, *domum* ſignificat. Liquet igitur, ϪⲀⲦ-ϢⲞⲨⲎⲢ-ⲎⲒ, proprie ſecundum literam ſignificare, *Mundum, Hori domum*, quod Graeci extulerunt Ἀθυρί. Hanc interpretationem et linguae, et Theologiae priſcae Aegyptiorum conſonare, affirmare auſim. Quod ſi autem praeterea perſpectum nobis eſſet, qua occaſione, quaue de cauſa, Aegyptiorum Sacerdotes, in Hymnis ſacris, *Iſidem* cognomine hoc condecorauerint, explanare forte poſſemus, quidnam eo Theologi hi deſignare voluerint. Aſt ex PLVTARCHO diſcere id non licet.

Methuer, Iſidis cognomen tertium, bene a Plutarcho explicatum.

§. 5. Tertium vero is cognomen *Iſidis* hocce addit, Μεθυὲρ, aitque in lingua Aegyptiorum, vocem hanc compoſitam eſſe, ἔκ τε τȣ̃ πλήρȣς κ̀ αἰτίȣ, *ex PLENO et CAVSALI*, vt nempe ſignificetur ea, quae plena eſt virtutis cauſalis, vel effectricis, vel, in qua eſt inſignis facultas agendi et efficiendi. Et profecto id ipſum plane ſignificat † ⲘⲈϨ-ⲦϢⲞⲨⲎⲢ, *Meh-tu-er*, ex quo fere coniicere liceret, PLV-

TARCHVM

* *de lingua Helleniſt.* p. 391. et *de annis Climacter.* p. 567.
** in notis ad Eratoſthenis Catalogum regum Thebaeorum. Vide VIGNOLII Chronolog. To. II. p. 759. 760.
*** Libro II. cap. IV. §. 13.
† Vide ſupra Lib. II. cap. IV. §. 13.

TARCHVM pro μεθυὲρ, quod nunc in eius Codicibus legitur, re ipſa ſcripſiſſe μεθȣήρ. Verum in efferendis et ſcribendis nominibus peregrinis, Graecos non ſemper rigidiſſimam accurationem ſeruaſſe, nouimus. Quamobrem vero *Iſis* diceretur *virtutis effectricis plena*, quippe quod cognomen illud ſignificat, ex Doctrina Aegyptiorum de hac Dea, quam Libri huius cap. I. explicuimus, perſpici abunde poteſt. Docebant namque gentis huius Philoſophi et Theologi, Iſidem eſſe matrem mundi, corporumque omnium cauſam, et continuo grauidam factam e Sole, concipere, et rurſus ex ſe emittere ac diſſeminare genitalia principia. Idque cognomine hoc *Methuer* ſatis perſpicue declaratur. Ceterum quoniam ϨϒΗⲢ, eſt ipſum *Hori* nomen Aegyptiacum, §. 4. poſſet etiam *Mehtuer* verti, *plena Hori*, vt quae *Hori* eſſet et mater, et certo quoque ſenſu nutrix. Sed haec obiter tantum, et velut aliud agendo.

His iungitur aliud illius cognomen, Bubaſis, cuius tentatur interpretatio.

§. 6. Cognominibus hiſce *Iſidis*, a PLVTARCHO commemoratis, ſubiungo aliud, *Bubaſis*, cuius notitiam debeo Auctori *Etymologici magni*. Ita is ſcribit in voce Βȣ́βαστις· Βȣ́βαστις κώμη τῆς Αἰγύπτȣ, κ̀ θεός· Ὅτι ἡ Ἰὼ, ἡ Ἰνάχȣ, εἰς βȣ̃ν μεταβληθεῖσα, κ̀ μετὰ τὴν διὰ γῆς κ̀ θαλάσσης πλάνην, εἰς Αἴγυπτον παραγενομένη, ἐπιβᾶσα τὲ βροχθώδȣς τόπȣ τȣ̃ Νείλȣ, τῶν χηλῶν ἴχνη τῷ πηλῷ ἐνεχάραξεν. Ὁ δὲ τῆς χώρας βασιλεὺς, ἑωρακὼς τὸ μὲν τῆς ἐμπροσθίας χηλῆς, τῷ ῑ ςοιχείῳ ἐμφερές. τὸ δὲ τῆς ὀπισθίας, τῷ ω̄, Ἰὼ τὴν βȣ̃ν ὠνόμασε. τὴν δὲ κώμην, Βȣ́βαστιν, ἀπὸ τῆς τȣ̃ Βοὸς βάσεως. *Bubaſis. Ita in Aegypto dicitur et vicus quidam et Dea. Cum nempe Io, Inachi filia, in vaccam conuerſa, et deinceps terra marique multum iactata, in Aegyptum perueniſſet, vbi in loco, quem Nilus irrigauerat, ſubſtitit, ac vngularum veſtigia limo impreſſit. Videns vero regionis illius Princeps, veſtigium vngulae anterioris,*

literae

literae I, *poſterioris vero*, *literae* Ω, *ſimilem eſſe*, *vaccam nominauit* IO, *vicum vero*, *in quo vacca conſederat*, *ab ea re appellauit* BVBASIN. Lepidam ſane, aut potius anilem fabellam! Sed quae nihilo minus poteſt aliquid veri abſcondere, vti ſolent omnes Aegyptiorum fabulae allegoricae. Illis tamen hanc accenſere non auſim. Quo non obſtante, iſtud mihi penſitatione dignum viſum eſt, quod *Etymologici* auctor, ſecutus haud dubie Scriptorem quempiam antiquiorem, perhibuit, eſſe in Aegypto et vicum, et Deam, nomine *Bubaſin*, et quod huic fabulam de Ione in Vaccam commutata accommodet. Nam rei huic ipſa vox Aegyptia *Bubaſis*, mirum in modum fauet, quod inprimis mihi perſuaſit, ſubeſſe huic fictioni aliquid ſaltem veri. Nam ⲡϩⲟ-ⲃⲁⲥⲓ, *P-ho-baſi*, plane *vultum*, aut *faciem vaccae* Aegyptiorum ſermone ſignificat. Obſeruauimus autem * alibi, et res eſt ſatis nota, Aegyptios *Iſidi* ſuae, ad imitationem *Lunae*, cornua affinxiſſe bouina. A vero non abludit, ob hanc rationem Aegyptios *Iſidi* aliquod cognomen, hoc ſignificans, indidiſſe, eoque in Hymnis ſacris vſos fuiſſe, quemadmodum et *Bacchum*, cuius capiti pariter Graeci cornua addere ſaepius ſolebant, ea de re Ταυρόμορφον cognominatum eſſe ſcimus. Haec igitur *Bubaſis* Templum habebat in vico, cognomine ſibi, dedicatum. Erat, cum exiſtimarem, *Bubaſin* illam, cuius meminit *Etymologici* auctor, confundi cum Dea multo notiori, *Bubaſti*. Nam nomina haec parum differunt. Sed re accuratius perpenſa, ſententiam mutaui.

* Libro hoc cap. I. §. 2.

CA-

CAPVT VI.

De Planetarum apud Aegyptios cultu.

Planetas olim Aegyptii ſolenniter coluerunt; ſed is cultus poſtea in deſuetudinem abiit. §. 1. Planetarum nomina antiqua Aegyptiaca, vt plurimum, ignorantur. Id tamen ſcitur, Planetas ab Aegyptiis Diis aliis maioribus attributos fuiſſe. §. 2. Diſquiritur, cuinam ex Diis Aegyptiorum, apud ipſos, Planeta Veneris fuerit attributus. §. 3. Planetis tria apud Aegyptios indita erant nomina, vnum Dei, cui erant attributi, ſecundum poteſtatis, tertium coloris. §. 4. De Colore Planetarum, et nominibus, quae acceperunt ab eo apud Aegyptios. §. 5.

§. 1.

Planetas olim Aegyptii ſolenniter coluerunt; verum cultus ille poſtea in deſuetudinem abiit.

Libro huic *Panthei* noſtri tertio, quo cultum omnem, ab Aegyptiis in honorem *Lunae* inſtitutum, perſequi animus fuit, de Planetis etiam, quoniam admodum pauca nobis ſuppetunt, deque cultu ipſis exhibito, quaedam breuiter ſubnectemus. De *Planetis*, praeter Solem et Lunam, *quinque* reliquis, a Gentibus orbis terrarum propemodum cunctis, interque has, ab Aegyptiis quoque olim religioſe cultis, deque cultus huius in Aegypto origine ac veſtigiis luculentis, multa * in *Prolegomenis* noſtris diſputauimus, quae hic repetere, inutile et prorſus ſuperuacaneum eſſet. Poterit ex iis intelligi, in ipſius idololatriae apud Aegyptios inualeſcentis initiis, Planetis ceu Numinibus magnis

* Vide §. 24 - 27.

magnis et potentibus, ſummos id eſt diuinos honores decretos habitoſque fuiſſe. Etſi enim id * diſerto teſtimonio Scriptoris fidei exploratae, quantum memini, ſaltem de Aegyptiis, probari non poſſit; adſunt tamen rei huius veſtigia complura, neque adeo obſcura, quae vtique dubium omne tollunt. Sed ſatis quoque mature cultus ille, Planetis quinque ſolenniter et publice oblatus, in deſuetudinem abiiſſe videtur. Quo tempore enim Graeci Aegyptum frequentare coeperunt, cultus ille dudum ſublatus iam erat, vnde factum eſt, vt HERODOTVS Sacrorum Aegyptiacorum inueſtigator diligentiſſimus, et alii qui ipſum ſequuntur, rei non

* Niſi forte huc trahere velis iſtos MANETHONIS verſus Lib. I. Apoteleſm. v. 203.

Ῥέζε Κρόνῳ, καὶ Ἄρῃ, καὶ Ἑρμῇ, καὶ Κυθερείῃ,
Καὶ Διΐ, καὶ Μήνῃ, καὶ ἠελίῳ βασιλῆϊ.
Οὗτοι γὰρ κρατέουσι θεῶν, κρατέουσι καὶ ἀνδρῶν,
Πόντου καὶ ποταμῶν πάντων ῥοθίων ἀνέμων τε,
Καὶ γῆς καρποφόροιο καὶ ἠέρος ἀενάοιο.

Sacra fac Saturno, et Marti, et Mercurio et Veneri,
Et Ioui, et Lunae, et Soli regi.
Hi enim dominantur Diis, dominantur et hominibus,
Marique et fluuiis omnibus impetuoſis, ventiſque,
Ac frugiferae terrae et perenni aëri.

Quia verſus hi Sacerdotem Aegyptium magni nominis auctorem habent, pronum erit cogitare, haec e praeceptis Theologiae Aegyptiorum genuinae profluxiſſe, vnde ſequeretur, Planetas omnes VII aequali propemodum honore a cunctis Aegyptiis celebratos ac honoratos fuiſſe. Verum meminerit lector, MANETHONEM haec inculcare cultoribus Aſtrologiae, quos honore peculiari dignatos fuiſſe Planetas, extra dubium poſitum eſt. Deinde nec id diſſimulare poſſum, doctrinam MANETHONIS Apoteleſmaticam, Scholas Graecorum multo magis redolere, quam Adyta Aegyptiorum, et videri, non a Scriptore Aegyptio, verum Graeco potius profectam eſſe.

non modo huius mentionem iniiciant prorſus nullam; ſed nec aliquid memoriae prodiderint, ex quo coniectando tale quid erui recte poſſit. Videntur Sacerdotes hunc Planetarum cultum, ſibi poſtmodum ſolis reſeruaſſe, et ſcientia de Planetis, quam non indiligenter excoluerunt, ad ſuperſtitiones ſuas genethliacas abuſi eſſe. Plura de hac re, dabunt, vti dixi, *Prolegomena* noſtra.

Planetarum antiqua nomina Aegyptiaca, vt plurimum, ignorantur. Id tamen ſcitur, ſingulos Planetas, alicui ex Diis maioribus, attributos fuiſſe.

§. 2. Si nomina, quae primitus Planetis indiderunt Aegyptiorum Maiores, etiamnum ſupereſſent genuina, vti aliorum Deorum nomina, id nos in argumentum hoc, omni qua poſſumus diligentia inquirentes, non mediocriter adiuuaret; aſt, quantum quidem mihi nouiſſe datum eſt, nomina haec, priſcis Aegyptiis vſitata, non amplius extant; verum alta et aeterna obliuione ſepulta iacent, niſi forte excipias vnum ἀϱτής, vel ἐϱτωσὶ, quod nomen illi Planetae, quem nos *Martem* vocamus, Aegyptios impoſuiſſe, teſtimoniis minime contemnendis nititur. Sed et de ipſo hoc nomine dubitare non immerito poſſis, num ſit aeui antiquiſſimi, aut non potius eo demum tempore excogitatum, quo Sacerdotes omnem de Planetis ſcientiam, ad artem ſuam genethliacam reſtringere coeperunt. Nomen certe Aegyptiacum Planetae *Martis*, virtutem et poteſtatem, quam ei tribuit Doctrina Genethliaca, aperte prae ſe fert. Quicquid ſit, poſtquam cultus Planetarum ſolennis et popularis in Aegypto deſiit, Stellas has, aliis Diis maioribus, a quibus veluti gubernarentur, aſſignare ac attribuere placuit. Docet hoc nos ACHILLES TATIVS, in *Iſagoge in Arati Phaenomena*, loco memorabili; ſed qui eruditis ignotus non eſt. Ita autem is habet: * Ἀιγυπτίοις γὰϱ, καὶ Ἕλλησι, τȣ̃ Κϱόνȣ ὁ ἀςὴϱ, καί τοι ἀμαυϱότατος ὢν,

* In PETAVII *Vranologio* p. 136.

ὢν, Φαίνων λέγεται. Ἀλλὰ παρ' Ἕλλησι μὲν κατὰ τὸ εὔφημον λέγεται οὕτω· παρὰ δὲ Αἰγυπτίοις Νεμέσεως ἀστήρ. Δεύτερος ὁ Διὸς καθ' Ἕλληνας Φαέθων· κατὰ δὲ Αἰγυπτίους Ὀσίριδος ἀστήρ. Τρίτος ὁ τοῦ Ἄρεως, παρὰ μὲν Ἕλλησι πυρόεις· παρὰ δὲ Αἰγυπτίοις Ἡρακλέους ἀστήρ. Τέταρτος ὁ τοῦ Ἑρμοῦ — καλεῖται παρὰ μὲν Ἕλλησιν Στίλβων· παρὰ δὲ Αἰγυπτίοις Ἀπόλλωνος ἀστήρ. *Aegyptii et Graeci, Saturni Stellam, quamuis hebetissima sit,* Φαίνοντα, *id est lucidam vocant. Graeci quidem ita boni ominis causa nuncupant. Aegyptii vero Nemesis Stellam. Secunda Iouis, Phaëthon a Graecis; ab Aegyptiis Osiridis Stella nominatur. Tertia est Martis, quae a Graecis* πυρόεις, *ab Aegyptiis Herculis Stella dicitur. Quarta Mercurii Stella, quam Graeci* Στίλβοντα, *Aegyptii Apollinis Stellam appellant.* Deest hic nomen Stellae quintae, quae est Veneris, impositum ab Aegyptiis. Graecum quidem nomen auctor noster refert: Πέμπτος ὁ τῆς Ἀφροδίτης, παρὰ μὲν Ἕλλησιν ἑωσφόρος. *Quinta est Veneris, Graecis Lucifer.* Verum nomen, quod Aegyptii eidem indiderant, omissum hic est, non ACHILLIS TATII, vt puto, sed librarii in describendo negligentis, culpa. *Saturnus* igitur Aegyptiis audiebat *Nemeseos*, vel, * quod idem arbitror, *Tithrambonis Stella.* Iisdem *Iupiter* dicebatur *Stella Osiridis.* Vocabant porro *Martem, Stellam Herculis:* et *Mercurium, Stellam Apollinis*, vel *Hori.* Cuinam vero Numini *Stellam Veneris* dedicauerint Aegyptii, quia id ex testimonio Scriptoris cuiusdam non scimus, coniecturam meam mox proponam. Ex his autem Planetarum denominationibus Aegyptiacis, quaedam ad Chaldaeos etiam, gentesque alias peruenerunt. De

* Vide supra Lib. I. cap. V. §. 4.

De *Martis Planeta* id infra docebimus §. 4. De *Stella Mercurii* ita scribit APVLEIVS in libro *de Mundo* p. 58. *Hanc sequitur Stilbon, cui quidam APOLLINIS, ceteri MERCVRII nomen tribuerunt.* Sic et PLINIVS Lib. II. cap. 8. et MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. XIX.

Disquiritur, cuinam ex Diis Aegyptiorum, apud ipsos Planeta Veneris attributus fuerit.

§. 3. Numen illud, in cuius potestate et tutela esset *Veneris* Planeta, Aegyptios dixisse *Athor*, * nos vterque, B. LA-CROZIVS, et ego, aliquando persuasum habuimus, verum neuter satis tum fuerat memor eorum, quae ex ACHILLE TATIO hic obseruauimus §. 2. Ex illis enim luce meridiana clarius patescit, Aegyptios Planetis nomina indidisse longe alia quam Graecos. Quodnam *Veneri* nomen imposuerint Aegyptii, ex auctore illo quidem non discimus, excidit enim librariorum vitio; verum id tamen affirmare certo possumus, Aegyptios Planetam istum non retulisse ad *Venerem;* verum ad Numen aliquod suum ab illa diuersum. Aliquando in mentem mihi venit, vero valde videri simile, Planetam hunc Aegyptios attribuisse *Isidi* suae. Vix enim cogitari potest, Aegyptios Deae huic, cuius Numen, reliquis Diis Deabusque fere in vniuersum omnibus praeponebant, non aliquem ex Planetis assignaturos fuisse. Id tamen factum fuisse oportet, si *Veneris* Stella ipsi consecrata non esset. Et praeterea negari non potest, magnam fuisse Planetae Veneris, cum *Iside* siue *Luna*, ex veterum sententia, cognationem. Insigniter ea quae dixi, PLINIVS illustrat, qui et testari videtur, *Veneris* Planetam *Isidi* fuisse attributum. Verba eius haec leguntur Lib.

* *Thesaurus Epistolicus La-Crozianus*, Tom. III. p. 159. et Tom. I. p. 177.

Lib. II. cap. VIII. *Infra Solem ambit ingens SIDVS, appellatum VENERIS, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus aemulum Solis ac Lunae. Praeueniens quippe et ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, vt Sol alter, diem maturans: contra ab occasu refulgens, nuncupatur vesper, vt prorogans lucem, vicemque Lunae reddens. —— Iam magnitudine extra cuncta alia Sidera est: claritatis quidem tantae, vt vnius huius Stellae radii vmbrae reddantur. Itaque et in magno nominum ambitu est. Alii enim Iunonis, alii ISIDIS, alii * Matris Deum appellauere. ** Huius natura cuncta generantur in terris. Namque in alterutro exortu, genitali rore conspergens, non terrae modo conceptus implet, verum animantium quoque omnium stimulat.* Si quis haec mente voluens existimauerit, *Veneris* Planetam, Aegyptios dixisse *Stellam Isidis*, is auctoritate PLINII sententiam suam tueri posse videbitur, neque me habebit contra nitentem. Si tamen, quod sentio, dicendum est, crediderim ego potius, Aegyptios Planetam *Veneris* foecundum, attribuisse *Mendeti* suo, siue *Pani*, magno fertilitatis terrestris promo condo, de quo Lib. II. cap. VII. prolixe disseruimus. Obseruaui illic, §. 6, crucem illam celeberrimam ansatam, in vetustis Aegyptiorum Monumentis toties occurrentem, ♀, quae *phallum* designat, *Pani* Mendesio dedicatum fuisse. Et eodem plane signo, *Veneris* Planetam ab antiquis temporibus, in hunc vsque diem significari consueuisse, neminem fugit. Sed iudicent ea de re pro arbitrio lectores.

* PROCLVS in Paraphrasi Tetrabibli Ptolemaei Lib. II. p. 97. fin.
** Vide et IVLIANI Imp. Orat. IV. p. 150.

Planetis apud Aegyptios tria indita erant nomina, vnum Numinis, cui erant attributi, secundum potestatis, tertium coloris.

§. 4. Dudum iam * alicubi obseruaui, quod ex variis indiciis collegeram, Planetae vnicuique apud Aegyptios, tria fuisse nomina, vnum *Numinis*, quod praeesse illi crederetur, alterum *virtutis*, qua inprimis valere existimaretur, tertium *coloris*, qui obseruari in eo poterat. De Numinibus, quae Planetis quinque praeesse existimarentur, et a quibus Aegyptii nomina ipsis indidere, diximus §. 3. Sed habebant Planetae aliud praeterea apud Aegyptios nomen, tractum a virtute illa et potestate, quae ipsis inesse perhibebatur. Illius exemplum habemus in Planeta, quem vulgo *Martis* appellare solent, ** Aegyptii vero *Stellam Herculis*, §. 2. Huic enim aliud praeterea nomen Aegyptiacum tribuitur, significans nempe eius virtutem ac potestatem, quod non vno modo scribi deprehendimus. VETTIVS VALENS, artis Astrologicae magister non infimus, nomen hoc effert Ἄρτης. Verba eius, ex inedito eius *Florilegio*, talia *** a viris eruditis citantur: Τὸν δὲ τοῦ Ἄρεως κιῤῥὸν, πυρωτὸς γὰρ καὶ τομὸς καὶ κατεργαστικὸς ὁ θεός. Αἰγύπτιοι γὰρ καὶ Ἄρτην αὐτὸν προσηγόρευσαν, ἐπεὶ τῶν ἀγαθοποιῶν καὶ τῆς ζωῆς παραιρέτης ἐστίν. *Martis vero Stella rubrum habet colorem. Nam facie ignea est Deus hic, estque ipsi vis dissicandi et interficiendi. Ideoque Aegyptii ARTEN ipsum vocarunt, quo-*

* In *Remphah illustrato* p. 44. not. p.

** Ab Aegyptiis nomen hoc peruenit ad Chaldaeos. Nam de illis obseruat MACROBIVS Saturn. Lib. III. cap. XII. *Chaldaei Stellam Herculis vocant, quam reliqui Martis appellant.* Idque ad alias quoque dimanauit gentes, teste PLINIO Lib. II. c. 8. et APVLEIO *de Mundo* p. 58. Ed. Elmenhorstii.

*** SELDENVS *de Diis Syris*, Synt. I. cap. VI. p. 186. SALMASIVS *de annis Climacter.* p. 596.

quoniam Stellarum beneficarum et vitae interuersor est. Forte auctor hic respexit ad veram significationem vocis Aegyptiacae, quae, vt iam iam videbimus; proprie sonabat ἑρτωσὶ, potuitque illius nominis interpretationem haurire ab aliquo linguae Aegyptiacae perito. Vox certe *Ertosi* talem, qualem dedit VETTIVS, patitur interpretationem. Nam ϵⲣ, *er*, est *facere:* ⲦⲰϢⲒ vero, *tosi* ζημίαν, *damnum* significat, Actor. XXVII. 10. Philipp. III. 7. 8. Erit igitur ϵⲣ-ⲦⲰϢⲒ, *Er-tosi, damnum inferens.* Neque tamen improbauerim obseruationem * virorum doctissimorum, qui existimant, VETTIVM, nomen hoc Ἄρτης, ad linguam graecanicam inflexisse, et ex hac interpretatum esse ἄρτην, nimirum ab αἴρω, *e medio tollo*, vt significetur *interfector.* Vocem genuinam Aegyptiacam, vt bene ** SALMASIVS animaduertit, conseruauit nobis CEDRENVS, eamque, me quidem iudice, sic optime interpretatur: Καλεῖται δὲ Αἰγυπτιστὶ Ἔρτωσι, τοῦτο δὲ σημαίνει παντὸς γένους ζωογονίαν, καὶ πάσης οὐσίας καὶ ὕλης φύσιν καὶ δύναμιν διατακτικὴν καὶ ζωογονικήν. *Stella Martis ab Aegyptiis vocatur ERTOSI: significat autem hoc omnis generis procreationem et viuificationem, omnisque substantiae et materiae naturam et vim ordinantem atque procreantem.* Nempe ϵⲣ-ⲦⲰϪⲒ, *Er tosi*, Aegyptiis dicitur τὸ αἴτιον τῆς φυτεύσεως, *vim habens et indens genitiuam ac seminalem.* Vox haec *Ertosi*, et origine, et compositione, et significatione vix differt a voce *Mendes*, quam *** suo loco prolixe explicuimus. Certe

* SELDENVS et SALMASIVS loc. cit.
** loco iam citato.
*** Libro II. cap. VII. §. 7.

te vtraque vox vi ſua rem eandem plane innuit. Expoſitionem vero hanc noſtram, cum interpretatione quam dedit CEDRENVS, egregie et examuſſim conuenire, cuilibet non poteſt non confeſtim eſſe perſpicuum. Omittere hic iſtud non poſſum, Theologiam Aegyptiorum, de Stella *Martis*, ſiue *Herculis* quam declarat nomen ἔϱτωσι, amice omnino conſpirare cum Orientalium aliorum Theologia, quam eximie illuſtrat THO. HYDIVS in libro *de Religione vet. Perſarum* cap. III. vnde ſequentia deſcribere non grauabor, quae leguntur p. 64: *Hoc nomine AZER, vel AZAR, antiquiſſimis temporibus ſignificatus fuit Mars* ——— *et vetuſtiſſimis temporibus ſic dictus fuit Martius Menſis.* Ex dictis vero elucet, haec omnia ſpectare ad *Herculem* Orientalium, de quo nos Lib. II. cap. III. diximus, et cui Planeta *Martis* apud illas Gentes ſacer erat. Pergit vero auctor, poſt plura interpoſita, hunc in modum: *A ſignificatione ignis et Martis, factum eſt, vt Martius Menſis, a Marte denominatus, Chaldaeis etiam dictus fuerit* אדר, Adar, *Syris* Odar, *Syro-Arabibus, Syriam habitantibus* Adar, *vel vt Perſae et Turcae ſonant*, Azar. *Is hodie annum ducit apud Syros, vt et olim fecit apud Romanos et Perſas.* ——— *Nam cum ex ignea Stellae Martis influentia et rubedine, (vt credebant,) Annus inciperet caleſcere, anni initium ei dedicabant veteres omnes: atque ideo Romani, ineunte Menſe Martio, ſacrum ſuum Veſtalem ignem de nouo accendebant, cum exeunte vetere anno, eum emori ſiuerant, quod alio quouis tempore feciſſe nefas. Talis nempe ab eis facta eſt alluſio Symbolica, et quaſi Sympathetica, in magis fauſtum futuri Anni omen: vt ſcilicet, cum exeuntis anni calor, a Marte et igne profectus, deficeret, innueretur, ipſummet Numen, (ignem Sacrum) id*

id persentiscere et emori: et vt ineuntis noui anni vernum tempus eo faustius procedere posset, voluerunt significare, quasi vna cum ipso Numine, annus nouo calore et vigore impraegnandus esset. Quae hic de *Marte*, seu *Hercule* Orientalium, obseruauit vir harum literarum peritissimus, ea fere de *Hercule* suo Aegyptios tradidisse et praedicasse, fidem faciunt, quae de hoc Numine suo loco edisseruimus. Eadem, et forte etiam hac ipsa de causa, tribuebant Orientales, et cum illis Aegyptii, *Stellae Herculis*, quam alii *Martis* nuncupabant. Nam ἑρτωσὶ, quod nomen Stellae huic proprium esse voluerunt Aegyptii, id luculenter et aperte testatur.

De colore Planetarum et nominibus, quae ab eo acceperunt apud Aegyptios.

§. 5. Quia vero in Planetis diuersus obseruatur color, diuersusque fulgor oculos nostros percellit, Aegyptii ab hac coloris diuersitate, diuersa quoque ipsis nomina imposuere. Docet hoc inter alios IVLIVS FIRMICVS, Matheseos Lib. II. cap. II. vbi de quinque Planetis haec scribit: *Has Stellas non eodem nomine, quo nos, aut Graeci, Aegyptii nominant. Nam qui a nobis Saturnus dicitur, ab Aegyptiis Φαίνων vocatur. Quem nos Iouem vocamus, Aegyptii Φαέθοντα vocant: qui a nobis Mars, ab illis πυρόεις dicitur: Quae a nobis Venus, ab illis Φωσφόρος vocatur. Quem nos Mercurium dicimus, illi στίλβοντα vocant.* Quae hic vides appellari *nomina Aegyptiaca*, sunt re ipsa graeca, etsi ab aliis quoque pro Aegyptiacis venditentur. Ipse ACHILLES TATIVS, §. 2, ad testimonium vocatus, scribit, *AEGYPTIOS et Graecos Saturni Stellam, quamuis sit obscurior, vocare tamen Φαίνοντα, id est lucidam.* Ergo, teste hoc Scriptore, certe non contemnendo, non Graeci modo, verum et Aegyptii, Planetam Saturni vocarunt Φαίνοντα.

 Ita

Ita et vetus auctor * *de dierum ad numerum et nomina Planetarum institutis appellationibus*: Τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν αἰγύπτιοι ἀνέθεντο πυρόεντι, ἄρης δὲ ὗτος παρ' Ἕλλησι. *Diem* hebdomadis *tertiam Aegyptii consecrarunt Pyroënti, is vero est qui a Graecis* Ἄρης, *vel* Mars, *vocatur.* Et tamen nomina haec, quae Aegyptiis tribuuntur, re ipsa pura putaque Graeca sunt, et ** a Graecis quoque passim adhibentur, vt genti suae propria. Dicere posses, nomina haec vocari Aegyptiaca, cum tamen sint graeca, eo quod Alexandrinis, quorum vrbs sita erat in Aegypto; sed qui lingua, moribus, et studiis vere erant Graeci, deberentur, iisque quodammodo propria essent. Verum obstat, quod nominibus his vsus iam fuisse deprehendatur ARISTOTELES, in *libro de Mundo*, tanquam vsu communi receptis, quae igitur Graecis ante Philosophi huius aetatem, ideoque ante Alexandriam conditam, familiaria fuisse oportet. Iure ergo colligere nobis integrum erit, nomina illa vocari Aegyptiaca, cum tamen re ipsa sint graeca, quoniam rem ab Aegyptiis acceperunt Graeci, eamque vocabulis graecis; sed quae Aegyptiacis responderent, plane expresserint. Neque ita difficile esset, dummodo operae pretium ferret, voces genuinas vereque Aegyptiacas formare, quae denominationibus graecis, ab Aegyptiorum maioribus acceptis, ex asse responderent. Sed cum labor fructum non promittat, nisi oppido leuem

* Apud SALMASIVM de Annis Climact. p. 595. 596.

** ACHILLES TATIVS allatus §. 2. CENSORINVS *de die natali* cap. XIII. APVLEIVS *de Mundo* p. 58. CHALCIDIVS in Timaeum Platonis p. 309, et his omnibus multo antiquior, ARISTOTELES in libro *de Mundo* cap. II.

uem ac exiguum, manum ab eo abſtinere malui. Suſpicatus * aliquando ſum, pertinere huc Numen celebratiſſimum *Anubis*, quem Graeci ſolent *Mercurium* interpretari. De eo accipiebam, quod CICERO memoriae prodidit, *de Nat. Deor.* Lib. III. cap. 22. *Quartus* Mercurius *Nilo patre, quem Aegyptii nefas habent nominare.* Quibus gemina ſunt, quae leguntur apud ARNOBIVM *aduerſus gentes* Lib. IV. p. 135. *Quartus* Mercurius *Soboles Nili eſt, cuius nomen Aegyptia gens horret et reuereatur expromere.* Id non videbatur mihi intelligi poſſe de illo Aegyptiorum *Mercurio*, quem vocant *Thot.* Nam illum vtique nominarunt, eſtque hoc nomen eius multo celeberrimum, et tot antiquioribus Graecis notum iam dictumque. Et praeterea CICERO ipſe Mercurium illum, *quem Aegyptii nefas habent nominare*, diſerte diſtinguit a *Mercurio Thot*, de quo paulo poſt differit. Ergo videbatur id non applicari poſſe, niſi ad *Anubim.* Illius verum et genuinum nomen hactenus ignotum eſſe autumabam, nam *Anubis* videbatur nomen tantum eſſe coloris. Et *Anubis* certe, Coptice ſcriptum ⲚⲚⲞⲨⲂ, *Annub*, vere Aegyptiis *aureum* ſonat, ſuntque plurima quae inuicte docent, hanc eſſe veram nominis illius originationem. Dicitur porro *Planeta Mercurii* a MANETHONE, Apoteleſm. Lib. II. v. 191. et 383. Χρυσοφαὴς Ἑρμῆς, *Mercurius adſpectu aureus*, vel *coloris aurei.* Ita plura concurrere videbantur, quae coniecturam hanc ſtabilirent. Verum diſſimulare nolo, me nunc, vbi rem hanc ab omni parte verſaui ac diligenter excuſſi, coniecturae priſtinae non potuiſſe non renuntiare. Rationes, quae me ad mutandum ſen-

* in *Remphah illuſtrato* p. 44. in not.

tentiam adegerunt, vbi ad *Anubidem* peruenerimus, Lectoris iudicio submittam. Ceterum Planetis singulis, tria Aegyptios imposuisse nomina, exemplo *Martis*, ad oculum demonstrari potest. Ille namque Planeta, a Numine, in cuius eum tutela esse volebant, Aegyptiis, vt credere par est, dicebatur ⲠⲤⲒⲞⲨ ⲚϪⲰⲘ, *Stella Herculis*, §. 2, a virtute et potestate, quam demonstrare credebatur, ⲈⲢ-ⲦⲰϪⲒ, §. 4, et denique a colore, quem referre videtur, *πυρόεις*, *igneus*, quod hoc §. sumus persecuti. Aegyptii dixissent Ⲛ-ⲬⲢⲰⲘ, aut vocem adhibuissent aequiualentem. Haec sunt, quae de Planetis eorumque cultu, ex Aegyptiorum placitis dicenda putaui.

DE

DE DIIS AEGYPTIORVM LIBER IV.

Qui est

De Nilo Flumine, Aegyptiorum Deo, et Symbolicis Numinibus ad Nilum relatis.

CAPVT I.

De Nilo Flumine ab Aegyptiis inter Deos suos culto.

Nilus inter Numina maxima ab Aegyptiis colebatur, cuius cultus caussa paucis indicatur. §. 1. Primum Nili in Aegypto nomen fuit *Ieor*, vel *Iaro*, idque *fluuium* designat. §. 2. Idem fluuius ab Aethiopibus vocabatur *Siris*, ab Aegyptiis vero *Nilus*. §. 3. *Siris* Aethiopum, et *Schichor* Hebraeorum, non sunt idem nomen; sed inter se differunt. §. 4. Neque etiam *Siris* et *Osiris* Aegyptiis idem significabant. §. 5. Nomen *Siris*, ex vetusta Aegyptiorum lingua explicatur. §. 6. Fluuii Aegyptiorum nomen proprium, genuinum et antiquissimum fuit, estque *Nilus*. §. 7. Nomen illud ex Aegyptiorum sermone explicatur. §. 8. Nomen, quod Nilo olim etiam solebat indi, *Phruron*, explicatur. §. 9. De originibus Nili in Aethiopia, ne nunc quidem satis recte cognitis et perspectis. §. 10. De fluuii eiusdem incremento et decremento annuo. §. 11. Aquae Niloticae magna dulcedo et salubritas. §. 12. Mira etiam foecun-

foecunditas et olim et nunc celebrata. §. 13. Propter has rationes Aegyptii Nilum diuinis affecerunt honoribus. §. 14. Eidemque Templa et Sacerdotes consecrarunt. §. 15. Atque in eius honorem festa solennia celebrarunt. §. 16. De imaginibus Nili olim in Aegypto vsitatis. §. 17.

§. I.

Nilus inter Numina Aegyptiorum maxima locum habebat, diuinisque ab illis colebatur honoribus.

A clarissimis Mundi Sideribus, Sole et Luna, quae totus fere quaquauersum terrarum Orbis, sed peruersus iam, et a vera Dei cognitione, veraque pietate iam repulsus, loco et vice Dei, religione summa celebrauit et coluit, transimus nunc ad Numen Aegypto penitus proprium et peculiare, fluuium nempe illius regionis maximum celeberrimumque, *Nilum*, quem merito dicere possumus Aegyptiorum veterum *Osiridem terrestrem*, cui tanquam bonorum omnium, quibus fruerentur, auctori et datori supplicabant accolae superstitiosi, non secus atque Ioui suo Graeci Romanique, Mithrae, qui Persiam habitabant, gentesque aliae summis suis principibusque Numinibus. Hinc est, quod * Poëta illustrem hunc fluuium sic alloquitur:

Nile pater, quanam possum te dicere causa
Aut quibus in terris occuluisse caput?
Te propter nullos tellus tua postulat imbres
Arida nec pluuio supplicat herba Ioui.
Te canit atque suum pubes miratur Osirin
Barbara, Memphiten plangere docta bouem.

Quin imo ** *nihil Aegyptiis tanto erat in honore, tamque religiose colebatur, atque Nilus,* *** *ad quem Solen-*

* PROPERTIVS Lib. I. Eleg. VIII.
** PLVTARCHVS de Iside et Osir. p. 353.
*** ARISTIDES Rhetor, in Aegyptio p. 93. b. Edit. graec. Florent.

Solennitates eorum ſacrae tantum non omnes ſpectabant. Etiam Graeci veteres, fluuios regionum ſuarum praeſtantiores, diuinis afficiebant honoribus, quod * Scriptores antiqui toties teſtantur, et Nummi populorum et vrbium, qui adhuc ſuperſunt, innumeri loquuntur. Verum ſi iſthanc ſpectes ſuperſtitionem, ſane Aegyptii, et horum aemuli, Indi, notiſſimi Gangis fluuii cultores, reliquas Gentes omnes, immane quantum ſuperarunt. Coluerunt autem Aegyptii *Nilum* ** propter ſummam, quam ab eo expectabant, et reipſa etiam percipiebant, vtilitatem. Huic enim fluuio, fertilitas et felicitas omnis, de qua beata ipſorum religio gloriari poterat, vnice debetur. Negari quidem non poteſt, in cultu Aegyptiorum populari, Deos principes et longe maximos, ſemper habitos fuiſſe, *Oſiridem* ſiue *Solem*, ac *Iſidem*, ſiue *Lunam*. Verum vti magnis his Numinibus, *Nili* ſui exiſtentiam, incrementa, et mirabiles viciſſitudines, *** quod in ſuperioribus plus ſemel indicaui, in acceptis ferebant, ita etiam Numina illa praecipue propter *Nilum*, et cum reſpectu ad eum, tanta veneratione, tamque impenſo cultu dignabantur. *Sol* et *Luna*, ex Aegyptiorum ſententia, admirabilem fertilitatis vim communicabant, tempore debito, cum *Nilo*, et fluuius hic principia fertilitatis in ſe coelitus collata, in campos agroſque Aegyptiorum liberaliter effundebat. Quoniam igitur Aegyptii, in praeſentia vitae huius commoda et bona vnice intenti, experi-

* MAXIMVS TYRIVS, Diſſert. XXXVIII. poſt init. Adde GERH. IO. VOSSII de origine Idol. Lib. II. cap. 79. et SPANHEMII notas in Callimach. p. 117.

** MAXIMVS TYRIVS Diſſert. XXXVIII. poſt init. IVLIVS FIRMICVS de error. profan. relig. poſt init.

*** Lib. II. cap. I. §. 4. Lib. III. cap. I. §. 5.

perientia magiſtra didicerant, ingentem illam terrae ſuae bonitatem ac fertilitatem, fluuio huic immediate et proxime deberi, idcirco hunc, ceu verum felicitatis ſuae auctorem, continuis precibus laudibuſque concelebrabant, et vt Deorum praeſentiſſimum, ſolennitatibus, ritibuſque permultis religioſis, per totum annum aſſidue venerabantur. Sed non abs re erit, ea quae ad Theologiam Aegyptiorum de Nilo ſpectant, paulo vberius et diſtincte magis perſequi.

Primum Nilo in Aegypto nomen fuit Ieor, *vel* Iaro, *idque* fluuium *deſignat.*

§. 2. Et hic quidem ante omnia, de fluminis huius Aegyptiis omnibus ſanctiſſimi vero patrioque nomine diſſerendum mihi eſſe arbitror. In Scriptura vocatur יְאֹר, *Ieor*, quod fluuium interpretantur, aut vt alii malunt, *fluuii riuum*. Geneſ. XLI. 1. 2. 3. 17. 18. Exodi I. 22. II. 3. 5. et pluribus aliis in locis. Ezech. XXIX. 3. Rex Aegypti introducitur, arroganti hac oratione vſus: ואני יארי לי עשיתני. *Meus eſt* (Ieor) *fluuius*, *egoque feci mihi.* Hebraeorum magiſtri, et qui in intima linguae hebraicae perrumpere ſatagunt, animaduertentes, lingua populi Dei, proprie et communiter נהר, *nahar*, dici *fluuium*, exiſtimant, per יאר, non tam deſignari *fluuium* in vniuerſum ſpectatum, et totum, quam potius eius tantum *riuos* et *brachia*. Cenſent porro iidem, *Nilum* Aegypti fluuium, ea de cauſa ſaepius dici יאר, quod ope foſſarum, manu humana factarum, fluuius ille per Aegyptum totam, quaquauerſum ſe diffundat. Verum obſeruatio haec, nonniſi aliquam veritatis ſpeciem prae ſe fert, cum ſoliditate deſtituta ſit. Nam Amoſi VIII. 8. יאר מצרים, *fluuius Aegypti*, totum ſane ſignificat *Nilum*. Vera rei illius ratio, quod pro נהר, nonnunquam inueniatur יאר, haec eſt, quam etiam interpretes Hebraei obſeruant, et res ipſa abunde loquitur, quod Scriptores Sacri, voce יאר, *Nilum*, et hunc tantum, deſignare voluerint.

luerint. Est igitur vocabulum hoc *Nilo* proprium et peculiare, nam est origine Aegyptium. Aegyptii ad designandum *fluuium*, vocem aliam non adhibent, quam ⲓⲁⲣⲟ, *Iaro.* Sic Genes. XLI. 1. 2. &c. vbi in graeco est ποταμὸς, *fluuius*, Coptus interpres habet ⲓⲁⲣⲟ, et cum nota generis masculini ⲫⲓⲁⲣⲟ, et sic aliis in locis semper. Quoniam vero Scriptores Sacri gentis Hebraicae, vbi de *Nilo* loquuntur, et nonnisi de fluuio hoc agentes, voce יאר vtuntur, idque nomen fluuio isti proprium deprehenditur, plus quam probabile est, ipsos Aegypti incolas, maximum illum et vnicum regionis suae fluuium, in communi sermonis vsu, non alio nomine, quam ⲓⲁⲣⲟ, quod *fluuium* diximus significare, solitos fuisse insignire. Sicuti nempe Italis *vrbs* semper *Romam*, Ἄϛυ vero Graecis semper *Athenas* significabat, ita temporibus antiquissimis, Aegyptii per ⲓⲁⲣⲟ, *fluuium* per excellentiam, nonnisi *Nilum* innuisse videntur. Hanc auguror esse rationem, cur HOMERVS, vbi fluuii huius meminit, nunquam verum eius nomen adferat, quod forte ignorabat, cum Aegyptii tantum ⲓⲁⲣⲟ, *fluuium* suum creparent, verum * perpetuo eum αἴγυπτον nuncupet, quasi dixisset *fluuium Aegypti*, quomodo Hebraei etiam loqui amabant. Amos. VIII. 8. Fuit igitur hoc primum fluuio illi nomen in Aegypto, etsi nominis istius, si a Scriptis Hebraeorum Sacris recesseris, vestigia nunc, a me obseruata, nulla in memoriam reuocare possim. Neque tamen dubito, quin ipsum hocce nomen Aegyptiis, postquam illic radices egit idololatria, perquam venerabile extiterit, et Sacrosanctum.

§. 3.

* Odyss. Δ. 477. 483. Ξ. 258. 427.

Fluuius idem postea ab Aethiopibus Siris, *ab Aegypti vero incolis* Nilus *cognominatus fuit.*

§. 3. Transeo nunc breuitatis causa alia plura nomina et cognomina, quae, si vetustis nonnullis Scriptoribus fides adhiberi potest, *Nilo* olim adhaeserunt. Ego enim illa non pro nominibus propriis, aut cognominibus, vsu publico constanti et perpetuo receptis, habeo; sed pro epithetis tantum, quibus eum aut Poëtae, aut Scriptores alii, aut etiam fluuii huius accolae indigenae, ornare nonnunquam, pro re nata, soliti sunt. Ne res haec, quam sine detrimento causae meae omittere licet, et mea et lectorum meorum tempora nimium moretur, pergere malo ad nomina fluuio nostro ab accolis imposita, omnibus nota et vsitata, sermonibus quoque veterum non parum celebrata, quaeque Scriptoribus etiam sacris non indicta existimantur, *Sirin* scilicet et *Nilum*. Incipio a *Siri*, quoniam istud fluuio Aegypti, prope illius fontes, dum adhuc Aethiopum agros peruagatur, priusquam fines Aegypti attingat, nomen ab antiquo impositum fuisse deprehendo. Testatur hoc DIONYSIVS *Periegetes*, in Poëmate laudatissimo v. 221.

῎Ενθεν πιοτάτοιο κατέρχεται ὕδατα Νείλȣ
῝Ος δήτοι Λιβύηθεν ἐπ᾽ ἀντολίην πολὺς ἕρπων,
Σῖρις ὑπ᾽ Αἰθιόπων κικλήσκεται. Οἱ δὲ Συήνης
Ἐνναέται ϛρεφθέντι μετ᾽ ȣ̎νομα Νεῖλον ἔθεντο.

Quae sic versibus reddidit Festus AVIENVS v. 334.

Eminus euoluunt hinc sese pinguia Nili
Flumina, et intenti prolabitur aequoris vnda.
Hic qua secretis incidit flexibus agros,
Aethiopum in lingua Siris cluit: vtque Syene
Caerulus accedens diti loca flumine adulat,
Nomine se claro Nilum trahit, inque iacentem
Aegyptum fusus fluctu premit arua marito.

Et

Et PRISCIANVS v. 210:

> *Hinc fluuii pinguis descendunt flumina Nili*
> *Partibus a Libycis, qui currens Solis ad ortus,*
> *Siris ab Aethiopum populis cognomine fertur:*
> *Versum cultores Nilum dixere Syenes.*

Hi omnes igitur testantur, Nilum fluuium, in Aethiopia, dum illam peragrat, et ab illius regionis incolis vocari *Sirin;* eundem vero, vbi Syenen attigit, et ad fines Aegypti peruenit, nomen iam multo clarius atque celebrius *Nili* consequi. Confirmat id Poëtae huius Commentator graecus, EVSTATHIVS, in Scholiis ad versus allatos. Neque etiam rei huius, in descriptione Aegypti oblitus est PLINIVS Lib. V. cap. IX. vbi haec habet: *Nec ante Nilus, quam se totum aquis concordibus rursus iunxit,* (quod fit in regno *Nubiae supra Syenen,*) *sic quoque etiamnum Siris, vt ante nominatus per aliquot millia.* Similia de hoc fluuio notat SOLINVS in Polyhist. cap. 32: *Demum a cataracte vltima* (vbi incipit Aegyptus) *tutus est. Ita enim quaedam claustra eius Aegyptii nuncupant. Relicto tamen hoc priore suo nomine, quo Siris vocatur, mox inoffensus meat.* Et ibidem aliquam multis interiectis: *Ditionis Aegyptiacae esse incipit a Syene, in qua fines Aethiopum, et inde vsque dum mari intimatur, Nili nomen tenet.* Igitur simul atque Aegypti fines ingressus est *Nilus*, hoc nomine compellatur ab Aegyptiis omnibus, priori illo iam Aethiopibus relicto. Denique et haec STEPHANI Ethnicographi verba adducere iuuabit: Συήνη πόλις Αἰγύπτȣ ϗ Αἰθιοπίας ἐπὶ τῷ Νείλῳ. Μεθ' ἣν ὠνόμασαι Σίϱις ὁ ποταμός. *Syene vrbs, quae Aegyptum ab Aethiopia disterminat, sita ad Nilum. Supra hanc vrbem vero, in Aethiopia, fluuius ille Siris nuncupatur.* Tanta consensione veteres omnes

vnanimiter tradunt, magnum Aegypti fluuium, ab Aethiopibus vocari *Sirin*, vbi vero arua *Syenes*, primae in Aegypto vrbis attigit, mutato iam nomine, ab Aegyptiis dici *Nilum*. Et profecto, antequam frequentiora Graeci cum Aegyptiis commercia instituissent, et hac occasione, nomen *Siris*, fluuio *Nilo* ab Aethiopibus tribui solitum, Graecis innotuisset, nomen illud auditum aut cognitum fuisse non deprehendimus. Nemo hactenus in medium adferri potuit, qui ante *Plinii*, et *Dionysii Periegetae* aetatem, *Siris* Aethiopici mentionem fecerit.

Siris Aethiopum, et Schichor Hebraeorum, idem nomen non sunt; sed ea inter se differunt.

§. 4. De hoc igitur *Nili* fluuii nomine, quo non Aegyptios; sed Aethiopes tantum vsos esse clare liquet, plura non dicerem, nisi me virorum doctissimorum coniecturae, quibus magnam verosimilitudinis speciem conciliant, ad id compellerent. Sunt autem viri eruditionis laude illustres, qui iam dudum sibi aliisque persuaserunt, שיחור, *Schichor*, vel *Sichor*, fluuium in Scriptura memoratum, esse *Nilum* Aegypti, quippe qui etiam *Siris* ab incolis fuerit dictus, quod Hebraei *Sichor*, vel *Sior* extulerint. Et ego quoque olim, tantorum virorum nominibus et existimatione inductus, inque ipsorum auctoritate paulo securius requiescens, * sententiam hanc meam feci. Verum postea quam argumentum hoc omni mentis nisu et contentione accuratius explorandum sumsi, postquam omnia, quae cogitationibus meis se offerebant, seria aestimatione libraui, pristinam sententiam necessario mihi deserendam esse, intellexi. Quorsum enim quaeso, Scriptores sacri, ex vltima Aethiopia, nomen fluuii arcesserent, in ipsa Aegypto plerisque, nedum genti-
bus

* in notis ad *Eratosthenis Catalogum regum Thebaeorum.* Vide *la Chronologie* de Mr. DES VIGNOLES, To. II. p. 765.

bus aliis, plane ignotum et inauditum? inprimis cum ſuppeterent genuina fluminis illius nomina Aegyptiaca, nota omnibus, quibus Nilus ipſe ignotus non erat. Et an non illi nomen vere Aegyptiacum יאר, *Ieor*, de quo §. 2, adhibere ſolent, vbi de Aegypto indubitate loqui deprehenduntur? Adduci ergo, vt credam, minime poſſum, Hebraeorum *Schichor* exprimere Aethiopicum *Siris*; vero potius ſimillimum mihi videtur, *Schichor* illud eſſe nomen ex Hebraeorum lingua petitum, quod illi inter ſuos, aut Nilo in vniuerſum, aut alicui eius alueo indiderant, quodque ipſis Aegypti incolis potuit eſſe ignotum. Hebraeos namque habuiſſe nomina regionum et fluuiorum, ſibi plane propria et peculiaria, multo notius eſt, quam vt longa probatione egeat. Terram Aegypti, * quam incolae ipſi ſermone auito ſemper appellarunt *Chemi*, vel *Chami*, Graeci Ἄιγυπτον, Hebraei a primis inde temporibus vocarunt, vocantque hodie, *Mitſraim*. Et ſic, ne nimius hic ſim, in aliis. Alueos porro Nili fluuii diuerſos, habuiſſe etiam diuerſas propriaſque ſuas denominationes, ex *Geographia* PTOLEMAEI, gente Aegyptii, plus ſatis conſtat. Etenim vnus ex fluuii illius alueis, dicebatur *Agathodaemon*, alius *Taly*, alius *Thermuthis*, aut *Thermuthicus*, alii habebant cognomen aliud. Exiſtimo igitur, Hebraeos voce ex propria lingua depromta, et ſuis familiari, ac peculiari, vel fluuium totum, vel, quod veroſimilius eſt, aliquem illius alueum, a nigredine appellaſſe שיחור, *Schichor*. Non diſplicent verba viri de omni literarum genere praeclare meriti, GERH. IO. VOSSII, in hunc ſenſum ſcribentis: ** שיחור

 ad

* Vide *Panthei* huius Lib. I. cap. IV. §. 9. et Lib. II. cap. II. §. 10.

** De origine Idolol. Lib. II. cap. 74. p. 346.

ad verbum ſonat nigrum. —— Eſt vero Nilus turbidus et ſubfuſcus, ac nigricans: puta ob limum, quem aduehit ſecum, ex partibus ruens auſtr.nis. Altera quoque nominis eius ratio eſt. Nam terram humectans, eam reddit nigram: — Sed, vt Geneſ. XV. 18. *per* Nachal Mitzraim, *ita et Ioſuae* XIII. 3. *per* Schichor, *non Nilus integer capiendus; verum illud brachiolum Nili, quod alias* torrens deſerti *vocatur Amoſ.* VI. 14. —— *Quemadmodum vero Nilus Hebraeis ob nigricantes aquas, et quia terram humectando reddit nigram,* Sichcr, *ſiue* Sior, *hoc eſt* niger *dictus eſt: ita et Graecis eadem de cauſa vocatus eſt* Μέλας, *Plutarcho et Euſtathio teſtibus, indeque et veteribus Latinis* Melo *appellatus.* Et viri huius praeſtantiſſimi ſententiam eruditi plurimi alii, non immerito amplectuntur.

Siris et Oſiris vnum idemque Aegyptiis minime ſignificabant.

§. 5. Qui *Schichor* Hebraeorum eundem volunt eſſe cum *Siri* Aethiopico, aut qui cenſent, *Nilum* Hebraeis ideo dici *Schichor*, quia eundem indigenae aut Aethiopes *Sirin* nuncupabant, cum hac ſententia aliam ſolent coniungere, quae inprimis ad hoc noſtrum *Pantheon* ſpectat, nomen videlicet *Siris* fluuii, et *Oſiris* Dei, eſſe vnum tantum idemque, eaque inter ſe nonniſi eo differre, quod in priori, O, per aphaereſin abiectum ſit. SCALIGERVM et SELDENVM, ſententiae huius ſtatores et fautores, * alio loco iam adduximus. Et quis numeret eruditos omnes, pedibus in eorum ſententiam euntes? Vnius tantum VOSSII verba huc tranſcribam, qui iis, quae attulimus §. 4, iſta mox ſubiungit: *Ex quibus etiam cognoſcere licet, cur Aegyptii, Plutarcho teſte, Oſirin effingant nigrum. Nempe nigrum colorem Nili attenderunt. Et quid ſi dicamus, ipſum nomen* Oſiris *eſſe ex* Schichor, *ſiue,* *vt*

* Lib. II. cap. I. §. 4.

vt mollius pronuntiant, Sior? *Nam* Sior *traiectis literis fit* Osir, *vnde terminatione graecanica ac Romana* Osiris *emergit.* Paulo aliter vir optimus rem aggreditur, quam alii, quos antea nominaui; sed rei tamen summa semper eadem manente. Nempe traiectio literarum ipsi subsidio venit. Et quid non, beneficio felicis et foecundi huius inuenti, viri eruditi praestant? Haec sane efficit, vt ex quolibet quidlibet nullo negotio exsculpere, et imperitis fucum facere possint. Verum profecto, vt quod res est dicam, duo haec nomina, *Siris* et *Osiris*, nullam inter se, nisi in solo literarum sono, affinitatem habent, neque rem eandem significare possunt, quod mihi non inuiti largientur, qui et linguae, et Antiquitatum Aegypti, idoneam sibi notitiam compararunt. Non magis voces illae Aegyptiacae sese contingunt, aut aliquam significationis cognationem probant, quam in Latinorum lingua, *lacerna* et *lucerna*, *olla* et *abolla*, *bolus* et *obolus*, *aceruus* et *ceruus*, *lego* et *ligo*, et infinita huius generis alia. Originationes eiuscemodi, nisi aliunde, ac inprimis aut ex re ipsa, aut ex indole et vsu linguae certo stabiliantur, nil sunt, nisi meri putique ingenii lusus, specie aliqua acuminis minus exercitatos ludificantes; sed omni soliditate vacui. Fluuium Aethiopes dixerunt non *Osirin*; sed *Sirin*: vicissim Numen suum Aegyptii nunquam *Sirin*, semper tantum *Osirin.* Duae hae voces toto coelo a se inuicem sensu et significatione distant: altera Aethiopibus tantum, altera vero Aegyptiis in vsu fuit. Neque etiam cognationis huius inter Aethiopicum *Sirin*, et Aegyptium *Osirin*, in tota Antiquitate, vel vola extat, vel vestigium. Nam quod quidam *Sirium*, Astrum caniculae, in subsidium vocant, in eo penitus frustra sunt. *Siris*, vt saepe diximus, est vox *Aethiopica*; at *Sirius*, nec Aethiopica, nec Aegy-

 ptiaca;

ptiaca; ſed *graeca*. Aegyptii ſermone ſuo vernaculo *Sirium* dixere *Sothin*, quod Libro III. cap. II. prolixe explicuimus. Oſtendimus et ibidem, ſidus illud non *Oſiridis* fuiſſe; verum *Iſidis*. Non negamus tamen, *Nilum* in Sacris nonnunquam *Oſiridis* nomine compellatum fuiſſe; ſed id tamen ideo factum non eſt, quod *Nilus* ipſe cenſeretur habereturque *Oſiris*, verum quod fluuium hunc Aegyptii celebrarent venerarenturque, * tanquam praeſtantiſſimum *Oſiridis* effluxum, ac maxime ſalutarem effectum.

Nomen Siris ex lingua vetuſta Aegyptiorum tentatur et explicatur.

§. 6. Quandoquidem aſſerui, ex teſtimonio veterum omnium, nomen *Siris*, *Nilo* impoſitum, ex Aethiopum lingua arceſſendum eſſe, dubius mecum ancepſque haereo, auſimne illius originationem lectori ex lingua Aegyptiorum petitam offerre. Nam tractu temporis, linguam Aegyptiacam, ab Aethiopum Habeſſinorum lingua euaſiſſe penitus diuerſam, in dubium vocari nequit. Sed aliter omnino res ſe habuit, in primis Aegypti habitari coeptae Seculis. Nam *Aethiopes*, non minus quam *Aegyptios*, ex *Mitſraimo*, Noachi nepote, deſcendiſſe, ex Tabulis Scripturae S. diſcimus. Fuit ergo primitus vna tantum duarum gentium lingua. Et non parum etiam probabile eſt, amicitiae commercia diu inter gentem vtramque viguiſſe, ex quo factum videtur, vt linguae, Aethiopes inter et Aegyptios, diu quoque ſeruata fuerit communio. Certe Sacrorum quorundam communionem ſatis arctam inter eos duraſſe vſque ad tempora Chriſtianiſmi in Aegypto dominantis, ** alibi monuimus. Rei ipſi igitur non repugnat, originem nominis *Siris*, Aethiopibus de Nilo loquentibus vſitati, inueniri etiam in Aegy-

* Vide *Panthei* noſtri Lib. II. cap. I. §. 4.
** Lib. II. cap. II. §. 4.

Aegyptiorum lingua. Verum originatio illa talis vtique indolis esse debebit, vt Aethiopum regioni cumprimis conueniat. Nam his vocis illius vsus frequentior, si non vnicus debetur. Venit igitur mihi aliquando in mentem, posse nomen hoc deriuari a voce *Sari*, quae in Aegyptiorum dialecto reperitur, et cuius etiam antiqui meminerunt. Est autem aliqua *iunci* species, olim in Aegypto sic nominata. De ea THEOPHRASTVS, histor. Plantar. Lib. IV. cap. IX. vbi *Papyrum*, idque, *quod vocant SARI*, coniungit. De *Sari* vero sigillatim, ibidem haec addit: *SARI in aqua prouenit, circa paludes, inque campis, quos Nilus recedens dereliquit*, quam postea pluribus describit, et cum celeberrima *papyro*, in quibusdam confert. De eadem *Sari* ista leguntur apud PLINIVM Lib. XIII. cap. 23. *Fruticosi generis est et SARI, circa Nilum nascens, duorum fere cubitorum altitudine, pollicari crassitudine, coma papyri, similique manditur modo.* Ab eadem * Copti Sinum maris Arabici, quem vulgo *mare rubrum* vocant, dixerunt ⲫⲓⲟⲙ ⲛϣⲁⲣⲓ, *Mare Sari*, id est *iunceum*, quemadmodum Hebraei, ab Aegyptiis edocti, mare idem simili nomine ים סוף, *mare iunceum* appellant. Nam mare hoc magna *iunci*, siue *Sareos* copia abundat. Quemadmodum vero mare illud, a *iunco*, et apud Aegyptios, et apud Hebraeos, nomen traxisse certum est, ita, cum eadem plane hic suppetat ratio, fluuius Nilus dici pariter potuit ⲓⲁⲣⲟ ⲛϣⲁⲣⲓ, *fluuius iunceus*, vel contractius ϣⲁⲣⲓ, *iunceus*, fluuium subintelligendo. Nam et in eo magna reperitur *iunci* copia. Ipse IESAIAS Sacer Vates, eo nos ducit, in cuius *vaticiniorum* cap. XIX. 6. legimus:

* Videri potest Dissert. V. *de Terra Gosen* §. 10.

Et repellentur fluuii, attenuabuntur, et exſiccabuntur riui Aegypti, arundo et alga languebunt. Vbi in hebraeo eſt סוף, a quo Sinus Arabicus, Hebraeis *Mare Suph* dicitur, ſicuti Aegyptiis idem, *Mare Sari* audit. *Suph* ergo, ſiue *Sari*, nam voces hae idem ſignificant, tam in mari rubro, quam in fluuio Aegypti creſcebat, et ab eo tam fluuius, quam mare denominari potuit. Hinc de *Nilo* BACCHYLIDES canit:

* Τὴν ἀχείμαντόν τε Μέμφιν, καὶ δονακώδεα Νεῖλον.

Tranquillam Memphim, frondoſum et arundine Nilum.

Similiterque OVIDIVS Metamorph. Lib. XV. 753.

Perque papyriferi ſeptemflua flumina Nili.

MELA Lib. III. cap. IX. de *Nigro* fluuio, quem cum *Nilo* confert, et ex quo Nilum originem ducere, cum aliis veterum nugatur: *Alit papyrum*, vbi iuuabit inſpicere notas IS. VOSSII, qui epigramma adducit Poëtae Anonymi, *budam*, ſeu *papyrum* dicentis *Niliacam.* Sic et PLINIVS Lib. V. cap. 8: *Nigro fluuio eadem natura, quae Nilo, calamum et papyrum, et eaſdem gignit animantes.* Eo vtique reſpexiſſe videtur AESCHYLVS, qui Nilum e montibus Byblinis deducit, in *Prometheo vincto*, v. 810:

— ἔνθα βυβλίνων ὀρῶν ἀπὸ
Ἵησι σεπτὸν Νεῖλος εὔποτον ῥέος.

— *vbi de montibus Byblinis*
Nilus effundit fluxum venerandum potu iucundum.

vbi Scholiaſtes obſeruat, montes *Byblinos* ſic dici, ἀπὸ τῆς γινομένης παρ' αὐτοῖς βύβλȣ, *eo quod illic byblus*

* Apud ATHENAEVM Lib. I. p. 20.

byblus (vel papyrus) *crefcat.* Neque id plane inuita rei veritate dixit. Teftantur enim Aethiopes indigenae, * *eo tempore, quo imbres continui ac vehementiffimi, totam Aethiopiam inundant,* ** *in lacubus, quos innumeri aquarum torrentes, in campis regnum Nubiae ab Aethiopia fegregantibus, conficiunt, iuncos et arundines tanta excrefcere copia, tantaque altitudine, vt, vbi etiam Sol loca illa omnia iam exficcauit, viae tamen, quae ab vna regia vrbe ad alteram ducunt, tranfiri non magis poffint, quam durantibus continuis illis et copiofis pluuiis, quae produxerunt arundines.* Ex illis vero aquarum torrentibus, qui totas iunci et arundinum fyluas progignunt, in Aethiopia fucceffiue formatur *Nilus*, qui proinde vere ϣⲁⲣⲓ, *Sari*, id eft *iunceus* dici poterat. Sed iudicent ea de re eruditi. Eft enim mea tantum coniectura, quam lectoris cordati iudicio libens fubmitto.

§. 7. Verum propriumque fluminis Aegyptii nomen, quod FESTVS AVIENVS *clarum* vocat, quia omnium gentium fermonibus celebrabatur, eft *Nilus.* Oftendimus namque §. 3, veteres omnes, vbi hac de re loquuntur, vno ore teftari, magnum fluuium Aegypti, inter Aethiopes *Sirin* nuncupari, fed poftquam fines Aegypti ingreffus eft, a regionis iftius incolis celebre notumque omnibus *Nili* nomen accipere. Equidem et id magna fua probabilitate non carere diximus §. 2, inter Aegyptios ipfos, fluuium hunc primitus, non aliud habuiffe nomen, quam ⲓⲁⲣⲟ, id eft *fluuii* per excellentiam, quia in-

Fluuii Aegyptii nomen proprium et auitum fuit eftque Nilus.

* Vide *la Defcription de l' Egypte* par Mr. MAILLET Part. I. p. 63.

** Similia retulerunt, quos Nero Caefar in Aethiopiam miferat, ad inueftigandum caput Nili, tefte SENECA, Natur. Quaeft. Lib. VI. c. 8.

incolae nullum, nisi vnum hunc fluuium, totam suam regionem liberaliter inundantem, nouerant, vnde consequitur, aliquo demum tempore post, nomini huic generaliori, successisse specialius *Nili*. Quo tempore vsus communior nominis *Nili* praeualuerit, non ita facile definire et certo constituere licebit. Primus Graecorum, qui nomen fluuii huius proprium commemorauerit, est HESIODVS, illius enim in *Theogonia* v. 337 hi extant versus:

Τηθὺς δ᾽ Ὠκεανῷ ποταμὲς τέκε δινήεντας,
Νεῖλον τ᾽ Ἀλφειόν τε, καὶ Ἠριδανὸν βαθυδίνην.
Thetys autem Oceano flumina peperit vorticosa,
Nilumque, Alpheumque, et Eridanum, profundos vortices habentem.

Ex quo * vetus Grammaticus colligit, Hesiodum aetate iuniorem esse Homero, cum hic *Nili* nomen videatur ignorasse, ideoque fluuium hunc *Aegyptum* semper appellauerit, ille vero *Nilum* vero nomine designauerit. Et ab eo tempore Graeci omnes, tum qui Aegyptum ipsi adiere, tum etiam reliqui, vbi de fluuio illo loquuntur, non alio vtuntur, quam *Nili* nomine. Cum vero certum sit, Scriptores Graecos, quando fluuiorum peregrinorum, *Euphratis*, *Tigris*, *Araxis*, *Phasis*, *Iordanis*, *Indi* et *Gangis*, aliorumque mentionem faciunt, nomina ista, quibus in Orientis regionibus ab incolis in hodiernum vsque diem insigniuntur, adhibuisse, eaque tantum ad orthographiam graecanicam nonnihil inflexisse, quis dubitet, quin etiam verum patriumque *Nili* nomen retinuerint, literisque prodiderint? Et sunt etiam multi eorum, qui Aegyptum totam peragrarunt, et de rebus memoratu dignioribus cunctis sollicite et curiose percontati sunt, Herodo-

* *Scholiastes Hesiodi* vetus ad locum citat. P. CXXXVIII. Edit. Venetae Trincauelli.

rodotus, Diodorus Siculus, Strabo, Ariſtides Rhetor, et inſuper alii, qui tamen aliud, quam *Nili* nomen non audiuerunt, idque in Scriptis ſuis nobis reliquerunt. Accedit, quod etiam reliquorum Orientalium, Iudaeorum, Arabum, Perſarum, et vno verbo omnium libri, flumen Aegypti, nomine *Nili*, nulloque alio, ſemper deſignent. Videntur Aegyptii, poſtquam arma extra Patriae fines protulerunt, cumque aliis gentibus commercia colere coeperunt, eoque aliorum illuſtrium et magnorum fluuiorum notitiam adepti ſunt, ſuo, vt eum ab aliis tanto melius diſtinguerent, *Nili* nomen impoſuiſſe.

Nili nomen ex antiquo Aegyptiorum ſermone exponitur.

§. 8. Sunt viri doctrina excellentes, multiſque in meliores literas meritis ornati, qui origines nominis *Nili*, in hebraico נחל, *Nachal*, quo nonnunquam ſiue *Nilus* integer, ſiue aliquis illius alueolus, in Scriptura deſignari ſolet, vnice quaeri debere arbitrantur. Et rebus itaque ſuum pretium ponere edocti vtique non eſſemus, ſi inficiaremur, opinionem hanc eſſe ingenioſam, ac inſignem blandientemque veri ſpeciem lectoribus offerre. Quid enim, inficiaſne quiſquam iuerit, nomen נחל, in Scriptura adhiberi, vbi de *Nilo* eſt ſermo? Et an non, vbi hoc certum eſt, prono alueo ſequitur, a נחל, *Nachal*, formatam eſſe vocem *Nili*, aut ſaltem Hebraeos nomen hoc נחל efferre? Trahunt huc etiam illa POMPONII MELAE Lib. III. c. IX. *In horum* (Heſperiorum) *finibus fons eſt, quem Nili eſſe, aliqua credibile eſt. Nuchul ab incolis dicitur.* Ad quem locum ex *Anonymo*, qui ſolet *Aethico* ſubiungi, haec laudat IS. VOSSIVS: *Fontem Barbari Dara nominant, ceteri vero accolae Nuchul vocant.* Verum *Nuchul* ille a Geographis locatur in Mauritania, longiſſime a fontibus et fluentis *Nili*, etſi veteres quidam, decepti forte etiam nomine *Nuchul*, in illa regione fontes Nili quaerendos eſſe, nugarentur.

tur. *Nuchul* igitur ad *Nilum* re ipſa nulla plane ratione ſpectat. Sunt duo hi fluuii diuerſiſſimi. Et praeterea ex veterum vnanimi teſtimonio nouimus, *Nilum* nomine hoc non inſignitum fuiſſe, niſi poſtquam relictis Aethiopum finibus, prope Syenen, Aegyptum iam ingreſſus eſſet. Quod ſi vero etiam debita aeſtimatione penſitemus, quod viri docti, inque originibus linguae hebraicae eruendis magna cum laude verſati, nos docuerunt, נחל proprie ſignificare *torrentem*, rapido curſu inter montes decurrentem, et tempore hyemali largis pluuiis auctum quidem; ſed aeſtate plerumque exſiccatum, liquebit facile, nomen hoc נחל, *Nilo* nulla ratione competere poſſe, vt qui non torrentibus hybernis; ſed maximis totius Orbis fluminibus iure ſuo annumeretur. Mihi igitur meditate haec conſideranti, dubium ſupereſſe nullum poteſt, vocem נחל, non ſecus atque שיחור, linguae Hebraeorum propriam, et ab his tantum adhibitam eſſe, cum res ipſa aperte loquatur, *Nili* nomen, fluuio huic ſanctiſſimo, a Sacerdotibus impoſitum, ex eorum lingua depromtum eſſe, et nonniſi ex hac explicari debere. Haec quoque ratio effecit, vt interpretationibus nominis eiuſdem graecanicis, quae nos nulla ex parte iuuant, hic inhaerere ſuperuacaneum duxerim. Vt vero nunc etiam aliquam nominis *Nili*, ex Aegyptiorum lingua interpretationem Lectori offeram, candide profitebor, mihi iam dudum talem ſuſpicionem obortam eſſe, nomen illud Aegyptiacum, literis Copticis ſcriptum, ſonare ⲚⲈⲒ-ⲀⲖⲎⲒ, *Nei-ale-i*, quod paucis explicare mihi iam incumbit. Et primo quidem, quod * alio loco iam monui, ⲚⲈⲒ, Aegyptiis dicitur *definire*, *ordinare*, *determinare*. Spe-

* Lib. I. cap. III. §. 13.

Speciatim vero ΝΕΙ, et cum nota generis foeminini ϯΝΕΙ, eſt προθεσμία, *tempus praeſtitutum* et *certo definitum.* Gal. IV, 2. ⲀⲖΗΙ vero, vox oppido frequenter occurrens, ſignificat *adſcendere.* Ioh. VI. 17. 24. Actor. XXI. 2. Inde igitur enaſcitur compoſitum ΝΕΙ-ⲀⲖΗΙ, μετὰ προθεσμίας ἀναβαίνων, *certo et determinato tempore adſcendens.* Priorem Syllabam accurate expreſſerunt Graeci, qui fluuium ſemper nominant Νεῖλον, *Nei-lum*, poſteriorem terminationem ſic ſatis ſeruat *Nei leus*, rex * veteribus non indictus, a quo ſecundum nonnullorum traditionem, quam fabuloſam iudico, fluuius nomen acceperit. Neque vero mirum cuiquam videbitur, Aegyptios ſacroſancto huic ſuo fluuio, nomen id impoſuiſſe a beneficio maximo ac praeſtantiſſimo, quod ab eo ſperabant quotannis votiſque enixis petebant, vt certo definito tempore, in agros ſuos adſcendens, ſolita eos fertilitate impleret ac bearet. Tantum hoc ſemper fuit Aegyptiis, eſtque etiamnum hodie beneficium, vt quando iam tempus illius praeſtitutum imminet, adeſtque, ** conceptis precibus, in *Liturgiis* ſuis, id a diuina benignitate efflagitent. Idemque hoc Nili ingens beneficium, veteres perſaepe commemorant, laudibuſque ornant. Inter eos eſt ACHILLES TATIVS, cuius verba e Libro IV. Eroticôn, p. 247. quia nunc dicta egregie roborant, non abs re erit adſcribere: Κάθηται δὲ αὐτὸς αἰγύπτιος, ἀναμένων καὶ ἀριθμῶν αὐτοῦ τὰς ἡμέρας, καὶ ὁ Νεῖλος οὐ ψεύδεται, ἀλλ' ἔστιν ποταμὸς μετὰ προθεσμίας τὸν χρόνον τηρῶν, καὶ τὸ ὕδωρ μετρῶν. *Nili vero aduen-*

* DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 56. fin.

** Vide *Miſcellanea Berolinenſia* To. VII. p. 431. 434.

uentum Aegyptii cupide expectant, ac numerant dies. Ille ad PRAESTITVTVM TEMPVS se sistens, aquasque dimetiens, minime committit, vt tarditatis accusari possit. Consimiliter ARISTIDES *Rhetor*, miratur, * τὴν περὶ τὴν ἀνάβασιν αὐτȣ̃ τάξιν, *ORDINEM certum et CONSTITVTVM TEMPORIS, quem Nilus in adscendendo seruat*, et quod ἄυξεται τακτὰ, *CERTO TEMPORIS ORDINE incrementa capiat.* Eundem ad modum HELIODORVS Aethiop. Lib. IX. p. 423. Ed. Bourdelot. Nilum laudibus euehit, tanquam εις ἔτος ἀεὶ τεταγμένως τὴν ἀρȣμένην ἐπομβρίζοντα, *qui quotannis ordine et TEMPORE CERTO arua imbris instar irriget.* Nec minus apposite EVSTATHIVS ad Dionysium Periegeten v. 222 obseruat: Εἱρμῷ τινι καὶ τάξει φέρεται, καὶ ȣ̓ παραπροθεσμεῖ τὴν ἀνάβασιν. Διὸ καὶ τῇ αὐτȣ̃ ὑπερβάσει φασὶ μετρεῖσθαι παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις τὸν ἐνιαυτόν. *Nilus serie quadam et DETERMINATO ORDINE fertur, et TEMPVS incremento suo PRAESTITVTVM nunquam praetergreditur. E que de causa Aegyptii ad incrementa huius fluuii computationem anni sui attemperant.* Refert mox auctor ille eorum opinionem, qui fluuium Aegypti dictum esse Νεῖλος censerent, eo quod literae nomen hoc constituentes, numeros conficerent 365, quot nempe annus dies habet. Verum hae sunt Graecorum inanes argutiae, quibus literae auitae Aegyptiacae nominis huius minime respondent, et de quibus Aegyptii prisci, qui alium habebant literarum et ordinem et valorem numericum, cogitare omnino non potuerunt. Iis quae attuli, vnicum hunc ALCIMI AVITI locum addo, ex *Poëmat.* Lib. I. v. 264. de *Nilo:*

Cuius

* In *Aegyptio* fol. 96. a. Edit. Graec.

Cuius in Aegyptum lenis perlabitur vnda
Ditatura ſuam CERTO *ſub* TEMPORE *terram.*

Id plane eſt ΝΕΙ-ΑΛΗΙ, quod Graeci auditum ab Aegyptiis, primo *Neileum*, deinde vero contractius *Neilum*, vel *Nilum* extulerunt.

Nomen, quod Nilo etiam nonnunquam indebatur, Phruron, *explicatur.*

§. 9. Supereſt aliud etiam *Nili* nomen Aegyptiacum, quod ex ERATOSTHENIS *Catalogo regum Thebaeorum* Aegypti depromo. In eo enim num. XXXVII. haec occurrunt: Θηβαίων ἐβασίλευσεν Φρȣρῶν, ἤτοι Νεῖλος. *Thebaeorum rex trigeſimus ſeptimus fuit Phruron, id vero ſignificat Nilum.* Conſtans autem eſt Catalogi illius mos, vt primo ponatur regis cuiuſque nomen Aegyptiacum, et deinde eius interpretatio graeca addatur. Itaque *Phruron* Aegyptiis idem ſignificat, quod Graecis *Nilus.* Ante complures annos, ad locum illum haec me commentatum eſſe memini: * „Quomodo vero „*Phruron* poterit eſſe *Nilus?* Forte hic latet no„men illius fluuii, quo ab Aethiopibus praecipue, „et incolis Aegypti ſuperioris appellari conſueuerat, „*Siris* nempe, vel *Suris*, aut *Soris* &c. Singulare „literarum decus, LA CROZIVS exiſtimat, nomen „hoc latere in Menſe Aegyptiorum *Meſori*, quod „ipſe interpretatur *plenum Nilum*, et iſthanc inter„pretationem adſtruit Epigrammate, quod extat in „*Anthologia* Graecorum Lib. I. cap. XCI. n. I:

Καὶ Μεσορὶ Νείλοιο φέρει φυσίζοον ὕδωρ.
Et Meſori Nili fert almam aquam.

„Cui addi poteſt Epigramma XII. eiuſdem capitis, „in quo Poëta de *Auguſto* Menſe, qui cum *Meſori* „congruit, ita canit:

Τὰ

* in Chronologia B. ALPHONSI DES VIGNOLES, To. II. p. 764. 765.

— — Τὰ δ' ἐμὰ πτέρα Νεῖλον ἀγείρει

— — *Alae meae* (id eſt venti) *Nilum colligunt.*

Putabam nempe, in Catalogo illo Φρȣρῶν, vt euphoniae conſuleretur, ſcriptum fuiſſe pro Φσȣρῶν, Σȣρῶν vero, *Suronem*, eſſe illud nomen *Nili*, quod communius efferri ſolet *Siris.* Exiſtimabam quoque, *Sirin* fluuium nomine hoc, non ab Aethiopibus ſolum; verum et incolis Aegypti ſuperioris inſignitum fuiſſe. Verum enim vero, cum id vnanimi teſtimonio veterum omnium contradicere ſentiam, §. 3, malo nunc explicationem proferre, magis vt ſpero placituram, et ab omni parte difficultatis minus habentem. Autumo igitur, *Φρȣρῶν* nomen fuiſſe *Nili*, quo eum Aegyptii in Sacris illo compellabant tempore, quo agris iam decedebat, illiuſque aqua ſenſim quotidie deficiebat. Hoc enim ſane *Φρȣρῶν* Aegyptiis innuit. ϩⲣⲟⲩⲣ, *Hbrur*, vocem Aegyptii vſurpant de aquis ſubſidentibus, deficientibus, et ceſſantibus, ſicuti de aquis diluuii, iam decreſcentibus adhibetur, Gen. VIII. 1. 7, et de aquarum impetu ceſſante. Pſ. LXXXIX. 9. neque minus de re quacunque deſinente, vti Numer XI. 2. (vbi verba ⲁϥ-ϩⲣⲟⲩⲣ ⲛϫⲉ ⲡⲓⲭⲣⲱⲙ, vertenda ſunt, *ceſſauit ignis*,) et XVI. 48. Si voci huic addas notam generis maſculini, habebis ⲫ-ϩⲣⲟⲩⲣ, quod Graeci aliter exprimere non poſſunt, quam Φρȣρ, et ſi denique adiicias terminationem graecam, enaſcetur *Φρȣρῶν*, quod in Catalogo ERATOSTHENIS legimus. *Nilus* proprie dicebatur hicce fluuius ab *adſcenſu*, quando ſe in agros effundebat. *Phruron* a *deſcenſu*, quando eosdem derelinquebat. Sed videtur nomen hoc poſterius nonniſi in Sacris quibuſdam adhibitum, auditumque fuiſſe. Illud tamen regi Thebaeo, forte tempore

pore Nili ex agris Aegyptiorum descendentis nato, imponere placuit. Symbolum huius *Phruvonis*, siue *Nili descendentis* cernitur in *Tabula Bembina*, prope finem Segmenti secundi, in Figura GG. Editionis Amstelaedam. Exhibetur illic *rana loto flori insidens*. Nam * *lotus* proueniebat in campis uliginosis Aegypti inferioris, postquam Nilus illis iam decesserat. Et eodem tempore, ** ex limo adhuc semihumido, progigni ranas existimabant Aegyptii. Et memorabile omnino est, quod cum ϨⲣⲟⲩⲣΡ, vti obseruauimus, Aegyptiis dicatur *aqua subsidens*, ac sensim deficiens, iidem ranam vocarint ⲬⲣⲟⲩⲣΡ, quae fere vox eadem est, et nonnisi adspiratione a priori differt. Sed hac de re forte aliquando plura ad *Tabulam Bembinam*.

De originibus Nili in Aethiopia, quae ne nunc quidem, satis cognitae ac perspectae dici possunt.

§. 10. De *Nilo* Fluuio tot mirabilia commemorantur non a veteribus tantum; sed et a recentioribus, vt mirum minime sit, quod Aegyptii, ad cultum creaturarum procliues, etiam hunc suum fluuium diuinis fuerint dignati honoribus. Origines eius eruditi olim inter arcana Naturae retulerunt, etsi illas Sacerdotibus Aegyptiis non penitus ignotas fuisse, asseuerare ausim. Quicquid vero praeter hos, veteres reliqui de fontibus *Nili*, et originibus scriptum reliquerunt, adeo nihil solidum continet, adeo ab omni veritate remotum est, vt consultius duxerim, id omne hic omittere. Seculo superiori et hoc nostro, firmiter crediderunt viri docti, origines has, tandem a Lusitanis in Habessiniae Regnum delatis, certo detectas, nostrisque hominibus aeque cogni-

* Vide supra Lib. II. cap. VI. §. 9.

** OVIDIVS Metam. Lib. I. v. 422. collat. cum Lib. XV. 375. Adde HORAPOLLINEM *Hieroglyph.* Lib. I. cap. 25.

cognitas nunc eſſe, atque fontes Rheni, Danubii, Rhodani, et reliquorum in Europa noſtra fluuiorum, vulgi notitiae etiam patent. Extat de originibus *Nili*, relatio PETRI PAIS Luſitani, e Soc. Ieſu, qui fontes, vnde fluuius hicce prorumpit, oculis ſuis ſe ſpectaſſe, teſtatus eſt. Eam ex Schedis huius Loyolitae manu exaratis deſcripſit, ac ex ſermone Luſitanico in Latinum verſam, exhibet KIRCHERVS in *Oedipo Aegyptiaco*, To. I. p. 57. 58. Eandem in pauciora verba contractam dedit IOBVS LVDOLFFVS Hiſt. Aethiop. Lib. I. cap. VIII. eaque ita ſe habet: *In regno Goiam, et quidem parte eius occidentali, in Prouincia, quae vocatur Sahala, cuius incolae dicuntur Agous,* * *reperiri dicit duos rotundos fontes valde profundos, in editiore loco; humo circum tremula et paludoſa; aquam tamen ibi non redundare, ſed in montis radice exitum habere. Primum ergo riuum, ad ictum bombardae, Orientem verſus fluere, mox in Septentrionem flexum, quarta leucae parte, alium riuum accedere: paulo poſt duos alios, ex Oriente venientes, ſe illi iungere, mox aliis ſuperuenientibus augeri. Poſt diuturni itineris ſpatium, Iemam fluuium recipit. Deinde verſus Occidentem, viginti quinque leucas flexus, Orientem repetit, atque lacum ingentem ingreditur.* Quibus vir praeſtantiſſimus haec ſubiungit: *Iſta et ſequentia non diſcrepant ab iis, quae Gregorius,* natione Habeſſinus, *diſſeruit, alia duntaxat regionum nomina protulit, quae forte ſunt ſpecialiſſima illorum locorum, cum* Sahalae *nomen ſit generalius. Nam vt ille mihi narrauit, ſcaturigo eius eſt in terra quadam Secut dicta, in ſummitate Denglae, quod forte montis nomen*

* His non diſſimilia narrarunt, quos Nero Imperator in Aethiopiam miſit, ad inueſtigandum caput Nili, apud SENECAM Natur. Quaeſt. Lib. VI. c. 8.

nomen est. Fuerunt tamen * viri doctissimi, qui pro eo quo pollebant ingenii acumine, ex indiciis quibusdam suspicati sunt, Lusitanos talia narrando, ostentationi magis quam veritati litasse. Et sane ea, quae hac de re, ex relatione Aethiopis cuiusdam, narrat ** BENEDICTVS MAILLETVS, Consulatu Nationis Gallicae, per annos plus quam sedecim in Aegypto functus, inuicte docent, mysterium illud naturae, ne nunc quidem plene detectum esse, et tempore pluuiarum in Aethiopia, centum propemodum torrentes, ex continuis imbribus ortos, aut vehementer inflatos, sic ad formandum Nili fluuium concurrere, vt quisnam sit illius verus ac genuinus fons, ostendi nulla ratione queat.

De fluuii eiusdem incremento et decremento annuo.

§. II. Incrementa inclyti huius fluuii, quae in Aegypto quotannis stato ac determinato tempore incipiunt, deinde per menses aliquot continuantur, ac tandem certo quoque vt plurimum tempore decrescunt, admirationi omnium, materiam praebuerunt non minus foecundam. Norunt omnes, qui sua id interesse putant, *** mirabilia illa Nili incrementa, initium sumere Mensibus Aprili et Maio, sed ita, vt vix a quoquam percipi queant. Circa tempus Solstitii aestiui eadem omnibus magis iam conspicua euadunt, semperque procedunt vsque ad Septembrem exeuntem. Circa initia Nouembris, agri quos fluuius hucusque inudauerat, denudantur, et post aliquot dierum hebdomadas, recte et cum successu conseri possunt. Fluuius vero recedendo semper decrescit, donec fere noui incrementi tem-

* LA CROZE *histoire du Christianisme d'Ethiopie p. 69. 70. etc.*

** *Description de l'Egypte*, Part. I. p. 48. 49. 50. etc. Edit. minoris.

*** MAILLET, vbi supra, Lettre II.

pus prope adſit. Et in his fluuii admirabilis, tum incrementis, tum decrementis, quae ſe tempore ordineque certo ſemper excipiunt, ſpem fiduciamque omnem ponunt Aegyptii, et ex eorum modo ac ratione, proſperitatem vniuſcuiuſque anni, a primis inde Seculis, in hunc vſque diem metiri ſolent. De cauſis incrementi, quouis anno redeuntis, ordinemque ſtatutum continuo ſeruantis, vehementer diſſenſerunt inter ſe veteres, qua de re plura non addo. Hodie rerum huiuſcemodi auido nemini obſcurum eſſe poteſt, in Habeſſinorum vaſto Imperio, a Martio menſe vſque ad Septembrem, cadere continuos ac largos valde imbres, qui incremento Niliaco materiam ſubminiſtrant: hos vero imbres e nubibus produci, quas ventus Septentrionalis, in Aegypto tempore hoc plerumque ſpirans, ſecum vehit, et in Habeſſiniam protrudit, vbi tandem in imbres, Nilum augentes, reſoluuntur. Hanc veram incrementi Niliaci cauſam, Sacerdotibus Aegyptiis incognitam minime fuiſſe, et ex horum narrationibus, Graecis quoque, certe peritioribus, innotuiſſe, ſatis intelligi poterit ex Lib. III. cap. I. §. 6.

Aqua Nilotica a dulcedine et ſalubritate ſemper non parum commendari conſueuit.

§. 12. Magnae ſunt *Nili* virtutes, et prae aliis fluminibus praerogatiuae. Inter quas non poſtremo loco ponenda ſumma eius dulcedo et ſalubritas. Quod ad dulcedinem *Nili* attinet, illa iam olim non parum celebris fuit, et * a multis vehementer commendata. Vnde SENECA *Quaeſtion. Natur.* Lib. IV. cap. 2. hanc quaeſtionem proponit: *Quare Nilus dulcis eſt, ſi illi e mari vnda eſt? Nec enim vlli flumini*

* THEOPHRASTVS apud ATHENAEVM Lib. II. p. 41. fin. DIODORVS Lib. I. p. 38. ARISTIDES Rhetor in Aegyptio, fol. 96. b. HELIODORVS Aethiop. Lib. II. p. 110.

flumini dulcior gustus. De Pescennio Nigro narrant, quod, * *cum apud Aegyptum, ab eo limitanei milites vinum peterent, responderit*, Nilum habetis et vinum quaeritis? *siquidem tanta illius fluminis dulcedo, vt accolae vina non quaerant.* Et profecto dulcedine illius adeo capiebatur Ptolemaeus Philadelphus, rex Aegypti, ** *vt cum filiam Berenicen, Antiocho regi Syriae nuptum dedisset, mittendam postea ad ipsam Nili aquam sedulo curauerit, quo illam solam bibere posset.* Et antehac etiam, *** *ad Persarum reges, Nili aquam, et salem Ammoniacum, ex Aegypto mitti oportebat.* Factum hinc, vt † *soli fere Aegyptii, lagenas aqua Niliaca, sicut alii vino, sollicite implerent, easque per plures annos reconditas seruarent, ac, sicut nos vinum, a vetustate commendarent.* Neque aliter iudicant hodieque, quibus datum est, deliciosas Nili aquas in Aegypto degustare, quod praeter alios plurimos, testatur †† MAILLETVS, qui per longam annorum seriem, felicitate hac frui potuit. Constat equidem, Nili aquam limum secum vehere, ex Aethiopum terris, eoque esse turbidam et faeculentam, quod sane ad bibendum non pellicit. Verum huic malo satis mature Aegyptii medelam pararunt, ††† vasa fictilia ex terra porosa conficientes, subtilibus foraminibus instructa, per quae aqua Nilotica percolata, eximie pura reddebatur. Et hoc ipso remedio, cuius

 vsum

* SPARTIANVS in eius vita, cap. 7. To. I. Scriptorum Hist. Aug. p. 663.
** POLYBIVS apud ATHENAEVM Lib. II. p. 45.
*** DINON in historia Persica, apud eundem p. 67.
† ARISTIDES Rhetor, vbi supra.
†† *Description de l'Egypte*, Part. I. p. 19.
††† GALENVS, apud SPANHEMIVM in Callimachum p. 117.

vſum diuturna experientia comprobauit, * in hodiernum vſque diem vti ſolent, quamuis nec alia deſint. Et ſic cum dulcedine, puritatem, et ſplendorem limpidum, aquae Niloticae coniungunt. Sed nec minus praedicatur, aquae quam *Nilus* vehit, inſignis ſalubritas. *Illud*, inquit ** MAILLETVS, *in aqua Nilotica maximi eſt faciendum, quod, ſupra quam dici poteſt ſalubris ſit. Quantamcunque illius copiam haurias, nullum exinde ſenties incommodum. Sunt, qui vſque ad tres Situlas vno die bibant, idque ſine vllo detrimento. Si per aeſtatem, quando pori corporis patent, hauriatur, continuo in ſudorem reſoluitur, ſed lenem, quique laſſitudinem non adfert. Tempore hyberno, quo aliter diſpoſitum eſt corpus, via ordinaria per meatus corporis tranſit, nullo maiori cum incommodo.*

Eiuſdem foecunditatem mirificam celebrarunt veteres miranturque recentiores.

§. 13. Verum nil tantopere in laudibus *Nili* ponitur, quam mirifica illa et celebrata Seculis omnibus fertilitas, quam aquae eius, non modo agris Aegypti infundunt; ſed animantibus etiam, quae ex illis bibunt. Ea igitur de cauſa veteres Nilum dicere ſolent *** πολυγονον, *valde foecundum, multaquè producentem*, et † πολυγονώτατον, *omnium longe foecundiſſimum.* Nam aqua illius †† animantibus carnem auget, et pinguedinem inducit. ††† Quae aqua illius potantur animalia, foecunditate antecellunt alia. Quod et ipſum * Aegyptiorum vxores pariter experiuntur. Quin imo crede-

* MAILLET *Deſcription de l'Egypte*, Part. I. p. 21. fin.
** Vbi ſupra p. 19.
*** DIODORVS p. 9. 10.
† THEOPHRASTVS apud ATHENAEVM, p.41.fin.
†† PLVTARCHVS de Iſide p. 353.
††† AELIANVS de Animal. Lib. III. c. 33.
* PLINIVS Lib. VII. c. 3. SOLINVS cap. I. p. 4. Edit. Salmaſ.

credebant veteres, * *aquas eius adeo efficaces ad generandum alendumque esse, vt praeter id, quod scateret piscibus, quod Hippopotamos crocodilosque, vastas belluas, gigneret, glebis etiam vitam infunderet, ex ipsaque humo vitalia effingeret.* etc. ac etiam ** alimenta sponte sua sine semine prouenientia, protruderet. *** *Certum* vero *est, mirabilem illam foecunditatem, quae aquis Nili propria est, aliam causam non habere, quam limum pinguem, qui ipsis in Aethiopia se iungit, dum vastas illas regiones peruagantur, quemque secum in Aegyptum vehunt. Tanta vero est limi huius pinguis et nitrosi, qui aquis Nili se paulatim admiscuit, copia, vt fluuii, simulatque is Aegyptum ingressus est, partem decimam absoluat, atque abhinc cum agris omnibus, quos attingit, fertilitatem et abundantiam communicet. Vbicunque Nili aquae limum hunc vehunt et relinquunt, campi reuirescunt, et segete vberrima vestiuntur, arboribus folia redeunt atque fructus, plantae laetissimum in modum, qui oculis obseruari potest, crescunt, homines ipsi, non secus atque animantia, nouis veluti alimentis reficiuntur, robustiores apparent, et indolis magis foecundae. Quae loca limus Nili contingere non potest, deserta sunt manentque horrida, sterilesque arenae.* Haec Scriptor, in hisce rebus fide dignissimus, et eorum quae narrat, per plurimos annos, spectator diligens et accuratus. Rationem idem postea reddit, qui fiat, vt Nilus tantam pinguis limi copiam, ex Aethiopia in Aegyptum vehat, eoque agros illius foecundet, sed haec apud auctorem ipsum legi malo.

* MELA Lib. I. cap. IX. HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. c. 25. Adde BOCHARTI Hierozoic. Parte II. col. 67.

** DIODORVS p. 9.

*** MAILLET Part. I. p. 62.

Propter has rationes, Nilum Aegyptii inter Deos suos numerarunt, eique summos honores detulerunt.

§. 14. His iam de caussis, quas exposuimus, Aegyptii Nilo suo, ab antiquissimis inde temporibus, honores detulere diuinos, vocantes eum * *Sanctissimum flumen*, ** *Patrem* ad haec *et Seruatorem suae regionis, ac Osiridis defluxum:* Et *** in Sacris etiam hymnis, eum tanquam *frugum datorem, spicisque copiosum ac locupletem* celebrantes. In Sacris etiam eum † ipso *Osiridis, terrestris* nempe nomine condecorabant. Quod imitantes Graeci, *Nilum* veriti non sunt, *Iouem Aegyptiorum*, ipsamque Aegyptum, et vicinam Libyam, *Dei huius Templum* appellare. Ita PINDARVS Pyth. IV. p. 239. Edit. Pauli Stephani:

— Χρόνῳ
δ' ὑστέρῳ νάεσσι πολεῖς ἀγαγὲν
Νείλοιο πρὸς πῖον τέμενος Κρονίδα.

— vt tempore
sequenti in nauibus multos deducat
Nili ad pingue delubrum Saturnii.

Ad quae verba haec notat vetus interpres: Τέμενος Νείλου Διὸς τὴν Λιβύην φησὶ, ἤτοι τὸν Νεῖλον ἀντὶ τοῦ Διός φησιν· ἐπειδὴ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις τιμᾶται ὡς θεός· καὶ παρὰ τὸ Ὁμηρικόν:

†† Ἂψ δ' εἰς Αἰγύπτοιο διϊπετέος ποταμοῖο
Ἢ Κρονίδην τὸν Νεῖλον φησίν· ὡς παρμένων
††† Αἰγύπτιε Ζεῦ Νεῖλε —
Ἀναλογεῖ γὰρ τοῖς τοῦ Διὸς ὄμβροις τὸ τοῦ Νείλου ὕδωρ.

Poëta

* Pseudo-HERMES in Dialogo Asclepio, inter Opera Apuleii p. 91.
** PLVTARCHVS Sympos. Lib. VIII. p. 729.
*** GREGORIVS NAZIANZENVS Orat. XXXIX. p. 626.
† Vide *Panthei* huius Lib. II. cap. I. §. 4.
†† Odyss. Δ. 581.
††† Citatur et ab ATHENAEO Lib. V. p. 203.

Poëta Libyam dicit Delubrum Nili Iouis, adeoque Nilum pro Ioue posuit. Nam Aegyptii eum Dei loco colunt. Est et ab hoc Homerico tractum

Rursus autem ad Aegyptum (Nilum) *a Ioue fluens flumen*

Aut Nilum Saturnium vocat, id est Iouem, quemadmodum et Parmeno Byzantius

Nile Iupiter Aegyptie

Nam aquae Nili analogiam habent ad imbres Iouis. Vsque eo vero haec Aegyptiorum vesania, Fluuium suum ad Deorum ordinem dignitatemque euehentium, eumque impensa religione colentium, progressa est, vt eum non modo aeternum ac immortalem praedicarent; verum et Deorum suorum omnium Patrem ac progenitorem dictitarent. Iactabant enim, * *ad hunc fluuium Deos suos ortos esse.* Quod quomodo explicarent, ex aliis Theologiae ipsorum placitis perspicitur. Perhibebant autem, *Phthan* suum, vel, vti loquuntur Graeci, *Vulcanum*, Deorum omnium, quos reuerebantur, Patrem ac Principem, ** *natum esse Nilo.* Id ipsum etiam referebant *** de sua *Neitha*, vel *Minerua*, vti et † de *Sole*, adeoque certo respectu etiam de *Osiride.* Consimilia de aliis etiam Aegyptiorum Diis, tradebantur in Sacris ipsorum fabulis, teste CICERONE Lib. III. *de Natura Deorum.* Etsi hoc autem, quod †† in superioribus iam monui, nihil aliud significare mihi videatur, quam hoc, Deos illos Aegypto esse proprios, non aliunde arcessitos,

 nullos-

* DIODORVS p. 12.
** Vide *Panthei* huius Lib. I. cap. II. §. 9. not. *.
*** Ibid. Lib. I. cap. III. §. 9.
† Ibid. §. 8.
†† Ibid. Lib. I. c. II. §. 9. not. *.

nullosque ipsis assignari Parentes, satis tamen id etiam testatur, in quanta apud Aegyptios omnes, *Nili* Numen veneratione habitum fuerit.

Passim igitur per Aegyptum, Fluuio huic Templa erant erecta, Sacerdotesque consecrati.

§. 15. Haec igitur cum sic se haberent, quis est, qui non intelligat, *Nilo* fluuio, non secus atque aliis Diis, a superstitiosa Aegyptiorum gente, Templa erecta, Sacerdotesque consecratos fuisse. Ab eo nomen habuit vrbs olim non incelebris *Nilopolis*, * in qua et Templum fluuio huic dedicatum visendum erat. Et extant passim ** Nummi, nomine Nilopolitarum signati. In hanc vrbem, *Apis*, Taurus Aegyptiorum Sacer, postquam recens inuentus, et priori mortuo suffectus esset, primum deducebatur, et inibi, antequam deduceretur Memphim, per dies XL pascebatur, qua de re capite iam sequenti dicendum nobis erit. Neque etiam dubitare licet, in vrbe illa, *Nilo* singulari modo sacra, fuisse idoneum Sacerdotum Deo huic consecratorum numerum, qui Sacra ipsius solenniter, ritibusque consuetis peragerent. Sed et aliis in vrbibus, in honorem magni huius sui et benefici Fluuii, Aegyptios Templa constituisse, certum est. In *Catadupis*, siue *Catarractis Nili*, paulo supra Elephantinen vrbem, *** a quibusdam commemorantur *Sacerdotes Nili.* Et si mentem HERODOTI recte percipio, is Lib. II. c. 90. subinnuit, in cunctis vrbibus ad Nilum sitis, puta maioribus, fuisse Sacerdotes Nili, hisque curam incubuisse, vt siue a crocodilo

* STEPHANVS in voce Νεῖλος, vbi consule BERKELII et HOLSTENII notas.

** Vide BERKELIVM et HOLSTENIVM locis citatis, itemque HARDVINI Nummos antiquos illustratos p. 343.

*** HELIODORVS Lib. II. p. 110. Ed. Bourdel. vel 114. Edit. Commelin.

codilo necatos, siue fluuio submersos, in vrbe ad quam eiecti fuissent, condirent, ac in monumentis sacris sepelirent, his enim cadaueribus diuini quidpiam inesse, credebant veteres Aegyptii.

§. 16. Quandoquidem Populo Aegyptiorum visum est, *Nilo* fluuio suo sanctissimo, Templa et Sacerdotes decernere, per se omnino sequitur, Festa solennia in eiusdem honorem celebrata quoque fuisse. Et facile fidem adhibemus vetustis Scriptoribus asseuerantibus, *Solennitates Aegyptiorum sacras tantum non omnes spectasse ad Nilum.* §. 1. Cum enim Gens haec aut Soli, aut Lunae supplicaret, id eo potissimum fiebat, vt magna haec Numina, Fluuii sui veluti Pater ac Mater, eum iusto tempore inflarent, et in arua sua mitterent. Dici igitur non immerito poterat, Aegyptios, quibus votorum omnium longe maximum et princeps erat, laetum Nili tempore debito incrementum, in Sacris suis solennitatibus, id semper ob oculos praecipue habuisse, ac, vt voti huius compotes euaderent, reliquos Deos precibus inuocasse, iisdemque pro beneficio isthoc accepto, grates persoluisse. Verum et peculiares in honorem *Nili* Fluuii, instituebantur ab Aegyptiis solennitates, Pompaeque sacrae. Eius generis, opinor, illa est, cuius PALLADIVS meminit histor. Lausiac. cap. LII. * *Erat autem in vno illorum pagorum Templum, magnitudine praestans, inque eo Simulachrum non parum illustre. Statua vero erat ex ligno fabricata, eamque solenni Pompa per pagos circumferebant impii Sacerdotes, ceremoniam hanc sacram in honorem aquae Niloticae peragentes.* De eodem Festo NICETAS SERRONIVS

In illius quoque honorem Festa solennia celebrabantur in Aegypto.

* In *Bibliotheca Magna Patrum* Parisina, Tom. XIII. p. 980.

NIVS scribit: * *Olim autem Nilum honoribus afficientes, ac fertilitatis auctorem eum agnoscentes, ipsi tanquam Deo festum* ** *spurcissima et execranda libidine celebrabant.* Et hoc antiquior NONNVS quisquis est, in Collectione histor. ad Gregorii Nazianzeni inuectiuas in Iulianum Lib. II. *** hist. 32. in Opp. Gregorii Tom. II. col. 529. *Apud Aristaenetum Rhetorem hoc legi, Aegyptios festum solenne Nilo publicitus celebrare, atque omnes tam viros quam mulieres ad vrbium theatra se conferre, illicque quas quisque et quaeque epulas habeat, esitare: ac tum instituta chorea communi, hymnos eosdem Nilo cantillare, quos Ioui canere solent: tanquam videlicet Nilus Iouis opus ipsis exequatur,* † *et terras eorum riget.* Et isto etiam antiquior LIBANIVS in Oratione *pro Templis*, seorsim edita: †† *Haec Aegypti vbertas donum Nili est. Nilum autem epulo excipiunt, vtque in Arua descendat, inuitant Sacra illa, quae nisi stato ac solenni tempore, et ab iis, qui ad hoc constituti sunt, facta fuerint, nec ipse Nilus vnquam ascendere et exundare voluerit. Quod cum probe intelligerent ii, qui haec quoque Sacra libentissime sustulissent, tamen ea abolere consulto noluere. Sed*

* Comment. in *Gregorii Nazianz.* Orat. XXXIX. col. 1019.

** respicit hic auctor sine dubio Sacra Nilo per Sacerdotes androgynos peracta, de quibus loquuntur Scriptores veteres Ecclesiastici. Vide HENR. VALESIVM ad Eusebii Lib. IV. de vita Constantini cap. 25. Sed illa aeui sunt recentioris, priscis Aegypti incolis ignota.

*** In Editione Graeca Etonensi est historia 25. et habetur p. 168. fin.

† Ita haec ex graeco verti debent.

†† Orationem hanc primus edidit IACOBVS GOTHOFREDVS Geneu. 1634. Locum allatum citat VALESIVS in notis ad Eusebii vitam Constantini Lib. IV. cap. 25.

Sed fluuium illum ex more instituto que maiorum, epulo excipi passi sunt. Celebratum vero fuisse isthoc Festum in honorem Nili eo tempore, quo adscensus eius obseruari iam poterat, docet nos IOHANNES CHRYSOSTOMVS in Homilia quadam, vnde haec ex latina versione adscribo: *Fluuios etiam adoratos esse, res Aegyptiorum, in hunc vsque diem testantur: Ascensui Nili sacrificabant, non quod Deum ipsum propter creaturam ab ipso conditam admirarentur, sed quod aquam ipsam tanquam Deum venerarentur.* Omnium optime Festi huius rationem nobis describit HELIODORVS, in *Aethiopicis*, cuius verba, etiam ex interpretatione latina, describenda esse duxi: * *Acciderat forte, vt tunc quoque Niloa, maximum apud Aegyptios Festum ingrueret: quod quidem circa Solstitium aestiuum maxime, et quando initium crescendi fluuius capit, celebratur, ac in summo honore prae ceteris omnibus habetur, propter eiuscemodi causam. Deum esse fingunt Nilum Aegyptii, et ex Numinibus maximum ducunt, aemulum esse Coeli praedicantes fluuium, quod ipsis absque nubibus et pluuiis aëriis, arua irriget.* Et interpositis plurimis: *Mysteriorum periti, terram Isin, et Nilum Osirin esse affirmant, rebus alia tantum nomina indentes.* Festum hoc Aegyptiis sanctissimum et iucundissimum, depictum videmus luculenter in *Tabula Bembina*, cuius Segmentum secundum auspicatur Figura, in qua *Nilometrium* exhibetur, cuius etiam ** apud HELIODORVM in descriptione *Festi Niliaci*, mentionem fieri videmus. Sed quod videmus depictum in Tabula, est portatile, idque, vbi adscensus Nili obseruari publice coeperat, Pompa solenni ex Aede Serapidis efferebatur, populoque

* Libro IX. p. 423. Edit. Bourdelot. Vide et p. 443. 444.
** Loc. cit. p. 443.

que oſtendebatur, et poſtquam fluuius idem adſcendere deſiiſſet, ſimili ſolennitate in eandem Aedem reducebatur, quod quidem vtrumque, in illa Tabula, oculis noſtris obiicitur.

De imaginibus Nili Fluuii antiquioribus, in Aegypto viſitatis.

§. 17. Memorant veteres imaginem quandam *Nili* fluuii, et in Aegypto, et in aliis regionibus frequenter viſendam, cuius exempla et hodie reperire licet. Mentionem eius facit PLINIVS, vbi de lapide ferrei coloris, in Aethiopia et Aegypto repe-riundo, nomine *Baſalte*, et haec habet. Lib. XXXVI. c. 7. *Nunquam hic maior repertus eſt, quam in Templo Pacis ab Imperatore Veſpaſiano Auguſto dicatus: argumento Nili*, XVI *liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incrementi augentis ſe amnis intelliguntur.* Eiuſdem indolis videtur fuiſſe imago illa *Nili*, quam PHILOSTRATVS deſcribit, in *Iconum* Libro I. p. 737. Edit. Morelli. Sic autem ille: Περὶ τὸν Νεῖλον οἱ πήχεις ἀθύρουσι. Παίδια ξύμμετρα τῷ ὀνόματι. Καὶ ὁ Νεῖλος αὐτοῖς ὑπεργάννυται, τάτε ἄλλα, καὶ ὅτι κηρύττουσιν αὐτὸν, ὅσος Αἰγυπτίοις προεχύθη. *Cubiti circa Nilum ludunt, pueri, corporis quantitati*, (cubitali nempe) *cognomines: Iis Nilus ſummopere oblectatur, cum ob alia, tum vel maxime, quod ipſum, quanta ſe altitudine euexerit, inque agros Aegyptiorum euagatus ſit, annuntient.* Extat Romae in Bibliothecae Vaticanae aedibus, * *figura Nili decumbentis, quae notas teſſeraſque nobiliſſimi fluuii praefert, videlicet Troglodytas homunciones, cymba vectos, captandis crocodilis; ipſis crocodilis prope adeſt trochilus auis. —— pueri ſexdecim totidem incrementi Niliaci cubitos indicant.* In hac pictura, quam graecorum artificum ingenio deberi, mecum, opinor, fatebuntur omnes Anti-

* MONTFAVCON in *Diario Italico*, cap. XX. p. 278. extr.

Antiquitatum Aegyptiacarum bene periti, id ſaltem ex diſciplina Sacerdotum Aegyptiorum tractum eſſe arbitror, quod cubiti Nili adſcendentis, quos accolae illius ſollicite numerabant, per pueros altitudinis cubitalis, a qua et dicebantur πήχεις, id eſt *cubiti*, deſignati legantur. Nempe Sacerdotes, qui rationem numerandi per *cubitos* incrementa Nili inuenerant et adhibebant, *cubitos* hos, in lingua ſua ſacra, allegorica, vel Sacerdotali, appellabant *pueros*, hos vero pingebant altitudine cubitali, et forte eos etiam *cubitos*, Aegyptiace ⲙⲁϩⲓ, *mahi*, nuncupabant. Graeci certe, vt vidimus e PHILOSTRATO, pueros hos πήχεις, *cubitos*, vocabant, tum quod eſſent longitudine cubitali, tum quod cubitos Nili adſcendentis ſubinnuerent. Et ſic paſſim Graeci hos pueros, Nili comites appellant. Idcirco Nilo adſtabant pueri tales XVI, quod in picturis a PLINIO et MONTEFALCONIO viſis, diſerte obſeruatur, quoniam totidem Nili increſcentis cubiti, circa Memphim, enixis omnium votis expetebantur, qui, ſi adeſſent, exoptatam terrae fertilitatem inducebant. * *Iuſtum incrementum*, inquit PLINIVS, *eſt cubitorum* XVI. Sed in Aegypto ſuperiori plures, in inferiori verſus mare, pauciores requirebantur. Haec Sacerdotum Aegyptiorum, incrementa Niliaca per pueros cubitalis magnitudinis ſubinnuentium, locutio allegorica, fabulam nobis de *Pygmaeis* produxit. Nam cum Sacerdotes de pueris cubitalibus, πηχυαίοις et πυγμαίοις, in libris ſuis loquerentur, aut eodem Stylo allegorico, etiam cum peregrinis ea de re agentes, vterentur, et pueros hos ſuos

* Hiſt. Nat. Lib. V. c. 9. PLVTARCHVS de Iſide p. 368. ARISTIDES in Aegyptio fol. 91. b. et 96. a. Edit. graec. IVLIANVS Epiſt. L. AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XXII. p. 247.

ſuos allegoricos ad Nili fontes locarent, Graeci, qui haec proprie et hiſtorice acceperunt, in Aethiopum regione, gentem integram, homuncionum cubitalium, ſiue *Pygmaeorum*, nemini vnquam viſam, confinxerunt, et hoc ſuum lepidum commentum plurimis, et ipſi adeo * ARISTOTELI perſuaſerunt. ** Alii fabulam hanc modo alio interpretantur. Sed iſta, quam nunc expoſui, vera mihi videtur, fabulae illius origo. De aliis Nili Fluuii effigiebus, quae in Nummis ac Monumentis antiquorum etiamnum cernuntur, quia ad meum ſcopum omnino non faciunt, nihil addo. Aegyptii vetuſtiores longe alia Nili ſui Symbola, et viuas quaſdam imagines populo adorandas proponebant, *Apidem* ſcilicet, *Mneuin*, et *Onuphin*, Tauros religione huius gentis conſecratos, de quibus capitibus iam ſecuturis diſſeremus.

* Vide IS. VOSSII notas ad Melam p. 390. 391.
** Idem loc. cit.

✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱ ✱

CAPVT II.

De Apide, Tauro Memphitico Sacro, Symbolo incrementi Niliaci.

Apidis magna cum apud Aegyptios, tum apud alias gentes, celebritas. Dicendorum de eo breuis summa praemittitur. §. 1. Apidem per totam Aegyptum, summa religione coluerunt omnes. §. 2. Apis Deus per se non erat; sed aliis Diis, Osiridi nempe et Isidi sacer. §. 3. Credebatur is contactu ignis coelestis, e Luna in vaccam aliquam illapsi, concipi. §. 4. De notis signisque taurum hunc sacrum ab aliis gregariis discernentibus. §. 5. Apidis reperti inauguratio, deductio in vrbem Memphim, et vita quam illic agebat. §. 6. Apidem Aegyptii etiam Oraculi instar, super rebus futuris consulebant. De praedictionibus illius. §. 7. De vaticiniis puerorum Apidem comitantium. §. 8. De Apidis cultu, diebusque festis in eius honorem institutis, ac praecipue natalibus. §. 9. Vitae illius certus constitutus erat terminus, quem superare nefas habebatur. In eum hic inquiritur. §. 10. De puteo, quo Apis post interitum mergebatur. §. 11. De publica et solenni, Apidis ante terminum fato functi, sepultura. §. 12. De Apide defuncto luctus institutus in Aegypto publicus, nouusque sollicite quaesitus. §. 13. Apis non fuit Symbolum memoriale Iosephi Patriarchae. §. 14. 15. Respondetur obiectioni. Vitulus aureus in deserto cultus, imago Apidis proprie non fuit. §. 16. Apis Taurus Symbolum erat Nili fluuii, sicut etiam passim apud Graecos, boues fluminum Symbola erant et emblemata. §. 17. Idem illud pluribus aliis argumentis confirmatur et illustratur. §. 18. 19. Apidis Natales eo celebrabantur tempore, quo Nili incrementa primum conspicua fiebant. §. 20. Id ipsum ex Tabula Bembina, vel Isiaca, pluribus illustratur. § 21. In illustranda Tabula Bembina pergitur. §. 22. Nomen denique Apis ex vetusta Aegyptiorum lingua explicatur. §. 23.

§. I.

Apidis magna cum apud Aegyptios, tum alias quoque gentes celebritas. Dicendorum de eo breuis summa praemittitur.

Venio nunc ad Aegyptiorum Numen, quo nullum fere, non modo in ipsa Aegypto celebrius sanctiusque; sed neque in Oriente toto, neque in Graecia notius extitit, *Apidem* Taurum, religione Aegyptiorum, ac praesertim Memphitarum, temporibus antiquissimis, consecratum. Nam et huncce Taurum, non secus atque *Isidem* et *Osiridem*, tota Aegyptus, nulla regione aut vrbe excepta, summo diuinoque honore dignata est, de eo inuento omnes Aegyptii quaquauersum impense sibi gratulari semper consueuerant, eodem vero deperdito, laetitia omnium pristina in luctum vniuersalem versam fuisse, nouimus. Cum igitur Cambyses, et post hunc Occhus, Persarum reges, odium quo in gentem Aegyptiorum incensi erant, summumque religionis ipsorum contemtum, publice testari vellent, id non melius se facere posse crediderunt, quam Apidem, tantum gentis huius Numen, vulnerando, necando, eiusque carnem canibus proiiciendo. Quis porro est veterum, qui de rebus Aegyptiacis aliquid memoriae prodere voluit, qui Apidis mentionem sibi iniiciendam esse, non existimauerit? Aut quis e peregrinis Aegyptum vnquam adiit, vt, quae memorabilia illic prae aliis fama per totum orbem diuulgauerat, oculis suis ipse subiiceret, qui Apidis delubrum non viderit, aut Numini huic sacrum non fecerit? Ipse Alexander M. cum deuicta iam magna Orientis parte, exercitum in Aegyptum duxisset, ac Memphim peruenisset, illic * *tum Diis ceteris, tum Apidi etiam Sacra fecit.* De Caesare Germanico, relatum quoque legimus, quod cum

* ARRIANVS de expedit. Alex. Lib. III. p. 156. Edit. Blancardi.

cum in Orientem profectus esset, * Aegyptum quoque adierit, ac inibi ad visendum Apidem diuerterit. Idem postea fecisse etiam Titum Vespasianum, SVETONIVS docet in eius vita cap. 5. Sed et horum exempla secutum esse Hadrianum Imp. vel ex iis, quae Scriptor vitae eius literis mandauit, colligi potest. Sic namque ille: ** *Transgressus in Galliam, Alexandrina seditione turbatus, quae nata est ob Apin: qui cum repertus esset post multos annos, turbas inter populos creauit, apud quem deberet locari, omnibus studiose certantibus.* Neque locus est dubio, Imperatorem hunc, post compositas turbas, Apidem quoque fuisse contemplatum, cum idem Thebas profectionem instituerit, ibique inclytam Memnonis Statuam, oculis curiosis lustrauerit, quod *** Epigrammata in Statua illa hodieque legenda aperte testantur, etsi rem hanc historici veteres silentio praeterire maluerint. Hadrianum hunc deinde imitatum quoque fuisse Septimium Seuerum Imp. fidem faciunt, quae in historia vitae eius legimus: † *Iucundam sibi peregrinationem hanc* Aegyptiacam, *propter religionem Dei Serapidis, et propter nouitatem animalium, vel locorum fuisse, Seuerus ipse postea semper ostendit. Nam et Memphim* Apidi sacram — *diligenter inspexit.* Viciſſim de Augusto Imp. non sine aliqua admiratione obseruatur: †† *In peragranda Aegypto paullum deflectere, ad visendum Apin supersedit.* Nobis igitur *Pantheon*

* TACITVS Annal. Lib. II. c. 59. &c. PLINIVS Lib. VIII. c. 46.

** SPARTIANVS in Hadriano cap. 12.

*** Vide RICH. POCOCKE egregium Opus, *Description of the East.* Vol. I. Lib. II. cap. III.

† SPARTIANVS in Seuero cap. 17.

†† SVETONIVS in Octauio Augusto c. 93.

Aegyptiorum aperientibus, eorumque Deos contemplationi omnium exponentibus, Numen tantum praetermittere nefas esset. Cum vero rerum, quas de Tauro hoc ſacro veteres literis conſignarunt, ingens multitudo, aciem intentionis fere abrumpat, vt ordinem aliquem, rei accommodatum ſeruem, primo quidem ea, quae de Apidis Numine veteres ſcripto ad nos transmiſerunt, fideliter commemorabo, vt ex iis lector ipſe, ecquidnam iudicari de eo debeat, aliqua ratione colligere queat. Deinde vero meam, de Numinibus iſtius iuxta ac Nominis interpretatione et explicatione ſententiam lectori expromam.

Apidem per totam Aegyptum ſumma religione coluerunt omnes.

§. 2. Apidem Numen fuiſſe, Aegyptiis omnibus quaquauerſum, commune, venerabile, et ſacroſanctum, iam monuimus §. 1. *Apis*, inquit * MELA, *populorum omnium Numen eſt.* Hinc AELIANVS, rerum Aegyptiacarum non imperitus, de hoc Deo ait: ** Θεὸς Ἀιγυπτίοις ἐναργέϛατος ὁ Ἄπις εἶναι πεπίϛευται. *Apis Deus eſt Aegyptiis, quem vt talem argumentis euidentiſſimis demonſtratum eſſe, ſibi perſuadent.* Et de eodem affirmat LVCIANVS, quod *** *Aegyptiis ſit* μέγιϛος θεὸς, *Deorum maximus.* Talem nobis etiam Deum hunc repraeſentat PHILO Iudaeus Lib. III. *de vita Moſis*, p. 677, vbi de idololatria Iſraëlitarum, vitulum aureum in deſerto adorantium iſta ſcribit: Ζηλωταὶ τῶν αἰγυπτιακῶν γίνονται πλασμάτων. εἶτα χρυσοῦν ταῦρον κατασκευασάμενοι, μίμημα τοῦ κατὰ τὴν χώραν ἱερωτάτου ζώου δοκοῦντος εἶναι, θυσίας ἀθύτους ἀνήγαγον. *Coeperunt aemulari figmenta Aegyptiaca, conflato vitulo aureo, in imitationem illius animalis, quod in Aegypto habetur ſanctiſſimum, illique Sacra fecerunt impia.*

§. 3.

* *de ſitu orbis*, Lib. I. c. IX.
** *de Animal.* Lib. XI. c. X.
*** *de Sacrificiis*, in Opp. T. I. p. 359.

§. 3. Neque tamen Apis re ipſa inter Deos Aegyptiorum primores, quales erant Spiritus Mundi, Sol et Luna, locum habebat, verum vni tantum alteriue ex his ſacer habebatur. Multi *Apidem* Lunae aiebant eſſe conſecratum. Hos SVIDAS ſequitur in articulo Ἆπις, vbi ſic de eo: Θεὸς αἰγύπτιος. Τȣ̃τον αἰγύπτιοι σελήνῃ τιμῶσι. Καὶ ἱερὸς ἦν ὅδε ὁ βȣ̃ς τῆς Σελήνης, ὥσπερ ὁ Μνεῦις τȣ̃ ἡλίȣ. *Apis Deus eſt Aegyptius, Lunae dedicatus. Erat igitur Lunae ſacer, ſicut Mneuis Soli.* De iiſdem AMMIANVS MARCELLINVS ſcribit Lib. XXII. p. 245: *Inter animalia antiquis obſeruationibus conſecrata, Mneuis et Apis ſunt notiora: Mneuis Soli ſacratur, — ſequens Lunae.* Teſtantur idem hoc et * alii, quorum loca deſcribere nimis prolixum foret. Et videbantur notae quaedam, quae in Tauro hoc neceſſario adeſſe debebant, de quibus §. 5, luculenter indicare, eum ad Lunam relationem habere ſingularem et notabilem. Alii vero eundem *Oſiridi*, vel *Soli* ſacratum eſſe cenſebant. DIODORVS vtrumque, ** et *Apin* et *Mneuin*, *Oſiridi*, id eſt *Soli*, conſecratum eſſe docet p. 19: *** *Plerique Sacerdotum* in Aegypto, *dicebant in idem recidere Apim et Oſirin, aſſerebantque, Apin eſſe intelligendum formoſam Animae Oſiridis imaginem.* Hinc in fabulis Sacerdotalibus perhibebatur etiam, † *Oſiridis Animam in Apin migraſſe.* Quidam vero citra ambages aſſeuerabant, †† *Apin eundem eſſe cum Oſiride,*

Apis per ſe non erat Deus, ſed aliis Diis, puta Soli et Lunae, ſingulari modo ſacratus.

M 3

* AELIANVS de Anim. Lib. XI. cap. XI. PORPHYRIVS, apud EVSEBIVM Praeparat. Euang. Lib. III. c. XIII. LVTATIVS ad Statii Thebaid. Lib. III. 478. qui *Apin* vocat *taurum lunatum Iſidis.*

** ita etiam PLVTARCHVS de Iſide p. 380.

*** Idem ibidem p. 362. Adde 368.

† DIODORVS L. I. p. 76.

†† STRABO Lib. XVII. p. 555.

Oſiride, quia nempe, vt interpretor, aliquem Solis effectum ſymbolice adumbrabat. Ad haec omnia digitum intendit MACROBIVS, quando *Saturnal.* Lib. I. cap. XXI. ait: *Apis in ciuitate Memphi, Solis inſtar excipitur.* Vtrumque vero, ex genuina Aegyptiorum, priſcaque doctrina, coniungendum eſt. Bos ille ſacer erat et *Lunae* et *Soli*, idque nititur rationibus ſacrorum illius gentis, quae non ita difficulter diuinari poſſunt, eaſque nos infra, proprio ſuo loco, explicabimus. PORPHYRIVS certe conceptis verbis affirmat, * *Apim et Solis et Lunae inſignia prae ſe tuliſſe.*

Apis credebatur contactu ignis coeleſtis, e Luna in vaccam aliquam illapſi, concipi.

§. 4. Quantumuis autem Aegyptii Apidem inter Gentis ſuae Numina ponerent, non tamen ignorabant, bouem hunc ſuum ſacrum, e vacca, adinſtar vitulorum aliorum quorumcunque, in lucem edi, et poſt vitam aliquot annorum, rurſus interire. Erant qui perhiberent, *Apin*, patre *Mneui*, Tauro itidem Sacro Heliopolitano, ſatum eſſe; ſed huius traditionis, vti ſacerdotalium omnium, ſenſum eſſe allegoricum myſticum, infra loco opportuno docebimus, §. 16. Communior Aegyptiorum ſententia, a Sacerdotibus accepta, ferebat, Apin non ſecundum leges generationis conſuetas; ſed per modum miraculi concipi. ** *Raro naſcitur*, inquit Scriptor laudatus, *nec coitu pecoris, vt aiunt, ſed diuinitus et coeleſti igne conceptus.* Paulo apertius et diſtinctius id ipſum ſic explicat HERODOTVS Lib. III. cap. 28: Γίνεται ὁ Ἄπις ἐκ βοὸς, ἥτις ὀυκέτι οἵη τε γίνεται ἐς γαστέρα ἄλλον βάλλεσθαι γόνον. Αἰγύπτιοι δὲ λέγουσι, σέλας ἐπὶ τὴν βοῦν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατίσχειν, καί μιν ἐκ τούτου τίκτειν τὸν Ἄπιν. *Eſt autem Apis e vacca genitus, quae necdum alium concipere poteſt*

* Apud EVSEBIVM Praepar. Euang. Lib. III. c. XIII.
** MELA Lib. I. c. IX.

poteſt foetum. Eam aiunt igne coeleſti contactam, ex eo Apin concipere. Paria tradunt * alii quoque. Quidam etiam ignem illum coeleſtem ad Lunam referunt, quos inter PLVTARCHVS haec habet *Sympoſ.* Lib. VIII. Quaeſt. I. p. 718: Αἰγύπτιοι τὸν Ἆπιν λοχεύεσθαί φασιν ἐπαφῇ τῆς σελήνης. *Aegyptii Apin concipi aiunt Lunae contactu.* Nonnihil luculentius idem nobis rem hanc explicat, in libro *de Iſide* p. 368: Γενέσθαι δὲ τὸν Ἆπιν λέγουσιν, ὅταν φῶς ἐρείσῃ γόνιμον ἀπὸ τῆς σελήνης, καὶ καθάψηται βοὸς ὀργώσης, διὸ καὶ τοῖς τῆς Σελήνης σχήμασιν ἔοικε πολλὰ τοῦ Ἄπιδος. *Dicunt vero Apin tum concipi, cum Luna lucem genitalem de ſe emittit, eaque tangatur vacca coitum appetens. Vnde et in Apide multa cernuntur, figuris Lunae ſimilia.* Sacerdotes haec re ipſa credidiſſe, quae forte credi ab aliis volebant, nemo mihi perſuaſerit. Nimis teſtatum eſt, eos in rebus ad Apidem ſpectantibus, credulitati Plebis ſaepe et magnopere illuſiſſe. Subeſt et huic traditioni ſenſus aliquis myſticus, ex doctrina eorum phyſica petendus, de quo pauca monebo §. 17.

De notis ſignisque Apidem a Tauris gregariis ſecernentibus.

§. 5. Vti vero Taurus ille ſacer, praeter communem generationis legem, in lucem edi ferebatur, ita quoque certis quibuſdam ſignis ac notis, ipſi propriis, ab aliis ſortis communis bobus diſtingui exiſtimabatur. Si LVCIANVM audimus, Apis ille deſumebatur ** *e grege boum, ſucceſſor vero Apidis tum deſignabatur, quando aliquis obſeruabatur, reliquis formoſior et eximius*, de quo ſpes erat, habitum corporis et adſpectum, a reliquo vulgo eum eſſe ſecreturum. Hoc verum puto. Nam quod ad reliquas bouis illius notas attinet, quas celebrant vete-

* AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. X. SVIDAS in voce Ἄπιδες et Ἄπις.

** *De Sacrificiis,* To. I. Opp. p. 359.

veteres, eas mecum, opinor, cordati omnes, ſolertiae et artibus Sacerdotum, in acceptis ferent. Obſeruat autem PLVTARCHVS, * in boue illo, deprehenſas fuiſſe viciſſitudines vmbrae et lucis, vel nigredinis et candoris, vt ſic aliquam cum mutationibus Lunae ſimilitudinem prae ſe ferre videretur. Et profecto cernere hoc quiuis poteſt in luculenta Apidis figura, quam nobis exhibet *Tabula Bembina* vel *Iſiaca*, quaeque illius Segmentum ſecundum et auſpicatur, et iterum claudit. Nam bos ille, ex parte quidem colorem prae ſe fert vehementer atrum, cetera vero inſigniter candens apparet. Audiamus et PLINIVM, de notis Tauri noſtri haec referentem Lib. VIII. cap. 46: *Inſigne ei in dextro latere candicans macula, cornibus Lunae creſcere incipientis. Nodus ſub lingua, quem cantharum appellant.* Duas auctor hicce notas Apidis veri commemorat. Earum altera eſt, macula alba in dextro latere, ſpeciem Lunae corniculantis prae ſe ferens. Tangit eandem quoque SOLINVS in *Polyhiſtore* c. 32: *Apim inſtar colunt Numinis, inſignem notae albae macula, quae dextro eius lateri ingenita, corniculantis Lunae refert faciem.* Et AMMIANVS Lib. XXII. p. 245: *Eſt enim Apis bos diuerſis genitalium notarum figuris expreſſus, maximeque omnium corniculantis Lunae ſpecie latere dextro inſignis.* Non melius id, quod Scriptores hi nos docere volunt, quam ex *Tabula Bembina* intelligi poteſt: Ibi enim notam hanc Apidis ſcite depictam, oculiſque noſtris obiectam cernimus. Poteſt id ipſum, licet non ita ad viuum expreſſum, in Nummis, aliiſque vetuſtis Monumentis obſeruari. Altera PLINIO nota Apidis eſt, *nodus ſub lingua, quem cantharum appellant*, quod minus clare HERODOTVS dixit:

ἐπὶ

* *de Iſide* p. 368. Adde STRABONEM Lib. XVII. p. 555.

ἐπὶ τῇ γλώσσῃ κάνθαρον, idque in verſione latina Editionis meae redditur, *cantharum in palato.* In graeco videtur legendum ὑπὸ τῇ γλώσσῃ κάνθαρον, quod plane expreſſit PLINIVS, *nodus ſub lingua, quem cantharum vocant.* Optime PLINIVS notam hanc explicuit, eique cum imagine *Tabulae Bembinae* egregie conuenit. Alii notas alias addunt, de quibus HERODOTVS Lib. III. c. 28. AELIANVS de Animal. Lib. XI. c. X. ac inſuper alii conſuli poſſunt. Si AELIANO fides, Aegyptii notas Apidis numerabant XXIX. Sed quis negauerit, multa in his fuiſſe fabuloſa, ipſiſque Aegyptiis incognita, alia nil niſi vanas ſpecies imaginationis fallacis, in pleriſque vero Sacerdotes fraudulentos, credulitati inquirentium, ac ſigillatim peregrinorum, illuſiſſe? Quicquid ſit, vbi fama populis nuntiaſſet, vaccam igne coeleſti tactam, deſideratum Aegypti incolis Apidem enixam iam eſſe, * quidam ex Scribarum ſacrorum ordine, qui ſecreta librorum myſticorum in numerato habebant, vitulum recenti partu editum, exquiſita cura explorabant, et ſi eum omnibus ſignis conſummatum deprehendiſſent, *Apidem* eum, id eſt Deum renuntiabant, et tum Aegypti incolis ** *vbertatem frugum diuerſaque praeſagiebant bona.* Ita nempe illi plebem rudem, et a teneris vnguiculis ſuperſtitioni turpiſſimae mancipatam, ludificabantur.

Apidis inauguratio, deductio Memphim, et vita quam ibi degebat.

§. 6. Iam igitur nouo, recenſque nato Deo, in loco, vbi lucem adſpexerat, *** ex praeſcripto vetuſtiſſimo Mercurii, domus erigebatur, ad Solem orientem ſpectans, in qua menſes quatuor lacte nutrie-

* AELIANVS de Anim. L. XI. cap. X. AMMIANVS p. 245.
** AMMIANVS loc. cit.
*** AELIANVS, vbi ſupra.

triebatur. Tempore hoc exacto, et noua Luna in coelo apparente, Sacrorum Scribae et Prophetae ad eum accedebant, eumque ritibus consuetis salutatum, naui imponebant, ad modum thalami constructae ac deauratae, quae Memphin eum deueheret. Eo * *centum antistites ipsum prosequebantur.* Antequam vero in vrbem illam appelleret, primo ** ducebatur Nilopolin, vbi eum Sacerdotes ad dies XL sollicite nutriebant. Hic *** solarum mulierum conspectui patebat, quae eum ritu parum pudico, supraque modum turpi, excipiebant, posthaec vero a praesentia eius in perpetuum excludebantur. Et sic iam eodem Sacerdotum comitatu deferebatur Memphim, † vbi eum Sedes commodae, iucundae, ac ad voluptatem omnem compositae, manebant. Illic igitur, †† *initiante antistitum numero centum, inductus in thalamum sacer esse* omnibus *incipiebat.* Nam ††† *Delubra, quibus succedebat, aut incubabat* Apis, *mystice thalamos nominabant* Aegyptii. * *Erantque delubra ei gemina, quae vocabant thalamos, auguria populorum. Alterum intrasse laetum erat, in altero dira portendebat.* Habebat enim Apis Memphi ** *aedem sacram Templo Vulcani adiacentem. Ibi *** in Sacello quodam* (quod nempe Thala-

* SOLINVS cap. 32.
** DIODORVS p. 76.
*** DIODORVS loc. cit. EVSEBIVS Praep. Euang. Lib. II. c. I.
† AELIANVS de Animal. Lib. XI. c. X.
†† AMMIANVS loc. cit.
††† SOLINVS, vbi supra.
* PLINIVS Lib. VIII. c. 46.
** STRABO p. 555.
*** In graeco est ἐν σηκῷ, quod significat tum *Stabulum* pecoris, tum *aediculam*, vel *Sacellum*, Deo cuipiam dedicatum.

Thalamum dicebant) *alebatur. Ante illud Sacellum aula quaedam erat, et in ea aliud Sacellum matris eius vaccae. In hanc aulam nonnunquam emittebatur Apis, praesertim vt peregrinis ostenderetur. Per fenestram videri quidem poterat in Sacello degens; sed volebant Sacerdotes, vt etiam extra illud cerneretur.* Si credimus * AELIANO, habebat Apis ibidem δρόμους καὶ Κονίστρας, *atria ampla et Gymnasia*, vbi nempe ludere seque exercere poterat cursu. Erant porro ** aediculae, in quibus in eius gratiam alebantur vaccae forma praestantes, vt sicubi ipsum cupido incesseret, cum qua vellet, congredi posset. Sed videtur hoc AELIANVS ex ingenio suo, vt narrationem coeptam ornaret, confinxisse. Non consentiunt certe cum iis, quae alii referunt, *** *bouem illi foeminam, et ipsam non absque certis insignibus, in anno semel ostensam fuisse, quae simulatque inuenta, ipsique oblata esset, eodem die statim neci daretur.* Erat in eadem Apidis aede sacra, † puteus et fons aquae, ex quo solo Taurum potare fas erat, arcebaturque a bibenda Nili aqua, ne illius dulcedine captus, eam praeferret alii, eoque pinguedinem carnis vltra modum augeret. Id enim efficere aquam Niloticam, testantur veteres. Ibidem porro Tauro illi sacro, pabulum praebebatur, in praesepi, quod in prouerbium videtur abiisse. GREGORIVS certe NAZIANZENVS, inter celebriora Gentilium Sacra, risu tamen et contemtu digna, numerat etiam

* de Animal. L. XI. c. X. Vide et STRABONEM loc. cit.

** AELIANVS ibid.

*** SOLINVS, vbi supra. Adde PLINIVM et AMMIANVM loc. cit.

† AELIANVS, vbi supra. PLVTARCHVS de Iside p. 353.

iam * φάτνην Ἄπιδος, μόσχου κατατρυφῶντος τῆς Μεμφίτων εὐηθίας, *praesepe Apidis, vituli, Memphitarum vaecordia ad luxum abutentis.* Et in EVDOCIAE MACREMBOLITISSAE Opere inedito, quod inscripsit Ἰωνιὰ, id est *Violarium*, quasi diceres *Florilegium*, integrum ** caput extat περὶ τοῦ Ἄπιδος φάτνης, *de Apidis praesepi.* Potest tamen dubium videri, num non voce φάτνης, *stabulum* potius designetur, quo sensu etiam Latini vocem *praesepe* nonnunquam adhibent. Et tum φάτνη id ipsum significaret, quod STRABO paulo ante allatus, σηκὸν dixit, alii *delubrum*, aut etiam *thalamum* vocant. Ita omnino verba Sancti Patris cepit Commentator eius, NICETAS SERRONIVS, cuius versio latina a BILLIO, inter Opera GREGORII edita est. Sic enim is ad loc. cit. scribit: *** *Vitulum vero Memphitae summa religione colebant, eumque Apim nuncupabant, ac praesepio inclusum habebant, publicoque hominum conuentu sacrificia ei offerebant. Signa autem quaedam a ceteris diuersa Apis habebat, tum circa caudam, tum circa linguam: ac si quis eiusmodi inter armenta conspectus fuisset, confestim ad sacrum praesepe ab ipsis assumebatur.* Quia NICETAS affirmat, *Apim* sacro praesepi inclusum fuisse, nemo est, qui non intelligat, sermonem esse de *Sacello*, non de *praesepi* communius sic dicto.

Apidem Aegyptii etiam Oraculi instar super rebus futuris

§. 7. Tempus igitur, quod vitae eius praestitutum erat, fere totum *Apis* in Stabulo illo sacro, et in atriis exigebat, ibique cum ab indigenis, tum a peregrinis, edens, bibens, ludens, quotidie spectabatur. Neque tamen, qui ad ipsum visendum acce-

* Oratione XXXIX. Opp. To. I. p. 626.
** FABRICIVS Biblioth. Graec. Vol. VI. p. 589.
*** In Operibus *Gregorii Nazianzeni* To. II. Part. II. col. 1019.

accedebant, ſemper nudi tantum erant ſpectatores. Veniebant etiam ſaepe, qui ſuper rebus futuris eum conſulere, et quae ſibi eſſent euentura, ex eo diſcere cuperent. Celebrant ſane veteres praedictiones Dei huius; ſed quae non ſimiles eſſent Oraculis Apollinis Delphici, aut aliis quondam in Graecia inclytis, quae verſibus, aut certe verborum ſententiis concepta audiebantur, et legebantur: nam Taurus Aegyptiorum ſacer, nonniſi nutibus, et ſignis quibuſdam futura praedicebat. Fuit tamen * haec indoles Oraculorum antiquiſſimorum omnium, et ipſius quoque Delphici, de quo illud HERACLITI dictum celebre extat: ** Ὁ ἄναξ ὁ ἐν Δελφοῖς ὔτε λέγει, ὔτε κρύπτει, ἀλλὰ σημαίνει. *Rex, qui Delphis praeſidet, non dicit, nec abſcondit, ſed ſignis innuit.* Ad hunc modum compoſita inprimis erant Oracula apud Aegyptios vetuſtiora. De Oraculo Iouis Ammonis Libyco obſeruat STRABO Lib. XVII. p. 560: Οὐχ᾽ ὥσπερ ἐν Δελφοῖς, καὶ Βραγχίδαις τὰς ἀποθεσπίσεις διὰ λόγων, ἀλλὰ νεύμασι γίνεσθαι καὶ συμβόλοις τὸ πλέον. *Reſponſa Dei huius, de futuris rebus conſulti, non ſicut ab Oraculo Delphico, aut Branchidarum, per verba reddi, ſed vt plurimum nutibus quibuſdam, ac Symbolis ſiue ſignis.* Tradit eadem EVSTATHIVS in *Dionyſium Periegeten* v. 211: *** Ἱστορεῖται δὲ καὶ, τὰς μαντείας διὰ συμβόλων ἐν Ἄμμωνος γίνεσθαι, ἤτοι διὰ σχημάτων τινῶν, κατανεύσεων, καὶ ἀνανεύσεων. *Narrant etiam vaticinia in Templo Ammonis edi per Symbola, id eſt per geſtus corporis, quibus aliquid aut approbatur, aut vero repudiatur.* Tales igitur erant etiam praedictiones Apidis,

conſulebant. De eius praedictionibus.

* CLEMENS *Alexandrinus* Stromat. L. V. p. 555.
** ANONYMVS apud STOBAEVM Sermone V. p. 69. PLVTARCHVS de Pythiae Oraculis p. 404.
*** Ita repoſui ex Cod. MS. quo vſus eſt Hudſonus.

Apidis, quarum veteres mentionem faciunt. *Apis*, inquit * vetus Grammaticus, *Aegyptiis motu corporis ſui et quibuſdam ſignis futura praedicit.* Clarius nonnihil id PLINIVS explicat Lib. VIII. cap. 46. *Sunt Api delubra gemina, quae vocant thalamos, auguria populorum. Alterum intraſſe laetum eſt, in altero dira portendit. Reſponſa priuatis dat, e manu conſulentium cibum capiendo. Germanici Caeſaris manum auerſatus eſt, haud multo poſt extincti.* Quae ex eo fere repetit SOLINVS cap. 32. Eadem de re AMMIANVS haec refert Lib. XXII. p. 245. *Cum inductus in thalamum coeperit eſſe ſacer, coniecturis apertis ſigna rerum futurarum dicitur demonſtrare: et adeuntes quoſdam indiciis auerti videtur obliquis, vt offerentem cibum aliquando Germanicum Caeſarem — auerſatus portenderat paulo poſt euentura.* Conſtat ex his, auſpicatum omen habitum fuiſſe, ſi bos ille ſacer e manu porrigentium cibum caperet, infauſtum, ſi id facere renueret, quod in aliis Aegypti partibus, vt opinor, ** ratione crocodilorum obſeruari ſimiliter conſueuerat. Verum ad alia quoque ſigna, huic non valde diſſimilia, edita ab Apide, attendere ſolebant Aegyptii. Tale quid Eudoxo, illuſtri Aſtronomo, contigiſſe dicitur. Nam *** *cum in Aegypto moraretur cum Ichonuphi, Sacerdote Heliopolitano,* (vel potius, † vt alii, Memphitico,) *Apis illius pallium lingere viſus eſt. Celebrem igitur illum fore, verum haud longaeuum, ex eo oſtento Sacerdotes dixere.* Huius farinae erant celebratae Dei iſtius praedictiones.

§. 8.

* LVTATIVS ad *Statii* Thebaid. Lib. III. 478.
** AELIANVS de Animal. Lib. VIII. c. 4.
*** DIOGENES LAERTIVS Lib. VIII. §. 9.
† Vide *Panthei* huius Lib. I. cap. IV. §. 11. not. ****.

§. 8. Illud vero praetermitti hic non poteſt, quod Aegyptii credebant, cum pueris Apidem cateruatim comitantibus et ſequentibus, donum vaticinandi etiam coelitus communicari. Docebit id nos in his PLINIVS Lib. VIII. c. 46: *Cetero ſecretus, cum ſe proripuit in coetus, incedit ſummotu lictorum, grexque puerorum comitatur, carmen honori eius canentium: intelligere videtur, et adorari velle. Hi greges repente lymphati, futura praecinunt.* In pauciora haec contrahit SOLINVS cap. 32: *Pueri Apim gregatim ſequuntur, et repente velut lymphatici futura praecinunt.* Diſcimus autem ex AELIANO de Anim. Lib. XI. cap. X. talem fuiſſe hanc vaticinii ſpeciem. Qui futura ſcire auebat, Deum (Apim) precabatur. *Pueri vero extra ludentes, atque inter ſe ſaltantes, Numine afflati, omnia praedicebant, quae non minus vera putabantur, quam quae apud Sagram dicuntur.* Sed omnium optime rem hanc nobis explicat PLVTARCHVS *de Iſide* p. 356. cuius ideo verba non omittenda eſſe putaui. Sic illa ſe habent. Ἐκ τούτου τὰ παιδάρια μαντικὴν δύναμιν ἔχειν οἴεσθαι τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ μάλιστα ταῖς τούτων * ὀτεύεσθαι κληδόσι, παιζόντων ἐν ἱεροῖς, καὶ φθεγγομένων, ὅτι ἂν τύχωσιν. *Hinc tractum, quod Aegyptii pueros facultate diuinandi praeditos putant, et maxime ominis loco accipiunt, ſi quid ii in Templis ludentes forte pronuntiant.* Hinc igitur aeſtimare licet, qualianam fuerint vaticinia puerorum, Apim ſubſequentium, et in aula eius ludentium. Equidem PLVTARCHVS loco nunc allato, de his ſigillatim pueris non loquitur; ſed non aliam fuiſſe horum praedicendi futura rationem, omnia aperte loquun-

De vaticiniis puerorum Apidem comitantium.

* Scribendum hic ὀττεύεσθαι. Vide HESYCHIVM, et EVSTATHIVM in Homeri Odyſſ. p. 1398. Sic POLYBIVS Lib. I. c. 12. etc.

quuntur. Iuuat eam in rem verba adſcribere PAVSANIAE, de ſimili diuinationis genere, apud Pharenſes in Achaia adhiberi ſolito, haec narrantis: * *Qui Deum conſulunt, Veſtam primo thure incenſo placant. —— Vbi, quod ex vſu fuerit, interrogauit, aurem ſimulachro admouet: inde e foro abiens, manibus aures premit. Vbi extra forum delatus eſt, amota manu, quam primum excepit vocem, eam ſibi Oraculi loco ducit.* Et tum haec addit: *Talis etiam apud Aegyptios, in Apidis Fano, celebratur Oraculi religio.* Aperte loquitur de pueris, in Aede Apidis ludentibus, quorum voces fortuitae Oraculi inſtar ab aliis excipiebantur. Erant igitur perſimiles, celebri illi Hebraeorum בת קול, *Bat Kol*, ſiue *filiae vocis*, de qua ** viri eruditi multa obſeruant.

De Apidis cultu, diebusque feſtis, in eius honorem inſtitutis, ac praecipue natali.

§. 9. His igitur aliiſque de cauſis, quas commemorauimus, aut etiam poſt haec commemorabimus, Apidem Aegyptii cultu ſolenni celebrarunt, et ſacrificiis quoque placarunt. *Publico hominum conuentu*, inquit NICETAS, *** *Sacrificia ipſi offerebant.* Et, quod mireris, inter animalia † boues ipſi immolabantur, qui nempe poſt adhibitam explorationem puri deprehenſi erant. Bos ergo, boue immolato placabatur, tametſi, †† vt veteres teſtantur, bos ille Aegyptiorum ſacer, honores iſtius generis omnes, quibus a Sacerdotibus afficiebatur, inſuper haberet atque dedignaretur. Erant etiam certi dies feſti, cultui Apidis ſolenniori conſecrati, omnibus Aegyptiis exoptati et iucundi, inter quos emine-

* In *Achaicis* ſiue Lib. VII. cap. XXII. p. 579.

** IOH. LIGHTFOOTVS Hor. Hebr. in Matth. III. 17. HVMPH. PRIDEAVX Hiſtoire des Juifs Vol. IV. p. 51. 52.

*** Vide ſupra §. 6.

† HERODOTVS Lib. II. c. 38. 41.

†† PLVTARCHVS in vita Cleomenis p. 821.

eminebat eius natalis, cuius ſaepe meminerunt veteres, quemque Θεοφάνια dicere non verentur. *Dies*, inquit * MELA, *quo gignitur Apis, genti maxime feſtus eſt.* Operae pretium eſt, de re eadem, et haec adſcribere verba PLINII Lib. VIII. c. 46: *Memphi eſt locus in Nilo, quem a figura vocant phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes; diebus quos habent natales Apis: ſeptem hi ſunt, mirumque neminem per eos a crocodilis attingi: octauo poſt horam diei ſextam, redire belluae feritatem.* Rem hanc ex PLINIO, more ſuo, etſi nonnihil mutatis verbis, ſic deſcripſit SOLINVS cap. 32: *Apis natalem Memphi celebrant, iactu aureae paterae, quam proiiciebant in Nili ſtatum gurgitem. Haec ſolennitas per ſeptem dies agitur: quibus diebus cum Sacerdotibus quaſdam crocodili inducias habent, nec attrectant lavantes. Verum octauo die, ceremoniis iam peractis, veluti reddita ſaeuiendi licentia, ſolitam reſumunt ferocitatem.* Gemina his leguntur apud AMMIANVM MARCELLINVM p. 248: *Saeuientes ſemper eaedem ferae, quaſi pacto quodam foedere caſtrenſi, per ſeptem ceremonioſos dies miteſcunt, ab omni ſaeuitate deſciſcentes, quibus Sacerdotes Memphi natales celebrant Apis.* Rem eandem tangit SVIDAS in voce Ἄπιδες, vbi de his Aegyptiorum Diis ſequentia tradit: Οἷς γεννωμένοις διὰ χρόνου, ὡς ἔλεγον, ἐκ τοῦ σέλαος τῆς σελήνης, ἑορτὴν μεγάλην ἦγον, καὶ ἱερεῖς τινες περὶ τὸν τεχθέντα βοῦν ἱερῶντο, παρατιθέντες Πανδαισίαν, ὡς εὐωχοῦντες αὐτοῖς. *Apides poſt certum temporis interuallum, ex lumine Lunae, ſicut perhibebant, naſcebantur: quod cum fieret, ingens feſtum in eorum honorem celebrabatur, et Sacerdotes circa bouem natum victimas immolabant, appoſitiſque omnis generis*

epulis,

* *de ſitu orbis* Lib. I. c. IX.

epulis, eos conuiuio quasi excipiebant. Auctor hic de eo tantum die festo loqui videtur, quem Aegyptii celebrabant, vbi nouus Apis inuentus, et priori enecato, successor datus iam esset: neque dubium est, quin * et hicce dies, inter multiplicis laetitiae testimonia, transactus fuerit a Niligenis. Poterat ille dies iure merito nuncupari natalis Apidis; sed illius celebrationem tamen quotannis eadem anni tempestate, repetebant Aegyptii, diemque illum, aut potius tempus istud, quod plures dies complectebatur, simili celebritate, inter epulas et continuam hilaritatem, laeti exigebant. Quodnam vero anni tempus, huic celebritati dicatum fuerit, infra §. 20 dispiciemus.

Vitae illius certus terminus erat constitutus, quem superare nefas habebatur. In eum inquiritur.

§. 10. Tametsi vero natalem Apidis communi et ingenti gaudio celebrarent omnes Aegypti incolae, vitae tamen eius, certum quoddam annorum spatium erat praestitutum, quod excedere ipsi non licebat. Obseruat hoc PLINIVS Lib. VIII. c. 46: *Non est fas, eum certos vitae excedere annos, mersumque in Sacerdotum fonte enecant.* Quae ex eo SOLINVS, vt solet, ita expressit cap. 32: *Statum aeui spatium est, quod vt affuit, profundo sacri fontis immersus necatur, ne diem longius trahat, quam ** licebat.* Cum quibus plane concordant ista AMMIANI Lib. XXII. p. 245: *Apis —— cum post viuendi spatium praestitutum, sacro fonte immersus, e vita abierit, nec enim eum vltra trahere licet aetatem, quam secreta librorum praescribit auctoritas mysticorum. —— alter — quaeritur.* Operae pretium hic esse duco, distinctius inquirere, quotnam annos, spatium illud vitae Apidis destinatum comprehenderit.

* Vide HERODOTVM Lib. III. c. 27.

** ita corrigendum putaui, pro eo quod in Editionibus legitur, *licebit.*

derit. Nam cum id ex *ſecretis librorum myſticorum* pependerit, vbi erit perſpectum, ad aeſtimanda et diiudicanda Myſteria et Secreta Theologiae Aegyptiorum, non poterit non aliquid conferre. Vir quidam eruditus, et cognitione antiquitatis non mediocriter ornatus, exiſtimauit, Tauro Aegyptiorum Sacro, * *vitam in quinquennium produci conſueuiſſe.* Quamuis vero is aſſerto huic nullam ex veterum teſtimoniis auctoritatem conciliauerit, exiſtimauerim tamen, eum in mente habuiſſe iſtos LVCANI verſus, *Pharſal.* Lib. VIII. 477.

Hunc genuit cuſtos Nili creſcentis in arua
Memphis vana Sacris; illo cultore Deorum
Luſtra ſuae Phoebes, non vnus vixerat Apis.

Significat enim Poëta, Achoreum, Sacerdotem Memphiticum, et, vt credi par eſt, Apidis, plures vidiſſe Apides, qui aut ſpatium vitae ſuae ſtatutum emenſi fuiſſent, aut alio modo ſibi inuicem ſucceſſiſſent. Videtur etiam vnicuique ex illis bobus ſacris, quos ſucceſſiue ſe excipientes viderat Achoreus, luſtrum, id eſt vitae quinquennium tribuere. Neque enim nego, verba Poëtae ſenſum talem fundere poſſe, et memini ſane, me ea olim eodem ſenſu interpretatum fuiſſe; verum tamen et mihi concedet cordatus quiſque, poſſe hunc quoque illorum verborum eſſe ſenſum, vnumquemque illorum Taurorum, quos ſucceſſiue ſacrari viderat Achoreus, plura luſtra ſuae Phoebes, id eſt Lunae, vixiſſe. Hanc nunc iam exiſtimo veram fuiſſe Poëtae mentem atque ſententiam, idque ſequentia planum facient. Scribit nempe PLVTARCHVS in libro *de Iſide* p. 374: Ποιεῖ δὲ τετϱάγωνον ἡ πεντὰς, ἀφ' ἑαυτῆς,

* IAC. TOLLIVS in *Fortuitis* cap. II. p. 12.

*ἑαυτῆς, ὅσον τῶν γραμμάτων παρ' αἰγυπτίοις τὸ πλῆθός ἐστι, καὶ ὅσον ἐνιαυτῶν ζῇ χρόνον * ὁ Ἄπις. Quadratum porro quinarius numerus producit a ſe, quantus eſt numerus literarum apud Aegyptios, et quot annos viuere ſolet Apis.* Ex quo loco ſequitur, quod etiam dudum ex B. LA CROZIO me audiuiſſe memini, antiquas Aegyptiorum literas fuiſſe numero XXV, et totidem annos libros Sacerdotales conſtituiſſe vitae Apidis. Et ipſum hoc pluribus argumentis, momenti non leuiſſimi, illuſtrari confirmarique egregie poteſt. Teſtatur enim HERODOTVS, diligentiſſimus rerum ſacrarum, in ipſa Aegypto, ſcrutator, Lib. III. c. 27. Apidem conſueuiſſe Aegyptiis apparere διὰ χρόνου πολλοῦ, *poſt longum tempus:* loquitur autem de Apide nouo, recens inuento, priori nempe, qui viuere iam deſierat, nunc ſucceſſuro. Hoc Scriptor eximius ait fieri conſueuiſſe ** διὰ χρόνου πολλοῦ, *poſt longum tempus.* Dici id non poſſet, ſi quouis quinquennio nouus Aegyptiis apparuiſſet Apis; ſed anni XXV, tempus omnino conſtituunt idoneum, quod non ita multi ſaepius recurrere vident. Hanc rationem eſſe quiuis facile intelligit, quod in Achoreo, Sacerdote Memphitico, hoc ceu ſingulare quidquam, relatu omnino dignum duxerit LVCANVS:

— illo cultore Deorum
Luſtra ſuae Phoebes non vnus vixerat Apis.

Si exacto ſemper quinquennio, Apidi priori continuo ſucceſſiſſet alter, Sacerdotes plerique, plures Apides videre poterant, et re ipſa viderant. Hoc nemini

* Ita ex Editione Baſileenſi hic legendum.
** Idem ſignificare videtur SVIDAS, adductus §. 9. vbi ait Taurum ſacrum generari διὰ χρόνου, id eſt, vti vertendum eſſe opinor, *poſt ſpatium temporis longius.*

nemini potuisset mirum videri. At vero, si Taurus quilibet sacer, secundum leges Sacerdotales, attingere viuendo soleret annum vigesimum quintum, tum plures Apides videre non poterant Sacerdotes ipsi ministrantes, nisi essent aetatis prouectioris. Et istud quidem in Achoreo suo conceptis verbis Poëta obseruat:

— quos inter Achoreus
Iam placidus senio, fractisque modestior annis.

quod etiam ex eo confirmat

— illo cultore Deorum
Lustra suae Phoebes non vnus vixerat Apis.

Eodem referre possis, quod DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 76. memoriae mandauit, *regnante Ptolemaeo Lagide accidisse, vt Apis Memphi senio deficeret.* Neque hoc locum habuisse largientur facile aequi rerum arbitri, si quintus semper annus vitae Apidis finem attulisset. At fieri facillime poterat, vt bos ab anno aetatis vigesimo quinto non valde remotus, aut etiam eundem forte casu quopiam supergressus, deficiens, putaretur senio extinctus esse. Neque id hoc loco praetermittendum duxerim, quod numerus XXV, Sacerdotibus Aegyptiis mysticus, ac inprimis sacer habitus fuerit. Nempe * *credebant Aegyptii, Lunae cum Sole in eundem locum* ἀποκατάστασιν, XXV *annorum circuitu contingere, annorum scilicet vagorum Aegyptiacorum, vt proinde anni magni* ἀποκατάστασις *rediret post cyclum annorum*

* DODWELLVS in Append. ad Differt. Cyprian. §. 14. MARSHAMVS in Canone Chronico p. 9. VIGNOLIVS de annis Aegypt. in Miscellaneis Berolin. To. IV. p. 11.

rum vagorum MCCCCLXI, *quinquies repetitum atque vigesies.* Si hoc, quod vir doctissimus obseruat, admitti posset, tum nobis ratio mystica, in Libris Sacerdotalibus prodita, ob quam vitae Apidis anni statuti essent XXV, clare pateret. Nempe post annos XXV Sol et Luna in eundem coeli locum reuerterentur, et nouum cyclum totidem annorum redauspicarentur. Et Apidem vero, tum Soli, tum Lunae, ratione singulari sacratum fuisse, ex §. 3, satis constat. MARSHAMVS etiam longius progreditur, * asseuerando, annos XXV Aegyptiorum vagos, aequales esse Iulianis XIX, qui cyclum illum notissimum Lunarem absoluunt. B. VIGNOLIVS, cuius raram in disciplinis Mathematicis et Astronomicis peritiam, eruditi omnes agnoscunt, postquam MARSHAMI eam in rem verba attulisset, ** hanc quidem eius obseruationem non improbat; verum censet tamen, eam non recte ab ipso applicari, ad aliud quid demonstrandum. Cum tamen nulla ratione perspicere possem, quomodo anni Aegyptiorum vagi XXV, aequales esse possent XIX Iulianis, adeoque plenum cyclum Lunarem accurate constituere et absoluere, consului super ea re, Collegam coniunctissimum, multisque nominibus mihi impense colendum, D. IO. FRIDERICVM POLAC, Iur. et Mathematum in nostra Academia Professorem celeberrimum, atque hoc ab eo responsum tuli, rem ipsam veritati consentaneam prorsus non esse, cum annus Aegyptiacus vagus, a Iuliano fixo, quatuor quibusque annis, nonnisi vno die recedat, ac differat, fieri vero potuisse, vt Sacerdotes Aegyptii, ob rationem nobis ignotam, censuerint, post absolutum annorum XXV. curriculum, contingere aliquam nouam

* in *Canone Chronico*, vbi supra.
** in Miscell. Berol. loc. cit.

nouam Solis et Lunae ἀποκατάστασιν, et DODWELLVM nihil nisi hoc adstruxisse. Id vero mihi iam nunc sufficit. Neque profecto negari potest, aut negatum aut quoquam fuit, numerum annorum XXV, Aegyptiis tanquam Mysticum, et praeceptis religionis suae inprimis accommodatum, in pretio singulari sacrumque fuisse. Si igitur existimarunt Sacerdotes, post exactos annos XXV fieri aliquam nouam Solis et Lunae reuolutionem, quod profecto verosimillimum est, colligere iam facile possumus, Sacerdotes rem ita ordinasse, vt vita Apidis sui, Lunae Solique consecrati, tam diu duraret, donec reuolutio illa reuerteretur. Et re ipsa Apidem non ad Nilum tantum; sed etiam ad annum Aegyptiorum, ac rationes temporum ab ipsis constitutas, relatum fuisse, ostendemus §. 15.

De puteo in quo Apis post interitum mergebatur.

§. 11. Postquam igitur Apis lustra Lunae suae viuendo compleuisset, vltra illum terminum aetatem trahere ipsi non licebat, ideoque, si halitum etiamnum duceret, profundo Sacri Sacerdotum fontis mergebatur. §. 10. Quisnam ille puteus, aut vbi locorum situs fuerit, non facile quis dixerit. Etenim loci illius notitiam, omnibus non initiatis penitus subtractam, sibi solis Sacerdotes reseruauerant. Inde est, quod STATIVS Isidem inuocet, vt ipsa Metium Celerem inter alia docere velit:

* *Quos dignetur agros, aut quo se gurgite Nili*
Mergat adoratus trepidis Pastoribus Apis.

Ex quo non absurde quis colligere posset, Sacerdotes populo persuadere solitos fuisse, Apidem sponte sua, vbi terminus vitae statutus aduenisset, mortem sibi consciscere, seque ipsum sacro aliquo fonte

* *Syluarum* Lib. II. Carm. II. v. 115.

mergere, etſi tamen peritiores rem aliter ſe habere, non ignorarent. Locus vero ipſe, vbi Apis merſus iaceret, vſque adeo a Sacerdotibus celabatur omnibus, vt illi, qui forte ea de re aliquid reſciuiſſet, idque aliis reuelaſſet, poena conſtituta eſſet. *Non*, vt ait * quidam, Theologiae veterum gentilium longe peritiſſimus, *non exactam deſiderat curam, quam is poenam conſtituerit Aegyptius in eum, qui publicaſſet, quibus* (ſupplendum videtur *oris*) *Apis iaceret abſconditus.* Neque etiam locum illum, quantum quidem ſcio, veterum quiſquam indicauit. Equidem ** SALMASIVS imaginatus ſibi eſt, ſe locum illum inueſtigando reperiſſe, nobiſque oſtendiſſe. Hariolatur nempe, fontem, quo Apis mergebatur, quem Plinius *ſacerdotalem*, alii *ſacrum* nuncupant, §. 10, re ipſa extitiſſe inter Syenen et Elephantinen, in confiniis Aegypti et Aethiopiae, et vocatum fuiſſe ab incolis *Nili venas.* Non libet, nec etiam vacat, rationes viri ſummi accurate euoluere, iiſque preſſo pede inhaerere; verum diffiteri tamen nequeo, ſententiam hanc mihi quidem videri ab omni veri ſpecie prorſus abhorrere. Quid, an ad enecandum Apim, Sacerdotibus Memphiticis, tantum iter Syenen vſque erat ſuſcipiendum? praeſertim cum in diuerſis vrbibus per Aegyptum, Sacerdotum Collegia in omnibus non admodum inter ſe conſentirent. Vix ac ne vix quidem Sacerdotes Memphitici, rem hanc, quam ſuae cognitioni reſeruatam vnice cupiebant, in tam longinquo itinere, et apud alios Sacerdotes, diu abſcondere, alioſque celare penitus potuiſſent. Non eſt, quod dubitare queam, fontem illum, vt Scriptores vocant, quo Apis mergebatur, prope admodum ab vrbe Memphi abfuiſſe.

* ARNOBIVS adu. gentes Lib. VI. p. 194.
** *Exercitat. in Solinum* cap. 32. p. 312. Edit. Belgic.

fuiſſe. Erat, vt mihi quidem perſuadeo, puteus aliquis, per quem in locum ſecretum, cadauer bouis demitti poterat, ſicuti per ſimiles puteos corpora humana in loca ſubterranea deſcendebant. Ignotum non eſt, puteos huius generis, in campis Memphiticis, prope vicum Sacaram, hodie inueniri plurimos, et a peregrinatoribus curioſis adiri. Ad puteum talem, Sacerdotibus bene cognitum; ſed aliis inacceſſum, arbitror Apidis enecati, et more conſueto conditi, cadauer deferri, perque illum in cryptas ſubterraneas demitti conſueuiſſe: aut forſitan ex Templo Apidis, ad locum qui ſepulturae eius clandeſtinae deſtinatus erat, ducebant meatus anfractuſque ſubterranei, per quos cadauer ſacrum deportari poterat. Locum hunc, niſi me ſententia fallit, peregrinatores nunc caſu quopiam detexerunt. * Inuenerunt nempe in monumentis antiquae Mempheos ſubterraneis, ad quae per puteum deſcendere oportet, arcas egregie fabricatas, auro coloribuſque variis inductas, in loco ſecreto, nec ita facile a quouis inueniendo, repoſitas, quae cadauer bouis medicatum, et aromatibus pretioſis conditum, per tot Seculorum decurſum aſſeruauerant. Licetne iam ambigere, haec eſſe cadauera Apidum, a Sacerdotibus Memphiticis olim in locis ſecretis, et a populi cognitione remotis, recondi ſolita.

§. 12. Sunt tamen etiam Scriptores, qui de Apidis ſepultura publica et ſolenni loquuntur, et locum, in quo corpus illius ſepeliendum reponeretur, ſine ambagibus indicant. ** *Erat enim Memphi Templum Serapidis antiquiſſimum, ad quod nec*

De publica et ſolenni Apidis, ante terminum conſtitu-

* Voiage dernier de PAVL LVCAS, fait en 1714. etc. To. I. p. 345.

** PAVSANIAS in *Atticis*, ſiue lib. I. c. XVIII. p. 42.

tum fato functi, sepultura.

nec peregrinis, nec ipsis adeo Sacerdotibus patebat aditus, nisi quando Apis sepeliendus esset. Rem hanc Graeci quidam, quod ipsis insolens non est, fabulis adspersis ita inquinarunt, vt difficultatem fere pariat, verum in ea a falso recte discernere. Etenim * *secundum Aristippum, Apis Argiuus aedificauit Memphim. Aristeas vero addit, eum nominatum esse Sarapim, et esse eum, quem colunt Aegyptii. Nymphodorus porro ait, Apim Taurum, postquam vita functus et rite conditus est, tumulo inferri, inque Templo, vbi Deus hic colitur, deponi, et hinc vocari Sarapim, quasi Σορόαπιν, id est Apidis sepulchrum.* Si quis locum hunc cum antecedenti PAVSANIAE attente conferre dignatus fuerit, videbit, quomodo ex simplici veritate, fabulae oriantur atque confingantur multiplices, et quomodo Theologiam Aegyptiorum, Graeci, omnia ad res suas patrias contorquentes, commentis innumeris et plane insulsis, conspurcare soliti fuerint. Ad rem vt redeam, commemorat DIODORVS *Siculus*, ritus quosdam peculiares ab Aegyptiis, in sepultura Apidis antiquitus adhiberi solitos p. 86: *Animarum deductor Mercurius, pro veteri Aegyptiorum instituto, Apidis cadauer, ad certum vsque locum deductum, tradebat cuidam, cui cerberi* tricipitis *larua circumposita erat.* Obseruat idem p. 76. funus *Apidis* μεγαλοπρεπῶς, *magnifice et sumtuose* procurari. Alia quaedam huc spectantia, reperiuntur in PLVTARCHI libro *de Iside et Osir.* Scribit namque auctor praestantissimus p. 364: *Quae palam faciunt Sacerdotes, dum Apidis cadauer rate aduectum sepeliunt, a Sacris Bacchicis non valde remota sunt, nam et hinnulorum pelles sibi circumponunt, et thyrsos gestant, iisque vtuntur clamoribus et motibus, quibus Bacchico furore correpti, dum*

* CLEMENS *Alexandrinus*, Stromatum Lib. I. p. 322.

dum orgia peragunt. Et in eodem libro p. 362, iſta legimus, *Memphi aereas quaſdam portas, quae Lethes et Cocyti*, (id eſt obliuionis, et lamentationis) *appellantur, aperiri, cum Apim ſepeliunt, grauem aſperumque edentes ſonum.* Templum illud, in quo Apis olim ſepeliebatur, fuiſſe Serapidis, ſupra ex PAVSANIA intelleximus, qui et docet, illud aperiri non conſueuiſſe, niſi quoties Apis ſepeliendus eſſet. Et id ipſum PLVTARCHVS quoque non obſcure ſignificat, vbi refert portas illius Templi aereas, tum demum aperiri, quando ſepelitur Apis. Auctor hicce portas aereas, ſiue Templi, ſiue Sacelli, quod ſepulturae Apidis deſtinatum erat, collocat ἐν Μέμφει, *in vrbe Memphi.* Sed DIODORVS *Siculus* aedem hanc ſacram extra Memphim; verum tamen prope illam vrbem ponit, in loco vbi Aegyptiorum funerationes peragerentur. p. 86. fin. Ad illum locum ait *cadauera nauigio transuehi* p. 87. 88. ſicuti PLVTARCHVS etiam p. 364. teſtatur, *Apidis cadauer rate aduehi.* Pergit DIODORVS, noſque docet, prope hunc eundem locum, quem non immerito coemeterium vrbis Memphiticae dicere poſſis, *fanum* eſſe *Hecates tenebricoſae*, de quo * alias nonnulla obſeruaui, *et Cocyti Letheſque portas aeneis vectibus obſtructas.* Vides auctorem hunc illud idem Templum deſignare, cuius portas aereas tum aperiri obſeruat PLVTARCHVS, cum ſepelitur Apis. Sed de Templo hoc quaedam etiam capite iam ſecuturo, dicenda erunt. Ergo ſolenniter, ſpectantibus cunctis, Apidis cadauer ſepeliebatur, in Templo prope Memphin et Pyramides, omnibus ſatis cognito. Quomodo vero haec conciliari poſſe putabimus, cum tauri illius ſacri et caede et ſepultura clandeſtina, omniumque cognitioni ſubtracta, quam

* Supra Lib. I. c. I. §. 13. et Lib. III. cap. IV. §. 7.

quam multis veterum teſtimoniis probauimus §. 11: Imo vero nullo negotio, et perquam facile, haec quae pugnare videntur, inter ſe et amice conciliabuntur. Nam vbi Apis terminum vitae ſuae ſtatutum attigiſſet, et viuendo ad nouam *ἀποκατάςασιν*, Solis atque Lunae, (§. 10.) perueniſſet, Leges Sacrorum non permittebant, vt diutius aetatem traheret. Violenta igitur morte a Sacerdotibus clam e medio tollebatur, et clandeſtina etiam ſepultura, cuius locum ignorabant omnes non initiati, prope Memphin donabatur. Quod ſi vero ante illud tempus morte naturali, aut caſu quopiam, abſumtus fuiſſet, manebat eum ſepultura ſolennis et honorifica, in qua rite procuranda * ſumtibus nullis parcere moris erat.

De Apide defuncto luctus institutus publicus, nouusque ſollicite quaeſitus.

§. 13. Poſtquam viuere deſiiſſet Apis, confeſtim quaerebatur a Sacerdotibus alius, quem notae, in tauro ſacro requiſitae, (§. 5.) diuinae originis eſſe probarent, et dum ille inueniretur, prioris iacturam omnes per totam Aegyptum luctu proſequebantur continuo. SOLINVS vbi de Apidis termino et ſepultura dixiſſet, addit haec cap. 32: *Mox alter nec ſine publico luctu requiritur.* Ita fere etiam AMMIANVS loco ſaepius citato p. 245: *Apis cum poſt viuendi ſpatium praeſtitutum, Sacro fonte immerſus, e vita abierit, —— alter cum publico luctu quaeritur.* Hinc TIBVLLVS Lib. I. Eleg. VIII. de Nilo canit:

Te canit atque ſuum pubes miratur Oſirin
Barbara, Memphiten plangere docta bouem.

LVCIANVS luctum hunc Aegyptiorum ſuper Apidis morte, talem non ſine ſale et riſu depingit: ** Ὁ μὲν γὰρ Ἆπις ἂν ἀποθάνῃ, τίς ἔτω περὶ πολλȣ

* DIODORVS p. 76.
** *De Sacrificiis.* Opp. To. I. p. 359.

πολλȣ ποιεῖται τὴν κόμην, ὅϛις ȣ̓κ ἀπεξύρησε, κ̀ ψιλὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ πένθος ἐπεδείξατο. *Nam Apis ſi moriatur, quis ſuam caeſariem tanti fecerit, vt non detondeat, et nudo capite luctum prae ſe tulerit.* Idem alibi: * Τὰς κεφαλὰς ξυρέονται, ὅκως Αἰγύπτιοι ἀποθανόντος Ἄπιος. *Capita detondent, vt Aegyptiis facere mos eſt, mortuo Apide.* Durabatque luctus ille, donec nouus Apis repertus eſſet, qui priori rite ſuccederet. Cum igitur aliquando Darius Hyſtaſpides, Memphim perueniſſet, ibique ** intellexiſſet, Aegyptios Apidem amiſſum luctu communi proſequi, promulgari iuſſit, ſe ei centum Talenta auri daturum, qui nouum Apidem adduxiſſet, vt ſic nempe luctus totius illius gentis finiretur. Et eam ob cauſam mortuo Apide, alter qui eius locum occuparet, *** *operoſa quaeri* ſolebat *induſtria. Nec tamen* is, ſi † PLINIO fides, *vnquam diu quaerebatur.* Et profecto Sacerdotibus, quorum in fingendis ſignis et notis, originem coeleſtem Apidis demonſtrantibus, enitebat induſtria, taurus alius, priori ſimilis, dummodo ipſi vellent, deeſſe nunquam poterat. Memoriae tamen proditum legimus, tempore Imp. Hadriani, Alexandriae †† *ſeditionem natam fuiſſe ob Apim, qui cum repertus eſſet poſt multos annos, turbas inter populos creauit, apud quem deberet locari, omnibus ſtudioſe certantibus.* Ad hunc locum illuſtrandum dici poſſent multa. Verum quia breuitatem ſector, paucis monebo, hoc omne pependiſſe ex voluntate Sacerdotum, dummodo eſſent, qui arcana omnia religionis

* De Dea Syria Opp. To. II. p. 879.
** POLYAENVS Stratag. Lib. VII. p. 490. Edit. Caſauboni Geneu.
*** AMMIANVS p. 245.
† Lib. VIII. c. 46.
†† SPARTIANVS in Adriano cap. 12.

nis ſuae bene haberent perſpecta, quales tempore Hadriani, vt mihi quidem videtur, ſupererant nulli. Priſci Aegyptiorum Theologi inſtituerant, vt vita Apidis cum illa ſua reuolutione annorum XXV, de qua §. 10 diximus, ſemper finiretur, vtque anni Apidis noui cum principio reuolutionis illius denuo inchoatae, idem ſumerent initium. Quod ſi igitur Apis finem illius reuolutionis annorum XXV attigiſſet, ideoque a Sacerdotibus necatus eſſet, §. 10, aut ab eo moriens non longe abeſſet, alius diu non quaerebatur. Sic enim rationes Sacerdotum, aut omnino non, aut certe non vehementer turbabantur. Et hoc quidem vſu plerumque veniſſe, oppido veriſimile eſt. Sicubi vero taurus ille, aut morbo, aut alio quopiam caſu, ante conſtitutum tempus, ſatis diu e viuis ſublatus fuiſſet, inuentio eius, propter arcanas Sacerdotum rationes, vtique differenda erat, eoque diu quaerebatur, et poſt multos demum annos reperiebatur. Vbi vero repertum eum eſſe, rumor per totam Aegyptum percrebuiſſet, luctus priſtinus omnis in tanto maiorem laetitiam conuertebatur.

Apis non fuit Symbolum memoriale Ioſephi Patriarchae.

§. 14. Haec fere ſunt, ſcitu digniora, quae de boue Aegyptiorum Deo, veteres ſcripto ad nos tranſmittere aequum duxere. Vti vero omnia Aegyptiorum Sacra, rationem occultarunt myſticam, et ad rerum naturalium aut cauſas aut effecta relata fuerunt, ita de Apide aliter cenſere fas non eſt. Equidem bouem hunc, cum ad Solem, tum ad Lunam, relationem habuiſſe ſingularem, iiſque ſacrum fuiſſe, ſatis oſtendimus §. 3. Sed iſtud, ad explicandam veram bouis huius ſacri rationem, et ad declarandum, quidnam in eo proprie coluerint Aegyptii, populique adoratione dignum iudicauerint, ſufficere nondum poteſt. Equidem, ſi rationes veterum quorundam Eccleſiae Doctorum probamus,

mus, myſterium, quod ſub Apidis Numine latet, mere eſt hiſtoricum: volunt enim, veteres Aegyptios, in *Apide*, non minus, quam *Serapide*, memoriam coluiſſe Ioſephi, pii et felicis Patriarchae, vti et ſomnii, de pinguibus bobus, quod regi interpretatus eſt, ac beneficiorum maximorum, quae prouidentia ſua et cura in totam Aegyptum contulit. Et ſunt * viri doctiſſimi, qui pedibus in eorum ſententiam eunt, rationeſque nonnullas ſpecioſas proferunt, quibus aliquam opinioni ſuae ſpeciem conciliare queant; ſed profecto fruſtra. Nam ** Scriptura ipſa ſatis teſtatur, memoriam beneficiorum Ioſephi, apud Aegyptios, non admodum diu poſt obitum eius exoleuiſſe. Et cui quaeſo obſcurum eſſe poteſt odium inueteratum, quo Iudaeos proſequebantur Aegyptii, qui illos, quod *** hiſtoria Sacra etiam ſubinnuit, vere abominabantur, et † pro hominibus impiis, ac ſupremo Numini merito inuiſis haberi volebant? An credibile eſt, Sacerdotes Aegyptios, implacabiles Iudaeorum hoſtes, quod demonſtrari multis argumentis poteſt, virum gentis illius principem, ſummumque Protectorem, in ordinem Deorum ſuorum cooptaturos, eique in cultu publico, locum inter Numina Aegypti, tantum non primum (§. 2.) conceſſuros fuiſſe? Supponit porro haec ſententia, Aegyptios homines mortales,

* VOSSIVS de orig. Idol. Lib. I. c. 29. SPENCERVS de Leg. Hebr. Lib. III. p. 270. 271. etc. Adde BOCHARTVM Hieroz. Part. I. col. 336. 337. et WITSIVM in Aegyptiac. p. 312. 313. qui tamen ſententiae huic non fauent.

** Exodi II. 8.

*** Exodi VIII. 25. 26.

† DIODORVS *Siculus* in Eclogis ex Lib. XXXIV. p. 901. Edit. Wechel. et apud PHOTIVM in Biblioth. Cod. CCXLIV. col. 2049.

mortales, aliquo modo bene de ſe meritos, Deorum immortalium, a ſe cultorum, choro addidiſſe, iiſque diuinos pariter honores decreuiſſe. Verum hoc, quod eruditorum plerique ſibi perſuadent, ab Aegyptiorum moribus plane alienum fuiſſe, * alio loco multis oſtendimus. Neque etiam in omnibus iis, quae de Apide ſuo tradere ſolebant Aegyptii, et quae ſupra prolixe expoſui, Ioſephi Patriarchae, et geſtorum ab eo veſtigia vel leuiſſima deprehendere potui. Et idem, opinor, mecum exiſtimabunt omnes, qui rem hanc attenta ſua conſideratione et exploratione dignam arbitrati fuerint.

Idem ex rationibus temporum ſtabilitur, et euincitur.

§. 15. Pluribus aliis in cauſa hac argumentis conquirendis libenter ſuperſedeo. Sed vnum tamen eſt, quod omittere nolim. Quod ſi nempe Ioſephus Diuorum choro a Sacerdotibus additus fuiſſet, factum hoc eſſe oportuit, non ita diu poſt pii huius Patriarchae mortem, dum Ioſephi memoria regibus et primoribus Aegypti adhucdum grata et venerabilis erat, et dum beneficiorum eius magnorumque meritorum gens tota meminiſſe poterat. Poſt exitum vero Iſraëlitarum ex Aegypto, totius huius familiae recordatio qualiſcunque Aegyptiis non poterat non eſſe moleſta, quin imo deteſtabilis, quod etiam monumenta hiſtoriae vetuſtae ſatis teſtantur. §. 14. Iam vero, non modo veſtigia plane nulla extant, Ioſephi ab Aegyptiis diuinis honoribus donati, dum Iſraëlitae etiamnum in Aegypto haererent; verum probari etiam inſuper poteſt, Sacra Apidis, antehac incognita, aliquot demum Seculis, poſt exitum Abrahamidarum ex Aegypto, per Sacerdotes conſtituta, et ſic paulatim publice introducta fuiſſe. Certe, vbi in catalogo regum Aegypti, quem SYNÇELLVS *Chronographiae* ſuae inſeruit, per-

* In *Prolegomenis*, §. 12. ad 21.

peruentum eſt ad regem XXXII, nomine *Aſeth*, SYNCELLVS, aut forte EVSEBIVS ipſe * hanc ſubiungit obſeruationem. *Hic* Aſeth *dies quinque totius anni circulum complectentes addidit: ac ſub eo annus, qui prius ſolis diebus 360 numerabatur apud Aegyptios, 365, vt ferunt, perfici coepit. Sub eodem vitulus inter Diuos relatus, vocatus eſt Apis.* Et obſeruationem hanc prorſus eſſe veram, ex ipſorum annorum ſerie et nexu, egregie ** haud ita pridem demonſtratum vidimus. Sub Aſetho igitur, qui annos regnauit viginti, ad antiquum Aegyptiorum annum, qui dies tantum 360 complectebatur, additi demum ſunt dies quinque, qui annum Aegyptiacum vagum abſoluunt. Factum hoc eſt, *** anno poſt exitum Iſraëlitarum ex Aegypto, 320, adeoque Seculo IV currente. Et ſi obſeruatio haec recte ſe habet, eodem fere tempore, Apis bos, ex Sacerdotum decreto, inter Deos Aegyptiorum relatus fuit. Id mihi ex eo etiam tanto fit veroſimilius, quod deprehenderim, nouum hunc Aegyptiorum Deum, a Sacerdotibus, ad nouam temporum et annorum conſtitutionem adaptatum atque accommodatum fuiſſe. Idcirco enim monuimus, boui huic ſacro, terminum viuendi annorum XXV praefixum fuiſſe, quod vna cum hoc termino, cyclus quidam annorum Aegyptiacus elapſus eſſet, nouuſque cum nouo Apide inchoaretur. §. 10. Ob eandem, vt credo, rationem, ſtatuerant Sacerdotes, vt in confiniis anni iam elabentis, nouique ineuntis, natales Dei huius celebrarentur, quod §. 20. 21. ad liquidum

* SYNCELLVS in Chronographia p. 123. EVSEBIVS in Graeco Chronico Scaligeriano p. 23.

** *Chronologie Sacrée* de Mr. DES VIGNOLES To. II. p. 668.

*** Vide *Panthei* huius Lib. II. cap. I. §. 16.

dum perducetur. Accedit ad haec, quod * vetus Grammaticus, ** quisquis est, de inauguratione regum Aegypti, in Templo Apidis fieri solita, literis prodidit. *In Templo *** Apidis Memphi, mos fuit solio regio decorari reges, qui regnabant. Ibi enim Sacris initiabantur primum, vt dicitur, reges, satis religiose tunicati: et Tauro, quem Apim appellant, iugum portare fas erat, —— et per vicum vnum duci. Deducitur autem a Sacerdote Isidis* (forte scribendum *Apidis*, certe talem intelligit) *in locum qui nominatur Adytos, et iure iurando adigitur, neque mensem, neque diem intercalandum, quem in festum diem immutarent, sed* CCCLXV *dies peracturos, sicut institutum est ab antiquis.* Vides Lector, reges Aegypti, in Templo Apidis, Memphi inauguratos fuisse, quod etiam † DIODORVS *Siculus* testatur, et tum iugum Apidis portasse per vnum vicum, ipso sine dubio praeeunte, ac deinde a Sacerdotibus in locum quendam, *adyton* dictum, fuisse deductum, vbi iure iurando promittere debuit, se formam anni antiquam, ad quam Sacra omnia conformata erant, sine vlla mutatione seruaturum, nec intercalationem nouam quamcunque admissurum esse. An non quiuis videt, Sacra Apidis, ad nouam anni formam, a Sacerdotibus attemperata, et Deum hunc, anni Aegyptiorum vagi, quem et Sacrum nominare possis, Numen quoddam Tutelare constitutum fuisse? Haec omnia non obscure docent, quod et Scriptores fide dignos testari

* *Scholiastes Germanici* in Aratea p. 120. Edit. Sant-Andr. de A. 1583.

** Vide FABRICII Biblioth. Latin. Vol. I. p. 391. in not.

*** in mea Editione legitur *Aegypti Memphis*, quod correxi, vt editum est.

† in HENRICI VALESII Excerptis Peirescianis p. 354.

teſtari vidimus, anni vagi Aegyptiorum, a Sacerdotibus conſtituti, et Apidis honoribus diuinis donati, vnam eandemque eſſe epocham.

§. 16. Neque vero obieciſſe mihi iuuabit, Iſraëlitas conflando vitulum aureum in deſerto, idololatriam Aegyptiorum imitatos tantum fuiſſe, ex quo ſequatur, cultum bouis Aegyptiacum, exitu Iſraëlitarum ex illa regione, antiquiorem eſſe. Largior enim libenter, idololatriam Iſraëlitarum, vitulum aureum in deſerto fingentium et poſtea adorantium, imitationem tantum eorum fuiſſe, quae in Aegypto viderant, et ipſi forte perpetrauerant. Non inficias eo, Aegyptios iam diu ante boui ſupplicaſſe et ſacrificaſſe; verum nego, bouem illum fuiſſe noſtrum Apim. Exiſtimo antiquiſſimum bouis in Aegypto cultum, ſedem habuiſſe Heliopoli, quae vrbs etiam prima eſt in illa regione, * cuius tanquam Sacris idololatricis pollutae, Scriptura mentionem facit. Vulgo autem notum eſt, in illa eadem vrbe, bouem fuiſſe, religione Aegyptiorum priſca ſacratum, quem gens illa ſermone vernaculo *Mneuin* dixit, et de quo nos etiam cap. IV. huius libri quaedam diſſeremus. Bouem hunc auguror ſymbolicam fuiſſe temporibus antiquiſſimis imaginem Solis, ſumma religione Heliopoli ab omnibus culti. Et obſeruarunt etiam veteres conceptis verbis, ** taurum hunc in Aegypto Oſiridi, ſiue Soli, ſacrum fuiſſe. Tradunt quidem veteres, Deum illum Heliopolitanum *Mneuin*, exiſtimatione, celebritate ac honore, multum conceſſiſſe *Apidi*, Memphitarum tauro. Verum hoc de temporibus illis intelligendum eſt, quibus res Aegyptiorum Graecis perſpectae et familiares euaſerunt. Vti magnus Helio-

Reſpondetur obiectioni. Vitulus aureus, ab Iſraëlitis in deſerto cultus, proprie non fuit Apis.

O 2

* Videri poſſunt *Prolegomena*, §. 9.
** Plura eam in rem attuli, in *Remphah illuſtrato* p. 57. 58.

Heliopolitarum Deus, ΦΡΗ, *Sol*, ſimpliciter ita dictus, proceſſu temporis, poſtquam in pleraque Templa *Oſiris* admiſſus eſſet, a priſtina exiſtimatione, in qua fuerat apud omnes, non mediocriter defecit, ita quoque ſymbolica, ſed viua, eius imago *Mneuis*, multum de priori ſplendore amiſit, vbi ad adorandum *Apidem* tota ſenſim Aegyptus conſurrexit. Si PLINIO credimus Lib. XXXVI. cap. 8. *Ramiſes* rex Aegypti, *obeliſcum poſuit, vbi fuit Mneuidis regia*, et ſi * VIGNOLII noſtri calculos probamus, rex ille regnauit Heliopoli, annis circiter quinquaginta ante natiuitatem Moſis. Illa igitur iam aetate *Mneuis regiam* ſiue Templum habebat Heliopoli, quod fuiſſe *Solis Templum*, ſubinnuit AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XVII. p. 100. Ex quibus, iis quae dixi, lux affunditur non contemnenda. Obſeruari vero etiam meretur, quod PLVTARCHVS retulit, ** *ſecundum quosdam Mneuidem patrem haberi Apidis.* Id enim proprie intelligi nullo modo poſſe, ex iis quae §. 4 diſputauimus, clare pateſcit. Erat igitur locutio illa ſymbolica et allegorica, qua nihil aliud, niſi hoc ſignificatum fuiſſe arbitror, *Mneuidem* tempore antiquiorem et priorem extitiſſe *Apide*, et hunc priori poſtea ſucceſſiſſe, vt patribus filii ſuccedunt. Ignarus non ſum, aduerſus ea, quae hactenus de Apidis Mneuidiſque aetate aſſerui, non ſine magna ſpecie obiici poſſe, quod in Dynaſtia MANETHONIS ſecunda, quae dicitur *Thinitarum*, vti ab AFRICANO et EVSEBIO deſcripta eſt, legitur. Rex illius Dynaſtiae ſecundus vocatur *** *Caeachos*, vel, vt alii habent, † *Chous*, deque eo obſeruatur, quod *regnante*

* *Chronologie Sacrée* To. I. p. 728.
** *De Iſide et Oſir.* p. 364.
*** Ita ex AFRICANO Syncellus p. 54.
† Ita ex EVSEBIO idem nomen hoc deſcripſit p. 55.

gnante ipſo, Apis Memphi, Mneuis Heliopoli, et hircus Mendeſius, diuinis honoribus donati fuerint. Vixit autem rex ille Thinitarum, ſi calculis ſtamus MARSHAMI et VIGNOLII, aut ante, aut non ita diu poſt Abrahami natiuitatem, ac antequam Patriarcha hic proficiſceretur in Aegyptum. Hoc igitur, ſi res ita vere ſe haberet, meam ſententiam funditus euerteret. Duo hic occurrunt, quae mihi negotium faceſſunt. Nam 1) aſſeueratur, cultum Apidis in Aegypto, Seculis pluribus anteuertiſſe exitum Iſraëlitarum, et ipſo Abrahami in eam regionem aduentu eſſe antiquiorem. Ex eo quidem ſequeretur, Aegyptios in Apide non potuiſſe venerari memoriam Ioſephi, vt qui tam diu poſt lucem demum adſpexerit. Verum et id tamen ſequeretur, cultum Apidis multo eſſe antiquiorem, atque ego hic adſtruere anniſus ſum. Quod ſi ipſae MANETHONIS Dynaſtiae hodie ſupereſſent, totum hoc negotium, paucis, vt mihi perſuadeo, expediri poſſet. Verum nunc ea tantum habemus, quae ex iis AFRICANVS, et poſtea EVSEBIVS excerpſerunt, et quae ex his diu poſt, SYNCELLVS deſcripſit, ac in pauca contraxit. Ipſa SYNCELLI inſpectio vnumquemque confeſtim docebit, ab AFRICANO, ſaepe vehementer diſcrepare EVSEBIVM, ſuntque permulta ſane indicio ac documento euidenti, vtrumque pro lubitu Dynaſtias illas correxiſſe et mutaſſe, iiſque de ſuo paſſim, quae videbantur, addidiſſe, quod alios etiam poſt ipſos eorumque exemplo feciſſe, valde credibile eſt. In his igitur explorandis, caute verſari oportet, quod inprimis in additionibus, ex quarum numero et illa eſt, quam attuli, locum habet. Sufficit mihi, ipſum SYNCELLVM, quod §. 15 docuimus, forte ex EVSEBIO, aut AFRICANO, aut etiam ex ipſo MANETHONE, longe aliud tradere, Apidis nempe

cultum, exitu Israëlitarum ex Aegypto recentiorem esse annis plusquam trecentis. Et probauimus, hoc rei ipsi longe melius congruere, et indiciis non paucis, egregie confirmari. 2) Ex eodem, quem hic examinamus, loco, aduersus me legitime probari posse videtur, initia idololatriae in Aegypto, aduentum Abrahami in hancce regionem antecessisse, adeoque longe antiquiorem esse, quam ego concedi posse, * alio loco asseueraui. Multa equidem ad asserendam meam sententiam, aduersus istud testimonium, excipere ac reponere possem; sed quae discussionem peculiarem et paulo prolixiorem poscerent. Satis ergo mihi fuerit, respondisse, locum illum totum valde esse, et suo merito, suspectum, et talia continere, quae cum historia conciliari bene omnino non possunt. Quare non possum non credere, haec ex auctoribus fidei subleſtae, ad Manethonis Dynaſtias adiecta, et insuper res, de quibus sermo est, et tempora, quibus quidque euenisse dicitur, oppido inter se confusa et permixta fuisse. Non maiorem rationem habere possum alius traditionis, cuius meminit ARTAPANVS, antiquus rerum Iudaicarum Scriptor, ** Cephrenem, regem Aegypti, Mosi tempore aequalem, bouem Apim ad honores diuinos euexisse. Nam cum traditiones veterum hac de re, quas modo attulimus, sibi inuicem e diametro repugnent, non tam ad traditiones ipsas, quam potius ad rationes, quibus vnaquaeque illarum nititur, attendendum nobis est.

Apis Symbolum fuit Nili, sicut

§. 17. Cultus *Apidis* in Aegypto, non fuit historicus, cuius nempe fundamentum esset historia rerum a viro quopiam celebri gestarum; sed symbolicus, qualis

* In *Prolegomenis*, §. 5. ad §. 9.
** Apud EVSEBIVM Praep. Euang. Lib. IX. cap. 27.

qualis erat etiam cultus reliquorum Numinum Aegypti, qui ad rerum naturalium aut caufas, aut effectus referebatur. Id profecto teftantur omnia, quae de Apide a Sacerdotibus Aegypti perhiberi folita, fupra fideliter retulimus. Quod fi autem haec omnia recta lance expendo, ac infuper vetufta Monumenta, *Tabulam* praefertim *Bembinam*, in fubfidium voco, dubitare amplius non poffum, *Apidem* in Theologia et cultu Aegyptiorum habitum fuiffe Symbolum Sacrofanctum Nili, aut potius fertilitatis, quam fluuius hicce agris Aegyptiorum inducebat. Si ad rem hancce, ipfum bouis animal, quo Apidem fuum repraefentabant Aegyptii, fpectare afferuero, nihil abfurdi aut a moribus veterum abhorrens dixero. *Bos* certe, aut *cornua bouina*, Poëtis vetuftis, Graecis et Romanis, Symbola folent effe valde familiaria *fluuiorum*. De *Acheloo* fluuio, Deianira apud SOPHOCLEM in *Trachiniis* v. 11. ait, quod nonnunquam fpeciem viri capite bubulo infignis adfciuerit, ad quae haec notat *vetus Scholiaftes*: Οἱ ποταμοὶ ταυρόκρανοι διετυπȣ̃ντο, ἢ ὅτι μυκηθμῷ εἰσὶ παραπλήσιοι (ταύροις) περὶ τὰς ἐκβολάς. Ὅμηρος:

etiam boues olim aliorum fluuiorum.

* Τȣ̀ς ἔκβαλε θύραζε μεμυκὼς ἠΰτε ταῦρος.

ἢ ὅτι σχίζȣσι τὴν γῆν ὡς οἱ βόες· ἢ διὰ τὸ τὰς νομὰς παρὰ τȣ̀ς ποταμȣ̀ς εἶναι. *Fluuii cum capitibus bubulis fingi folebant, vel quod, vbi fe in mare effundunt, mugitum foleant edere, taurino fimilem. Homerus de Achille ait:*

Hos eiicit foras, mugiens tanquam taurus.

vel quod tanquam boues terram arando fcindant, vel denique, quod apud fluuios pafcere ament boues.

 Pluri-

* Iliad. Lib. XXI. 237.

Plurima exempla fluuiorum a Pictoribus Sculptoribusque hunc in modum effingi solitorum, adducit AELIANVS Variar. Lib. II. c. 33. Et plura vtique, cum ex nummis, tum ex veterum testimoniis huc spectantia afferri possent, nisi hoc quicquid est, * a viris doctissimis dudum iam erudite illustrata deprehenderem. Vero autem perquam simile est, symbolicam hanc fluuiorum repraesentationem, ab Aegyptiis ad Graecos peruenisse, cum hinc quidem constet, Scripturam hieroglyphicam natam esse in Aegypto, illinc vero multis modis testatum sit, vsum illius Symboli, de quo nunc disserimus, apud Graecos extitisse antiquissimum. Id igitur etiam Aegyptiis subinnuisse videtur *Apis*. Erat symbolica imago Nili. Insuper vero etiam, per bouem pinguem, ** quales nobis describuntur Aegyptii, et qualem semper fuisse Apidem, per se facile intelligitur, et in *Tabula* quoque *Bembina* scite depictum cernitur, videntur Aegyptii quoque subinnuisse fertilitatem terrae. Id enim ex somnio Pharaonis, Genes. XLI. 2. 18. 26. 29. non inepte colligitur. Et non parum hoc illustratur ex APVLEIO, qui Lib. XI. Metam. pompam Isiacam describit, vbi et hoc refert p. 262: *Erat et bos omniparentis Deae* (terrae) *foecundum simulachrum.* Neque PLVTARCHVS obseruare hoc neglexit, *** *bouem symbolicam imaginem esse terrae* apud Aegyptios. Et Symbolum hoc † Orientalibus in vniuersum oppido familia-

* SPANHEMIVS de vsu et praestantia Numism. Diss. V. p. 359. 360.

** ACHILLES TATIVS Eroticôn Lib. II. p. 99. PHILOSTRATVS de vita Apollon. L. I. c. VII. vbi addi possunt notae gallicae Domini d' EMBRY p. 124.

*** *De Iside* et *Osir.* p. 366.

† TH. HYDE de Relig. vet. Persar. cap. IV. p. 114. 115.

familiare fuiſſe nouimus. Ex his igitur licebit nobis concludere, Taurum Sacrum Memphiticum, ex ſententia Sacerdotum Aegyptiorum, ſymbolice deſignaſſe Nilum fluuium, quatenus ille cenſebatur fertilitatis, quae Aegyptum beat et laetificat, cauſa proxima. Videtur id innuere fabula Sacerdotum de Apide myſtica, quam retulimus iam ſupra §. 4. Apim videlicet tum concipi, cum Luna lucem de ſe emittit genitalem, eaque tangatur vacca coitum appetens: Vnde et in Apide multa cernantur, figuris Lunae ſimilia. In hac fabula *Apis* mihi videtur ſignificare *Nilum*, cuius eſt ſymbolica imago. Generari is dicitur, quando Luna de ſe lucem genitalem emittit, quia credebant Sacerdotes, fluuium hunc poſt Nouilunium vernum incrementa polliceri, poſt Nouilunium vero aeſtiuum, re ipſa iam oſtendere. Βȣ̃ς ὀϱγῶσα, *vacca coitum appetens*, in fabula eadem ſubinnuere videtur terram Aegypti, Nili congreſſum appetentem. Verum id aliis quoque argumentis nunc communiamus.

Idem aliis argumentis confirmatur et illuſtratur.

§. 18. Id ergo argumento quoque erit, *Apidem* imaginem quandam fuiſſe *Nili* ſymbolicam, quod eum Sacerdotes *Oſiridi*, ſiue *Soli*, et *Lunae* ſacrum eſſe perhiberent. §. 3. Id enim ex Sententia Sacerdotum Aegypti, in fluuium ipſorum quam optime quadrat. Erat is *Oſiridi*, vel *Soli*, modo ſingulari conſecratus, vſque adeo, vt in Sacris quibuſdam, ipſius *Oſiridis* nomen acciperet, quandoquidem habebatur * illius effectus, et defluxus quidam nobiliſſimus. Simulatque Sol hemiſphaerium noſtrum ſuperius contigerat in aequinoctio verno, ** exiſtimabatur deſiderata fluuii incrementa diſponere iam et ordinare. Qui vero ad adſcenſionem fluuii

O 5 huius,

* Vide *Pantbei* huius Lib. II. cap. I. §. 4.
** Vide ibidem Lib. II. c. II. §. 7.

huius, oculis iam magis patentem, attendebant, affirmare consueuerant, * *omnem abscessus eius originem de Sole concipi, primosque fieri excessus tumores, cum per cancrum Sol vehatur.* Et in confesso est apud omnes, ** fluuii huius incrementa esse longe vberrima et maxime conspicua, cum Sol Leonem transit. Merito igitur *Apis*, imago quippe *Nili*, Soli erat singulari ratione dicatus sacerque. Eadem vero de causa, Taurus ille Memphiticus, *Lunae* pariter sacer, ac reluti proprius censebatur. Idque ipsum notae quaedam, quae Tauro huic inerant, diuinamque eius originem probare credebantur, omnibus videbantur manifestum facere. Erat inter illas vna, quae perhibebatur referre *** τὸ μηνοειδὲς τῆς σελήνης, quod PLINIVS Lib. VIII. c. 46. dixit, *candicantem maculam in dextro latere, cornibus Lunae crescere incipientis.* Plura de hac nota videri possunt §. 5. Haec Apidis nota diuersa non est, vt opinor, ab illa, quae teste AELIANO † *designabat adscensionem Nili.* Tradebant enim Sacerdotes, †† tempore stato, per Lunam crescere incipientem, Nilum commoueri, ac ad crescendum excitari. Secundum Aegyptios igitur, *Luna noua* causa erat incrementi Nilotici. Ex his quae disputauimus, satis iam patet, Solem Nili quodammodo patrem, matrem vero Lunam habitos fuisse. Cui doctrinae quid poterat esse conuenientius, quam vt *Apis*, viua *Nili* imago, vtrique, *Soli* et *Lunae*, sacer et veluti proprius haberetur?

§. 19.

* SOLINVS c. 32.
** *Pantheon* Lib. II. c. IV. §. 10.
*** AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. X.
† loc. cit.
†† Vide *Pantheon* Lib. III. cap. I. §. 5.

§. 19. Ad ea quae obſeruauimus, alia etiamnum rei huius indicia et argumenta adiungi poſſunt, non minus luculenta. Talia ſunt, 1) quod inter ſigna, quae originem Apidis diuinam demonſtrare perhibebantur, eſſet etiam aliquod, quo Nili adſcenſus et incrementum ſubinnueretur. Dixi quidem §. 18, ſignum hoc mihi videri non differre a macula Lunae corniculantis; verum quomodocunque res haec ſe habeat, id ſaltem hinc abunde perſpicitur, Sacerdotes aliquod in Apide ſuo ſignum, ad hunc modum interpretatos eſſe, eoque ipſo, tauri huius ſacri, ad Nilum illiuſque incrementa relationem ſubinnuere conſueuiſſe. 2) Inter Traditiones Sacerdotales de Apidis Numine, et haec iactabatur, * Apidem, *ſi omnibus ſignis conſummatus repertus eſſet, vbertatem frugum, diuerſaque indicare bona.* Et habebatur ille etiam ** αἴτιος φορᾶς καρπῶν ϗ εὐετηρίας, *auctor vbertatis frugum, et fertilitatis totius anni.* Illam vero *vbertatem frugum* Aegypti incolae, a Nilo tantum in agros ſuos ſe effundente ſperabant atque expectabant. Hunc igitur fluuium, vti nec minus beneficia, quae ab eius adſcenſu regioni ſuae pollicebantur Aegyptii, Apide ſuo quaſi adumbrari, et diuinitus quodammodo obſignari, perſuaſi erant. 3) Quo vero indicio, Sacerdotes id quod hic adſtruo, luculentius teſtari potuerunt, quam quod vitulum ſuum ſacrandum, et iam iam honoribus diuinis donandum, omnium primo deducerent *Nilopolim*, ibique ad dies XL, a Sacerdotibus ſollicite ali iuberent? §. 6. *Nilopolis* vrbs Aegypti mediae, nomen traxerat a *Nilo*, Numine illic prae caeteris religioſiſſime culto. Erat igitur *Nilopolis* vrbs fluuio Nilo tota conſecrata, cultuique

Idem argumentum continuatur.

tuique

* AMMIANVS p. 245.
** AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. X.

tuique eius vnice dicata. In huius vrbis Templo Apis initiabatur, et ad diuinos honores, quibus donandus poſtea erat, rite inaugurabatur, et ſic iam ab omnibus populis Aegypti adorandus ac ſacrificiis propitiandus, Memphim auehebatur. Quid? an non hoc argumento eſt, Apidem honorem ſuum omnem et ſplendorem, a Nilo mutuari, ideoque illi primum conſecrari, vt ei ſacratus, et quaedam eius imago factus, Aegyptiis omnibus adorandus rite proponi poſſet? 4) Neque vero id taceri hic debet, Apidem, poſtquam ſpatio plurium annorum, honoribus diuinis fruitus eſſet, et terminum vitae praeſtitutum attigiſſet, a Sacerdotibus necari et fonte quodam Nili ſacro mergi conſueuiſſe, §. 10. Fueritne id re ipſa factum, dixi in dubium vocari merito poſſe, §. 11; ſed ita tamen credere populum iubebant Sacerdotes, ideoque fabulis ipſorum myſticis ſacris accenſeri debet. Quo quidnam quaeſo innuere voluiſſe credi poſſunt? niſi hoc, Apidem honores diuinos, quos a Nilo mutuatus eſſet, eidem nunc morientem reddere, vt in ſucceſſorem eius transferri poſſent.

Apidis Natales eo celebrabantur tempore, quo Nili fluuii incrementa conſpicua fiebant.

§. 20. Verum id ante omnia, obſeruatione noſtra dignum eſt, quod Aegyptii Natales Apidis ſui, et primitias incrementi Niliaci, vbi nempe conſpicuum fieri iam coeperat, eadem anni tempeſtate celebrarent. Docet hoc AELIANVS illo capite, in quo Aegyptiorum de Apide Theologiam explicat, vbi et hoc addit: * *Πομπὰς δὲ ἃς πέμπȣσι καὶ ἱερȣργίας* (ſupple *ἃς*) *ἐπιτελȣ͂σι τȣ͂ νέȣ ὕδατος καὶ δαίμονος τὰ θεοφάνια θύοντες Αἰγύπτιοι, καὶ χορείας* (*ἃς*) *χορεύȣσι, καὶ θαλίας καὶ πανηγύρεις ἃς ἐπιτελȣ͂σι· καὶ ὅπως αὐτοῖς καὶ πόλις ἅπασα καὶ κώμη δι' εὐφροσύνης ἔρχεται, μακρὰ ἂν εἴη λέγειν.*

Iam

* *De Animal.* Lib. XI. cap. X.

Iam vero quos pompas instituant, quae sacrificia peragant Aegyptii, cum nouae amnis alluuionis aduentum, tum Dei (Apidis) *exortum celebrantes, quas etiam saltationes tum agant, quae conuiuia agitent, quos conuentus habeant, quemadmodum denique omnes vrbes et vici immortaliter gaudeant, longum esset explicare.* Vides Lector, Aegyptios primitias noui incrementi Niliaci, et τὰ θεοφάνια, *memoriam ortus Apidis*, eodem tempore concelebrasse, ita vt vno veluti festo vtriusque beneficii memoriam peregerint. Nam per θεοφάνια δαίμονος, aut *ortum Apidis*, aut illius rei *memoriam solennem* significari, res ipsa satis indicat, cum eo loco AELIANVS de Apide tantum disseruerit. Et opportune succurrit locus HERODOTI, quo rem hanc eandem, et iisdem pene verbis persequitur Lib. III. c. 27: Ἀπιγμένου δὲ Καμβύσεω ἐς Μέμφιν, ἐφάνη Αἰγυπτίοισι, ὁ Ἆπις· —— ἐπιφανέος δὲ τούτου γενομένου, αὐτίκα οἱ Αἰγύπτιοι εἵματα ἐφόρεον τὰ κάλλιστα, καὶ ἦσαν ἐν θαλίῃσι. *Cum autem Cambyses Memphim peruenisset, Apis apparuit Aegyptiis: ——— Quia autem is apparuerat, Aegyptii vestes induebant quam pulcherrimas, et conuiuia multa cum laetitia celebrabant.* Ipsi autem Sacerdotes, laetitiae communis rationem hanc apud eundem Scriptorem reddunt, ὥς σφι θεὸς παρείη φανεὶς, διὰ χρόνου πολλοῦ ἐωθὼς ἐπιφαίνεσθαι· καὶ ὡς ἐπεὰν φανῇ, τότε πάντες οἱ Αἰγύπτιοι κεχαρηκότες ἑορτάζοιεν, *quod Apis modo ipsis aduenerit, sibique apparuerit, quod nonnisi post longum temporis interuallum fieri soleat, ideoque omnes laetam celebrent solennitatem.* Perspicuum est, AELIANVM ad haec HERODOTI verba allusisse, quando θεοφάνια δαίμονος, et institutas in honorem eius θαλίας ac πομπὰς, et ἱερουργίας, et χορείας, et πανηγύρεις commemorat. Eleganter autem ea, quae ex AELIANO nunc obserua-

seruauimus, natalem Apidis, et laetitiam Aegyptiorum, ob conspectas primitias incrementi Nilotici, eodem tempore, et eadem solennitate consueuisse celebrari, ex *Tabula Bembina*, illustrari iuxta, ac confirmari possunt. Nam in ipso Segmenti secundi principio, oculis nostris obiicitur *Apis*. Infra ipsum conspicitur *Nilometrium*, de quo dubitare nemo poterit, qui figuram hanc, cum imaginibus *Mikiae*, vel *Nilometrii*, quod Cahirae hodieque visendum est, inque * peregrinatorum quorundam itinerariis accurate depictum cernitur, conferre operae pretium putauerit. Ouum enim ouo similius esse non potest, atque figura *Tabulae Bembinae*, Nilometrio Cahiriano. Nilometrium illud, de quo nonnulla ** antehac obseruaui, quae *Tabulae Bembinae* aliquid lucis adferre poterunt, mihi luculento indicio est, designari hic aliquod Festum, in honorem Nili institutum. Et Apis supra Nilometrium constitutus, satis nos admonet, eodem tempore, memoriam Apidis, ritibus religiosis solenniterque ab Aegyptiis fuisse celebratam. Quid? an non clare designatur sacra illa Solennitas, cuius AELIANVM facere mentionem intelleximus?

Argumentum idem pluribus ex Tabula Bembina illustratur.

§. 21. Obseruatum *** alio loco iam est, sacram illam solennitatem, quae per *Nilometrium* subinnuitur in *Tabula Bembina*, a Graecis vocari Νειλῶα, id est *festum Nili*, eamque in Solstitium aestiuum ingruisse. Quando vero cum hoc laetissimo Aegyptiorum festo, AELIANVS coniungit θεοφάνια Apidis, quod *Tabula Bembina* mirifice confirmat, quaeri non abs re potest, num non imago *Apidis*,

* Voiage troisieme de PAVL LVCAS To. I. p. 322. MAILLET Description de l'Egypte Part. I. p. 82.

** Lib. III. c. I. §. 15.

*** Lib. IV. c. I. §. 16.

Apidis, in Tabula illa, cum *Nilometrio* coniuncta, indicium ſit manifeſtum Natalium Apidis, in hoc ipſum tempus a Sacerdotibus coniectorum. Vt quaeſtioni huic rite ſatisfaciamus, duo obſeruaſſe non poenitebit. Et 1) quidem tenendum, θεοφάνια Apidis in Aegypto duplicis fuiſſe generis. Quaedam non celebrabantur, niſi *poſt longum temporis interuallum*, vt loquitur HERODOTVS, quando nempe Apide fato functo, alius nouus inuentus, priorique ſucceſſor datus eſſet. De his θεοφανίοις loqui HERODOTVM et SVIDAM, (vide §. 9. 20.) ambigi non poteſt. Alia vero, viuente etiamnum Apide, quouis anno celebrabantur, quo tempore incrementi Nilotici primitiae conſpiciendae iam erant, vt nos docuit AELIANVS §. 20, qui ſine dubio de his loquitur, non minus atque Scriptores alii, adducti §. 9. Et haec quidem θεοφάνια, niſi valde fallor, in *Tabula Bembina* contemplationi noſtrae obiiciuntur. Deinde 2) et hoc monendum eſt, videri mihi θεοφάνια Dei Apidis, ab eiuſdem natalibus nonnihil diſtuliſſe. Latius patebant bouis iſtius ſacri θεοφάνια, quam natales. Si arcanum ſenſum *Tabulae Bembinae*, hoc in loco diuinando recte aſſecutus ſum, totum illud ſpatium, quod in Segmento ſecundo, a figura Apidis, vſque ad Segmenti medium, quod Iſis occupat in throno ſedens, extendi videmus, ad θεοφάνια pertinet, finis vero huius ipſius ſpatii, natales Apidis nobis in imagine ſymbolica repraeſentat. Complectitur ſpatium hoc totum, tempus menſtruum, aut potius dierum XXIX. Tempus hoc auſpicatur *Apis*, quem Sacerdotes cura exquiſita et enixo ſtudio proſequuntur. An non id ſignificat, Aegyptios ea anni tempeſtate, Sacra huius Tauri ſolenniter celebraſſe? Et forte tempore eodem Apis naui in ſpeciem thalami conſtructa, quam veteres *baridem* nuncupant, Nilo vehebatur, popu-

populiſque oſtentabatur. Tale quid certe in Limbo, qui *Tabulam Bembinam* ambit, depictum cernitur num. 12. Et fieri potuit, vt ea de cauſa ſolennitatem hanc θεοφάνια, quaſi dicas *apparitionem Dei*, denominauerint. Ab hac figura *Apidis*, vſque ad imaginem *Iſidis*, in throno ſedentis, quae *Sothin*, ſiue *noui anni principium* deſignat, cenſebantur effluxiſſe dies XXIX. Nam *Apis*, cum infra conſtituto *Nilometrio*, ſignificat *Solſtitium aeſtiuum*, quod * alibi oſtendimus. *Iſis* vero hic in throno ſedens, quod modo nunc, et ** ſaepius antehac monuimus, repraeſentat *Sothin*, ſiue *ortum Caniculae*, a quo annum ſuum Aegyptii veteres auſpicabantur. A Solſtitio vero, vſque ad Caniculae ortum, numerantur *** dies fere triginta, aut vt VARRO de re Ruſt. Lib. I. cap. 28. dies XXIX. Pulchre hoc, ratione quadam myſtica, ſubinnuit *nodus*, quem etiam in *Tabula Bembina*, Apis ſub lingua habet, et quem veteres *cantharum* vocant, §. 5. Nam *nodus*, quem in *Tabula* conſpicimus, ex mente Sacerdotum repraeſentabat κάνθαρον, id eſt *Scarabaeum*. Ferebatur autem de Scarabaeo, traditio Sacerdotalis myſtica, † eum foetum ſuum, in quo efformando non aliter verſetur, atque Sol in producendo mundo, intra dies XXVIII. ad maturitatem perducere, et die XXIX in lucem edere. Nodus ille

* Lib. IV. cap. I. §. 16.

** Lib. I. cap. III. §. 14. Lib. III. cap. II. §. 5.

*** PLINIVS Lib. XI. c. 14. COLVMELLA de Re Ruſt. Lib. IX. cap. 14. et ante hos HIPPARCHVS Lib. II. ad Arati Phaenomena p. 212. Edit. Petauianae.

† PLVTARCHVS de Iſide p. 355. AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 15. PORPHYRIVS de Abſtin. Lib. IV. p. 376. et prae ceteris videndus HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. c. 10. et CORN. a PAVW in notis ad eum.

ille itaque myſtice nobis hic ſubindicat, a Solſtitio verno, vſque ad ortum Caniculae, * quem Sacerdotes natalem mundi nuncupare ſolebant, dies intercedere XXVIII, et diem XXIX, eſſe ortum Caniculae, ſeu mundi natalem. Illa igitur effigies *Tabulae Bembinae*, quae *Apidem* nobis exhibet, deſignat quidem illius θεοφάνια, at non natales, quippe qui in finem demum huius interualli dierum XXIX incidunt, et notam quoque characteriſticam prae ſe ferunt, in qua, ſi recte attendatur, aberrari non poteſt. Nam in imagine, quae eſt ab Apide noſtro tertia, in Editione autem Amſtel. Friſii, litera X deſignatur, repraeſentatur Aegyptiorum *Thoth*, ſiue *Mercurius* ſedens, corporique caput Ibidis alitis ſuperadditum habens. Sellae cui inſidet, duo crocodili placide et tranquille ſubiacent, quod in tam fera beſtia ſane mirandum eſt. Quae ad iſtam imaginem LAVR. PIGNORIVS, vir praeclarae eruditionis laude minime defraudandus, eſt commentatus, parum profecto lucis illi affundunt. Illud tamen p. 43 bene omnino et opportune monuit: *Inter Ibin et crocodilum, ea intercedit* ἀντιπάθεια, *vt ſolo Ibidis pennarum contactu (ſi Aeliano credimus) crocodilus ſtatarius fiat* Bene haec, inquam, vir etiam de *Tabula Bembina* optime meritus, et opportune obſeruauit. Nam in imagine noſtra, Mercurius *Ibidis* caput gerit, et ſellae eius ſubiecti crocodili placide quieſcunt. Sed AELIANI de Anim. Lib. X. caput 10, quod memoriae fidens citauit, id quod volebat vir egregius, non probat. Ibi enim nihil, quod huc referre poſſis, deprehendere licet. In mente omnino habuit haec HORAPOLLINIS de crocodilo verba Lib. II. cap. 81: Κροκόδειλον, ἐὰν ἴβεως πτερῷ θιγῇς, ἀκίνητον αὐτὸν εὑρήσεις. *Crocodilum*

* Vide *Pantheon* hoc Lib. III. cap. II. §. 6. 7.

codilum si Ibis penna tangas, immotum deprehendes. Hoc de Ibide et crocodilo populum credere iubebant Sacerdotes. Cum igitur hic videamus, Ibidi crocodilos pacate et placide subiacere, satis admonemur, crocodilos hos, deposita omni feritate, censeri hic mansuetos et pacatos. Hoc vero aio certissimum esse natalium Apidis signum atque Symbolum. Supra enim, §. 9, didicimus ex PLINIO, Aegyptios iactare, *per septem dies, quos natales Apis habent, crocodilos mitescere, neminemque attingere.* Plura etiam ex aliis Scriptoribus, in sensum eundem, addidimus eodem loco. Et hi quidem dies, erant dies vniuscuiusuis anni vltimi, quod *Bembina Tabula*, vti eam nunc explicui, per se docet. Videntur id quoque confirmare verba PLINII, qui loco iam citato, prioribus haec subnectit: *Octauo die post horam sextam redit belluae feritas.* Nam et alibi idem docet Lib. X. c. 2. nouum annum *circa meridiem*, vel, quod plane idem est, *hora sexta* incipere. Id eum igitur, in loco paulo ante allato, etiam significasse auguror. Potest id ipsum ex eo quoque illustrari, quod supra obseruauimus, §. 10, 12, 13, Apidis noui inaugurationem, semper cum noua periodo annorum XXV initium sumsisse.

In illustranda Tabula Bembina pergitur.

§. 22. Superest, vt exponam, cur in *Tabula Bembina*, Festum *Niloorum*, per *Nilometrium* innuatur, et cum illo *Apis* coniungatur, quod ratione sua carere non videtur. Dixi, *Nilometrium*, id est, *mensuram Nili*, nempe adscendentis, Symbolum esse Festi *Niloorum*, quod * circa Solstitium aestiuum celebrabatur. Dies ille solstitialis, in anno Aegyptiorum fixo, est Dies XII vel XIII mensis *Payni*, qui respondet *Iunii* nostri diei XVII vel XVIII. Dies ille Aegyptiis ab antiquo, in hunc vsque diem maxime

* Vide supra, Lib. IV. c. I. §. 16.

xime festus, ac solennis fuit. Ab eo die, etiam nunc Aegyptii, in Liturgiis suis, quae tamen aeui sunt vetustioris, * preces has Deo offerunt: *Dignare* o Deus, *fluuios plenitudine aquarum: benedic illis, fac vt adscendant secundum mensuram suam.* Et talia etiam, cultores idolorum, eodem anni tempore, olim a Diis suis petiisse, quis dubitet? Hac nempe anni tempestate, *plenitudo fluuii*, et Nili adscendentis *mensura* iusta, vnica erat, aut certe praecipua, Aegyptiorum cura atque sollicitudo. Illud cogitationibus suis continuo voluebant et reuoluebant, id a Diis quotidie precabantur. Et ex *Nilometriis*, Memphi, ac aliis etiam in vrbibus, constructis, quale hodienum Cahirae superest, aestimare poterant, num Nili adscendentis mensurae, spei suae ac expectationi responderent. Ideo hic in *Tabula Bembina*, videmus *Nilometrium* delineatum. Et illud quidem, quod hic nobis repraesentari videmus, *Nilometrium*, facile quiuis videt, fuisse portatile, imaginem quandam et imitationem veri *Nilometrii*, quae gestari manibus, in Pompis Niliacis publice circumferri, populoque ostentari poterat. Meminerunt eius etiam veteres, eosque inter RVFFINVS Histor. Eccles. Lib. II. c. 30. sic de eo scribit: *Moris erat in Aegypto, vt mensura adscendentis Nili fluminis, ad Templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum, et inundationis auctorem. —— Et ideo vlna ipsa, id est aquae mensura, quam πῆχυν vocant, ad aquarum Dominum in Ecclesiam coepit deferri.* Verum quoniam haec vlna, vel mensura Nili adscendentis, Alexandriae in Serapidis Templo asseruari solebat, eique idcirco singulari modo sacrata fuisse videtur, plura hac de re dicere in sequens caput, quod dicatum est Serapidi, distulimus. Ita res se habebat

* Vide *Miscellanea Berolinensia*, To. VII. p. 431.

Alexandriae, vbi Deorum omnium ſummus et maximus erat Serapis. Multa vero ſunt, quae mihi perſuadent, Memphi vlnam illam, tempore quidem autumnali, hyberno, et verno, repoſitam manſiſſe in Templo Serapidis priſci; ſed ſub aeſtiuum Solſtitium ex illo Serapidis Templo, ad Templum Apidis deferri conſueuiſſe, vnde ſaepius depromebatur, quoties Sacra Aegyptiorum et ſolennium Pomparum rationes id requirebant. Menſe vero Octobri vlna eadem in aedem Serapidis reducebatur, et illic nemini viſa, vſque ad ſequentem aeſtatem recondita latebat. Prius, vlnae nempe ex Templo Serapis in Apidis aedem deportatio, vt mihi quidem perſuadeo, *Tabula Bembina* indicat, in principio Segmenti ſecundi. Poſterius vero, vlnae videlicet in Serapis Templum reductio, adumbratur in Segmenti eiusdem fine. Hanc opinor eſſe rationem, ob quam cum *Nilometrio* coniunctum *Apidem* in *Tabula Bembina* cernamus.

Nomen Apis ex vetuſta Aegyptiorum lingua explicatur.

§. 23. Hiſce iam obſeruatis et rite conſtitutis, difficile non erit, *Apidis* nomen ex antiqua Aegyptiorum lingua interpretari. Graeci moribus ſuis inhaerentes, *Apidem* Memphitarum Deum, cum *Apide* ſuo Argiuo, vel cum *Epapho*, Ius ex Ioue filio, quem ſecundum quoſdam mater in Euboea, ſecundum vero alios, in Aegypto, enixa eſſe dicitur, eundem eſſe volunt. Verum fabulam iſthanc graecanicam, ab Aegyptiis conſtanter reiici, eoque rationem illius haberi nullam poſſe, AELIANVS ipſe Graecus, iam dudum obſeruauit Lib. XI. cap. X. Eam igitur et nos, vbi de interpretatione nominis ſumus ſolliciti, miſſam faciamus. Aliquando nomen *Apis*, non melius deduci poſſe exiſtimaui, quam a voce Aegyptiaca ϨΗⲂⲒ, *habi*, quae *lugere* et *luctum* ſignificat. Vide Matth. V. 5. Marc. XIV. 10. Apocal. XVIII. 11. Et iſtius originationis haec nobis

nobis obuersabatur ratio, quod, cum Apis fato functus esset, nouus semper magno cum *luctu* quaeri soleret, quod plurimis veterum testimoniis probauimus § 13. At fateri tamen oportet, luctum Aegyptiorum magis ad Taurum illum spectasse, qui iam non amplius existebat, quam ad eum, qui omnium Aegypti populorum maximum ac venerabile inprimis Numen erat. Hic potius maxima cum laetitia, inter epulas et tripudia, a cunctis excipiebatur. Et norunt etiam eruditi, non *Apidis* tantum; sed et * pleraque alia Numinum Aegyptiacorum Sacra, luctu constitisse: vt proinde is *Apidis* Numini proprius et peculiaris vtique non fuerit. Quando igitur imaginem *Apidis*, supra *Nilometrium* constituti, quae in *Tabula Bembina* bis occurrit, meditate contemplor, ita iudicare cogor, *Nilometrium*, in quo gradus Nili adscendentis numerari poterant, Symbolum *Apidis*, et aliquod eius insigne fuisse, ex quo forte vera Numinis illius ratio, quam optime perspici, et nomen quoque eius non incommode explicari possit. Nempe ΗΠΙ, *Api*, Aegyptiis dicitur *numerus*, eaque vox in Coptorum libris vbique occurrit. Eadem voce designatur etiam *σύνταξις*, Exod. V. 8. 11. 14. 18. quod interpres vulgatus illic vertit *mensuram*. Hinc crediderim deducendam esse vocem ΠΙ-ϢΙΠΙ, *Pi-o-ipi*, vel *oipi*, quae certum aliquod *mensurae* genus designat Leuit. V. 11. VI. 20. Numer. V. 15. Hebraei, qui forte id mensurae genus ab Aegyptiis acceperunt, scribunt איפה, *Epha*, vbi interpretes Alexandrini plerumque habent *οἰφὶ*, et *οἰφεὶ*, quod propius ad typum

 vocis

* PLVTARCHVS *de superstitione* p. 171. et *de Iside* p. 379. DIODORVS p. 74. APVLEIVS de Deo Socratis p. 49. AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 23.

vocis Aegyptiacum accedit, nonnunquam vero vocem eandem interpretantur *μέτρον*, *menſuram*, quod vocem Aegyptiorum etymologice exprimit. A voce ⲎⲠⲒ eſt ϬⲒ-ⲎⲠⲒ, vel ⲰⲠⲒ, *numerare*, ϤⲒ-ⲰⲠ, *computare*, aliaque ſimilia. Poterat igitur quam commodiſſime *Nilometrium* Aegyptiis dici ⲎⲠⲒ, *Api*, ſiue *numerus* et *menſura*. Etenim * *Nilometrium exhibebat lineas, interuallo cubitali a ſe inuicem diſtantes —— vt Nili tum incrementa, tum etiam diminutiones, indigenis monſtrarentur, qui NVMERO tectarum*, per aquas Nili, *aut nudatarum linearum, rationem exundationis aut defectus aquae METIRI poterant.* Et idem nomen conueniebat quoque optime Numini, in cuius tutela erat et Nilus ipſe, et ſigillatim *Nilometrium*, in quo Aegyptii gradus adſcendentis et decreſcentis Nili numerare poterant et ſolebant, quaſi diceres *Deum menſurae Nili.* Quod ſi etiam quis exiſtimauerit, nomen hoc Dei Apis, ei tributum quoque fuiſſe, reſpectu anni ab Aegyptiorum Sacerdotibus conſtituti, et numeris ſuis circumſcripti, quippe cuius ille habebatur Numen tutelare, §. 15, me non habebit ſententiae huic refragantem. Priorem tamen interpretationem non poſſum non praeferre.

* HELIODORVS Aethiop. Lib. IX. p. 443. Edit. Bourdel.

CA-

* * * * * * * * * * * * * * * * * * * *

CAPVT III.

De Serapi terreſtri vel Nilotico, antiquiſſimo Aegyptiorum Deo.

Serapis, Deus Aegyptiorum antiquiſſimus, coeleſtis partim erat, partim Niloticus. De poſteriori hic agimus. §. 1. Serapis hic Memphi Templum habebat oppido vetuſtum, in quo ſepeliebatur Apis. Templi illius ſitus et locus excutitur. §. 2. Serapis hic ad Nilum referebatur, eumque adumbrabat. §. 3. Deo huic ſacrum ſingulari modo, inque eius tutela erat Nilometrium, vlna cubituſque Nili. Nilometrium deſcribitur. §. 4. De Nilometrio portatili, ſiue vlna cubitoque Nili. §. 5. Nilometria ſingulari ratione Serapidi fuiſſe ſacrata, probatur. §. 6. Teſtimonia hanc in rem adducta, reſpiciunt non tantum Serapim Alexandrinum; ſed et antiquiorem Memphiticum. §. 7. Eum in finem noua Pauſaniae explicatio offertur, et pluribus illuſtratur. §. 8. Res eadem alio argumento corroboratur. Nilometrium Memphiticum poſitum erat in Templo Serapidis in inſula. §. 9. Aliud ad probandam rem eandem argumentum adfertur. §. 10. Interpretatio nominis Serapis ex lingua Aegyptiaca, ſuppeditata a Plutarcho, examinatur. §. 11 Noſtra nominis eiuſdem interpretatio proponitur. §. 12. Oſtenditur, quomodo ex vno Serapi vetuſtiſſimo, ſucceſſu temporis duplex enatus fuerit. §. 13.

§. 1.

Apidi ſubiungimus iam *Serapim*, vel, vt Graeci omnes ſcribere ſemper ſolent, *Sarapim*. Huic enim cum priori magnam interceſſiſſe cognationem, multaque fuiſſe communia, * plurima ſunt,

Serapis Aegyptiorum Deus antiquiſſimus, erat par-

* Videri poteſt *Pantheon* hoc Lib. II. c. V. §. 8. et Lib. IV. cap. II. §. 12. 22.

tim coelestis, partim terrestris Niloticus. De posteriori hic agitur.

sunt, quae testantur. Vtriusque Numen ad Nilum referebatur, ac fluuii huius fertilitatem ac beneficia symbolice adumbrabat. Erat autem Serapidis in Aegypto Numen multiplex. Ptolemaeus enim Lagides, siue Soter, Serapidi, Deo, vt vulgo creditur, Pontico, Alexandriam translato, in vrbe hac regia Templum inuidendae magnitudinis et structurae mirabilis, dedicari curauit, eique ritibus vt plurimum graecis sacra fieri iussit. Dei huius aduenae et recentis cultus, mox Aegyptum totam; sed et Graeciam ipsam, ac Latium, peruagatus est, ac illustris valde inter Graecos euasit. Etsi vero cultus Dei huius aduenae, peregre in Aegyptum accitus esset, nomen tamen ille accepit Dei, ab antiquo tempore in Aegypto, Memphi cumprimis, religiose culti et adorati, *Serapidis.* Deus hic Memphitarum peruetustus, referebatur partim ad Solem, haerentem nempe et latentem in hemisphaerio infero, ideoque recte eum dici posse *coelestem*, monuimus Lib. II. cap. V, vbi Numen eius, quale id cogitationibus fingerent Aegyptii, satis, vt opinor, explicui. Partim vero idem referebatur ad *Nilum*, cuius et procedente tempore, Symbolum habitus est, eoque nuncupari ille commode potest *terrestris* et *Niloticus*, de quo nunc nobis differendum est.

Serapis hic Memphi Templum habebat vetustum, in quo sepeliebatur Apis. Templi illius situs et locus excutitur.

§. 2. Serapidis huius, de quo loquimur, Templum longe antiquissimum, Memphi conditum, PAVSANIAS commemorat. Verba eius haec sunt: * *Apud Aegyptios Serapidis Templa, clarissimum quidem habent Alexandrini, antiquissimum vero Memphitae, ad quod neque peregrinis, neque adeo Sacerdotibus ipsis aditus patet, antequam Apim sepeliant.* EVSTATHIVS doctus *Dionysii Periegetae* interpres, affirmat Templum illud situm fuisse in Monte Sinopio prope

* in *Atticis*, vel Lib. I. c. XVIII. p. 42.

prope Memphim. Ita enim ad illius Poëtae v. 255 commentatur: Σινωπίτης Ζεὺς, ὁ Μεμφίτης, Σινώπιον γὰρ ὄρος Μέμφιδος. *Serapis, quem Poëta Iouem Sinopiten dicit, est Memphiticus. Nam Sinopium est Memphiticus mons.* Colebatur ergo Serapis priscus Aegyptiorum Deus Memphi, aut prope Memphim, in monte, dicto *Sinopio*, si modo EVSTATHIVS id quod hic refert, ex fontibus limpidis ac certis hausit, aut etiam mentem Scriptoris, quem secutus est, recte percepit. Credi posset STRABO hoc ipsum Serapidis Templum describere voluisse, vbi de Memphi, locisque vrbi huic vicinis loquitur. Sic enim is Lib. XVII. p. 555: Ἔστι δὲ καὶ Σεράπειον ἐν ἀμμώδει τόπῳ σφόδρα, ὥθ' ὑπ' ἀνέμων θίνας ἄμμων σωρεύεσθαι, ἀφ' ὧν αἱ σφίγγες, αἱ μὲν μέχρι τῆς κεφαλῆς ἑωρῶντο ὑφ' ἡμῶν κατακεχωσμέναι, αἱ δ' ἡμιφανεῖς. *Est etiam Serapeum*, (vel Fanum Serapidis) *in loco valde arenoso, adeo vt quidam arenae colles a ventis exaggerentur: ibi vidimus Sphynges, alias quidem vsque ad capita obrutas, alias vero dimidia tantum sui parte eminentes.* Et * supersunt hodieque in illa regione, quam describit STRABO, rudera tenuia Templorum, dudum iam vna cum ipsa vrbe Memphi, destructorum, veroque non parum simile est, occurrere inter illa reliquias etiam *Serapei*, cuius auctor laudatissimus meminit. Si tamen rem omnem recte et meditate excutio, adduci non possum, vt credam, *Serapeum* STRABONIS esse antiquissimum illud Serapidis Templum Memphiticum, in quo cadauer Apidis sepeliri consueuisse, ex PAVSANIA discimus. Hoc sane trans Nilum, in parte Aegypti Orientali, aut potius in Insula quadam Niliaca, prope Memphim, aedificatum fuisse videtur. Docent enim nos ** Scriptores

* MAILLET Description de l'Egypte, Tom. I. p. 282. 283.
** Vide Libri huius cap. II. §. 12.

ptores optimi, cadauer bouis Sacri fato functi, naui ad Templum illud, in quo reponebatur, vehi debuisse. Nilum igitur traiicere, ratemque aut ad alteram fluuii illius ripam, aut ad insulam aliquam, quales illic dantur plures, appellere oportuit. Vt vero sententiam meam hac de re profitear, opinor, Templum Serapidis stetisse in illa Nili insula prope Memphim, in qua *Nilometrium*, vti hodie, ita olim quoque visebatur, aut potius illic loci, in Serapidis Templo, celeberrimum quondam illud Memphitarum *Nilometrium*, vel, vt alii loquuntur, *Niloscopium* fuisse constructum. Eo me ducunt vestigia quaedam non ita obscura, in lingua veterum Aegyptiorum reperiunda, quae mox in lucem proferam. Antequam vero id aggrediar, ostendendum mihi in antecessum erit, Serapidis Sacra a vetustis Aegyptiorum Theologis, ad Nilum fluuium relata potissimum fuisse.

Serapis hic ad Nilum referebatur, eumque adumbrabat.

§. 3. Serapidis Sacra spectasse ad Nilum, eiusque incrementa, satis nos docet SVIDAS, diligens veterum Scriptorum, etiam diu deperditorum lector, qui ex iis plurima adfert, quae alioquin ignorare nos oporteret. Ita autem is in voce Σάραπις. Τοῦτον οἱ μὲν Δία ἔφασαν εἶναι, οἱ δὲ τὸν Νεῖλον, διὰ τὸ μόδιον ἔχειν ἐν τῇ κεφαλῇ, καὶ τὸν πῆχυν, ἤγουν τὸ τοῦ ὕδατος μέτρον. *Serapim quidam dicunt esse Iouem, alii vero eum interpretantur Nilum, eo quod in capite modium gestet, vel calathum, et cubitum, siue mensuram Nili adscendentis.* Quod ad *modium*, vel *calathum in capite* attinet, illum * Dei huius signa, statuae, imaginesque omnes exhibere solent, etsi non semper eadem ratione effictum. Quidnam modius

* Vide praeter alios *l' Antiquité expliquée* de MONTFAVCON Tom. II. Planche CXXII. et CXXIII. Vide et Planche CLII. et CLIII.

modius ille in capite Serapidis innuat, non vna eſt omnium ſententia, vel potius coniectura. Simpliciſſima vero, ideoque tritiſſima, ac, vt ego quidem opinor, veriſſima eius eſt haec interpretatio: * *Calatho notatur copia rerum, quam Serapis mortalibus ſuppeditat.* Modio enim metiuntur frumenta, ideoque commode is ſignificat copiam et vbertatem frugum. Et forte modius in Serapidis capite, illud menſurae genus deſignat, quod Aegyptios dixiſſe ⲱⲓⲡⲓ, *O-ipi*, monuimus ſupra Libro hoc, cap. II. §. 23. Ita RVFFINVS Symbolum hoc Dei Aegyptii interpretatur, Hiſt. Eccleſ. Lib. II. c. 23. *Serapis capiti modius ſuperpoſitus —— quia indicet, vitam mortalibus frugum largitate praeberi.* Vnde vero frugum, bonorumque omnium copiam expectare ſolebant Aegyptii, niſi a Nilo? cap. I. §. 13. et ab Apide, quia ille Nili habebatur Symbolum. cap. II. §. 18. Qua ratione vero Deo eidem tribuatur *cubitus*, vel *menſura Nili adſcendentis*, quam Scriptores etiam vocare ſolent *vlnam*, id mox §. 5. 6. explicabimus. *Serapim* igitur Theologi Aegyptiorum, eundem cum Nilo eſſe volebant, certa nempe quadam ratione, aut eum incrementis fluuii ſui veluti praeſidere perhibebant. Ex eorum igitur placitis hoc de Serapi tradit ARISTIDES Rhetor: ** ὗτος ἄγει Νεῖλον ὥρᾳ θέρους, ὗτος χειμῶνας ἀνακαλεῖ. *Serapis eſt, qui tempore aeſtiuo facit, vt Nilus excreſcat. Idem tempeſtates coortas reuocat.* Et conſimilem in modum RVFFINVS loc. cit. obſeruat: *Alii Serapim putant virtutem Nili fluminis, cuius Aegyptus opibus et foecunditate paſcatur.* Cui alius

* MONTFAVCON vbi ſupra p. 297.

** Oratione *in Serapidem* circa fin. fol. 101. Edit. graec. Flor.

alius eiusdem Scriptoris locus iungi poterit, mox adferendus §. 6. SOCRATES quoque memoriae prodidit Hist. Eccles. Lib. I. c. 18. Aegyptios gloriari; *Serapim esse, a quo Nilus ad irrigandos Aegypti agros adduceretur.* Idque confirmari videmus, * nummo Alexandrinorum egregio, in cuius latere altero, Nilus, sub imagine Senis iacens sistitur, in capite modium gerens, hinc porro cornu copiae tenens, illinc vero ramum praeferens illius ** iunci, vt videtur, quem Aegyptii appellabant *Sari*, addita hac inscriptione, DEO SANCTO NILO. Alterum latus caput Serapidis exhibet, cum calatho, vel modio, et ista inscriptione: DEO SANCTO SERAPIDI.

Deo huic singulari modo sacrum, inque eius tutela erat Nilometrium, vti et vlna cubitusque Nili. Nilometrium describitur.

§. 4. Verum singulari plane ratione, quod tamen ex dictis per se quodammodo consequitur, Deo huic Serapidi sacrum dicatumque erat *Nilometrium*, siue *mensura Nili* adscendentis, et in agros Aegyptiorum se effundentis. Huiusmodi *Nilometria* in pluribus Aegypti, tum superioris, tum inferioris, tum mediae, vrbibus constructa erant, inter quae celebritate eminebat Memphiticum. De hoc quidem DIODORVS *Siculus* ista memoriae prodidit: *** Διὰ τὴν ἀγωνίαν, τὴν ἐκ τῆς ἀναβάσεως τȣ̃ ποταμȣ̃ γινομένην, κατεσκεύασαι Νειλοσκοπεῖον ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐν τῇ Μέμφει. Ἐν τȣ́τῳ δὲ τὴν ἀνάβασιν ἀκριβῶς ἐκμετρȣ̃ντες οἱ τὴν τȣ́τȣ διοίκησιν ἔχοντες, ἐξαποστέλλȣσιν εἰς τὰς πόλεις ἐπιστολὰς, διασαφȣ̃ντες πόσȣς πήχεις ἢ πόσȣς δακτύλȣς ἀναβέβηκεν ὁ ποταμὸς, καὶ πότε τὴν ἀρχὴν πεποίηται τῆς ἐλαττώσεως. Διὰ δὲ τοιȣ́τȣ τρόπȣ, τῆς μὲν

* Apud PIGNORIVM in Tabulam Isiacam p. 81. Edit. Amsteled.
** Vide supra Libro hoc IV. cap. I. §. 6.
*** Lib. I. p. 33.

μὲν ἀγωνίας ἀπολύεται πᾶς ὁ λαὸς, πυθόμενος τὴν τῆς αὐξήσεως εἰς τἀναντίον μεταβολήν. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἐσομένων καρπῶν εὐθὺς ἅπαντες προεγνώκασιν, ἐκ πολλῶν χρόνων τῆς παρατηρήσεως ταύτης παρ' αὐτοῖς ἀκριβῶς ἀναγεγραμμένης. Quae ex interpretatione RHODOMANNI id ſonant: *Propter metum vero ex inundatione oriundum, ſpecula Nili* (in qua nempe gradus Nili adſcendentis conſpici ac notari poſſunt) *a regibus, in Memphi exſtructa eſt, vbi menſura illius exacte cognita, negotii huius curatores, per literas ad vrbes, huc illuc miſſas, ſignificant, quot cubitis ac digitis fluuius adſcenderit, et quando decrementi fecerit initium. Ita populus de reciprocatione amnis edoctus, ſollicitudine et metu liberatur, et e veſtigio, quanta frumentorum copia ſit futura, omnes praenoſcunt, quoniam obſeruatio haec, per multas hominum aetates, diligenter in literas ab Aegyptiis eſt relata.* Poſt Nilometrium Memphiticum, plurima mentio apud veteres occurrit alius, quod plerique * in vrbe *Elephantine*, ſita in vltimis Aegypti partibus, qua Aethiopiae contigua eſt; alii vero ** *Syenae* ponunt. ARISTIDES vero Rhetor, teſtis rerum quas refert oculatus, Nilometrium illud *Syenitis* et *Elephantinis* commune fuiſſe ſubinnuit, vbi ſcribit, *** *Nili adſcendentis, Syenae et Elephantinae gradus numerari* XXVIII, quod † PLVTARCHVS de *Elephantinis* ſigillatim affirmat. Idque

* STRABO Lib. XVII. p. 562. PLVTARCHVS *de Iſide* p. 368.

** HELIODORVS Aethiop. Lib. IX. p. 442. 443. cum quo videtur conſentire ARISTIDES in *Aegyptio*, quî fol. 93. b. *puteum ſacrum Solis* commemorat. Erat vero *Nilometrium*, quidam *puteus* menſurae, vt veteres loquuntur. Vide infra §. 10.

*** In *Aegyptio* fol. 96. a. Edit. graec. Flor.

† Loco paulo ante cit.

Idque tanto est probabilius, quia vrbem vtramque solus Nilus fluuius, qui fluebat intermedius, ab inuicem secernebat. Quicquid vero sit, STRABO, qui illud oculis subiecerat, locat id in vrbe aut insula *Elephantine*, taleque nobis describit Lib. XVII. p. 562: *Elephantine habet Nilometrium, sicuti Memphis. Est autem Nilometrium puteus quidam in ripa Nili, ex lapide Syenitico constructus, in quo et maxima, et minima, et mediocria Nili incrementa adnotantur, nam putei aqua cum Nilo pariter crescit atque decrescit. Suntque in putei pariete lineae quaedam insculptae, designantes incrementa et perfecta et alia*, (cubitorum nempe et digitorum.) *Haec igitur obseruantes, aliis etiam significant, vt de iis certiores fiant. Nam ex signis huiusmodi ac indiciis, multo ante futura Nili incrementa cognoscunt, idque omnibus praedicunt.* Omnium optime Nilometrium Syeniticum delineat nobis HELIODORVS, cuius ideo verba huc transscribo, ex Aethiop. Lib. IX. p. 443: Οἱ δὲ τὴν φρεατίαν τὸ Νειλομέτριον ἐδείκνυσαν, τῷ κατὰ τὴν Μέμφιν παραπλήσιον, συννόμῳ μὲν καὶ ξέστῳ λίθῳ κατεσκευασμένον, γραμμαῖς δὲ ἐκ πηχυαίου διαστήματος κεχαραγμένον· εἰς ἃς τὸ ποτάμιον ὕδωρ ὑπὸ γῆς διηθούμενον, καὶ ταῖς γραμμαῖς ἐμπίπτον, τάς τε αὐξήσεις τοῦ Νείλου καὶ ὑπονοστήσεις τοῖς ἐγχωρίοις διασημαίνει τῷ ἀριθμῷ τῶν σκεπομένων καὶ γυμνουμένων χαραγμάτων, τὸ ποσὸν τῆς πλημμύρας, ἢ τῆς λειψυδρίας μετρουμένων. *Illi autem puteum, quo Nili adscendentis et rursus descendentis gradus metiuntur ostenderunt, similem ei, qui est Memphi, ex lapide Syenite polito extructum, in quo lineae, cubitali interuallo a se inuicem distantes, insculptae erant: aqua autem fluuiatilis per subtiles meatus subterraneos in puteum impulsa et lineas attingens, Nili tum adscendentis incrementa, tum descendentis decrementa indigenis ostendit, qui numero*

linear-

linearum, quas Nili aqua aut obtexit, aut viciſſim retexit, quantitatem et inundationis, et ſecuti deinde defectus dimetiuntur. Nihil vero deſcriptiones has Nilometrii Memphitici et Syenitici melius luculentiuſque illuſtrat, quam delineatio Nilometrii, quod hodie Cahirae, in inſula Nili, e regione veteris Mempheos cernitur, quam induſtriae * peregrinatorum quorundam recentium debemus. Plura huiuſmodi Nilometria, vti dixi, in aliis per totam Aegyptum ciuitatibus conſpiciebantur. PLINIVS itaque Lib. V. cap. IX. de pluribus loquitur: *Auctus Nili per puteos menſurae, notis deprehenduntur.* Et nominatim PLVTARCHVS praeter Nilometria, *Elephantinum* et *Syeniticum*, ** meminit quoque *Mendeſii* et *Xoitici*, in Aegypto inferiori, *** ARISTIDES Rhetor *Coptici* in Thebaide, *Panopolitani* in eadem Aegypti parte, † *Scriptores Arabes*, qui et alia praeterea commemorant. *Hermunthi* etiam in ſuperiori Aegypto, fuiſſe Nilometrium, ex ruderibus, quae hodieque illic ſuperſunt, non abs ratione ſuſpicor. In illis enim obſeruatur †† lacus, in cuius medio columna apparet. Tales vero erant putei menſurarum, quos Graeci *Nilometria* vocitant. Et rem hanc ARISTIDES Rhetor in *Aegyptio* confirmat, fol. 93. b. vbi ait, Nilum in Praefectura Hermunthica ad cubitos XXX adſcendere.

§. 5.

* Voiage de PAVL LVCAS de l'an 1714. etc. To. I. p. 322. MAILLET Deſcription de l'Egypte, To. I. p. 82.

** *De Iſide* et *Oſir.* p. 368.

*** in *Aegyptio* fol. 96. a. verſus fin.

† MVRTADI, Scriptor Seculi XII. *de admirandis Aegypti* p. 216. Edit. gallicae.

†† POCOCK Obſervations on Egypt. p. 110. GRANGIER Voyage p. 71.

De Nilometrio portatili, siue vlna, cubitoque Nili.

§. 5. Haec vero Nilometria Serapidi ratione prorſus ſingulari ſacra dicataque fuiſſe exiſtimamus, idque ſupra monuimus. Quod vt tanto luculentius oſtendamus, ſciendum eſt, Aegyptios habuiſſe quaſdam talium Nilometriorum imagines ſacras, vel Nilometria portatilia, quae in Pompis ſacris, praeſertim Niliacis, circumgeſtare populoque oſtendere moris erat. Graeci Nilometria haec portatilia vocare ſolent πήχεις, quaſi dicas *cubitos*, ſiue *vlnas*, et his nominibus Scriptores latini eadem deſignant, nam gradus Nili adſcendentis maiores, interuallis cubitalibus, a ſe inuicem diſtincti erant. §. 4. Eo reſpiciens GREGORIVS *Nazianzenus*, de Nilo ait, * μετρεῖν τὴν εὐδαιμονίαν τοῖς πήχεσι, *quod exoptatam anni vbertatem incolis Aegypti cubitis admetiatur.* Et HIMERIVS Sophiſta in Oratione quadam: ** Πήχεις οἱ Αἰγύπτιοι τὴν αὔξησιν τοῦ Νείλου προσαγορεύουσι, καὶ μέτρῳ μετροῦσι τὰ νάματα, καὶ πανήγυρις αὐτοῖς ὁ πῆχυς γίνεται. *Aegyptii incrementa Nili cognominant cubitos, et hac menſura aquas ſuas metiuntur, et cubitus illis materia eſt ſolennium conuentuum.* Hunc vero πῆχυν, ſiue *cubitum* Nili, in eleganti imagine ſcite depictum oſtendit nobis *Tabula Bembina*, quod monuimus iam cap. II. Libri huius §. 22. Dixi illic, vſum illius praecipuum fuiſſe in Pompis ſacris, quod hic verbis HIMERII videmus roboratum. Et poſſet quis ſuſpicari, eundem illum *cubitum* Niliacum, a CLEMENTE *Alexandrino* deſignari, vbi ſolennem aliquam ſacramque Pompam Aegyptiacam deſcribit Stromat. Lib. VI. p. 633, vbi praeter alia et iſta leguntur: Ἔπειτα ὁ στολιστὴς τοῖς προειρημένοις ἕπεται, ἔχων τόν τε τῆς δικαιο-

* Orat. XXIX. in Opp. To. I. p. 626.
** Apud PHOTIVM in Bibliotheca Cod. CCXLIII. col. 2028.

δικαιοσύνης πῆχυν, καὶ τὸ σπονδεῖον. *Deinde post hos, quos diximus, sequitur is, quem vocant στολιστήν, qui cubitum iustitiae fert, ac insuper vas ad libandum.* Πῆχυς δικαιοσύνης, vel *cubitus iustitiae* non incommode intelligi posset *cubitus Niliacus*, qui *iustam*, certorum nempe cubitorum ac digitorum, *mensuram* ostendit, ad quam Nilus adscendere debeat, vt fertilitate exoptata et sperata Aegyptum beet. Sed ne quid tamen dissimulem, videtur explicationi huic obstare APVLEIVS, qui similem plane Pompam Aegyptiacae religionis describens, etiam πῆχυν δικαιοσύνης commemorare videtur; sed quem longe alia ratione interpretatur. Sic nempe is Metam. Lib. XI. p. 262: *Quartus aequitatis ostendebat indicium, deformatam manum sinistram porrecta palmula: quae genuina pigritia, nulla calliditate, nulla solertia praedita, videbatur aequitati magis aptior, quam dextera. Idem gerebat et aureum vasculum, in modum papillae rotundatum, de quo lacte libabat.* Non credo dubitaturum quenquam, Scriptores modo nunc laudatos ambos, de vna eademque re sermonem instituere. Quod si igitur APVLEIVS bonos ac probatos auctores secutus est, quod a vero ita non abhorret, aut si ea quae commemorat, ipse oculis suis vidit, quod subinnuere videtur, fateri cogor, verba CLEMENTIS alio sensu, quam ego cepi, debere intelligi.

Nilometria singulari ratione Serapidi sacrata fuisse, idoneis testimoniis probatur.

§. 6. Hunc vero, de quo loquor, *cubitum*, incrementi Niliaci diuersos gradus ostendentem, in sacris Pompis circumferri solitum, Serapidi peculiariter dedicatum fuisse et sacratum, satis liquet, etsi id non nisi Scriptorum Ecclesiasticorum, sed veterum et omni fide dignissimorum, testimoniis comprobare queam. Audiamus itaque RVFFINVM, qui Histor. Eccles. Lib. II. c. 30 haec refert: *Moris erat in Aegypto, vt mensura adscendentis Nili flumi-*

nis ad Templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum et inundationis auctorem. —— Ideo vlna ipsa, id est aquae mensura, quam πῆχυν vocant, ad aquarum Dominum in Ecclesiam coepta deferri. Similia plane habet SOZOMENVS, Hist. Eccles. Lib. I. cap. VIII, vbi commoda, quae in Ecclesiam sub imperio Constantini M. redundarunt, enarrat, et inter ea hoc quoque commemorat. Ἀμέλει τοι, παρὰ μὲν Αἰγυπτίοις, ἐκέτι εἰς τὲς εἰωθότας ἑλληνικὲς ναὲς· εἰς δὲ τὰς ἐκκλησίας, ἐξ ἐκείνε φέρεται ὁ πῆχυς, ᾧ σημαίνεται τῶν τε Νείλε ὑδάτων ἡ ἐπίδοσις. *Denique ex eo tempore apud Aegyptios cubitus Nili, quo incrementum aquarum eius fluuii notari solet, non amplius in Gentilium Templa, sicut mos erat, sed in Ecclesias defertur.* Plura quidem Templa Deorum Aegyptiorum, in quae *cubitus* Nili deferretur, auctor hic memorat. Et sane, vti Alexandriae *cubitus* ille in Serapidis Templum inferri solebat, ita * in superioribus coniectaui, Memphi eundem in Apidis quoque Fanum deportari consueuisse. Sed SOZOMENVM loqui praecipue voluisse de Templo Serapidis, in quo cubitus Nili asseruari soleret, fidem facit SOCRATES, qui de re eadem agens, in hunc sensum scribit Hist. Eccles. Lib. I. cap. XVIII: Λεγόντων δὲ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἄρα ὁ Σάραπις εἴη ὁ τὸν Νεῖλον ἀνάγων ἐπὶ ἀρδείᾳ τῆς αἰγύπτε, τῷ τὸν πῆχυν εἰς τὸν ναὸν Σαράπιδος κομίζεσθαι, αὐτὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν πῆχυν Ἀλέξανδρον μετατιθέναι ἐκέλευσε. *Cumque Gentiles Serapim esse dicerent, a quo Nilus ad irrigandos Aegypti agros adduceretur; eo quod cubitus Nili ad Templum Serapidis portari consueuerat; Constantinus Alexandro,* (Episcopo Alexandriae) *praecepit, vt cubitus ad Ecclesiam transferretur.* Equidem

* Libri huius cap. IV. §. 22.

dem regnante Iuliano Apoſtata, res iſta ad primaeuum ſtatum rediit, quod in his teſtatur SOZOMENVS Lib. V. c. 3: Προσέταξε δὲ καὶ τὸν πῆχυν τοῦ Νείλου, καὶ τὰ σύμβολα, καὶ τὰ παλαιὰ πάτρια κομίζεσθαι, πρὸς τὸν Σάραπιν. Κατὰ πρόσταξιν γὰρ Κωνσταντίνου τῇ Ἐκκλησίᾳ προσεφέρετο. *Praecepit etiam* Iulianus, *vt cubitus Nili, et ſacra Symbola, iuxta morem Maiorum, ad Templum Serapidis deferrentur. Nam ex praecepto Imperatoris Conſtantini, deportabantur ad Eccleſiam.* Verum cum poſtea Theodoſius M. imperio eſſet potitus, eiuſque iuſſu * Templum Serapidis magnificum Alexandriae euerſum eſſet, ſuperſtitio haec in vniuerſum deſiit. Serapim igitur Aegyptiorum Maiores venerati ſunt, tanquam inundationis Nili et incrementorum eius verum auctorem, ideoque menſuram Nili, in qua incrementorum gradus notari ac obſeruari ſolebant, huius tutelae commendatam eique ſacram eſſe voluerunt.

Teſtimonia adducta reſpiciunt non tantum Serapim Alexandrinum; verum et antiquiorem Memphiticum.

§. 7. Facile praeuideo, aduerſus ea, quae hactenus diſputaui, non ſine aliqua veri ſpecie reponi poſſe, haec omnia ſpectare ad Serapim Alexandrinum, recentiorem, atque ad antiquiorem Memphiticum trahi non poſſe, niſi id argumentis inſuper aliis communiatur et extra dubitationis aleam ponatur. Poſſem equidem, quae adſtruxi, ratione quadam generaliori tueri, nam ** antehac iam obſeruaui, nonnulla in Serapide Alexandrino, veſtigia ſatis luculenta deprehendi Serapidis antiquioris, et niſi id eſſet, huius memoriam penitus perituram fuiſſe. Eo ſpectat ipſum *Serapidis* nomen, *** quod recen-

* Vide IAC. GOTHOFREDVM ad Codicem Theodoſ. To. VI. fol. 273.
** Lib. II. cap. V. §. 1.
*** Vide ibidem §. 4.

recentiorem Alexandrinum, ab antiquiori Memphitico mutuo accepiſſe certum eſt. * Et erat eodem loco, quo poſtea Alexander M. vrbem illam ampliſſimam, ſibique cognominem, Alexandriam condidit, oppidum vetuſtius, *Racotis* nomine, cuius incolae ab antiquo tempore, *Serapim* Deum ſuum tutelarem, ritibus patriis placauerant. Eritne a ratione alienum, ſuſpicari, in Dei Racotenſis aedem ſacram, ante Alexandri M. aetatem, quotannis cubitum Niloticum ſolenni Pompa deportari conſueuiſſe, et morem huncce poſtea, vna cum nomine Dei Racotenſis, retinere voluiſſe Alexandrinos? Sed ne videar in nudis coniecturis fiduciam ponere, ſuppeditabo iam indicia huius rei, id quod dixi, ſatis luculenter teſtantia, oſtendamque, ipſum puteum Menſurae Niliacae antiquiſſimum, Memphi ſcilicet conſtructum, fuiſſe in Serapidis Templo viſendum.

Eam in rem noua Pauſaniae explicatio offertur, et pluribus illuſtratur.

§. 8. Memphi Templum extitiſſe Serapidis antiquiſſimum, vidimus §. 2. Vehementer probabile eſt, in hoc Dei illius Templo, cubitum Niliacum, poſt peractas in honorem fluuii Pompas ſacras, ſaepius inſtitutas et repetitas, quotannis reponi conſueuiſſe. Et forſitan *ſepultura Apidis*, in *Serapidis* Templo, de qua ex PAVSANIA retulimus §. 2, nihil aliud re ipſa ſignificat, quam reductionem cubiti Nilotici in Serapidis Templum, ex quo ante paucos menſes depromtus fuerat. Etenim *Apis*, Aegyptiace ΗΠΙ, *api*, quod ** in ſuperioribus monitum iam fuit, proprie ſignificat *numerum*, ſiue *menſuram*, vel magis ad hoc noſtrum negotium appoſite, *menſuram certis numeris diſtinctam.* Ita igitur opportune et commode, tum ipſum *Nilometrium*, tum etiam *cubitus* Nili portatilis dici potuit. Idque

* Vide loc. cit.

** Lib. hoc IV. cap. II. §. 23.

Idque fere, nomen Arabicum, quo *Nilometrium* nunc in Aegypto designatur, *Mikias*, pariter significat. Sic igitur *sepelire Apim*, vel *cubitum Niliacum*, lingua Sacerdotum symbolica, de qua suo loco diximus, significare poterat, *cubitum Niliacum*, quippe cuius nullus amplius in solemnitatibus sacris vsus esset, in Templo Serapidis reponere, ac per menses circiter octo occludere, quo quidem toto tempore, conspectui hominum omnium subtractus, ac veluti sepultus, mansisse videtur. In Atrium vel Templum *Mikiae*, Cahirae erectum, hodie nemo admittitur, nisi religioni Muhammedanae addictus, peregrino pedem in hoc Sacrarium intulisse, piaculum est. Simile quid potuit olim etiam obseruari Memphi, in Templo Serapidis, aut in illo eius Sacrario, in quo cubitus Niliacus per octo menses recondendus erat, vt in illud nemini pateret aditus, nisi quo tempore cubitum Niliacum aut solenniter efferre, aut pari solennitate reducere oportebat. Si ad linguam Sacerdotalem arcanam, quam PAVSANIAS vtique non intellexit, attendas, verba eius, supra §. 2 allata, sensum talem, qualem nunc subministrauimus, haud dubie admittunt. Et probare difficile non foret, locutiones tales sacerdotales mysticas, vulgo non intellectas, et perperam explicatas, errores peperisse non paucos. Verum *Tabula Bembina*, quae in eodem Segmento *cubitum Niliacum* bis cum imagine *Apidis* coniungit, significare mihi visa est, Memphi *cubitum* illum, singulari modo *Apidi* sacratum, et in illius delubro recondi solitum fuisse, nisi modo in Tabula illa innuatur, quod et * alibi iam mihi placere testatus sum, *cubitum* Niliacum, postquam e Templo Serapidis, velut e sepulchro elatus et in lucem productus fuisset,

* Supra cap. II. §. 22.

ſet, in Templo *Apidis*, vbi ab omnibus conſpici poterat, menſibus, Iulio, Auguſto, et Septembri, ſeruari conſueuiſſe, et forte durante illo tempore, etiam cum *Apide* per Nilum varioſque illius alueos, rate, quam Barim vocant, circumuectum fuiſſe, donec peractis conſuetis Pompis Niliacis, in Templum Serapidis, ſepeliendus, aut per octo menſes nemini videndus, referretur. In huiuſmodi rebus, quae Scriptores veteres alto ſilentio inuoluunt, nonniſi coniectando et diuinando progredi licet. Feci id et hoc in loco, adiutus indiciis nonnullis haud ſpernendis. Eſto autem huius rei apud eruditos lectores arbitrium.

Res eadem alio argumento corroboratur. Nilometrium Memphiticum poſitum erat in Templo Serapidis in Inſula.

§. 9. Luculentiora indicia mihi ad manum ſunt, quibus adſtruere queam, *puteum menſurae* Niliacum, vel *Nilometrium* Memphiticum, viſendum fuiſſe in Templo Serapidis. Eum in finem obſeruari velim, cadauer Apidis mortui, non potuiſſe ad Serapidis Templum deferri, niſi rate vel baride, quod veterum teſtimoniis euici cap. II. Libri huius, §. 12. Norunt vero omnes, Nilum ab vrbe Memphi interuallo admodum modico abfuiſſe. Quia autem nonniſi baride, vel nauigio, ad Templum Serapidis perueniri poterat, nemo non videt, Templum illud, aut trans fluuium, ad littus illius orientale ſitum fuiſſe, aut in medio Nilo, in aliqua ex illis inſulis, quibus vbique, et ſigillatim prope Memphim, fluuius ille abundat. Prius difficulter credi poteſt. Nam quomodo Templum adeo illuſtre et Aegyptiis cunctis ſacroſanctum, omnes in regionem illam iter inſtituentes, et Geographos latere potuiſſet? Et nemo tamen eſt, qui locum illius Templi notauerit, literiſque prodiderit, cum tamen eorum plurimi, in enarrandis et deſcribendis rebus, quae attentionem lectoris multo minus merebantur, ſint accurati et prolixi. Quod ſi vero, vti ſuſpicor, Tem-

Templum illud in aliqua Nili insula extructum fuit, * omnibus hominibus inaccessa, ad quam Sacerdotibus ipsis, nonnisi certa aliqua anni tempestate aditus patuit, (§. 2. et 8.) ratio silentii illius admirandi, quod hac de re apud Scriptores omnes obseruatur, reddi nunc iam facile potest. Eadem de causa vsu venisse existimauerim, vt ante Alexandri M. aetatem, ex Graecis nemo Serapidis Aegyptii mentionem fecerit, vtque ante Ptolemaeorum regnum, nemo de Nilometrio Memphitico sermonem iniecerit. Ipse STRABO, qui regnante Augusto Imp. cum Aegyptus in formam Prouinciae Romanae redacta iam esset, regionem hanc totam itineribus emetitus est, Nilometrium Syeniticum accurate quidem nobis descripsit, illudque Memphitico simile esse obseruauit p. 562; verum in ipsius vrbis Memphis descriptione, sane non ieiuna, Nilometrii illius celeberrimi omnino non meminit. Colligo igitur non citra grauem rationem, Templum Serapidis Memphiticum aedificatum fuisse in insula. Et Nilometrio vrbis eiusdem, pariter in insula Nilotica locum fuisse assignatum, non est, quod dubitare queam. Illud certe, quod illic loci etiamnum superest Nilometrium, aedificatum esse in insula, omnes norunt. Adiicio hic illius descriptionem, quam nobis dedit auctor, origine Afer, et qui A. 1513 in Aegypto peregrinatus, illud quoque oculis suis ipse subiecit. ** *E regione ciuitatis veteris* (Cahirae) *in medio Nili, Michias, hoc est mensurae, videtur insula, ex qua pro ratione inundationis Nili, eius anni prouentum, per totam Aegyptum, certissima ratione, a pri-*

* Idcirco nempe, vt suspicor, locus ille dicebatur *adytos*. Vide §. 10.

** IOHANNES LEO AFRICANVS Descript. Africae Lib. VIII. pag. 697.

scis Aegyptiis adinuenta, colligunt. Insula vtcunque habitata. —— Alteram insulae partem domus ab aliis seiuncta occupat, in cuius medio fossa quadrangularis decem et octo cubitos profunda, per aquaeductum subterraneum, aquam ex Nilo porrigit. In fossae meditullio, columna totidem cubitis signata et diuisa spectatur. Descriptioni huic addo aliam a Viro illustrissimo profectam, qui vergente ad finem Seculo eodem XVI, Aegypti partes quasdam perlustrauit. Sunt vero haec eius verba: * *Cum Nilus exundat, e regione vrbis antiquae* (Cahirae) *fit insula, quam Mulchias, vel vt alii, Mechias appellant; quae dictiones mensuram significant, quod eo in loco stagnante Nilo, mensura aquae obseruetur.* Et quibusdam interpositis: *In extremitate dictae Insulae, parte superiori est amplum et elegans palatium —— vbi etiam est Moschea, in qua etiam est columna seu pyramis erecta, quam aqua per subterraneos conductus alluit, in qua notatur, quam celeriter aqua crescat et decrescat.* Sunt inter recentiores, qui nostra, aut patrum nostrorum memoria, columnam illam et ** accurate descripserunt, et illius quoque, non minus quam Templi, in quo erecta est, *** delineationes addiderunt. In eadem illa insula, in qua hodie ostenditur puteus mensurae Niliacae, auguror et olim extitisse celebre *Nilometrium* Memphiticum, et Templo Serapidis, quod illic stetisse opinor, credo successisse primo quidem Templum aliquod pietati Christianorum consecratum, huic vero post stabili-

* Peregrinatio Illustrissimi Principis RADZIVILII p. 163. Edit. Brunsb.

** VANSLEB Relation d' un Voiage fait en Egypte p. 64. &c.

*** PAVL LVCAS et MAILLET, vbi supra §. 4. not. *

ſtabilitam dominationem Saracenorum, Moſcheam Muhammedanam. In bello Saracenico, quo Aegyptus vi adacta, iugum Muhammedanorum ſubiit, vetus quod ibi erat *Nilometrium,* videtur a Barbaris, vſum eius nondum edoctis deſtructum, aut damno notabili affectum fuiſſe. Nam * *in inſulam hanc, cum appoſitis ſcalis expugnaretur Babylon* (e regione vrbis Memphis cis Nilum a Cambyſe quondam, aut etiam prius aedificata, vbi nunc ſita eſt Cahira vetus) *confugerat Macaucus, Aegyptiorum pro Heraclio Praefectus; atque ibi ex munito receptu, conditiones pacis, de quibus hiſtoria Saracenica, cum Amro pactus fuit.* Siue igitur in impetu Saracenorum in inſulam putei, puteus ipſe detrimentum paſſus fuerit inſigne, quod probabilitate non caret, ſiue vero Saraceni in ipſis dominationis ſuae primordiis, curam putei celeberrimi, et coniuncti cum eo Templi, Chriſtianis auferre nondum duxerint conſultum, certum eſt, eos aliud Nilometrium *Huluani,* ** (ita vocabatur pagus, duabus a Babylone paraſangis diſtans, Nilo ex alto imminens) aut conſtruxiſſe, aut vetus, quod ibi fuerat, ſibi vindicaſſe. Annis enim fere 76 aut 77 poſt, *** *ſcripſit Aſamas, collector Tributorum Aegypti, ad Suleimanum, filium Abdulmelici, Chalifam, atque indicauit ei, menſuram illam Nili, quae Huluani erat, collapſam eſſe: vnde illi praecepit vt menſura extrueretur in inſula illa, quae eſt inter fluuium Fuſtatae, et fluuium Gizae, et extruxit eam anno* 97 (nempe Hegirae, A. C. 716.) *eaque menſura illa eſt, qua hodie menſuratur.* Recte

Q 5 vero

* GOLIVS in notis ad Alfraganum (ex OSIOTHO, Scriptore Arabe) p. 156.

** GOLIVS, vbi ſupra p. 224. Vide tamen et RENAVDOTII hiſtor Patriarch. Alexand. p. 178.

*** ELMACINVS hiſtor. Saracen. p. 74.

vero doctissimus GOLIVS, quando historiam eandem ex Scriptoribus Arabicis refert, in haec verba scribit: * *Hoc Nilometrium, inter cetera alibi extructa, maximum et elegantissimum, primus ibidem* (in insula Ruda) *erexerat, vel INSTAVRAVERAT Vsama, filius Zeidi, Aegypti Quaestor.* Recte vir magnus, et historiae veteris egregie peritus obseruat, *Nilometrium Memphiticum*, in insula de qua diximus, ab Asama, vel Vsama, tantum fuisse *instauratum*, cum nimirum dirutum esset, aut saltem vetustate collapsum. Nam vti dixi, in eadem insula Nilometrium ante permulta Secula ab Aegyptiis constructum, et postea a Romanis in pretio habitum fuerat. Etiam ab illo tempore, huncce mensurae puteum, ab Aegypti incolis Muhammedanis, semel iterumque instauratum fuisse nouimus. Non ergo abs re colligo, temporibus antiquis, in eadem insula, et Templum fuisse *Serapidis*, et *puteum mensurae*, Deo huic consecratum.

Aliud ad probandam rem eandem argumentum adfertur.

§. 10. Aliud iam in mentem incidit argumentum, quod in re adeo obscura, non penitus contemnendum esse putem. Multis veterum testimoniis, ** vbi de *Apide* egimus, dedimus probatum, fuisse hanc communem Aegyptiorum persuasionem, Taurum huncce sacrum, vbi termino vitae, per leges Sacrorum constituto, superuixisset, aut mergi a Sacerdotibus, aut se ipsum mergere, *sacro* aliquo *fonte*. Quis sit *fons* ille *sacer*, vel, vti PLINIVS loquitur, *fons Sacerdotum*, nemo veterum dixit. Satis certo potius intelligitur, eum veteribus omnibus fuisse penitus ignotum. Nec e recentioribus quisquam, quantum mihi quidem liquet, noua luce accensa, illas veterum tenebras dispulit. *** Suspicatus

* Vbi supra p. 156. ** Libro hoc IV. cap. II. §. 10.
*** Loco modo cit. §. 11.

catus equidem ſum, Sacerdotes per *fontem* ſuum *ſacrum*, intellexiſſe puteum, ex eorum genere, qui hodienum in campis antiquae Mempheos deprehenduntur, per quos olim Aegyptii, cadauera et hominum et animantium, in cryptas ſubterraneas demittere conſueuerant. Neque coniecturae illi in vniuerſum etiamnum renuntio. Verum vbi nunc illius rei cogitatio me iterum ſubiit, veroſimilius mihi viſum eſt dicere, per *ſacrum* ſuum *fontem*, Sacerdotes intelligi voluiſſe *puteum menſurae Niloticae.* Omnes Scriptores latini veteres, et ex graecis plerique, *Nilometria* Aegyptiorum, ac ſigillatim Memphiticum, *puteorum* nomine deſignant, §. 4. Et re ipſa, vt verbis vtar * Scriptoris recentioris oppido laudati, *aedificium iſtud, quod* Mikias *vocant, nihil aliud eſt, quam* puteus, *vel turris figurae octangulae, conſtructa ad extremitatem inſulae, quam* Rudah *vocant, id eſt* hortum. *In medio huius turris, cuius area viginti circiter pedum eſt, cuiuſque fundus lapidibus accurate ſtratus, eiuſdem cenſetur altitudinis cum alueo Nili, erecta eſt columna, in qua lineis diuerſis, interualla tum pollicaria, tum cubitalia, cernuntur diſtincte notata ——— In latere huius putei, quod ad Nilum ſpectat, plura excauata ſunt foramina, per quae aqua fluuii intromittitur.* &c. Hunc vero Nili *puteum*, Sacerdotes non immerito vocare poterant *fontem.* Nam quemadmodum PAPIAS ait, ** *omnis puteus fons.* Et ſi veteribus credimus, aqua Nili viua, per ſubtiles meatus ſubterraneos ſeſe in *puteos* menſurae inſinuabat, §. 4, quod et recentiores quidam, ſecuti in eo, vt videtur, antiquos, de hodierno Nilometrio Cahiriano ſibi

* MAILLET Deſcription de l'Egypte To. I. p. 82.
** Vide MARTINII Lexicon Philol. artic. *Puteus*, vbi plura.

ſibi perſuaſerunt, §. 9. Neque vero difficilius fuerit, rationem reddere, ob quam *puteus* ille menſurae Memphiticus, *Sacer*, atque *Sacerdotalis*, dictus habituſque fuerit. Erat enim vere *ſacer*, Diis quippe, Nilum virtute ſua augentibus, ac omnium maxime *Serapidi* conſecratus. Erat porro profanis omnibus inacceſſus, et Sacerdotibus ipſis, nonniſi certa quadam anni tempeſtate patebat, §. 9. Et hunc ipſum locum intelligi puto a *Scholiaſte Germanici*, cuius haec verba * in ſuperioribus iam attuli. *Deducitur autem* (rex initiandus et inaugurandus cum Apide,) *a Sacerdote Iſidis*, (vel vt legi putabam *Apidis*) *in locum qui nominatur Adytos*, id eſt *profanis inacceſſus*, etſi non inuitus fatear, omnia in Aegypto Templa, ſaltem quae eſſent magnitudinis nonnihil amplioris, habuiſſe ſua *adyta*. Sed hic tamen ſubindicatur locus, qui ratione ſingulari diceretur *adytos*, vel *inacceſſus*. Credi igitur Sacerdotes volebant a populo, ſi rem acu tetigi, Apidem qui termino vitae per Sacerdotum praecepta ſibi conſtituto ſuperuixiſſet, mergi in puteo Nili, etſi id re ipſa factum non fuiſſe, ** ſuo loco monuerim. Videtur populus in Aegypto, cui indoles putei menſurae Niliacae, vtplurimum incognita erat, locutiones Sacerdotum de *Sacro fonte*, quo mergeretur Apis, non intellexiſſe, atque hinc factum eſſe crediderim, vt Sacerdotes ignorantia rudis Popelli abutentes, poſtea perhibuerint, *ſacrum fontem*, quo Tauri quondam diuini corpus mergi ac recondi ſoleret, omnibus ignotum, ſuae, Sacerdotum ſolorum cognitioni reſeruatum eſſe. Quorſum vero primitus Sacerdotes credi volebant, *Apidem* termino vitae ſuae ſuperſtitem, mergi in *puteo* Niliacae menſurae,

* Libro hoc IV. cap. II. §. 15.
** Supra capite II. Libri huius §. 11.

ſurae, cum tamen id re ipſa non fieret? Ratio illius rei, ſi ita ea ſe habet, atque ſuſpicor, mihi videtur euidens. Nam vbi Apis terminum vitae, legibus Sacerdotalibus definitum non attigiſſet, morteque naturali ſublatus eſſet, ſolenni pompa, * naui deferebatur in Templum Serapidis, vbi *puteum* quoque menſurae Niliacae conſtructum fuiſſe auguror. Credi igitur volebant, idem illud fieri etiam, quando Taurus ſacer, termino decreto ſuperuiuens, morte violenta e medio ſublatus eſſet, niſi quod praeterea fingerent, corpus Apidis tum ſine omni Pompa, clam eo deferri, et non in Templo Serapidis reponi; verum in *puteo* menſurae Niliacae mergi. Hoc opinor, Sacerdotes credi a vulgo initio voluiſſe. Verum cum illa traditio in alienum ſenſum ab indocta plebe detorta eſſet, Sacerdotes hunc eius errorem non corrigere, ſatius exiſtimarunt.

Interpretatio nominis Serapis, ex lingua Aegyptiaca, a Plutarcho ſuppeditata examinatur.

§. 11. Omnia quae hucuſque diſputauimus, interpretatio nominis Aegyptiaci *Serapis*, ex patrio gentis illius ſermone depromta, egregie confirmabit. Quam incommode, ne dicam inepte, Graeci plerique nomen iſtud explicare in more habeant, ex iis poteſt intelligi, ** quae de *Serapide coeleſti* diſſerui, quaeque hoc loco recoquere nollem. Dixi etiam ibidem, PLVTARCHVM aliquam tradere nominis illius etymologiam, ex genuino Aegyptiorum ſermone mutuo ſumtam; ſed accuratius illius examen in hocce caput reieci. Scribit enim auctor laudatus, in libro *de Iſ. et Oſir.* p. 362. in haec verba: Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν Αἰγύπτιόν ἐστι τοὔνομα τοῦ Σαράπιδος, εὐφροσύνην αὐτὸ δηλοῦν οἴομαι καὶ χαρμοσύνην, τεκμαιρόμενος, ὅτι τὴν ἑορτὴν Αἰγύπτιοι τὰ χαρμόσυνα σαίρει καλοῦσιν. *Ego autem, ſiquidem Aegyptia*

* Supra cap. II. §. 12.
** Lib. II. cap. V. §. 8.

Aegyptia vox est Sarapis, gaudium ea et laetitiam significari censeo: hoc adductus argumento, quod festum diem et hilaritatem Sairi appellent Aegyptii. Primo igitur auctor hicce nos docet Aegyptios festum diem vocare σαίρει, vbi malim scribere, σαιρι, certe hoc vocem Aegyptiacam plene et distincte exprimit. Etenim Aegyptiis, *festum*, ἑορτὴ, semper dicitur ϣⲁⲓ, *Sai.* Matth. XXVI. 5. Luc. II. 42. Ioh. V. 1. Inde formatur compositum ⲉⲣ-ϣⲁⲓ, *Er-sai*, id est *facere festum*, vel *celebrare festum*, et quod plane idem est, ϣⲁⲓ-ⲓⲣⲓ, *Sai-iri.* Prius legitur in versione Coptica Leuit. XXIII. 41. 1 Cor. V. 8. et in versione Psalmorum, manu exarata, saepius. Posterius autem non minus analogice et secundum regulas linguae Copticae grammaticas formatum est atque prius. Σαϊρι igitur proprie significat *festum celebrare*, vel etiam, *hilariter viuere tanquam in festo.* Memini virum in his rebus mirabiliter acutum, valdeque exercitatum, B. LA CROZIVM, cum ante annos plus quam triginta, super illo PLVTARCHI loco sermones conferremus, id ipsum quoque obseruasse. Et certe sermonis Coptici bene gnarus, anceps haerere hic non poterit. Addit PLVTARCHVS, voce Σαιρι Aegyptios etiam designare τὰ χαρμόσυνα, *hilaritatem*, quod de ipsa Festi in honorem Deorum celebratione intelligi potest, quia Festa hilariter et cum testificatione gaudii transigere populis omnibus semper moris fuit. Possunt igitur τὰ χαρμόσυνα idem significare, quod ἑορτὴ, *festum.* Sic apud GREGORIVM NAZIANZENVM * in Oratione *de Baptismo* init. Τὰ χαρμόσυνα τῆς σωτηρίας significant *laetum festum salutis*, vel *celebrationem memoriae salutis.* Verum τὰ χαρμό-

* Orat. XL. in Opp. To. I. p. 637.

χαρμόσυνα adhibentur etiam de laetitia, quae diebus feſtis, in honorem Deorum inſtitutis, demonſtratur quidem; ſed dum indulgetur epulis lautioribus, choreis, omniſque generis voluptati carnali. Ita HERODOTVS Lib. III. cap. 27. de Aegyptiis commemorat, quod reperto Apide, *εἵματα ἐφόρεον τὰ κάλλιστα, καὶ ἦσαν ἐν θαλίῃσιν*, *veſtimenta geſſerint pulcherrima, et continuo conuiuiis opiparis operam dederint.* Paulo poſt vero id ipſum vocat *χαρμόσυνα ποιέειν*, *eſſe in gaudiis.* Videntur Copti hoc proprie dixiſſe *σαϊρι*, ϣⲁⲓⲣⲓ. Indeque eſſe autumo, quod concubitus inprimis inordinati, (*κοιται*,) eo nomine deſignentur, Numer. XXXI. 17. 35. Rom. IX. 10. ac praecipue XIII. 13, vbi Apoſtolus *κώμους, μέθας, κοίτας*, et *ἀσελγείας* coniungit, quae in pleriſque gentilium feſtis obſeruari poterant. Haec igitur interpretatio, aliquam linguae veteris Aegyptiorum peritiam prodit; ſed rei tamen non ſatisfacit. Nam 1. non video, cur tale nomen Serapidi prae aliis Diis ab Aegyptiis imponendum fuerit, cum neminem fugiat, etiam alios gentis huius Deos, Feſtis in eorum honorem hilariter celebratis, coli conſueuiſſe. 2. Haec originatio, ſi vel a ſcopo non plane aberraret, partem tantum nominis *Serapis*, non integrum nomen explicaret. Mittamus igitur hanc interpretationem, quam ſane veteres Aegyptiorum Theologi approbare ſuffragio ſuo nunquam potuiſſent.

§. 12. Poſtquam et ego nomen iſtud ab omni parte verſaui, et diligenter excuſſi, deprehendi vocem *Serapis* non melius exponi vertique poſſe, quam *columnam, in qua gradus Nili adſcendentis numerantur.* Capite ſuperiori II, monuimus lectorem, ⲎⲠⲒ, *Api*, Aegyptiis ſignificare *numerum* et *menſuram.* ⳬⲎⲢ vero, *Dſer*, vel *Ser*, aut etiam *Sar*,

Noſtra nominis huius interpretatio proponitur.

Sar, eſt aliquid attente et accurate *ſpeculari*, vnde ⲠⲒ-ϪⲎⲢ, lingua illa dicitur κατάσκοπος, *ſpeculator*, *explorator*. Vide Geneſ. XLII. 9. 14. 16. Hebr. XI. 31. Eſſet igitur ϪⲎⲢ-ⲎⲠⲒ, *Sar-api*, talis *columna*, in qua *gradus Nili* adſcendentis accurate diſtingui et *explorari poſſunt*. Reſpondet voci huic Aegyptiacae, Νειλοσκοπεῖον DIODORI, ſic enim is *columnam menſionis* Memphiticam appellat p. 33. Poſſum et aliam ſuppeditare originationem, quae, vt verum fatear, mihi etiam magis probatur. Nam ϪⲎⲢⲒ, *Sari*, ſermone Niligenarum deſignat ϛήλην, *columnam*, Exod. XXIII. 24. Vnde conſequitur, ϪⲎⲢⲒ-ⲎⲠⲒ, *Sari-api*, Aegyptiorum lingua ſignificaſſe *columnam menſionis*, vel *numerationis*, in qua ſpectatores gradus Nili adſcendentis *numerare* et *metiri* potuerint. Id hodieque Arabibus, eorum *Mikias*, id eſt *columna menſionis* ſignificat. Eſtque admodum veroſimile, Arabes antiquum columnae huius nomen retinuiſſe, illudque in ſermonem ſuum patrium conuertiſſe. Sic igitur *Serapis*, vel *Sarapis*, primitus non fuiſſet niſi nomen columnae, quae gradus maiores minoreſque Nili adſcendentis oſtendebat, vt numerari poſſent. Non mediocriter originatio haec ex eo iuuatur ac illuſtratur, quod * locus, vbi olim *Serapis* Memphiticus colebatur, *Sinopium* dictus fuerit, vnde ** ſecundum quoſdam, DIONYSIVS *Periegetes*, eum *Iouem Sinopiten* nuncupauit. Eadem de cauſa *** Pſeudo-CALLISTHENES Deum hunc vocat *inuiſibilem*

* EVSTATHIVS in Dionyſium Periegeten v. 255. Verba eius attuli §. 2.

** EVSTATHIVS loc. cit.

*** Vide ſupra Lib. II. cap. V. §. 5. 7.

bilem in Sinopio. Coniicio hinc, aedificium illud, in quo *Serapis*, id est *columna mensurae* erat constructa, Aegyptiace dictum fuisse *Sinopium.* Idque nomen rem de qua loquimur, eleganter et examussim exprimit. Etenim ϬⲒ-Ⲛ-ⲎⲠⲒ, *Si-n-api*, vel quod plane idem significat, ϬⲒ-Ⲛ-ⲰⲠⲒ, *Si-n-opi*, Aegyptiorum sermone significat *numerum inire*, *numerum capere*, vel *numerare*. Leuit. XV. 13. 28. Numer. III. 40. XXXI. 5. et saepe in Psalmis. Patet hinc, *Sinopi*, et addita terminatione graeca Σινώπιον, *Sinopium*, designare *locum*, vel *aedificium*, *in quo aliquid numeratur*, aut *locum*, *qui est numerationi vel mensioni destinatus.* Nempe *puteum*, * quem Arabes hodie vocant *atrium mensurae*, Aegyptii olim dicebant *Sinopi*, *columnam* vero in puteo, qui gradus ostendebat, *Sariapi.* An non haec secum conspirant, seque mutuo illustrant?

Quomodo ex vno Serapide, successu temporis, duplex enatus fuerit.

§. 13. Ex his, quae exposuimus, ratione omnibus perspicua colligere licet, quamobrem *Serapis* Aegyptiorum, primitus ἀόρατος, *inuisibilis* dictus fuerit. Nimirum *Serapis* primo quidem nihil aliud fuit, quam *columna mensurae Niliacae.* Postquam vero *cubitus Nili* portatilis, ex Aede *Apidis*, in *Sinopium* siue *atrium mensurae* esset reductus §. 8, atrium illud occludebatur, et *Serapis*, siue *columna mensurae*, ab illo tempore, spatio mensium octo, omnibus plane erat *inuisibilis*, et inaccessus. Procedente tempore, vt videtur, placuit Sacerdotibus, vt *Nilometrio* suo, vel *Serapi*, praeficeretur Numen aliquod peculiare, in cuius honorem Templum erexerunt, idque puteo adiunxerunt, qui mos postea semper, in hodiernum vsque diem, seruatus est. Numini huic indiderunt ipsius *Nilometrii* nomen,

* GAVLMINIVS ad vitam Mosis Lib. I. cap. X. p. 247.

nomen, aut *Nilometrium* ipſum, ſiue *columnam menſurae* nominibus et honoribus diuinis, Templo etiam et cultu condecorarunt, quod a conſuetudinibus hominum illius aeui plane non abhorrere, ſatis teſtantur, quae viri eruditi, et eorum exempla * nos quoque ſecuti, de originibus idololatriae, primisque inter mortales ſymbolis ſignisque memorialibus naturae Diuinae, obſeruauimus. Quoniam vero per idem fere tempus, quo *Nilometrium* et *cubitum Niliacum* videre nemini licebat, Sol quoque hemiſphaerio noſtro derelicto, in hemiſphaerium inferius concedit, eoque abſente Nilus deficit, hoc autem in primordio veris, ad hemiſphaerium noſtrum redeunte, aliqua incrementi Niliaci praeludia obſeruari creduntur, nomen *Serapis* et *inuiſibilis* etiam ad *Solem* relatum eſt, nam ſub hoc nomine eum quondam a priſcis Aegypti incolis ritibus religioſis cultum fuiſſe, pluribus Libro II. cap. V. expoſuimus. Sic ergo ex vno duo euaſere *Serapides*, *coeleſtis* alter, alter *Niloticus*, qui poſtremus tamen priorem tempore, vt opinor, anteceſſit.

* in *Prolegomenis* §. 34.

CAPVT

* *

CAPVT IV.

De Mneuide Tauro Sacro Heliopolitano, et Onuphi Tauro Sacro Hermunthite.

De origine cultus, quem Aegyptii bobus vaccisque sacris exhibuerunt. §. 1. Inter Tauros sacros, post Apidem praecipuis honoribus fruitus est Mneuis, etsi cultus eius successu temporis paulatim negligeretur, et vilesceret. §. 2. Mneuis singulari ratione sacer erat Soli, quod testimoniis, rationibusque pluribus, probatur. §. 3. Notae Mneuidis, quae eum a bobus gregariis distinguerent. §. 4. Mneuidis cultus in Aegypto valde antiquus fuit, ipsiusque Apidis cultu antiquior. §. 5. Interpretatio nominis Mneuis, ex auito Aegyptiorum sermone tentatur. §. 6. Inter Tauros Aegyptiorum sacros, tertius est Onuphis Hermunthi cultus. Traditiones de eo veterum adferuntur. §. 7. Tauri huius sacri Hermunthitae nomen ex lingua Aegyptiorum exponitur. §. 8.

§. 1.

De origine cultus, quem Aegyptii bobus vaccisque sacris exhibuerunt.

Absolutis iam iis, quae de *Apide*, boue Memphitarum sacro, et *Serapide Nilotico* dicenda esse putaui, transeundum mihi nunc est, ad tauros alios, quos Aegyptiorum religio consecrauit, ac Deorum instar venerari iussit. Habuerunt enim Aegyptii plures boues, a se inuicem diuersos, et diuersis quoque nominibus insignitos, quos dignati sunt honoribus diuinis, populisque adorandos proposuerunt. Est autem certum, multisque indiciis ac argumentis testatum animal hoc generis tum masculini, tum foeminini, Aegyptiis singulari in pretio, atque sanctum inprimis habitum fuisse. De origine

 cul-

cultus, animali huic ab Aegyptiis oblati, variae extant veterum ſententiae, quas hic omnes non excutio. Plerique exiſtimant, Aegyptios perſpecta vtilitate ingenti, quae ex hoc animali in terram hominesque redundat, diuinos in illud honores conferre, aequum duxiſſe. * *Bouem*, inquiunt, *in Deos referebant Aegyptii, quoniam per ipſum exercentes agriculturam, victum ſibi parabant.* Idque omni veriſimilitudinis ſpecie deſtitutum non eſſet, ſi ſolis bobus diuinos honores detuliſſent Aegyptii. Scimus enim, bouem aratorem, apud omnes gentes ſanctum olim inuiolabilemque habitum fuiſſe. In quo argumento, ne prolixiorem me eſſe oporteat, otia mihi fecit BOCHARTVS in *Hierozoico* Part. I. Lib. II. cap. XXXIII. Illis quae vir ſummus eo loco attulit, haec tantum addo, ex *Scholiaſte Arati* in *Phaenomena* p. 19. Edit. Oxon. Οἱ ἀρχαῖοι ἐφύλαττον τοὺς ἐργάτας βοῦς καθιερεύειν. διὸ καὶ Ὅμηρός φησι, βοῦν

** Ἀδμήτην, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ.

Ἀσεβὲς γὰρ ἐδόκει τὸν ἀρότην σφάξαι. πρῶτοι δὲ Ἀθηναῖοι ἐγεύσαντο τῶν τοιούτων βοῶν. *Veteres ſollicite cauebant, ne boues aratores ad ſacrificia adhiberentur. Vnde et Homerus ait de boue, vel vacca ſacrificanda*

Indomitam quam nondum ſub iugum duxit vir.

Impium enim ducebatur, boues aratores iugulare. Omnium primi vero Athenienſes huiusmodi bobus veſci ſuſtinuerunt. Verum enim vero, cum praeter boues, Aegyptii alia etiam animalia, et tantum non omnia ad pares euexerint honores, cum in his locum etiam fecerint noxiis valde et damnoſis, Leonibus,

* PALLADIVS in *hiſtoria Lauſiaca* cap. LI. Adde DIODORVM *Siculum* p. 77. 79.
** Il. K. 293. Odyſſ. Γ. 383.

nibus, lupis, ſimiis, crocodilis, ſerpentibus, muribus araneis, et huius generis pluribus, ſatis apparet, eos rationibus longe aliis permotos, hiſce animantibus diuinitatem tribuiſſe. Arbitrantur alii, honorem hunc boui detuliſſe Aegyptios, ob formam et praeſtantiam corporis, quam * veteres multis laudibus extulerunt. Et ferebatur ſane apud Aegyptios vetus traditio ſacerdotalis ac Prophetica, non paſſim nota, ** *quod rex Aegyptiorum* *** *Menes, cum inquireret, quodnam potiſſimum animal eſſet colendum, Taurum praetulerit, eo quod illum omnium formoſiſſimum eſſe iudicaret.* Alii iudicium tale de ingenti vtilitate bouis tribuunt † *Cephreni*, regi ſuperioris Aegypti, Moſisque noſtri aequali. Verum vt intelligatur, quam parum et iſthaec ſententia ſoliditatis habeat, ea quae de cultu animalium apud Aegyptios, in genere modo obſeruabamus, hic repetenda tantum erunt. Mitto aliorum ſententias non magis certas, aut quibus multum ſubeſt obſcuritatis impeditae et perplexae, vnico hoc nunc contentus, quod multorum nititur teſtimoniis diſertis, quodque res ipſa aperte loquitur, priſcos Aegyptiorum Sapientes, Diis ſuis talia conſecraſſe animalia, quae illorum aliquas proprietates, tanquam in tenui imagine adumbrarent, vt aliquo ſenſu dici poſſent, †† viuae diuinitatis imagines. Tale quid etiam in Tauris ſuis ſacris, ac ſigillatim *Mneuide*, ac *Onuphi*, de quibus nunc mihi agendum, aut obſeruauerant Sacerdotes, aut certe obſeruaſſe videri volebant, quod ex ſequentibus capite hoc patebit.

* Vide VARRONIS de Re Ruſt. Lib. II. cap. V.
** AELIANVS de Anim. Lib. XI. cap. X.
*** Quidam pro *Menes* habent *Mneuin;* ſed perperam.
† ARTAPANVS apud EVSEBIVM Praepar. Euang. Lib. IX. c. 27.
†† Vide *Prolegomena* noſtra §. 35.

Quae vero prima et genuina ſuperſtitionis huius origo in Aegypto fuerit, id me hucuſque ignoraſſe, candide fateor.

Inter Tauros ſacros, poſt Apidem, praecipuos honores adeptus eſt Mneuis, etſi ſucceſſu temporis, cultus eius paulatim negligeretur et euileſceret.

§. 2. Inter Tauros, quos religio Aegyptiorum populo ſacros eſſe iuſſit, primum locum, non tempore quidem; ſed honore et celebritate, *Apis* Memphi cultus, obtinuit, quod ex iis, quae cap. II. Libri huius, prolixe congeſſimus, ac diſſeruimus, abunde intelligitur. Secundus ab hoc fuit *Mneuis*, Heliopoli quondam impenſe cultus, ordine temporis *Apide* prior, ſicuti cenſeo, et huic etiam dignitate par ſemper habitus, etſi cultum eius, labente tempore, a priſtino ſplendore ſemper magis defeciſſe, certum ſit, dum viciſſim honor illi exhibitus, eundo creuerit. Veteres vbi eorum mentionem faciunt, eos ſic coniungere ſolent, tanquam in eadem apud Aegyptios exiſtimatione fuerint, honoribusque iiſdem, ac eodem prorſus cultu fruiti eſſent. *Tauri ſacri*, inquit * DIODORVS, *tum qui Apis, tum qui Mneuis vocatur, vt Oſiridi dicati ſint, et pro Diis colantur, apud vniuerſos promiſcue Aegyptios ſancitum eſt.* Quibus gemina fere ſunt haec AMMIANI: ** *Inter animalia, antiquis obſeruationibus conſecrata, Mneuis et Apis ſunt notiora: Mneuis Soli ſacratur, ſuper quo nihil dicitur memorabile, ſequens Lunae.* Quod auctor iſte, diligens ceteroquin et accuratus, hic ſcribit, *ſuper Mneuide nihil dici memorabile*, id, quod modo dicebam, confirmat, cultum Mneuidis ſenſim defeciſſe, et ab Aegyptiis neglectum fuiſſe, ideoque in res ad eum ſpectantes, obliuione paulatim obliteratas, paucos inquiſiuiſſe. Exemplo ſit, quod de notis ac inſignibus, in tauro vtroque requiſitis, quibus a gregariis poſſent diſcerni, veteres referre ſolent. Notas

* Lib. I. p. 19.
** Lib. XXII. p. 245.

Notas enim, quae in *Apide* adesse debebant, * distincte et a Scriptoribus permultis recensentur. Sed notas, quas in *Mneuide* ostentabant Sacerdotes Heliopolitani, Scriptores silentio praeterire solent, et est inter eos vix vnus aut alter, qui earum, vel paucis tantum, meminisse operae pretium duxerit. AELIANVS, ** qui in congerendis insignibus characteribusque *Apidis* multus et vere nimius est, notas *Mneuidis* commemorare dedignatus omnino est. *** *Dicunt Aegyptii*, inquit ille, *et Mneuidi esse suum proprium insigne, quo intelligatur esse genuinus, Solique charus. Verum qualenam illud sit, dicat alius.*

§. 3. Vidimus §. 2, veteres quosdam hoc inter *Apidem* et *Mneuidem* obseruare discrimen, quod prior Lunae, posterior Soli consecratus esset. Ita DIODORVS et AMMIANVS, quorum verba attulimus. Accedat AELIANI auctoritas, cuius haec sunt verba: **** Μνεῦιν βȣ̃ν Ἀιγύπτιοι ἡλίȣ φασιν ἱερόν· ἐπεὶ τόν γε Ἄπιν ἀνάθημα εἶναι Σελήνῃ λέγȣσιν. *Mneuin bouem Soli sacrum perhibent Aegyptii, vt Apim Lunae.* Eundem ad modum PORPHYRIVS adfirmat: † *Soli quidem atque Lunae boues consecrarunt* Aegyptii, *qui Soli sacer est Heliopoli, dicitur Mneuis — quem vero Lunae dicarunt, Apim nominant.* Et SVIDAS in voce Μέμφις. Τȣ̃τον (Ἄπιν) Ἀιγύπτιοι τιμῶσι σελήνῃ, καὶ ἱερὸς ἦν ὅδε ὁ βȣ̃ς τῆς σελήνης, ὥσπερ ὁ †† Μνεῦις τȣ̃ ἡλίȣ. *Apin Aegyptii dicarunt Lunae, eratque is Lunae sacer,*

Mneuis singulari ratione sacer erat Soli.

* Vide supra Libri huius cap. II. §. 5.
** De Animal. Lib. XI. cap. X.
*** Idem Lib. eodem cap. XI.
**** de Animal. Lib. XI. c. XI.
† Apud EVSEBIVM Praeparat. Euang. Lib. III. c. XIII.
†† Ita LEOPARDVS et alii legendum esse, dudum viderunt.

facer, ficut Mneuis Soli. Sed haec veterum dicta non fine aliqua cautione accipi debent. Si enim id, quod de Theologia Aegyptiorum circa *Apim* et *Mneuin* referunt, fenfum iftum habeat, *Mneuin* Soli tantum, et vice verfa *Apim* Lunae tantum facros effe, tum euidenter a veritate aberrat. Nam de *Apide* non nego quidem, eum Lunae peculiari ratione dicatum et confecratum fuiffe; at non minus eundem Soli quoque facrum habitum fuiffe contendo, idque * fuo loco, teftimoniis idoneis, ac additis etiam rationibus, ex ipfa re petitis, euici. De *Mneui*, fateor, dubium fupereffe nullum poteft. Ille *Soli* tantum erat confecratus, et, vt mihi perfuadeo, primitus imago Solis viua et fancta habebatur. Ad teftimonia, id clare docentia, quae §. hoc, et fuperiori in medium prolata funt, poffum et hocce adiungere MACROBII, ex Saturnal. Lib. I. cap. XXI. *Taurum vero ad Solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus oftendit: vel quia apud Heliopolin taurum Soli confecratum, quem ** Mneuin cognominant, maxime colunt; vel quia bos Apis in ciuitate Memphi Solis inftar excipitur.* Aliud pro adftruenda re eadem argumentum, capi poteft ex nomine vrbis, quae cultui Tauri huius facri deftinata erat, *Heliopoli*, id eft *Solis vrbe. Mneuis* ergo illius vrbis Numen tutelare facrofanctum, iam fic non poteft non videri Soli confecratum. Addo, Numini huic, non tantum in *vrbe Solis*, vel *Heliopoli;* fed in *Templo* etiam *Solis*, facra feciffe Aegyptios. Nam tefte PLINIO, Lib. XXXVI. cap. 8. Rameftes Rex obelifcum pofuit, *vbi fuit Mneuidis regia.* Illum vero ftetiffe in *Templo Solis*, fubinnuit AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XVII. p. 100. Vel

* Libri huius IV. cap. II. §. 3. et 18.

** Ita loco hoc legendum effe, viri doctiffimi, iam dudum monuerunt.

Vel ſi PLINIVS per *regiam Mneuidis* ipſam vrbem *Heliopolin* intellexerit, quod ex lectoribus vni vel alteri in mentem venire poſſet, id ſententiam meam tanto magis confirmaret, firmiusque roboraret. Ipſum quoque *Mneuis* nomen Aegyptiacum, nouum mihi argumentum ſuppeditat. Sed de eo plura mox dicemus.

De notis, quae Mneuidem a bobus gregariis diſtinguebant.

§. 4. Etſi veteres notarum et ſignorum, quibus *Mneuis* Heliopolitanus, a gregariis bobus illico dignoſci potuerit, mentionem faciant parciorem, ſunt tamen quaedam ab illis obſeruata, quae et a nobis hic commemorabuntur. Eſt vero animaduerſione dignum, veteres illas ad Solem referre, et ex illis argumentum capere ſolere, quod Taurus ille Soli conſecratus eſſet. Singularem in eo nigredinem obſeruat PLVTARCHVS de Iſ. et Oſir. p. 364. Ὁ δὲ ἐν Ἡλίȣ πόλει τρεφόμενος βȣ̃ς, ὃν Μνεῦιν καλȣ̃σιν, μέλας ἐςὶ, καὶ δευτέρας ἔχει τιμὰς μετὰ τὸν Ἆπιν. *Bos vero ille, quem Heliopoli alunt, dictus Mneuis, valde niger eſt, et ſecundos ab Apide honores ſortitus eſt.* In Apide quidem veteres pariter * nigredinem notant, verum albedine mixtam, ita vt luci tenebrae eſſent interſperſae. Atque ita rem omnino ſe habuiſſe, docet nos *Tabulae Bembinae* inſpectio. *Mneuin* vero Heliopolitanum auguror, aut in vniuerſum, aut ſaltem maxima ex parte nigrum fuiſſe, etſi me effigiem illius vſpiam vidiſſe, meminiſſe nequeam. ** PIGNORIVS quidem credere nos iubet, bouem illum, qui *Tabulae Bembinae* Segmentum ſecundum claudit, eſſe *Mneuidem;* verum ſine dubio fallitur. Vterque ille bos, et qui Segmentum ſecundum inchoat, et qui illud claudit, non eſt niſi vnus idemque *Apis*, quod attenta Tabulae contem-

* Vide ſupra Lib. hoc cap. II. §. 5.
** *Expoſit. Tabulae Iſiacae* p. 48. *Edit. Amſt.*

platio vnicuique illico et facile perſuadebit. In principio Segmenti ſecundi, Apis nobis obuertit latus dextrum, in quo veteres collocant ſignum Lunae corniculantis, quod ea de cauſa hic apparet; non vero in fine, quia illic oculis noſtris latus ſiniſtrum obiicitur. In priori *Apidis* imagine conſpicitur *cantharus*, propter euidentem rationem, quam * alibi explicuimus. Quia vero in poſteriori imagine ratio illa deficit, cantharum quoque abeſſe videmus. Ad rem vt redeamus, idem illud nigredinis in Mneuide ſignum, de quo PLVTARCHVM loqui intelleximus, obſeruat etiam PORPHYRIVS, qui ad illud aliud praeterea addit: ** *Qui Soli apud Heliopolin ſacer eſt Taurus, Mneuis nomine, boues alios magnitudine ſuperat, idemque magnopere niger eſt, eo potiſſimum, quod vehementior et aſſiduus Solis ardor, nigrorem corporibus humanis adferre ſoleat. Praeterea praeter aliorum boum naturam, caudae totiusque corporis pilos ſurſum verſus reiectos habet, quemadmodum Sol contrarium Polo curſum inſtituit.* Hanc pilorum indolem inuſitatam, etiam in *Onuphi*, Tauro Hermunthite, veteres animaduertunt, qua de re mox. Pergit vero de *Mneuide* auctor idem et hoc obſeruare. *Teſticulos habet praegrandes, quod rei venereae cupiditas vi caloris excitetur, ipſeque adeo Sol naturam inſeminare dicatur.* Haec inter Aegyptios de *Mneuide* vulgo iactabantur. Verum STRABO, vir in iudicando acer et ſagax, traditiunculas huius generis contemſiſſe videtur. Is enim de *Mneuide* agens, quem ipſe viderat, nil niſi hoc commemoratu dignum exiſtimauit. *** *In Praefectura Heliopolitana eſt Solis vrbs, aggeri maximo impoſita. Habet ea Solis*

* Supra cap. II. §. 22.

** Apud EVSEBIVM Praepar. Ev. Lib. III. cap. XIII.

*** Lib. XVII. p. 553. fin.

*lis Templum, et Mneuin bouem, qui * in ſepto quodam nutritur, et ab Heliopolitanis pro Deo habetur, quemadmodum et Apis a Memphitis.*

§. 5. Si traditionibus quibusdam Aegyptiorum fidem adhibeamus, cultus Mneuidis in Aegypto fuit longe antiquiſſimus, et vna cum cultu Apidis, aut ** regnante *Caeacho* vel *Choo*, aut ſi rationem habemus *** traditionis alicuius inter Aegyptios Propheticae, ſub regno *Menis*, quem **** Scriptores meliores omnes primum Aegypti regem perhibent, iam introductus. Verum rationes magni momenti obſtare, quo minus traditiones huius farinae, tanquam veras admittere poſſimus, idoneis, vt credo, argumentis † in ſuperioribus probatum dedi. Id vero non modo libenter concedo, verum etiam bonis argumentis aſſeri poſſe †† affirmaui, cultum Mneuidis, exitum Iſraëlitarum ex Aegypto, ipſiusque adeo Moſis aetatem anteuertere. Quae, ſi ita ſe habent, vti mihi quidem certo perſuaſum eſt, argumentum nobis ſubminiſtrant maxime euidens, fieri non potuiſſe, vt *Mneuidis* cultus, in honorem atque memoriam Moſis, magni Legislatoris Iudaeorum inſtitutus fuerit, quaſi ſcilicet huius gentis Iudaicae Principis ac Liberatoris, memoria tam chara et venerabilis potuiſſet eſſe Aegyptiis, ac ſigillatim eorum Sacerdotibus Sacrorumque Antiſtitibus, vt eum Deorum ſuorum choro adderent, quod ſane ††† viris doctis-

Cultus Mneuidis in Aegypto, valde antiquus fuit, ipſiusque Apidis cultu antiquior.

* Vox graeca σηκὸς poteſt etiam *delubrum*, vel *Sacellum* ſignificare.

** Vide Libri huius cap. II. §. 16.

*** AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. X.

**** La *Chronologie* de Mr. DES VIGNOLES Tom. II. p. 766.

† Vide Libri huius cap. II. §. 16.

†† Ibidem §. 15.

††† Vide prae ceteris HVETII Demonſtrat. Euang. Prop. IV. cap. IV. §. 4.

doctiſſimis in mentem veniſſe, ſatis mirari nequeo. Cultus igitur *Mneuidis*, ſi verum aſſecutus ſum, *Apidis* cultu multo prior extitit; verum hic, vbi primum in Aegypto ſtabilitus fuit, priorem paulatim pepulit, locoque primo, quem antea habuerat, ſenſim deturbauit, ita vt deinceps * *honorem ab Apide adeptus* tantum *ſit ſecundum.* Maximum vero Dei huius et exiſtimatio et cultus detrimentum ſenſit, poſtquam Cambyſes occupata Aegypto, in pleraque regni huius Templa, infeſto igne ferroque ſaeuiit. Hanc enim eius crudelitatem Templum Heliopolitanum experiri quoque debuit. Et quamuis regia Ptolemaeorum munificentia, pleraque illa Templa, ſucceſſu temporis ſplendori priſtino reſtituta fuerint pari tamen felicitate frui Templo Heliopolitano non licuit. STRABO enim ſuo etiamnum tempore, triſtia ſigna furoris, quo percitus fuerat Cambyſes, in illo Templo animaduertit, eaque de re ita teſtatur: ** *Nunc omnino Heliopolis deſerta eſt: habet autem peruetuſtum Templum, Aegyptio more ſtructum, quod multis manifeſtis indiciis, Cambyſis inſaniam ac ſacrilegia demonſtrat, qui Templa partim igni, partim ferro deuaſtauit, mutilans, exſcindens, comburens, quemadmodum et Obeliſcos.* Ab illo igitur tempore, Sacra Heliopolitarum, ac *Mneuidis* ſigillatim, priſtinam dignitatem ac exiſtimationem ſic amiſerunt, vt ſola fere eorum memoria ſupereſſet.

Interpretatio nominis Mneuis ex auito Aegyptiorum ſermone tentatur.

§. 6. Antequam autem ad alia pergamus, more conſueto, tentemus etiam nominis huius *Mneuis* interpretationem etymologicam. Graeci, qui nomina peregrina, aut ad typum graecanicum contorquere, aut ſaltem in pronuntiando et ſcribendo, aliquam euphoniae rationem habere ſolent, nomen hoc

* PLVTARCHVS de Iſide p. 364.
** Lib. XVII. p. 553.

hoc noſtrum ſcribunt Μνεῦϊς, et in caſu quarto Μνεῦϊν. Hoc vltimum Μνεῦϊν ad typum vere Copticum, proxime accedere arbitror. Inde Graeci, vt opinor, caſum formarunt primum Μνεῦϊς. Si bene diuinaui, literis Copticis id ſic exprimendum eſſet, ⲘⲚⲞⲨⲞⲈⲒⲚ, *Mnuoein*, vel ⲘⲚⲞⲈⲒⲚ, *Mnoein.* Ex eo Graeci ſcribendo et pronuntiando confecerunt ſuum Μνεῦϊν. * Dicitur nempe ⲞⲨⲞⲈⲒⲚ, *U-o-ein*, vel ⲞⲈⲒⲚ, *o-ein*, additoque praefixo conſueto, Ⲛ, ⲚⲞⲈⲒⲚ, *lux*, eademque voce deſignatur etiam *Sol.* Hinc igitur eſt, quod vrbs Aegypti peruetuſta, quam incolae lingua auita dixerunt ⲞⲈⲒⲚ, Hebraei vero ſcribere ſolent און, a graecis interpretibus vertatur Ἡλιόπολις, id eſt *vrbs Solis.* Accedente autem nouo praefixo Ⲙ, nomen illud induit naturam adiectiui, poteſtque ⲘⲚⲞⲈⲒⲚ commode reddi *Onienſis*, vel *qui ad vrbem On pertinet*, aut *qui One eſt conſecratus.* Sed poteſt illa vox etiam non minus commode exponi *conſecratus Soli.* Sic igitur Μνεῦϊς, vt Graeci ſcribunt, deſignaret *Taurum Onienſem*, vel *Heliopolitanum.* Et hoc nomine ſaepe a veteribus deſignatur *Mneuis*, vt eo diſtinguatur ab Apide, boue *Memphitico*, et ab *Onuphi*, Tauro *Hermunthite.* Aut etiam Μνεῦϊς ſignificabit *Taurum Soli dedicatum* et *conſecratum*, cuius denominationis ratio, ex ſupra dictis peti facillime poterit. Et hanc quidem interpretationem priori libenter praetulerim. Etenim quo tempore *Mneuidem* ad honores diuinos euehere placuit, alii tauri, quae mea eſt ſententia, religione Aegyptiorum nondum erant conſecrati, nec Memphiticus *Apis*, nec *Onuphis* Hermunthites, vt proinde diſtinctione aliqua opus nondum eſſet. Quod ſi

* Vide *Panthei* noſtri Lib. II. cap. I. §. 8.

ſi autem interpretatio haec quam dedi nominis *Mneuis*, veritati conſentanea eſt, confirmare illa poterit, quod in *Prolegomenis* obſeruaui, nomina quae Aegyptii, in ipſis idololatriae ſtabilitae initiis, Numinibus ſuis impoſuerunt, fuiſſe ſimplicia, ſignificationis propriae, ex communi ſermonis vſu, omnibus cognito, deſumta, et his demum, elapſo vno pluribusue Seculis, ſucceſſiſſe nomina Deorum ſymbolica, myſtica, aenigmatica. Cum enim Heliopoli, *Sol* ſub nomine et *Solis* et *Lucis* coleretur, quid ſignificaret *Taurus luci conſecratus*, ab vnoquoque etiam rudiſſimo homine, illico intelligi potuit. Sed nomen *Apis*, quaſi dicas *numeralem* vel *menſuralem*, vtique myſticum magis eſt, et ſine addita explicatione ac interpretatione intelligi non poteſt. Et nunc etiam nominis huius verum ſenſum, non niſi coniectando et diuinando aſſequi poſſumus. Nempe prius nomen, *Mneuidis*, eſt antiquitatis remotiſſimae, poſterius *Apidis*, aliquot Seculis recentius.

Inter Tauros Aegyptiorum ſacros, tertius eſt Onuphis Hermunthi cultus, de quo traditiones veterum adferuntur.

§. 7. Tres modo nunc numerauimus Tauros, religione Aegyptiorum conſecratos, et pro diis habitos, *Apidem* videlicet Memphiten, *Mneuin* Heliopoliten, et *Onuphin* Hermunthiten, et totidem, eosdem nempe quos diximus, commemorat etiam MACROBIVS, inueſtigator Theologiae Aegyptiorum maxime induſtrius, Saturn. Lib. I. cap. XXI. *Taurum vero ad Solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus oſtendit: vel quia apud Heliopolin Taurum Soli conſecratum, quem Mneuin cognominant, maxime colunt; vel quia bos Apis in ciuitate Memphi Solis inſtar excipitur; vel quia in oppido Hermunthi —— conſecratum Soli colunt Taurum, Pacin cognominantes.* Videtur auctor hicce eximius, in recenſendis tauris hiſce ſacris, ordinem temporis, quo quisque eorum ſucceſſiue ab Aegyptiis in coetum Deorum adſcitus fuit, ſeruare, quod obſeruationes meas de

eadem

eadem re firmat. De *Apide*, quem tota mirifice celebrat antiquitas, peculiari capite egimus. De *Mneui*, cuius apud veteres parcior et rara magis mentio occurrit, disseruimus quaedam hoc capite. Nunc de Tauro Hermunthite, de quo admodum pauca literis prodita deprehendimus, paucula etiam nunc addamus. Praeter MACROBIVM, solus, quantum meminisse possum, STRABO, disertis verbis *Taurum Hermunthiten* commemorat. MACROBIVS ait, eum *Pacin* cognominari, et ita Taurum hunc describit: *In oppido Hermunthi, magnifico Apollinis Templo consecratum Soli colunt Taurum, Pacin cognominantes, insignem miraculis conuenientibus naturae Solis. Nam et per singulas horas mutare colores affirmatur, et hirsutus setis dicitur in aduersum nascentibus, contra naturam omnium animalium. Vnde habetur veluti imago Solis in diuersam mundi partem nitentis.* Obseruabatur ergo in hoc Tauro, ceu singulare quodpiam, et miraculi speciem prae se ferens, (1) quod per singulas horas mutauerit colores, quod quam fuerit verum, aut quomodo saltem id, quod Sacerdotes plebi persuadebant, intelligendum fuerit, loco suo relinquo. Quomodo id ipsum ad naturam Solis referri potuerit, satis explicuimus Lib. II. cap. II. §. 1. (2) quod hirsutus fuerit setis, in aduersum nascentibus, ad instar nempe Solis, qui in diuersam, id est aduersam et oppositam mundi partem, nititur. Notum enim est, veteribus hanc fuisse sententiam communiorem, omnes coelos motu celerrimo ferri ab Oriente in Occidentem, Solem vero cum Planetis, alio etiam motu, ab Occidente ferri in Orientem. Inde est, quod veteres Astronomi diem sic definiant, quod sit * *conuersio mundi et ortus eius arcus, quem Sol peragrat, dum in conuersione mundi mouetur contra mundum.* Rem

* GEMINVS *Elementis Astron.* p. 22. Edit. Petav. et p. 42.

Rem hanc eandem etiam alio quodam Symbolo apud Aegyptios hunc nempe in modum adumbrari consueuisse, quidam aut asserunt, aut subinnuunt. * *Ibi quandam nauim, totius naturae cursibus, DIVERSA CVPIDITATE moderantem, cunctaque flammarum congestione plenissimam, et beatis circumactam mercibus, conspicatur. Cui nautae septem, germani tamen, suique consimiles, praesidebant in prora.* Vtrum hoc placitum fuerit priscae et genuinae Aegyptiorum Theologiae, asserere non ausim. Talia tamen sequiori saltem tempore docebant Sacerdotes quidam, et id ipsum in Tauro Hermunthite, ac etiam Heliopolitano (§. 4.) obseruari, aliis persuadere volebant. Ceterum et huncce Taurum, re ipsa fuisse aliquod Nili Symbolum, eumque Aegyptios praefecisse Nilometrio Hermunthi constructo, sicuti Apidem Nilometrio Memphitico, ex eo colligi posse opinor, quod hodieque supersint indicia non adeo obscura, quae fidem faciunt, ** et in hac vrbe Aegyptios habuisse Nilometrium. Supersunt hodieque Hermunthi, rudera Templi illius Apollinis, vel Hori, cuius MACROBIVS meminit, et in illis *** apparet etiam effigies bouis, qui est haud dubie Taurus ille Hermunthites sacer.

Tauri huius sacri Hermunthitae nomen, ex lingua Aegyptiorum exponitur.

§. 8. De nomine Tauri huius sacri Aegyptiaco, pauca subiiciamus. MACROBIVM vidimus testantem, eum vocari *Pacin*, quam vocem corruptam esse iudico. Alii Codd. habent *Bacin*. AELIANVS de Animal. Lib. XII. cap. XI. eundem vocat *Onuphin*. Verba eius sunt: Σέβουσι δὲ Αἰγύπτιοι καὶ μέλανα Ταῦρον, καὶ καλοῦσι Ὄνουφιν αὐτόν. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χώρου ἔνθα τρέφεται, Αἰγύπτιοι λεγέ-

* MARTIANVS CAPELLA *Satyrici* Lib. II. p. 42.
** Vide supra Libri huius cap. III. §. 4.
*** Vide RICH. POCOCK'S Description of Egypt, Lib. II. cap. IV.

λεγέτωσαν ἡμῖν λόγοι. τραχὺ γάρ. Colunt et nigrum taurum Aegyptii, quem Onuphin vocitant. Loci vero vbi nutritur nomen, disci potest ex Aegyptiorum libris. Mihi enim dictu et auditu asperum videtur. Existimabat olim * PIGNORIVS, *Onuphin* hunc AELIANI, diuersum non esse a *Mneui* Heliopolitano. Verum licet non negauerim, *Mneuin* dici etiam potuisse, et dictum re ipsa fuisse *Onuphin*, de boue tamen Heliopolitano illic non loquitur auctor ille. Nam nomen huius vrbis *Heliopolis*, nec auditu nec pronuntiatu durum est, neque auribus etiam delicatulis ingratum quid sonat. Est enim nomen graecum, quo auctor ille vtitur non infrequenter, neque causa erat, vt hoc vno in loco, id adhibere fastidiose dedignaretur. Est sine dubio is ipse taurus Hermunthites, de quo MACROBIVM loqui intelleximus. Audiamus modo AELIANVM loco cit. ita pergentem: *Ἀντίαι αὐτῷ τρίχες ἤπερ οὖν τοῖς ἄλλοις εἰσίν. Ἴδια γάρ τοι καὶ τοῦδε ταῦτα. μέγιστος δὲ ἦν βοῶν οὗτος. —— καὶ σιτεῖται γοῦν Ὄνουφις πόαν μηδικὴν οὗτος. Pili in eo contra quam aliis vertuntur. Atque hoc ei proprium est, inter boues magnitudine excellit. —— Pascitur autem Medica herba.* Vides Lector, in Onuphi pilos illos in aduersum erectos obseruare AELIANVM, quos in tauro suo Hermunthite, non sine admiratione notauerat MACROBIVS, licet tamen inficias ire non possim, easdem plane notas, quibus *Onuphim* insignem esse scribit AELIANVS, ab aliis quoque in *Mneuide* animaduerti, §. 4. Et hoc forsitan PIGNORIO fraudi fuit, ipsique persuasit, de Tauro alio, quam *Mneuide* non loqui AELIANVM. Verum tamen,

* In *Tabulam Isiacam* p. 48.

tamen, *Onuphin* a *Mneui* Heliopolitano discerni oportere, iam modo ostendimus. Cumque praeter *Mneuidem* Heliopolitanum, et *Apidem* Memphiten, tertius tantum fuerit, ostendique possit Taurus sacer, *Hermunthites* scilicet, §. 7, *Onuphis* alius ab *Hermunthite* esse non posse videtur. Praeterea *Hermunthin* satis clare designat AELIANVS, quando affirmat, loci illius, in quo *Onuphis* alebatur, nomen esse τραχὺ, *pronuntiatu durum et asperum.* Nomen enim hoc apud STEPHANVM *Byzantium* scribitur Ἑρμωνθὶς, quam scripturam * nummi etiam, qui superstites sunt, confirmant. Tale vero nomen auribus Sophistarum, qui veneres deliciasque dictionis Atticae, nonnunquam cum affectatione fere inepta et ridicula sectabantur, oppido durum ac asperum videbatur. Et in hoc hominum ordine, Aelianum excelluisse, ** viri doctissimi dudum obseruarunt. Eadem de causa, vt opinor, ARISTIDES, ex eodem grege Rhetor, *** vrbem *Hermonthin* maluit appellare Ἑρμῆν, quam verum eius nomen, auribus suis ingratum, exprimere. Sic ergo constat, verum nomen Tauri Hermunthitae Aegyptiacum fuisse *Onuphis.* Possem plures nominis huius interpretationes afferre, nec a lingua, nec a Theologia Aegyptiorum alienas. Nam cum ⲛ̀ⲛⲟϥⲓ, *Nuphi*, vel *enuphi*, vel etiam *anuphi*, significet *bonum*, ⲉ̀ϩⲉ vero, *ehe* vel *ahe*, *bouem* designet, *Onuphim* non incommode *bonum bouem*, qui nempe Aegyptiis bona portenderit, liceret interpretari. Aegyptiis porro ϩⲉ-ⲛ̀ⲛⲟϥⲓ, *Henuphi*, vel *Hanuphi* εὐθηνίαν significat,

* Le Voyage de PAVL LVCAS fait en 1714. T. II. p. 121.
** RICH. BENTLEY'S Dissertation upon Phalaris. p. 319. 320.
*** In *Aegyptio* fol. 93. b. fin. Edit. Florent.

gnificat, id eſt *copiam*, *vbertatem*, *abundantiam*, Geneſ. XLI. 29. 31. 34. etc. Et vero *Onuphis* Hermunthites, non ſecus atque * *Apis* Memphites, quando apparebat, *vbertatem frugum*, *diuerſaque praeſagiebat bona*. Verum miſſis his et ſimilibus forte aliis interpretationibus, malo illi inhaerere, quam ** antehac lectoribus obtuli. Erat enim Aegyptiis in more poſitum, vt nomen ⲓϭ ⲛ̇ⲚⲞⲨϤⲒ, *boni Spiritus*, et contractius ⲬⲚⲞⲨϤⲒ, *boni*, ſubintelligendo *Spiritum*, tribuerent etiam *Nilo*, et *bouibus ſacris*, fluuii illius fertilitatem eximiam ſymbolice adumbrantibus. Huius generis erat etiam taurus Hermunthites, ideoque et is vocabatur *Onuphis*, id eſt *bonus Spiritus*, vel *bonus Deus*. Verum quid fiet de *Paci*, quod nomen fuiſſe boui Hermunthitae a MACROBIO accepimus? Suſpicatus *** aliquando ſum, apud eum pro *Pacin* legendum eſſe *Onuphin*, cui coniecturae necdum in vniuerſum renuntio. Nam cum nomen iſtud librariis omnibus incognitum eſſet, fieri perquam facile potuit, vt in deſcribendo aberrarent, et tractu temporis, vnius errorem nouis aliis cumularet alter. Verum fateor tamen, correctionem hanc a ſcriptura vulgata longiori interuallo diſcrepare, quam vt a quouis probari ac admitti queat. Ea igitur de cauſa, **** ad priſtinam coniecturam reuerti fere malo. Nempe cum animaduerterim, in MACROBII *Saturnalibus*, pro *Pacin* alios Codd. prae ſe ferre *Bacin*, aut etiam *Bacchin*, auguror MACROBIVM ipſum, aut ſcri-

S 2 pſiſſe,

* AMMIANVS Lib. XXII. p. 245.
** Lib. I. cap. IV. §. 10. 11.
*** Vbi ſupra.
**** Vide ibidem.

pſiſſe, aut ſcribere ſaltem voluiſſe *Pabacin*, idque nomen tauro Hermunthitae, ab vrbis illius incolis tributum quoque fuiſſe. Significat autem *Pabacis*, literis Copticis ſcriptum ⲠⲀ-ⲂⲀⲔⲒ, id eſt *Pa-baki*, proprie *ciuicum* vel *vrbicum*, ſubintellige *Numen*, id eſt, *Deum tutelarem vrbis*, adeoque idem eſt cum Tyriorum *Melcartho*, quem * BOCHARTVS interpretatur מלך קרתא, *regem vrbis*, et cum Deo Graecorum, quem πολιέα dicunt. Ita nempe ſolebant appellare Deum illum vel Deam, cuius tutelae vrbs aliqua eſſet ſingulariter commendata. Si haec mea coniectura, a ſcopo non aberrauit, vnus idemque Taurus ſacer, vocabatur *Onuphis*, quia *bona* portendebat, et *Pabacis*, quia eum ciues illius vrbis, vt ſummum ſuum beneficumque tutelare Numen adorabant. Iudicent lectores, vtrum ipſis vero videatur ſimilius.

* *Geographiae Sacr.* Part. II. Lib. I. cap. 34.

PAVLI ERNESTI IABLONSKI

PANTHEON AEGYPTIORVM

SIVE

DE DIIS EORVM

COMMENTARIVS

CVM

PROLEGOMENIS

DE RELIGIONE ET THEOLOGIA AEGYPTIORVM

PARS III.

Francofurti ad Viadrum

SVMTIBVS IOAN. CHRIST. KLEYB.

MDCCLII.

ILLVSTRISSIMO ATQVE
EXCELLENTISSIMO DOMINO

DOMINO

CAROLO LVDOLPHO

S. R. I. LIBERO BARONI

DE DANCKELMANN

ET PRANGIN

POTENTISSIMI BORVSSORVM REGIS STATVS, BELLICARVMQVE RERVM MINISTRO, CONSISTORII SVPREMI BEROLINENSIS, VTI ET SENATVS ECCLESIASTICI REFORMATI, ET RERVM ECCLESIASTICARVM OMNIVM SVMMO PRAESIDI, ACADEMIARVM REGIARVM SCHOLARVMQVE CVRATORI SVPREMO, CAVSARVM ADHAEC GALLICARVM, CIVILIVM ET ECCLESIASTICARVM GVBERNATORI

DYNASTAE IN LODERSLEBEN,
OPHAVSEN,

ITEMQVE RELIQVA

MVSARVM PRVSSICARVM STATORI

DOMINO SVO BENIGNISSIMO

ILLVSTRISSIME ET EXCELLENTISSIME BARO

DOMINE BENIGNISSIME

usimne, BENIGNISSIME DOMINE, Pantheo huic Aegyptiorum, quod publicae luci expono, Illustrissimum TVVM, et terris nostris auspicatissimum Nomen praefigere? Equidem minime

ignoro, TE huius generis munuſcula dedignari non ſolere, quippe qui literas elegantiores ſemper amaueris, ac foueris, iisque pretium ſuum ſtatuere, mature didiceris; ſed ego tamen, cui Prouincia longe alia, a multis iam annis demandata eſt, dum librum hunc de Religione Diisque veterum Aegyptiorum, TIBI humillime offero, extra oleas vagatus eſſe, non abs re videri potero. Adſunt tamen rationes non inidoneae, quas ad tuendum hocce meum conſilium afferre poſſum, quasque nec TV ipſe, ILLVSTRISSIME DOMINE, pro innata TIBI aequitate et indulgentia improbabis. Nam profecto argumentum hoc, cui illuſtrando operam meam qualemcunque impendi, attentione Theologi

Chri-

Chriſtiani indignum cenſeri nec debet, nec poteſt. An non permulti hodie Theologiam naturalem, ſoli rationis dictamini innixam, vltra modum omnem extollunt, ipſique Reuelationi diuinitus acceptae, cum ſummo huius dedecore, ac detrimento, anteponendam eſſe ſomniant? Quid vero ad horum hominum audaciam, dicam an veſaniam, pro merito retundendam aptius cogitari poteſt, quam ſi doctrinae Theologicae gentium politiſſimarum, quam ratiocinando ſibi conſtruxerunt, color illitus detrahatur, et natiua facies, ac genuina ſed miſerrima indoles, oculis omnium nuda ſiſtatur? Id vero eſt, quod in Pantheo facere conatus ſum. Expoſui ratiocinationes Theologorum Aegyptiorum,

 quo-

quorum ſapientiam totus olim orbis admiratus atque aemulatus eſt, vt ex iis colligi queat, quid ratio ſibi ſoli relicta, luceque Reuelationis diuinae deſtituta poſſit, et quae ſint eius in diiudicandis diuinis rebus vires. Deinde vero nec hoc praetermittendum eſſe duco, primas Operis huius lineas, ductas a me iam fuiſſe, A. P. C. N. MDCCXXI, quo tempore linguas ſanctiores, quibus diuina Reuelatio Veteris et Noui Teſtamenti conſignata eſt, publice docendi et tradendi munus hic mihi incumbebat. Accidit, vt eodem anno, in conſortium Academiae Regiae ſcientiarum Berolinenſis cooptarer, eaque occaſione, hortatu amicorum quorundam iam beatorum, LA CROZII praeſertim et VI-

GNO-

GNOLII, laborem hunc, cui finem nunc impoſui, exantlandum in me ſuſciperem. Verum enim vero, cum breui poſt noua munera, aliaque negotia ſuperueniſſent, labor ille tenebris perpetuis nocteque aeterna iacuiſſet obrutus, et veluti ſepultus, niſi ante paucos annos, rationes grauiſſimae abſolutionem operis olim inchoati ſuaſiſſent, aut potius inuito extorſiſſent.

Accipe igitur ILLVSTRISSIME DOMINE, CVI totius vitae omniumque actionum rationem reddere teneor, accipe inquam et hoc Munuſculum perquam tenue et leuidenſe, fronte ſerena, et qua ſoles aequitate, illud ex animo offerentis aeſtima. Deus vero TE, ILLVSTRISSIME DOMINE, Eccleſiarum

noſtrarum Columen, Reipublicae Ornamentum decusque praecipuum, meum Praeſidium, quam diutiſſime ſoſpitem et incolumem conſeruet. Ita ex intimo pectore vouet et precatur

ILLVSTRISSIME ATQVE EXCELLENTISSIME BARO

DOMINE BENIGNISSIME

NOMINIS TVI ILLVSTRISSIMI

Dabam Francofurti
ad Viad. D. 1. Maii
MDCCLII.

Humillimus et obſequentiſſimus cultor

PAVLVS ERNESTVS IABLONSKI.

PRAEFATIO
AD
LECTOREM.

Postquam in Praefatione ad Partem primam huius *Panthei*, teſtatus iam ſum, Benevole Lector, rationes eſſe momenti plane ſingularis, quibus me permoueri paſſus ſum, vt opus hoc, per annos plurimos preſſum et neglectum, nunc tandem luci publicae exponerem, paucis tantum Te compellabo. Vides Operis iſtius Partem ſecundam et tertiam, nonnihil ſerius Tibi offerri, atque volueram, et ſperare Te quoque iuſſeram. Morae illius cauſam ſcito fuiſſe praecipuam, valetudinem aduerſam,

ſam, quae ſuperiori vere, ac aeſtate fere tota corpuſculum non mediocriter afflixit. Factum eo eſt, vt nonniſi anno iam inclinato, ea quae etiamnum deſiderabantur, Bibliopolae optimo tradere potuerim.

Fatebor tamen etiam, nec inuitus, Partes duas *Panthei* poſtremas, multo plus negotii mihi faceſſiuiſſe, longeque diutius patientiam meam exercuiſſe, et velut ad languorem dediſſe, atque initio credideram.

Dum, antequam iſta ſcriberem, *Panthei* mei Partem primam accurate relegi, quaedam inter legendum ſe mihi obtulerunt, de quibus Te hic monere, aequum duco.

P. 78. nomen *Neithae*, ſiue Mineruae Aegyptiacae, a verbo ⲛⲉⲓ deduxi, quod *decernere*, ſiue *ordinare* ſignificat. *Erit ergo*, ita ſonant verba mea, ⲛⲉⲓⲧ, *decernens*, *conſtituens*, *ordinans*. Huius etymologiae, poſt adhibitum iterum diligens et ſerium examen, necdum me poenitet. Aſt, vbi ante aliquod tempus, occaſio mihi eſſet ſubnata, eam accuratius explorandi, analogiam grammaticam requirere deprehendi, vt a ⲛⲉⲓ, formetur ⲛⲏⲓⲧ, et ⲛⲏⲓⲑ, quod vtrumque recte et analogice adhiberi poteſt. Poſterius, ⲛⲏⲓⲑ nempe, *Neith*, vides eſſe, ipſiſſimum PLATONIS

NIS

NIS νηἶθ', ſine vllius literulae vel leuiſſima mutatione. Prius vero, ⲚⲎⲒⲦ ſcilicet, ſiue *Neit*, comparet in compoſitis, quae attuli p. 57. 58. Memineris modo, p. 57. pro *Neits-teits*, vti vitioſe editum eſt, ſcribi oportere *Neit-teits*.

P. 91. aſſerui, vocem ⲒϨ, *Ich*, id eſt *Spiritum*, vel *Daemonem*, ſermone Aegyptiorum, bonam ſolere habere ſignificationem. Id vero de antiquiori Aegyptiorum dialecto intelligi percupio. Nam in vſu eorum Eccleſiaſtico, et in Scripturae interpretatione, ab ipſis adornata, vbi vox ⲒϨ aliquo modo aequipollet voci graecae Δαίμων, et Δαιμόνιον, videas vocem Copticam ſumi etiam ſenſu peiori, e. c. Matth. VIII. 16. 28. 31. XVII. 18. Sed hoc, non ſecus, atque apud Graecos, vſus Eccleſiaſticus, vbique praeualens, inuexit.

P. 118. *Thermuthin* Deam interpretatus ſum Ⲑ-ⲈⲢ-ⲘⲞⲨ-Ϯ, *Thermuti*, quod Aegyptiis *mortiferam* ſonat. Et hanc quidem interpretationem reiici merito poſſe, haud exiſtimauerim. Relegenti tamen haec mea, in mentem venit alia, quam Lectoris huiusmodi rerum ſtudioſi iudicio ac arbitrio ſubmitto. Sermone Aegyptiorum vetuſto, ⲈⲢⲘⲞⲨ, *Ermu*, dicitur *Lunaticus*, σεληνιαζόμενος, Matth. IV. 24. XVII. 15. Eſſet igitur analogice prorſus, Ⲑ-ⲈⲢⲘⲞⲨ-Ϯ, *Thermuti, quae Lunaticum facit*, aut *morbum Lunaticorum infert*.

fert. Quod cognomen quam bene Deae huic conueniat, ex iis quae de Tithrambone, a Thermuthi haud quaquam diuersa, disputauimus p. 112. ad 116. colligi abunde poterit.

P. 173. locum attuli PLVTARCHI, in quo et haec de Ioue Aegyptiorum leguntur: ὑπ᾽ αἰσχύνης ἐρημίᾳ διέτριβεν, in quibus latine reddendis, versionem retinui vulgatam, quae ita habet: *pudore ductum in solitudine vixisse.* Iam vero deprehendere mihi visus sum, ab ipso auctore scriptum fuisse: ὑπ᾽ αἰσχύνης ἠρεμίᾳ διέτριβεν. *Pudore ductus*, *quieti se dedit.* Ἠρεμία, *quies*, manifesto hic opponitur *motui pedum*, vel *gressui commodo*, quem postea demum Isis perhibebatur Ioui expediuisse. Apposite prorsus ad hanc meam emendationem, PLVTARCHVS idem, scribit p. 370. de Persarum Deo: Τὸν δὲ ταῦτα μηχανησάμενον θεὸν ἠρεμεῖν, καὶ ἀναπαύειν, id est, vti vertit interpres vulgatus: *Deum qui ista machinetur*, *quiescere ad tempus.* Id ipsum de Aegyptiorum Ioue, dicere voluit EVDOXVS, hic a PLVTARCHO ad testimonium vocatus.

Alia de quibus dici etiam aliquid posset, nunc quidem malo omittere. In prima Operis huius Praefatione, alia quaedam promisi, *Pantheon* subsecutura. At enim vbi postea consilium istud aequa lance paulo maturius expendi, res ipsa, vt illud mutarem, me satis monuit. Neque enim videbatur,

batur, ea praeſertim qua nunc ſum aetate, laborem argumentis his impendendum, fructus, qui forte ex eo ſperari poſſet, compenſaturus eſſe. Et profecto, quantum attinet ad *Aegyptum Sacram*, quam aliquando moliebar, video operam iſtam a praeſtantiſſimo RICH. POCOCKIO, in *Deſcriptione Aegypti*, iam occupatam, mihique, profecto non inuito, praereptam fuiſſe. Is enim in iſthoc argumento, plerumque tam diligenter et feliciter verſatus eſt, vt Spicilegio nonniſi tenui, locum reliquerit. Et in iſto Spicilegio, a labore quidem aliquid, vix vero ab ingenio, quicquam ſperare licebit. *Explicationem* porro *Tabulae Bembinae*, qualem dare Tibi poſſem, habes iam re ipſa, B. L. in *Pantheo*. Omnes enim Tabulae illius imagines, in quibus explicandis, aliquam, non ſine ſucceſſu collocaſſe operam cenſeri poſſem, et in hoc *Pantheo*, vti dixi, et in *Miſcellaneorum Berolinenſium* Parte VI. et VII. luce aliqua a me perfuſas videre poteris. Illas quas iam explicui, commentario vberiori illuſtrare, operae vix pretium ferret. Pleraque enim ex *Pantheo* repetenda tantum eſſent. In reliquis vero, de quibus ſententiam meam qualemcunque nondum aperui, Dauum me non Oedipum profiteor. Neque etiam vacat, huius generis labori, in poſterum, magno cum boni temporis diſpendio, diutius inhaerere. Supereſt Syntagma *de Sacerdotibus Aegyptiorum, eorumque variis ordinibus*; verum poterit eo

tanto facilius, et ſine vlla iactura, carere Lector, quod praecipua et vtiliora, quae de argumento hoc dicere poteram, tum in *Pantheo*, Lib. V. cap. V, tum in *Prolegomenis*, cap. II, atque III, et ſatis quidem prolixe, perſecutus iam ſim. Habes igitur hic, B. L. quaecunque de Theologia et Religione Aegyptiorum, deque ſingulis eorum Diis patriis, obſeruatu digniora, Tibi a me offerri poſſe, exiſtimaui.

Dixi Lib. IV. cap. IV. §. 1. *Panthei*, veram originem cultus animalium, ac ſigillatim bouis, in Aegypto, mihi hucuſque nondum exploratam ſatis atque perſpectam eſſe, etſi ea de re, aetate noſtra, a viris et doctrina et ingenio praeſtantibus, diſputatum fuerit plurimum. Cum aliquanto poſt, ſententiam hac de re meam, praeſente Matrona perilluſtri, non natalium magis et dignitatis ſplendore, quam virtute incomparabili, et rarae doctrinae copia, inclyta, profeſſus ac paulo acrius tuitus eſſem, illa tum mihi regeſſit, ſe quidem iudice, haud ita difficulter, initia et progreſſus cultus iſtius idololatrici poſſe inueſtigari. Et ea profecto, quae confeſtim hanc in rem afferebat, ita erant comparata, vt et mihi, et aliis qui vna aderant, ſingulari veroſimilitudinis ſpecie, ſe commendarent. Non dedignata eſt eadem, quae paucis coram ediſſeruerat, Scripto poſtea vberiori explicare, idque perbenigne mecum communicare. Beneficio huic aliud

aliud etiamnum ſuperaddidit, precibusque meis id dedit, vt integrum mihi ſit, peringenioſum hoc et elegans Scriptum, Tecum etiam B. L. communicare, et purpureum hunc pannum meo aſſuere Operi. Ego in Scripto illo nihil omnino mutaui, verum hoc tantum effeci, vt latino cultu indutum, ab omnibus legi poſſet. Quando Matrona illuſtris, omnique veneratione digniſſima, in Diſſertatione illa aſſerit, Taurum inter animalia omnia primum, in vſum idololatricum adhibitum fuiſſe, paucis tantum monebo, fauere huic eius ſententiae res Aegyptiorum antiquiſſimas, et traditiones gentis illius, quas Graeci nobis conſeruarunt. Quod ſi enim ipſam hiſtoriam Moſaicam conſulamus, * teſtabitur illa, cultum idololatricum ab Aegyptiis primum, Heliopoli, ſiue One, oblatum fuiſſe Soli. Nouimus autem ** eoſdem, et, quod probare difficile non eſt, eodem tempore, Mneuin Taurum ſacrum Heliopolitanum, Soli conſecratum, tanquam ſymbolum eius ſacroſanctum, impenſa quoque veneratione proſecutos fuiſſe. Eſtque, ſi quidquam aliud, longe veroſimillimum, *** Iſraëlitas in deſerto, haec ipſa Heliopolitarum Sacra, olim in Aegypto conſpecta, ob oculos habuiſſe,

* Vide *Prolegomena* ad *Pantheon* §. 9.

** *Pantheon* Lib. IV. cap. IV. §. 3. 5.

*** Ibid. Lib. IV. cap. II. §. 16.

cum vitulum aureum, religiosis ritibus mox colendum, sibi formarent. Discimus etiam * ex AELIANI testimonio, fuisse inter Prophetas Aegyptiorum, qui affirmarent, Taurum ex cunctis animalibus primum, diuinos apud se consecutum esse honores. Fuisse autem illum Mneuin Heliopolitanum, mihi quidem omnia loqui videntur. Haec erant, quae Te, B. L. scire volebam. Scribebam Francofurti ad Viadrum, postridie Dominicae *Misericordias Domini*, MDCCLII.

* Vide ibid. cap. IV. §. 1.

COGI-

COGITATIONES
DE
ORIGINE
CVLTVS TAVRORVM

complexae rationes quaſdam probabiles, ex quibus perſpici queat, quanam de cauſa non Aegyptii modo, aliaeque Gentes, verum ipſi quoque Iſraëlitae cultu vitulorum, infinitum Numen offendere ſuſtinuerint.

Id omnium primo in tuto collocandum, Deum ſtatim poſt lapſum, promittentem Protoplaſtis ſemen mulieris, ſacrificia ſibi immolari voluiſſe, eique rei illud animal deſtinaſſe, cuius ex pellibus Adamo et Euae veſtes confecit. En huius ſententiae rationes!

Prima haec esto. Quotiescunque Deus ipse cum homine foedus pactus est, signum aliquod foederis visibile elegit: verbi causa, cum Noacho eiusque posteris foedus cum iniret, de diluuio terrarum orbi non amplius immittendo, Iris foederis sacramentum fuit. Genes. IX. 3 - 17. Cum Abrahamo vero foedus sanciens, de populis vniuersi terrarum orbis in ipso benedicendo, circumcisionem foederis signum instituit Gen. XVII, et peculiaris foederis denuo cum huius patriarchae posteris initi Deut. V. 2. 3. signum quod oculis patebat, fuit arca foederis. Fieri prorsus igitur non potuit, vt Deus in primo maximique, si quod vnquam momenti, foedere, quod post lapsum cum humano genere pepigit, in quo id agebatur: fore, vt venturum sit semen mulieris, serpentis caput contriturum, et ab hoc in calce vulnus accepturum, nullum quod oculis vsurpari potuisset, huic promissioni signum addiderit. Quodsi vero hoc, de quo dubium oriri nequit, factum, tum neque id ambigi potest, sacrificia ei rei fuisse aptissima, cum S. Codex disertis verbis, ea Christi extitisse typos doceat. Hebr. IX. (a). Oportet igitur sonticam Mosi causam fuisse, ob quam in primo, quod cum hominibus lapsis Supre-

(a) Hinc admodum probabile fit, sacrificium hoc persimile fuisse iis, quae postea in sacrificio a Manoa, eiusque vxore praesente Angelo Domini, facta esse legimus Iud. XIII. 16 - 23. Multis enim pro-

premum Numen pepigit, foedere, ſigni viſibilis, quod alia occaſione nulla deſcribere intermiſit, mentionem non facere ſatius duxit. Secunda ratio petita eſt ex iis, quae Scriptor idem ille ſacer, poſtquam foederis diuini primi pactionem retuliſſet, paucis ita tradit Gen. III. 21. *Fecitque Iehoua Deus Adamo et vxori eius tunicas pelliceas.* Pauca haec verba, ſacras literas praeuiis precibus ac meditate lectitanti, cogitationes ſuggerunt, quas expoſitum nunc imus. Primi parentes noſtri, ſub ea procul dubio coeli regione vbi neceſſitas veſtes nullas exigit, quales regiones hodieque poſt diluuium non deſunt, fixerant ſedes. Subligaculo igitur ipſis, ad nuditatem, quam poſt lapſum erubeſcebant, tegendam, opus tantum fuerat, ſed quod vel ex ſtramine, arundine, aut ramis arborum viridibus plecti perquam commode poterat, quale ſibi iam in paradiſo parauerant, quodque rerum, qua initio vſi ſunt, conditioni, adprime congruebat. Gen. III. 7. Vnde neceſſe non fuiſſe, vt, quo pelles ad velandos primos parentes Deo ſuppeterent, animalia necarentur, illaque alii rei deſtinata fuiſſe, meridiana luce clarius adparet. Cum vero etiam Geneſ. IX. 3. diſertis verbis memoriae tradatur, poſt diluuium demum animali-

 bus

profecto opus erat, vt primis parentibus perſuaderetur, ipſos eorumque poſteros miſeriis in quas poſt lapſum inciderant; eripi poſſe quod tamen illorum ſaluti promouendae neceſſarium omnino erat.

bus vesci Deum hominibus permisisse: nihil quod in animum inducas restat, nisi animal, ex cuius pelle Adamo atque Euae vestes confecit Deus, sacrificio, et hinc foederis, tunc a Deo cum ipsis initi, signo, adhibitum fuisse. (b) Rationem nunc tertiam accipe. Non Adami tantum filii Cainus, et Abelus, sed Noachus etiam, gentesque primorum temporum omnes, immolarunt animalia, summum Numen se hoc pacto placaturos rati: quod nullo rationis humanae fuit nixum fundamento. Nam intelligi nequit, qua ratione mactatis combustisque animalibus, rerum omnium conditori, de criminibus admissis satisfieri possit. Deum igitur oportet ipsum iussa hac de re sua nec non causas eorumdem hominibus, et primo quidem statim homini, quod illa iam huius filii fecerunt, aperuisse. Habes argumenta tria non leuissimi ponderis, satis hoc conficientia, terrarum coelique Dominum sacrificiorum omnium auctorem esse. Verum in eo nunc cardo vertitur, quodnam sacrificio primo Supremum Numen adhibuerit animal. Quam ad quaestionem respondere pror-

(b) Cum Deus corporis nuditatem, animalis, quo in sacrificium, hinc in foederis signum, vsus erat, pelle tegeret, egregium hoc erat symbolum iustitiae et sanctitatis, quam lapsu mens eorum amiserat, sed et per semen mulieris promissum et nunc in sacrificio adumbratum, recuperatum ibat: quae etiam vestis salutis et pallium iustitiae in Sacro Codice audit Esaiae LXI. 10.

prorſus eſſet ſuperuacaneum, niſi relatum legeremus, et priſcos Aegyptios (quibus a Noachi filiis qui ante diluuium vixerant, eoque omnia, quae ab initio rerum hominibus euenerant, habuere comperta, religio quaſi manu tradita fuerat) et Iſraëlitas, quibus nunquam veri Dei cognitio defuit, bis vitulum adoraſſe. Hoc autem ipſum anſam praebet coniecturae, Deum, iuuencum in primum ſacrificium elegiſſe, eoque ad ſuperſtitionem abuſos Adami poſteros, foederis ſignum, quod ſane ſalutis recuperatae auctorem ſubinnuebat, pluris atque ipſum foederis ſcopum feciſſe, quod hodieque in Sacris omnibus, praeſertim in Romana eccleſia vulgus adſolet facere. Res, tum inprimis, cum primum inſolitis illis Sacris Deum offenderent Abrahami poſteri, geſtae, ſententiam hanc fundamento non prorſus deſtitui oſtendunt. Nam Exodi XXXII. relatum legimus, cum prima vice per quadraginta dies totidemque noctes in monte coram Deo ageret Moſes, ad Aaronem acceſſiſſe populum ac dixiſſe: *Age fac nobis Deos, qui anteant nobis, iam enim Moſi viro illi, qui eduxit nos e terra Aegypti, quid factum ſit, ignoramus.* His verbis Aaronem, Deorum qui anteire ipſis promiſerant, ſignum viſibile poſcunt, quoniam, quid ſigno illi quod oculis vſurpauerant, et quo hucuſque Dii illi vſi fuerant, eueniſſet, ignorabant. Obſeruandum hic inprimis venit, Deos, inuiſibili modo ſibi anteituros, egregie notos ipſis fuiſſe. Deus enim per Moſen ipſis

nun-

nunciauerat, Exodi XXIII. 20 - 22. *Ecce ego mitto angelum ante te ad seruandum te in hac via, et introducendum te in locum illum quem praeparaui. Caue tibi ob praesentiam eius et ausculta voci eius, ne exacerbes eum: nam non feret defectionem vestram, quia nomen meum est in eo. Nam si sedulo auscultaueris voci eius et feceris omnia quae dicam* (Deus se angelumque semper in parallela quasi linea collocat) *plane inimicabor inimicos tuos et hostiliter agam cum hostibus tuis.* Confer cum his c. XIV. v. 19. Nec porro latuit ipsos, angelum hunc gentis illorum auctori Abrahamo adparuisse, ipsique promisisse, fore, vt ex posteris eius homo ipse nascatur, et cum Iacobo luctatum fuisse. Nimis enim recens harum rerum fuit memoria, quam vt fugere illos potuerit. Hinc igitur ab Aarone Deorum horum signum, quod oculis subiici possit, efflagitant. Et dixit eis Aaron, *rumpentes detrahite inaureis aureas -- et acceptas e manu illorum formauit illas caelo, conflauitque vitulum.* Miraculorum in Aegypto patratorum adiutor, coeli terraeque conditorem oculis qui viderat suis XXIV. 9. 10, quo pacto signum illius quod oculis expositum esset, vitulum elegisset, nisi extitisset vetus traditio historica, ex qua ipsi innotuisset, Deum ipsum aliquando animal hoc, typum Messiae, populo nunc anteeuntis, constituisse. Huic autem rei nullum tempus opportunius esse potuit eo, quo mortalibus lapsis semen mu-

mulieris foedere inito promiſit, ſerpenti hominum miſerorum ſeductori caput contriturum, inque huius foederis ſignum, iuuencum immolare iuſſit. Diuinum hocce Dei mandatum labente tempore effecit, vt animal quod primi foederis cum homine lapſo initi ſignum Deus eſſe voluerat, in magna eſſet apud omnes veneratione, quae ſenſim in cultum idololatricum degenerauit. *Tum*, ita ſacrae pergit auctor hiſtoriae, *dixerunt*, (totus videlicet populus,) *hi ſunt Dii tui Iſraël*, *qui eduxerunt te e terra Aegypti.* Hoc de vitulo, quem Aaron ipſis videntibus, aliquot ab exceſſu ex Aegypto menſibus, ex inauribus aureis, conflauerat, quo dicere potuerunt modo? Oportet igitur cauſam idoneam fuiſſe, ob quam hoc animal ſignum ſymbolumque illius, qui ex Aegypto ipſos eduxerat, habuerunt: cuius rei ſacrificium, eius de qua dictum fuit, indolis, occaſionem ſubminiſtrare ſolum potuit. *Quod videns Aaron*, inquit Sacroſanctus auctor, *exſtruxit altare coram eo*, *proclamauitque Aaron dicendo*, *feſtum Iehouae cras eſto*: qui in vitulo igitur colendus fuit. Hinc ſimul intelligitur, cur Moſes primi foederis ſymbolum nullum commemoret. Vidit ſcilicet ſuperſtitionem, ad quam aeui ſui mortales eodem abuſi ſunt, ideoque ſciens prudensque primi ſacrificii hiſtoriam totam omiſit, ne prolixior eius deſcriptio augeret diuturnioremque redderet gentium ſuperſtitionem. Quemadmodum aeneum ſerpentem confregit Ezechias, quod ad ido-

idololatriam eo abuſus populus eſſet 2. Reg. XVIII. 4. quamquam et is ipſe foederis aliquando ſymbolum a Deo conſtitutus eſſet Num. XXI. 8. 9. Meſſiaeque typus fuerit Ioh. III. 14. 15. Obſeruatu porro dignum eſt, Deum populo Iudaico varii generis ſacrificia praeſcribentem, diſertis verbis iuſſiſſe Pontificem maximum, vt pro peccato ſuo in ſacrificium iuuencum, cuius ſanguis ſanctuario inferendus erat, ſemper adhiberet. Leuit. IV. 3. XVI. 6. 11. Adamus igitur Pontifex maximus primus cenſeri cum poſſit, huius ſacrificium pro peccato iuuencum pariter fuiſſe probabile eſt.

DE

DE DIIS AEGYPTIORVM LIBER V.

qui complectitur

Totam reliquorum Deorum Aegyptiorum turbam.

CAPVT I.

De Anubide, quem Graeci Mercurium, et nonnunquam Saturnum, interpretari solent.

Ad argumentum Libri V. transitur. §. 1. Anubis magnum fuit sanctumque Aegyptiorum Numen. §. 2. Ei inter animalia sacra, dedicatus erat canis, tanquam viua illiis imago. §. 3. In honorem huius Dei canini, vrbes erant constructae, Templaque dedicata, isque per Aegyptum totam colebatur ab omnibus. §. 4. Et apud ipsos Graecos antiquiores, culti huius ab iis Numinis, vestigia deprehenduntur. §. 5. Sacerdo-

tales Aegyptiorum de Anubide traditiones. §. 6. In cauſas inquiritur, ob quas Deus hic, capite caninus, in Aegypto fingeretur. Anubis erat perpetuus Iſidis Oſiridisque comes. §. 7. Anubidem Graeci nonnunquam Saturnum, plerumque vero Mercurium interpretantur. §. 8. Interpretationes nominis Anubis adferuntur, quibus aſſenſum praebere non poſſumus. §. 9. Anubis in lingua Aegyptiorum aureum ſignificat, iſtaque interpretatio aliquot argumentis adſtruitur. §. 10. Anubis Planetam Martis Aegyptiis non ſubindi cauit. §. 11. Verum ſymbolice ipſis deſiguauit Horizontem, ſiue ortum et occaſum Solis. §. 12. Explicatio haec noſtra argumentis pluribus fulcitur. §. 13. 14. 15. Ex ea ratio ſuppetit facilis et egregia, cur Aegyptii Anubidem dixerint aureum, eidemque formam caninam affinxerint. §. 16. Mirandum ceteroquin non eſt, Aegyptios idololatras, Horizontem coeleſtem, diuinis affeciſſe honoribus. §. 17.

§. 1.

Tranſitur ad argumentum Libri V.

Libro huic *Panthei* noſtri vltimo, illos reſeruauimus Aegyptiorum Deos, qui nec ad Spiritum aeternum, nec ad Solem, nec ad Lunam, nec ad Nilum denique fluuium proprie et commode referri queunt, aut in quibus explicandis, magna nos obſcuritate et difficultate premi, inficias ire non poſſumus. Primum inter hos locum conceſſimus *Anubidi*, magno et ſancto Aegyptiorum Numini, quem Oſiridi Iſidique comitem ſemper fere datum fuiſſe, quiuis obſeruare perfacile poteſt, quemque hanc ob cauſam, tum ad Solem, tum ad Lunam, pari iure, referri debere auguramur, etſi in vera eius ratione et ſignificatione eruenda, non parum deſudauerimus. Vt vero, quae de hoc *Anubidis* Numine comperire, ac meditando et diuinando

nando assequi potuimus, ordine nunc exponamus, primo quidem praecipua, quae de hoc Deo veteres prodidere literis, referemus, deinde in nominis Aegyptiaci veram significationem inquiremus, quod viam nobis sternet ad reliqua, ac denique aperiemus, quidnam veteres Aegyptiorum Philosophi et Sacerdotes, Numine isto indicare, et naturae Scrutatoribus significare voluisse, visi mihi sint.

§. 2. *Anubis* igitur Aegyptiorum Deus est, veterum plurimorum oratione non parum celebratus. Illius mentionem facit OVIDIVS, Isidem sic precatus, Lib. II. Amor. Eleg. XIII.

Anubis magnum sanctumque erat Aegyptiis Numen.

Per tua sistra precor, per Anubidis ora verenda.

Verenda Anubidis ora dicit, quoniam Deus ille, mystice fingebatur vt canis, vel capite canino, qua de re plura dicemus §. 3. Apud LVCIANVM, Socrates de hoc Deo ita infit: * οὐχ' ὁρᾷς τὸν Ἄνουβιν ἐν Αἰγύπτῳ, ὅσος θεός; *Nonne vides, quantus sit Anubis in Aegypto Deus?* Apud eundem Iupiter inducitur, vehementer conquerens, quod Graecorum Dii, etiam maiorum gentium, ex lapide, ligno, aut ebore fabricari consueuerint, cum apud Barbaros, Aegyptios, Persas, et Gentes alias similes, res longe aliter se habeat. ** Ἡ Βενδῖς αὕτη, καὶ ὁ Ἄνουβις ἐκεινοσὶ, καὶ παρ' αὐτὸν ὁ Ἄττις, καὶ ὁ Μίθρης, καὶ μὴν ὅλοι ὁλόχρυσοι, καὶ βαρεῖς καὶ πολυτίμητοι, ὡς ἀληθῶς. *Bendis autem haec* Thracum Dea, *et Anubis ille* Aegyptius, *et prope ipsum Attis*, Phrygum, *et Mithra*, Persarum Sol, *ex solido auro sunt conflati, graues sane et magni re vera pretii.* Alia veterum loca suppeditabunt sequentia. Vti vero *Isis* sua habebat *Isea*, *Serapis* pariter *Serapea*, et *Nemesis* in Labyrintho *Nemesea*, ita in honorem quoque *Anubidis*, constructa fuisse

* in *vitarum auctione*, Opp. To. I. p. 372. Edit. Salmur.
** In *Ioue Tragoedo* To. II. p. 194.

Anubidea, Templa nempe aut Sacella, Deo huic consecrata, ex Scriptorum antiquorum testimoniis liquet. Narrat LVCIANVS in *Toxari*, quomodo Demetrii cuiusdam seruus, patria Syrus, in Aegypto, * *inita societate cum sacrilegis quibusdam, vna cum illis in Anubideum* (ἐς τὸ Ἀνȣβείδιον) *irrupit: Deoque per furtum ablato, aureisque phialis duabus, aureo item caduceo, et cynocephalis argenteis, atque id genus aliis, omnia apud Syrum deposuerint.*

Et inter sacra Aegyptiorum animalia, dedicatus erat canis, qui eius habebatur imago.

§. 3. *Anubidi* inter animalia, more Aegyptiorum, aliquod etiam proprium dicatumque erat, *canis* scilicet, is vbi eius, in Aegypto cumprimis, vigebat cultus, viua quaedam ipsius censebatur imago. Plerumque vero, ad repraesentandum huncce Deum, corpori humano, caput addebatur caninum. In ruderibus antiquis Templorum Aegypti, figurae huiuscemodi persaepe cernuntur, et supersunt etiam in Principum thesauris, aut Museis eruditorum, passim Dei huius simulachra et signa, talem prae se ferentia formam. Ea de re toties loquuntur Scriptores antiqui. Inter hos DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 76. *Deum*, inquit, *quem Aegyptii Anubim appellant, canino capite repraesentant.* Et OVIDIVS adductus §. 2. commemorat

—— *Anubidis ora verenda.*

Idem Metamorph. Lib. IX. v. 692, vbi Pompam Isiacam depingit, Dei huius canini minime obliuiscitur

—— *cum qua latrator Anubis*
Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis.

Non aliter VIRGILIVS Aeneid. Lib. VIII. v. 698.

Omnigenumque Deum monstra, et latrator Anubis.

ad quae verba SERVIUS haec notat: *Quia capite canino pingitur, hunc volunt esse Mercurium.* De Cleo-

* Operum To. II. p. 75. eiusdem Edit.

Cleopatra vltima regina Aegypti, queritur PROPERTIVS Lib. III. Eleg. IX.

Scilicet incesti meretrix regina Canopi
Vna Philippeo sanguine inusta nota,
Ausa Ioui nostro latrantem opponere Anubin,
Et Tiberim Nili cogere ferre minas.

Et PRVDENTIVS noster, incredibilem hanc Aegyptiorum vesaniam mirari iuxta et indignari satis non potest, *Apotheos.* v. 194.

Quae gens tam stolida est animis, tam barbara linguis;
Quaeue superstitio tam sordida; quae caniformem
Latrantemque throno coeli praeponat Anubem?

Sed nec LVCIANVS, irrisor ille Deorum et hominum, impetrare a se potuit, vt Aegyptiorum Numini canino parceret. Nam in *Concilio Deorum*, Momum sic loquentem fingit: * *Ceterum tu, o canino vultu praedite Aegyptie, qui sindone es amictus, quisnam es o optime, aut quomodo te, latrator cum sis, Diis annumerari pateris?* Et diu ante hunc Scriptorem, Aegyptiis hunc in modum illusit ANAXANDRIDES Poëta

—— ** κύνα σέβεις, τύπτω δ' ἐγὼ
Τοὖψον κατεσθίουσαν ἤνικ' ἂν λάβω.

—— *canem veneraris; sed ego verbero*
Sicubi offendam vorantem obsonium.

§. 4. *Cani* igitur, siue *Anubidi*, nam huius Symbolum sacrosanctum existimabatur ille, vrbes in Aegypto erant aedificatae, Templaque dedicata, illique statis temporibus, Sacra fiebant sumtuosa et solennia. In eius nempe honorem, vrbem non ex postre-

In honorem canis, siue Anubidis, vrbes passim constructa, Templaque

* Operum T. II. p. 956.
** Apud ATHENAEVM Lib. VII. p. 300.

dedicata erant; isque per Aegyptum totam colebatur ab omnibus.

poſtremis Aegypti mediae, cognominatam fuiſſe κυνόπολιν, vel κυνῶν πόλιν, quaſi dicas, *vrbem canum*, docet Geographia Aegypti. STEPHANVS *Byzantius* de ea haec habet, in articulo κυνῶν πόλις. *Cynopolis, vrbs Aegyptia. Incola dicitur Cynopolita. In iſta vrbe Annubis colitur.* Similia habet STRABO, qui ea narrat, quae oculis ipſe luſtrauerat, Lib. XV. p. 558. fin. *Sequitur Cynopolitana praefectura, et Canum vrbs, in qua Anubis colitur, ac honor, et ſacer quidam cibus, canibus eſt conſtitutus.* Ita et CLEMENS *Alexandrinus* in *Protreptico* p. 25. *Cynopolitae canem religioſe venerantur.* Idque ipſi Cynopolitarum nummi, qui etiamnum extant, * Anubidis quippe, canina facie inſignis, effigie ſignati, abunde confirmant. Neque tamen exiſtimandum, cultum Dei huius canis, intra fines vnius vrbis Cynopoleos ſe continuiſſe; verum ille per Aegyptum totam, omnesque eius partes late vagatus eſt. Erat, quod videbimus §. 6 et 7, maximorum Deorum, Oſiridis et Iſidis comes. Vbi hiſce Diis, Sacra, ſecundum ritus patrios, erant conſtituta, Anubis partem ſibi ex illis quoque vindicabat. In Pompis Iſiacis omnibus, Anubidis quoque ſimulachrum circumferri ſolebat, cuius rei ſpecimina plura infra dabimus, §. 7. Vero igitur perquam ſimile eſt, in Templis omnibus, quae Iſidis Oſiridisque Numinibus conſecrata erant, Anubidi Sacellum pariter conſtructum fuiſſe. Tale erat, vt opinor *Anubideum*, quod ex LVCIANO commemorauimus §. 2. Hinc eſt, quod in ruderibus famoſae Labyrinthi, multorumque in Aegypto Templorum, effigies Anubidis, etiamnum conſpiciantur frequentes, quod ex teſtimoniis peregrinatorum, qui noſtra cumprimis aetate, loca haec adierunt, diſcere poſſumus.

Ve-

* Vide HOLSTENII notas in STEPHANVM p. 179. et VAILLANTII *Aegyptum Numiſmaticam* p. 206.

Verum ergo vtique eſt, quod de Aegyptiis Poëta cecinit.

* *Oppida tota canem venerantur* ——

Teſtatur et id de enixa veneratione, qua Aegyptii omnes Deum ſuum caninum proſequebantur, quod olim temporibus antiquiſſimis, per totam regionem, ** ſi in qua domo canis mortem oppetiiſſet, domeſtici cuncti, prae luctu, ſupercilia, caput, totumque corpus raderent, qualis profundus luctus, aliorum animantium Diis conſecratorum, interitum non comitabatur. Quod ſi etiam audimus PLVTARCHVM, *** *cani antiquitus honores prae aliis animalibus deferebantur longe maximi ac praecipui. Sed poſtquam Apis, a Cambyſe necati et proiecti, cadauer, nullum animal adiit, deque eo guſtauit, niſi canis, primis inter animalia honoribus canis excidit.* Contigit illius eiusdem Scriptoris aetate, **** quod ipſe teſtatur, vt Cynopolitae Oxyrynchitis, propter mactatum et comeſtum canem, bellum intulerint graue; ſed quod Romani, et in his, et in illis vlti ſunt, etſi † illis ipſis quoque aliquando, ſimili de cauſa, aduerſus Aegyptios arma capienda fuerint.

Et apud ipſos Graecos antiquiores, culti huius apud ipſos Numinis, veſtigia deprehenduntur.

§. 5. Sed ne in ipſa quidem Aegypto, cultus Numinis huius canini ſubſtitit. Teſtantur enim Scriptores fide digni, idque ex veſtigiis quibusdam, non adeo obſcuris illuſtrari poteſt, Anubidis et notitiam et reuerentiam, ex Aegypto tranſiiſſe in Graeciam. Non loquor de recentioribus, poſt Ptolemaeorum in Aegypto regnum, temporibus, quibus Aegyptus ipſa, magnam partem, vultum graecanicum induit, vnde factum eſt, vt plurima Ae-

* IVVENALIS Sat. XV. v. 8.

** HERODOTVS Lib. II. c. 66. 67. DIODORVS p. 75.

*** *de Iſide et Oſir.* p. 368. fin.

**** Ibidem p. 380.

† AELIANVS de anim. Lib. XI. c. 26.

gyptiorum Numina, eaque inter Anubis etiam, † a Graecis, et †† ab ipsis Romanis quoque, tractu temporis, non illibenter recepta fuerint. De temporibus loquor antiquitatis vltimae, ad quae historia Graecorum pertingit. Ipsum namque Rhadamanthum, Minois Cretici fratrem, aut, ††† vt alii volunt, eo etiam antiquiorem, Anubidem Aegyptium veneratione religiosa prosecutum esse deprehendo. De eo enim haec retulit SOCRATES, Scriptor non incelebris, Lib. XII. rerum Creticarum: * Ῥαδάμανθυς δοκεῖ διαδεξάμενος τὴν βασιλείαν δικαιότατος γεγενῆσθαι πάντων ἀνθρώπων· λέγεται δὲ αὐτὸν πρῶτον ὀυδένα ἐᾶν ὅρκους ποιεῖσθαι κατὰ τῶν θεῶν ἀλλ᾽, ὀμνύναι κελεῦσαι χῆνα καὶ κύνα, καὶ κριὸν, καὶ τὰ ὅμοια. *Apparet, Rhadamanthum, postquam regno admotus esset, mortalium omnium extitisse iustissimum. Primus etiam dicitur lege sanciuisse, ne quis per Deos iuraret, verum iurare iussit per anserem, per canem, per arietem, et similia.* Lex illa adscribitur pietati insigni regis illius, qua nempe obuiam ire voluerit abusui temerario nominis diuini. Ita etiam EVSTATHIVS rem exponit: ** Ῥαδάμανθυς, φασὶ, ὑπὲρ τοῦ μὴ θεὸν ὀνομάζειν ἐπὶ πᾶσιν, ἐκέλευσε κατὰ χηνὸς, καὶ κυνὸς, καὶ κριοῦ ὀμνύναι. *Rhadamanthum aiunt, vt ne nomine diuino*

† Pompa Isiaca, quam APVLEIVS a se visam describit Lib. XI. Metam. in qua Anubidem circumlatum fuisse legimus, peracta erat Cenchreis, in Graecia, prope Corinthum, cuius erat portus.

†† Anubidis Simulachrum marmoreum Romae memorat LAMPRIDIVS in *vita Commodi*, cap. 16. Testatur etiam Scriptor idem, ipsum Commodum Imperatorem, Sacra Anubidis publice celebrasse. Vide §. 7.

††† EPHORVS apud STRABONEM, Lib. X. Geogr. p. 328.

* Apud *Scholiasten Aristophanis* in *Aves* p. 566. Edit. Genev.

** In Odysseae Lib. T. p. 1871. Edit. Rom.

uino ad res quascunque abuterentur, iussisse iurare per anserem, canemque et arietem. MICHAEL APOSTOLIVS tradit, Rhadamanthum ea, quae aliis, lege lata praeceperat, proprio exemplo roborasse. * Ὁ δὲ ὅρκος Ῥαδαμάνθυος ἦν κατὰ χηνὸς, ἢ κυνὸς, ἢ πλατάνου, ἢ κριοῦ, ἤ τινος ἄλλου τοιούτου. *Iusiurandum, quo Rhadamanthus solebat vti, erat per anserem, vel canem, vel platanum, vel arietem, vel aliquid huius generis.* Vbi auctor hicce, ad ea, quae ab aliis commemorantur, platanum arborem addit. Ego vero, vbi haec legi et paulo attentius consideraui, aliter colligere non potui, quam priscum illum Rhadamanthum, aut gente fuisse Aegyptium, quod et nomen eius prodere videtur, aut post peregrinationem eo institutam, cultum deorum nonnullorum Aegypti, domum secum reduxisse, ideoque per anserem, canem, arietemque iurare consueuisse, quod in ipso, vt peregrinum quidpiam, et in Graeco inauditum, veteres obseruare iubent. *Canem* et *arietem*, inter Deos Aegyptiorum, suum quoque sortitos fuisse locum, *Pantheon* nostrum satis docere potest. *Anserem* equidem diuinis honoribus Aegyptii dignati nunquam sunt; sed scimus tamen, ** alitem hunc Isidi sacrum, et in delitiis fuisse, quamuis ipsi in sacrificium quoque cederet. Vnde IVVENALIS Sat. VI. v. 540. canit.

Vt veniam culpae non abnuat, ansere magno
Scilicet, et tenui popano corruptus Osiris.

A 5 Plata-

* in Centuria Prouerbiorum XVII. num. 7.

** HERODOTVS Lib. II. c. 45. OVIDIVS Fastor. Lib. I. v. 453. ARISTIDES Rhetor, λόγων ἱερῶν tertio circa fin. fol. 175. b. Edit. Florent. graec. PHILOSTRATVS de vita Apollonii Lib. V. cap. IX. Adde his LEONARDI AVGVSTINI Gemmas Part. II. num. 39. et SPANHEMIVM de Praestantia Numism. p. 266.

Platanus, per quam etiam iuraſſe Rhadamanthum, perhibet APOSTOLIVS, eodem quoque ſpectat. Nam non animalia tantum, ſacra erant Aegyptiis, erant etiam arbores et plantae, eosque *allium caepasque inter Deos in iureiurando habuiſſe*, teſtis eſt PLINIVS Lib. XIX. c. VI. Rhadamanthi exemplum imitatus poſtea eſt Socrates, Graecorum omnium optimus et ſapientiſſimus: ideoque vtrumque in hac cauſa coniungit PORPHYRIVS, *de Abſtin.* Lib. III. p. 285. fin. Κρησὶ δὲ, inquit, *νόμος ἦν Ῥαδαμάνθυος, ὅρκον ἐπάγεσθαι πάντα τὰ ζῶα. Οὐδὲ Σωκράτης, τὸν κύνα καὶ τὸν χῆνα ὀμνὺς, ἔπαιζεν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τοῦ Διὸς καὶ * Μάιας παῖδα, ἐποιεῖτο τὸν ὅρκον. Legem Cretenſibus tulerat Rhadamanthus, vt per omnia animalia iurarent. Neque Socrates, cum canem anſeremque iuraret, putandus eſt ludere aut ridere voluiſſe. Iurauit per filium Iouis et Maiae.* Docet nempe eruditiſſimus hic Scriptor, Socratem, quando iurabat per *canem*, intellexiſſe Aegyptiorum *Anubidem*, ſeu, vt Graeci interpretantur, *Mercurium*, quem ipſi quidem perhibebant Iouis et Maiae filium. Et ne in hoc argumento prolixior ſim, habemus ſane Socratem ipſum, conceptis verbis id profitentem, et ita iurantem: ** Μὰ τὸν κύνα τὸν Αἰγυπτίων θεόν. *Per canem, Aegyptiorum deum.* Sed de his iam ſatis.

Sacerdotales Aegyptiorum de Anubide traditiones.

§. 6. Videamus nunc iam, quid in Sacerdotalibus Aegyptiorum fabulis, de *Anubide* traditum inueniamus. Et primo quidem Oſiridis filium eum perhibitum fuiſſe, deprehendimus. *** *Aiebant* enim, *cum Oſiride duos militatum profectos eſſe* † *filios*

* Ita correxi, cum legeretur, nullo prorſus ſenſu *δίκαιον*.
** Apud PLATONEM in *Gorgia*, p. 316. Edit. graec. Baſil.
*** DIODORVS *Siculus* p. 15. fin.
† Deeſt hoc in verſione latina RHODOMANNI; ſed in graeco extat, *δύο υἱοὺς*, *duos* Oſiridis *filios*.

lios eius, *Anubim et Macedonem*, *fortitudine praestantes viros.* Erat ergo *Anubis* * filius Osiridis. Rem ex iisdem fabulis acceptam, narrat paulo prolixius PLVTARCHVS *de Is. et Osir.* p. 356. fine, in haec fere verba: *Porro Isidem*, *comperto*, *Osirin cum Sorore*, (Nephthy) *per errorem congressum esse*, *credentem se cum Iside vxore*, *rem habere*, *et viso rei huius argumento*, *corona nempe melilotina*, *quam is apud Nephthyn reliquerat*, *puerulum quaesiuisse*, *nam prae metu Typhonis*, mariti sui, *mater eum statim exposuerat*, *magnoque labore*, *canibus indagantibus*, *repertum enutriuisse.* Osiris itaque filium hunc suum, per adulterium, etsi ignorans et imprudens, ex Nephthy sorore sua susceperat. Refer huc, quod alibi PLVTARCHVS, in eodem libro, p. 366. scribit: *Cum autem exundans Nilus*, *etiam in istas partes diffluit*, *hoc Osiridis cum Nephthy coitum nuncupant.* Et mox, post insecuta quaedam alia: *Itaque Isis Horum*, ex Osiride susceptum, *iusto partu edidit: Nephthys autem*, ex eodem Osiride, *Anubim furtiuo.* Potest hinc liquere, TERTVLLIANVM memoriae lapsu, in errorem inductum fuisse, cum in *Apolog.* cap. XV. *moechum Anubim* commemoraret, nisi forte dicere velis, *moechum* Scriptori illi hoc loco significare, *adulterio procreatum.*

§. 7. Solent veteres, vbi res *Anubidis* attingunt, etiam in causas inquirere, ob quas eum Aegyptii canina forma fingere et repraesentare consueuerint, et illas plerumque, ex historia fabulosa eorum, quae perhibentur, aut circa Anubim, aut ab ipso gesta fuisse, depromunt. PLVTARCHVS postquam p. 356. furtiuos Dei huius natales retulisset, addit, Isidem *eum*, *magno labore*, *canibus indaganti-bus*

In causas inquiritur, ob quas Deus hic specie canina ab Aegyptiis fingeretur.

Anubis perpetuus Isidis Osiridisque comes.

* Non igitur erat filius Typhonis, quod memoria lapsus affirmat GERH. IOH. VOSSIVS, *de Idolol.* Lib. I. c. 27. fol. 105.

bus repertum, enutriuiſſe: cumque cuſtodem deinde comitemque habuiſſe, Anubim appellatum, et creditum Deos cuſtodire, vt canes hominibus cuſtodes adeſſe ſolent. Similia fere ſunt, quae ea de re, apud DIODORVM p. 77. leguntur, vbi, *canis*, inquit, *vſui eſt venationibus et cuſtodiis. Ideo* Aegyptii *Deum, quem Anubim appellitant, canino capite repraeſentant; canem Oſiridi et Iſidi corporis fuiſſe cuſtodem, indicantes. Alii narrant, canes Iſidi, quando inueſtigabat Oſiridem, duces fuiſſe, et feras aliosque obuios auertiſſe, et fidos beneuolosque inquiſitionis ſocios ſe praebuiſſe cum vlulatu.* Obſeruat DIODORVS, canes vſui eſſe in venatione, idque ad fabulas quoque de *Anubide* applicat, ſicuti fecerunt et alii. Eos inter IVLIVS FIRMICVS, *de erroribus profan. relig.* non procul ab initio, neſcio vnde, refert, Iſidem *adhibuiſſe ſibi Nephthen ſororem ſociam, et Anubim venatorem.* DIODORVS vero, alio loco, rationem adfert aliam, Anubidis in ſpeciem canis efficti. Ait enim p. 15. fin. 16, Anubidem *ex bellua ſibi confeciſſe armaturam maxime inſignem, videlicet ex pelle canina, eumque ob cauſam belluam hanc religioſe ab Aegyptiis coli.* Plures huiusmodi explicationes adferre taedet. Quis tam eſt obeſae naris, qui non confeſtim perſpiciat, veteres hanc de Anubide fabulam Sacerdotalem, quemque pro ingenio ſuo, ex coniectura explicuiſſe, huncque obtuliſſe nobis talem, illum vero aliam. Illi vero a ſcopo quam proxime abeſſe mihi videntur, qui rationem, ob quam *Anubim* ſuum *canem* finxerint Aegyptii, ex eo repetendam eſſe ſuſpicati ſunt, quod *Anubis*, Diis ſupremis, *Oſiridi* et *Iſidi*, ab Aegyptiis ſemper additus fuerit, vt ipſorum comes, cuſtos et pediſſequus. Id enim veteres omnes vnanimiter tradunt. DIODORVM et PLVTARCHVM modo nunc intelleximus aſſerere, *Iſidem et Oſiridem habuiſſe cuſtodem cor-*

corporum comitemque Anubidem, sicuti canes hominibus custodes adesse solent. Idem PLVTARCHVS p. 355. obseruat, Aegyptios Mercurium suum dicere *canem, ob custodiendi ac vigilandi studium.* Hinc *Anubim* τὸν τȣ̃ Ὀσίριδος φρȣρὸν, *custodem Osiridis* appellat PROCLVS, in Platonis πολιτείαν, p. 417. Et de eodem STATIVS quaerit, *Syluarum* Lib. III. num. II. v. 112.

Cur seruet Pharias lethaeus Ianitor aras.

Ex quo colligere licet, in Templis Isidis, prope eius aram, communiter signum Anubidis collocari consueuisse. Veram autem rei huius rationem, quam ex ista deducimus, et quae nobis vera visa est, in sequentibus exponemus, §. 12. 13. Inde vero est, quod in Pompis Isidis solennibus, Anubis quoque semper circumferri solitus fuerit. Diserte profecto DIODORVS p. 78. obseruat, τοῖς Ἰσείοις προπορεύεσθαι τȣ̀ς κύνας κατὰ τὴν πομπὴν, *in festis Isiacis, canes antecedere pompam.* Talem Pompam descriptam videmus ab OVIDIO, *Metamorph.* Lib. IX. v. 689.

Inachis (Isis) *ante torum, pompa comitata Sacrorum*
Aut stetit, aut visa est: inerant lunaria fronti
Cornua, cum spicis, nitido flauentibus auro,
Et regale decus; cum qua latrator Anubis,
Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis.

APVLEIVS, qui huiusmodi Pompam Isiacam, Cenchreis a se visam refert, *Metam.* Lib. XI, de ea haec scripto consignauit p. 262. *Nec mora, cum Dei, dignati pedibus humanis incedere, prodeunt; hic horrendum attollens canis cervices arduas, ille superum commeator et inferum: nunc atra nunc aurea facie sublimis, laeua caduceum gerens; dextra palmam virentem quatiens.* Ideoque de Commodo Imperatore, cum is Sacra Aegyptiorum, omnemque eorum

rum apparatum, Romam inuexiſſet, et Pompas Iſiacas ipſe ſolenniter celebraret, narrat in eius vita AELIVS LAMPRIDIVS cap. 9. *Sacra Iſidis coluit, vt et caput raderet, et Anubim portaret.* Et mox: *Quum Anubim portaret, capita Iſiacorum grauiter obtundebat ore ſimulachri.* Eadem commemorat SPARTIANVS in *Peſcennio nigro* cap. 6. *Sacris Iſidis Commodus adeo deditus fuerat, vt et caput raderet, et Anubim portaret, et omnes pauſas ederet.* Idem in *Antonino Caracalla* cap. 9. *Commodus Sacra Iſidis ita celebrauit, vt et Anubim portaret, et pauſas ederet.* Diu ante, Ciceronis aeuo, Conſulibus Piſone et Gabinio, Sacra haec Roma fuerant eiecta, quod ſic TERTVLLIANVS teſtatur, in *Apolog.* c. VI. *Serapidem, et Iſidem, et Harpocratem, cum ſuo Cynocephalo,* (intelligit Anubidem, capite canino inſignem,) *Capitolio prohibitos, id eſt curia Deorum pulſos, Piſo et Gabinius Coſſ. abdicauerunt.* Addamus his vnicum praeterea MINVTII FELICIS locum, qui in *Octauio*, cap. 21, ſolenne aliquod Aegyptiorum Sacrum commemorans, haec habet: *Iſis perditum filium cum Cynocephalo ſuo* (Anubide) *et caluis Sacerdotibus luget, plangit, inquirit.* —— *mox inuento paruulo, gaudet Iſis, exultant Sacerdotes, Cynocephalus* (Anubis) *inuentor gloriatur.* Id vero ipſum, * in *Tabula Iſiaca*, ad viuum depictum cernimus.

Anubidem Graeci nonnunquam interpretantur Saturnum, plerumque vero Mercurium.

§. 8. Graeci, de rebus Aegyptiacis agentes, nomine *Anubidis* nonnunquam intelligunt *Saturnum*, aut *Anubidem* interpretantur *Saturnum.* Monet hoc PLVTARCHVS, *de Iſ. et Oſir.* p. 368. Ἐνίοις δοκεῖ Κρόνος ὁ Ἄνουβις εἶναι· διὸ πάντα τίκτων ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ κύων ἐν ἑαυτῷ, τὴν τοῦ κυνὸς ἐπίκλησιν ἔχειν. *Nonnullis videtur Anubis Saturnus eſſe, quia omnia gignens ex ſe, et in ſe tanquam praegnans mulier gerens*

* Vide *Miſcellanea Berolin.* T. VII. p. 379. 380.

rens (quod graece κύειν dicitur) κύων, *ſiue canis appelletur.* Nihil dico de iſta explicatione puerili, qua nempe ratio promitur, cur *Anubis*, cum ſit *Saturnus*, ab Aegyptiis, vt κύων, vel *canis* fingi ſolitus fuerit. Huiusmodi ineptiis, auctor ille alioquin grauis, omnique laude dignus, in libro praeſertim *de Iſide*, ita ſe oblectare videtur, vt fere diceres, eum id feciſſe in gratiam Cleae, ſuperſtitioſae mulieris, cui etiam librum hunc inſcripſit. Sed praeterea videtur PLVTARCHVS hic *Anubidem* confudiſſe cum *Phtha*, ſiue *Vulcano* Aegyptiorum, quod etiam alias non ſemel factum eſſe, monuimus Lib. II. cap. I. §. 9. Verum tamen eſt, quod PLVTARCHVS aiebat, nonnullos *Anubim* interpretari *Saturnum.* Nam vbi de *Saturno* Aegyptiorum veteres loquuntur, perſaepe alium, quam *Anubidem*, non intelligunt. Sed plura eam in rem hic non congero. Nam plerumque et fere ſemper *Anubidem* interpretari iidem ſolent *Mercurium.* Sic PLVTARCHVS in libro *de Iſide* p. 355. *Non enim Aegyptii, Mercurium ſuum proprie canem vocant: ſed ob cuſtodiendi et vigilandi ſtudium, ac ſapientiam, qua amicum ab inimico discernit, eum Deorum callidiſſimo, vt Plato ait, accommodant.* Sermonem hic eſſe de *Anubide*, omnes illico perſpiciunt. Idem p. 367. ait, fabulari Aegyptios, *Mercurium ſedem habere in Luna, et vna cum illa circumferri.* Vbi non alium, quam Anubidem, comitem et pediſſequum Iſidis intelligi poſſe, palam eſt. Et ita in libro eodem, auctor ille fere ſemper. Non aliter SERVIVM et PORPHYRIVM, Numen *Anubidis* interpretatos eſſe, ex §. 3. et 5. liquere poterit. Ex LVCIANO quoque, cuius verba dedimus §. 2, diſcimus, *Anubidi* Aegyptiorum attributum fuiſſe κηρύκιον, *caduceum*, quem teſſeram eſſe *Mercurii* Graecorum, neminem latet. De *Anubide* quoque capiendum eſſe exiſtimo, quod DIO CAS-

SIVS,

SIVS, nobilissimus historiae Romanae Scriptor, de Marco Aurelio Imperatore, literis mandauit. * Λόγος ἔχει, Ἀρνοῦφίν τινα, μάγον Αἰγύπτιον, συνόντα τῷ Μάρκῳ, ἄλλους τε τινὰς δαίμονας, καὶ τὸν Ἑρμῆν τὸν ἀέριον, ὅτι μάλιστα μαγγανείαις τισὶν ἐπικαλέσασθαι, καὶ δι' αὐτῶν, τὸν ὄμβρον ἐπισπάσασθαι. *Fama est, Arnuphin quendam, Magum Aegyptium, qui Marco aderat, Mercurium illum, qui est in aëre, aliosque daemonas, artibus quibusdam magicis inuocasse, ac per eos pluuiam extorsisse.* Lectori erudito facile patescit, sermonem esse de pluuia illa mirifice exoptata, qua exercitus M. Aurelii Imperatoris, in bello Marcomannico, angustiis extremis pressus, praeter spem omnium, subito recreatus fuit, quam quidem Christi cultores precibus suis, alii Deorum suorum auxilio et fauori in acceptis tulere, ac inter hos quidam *Mercurio aërio*, quem *Arnuphis*, magus Aegyptius, inuocauerat. Quis vero sit ille Mercurius aërius, nisi *Anubis*, Solis ac Lunae pedissequus, et cum lunari globo rotari creditus?

Interpretationes nominis Anubis *adferuntur, quae minus nobis probantur.*

§. 9. Pergimus nunc ad interpretandum nomen Aegyptiacum *Anubis*, qua de re extat ** quaedam nostra obseruatio. Sed argumentum istud tanto minus hic omittere nobis licet, quod ad indagandam veram Sacerdotum Aegyptiorum, de *Anubide*, mentem ac sententiam, non parum nobis profuturum esse videam. Graeci nomen hoc semper scribunt *Anubis*, vbi omnes in rebus huius generis vel mediocriter tantum exercitati, facile persentiscunt, ad ipsam vocem Aegyptiacam, accessisse terminationem graecam, quam vocabulis barbaris fere semper addere, graecis Scriptoribus solenne atque familiare est.

* In *Epitome* IOHANNIS XIPHILINI, p. 260. Edit. Roberti Stephani.

** In *Thesauro Epistolico La Croziano* To. I. p. 168. etc.

eſt. Si igitur demſeris terminationem graecam, remanebit *Anub*, nomen inter Aegyptios, oppido vſitatum, cuius Scriptores Eccleſiae noſtrae vetuſti, qui elegantias veneresque graecae dictionis aucupari non ſolent, perſaepe meminerunt. In PALLADII *hiſtoria Lauſiaca*, * cap. LVIII. inſcribi videmus περὶ Ἀββᾶ Ἀνὲβ. *De Abbate Anub*, quod, neſcio qua de cauſa, redditur in verſione HERVETI, *Vita Abbatis Anuph.* Nam nomen *Anuph*, quod ** in hiſtoria Monachorum Aegyptiorum etiam ſubinde occurrit, a nomine *Anub*, ſignificatione vehementer differt. Sic in eadem *hiſtoria Lauſiaca*, cap. LV. mentio eſt *Abbatis Anub*, vti quidem habet Textus graecus, quem et hic verſio latina corrupit, ſcribendo *Anuph.* Commemoratur idem *Abbas Anub*, in *** *Apophthegmatibus Patrum*, aliisque Eccleſiae antiquae Monumentis. Ipſi igitur Aegyptii, *Anubidis* nomen, lingua ſua efferebant *Anub*, aut etiam, et rectius quidem *Annub.* Ita nomen hoc ſcribit LVCIANVS, niſi quod illi terminationem graecam aſſuerit. Nam in *dialogis mortuorum* p. 254. fingit Alexandrum M. ἐλπίζοντα Ἄννεβιν ἢ Ὄσιριν γένεσθαι, *ſperantem, fore, vt aliquando fiat Annubis, vel Oſiris.* Eundem typum in hoc nomine ſeruat etiam STEPHANVS Ethnicographus, qui de Cynopoli obſeruat, ἐν ῇ πόλει Ἄννεβις τιμᾶται, *in qua vrbe colitur Annubis.* Non diffiteor, eruditiſſimos viros, BERKELIVM, et HOLSTENIVM, in notis ad illum Scriptorem, id agere, vt perſuadeant nobis, locum in mendo cubare, et pro Ἄννεβις, ſcribendum eſſe Ἄνεβις; verum quo iure, ipſi viderint. Poſterior ſane rationem emendationis ſuae offert, quae videri poteſt,

* In *magna Bibliotheca Patrum* Pariſina To. XIII. p. 990.
** Vide SOZOMENI hiſt. Eccleſ. Lib. III. cap. XV. CASSIANO ſcribitur *Pinuphius* Collat. XX. ſaepiuſcule.
*** *Monumenta Eccleſiae Graecae* COTELERII To. I. p. 393.

poteſt, aliquod habere pondus. *Graecis*, inquit, *Latiniſque Poëtis prior ſyllaba corripitur.* Hoc enim re ipſa ita ſe habere, exempla §. 3. adducta, inuicte probant. At enim ex ea, quam vir eximius, pro emendatione ſua, attulit ratione, id tantum intelligitur, quamobrem Graeci Latinique ex voce *Annubis*, alterum eliſerint *n*, vt nempe in verſibus ſyllabam primam corripere poſſent. Corruptio igitur nominis huius primo quidem debetur Poëtis; ſed eos ſecuti ſunt alii, et ſic conſuetudo illius ſcriptionis et pronuntiationis paulatim vbique inoleuit. Non poſſum itaque non ſic exiſtimare, ipſos Aegyptios nomen hoc antiquitus protuliſſe *Annub.* Quod ſi ita ſe habet, de quo dubitare mihi non licet, cordati omnes facile mihi concedent, ſententiam magni * BOCHARTI, eorumque, qui veſtigia eius legunt, vocem *Anubis* autumantium nihil aliud eſſe, quam hebraeum הנבח *hannobeach*, vel *hannobeah*, admitti non poſſe. Nam vt plura alia taceam, quae in hac interpretatione difficulter concoqui poſſunt, quis non videt, *Annub* et *Hannobeach*, nimio interuallo a ſe inuicem differre, quam vt vnum vocabulum cenſeri poſſint? Taceo illorum originationem, qui *Anubin*, lingua Aegyptiorum patria, *canem* dictum fuiſſe ſibi imaginantur, etſi illis praeiuerit vetus *Scholiaſtes Iuuenalis*, qui ad Sat. V. v. 535. haec notat: *Dictus Anubis, quia caput caninum accipit per myſteria.* Nam *canis* Aegyptiis non dicitur *Anubis*, etſi ob rationem myſticam Deum hunc cum capite canino repraeſentare ſoliti fuerint. Sed de hac ipſa, aliisque ſimilibus Numinum Aegyptiorum originationibus, ** in ſuperioribus iam dixi.

§. 10.

* In *Hierozoico*, Parte I. Lib. II. cap. LVI. col. 691.

** Lib. II. cap. VII. §. 2. Lib. III. cap. III. §. 11.

§. 10. Illis, qui linguae Aegyptiacae, siue, vt vulgo vocatur, Copticae, aliquam notitiam sibi comparauit, aqua haerere hic non poteſt. Omnia potius ſponte fluunt. Diximus, *Anubidem* Aegyptiis re ipſa ſonuiſſe *Annub.* Id vero ſine vlla qualicunque mutatione, *aurum* ſignificat, vel *aureum.* Nam ⲚⲞⲨⲂ, *nub*, lingua Aegyptiorum antiquiſſima dicebatur *aurum*, quod interpretatio S. Scripturae Coptica, innumeris locis docet, quodque * teſtimonio Sacerdotis Aegyptii veteris confirmatum videre poſſumus. Inde vero eſt ⲚⲚⲞⲨⲂ, vel quod prorſus idem valet, ⲈⲚⲚⲞⲨⲂ, *Ennub*, vel *Annub*, idque ſemper *aureum* ſignificat, quod ſexcenta exempla, et amplius, in Coptica Scripturae S. interpretatione docent. *Annub* igitur Aegyptiis, vti dixi, *aureum* ſonat, neque ſolum et ſeparatum poſitum, aliud quid ſignificare poteſt. Hanc vero interpretationem meam, a mente et ſententia Sacerdotum Aegyptiorum, alienam non eſſe, I. Ex eo colligi merito poteſt, quod Aegyptii *Anubim* ſuum, propter rationem ſine dubio myſticam, ſemper ex ſolido *auro* fingere, aut vero illi, ex alio metallo fabricato, *aureum* ſaltem *colorem* inducere ſolerent. Pertinet huc locus LVCIANI, §. 2, iam allatus, vbi praeter alios Deos barbaricos, memoratur etiam *Anubis, ex ſolido auro conflatus, grauis et vere magni pretii*, alterque Scriptoris eiuſdem, illic etiam deſcriptus, in quo narratur, furem aliquem *in Anubideum* (id eſt Sacellum Anubidis) *irrupiſſe, ibique Deum ipſum* (aureum quippe et magni pretii,) *ſurripuiſſe, duas item phialas aureas, et aureum inſuper caduceum.* Neſcio an aliis ſim perſuaſurus, quod mihi valde probabile ſit, eandem rem tangi in hoc LVCILII Epigrammate.

Anubis Aegyptiis aureum ſignificat, eaque interpretatio argumentis aliquot confirmatur.

* Vide infra Libri huius cap. IV. §. 4.

* Τὴν γένεσιν λυπεῦντα μαθὼν Κρόνον Ἡλιόδωρος
Νύκτωρ ἐκ ναοῦ χρύσεον ἦρε Κρόνον

Cum Heliodorus intellexiſſet, per Saturnum geni- turam ſuam deprauari
Noctu clam ex Templo aureum ſurripuit Sa- turnum.

Niſi fallor, Epigramma hoc narrat rem perſimilem illi, quae in LVCIANI vltimo loco refertur. Saturni ipſius ſigna et ſimulachra, in Templis, Graecorum quoque et Romanorum, erant perrara, et vix conſpiciebantur. *Anubis* vero, praeter Aegyptiorum, Graecorum quoque et Romanorum Templa, frequens occupauerat. Et huius Dei ſimulachra fuiſſe plerumque aurea, modo obſeruabamus. Eum vero a Graecis ſaepius dictum fuiſſe Κρόνον, vel *Saturnum*, §. 8. iam monuimus. Neque vero exiſtimandum eſt, caſu tantum quopiam nonnunquam contigiſſe, vt *Anubidis* ſimulachra, ex auro conflarentur. Id nitebatur arcanis quibuſdam Sacrorum rationibus, quod non ita obſcure innuit PLINIVS, Lib. XXXIII. c. 9. *Tingit et Aegyptus argentum, vt in vaſis Anubim ſuum ſpectet, pingitque non celat argentum.* Liquet hinc, ideo Aegyptios argentum non celaſſe, quoties ſculpendus erat Anubis, vt nimirum illius effigies, vero et proprio ſuo colore, id eſt *aureo*, inſignis conſpici ſemper poſſet. Rationem hanc arcanam, ex Sacris petitam, paulo apertius tangit APVLEIVS, Lib. XI. Metamorph. p. 262. vbi vectatum in Pompa Iſiaca Anubidis ſimulachrum ad hunc modum deſcribit: *Hic horrendum attollens canis ceruices arduas, ille ſuperum commeator et inferum, nunc atra nunc aurea facie ſublimis.* Ecce tibi *Anubidem aurea facie ſublimem!* Equidem, ne quid diſſimulem, *Mercurius* ille, aut *Anu-*

* In *Anthologia* Graecorum Lib. II. cap. XXIV. Epigr. VII.

Anubis, quem in Pompa ſua nobis deſcribit Philoſophus Madaurenſis, aliquid ex Graecorum Sacris traxiſſe mihi videtur, vti ſane is Pompam ſibi viſam, ſpectauit non in Aegypto, verum Cenchreis in Graecia. Sed id tamen ex praeceptis Theologiae Aegyptiorum, habuit ille APVLEII *Anubis*, quod *aurea facie* conſpiciendus eſſet. Poteſt vero id ipſum, quod nunc obſeruauimus, II. ex traditione aliqua antiqua Aegyptiorum, de *Anubide* ſuo, vel *Mercurio*, quae ad Graecos etiam, etſi nonnihil incruſtata, dimanauit, non mediocriter illuſtrari. Veſtigia illius ſatis luculenta reperiuntur in hiſtoria Fauni, Italorum regis peruetuſti, prout eam Scriptores quidam Eccleſiaſtici in literas retulerunt. Ea apud auctorem *Chronici Alexandrini*, vel *Paſchalis*, in haec verba concepta legitur, quae breuitatis amore ductus, ex graeco latine conuerſa adſcribo. * *Extincto Pico, qui et Iupiter dictus eſt, regnauit in Italia filius eius Faunus, qui et MERCVRIVS appellatus, annos* XXXV. *Erat vir ille callidus et Mathematicus, qui primus in Occidente AVRI METALLVM, eiusque conflandi rationem adinuenit. Is —— conuaſato ingenti admodum AVRI pondere, IN AEGYPTVM, ad tribum Chami, filii Noae ſe contulit, a qua perhonorifice exceptus eſt. Ibi degens, pro nihilo ceteris habitis, AVREA INDVTVS STOLA, philoſophabatur APVD AEGYPTIOS, quibus ventura praedicebat: —— vnde ab iis adorabatur, dicebaturque Deus Mercurius, vt qui futura praediceret —— opesque praeberet: quem ideo DIVITIARVM LARGITOREM NOMINABANT, quippe quem exiſtimarent ** DEVM eſſe AVRI. —— Cum porro idem Mercurius in Aegyptum venit, apud Aegyptios regnabat* B 3 *Meſtrem,*

* Pag. 104. Edit. *Raderi*, vel 44. et 45. Edit. Pariſ.
** In graeco eſt, ὡς τὸν χρυσὸν θεὸν ὀνομάζοντες, idque ver-

Mestrem, ex genere Chami. Similia de *Mercurio* reperiuntur apud CEDRENVM p. 16. 18. et apud Anonymum, cuius *Excerpta Chronologica* praemittuntur Chronico IOHANNIS MALALAE, Oxonii edito, p. 22. Omnes hi in eo inter se conueniunt, Mercurium Aegyptium, *aurum* eiusque conflationem *inuenisse*, *Stolam* ad haec *auream gestasse*, et habitum fuisse *Deum aureum*, vel *Deum auri.* Hoc manifesto apparet, ex traditionibus antiquis, fabulisque Sacerdotum Aegyptiorum de suo *Anubide*, etsi nonnihil inquinatis, defluxisse. Reliqua, quae Scriptores hi de Fauno Italo docere nos volunt, et de Mercurii ex Italia in Aegyptum peregrinatione, ipsis relinquo. Id mihi satis liquet, eos res *Anubidis*, cum rebus alius Aegyptiorum Dei, *Thoth*, quia vtrumque hunc Graeci *Mercurium* interpretantur, paulo securius confudisse. Quae de *aurea Stola*, et de *tutela auri* ipsi commissa, narrant, spectant sane ad *Anubim.* Sed quae iidem de Mercurii huius Studio Philosophico superaddunt, referenda vtique sunt ad Deum *Thoth*, quod ex cap. V. huius libri perspicietur luculentius. Reperiuntur vero etiam III. traditionis huius Aegyptiorum vestigia quaedam subobscura, in ipsa Graecorum, de suo *Mercurio*, Mythologia antiquissima. In *Hymno* namque HOMERI, *in Mercurium*, Poëta hic narrat, quomodo Apollo, in antrum Cyllenii montis, vbi Mercurius puellus nutriebatur, peruenerit, quantasque illic opes inuenerit, v. 249.

Πολλὸς δὲ χρυσός τε, καὶ ἄργυρος ἔνδον ἔκειτο
Multum autem AVRIque et argenti intus iacebat.

Ideo-

titur, *cum aurum Deum appellarent.* Sed legendum sine dubio τὸν χρυσοῦν θεὸν, *Deum aureum*, vel, vti apud CEDRENVM p. 18. scriptum extat, ὡς τοῦ χρυσοῦ θεὸν νομίζοντες. Et sic verti.

Ideoque passim ipsi a Poëtis tribuuntur *talaria aurea*, vt a Poëtarum Principe. Aen. IV. 239.

—— Et primum pedibus TALARIA nectit
AVREA. ——

Quod videtur sumsisse a Poëtarum omnium Patre ac Magistro, cuius hi sunt versus

* Ἀυτίκ᾽ ἔπειθ᾽ ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα
Ἀμβρόσια, χρύσεια ——
Statim deinde sub pedibus ligauit pulchra TALARIA
Ambrosia, AVREA ——

Eadem ratione Graeci *Mercurio* suo, auream etiam *virgam*, quam caduceum vocant, tanquam aliquod insigne, tribuunt, sicuti etiam Aegyptii, §. 2. Et ab eo Deus hicce dici solet Χρυσόῤῥαπις, *aurea virga insignis*. HOMERVS Odyss. K. 277.

Ἔνθά μοι Ἑρμείας Χρυσόῤῥαπις ἀντεβόλησεν.
Ibi mihi Mercurius AVREA VIRGA obuiam venit.

Ad quae verba vetus *Scholiastes* haec habet. Χρυσόῤῥαπις, χρυσῆν ῥάβδον ἔχων. *Mercurius dicitur* Χρυσόῤῥαπις, *quia virgam auream gestat*. Quod EVSTATHIVS confirmat, ad Odyss. E. p. 1522. Ad versum vero, quem modo adscribebamus, idem scribit p. 1658. circa fin. veteres epitheton hoc Mercurii exponere de *aureis talaribus*.

Anubis Planetam Martis Aegyptiis non significauit.

§. II. Explicandum nobis iam est, qualenam re ipsa Numen *Anubis* fuerit, et quid in eo venerari voluerint Aegyptiorum Theologi. Aliquando illa mihi sententia sedit, *Anubim* ipsis designasse *Stellam*, vel *Planetam*, quem dicere solemus *Mercurii*, eum-

* HOMERVS Iliad. Lib. Ω. v. 340. Odyss. A. 96.

que ab Aegyptiis *Annub*, ſeu *aureum* fuiſſe dictum, quemadmodum Graeci eundem Στίλβοντα, *fulgentem* nuncupare conſueuerunt. Rationes, quae id mihi veroſimile reddiderunt, expoſui Lib. III. cap. VI. §. 5. Ad illas accedat nunc et iſta, quod *Anubis* Aegyptiorum, ab APVLEIO nobis ſiſtatur, *nunc atra, nunc aurea facie ſublimis*, quod explicat, dum eum vocat *ſuperum commeatorem et inferum.* Vide §. 10. Id vero *Planetae Mercurii* tam egregie conuenit, vt nihil poſſit magis. Illius autem rei haec eſt ratio, quod cum ſtellae quaedam ſint diurnae, quas inter Solem eminere norunt omnes ac vident, aliae vero nocturnae, quibus Luna praeſidet, * *Mercurius ad vtramque naturam ſe accommodet, modo diurnus, modo nocturnus. Sed orientalis diurnus eſt, occidentalis vero nocturnus.* Hinc iam ratio omnibus patere videtur, cur dicatur *ſuperum commeator et inferum*, et *nunc atra, nunc aurea facie ſublimis.* Verum tamen haec omnia ad *Anubidem* noſtrum non ſpectare, vel ex eo aeſtimare licet, quod Aegyptii *Anubidem* ſuum, *aureum* tantum, non itidem *atrum* haberi agnoſcique voluerint. Nomen eius ſignificat *aureum*, idque ſimulachra eius prae ſe etiam ferebant, ex auro ſolido quippe conflata, aut certe aureo colore obducta, vt ſemper intelligi poſſet *aureus.* Signum illud Dei huius, APVLEIO memoratum, cuius facies *nunc atra nunc aurea eſſet*, id eſt, vt interpretor, ** ex dimidio atra, ex dimidio aurea, ſi recte iudico, Graecorum, non Aegyptiorum, ingenio et artificio adſcribendum fuerit. *Mercurii* porro ſtellam Aegyptios

* IVLIVS FIRMICVS *Matheſ.* Lib. II. c. VII. PROCLVS in Paraphraſi Tetrabibli Ptolemaei Lib. I. c. VII.

** Effigiem ad illud APVLEII ſimulachrum prope accedentem cernere mihi videor, in Lucerna antiqua, quam ex LICETO adfert, BAVDELOTIVS. Vide *L'utilite des voyages* To. I. p. 173.

ptios attribuiſſe non *Anubidi*, verum *Horo*, ſiue *Apollini*, teſtimonio Scriptoris idonei oſtendimus, Lib. III. c. VI. §. 2. Neque ergo dici recte potuit, quod tamen CICERO, et ARNOBIVS dixerunt, nomen eius Aegyptios horruiſſe, et nominare nefas habuiſſe. Ego certe, quid de hoc Aegyptiorum Mercurio, cuius nomen ipſi expromere veriti ſint, dicere debeam, non habeo. Illud noui, Graecos duos Aegyptiorum Mercurios, quos nempe ipſi nomine hoc deſignabant, *Anubidem*, et *Thoth*, perſaepe inter ſe confudiſſe, et alteri eorum tribuiſſe, quod non niſi alteri proprium erat, quod in Theologiam Aegyptiorum de *Mercurio*, vti ea a Graecis traditur, miras nonnunquam tenebras inuexit. Ego hic me Dauum non Oedipum profiteor.

Anubis ſymbolice Aegyptiis deſignabat Horizontem, ſiue ortum et occaſum Solis.

§. 12. Poſt reiectam igitur illam Numinis *Anubidis* interpretationem, quam nunc retuli, diu mecum anceps dubiusque fluctuaui, quidnam re ipſa Sacerdotes Aegyptiorum, Numine hoc ſuo innuere et deſignare voluerint, idque occaſione data, * in Epiſtola ad Venerandum quendam amicum, quae deinde publici iuris facta eſt, candide fateri veritus non ſum. Sed videamus tamen, num non ex tenebris his, exque incertitudine, quacum hucuſque luctati ſumus, emergere, et argumento huic, ſane perdifficili, aliquid lucis affundere queamus. Aegyptiorum Philoſophi, e quorum numero eſt *Arnuphis*, §. 8. memoratus, *Mercurium* ſuum, dicebant *aërium*, eique in illa Mundi noſtri regione ſedem aſſignabant, aut volebant, in aëre per eum, ſtatis temporibus, mutationem effici inſignem, et in omnium oculos incurrentem. Id mihi veteres quidam ſic explicare videntur, Aegyptiorum Theologos,

* Eam celeberrimus apud Halenſes, in Lyceo Reformato, Theologus, IO. GEORGIVS MICHAELIS, praemſit *Obſeruationibus Sacris*, in Belgio A. 1738. editis.

Anubidis nomine, ſymbolice adumbrare voluiſſe *Horizontem*, vel, vt Latini loqui amant, *circulum finitorem*, qui hemiſphaerium Coeli ſuperius, ab inferiori diuidit, quique proinde partem aliquam Siderum nobis oſtendit, aliam vero oculis noſtris ſubducit.

*— * nec Sidera tota*
Oſtendit Libyae finitor circulus orae,
Multaque deuexo terrarum margine celat.

Teſtem do PLVTARCHVM, qui in libro *de Iſide*, Numen *Anubidis* ex mente Aegyptiorum, hunc in modum interpretatur, p. 368. *At circulus ambo* hemiſphaeria *tangens et dirimens, qui a definiendo Horizon dicitur, ambobus communis, Anubis vocatur, ac forma cani adſimilatur, quia canis viſu perinde noctu utitur atque interdiu. Videturque Anubis apud Aegyptios eam obtinere vim, quam apud Graecos Hecate, Numen ſcilicet terreſtre ſimul ac coeleſte.* Eorundem ſententiam adfert CLEMENS ALEXANDRINVS, vbi de hieroglyphica Aegyptiorum Scriptura diſſerit, *Stromatum* Lib. V. p. 567. *Atque duo quidem canes* (intelligit duo Anubidis ſigna) *Symbola ſunt duorum hemiſphaeriorum, vt quae circumeant et cuſtodiant.* Et poſt nonnulla intermedia: *Sunt, qui volunt, tropicos ſignificari per canes, qui cuſtodiunt, et inſtar ianitorum obſeruant, acceſſum Solis ad Auſtrum*, (id eſt hemiſphaerium inferius) *et Septentrionem* (ſiue hemiſphaerium ſuperius.) Haec omnia eodem redire, neque explicatione vberiori egere, peritus lector facile intelligit. Secundum hos igitur, *Anubis* Aegyptiis ſubindicat *circulum finitorem*, qui primus Solem orientem oſtendit, ac veluti in hemiſphaerium noſtrum admittit, quique eundem occidentem, conſpectui noſtro rurſus ſubtrahit, ac ad hemi-

* LVCANVS *Pharſal.* Lib. IX. v. 495.

hemiſphaerium inferius depellit: vel, vt clarius rem explicem, deſignat Solis et ortum matutinum, et occaſum veſpertinum, variasque horum mutationes, quas Aequinoctia et Solſtitia poſt ſe trahunt. Qua de re nouus mihi ſe aperit diſſerendi campus, ſed ſpatioſior, quam vt eum nunc emetiri queam. Vt ad ea, quae dixeram, redeam, * *Solis ortus dicitur eius apparitio ſuper horizontem. Occaſus vero eſt illius occultatio, quae quotidie fit, infra horizontem.* Id igitur Sacerdotes Aegyptiorum, *Anubidis* nomine et Numine ſubinnuebant.

§. 13. Multa nunc mentem ſubeunt, ex quibus hancce *Anubidis* interpretationem ac explicationem illuſtrare, eique robur non ſpernendum addere queam. Etenim I. hinc intelligi optime poteſt, quamobrem Aegyptii hunc ſuum *Mercurium*, vel *Anubidem*, dixerint *aëreum*, §. 8. 12. Nam ** *Sole oriente, colluſtratur illico aër. Sed ſimulac ſub horizonte occultatur, nigreſcit, et obſcuratur tenebris.* *Explicatio noſtra pluribus fulcitur rationibus.*

— *** *Solet aër*
Purpureus fieri: cum primum Aurora mouetur;
Et breue poſt tempus candeſcere Solis ab ictu.

II. Rationem hinc petere nobis licebit, cur Aegyptiorum Theologi, *Horum*, Oſiridis filium, perhibuerint legitimum, *Anubidem* vero eiuſdem quidem, ſed ſpuriam prolem, ex Nephthy, furtiuo concubitu ſuſceptum fuiſſe, tradiderint. *Horum* merito filium *Oſiridis*, ſiue *Solis*, Aegyptii dictabant genuinum et legitimum, vt qui ipſe *Sol* eſſet, aut quotidie in ortu renouatus, aut quouis anno vertente, in Solſtitio hyberno renatus, Lib. II. cap. IV. §. 11. et cap. VI. §. 7. 8. *Anubis* vero filius Oſiridis dice-

* GEMINVS in Elementis Aſtron. p. 45. Ed. Petauii.
** CLEOMEDES *de Meteoris* Lib. II. cap. IV. p. 104.
*** OVIDIVS Lib. VI. Metam. v. 47.

dicebatur tantum ſpurius, nam Sol ipſe non erat, quantumuis primos illius exorientis radios, terrae oſtenderet. Quod vero Aegyptii fabularentur, *Anubidem* e *Nephthy* ſuſceptum eſſe, ſenſum hunc habet arcanum. Incolentibus Aegyptum mediam, & ſuperiorem, a Memphi vſque ad Syenen, Sol oriens, omnium primo montium illorum cacumina illuminabat, qui ad orientale Nili latus poſiti ſunt, et veluti ex illis, partem Aegypti quam dixi, proſpectabat, ſicuti habitantibus in Aegypto inferiori, lux Solis, in ipſo ortu, e monte Caſio, in finibus Syriae et Aegypti poſito, videbatur mitti. Vnde LVCANVS *Pharſal.* Lib. X. v. 434.

Lucifer a Caſia proſpexit rupe, diemque
Miſit in Aegyptum primo quoque Sole calentem.

Hinc de Hadriano Imperatore refertur, quod * *in montem Caſium, videndi Solis ortus gratia aſcenderit*, vbi montem Caſium, non Syriae; ſed in confiniis Aegypti, Phoeniciae ac Arabiae ſitum, intelligi, nullus dubito, etſi viris eruditis ſecus videri animaduerterim. Videbatur ergo Aegyptiorum vulgo, pone montes illos, qui Nilum a Syene, ad Memphim, a dextro latere, vel ab Oriente cingunt, Sol oriri, eoque cacumina horum montium, primo impetu contingere. Terra vero, quae inter montes iſtos, mareque rubrum, vel Sinum Arabicum, intermedia iacet, arida, ſterilis, et prorſus infelix, Aegyptiorum Theologis dicebatur *Nephthys*, quod cap. III. Libri huius, argumentis non contemnendis adſtruemus. Cumque inde Sol ortum ducere videretur, ac Aegyptiis ſe conſpiciendum praeberet, *Anubis*, qui Solem Aegyptiis ex illa regione mittere exiſtimabatur, ſtylo allegorico nuncupabatur *Oſiridis* et *Nephthyos* filius. III. Neque vero minus facile

* SPARTIANVS in Hadriano c. 14.

cile quiuis nunc aſſequitur, cur *Anubis*, indiuulſus Oſiridis ac Iſidis comes, et vtriusque cuſtos perhibitus fuerit. §. 7. Non citra rationem fingebant Aegyptiorum Sacerdotes, Deum ſuum *Anubidem*, perpetuum eſſe *Oſiridis*, id eſt *Solis*, ac *Iſidis*, ſiue *Lunae* comitem. Nam Solem eiuſque et motum, et in hoc noſtro Mundo operationes, cogitare nemo poteſt, quin eiuſdem pariter et ortum et occaſum menti ſuae repraeſentet. Hi ab ipſo Sole ſeparari nullo modo poſſunt, vti nec minus circulus ille finitor, quem *Horizontem* vocant, quem Sol oriens primo attingit, quemque occidens derelinquit, et intra quem operationes eius in noſtro hemiſphaerio ſubſiſtunt. Nec etiam ratio cuiquam poteſt eſſe obſcura, cur *Anubis* ille, Numinum eorundem, Solis ſcilicet et Lunae cuſtos fuiſſe perhibeatur. § 7. Nam circulus finitor, quem in Theologia ſymbolica, *Anubidem* vocitabant Sacerdotes, cuſtodis inſtar, ſiue ianitoris, Soli orienti hemiſphaerium ſuperius veluti recludit, eumque in hoc intromittit, occidentem vero eundem, ex hoc noſtro, in hemiſphaerium inferius dimittit. Illud vero difficultatis nihil habet, quod *Anubidem* Aegyptii, non Oſiridi modo, verum et Iſidi, aſſiduum addiderint comitem. Diſcimus tantum ex eo, Numen hoc Aegyptiis, non *Solis* tantum; ſed *Lunae* etiam, tum ortum, tum occaſum ſymbolice adumbraſſe. Quin imo ſatis conſtat, in gentis huius Theologia et Sacris, ab *Iſide*, *Anubidem* diuulſum nunquam fuiſſe, vſque adeo, vt * *Mercurium*, ſiue Anubidem, *in Luna poſitum*, *vna cum illa circumferri*, fingerent.

Idem argumentum continuatur.

§. 14. Qui ea, quae hactenus obſeruauimus, attenta aeſtimatione penſitauerit, IV. haud grauate mihi, credo, largietur, doctrinam hanc Aegyptiorum ſymbolicam, de *Anubide*, a MARTIANO quoque

* PLVTARCHVS de Iſide p. 367.

que CAPELLA tangi, vbi in Satyrico Lib. II. p. 32, de Mercurio hunc in modum canit:

Qui ſolus Aſtra Mundi
Praeteruolans perexit,
Rapidis vigil procellis:
Qui cum ſuperna tranat
Freta, Tartarum recurrit;
Qui ſolus ante currum
Et candidos iugales
Altipotens parentis
Memorem ciere virgam:
Qui fata ſuccidentis
** Separat libens Oſiris*
Sationibus grauari
Genitalibus repertis.

Non poteſt eſſe dubium, Scriptorem noſtrum hoc in loco, vt ſaepe alias, Sacra Aegyptiorum placita, de ſuo Mercurio, fabulis Graecorum interſpergere voluiſſe. Loquitur enim aperte de *Oſiride*, eiusque *genitalibus repertis.* Quis enim eruditorum, ac antiquitatis peritorum, eſt, quem hae Aegyptiorum fabulae lateant. In vulgaribus Aegyptiorum fabulis ſermo quidem tantum eſt, de *genitalibus* Oſiridis *deperditis.* Sed forte in quibuſdam Sacerdotum Collegiis, ſymbolice etiam tradebatur, eadem *genitalia* certo quodam tempore eſſe *reperta*, vti MARTIANVS loquitur. Nam et hoc in Theologia Aegyptiorum Phyſica, fundamentum ſuum, et optimum, habet. CAPELLA ſaltem id ex aliquo Scriptore, forte

* GROTIVS in notis ad h. l. monet, vocem *ſeparat*, peccare in legem pedariam, ideoque ſuſpicatur, legi debere *ſarpit.* Verum cum CAPELLA leges metricas frequenter negligat, eoque nomine, a GERH. IOH. VOSSIO reprehendatur Lib. II. *de arte Grammatica*, cap. XXXIX. cur non & hoc in loco, ſimile delictum commiſiſſe dici poterit?

forte deperdito, hausisse videtur. Ita sciebat idem, quod pariter alicubi memoriae proditum legisse videtur, solere a Sacerdotibus Aegyptiis tradi, *Mercurium*, seu, vt ipsi loquebantur, *Anubidem, separare fata Osiridis*, quippe qui Solem nobis orientem ab hemisphaerio inferiori separaret, nobis vero occidentem, et in hemisphaerium inferius redeuntem, a nostro secluderet. Non quidem inficias iuerim, Scriptorem illum, doctrinam Aegyptiorum symbolicam, cui nunc lucem aliquam affundere conor, longe aliter explicare, atque ego hic facio. Ego *separationem Osiridis*, de Solis ad nostrum hemisphaerium accessu, et de eiusdem ad inferius hemisphaerium reditu, interpretor. Eam *separationem* efficit *Anubis*, siue *Horizon*, is enim, vti dicebamus, Solem nobis orientem, ex inferiori hemisphaerio excludit, et nobis occidentem, ex nostro superiori, in aliud repellit. At CAPELLA doctrinam symbolicam de *separatione Osiridis*, interpretatur de seminis in terram coniectione, deque eiusdem, ex terra laetifico reditu, aut insecuta resurrectione. Et in eo alios tantum secutus est, qui rem hanc eodem modo explicari posse, coniecerunt. Verum mihi iam sufficit, CAPELLAM doctrinam Aegyptiorum mysticam, de qua hic agimus, adferre, eamque explicare velle. Vter vero nostrum, in explicatione illius, rem acu tetigerit, iudicium esto penes eruditum & candidum lectorem. Ea certe, quae apud CAPELLAM praecedere videmus, quaeque nos idcirco describenda esse putauimus, talia sunt, vt eum ad sententiam nostram inclinare et dirigere debuisse, videantur. Possumus etiam V. dum in his versamur, ad firmandam coniecturam nostram, et aliam fabulam Sacerdotalem adferre, et huic ex illa lucem non poenitendam conciliare. Fabulam PLVTARCHVS, *de Iside et Osiride*, p. 358. in

in haec verba refert. *Isidem* aiunt, *cum vinctum Typhonem esset nacta, non modo non interfecisse; sed et soluisse, et missum fecisse: idque Horum ita indigne tulisse, vt matri iniecerit manus, et regium ornatum a capite eius detraxerit; sed Mercurium Isidi galeam e bouis factam capite, imposuisse.* Ex doctrina Sacerdotum, prout eam in *Pantheo* nostro explicuimus, fabula haec non difficulter explicari poterit. *Isis* in hac fabula est *Luna*, vti in plerisque aliis. *Typhon* ventum vehementem et nociuum designat, quod Libri huius, cap. II. ad liquidum perducemus. Illum *Isis*, vel *Luna*, cum *Horo*, siue *Sole* certis temporibus vincit, eundemque alio tempore rursus dimittit. Nam *Luna* ventos temperat, iisque dominatur, secundum doctrinam Aegyptiorum, quam exposuimus Lib. III. cap. I. §. 6. Est et * ab aliis obseruatum, neque id Aegyptios latuisse videtur, tempore inprimis plenilunii, ventos quosdam singularem in modum saeuire, quare haec ipsorum vis, tanto melius ad Lunam referri potuit. Et *Solem* quoque *Typhonem vincere*, seu de maligno impetu perniciosorum ventorum triumphare, iuxta eorundem Aegyptiorum doctrinam, adstructum videri poterit, Lib. II. cap. IV. §. 11. Quod vero in fabula illa perhibetur, *Horum*, seu *Solem*, manus iniecisse *Isidi*, et *regium ornatum e capite eius detraxisse*, ad *Lunam nouam*, vel interlunium spectat. *Ornatus Isidis*, et, vt loquitur OVIDIVS, *regale decus*, sunt *cornua* eius *lunaria*, Metamorph. Lib. IX. 687. et sq. Illum Sol e capite Lunae detrahit, quando haec est in coniunctione cum illa. Nam eo tempore vultus eius, et cornua, et ipsa in vniuersum conspectui nostro penitus subtrahitur, neque decus eius regale cerni amplius potest. *Mercurius* vero *ipsi galeam imponit*, *e bouis capite factam*, quan-

* Vide infra Lib. hoc V. cap. II. §. 19.

quando, vbi e radiis ſolaribus Luna iam emerſit, in *Horizonte* rurſus apparet, et cornua eius, * quae cum bouinis comparabantur ab Aegyptiis, iam ab hominibus poſtliminio conſpiciuntur. Haec omnia *Horizon* nobis oſtendit, ac veluti producit. *Anubis* igitur, in hac quoque fabula myſtica, *Horizontem* euidenter deſignat.

Pergitur in eodem argumento.

§. 15. Iis, quae nunc attulimus, VI, aliud inſuper addamus argumentum. Deſumemus illud a comparatione, quam Graeci inter *Anubidem* Aegyptiorum, ſuumque *Mercurium*, inſtituere ſolent. De illo namque loquentes, ſemper fere eum Ἑρμῆν, id eſt *Mercurium* nuncupant, et interpretantur, quod ex ſuperioribus ſatis liquet. Aliquam ergo, aut re ipſa deprehenderunt, aut deprehendiſſe viſi ſibi ſunt, inter *Anubidem*, ſuumque *Mercurium*, affinitatem ac ſimilitudinem. Cuius rei non exiſtimauerim rationem poſſe ſuppeditari probabiliorem hac, quod Graeci *Mercurium* ſuum finxerint, *ſuperum commeatorem et inferum*, ideoque eum *nunc atra nunc aurea facie ſublimem* finxerint, quod ipſum APVLEIVS, §. 10. allatus, etiam de *Anubide* affirmat. Noti ſunt CLAVDIANI de *Mercurio* verſus, qui Graecorum de eo Theologiam optime nobis exponunt.

** *Atlantis Tegaee nepos, commune profundis*
Et ſuperis Numen, qui fas per limen vtrumque
Solus habes, geminoque facis commercia mundo.

An non diceres, Poëtam hunc, doctrinam Aegyptiorum, vti eam nunc explicui, de *Anubide*, tradere, paucisque totam complecti voluiſſe? Nam *Anubis* erat *commune profundis ſuperisque Numen*, quia

* Vide ſupra Lib. III. cap. I. §. 2.
** *de raptu Proſerpinae* Lib. I. v. 89.

quia habebatur circulus ille finitor, qui hemiſphaerium ſuperius et inferius diuidebat, ac ſimul etiam coniungebat, propinquus vtrique, ſemperque praeſens. Idemque *gemino mundo commercia facere*, dici merito poterat. Lucem namque totius Mundi, ex ſuperiori in mundum inferiorem demittit, et ex eo in ſuperiorem reducit. Idem ſubindicabat MARTIANVS CAPELLA, cuius verba haec de *Mercurio*, §. 14. iam deſcripſimus,

Qui cum ſuperna tranat
Freta, Tartarum recurrit.

Et quid diutius inhaeream argumento, nemini eruditorum ignoto aut obſcuro? Aliquid hic vidit etiam MACROBIVS, etiamſi in intimam doctrinae Aegyptiorum, de *Anubide*, medullam, nondum perrupiſſe videatur. Verba eius iſta extant Saturnal. Lib. I. cap. XIX. *In Mercurio Solem coli, etiam ex caduceo claret, quod Aegyptii in ſpecie draconum, maris et foeminae, coniunctorum, figurauerunt, Mercurio conſecrandum. Hi dracones parte media voluminis ſui inuicem nodo, quem vocant Herculis, obligantur; primaeque partes eorum reflexae in circulum, preſſis oſculis, ambitum circuli iungunt: et poſt nodum caudae reuocantur ad capulum caducei; ornanturque alis ex eadem capuli parte naſcentibus.* Aegyptios, recentiores ſaltem, Anubidem cum tali caduceo, qualem MACROBIVS deſcribit, fingere conſueuiſſe, * *gemmae* Gnoſticorum *Abraxeae*, argumento ſunt euidenti. Verum mihi tamen certo conſtat, fictionem caducei, Mercurio attributi, non ab Aegyptiis ad Graecos; ſed viciſſim a Graecis ad Aegyptios perueniſſe. Quicquid ſit, duo ſerpentes in caduceo, videntur

* Vide Collectionem harum gemmarum CHIFLETII, Tab. XIII. num. 54. et *L'Antiquité expliquée* du P. MONTFAVCON, To. II. Part. II. Planche CLIV.

dentur antiquitus designasse duplicem mundum, vel duplex hemisphaerium, superius et inferius, et in vtroque * cursum Solis obliquum, serpenti in caduceo persimilem, virga vero inter duos serpentes intermedia, Horizontem, qui vtrumque hemisphaerium, et disiungit, et coniungit. Ideoque Aegyptii recentiores, caduceum Mercurii doctrinae suae non parum accommodatum, ad suum quoque Anubidem transferre coeperunt.

Ex ea explicatione ratio suppetit, facilis et egregia, cur Anubidem Aegyptii dixerint aureum, eidemque formam canis assignauerint.

§. 16. Quae omnia, si ita se habent, vti adstruximus, sollicite iam quaerendum nobis non erit, quamobrem Deus ille, cui caput hocce dicauimus, ab Aegyptiorum Theologis, *Annubis*, id est, vt supra §. 10. docuimus, *aureus* fuerit nuncupatus. Si enim *Sol* ipse, a colore et splendore, toties merito a gentium omnium Scriptoribus dicitur *aureus*, circulus ille finitor, qui primos Astri huius splendentis radios, ad oculos nostros mittit, luceque clarissima mundum nostrum replet, quique etiam illius occidentis, fulgorem aliquamdiu nobis conseruat, non minori iure, vere apteque *aureus* appellari potest. Consimili ratione Poëtarum pater atque princeps, Auroram persaepe dixit ** χρυσόθρονον, *aureo throno insidentem*, qualia non pauca, apud alios etiam poëtas, graecos et latinos deprehendere licet; sed a quibus hic congerendis, abstinere malumus. Et in quibusdam Germaniae nostrae partibus, vox est non infrequens, de Sole proferri solita, vbi occasui propinqua est: die Sonne gehet zu Golde. Id plane *Anubis* significabat Aegyptiis. Neque etiam laboriosum magis, ac difficile erit, inuestigare, qua de causa Aegyptii suo Anubidi canis speciem affingendam esse censuerint. Est enim, fuitque semper,

* Vide MACROBIVM Lib. I. Saturnal. c. XVII. fin. c. XIX. fin. c. XX.

** HOMERVS Odyss. K. 541. M. 142. T. 319. etc.

per, hominibus in more positum, vt domuum suarum ianuis, canes adderent, tanquam ianitores quosdam, custodesque domus, ac vigiles. * Eam igitur ob rem, ANTIPHANI, veteri Poëtae, ** in Epigrammate, canes dicuntur, *Φρουροδόμοι νηλεῖς κύνες*, *domus custodes*, *truces canes.* Hinc legimus, apud veteres, non modo canes viuos, catena ad ostia alligari consueuisse; sed saepe etiam *** in pariete canem pingi solitum fuisse, addita hac inscriptione: *Caue canem.* Canis igitur, gentibus cultioribus, et literarum non omnino expertibus, pene cunctis, Symbolum fuit ostiarii, custodis, vigilis. Non aliam ob rationem, Aegyptii suo *Anubidi*, formam caninam tribuendam esse crediderunt. Erat enim, quod §. 7. ex Aegyptiorum placitis adstruxi, *Osiridis* et *Isidis*, id est *Solis* ac *Lunae* comes atque custos. Erat quidam coeli ianitor, atque ostiarius, qui Soli aduenienti in hemisphaerium nostrum, ianuam aperiret, sicque eum intromitteret, ac eundem, abitum ex eo parantem, in hemisphaerium inferius emitteret. Apposite ad haec, *Auroram*, quae certo quodam sensu, eadem est cum *Anubide*, Poëta *vigilem* appellat.

— Ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
Purpureas Aurora fores, et plena rosarum
Atria.

Et hanc rationem formae caninae Anubidi ab Aegyptiis additae, agnoscunt etiam ex veteribus, Scriptores

* Plura dabit IS. CASAVBONVS ad Theophrasti characteres Ethicos, cap. V. p. 145.

** *Anthologia* Graecorum Epigramm. Lib. I. cap. XXIII. Epig. 7.

*** Vide TVRNEBI Aduersaria Lib. XV. c. 4. et notas eruditorum ad *Petronii Satyricon* cap. 29. Edit. Genev. 1629.

ptores praestantissimi, PLVTARCHVS, cuius verba habes §. 6. et CLEMENS ALEXANDRINVS. Vide §. 12.

§. 17. Neque vero est, quod miremur, veteres creaturarum et idolorum cultores, auroram ortumque Solis, non sine magna admiratione contemplatos esse, eosdemque, ac inprimis Poëtas, quauis data occasione, imagines illius nobis reliquisse iucundas, elegantes valde, et vere magnificas, Aegyptios vero insuper, locum, intra quem Sol oritur et occidit, per σωματοποΐαν, genti praesertim huic valde familiarem, in Deorum numerum recepisse, honoribusque diuinis dignatos fuisse. Quis enim quaeso magna haec Opera Dei cogitationibus attentis prudenter voluat ac reuoluat, quem non sollicita et cordata tantae rei meditatio, veluti extra se in ecstasin rapiat, quem non vel inuitum cogat, vt ordinem hunc ab optimo Creatore constitutum, tacitus reuereatur, atque eius tum potentiam, tum sapientiam, hic quoque agnoscat, celebret ac adoret?

Mirandum ceteroquin non est, Aegyptios idololatras, Horizontem coelestem diuinis affecisse honoribus.

* *Quis nocte clara lumine flammeo*
Semper micantes non stupeat globos?
Aut mane castris prodeuntem
Quum rutilo videt axe Solem?
Siue ille eois fluctibus exserit
Vultus decoros, sponsus vti nouus
Auro refulgens, gemmeaque
Tempora conspicuus corona:
Seu quum fugacem praecipitans diem
Curru citato tempora diuidit
Artusque, viresque, impetumque
Centimano similis giganti.

* BVCHANANVS in *Paraphrasi Psalmi XIX.*

Ab vſque Eoo cardine ad vltimam
Metam occidentis ſidera permeans
Obliqua, vitali calore
Cuncta creatque fouetque alitque.

Ipſa ſanctiſſima, diuinitus nobis concredita, Reuelatio, mirabilem hunc in rerum natura ordinem, ſaepius nobis ob oculos ponit, inque memoriam reuocat, ad laudem Creatoris. Illa ipſa, * *AVRORAM ET LVCEM MATVTINAM, tanquam famulas introducit, et Prouidentiae, res humanas potentiſſime ac ſapientiſſime regentis, Miniſtras, quae iuſſa Numinis alacri aure et pede, capeſſant quotidie, ſtationesque ſuas nunquam intermittant.* Has vero Dei famulas, et Prouidentiae eius miniſtras, magno ſane cum ſplendore munus ſuum obeuntes, rebusque humanis tam vtiles, quinimo pernecesſarias, Aegyptii idololatriae mancipati, ad honores diuinos euexerunt, Deique loco coluerunt.

* Celeberr. nunc beatus SCHVLTENSIVS Comment. in Iobum cap. XXXVIII. v. 12.

CAPVT

* *

CAPVT II.

De Typhone, malo Aegyptiorum Genio, ſiue Daemone, eiusque cognominibus, Apopi, Baby, Seth, Smy.

Typhon Numen Aegyptiorum fuit peruetuſtum; ſed maleficum. Nomen eius non vno modo effertur. §. 1. Graecorum de Typhoeo ſuo traditiones fabuloſae paucis exponuntur. §. 2. Typhon Aegyptiorum, in eorum fabulis, non vt Monſtrum repraeſentabatur; ſed vt homo vnus e multis, qui regnum Aegypti affectauerit. §. 3. In iiſdem fabulis perhibebatur filius Rheae, frater Oſiridis ac Iſidis, huiusque maritus. §. 4. Secundum eaſdem Typhon fuit, vixit, ſemperque manſit in Aegypto, quamuis Graeci quidam fabulas has corruperint. §. 5. Pura vero Graecorum, non Aegyptiorum fabula haec eſt, Deos metu Typhonis in Aegyptum fugiſſe, ibique varias animalium figuras induiſſe. §. 6. Id ipſum pluribus adductis rationibus probatur. §. 7. Reſpondetur ad exceptionem celeberrimi Warburtoni. §. 8. Fabulae Sacerdotalis Aegyptiacae, de geſtis et patratis a Typhone in Aegypto, ſumma. §. 9. Fabulae Sacerdotum de Typhonis interitu et ſepulchro. §. 10. Typhoni Genio malefico et inuiſo, animalia ab Aegyptiis dedicata erant, impura, inuiſa, et contemta. §. 11. Typhonem Aegyptii, nonnunquam, vt maleficia eius auerterent, ſacrificiis placabant, nonnunquam vero contumelia afficiebant. §. 12. Aegyptii res Typhonis, cum rebus Iudaeorum, ſibi tantopere inuiſorum, nonnunquam ſtudio confuderunt. §. 13. Typhon primo quidem Sacerdotibus videtur ſignificaſſe, Spiritum, principiumque malum, bono oppoſitum. §. 14. Poſtea, cum Typhon, ad res ſenſibiles et materiales transferri coepit, a quibuſdam Symbolum habitus eſt hyemis. §. 15. Aliis viſus eſt Symbolum maris, cuius rei rationes exponuntur. §. 16. Alii Typhonis nomine

 intel-

intelligebant vim ardoris et ſiccitatis, nimis inualeſcentem. §. 17. Proprie vero Typhonis nomine, Theologi Aegyptiorum deſignaſſe videntur ventum vrentem, exſiccantem, noxium. §. 18. Ex eo ratio peti poteſt, quare ſedes Typhoni in Aegypto inferiori aſſignatae fuerint. §. 19. Sigillatim vero per Typhonem Aegyptii deſignarunt illum ventum, qui in Scriptura S. orientalis et vrens vocari ſolet, cuius effectus ſunt omnino terribiles. §. 20. Typhon vox eſt Aegyptiaca, ſignificans ventum corruptorem. §. 21. Typhon cognominabatur ab Aegyptiis Apopis, quod proprie Gigantem deſignat. §. 22. Idem a Sacerdotibus etiam cognominabatur Babys, quod explicatur. Significat autem ventum ſubterraneum vehementem, ex cauernis erumpentem. §. 23. Aliud Typhonis cognomen erat Seth, de quo nonnulla diſſeruntur. §. 24. Vti et de cognomine Smy. §. 25.

§. I.

Typhon, Numen Aegyptiorum fuit peruetuſtum; ſed maleficum. Nomen eius non vno modo effertur.

Venio nunc ad Aegyptiorum Numen, quod gens illa, non, vt ceteros Deos, beneficos, bonorumque omnium auctores, impenſo affectu, ſummaque mentis veneratione proſecuta eſt; ſed exhorruit potius, ac vt Genium maleuolum, malorumque tantum non omnium cauſam, execrata eſt, *Typhonem* videlicet. Numen hoc ominis deteſtabilis, Scriptores pene omnes, qui de rebus Aegyptiorum paulo diligentius agunt, commemorare ſolent, etiam antiquiores et meliores, HERODOTVS, HELLANICVS, EVDOXVS, MANETHO, et qui hos ſequuntur, plurimi alii, quos inter PLVTARCHVS, notitiam illius ſatis amplam, in libro *de Iſide et Oſiride*, nobis reliquit. Ipſum Numinis huius malefici nomen, non ab omnibus eodem modo efferri, deprehendimus. PHILO Iudaeus, qui Alexandriae, in Aegypto, vitam egit, Genium hunc, * ratione ſibi

* Hoc, quod negarunt quidam multis adductis e PHILONE locis, inuicte probauit BOCHARTVS Hieroz. Lib. II. c. XXXIV. col. 339. 340.

ſibi peculiari, Τύφον, *Typhum*, quod graece *fumum*, aut *inſolentem arrogantiam*, ac *ſuperbiam* ſignificat, appellare fere ſemper conſueuit. Sed oſtendere perfacile eſſet, Iudaeum hunc in rebus, quae ad *Typhonem* ſpectant, errorem non vnum commiſiſſe. Poëtis Graecis Latinisque, vti et Scriptoribus rei Graecorum mythicae, Genius ille Aegyptiorum laeuus, non raro audit Τυφωεὺς, ſiue *Typhoeus*, qui tamen nimis manifeſto, fabulas de *Typhoeo* Graecorum, cum rebus *Typhonis* Aegyptii, errore non mediocri, in vnum compingunt, eoque interpretationem Numinis Aegyptiaci veram ac natiuam, difficilem, perplexamque valde reddiderunt. Communiter vero, qui res Aegyptiorum attingunt, aut ſtudio perſequuntur, Numen ipſorum ſiniſtrum, Τυφῶνα, ſeu *Typhonem* nuncupant.

Graecorum de Typhoeo ſuo fabulae paucis exponuntur.

§. 2. Antequam ad *Typhonis* Aegyptii Numen interpretandum progrediar, de *Typhoeo* Graecorum, mihi quaedam in anteceſſum dicenda eſſe video, vt intelligatur, eum a *Typhone* Aegyptio, toto coelo differre, etſi vtriusque et nomen et Numen, veterum permulti, et ſaepiuſcule inter ſe permiſceant, eoque in doctrinam Aegyptiorum de *Typhone*, tenebras plurimas inuehant, quae ſunt diſpellendae, vt vera *Typhonis* ſignificatio tanto facilius et certius erui, inque debita luce collocari queat. TYPHOEVS igitur, quem fabulae Graecorum, et Poëtarum carmina crepant, et quem non raro *Typhonem* appellari videmus, in Graecorum fabulis, Gigas perhibetur, * *immani magnitudine, ſpecieque portentoſa*, ** *cui centum capita, draconum ex humeris enata erant.* Fingunt Poëtae nonnulli, Iunonem

* HYGINVS Fabula 152. APOLLODORVS in Biblioth. Lib. I. c. VI. §. 3.

** HESIODVS in Theogon. v. 821. 824. PINDARVS Pythion. I. et VIII.

iratam Ioui, * solam hunc sine virili semine peperisse. ** Alii eundem a Iunone ex terra procreatum fuisse, fabulantur. Plurimi denique *** Terram aut ex se ipsa, aut cum Tartaro congressam, Typhoeum edidisse, nugantur. Testatur tota fabulae de Typhoeo series, eum ex odio in Iouem, e terra genitum fuisse, ideoque continuo se et Ioui, et reliquis Diis, inimicum praebuisse implacabilem, **** coelum quoque oppugnasse lapidibus candentibus, † ac Iouem ipsum prouocasse, et cum eo de regno certare voluisse. Et in eo quidem vis praecipua comparationis inter Graecorum *Typhoeum*, Aegyptiacumque *Typhonem*, videtur esse posita. Nam et hunc fabulae Sacerdotum, fingunt maximorum Deorum, Osiridis, Iouis Ammonis, Isidis, Hori, ac Herculis, hostem acerrimum, qui hunc etiam, vita spoliauerit, non secus, atque Osiridem, et post istius mortem, cum Iside etiam atque Horo de regno bellum acre et pertinax gesserit. Sed et hic, fabulas Poëtarum suorum de *Typhoeo*, priscae Aegyptiorum genti penitus ignotas, Graeci cum traditionibus Sacerdotum Aegypti aenigmaticis, de Typhone suo, continuo permiscent et mirifice confundunt. Sedem *Typhoeo* Graecorum vates assignare solent Ciliciam, et quidem †† Arima Ciliciae montem,

* STESICHORVS apud auctorem ETYMOLOGICI, in voce Τυφωεύς· Alio modo fabulam hanc narrat EVSTATHIVS in Iliad. B. p. 345.

** HOMERVS Hymno in Apollinem v. 334. etc. 351. 352.

*** HESIODVS, vbi supra. VIRGILIVS Lib. I. Georgic. v. 278. APOLLODORVS, et HYGINVS loc. cit. aliique.

**** APOLLODORVS, vbi supra.

† HYGINVS, loc. cit.

†† HOMERVS Iliad. B. v. 783. vbi consule vetustum *Scholiasten*, vti et ad *Hesiodi Theogoniam* v. 304. STRABO Geograph. L. XIII. p. 431. et STEPHANVS

tem, vel vt quidam volunt Lydiae, quamuis et ſint, qui montem eundem aliis in regionibus, ac praecipue * in Syria collocent, quae poſtrema ſententia, viris quibuſdam doctiſſimis prae aliis ſe commendat. Quicquid ſit, PINDARO, Pythion. VIII. v. 20. dicitur Τυφῶς Κίλιξ, *Typhoeus Cilix.* Oſtendebatur etiam ** in Cilicia ſpelunca, eo nomine multo celeberrima, quae Typhoeo domicilium et cubile praebuiſſe ferebatur. Sed quoniam id ipſum bene multi, tametſi perperam, ad Typhonem quoque Aegyptium referunt, ea de re in ſequentibus, loco opportuno, §. 5. quaedam addemus. In Arimis etiam, gigantem illum multicipem, fulmine Iouis percuſſum fuiſſe, alicubi memoriae prodidit *** PINDARVS. Sunt etiam, qui eum in rupibus Caucaſiis, ac deinde prope montem Caſium, in finibus Aegypti, iterum fulmine coelitus tactum, ac tandem interemtum, lacu Serbonide merſum fingant. Sapit et hoc fabulas Niloticas, quas hic ſaltem Graeci fictionibus ſuis admiſcuerunt, quamobrem ea de re poſtea nonnulla diſputabimus, §. 10. Sed plerique Typhoeum † in Sicilia monte Aetna premi, ignemque illic eructare aiunt. Multi ſunt in deſcribendo hoc Typhoei miſeri ſupplicio Poëtae, ac inprimis Latini, quorum loca adferre prolixum foret. Summam rei paucis complexus ſic eſt HYGINVS, Fab. 152. Iupiter *fulmine ardenti pectus eius percuſſit, cui, cum flagraret, montem Aetnam, qui eſt in Sicilia, ſuper eum impoſuit: qui ex eo adhuc ardere dicitur.* Plura non

Byzantius, in voce Ἄριμα. Adde illic notas doctorum virorum.

* HOLSTENIVS in notis ad *Stephani* loc. cit. GRAEVIVS in Lection. Heſiod. cap. XXIII. p. 120.

** PINDARVS, Pythion. Od. I. v. 31.

*** Apud STRABONEM Lib. XIII. p. 431.

† PINDARVS, Pythion. Od. I. v. 33. et multi alii.

non adfero. Si quis vero hanc Graecorum fabulam, multis amplisque accessionibus ditatam cognoscere cupit, adeat is APOLLODORI *Bibliothecam*, Lib. I. c. VI.

Typhon Aegyptiorum, in eorum fabulis repraesentatur, non vt Monstrum; sed vt homo, vnus e multis, qui regnum Aegypti affectauerit.

§. 3. Longe alia sunt, quae de *Typhone* suo, Aegyptiorum Sacerdotes aenigmatice in vulgus spargere solebant. In genuinis gentis illius fabulis, nihil reperire possum, ex quo colligas, Genium hunc malum, ceu Monstrum aliquod horrendum, quod de *Typhoeo*, vidimus, pictum fictumue fuisse. Et * qui ex recentioribus contrarium nobis persuadere annituntur, nihil habent, quod pro tuenda sententia sua adferre queant, quam fictiones Graecorum poëticas. Quae HERODOTVS, Scriptorum omnium, qui Typhonis Aegyptii meminerunt, antiquissimus, et post hunc alii, de malo hoc Genio, ex Aegyptiorum sermonibus referunt, ita comparata sunt, vt nisi ad indolem Theologiae gentis illius sollicite attendas, credere facile possis, *Typhonem* fuisse hominem, aliis prorsus similem, qui regnum Aegypti affectauerit, eoque fratrem suum Osiridem, cui et vitam eripuit, spoliauerit. Vnum hoc tantum, ceu singulare ipsique peculiare obseruant veteres, ** quod, si colorem corporis spectes, fuerit πυῤῥόχροος, et πάρωχρος, *rufus et subpallidus, vnde Aegyptii eorum consuetudinem declinabant, qui colore similes ipsi essent.* Et quo tempore in regione illa vigebant adhuc victimae humanae, *** homines adspectu tales, quos et *Typhonios* vocabant, odio illius Daemonis, ad Osiridis aram mactabantur, aut viui comburebantur. Postea vero eadem de causa boues

* Instar omnium esse potest KIRCHERVS in *Oedipo*, To. I. p. 219. 221. quem multi, saltem ex parte sequuntur.

** PLVTARCHVS de Iside p. 364. Adde p. 359.

*** DIODORVS *Siculus* L. I. p. 79. PLVTARCHVS p. 380.

* boues in ſacrificia non accipiebant, niſi colore rufos. Videntur aſini in Aegypto, colore eodem, vt plurimum fuiſſe inſignes, quamobrem et ** huic animali Typhonem fuiſſe ſimilem, *** idque illi ſingulariter gratum acceptumque eſſe fingebant. In reliquis Typhonem aliis hominibus diſſimilem extitiſſe, fabulae Aegyptiorum memoriae non prodiderunt. Et ita, adductis fere iiſdem argumentis, iudicat etiam PLVTARCHVS p. 359.

In fabulis Sacerdotum, Typhon perhibebatur Rheae filius, Oſiridisque et Iſidis frater.

§. 4. Quod ſi ortum ac natales, hinc *Typhoei* Graecorum, illinc *Typhonis* Aegyptii, exploraueris, non minus vtique inter vtrumque diſcrimen reperies. *Typhoei* natales ex fabulis Graecorum, retulimus §. 2. Quod vero ad *Typhonem* Aegyptium attinet, conſentiunt in eo omnes, fuiſſe eum *Oſiridis* fratrem natu iuniorem. Vnus, quantum meminiſſe poſſum, SYNESIVS *Cyrenaeus*, **** iſtorum fratrum, *Oſirin* quidem minorem, *Typhonem* vero natu maiorem perhibuit. Aliud loquitur fabula a Sacerdotibus Aegyptiis excogitata, quae huius fere eſt tenoris: † *Ex Saturno et Rhea*, vel, vt alii fingunt, recentiores haud dubie, *ex Ioue et Iunone quinque Dii nati ſunt, ita, vt in vnamquamque intercalarium*, (quas Aegyptii habent quinque, anno ſemper finem imponentes,) *vnius natalis incideret.* Nomina illorum ſunt *Oſiris*, *Iſis*, *Typhon*, *Apollo*, (Horus) *et Venus*, Aegyptiace *Nephthys:* Paulo prolixius fabulam hanc perſequitur PLVTARCHVS, ex quo haec tantum decerpemus. †† *Rheam aiunt, clandeſtino ſtupro cognitam fuiſſe et Saturno et Mercurio, Solem vero,*

* PLVTARCHVS p. 363.
** Idem p. 362.
*** AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 28.
**** In libro *de Prouidentia*, p. 90. Edit. Petauii.

† DIODORVS p. 13.
†† de Iſ. et Oſir. p. 355. 356.

vero, vt flagitium istud vlcisceretur, Rheae imprecatum esse, vt neque in mense, neque in anno pareret, Mercurium vero callido artificio, a Luna impetrasse, vt ad annum, qualis hactenus constitutus fuerat, dierum 365, dies intercalares quinque adiicerentur, eosque fuisse natales Deorum, quos Rhea ex Saturno et Mercurio conceperat, iam nunc in lucem edendos. Prima quinque illarum dierum natus est Osiris. Secunda dies protulit Aruerin, vel Horum seniorem: Tertia Typhonem: Quarta Isidem: Quinta denique Nephthyn. Quidnam fabula hac allegorica in genere subinnuere Sacerdotes voluerint, * alio loco breuiter iam monui, cui argumento hic pluribus non immorabor. Liquet igitur ex hac fabula, in Aegypto peruulgata, et cuius vestigia in Theologia Aegyptiorum mythica, siue aenigmatica et allegorica, passim reperiuntur, *Osirin* inter deos quinque, primum in lucem prodiisse, et post hunc demum *Typhonem.* De hoc fabula illa ipsa quoque perhibebat, quod ** *neque iusto tempore, neque loco proprio, in lucem editus fuerit; sed latere matris perrupto, exsilierit.* Ex quinque Diis, quorum cum noua anni constitutione, cultum aut inuexere, aut aliquo saltem modo innouauere Sacerdotes, *Isis* quidem *Osiridi* nupsit, *Nephthys* vero *Typhoni*, etsi cum illa quoque *Osiris* aliquando; sed inscius, et ex errore, congressus fuerit. Quare nescio, ex quibus fontibus, lutulentis sane et adulteratis, haec hauserit IVLIVS FIRMICVS, quae in principio libri eius *de errore profanarum religionum* leguntur: *Isis soror est, Osiris frater, Typhon maritus; is cum comperisset, Isidem vxorem incestis fratris cupiditatibus esse corruptam, occidit Osiridem artuatimque lacerauit.* Sed perquam libenter, et quod dicitur

* In *Panthei* huius Lib. II. cap. I. §. 9.
** PLVTARCHVS p. 355.

citur ambabus manibus, veteres Ecclesiae Doctores arripere solebant, quicquid aliquam infamiae turpisque maculae notam, Sacris Gentilium inurere posset, etsi non semper ex limpidis, genuinisque fontibus haustum. Id quod zelo ipsorum pro vera religione condonare facile possumus.

Secundum fabulas Aegyptiorum, Typhon in Aegypto ortus fuit, vixit, semperque mansit, etsi fabulas has Graeci quidam corruperint.

§. 5. Ex fabulis Aegyptiorum Sacerdotalibus de Typhone perspicitur, Typhonem semper intra Aegyptum se continuisse, tum antequam res nouas moliretur aduersus Osiridem, tum post eundem interemtum. In eadem regione is ipse, partim cum Iside, partim vero cum illius Osiridisque filio, Horo bella gessit, donec tandem ab hoc deuictus, et vt antiquiores addunt, neci datus fuisset. Id tenor totus, fabulae Sacerdotalis de Typhone, clare testatur et demonstrat. Vide §. 9. 10. Longe aliter res se habet cum Typhoeo Graecorum, quod ex §. 2, auctoribusque illic ad testimonium vocatis, perspici abunde poterit. Sunt tamen Scriptores, non prorsus contemnendi, qui credere nos iubent, Typhonem, etiam Aegyptium, diu in Cilicia habitasse, post ex hac regione prodiisse, ac in Aegyptum fecisse impetum. SOLINVS hunc in modum rem narrat, cap. XXXVIII. Edit. Salmas. *Circa Corycum Ciliciae crocum plurimum optimumque —— Ibi Corycos oppidum est et specus, qui montem impositum mari a summo cauat vertice, patulus hiatu amplissimo. —— Vbi peruentum ad ima primi sinus, alter rursus specus panditur: quod antrum latis primum patet faucibus; postmodum in processu per angustias obscuratur. In eo sacrum est Iouis fanum, in cuius recessu intimo Typhonis gigantis cubile positum, qui volunt, credunt.* Similia de re eadem legas apud MELAM Lib. I. c. XIII. Antrum illud Corycium in Cilicia, * multorum sermonibus vehementer

* Vide praeter auctores adductos, STRABONEM Lib.

ter erat celebratum, et ipse iam PINDARVS * πολυώνυμον, *celeberrimum, multisque dictum*, appellat. Quando autem Scriptores nunc a nobis excitati, antrum Corycium in Cilicia, *cubile Typhonis* dictitant, *Typhonem* videntur intelligere *Aegyptium*. Nam traditionem hanc de *Typhone*, cuius illi verbo tantum mentionem fecere, alii luculentius de Typhone Aegyptio explicant. Eos inter est NIGIDIVS, vir egregie doctus, qui Iulii Caesaris aetate floruit, quique in Libris de *Sphaera*, ex Scriptoribus vtique antiquioribus, memoriae prodiderat, ** *capricornum immortali honore donatum, quo tempore Typhon in monte Tauro Ciliciae speluncam haberet, et Aegyptum incoleret, ab Ioueque concessum habuisset, quemadmodum Diis posset obsistere.* Similia habet LVC. AMPELIVS, in *libro memoriali*, cap. 2. *Capricornus nomine Pan. Quo tempore Python* (Typhon) *speluncas incolens in monte Tauri, Aegyptum profectus est, ad bellum, Pan se in caprae figuram conuertit.* SOLINVS etiam, vt quiuis intelligeret, se ea, quae de *Typhonis cubili in Cilicia*, narraturus erat, de *Typhone Aegyptio* intellectum velle, cap. XXXVIII. hanc obseruationem praemittere non neglexit: *Cilicia autem vsque ad Pelusium Aegypti pertinebat.* Sed haec *prodigia Soliniana*, merito ad eum locum vocat SALMASIVS. Noluí fabellas istas omittere, etsi priscis Aegyptiorum traditionibus aperte repugnantes, vt hoc etiam exemplo intelligatur, quantopere res Aegyptiorum Graeci corruperint. Qui ea, quae §. 2. attulimus, cum fabulis

XIV. p. 461. PLINIVM Lib. XXXI. c. 5. SENECAM Natur. Quaest. Lib. III. c. 10. CVRTIVM de rebus Alexandri M. Lib. III. c. 4. LVCANVM Pharsal. Lib. III. 226.

* *Pythion.* Od. I. v. 32.

** Apud veterem *Scholiasten Germanici*, in Aratea Phaenomena, p. 119. Edit. Sant-Andr.

bulis hisce conferet, graecam earum originem, non ita magno negotio subodorabitur, perspicietque.

Pura Graecorum, non Aegyptiorum fabula est, Deos metu Typhonis, in Aegyptum fugisse, ibiq; varias animalium figuras induisse.

§. 6. Cum isthac Graecorum de Typhone fabula, aliam coniungere possumus, quam tamen ab eruditis fere omnibus, pro antiqua et genuina ipsorum Aegyptiorum traditione Sacerdotali aenigmatica, agnosci haberique video. Certum nempe est, idque tota Aegyptiorum Theologia Mythica, aut testatur, aut supponit, Typhonem graues cum Diis principibus, Osiride, Ammone, Hercule, et Iside inimicitias gessisse, Osiridem etiam fratrem suum, parricidio impio, per insidias e medio sustulisse, eiusque regnum vi inuasisse, postea cum Iside, quae caedem fratris et mariti sui vlcisci voluit, super regno belligerasse, ad vltimum vero, ab Horo penitus deuictum, necique datum fuisse. Haec omnia e bonis fideque dignis Monumentis eruta, §. 9, latius persequemur. His quaedam non omnino dissimilia, de Typhoeo, Iouis ac Deorum ceterorum hoste implacabili, sed promerita poena tandem a Ioue affecto, in vatum suorum carminibus legebant Graeci. Et cum praeterea a *Typhoei* nomine, illud *Typhonis* non valde abluderet, ac vtrumque saepius promiscue vsurparetur, ex duabus illi fabulis disparibus, vnicam conflarunt, *Typhoni* Aegyptiorum plurima adaptantes, quae in fabulis suorum de *Typhoeo* contineri sciebant. Typhonem igitur fingunt, Diis se opposuisse, coelumque ipsum impia manu tanta vi oppugnasse, vt Dii, securitati suae illic minus prospectum esse arbitrantes, alio se recipere, consultius duxerint. Addunt, partem eorum aufugisse in Aegyptum, et cum illuc quoque Typhon eos esset persecutus, vt impia eius molimina eluderent, formas variorum animalium induisse. Sic etiam rationem se reddere posse putant, ob quam Aegyptii Deos suos sub forma animalium coluerint, ac adorauerint. APOL-

LODORVS, qui annis circiter 140. ante C. N. floruit, vir illo tempore ſuo merito non parum celebris, ſed hic nimium fabuloſus, rem ita refert, in *Bibliotheca*, Lib. I. c. VI. §. 3. *Talis itaque tantusque Typhon, candentes in coelum lapides iaculatus, cum ſibilo ſimul atque boatu ferebatur; magna etiam ex ipſius ore ignis procella deferuebat. Hunc vbi Dii in coelum proſpiciunt irruentem, acti in fugam, properare in Aegyptum coeperunt, et vbi illum inſequentem vident, in varias animantium formas ſeſe quisque transmutabant. Iupiter autem procul a ſe Typhonem conſpicatus, fulmine percuſſit.* Subiungimus huic Scriptorem graecum alium, incertae quidem aetatis, ſed haud dubie antiquum, ANTONINVM LIBERALEM, qui fabulam eandem narrans, ab APOLLODORO non diſcrepat, niſi quod nonnulla plenius edifferat. Sic autem ille *Metamorphoſeon* Libro, Fab. XXVIII. *Terrae filius fuit Typhon.* —— *Is imperium Iouis affectauit: impetumque facientem, nemo Deorum ſuſtinuit; ſed omnes in Aegyptum fugam fecerunt, ſolis Minerua et Ioue relictis. Typhon Deos e veſtigio ſecutus eſt: verum illi calliditate vſi, effugerunt, habitu in beſtias mutato: Apollo in accipitrem, Mercurius in ibin, Mars in ſquamoſum piſcem,* (lepidotum) *Diana in felem, Bacchus in caprum, Hercules in hinnulum, Vulcanus in bouem, Latona in murem araneum: alii vt viſum fuit, in alia.* Concinunt his * Scriptores graeci alii, ſed quorum loca, vt vitemus prolixitatem, omittimus. Audiamus nunc etiam Scriptores latinos, eosque inter agmen ducat OVIDIVS, cuius hi ſunt Lib. V. *Metamorph.* verſus:

Bella canit ſuperum: falſoque in honore Gigantas
Ponit, et extenuat magnorum fata Deorum:
Emiſſumque ima de ſede Typhoëa terrae
Coelitibus feciſſe metum, cunctosque dediſſe Ter-

* SVIDAS in voce Τυφώς, et alii.

Terga fugae: donec fessos Aegyptia tellus
Ceperit, et septem discretus in ostia Nilus.
Huc quoque terrigenam venisse Typhoëa narrat,
Et se mentitis superos celasse figuris:
Duxque gregis, dixit, fit Iupiter: vnde recuruis
Nunc quoque formatus Libys est cum cornibus Ammon.
Delius in coruo, proles Semeleïa capro,
Fele soror Phoebi, niuea Saturnia vacca
Pisce Venus latuit, Cyllenius ibidis alis.

Hoc nonnihil antiquior, P. NIGIDIVS FIGVLVS, de eodem argumento, in hunc sensum scripserat. * *Capricornus immortali honore donatus est, quo tempore Typhon in monte Tauro speluncam haberet, et Aegyptum incoleret, ab Iouequе concessum habuisset, quemadmodum Diis posset obsistere, cum eis consilium panderet, si neque terras relinquere vellent, neque Typhonis immanitati resistere Dii possent, inconsulte figuras immutauerunt, in quam quis vellet, seu bestiam, seu volucrem, seu piscem, pecudemue, Typhon* (lege omnino *Pan*) *se in capram transmutasset: itaque immortales figuris ignotis, Typhonis ante oculos crebro versabantur: vnde adhuc maxime pro Diis multas bestias obseruant coluntque Aegyptii.* Vltimo loco, et haec ex HYGINI *Poëtico Astronomico* addere, operae pretium fuerit. Ita nempe is Lib. II. c. XXVIII. *Aegyptii Sacerdotes, et nonnulli Poëtae dicunt, cum plures dii in Aegyptum conuenissent, repente venisse eodem Typhona, acerrimum giganta, et maxime Deorum inimicum: quo timore permotos, in aliam figuram se conuertisse. Mercurium factum esse ibin: Apollinem autem, quae Threicia auis est, et grus dicitur: Dianam cato* (id est

* Apud *Scholiasten* veterem, in Germanici Aratea, p. 119. 120.

eſt feli,) *ſimulatam. Quibus de cauſis Aegyptii ea genera violari non ſinere demonſtrant, quod deorum imagines dicantur.*

Id pluribus adductis rationibus probatur.

§. 7. Credo fore paucos, qui non poſt lecta, et attente penſitata haec veterum loca, quae nunc adduximus, in meam pedibus ituri ſint ſententiam, fabulam hanc, Poëtarum graecorum fictionibus, haudquaquam vero Sacerdotum Aegyptiorum traditionibus aenigmaticis deberi. Etenim 1) in omnibus illis locis, quae attulimus, ſermonem proprie eſſe, de *Typhoeo,* terrae filio, immanis magnitudinis gigante, Poëtarum graecorum carminibus tantopere celebrato, quis quaeſo, inficias iuerit? Huic per accommodationem tantum quaedam attribuuntur, quae ad res Aegyptiorum ſpectant, vt credere poſſis, deſignari *Typhonem* Aegyptium, etſi re ipſa fabulis poëtarum graecorum attemperentur Aegyptiacae, haeque cum illis confundantur. Ideo 2) in fabula hac, *Typhoni* illi, quisquis eſt, patria non aſſignatur Aegyptus; verum dicitur potius aliunde profectus, in Aegyptum fortuito tantum veniſſe, eo quod eam in regionem deos aufugiſſe, intellexiſſet. An id Sacerdotes Aegyptii, de Typhone ſuo dicturi fuiſſent? 3) Ipſae vero Aegyptiorum traditiones de *Typhone,* vti eas a Sacerdotibus gentis illius acceptas, ipſi Graeci referunt, aliud quid omnino ſonant, et fabulae illi, quam ex Graecorum figmentis §. 6. contexui, prorſus ſunt diſſimiles. Idque 4) cumprimis de antiquioribus e gente Graecorum Scriptoribus obſeruare operae pretium eſt. Illis enim fabula illa, vti eam a recentioribus conſarcinatam vidimus, penitus incognita fuiſſe videtur. HERODOTVS, qui de rebus cunctis, ſacris praeſertim, Sacerdotes per totam Aegyptum, curioſa et fere nimia diligentia percontatus erat, et omnia memoratu digna, in literas ſollicite retulerat, ea de

re

re haec tantum ex ore Sacerdotum narrat, Lib. II. c. 156. *Aegyptii dicunt, quod Latona, quae eſt ex octo eorum primoribus Numinibus, Apollinem,* (vel Horum) *ab Iſide ſibi commendatum, occultauerit in hac inſula, nondum innatante, et ſoſpitem ſeruauerit: quo tempore Typhon omnia inueſtigans, vt filium Oſiridis,* (Horum,) *inueniret, eo veniſſet.* Haec cum fabulis vere Aegyptiacis, quae a probis Scriptoribus pro talibus venditantur, per omnia conſpirant. Sed nihil hic de bello Typhonis aduerſus omnes Deos, nihil de Diis, metu Typhonis, in Aegyptum aufugientibus. Multo vero minus hic aliquid reperias, de Diis, in formas animalium conuerſis, vt ſic rabiem Typhonis euaderent. Typhon tantum, quod genuina Aegyptiorum fabula fingit, poſt interfectum Oſiridem, filium eius Horum quaerit. Eum vero mater Iſis, Latonae commendauerat, haec autem eum, vna cum ſorore Bubaſti, in inſula abſcondidit, et ſic ſaluum incolumemque praeſtitit. Scriptori huic antiquiſſimo, aetate ſuppar erat HELLANICVS *Leſbius*, qui in Aegyptiacis, ſcriptum reliquerat, * *deos in Aegypto, coronas ſibi detraxiſſe, cum Babyn, qui Typhon eſt, regnare intellexiſſet. Coronae Deorum*, quas memorari hic videmus, ſunt id, quod ** alii Scriptores, loquentes de Diis Aegyptiorum, vocant βασίλειον, et OVIDIVS, Pompam Iſidis deſcribens, *** *regale decus.* Secundum HELLANICVM igitur, Dii Aegyptiorum, Oſiridis videlicet propinqui, cum intellexiſſent, Typhonem voto ſuo, regnoque potitum iam eſſe, coronas tantum, in ſignum luctus, e capitibus detraxerunt. Talis

* Apud ATHENAEVM, Lib. XV. *Deipnoſoph.* p. 680.

** PLVTARCHVS *de Iſide*, p. 358. AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. 31. HORAPOLLO in Hieroglyph. Lib. I. c. 11. et 15.

*** *Metamorph.* Lib. IX. v. 689.

lis erat Theologia mythica Aegyptiorum illius aeui. Illa recentiorum commenta, quibus fabulam Typhonis ornatiorem reddere voluerunt, tum nondum cuiquam in mentem venisse videntur. 5) Vnus ex Scriptoribus, quorum verba dedimus §. 6, HYGINVS scilicet, verbis conceptis testatur, se fabulam, quam refert, desumsisse *ab Aegyptiis, Sacerdotibus, et Poëtis.* Quia nempe fabula haec attingebat Theologiam, resque Aegyptiorum sacras, auctor ille sibi persuasit, eam ex doctrina sacra Aegyptiorum Sacerdotum profluxisse. Et certe quaedam in fabula ista, institutis Aegyptiorum omnino concinunt, quod nimirum Dii ipsorum sub quorundam animalium formis colerentur. Hoc ergo ex doctrina Sacerdotum esse tractum, nemo negare potest. Sed non ignarus erat, longe plurima in hac fabella, fictionibus Poëtarum, Graecorum et Romanorum, deberi, quare illos, inter commenti huius auctores, etiam nominandos esse, et profecto, iure merito, censuit. 6) Fabula haec videtur eum in finem a Graecis conficta fuisse, vt ratio aliqua redderetur, qui factum fuerit, vt Aegyptii ad animalia, tanquam simulachra Deorum, colenda, deuenire potuerint. Aegyptiorum itaque Theologis, talem affinxerunt fabulam mysticam, Deos tempore Typhonis, huiusque metu, variorum animalium formas induisse, et in huius rei memoriam, animalium illorum cultum postea fuisse inuectum. Verum num non hoc, obsecro, carmina et fictiones Poëtarum graecorum aperte redolet? Quis enim nescit, in quot animalium formas, dii ipsorum perhibeantur conuersi? Si quis OVIDII Metamorphoses, et vetustos Poëtarum graecorum interpretes euoluere dignetur, innumerabilia rei huius illic reperiet exempla. At in Aegyptiorum Mythologia prisca et genuina, * tale quid,

* Finxisse tamen Aegyptios legimus, *Typhonem*, vt Hori

quid, vix ac ne vix quidem reperiri crediderim. Norunt equidem rerum Aegyptiacarum periti, *Osiridis* et *Hori* Symbolum fuisse *accipitrem*, *Isidis vaccam*, *felem Bubasteos*, *arietem Ammonis*, et quae plura sunt huius generis. Sed Deos in illa animalia, metu conuersos fuisse, ex probis monumentis probari non poterit. Volebant autem Aegyptiorum Sacerdotes Diis suis certa quaedam animalia esse sacra, quod in illis virtutis deorum, leuia quaedam vestigia, tenuesque vmbras deprehendi posse crederent, quod * alio loco pluribus sum persecutus. Ipse HYGINVS, post allatam ea de re fabulam vulgarem, obseruationem isthanc subiungit. *Aegyptii ea genera violari non sinunt, quod DEORVM IMAGINES dicantur.* Erat igitur Aegyptiorum hæc doctrina, animalia quaedam, certo respectu, esse *Deorum imagines.* Verum cum hoc Graeci nonnulli perperam interpretarentur, ipsisque conuersiones Deorum suorum in animalia fabulosae, in memoria haererent, fabulam illam, quam nunc examino, exsculpsisse videntur. 7) Est vero et istud obseruatione non indignum, in illis ipsis, quae fabulae huius architecti, ex genuina Aegyptiorum Theologia depromsisse videntur, quaedam tamen occurrere, Aegyptiis vere incognita, vsuque minime recepta, adeoque ex ritibus sacris Graecorum,

 alia-

iram effugeret, *crocodili* formam adsciuisse. Vide infra §. 11. Verum et id videntur Graeci excogitasse, quia apud Aegyptios, *crocodilus* symbolum erat *Typhonis*. Scribit etiam PLVTARCHVS p. 357. *Isidem* in Phoenicia *hirundinis* formam sumsisse, atque vocem lamentabilem edidisse, quod etiam tangit; sed paulo obscurius MINVTIVS FELIX. Sed neque haec potest esse genuina Sacerdotum Aegyptiorum, ac vetus traditio. Nam *hirundinem* Aegyptiis fuisse sacram, aut *Isidis* symbolum, nusquam sane legitur.

* In *Prolegomenis* §. 35.

aliarumue gentium, parum consulte huc translata. Possem plura rei huius, quam dixi specimina hic producere. Verum, vt breuitati consulam, vnicum hoc tantum monebo, secundum fabulam illam, * *Venerem latuisse pisce.* Hoc vero non ex Aegyptiorum; sed Syrorum ac Babyloniorum Sacris mutuata est fabula. Ignoti non sunt isti MANILII versus, Astronom. Lib. IV. v. 580.

Scilicet in piscem sese Cytherea nouauit,
Quum Babyloniacas summersa profugit in vndas
Anguipedem alatis humeris Typhona furentem,
Inseruitque suos squamosis piscibus ignes.

Equidem et hoc loco *Typhon*, tanquam conuersionis illius causa, in scenam producitur. Verum caue credas, id ab ipso MANILIO profectum esse. Sciolus quidam, fabulae illius de *Typhone*, quam hic excutimus, memor, Manilium hic supplere ausus est, eique versum tertium mala fide infersit. Non possum non adstipulari RICHARDO BENTLEIO, Criticorum in Anglia nuper Principi, qui tot Poëtae illius codices manu exaratos, assidua versauit manu, quique versum illum, vt spurium, nos expungere iussit. Plura de illo Syrorum ac Babyloniorum placito, addi hic potuissent, nisi labore hoc, ** viri doctissimi dudum defuncti iam essent.

Respondetur ad obiectiones doctissimi Warburtoni.

§. 8. Est tamen *** vir celebris, doctrinae elegantis copia, et singulari ingenii acumine praecellens, qui haud ita pridem, testimoniis nonnullis, DIODORI *Siculi*, et LVCIANI, confici posse putauit, fabulam, quam hic sub examen vocamus, originis haudquaquam esse graecanicae; sed Aegyptiacae, et a Sacer-

* OVIDIVS, vbi supra, §. 6.

** SCALIGER in Manilium p. 310. 311. Edit. Argentor. SELDENVS de Diis Syris, Syntagm. II. cap. III.

*** WARBVRTON Essai sur les Hieroglyphes de Egyptiens, p. 258. etc.

Sacerdotibus Niligenarum ſtudioſe excogitatam. Illa igitur Scriptorum magni ſane nominis teſtimonia, tacitus nullo modo praeterire poſſum. Et primo quidem, quod ad DIODORI *Siculi* locum attinet, ille ita habet: * *Sacerdotes equidem arcanum de animalium cultu placitum, ἀπόῤῥητον τι δόγμα, habere, ſupra a nobis commemoratum eſt. At vulgus, (οἱ πολλοὶ) Aegyptiorum has tres cauſas exponit. Quarum prima omnino fabuloſa eſt, et cum priſca ſimplicitate conuenit. Deos enim initio genitos, cum paucitati illorum, multitudo et ſcelerata improbitas hominum terrigenarum praeualeret, in animalia ſe transformaſſe, atque hoc modo crudelitatem et vim illorum effugiſſe dictitant.* Inquirit auctor hicce diligens in rationes cultorum ab Aegyptiis animalium, et rationem primo commemorat arcanam, a Sacerdotibus reddi ſolitam, quam alio loco, p. 18, hunc in modum explicat. *Iſis praeterea Sacerdotibus praecepit, vt vnum ex animalibus, apud ſe natum, quodcunque velint, Oſiridi dedicent, idque, donec in vita ſuperſit, non aliter, quam ipſum quondam Oſiridem venerentur, mortuoque eundem, quem ipſi poſt interitum, impertiant cultum.* Hanc rationem cultus animalium, tempore Diodori proferre ſolebant Sacerdotes nonnulli, a qua diuerſam fuiſſe oportet, eam, quam ipſorum maiores HERODOTO expoſuerunt; ** qui vero et illam ipſam in vulgus enunciare, religioni ſibi duxit. Equidem exiſtimo, cultum animalium, tantae in Aegypto, antiquitatis fuiſſe, vt verae illius origines paulatim ex hominum memoria euaneſcerent, ipſosque etiam Sacerdotes laterent. Aut ſi memoria eius rei in ipſorum adytis et antiquiſſimis Monumentis fideliter conſeruata fuit, eam non videntur cuiquam, niſi rite initiato, aperuiſſe.

* Lib. I. p. 77. Edit. Wechel. vel 54. Edit. Steph.
** Lib. II. c. 65.

fuisse. Ab hac vero ratione, quam Sacerdotes sibi reseruarent, DIODORVS diserte distinguit opiniones populares, inter quas primum locum illi tribuit, quam verbis eius hic descripsimus. Quod si autem dixero, veros opinionis huius popularis in Aegypto auctores, fuisse Graecos, nihil dixero a rei veritate alienum. Graecos enim fuisse fabulae illius fabricatores, ex §. 6. et 7. liquere arbitror. Tempore vero Diodori, Graeci in Aegypto vbique praeualebant, Scholas publicas occupauerant, ministeria Templorum et Deorum ad se traxerant, Sacraque Aegyptiorum, non secus atque doctrinam ipsorum Theologicam, in multis mutauerant ac corruperant, quod vel ex nummis, tempore Ptolemaeorum, primorumque Imperatorum Romanorum, in Aegypto percussis, inuicte demonstrare licet. Taceo iam, origines cultui animalium, ab Aegyptiorum vulgo, assignari solitas, cum fabula Graecorum, qualem exhibui §. 6, non omnino consonare. Posset equidem, fateor, discrepantia illa multis videri momenti leuioris; sed tamen non in vniuersum spernendam esse, opinor. Locus vero LVCIANI, ad quem transeundum mihi nunc est, id fere sonat. * *At si in Aegyptum venias, ibi demum, ibi res graues videbis multas, et coelo re vera dignas: puta Iouem arietino, canino vultu Mercurium illum optimum praeditum: Panem vero totum hircum, alium etiam ibim, alium crocodilum, et simiam. Verum*

** *Si discendo velis pernoscere et illa*

complures Sophistas audies, et Scribas, et Prophetas toto corpore abrasos, qui tibi narrent —— quomodo ab hostibus territi, illamque gigantum rebellionem veriti, Dii in Aegyptum venerint, vt illic ab hostibus tuti latitarent: ideoque alius ipsorum hircum praefor-midi-

* In libro *de Sacrificiis* circa fin. Opp. To. II. p. 358.
** HOMERVS Il. Z. 150. Y. 213.

midine induerit, alius arietem, alius feram, alius auem. Atque hinc esse, vt Dii eas nunc obtineant formas, quas id temporis assumserant. Nam haec diligenter mandata literis, idque ante annos plus decies mille, in adytis posita seruantur. Video hic fabulam graecam de Typhoeo, supra prolixe relatam §. 6, nisi quod loco *Typhoei*, exemplo DIODORI, *plures inimici et gigantes* commemorentur. Quando vero auctor ille nos credere iubet, fabulam hanc a Scribis et Prophetis tradi solere, et in Sacerdotum Sacrariis, a primis inde temporibus literis proditam asseruari, in eo DIODORO manifesto contradicit, qui, vt modo vidimus, historiolam illam rumusculis popularibus vulgi accenset, eamque conceptis verbis, traditionibus Sacerdotum mysticis opponit. Et tamen DIODORVS, ad cognoscendum res huius generis, iter in Aegyptum instituerat, ibique omnia quae ad Aegyptiorum Sacra spectant, summa industria inuestigauerat. Legenti haec LVCIANI cum aliqua attentione, non poterit non illico in mentem venire, eum hic non obsecundasse legibus boni historici, qui omnia quae narrat, accurate prius explorat, et ex monumentis fide dignis promit; verum id tantum agere, vt religioni et Sacris Aegyptiorum, quomodocunque illudat.

Fabulae Sacerdotalis Aegyptiacae, de gestis et patratis Typhonis, breuis summa.

§. 9. Postquam fabulas Graecorum adulterinas de Typhone dispunximus, tempus est, vt iam videamus, ecquid fabulae Aegyptiorum priscae et sacerdotales, de eodem symbolice retulerint. Ex omnibus, qui extant, vetustis Scriptoribus, nemo eas diligentius et prolixius in literas retulit, PLVTARCHO, cuius proinde hic ratio habenda erit praecipua. Neque etiam dubito, quin, si rei summam spectes, optimus hicce auctor, omnem adhibuerit fidem atque accurationem, vt nobis doctrinam Sacerdotum, a maioribus acceptam, genuinam conseruaret, ac pro virili

virili sollicite explicaret. Verum passim tamen, ad vetustas Aegyptiorum fabulas sacras, recentiorum quorundam Graecorum figmenta, et hic accessisse, mihi quidem certum est, neque id lector exercitatus, in dubium facile vocabit. Verum is nihilo secus sequendus nobis praecipue erat, tametsi nec alios Scriptores, antiquiores cumprimis, neglexerimus. Fabulae igitur Sacerdotum symbolicae tradebant, Osiridem, postquam regno potitus esset, inter suos virtutis et iustitiae laude inclaruisse, magnisque beneficiis subditos sibi deuinxisse, sed et de aliis gentibus bene meriturum, vniuersam obiisse terram, cum maxime vero * per Aethiopiam iter fecisse. Interea vero, dum Osiris totum orbem bonis cumulat, et ad Aethiopes quoque inuisit, Typhon frater eius, etsi immensa ambitione actus, nihil tamen in regno innouauit, cum ipsi cura Isidis vigilans nihil tale permitteret; verum post eius reditum, adscitis in criminis societatem, ** viris LXXII, fratri suo insidias struxit. Numerus coniuratorum, quem fabula Sacerdotalis exprimit, Aegyptiis erat mysticus, et haud dubie *** aliquid arcani abscondit. Ab his igitur coniuratis adiutus Typhon, per insidias Osiridem e medio sustulit, eiusque corpus arcae inclusum, Nilo commisit, quod alueus Taniticus tandem in mare detulit. Isis cognita hac re, illico ad quaerendum corpus mariti sui proficiscitur, inque ipsam Phoeniciam, iter eo fine suscipit, quod † PLVTARCHVS prolixe describit. Sed diffiteri non possum, quod et BOCHARTO in mentem venisse deprehen-

* DIODORVS p. 16.

** DIODORVS p. 18. innuit, coniuratos fuisse numero XXVI.

*** Vide infra huius Libri cap. III. §. 7. vbi ea de re sententiam nostram exponimus.

† *de Iside* p. 357.

prehendo, videri mihi iter hoc Isidis Phoenicicum, non e cerebro, priscorum Aegypti Theologorum dimanasse; sed nescio e quo peregrino solo, in Aegyptum sero satis peruenisse, ciuitate illic tandem donatum. Vix dubito, quin Sacra Phoenicum, cum Aegyptiorum Sacris permixta hic, et in vnum conflata fuerint. Addit fabula eadem, Isidem corpus Osiridis sui, in Phoenicia inuentum, secum reduxisse in Aegyptum, vbi tamen a Typhone, noctu plenilunii tempore venationi intento, denuo deprehensum, * in partes XIV. discerptum, partes autem illae disiectae fuerint. Quo facto Isis, noua inquisitione instituta, corporis Osiriaci membra reperit omnia, exceptis solis genitalibus, quae Typhon in fluuium coniecerat, deuorata paulo post a lepidoto, phagro, et oxyryncho, piscibus. Post Osiridem hoc modo e viuis ablatum, regnum, etsi perbreue, Typhon ad se rapuit, aut saltem regnare visus est. Cum enim videret, ** Deorum in Aegypto nullum moliminibus suis aduersari, arbitratus, eos metu perculsos, regnum sibi vacuum reliquisse, dominabatur imperitis, fortunae varietate et instantis periculi magnitudine ad stuporem redactis. Et tum quidem *** *dii* in Aegypto *coronas sibi detraxerunt, cum Typhonem regnare intellexissent.* Vt vero regnum suum male partum, aliquo modo stabiliret, et securitati suae consuleret, ante omnia de tollendo Horo, Osiridis filio et haerede legitimo, con-

* DIODORVS rem hanc tangere videtur, vbi p. 18. scribit, Typhonem *dilancinato* Osiridis *interfecti corpore, in* XXVI. *frusta, cuique facinoris socio, vnum tribuisse.*

** NIGIDIVS in *Sphaera barbarica*, apud *Scholiasten Germanici* p. 120.

*** HELLANICVS apud ATHENAEVM Lib. XV. p. 680.

consilium cepit. * *Omnia* igitur magna industria *indagauit, vt hunc Osiridis filium inueniret,* eoque tempore Butum quoque peruenit, vrbem Aegypti inferioris. Illo ipso vero in loco, Latona, quae est ex Numinibus Aegyptiorum primoribus, Horum et Bubastin, ab Iside sibi commendatos enutriebat, ibidemque in insula eos absconditos seruauit, eoque facto ab insidiis Typhonis tutos eos praestitit. Alii Sacerdotes, quod infrequens non erat in Aegypto, rem eandem, alia fabula inuolutam, hunc fere ad modum referebant, ** *Herculem* Aegyptium, *in Libyam profectum, illic a Typhone fuisse interemtum; sed breui post ad vitam reuocatum.* Extat et alia Aegyptiorum de ea re fabula, hunc fere in sensum diuulgari solita, *** *Herculem cum aduersus Libyas pugnaret, ipsumque sagittae deficerent, genibus innixum, lapides ad inimicos proiecisse, quos ipsi pater, ad eius preces, velut per pluuiam submisit.* Haec de Osiride ipso capi possunt, a Typhone interemto quidem; sed postea rediuiuo. Sed rectius id explicari posse puto, aut de Hercule Aegyptiorum, † cui fabula talis egregie conuenit, aut de *Horo*, qui in nostra hac fabula Typhonia paginam omnem implet, †† quique certo quodam et optimo sensu, cum Hercule Aegyptiorum idem est. Et sane DIODORVS, qui fabulam eandem commemorat, alio tantum nonnihil amictu ornatam, eam de Horo interpretatur, vbi p. 22. ait: *Isis inuenit immortalitatis pharmacum,* quo

* HERODOTVS Lib. II. c. 156. PLVTARCHVS p. 354. 357. 366.

** EVDOXVS apud ATHENAEVM Lib. IX. p. 392.

*** THEO in Scholiis ad Arati Phaenomena p. 14. Edit. Oxon.

† Vide *Panthei* huius Lib. II. cap. III. §. 10. 11.

†† Vide ibidem Lib. II. cap. IV. §. 8.

quo filium Horum, * *Titanum insidiis oppressum, et exanimatum, in aqua inuentum, non tantum reddita anima, in vitam reduxit; sed etiam immortalitatis fecit participem.* Discrepantias has primis fabularum harum architectis relinquimus. Apparet autem facile, si quis calculos recte subducat, omnia eodem redire. Regnum Typhonis ceteroquin, vti paulo ante dicebamus, perbreue fuit. Si enim NIGIDIVS, quae hac de re narrat, ex bonis genuinisque fontibus hausit, ** *post* XVIII. *dies dicitur consilium de eo repente a diis factum, vt interficeretur: ob idque vsque hodie in Aegypto hos dies* XVIII. *festos perpetuo annis singulis instituerunt: in quibus diebus qui nascitur, amplius non viuit.* Horus postea, vt ad illum iam redeamus, viribus auctis, et exercitu conscripto, a patre Osiride, qui ipsi ex inferis redux praesto fuerat, ad bellum incitatur, instruitur, exercetur. Itaque res ad proelium deuenit, in quo post certamen plurium dierum, Horus victoria potitur, isque Typhonem vinctum matri suae Isidi custodiendum tradit. Ea vero communem inimicum, non modo non interfecit, sed et vinculis soluit, missumque fecit. Tulit hoc tam indigne Horus, vt Isis etiam, etsi mater, iram eius experiri debuerit. Inde ad nouum certamen ventum est, feruntque pugnis aliis duabus, Typhonem debellatum denuo fuisse. Itaque nunc demum, *** Horus vindictam caedis maternae persecutus est, ac de Typhone non minus, quam de complicibus eius supplicium sumsit. **** Eo vero extincto, Horus feliciter regnauit.

§. 10.

* per *Titanas* Graeci id ipsum intelligunt, quod Aegyptii per *Typhonem.*

** In *Sphaera barbarica*, apud *Scholiasten Germanici*, vbi supra.

*** DIODORVS p. 88.

**** HERODOTVS Lib. II. c. 144.

Fabulae Sacerdotales, de Typhonis interitu et sepulchro.

§. 10. Typhonem igitur Horus extinxit, vt poena mortis, iniuriam patri, sibique etiam illatam, lueret. HERODOTVS eodem loco, quo hoc commemorat, addit, Graecos *Horum* interpretari *Apollinem*. Rem eandem igitur dicere voluit NIGIDIVS, vbi ait: * *Typhon fulmine interficitur ab Apolline.* Sed singulare omnino est, quod auctor ille ibi addit, factum hoc fuisse, *in Templo Aegypti Memphis* (legendum haud dubie, *in Templo Apidis Memphi*), ** *vbi mos fuit solio regio decorari reges.* Scriptorem alium, qui idem dixerit, reperire hactenus potui neminem. Communior certe in Aegypto sententia haec erat, sepulchrum Typhonis esse lacum Serbonidis, in confiniis Aegypti, Syriae, et desertorum Arabiae, positum. HERODOTVS de isthoc lacu loquens, ait Lib. III. cap. 5. Ἐν τῇ δὴ λόγος, τὸν Τυφῶ κεκρύφθαι, *in quo Typho fertur absconditus*, nempe postquam ab Horo esset interemtus. Eadem fere legas apud EVSTATHIVM, ad Dionysii Periegetae vs. 253. *Λίμνη δὲ Σέρβωνις, καὶ χώρα, περὶ ἣν φασι τὸν Τυφῶνα κεκρύφθαι, πλησίον οὖσαν τοῦ πρὸς τῷ Πηλουσίῳ Κασίου ὄρους. Serbonis et lacus est, et regio, vbi Typhonem aiunt esse absconditum. Est vero vicina Casio monti prope Pelusium.* Hinc est sine dubio, quod literis proditum legamus, *** Aegyptios lacum istum Serbonidem, appellare consueuisse Τυφῶνος ἐκπνοάς, *Typhonis exhalationes.* Neque spernendam hic censeo obseruationem **** viri doctissimi, suspicantis, tractum illum, qui campos Pelusiacos comprehendit, et ad lacum vsque Serbonidem extenditur, olim *Sethroithen* dictum,

* Apud *Scholiasten Germanici* loc. cit.
** Sic et DIODORVS in Excerptis Valesianis p. 354.
*** PLVTARCHVS in vita M. Antonii p. 917.
**** MARSHAMVS in *Canone Chronico* ad Secul. VIII p. 108.

dictum, nomen hoc accepisse a *Typhone*, quem Aegyptios lingua sua cognominasse *Seth*, infra monebimus, §. 24. Addere possum illustrationis gratia, *rubicundum* Aegyptiis dici ⲣⲱϣ, *ros*, ex quo conficitur, *Seth-ros* commodissime significare *Typhonem rufum*. Hoc vero colore Typhonem insignem fuisse, vetustis Aegyptiorum monumentis, proditum erat. §. 3. Magnopere hoc ex eo etiam confirmat * vir illustris, quod ** in antiquis traditionibus Theologicis Sacerdotum Aegypti, *Pelusium*, vel, vti etiam antiquitus vrbs illa dicebatur, *Auaris*, tractus Sethroitici metropolis, *Typhonia* cognominari soleret. Veterum nonnulli, hanc *Typhonis* in lacu Serbonidis mersionem, ad *Typhoeum* Graecorum referunt, quia nempe duos hos inter se confundunt, Aegyptiaco tribuentes, quae graeco sunt propria, et graeco vicissim accommodantes, quae ad Aegyptiacum vnice spectant. APOLLONIVS RHODIVS rem hanc versibus complexus est, quos apud ipsum legi malim Lib. II. *Argonaut.* v. 1214 etc. Iisdem prorsus consona habet auctor *Etymologici magni*, in voce Τυφώς. Τυφαονία πέτρα ἐςὶν ὑψηλὴ ἐν τῷ Καυκάσῳ. —— Ὠνόμαςαι δὲ Τυφαονία, διὰ τὸ ἐν αὐτῷ διωκόμενον τὸν Τυφῶνα ὑπὸ Διὸς πεπλῆχθαι τῷ κεραυνῷ· πληγέντα δὲ αὐτὸν φασὶ καιόμενον ἀπελθεῖν ἐν τῇ Σιρβωνίδι λίμνῃ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς ἐμπεσεῖν καὶ δῦναι, συνεχόμενον ὑπὸ τῆς ἐκκαύσεως. *Typhonia, petra est excelsa in Caucaso monte. —— Nomen autem istud ideo illi inditum est, quod Iupiter Typhonem persequens, illic eum fulmine percusserit. Aiunt vero, eum fulmine tactum et perustum, ad Sirbonidem lacum perue-*

* Idem ibidem p. 107.

** MANETHO, apud IOSEPHVM, adu. Appion. Lib. I. §. 26. p. 460.

perueniſſe, eiusque profundo merſum, in imo haerere, retentum ab exuſtione iſtius lacus. STEPHANVS vero *Byzantius* auctor eſt, Typhonem fatum hoc alio loco ſubiiſſe; ſed in vicinia. Ita autem is in voce Ἡρῶ. Ἡρῶ, πόλις Αἰγυπτία, ἡ Αἶμος ἐκλήθη, διὰ τὸ τὸν Τυφῶ ἐνταῦθα κεραυνῷ βληθῆναι, καὶ αἷμα ῥυῆναι. *Hero* (vel Heroopolis) *vrbs Aegyptia*, * *quae Haemus appellata eſt, eo quod ibi Typhon ictus fuerit fulmine, atque ſanguis eius ibi profluxerit.* Et iſta vrbs, in finibus Aegypti, extremoque receſſu Sinus Arabici, vel maris rubri, ſita, deſertis Arabiae contermina eſt, ſicuti Serbonis lacus, neque ab hoc, interuallo ita magno diſtat. Forſitan in antiquioribus nonnullis Sacerdotum traditionibus fabuloſis perhibebatur, Typhonem prope Heroopolin, ab Horo fulmine tactum, et poſtea lacu Serbonide demerſum fuiſſe. Sic HERODOTVS cum STEPHANO, qui ex Scriptoribus vetuſtioribus id videtur hauſiſſe, ſine vllo incommodo poterit conciliari.

Typhoni Genio malefico, animalia dedicata erant impura, inuiſa, et contemta.

§. II. Ex his quae de Typhone Aegyptiaco, a veteribus referri obſeruauimus, quiuis facile colligit, Genium hunc malum, apud Aegyptios, non in honore, pretio, et veneratione fuiſſe; ſed vice verſa, omnes eum abhorruiſſe, odio habuiſſe, quinimo execratos et deteſtatos fuiſſe. Ideo enim ** diem, quo ille natus eſſe credebatur, vnum ex quinque intercalaribus, finem anno imponentibus, infauſtum ac metuendum ducebant. Eamque etiam ob cauſam, animalia huius generis ipſi voluerunt conſecrata,

* Operae pretium eſt, cum his STEPHANI verbis, et APOLLONII verſibus paulo ante indicatis, componere APOLLODORI *Biblioth.* Lib. I. cap. VI. §. 3. vt intelligatur, quam variis modis vna haec fabella relata fuerat, et quot ex errore vno propagentur alii. Sed id pluribus perſequi, longum foret.

** PLVTARCHVS p. 356. init.

ta, quae vitia eius extantiora, et facinora iniqua, ac impia, omnium aut contemtui, aut horrori atque odio exponerent. Nouimus enim, ex animalibus, *crocodilum* ipſi proprium, quandamque eius imaginem habitum fuiſſe. Ideoque fingebant Aegyptii, * *Typhonem, vt effugeret iram Hori, formam crocodili adſciuiſſe.* Eleganter id adumbratur in marmore quodam eximio, quod ex BOISSARDO, conſpiciendum exhibet illuſtris ** MONTEFALCONIVS, in quo Anubis capite canino inſignis repraeſentatur, crocodilum pedibus calcans. *Anubim* caninum, Deum eſſe, quem Graeci tantum non ſemper *Mercurium* interpretantur, capite ſuperiori oſtendimus. *Crocodilum* vero imaginem eſſe *Typhonis*, modo nunc monuimus. Quod autem *Mercurius*, *Typhonem* ſubiugatum, pedibus hic calcet, ex fabula illa veteris Theologiae Aegyptiacae illuſtrari poteſt, qua fingebatur, *** *Mercurium neruos Typhonis euulſiſſe, iisque pro chordis vſum eſſe.* Eadem quoque fabula **** *victorias Mercurii de Typhone reportatas* celebrabat. Vnde patet verba, quae in Marmore hoc leguntur, ΘΕΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ, accipi non poſſe de duobus his Diis, *Anubide* et *Typhone*, vt viri eruditi ſibi perſuadent, verum de regibus Aegypti e familia Ptolemaeorum, qui marmor hoc dedicarunt. Idque † nummi etiam, in quibus ſimilis inſcriptio occurrit, confirmant. Crocodilum autem, animal Typhoni proprium dicatumque, Aegyptiorum ple-

* PLVTARCHVS *de Iſide* p. 371. AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 21.

** *Antiquité expliquée* To. II. Parte II. Planche CXXVIII. Tales etiam hodie in Aegypto paſſim reperiuntur figurae.

*** PLVTARCHVS *de Iſide* p. 373.

**** Idem ibidem.

† VAILLANTII *Hiſtoria Ptolemaeorum* p. 40. et 52.

rique * pro animali habebant non modo inter cetera ferocissimo; sed et impuro, vsque adeo, ** vt nonnulli per eum ipsam Nili, sanctissimi fluuii, aquam coinquinari dictitarent. Eratque in Scriptura hieroglyphica, *** *crocodilus symbolum impudentiae*. Praeter crocodilum, Typhoni dicatus quoque erat *hippopotamus*, † animal reliquis omnibus voracius et ferocius, †† quo picto Sacerdotes in Scriptura hieroglyphica, eo quod patrem interimeret, ac deinde matri vim inferret, impudentiam subindicabant, vti nec minus ††† iniustitiam. Idem animal imago quaedam censebatur Typhonis. †††† Apollinopoli itaque, vrbe Aegypti superioris, Horo sacra, cernebatur imago hieroglyphica sistens Horum, vultu accipitris insignem, qui Typhonem, hippopotami specie conformatum, iaculo subigeret. * Hermupoli vero, in Heptanomide, siue Aegypto media, ostendebatur quondam *simulachrum Typhonis, hippopotamus, cui accipiter insistebat, pugnans cum serpente*. Eademque de causa, ** certo quodam die festo, in honorem Isidis celebrari solito, placentas coquebant, in quibus hippopotamus vinctus visendus erat. Suspicor etiam, in lingua Sacerdotum mystica, *hippopotamum* nomine *Typhonis* designari consueuisse. De *hippopotamo* igitur, sed symbolice dicto *Typhone*, intelligendum forte

* PLVTARCHVS *de Iside* p. 371.
** Idem p. 353. init.
*** CLEMENS ALEXANDRINVS Lib. V. Stromat. p. 566.
† PLVTARCHVS p. 371.
†† PLVTARCHVS p. 363. fin. 364.
††† DAMASCIVS in *vita Isidori*, apud PHOTIVM, in Biblioth. col. 1048.
†††† EVSEBIVS *Praeparat. Euang.* Lib. III. c. XIII.
* PLVTARCHVS p. 371.
** Idem, ibidem.

forte fuerit, quod alicubi MANETHO ſcripſerat, † *oſſa Typhonis ferrum dici.* Eſt ſane locutio, Aegyptiis olim, vt videtur, de hippopotamo loquentibus, familiaris et obuia, ac poſtea etiam in dialecto Sacerdotali conſeruata, quam in libro IOBI etiam adhibitam legimus cap. XL. v. 13. †† *Oſſa* hippopotami *veluti fiſtulae aeris, grandia eius oſſa ſicut vectis ferrea.* Crocodilo et hippopotamo, Aegyptii *aſinum* inſuper, tanquam Typhonis imaginem ſymbolicam, adiungebant, rationem hanc reddentes, quod aſinus animal eſſet, * et longe inertiſſimum, et ** valde impurum, et in vniuerſum Aegyptiis magnopere inuiſum. Ea igitur de cauſa Sacerdotes aſſerebant, *** aſinum Typhoni gratum inprimis, **** huncque illi colore corporis et adſpectu non parum eſſe ſimilem. Fingebant quoque, † Typhonem e proelio fugientem, aſino inſediſſe, et quae ſunt alia, eodem redeuntia. Quae omnia de odio Aegyptiorum in Typhonem, ſummoque, quo ipſum proſequebantur, contemtu, plus ſatis teſtantur.

Typhonem Aegyptii, vt maleficia eius auerterent, ſacrificiis nonnunquam placabant, nonnunquam

§. 12. Sicuti tamen apud Indos, Spiritus etiam mali ac impuri, Principesque eorum, honore multiplici afficiuntur, vt ſic ab illis mala metuenda auerruncentur, ita Aegyptii Typhonem etiam, Genium maleficum, ſibique magnopere inuiſum, ſacrificiis ſubinde placabant, ſperantes, ſe hac ratione, iram eius ſaeuaque maleficia declinare poſſe. Teſtatur

† Apud PLVTARCHVM p. 376.

†† Conferantur hic BOCHARTI Hierozoicon Parte II. col. 758 759. et Beati SCHVLTENSII Commentarii ad hunc Iobi locum.

* PLVTARCHVS p. 363. 371.

** Idem p. 362. fin. 363.

*** AELIANVS de anim. Lib. X. c. 28.

**** PLVTARCHVS p. 362.

† Idem, ibidem.

vero contumelia afficiebant.

ſtatur enim PLVTARCHVS, Aegyptios * *potentiam Typhonis obſcuratam et contritam ſacrificiis quibuſdam demulcere ac delinire.* Et multi, tempore ſaltem huius auctoris, quo Graecorum dogmata, etiam in Aegypto, praeualuerant, hanc ſolebant rationem reddere, cultus animalium, a maioribus ſuis inuecti, ** *quod anima Typhonis, in animalia migraſſet*, qua fabula id innui volebant, *naturam omnem brutam et belluinam, malo Genio iure deberi, ideoque ad eum demulcendum et placandum, ſe animalia colere et venerari.* Ex eo videtur eueniſſe, vt crocodilus, Typhoni modo ſingulari ſacer et proprius, *** in quibuſdam Aegypti regionibus, magno in honore eſſet, ritibusque religioſis coleretur. Niſi modo hoc de ſingulari aliqua crocodilorum ſpecie, minus noxia, intelligi debet. *Crocodilos* Aegyptiis dictos fuiſſe χάμψας, nouimus teſtimonio HERODOTI, Lib. II. c. 69. Et eſt ſane hoc illis in libris Coptorum nomen. Leuit. XI. 29, ὁ κροκόδειλος, ab interpretibus Coptis redditur ⲈⲘⲤⲀϨ, *Amſah.* Et in Gloſſario Coptico-graeco, Bibliothecae regiae Pariſienſis, *Crocodilus* Aegyptiace vocatur, addita nota maſculini generis, Ⲡ-ⲈⲘⲤⲀϨ, *P-amſah.* Eſt vero peculiaris quaedam crocodili ſpecies, quam Aegyptii olim *Suchum* appellabant, de qua DAMASCIVS in *vita Iſidori* ſcribit: † Ὁ Σοῦχος δίκαιος· Ὄνομα δὲ κροκοδείλου, καὶ εἶδος ὁ Σοῦχος· οὐ γὰρ ἀδικεῖ ζῶον οὐδέν. *Suchus iuſtus eſt, ita nominatur aliqua crocodili ſpecies, quae animal nullum laedit.* In *Scala* Copti-

* *de Iſide* p. 362.

** Idem, ibidem p. 380.

*** HERODOTVS Lib. II. c. 69. AELIANVS de Anim. Lib. X. cap. 24. et alii.

† Apud PHOTIVM in Biblioth. col. 1048.

Coptico-Arabica KIRCHERI, lego pariter p. 171. ⲠⲒⲤⲞⲨϪⲒ, (*Pi-ſuchi*) *crocodilus*. Fuiſſe id crocodilo nomen, in Praefectura Arſinoitarum, vbi animali huic honores decreti erant eximii, teſtem habemus *αὐτόπτην*, STRABONEM, Lib. XVII. p. 558. Sed quia tamen * veteres obſeruant, crocodilos, etiam vbi diuinos ſortiti erant honores, incolarum liberos raptos deuoraſſe, horumque parentes id honori ſibi duxiſſe, ſuperque ea re laetatos eſſe, quod nonniſi de crocodilis rapacibus et nocentibus intelligi poſſe videtur, nihil definire hic auſim. Rem igitur hanc loco ſuo relinquo. Quod ad *Hippopotamum* attinet, vt de eo verbum quoque addam, diſcimus ex HERODOTO, Lib. II. c. 71. apud ſolos *Papremitas*, in Aegypto inferiori, cultum ipſi decretum fuiſſe. Sacra autem Papremitae animali huic faciebant in honorem *Martis*, quem prae ceteris illi placabant, quod teſtatur idem, libro eodem c. 59. 64. Suſpicor ergo Numen, in vrbe illa honoribus diuinis affectum, quod *Martem* vocat HERODOTVS, re ipſa fuiſſe *Typhonem*, qui cum Graecorum Marte, terrorum Deo, bellorumque Praeſide, non omnino incongrue comparari potuit. Ipſe HERODOTVS quaedam ſubminiſtrat, quibus id, quod dixi, euincatur, quibus addi etiam alia poſſent. Sed nunc illa omitto. Erant autem in Templis illis, quae cultum Typhonis admittebant, loca quaedam ſeparata, negotio huic dicata, et eam in rem Τυφώνεια, *Typhonia*, appellari ſolita, quorum STRABO meminit, Lib. XVII. p. 560. Quamuis vero Aegyptii, Genium hunc malum, precibus ac ſacrificiis ſibi conciliare anniterentur, ſerio id tamen, ex vero affectu et animo, non fiebat. Si igitur

* AELIANVS de Animal. Lib. X. c. 21. MAXIMVS TYRIVS Diſſert. XXXIX. p. 456.

tur precibus ipſorum et votis ad Typhonem directis, euentus non reſponderet, auerſum ſuum ab eo animum, odiumque ac contemtum, quo re ipſa eum proſequebantur, celare diutius non poterant. Tum enim * *in certis feſtiuitatibus, Typhonem deprimebant, contumeliisque afficiebant*, tum *ignominioſe tractabant rufos*, *aſinumque*, ob ſimilitudinem, quae intercedere his cum Typhone credebatur, *de praecipitio deiiciebant.* Similiter, ** *ſi forte magnus incideret aeſtus, ac moleſtus, isque vel peſtilentiales vltra modum morbos, vel alias calamitates non vſitatas, adduceret; Sacerdotes in contumeliam Typhonis, quaedam eorum, quae colebantur, animalium, tacite in locum tenebricoſum abducebant, eaque primum minis territabant; et ſi tamen malum pergeret ac perduraret, immolabant ea atque mactabant, tanquam ſupplicio aliquo genium illum malum affecturi.* Ad eandem contumeliam, qua in Sacris nonnunquam Typhon afficiebatur, pertinere videtur, quod HERODOTVS commemorat, Lib. II. c. 132. *Aegyptios verberibus caedere Deum quendam*, quem ſibi putat non nominandum. Sed quis quaeſo is eſſe queat, niſi Typhon? Confirmat id DIODORVS, vbi ait, eos, qui a Graecis gigantes nominantur, et Iſidis aetate vixerunt in Aegypto, *** *a Sacerdotibus Oſiriacis flagellari in Templis.* Eſtne vero ex eruditis quisquam, cui non illico ſuboleat, alium quam Typhonem hic non deſignari. Aliis perſuaſum erat, † *Typhonem clangore ſiſtrorum abigi poſſe.* Neſcio tamen, profluxeritne hocce commentum ex cerebro Sacerdotum Aegypti priſcorum, an vero poſt culta cum Graecis literarum commercia, in Theologiam ipſorum ſe inſinuauerit. Graecorum certe placitum hoc

* PLVTARCHVS *de Iſide* p. 362. verſus fin.
** Idem, ibidem p. 380.
*** Lib. I. p. 23.
† PLVTARCHVS p. 376.

hoc erat, eruditis non ignotum, * Daemones malos tinnitu aeris abigi auertique.

§. 13. Opera danda nobis nunc eſt, vt fabulae ſacerdotalis de Typhone ſenſum genuinum eruamus, quantum id nobis licet, vtque ratione aliqua patefaciamus, quidnam per Typhonis ſymbolum, priſci Aegyptiorum Theologi deſignare voluerint. Aggredimur rem, difficultatibus plurimis, non contemnendis, obſeptam, quod cuiuis, legenti PLVTARCHI librum *de Iſide et Oſiride*, non poteſt non confeſtim pateſcere; ſed ſine qua tamen, fabellas veterum de Typhone cognoſcere, vtilitatem nullam adfert. Itaque et huic negotio manum admoueamus. Obſeruat alicubi, Scriptor modo laudatus, ** *fuiſſe, qui dicerent, Typhonem e proelio vectum aſino, ſeptem dies fugiſſe, elapſumque filios genuiſſe, Hieroſolymum et Iudaeum*, additque, *facile patere, eos res Iudaeorum in hanc fabulam adſcribere.* Et profecto, non id modo argumento eſt, in fabula hac inſulſa, res Typhonis et Iudaeorum inter ſe confundi, quod illius auctores finxiſſent, *Typhonem genuiſſe filios, Hieroſolymum et Iudaeum*, quae ineptiae ipſum PLVTARCHVM haud immerito offenderunt; verum eodem etiam ſpectat, quod ibi dicitur, *Typhonem deuictum aufugiſſe, et fugiendo, die ſeptimo periculum euaſiſſe.* Hoc enim in hiſtoriis ſuis de Iudaeis, aſſeuerabant Aegyptii, vt ſic rationem redderent, ſeptimae diei, a Iudaeis ſancte celebratae, Feſtique perpetui eo die inſtituti. Nota ſunt haec TACITI, Lib. V. hiſtor. cap. 4. de Iudaeis: *Septimo die otium placuiſſe ferunt, quia is finem laborum tulerit.* Paulo luculentius id ex Aegyptiorum Annalibus ita exponit IVSTINVS, Lib. XXXVI. cap. 2. *Itaque Moſes*

Aegyptii res Typhonis cum rebus Iudaeorum, ſibi vehementer inuiſorum, nonnunquam ſtudio confuderunt.

 Dama-

* Vide B. LAMPII elegantem *de cymbalis* commentationem, Lib. II. cap. XI.

** PLVTARCHVS *de Iſide* p. 363.

Damascena antiqua patria repetita, montem Synae occupat: quo septem dierum ieiunio per deserta Arabiae cum populo suo fatigatus, cum tandem venisset, septimum diem, more gentis Sabbatum appellatum, in omne aeuum ieiunio sacrauit, quoniam illa dies, famem illis erroremque finierat. Nisi me coniectura fallit, fabulam hanc Aegyptii, ex historia Miriamae, sororis Mosis desumserunt, quae cum lepra a Deo afflicta esset, septem diebus, e castris Israëlitarum eiecta, seclusa manere debuit, eo vero tempore elapso, recepta est. Numeror. XII. 10. 14. quod postea in legem abiit, ratione leprosorum seruandam. Leuit. XIV. 8. 9. 10. 11. Tales vero, id est lepra infectos, fuisse Iudaeos omnes, ex Aegypto exeuntes, eamque ob causam, e regno illo eiectos, * finxerunt in Annalibus suis Aegyptii. Obseruatu vero dignum quoque est, *lepram* patria Aegyptiorum lingua sonuisse ⲤⲈϨⲦ, *Seht. Exodi* IV. 6. *Leuit.* XIII. 2. 6. 12. Eosdem autem *Typhonem* etiam cognominasse *Seth*, edocemur a PLVTARCHO, qua de re nonnihil infra addemus §. 24. Quoniam igitur Israëlitas Aegyptii cognominarunt *Seht*, id est *leprosos*, idemque fere *Typhonis* etiam fuit cognomen, tanto facilius et commodius, Sacerdotes res illorum, cum fabulis suis de hoc confundere potuerunt. Et a veri specie ita alienum non est, Sacerdotes, saltem quosdam, fabulas de Typhone, iis ornasse circumstantiis, et nonnulla eum in modum contorsisse, vt facile ad Iudaeos, sibi tantopere inuisos, et ad eorum ex Aegypto expulsionem, transferri

* Plurima hanc in rem testimonia, MANETHONIS, CHAEREMONIS, et Graecorum quoque Scriptorum, adfert IOSEPHVS, Lib. I. contra Apionem. Adde DIODORVM in Excerptis e Libro XXXIV. p. 901. TACITVM Lib. V. c. 4. histor. IVSTINVM Lib. XXXVI. c. 2. etc.

ferri potuerint. Verum in *Typhone* latere *Mosen*, quod persuadere nobis annisi sunt, * viri magni, non facile credet, qui antiquiores Aegyptiorum, de malo hoc genio, traditiones, §. 9. 10. fideliter expositas, curate expendere, et cum gestis Mosis componere voluerit.

Typhon primo quidem significauit Spiritum malum, Principio bono oppositum.

§. 14. In ipsis primordiis idololatriae apud Aegyptios excultae, et stabilitae, *Typhonem* arbitror nomen fuisse *Spiritus improbi*, cuius notitiam Aegyptii a Noachidis acceperant, vel *Principii mali*, quod vetusti in Oriente Theologi, *Deo*, ac *Principio bono* opposuere. Principium hoc malum, Magi Orientales appellabant ** *Arimanium*, prouti Graeci efferunt, vel *** *Aherman*, siue *Ahriman*, quomodo nunc in Persarum libris nomen illud scribitur. Graeci, Poëtae praesertim, Principium illud bono Deo oppositum, *Gigantum* nomine designare solebant, a qua notione, Orientales etiam, ac Aegyptii sigillatim, non abhorrebant. Sed hi tamen, vt videtur, *Typhonis* nomen praetulerunt, eoque *Spiritum improbum* ac *malum*, Deoque bono inimicum, ab vltimis inde tempore insignire consueuerunt, etsi tamen eundem *Gigantem* quoque cognominauerint, vti dicemus §. 22. Agnoscebant Aegyptii, Spiritum, Deum, Principiumque bonum, a quo esset, quicquid boni rationem haberet, dictum *Ichnuphi*, vel *Cnuphi*, quod a *Phtha* non

* BOCHARTVS in *Hierozoico*, Part. I. Lib. II. cap. XXXIV. HVETIVS in Demonstrat. Euang. passim.

** HESYCHIVS in Ἀρειμανής. PLVTARCHVS *de Iside* p. 369. et in *vita Themistoclis* p. 126. AGATHIAS Histor. Lib. II. p. 60. Edit. Vulcanii, & alii.

*** D'HERBELOT Bibliotheque Orientale artic. *Aherman*, p. 71. THO. HYDE, de Relig. Vet. Persar. c. IX. p. 161.

non differebat, nisi diuersitate nominis, de quo * alio loco disseruimus. Etiam ** vox ipsa, nihil aliud, quam *Deum*, siue *Spiritum bonum*, significat. Huic in Theologia Aegyptiorum antiquissima, oppositus erat *Typhon*, vel *Typho*, idque ex ipsius huius vocis Aegyptiacae significatione, non infeliciter confirmari posset. ⲐⲎⲞⲨ, (*Theu*) enim Aegyptiorum sermone dicitur *ventus*. Vti vero in dialecto Hebraeorum, vox רוח, et *ventum* et *Spiritum* significat, *** quod ipsum in Graecorum et Latinorum quoque sermone vsu venire, constat, ita probabilitate non caret, Aegyptios pariter, vna eademque voce ⲐⲎⲞⲨ, et *ventum*, et *Spiritum* designare voluisse, etsi **** in libris Coptorum, qui ad nos peruenerunt, ad exprimendum *Spiritum*, vox graeca πνεῦμα semper soleat retineri. ϥϩⲱⲟⲩ (*ph-hou*) vero, eadem Aegyptiorum dialecto dicitur *malus*. Esset igitur *Theu-ph-hou*, si vocem hanc interpreteris, *Spiritus malus*, *improbus*, ex quo Graeci deinde videntur *Typhoeum* suum effinxisse, et de malo Genio Aegyptiorum loquentes, *Typhonem*. Hanc saltem fuisse doctrinam antiquiorum in Aegypto Theologorum de *Typhone*, non est, quod dubitem. Spectat huc, quod EVDOXVS, Scriptor peruetustus, ex traditione Sacerdotum illius gentis retulit, † *vinum esse sanguinem eorum, qui aliquando bellum Diis intulissent, ex quorum in illo bello cadentium cadaueribus, terrae permixtis, Sacerdotes putant, vites ortas.* Quamuis autem EVDOXVS fabulam hanc symbolicam, stylo Graeco-

rum

* Vide *Panthei* huius Lib. I. cap. IV.

** Ibidem § 5. 6.

*** Diximus etiam ea de re in *Prolegomenis* nostris §. 59.

**** Ibid. loc. cit.

† Apud PLVTARCHVM *de Iside* p. 353.

rum inuoluerit, vt a Graecis tanto facilius perciperetur, quis tamen rerum Aegyptiacarum vel mediocriter tantum gnarus, non illico videat, ſermonem eſſe hic de *Typhone?* In Theologia aliorum Orientis populorum, quae hic a placitis Aegyptiorum non differebat, hoc ipſum ſic videmus efferri, * *vinum e diaboli ſemine eſſe procreatum*, vel, *eſſe ſanguinem et fel Principis tenebrarum.* Is igitur in Theologia Aegyptiorum dicebatur *Typhon.* Obſeruat etiam PLVTARCHVS, in libro *de Iſide*, p 380, Aegyptios vulgo eum reputare *κακὸν Δαίμονα*, *malum Genium*, vel *Spiritum.* Et tempore etiamnum PLVTARCHI, haec erat longe plurimorum perſuaſio, ** *Typhonem dici quicquid in natura eſſet corruptum*, vel *** *quicquid in natura malum, corruptum, et noxium exiſtat, membrum eſſe Typhonis*, † *vel partem, vel operationem.* Talem *Typhonis* notionem Pythagoras etiam in Aegypto hauſerat, ſuisque tradiderat, quod †† ex placitis Sectatorum eius merito colligi poteſt.

Poſtea, cum Typhon ad res ſenſibiles, et materiales transferretur, a quibusdam Symbolum habitus fuit hyemis.

§. 14. Haec *Typhonis* ſignificatio, vt opinor, in Aegypto obtinuit, quamdiu Sacerdotes, traditionum a Noachidis, maioribus ſuis acceptarum, nondum immemores, animum in Entia ſpiritualia, tum infinite perfectum et Optimum, tum imperfecta etiam, et vitiis infecta, magis intendebant, ac ad eadem populum quoque attendere iubebant. Vti vero primitiuas maiorum ſuorum de hiſce Entibus notiones, ſucceſſu temporis, paulatim mirum in modum corruperant, ita tandem, in cultu ſaltem publico

* Conſuli hic poterit *Pantheon* noſtrum Lib. II. cap. I. §. 6.

** PLVTARCHVS p. 368.

*** Ibid. p. 369.

† Ibidem p. 371. 376. fin.

†† Vide PLVTARCHVM ibid. p. 363.

blico et populari, cogitationes et ſuas et populi, ab illis, ad magna et illuſtria Mundi corpora, eorumque in natura rerum effectus viſibiles aut ſenſibiles, tantum non penitus conuerterunt. Spiritui perfectiſſimo et Optimo, primae rerum omnium cauſae, adiunxerunt, vel etiam ſubſtituerunt Solem, Lunam, Nilum fluuium, horumque omnium effecta laeta et iucunda. Spiritui ſeductori malo, Dei hominumque inimico ſaeuo, corpora quaedam in mundo, eorumque effectus; ſed triſtiores ac inauſpicatos, ſuccenturiarunt. Sunt igitur, quibus probabile videtur, *Typhonem*, aduerſarium immanem *Oſiridis*, id eſt *Solis*, illum naturae rerum ſtatum innuere, quo Sol, derelicto hoc noſtro hemiſphaerio ſuperiori, in oppoſito inferiori haeret, nobisque vſura lucis et caloris vberiori carendum eſt. Quod cum fiat inprimis tempore hyberno, multi *Typhonis* nomine, tempus hybernum ſignificatum fuiſſe, non ſine magna veri ſpecie, ſibi perſuaſerunt. Memorabile eam in rem eſt, quod * de Statuis duabus ſymbolicis, Memphi, in atrio Templi Vulcano dedicati, poſitis commemoratur, *earum alteram, ad Aquilonem ſpectantem, ac aeſtatis nomine inſignitam, ab Aegyptiis adoratam, multisque beneuolentiae ac reuerentiae teſtificationibus condecoratam fuiſſe: alteram vero, quae Auſtrum reſpexit, hyemsque nuncupabatur, contraria plane experiri debuiſſe.* Itaque ſymbolicam aeſtatis, ſiue hemiſphaerii borealis ac ſuperi, imaginem, impenſo cultu proſequebantur Aegyptii, dum interea imaginem hyemis, aut, quod idem eſt, hemiſphaerii auſtralis, vel inferioris, contumelia non vna afficerent, et, vti non abs re ſuſpicor, verberibus caederent. Et hoc quidem in Templis Aegyptiorum, ſimulachris Typhonem repraeſentantibus, non raro eueniſſe, ex §. 12, liquere ſatis

* HERODOTVS Lib. II. c. 121.

ſatis poteſt. Supra porro obſeruauimus, §. 11, inter animalia Typhoni, tanquam ſymbolicas quaſdam illius imagines, conſecrata potiſſimum fuiſſe *hippopotamum* et *crocodilum*. De *Hippopotamo* vero nouimus, quod inter alia fuerit etiam * *Symbolum Poli, vel hemiſphaerii alterius, ad quem Sol occidens progreditur.* Similis vero plane ratio hic eſt *Crocodili.* Aegyptii namque ** *occaſum Solis*, (id eſt locum, quem Sol derelicto hemiſphaerio noſtro adit) *ſignaturi, crocodilum inflexum ac cernuum pingebant.* Trahi huc etiam poteſt, quod iidem *** *tenebras ſignificaturi crocodili caudam pingerent.* Nam dum Sol in hemiſphaerio inferiori verſatur, hocce noſtrum tenebras patitur. Id ipſum innuere voluiſſe videntur Sacerdotes quidam, qui de *Typhone* et *Hercule* fabulam venditabant, † *Herculem, dum per Libyam iter inſtituit, certamina ſuſtinuiſſe, et a Typhone interemtum eſſe.* Nam Hercules ille, per *Libyam* iter faciens, Symbolum eſt Solis, in *hemiſphaerio inferiori*, reſpectu ad nos habito, imminuti, ſiue magna lucis et caloris portione orbati. Ita etiam VIRGILIVS Lib. I. Georgic. v. 240.

Mundus vt ad Scythiam, Riphaeasque arduus arces
Conſurgit, premitur LIBYAE deuexus in AVSTROS.

Ad quae haec commentatur SERVIVS: *LIBYAE DEVEXVS IN AVSTROS, quoniam Notius circulus* (vel hemiſphaerium auſtrale) *totus infra terram eſt, et premitur, quaſi deprimitur.* Et illo tempore, quo *Hercules*, id eſt *Sol*, in hemiſphaerio illo verſatur, vt verbis vtar Poëtae,

— *fran-*

* EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XII.
** HORAPOLLO *hieroglyphic.* Lib. I. c. 69.
*** Idem, ibid. c. 70.
† Videri poteſt *Pantheon* noſtrum Lib. II. cap. III. §. 10.

— * *frangunt ſic improba Solem*
Frigora. —

Obſeruatu et hoc indignum non eſt, fabulam Phrygum, de Adonide, Veneri perdilecto, per aprum vero interemto, perquam ſimilem eſſe fictioni Aegyptiorum ſymbolicae, de Typhone Oſiridis ſiue Herculis interfectore. Neque etiam fabula illa Phrygia, in Phrygum et Aſſyriorum Theologia, aliter explicabatur. Nam ** *Adonin Solem eſſe non dubitabitur, inſpecta religione Aſſyriorum.* ——— *Nam Phyſici terrae ſuperius hemiſphaerium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt.* ——— *Ab apro autem tradunt interemtum Adonin, hyemis imaginem in hoc animali fingentes, quod aper hiſpidus et aſper gaudet locis humidis, et lutoſis, pruinaque contectis.* ——— *Ergo hyems veluti vulnus eſt Solis, quae et lucem eius nobis minuit et calorem: quod vtrumque animantibus accidit morte.* Aper itaque id erat Phrygibus et Aſſyriis, quod Aegyptiis Typhon. Et memorabile eſt, in fabulis Aegyptiorum ſacris fingi conſueuiſſe, aprum eſſe delicias Typhonis, *** cuius quippe venatione, noctu, tempore Plenilunii oblectare ſe ſoleat. Si haec omnia ita interpreteris, hyemem, vel tempus, quo in hemiſphaerio inferiori Sol moratur, relatum fuiſſe ad Typhonem, eo quod illo tempore tyrannidem ſuam potiſſimum exerceat, quod etiam **** PLVTARCHVS ſubinnuere videtur, me non habebis diſſentientem. Ita video etiam virum de bonis literis egregie meritum, fabulas has Aegyptiacas cepiſſe et explicuiſſe. † *Typhon*, inquit, *tum praeualere perhibe-*

* STATIVS Syluarum Lib. I. num. III. v. 7.
** MACROBIVS Saturnal. Lib. I. c. XXI.
*** PLVTARCHVS *de Iſide* p. 354. 357.
**** lib. cit. p. 364.
† Mr. BASNAGE *hiſtoire des Iuifs* Liv. III. chap. XVIII. §. 27.

hibebatur, cum Sol derelicto hoc nostro hemisphaerio, in oppositum transit. Tum namque Osiridem e medio tollit, tum luce nos priuat, tum tempestates excitat, tum tota rerum natura mutatur. Sed paulo distinctius explicare oportet, quidnam Typhon ipse Sacerdotibus vere significauerit. Nam hyems tempus est, quo regnasse perhibetur.

Aliis Typhon visus est symbolum maris, cuius rei rationes exponuntur.

§. 16. Erant quoque ex interpretibus Sacrorum in Aegypto, aut forte ex Philosophis graecis, qui eruendo Sacrorum illorum sensui mystico operam impendebant, qui censerent, Sacerdotes priscos, *Typhonis* nomine, nihil aliud quam mare designare voluisse. *Sunt*, inquit * PLVTARCHVS, *qui dicant, Typhonem mare esse, in quod incidens Nilus, perit et distrahitur.* Et post nonnulla intermedia ita pergit: *Eaque de causa Sacerdotes et mare abominantur, et salem*, puta marinum, *Typhonis spumam vocant, interque alia interdictum est ipsis, ne salem in mensa ponant: nauium quoque rectores ab iis non salutantur, quippe qui mari vtantur, indeque victum suum petant. Haec etiam praecipua ratio est, quod pisces auersentur, ac odium hieroglyphice significaturi, piscem pingant.* Quando auctor hicce eximius obseruat, Sacerdotes ab vsu salis abstinuisse, id tantum de tempore, quo in castimonia essent, accipiendum. Audiamus eundem, id alio loco sic explicantem: ** *Sacerdotes Aegyptii, quando castimoniae operam dant, salem refugiunt, ne vel cibum vel condimentum mari affine vsurpent.* Quibus et haec adiiciamus: *** *Sacerdotes salem quoque cibis detrahunt, quo tempore pure et caste viuunt*, ἐν ταῖς ἁγνείαις. Verum hoc quidem in loco, aliam istius absti-

* de Iside p. 363.

** Symposiac. Lib. VIII. c. 8. p. 729.

*** *de Is. et Osir.* p. 352. fin.

abſtinentiae rationem adfert, hanc ſcilicet, *quod ſal appetitum acuendo, voraciores et bibaces magis reddat.* Sed aliam etiamnum rei eiuſdem rationem nobis ſuppeditat is ipſe Scriptor, vbi, * *Aegyptiorum*, inquit, *Sacerdotes, dum in caſtu ſunt,* ἁγνοὶ ὄντες, *ſale in vniuerſum abſtinent, adeo vt pane quoque inſulſo veſcantur.* Cuius rei rationes subminiſtraturus, poſt nonnulla ita pergit: *Caſtimoniae profeſſio, etiam liberis operam dare, ridere, vinum bibere, multaque alia, ſtudio ceteroquin digna, prohibet. Fortaſſe ſalibus etiam abſtinent, qui caſtimoniam obſeruant, quod ii ob calorem ad rem incitent veneream.* Crediderim ego, Sacerdotes hos, ſalem quidem marinum, tanquam Typhonis ſpumam auerſatos fuiſſe ſemper, et ab eo abſtinuiſſe perpetuo; in caſtimoniis vero, non modo ſalem hunc, marinum, verum et quemcunque alium, ab omni cibo, quo vtebantur, procul eſſe voluiſſe, forte ob rationes, quas PLVTARCHVS commemorat. Fuiſſe enim aliquam ſalis ſpeciem, Sacerdotibus non ingratam, qua et ipſi videntur vſi eſſe in cibis, et quam ad ſacrificia Diis offerenda adhibuerunt, dubio caret. Sed ſal ille erat foſſilis, quod nos ARRIANVS docet, de expedit. Alexandri M. Lib. III. p. 161. Edit. Blancardi. *Gignit autem Marmarica*, (vbi Iouis Ammonis Templum ſitum erat) *ſuapte natura ſalem foſſilem, quem quidem Sacerdotes nonnulli Ammonis in Aegyptum portant.* —— *Hoc genere ſalis et Aegyptii, et alii, quibus diuinus cultus curae eſt, in ſacrificiis vtuntur.* Salem vero marinum Sacerdotes in vniuerſum abhorrebant, eumque ad teſtandum odium vocabant *ſpumam Typhonis*, quo cognito, vt opinor, Graeci quidam ſibi imaginati ſunt, *Typhonis* nomine Sacerdotes ſubinnuiſſe *mare.* Et ambigi vix poteſt, Typhonem in veterum Aegyptiorum Theo-

* Sympoſ. Lib. V. c. 10. p. 685. fin.

Theologia, aliquo modo ad mare relatum fuiſſe. Certe ſedes ei tribuuntur mari contiguae. Praefecturam *Sethroiticam*, quae ad mare mediterraneum ſita eſt, a *Seth*, vel *Typhone* nomen accepiſſe, ſupra monuimus, §. 10. Ibi vrbs erat maritima, primis temporibus dicta *Typhonia.* In eodem etiam tractu, lacu ſcilicet Serbonide, in quem olim mare influebat, ſepultus eſſe perhibebatur. Vxorem eius *Nephthyn*, nihil aliud Aegyptiis ſubinnuiſſe, quam terram Aegypti orientalem, quae ſinum Arabicum, vel mare rubrum attingebat, docebimus infra cap. III. Ea de cauſa, vt videtur, tradebatur Daemon ille * *τῶν ἐσχάτων ἁπτόμενος, extrema attingens.* Sed vel hinc ſatis conſtare arbitror, Typhonem a mari eſſe diſtinguendum, quamuis ad illud referretur.

Alii non omnino incongrue, Typhonis nomine intelligebant vim ardoris et ſiccitatis nimis inualeſcentem.

§. 17. Propius illi ad veritatem accedere, priſcorumque Aegypti Theologorum mentem ac ſententiam aſſecuti mihi videntur, qui *Typhonis* nomine ac ſymbolo, vim ſiccitatis noxiam, ac aeſtum immodicum, humori, rerum omnium, ſecundum Aegyptios, principio, adeoque Nilo etiam, vehementer inimicum, intelligi debere, aſſeruerunt. Nihil enim in rerum natura, Aegyptiis eorum regioni et agris, quin etiam valetudini, ac ipſi adeo vitae, aeque metuendum eſt, atque vis ardoris et ſiccitatis nimia, in aëre inualeſcens. Illa laetos ac iucundos, Solis Lunaeque, neque minus Nili fluuii, effectus intercipit ac impedit, aut etiam in contrarium vertit, vt proinde in Theologia gentis illius Mythica, non abs ratione, Oſiridis, Iſidis, et Hori, implacabilis hoſtis dici potuerit. Video etiam PLVTARCHVM, in libro, quo Theologiam Aegyptiorum explicare voluit, horum interpretationi maiorem in modum fauere. Saepiuſcule namque eam repetit, incul-

* PLVTARCHVS de Iſide p. 375.

inculcat, atque commendat. Haec ſunt eius verba p. 364. Τυφῶνα δὲ νομίζουσι πᾶν τὸ αὐχμηρὸν, καὶ πυρῶδες, καὶ ξηραντικὸν ὅλως, καὶ πολέμιον τῇ ὑγρότητι. Διὸ καὶ πυῤῥόχρων γεγονέναι τῷ σώματι καὶ πάρωχρον λέγουσι. *Typhonem cenſent omne ſiccum, igneum, et quicquid denique exſiccandi vim habens, aduerſum eſt humori. Ideo rufum et ſubpallidum fuiſſe Typhonem dicunt.* Et p. 366. *Typhonis vero inſidiae ac tyrannis, vim ſignificant ſiccitatis praeualentis, et conſumentis humorem, qui generat augetque Nilum.* Porro p. 372, poſtquam de Typhone nonnulla diſſeruiſſet, et iſta addit: *Aeſtus quo multa animalium, ac e terra naſcentium, corrumpuntur, non Solis opus exiſtimari debet, ſed ſpirituum,* (ventorum) *aquarumque in terra et aëre intempeſtiue confuſarum, quando principium facultatis inordinatae ac indiſcretae, a ſcopo aberrando, exhalationes extinxerit.* Id autem *Typhonis* nomine deſignari, illic docet. Similia inueniuntur et p. 365. Eo etiam ſpectant, quae idem obſeruat p. 380. *Ingenti autem aeſtu, ac moleſta ſiccitate incidente, quae vltra modum adducat vel peſtilentes morbos, vel alias inſuetas calamitates —— Typhonem veluti ſupplicio afficiunt.* Poſſet hinc forte ratio peti, ob quam *Typhonem* aliqui interpretarentur *mare.* Aegyptii certe * *mare ab igni cenſent factum, et excluſum finibus elementorum: quod neque mundi pars ſit, neque elementum, ſed alienum excrementum, corruptum et morboſum.*

Proprie Typhonis nomine, Theologi Aegyptiorum deſignaſſe videntur ven-

§. 18. Vt etiam, quae ſit hac de re ſententia mea, nunc exponam, arbitror, in vetuſta Aegyptiorum Theologia, *Typhonis* nomine ſignificatum inprimis fuiſſe *ventum;* ſed minus benignum, et ſiniſtri ominis, *vrentem, exſiccantem,* et quouis modo *noxium.* Idque nomen ipſum *Typhonis*, indicare et

* PLVTARCHVS p. 353.

et non leuiter corroborare videtur. ϬΗΝϒ, (*Theu*) enim significare *ventum*, diximus §. 14. Significat et πνοὴν, *flatum venti*, Actor. II. 2. Eodem loco, §. 14, obseruauimus ϬΗΝϒ-ϥ-ϨωΝϒ, *Theu-ph-hou*, designare, tum *spiritum*, tum etiam *ventum*, *malum* et *maleficum*. Cum hac interpretatione, omnia, quae de *Typhone* praedicare solebant Aegyptii, recte et bene conciliari posse, in propatulo est. Credebatur Typhon causa esse ardoris immodici, et insecutae hunc siccitatis nociuae, §. 17. Norunt vero omnes, experientia quotidiana edocti, vento vim inesse exsiccandi ingentem. Veterum quoque permulti, * Aristotelici cumprimis, quibuscum Aegyptii fecisse etiam videntur, in ea erant sententia, ventum omnem origine sua et natura, esse calidum et siccum, talesque semper editurum esse effectum, nisi haec eius vis et facultas, variis modis impediretur, et in contrarium verteretur. Iuxta hos igitur ventus causa est ardoris immodici, et siccitatis damnosae, neque haec incommoda Soli in acceptis ferenda sunt. §. 17. Id vero ipsum sigillatim, iureque singulari dicendum erat, de quadam peculiari venti specie, quae certis temporibus in Aegypto regnat, et de qua nos mox plura obseruabimus. Potest ex eo etiam facillime explicari, quid sibi velint Typhonis cum Osiride, Horo, ac Iside, certamina atque proelia, ex quibus modo superior, modo etiam inferior discessit, donec tandem penitus ab Horo vinceretur. Exponam hoc verbis vetusti Scriptoris, magni ac celeberrimi nominis, qui, ** *accidit*, inquit, *vt modo vincat*, *aër*, (cuius motus ventum efficit) *media quidem nocte vincat*, *vincatur au-*

tum ventem, exsiccantem et noxium.

* Vide OLYMPIODORVM, in Aristotelis Meteorol. Lib. II. fol. 35. b.

** THEOPHRASTVS *de ventis*, in Operibus p. 406. Edit. Heinsii.

autem meridie. Et poſt pauca: *Sole occidente, flare incipiunt venti: ceſſant autem alii mane, cum deuicti ſint, alii circa meridiem et occaſum Solis, cum vincentes et ipſi deſierint.* Quibus et haec ſubiungamus SENECAE, Natural. Quaeſt. Lib. V. c. 7. *Antelucanos flatus inſpiciamus, qui aut ex fluminibus, aut ex conuallibus, aut ex aliquo ſinu feruntur. Nullus ex his pertinax eſt, ſed cadit fortiore iam Sole.* In Theologia nempe Aegyptiorum myſtica, Typhon tum perhibebatur interemiſſe Oſiridem, cum effectus Solis deſiderati, minus perſentiſcebantur, venti vero nociui ac peſtilentis impetus praeualebant. Viciſſim vero Typhon tradebatur ab Iſide Horoque ſuperatus eſſe, vbi Solis virtus benefica ſuperior euaſiſſet, illumque ventus benignus adiuuiſſet, atque calamitatibus a maligno vento excitatis, finem impoſuiſſet, qua de re aliquid me * in ſuperioribus iam diſputaſſe memini. Et in ſequentibus de argumento eodem nonnulla recurrent. Notum vero eſt rerum harum ſtudioſis, imperium Typhonis, quod is, occiſo Oſiride, ad ſe rapuit, habitum fuiſſe violentum ſupra modum et tyrannicum. Per id autem ratione optima ſaeua vis ventorum ſymbolice deſignari potuit. Nam, vt ſcribit vetus quidam Philoſophus:** Ἡ τοῦ ἀνέμου κίνησις τυραννική ἐστι, καὶ βιοτάτη, ὡς δηλοῦσιν καὶ οἱ σεισμοὶ, τὰ μέγιστα βάρη σαλεύοντες, φημὶ δὲ τὴν γῆν: Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐστὶν σεισμὸς, ἢ ὑπόγειος ἄνεμος. *Motus venti tyrannicus eſt valdeque violentus, quod intelligi poteſt ex terrae motibus, qui moles pondere grauiſſimas concutiunt, ipſam nimirum terram. Nihil aliud enim eſt terrae motus, quam ventus ſubterraneus.* Poëtae in deſcribendis hiſce tyrannicis et tremendis ventorum motibus

* Lib. II. cap. IV. §. 5.
** OLYMPIODORVS in Ariſtotelis Meteorol. Lib. II. fol. 37. b.

motibus multi ſunt, et prolixi. Neminem paulo humaniorem latent illi VIRGILII verſus, Lib. I. Aen. 86.

— ac venti velut agmine facto
Qua data porta ruunt, et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a ſedibus imis
Vna Eurusque, Notusque ruunt, creberque procellis
Africus, et vaſtos voluunt ad littora fluctus.
Eripiunt ſubito nubes coelumque diemque
Teucrorum ex oculis: Ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether:
Praeſentemque viris intentant omnia mortem.

Apud OVIDIVM ipſe Boreas ventus introducitur, potentiam viresque ſuas, hunc in modum extollens, *Metamorph.* Lib. VI. v. 690.

Apta mihi vis eſt. Vi triſtia nubila pello:
Vi freta concutio, nodoſaque robora verto,
Induroque niues, et terras grandine pulſo.
Idem ego, cum fratres coelo ſum nactus aperto,
(Nam mihi campus is eſt) tanto molimine luctor;
Vt medius noſtris concurſibus intonet aether:
Exiliantque cauis eliſi nubibus ignes.
Idem ego, cum ſubii conuexa foramina terrae,
Suppoſuique ferox imis mea terga cauernis,
Sollicito Manes, totumque tremoribus orbem.

Sed ad ea potius properandum nobis eſt, quae non tam ventis in genere, quam ventis, quos Aegyptus ſentit, propria ſunt.

Ex eo ratio peti poteſt, quare ſedes

§. 19. Vt igitur nihil dicam de * *aëre* in Aegypto *nebuloſo et roſcido, a Nilo fluuio,* ** qui Solem ab

* PLINIVS Lib. XXI. c. 6.
** *Deſcription de l'Egypte par* MAILLET To. I. p. 69. P. LVCAE itinerarium vltimum To. I. p. 350.

Typhoni in Aegypto inferiori assignata fuerit.

ab eius exortu obtegit, ac veluti abſcondit, donec illius radiis victus, diſſipetur, de quo fugando et corrigendo, Sacerdotes olim ſolliciti etiam erant * in Sacris, quae peragebant, quotidianis, vti hodieque ** in India facere ſolent Brachmanes precibus et hymnis, id obſeruatione et vberiori noſtra diſquiſitione dignum exiſtimo, quod Aegyptus inferior, praeſertim quae mari finitima eſt, ſedes et veluti domicilium Typhonis habita fuerit. In ea igitur regione, ſi ad fabulae Sacerdotalis tenorem rite attendamus, Oſiridem a Typhone interemtum fuiſſe, inueniemus. In eadem prope vrbem Butum, quae a mari mediterraneo non longe diſtat, Typhon quaeſiuit Horum. In eiuſdem finibus, Lacu nempe Serbonide, ſubmerſus fuit, aut ſecundum alios circa Heroopolin, ſitam ad extremum receſſum Sinus Arabici, §. 10. Haec omnia de vento, orae maritimae Aegypti inferioris inimico et damnoſo, non incommode, nec inuita Minerua, intelligi ac explicari poſſunt. Multum ora illa ſemper a vento maritimo paſſa eſt, quod exemplis nonnullis probabimus. Deſumemus ea potiſſimum ex IOHANNIS CASSIANI *Collationibus.* Ita autem is *Collat.* VII. cap. 26. *Paulus Abbas commoratus eſt in eremo, quae adiacet* *** *Panephyſi ciuitati: quam ſolitudinem olim factam aquae ſalſiſſimae inundatione cognouimus. Quae, QVOTIENS FLAVERIT SPIRITVS AQVILONIS, de ſtagnis impulſa, ac ſuperfuſa adiacentibus terris, ita omnem illius ſuperficiem contegit regionis, vt antiquos ibidem vicos, qui olim hac ipſa de cauſa, omni ſunt habitatore deſerti, faciat velut inſulas apparere.* Ad rem ean-

* PLVTARCHVS de Iſide p. 383.

** Vide infra §. 22. fin.

*** De illius ſitu videndus CELLARIVS in Geograph. antiqua Africae p. 31.

eandem et haec ſpectant Collat. XI. c. 3. *Ad ciuitatem nos ſuam, id eſt Panephyſin, itineris dux ipſe perduxit. Cuius terras, imo etiam contiguae regionis plurimam partem, quondam opulentiſſimam, (ſiquidem ex ea cuncta, vt fama eſt, in regios cibos ſubminiſtrabantur) repentino terrae motu excuſſum mare, transgreſſis limitibus occupauit, atque ita collapſis fere omnibus vicis, opimas olim ſalſis* (ita legendum) *paludibus ſupertexit.* Et poſt pauca intermedia: *In his igitur locis multa in hunc modum oppida eminentioribus tumulis collocata, fugatis habitatoribus, eluuies illa velut inſulas fecit, quae deſideratam ſecedentibus Sanctis, ſolitudinem praebent.* De vrbe *Thenneſo*, ſita prope mare mediterraneum, Scriptor idem haec habet, Collat. XI. cap. 1. *Ad oppidum Aegypti, cui Thenneſus nomen eſt, emenſa nauigatione peruenimus. Cuius accolae ita vel mari, vel ſtagnis ſalſis vndique circumluuntur, vt ſolis, quia terra deeſt, negotiationibus dediti, opes atque ſubſtantiam nauali commercio parent, ita vt aedificiis, cum voluerint, extruendis, terra non ſuppetat, niſi de longinquo nauigiis apportetur.* Vrbs haec quondam in continenti extructa; ſed calamitate illa, quam CASSIANVS nobis expoſuit, miſere quaſſata, inſula poſthaec euaſit, cuius * Scriptores Seculi etiamnum XII. et XIII. mentionem faciunt, ac tandem ** maris impetu deſtructa, periit. Neutiquam ambigo, et huius vrbis deſtructionem, non ſecus atque Panephyſeos, effeciſſe tum ventum vehementem maritimum, tum grauem terrae motum.

F 5 Simi-

* BENIAMIN *Tutelenſis Itinerar.* cap. XXII. ex Edit. BARATERII, cuius poſſunt notae conſuli.

** Auctor Arabs, apud KIRCHERVM, in Oedipo To. I. p. 23, (non vt perperam editum eſt, 31.) KIRCHERVS verba illa perperam accepit, de antiqua *Tani*, quae a mari longius abeſt, et etiamnum exiſtit.

Simile quid contigit etiam in tractu vrbis quondam inclytae, Canopi, vt in his nos docet vetus auctor. * Ἔλεγε δὲ Ἀμμώνιος ὁ μέγας Φιλόσοφος ἐπὶ πέντε ςάδια τὴν γῆν θαλαττωθῆναι περὶ τὸ Ἡράκλειον καὶ τὸν Κάνωπον, ὡς δηλοῦσιν ἔτι ἐν μέσῳ τῆς θαλάττης οἰκήματα ὄντα, καὶ νήσους μιμούμενα. *Memoriae prodidit Ammonius, magnus ille Philosophus, terram circa Heracleum et Canopum, ad quinque ſtadia merſam mari fuiſſe, quod ſatis etiamnum declarant aedificia, in medio mari illic conſpicua, inſulas imitantia.* Lacus ille, quem illic effecit mare, hodie appellatur *lacus Madiae*, et ex eo ſententia ** IS. VOSSII, et plurium † qui eum ſequuntur, egregie confirmatur, Canopum antiquam, ad latus occidentale huiuſce lacus poſitam fuiſſe. Haec cauſa eſt, ob quam *Oſtium Heracleoticum*, vel, quod idem eſt, *Canopicum*, SENECA *maximum* appellauit, id enim illi tantum conuenire poteſt, quod cum *lacu Madiae* coniunctum eſſe, Tabulae Geographicae docent. Calamitates porro, his, de quibus dixi, ſimiles, in finibus Aegypti et Phoeniciae, lacum produxiſſe Serbonidem, quo Typhon credebatur demerſus eſſe, a veri ſpecie non abhorret. Vide infra §. 23. Huius itaque generis damna, ventus maritimus, et nonnunquam ſubterraneus, illis Aegypti regionibus, quae mari adiacebant, ſaepius inferre ſolebat, vti in vniuerſum ventorum vehementium impetus, †† nuſpiam fere grauiores et for-

* OLYMPIODORVS in Ariſtot. Meteor. Lib. I. fol. 26. a. fin.

** in *variis Obſeruat.* cap. X. p. 43.

† CLAVDIVS SICARDVS dans *les Memoires des Miſſions nouveaux* To. VII. p. 126. MAILLET To. I. p. 123. POCOCK Vol. I. p. 13.

†† OLYMPIODORVS, vbi ſupra fol. 38. a. *Voiage* du Capitaine DAMPIER To. II. p. 313. Edit. Rouen. 1723. 8vo.

fortiores perſentiſcuntur, quam in Sinubus ac receſſibus marium; id vero omne Typhoni in acceptis referri conſueuiſſe, auguror. Eodem referre licebit, quod in fabulis Sacerdotum tradi aſſolebat, * Typhonem, dum noctu, *plena Luna*, venatione ſe oblectaret, circa Butum, Aegypti inferioris vrbem, et a mari mediterraneo non longe diſſitam, incidiſſe in capulam Oſiridis, eumque abſtuliſſe, et membra Oſiridis mortui disieciſſe. Credebatur nempe ** tempore Plenilunii, ros cadere copioſior ſolito, qui fruges, plantas, totamque terram mirifice recrearet. Verum teſte PLINIO, Lib. II. c. 60. inſignem hanc benedictionem ſaepius nimii ardores, aut venti impetuoſi intercipiebant. Et vero experientia magiſtra ſcimus, *** ventos terreſtres verſus mare ſpirantes, noctu vim ſuam cum maxime exſerere, † idque praeſertim tempore Plenilunii. Hac ratione illi igitur fructum laetiſſimum Plenilunii interuertunt. En vim impetumque Typhonis!

Sigillatim Typhonis nomine deſignari videtur ventus, qui in Scriptura dicitur orientalis et vrens, vere terribilis.

§. 20. Verum eſt ventus in Oriente toto, illisque praecipue regionibus, quae mari ſunt propiores, notiſſimus, et qui in deſertis Aegypti, Aegyptum hinc a Libya, illinc ab Arabia diſterminantibus, vti et in †† Arabia Aegyptiaca, vaſtitates horrendas, et calamitates infinitas efficit. Ventus ille in Aegypto perſaepe a plaga meridionali ſpirat, ideoque communius *Noti* nomine deſignatur, qui, quot, quantisque malis ac damnis Aegyptum mactet, et ex veterum, et ex recentiorum relationibus, ſatis notum eſt. Ideoque ventum hunc Auſtralem, Aegypto,

* Vide ſupra Lib. III. cap. IV. §. 4.

** Ibidem, cap. eodem §. 13.

*** *Voiage* de DAMPIER To. II. p. 307. 308.

† *Recueil des voiages faits pour la Compagnie des Indes Orientales*, To. IV. p. 422. Edit. Rouen. 1725. 8vo.

†† Vide infra hoc Lib. cap. III. §. 3.

gypto, certo praesertim tempore, supra modum perniciosum ac luctuosum, nomine *Typhonis* significatum fuisse, libenter hic assererem, nisi id *Thueri*, Typhonis pellici, proprie et vere conuenire, lingua vetus Aegyptiaca manifestum faceret, qua de re videbimus capite sequenti III. Dicere itaque malim, Typhonis nomine, in Theologia Aegyptiorum symbolica, specialissime intellectum fuisse, ventum qui Hebraeis קדים audit, id est *Orientalis*, Graecis vero interpretibus Alexandrinis, *καύσων*, *ventus vrens*, quem partim ex meridionali, partim etiam ex orientali plaga flare ac ferri testantur, qui regiones orientales peragrarunt. In Aegypto * *appellantur hodie Merissi, flantes non tantum a meridie; sed a plaga etiam orientali. Bis in anno regnant, semel quidem tempore illo, quod a Paschatos festo, ad Pentecosten extenditur, et iterum a mense Nouembri, ad medium vsque Februarium.* Vbi ex §. 15, obseruasse non poenitebit, hoc ipsum tempus, tyrannico regno Typhonis in Aegypto, a Sacerdotibus quondam assignatum fuisse. ** Illi vero venti, quos *Merissi appellant, sunt ardentes, corrumpunt fruges, ac omnibus rebus damnum inferunt.* Latini Scriptores eum solent nuncupare *Eurum*, de quo COLVMELLA Lib. V. *de Re Rustica* cap. V. *Partes eius regionis* (Baeticae) *sic infestantur Euro, quem incolae Vulturnum appellant, vt, nisi tegminibus vites opacentur, veluti halitu flammeo fructus vratur.* Nemo tremenda venti huius in regionibus Orientis effecta melius descripsit, THEVENOTO, illustri peregrinatore, qui fere ea tantum memoriae mandauit, quae viderat ipse, atque expertus erat. Is igitur ea de re literis haec prodidit.

* WANSLEB *relation d'un voiage fait en Egypte*, p. 39. 40.

** Idem, ibid. p. 41.

dit. * *In magnis Arabiae desertis, inueniuntur nonnunquam canes, ac homines etiam, mortui atque integri, quos venti ingentes, qui tota maria arenae secum vehunt, obruerunt. Ex arenis illis homines emergere amplius non possunt: et quoniam arenae illae plurimum salis admixtum habent, corpora conseruant, humoreque omni exuunt.* Et ** alio loco haec nos obseruare vult. *Id vero in peregrinatione Meccana longe tristissimum est, quod saepe oriantur certi quidam venti igniti, qui respirationem omnem intercipiunt, eoque magnam hominum multitudinem, breui tempore enecant. Videas in his itineribus homines camelis insidentes, sanos, cantantes ex Alcorano pericopas, et inter cantandum subita morte correptos, in terram concidentes.* Illis, quae modo descripsimus, addamus et haec, quae auctor ille propria experientia edoctus, literis consignauit. *** *Circa horam meridianam, tanta oriebatur in Birke,* (quae nonnisi quatuor leucis a Cahira distat) *tempestas, nam in desertis sabulosis, tempestates excitantur non minus atque in patenti pelago, vt in itinere toto illo die pergere nobis non liceret. Venti qui tum surrexerat, tantus erat furor, impetusque tam vehemens, vt metuerem, ne tentoria nostra omnia esset ablaturus. Tantam porro in nos effudit arenae copiam, vt parum abesset, quin nos totos obrueret.* In itinere eodem, et haec accidisse sibi narrat. † *In itinere hocce, dum ab vrbe Suez, Cahiram contendimus, ventum persensimus, plus semel, tanto ardore flagrantem, vt tergum illi obuertere cogeremur, nonnihil respiraturi. Si quando os aperiremus, sabulo totum illud nobis replebatur. Aquam eum in modum ventus calefecerat, vt igne co-ctus*

* *Voiage de Levant* Part. I. Liv. II. chap. VI. p. 435. 436.
** Eodem Lib. cap. XX. p. 488. 489.
*** Lib. eodem cap. XXIV. p. 511.
† Ibid. cap. XXXIV. p. 557.

ctus videretur. —— Impetus eius vehemens horas non totas ſex durabat, et ſi diutius nos afflare perrexiſſet, pars dimidia comitum noſtri itineris periiſſet. Sunt hi ipſi venti, qui anno ſuperiori, comitatui peregrinationis Meccanae tantum detrimenti attulerunt, vt vna nocte, ad bis millia hominum extinguerentur. Haec auctor eximius obſeruauit atque ipſe expertus eſt in Aegypto. Ab hoc argumento aliena non ſunt, quae idem in deſertis Meſopotamiae didicit, et de quibus iſta refert. * *Ventus ille appellatur Samiel. SAM nempe Arabibus venenum, et IEL Turcis ventum ſignificat. Samiel proinde ventum venenatum deſignat. Vero diſſimile non eſt, per ** VENTVM VRENTEM, IOBI* c. XXVII. v. 21. *intelligi hunc ipſum. Cum de venti huius indole multa quaeſiuiſſem, ab omnibus idem tuli reſponſum. Eſt nimirum ventus ille calidiſſimus, vimque ſuam exſerit, tempore aeſtiuo, in tractu, qui a Moſule ad Suratam vſque in India extenditur. Sentitur vero in continenti tantum, non autem in mari. Simulatque autem quis vento hoc afflatur, continuo exanimis concidit, niſi quod nonnunquam vnus vel alter, antequam efflaret animam, circumſtantibus voce querula teſtatus fuerit, ſe totum igne interno conſumi. — Aiunt in vento hoc ineſſe ignem ſubtilem tenuemque inſtar pili, a nonnullis viſum. Eos porro, quos radius ille ignitus attingunt, mori perhibent, reliquos nihil ſentire mali.* Eſt autem operae omnino pretium, hic monere, ventos huius generis ac indolis, a Graecis proprie appellari Τυφῶνας. Ita HESYCHIVS explicat: Τυφὼν ὁ μέγας ἄνεμος. Et illico poſt Τυφῶνος πυρώδους δαίμονος. *Typhon dicitur ventus ingens et vehemens.*

* Idem Parte II. Lib. I. chap. XII. p. 182. 183. Adde CHARDINII itinerarium Parte IV. p. 22. Edit. Amſtel. 8.

** Videndae ad locum hunc, annotationes IO. CLERICI, et ALBERTI SCHVLTENSII.

hemens. Eo nomine venit Spiritus naturae igneae. Eundem ad modum, EVSTATHIVS ex Graecorum fabulis, * *Typhonem* interpretatur πνεῦμα θερμὸν, *ventum ardentem ac vrentem.* Sic etiam EVRIPIDES in *Phoenissis*, v. 1161. Τυφῶν vel Τυφῶς exponitur *turbo*, vel *ventus igneus.*

Ὁδ' Ἀρκὰς, οὐκ Ἀργεῖος, Ἀταλάντης γόνος
Τυφῶς πύλαισιν ὥς τις ἐμπεσὼν, βοᾷ
Πῦρ καὶ δικέλλαν, —

Arcas vero ille, non Argiuus, filius Atalantae,
Sicut (typhon, vel) *turbo quidam igneus, in portas irruens, clamat*
Ignem et ligonem.

Vbi et Scholia veteris interpretis consuli possunt. Alia argumentum hoc illustrantia addemus, vbi ad Typhonis cognomina peruenerimus.

§. 21. Videmus igitur, Graecos voce *Typhonis* eodem fere sensu vsos esse, quem apud Aegyptios habuisse contendo. PLVTARCHVS itaque, vocem hanc origine graecam esse, asseuerat, et pro tali haberi vult, in libro *de Iside et Osir.* post init. Vult autem, Τυφῶνα proprie significare τετυφωμένον, *fastu inflatum.* Obseruationi huic aliqua ratione fauere videtur HELLANICVS, Scriptor peruetustus, vt qui Genium malum Aegyptiorum, non *Typhonem* nominet, verum *Babyn.* Vide supra §. 7. Ex quo coniicere pronum videri posset, *Babyn* esse nomen Aegyptiacum et genuinum, ** aliis quoque memoratum, illius Genii, quem Graeci postea *Typhonem*, ob conuenientiam cum suo *Typhoeo*, de quo §. 2, nuncuparunt. Sed HELLANICO opponimus HERODOTVM, Scriptorem eiusdem aetatis diligentem, ac plerumque accuratum. Is nomina Deorum Aegyptiorum

Typhon vox est Aegyptiaca, significans ventum corruptorem.

* In Homeri Iliad. A. p. 157. fin.

** Vide infra §. 23.

ptiorum patria omittere non ſolet, et *Typhonem* tamen, alio quam hoc nomine, quoties eius mentionem iniicit, non compellat. Non nego, malum hunc Genium, Aegyptiis dictum quoque fuiſſe *Babyn.* Sed id cognomen tantum fuiſſe opinor, qualia ipſi plura ab Aegyptiis fuiſſe impoſita, mox videbimus. At nomen, quo communiter in Aegypto, ab omnibus inſigniri ſolebat, erat, me quidem iudice, *Typhon.* Neque exiſtimare poſſum, nomen hoc e Graecia perueniſſe in Orientem; verum vice verſa, ex Oriente in Graeciam tranſiiſſe, docet vox Hebraeis valde vſitata סופה, *Supha*, id eſt *turbo*, ventus commouens et conſumens obuia quaeque, vel, vti * laudatiſſimus Scripturae interpres, *Turbo radens et verrens.* Vide librum IOBI cap. XXI. 18. XXVII. 20. Pſ. LXXIII. 16. in quibus omnibus, vti nec minus aliis ſimilibus locis, ventum hunc סופה accipi videmus, pro terribili effectu irae diuinae, maloque longe grauiſſimo. Voce autem iſta, ventum ſignificari eum, qui in deſertis potiſſimum Aegypti et Arabiae dominatur, ſubinnuunt haec IESAIAE, cap. XXI. 1. ex verſione CAMPEGII VITRINGAE: *Vt turbines auſtrales* (כסופות בנגב) *magno impetu irruunt. E deſerto venit, e terra terribili*, ad quem locum ſummus Theologus obſeruat, ſermonem eſſe de vento, qui alias in Scriptura dicitur קדים, *ventus orientalis vrens*, quique in deſertis tantas ſtrages edit. EVTYCHIO *Batricidae*, Patriarchae Alexandrino, ventus, vt videtur, idem, dicitur طوفون, *Typhon.* Verba eius haec ſunt: ** *Immolabant homines* (temporibus Seruchi) *filios ſuos et filias Daemoniis. Immiſit autem Deus in illos ventum procelloſum. Et fuit Typhon* (طوفون) *ventus.*

* ALB. SCHVLTENSIVS in *Iobi* cap. XXVI. v. 18.
** Apud SELDENVM de *Diis Syris*, Prolegom. cap. 3. pag. 48.

ventus. Literas autem T, et S, in Orientalium linguis, non minus, quam in graeca, frequenter inter se commutari, rerum harum studiosi non ignorant. Mihi igitur, donec meliora et certiora edocear, *Typhon* vox erit Aegyptiaca. Si cui iam in mentem forte veniat, vocem hanc, quam in hebraica et arabica lingua deprehendimus, ex antiquissima illa dialecto superesse, qua Noachidae, in Aegypto etiam, vsi sunt, antequam formaretur, multisque modis excoleretur Aegyptiaca, Misraimi posteris deinceps propria, me non inueniet repugnantem. Potest tamen vox ista, et ex lingua Aegyptiaca, non incommode explicari. Diximus nempe §. 14. et 18. ⲑⲏⲟⲩ ϥ-ϩⲱⲟⲩ, *theu-ph-hou,* Aegyptiis significare *ventum malignum, nociuum*, vnde Graeci, *Typhonem*, et *Typhoeum* suum facile potuerunt conficere. Ceterum cum ⲫⲱⲛ, *(phon)* Aegyptiorum sermone dicatur, *conuertere, peruertere*, et *euertere*, Psalm. LXVI. 6. Matth. XVII. 17. potest *Typhon* etiam exponi ⲑⲏⲟⲩ ⲫⲱⲛ, *Theu-phon*, id est *ventus euertens*, vel *peruertens*, quod inprimis turbini conuenire, cuiuis liquet. Lego vero *Genes.* XLI. 23. ἀνεμόφθορον, quod vulgatus interpres reddidit *percussum vredine*, et *percussum vento vrente* in versione Coptica exprimi ϫⲱ-ⲫⲉϩ, *Dso-pheh.* Si lectio haec recte et bene se habet, * de quo quis dubitare posset, ϫⲱ idem esset, quod alias ⲑⲏⲟⲩ, dicitur, id est *ventus*, ⲫⲉϩ, *(pheh)* vero, vel ⲫⲟϩ, *(phoh)* nam vocales in lingua Aegyptiorum miri-

* Nam cum vox illa capite citato saepius occurrat, vs. 6. et 24. legitur ϫⲓⲙⲫⲉϩ. Solo versu 23. deprehendimus ϫⲱⲫⲉϩ, quod videri potest ex ϫⲓⲙⲫⲉϩ corruptum.

mirifice inter ſe permutantur, ſignificabit *corrumpere*. Poſſet igitur iure optimo, et ſeruando analogiam linguae Aegyptiacae, ϬΗΟϒ-ΦΟϨ, *Theuphoh*, vel *They-phoh*, latine explicari *ventus corruptor*. Et eum re ipſa omnia corrumpere, intelleximus §. 20.

Typhon ab Aegyptiis cognominabatur Apopis, quod proprie gigantem ſignificat.

§. 22. Venio nunc ad cognomina quaedam Typhoni olim ab Aegyptiis addi ſolita, quae vel indolem illius, vel potentiam, vel facta nonnulla declarant. Ea inter primo loco hic commemorabo cognomen *Apopis*, cuius notitiam PLVTARCHVS nobis in his conſeruauit. * *Alia etiam apud Aegyptios fertur fabula, Apopin Solis fratrem bellum mouiſſe aduerſus Iouem, Oſiridem vero a Ioue, cui in hoſte debellando, auxilium tuliſſet, ab hoc filii loco adoptatum, Bacchumque fuiſſe appellatum.* Per *Iouem*, ſiue *Ammonem*, intelligendum eſſe *Solem*, qui ex hemiſphaerio inferiori, ad noſtrum ſuperius redux, in Aequinoctio verno, vires ſuas reficit, ** ſuo loco, adductis pluribus rationibus, ad liquidum deduximus. Huic, dum in hemiſphaerio inferiori adhuc haeret, et vbi primum ex illo ad ſuperius emerſit, *** certamen graue intercedit cum Typhone. *Apopis* igitur in hacce fabula, alius non eſt, quam *Typhon*, quod pluribus mox argumentis euincemus. *Ioui* vero auxilium fert *Oſiris*, qui et ipſe eſt Sol; verum hic quidem, in gloria et potentia maxima conſpicuus. Nam *Sol*, poſtquam ab Aequinoctio verno vlterius progrediens, nouum indies maiusque robur acquirit, † *Typhonem* tandem ſuperat, ac ad incitas redigit. Dixi *Apopin* alium hic intelligi non poſſe, quam *Typhonem*. Id ipſe fabulae ſenſus, quem ex Theo-

* PLVTARCHVS de Iſide p. 365.
** Supra Lib. II. cap. II. §. 5. 6. etc.
*** Vide ibid. cap. III. §. 10. 11. et cap. IV. §. 5.
† Vide ibidem cap. IV. §. 5.

Theologia mythica Aegyptiorum paucis nunc explicui, per se satis loquitur. Idemque ex Scriptore nostro, quem ad testimonium vocauimus, nullo negotio ostendere possumus. Etenim is illo, ex quo paucula excerpsimus, loco, *Typhonis* fabulam explicare annititur. De *Typhone* illic locutus erat, et tum haec subiungit: *Alia etiam apud Aegyptios fabula fertur de Apopi*, qua nempe id quod de Typhone adstruxerat, illustrare vult. Paulo post etiam ad Typhonem reuertitur. Fabulam autem de *Apopi*, fratre Solis, hunc in modum explicat: *Apopis est sicca et ignea natura. Ea vero non est Sol, sed quandam habet cum Sole cognationem.* Ita vero PLVTARCHVS saepissime loquitur de Typhone, quando fabulas de eo Sacerdotales explicare satagit. Vide §. 17. Quis porro in Theologia Aegyptiorum mythica, Solis dici poterat et frater et hostis, nisi vnus Typhon, cui vtrumque hoc proprium erat? Omnium maxime vero, id quod dixi, ex ipso *Apopis* nomine Aegyptiaco confici et probari potest. Monendum hic tantum nobis est, nomen illud, Aegyptiis satis familiare, sed Graecis minus cognitum, haud semper eodem modo scribi atque efferri. PLVTARCHVS habet *Apopis*, quod vidimus. * In Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS, illud ipsum nomen scribitur *Apappus*, quod auctor ille praestans interpretatur *μέγιστον*, *maximum*, quod de mole et magnitudine corporis singulari intelligendum esse, ex vsu linguae Aegyptiacae patescit. In MANETHONIS Dynastia XVII. apud SYNCELLVM p. 61. nomen idem scribitur Ἄφοβις, vel vti in margine corrigitur Ἄφωφις, *Aphophis*. IOSEPHVS Lib. I. *contra Apionem*, prolixum ex MANETHONE locum adducit, vbi rex ille appellatur Ἄπωφις, *Apo-*

* Vide *la Chronologie Sacrée* de Mr. DES VIGNOLES To. II. p. 753.

Apophis. Graeci Latinique nomen idem efferre ſolent *Epaphum*, tametſi Apidem et *Aphophin* inuicem confudiſſe videantur. Inter varios hos, vnam vocem pronuntiandi, modos, non ſine ratione illum praefero, qui apud MANETHONEM, gente Aegyptium, reperitur. Is enim nomen hoc ſcribit aut Ἄφωφις, aut Ἄπωφις, in cuius vera interpretatione, nemo linguae Aegyptiacae gnarus aberrare poteſt. Etenim, quod etiam ante permultos annos, B. LA-CROZIVM obſeruaſſe, mihique dixiſſe meminit, in illa lingua, ⲀⲪⲰⲪ, *Aphoph*, *gigas* dicitur, in verſione Scripturae Coptica, *Geneſ.* X. 8 9. *Pſalmo* XIX. 5. XXXIII. 16. In dialecto vero Aegypti ſuperioris vox eadem ſcribi ſolet ⲈⲠⲰϤ, *Epoph*, vel *Apoph.* Ex his iam colligere facile eſt, *Apopin*, vel *Aphophin*, vel *Apophin*, nihil aliud ſignificare, quam *gigantem.* Graeci *Typhoeum* ſuum gigantem fingebant magnitudinis horrendae. Vide §. 2. Et in vniuerſum Theologis priſcis, in more poſitum erat, vt Deorum inimicos, nobis repraeſentarent, tanquam gigantes immanes, qui robore ſuo et viribus abuſi eſſent. Trita ſunt illa OVIDII, *Metamorph.* Lib. I. v. 151.

Neue foret terris ſecurior arduus aether;
Affectaſſe ferunt regnum coeleſte Gigantas:
Altaque congeſtos ſtruxiſſe ad ſidera montes.
Tum pater omnipotens miſſo perfregit Olympum
Fulmine, et excuſſit ſubiecto Pelio Oſſam.

Quibus ſimilia apud Poëtas tantum non omnes, oppido frequenter leguntur. Talia etiam in Theologia gentium Orientalium perhibebantur, vnde Theologo cuidam Anglo doctiſſimo, vero non diſſimile videtur, * Hebraeos alludendo ad notiſſimam omnibus doctri-

* IOSEPH MEDE's Diatribae, Vol. I. p. 132. etc. Edit. Londin. 1642. 4.

doctrinam Orientalium, locum damnatorum dixisse קהל רפאים, *coetum gigantum*, vel *congregationem impiorum*, *Deique inimicorum*. Huiusmodi quid Aegyptios quoque de *Typhone*, immani Deorum inimico finxisse, tanto est probabilius, * quod Orientalibus in vniuersum, et Aegyptiis sigillatim sciamus perquam familiare fuisse, vt eos, qui insigni corporis robore, aut potentia ingenti, inter alios eminuissent, *gigantes* metaphorice appellarent. Quando igitur ex fabulis Aegyptiorum sacris referri videmus, ** *Isidis aetate fuisse, qui corporum immensa magnitudine praecelluerint, eosque a Graecis gigantes vocari, ab Aegyptiis vero monstrosum in modum exornari, et flagellari*, itemque, *** *Diis, qui ab initio extiterunt, praeualuisse postea multitudinem et improbitatem hominum terrigenarum*, nec minus, **** *Herculem Aegyptiorum gigantes interemisse, cum coelo propugnaret, quasi virtus Deorum:* et alia insuper huius farinae, dubium nemini esse potest, quin *Typhon* in his designetur. Dicebatur enim *Aphophis*, idque *gigantem* indicat. Doctrina haec Aegyptiorum vetus, perquam similis est fabulis quibusdam mysticis Brachmanum in India, quorum maiores Sacerdotum Aegyptiorum extiterunt discipuli. In Lege horum Brachmanum sacrosancta, quam appellant *Wedam*, Europaeis hactenus de solo nomine nota, sed qua tandem, post multos frustraneos conatus, et non sine plurimis difficultatibus, potiti sunt Missionarii Danici, in India Orientali, continentur † *precationes quaedam, quotidie aduersus Gigantes*,

* Vide la *Chronologie de Mr.* DES VIGNOLES, loc. cit. p. 754.

** DIODORVS p. 23.

*** Idem p. 77.

**** MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 20.

† *Relationes Missionariorum Danicor.* Continuat. XLVI. p. 1255.

gantes, cum Sole pugnantes, dum ſacrificium matutinum peragitur, recitari ſolitae. En! profecto, *Apopin* Theologiae Aegyptiacae, cum *Ioue Ammone*, id eſt *Sole verno* belligerantem.

Typhon cognominabatur etiam Seth, idque ſignificat ventum ſubterraneum vehementem, e cauernis ſubterraneis erumpentem.

§. 23. Eſt aliud *Typhonis* cognomen, in Aegypto, vt videtur, vſu frequenti et familiari receptum, *Bebon* nempe, vel vt alii id efferunt, *Babys.* Erant, * qui nomine hoc non *Typhonem* ipſum intelligi affirmarent; ſed aliquem ex eius ſociis et amicis. Et hi nomen iſtud Βεβαιῶνα efferebant, videbanturque nomen Aegyptiacum, ad ſonum linguae graecae torquere voluiſſe. Et hinc noſtra aetate, vir quidam eruditus, linguaeque Copticae haud imperitus, occaſionem arripuit, ** nomen illud ex Graecorum lingua interpretandi, tanquam *βέβαιων*, nihil aliud eſſet, quam Graecorum *βέβαιος*, *firmus* ac *ſtabilis*. Verum rectius multo, MANETHO, Sacerdos Aegyptius, nomen hoc, ex antiqua Aegyptiorum Theologia depromtum, *** docuit eſſe ipſius *Typhonis* cognomen, efferendum Βέβων. HELLANICVS etiam, auctor graecus; ſed MANETHONE haud parum antiquior, nomen idem, a Sacerdotibus Aegyptiis vulgatum, **** Βάβυν ſcripſit. Sacerdotes igitur in fabulis ſuis myſticis, Genium hunc *Babyn* ſolebant nuncupare. Vocis autem huius Aegyptiacae ſignificationem PLVTARCHVS p. 71. ex MANETHONE, vti credibile eſt, talem ſuppeditat: *Significatur voce* Bebonis, *detentio, coërcitio, et prohibitio, quod rebus recta via incedentibus, et ad finem ſuum tendentibus, vis Typhonis obſiſtat.* In eo facile aſſentior PLVTARCHO, *Bebonem* ſubinnuere

* PLVTARCHVS de Iſide et Oſir. p. 371.

** In Collectione Orationum Dominicalium, in diuerſas linguas verſarum, Chamberlayniana p. 100.

*** Apud PLVTARCHVM p. 376.

**** Locum eius attuli, ſupra, §. 7.

nuere aliquid, quod *detinetur*, *coërcetur*, atque *prohibetur*; ſed hanc ſignificationem non ſatis aſſecutus eſt, certe non ſatis apte expreſſit. Vt vero meam de vera ſignificatione huius vocis ſententiam, luculentius aperiam, ſciendum eſt, auita Aegyptiorum dialecto, ⲂⲎⲂ, *Beb*, vel *Bab*, dici *ſpeluncam*, vel *cauernam ſubterraneam*, in qua quid cuſtodiri, detineri ac coërceri poteſt. Inde formari analogice potuit ⲂⲎⲂⲒ, *Bebi*, vel *Babi*, ſignificans id, quod *in ſpelunca*, vel *cauerna* detinetur. Hinc eſt ſine dubio *Babys* HELLANICI. Alii extulerunt *Βέβωνα*. Sed pergamus in explicando hoc cognomine. Per *Typhonem* exiſtimauerim, Aegyptios deſignaſſe *ventum terreſtrem*, vel qui ſuper terram flat; *Babys* vero, ſicuti opinor, *ventum* ſubinnuebat ipſis *ſubterraneum*, *in cauernis latentem*, ibique detentum. Poëtae Graeci Romanique fingunt, eſſe aliquod antrum vaſtae magnitudinis, in quo ventos omnes Aeolus detineat

* — *hic vaſto rex Aeolus antro*
Luctantes ventos, tempeſtatesque ſonoras
Imperio premit, ac vinclis et carcere fraenat.

Et quae ibi plura ſequuntur. En *Typhonis detentionem et coërcitionem*, Sacerdotibus memoratam; ſed PLVTARCHO minus intellectam! Quando igitur Aegyptii *Typhonem* cognominabant *Babyn*, id omni procul dubio intelligebant de vento aliquo ſubterraneo, in ſpeluncis cauernisque profundis latitante. Graecos tale quid affirmaſſe de *Typhoeo*, ex §. 5. perſpici poteſt. Diximus loco eodem, ſimilia de *Typhone* Aegyptio tradi quoque conſueuiſſe, vnde potuit euenire, vt hi duo tanto facilius inter ſe confunderentur. Verum, quod ex locis illis adductis,

 pari-

* VIRGILIVS Lib. I. Aeneid. v. 56.

pariter liquet, Graeci *Typhoeo*, ſpeluncam aſſignabant in monte quodam Ciliciae; Aegyptii vero *Typhoni* ſuo in lacu *Serbonide*, quem ideo Τυφῶνος ἐκπνοὰς, *exhalationes Typhonis* vocitabant, §. 10, aut, quemadmodum ſuſpicor, in cauerna, ex qua deinde *Typhon*, vel *Babys*, id eſt *ventus ſubterraneus*, facto impetu vehementiori, quem terrae motum vocant, lacum Serbonidem produxit, eumque per * celebratum veteribus ἔκρηγμα, quaſi dicas *eruptionem*, vel *emerſum*, vti PLINIVS loqui maluit, cum mari mediterraneo coniunxit. Ex eo videtur etiam explicanda eſſe fabula Sacerdotalis de *Typhone*, qui ** *neque iuſto tempore, neque loco proprio ex vtero matris prodiiſſet; ſed latere illius vi perrupto, exſiliiſſet.* Hoc ad Typhonem, e cauerna vi erumpentem, hocque modo lacum Serbonidem efficientem, tanto rectius transferri poſſe exiſtimo, quod ſciam, ſimilia fere de *Typhone*, olim tradidiſſe etiam incolas Syriae, accepta, vt veroſimile eſt, ab Aegyptiis. Nempe Orontes fluuius, vt ferunt, olim Typhonis nomine inſigniebatur. *** *Et huic loco Typhonis fulmine icti fabulam affingunt. —— Aiunt draconem fuiſſe, et fulminibus ictum, dum fugae latebras quaereret, tractibus terram ſecuiſſe, et, vt fons perrupta terra prodiret, effeciſſe.* Huic rei non valde abſimile eſt, quod in Corico, Ciliciae monte, vbi Typhonis oſtendebatur cubile, §. 5, eueniſſe, docet SENECA Quaeſt. Natur. Lib. III. c. 10. *Hoc accidiſſe ait Theophraſtus, in Corico monte, in quo poſt terrarum tremorem noua vis fontium emerſit.* Etenim, **** *ex concauis ſpeluncarum altitudinibus, nonnunquam erum-*

* Vide CELLARII *Geographiam antiquam Africae* p. 38.
** PLVTARCHVS de Iſide p. 355.
*** STRABO Lib. XVI. p. 516.
**** CHR. MYLAEVS in *hiſtoria Naturae*, in *artis hiſtoricae penu*, To. II. p. 45.

erumpunt venti, calidis et ſiccis reſpirationibus excitati, et concepti intus multiplices, ac diuerſorum effectuum ſpiritus atque ignes: qui cum ſunt violenti, exitum quaerentes, efficiunt, vt terrae diſcedant: inde ſunt graues terrarum vaſtitates, et repentini hiatus. Recentiores noſtri Philoſophi, * rationes phaenomeni huius multo diſtinctius explicant; ſed veteres tamen rem ipſam, non omnino ignorarunt. Idem etiam eueniſſe circa Serbonidem lacum, fuit omnino veterum Aegyptiorum perſuaſio, quod ex modo dictis non ita obſcure colligitur. Cauſam huius calamitatis tribuebant *Typhoni*, id eſt vento vehementi atque ignito, quem etiam cognominabant *Babyn*, quoniam in cauerna ſubterranea profunda delituerat, et ex ea tandem cum vehementi impetu prorumpens lacum effecerat. Vero etiam mihi videtur ſimile, illum terrae motum, qui lacum Serbonidem effecerat, vrbem quoque eo ipſo in loco olim aedificatam, ſubuertiſſe, quod ſaepenumero vſu veniſſe, docet omnium Seculorum hiſtoria. Veteres euentus huius generis attribuere ſolent *Typhoni* vento. Quando igitur HESIODVS in *Theogonia* finxit, Typhonem congreſſum eſſe cum Echidna, habitante in ſpecu ſubterraneo, id hunc in modum allegorice interpretantur: ** *Dicitur tetra Echidna infra terram coërceri ac volutari, quoniam in concauis terrae locis nunquam deficiunt ſpiritus et venti. Illi vero Typhon miſcetur, —— quandoquidem, ſi accedant venti ac Typhones vehementiores, et ad terrae motus procellae ſe iungant, integrae vrbes aqua mergi ſolent.* Vide et ibidem antecedentia. Ad

* Vide illuſtris WOLFII vernünftige Gedanken von den Wirkungen der Natur §. 383. PLVCHE Spectacle de la Nature, To. III. p. 268. 269. et alii.

** IOHANNES DIACONVS in *Scholiis* ad Theogoniam, Pag. CXXXVI. a. Edit. Trincauelli. Verba, breuitatis ſtudio, ex graeco conuerſa, latine adſcripſi.

Serbonidem lacum vt reuertar, nouimus ex MANETHONE, (§. 10.) in illo tractu, tempore antiquissimo, sitam fuisse vrbem, nomine *Auarin*, quae et in traditionibus vetustorum Theologorum dicta fuerit *Typhonia*. MARSHAMVS suspicatur, vrbem illam esse *Pelusium*, quod profecto aliqua veri specie lectoribus se commendat. Sed res tamen haec argumentis certis, omnique exceptione maioribus, confecta nondum est. Eodem iure dicere mihi licebit, vrbem *Typhoniam* stetisse quondam eodem in loco, e quo postea lacus Serbonis emersit, et eam quidem ob causam, dictam fuisse *Typhoniam*. Nam in illo loco Typhon credebatur aquis fuisse mersus, ipsumque lacum Aegyptii appellabant *exhalationes Typhonis*, §. 10. Ex quo concludere integrum mihi erit, igneas illas exhalationes, quae olim terrae motum excitauerant, aliqua ex parte illic perdurasse, et persentisci saepius potuisse. Docet id verbis conceptis Scriptor graecus, etsi res Typhonis cum fabulis Graecorum de Typhoeo confundat. * Verba eius sunt: *Dicunt Typhonem, fulmine percussum aufugisse, inque lacum Aegypti Sirbonidem lapsum, vsque ad fundum pertigisse, atque illic ab ardore constringi. Et sane lacus ille exhalationes calidas emittit, quippe in quo Typhon exustus iaceat.* Et videtur omnino lacus hicce, magnam cum lacu Asphaltite, in Iudaea, affinitatem habuisse, ac similitudinem, vt proinde STRABO, quod eruditi dudum et saepe obseruarunt, vtrumque inter se confuderit. Credibile est, lacum etiam Serbonidem, non minus ac Asphaltitem in Iudaea, bitumen protulisse, quo Aegyptii veteres ad condienda suorum corpora vsi fuerint, quod testatur STRABO Lib. XVI. p. 526. etsi sermonem de lacu Asphaltite in Palaestina sermonem instituerit, testan-

* Vide supra §. 10.

teſtanturque idem * Scriptores veteres Arabes. Ea quae dixi, ex ipſo nomine *Serbonis*, nouum robur acquirunt. Etenim ϫⲉⲣ, *Ser*, Aegyptiorum ſermone dicitur *ſpargere*, vel *diſpergere*. ⲃⲱⲛ vero iiſdem ſonat foetidum. In *Liturgia* BASILII, qua vtuntur Copti, manu exarata, legitur ⲥⲑⲟⲓ ⲃⲱⲛ ⲛ̀ⲧⲉ ⲫⲛⲟⲃⲓ, *odor foetidus*, (vel *foetor*) peccati. Eſſet igitur ϫⲉⲣ-ⲃⲱⲛ, *Ser-bon* lacus, *qui inſignem emittit, ſpargitque foetorem.* Vnde addita terminatione graeca, *Serbonis*. In eo autem, lacus hicce Serbonis prorſus ſimilis fuiſſe videtur lacui Aſphaltitae Palaeſtino, de quo teſtantur ** veteres, ſicuti nec minus *** recentiores, quod aqua illius ſit *ſumme foetida, odorque is moleſtus ad multa ſtadia diſpergatur.* Sed haec de *Baby* ſufficiant.

§. 24. Commemorant veteres, praeter illa, quae attulimus, aliud quoque *Typhonis* cognomen, Σὴθ videlicet, *Seth*. PLVTARCHVS mentionem illius quoque fecit, in libro *de Iſide et Oſir.* p. 367. *Aegyptii Typhonem Seth nominant, quo ſignificatur is, qui alium dominio premit, vique ſubigit.* Eadem fere repetit p. 371. vbi verba graeca ita habent: Καὶ τοὔνομα κατηγορεῖ τὸ Σὴθ, αὖ (legendum ὢ) τὸν Τυφῶνα καλοῦσι· φράζει μὲν τὸ καταδυναστεῦον καὶ καταβιαζόμενον· φράζει δὲ τὸ (lege καὶ) πολλάκις ἀναστροφὴν, καὶ πάλιν ὑπερπήδη-

Aliud Typhonis cognomen erat Seth, de quo nonnulla adferuntur.

* MAILLET *Deſcription de l'Egypte*, Part. I. p. 129. 130. Edit. in 8vo.

** DIODORVS Lib. XIX. p. 734. TACITVS Hiſtor. Lib. V. c. 6. 7.

*** *Peregrinatio* Principis RADZIVILII p. 103. *les Voiages* de THEVENOT, Part. I. p. 611. POCOCK'S *Deſcription of the Eaſt*, Vol. II. Part. I. p. 37. et alii.

πήδησιν. *Et ipsum nomen Seth, quo Typhonem compellant, rem hanc arguit. Notat enim id, quod vi rem subigit, illique dominatur. Saepe etiam conuersionem significat, et nonnunquam transilire, eadem voce indicatur.* Meminit rei eiusdem et p. 376. Mihi, vt quod res est fatear, haec omnia valde obscura videntur, neque satis intelligo, quomodo cum reliquiis linguae Aegyptiacae, quae in Coptorum libris supersunt, commode conciliari queant. Et plus semel, in hoc nostro *Pantheo* ostendendum fuit, bonum hunc Scriptorem, aut incidisse in auctores minus peritos, aut interpretationes vocum Aegyptiacarum, alicubi lectas, vel auditas, non omnino recte cepisse, aut etiam verbis non satis commodis exposuisse. DODWELLO, viro vndecunque doctissimo, sed ad excogitandum paradoxa nimis ingenioso, lectis PLVTARCHI de hoc argumento obseruationibus, in mentem venit, * *Seth* esse nomen *Solis*, *Typhonem* vero lucidissimi huius Astri Symbolum, ideoque cognominatum fuisse *Seth.* Verum in omnibus his a vero longe aberrauit, vir praestantissimus. Nam ** *Seth* PETOSIRIDIS, ad quem prouocat, non *Solem* designat, verum *sidus caniculae.* Et *Typhon* symbolice non designauit *Solem*, etsi olim nonnulli id sibi imaginarentur, absurditatis ea de causa postulati a PLVTARCHO p. 372, et iure merito, verum hostem *Solis* infensissimum, quod capite hoc, satis demonstrauimus. Multae quidem et mihi hic oboriuntur coniecturae; sed de quibus nihil cum aliquo certitudinis sensu affirmare ausim. Igitur pauca tantum proferam. Nempe CHT, *Set*, Aegyptiis sonat *infra.* Inde

* Vide illius *Discourse concerning Sanchoniathon's Phoenician history* p. 26. 27.

** Vide supra Lib. III. cap. II. §. II.

Inde eſt Ⲓ-ⲤⲀ-ⲠⲈⲤⲎⲦ, *ire verſus id, quod eſt infra*, id eſt, *deſcendere.* Occurrit haec vox *Deuteron.* cap. XXVIII. v. 13. vbi Textus originalis hunc ſenſum fundit: *Eris ſupra, et non ſubter*, vel *infra.* Adde illic v. 23. et 43. Hinc ⲦⲀⲖⲞⲖ ⲈⲠⲈⲤⲎⲦ, eſt καταβάλλειν, *deiicere*, et *deprimere.* SIRACID. cap. I. v. 29. aut 30. Ex eo aliqua ratio reddi poſſet, cur PLVTARCHO quidam nomen illud interpretati fuerint, *cui quis dominatur*, vel, *qui vi ſubigitur.* Intelligi nempe poſſet ventus *inferior*, *qui infra terram in cauernis et antris coërcetur, atque fraenatur.* Quo ſenſu *Seth* Aegyptiis idem omnino fuiſſet cum *Baby*, de quo §. 23. diximus. Alia nominis iſtius interpretatio in mentem olim venit, Beato, mihique amiciſſimo LA-CROZIO, cum ante annos permultos, de hoc Typhonis cognomine, mecum diſſereret. Credebat nomen illud Σὴθ, Coptice ſcribendum eſſe ⲤⲎϪ, quod quidam *Ses*, alii *Seth*, pronuntiaſſe videntur, eaque voce ſignificatur *pullus aſini*, Geneſ. XLIX. 11. Matth. XXI. 2. 5. 7. etc. Supra vero §. 11. monuimus, *aſinum* Aegyptiis Symbolum aliquod *Typhonis* fuiſſe, vnde *Typhonem*, lingua myſtica Sacerdotali, non incommode *aſinum*, vel *pullum aſini*, cognominare potuerunt. Appoſite admodum ea quae dixi, illuſtrari poſſunt ex EPIPHANIO, qui cognomen Typhonis *Seth*, cum *aſini* denominatione coniungit. * Πῇ μὲν, inquit, τῷ ὄνῳ εἰς ὄνομα τῦ Σὴθ, τῦ Τυφῶνος τελετὰς ἐργάζονται. *Alicubi aſino ſub nomine Seth, id eſt Typhonis, Sacra ritibus conſuetis faciunt.* Ingenioſam ſane doctamque inprimis eſſe hanc viri ſummi obſeruationem, quis negare auſit? Eam igitur aliis praeferam, donec meliora quis docuerit.

§. 25.

* Lib. III. *aduerſus haereſes* p. 1093. fin.

De cognomine eiuſdem Smy, quaedam adduntur.

§. 25. Finem capiti huic imponet cognomen aliud, quo ab Aegyptiis Typhonem inſignitum fuiſſe, PLVTARCHVS docet, Σμὺ nempe, i. e. *Smy*. Ita enim ſcribit p. 367: *Typhon autem Seth appellatur et Bebon, ſicuti dictum eſt, ac inſuper Smy: quibus verbis indicatur violenta quaedam inhibitio, contrarietas, aut inuerſio.* Qui verba haec legit, non poteſt non illico animaduertere, PLVTARCHVM tribus Typhonis cognominibus, *Seth* nempe, *Bebon*, et *Smy*, eandem ſignificationem obtrudere, eaque proinde inter ſe confundere. Nemo itaque vitio nobis vertet, quod huius interpretationis rationem nullam habeamus. Neque etiam theſaurus linguae Copticae, hactenus mihi quicquam obtulit, quod interpretationi huic vocis *Smy*, fauere poſſit. Recentiorum quorundam hariolationes, quae meros verborum luſus continent, hic praetereundas eſſe opinor. Neque vero etiam ego erudito lectori polliceri queo, me interpretationem allaturum eſſe, quae maiori certitudinis et veritatis ſpecie ſe commendet. Ex PLVTARCHI teſtimonio nihil niſi hoc certo ſcimus, Typhonem Aegyptios cognominaſſe *Smy*, quae vero ſit cognominationis huius ratio, id ex eo, diſci profecto non poteſt. Offeram tamen interpretationem aliquam, cui et vetus Aegyptiorum lingua, et res ipſa, ſiue quod de Typhone obſeruauimus, et rationibus non inidoneis aſſeruimus, magnopere fauet. Nempe ϢⲰⲘ, *Som*, Aegyptiace dicitur λεπτὸν, quod *tenue, ſubtile* admodum, et *minutum* eſt. *Geneſ.* XLI. 3. 6. 23. etc. *Exodi* IV. 10. VI. 30. Idem quoque, quia literarum tranſpoſitio in vocibus linguae Aegyptiacae locum non raro habet, efferri potuit ϢⲘⲞ, *Smo*, aut etiam ϢⲘⲞⲨ, *Smu*. Certe hoc ſenſu ϢⲘⲀ, *Sma*, occurrit, *Exodi* XXXII. 20.

Pſalmo

Pſalmo XVIII. 42. XXIX. 6. vbi ſignificationem habet, *attenuandi*, et *minutum* valde ac *ſubtilem* efficiendi. Non incommode igitur, *Smy* exponi poteſt, aut *tenuis*, ſiue *ſubtilis* valde, aut etiam vehementer *attenuans*. Exempla allata id quod dixi, egregie confirmant. Haec vero expoſitio *Typhoni*, ſiue *vento Orientali*, *vrenti* in deſertis Aegypti et Arabiae perbene congruit. Nam ventus ille merito dici potuit λεπτὸς, *tenuis valde* et *ſubtilis*, cum praecipua eius vis poſita ſit * in *igne ſubtili*, qui viſum fugit, aut, ſi etiam oculis vſurpetur, craſſior non apparet pilo, in capite hominis. Praeterea ventus ille ſabulum ſecum vehit, aut *puluerem* ** *adeo tenuem ac ſubtilem*, *vt omnia penetret*, nihilque ipſi imperuium ſit. † *Ad ipſas placentas inuolucris lineis obtectas*, *non penetrat modo; verum eas ipſas etiam permeat*, *et totas intus implet*. Neque minus ventus is idem aptiſſime dici poteſt *attenuans* res alias. Experientia enim docuit, †† *peregrinatores*, in quos ille irruit, impetu illo, *vſque adeo*, *attenuari*, *tamque macilentos reddi*, *vt domum reduces*, *a ſuis agnoſci vix queant*. Quis non intelligit, *Typhonem*, ventum illum furentem, ab iſta proprietate, quae ipſi inerat, et ab hoc effectu, qui toties obſeruatus eſt, dici potuiſſe *Smy*? Ita ſaltem coniicimus. Meliora vero et ſolidiora docentem, libenter audire, et ſequi etiam, parati ſemper erimus.

* *Voiage* de THEVENOT, Part. II. p. 183.

** Idem, ibidem, To. I. p. 511. 512.

† Idem, ibid. To. I. p. 489.

†† Idem, ibid. To. I. p. 489.

CAPVT

* *

CAPVT III.

De Nephthy, Typhonis vxore, et Thueri pellice eiuſdem.

Vxor Typhonis dicebatur Nephthys. Fabula de ea Sacerdotalis refertur. §. 1. Nephthyn quidam interpretabantur olim Venerem, quod cum cautione capiendum. §. 2. Re ipſa per Nephthyn, Aegyptiorum Theologi, illam intelligebant terrae Aegypti partem, quam mare rubrum alluit, infelicem et ſterilem. §. 3. Explicationem hanc noſtram confirmat vox Aegyptiaca Nephthys, cuius ſignificatio exponitur. §. 4. Typhoni additur quoque pellex, nomine Thueris, quod Aegyptiace Auſtrum ſignificat. §. 5. Interpretatio haec rationibus adductis firmatur. §. 6. Aſo, quae in fabulis Sacerdotum, perhibebatur regina Aethiopiae, ac adiutrix Typhonis, eſt Thueris ipſa, ſiue ventus meridionalis. §. 7. De hac Thueri explicatur, aut tentatur imago Tabulae Bembinae. §. 8.

§. 1.

Nephthys dicebatur Typhonis vxor. Fabula de ea Sacerdotalis refertur.

Veteres Aegyptiorum Theologi, Typhoni malo Genio, vxorem quoque iungendam eſſe cenſuerunt, ipſius et Oſiridis ſororem, nomine *Nephthyn.* Aiebant namque, * *Rheam*, id eſt ** vt interpretor, *Athor*, ſiue *Venerem* Aegyptiorum, *ex Sole, Mercurio, et Saturno ſimul, grauidam factam, intra quinque dies* ἐπαγομένας, *quas Aegyptii ad duodecim menſes, quouis anno adiiciebant, quinque peperiſſe deos, prima quidem Oſirin, ſecunda Aruerin, vel Horum Seniorem, aut Apollinem, tertia Typhonem, quarta Iſidem, quinta Nephthyn: deinde vero*

* PLVTARCHVS, de Iſide et Oſir. p. 355. 356.

** Supra Lib. II. cap. I. §. 9.

vero Nephthyn Typhoni nupſiſſe. Addebatur porro in fabulis myſticis Sacerdotum, * *Oſiridem, ſed inſcium, et per errorem, Nephthyn adulterio polluiſſe, credentem, ſibi cum vxore legitima, Iſide, rem eſſe, quod quidem Iſis ex corona melilotina, quam forte apud Nephthyn Oſiris reliquerat, perſpexit. Ex eo congreſſu dicebant Anubidem natum eſſe, Iſidi Oſiridique valde charum.* Sequebatur hinc, quod et Sacerdotes perhibebant, ** *Iſidem peperiſſe Horum* ſuum ex Oſiride *partu iuſto et legitimo, Nephthyn vero Anubidem furtiuo et adulterino.* In *** libris vero *de ſucceſſione regum*, myſtica nempe et aenigmatica, tradebatur etiam, *Nephthyn Typhoni nuptam, principio fuiſſe ſterilem,* dum nempe cum ſolo illo ſuo viro conſueuiſſet, antequam per adulterium furtiuum Oſiridi cognita eſſet. Haec fere ſumma eſt, fabulae Sacerdotalis myſticae de Nephthy. Longe aliter fabulam hanc refert IVLIVS FIRMICVS MATERNVS, in libro *de errore profan. religion.* vbi poſt initium haec legas: *Iſis ſoror eſt, Oſiris frater, Typhon maritus; is cum comperiſſet, Iſidem vxorem inceſtis fratris cupiditatibus eſſe corruptam, occidit Oſirim, artuatimque laceravit. —— Iſis repudiato Typhone, vt et fratrem ſepeliret, et coniugem,* (videtur hic aliquid excidiſſe) *adhibuit ſibi* **** *Nephthen ſororem ſociam, et Anubim venatorem.* Haec aduerſantur non ſolum iis quae PLVTARCHVS, ſed quae etiam alii omnes nar-

* PLVTARCHVS lib. cit. p. 356. fin.

** Idem p. 366.

*** Idem loc. cit.

**** In quibusdam FIRMICI Codd. videtur ſcriptum fuiſſe *Nepthune.* Ita locum hunc citat SCALIGER de emendat. temp. p. 195. Et haec lectio videtur eruditis anſam praebuiſſe, vt hic de *Neptuno* cogitauerint.

narrant. Neſcio igitur, vnde ea hauſerit FIRMICVS, niſi modo memoriae lapſu hic aberrauit. Res certe digna non eſt, in quam pluribus inquiramus. Numen hoc EPIPHANIVS in mente habuit, vbi ſcripſit, * Aegyptiorum quoſdam initiari τῆ Σενέφθυ, vbi malim ſcribere τῆ Νέφθυϊ, id eſt *Nephthy*. Nam Sacra ipſi in quibuſdam Aegypti vrbibus fieri conſueuiſſe, dubio omni vacat. Idcirco etiam in ſacris eorum ſiſtris, ** *Nephthyos* nonnunquam vultus inſculptus cernebatur.

Nephthyn quidam interpretabantur Venerem, quod cum cautione accipiendum. Neque ex eius nomine, Neptuni nomen deriuandum.

§. 2. Erant olim, qui *Nephthyn* interpretarentur *Venerem*, forte, quod cum *Athor*, antiquiſſimo Aegyptiorum Numine, quod Graeci *Venerem* interpretantur, aliquam habere affinitatem, ipſis videretur. Secutus hos eſt DIODORVS *Siculus*, qui p. 13. enumerans quinque deos, qui ex Rhea, iuxta quoſdam, diebus quinque ἐπαγομένοις, editi ferebantur, §. 1, haec eorum nomina apponit, *Oſirin, Iſin, Typhonem, Apollinem*, et *Venerem*, vbi manifeſtum eſt, Scriptorem hunc, *Apollinis* nomine, eum deſignare, quem PLVTARCHVS *Aruerin* nominauerat, ac *Horum ſeniorem*, et *Apollinem* interpretatus erat. *Venus* vero DIODORO illa dicitur Dea, quam PLVTARCHVS *Nephthyn* nominauerat. Vide §. 1. Et PLVTARCHVS ipſe quoque teſtatur p. 355. fin. *Nephthyn nuncupari etiam Venerem*. Sed eam re ipſa tamen differre ab *Athor*, antiqua Aegyptiorum *Venere*, ex *Panthei* huius Lib. I. cap. I. intelligi facile poterit. Ex recentioribus noſtris eruditis *** quoſdam eo non parum pro-

* Libro III. aduerſus haereſes p. 1093. fin.

** PLVTARCHVS de Iſide p. 376.

*** BOCHARTVS in *Phaleg*, Lib. I. cap. I. CVDWORTH'S *true intellectual Syſteme*, p. 310. PLVCHE *hiſtoire du Ciel*, To. I. p. 65. in notis, et multi alii.

propendere video, *Nephthyn* fuiſſe quandam maris deam, et ex eius nomine profluxiſſe nomen *Neptuni* Romanorum. Verum non videntur antiquiores Aegyptii, Numen aliquod, mari praefectum et praeſidens, eximia vnquam veneratione proſecuti eſſe. *Typhonem*, quem nonnulli interpretabantur *mare*, execrabantur omnes, et certum eſt, * Sacerdotes mare, ac quicquid cum eo affinitatem habet, vehementer abhorruiſſe. Haec etiam videtur cauſa fuiſſe, quod ** vetuſtiores Aegyptii mare non frequentauerint, ac commercia quoque cum peregrinis ſtudioſe declinauerint. Habemus inſuper HERODOTVM teſtem, Lib. II. c. 50. Numen nomenque *Neptuni* (Ποσειδέωνος) Dei Graecorum, Aegyptiis penitus eſſe incognitum. Nimis etiam obſcurum erat *Nephthyos* Aegyptiae Numen, quam vt ex eo *Neptuni* ſui nomen Romani deriuauerint.

Per Nephthyn Aegyptiorum, Theologi intelligebant, illam regionis ſuae partem, quam mare rubrum alluit, ſterilem, infelicem, ac Nilo inacceſſam.

§. 3. PLVTARCHVS nos in viam ducit, eaque ſuppeditat, ex quibus non ita difficulter veram doctrinam phyſicam Theologorum Aegyptiorum de *Nephthy*, eruere et in apricum proferre licebit. Docet autem is in libro *de Iſide*, p. 355. extrem. *Nephthyn* appellari etiam conſueuiſſe τελευτὴν, id eſt *finem*. Luculentius id explicat p. 366. vbi ait, Deam hanc dici τελευταίην, id eſt *vltimam*. Sed praeſtat totum hunc locum adſcribere, ita conceptum. Νέφθυν καλοῦσι τῆς γῆς τὰ ἔσχατα καὶ παρόρια, καὶ ψαύοντα τῆς θαλάττης. Διὸ καὶ τελευταίην ἐπονομάζουσι τὴν Νέφθυν, καὶ Τυφῶνι δὲ συνοικεῖν λέγουσιν. *Nephthyn appellant extremas terrae continentis partes, quae eam terminant, mare vero attingunt, ideoque eam vltimam nominant, et Typhonis vxorem dicunt.* Et ſane ſecundum Theologos

* Vide ſupra Lib. V. cap. II. §. 16.

** STRABO Lib. XVII. p. 545. HERODOTVS Lib. II. c. 139.

logos Aegyptios, *Typhon* * τῶν ἐχάτων ἅπτεται, *vltimos terrae terminos attingere* credebatur. Quando autem Scriptor eximius docere nos vult, nomine *Nephthyos* ſubindicatas fuiſſe *terrae partes, quae mare attingunt*, per *mare* intelligendum venit *mare* vulgo dictum *rubrum*, vel *Sinus Arabicus*. Ora enim Aegypti inferioris, quam mare mediterraneum alluit, nomine *Nephthyos* comprehenſa nunquam fuit. *Nephthys* enim, quamdiu vni ſuo marito, Typhoni nempe cognita fuit, ſterilis permanſit, nec fructum vllum tulit. Vide §. 1. Id quod de parte Aegypti, quae mediterraneum mare attingit, dici nulla ratione poſſe, omnes norunt. Maxima eius fertilitas, ab omni tempore celebrata fuit, quippe quam Nilus ſemper ſecauerit, rigauerit, foecundamque reddiderit. At non minus notum omnibus eſt, qui ſitum Aegypti cognitum perſpectumque habent, illam regionis huius partem, quam mare rubrum terminat, ** eſſe terrarum omnium, quas Sol luce ſua colluſtrat, maxime ſterilem et infelicem. PLVTARCHVS, qui ſomniis Philoſophorum Platonicorum deditus non parum erat, et ad ea fabulas veterum Theologorum, vbi modo poteſt, libenter intorquet, hinc ſuo genio etiam in explicanda Nephthyos fabula, liberaliter indulſit, etſi ea in re aliorum forte veſtigia tantum preſſerit. Verum nugis hiſce, quae leguntur p. 375. lectoris tempora morari nolo. Propius optimus ille Scriptor, fabulae Sacerdotalis de *Nephthy* ſenſum verum attingit, vbi aliorum interpretationes hunc ad modum refert p. 366. *Nephthyn appellant extremas terrae continentis partes, quae hanc terminant, mare vero attingunt: ideoque eam vltimam nominant, et Typhonis*

* PLVTARCHVS p. 375.

** MAILLET Deſcription de l'Egypte, Tom. II. p. 78. 85. 89.

phonis vxorem dicunt. Cum autem exundans Nilus etiam in iſtas partes diffluit, hoc Oſiridis cum Nephthy coitum nuncupant, quem ſtirpes germinantes arguerint, inter quas et melilotum eſt, quo, vt fabula fert, delapſo, et relicto, Typhonem adulterium deprehendiſſe. Nihil profecto opportunius, et ad veram Sacerdotum Aegyptiorum mentem appoſitum magis dici potuit. In eo tantum illuſtrando, exiguam breuemque etiamnum collocemus operam. *Nephthys* nempe Theologis Aegyptiorum eam deſignabat terrae Aegyptiacae partem, quae mari rubro contigua eſt, quam, quia Nilus ad eam non pertingit, ſterilitas premit horrenda, et fere incredibilis. Regionem hanc, mirifice ſterilem, quae plane nihil profert, inter montes, qui Nili littus Orientale, a Memphi ad Syenen vſque cingunt, ac perpetuo comitantur, et mare rubrum intermediam, Veteres nominare ſolent * Arabiam Aegyptiacam, quia Arabes ab antiquiſſimis temporibus, vti etiam nunc, eam inhabitarunt. Veteres ** eam a Peluſio ad Syenen vſque, legendo ſemper littus ſinus Arabici, extendunt. Obſeruauerat PLVTARCHVS, *Iſin* et *Nephthyn*, in fabulis Aegyptiorum myſticis, ſibi inuicem opponi. Sed veram oppoſitionis huius rationem aſſecutus non eſt, quando p. 368. ita diſſerit: *Nephthys eſt id, quod infra terram ſitum non cernitur: Iſis quod ſupra terram manifeſtum extat.* Senſit ex indiciis quibuſdam Scriptor eximius, et *Iſidem*, et *Nephthyn*, in Theologia Aegyptiorum, ad terram referri. Sed quomodo vtraque ad terram referretur, et qua ratione ſibi oppoſitae eſſent,

* Vide STRABONEM in deſcriptione Aegypti Lib. XVII. ſaepius, PTOLEMAEI Geographiam Lib. IV. c. V. p. 121. et alios.

** STRABO, p. 52.

ſent, non perſpexit. *Iſis* certo ſenſu, * a Theologis Aegyptiis dicebatur terra, ac ſpeciatim terra Aegypti, neque tamen omnis et tota; verum iſta tantum illius pars, quam Nilus inundat, et hoc ſuo congreſſu, mariti inſtar, foetam reddit, et fertilitate exquiſita donat. *Nephthys* viciſſim, quod et ratio oppoſitionis docet, et hic pluribus explicatur, terram Aegypti ſubinnuit ſterilem, infelicem, quam Nilus attingere non ſolet, et in quam adeo fertilitatem ſuam non transfert. *Nephthyos* huius maritus eſt *Typhon, ventus orientalis vrens*, de quo §. 20. diximus, is enim in eam agit, et quia illi maxima vrendi et ſiccandi vis ineſt, ad ſterilitatem huius ſuae vxoris, non parum confert. Certe ventum hunc tremendum, in deſerta ſterilique Aegypti parte, vim ſuam potiſſimum exſerere, ** Geographi, et *** peregrinatores praeſtantiſſimi iam dudum obſeruarunt. Refero huc illa HESYCHII. Ἀραβικὴ πνοὴ, ἡ Τυφωνική. *Flatus venti Arabici, eſt illius venti, qui dicitur Typhon.* Vbi per Arabiam intelligendam eſſe puto Arabiam Aegyptiacam. Et certe ſedes Typhoni aſſignabantur ab Aegyptiis circa Peluſium, et Serbonidem lacum, §. 10. 23, eo ipſo in loco, vbi Arabiae Aegyptiacae initium † a Geographis ponitur. Addit autem fabula Sacerdotalis, *Nephthyn* vxorem *Typhonis*, ab *Oſiride*, ſed per errorem, ſtupro cognitam fuiſſe, quod patuerit ex floribus melilotinis, quos diſcedens a Nephthy, Oſiris reliquiſſet. Id vero, ſi quicquam aliud, genuinum fabulae huius ſenſum penitus retegit, et manifeſtum omnibus reddit. *Oſiris* in

* Vide ſupra Lib. III. cap. I. §. 7.

** BERNH. VARENIVS Geograph. general. p. 430.

*** *Voyage* de THEVENOT, To. I. p. 435. 511.

† STRABO p. m. 552.

in hac fabula * ſubinnuit *Nilum*, praeſtantiſſimum quippe ac nobiliſſimum Oſiridis effluxum. Illi ceu propria tribuitur *corona melilotina*, qua potuerit dignoſci. Nam ſimulatque fluuius ille agris campisque decedit, et intra alueum ſuum ſe rurſus continet, ** arua omnia continuo flores adſpectu iucundiſſimos, eosque inter lotos etiam, *** quas nonnulli melilotos appellabant, coronis nectendis inprimis aptas, e ſinu ſuo magna copia emittunt. Vbicunque ergo flores hi in Aegypto reperiebantur, indicio erant certiſſimo, Nilum illic ſtagnaſſe, et fertilitatis ſuae fructus et pignora reliquiſſe. Quando autem praeterea fingitur, Oſiridem inſcium et per errorem cum *Nephthy* congreſſum eſſe, exiſtimantem, ſibi cum *Iſide* ſua rem eſſe, nihil niſi hoc ſignificatur, Nilum, qui certam tantum Aegypti partem, quam vocant **** Αἴγυπτον τὴν σπειρομένην, *Aegyptum ſeminibus conſitam*, et myſtice *Iſidem*, quotannis ſtato tempore inundare ſolet, aliquo tempore, vndas ſuas tanta copia in agros Aegypti effudiſſe, vt illae montes Aegypti orientales, aut perruperint, aut ſuperauerint, et ſic in ipſam Arabiam Aegyptiacam penetrarint, huiusque campos, ceteroquin † arentes, deſertos et incultos, fertilitate veluti peregrina impleuerint, quod etiam flores, poſtea in arenis illis exorti, ſatis teſtati fuerint. Quo tempore et qua ratione id factum fuerit, amplius hic non diſquiro. Satis ex his patere

 arbi-

* Vide ſupra Lib. II. cap. I. §. 4.

** Vide ſupra Lib. II. cap. VI. §. 9.

*** ATHENAEVS Lib. III. p. 73.

**** HERODOTVS Lib. II. cap. 77.

† ARISTIDES in *Aegypto* fol. 94. a. Edit. Florent. commemorat ἄσπαρον (lege ἄσπορον, vel ἄσπαρτον) Ἀραβικὴν, *Arabiam non conſitam*, loquitur autem de Arabia Aegyptiaca.

arbitror, quidnam per *Nephthyn* designare voluerint Aegyptiorum Theologi.

Explicationem nostram confirmat vox Aegyptiaca Nephthys, cuius significatio exponitur.

§. 4. Quod iam ad significationem vocis Aegyptiacae Νέφθυς attinet, sententiam ea de re meam paucis expediam. Monui aliquoties cap. II. Libri huius, ⲑⲏⲟⲩ, *theu*, Aegyptiis sonare *ventum*. Syllaba ⲉϥ, voci huic indit significationem participii, veluti dicas *eum qui existit ventus*, quod in Aegyptiorum lingua frequenter vsu venit. Accedit praefixum ⲛ̀, quod addit significationem adiectiui, vt proinde ⲛ̀ⲉϥⲑⲏⲟⲩ, *Neph-theu*, analogice interpretari possimus, *ventosum*, seu quod vento vehementer expositum est. Et quia *Nephthys* de aliqua terrae Aegypti parte dicitur, significaret *terram vehementer expositam vento*, vel in qua ventus pro lubitu, ac sine omni impedimento dominatur. Quam bene hoc conueniat Arabiae Aegyptiacae, et regionis illius situs, et quae §. 3. obseruauimus, planum et liquidum faciunt. Non tamen negligendum esse existimem, quod PLVTARCHVS, adductus §. 3, affirmat, ac semel iterumque inculcat, Νέφθυν Aegyptiis dici *finem*, et quod *vltimum* est. Nam et hac ratione vocem Νέφθυς commode omnino exponere poterimus. Nempe ⲑⲱⲥ, *thos*, *finem*, ac *terminum* rei cuiuscunque significat, ac speciatim agri, siue regionis. *Numer.* XX. 17. *Deuter.* XXVII. 17. XXX. 11. 8. Ex iis vero, quae modo disputauimus, per se consequitur, ⲛ̀ⲉϥ-ⲑⲱϣ, *Neph-thos*, Aegyptiis dici id, quod est *terminale*, adeoque id, quod regioni alicui, vel terrae terminum ponit. Recte igitur Arabia Aegyptiaca *Nephthys*, vel ⲛ̀ⲉϥ-ⲑⲱϣ dici potuit, quia erat re ipsa *terminalis*, hinc quidem regioni Aegypti, illinc vero mari

mari rubro terminum ponens. Supponitur vero in vtraque hac interpretatione, *Nephthyn*, si rationes grammaticas linguae Aegyptiacae spectes, generis fuisse masculini. Siue enim dicas ⲛ̇ⲉϥ-ⲑⲏⲟⲩ, *quod vento expositum est*, siue dicas ⲛ̇ⲉϥ-ⲑⲱϣ, *quod terminum ponit*, semper subintelligetur ⲡⲓⲕⲁϩⲓ, *terra*, quae apud Coptos generis est masculini, ideoque adiectiua, in quibus vox illa subintelligitur, ponuntur etiam in genere masculino. Et *Nephthys* tamen erat *Dea*, sicuti etiam *Isis*, symbolum terrae in Aegypto consitae et fertilis, Numen similiter erat generis foeminini. Et constat profecto, apud Phryges, ac gentes Orientis alias, vti et Graecos et Romanos, Terram sub imagine et symbolo Deae cultam fuisse. Terra enim passiue se habet. In eam agunt Sol, aër, ventus, et pluuia. Sinu suo semina concipit, ac suo tempore fruges, herbas, plantasque in lucem edit atque parit. Verum non est, quod hoc quemquam turbet. Nam Luna Aegyptiis Numen erat generis foeminini, sub imagine symboloque Deae culta, et tamen voce designabatur generis masculini, quod Coptorum libri docent, et * veteres monere minime neglexerunt. Ex eo arbitror explicandum esse, quod vetus quaedam ** Inscriptio posita legatur ISIDI FRVGIFERO. Et eodem modo rem se habuisse cum nomine *Nephthys*, non est, quod dubitem.

§. 5. Non vero vxorem tantum *Typhoni* iunxere prisci in Aegypto Theologi, *Nephthyn*, addidere eidem quoque pellicem, nomine *Thuerin*. Vnus tantum, quod meminisse possum, mentionem eius facit PLVTARCHVS, cuius idcirco, e libro *de Iside*

Typhoni in fabulis Aegyptiorum additur etiam pellex, nomine

* Vide *Panthei* nostri Lib. I. cap. III. §. 6.
** Apud CVPERVM in *Harpocrate*, p. 10.

Thueris. *Id vero Austrum significat.*

Iside p. 358, adscribemus verba. Λέγεται δὲ, ὅτι πολλῶν μετατιθεμένων ἀεὶ πρὸς τὸν Ὧρον, καὶ ἡ παλλακὴ τοῦ Τυφῶνος ἀφίκετο Θούηρις. Ὄφις δέ τις ἐπιδιώκων αὐτὴν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ὧρον κατεκόπη, καὶ νῦν διὰ τοῦτο χοινίον τι προσβαλόντες εἰς μέσον διακόπτουσιν. *Narrant, subinde pluribus ad Horum transeuntibus, pellicem quoque Typhonis, nomine Thuerin, ad eum se contulisse, et anguem qui eam persequebatur, ab Horo dissectum interemtumque fuisse: ideoque adhuc funiculum in medium proiici et conscindi.* Plura de hac Typhonis pellice, ex antiquis auctoribus mihi cognita non esse, libenter fateor. Sed ipsum tamen illius nomen, quod PLVTARCHVS conseruauit, veram nisi fallor, Sacerdotum Aegyptiorum de ea doctrinam, nobis aperiet. Qui linguae Aegyptiacae ignarus non est, audito vel lecto hoc *Thueris* nomine, et consideratis iis, quae de Typhone disputauimus, dubitare vix poterit, quin ea designetur ϮⲞⲨⲢⲎⲤ, *Thures*, ita Aegyptii *Austrum*, siue *ventum meridionalem* appellant. *Lucae* XII. 55. *Actor.* XXVII. 13. XXVIII. 13. Sic etiam Aegyptiis dicitur plaga mundi, ex qua ventus ille spirat, *meridionalis*, quam etiam vocare solemus *Austrum.* Ex eo etiam explicandum esse, * alias monui, nomen פתרוס, *Pathros*, *Genes.* X. 14. *Esa.* XI. 11. *Ezech.* XXIX. 14. quibus in locis memoratur terra *Pathros*, vti et *Ierem.* XLIV. 1. Summus BOCHARTVS, ex situ locorum, qui cum *terra Pathros* coniunguntur, acute suspicatus est, ** intelligi voce hac *Thebaidem*, siue *Aegyptum superiorem*, et sententiam hanc eius, postea suam fecerunt doctissimi quique. Accedit iam ad rationes ab ipso allatas, ipsum nomen Aegyptiacum, quod magni illius

* Vide Reu. IO. IAC. SCHMIDII biblischen Geographus, p. 552.

** In *Phaleg*, Lib. IV. cap. XXVII.

illius viri obseruationem mirifice confirmat. Interpretes Alexandrini, quippe qui in Aegypto scriberent, id vtique subodorati sunt. Itaque illi, Ierem. XLIV. 1. vocem hanc graece scripserunt Παθούρης. Id enim totidem literis, Coptice scriptum, ⲠⲀⲐⲰⲨⲢⲎⲤ, vel quod eodem redit, ⲪⲀⲐⲰⲨⲢⲎⲤ, nihil aliud potest significare, quam *terram meridiei*, quae nempe ad *Austrum sita est*. Et sane *Thebais*, pars Aegypti est *australis*, vti etiam * a Scriptoribus passim vocari solet. Sic igitur *Thures*, vel vti in PLVTARCHI codicibus scriptum legimus, *Thueris*, ventum designat flantem a meridie, vel *Austrum*. Hanc nostram obseruationem, obuiam sane callentibus linguam Copticam, ab ipso PLVTARCHO egregie confirmari, mox videbimus §. 7.

Interpretatio haec adductis rationibus firmatur.

§. 6. Vix autem explicari, aut obseruationibus operosis illustrari meretur, quod in fabula de *Typhone*, pellex ipsi iungatur, *Thueris*, quod interpretamur *ventum meridionalem*, vel *Austrum*. Etenim et *Typhon*, quod suo loco ostendimus, et *Thueris*, sunt venti, vnde facile erat Sacerdotibus, mystice fingere, ventum vnum esse pellicem alterius. Vterque ille ventus magnis damnis Aegyptum mactat, et calamitatibus non paucis affligit. Alter alteri sociam praestat operam, illique in detrimentum incolarum Aegypti, mutuo se iuuant. *Typhon* vim suam perniciosam potissimum exserit in desertis Aegypti, et in Arabia Aegyptiaca. *Auster*, (siue *Thueris*) in vniuersum valde impetuosus saepe est, vt proinde *turbines Austri*, etiam Scriptura memoret, *Zachar.* IX. 14. sed inprimis cladem non mediocrem infert Aegypto reliquae, certo praesertim tem-

* OLYMPIODORVS in Aristotelis Meteorol. Lib. II. fol. 35. b. EVSTATHIVS in Dionysii Periegesin v. 242. 243.

tempore, quod in Aegypto, voce Arabica, *Hhamſin, quinquaginta*, nempe dies, ſiue τὴν πεντηκοστὴν vocant, ſolet enim circa feſtum Paſchatos initium ſumere, et ad Pentecoſten perdurare. * *Durantibus his diebus venti flant calidi, in vrbem inuehentes magnam ſabuli copiam, cui nihil imperuium inacceſſumue eſt. Venti hi tantum ſpirant ardorem, vt reſpirationem intercipiant, magnamque hominum multitudinem neci dent. Toto illo tempore morbi omnis generis, periculum longe maius portendunt, quam alias.* etc. ** *Regnant tum venti meridionales, quos Arabes* Meriſſi *appellant. Tantum ſecum vehunt ardoris aeſtum, vt reſpirationem plane impediant, et immenſam arenae copiam in aërem tollant. Hacce anni tempeſtate, multae paſſim graſſantur febres malignae, dyſenteriae, aliique morbi pernicioſi, qui, niſi illico adhibeantur remedia neceſſaria, poſt haec curari iam amplius non poſſunt. Et illi quoque, qui flantibus iſtis ventis a morbis immunes perſeuerant, maiorem tamen in modum languent, totique deficiunt.* Vnicum tantummodo his addo locum, Scriptoris non parum laudati, et cui in iis, quae ipſe expertus eſt, fides plena denegari vtique non poteſt. *** *Venti*, inquit ille, *meridionales, qui in Europa noſtra tantos ſuſcitant languores, totque mala poſt ſe trahunt, damna non minora in Aegypto efficiunt, vbi tempore aeſtiuo inualuerunt. Haec eſt tempeſtas morborum et aegritudinum, tum regnare videas febres malignas, ipſamque adeo peſtiferam luem, paſſim per Aegypti regiones, non ſine magno incolarum damno graſſari. Simulatque vero Eteſiae flare coeperunt, et iam perſentiſcuntur, omnis illa malorum ac mor-*

* *Les voyages* de THEVENOT, To. I. p. 837. Vide et p. 835.

** VANSLEB *relation d'un voyage fait en Egypte* p. 36.

*** MAILLET *Deſcription de l'Egypte*, To. I. p. 71.

morborum turba confeſtim euaneſcit. Vides hic *Thuerin*, ventum meridionalem, Typhonis pellicem, et malorum in Aegypto, quorum ille cauſa eſt, fidam promotricem et adiutricem. Sed eadem fabula tamen nobis refert, pellicem iſtam Typhonis, tandem eo deſerto, ad *Horum*, id eſt *Solem*, benignum prouidum et ſalutare Aegypti Numen, transfugiſſe. Nempe venti meridionales, qui certa quadam anni tempeſtate Typhoni praeſto ſunt, Aegyptoque detrimentum adferunt maximum, tempeſtate alia, autumnali ſcilicet ac hyberna, ſalutem accolarum Nili inſigniter promouent. Nam * deceſſum Nili ex agris Aegyptiorum ſtato tempore adiuuant, vt illi hoc pacto, fertilitate neceſſaria imbuti, atque ſiccati, iam nunc conſeri, laetosque et exoptatos fructus producere queant.

§. 7. Si recte calculos ſubduxi, *Aſo* illa Aethiopiſſa, quam Typhoni ſociam laborum, et adiutricem fuiſſe, PLVTARCHVS ex Aegyptiorum fabulis refert, alia non fuit, quam *Thueris* ipſa, adeoque ventus meridionalis, Aegyptiis tantopere metuendus. Verum vt hac de re iudicium firmum ac ſolidum inſtitui poſſit, adferenda erunt PLVTARCHI verba, ex libro *de Iſide* p. 356. *Typhonem vero aiunt, — redeunti Oſiridi inſidias ſtruxiſſe, adſcitis in coniurationem viris* LXXII, *et conatum adiuuante regina Aethiopum, quae ſe ad ipſum contulerat. ASO nomen huius fertur.* Quinam ſint Typhonis coniurati, numero LXII, non facile quis dixerit, niſi quod certum hoc ſit, numerum illum Sacerdotibus habitum fuiſſe myſticum, quod monui, Libri huius V. cap. II. §. 9. Suſpicor tamen, veteres Aegyptios, tot numeraſſe mundi plagas, et totidem ventos, qui ex plagis illis ſpirarent. Recentiores noſtri

Aſo, quae in fabulis Sacerdotum, regina perhibebatur Aethiopiae, Typhonisque adiutrix, eſt Thueris ipſa, ſiue ventus meridionalis.

* VANSLEB *Relation* etc. p. 55. MAILLET To. II. p. 91.

noſtri ad hunc numerum prope accedunt, qui * *ſexaginta quatuor plagas, et* totidem *ventos numerant.* Nouimus autem aliunde, Aegyptios perhibuiſſe, ** *ſeptuaginta duas eſſe orbis habitati regiones.* Quid hoc aliud ſignificat, quam dari LXXII. plagas mundi, ex quibus totidem venti ſpirent? Fabula illa igitur ſubinnuitur, cum *Typhone*, vento Orientali vrente, certa aliqua anni tempeſtate, ventos etiam ex aliis plagis flantes, conſpiraſſe in perniciem Aegyptiorum. His vero ſe adiunxiſſe fertur ASO, regina Aethiopiae, id eſt ventus ex Aethiopia, vel plaga meridionali, ſpirans. Ventus enim hicce, ex Aethiopia fertur in Aegyptum. In fabula Sacerdotum myſtica, vocatur *regina* Aethiopiae, quoniam *** ſecundum veteres, inter ventos reliquos, Notus ex Meridie, et Boreas ex Septentrione, regnum aliquod ſibi vindicant, tyrannidemque exercent. Inter hoſce vero duos, **** Notus, ventus meridionalis, haberi ſolebat pro fortiſſimo et potentiſſimo. *Regina* autem potius vocatur quam *rex*, quia in eadem fabula, ventus ille, quod oſtendimus §. 5, perhibebatur *Typhonis pellex.* Quando porro nomen ei inditur ASO, id ſermone Aegyptiorum idem ſignificat, quod Graecis et Romanis *Aethiops*, et *Aethiopiſſa* audit. Dialecto enim Thebaidis, quae eſt in Aegypto antiquiſſima, *Aethiops* dicitur ⲉ̇ϭⲱⲥ, *Aſos*, in verſione *Actorum*, Aegyptio-Thebaica, quae penes me eſt MSS., cap. VIII. v. 27. Nempe nomen proprium pellici huic *Typhonis*, erat *Thueris*, quod *ventum meridionalem* ſignificat, cognomen vero *Aſo*, inditum ipſi a patria, e qua in Aegyptum tendit,

* VARENII Geograph. general. p. 391. Edit. Belgic.
** HORAPOLLO *Hieroglyph.* Lib. I. c. 14.
*** OLYMPIODORVS in Ariſtotelis Meteorol. Lib. II. fol. 37. b.
**** Idem loc. cit. fol. 41. a. fin.

tendit, *Aethiopia.* Aut arbitror potius, verum pellicis huius nomen, in prisca Sacerdotum Theologia, mystica quippe et aenigmatica, fuisse *Aso*, *Aethiopissam*, *Thuerin* vero, seu *ventum meridionalem*, fuisse nominis illius mystici explicationem, quae ex disciplina Sacerdotum arcana, forte effluxerat, et ad PLVTARCHI aures peruenerat. Omnia quae hic disputaui, egregie confirmat auctor hic ipse, alio loco, p. 366, vbi fabulae illius sensum, ex rationibus physicis istum ad modum interpretatur. *Regina vero Aethiopum, quae Typhonem adiuuerit, flatus austrinos ex Aethiopia notat: qui si vincant Etesias, a quibus versus Aethiopiam nubes pelluntur, prohibeantque imbres decidere, quibus Nilus augetur: tum praeualens Typhon aestu urit.* Videmus hic *Asonem Aethiopissam* nihil aliud esse, quam *ventum austrinum*, flantem e meridie. Cum vero id ipsum lingua Aegyptiaca significet *Thueris*, nempe *ventum meridionalem*, cum ille ex Aethiopia feratur in Aegyptum, cum *Thueris* fingatur Typhonis pellex, socia et adiutrix, colligere quiuis perquam facile potest, *Thuerin* et *Asonem* esse vnam eandemque.

De hac Thueri explicatur aut tentatur imago quaedam Tabulae Bembinae.

§. 8. Redit mihi hic in memoriam, quod Lib. I. cap. V. §. 12. dixi, coniicere me, imaginem *Tabulae Bembinae*, vel *Isiacae*, quae in primo segmento, litera L. designatur, nobis exhibere *Tithrambonem*, vel *Isidem iratam.* Neque etiam coniecturam illam in vniuersum reiicio. Certum mihi est, designari in illa imagine, ventum aliquem noxium et damnosum. Docui autem Lib. III. c. I. §. 6. Isidem, secundum doctrinam Aegyptiorum, ventis dominatam fuisse omnibus, illosque dispensasse. Hinc vtique est, quod in fabulis Sacerdotum fingeretur, * Isidem aliquo tempore, Typhonem in vinculis habuisse, eundemque rursus liberum dimisisse. Eam ob rem existi-

* PLVTARCHVS p. 358. 367. 368.

existimabam, in illa imagine depingi *Isidem iratam*, seu *Tithrambonem*, quae ventis pestiferis, in multorum perniciem fraenum laxaret. Sed iterum tamen perpensis omnibus, vero mihi etiamnum videtur similius, designari illic *Thuerin*, pellicem *Typhonis*. Et primo quidem ventum hic symbolice nobis depingi, mihi tam est certum, quam quod certissimum. Si audimus PIGNORIVM, effigies illa *Tabulae Isiacae* sistit nobis * *grypem*. Quicquid sit, nam subtilius ea de re disputare nunc nolim, corpori quadrupedis, adaptatas videmus alas, et caput insuper alitis additum. Cogitandum igitur nobis est de quadrupede alata. Alae vero Orientalibus semper, neque minus Graecis et Romanis, symbolum fuere venti. *Alae ventorum*, ipsis Scriptoribus sacris indictae non sunt. *Psalmo* XVIII. et CIV. 3. Graeci etiam ventos depingere solebant, sub forma virorum vel iuuenum alatorum, quod scite et eleganter depictum cernere licet in turri quadam, ** quae Athenis etiamnum subsistit, et ventorum praecipuorum imagines conseruat. PALAEPHATVS igitur in libro *de incredibilibus*, cap. XIII. celebratas a tot poëtis *alas Daedali*, interpretatur *ventum vehementem ac impetuosum*. Et de Poëtis obseruant veteres, *** quod *tam ventos, quam fulmina alata fingant*. De *Aquilone* sigillatim, vento Boreali docere nos vult **** vetus Grammaticus, nomen hoc inditum ipsi fuisse, *a vehementissimo volatu*, quod *ad instar aquilae* volet. Sed non minus id in vento opposito meridionali, siue *Austro*, locum habet. De eo enim canit OVIDIVS, *Metamorph.* Lib. I. v. 264.

Emittitque Notum. Madidis Notus euolat alis.

Et

* In *Mensae Isiacae* expositione p. 29.

** *Voyage* de SPON, To. II. p. 134. 135.

*** SERVIVS in Lib. V. Aeneid. 319.

**** FESTVS in voce *Aquilo*.

Et ibidem v. 267.

— *rorant pennaeque ſinusque.*

Sic et VIRGILIVS L. VIII. Aeneid. v. 430.

— *et alitis Auſtri.*

Ad quae verba SERVIVS haec notat: *Id eſt autumni, quo ventorum crebra ſunt flamina.* Aegyptios vero ſigillatim, ſymbolo hoc, ad ventum deſignandum, perſaepe vſos eſſe, docet vetus Scriptor, de ipſorum pictura hieroglyphica diſſerens. * *Accipiter,* inquit, — *ventos oſtendit. Item et aliter: Accipiter expanſas in aëre alas habens, ventum, qui alas quaſdam habere videtur, ſignificat.* Ventum vero in imagine noſtra depictum, non poſſum non agnoſcere *Thuerin*, vel *Auſtrum.* Id enim ordo totaque ſeries rerum in Tabula Bembina, ab initio, ad finem vſque ſeruata, quam ** dudum expoſui, ſic iam ſatis declarat. Ex eo enim ſequitur, imaginem, in qua explicanda verſamur, in menſem circiter Maium incidere. Et hoc eodem menſe, in Aegypto omnium maxime ſaeuire peſtiferum Auſtrum, diſcimus *** ex relatione meliorum et fide digniorum Peregrinatorum. Attenta etiam conſideratione noſtra indignum non eſt, quod in imagine illa, ſiue *gryps*, ſiue quaecunque demum ſit alitis fabuloſae ſpecies, latus nobis obuertat ſiniſtrum. Illud enim **** Aegyptiis ſymbolum fuiſſe meridiei, ex teſtimoniis minime ſpernendis conſtat. Idque ab his † ad alias quo-

* HORAPOLLO Lib. II. c. 15.

** In *Miſcellaneis Berolin.* To. VI. p. 140. 141.

*** Peregrinatio Principis RADZIVILII p. 165. 210. THEVENOT To. I. p. 836. 837. VANSLEB p. 36. 37. 40. MAILLET To. I. p. 70. 71. To. II. p. 115. 228. *Le voyage hiſtorique* du Pere LOBO p. 39.

**** PLVTARCHVS de Iſide p. 363. 364. et in *Sympoſ* L. VIII. Quaeſt. VIII. p. 729.

† THEO in Scholiis ad Aratum p. 12. fin. Edit. Oxon.

quoque gentes politas translatum fuisse, deprehendimus. Accedit ad ea, quae diximus, exquisita alitis huius, in capite, in pectore, et in quadam alarum parte, nigredo, quae etiam βασίλειον eius totum occupauit. Licetne nobis ex hoc indicio detegere *Asonem Aethiopissam*, quae * *Isidem Aethiopicis Solibus furuam* efficit. Nigror ille ** Symbolum vtique erat ardoris solaris, res quascunque adurentis. Erat etiam Symbolum *Austri*, venti meridionalis, eandem ob causam. Poëtae eo non parum delectantur: Eos inter VIRGILIVS canit Georgic. L. III. v. 278.

— aut vnde NIGERRIMVS AVSTER
Nascitur ——

Et OVIDIVS *Metamorph.* Lib. I. v. 264.

— madidis NOTVS euolat alis
Terribilem PICEA TECTVS CALIGINE VVLTVM.

Et VALERIVS FLACCVS Argonaut. Lib. I. v. 611.

— et NOCTI CONCOLOR ALAS
Nimborum cum prole NOTVS.

CLEOMEDES de Meteoris p. 9. et 147. PLVTARCHVS de placitis Philos. Lib. I. c. 10.
* ARNOBIVS adu. gentes Lib. I. p. 20.
** PORPHYRIVS apud EVSEBIVM Praepar. Euang. Lib. III. cap. XIII.

CAPVT

* *

CAPVT IV.

De Canobo, et Menuthi illius vxore.

Canobus Menelai perhibetur Nauclerus, ſepultus eo loco, vbi poſtea vrbs cognominis in Aegypto aedificata fuit. Non videtur autem is in Deorum ordinem ab Aegyptiis vnquam receptus eſſe. §. 1. Neque id etiam Scriptores Ethnici veteres affirmant. Locus Dionyſii Periegetae excutitur. §. 2. Templa Herculis et Serapidis Canobitica a veteribus celebrantur; ſed nullum Canobi. §. 3. Sed nec a Nauclero quidem Menelai, Canobus vrbs nomen accepit. Aegyptii nomen illius vrbis longe aliter interpretabantur. §. 4. Epiphanii locus de diuinitate Canobi Naucleri locus examinatur. Itemque hiſtoria Ruffini de eodem Deo. §. 5. Simulachrum illius Dei Canobitae, quem Ruffinus Canobum vocat, in formam hydriae, vel Baucalii effictum erat. §. 6. 7. Simulachrum hocce a Ruffino deſcriptum, erat forte Agathodaemonis. §. 8. Sed verius erat Simulachrum Serapidis Canobici. §. 9. Inquiritur, cur Serapidi Canobico, forma hydriae afficta et indita fuerit. §. 10. De Menuthi, vxore venditata Canobi. §. 11.

§. 1.

Canobus Menelai perhibetur Nauclerus, eo loco ſepultus, vbi poſtea vrbs cognominis in Aegypto aedificata eſt. Non

Canobo inter Diuinitates Aegypti, in hoc noſtro *Pantheo*, locus quoque conceditur; non tamen ex noſtra; ſed tantum ex Patrum quorundam ſententia. Nam reliqui Graeci, eum Diis Aegyptiorum haudquaquam accenſent. Tradunt hi, Canobum Nauclerum fuiſſe Menelai, Troia redeuntis, et in Aegyptum appellentis, dum reditum parat in patriam. Aiunt porro, Menelaum aliquod in Aegypto tempus tranſegiſſe, vt naues viresque collapſas reficeret,

 eoque

autem videtur vnquam in Deorum Aegypti ordinem ab Aegyptiis receptus esse.

eoque tempore Canobum e letali viperae morſu interiiſſe, ſepultum illic a Menelao, qui et in honorem eius, vrbem ab eo denominatam Canobum condiderit. Ita Graeci, et, qui hos ſequuntur, Scriptores Latini, plerique, quorum teſtimonia plenis calathis nobis ſubminiſtrat, inſigne Muſarum Germanicarum decus, IVLIVS CAROLVS SCHLAEGERVS, in Diſſertatione elaboratiſſima *de Numo Hadriani plumbeo*, p. 91. 92. Teſtantur illi quidem, Canobum Gubernatorem Menelai, illic loci, vbi poſtea vrbs Canobus extructa fuit, diem ſuum obiiſſe, illic ſepulchrum inueniſſe, illic etiam ad perpetuandam eius memoriam, vrbem ipſi cognominem a Menelao conditam fuiſſe; ſed de eius in coetum Deorum translatione, deque cultu ipſi decreto ſolenni, nec volam nec veſtigium, apud hoſce Scriptores reperire licet. Et res haec profecto, ſi verum fateri volumus, omni probabilitatis ſpecie deſtituta eſt. Verum otia hic mihi fecit, Vir doctrina praeſtans, cuius modo feci mentionem, et cuius verba adſcribere non pigebit. * *Cogitemus enim*, ita ille, *Menelaum eiusque comites in Aegypto fuiſſe alienigenas*, *et*, *quod maximum*, *graeca gente oriundos. Cogitemus porro*, *quod S. Scripturae firmatur teſtimonio* (*Geneſ.* XLIII. 31.) *peregrinos homines adeo auerſatos eſſe Aegyptios*, *vt cum illis veſci piaculum exiſtimauerint. Ponderemus praeterea*, *quod maximae inter Graios auctoritatis hiſtoricus*, HERODOTVS, (in Euterpe cap. 31.) *propria edoctus experientia*, *tradit*, *Aegyptiorum neminem*, *Graeci viri os eſſe ſuauiatum: aut cultro*, *vel veru*, *vel lebete eius vſum: aut guſtaſſe carnem bouis puri*, *cultro graeco diſſecti. Haec profecto ita ſunt comparata*, *vt Iudaeus ſit Apella*, *qui credat*, *Aegyptios Canopum*, *cuius*

* Celeberrimus et Ampliſſ. SCHLAEGERVS, *de Numo Hadriani plumbeo*, p. 93.

ius viui consortium cane peius et angue fugerant, tantis post mortem prosecutos esse honoribus, vt eum non solum inter Deos retulerint; sed etiam post Osiridem Isidemque, Numen reputauerint maximum. Nihil dici verius potuit, idque a nemine, antiquitatum Aegypti bene perito, negari vnquam poterit. Neque etiam in vniuersum, me vt credam induci patiar, vetustiores Aegyptios, dum sui etiamnum iuris essent, legibusque patriis in omnibus obsecundarent, homines, qualescunque etiam essent, in Deorum ordinem, dignitatemque euexisse. Sed ea de re in *Prolegomenis* prolixe disputo, quae proinde pluribus hic non tango.

Neque etiam Scriptores veteres Ethnici id affirmant. Locus Dionysii Periegetae excutitur.

§. 2. Solus, quantum nunc meminisse possum, DIONYSIVS *Periegetes*, Canobo huic, de quo diximus, Templum, et, quod ex eo sequitur, honores diuinos vindicare videtur. Etenim de vrbe celeberrima Canobo dicturus, versibus hisce eam designat v. 12.

Ἔνθα βορειότατος πέλεται μυχὸς Αἰγύπτοιο,
Καὶ τέμενος περίπυστον Ἀμυκλαίοιο Κανώβου.
Vbi maxime borealis est Aegypti recessus,
Et Fanum percelebre Amyclaei Canobi.

Verum vbi quaeso Fanum istud Canobi celebratum et laudatum ostendi potest? Noui * Scriptores veteres permultos, sepulchrum memorare Canobi, et inter eos ** quosdam de Monumento graeci illius Naucleri sic loqui, tanquam diu post obitum eius conspicuum etiamnum fuisset. Sed de illius Templo, altum apud omnes hos obseruatur silentium. Quae vbi cogitationibus mecum reuoluo, vel inuitus interpretationem EVSTATHII amplecti, meamque facere

 cere

* Apud SCHLAEGERVM, lib. cit. p. 92.
** SCYLAX in *Periplo* p. 104. Edit. Gronou. vel p. 43. 44. Edit. Hudf.

cere cogor. Ita autem is Dionysii verba interpretatur. Τὴν Κάνωβον πόλιν περιφράζων, ἔτω φησὶ, τέμενος περίπυςον, etc. *Vrbem Canobum designaturus, circumscriptione vtens, Poëta vocat fanum percelebre Amiclaei Canobi, quod idem est, ac si dixisset, Canobus vrbs.* Nempe Poëta per metaphoram aliis quoque non parum familiarem, Canobum Fanum dixit, vel Templum Spartani illius Naucleri, eo quod in eius honorem condita esse, vulgo crederetur. Vtitur eadem dictione, in illo, quem diximus sensu, HOMERVS, Iliad. B. v. 695.

Οἱ δ' εἶχον Φυλάκην, καὶ Πύῤῥασον ἀνθεμόεντα
Δήμητρος τέμενος ——

Qui autem habitabant Phylacem, et Pyrrhasum floridam,
Cereris Templum. —

En! *Pyrrhasum*, vrbem totam, vocat *Templum Cereris*, * quia nempe agri vrbis huius tritici inprimis erant feraces. Consimiliter PINDARVS, Libyam et Aegyptum integram vocat ** Νείλοιο πῖον τέμενος, *Nili pingue fanum*, vel *Templum.* Et sic locum hunc exponit vetus isque pereruditus Poëtae illius interpres. Τέμενος Νείλε τὴν Λιβύην φησίν. *Libyam vocat Templum Nili.* Eodem igitur modo DIONYSIVS Canobum vrbem dixit Templum Naucleri Spartani.

Templa Herculis et Serapidis Canobitica celebrantur a

§. 3. Vt vero, quae hactenus adstruxi, nouum quoddam robur acquirant, obseruare iuuabit, Canobum vrbem, *** pluribus Templis fanisque celebribus instructam fuisse, quorum etiam mentionem veteres iniiciunt non raram; verum inter illa, Cano-

* Ita EVSTATHIVS ad hunc loc. p. 324.
** *Pythion.* Od. IV. p. 239. Edit. Pauli Steph.
*** AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XXII. p. 252. Edit. Lindenbrog.

Canobi quoque Templum recenſeri haud videas. HERODOTVS Lib. II. c. 113, prope Canobum ſitum fuiſſe ait *Templum Herculis.* Locus ille, qui Herculis Canobici Templum complectebatur, quique erat quoddam Canobi ſuburbium, dicebatur *Heraclium,* teſte STRABONE, p. 551. *Herculis* vero illic religioſe culti, praeter STRABONEM, meminit etiam TACITVS, Annal. Lib. II. c. 60. Et erat Hercules hicce Aegyptius, Canobi cultus, in ipſa Graecia percelebris. Meminit eius * Oraculum hocce Apollinis Delphici, *veteribus; ſed Canobi nullum.*

Ἄλλος ἄρ' Ἡρακλέης, Τιρύνθιος, οὐχὶ Κανωβεύς·

Alius ille erat Hercules, Tyrinthius nempe, non Canobiticus.

Addit autem PAVSANIAS, poſtquam hunc Oraculi verſum attulerat, *Nam et ante Aegyptius Hercules* (id eſt Canobiticus) *Delphos venerat.* Satis autem teſtatur HERODOTVS, loc. cit. Templum illud Herculis prope Canobum ante Menelai aetatem conditum fuiſſe, idque Oraculo illo, cuius verſus attulimus, confirmari videmus. Erat aliud in ipſa vrbe Canobo Templum, *Serapidis* ſcilicet, veterum ſermonibus magnopere celebratum. De illius et Templo et Oraculo, cuius apud omnes exiſtimatio erat magna, STRABO plura refert. Is autem celebriora in vrbibus Aegypti Templa, ſuis plerumque oculis vſurpata, diligenter commemorat, hic vero praeter *Herculis,* ac *Serapidis* Fana, aliud nullum nominat. Hunc ipſum *Serapidem* in animo habuit PLVTARCHVS, vbi ** ex HERACLIDE *Pontico, Plutonis Canopici* mentionem iniecit, quod, cum totus ille locus abunde loquatur, vberiori noſtra expli-

* Apud PAVSANIAM in *Phocicis* cap. XIII. p. 830.
** *de Iſide et Oſir.* p. 361.

explicatione non eget. Neque alium, nisi hunc, dicere voluit CALLIMACHVS, * vbi de Θεῷ Κανωπίτᾳ loquitur, cui Callistium, pro filio, votum nuncupauerat. *Canobitarum* ergo *Deus*, qui per excellentiam sic diceretur, vrbis quippe illius Numen tutelare, non erat Nauclerus Spartanus; sed *Serapis* Aegyptius. Videntur Ptolemaei reges, Templum huius *Serapidis* Canobicum, aut aedificasse, aut saltem restaurasse, idque tantis sumtibus, et tam splendide, vt *Serapis Canobicus* in omnium ore esset, et magnam etiam apud exteros, famam acquireret, ita vt ipsi in Graecia quoque Templa nuncuparentur. PAVSANIAS certe in arce Corinthi Templum vidit ** *Σεράπιδος ἐν Κανώβῳ καλȣμένȣ, Serapidis, quem Canobiticum appellant*, vel qui Canobi colitur. Eorundem Ptolemaeorum curae, ac in bonas literas, eruditosque homines beneuolentiae tribuendum esse crediderim, quod Canobi, quae ab Alexandria non longe remota erat, *** Schola floreret, doctis viris egregie ornata, et cuius tanquam magnopere celebris, veteres mentionem non semel faciunt. In hac igitur Schola vitam triuit Claudius Ptolemaeus, Mathematicus summus et Geographus. Nam **** *in alis Templi Canobici* † (*ἐν τοῖς λεγομένοις πτεροῖς τȣ̃ Κανώβȣ*) *Astronomiae*

* In *Epigrammate* LIX. Collectionis Bentleianae. Vide *Callimachum Graeuii*, To. I. p. 228.

** in *Corinthiacis*, cap. IV. p. 121.

*** KIRCHERVS in *Oedipo* To. I. p. 208. Sed cum hoc conferendus et consulendus omnino erit SCHLAEGERVS saepe hic citatus, p. 270. 271.

**** OLYMPIODORVS in Commentar. MSS. ad Phaedonem Platonis, apud ISM. BVLLIALDVM, ad Ptolemaeum de iudicandi facultate p. 203.

† Πτερὰ siue *alae* dicebantur quaedam aedificia Templo contigua. Vide praeter alios BVLLIALDVM, loc. cit. p. 204. 209. 210. etc.

miae operam nauans, quadraginta per annos habitauit. Ob quam causam inuentas a se Astronomicas demonstrationes et conclusiones, in columnis illic positis descripsit. Templum vero illud, in cuius alis Ptolemaeus consenuit, esse celebre Serapidis Canobici Templum, ex Inscriptione Ptolemaei, in columnis Templi illius insculpta, et * a BVLLIALDO luce publica donata, clare intelligitur. Dicata enim est Θεῷ Σωτῆρι, *Deo Seruatori*, qui, vt recte obseruatum ** viro doctissimo, *alius praeter Serapidem non est.* In eodem Templo posthaec, qui Philosophiam Platonico-Pythagoraeam, recentiorem nempe, studiose excolebant, illi praesertim, qui arcanis Theologiae Theurgicae dediti erant, quorum vitas ab EVNAPIO *Sardiano*, homine supra quam credi aut dici potest, superstitioso, descriptas habemus, libentissime agebant, Sacrisque inanibus operabantur, quod *** exemplis plurimis ostendi potest, donec tandem, imperante Theodosio M. Templum istud, idolorum cultoribus longe charissimum, et Sacro-sanctum, non sine ingenti eorum luctu, † penitus euerteretur. Haec sunt Templa Canobitarum, veteribus, et saepiuscule, vt vidimus, memorata. Solus, quod quidem sciam, STEPHANVS *Byzantius*, aut forte Epitomator eius HERMOLAVS, Templis hisce tertium addit *Neptuni*, †† καὶ Ἱερὸν, inquit, Ποσειδῶνος Κανώβου, *et Templum Neptuni Canobi.* Verum, vt quod res est dicam, locus ille STEPHANI, non potest non mihi vehementer esse suspectus. Codex Vossianus, quem *Berkelius* in

 Edi-

* In Lib. cit. p. 234.

** BVLLIALDVS, vbi supra p. 206.

*** Vide EVNAPIVM in *Aedesio*, p. 59. 60. 61. Edit. Colon. Allobr. 1616.

† EVNAPIVS, vbi supra p. 63. 64.

†† In voce Κάνωβος.

Editione sua consuluit, habet hic *Ἱερὸν Ποσειδῶνος Κάνωβον*. HOLSTENIVS in notis ad eundem locum, comparans eum cum versu DIONYSII *Periegetae*, supra laudato, §. 2, scribendum putabat *Ἱερὸν Ποσειδῶνος καὶ Κανώβου. Templum Neptuni et Canobi*. At enim, cum ostenderimus, alium omnino esse versus illius sensum, emendationi viri docti subscribere non possumus. Templum vel *Neptuni*, vel etiam *Canobi*, aliis Scriptoribus omnibus, de vrbe Canobo loquentibus, videmus esse inauditum et incognitum. Ante tempora etiam Ptolemaeorum, in vrbe illa nullum potuit esse Templum *Neptuni*, quippe * cuius Numen et nomen, Aegyptiis tempore HERODOTI, penitus ignotum esset. Si itaque re ipsa, Canobus, ambitu suo Templum complecteretur *Neptuni*, illud nonnisi auspiciis regum illorum graecae originis, cum vbique praeualerent Graeci, exstrui potuit. Sed ne tale quidem Templum *Neptuni Canobitici*, a Scriptore, praeter STEPHANVM, vllo, commemoratum ostendi potest. Quae cum ita sint, licebit mihi coniicere, STEPHANVM ipsum scripsisse, *Ἱερὸν Πλούτωνος Κανωβίτου, Templum Plutonis Canobici*. Erat nempe, quod modo ostendimus, Canobi Templum *Serapidis*, magnificum et illustre, Deusque hic *κατ' ἐξοχὴν* dicebatur *Deus Canobicus*. Illum vero HERACLIDES *Ponticus*, vir magnae apud omnes existimationis, ** dicendum esse censuerat *Plutonem*. Et illum, de quo vix dubitari potest, secuti erant alii, ob rationem, quam *** antehac pluribus exposui. Hos, vti opinor, secutus quoque est STEPHANVS. Verum cum librarii, rei huius ignari, Templum *Plutonis* in Aegypto, con-

* HERODOTVS Lib. II. c. 50.

** Apud PLVTARCHVM, p. 361.

*** Lib. II. cap. IV. §. 6. 7.

concoquere non possent, scirentque, Canobum esse vrbem maritimam, pro Πλȣ́τωνος, perperam omnino reposuerunt Ποσειδῶνος.

§. 4. Quaesiuimus hactenus, fueritne Canobus, Menelai Spartani Nauclerus, Templum honoresque diuinos in Aegypto consecutus, quod pernegandum esse ostendimus. At quaeri praeterea et hoc potest, appuleritne vnquam Nauclerus Menelai in Aegyptum, nomine *Canobus*, acceperitue ab eo nomen vrbs quondam et in Aegypto, et inter Graecos vehementer celebrata. HERODOTVS Lib. II. c. 119. Menelaum ait in Aegyptum peruenisse, ibique a Proteo rege Helenam, quam incolumem custodiuerat, recepisse; sed pro hoc beneficio, mala et iniurias Aegyptiis rependisse. Et haec se a Sacerdotibus accepisse testatur. De Canobo autem, Menelai Nauclero, verbum non addit. Et profecto, si memoria Menelai, quod affirmarunt Sacerdotes, Aegyptiis esset ingrata, aut potius inuisa, quomodo quaeso passi fuissent, vt in honorem Canobi, qui Menelao Nauclerus fuerat, vrbs multis nominibus praestans, nomine eius insigniretur? aut quomodo hominem talem, ordini Deorum suorum addituri fuissent? Et sane Canobum vrbem, a Nauclero Menelai nomen traxisse, diserte negauit Sacerdos Templi Canobici, quem super ea re ARISTIDES interrogauerat. Verba eius, quibus id testatur, etsi ab eruditis plurimis iam excitata, hic quoque apponenda esse duxi. * Ἐπεὶ ἔγωγε ἤκȣσα ἐν αὐτῷ Κανώβῳ τῶν ἱερέων ȣ̓ τȣ͂ φαυλοτάτȣ, ὅτι μυρίοις ἔτεσι πρότερον, ἢ Μενέλαον ἐκεῖσε προσχεῖν, τὸ χωρίον ȣ̔́τως ὠνομάζετο. Καὶ ȣ̓κ ἀντικρυς μὲν ἔλεγε τȣ̓́νομα τȣ̂τ᾽ αὐτὸ, ὡς ἀπογράψαι γράμμασιν ἑλληνικοῖς. Ἀλλ᾽ ἦν μὲν ὥσπερ ἐμφερόμενον καὶ περιτρέχον. Αἰγύπτιον δὲ καὶ δυσγράμματον

Sed nec a Canobo quidem, Menelai Gubernatore nautico, vrbs ei in Aegypto, vt videtur, cognominis, nomen accepit. Alio namque modo Aegyptii nomen vrbis illius interpretabantur.

* In *Aegyptio*, fol. 96. a. Edit. graec. Florent.

ματον μᾶλλον. Τοδ' οὖν ἡμετέρᾳ φωνῇ δηλοῦν ἔφη χρυσοῦν ἔδαφος. Ego quidem in ipſa vrbe Canobo, de Sacerdote quodam non infimo cognoui, multis ante Seculis, quam appelleret eo Menelaus, locum illum nomen Canobi habuiſſe. Neque tamen idem hoc nomen diſerte proferebat, vt Graecis literis ſcribi poſſet, verum vt quaſi alluderet, et Aegyptium eſſet, ac minus poſſet commode ſcribi. Iam illud lingua noſtra ſonare dicebat AVREVM SOLVM. Et poſtea haec inſuper addit: *Veroſimile eſt, Aegyptiis res ſuas eſſe notiores, quam Homero et Hecataeo.* Et quis, obſecro, verum id eſſe, non agnoſcat? Vides Sacerdotem Canobitam, generis non infimi, et in hiſtoria patria, quod tuto affirmare licet, non hoſpitem, diſerte teſtari, vrbi *Canobo*, nomen hoc fuiſſe diu antequam eo Menelaus, cum Nauclero ſuo appelleret. Et omnino negat, *Canobum* nomen eſſe, aut viri, aut etiam Dei, a quo vrbs fuerit cognominata, quippe cum *Canobi* voce nihil aliud Aegyptiace deſignetur, quam *Solum aureum.* Auſusne fuiſſet Sacerdos ille hoc aſſerere, aut an non tale quid aſſerens, ab ipſo ARISTIDE, et ab vnoquoque, mendacii argui confeſtim potuiſſet, ſi aut *Canobi*, Naucleri Spartani, monumentum qualecunque illic ſuperfuiſſet, aut ſi Templum aliquod, *Canobo* Deo conſecratum, vrbem illam ornaſſet? Et an non ARISTIDES, qui ipſe Canobi praeſens, haec a Sacerdotibus acceperat, audita magnopere probat, eaque, narrationibus Graecorum omnibus et commentis, plane anteponit? Nulla igitur iuſta dari poteſt ratio, cur nos Sacerdoti huic Aegyptio, de rebus patriis teſtanti, fidem denegare velimus. Accedit ad ea quae diximus, quod lingua Aegyptiaca, ex qua Sacerdos nomen *Canobi* explicandum eſſe docuit, obſeruationem eius mirifice confirmet. Oſtendamus id teſtimonio viri ſummi, et quo hactenus rerum

harum

harum peritior vixit nemo. Sic autem ille. * *De Ariſtidis fide dubitare non ſinunt ea quae ſuperſunt hodie Copticae, ſiue Aegyptiacae linguae Monumenta.* ⲕⲁϩⲓ *KAHI enim hodie, quae vox ob adſpirationem graece ſcribi non poteſt, TERRA, et* ⲛⲟⲩⲃ, *NVB, AVRVM Aegyptiace dicuntur.* Communiter vrbes in Aegypto, quod et ** Veteribus obſeruatum videmus, nomina ſortiebantur a Diis, in quorum tutela eſſe credebantur. Notae ſunt *Diospoles, Heliopoles, Aphroditopoles, Hermopoles, Heracleopoles*, et ſimiles aliae plurimae. Graeci igitur, moris huius Aegyptiorum non ignari, cum ſaepe audirent *Canobi* vrbis mentionem fieri, et recordarentur, idem illud, aut conſimile nomen, tribui etiam Nauclero Spartano Menelai, hunc vero in Aegyptum, eo circiter loco, quo ſita eſt vrbs Canobus, appuliſſe, in Poëtarum carminibus legisſent, imaginati ſibi ſunt, a Nauclero vrbem nomen traxiſſe, idque ab vno alteroue literis proditum, Graeci alii admiſerunt, eandemque fabulam ad alios porro propagarunt, cum tamen *Canobus* nihil aliud Aegyptiis, quam *aureum Solum* ſignificauerit.

Epiphanii locus de diuinitate Canobi, Naucleri examinatur. Itemque hiſtoria Ruffini de Deo Canobo.

§. 5. At ſingularia plane ſunt, et aliis vetuſtioribus inaudita, quae de *Canobi* diuinitate, Scriptores quidam Chriſtiani, neſcio vnde petita, referunt. Multis auctoritas eorum impoſuit, nomenque *Canobi*, Naucleri Spartani, celebrius reddidit, quam antea fuerat, quare hoc quicquid eſt, ſine examine dimitti non poteſt. Primum ex iis produco EPIPHANIVM, qui *** in Ancorato, §. CVIII. de *Canobo*

* MAT. VEYSSIERE LA CROZE, in *Diſſertatione Philologica*, ſubiuncta Collectioni Orationum Dominicalium Chamberlaynianae, p. 136.
** Vide Lib. III. cap. III. §. 5.
*** Opp. To. II. p. 109. Edit. Petauii.

nobo haec habet. Κάνωβός τε ὁ Μενελάȣ κυβερνήτης, καὶ ἡ τȣ́τȣ γυνὴ Ἐυμενȣθὶς, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τεθαμμένοι τιμῶνται πρὸς τῇ ὄχθῃ τῆς θαλάσσης, ἀπὸ δεκαδύο σημείων διεςῶτες. *Canobus quoque Menelai gubernator, cum vxore Eumenuthi, ad Alexandriam sepulti, prope littus, duodecimo ab vrbe lapide, diuino cultu consecrantur.* Quod auctor hicce *Canobum, Menelai gubernatorem,* ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, *Alexandriae*, esse sepultum tradat, ex eo erit explicandum, * quod magnae huius vrbis suburbia, ad vrbem Canobum vsque pertigisse videantur. Et sane eum vrbem Canopum in animo habuisse, ex eo facile patescit, quod Nauclerum Alexandriae, ad littus, *duodecimo ab vrbe lapide*, sepultum fuisse scribat. Tanto enim interuallo ab Alexandria abfuisse vrbem Canobum, ** notant veteres. Quod ad vxorem Naucleri huius, quam liberaliter ipsi tribuit EPIPHANIVS, attinet, de ea sub finem capitis huius videbimus. Is ceteroquin Scriptor, inter veteres, qui Canobum Spartanum ad honores diuinos euectum esse dixerint, primus est, quantum inquirendo reperire potui. Sed leuia haec sunt, et EPIPHANIO condonanda, prae iis, quae ab aliis adduntur. Rem omnem ita narrat RVFFINVS, Hist. Eccles. Lib. II. c. 26. *Iam vero Canopi, quis enumeret superstitiosa flagitia? vbi praetextu Sacerdotalium literarum (ita enim appellant antiquas Aegyptiorum literas) magicae artis erat pene publica Schola. Quem locum velut fontem quendam atque originem daemonum, in tantum venerabantur Pagani, vt multo maior ibi celebritas, quam apud Alexandriam*

* IS. VOSSIVS, in *variis Obseruationibus*, cap. X. p. 43.

** AMMIANVS MARCELLINVS, et PHILARGYRIVS apud SCHLAEGERVM in libro saepius citato p. 106. qui videndus hic erit.

driam haberetur. Sed de huius quoque Monſtri errore, cuiusmodi originem tradant, abſurdum non erit paucis exponere. Ferunt aliquando Chaldaeos ignem, Deum ſuum, circumferentes, cum omnium Prouinciarum diis habuiſſe conflictum, quo ſcilicet ſi viciſſet, hic eſſe Deus ab omnibus crederetur. —— Haec cum audiſſet Canobi Sacerdos, callidum quiddam excogitauit. Hydriae fieri ſolent in Aegypti partibus fictiles, vndique crebris et minutis admodum foraminibus patulae, quibus turbida aqua deſudans, defecatior ac purior redditur. Harum ille vnam cera foraminibus obturatis, deſuper etiam variis coloribus pictam, aqua repletam ſtatuit in Deum. Et exciſum veteris ſimulachri, quod Menelai Gubernatoris ferebatur, caput deſuper poſitum diligenter aptauit. Adſunt poſthaec Chaldaei: itur in conflictum: circa hydriam ignis accenditur: cera qua foramina fuerant obturata, reſoluitur: ſudante hydria ignis extinguitur. Sacerdotis fraude Canopus Chaldaeorum victor oſtenditur. Vnde ipſum Canopi ſimulachrum pedibus perexiguis, attracto collo, et quaſi ſugillato, ventre tumido, in modum hydriae, cum dorſo aequaliter tereti formatur. Ex hac perſuaſione velut Deus victor omnium colebatur. Nullus dubito, RVFFINVM haec deſumſiſſe ex Scriptore aliquo graeco, pariter Chriſtiano, ſed dudum deperdito. Verba illius graeca, vti credo, ſeruauit nobis SVIDAS, in voce Κάνωπος, ſed quae, quoniam ſunt prolixa, et cum Ruffinianis, verbulo vno alteroue excepto, per omnia conſentiunt, apud ipſum auctorem legi malo. Hac igitur occaſione, ſi Ruffinum, ſimilesque Scriptores, in cauſa hac audiendos eſſe cenſemus, *Canobus* Spartanus, inter Aegyptiorum Deos, locum inuenit. Verum impenſe miror, viris eruditis, qui fabulae tali, aures nimium faciles praebuerunt, futilitatem illius non continuo ſuboluiſſe.

fuisse. Chaldaeos enim tanta ignem veneratione prosecutos esse, vt illi inter Numina domestica, locum concederent primum, cum veritate historica conciliari non potest, cum * ne id quidem vllo argumento alicuius ponderis probari possit, Chaldaeos igni cultum exhibuisse vllum. Vicissim idonea ratione nulla quisquam euincet, Aegyptios igni diuinitatem omnem abiudicasse, ** cuius contrarium potius nullo negotio, si res posceret, demonstrari posset. Taceo alia, quae absurditatem et ineptias fabulae huius insulsae satis produnt, ne lectori fastidium pariam. Aliquid tamen fabellae isti subesse veri, quod in plerisque vsu venit, vltro libensque largior, eique eruendo, aliquam nunc impendamus operam.

Simulachrum illius Dei, quem Ruffinus Canobum vocat, in formam hydriae vel Baucalii effictum erat.

§. 6. Docet nempe RVFFINVS, Statuam *Canobi*, diuinis honoribus affecti, fuisse re ipsa *hydriam*, ex certa quadam terra porosa confectam, qua vti solebant ad percolandum aquam Nili turbidam. *Hydriae fieri solent*, inquit Presbyter Aquileiensis, *in Aegypti partibus fictiles, vndique crebris et minutis admodum foraminibus patulae, quibus turbida aqua desudans, defecatior ac purior redditur.* Verba graeca, Scriptoris Anonymi, ex quibus haec RVFFINVS desumsisse videtur, apud SVIDAM ita habent. Ὑδρίαι ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Αἰγύπτου εἰώθασι γίνεσθαι ὀστράκιναι, τρήσεις ἔχουσαι λεπτὰς συνεχεῖς, ὥστε διὰ τῶν τρήσεων ἐκείνων τὸ τεθολωμένον ὕδωρ διυλιζόμενον ἀποδίδοσθαι καθαρώτατον. *Hydriae fictiles, minutis et crebris foraminibus plenae, in Aegypto confici solent, vt per foramina illa aqua turbida percolata, redderetur limpi-*

* Vide HYDIVM *de religione vet. Persarum*, cap. V. p. 130. et SCHLAEGERI Commentationem saepius citat. p. 90. 91.

** Videri tamen possunt *Prolegomena* nostra §. 29.

limpidissima. Easdem hydrias HESYCHIVS designat, vbi in voce Στατικὸν inquit: Στατικὸν (lege cum viris doctis Στακτικὸν,) πεμμάτιον πλακουντῶδες. Ἄλλοι δὲ ἀγγεῖα διυλίζοντα νειλῷον ὕδωρ. Id est: Στακτικὸν *appellatur aliquod placentulae genus. Alii vero sic vocant vasa, quibus aqua Nili percolatur.* Luculentus quoque est de iisdem * GALENI locus, quem debeo diligentiae ** illustris SPANHEMII, isque ita se habet: Ἔστι δὲ δήπου καὶ τὸ ἰλυῶδες ὕδωρ σύνθετόν πως, ὡς καὶ τὸ τοῦ Νείλου, τὸ κατ' Αἴγυπτον, ἀλλὰ διὰ τῶν κεραμέων ἀγγείων διηθούμενον. *Est porro etiam aqua limosa quadantenus composita, veluti Nili, quae in Aegypto est, sed ea per fictilia vasa percolata, plane pura efficitur.* Effigies hydriae huius generis, non inelegans, in qua foramina, per quae aqua Nilotica percolatur atque defecatur, distincte notata deprehenduntur, in gemma conspicitur, quam Thesaurus Borusso-Brandenburgicus custodit, cuiusque ex eo iconem *** LAVRENTIVS BEGERVS edidit.

§. 7. Alexandrini hydrias et vasa huius generis solebant appellare Βαυκάλια et Καυκάλια. Discimus hoc ex PHILOSTORGII Excerptis histor. Eccles. Lib. I. c. 4. *Ait Alexandrum quendam Presbyterum, Baucalin cognominatum fuisse, ob coaceruatam carnis superfluae molem, quae in dorso eius excreuerat instar vasis testacei: cuiusmodi vasa Alexandrini patrio sermone Baucalas,* (Βαύκαλας) *vocant.* Si cum his conferre digneris RVFFINI verba, allata

Argumentum idem continuatur et illustratur.

* De Simpl. Medic. Facult. Lib. I. cap. IV.
** Notis in Callimachum p. 117.
*** In *Thesauro Brandenburgico*, To. III. p. 308. Vide et KIRCHERI *Prodromum Copticum* p. 227. et SCHLAEGERI librum saepe citat. p. 86.

allata §. 5. 6. videbis deſcriptionem hanc quadrare in eius *Canobum*, qualem nobis depingit. OLYMPIODORVS igitur, Alexandrinus Philoſophus, voce illa * ſemel iterumque vſus eſt. In hiſtoria Monachorum Aegyptiorum, plurima eius mentio occurrit, vbi modo Βαυκάλιον, modo Καυκάλιον appellari videas. In Apophthegmatibus Patrum legas: ** Ἰδȣ̀ παιδάριον ἔςη ἐνώπιον αὐτȣ̃, ἔχον ἄρτον, καὶ βαυκάλιον ὕδατος. *Ecce puerulus coram eo ſtetit, panem tenens, et baucalem aquae.* In iiſdem *Apophthegmatibus* et haec occurrunt. *** Ἀνέςη τις πρεσβύτερος μέγας δȣ̃ναι τὸ καυκάλιον **** νερȣ̃. Vtuntur voce eadem Scriptores quoque Latini, quos inter IOHANNES CASSIANVS, Lib. IV. *de inſtitutis renuntiantium* cap. 16. *Si quis*, inquit, *gillonem fictilem, quem baucalem nuncupant, caſu aliquo fregerit.* In iſtis vero *baucaliis*, vel *baucalibus*, aquam Niloticam in Aegypto percolari conſueuiſſe, diſcimus ex PALLADII *hiſtoria Lauſiaca* cap. XX. vbi haec leguntur. † Ὤφθη αὐτῷ τις ἐν σχήματι κόρης, —— καθαρὰν ὀθόνην φέρȣσα, καὶ κατέχȣσα καυκάλιον, ὕδατος ςάζον. *Viſa eſt ei quaedam, puellae ſpeciem prae ſe ferens, —— munda linea veſte induta, et tenens baucalin aqua ſtillantem.* Etenim ἀπὸ τȣ̃ ςάζειν, quod aqua percolata *deſtillaret*, vaſa illa nun-

* In ARISTOTELIS Meteorol. fol. 20. b. verſus fin. et 38. b. verſus fin.

** COTELERII Monumenta Eccleſiae Graecae To. I. p. 441. Vide et p. 434. 470. 471. 490. etc.

*** Ibidem p. 470.

**** Νερὸν apud Scriptores aeui ſequioris dicitur *aqua.* Vide MEVRSII Gloſſarium Graecobarbarum, in voce ΝΕΡΟΝ.

† In *magna Bibliotheca Patrum* Pariſina To. XIII. p. 927.

nuncupata fuisse σακτικά, docuit nos HESYCHIVS §. 6. Adde his, quae in *Apophthegmatibus Patrum* habentur, in hunc sensum: * *Dicit Abbas Poemen: Aquae natura mollis est, lapidis autem dura; verum baucale, quod suspensum est supra lapidem, stillando, stillandoque paulatim, eum cauat ac perforat.*

§. 8. Habebat ergo Statua *Canobi* Dei, de qua RVFFINVM vidimus referentem, §. 5, formam Baucalis vel hydriae, de quo locus dubitandi non est. Etenim RVFFINVS, qui Aegyptum A. C. 371. vel 372, adiit, ibique aliquamdiu vixit, de eo loqui poterat, quod oculis ipse subiecerat. Quamuis autem libros historiae Ecclesiasticae scripserit, post euersionem Templi Canobici, quae in A. C. 391. ingruit, de re tamen loquitur notissima, tot hominum millibus visa, plurimorum sermonibus celebrata, et quae in recenti erat omnium memoria. Non est igitur, vt ipsi formam simulachri Canobici describenti, fidem denegemus. Et superest etiamnum ** nummus, a Canobitis, Hadriano imperante percussus, in quo simulachrum tale, quale RVFFINVS descripsit, etsi tamen non per omnia simile, distincte conspicitur. Hoc inuicte probat, habuisse Canobitas Numen tutelare, forma illa, quam descripsimus, visendum, quod RVFFINVS *Canobum* nuncupauit. Verum quaerat nunc quis, ecquodnam illud Canobitarum Numen fuerit, et cur *Canobi* nomine a RVFFINO designetur, cum tamen in vrbe Canobo, nullum hoc nomine insignitum Numen cultum fuisse, prolixe asseruerimus. Venit mihi aliquando in mentem, simulachrum illud formae adeo singularis, re ipsa repraesentasse

Simulachrum Dei Canobitae, videtur fuisse Agathodaemonis.

K 2 τὸν

* COTELERII *Monumenta* To. I. p. 636.

** IOH. VAILLANT *Numismatica Aegyptus* subiuncta historiae Ptolemaeorum p. 205.

τὸν ἀγαθὸν Δαίμονα, *bonum Spiritum*, vel *Genium*, vel etiam *Deum*, quem * Aegyptii lingua vernacula dixerunt *Ichnuphi*, et contractius *Cnuphi*. Coniecturae huic non parum fauet ** gemma elegans, cuius ectypon saepius editum est. In illa cernimus grypem alatam, cui insidet simulachrum ex eorum genere, quae Canobica nuncupant. Gryps pede sinistro premit rotam, in cuius medio crux apparet, hoc fere modo picta, ⊕. Nouimus autem ex testimonio PROCLI, *** alio loco iam in medium allato, hoc ipso charactere, Aegyptios subinnuisse τὴν ψυχὴν κοσμικὴν, *Animam mundi*, **** quae a *Cnuphi*, siue *Agathodaemone* re ipsa non differre censeri debet. Estque obseruatione praeterea dignum, figuram illam Canobicam, quam in nummo Canobitarum cerni diximus, in capite serpentem gerere. † Illum vero Symbolum fuisse Agathodaemonis Aegyptii, permultorum testimoniis vulgatum est. Accedit ad haec, quod alueus ille Nili, qui Canobum tendit, et prope illam vrbem in mare se exonerat, olim †† ἀγαθὸς δαίμων nuncuparetur. Et vero dissimile non est, nomen hoc a Canobitis ipsi primum impositum fuisse. Erat enim ipsorum alueus, qui prope ipsorum vrbem celebre ostium Canobiticum efficiebat. Caretne igitur probabilitate, Numen hoc in vrbe Canobo cultum inuenisse?

§. 9.

* Vide supra Lib. I. c. IV. §. 5. 6.

** *Gemmae* LEONARDI AVGVSTINI Parte I. num. 205. *L'Antiquité expliquée* de MONTFAVCON To. II. Part. II. Planche CXXXIV. num. 4. SCHLAEGERI Commentatio p. 82.

*** Lib. I. c. IV. §. 3. p. 86. in not.

**** Ibidem §. 1. et 7.

† Vide ibidem §. 5.

†† PTOLEMAEVS *Geograph.*

§. 9. Sunt tamen, quae ratione inuicta demonstrant, simulachrum *Canobicum*, a RVFFINO descriptum, et in Canobitarum Nummo depictum, re ipsa fuisse *Serapidis*, quod etiam haud ita pridem, * viro doctissimo placuisse, non sine voluptate intellexi. Etenim Dei huius Templum Canobicum, magnitudine, pulchritudine, et splendore, inter alia plurima eminens, commemorant veteres, et huius vnius mentionem tantum faciunt, si *Herculis* Templum excipias, in Oppido *Herculeo*, vel suburbio Canopico aedificatum, §. 3. Et hunc quidem *Serapidem*, veteres *Deum Canobicum* κατ᾽ ἐξοχὴν vocare solent, §. 3, tanquam Canobi aut Numen aliud plane non cultum, aut vnum illud saltem, vrbis illius verum Numen tutelare fuisset. Sed et ea, quae de *Canobi* Numine refert RVFFINVS, talia sunt, vt nonnisi Serapidi conuenire queant. Scribit enim auctor ille: *Canobi quis enumeret superstitiosa flagitia?* Quaenam vero sint illa flagitia, omnium optime intelligi poterunt, si quae RVFFINVS Lib. II. c. 24. ac ** alii, de euersione Templi Serapidis Alexandrini narrant, diligenter expendantur. Pergit ita RVFFINVS de *Canobo*: *Vbi praetextu sacerdotalium literarum (ita enim appellant antiquas Aegyptiorum literas,) magicae artis erat pene publica Schola.* Nempe in Templo *Serapidis Canobici*, seruabantur Monumenta literis hieroglyphicis, vel Sacerdotalibus consignata. Et erant, qui sibi illarum scientiam arrogarent, quam cum aliis quoque se communicare et posse et velle dictitarent. Similiter in Templo *Serapidis Alexandrini*, postquam

Re ipsa tamen, certe a temporibus Ptolemaeorum, simulachrum erat Serapidis Canobici.

* Amplissimus SCHLAEGERVS in *Commentatione* saepe citata p. 166. 167. etc.

** SOCRATES hist. Eccles. Lib. V. c. 16. 17. SOZOMENVS Lib. VII. c. 15.

euerſum eſſet, * literae hieroglyphicae inuentae memorantur. Sed nihil luculentius dici potuit, quam *Canobi Templum magicae artis fuiſſe pene publicam Scholam.* Per *Magiam* hic intelligi Theurgiam Philoſophorum Pythagoraeo-Platonicorum recentiorum, facile mihi largietur, quiſquis in hiſtoria Philoſophica illius aeui hoſpes non eſt. Hanc vero Theologiae Paganicae ſpeciem, in Templo *Serapidis* Canobico, Seculo Aerae Chriſtianae III. et IV. ſtudio mirifico excultam fuiſſe, ideoque, qui eius deſiderio capti erant, ad hancce Scholam auide ſe contuliſſe, ex §. 3. perſpici potuit. De Templo denique *Canobi*, haec inſuper addit RVFFINVS: *Quem locum veluti fontem quendam atque originem daemonum, in tantum venerabantur Pagani, et multo maior ibi celebritas, quam apud Alexandriam haberetur.* Quando Presbyter Aquileienſis ait, Canobum *fontem quendam atque originem daemonum fuiſſe,* videtur alludere ad illam Philoſophorum quorundam gentilium doctrinam, ** *Serapidem eſſe Principem daemonum, malorumque Spirituum.* Vbi vero *celebritatem* Templi *Canobici*, cum *celebritate* Templi *Alexandrini* comparat, nemo eſt, qui non illico intelligat, ſermonem eſſe de *Serapide.* Huius enim Dei Templum, ſumtibus Ptolemaeorum vere regiis, Alexandriae conſtructum, magnitudine, ſtructura mirabili, et celebritate, haud dubie *** ſuperabat omnia totius Aegypti Templa, cumque eodem coniuncta fuerat Schola literarum ac diſciplinarum Graecanicarum valde illuſtris. *Canobus* igitur RVFFINI, alius a *Serapide* eſſe non poteſt.

* SOCRATES, vbi ſupra, cap. 17. SOZOMENVS loc. cit.

** PORPHYRIVS apud EVSEBIVM Praeparat. Euang. Lib. IV. cap. XXIII.

*** RVFFINVS Lib. II. c. 23. THEODORETVS hiſt. Eccleſ. Lib. V. c. 22.

poteſt. Cur vero RVFFINVS, *Serapidem Canobicum*, nomine *Canobi* deſignauerit, ratio in promtu eſt. Sciebat Presbyter ille, vrbes in Aegypto pleraſque, Diis huius gentis eſſe cognomines, conditas quippe in eorum honorem. Sciebat praeterea, a Graecis omnibus perhiberi, Canobum vrbem, in memoriam honoremque Gubernatoris Menelai conditam eſſe, et ab eo nomen accepiſſe. Verum igitur vrbis illius Numen tutelare, credidit eſſe *Canobum* Spartanum, quocunque demum nomine, illud ab Aegyptiis poſtea inſignitum fuiſſet.

Inquiritur, cur Serapidi Canobico, forma hydriae affictа fuerit.

§. 10. Vnum reſtat, vt videamus, quam ob rem Canobitarum Sacerdotes, *Serapidi* ſuo formam *baucalis*, vel hydriae indiderint: nam * Alexandriae, ** aliisque in vrbibus Aegypti, ratione longe diuerſa Serapis fingi, ſculpi, pingique conſueuerat. Ideoque, quia forma haec Serapidi in vrbe Canobo culto, propria et peculiaris fuiſſe videtur, omnia huiuſcemodi ſigna, veteris Aegypti, baucalis formam prae ſe ferentia, quae in theſauris Principum, aut aliorum Muſeis ſuperſunt, ab eruditis, vſu fere vniuerſaliter recepto, *Canobica* vocari aſſolent. Et dantur tamen ſigna huius generis plurima, quorum nonnulla *Agathodaemonem*, (§. 8) alia *** *Iſidem*, alia Numina ab his diuerſa repraeſentant, quaeque, quomodo dici poſſint Canobica, cum Canobum veroſimiliter nunquam viderint, ego quidem rationem nullam video. Verum RVFFINI auctoritas eruditos noſtros in erroris ſocietatem pertraxit. Memini, Seculo hoc, in Crypta quadam Memphitica, quae

 inter

* Vide CVPERI *Harpocratem*, p. 18.

** CVPERVS lib. cit. p. 82. Cui iunge *l'Antiquité expliquée* de MONTFAVCON To. II. Part. II. Planche CXXI. CXXII.

*** Vide SCHLAEGERI Commentationem p. 121. etc. 187.

inter alia, continebat etiam reliquias boum nonnullorum Memphiticorum facrorum, quos *Apidum* nomine, veteres Aegyptios coluiſſe ſcimus, * repertas quoque fuiſſe octo hydrias, ex illarum genere, quas *Canobicas* appellare mos eſt, quibus capita foeminina addita erant. Quid ſi dicas, earum vſum non fuiſſe alium, quam vt per illas, aqua Apidi porrigi ſolita, primum percolaretur? Facile tamen et libenter largior, Canobitas omnium primos Serapidi ſuo formam talem adaptaſſe, horumque exemplum imitatos eſſe in Aegypto alios. Et ſuſpicari quis poſſet, terram Canobiticam, ad conficienda huiuſmodi vaſa, ex quibus tantum commodi, vtilitatisque percipiebant Aegyptii, prae aliis aptam, et inprimis idoneam fuiſſe. Hodie vſum illum ipſum praeſtat ** argilla, quae in Aegypto media, prope vrbem reperitur, *Minie* dictam. Et num non coniecturae huic, ipſum vrbis *Canobi* nomen fauet? quod *terram auream* deſignare, ex ARISTIDE, ſupra §. 4. monuimus, et ex reliquiis linguae Aegyptiacae veteris confirmauimus. Qua in re, ſi a vero non aberraui, licebitne mihi dicere, Canobitas, vt oſtenderent omnibus, quanti vaſa haec, a ſe inuenta facerent, Deo ſuo tutelari, formam talem adaptaſſe? Obſeruaui etiam §. 8. vero perquam ſimile eſſe, Canobitas antiquiores Numen coluiſſe *Agathodaemonis*, ſiue *boni Dei*, et hunc forma eadem antiquitus effingi conſueuiſſe. Et fieri potuit, vt Diuinitas haec, tempore demum Ptolemaeorum, priſtinum nomen *Cnuphis*, cum nouo *Serapidis* commutauerit, eo quod huius Numen, Ptolemaeis ſupra omnia charum eſſet et venerabile. *Bonus* vero *Deus*, a Canobitis cultus,

* Voyage troiſieme de PAVL LVCAS To. I. p. 346.

** VANSLEB Relation d'un voyage etc. p. 402. Le dernier voyage de LVCAS To. II. p. 157.

cultus, ipſe erat *Nilus*. Quam non apte ergo illius Numen vaſe huiuſcemodi ſymbolice repraeſentari poterat, quo aqua Nili percolata, iucunda demum ſalubrisque Aegyptiis reddebatur. Quodſi vero Numen Canobitarum antiquiſſimum, etiam ante Ptolemaeorum tempora, fuiſſet *Serapis*, * quod nihil abſurdi inuoluit, multis tamen rationibus, ** proprio ſuo loco demonſtrauimus, huius Numen ad Nilum omnino relatum fuiſſe, eoque vas tale Niliacum, ipſi ceu ſymbolum elegans et valde commodum, dedicari potuiſſe.

De Menuthi, vxore Canobi venditata.

§. 11. De *Menuthi*, vxore Canobi, verbum hic addendum putamus. Illius notitiam vni debemus EPIPHANIO, cuius §. 5. haec verba attulimus. *Canobus Gubernator Menelai, cum vxore ſua Eumenuthi, ad Alexandriam ſepulti prope littus, duodecimo ab vrbe lapide, diuino cultu conſecrantur.* In graeco eſt, τȣτȣ γυνὴ Ἐυμενȣθίς. Scimus vero ex STEPHANO *Ethnicographo*, *** vicum fuiſſe iuxta Canobum, cui nomen Μένȣθις. Vicus hic videtur nomen accepiſſe a *Menuthi* Dea, ſi omnino talis in rerum natura extitit. Aut forte a vico nomen Diuinitati inditum erat, tanquam illius Numini tutelari. Non male igitur ABRAH. BERKELIVS, in notis ad illum Stephani locum, apud EPIPHANIVM legendum cenſet: καὶ ἡ τȣτȣ γυνὴ Μένȣθις, quam emendationem non poſſum non probare, vti nec ab eadem HOLSTENIVM alienum eſſe intelligo. Fuiſſe vero in vico *Menuthi*, Templum Numinis alicuius ei cognominis, ex eo colligere eſt, quod EPIPHANIVS † alio loco *mulieres* com-

 memo-

* Vide *Panthei* huius Lib. II. c. V. §. 4. 5.

** Lib. IV. c. III.

*** In articulo Μένȣθις.

† *aduerſus haereſes* Lib. III. p. 1093.

memoret, ἐν Μενȣθίτιδος (lege Μενȣ́θιδος) *in Templo Menuthis, quae furore correptae, pudoris sui ac modestiae obliuiscuntur.* Fuit igitur *Menuthis* Numen locale, in solo illo vico, cui et nomen forte dedit, cultum. Cur vero eam Canobo, Menelai gubernatori, vxorem iunxerit EPIPHANIVS, caussam ipse dicat. Aliam tamen habuisse non videtur, quam quod *Menuthis* vicus, in quo Numini cognomini Sacra fiebant, a *Canobo* prope abfuerit. De Numine vero prorsus obscuro, et cuius praeter EPIPHANIVM, quenquam meminisse, non nouimus, alia haud addo, nisi quod ⲘⲈⲒ - ⲚⲞⲨϮ, *Mei - nuti*, Aegyptiis significet *amantem Dei*, aut *amantem Deorum*; ⲘⲎ - ⲚⲞⲨϮ, *Me-nuti* vero designare *Deum*, vel *Deam aquae*. Haec videtur vera esse nominis illius interpretatio.

CAPVT

* *

CAPVT V.

De Thoth, Hermete, ſeu Mercurio Aegyptiorum.

De Thoth, Aegyptiorum Mercurio, omnia ſunt incerta. §. 1. Nomen huius Dei diuerſimode effertur. Graeci eum interpretantur Mercurium. §. 2. De Patria eius admodum diuerſa referuntur. § 3. Secundum plurimos fuit rex Aegypti. §. 4. Aegyptii perhibebant, Thoth ſuum fuiſſe virum diuinum, ſumma ſapientiae laude inclytum. §. 5. Idem ex conſenſu omnium literas inueniſſe traditur. §. 6. Neque minus ſcientias fere omnes. §. 7. 8. Eam ob cauſam, viri quidam egregii cenſuerunt, Thoth non eſſe nomen viri; ſed mere fabuloſum, aut myſticum. §. 9. Re ipſa Thoth erat Numen ſymbolicum, cui adſcribebatur, quicquid Sacerdotes ac Philoſophi inueniſſent, aut commentati eſſent. §. 10. Erat ergo Numen Sacerdotale, quod Sacerdotibus, eorumque Collegiis, inuentis ac ſcientiis praeſidere credebatur. §. 11. Numen illud proprie erat Phthas, ſiue Vulcanus, a quo Sacerdotes ſe iactabant impelli, dirigi et inſpirari. §. 12. Antiquiſſimis temporibus, quicquid a Philoſophis inueniretur, aut componeretur, columnis inſcribi ſolebat. §. 13. Inprimis vero id fiebat in Aegypto. §. 14. Columnas ſuas, quibus Sacerdotes ſcientiarum inuenta inſcribebant, referebantur ad Thoth, eiusque eſſe dicebantur. §. 15. Ex obſeruatis conſequi videtur, Sacerdotes per ſuum Thoth, myſtice intellexiſſe columnas, quibus ſcientiae omnes inſcribebantur, idque ex lingua veteri Aegyptiaca confirmatur. §. 16. Has vero columnas religioſo proſecuti ſunt cultu, illisque praefecerunt Vulcanum ſuum ſiue Phthan, quem ex eo cognominarunt Thoth. §. 17. Veteres tres, aut ſaltem duos, Aegyptiorum Mercurios, ſiue Thoth, commemorant, alterum literarum inuentorem, alterum reſtauratorem. §. 18. Id cum ſententia noſtra, §. 16. propoſita, conciliatur. §. 19 De aetate qua duo Mercurii vixerunt. §. 20. De Scriptis Hermeticis. §. 21.

§. 1.

De Thoth, Aegyptiorum Mercurio, omnia incerta sunt.

Progredior nunc ad Numen Aegyptiorum *Thoth*, quod Graeci Ἑρμῆν, Latini *Mercurium* interpretantur. De eo nihil fere dici potest, in quo veteres inter se consentiant omnes, adeo omnia sunt incerta. Quaeritur, fueritne homo, an vero nomen eius sit tantum symbolicum, quod de reliquorum Deorum Aegypti nominibus asseruimus. Qui vero Thoth hominem fuisse contendunt, qui olim inter Aegyptios vixerit, eosque beneficiis insignitis ornauerit, in reliquis quae ad eum spectant, non magis inter se consentiunt. Nam et de patria, quae ipsum ediderit, et de tempore, quo vixerit, et de dignitate, quam in Aegypto gesserit, mira est veterum dissensio. Plerique etiam eum multiplicant, aut ex vno tres nobis exsculpserunt *Mercurios* Aegyptios. Si omnia, quae de eo aut veteres memoriae prodidere, aut recentiores etiamnum disputant, adferre, et pro merito discutere vellem, non dissertationem breuem; sed librum molis haud exiguae scribere me oporteret. Ne igitur laborem vanum, omnique fructu vacuum suscipiam, ea tantum in medium proferam, quae ad scopum mihi propositum inprimis conducent, et haec ipsa pro virili, vt potero, contraham.

Nomen huius Dei non vno modo effertur. Graeci eum interpretantur Mercurium.

§. 2. Numini illi, cuius interpretationem aggredimur, Aegyptii patrio suo sermone, nomen imposuerunt *Thoyth*, vel *Thoth*. PLATO veterum omnium, ex iis qui supersunt, antiquissimus, qui Dei huius meminerit, eum nuncupat *Theuth*. Nam de eo loquens in *Phil.* p. 156. Edit. graec. Basil. scribit: εἴτέ τις θεὸς, εἴτε καὶ θεῖος ἄνθρωπος, ὡς λόγος ἐν Αἰγύπτῳ Θεῦθ τινα γένεσθαι λέγων. *Siue aliquis Deus, siue vero homo diuinus, vt fama fert in Aegypto, fuit ille Theuth.* Sic nomen scriptum legitur

gitur etiam in *Phaedro* p. 213. Sed plerique nomen hoc Θωὺθ, *Thoyth*, et nonnihil contractius, Θῶθ, *Thoth*, efferre solent. Pseudo-SANCHVNIATHON, in ficta, quam ipsi PHILO *Byblius* suppofuit, *historia Phoenicica*, eum vocat *Taautum*, et de eo hoc addit: * Τάαυτος, ὃν Αἰγύπτιοι μὲν ἐκάλεσαν Θωὺθ, Ἀλεξανδρεῖς δὲ Θῶθ, Ἑρμῆν δὲ Ἕλληνες μετέφρασαν. *Taautus, quem Aegyptii Thoyth, Alexandrini vero Thoth nominant, Graeci autem* Ἑρμῆν, *id est Mercurium reddidere.* CICERO, vbi plures Mercurios enumerat, etiam nostri mentionem facit, Lib. III. *de Nat. Deor.* cap. 22. *Quintus Mercurius, qui dicitur Aegypto praefuisse, atque Aegyptiis leges et literas tradidisse. Hunc Aegyptii Thoyth appellant. Eodem nomine anni primus mensis apud eos vocatur.* Et notum est eruditis, primum Aegyptiorum mensem, lingua ipsis propria dici *Thoth*, ** quemadmodum Graeci Latinique nomen illud efferunt. In Coptorum vero libris manu exaratis, quos euolui, nomen istius mensis scribitur ⲐⲰⲞⲨⲦ, *Thouth.* LACTANTIVS ex CICERONE, quem et nominat, eadem repetit Lib. I. cap. 6. Plura non adfero. Satis ex his perspicitur, Numen illud, cuius molimur interpretationem, ab ipsis Aegyptiis, voce patria appellatum fuisse *Thoyth*, vel *Thoth*, idque Graecos omnes interpretatos esse et dixisse Ἑρμῆν, siue *Mercurium.*

De Patria huius Thoth admodum diuersa referuntur.

§. 3. Patriam Mercurio huic non omnes eandem assignant. Pseudo-SANCHVNIATHON, Scriptor historiae, vti iactatur, Phoenicicae, *** facit eum

* Apud EVSEBIVM, Praeparat. Euang. Lib. I. cap. IX. p. 31. fin. 32.

** Vide LINDENBROGII *notas* ad *Censorinum de die natali.* cap. XVIII.

*** Apud EVSEBIVM, Praeparat. Euang. Lib. I. c. X. Vide inprimis p. 40.

eum popularem suum, id est Phoenicem, aitque, eum vna cum Saturno in *regionem Meridiei* (εἰς Νότου χώραν) id est Aegyptum, venisse. Refert Auctor *Chronici Paschalis*, vel *Alexandrini*, traditionem aliam, * secundum quam *Mercurius* gente fuit Italus, ac in Italia etiam sub nomine *Fauni* regnauit: post aliquod vero tempus, relicta Italia, in Aegyptum concessit, ibique regno potitus est. CICERO, nescio quo praeeunte, eum transfert in Graeciam. Etenim perhibet, ** eum *coli a Pheneatis, interemisse Argum, ob eamque causam in Aegyptum profugisse —— eumque Aegyptios Thoth appellare.* Quid opus est plura eandem in rem congerere? Cum vero extra omnem dubitationis aleam positum sit, ipsos Aegyptios Thoth suum, tanquam indigenam regionis suae, sibi vindicare, non est, quod in eadem causa, alios potius audiamus, praesertim tanta, tamque immani discordia, inter se laborantes.

Secundum plurimos Thoth rex fuit Aegypti.

§. 4. Ex iis quae modo attulimus, perspici iam potuit, fuisse, qui eum in Aegypto regnasse, tradiderint. SANCHVNIATHON namque fictitius, non modo narrat, eum cum Saturno in Aegyptum venisse; sed *** addit etiam, *Saturnum eum Aegypti vniuersae regem creasse.* Et ex *Chronico Paschali* retulimus §. 3, traditionem, iuxta quam, *ex Italia profugus, in Aegyptum peruenit, vbi post Mestrem* (i. e. *Misraim*) *Chami sobolem, cuius tempore aduenerat, regno potitus est.* Id ERATOSTHENES ipse, in laterculo regum Thebaeorum Aegypti, dicere viris doctissimis visus est. Is enim primum Aegypti regem *Menem* appellat, quod etiam alii plurimi affirmant. Et hunc *Menem* esse aut *Chamum*, aut filium

* *Chronicon Paschale* p. 44. Edit. Paris.
** *de Natura Deor.* Lib. III. c. 22.
*** Vbi supra.

filium eius *Misraim*, concors est pene omnium sententia. *Meni* vero idem successorem dat *Athothen*, quem graece interpretatur Ἑρμογενῆ, *Mercurio genitum*. Hunc * MARSHAMVS habet pro ipso *Thoth*, vel Mercurio Aegyptiorum, calculum sententiae huic adiiciente ** SAMVELE SCHVCKFORDIO, qui praeterea hariolatur, fuisse hunc *Thoth*, illum Misraimi filium, quem historia Mosaica *Pathrusim* nuncupat, *Genes.* X. 14. Verum, vt quod res est dicam, ego haec probare nulla ratione possum. Nam *Menem* veterum, esse *Misraimum* Scripturae, non facile mihi quisquam persuadebit, cum *** tot rationes huic sententiae obesse videam. Et si vel liberaliter largirer, *Menem* ERATOSTHENIS, esse *Misraimum* Mosaicum, ne sic quidem confici posset, filium huius *Athothem*, esse celebratum illum tot hominum sermonibus *Mercurium* Aegyptiorum. Nam non dicitur ille *Thoth*, vel *Thoyth*, verum *Athothes*, idque ipse ERATOSTHENES interpretatur Ἑρμογενῆ, *Mercurio natum*. Et profecto *Ha-Thoth* significat *Mercurialem*, vel qui ad *Mercurium*, seu generatione, seu alio quocunque modo pertinet. Id tamen ex eo discimus, *Thothum*, quisquis demum sit, antiquitatis esse vltimae, et in ipsis initiis conditi regni Aegyptiorum, iam floruisse. Hinc in *Dynastiis* MANETHONIS tradi vidimus, † primum *Thoth*, Diluuio extitisse antiquiorem, quod de diluuio Noachico intelligendum esse, omnia clamant. Nempe nihil eo antiquius norant.

§. 5. Verum PLATO, qui id in ipsa Aegypto, ex peruetusta traditione hausisse videtur, *Thothum* nobis *Aegyptii tradiderunt, Thoth*

* in *Canone Chronico* p. 34.
** *Histoire du Monde* T. I. p. 215.
*** Vide PERIZONII *origines Aegyptiacas* cap. V. p. 65. 66.
† Apud SYNCELLVM in Chronograph. p. 40. Vide infra §. 14.

fuisse virum diuinum, et ter maximum, summa sapientiae laude inclytum.

nobis repraesentat tanquam Deum, aut virum diuinum, maxima sapientiae gloria inclytum, ac scientiarum praestantissimarum inuentorem, §. 2. Ait quoque eum floruisse, * dum in Aegypto summae rerum praeesset *Thamus.* Suspicor autem, hunc esse illum ipsum, qui Meni in regno Aegypti successit, quique ERATOSTHENI, quod vidimus §. 4, *Athothes* audit. Ceterum laus illa rarae sapientiae ac doctrinae, qua semper *Thoth* in Aegypto illustris fuit, effecit, vt, saltem ** a MANETHONIS tempore, cognomine Τρισμεγίστου, *ter maximi* condecoraretur. Reperias illud etiam *** in fragmento SANCHVNIATHONIS, Scriptoris, si Diis placet, antiquissimi. Et de eodem LACTANTIVS scribit Lib. I. c. 6. *Qui tametsi homo fuit, tamen antiquissimus omni genere doctrinae: adeo vt ei multarum rerum et artium scientia, Trismegisto cognomen imponeret.* Neque illud ignorauit MARTIALIS, vt qui ipsum sic compellet, Lib. V. Epigr. 24. vel 25.

Hermes omnia solus, et ter maximus.

Solent cognomen idem praeferre Scripta, quae *Mercurio* huic tanquam auctori tribuuntur, quos tamen, certe plerosque Christiani Scriptores orbi obtruserunt, et quidem Gnosticorum deliriis imbuti. Alii traditionem hanc, de *Thotho*, Philosophorum Aegypti omnium et primo, et maximo, sic incrustarunt, vt perhiberent, eum **** siue *Saturno*, siue, vt alii, † *Osiridi*, a secretis et Epistolis fuisse. Neque desunt, qui tradiderint, †† eum, postquam mu-

* in *Phaedro* p. 213.

** SYNCELLVS in *Chronographia* p. 40.

*** Apud EVSEBIVM, Praepar. Euang. Lib. I. c. X. p. 36.

**** SANCHVNIATHON apud EVSEBIVM, vbi supra p. 36.

† DIODORVS *Siculus* p. 14. 15.

†† SANCHVNIATHON, vbi supra p. 36. et 39. SCHVCKFORD histoire du Monde To. I. p. 230.

munere hoc aliquamdiu functus esset, ad regnum tandem peruenisse.

Idem ex consensu omnium, literas inuenisse traditur.

§. 6. Id vero magno consensu testantur veteres omnes, Aegyptium huncce *Thoth* inuenisse literas. Testem huius rei habemus ipsum PLATONEM, qui id in Aegypto a Sacerdotibus accepisse videtur. Ait autem is, * *Thoth* hunc literas inuenisse, ac vocales a consonantibus, mutasque a liquidis discreuisse, vnde merito Deus, aut certe vir diuinus dicendus sit. Et idem hoc, ** plurimi alii perhibent. Sunt inter eos, qui de *Thoth* hoc affirmant, qui contendant, eum literas in vniuersum inuenisse, earumque vsum primum inuexisse. Ita certe sensit PLATO, eaque videtur esse opinio apud veteres communiter recepta. Pseudo-SANCHVNIATHONIS ea de re verba magnificum quid sonant. *** *Taautus*, inquit, *omnium, qui lucem hanc aspexerunt, primus literas inuenit, ac scribendorum commentariorum auctor fuit.* Alii hanc inuentionis laudem ad solas Aegyptiorum literas, restringere videntur. Eos inter est PLVTARCHVS, cuius verba a KIRCHERO perperam accepta, ideo apponam, vt explicare possim. Sic autem illa concipiuntur. † Ἑρμῆς λέγεται θεῶν ἐν Αἰγύπτῳ γράμματα πρῶτος εὑρεῖν. διὸ καὶ τὸ τῶν γραμμάτων Αἰγύπτιοι πρῶτον Ἶβιν γράφουσι, οὐκ ὀρθῶς κατά γε τὴν ἐμὴν δόξαν ἀναύδῳ καὶ ἀφθόγγῳ προεδρίαν ἐν γράμμασιν ἀποδόντες. Quae latine hunc in modum reddenda sunt. *Mercurius primus Deorum, in Aegypto traditur inuenisse*

* In *Philebo* p. 157. Adde eiusdem *Phaedrum* p. 213.

** CICERO de Nat. Deor. Lib. III. c. 22. PLINIVS Lib. VII. c. 56. ARNOBIVS Lib. IV. p. 135. Sic et DIODORVS p. 14.

*** Apud EVSEBIVM *Praeparat. Euang.* Lib. I. c. IX. p. 31.

† *Sympofiac.* Lib. IX. Quaest. 3. p. 738.

ueniſſe literas. Itaque Ibin ſignum primae literae fecerunt Aegyptii: non recte quidem meo iudicio, literae mutae primum deferentes locum. Non nego, haec in verſione vulgata, obſcurum quid ſonare, quare non miror, * KIRCHERVM, qui illi inhaeſiſſe videtur, in percipiendo PLVTARCHI ſenſu aberraſſe. Aegyptii nempe, vt in fingendis etiam literis, memoriam Mercurii honorarent, primae literae ſignum voluerunt eſſe Ibidem, quae eſt ales Mercurio ſacra. Perhibebant autem Aegyptii, ** ibidem roſtrum ſuum ſub pectus, in pennas recondentem, figuram referre trianguli aut cordis. Id etiam *** in gemmis quibuſdam antiquis, diſtincte depictum, luculenter cerni poteſt. Eaque de cauſa, Aegyptii † cor deſignaturi, Ibidem pingere ſolebant. Sed quaenam eſt illa Aegyptiorum litera prima, Ibidis figuram referens? KIRCHERVS exiſtimabat, literam hanc eſſe A, quippe quae cordi inuerſo, aut triangulo abſimilis non eſſet. Verum non attendit ad PLVTARCHI verba modo allata, quae ſane in verſione vulgata latina auctoris ſui mentem non referunt. Id autem ſignificat PLVTARCHVS, Aegyptios inter literas, locum primum, haud recte, dediſſe *literae mutae.* Literam igitur illam, cuius ſignum erat Ibis, liquet fuiſſe mutam, quod literae A non conuenire, quiuis intelligit, quippe quae vocalis ſit. Difficultatem hanc ſoluet MARTIANVS CAPELLA, cuius idcirco verba e Lib. II. p. 42. adſcribam. *Erat in medio auis Aegyptia, quae Ibis memoratur, ab incolis. —— Ipſa vero Ibis praenotatum gerit nomen menſis cuiuſdam Memphitici.* Vt

* Vide eius *Prodromum Coptum*, p. 235.

** PLVTARCHVS Sympoſ. Lib. IV. Quaeſt. 5. p. 670. AELIANVS de Animal. Lib. X. c. 29.

*** Vide KIRCHERVM loc. cit. CHIFLETII Gemmas Abraxeas num. 16.

† HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. c. 36.

Vt vero haec diſtinctius intelligantur, tenendum eſt, quod iam monuimus, * *Ibidem auem* Mercurio ſingulariter dilectam et conſecratam fuiſſe, vnde poſtea Graeci finxerunt, ** *Mercurium* Aegyptiorum, ſiue *Thoth*, rabiem Typhonis euaſurum, Ibidis induiſſe figuram. Hinc iam diuinare licet, quiſnam ſit menſis ille Memphiticus, cuius nomen praenotatum gerit Ibis. Eſt nempe primus menſium anni Aegyptiorum, qui idem plane cum ipſorum Mercurio nomen gerit, nempe *Thoth*. Vide §. 2. Huius nomen praenotatum gerit Ibis, quia vbi roſtrum abscondit in pennis, quas ſub pectore habet, figuram repraeſentat cordis, aut trianguli, aut literae Θ, quae eſt prima litera nominis Θωὺθ, quo Aegyptii et Mercurium ſuum, et primum totius anni menſem deſignabant. Locum hunc MARTIANI CAPELLAE, quem nunc excuſſimus, egregie illuſtratum videmus in *Tabula Bembina*. In illius enim Segmento ſecundo, locum fere medium occupat, *** *imago ſedens, cui appoſitum eſt Ibidis caput*, eaque in Editione Amſtelodamenſi *Friſii*, litera X, inſignitur. PIGNORIVS in illius Tabulae expoſitione, arbitratur, imagine illa deſignari *Iſidem*; verum in eo fallitur. Subindicat enim Aegyptiorum *Thoth*, ſiue *Mercurium*, cui ales illa, vt diximus, perdilecta ſacrataque erat. Et cum hanc imaginem, ſubſequatur continuo ſymbolica alia, † quae *Sothin*, id

 eſt

* PLATO in *Phaedro* p. 212. fin. AELIANVS de Animal. Lib. X. c. 29. PLVTARCHVS Sympoſ. p. 738. HORAPOLLO Hierogl. Lib. I. c. 10. et 36.

** OVIDIVS Metamorph. Lib. V. v. 330. ANTONINVS LIBERALIS Fab. XXVIII. HYGINVS Poët. Aſtron. Lib. II. c. 28.

*** Ita PIGNORIVS in *expoſitione Menſae Iſiacae*, p. 40.

† Ea de re dixi Lib. I. cap. III. §. 14. Adde Lib. IV. cap. II. §. 21.

eſt principium anni, adeoque primum diem menſis *Thoth* innuit, ſatis iam perſpici poterit, figuram illam Mercurialem, capite Ibidis inſignem, *praenotare*, vt loquitur CAPELLA, vel praeſignificare *Thoth*, menſem Memphiticum, iam iam imminentem. Ex his igitur, quae paulo prolixius diſputauimus, conſequi manifeſtum eſt, literam, quae Ibidis figuram refert, quamque veteres Aegyptii, in literarum ordine, primum locum ſeruare volebant, eſſe, Θ, et literam hanc in antiquiſſimo Aegyptiorum Alphabeto, figura ſua, acceſſiſſe ad formam graeci Θ. Num vero hoc de primo *Thoth* intelligi poſſit, atque temporibus antiquitatis vltimae conueniat, ex ſequentibus diiudicari poterit.

Neque minus ſcientias propemodum omnes.

§. 7. Quomodocunque vero res iſta ſe habeat, Aegyptii huic ſuo *Thoth*, praeter inuentionem literarum, ſcientiarum quoque tantum non omnium liberaliter adſcribebant, vt igitur *Thoth*, non hominis; ſed doctrinae nomen fuiſſe, totumque ſcientiarum omnium vaſtum ambitum deſignaſſe videatur. Nam ſi veteribus credimus, * *communem loquelam articulatim diſtinxit, rebusque multis nomen primus indidit.* Ad haec ** *numeros* quoque rerumque menſuras excogitauit et *artem Arithmeticam* digeſſit. Factum hinc eſt, vt cum Aegyptii rerum harum inuentionem et ſcientiam Mercurio ſuo adſcriberent, eandem quoque *** ad Ibidem, volucrem ipſi conſecratam, transferrent. Aſſerebant porro de *Thoth* ſuo Aegyptii, quod **** *Geometriam* quoque, ſcientiam ſibi perneceſſariam, ac inſuper ſcientiam

* DIODORVS p. 14.
** PLATO in *Phaedro*, vbi ſupra. STOBAEVS Eclog. Phyſic. p. 2.
*** CLEMENS *Alexandr.* Stromat. L. V. p. 567.
**** PLATO in *Phaedro* loc. cit. DIODORVS p. 73.

tiam * *Aſtronomicam*, non minus atque vaniloquentiam *Aſtrologicam* adinueniſſet. Et extabant olim libri plurimi, ſuperſuntque hodie nonnulli, praeceptis Aſtrologicis referti, ab impoſtoribus contexti, qui tamen illis venerabile *Hermetis*, ſiue *Mercurii* nomen praefixerunt. Dicebant praeterea Aegyptii, huncce *Mercurium*, ſiue *Thoth*, ** *vocum* quoque *harmonias et naturas primum obſeruaſſe*, ac *** *lyram* ad haec excogitaſſe. Neque minus idem doctrinam de actionibus recte, iuſte, et pie inſtituendis, in Aegypto tradidit. Veteres certe teſtantur, eum **** *Aegyptiis leges tuliſſe.* Et nouimus ſane † leges de iuſtitia et iure, quibus Aegyptii vtebantur, ad ipſorum *Mercurium*, ceu verum auctorem relatas fuiſſe. Inter *libros* etiam *Mercuriales*, Sacerdotum cuſtodiae concreditos, quosque illi plane ediſcebant, erant †† *libri de Legibus*, quos AELIANVS videtur voluiſſe deſignare, ††† vbi commemorat τὰ τȣ̃ Ἑρμȣ̃ νόμιμα, quod vertere poſſis, *corpus iuris et legum Mercurii.* Verum eidem quoque omnem de Deo rebusque diuinis ſcientiam in acceptis ferebant. Credebatur ipſe †††† doctrinam de Deo in formam artis redegiſſe, inque certum ordinem methodice digeſſiſſe, ac praeterea * cultum Deorum, et rationem ſacrificiorum totam ordinaſſe, idque

 ſatis

* PLATO, vbi ſupra. DIODORVS p. 14. ARNOBIVS Lib. II. p. 92.
** DIODORVS p. 14.
*** DIODORVS loc. cit. PLVTARCHVS de Iſ. et Oſir. p. 373.
**** CICERO, vbi ſupra. LACTANTIVS Lib. I. c. 6.
† DIOGENES LAERTIVS in Prooem. hiſt. Philoſ. §. 11.
†† CLEMENS *Alexandrinus* Stromat. Lib. VI. p. 634.
††† Var. Hiſt. Lib. XIV. c. 34.
†††† PHILO BYBLIVS, apud EVSEBIVM Praep. Euang. Lib. I. c. X. p. 40.
* DIODORVS p. 14.

ſatis teſtantur * *libri Mercuriales*, quos Sacerdotes ſollicite cuſtodiebant, ſecundum quorum praeſcripta, ipſis incumbebat, omnia quae ad religionem, cultumque Deorum ſpectabant, curate peragere.

Quod porro illuſtratur.

§. 8. Ex his igitur, quae veteres de Aegyptiorum *Thoth*, ſiue *Mercurio* referunt, ſatis intelligi poteſt, omne quicquid doctrinae aut ſcientiae nomen mereri viſum eſt Aegyptiis, id huic Deo, ſcientiarum inuentori et conditori, attributum fuiſſe. TERTVLLIANVS igitur, omnis Antiquitatis egregie peritus, ** *Mercurium illum Trismegiſtum, magiſtrum omnium Phyſicorum* vocare non dubitauit. Quoniam vero doctrina de rerum natura, olim apud gentes plerasque, certe cultiores, et artium ſtudiis expolitas, *** fundamentum fuit omnis Theologiae, ſequitur, ipſi deberi, quicquid Theologi vetuſtiores de Deo rebusque diuinis, populis tradiderunt ac praeceperunt. Et vt omnia paucis complectar, **** *Sacerdotes* Aegyptii *aſſeuerabant, ſcientias, diſciplinas, ac artes omnes inueniſſe Mercurium*, ſiue *Thoth*. Has AELIANVS vocat † τȣ̃ Ἑρμȣ̃ τὰ νοήματα, *Mercurii ſcientias et placita.* Paulo vberius id explicat, auctor Anonymus *Librorum* XV. *Hermaicorum*, ſiue *Mercurialium*, Athenis olim editorum, apud quem Sacerdos aliquis introducitur, hunc in modum diſputans. †† *Vt igitur ad ſimiles progrediamur, numquid audis, noſtratem Herculem Aegyptium, vniuerſam terram in tractus et portiones diuiſiſſe, funiculo rura dimenſum eſſe, foſſas ad irrigationes duxiſſe,*

* CLEMENS *Alexandrinus* p. 633. 634.
** aduerſus Valentinianos, cap. XV.
*** Videri poſſunt *Prolegomena* noſtra, §. 45.
**** DIODORVS p. 41.
† *Var. Hiſt.* Lib. XII. cap. 4.
†† Apud CYRILLVM *Alexandr.* Lib. I. adu. Iulian. p. 30.

duxisse, leges posuisse, * *et regiones ab iis denominasse, constituisseque contractus ac conuentiones, nouissime vero de singulorum siderum exortu accurate disseruisse, ac herbarum etiam naturam ac indolem indagasse: nec non numeros ac computationes excogitasse, ac Geometriam denique et Astronomiam, vti et Astrologiam, Musicam ad haec, totamque Grammaticam a se inuentam tradidisse.* Quid de homine dicendum putabimus, qui primus omnium harum rerum ideam concipere, qui eas polire, digerere, perficere, et in artis formam redigere potuit? Mirum non est, si talis homo vnquam fuit, eum a superstitiosis creaturarum cultoribus ipsi Deorum suorum choro additum, aut certe viris diuinis, omniumque Seculorum admiratione ac veneratione dignis, annumeratum fuisse. Haec ceteroquin Aegyptiorum de Mercurio suo, scientiarum omnium inuentore, persuasio, transiit quoque in eorum genethliacam, ex cuius praeceptis haec tradit IVLIVS FIRMICVS, *Mathes.* Lib. III. c. 8. *Mercurius in parte horoscopi partiliter constitutus, in his quibus gaudet signis, in diurna genitura, faciet Philosophos, grammaticae artis magistros; geometras, coelestia saepe tractantes, — aut sacrarum literarum peritos facit.*

Eam ob rationem viri egregii censuerunt, Thoth non esse nomen viri, sed mere fabulosum, aut mysticum.

§. 9. Cum igitur in propatulo sit, hinc quidem, de patria, aetate, ac dignitate nostri *Thoth*, omnia incertitudine laborare mira, illinc vero, huic ipsi attribui, quae ab vno homine proficisci omnino non potuerunt, quippe quae complures, sociata opera, aut in curriculo eodem, sibi inuicem succedentes, praestare vix possint, non est quod valde mirer, viros ingenii perspicacis, variaque doctrina ornatos, ancipites in hoc argumento haesitasse, et in sententias admodum diuersas distractos fuisse. Olim qui-

* Excidit hic aliquid e Textu, quod sic fere possis supplere, *vrbes condidisse.*

quidam in eam incidere cogitationem, Aegyptium *Thoth*, * ſolo tantum hoc nomine peregrino, non autem re ipſa, ab *Henocho* Patriarcha diſtinctum eſſe. Alii ex veteribus, in *Hermete*, ſeu *Thoth* Aegyptio, ** *Moſen* legislatorem Hebraeorum latere, eorumque ſententiae veritatis ſpeciem pro virili conciliare annisus eſt vir illuſtris; ſed in his rebus nimis ingenioſus, HVETIVS, cuius conatus neminem latent. Alia nunc tacitus praetereo. Sed eorum ſententiam omittere non poſſum, *** quibus *nomen* Aegyptii *Thoth*, vel *Hermetis Trismegiſti*, *totum fabuloſum*, *ſeu potius myſticum eſſe videtur, quo non homo aliquis, qui vere in his terris aliquando vixerit, familiarisque genii adminiculo, ita eminuerit, veluti de Hermete ex quorundam opinione refert Ammianus Marcellinus Lib.* XXI. *cap.* 14. *ſed Deus ipſe, ſiue diuinae ſapientiae vis ſignificetur, —— cuius nomine ſapientiſſimos quoſque Aegyptiorum, quaeuis ſcripta ac reperta ſua commendaſſe, Iamblichus autor eſt, in quam ſententiam auctor Aſclepii dialogi, qui ſub Hermetis ſecundi ambulat nomine, auum ſuum laudat, tanquam Deum aliquem, Mercurium maiorem, patrem conſilii, omniumque κατηχητήν.* Sententia haec ſemper mihi perplacuit, parumque a vero abeſſe viſa eſt. Et mihi, ea de re cogitanti, cogitationes his perſimiles in mentem venerunt, quas nunc dilucidius exponam.

Re ipſa Thoth Numen erat ſymbolicum, cui adſcribebatur,

§. 10. Si nempe rem hanc ab omni parte verſemus, ac diligenter excutiamus, facile apparebit, *Thoth* Numen aliquod fuiſſe ſymbolicum, cuius nomini adſcribebatur, quicquid in literis et diſciplinis eſſet

* ABVLPHARAIVS hiſt. Dynaſt. p. 6. 7.

** ARTAPANVS apud EVSEBIVM Praep. Eu. L. IX. c. 27. EVSTATHIVS in Hexaëm p. 82.

*** CLVVERIVS et CONRINGIVS, in FABRICII Biblioth. Graec. Vol. I. p. 47.

esset inuentum, etsi re ipsa ex ingenio et calamo Sacerdotum ac Philosophorum in Aegypto, esset profectum. Et id quidem conceptis verbis testatur IAMBLICHVS, in ipso initio librorum *de Mysteriis Aegyptiorum*, cuius locum proinde adscribo, id fere sonantem. *Deus eloquentiae praeses Mercurius, olim recte existimatus est, Sacerdotibus omnibus esse communis; quique verae de Diis scientiae praeest, vnus est idemque in vniuersis. Quare et nostri maiores, suae sapientiae inuenta, illi dedicabant, propria sua commentaria omnia Mercurii nomine inscribentes.* Haec autem loquitur Sacerdos Aegyptius, nomine *Abammon* (quasi dicas Sacerdotem Dei Ammonis,) sub cuius nomine IAMBLICHVS librum suum conscripsit. Ex eo igitur liquet, re ipsa non fuisse aliquem *Thoth*, tot voluminum auctorem, qui literarum vsum inuexerit, quique scientias plurimas, inuenerit, expoliuerit, perfecerit; verum Sacerdotes et Philosophos, Numini cuidam *Thoth* in acceptis tulisse, quicquid aut ipsi inuenissent, aut ordinassent, ac praecepissent, aut denique literis mandassent. Hinc iam stupendus ille et vere incredibilis librorum Hermeticorum numerus. THOMAS GALEVS vir doctissimus, ad locum IAMBLICHI modo citatum, egregia plurima obseruat, eo spectantia, illisque tandem haec subiungit, quae praetermittere nolim. „Galenus Lib. I. contra Iulianum cap. I. no„tat, in Aegypto, quicquid in artibus fuerat in„uentum, probari oportuisse a communi consessu „eruditorum; tum demum sine auctoris nomine in„scribebatur columnis, et in adytis sacris reponeba„tur. Hinc tantus librorum Mercurio inscriptorum „numerus. —— Imitati sunt hoc Pythagoraei. „Omnia sua inuenta Pythagorae nomine insignie„bant, sua subtrahentes. —— De Pythagoraeis „audi Proclum in Timaeum. Τὴν κοινωνίαν ἠσπά-

quicquid egregii Sacerdotes ac Philosophi inuenissent, et commentati essent.

 „ζοντο

„ζοντο τὴν ἐν ταῖς εὑρέσεσι τῶν δογμάτων, καὶ „τὰ ἑνὸς συγγράμματα, κοινὰ πάντων ἦν.„ Haec ille. Quae quantopere faueant iis, quae nunc edisserturus sum, lectoris iudicio relinquo.

Erat ergo Numen Sacerdotale, quod Sacerdotibus, eorumque Collegiis, inuentis, ac scientiis praesideret.

§. 11. Ex omnibus obseruatis sponte consequitur, *Thoth* proprie fuisse Numen Sacerdotale, quod Sacerdotibus, eorumque Collegiis, omnibus itidem eorum inuentis, ac scientiis cunctis praeesse crederetur, cuique omnia ad vtilitatem Reipublicae, Religionis atque Scientiarum, solerter excogitata, Scripta denique omnia eximia, et laude aliqua digna, tanquam auctori vni et vero, in acceptis ferrentur. Hic autem duo nonnihil vberius disquirenda, et distinctius explicanda esse censeo, primo quidem, quodnam proprie Numen illud fuerit, quod sibi praeesse Sacerdotes dictitabant, et ad quod scientias omnes, omnesque suos commentarios, tanquam ad legitimum auctorem retulerint. Deinde examinandum sumam, quanam de causa Numen illud *Thoth* appellari placuerit. Haec enim accurate euoluta et explicata, toti huic argumento lucem non spernendam inferent.

Numen illud erat proprie Phthas, siue Vulcanus, a quo in excogitandis et amplificandis scientiis, videri volebant, impulsi, directi, et inspirati esse.

§. 12. Numen illud, quod Sacerdotum Collegiis, ac scientiis omnibus praeerat, et a quo scientiae omnes et proficisci et perfici credebantur, erat ipse *Phthas*, *Vulcanus* Aegyptiorum, Spiritus infinitus, rerum omnium creator et conseruator, ipsorumque Deorum pater ac princeps, de quo Lib. I. cap. II. copiose disseruimus. *Tradebant* namque * *Aegyptii, Vulcanum Nili filium fuisse, qui Philosophiae aperuerit principia, cuius antistites Sacerdotes ac Prophetae appellantur.* Vides *Vulcano* Aegyptio idem plane tribui, quod *Mercurio* communiter adscribi consueuisse, tot veterum testimoniis euicimus. *Vul-*

* Apud DIOGENEM LAERTIVM, in principio hist. Philos.

Vulcanus iuxta Aegyptios Philoſophiae verus erat auctor. Eas credebatur inueniſſe, iisque praeeſſe ſcientiis, quas Sacerdotes profitebantur. Ea de cauſa videmus *Vulcanum* illum nobis etiam repraeſentari, * vt *Legislatorem Aegyptiorum*, quod tamen *Mercurio* proprium fuiſſe, teſtantur veteres omnes, allati §. 7. Hunc nempe *Vulcanum*, vel *Phthan*, ** Spiritum infinite perfectum, et omnia in hoc vniuerſo permeantem atque viuificantem, Praeſidem ſibi elegerant Sacerdotes, et huic, quicquid in ſcientiis egregii praeſtabant, tanquam auctori attribuebant, vt viderentur in omnibus, quae in commodum religionis et reipublicae meditarentur aut molirentur, iis praeſertim, quae ad perpetuam rei memoriam literis conſignabant, ab ipſo Numine Principe impulſi, directi, ac inſpirati eſſe. Nihil dico, quod non cum doctrina, perſuaſione, et praxi vetuſtorum in Aegypto Sacerdotum, plane conueniat. Credebant enim illi, aut certe alios credere volebant, ſibi Sacra Diis ſuis rite et pie facientibus, ſatis arctum cum ſupremo Numine intercedere commercium, quod vocabant *viſionem Dei*, In *Apophthegmatibus Patrum* ea de re haec leguntur. *** *Sacerdos gentilium*, in Aegypto, *deſcendens aliquando in Scetin, venit ad cellam meam, ibique pernoctauit. Videns autem Monachorum viuendi rationem, ait mihi: Ita agentes, nihilne CONSPICITIS A DEO VESTRO? Dico, nihil. Excipit Sacerdos: Certe nobis ſacrificantibus Deo noſtro, NIHIL ILLE A NOBIS ABSCONDIT; SED SVA MYSTERIA REVELAT.* Hoc ſubinnuit CHAEREMON, Sacerdos Aegyptius, quando teſta-

* EVSEBIVS in Chronico graeco Scaligeri p. 7.
** Vide ſupra Lib. I. cap. IV. §. 7.
*** In COTELERII *Monumentis Eccleſ. Graecae*, To. I. p. 582.

testatur, * Sacerdotes suae gentis, omnibus aliis rebus et negotiis penitus renuntiare, seque totos tradere *τῇ τῶν θείων θεωρίᾳ, καὶ θεάσει, rerum diuinarum cognitioni, Deorumque visioni.* Et mox addit, ipsos *ἀεὶ συνεῖναι τῇ θείᾳ γνώσει καὶ ἐπιπνοίᾳ, semper deorum cognitioni et afflatui vacare.* Eos etiam in mente habuit IVLIVS FIRMICVS, vbi Lib. III. *Mathes.* cap. 8. scribit: *Mercurius in parte horoscopi partiliter constitutus, —— faciet Philosophos, —— aut qui ad hoc apti sint, vt deorum possint praesentiam intueri, aut sacrarum literarum peritos facit.* Nec omittere hic possum ista MICHAELIS PSELLI. ** *Aegyptii, vt ferunt, vel farro, sic enim vocant, oculos oblinentes, vel thuris liquore, vel bdellio: Assyrii vero, tesseris quibusdam, infandisque nominibus, mysticisque literis, in Sacerdotalibus bracteis, se ipsos sanctificantes, substratum illud incorporeis copiis lumen perspexerunt.* A pluribus in hoc argumento congerendis prudens abstineo. Satis ex iis, quae in medium attulimus, intelligere datur, Sacerdotes Aegyptiorum, post rite et legitime instituta quaedam sacrificia, persuasum habuisse, se videre Deum, afflatumque eius excipere, vel sibi ab eo reuelari mysteria. Hinc tanto fidentius huic diuino reuelationis afflatui, adeoque Deo ipsi, cogitationes suas, de rebus diuinis, adscribere potuerunt. Credidissem equidem, talem persuasionem, antiquioribus Aegyptiorum Sacerdotibus incognitam, tum demum homines inuasisse in Aegypto, postquam Philosophia et Theologia Graecorum, Pythagoraeo-Platonica recentior, et cum hac, doctrina quoque illorum Philosophorum Theurgica, in regione illa obti-

* Apud PORPHYRIVM, Lib. IV. *de Abstin.* §. 6. vel p. 361. Edit. Lugdun.

** In GREGORII *Nazianzeni* Orat. XLII. Operum To. II, col. 1132.

obtinuit, nisi istius rei vestigia, in historia Aegyptiorum antiquiori deprehendissem satis luculenta. Refero huc, quod a MANETHONE memoriae mandatum legimus, * *Amenophin cupiuisse Deorum visione frui, quod etiam contigisset Horo, vni eorum, qui ante se imperium tenuerint.* Sic in fabulis Sacerdotalibus perhibebatur etiam, ** *Herculem aliquando videndi Iouis ingenti desiderio incensum fuisse.* Equidem dubitari non potest, quin hae fabulae, ex doctrina Sacerdotum physiologica explicari debeant; verum supponunt tamen et hancce eorundem persuasionem, Deos piis cultoribus, se conspiciendos praebere, et quicquid scitu necessarium, aut vtile est, ipsis petentibus reuelare. Verosimilius itaque longe est, persuasionem hancce, ab Aegyptiis, aliisque Orientalibus, ad Philosophos Graecos peruenisse, qui postea *de visione Dei*, multa discipulis suis tradidere. Ex iis quae hic disseruimus, liquere etiam potest, cur, quod in superioribus iam monuimus, cultus Numinis huius popularis, procedente tempore paulatim neglectus et fere obliteratus, solis Sacerdotibus derelictus fuerit.

Quicquid antiquitus a Philosophis egregie inuentum aut compositum erat, solebat inscribi columnis.

§. 13. Videndum nunc, quamobrem Sacerdotibus placuerit, *Vulcani* Numen, quatenus scientiis omnibus praeesset, *Thoth* appellare, quidque nomen hocce significet. Qua de re, etsi sperare vix audeam, lectoris assensum me impetraturum esse, sententiam meam tamen libere et candide exponere pergam. Hic iam primo obseruari velim, temporibus vetustissimis, quicquid memoriae mandandum, literisque consignandum erat, id omne in ςήλαις, siue *columnis*, id est lapidibus et marmoribus, fuisse insculptum. De *Stelis* multa reperiuntur apud veteres; sed non intelliguntur columnae proprie sic dictae;

* Apud IOSEPHVM Lib. I. *adu. Appion.* T. II. p. 460.
** HERODOTVS Lib. II. cap. 42.

dictae; verum lapides, vt plurimum quadrati, arte politi et leuigati, quibus inscribi aliquid poterat. Ita vocem hanc explicat *Scholiastes Sophoclis* vetus ad *Electram* v. 722. vel p. 56. Edit. Cantabrig. Στῆλαι, κυβοειδεῖς λίθοι, ἐπιγράμματα τινῶν ἔχοντες. *Stelae dicuntur lapides formae quadratae, in quibus res memoratu dignae inscribuntur.* Si apud nos IOSEPHI auctoritas valet, vsus huiusmodi columnarum, ipso diluuio antiquior extitit. * *Sethus* enim *Patriarcha, ne sapientia et inuenta Astronomica ex hominum memoria elaberentur, et antequam venirent in notitiam, interciderent (cum rerum omnium interitum fore, alterum quidem ignis vi, alterum vero per violentiam et multitudinem aquarum, praedixisset Adamus) columnis duabus extructis, vna quidam ex latere, altera vero ex lapidibus, inuenta sua vtrique inscripserunt. Vt si inueniret lateritiam euersam iri per imbrium vim, lapidea superstes, ostenderet hominibus Astronomica inscripta, simulque indicaret, et lateritiam ab illis positam fuisse. Manet autem hodieque in Terra Siriad,* κατὰ γῆν τὴν Σιριάδα. Similia fere quidam etiam de *Chamo*, Noachi filio, literis prodiderunt. ** *Quantum* enim *antiquae traditiones ferunt, Cham filius Noae, qui superstitionibus, et sacrilegis ac profanis fuerat artibus institutus, sciens, nullum se posse super his memorialem librum in arcam inferre, in quam erat ingressurus, scelestas artes ac profana commenta durissimis insculpsit lapidibus. Quae peracto diluuio, eadem, qua caelauerat, curiositate perquirens, sacrilegiorum ac perpetuae nequitiae seminarium transmisit in posteros.* Et SANCHVNIATHON confictus

* IOSEPHVS Antiquit. Iudaic. Lib. I. cap. II. §. 3.

** IOHANNES CASSIANVS, *Collat.* VIII. cap. 21.

ctus historiae Phoenicicae Scriptor, iactauit, * se omnia hausisse ex Templorum monumentis (id est Stelis) ex *Taauto*, (qui ab Aegyptiorum *Thoth* non differre putandus est,) et ex secretis libris Ammoneorum. *Taautum* vero illum, non diu post diluuium floruisse, Scriptor adulterinus supponit.

Inprimis vero id fiebat in Aegypto.

§. 14. Verum illa consuetudo, res memoria Posteritatis dignas, lapidibus inscribendi, apud Aegyptios inprimis, ab vltima antiquitate recepta, illisque propria quodammodo fuit et peculiaris. Si MANETHONI, Sacerdoti Aegyptio, et celeberrimo Sacrorum Scribae, fidem adhibemus, ante diluuium, et illico etiam post diluuium, mos hic in regione illa obtinuit. Profitetur enim ille, in libro *Sotheos*, ad Ptolemaeum Philadelphum, se ea, quae tradat, desumsisse ** *ex Stelis vel columnis, positis in terra Seriadica, quibus quondam Thoth, primus Mercurius, dialecto Sacra, et characteribus Sacerdotalibus vsus, ea inscripserat, quae deinde post diluuium, Agathodaemon, filius secundi Mercurii, paterque Tati, ex dialecto Sacra, literis hieroglyphicis descripta, in Graecorum linguam transtulit.* Locus hic, fateor, mihi semper perdifficilis visus est. Sed ad eum in sequentibus redeundum nobis erit. Id tamen hinc abunde perspicitur, Aegyptios persuasum habuisse, Stelas ipsorum, ipsum diluuii tempus attingere. Tangit rem eandem AMMIANVS MARCELLINVS, Lib. XXII. p. 250. *Sunt et Syringes subterranei quidam et flexuosi secessus, quos, vt fertur, periti rituum vetustorum, aduentare diluuium praescii, metuentesque, ne ceremoniarum oblite-*

rare-

* Apud EVSEBIVM Praep. Euang. Lib. I. cap. IX. p. 31. 32.

** Apud SYNCELLVM in *Chronographia* p. 40. Vide et infra §. 18.

raretur memoria, penitus operoſis digeſtos fodinis, per loca diuerſa ſtruxerunt: et exciſis parietibus, volucrum ferarumque genera multa ſculpſerunt, quas hieroglyphicas literas appellarunt, Latinis ignorabiles. In his igitur *parietibus*, vel *Stelis*, omnia ſua ſcientiarum inuenta inſcripſerunt. De *Scientiis Aſtronomicis*, vt alios taceam, teſtatur ACHILLES TATIVS, laudatiſſimus ARATI interpres, * *Aegyptios primos omnium, tam coelum quam terram eſſe dimenſos, eiusque rei ſcientiam, columnis inciſam, ad poſteros propagaſſe.* Et apud MARTIANVM CAPELLAM, Aſtronomia ita loquens introducitur. ** *Per immenſa ſpatia Seculorum ne profana loquacitate vulgarer, Aegyptiorum clauſa adytis occulebar. Quippe quadringenta fere annorum millia, illic reuerenti obſeruatione delitui.* Et additur coepiſſe hoc ante diluuium. De *Grammatica* ſimilia fere idem obſeruat Lib. III. init. De ipſa quoque Dialectica haec habet Lib. IV. p. 95. *Haec ſe educatam dicebat Aegyptiorum rupe, atque in Parmenidis exinde Gymnaſium, atque Atticam demeaſſe.* Verba haec; ſed peſſime et lecta et intellecta, in animo habuit IOHANNES SARISBERIENSIS, vbi haec ſcripſit *Metalog.* Lib. I. c. II. *Licet Parmenides Aegyptius, in rupe vitam egerit, vt rationes Logices inueniret.* De *Theologia* denique veterum Aegyptiorum, et hunc auctoris eiuſdem locum non poſſum non adſcribere ex Libro II. p. 35. *Erantque* libri *quidam ſacra nigredine colorati, quorum literae animantium credebantur effigies. Quas librorum notas Athanaſia conſpiciens, quibuſdam eminentibus ſaxis iuſſit aſcribi, atque intra ſpecum per Aegyptiorum adyta collocari. Eademque ſaxa STELAS appellans, deorum Stemmata praecepit continere.* Inſerui-

* In PETAVII *Vranologio* p. 121.

** In *Satyrico* Lib. VIII. p. 274.

ſeruiebant Stelae eaedem conſeruandae memoriae rerum in Aegypto geſtarum, vtpote * *quibus inſcriberetur, quicquid ſingulare et admiratione dignum ab hominibus aut actum, aut inuentum eſſet.* Hae igitur Stelae, erant veterum Sacerdotum in Aegypto libri, quibus inuenta ſua, obſeruationes, et omnia, poſteritatis memoria digna, inſcribebant et concredebant. Et eas ſane Pſeudo-SYNESIVS, quiſquis eſt, in Epiſtola ad Dioſcorum, vocat ** *πετρώας βίβλους, libros lapideos.*

Columnas has Aegyptiorum Sacerdotes referebant ad ſuum Thoth.

§. 15. Secundo autem loco obſeruaſſe iuuabit, Stelas illas, quae doctrinam Aegyptiorum quondam omnem, ſacram et profanam, complectebantur, a *Thoth*, vel *Mercurio*, nomen accepiſſe. Dicebantur *Stelae Mercurii.* Teſtatur IAMBLICHVS de Myſter. Lib. I. cap. II. Sacerdotes in Aegypto, omnia *determinare iuxta antiquas MERCVRII COLVMNAS, (τὰς Ἑρμοῦ στήλας) quas Plato, et Pythagoras ante eum, lectitantes, Philoſophiam inde conſtituerunt.* Tangit rem eandem THEOPHILVS ANTIOCHENVS, Lib. III. *ad Autolycum*, §. 2. in haec verba: Τί ὠφέλησεν Πυθαγόραν τὰ ἄδυτα, καὶ Ἡρακλέους στῆλαι, vbi pro Ἡρακλέους ſcribendum eſſe Ἑρμοῦ, recte vereque monuit *** vir doctus. Verte igitur: *Quid Pythagorae profuit, Adyta* Aegyptiorum, *et COLVMNAS MERCVRII conſuluiſſe?* MANETHO id ſic expreſſit, † *Mercurium*

* PROCLVS in Timaeum Platonis Lib. I. p. 31. Vide et p. 26.

** Verba haec ex Epiſtola indicata citat KIRCHERVS in Prodromo Copto, p. 173. Epiſtola illa inſerta eſt FABRICII Biblioth. Graec. Vol. VIII. p. 233. etc. Sed verba laudata illic reperire non potui.

*** THO. GALEVS in notis ad *Iamblichum* p. 185.

† *Apoteleſm.* Lib. V. v. 2. 3.

rium inueniſſe columnas, ſiue Stelas, *arcanas, inque iis ſculpi et inſcribi iuſſiſſe Aſtrorum decreta.* Et ex eodem didicimus, §. 14, *Thoth*, ſiue *Mercurium*, in *Stelis* vel *columnis*, poſitis in terra Seriadica, ſcripſiſſe hiſtoriam rerum geſtarum, et ſcientiarum praecepta. Hoc in memoriam mihi reuocat traditionem peruetuſtam, cuius IOSEPHVS, Scriptor hiſtoriae Iudaicae meminit, (§. 13.) *Sethum* Patriarcham, in columnis deſcripſiſſe inuenta Aſtronomica, ne illorum notitia periret, ſiue mundus igne, ſiue diluuio deſtruendus eſſet. Columnae iſtae *Sethianae*, a *Stelis Mercurialibus* in Aegypto differre, mihi quidem non videntur. Nam et hae dicuntur, metu diluuii, antequam adeſſet, conſcriptae fuiſſe. §. 14. Docet praeterea IOSEPHVS, *columnas Sethi*, ſua etiamnum aetate ſuperfuiſſe, in *terra Siriad.* MANETHONEM vero affirmaſſe intelleximus, §. 14, *Mercurium*, ſiue *Thoth* Aegyptium, *Stelas* opera ſua conſcriptas, poſuiſſe in *terra Seriadica*, Aegypti videlicet. Vbi non poſſum non aſſentiri * viris doctis, qui pro eo, quod in graeco legitur, *ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ*, antiquitus ſcriptum fuiſſe cenſent, *ἐν τῇ Συριγγικῇ γῇ*, *in terra Syringica*, vel *Syringum.* Notae ſunt Aegyptiorum Syringes, quas ex AMMIANO deſcripſi, §. 14, ad cuius locum, illic adductum, conſuli poſſunt notae virorum eruditorum. Docuit nos autem AMMIANVS, in *Syringibus* illis, *Stelas Mercuriales* erectas primitus et conſcriptas fuiſſe. Neque omittendum puto, quod ** a veterum nonnullis proditum deprehendo, *Sethum* literas, Sapientiam, ſigna itidem

* VALESIVS ad Ammianum Lib. XXII. p. 240. Edit. Pariſ. CVDWORTH in the true intellectual Syſteme p. 322.

** Vide FABRICII *Codicem Apocryphum* Vet. Teſt. Vol. I. p. 151. 152.

itidem coeleſtia, annorum conuerſiones, menſesque et ſeptimanas inueniſſe, ac Stellis etiam ac Planetis nomina indidiſſe. Quo videtur ſignificari, ſcientias haſce, columnis Sethi, tantopere celebratis, inſculptas fuiſſe. Et quem eruditorum fugere poteſt, haec ipſa eſſe, aut perhiberi Aegyptiorum inuenta, in *Stelis Mercurialibus* ſollicite et accurate deſcriptas? Denique et id monendum, quod * alio loco prolixius perſecutus ſum, in Scriptis veterum, de Aegyptiis loquentium, nomina haec, *Seth*, *Soth*, et *Thoth*, ſaepe idem valere, ac vnam eandemque rem deſignare. *Columnae* igitur *Seth*, et *Stelae Thoth*, ſiue *Mercurii*, poſſunt, ſi cetera concurrant, ſeque mutuo iuuent, eoſdem lapides, literis inſcriptos, ſignificare. Et vero diſſimile non eſt, Iudaeos Alexandrinos, cum audirent, ab Aegyptiis iactari *columnas Thoth*, vel, vt quidam pronuntiaſſe videntur, *Seth*, ex eo anſam arripuiſſe, fabulam de *columnis Sethi* Patriarchae confingendi.

Ex dictis ſequi videtur, nomine Thoth, primo et proprie, deſignatas fuiſſe columnas, quibus ſcientiae omnes inſcribebantur, idque ex lingua Aegyptiaca confirmatur.

§. 16. Quae omnia, vbi meditate expendo, cogitationibusque voluo ac reuoluo, aliter cenſere non poſſum, quam *Stelas Mercurii*, ab ipſo *Mercurio*, ſiue *Thoth*, diuerſas non fuiſſe. Etenim literarum ac ſcientiarum omnium, in Aegypto cultarum, initia et incrementa, quae tribuebantur *Mercurio*, ceu auctori, a quo eſſent profecta, complectebantur *Stelae Syringicae*, ex quibus diſcebantur, hauriebantur, et ad alios propagabantur. Quicquid ſciebant Sacerdotum filii, id ex *Stelis*, tanquam communi omnium magiſtro, didicerant, et quicquid ipſi inuenerant, id *Stelis* inſcribi curabant, vt ex iis, tanquam ſuo magiſtro, reliqui poſthaec diſcere poſſent. Quando igitur MANETHO dixit, *Sacerdotes Aegypti, ſapientiae ſuae inuenta dedicaſſe Mer-*

* Lib. III. cap. II. §. 11. 12.

Mercurio, nihil aliud subinnuere voluit, quam quod GALENVS sic extulit, *Sacerdotes, quicquid ab ipsis inuentum, et a communi consessu probatum esset, sine auctoris nomine columnis inscripsisse.* Vide §. 10. Et tum dicebatur, *inuentum*, vel *placitum Thoth.* Eodem fere modo, Aegyptii significaturi, Sesostrin, regem suum potentissimum, Sacris rite initiatum, ad cognitionem scientiarum, quae Stelis erant insculptae, admissum fuisse, perhibebant, * Σέσωστριν παρ᾽ Ἑρμοῦ τὰ νοήματα ἐκμουσωθῆναι, *Sesostrin a Mercurio in scientiis sacris institutum fuisse.* Id vero, quod dixi, ex lingua Aegyptiorum vetusta, non leuiter confirmatur. Nam στήλη, *columna*, Aegyptiis dicitur ⲐⲞⲨⲞϮ, *Thuothi*, vel *Thyothi*, *Genes.* XIX. 26. Sicuti vero et ⲐⲰⲞⲨⲦ, *Thouth*, et ⲐⲰⲞⲨϮ, *Thouti*, eadem lingua *congregare* et *congregatio* dicitur, ita mihi quidem dubium non est, quin ⲐⲞⲨⲞⲦ, *Thu-oth*, non secus *columnam* significauerit, atque ϪⲞⲨⲞϮ, *Thuoti.*

Columnas has religioso cultu prosecuti sunt, illisque praefecerunt Vulcanum suum, vel Phthan, quem ex eo cognominarunt Thoth.

§. 17. Verum quomodo tandem factum est, vt columna in diuinitatis fastigium eueheretur? Id ita euenisse, mihi quidem probabile fit. Nomine *Thoyth*, vel contractius *Thoth*, primo quidem designabatur *Stela*, siue *columna*, cui omnia sapientiae et scientiarum inuenta inscribebantur, et quae illa conseruabat. Deinde vero, venerabiles has et sacro-sanctas *Stelas*, omnem Aegyptiorum sapientiam complexas, per σωματοποιΐαν, genti illi valde familiarem, (cuius exemplum, huic de quo agimus, persimile habuimus Lib. III. cap. III. §. 12. 13.) diuinitate donarunt. Aut *Stelis* suis Sacerdotes praefecerunt Numen aliquod, idque a *Phtha*,

* AELIANVS Var. hist. Lib. XII. cap. 4.

Phtha, vel *Vulcano*, Deo Aegyptiorum Principe, non potuit esse diuersum. Vide supra §. 12. Hunc autem *Phthan*, quatenus Scientiarum, et Stelarum, quae illas complectebantur, sigillatim Praeses esset ac Patronus, dixere ΘΟΥΟϯ, id est *Numen Stelarum*, vel *columnarum*, idque eius aliquod cognomen haberi potest. Videntur autem Sacerdotes, postquam *Stelas* suas, omnium scientiarum inuenta complexas, honoribus diuinis donarunt, voce ϴΟΥΟϯ, ad designandam *columnam*, in communi sermonis vsu magis abstinuisse, rariusque vsi esse. Aliam certe vocem inuenio, qua rem eandem sermo Aegyptius designat, videlicet ⲬⲎⲢⲒ-ⲛ̀-ϲϧⲁⲓ, *Seri-en-schai*. *Exodi* XXIII. 24. Et sane ex hac postrema voce, Graeci videntur formasse *Syringas*, in quibus *Stelae* antiquitus collocabantur, et terram *Syringicam*, de qua §. 15.

§. 18. Tacere hic non possum, a veteribus tres commemorari, *Hermetis*, vel *Mercurii* nomine insignes, quorum ingentia fuerint in literas, scientiasque Aegyptiorum merita. PLATO, qui de vno tantum *Theuth* loquitur, in *Philebo*, et *Phaedro*, dialogis, non videtur cognitum habuisse, nisi vnum et solum; alioquin illum de quo loquitur, ab aliis cognominibus discreturus fuisse videtur. MANETHO vero, in loco, quem descripsimus §. 14, *primum Mercurium*, quem et *Thoth* vocat, quemque ante diluuium vixisse significat, distinguit a *secundo Mercurio*, quem ait filium fuisse *Agathodaemonis*, vti illius filius *Tat* fuerit. Hic enim duos *Mercurii* nomine insigniri videmus, quibus tertium possis addere, *Tat*. Nam nomina ista, *Theuth*, *Thoth*, *Thoyth*, et *Tat*, eodem redeunt, idemque significant, *Mercurii* nempe Aegyptii Numen. Et horum

Veteres tres aut saltem duos memorant Aegyptiorum Mercurios, alterum literarum inuentorem, alterum restauratorem.

rum quidem trium, Scripta *Hermetis*, vel Mercurii, *Trismegisti* nomen prae se ferentia, quae supersunt, frequentem iniiciunt mentionem. In *Dialogo Asclepio*, Hermeti illi adscripto, et inter APVLEII Opera edi solito, p. 77. Hermes Trismegistus memorat *Tatium amantissimum et carissimum filium.* Idem p. 99. ait: *Hermes, cui auitum mihi nomen est.* In his igitur videmus recenseri duos *Hermetes*, et vnum *Tat*. Verum cum inter hos, duo tantum *Hermetis* nomen gesserint, eorumque alter *Mercurius primus* vocetur, alter *secundus*, ab his vero *Tat* distinguatur, * *duo* communius numerantur Aegyptiorum *Hermetes*, vel *Mercurii*, alter quidem literarum inuentor, alter earundem restaurator: alter qui inuenta Sapientiae literis hieroglyphicis, in lapidibus consignauit; alter qui literarum hieroglyphicarum sensum interpretatus est, et quae sub ignorabilibus illis characteribus latitabant, literis nouis, Sacerdotalibus nempe describi curauit. Primum ex his MARSHAMVS censet esse *Athothen*, qui in laterculo regum Thebaeorum, locum tenet secundum, et de quo sententiam meam paucis aperui §. 4. Secundum vero hariolatur esse eum, qui in laterculo dicitur *Siphoas*, estque in ordine regum Thebaeorum trigesimus quintus. MARSHAMI obseruationem plerique calculo suo probant. Verumtamen ratio, quam is ad probandam sententiam suam attulit, solidi profecto nihil habet. Verba ERATOSTHENIS, ex quibus id conficere vult, ita se habent: *Θηβαίων λε. ἐβασίλευσε Σιφώας, ὁ καὶ Ἑρμῆς, υἱὸς Ἡφαίστου.* *Thebaeorum rex 35, Siphoas, qui et Hermes audit, Vulcani filius.* Ex eo enim, quod rex ille *Siphoas*, dictus quoque fuit *Hermes*, concludit, hunc esse celebrem in historia *Mercu-*

rium

* MARSHAMVS Canone Chronico ad Sec. X. p. 240. CVDWORTH in *the true intellectual Systeme* p. 322. et alii.

rium secundum. Verum, vt, quod res est, dicam, Ἑρμῆς mihi hoc loco, nomen potius videtur Aegyptiacum, quam graecum. Nam ERATOSTHENES vbique ponit regum suorum nomina genuina Aegyptiaca, deinde illis interpretationem graecam subiungit. Equidem nonnunquam sola nomina Aegyptiaca refert, nulla addita interpretatione graeca; nuspiam vero in toto Catalogo, nudam solamque interpretationem graecam nominis Aegyptiaci, qualis tamen esset Ἑρμῆς, si nomen illud designaret Aegyptium *Thoth*, siue *Mercurium.* Itaque nomen isthoc videtur esse potius Aegyptiacum, simile illi, quod in eodem laterculo occurrit num. XXXIII, *Sistos, Chermes,* quod etiam recte sine vitio efferri posset *Hermes.* In historia veteri Aegyptia, saepius occurrit nomen *Armais,* quod re ipsa idem est. Et hoc vere fuisse cognomen *Siphoae*, multa sunt, quae probabile efficiunt. Quod si vero etiam largirer, Ἑρμῆς hoc in loco, positum esse pro *Thoth*, vel esse nominis huius Aegyptiaci interpretationem graecam; attamen ne sic quidem sequeretur, eum esse *Mercurium secundum.* Nam Aegyptiis familiare erat, vt a Diis suis nomina sibi mutuarentur, cuius consuetudinis ipse ERATOSTHENIS catalogus, exempla nobis plurima subministrat. Sed, vti dixi, *Mercurii* nomen, rex ille omnino non gessit.

Notio duorum Merciriorum, cum sententia nostra, proposita §. 16. 17. conciliatur.

§. 19. Quidnam vero de duobus *Hermetibus* iudicandum esse putabimus, et quomodo illos, cum explicatione mea, quam lectori §. 16. 17. obtuli, conciliare licebit? Imo vero optime! Nihil illi duo sententiae meae detrimenti afferunt. Dixi *Hermetem*, siue *Thoth* Aegyptiorum, proprie nomen esse literarum, nomen sapientiae, scientiae, et doctrinae Stelis Aegyptiorum inscriptae. Potest autem doctrinae, Stelis Aegyptiorum inscriptae, duplex a nobis considerari facies, sicuti duplex eius

aetas recte constitui potest. Altera igitur facies repraesentabit nobis doctrinae huius infantiam, ac tenuia initia: Altera maiorem, quam consecuta est, labentibus Seculis, perfectionem, virileque quoddam robur. Sic igitur, salua manente mea sententia, *duos* nacti sumus *Mercurios*, primum et secundum, iuniorem et seniorem. Id ipsum Aegyptios symbolice credo subinnuere voluisse, quando * *Mercurium duplici specie finxerunt, iuuenem iuxta senem collocantes.* Non mediocriter haec illustrari possunt ex loco MANETHONIS insigni, sed cuius verba emendatione opus habent. Tentarunt eam ** viri doctissimi, et ex parte manum medicam adhibuerunt, non infeliciter. Nos totum locum ita legendum esse arbitramur. Testatur nempe MANETHO, *** se ea quae relaturus erat, desumsisse, *ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ κειμένων στήλων, ἱερᾷ διαλέκτῳ καὶ ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν κεχαρακτηρισμένων ὑπὸ Θωθ, τοῦ πρώτου Ἑρμοῦ, καὶ ἑρμηνευθεισῶν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐκ τῆς ἱερᾶς διαλέκτου, εἰς τὴν ἑλληνίδα φωνὴν, γράμμασιν ἱερογραφικοῖς, καὶ ἀποθέντων ἐν βίβλοις ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ δαίμονος υἱοῦ τοῦ δευτέρου Ἑρμοῦ, πατρὸς δὲ Τὰτ, ἐν τοῖς Ἀδύτοις τῶν ἱερῶν Αἰγύπτου.* Quae sic sunt vertenda: Desumsit historiam suam MANETHO, *ex Stelis vel columnis, positis in terra Seriadica, quibus quondam Thoth, primus Mercurius, dialecto Sacra, et characteribus hieroglyphicis vsus, ea inscripserat, quae deinde post diluuium Agathodaemon, filius secundi Mercurii, paterque Tati, ex dialecto Sacra, literis Sacerdotum sacris descripta, in Graecorum linguam transtulit, ac in libros relata, in Adytis*

* SYNESIUS *de Prouidentia*, p. 101.

** Vide WARBURTON'S *Essai sur les Hieroglyphes* To. I. p. 162. etc.

*** in SYNCELLI Chronographia p. 40.

Adytis Templorum depoſuit. Primus nempe Mercurius artem inuenit, animi ſenſa per characteres hieroglyphicos declarandi, ac lapidibus inſcribendi. Hoc teſtatur etiam AMMIANVS MARCELLINVS, cuius verba dedi §. 14. Teſtantur id et alii, et res ipſa loquitur. Secundus Mercurius, characteribus his ignorabilibus, vt loquitur AMMIANVS, ſubſtituit literas veri nominis, certum oris ſonum exprimentibus, quarum plures inter ſe iunctae, ſyllabas et voces conſtituunt. Subſtituit ille, inquam, literas; ſed *Sacerdotales*, quarum tantum in rebus ſacris, ad Sacerdotes pertinentibus, vſus erat, diſtinctas a communibus et popularibus. Mentionem hic etiam fieri videmus *Dialecti Sacrae*, Sacerdotibus nempe in tradendis diſciplinis arcanis vſitatae, ex qua Mercurius ſecundus, ea quae hac dialecto erant conſignata, in linguam graecam transtulerit. Verum dialecto *Sacerdotali*, opponenda potius erat lingua δημοτικὴ, *communis* et *vulgaris*, omnium vſu trita et cognita. Et certe tempore Mercurii ſecundi, graeca lingua apud Aegyptios nullo nec in vſu, nec in pretio; ſed penitus incognita erat. Quare voci huic ἑλληνίδα, videtur aliquod ſubeſſe mendum. Forte tamen id non librario tribuendum; ſed MANETHONI ipſi, cuius apud me, in permultis, fides magnopere vacillat. Secundus porro Mercurius, pater dicitur *Agathodaemonis*, ſiue *Cnuphis*, et auus *Tati*. Latet hic aliquid veri, dum negotio huic literario *Agathodaemon* ingeritur. Nam *Agathodaemonem*, ſiue *Cnuphin*, eundem eſſe cum *Phtha*, vel *Vulcano*, * loco ſuo ad liquidum perduxi. *Vulcanum* vero habitum fuiſſe et Sacerdotum, et ſcientiarum, lapidibus inſculptarum, Praeſidem ſummum, harumque verum auctorem, intelligi poteſt ex §. 12. Sed hoc quicquid eſt veri, hic qui-

* Lib. I. c. IV. §. 7.

quidem tot tantisque tenebris immersum est, vt difficulter erui queat. In Scriptis vero, Hermetis Trismegisti nomen praeferentibus, quae supersunt, inque eorundem fragmentis apud STOBAEVM, *Tat* Mercurii secundi, semper non dicitur nepos, verum filius. Horum igitur auctores verba MANETHONIS aliter vtique legisse, aut accepisse videntur. Aliud certe illi Agathodaemonis Stemma habuerunt, quodque priscae Sacerdotum doctrinae magis conueniret. Quomodocunque vero res haec se habeat, id saltem ex perobscuro illo MANETHONIS loco discimus, duos Aegyptiis cognitos fuisse *Mercurios*, nomine *Thoth* celebratos, discimus etiam ex eodem, qua ratione duo hi, a se inuicem distinguantur.

De aetate qua vixerunt duo Aegyptiorum Mercurii.

§. 20. *Primus* ergo *Mercurius*, initia ac rudimenta literarum atque scientiarum in Aegypto, Stelis vel columnis inscripta, mihi designat. Diximus, MARSHAMVM hunc habere pro *Athothe*, Menis successore, quam sententiam ab omni vere specie repulsam esse, ostendimus, §. 4. Aliquid tamen veri, etiam sub hac hariolatione viri illustris latere mihi videtur. Suboluit ipsi, illo iam tempore, *Mercurium* primum, siue *Thoth*, in Aegypto inclaruisse, ideoque in *Athothe* eum latere suspicatus est. Et sane, nisi *Thoth* iam tum extitisset, quomodo ab eo, *Athotae* regis nomen deriuari potuisset? Verosimile igitur etiam atque etiam est, illo iam tempore, apud Aegyptios, saltem regionis superioris incolas, in flore aliquo Sacerdotum Collegia fuisse, aut Scholas Philosophorum, qui de iis, quae salutem Reipublicae, commodumque Religionis promouere possent, sedulo cogitarunt, ac inter se contulerunt, et tandem inuenta vtilia, ne eorum aut notitia, aut memoria, periret, monumentis aere perennioribus commendare voluerunt. Vt itaque animi sui sensa,

ſenſa, ad poſteritatem transmitterent, vſum inuenerunt Scripturae hieroglyphicae, quae etiamnum in Obeliſcis quibuſdam, Monumentis Aegypti literatae antiquiſſimis, cerni poteſt, ac obſeruari; ſed non legi, aut intelligi. Haec enim ſcientia, ante plus, quam bis mille annos, penitus intercidit. Nempe prima ſcientiarum initia tenuia fuerunt, arctisque limitibus circumſcripta, quibus memoriae mandandis, Scriptura hieroglyphica ſufficere potuit. Id voco *primum Thoth*, ſiue *Mercurium*. Et quandoquidem primis his rudimentis eruditionis lapidariae, ſucceſſor Menis regis vehementer fauit, eamque viribus omnibus adiuuit, promouitque, Sacerdotibus mereri viſus eſt, qui appellaretur *Athoth*, vel *Hathoth*, quod poſſis vertere *Mercurialem*, (§. 4.) id eſt, cui eruditio lapidaria, vel *Mercurialis*, curae cordique inprimis eſſet. In illo ſtatu, res Aegyptiorum literaria, per aliquot Secula perſeuerauit; ſed ita tamen, vt aliqua ſenſim incrementa caperet, et paulatim per gradus augeretur. Multa ſunt, quae fidem faciunt, Philoſophos Aegyptiorum, illo de quo loquor temporis interuallo, ſcientias alias quoque ſedulo expoliuiſſe; ſed in perficiendis praeſertim Mathematicis ac Aſtronomicis, omnes ingenii neruos intendiſſe. Cum vero fines regni huius ſcientiarum, eum iam in modum proferri coepiſſent, vt characteres hieroglyphici, quorum vſus non poterat non eſſe perdifficilis, laborioſus valde, ac faſtidioſus, conatus Sacerdotum pari ſucceſſu ſecundare amplius non poſſent, de via faciliori, compendioſa et idonea magis, cogitandum omnino erat. Inuentum itaque eſt Alphabetum literarum, proprie ſic dictarum: ac in vſum Sacerdotum excogitatae primo fuere literae vſus ſecretioris, quae vocari ſolent Ἱερατικαὶ, et Ἱερογραφικαὶ, *Sacerdotales*, et *Sacratae*, vel vſui Sacrorum deſtinatae. Illas igitur vſibus ſuis Sacerdotes reſeruarunt,

runt, quibus arcana Scientiarum ſuaeque Religionis complecterentur. His, niſi fallor, conſcripti reperiuntur integri parietes, in cauernis quibuſdam Aegypti mediae, vel Thebaidos inferioris, quod ex teſtimonio nonnullorum peregrinatorum ſcimus; ſed de quibus, quia earum ectypos videre non contigit, plura dicere, aut obſeruare, haud poſſumus. Videntur etiam in aliis quibuſdam Monumentis, priſcorum Aegyptiorum literae, quarum maxima videtur eſſe antiquitas; verum ſintne illae Sacerdotales, quod mihi probabilius vtique videtur, an vero vulgares, quas et epiſtolographicas nuncupant, definire non auſim. Columnae illae, aeui poſterioris, ſacrae, quibus ſcientiae Sacerdotales, ad maiorem iam perfectionis gradum euectae, literis Sacerdotalibus erant inſcriptae, mihi *Mercurium ſecundum* conſtituunt. Nolim hic ſilentio premere, MARSHAMO hanc ſtare ſententiam, *Siphoam*, quem in ordine regum Thebaeorum videmus numerari trigeſimum quintum, re ipſa eſſe *Mercurium ſecundum*. Nos rationem, qua id voluit probare vir praeſtantiſſimus, nullius eſſe momenti, ſatis oſtendimus §. 18. In eo vero facile ipſi aſſentior, tempore regis *Siphoae*, *Mercurium ſecundum* caput extuliſſe in Aegypto, id eſt, ſcientias ſacras, a Sacerdotibus excultas, illa aetate maturitatem aliquam et perfectionem conſecutas eſſe, et ſimul vſum literarum Sacerdotalium, per totam Aegyptum, in Templis, Adytisque celebrioribus omnibus, inualuiſſe. Id certe ſatis euicerunt * viri ſummi, illo ipſo tempore, a Sacerdotibus, tum Heliopoli, in Aegypto inferiori, tum Thebaeis in ſuperiori Aegypto, annum conſtitutum, inque eam formam redactum fuiſſe, quae deinceps ſeruata eſt, vſque ad Auguſti Imperatoris aeuum, quando vago Aegyptiorum anno, ſubſtitui

* Vide inprimis la *Chronologie Sacrée* de Mr. DES VIGNOLES, To. II. p. 771-780.

ſtitui paſſim coepit annus fixus, ſiue Iulianus, quem tamen Iulius Caeſar ab ipſis Sacerdotibus Aegyptiis acceperat, didiceratque. Id quod diximus, ex ipſo *Siphoae* nomine, haud parum illuſtrare poſſumus. * Alibi iam oſtendimus, verum huius regis nomen eſſe, et ſcribi debere *Saphthas*. Id enim Aegyptiis ſonat, τὸν πρὸς Ἥφαιστον, quaſi dicas *Vulcanium*, vel *Vulcanidem*. Et ſane ERATOSTHENES ipſe nomen hoc interpretatur *Vulcani filium*. Erat autem *Phthas*, ſiue *Vulcanus*, Scientiarum omnium Praeſes, ac Philoſophorum Deus §. 12. Neſcio, an non hoc, licet aliquanto obſcurius, ſubinnuere voluerit MANETHO, quando ait, literarum Sacerdotalium vſum inuexiſſe *Agathodaemonem, Mercurii ſecundi filium*. §. 19. Nam *Agathodaemonem*, ſiue *Cnuphin*, nonniſi ſolo hoc cognomine, a *Vulcano*, ſiue *Phtha* differre, monuimus Lib. I. c. IV. §. 7. Simili ſane ratione, rex ille, quo regnante, *primus* in Aegypto *Mercurius* apparuit, dictum videmus *Ha-Thoth*, id eſt, *Mercurialem*. Talibus nempe cognominibus, Sacerdotes regum horum in ſcientias ſacras ſtudium, honorare, ac remunerari, eorumque memoriam poſteritati commendare voluerunt. Eodem ſpectare puto, regis *Saphthae* cognomen Ἑρμῆς, quod ERATOSTHENES ipſi tribuit; verum non interpretatur. Ⲉⲣ-ⲘⲈϨ, *Ermeh*, eum proprie ſignificat, qui alicui rei complementum dat, vel eam plenam perfectamque reddit. Potuit a Sacerdotibus ita rex ille cognominari, quod eius auſpiciis, annus Aegyptiorum plene conſtitutus, illamque perfectionem, quam indere ipſi volebant, iam nunc eſſet adeptus. Mirum ſit, niſi hunc ipſum dicere voluerit CENSORINVS, vbi ſcripſit, *de die Natali* cap. XIX. *Annum Aegyptiorum nouiſſime ARMINON ad tredecim* (legunt eruditi *duodecim*)

* Ad Catalogum ERATOSTHENIS, in VIGNOLII Chronologia Sacra To. II. p. 763. 764.

cim) menſes et dies quinque perduxiſſe. Eum enim de illo negotio loqui, quod regnante *Siphoa* vel *Erme*, perfectum eſt, per ſe ſatis unicuique liquet.

De libris Hermeticis.

§. 21. De libris Hermeticis, non eſt, quod operoſe diſquiram. Ex iis quae adſtruxi, iam ſic ſatis colligere licet, nullos fuiſſe, neque dici vere potuiſſe *Hermeticos*, quam eos, qui ex Adytis Stelisque veterum Aegyptiorum fideliter eſſent deſcripti. Tales fuiſſe credo, quos CLEMENS *Alexandrinus* commemorat, et de quibus nos quaedam obſeruauimus in *Prolegomenis* noſtris, §. 41. Non tamen exiſtimandum eſt, libros hos complexos fuiſſe totam Aegyptiorum ſapientiam Sacerdotalem. Quaedam enim ſibi reſeruabant ii, qui proprie Ἱερογραμματεῖς, et Νοήμονες dicebantur, de quibus in iiſdem *Prolegomenis*, ſatis prolixe diſputamus. Comprehendebant igitur libri proprie dicendi *Hermetici*, omnem ſcientiam variis Sacerdotum ordinibus perneceſſariam, vt ſecundum praecepta patrum, cultus diuinus rite peragi poſſet. Praeter hos, libri omnes, qui celeberrimum *Hermetis* nomen praeferebant, ab otioſis hominibus conficti erant, ſpuriique cenſeri debent. Sed de his, ne alios iam nominem, conſulere oportet optimi et meritiſſimi FABRICII Bibliothecam Graecam, Lib. I. cap. VII. vſque ad XII. et quos ille ibi laudat.

CAPVT

* *

CAPVT VI.

De Aeſculapio Aegyptiorum.

Aeſculapius Aegyptiorum, quem Graeci memorant, antiquitus Memphi praecipue cultus. §. 1. De Aeſculapio, quem Scripta Hermetica memorant. §. 2. Numen Graecorum antiquiſſimum, Eſmunum, Graeci Aeſculapium interpretantur. §. 3. Manetho regem quendam Memphiticum, Toſorthrum, interpretatur Aeſculapium: ſuper qua re coniectura proponitur. §. 4. Nonnunquam Aeſculapium cum Vulcano aut Pane videntur eundem feciſſe. §. 5. Plerumque tamen Aeſculapii Aegyptii nomine, intelligitur Serapis, cuius rei cauſa indicatur. §. 6.

§. 1.

Aeſculapius Aegyptiorum, antiquitus Memphi praecipue cultus.

Mercurio Aegyptiorum vel *Thoth*, iungimus eorundem *Aeſculapium*, quem Graecorum ſermones celebrant, ſicuti eoſdem ſociauit CLEMENS *Alexandrinus.* Nam duos hos, * *Mercurium Thebanum*, et *Aeſculapium Memphiten*, illis annumerat, qui cum homines fuiſſent, poſt mortem honores diuinos nacti fuerint. Dum *Aeſculapium* hunc, Scriptor pereruditus, *Memphiten* nuncupat, non obſcure ſubinnuit, eum Memphi praecipue magno in honore, ac cultu religioſo condecoratum fuiſſe. Idem AMMIANVS MARCELLINVS docet Lib. XXII. p. 245. vbi *Memphim vrbem* appellat *praeſtantem, praeſentiaque Numinis Aeſculapii claram.* Eodem ſpectat, quod de iuuene quodam HIERONYMVS hunc in modum refert: ** *Perrexit Memphim, vt confeſſo vulnere ſuo, magicis artibus rediret armatus ad virginem,*

* Lib. I. Stromatum p. 334.
** In *vita Hilarionis*, Opp. To. IV. Part. II. col. 80.

ginem. Igitur post annum doctus ab Aesculapii vatibus, —— venit praesumtum animo stuprum gestiens. In *Aegypto Numismatica* IOHANNIS VAILLANT, p. 209. visitur Nummus Memphitarum, in quo stat vir barbatus, in capite quidem, vt mihi videtur, gallum gallinaceum ostendens, dextra manu hastam tenens, sinistra vero sistrum prae se ferens. VAILLANTIO is videtur *Osiris;* mihi vero *Aesculapius* Graeco-Aegyptius Memphitarum. Gallum certe, quem in capite gerit, sacrum fuisse Aesculapio, vel ex eo satis liquet, quod * Socrates cicutam hausturus, pro se Aesculapio gallum voluerit sacrificari. Consimilem Nummum, sub Hadriano percussum, ** a MARSHAMO indicari crediderim, *in quo Aesculapii imago.*

De Aesculapio, quem Scripta Hermetica celebrant.

§. 2. Nescio, an Aesculapius, cuius in Scriptis, *Hermetis* nomen praeferentibus, non raro mentio fit, sit idem ille Memphites. In *Dialogo Asclepio*, cui *Hermetis Trismegisti* nomen praefigitur, Hermes Asclepium interlocutorem ita affatur, p. 99. *Auus enim tuus, o Asclepi, medicinae primus inuentor, cui Templum consecratum est in monte Libyae, circa litus crocodilorum, in quo eius iacet mundanus homo, id est corpus.* Crediderim, per *montem Libyae*, subinnui eum, *** qui ab occidente Memphim tendit, vrbique huic imminet. Idem non valde dissitus est a *litore crocodilorum*, id est *lacu Moeridis*, † in cuius litore crocodili nutriebantur, et ad quem aedificata erat *vrbs crocodilorum*, cui postea *Arsinoës* nomen impositum fuit. In aliis huius farinae Scriptis Hermeticis, videas commemorari *Aesculapium* nonnihil iuniorem *Tato*, isque dici-

* Apud PLATONEM in *Phaedone*, fin.
** In *Canone Chronico* Secul. IV. p. 61.
*** HERODOTVS Lib. II. c. 12. 149. 158.
† STRABO Lib. XVII. p. 558.

dicitur * Ἀσκληπιὸς ὁ Ἰμεύθης, σπανὸς (vel vt alii, πᾶνος) καὶ Ἡφαιστοβούλης, isque dicitur Scientiae Medicae inuentor. Sed quid graeca haec sibi velint, diuinare perdifficile est. Aliquid tamen ea de re infra addam, §. 5.

Numen Aegyptiorum antiquissimum, Esmunum, Graeci Aesculapium interpretantur.

§. 3. Verum missis hisce librorum Hermeticorum somniis, videamus potius, numquid alia historiae veteris Monumenta, de Aesculapio Aegyptiorum, docere nos aliquid possint. Hic iam memoriam subit, tempore antiquissimo, diuque ante Mosis aetatem, ** Aegyptios Numen aliquod coluisse, quod Graeci *Chemmin* efferre consueuerunt, et a quo *Chemmis*, vrbs Thebaidos primaria, quae in Graecorum libris *Panopolis* audit, hocce nomen accepit. Aegyptios nomen huius diuinitatis antiquissimae, lingua sua extulisse ϣⲙⲓⲛ, *Smin*, et ϣⲙⲟⲩⲛ, *Smun*, certum est. Et Graecos quoque Numen illud ipsum nuncupare *Esmunum*, quod a *Smun* vix recedit, argumentis idoneis suo loco adstruxi. Hunc vero *Smun*, vel *Esmunum*, canum Gentis Aegyptiacae Numen, Panopoli, in superiori, et Hermopoli, in media Aegypto cultum, *** Graeci interpretantur *Aesculapium*. Sed quis tamen sit ille Aesculapius, quae ei quondam vis ac potestas a primis Aegyptiorum Theologis assignata fuerit, nondum liquet. Sunt rationes quae mihi persuadent, † *Esmunum* initio cum *Phtha*, vel *Vulcano* eun-

* Apud STOBAEVM in Eclogis Physicis p. 117. Vide et FABRICII Bibl. Graec. Vol. I. p. 52.

** Haec omnia, pluribus persecutus sum, et explicui, Lib. II. cap. VII. §. 11. 12. 13.

*** DAMASCIVS in vita Isidori, apud PHOTIVM in Biblioth. p. 1074. SANCHVNIATHON apud EVSEBIVM in Praepar. Euang. p. 37. fin. 39.

† Vide *Prolegomena* nostra, §. 26.

eundem fuiſſe. Verum vbi Polytheiſmus inualuiſſet, ac noua quotidie incrementa cepiſſet, id quod antea ad vnum referebatur Numen, inter plures diuidere placuit. *Eſmuni* igitur Numen Panopoli iis ritibus cultum placatumque eſt, vt Graeci viderentur ſibi in eo aliquam cum *Pane* affinitatem obſeruaſſe, ideoque eum *Panem* nuncuparunt. Hermopolitani vero in Aegypto media, *Eſmuno* ſuo tales detulerunt honores, vt procedente tempore, Numen illud crederetur eſſe *Thoth*, vel *Mercurius*. Et hoc quidem nomine a Scriptoribus Deus ille ſemper inſignitur, etſi *Eſmunum* fuiſſe primitus Numen illius vrbis tutelare, vel ipſius vrbis nomen auitum et genuinum, *Smin*, vel *Smun*, abunde teſtetur.

Manetho regem quendam Memphiticum, Toſorthrum, interpretatur Aeſculapium. Super qua re coniectura proponitur.

§. 4. Sed de hoc *Eſmuno* ſiue Aeſculapio Aegyptiorum, cano ipſorum Numine, vix veterum quiſquam loquitur. Nam * quae nos ea de re obſeruauimus, ex indiciis tantum quibuſdam ſubobſcuris, ſed in vnum collatis, et inter ſe comparatis, eruere potuimus. Praeter hunc alius commemoratur in Aegyptiorum Annalibus, cui nomen *Aeſculapii* impoſuerunt Graeci. Nam in MANETHONIS Dynaſtiis, et tertia quidem, quae eſt regum Memphitarum, rex ſecundus *Toſorthrus*, dicitur ab Aegyptiis pro *Aeſculapio* habitus fuiſſe. Verba MANETHONIS, prout ea AFRICANVS et EVSEBIVS conſeruarunt, id ſonant: ** *Secundus rex*, Τόσορθρος, *Thoſorthrus*, *annis* 29. *regnauit. Hic Aeſculapius Aegyptiis ob medicandi peritiam habitus: ſectis et politis lapidibus aedificandi artem inuenit. Operam etiam dedit, vt ars ſcribendi excoleretur.* In graecis *Euſebianis* SCALIGERI, qui ea ex SYNCELLO, tum nondum edito, deſcripſit, p. 14. legitur Σέσορθος, vnde ſuſpicari licet, in Codice MS. ſcri-

* In *Pantheo*, vbi ſupra.

** Apud SYNCELLVM in *Chronograph.* p. 56.

ſcriptum fuiſſe Τόσορθος, quod ſane rem, de qua ſermo hic eſt, egregie exprimeret. Etenim cum ⲦⲞⲨϪⲈ, *tuſe*, Aegyptiis ſignificet *ſanare*, ⲐⲞ, *tho*, autem, quod aliquoties in hoc *Pantheo* monendum fuit, τὴν οἰκουμένην, ſiue *terram*, patet ⲦⲞⲨϪⲈ-ⲐⲞ, *Tuſe-tho*, dici eum, *qui totam terram curat*, vel *ſanat*. Hinc factum eſt *Toſorthus*, et tandem *Toſorthrus*. Licuit ſane Graecis, hunc nominare *Aeſculapium*, quippe cui ſanationem totius terrae curae cordique eſſe crederent. Quod vero rex ille, cognomine adeo honorifico donatus, et pro *Aeſculapio* habitus fuerit, inde eueniſſe reor. Medicina * inter primas artes ac ſcientias merito numeratur, quas Philoſophi Aegyptiorum inuenerunt, ac ſtudioſe excoluerunt. Illius quaedam inuenta, videmus ad ipſum *Mercurium* primum, qui floruit regnante *Athothe*, referri. De hoc enim *Athothe* MANETHO iſtud notat: ** Οὗ φέρονται βίβλοι ἀνατομικαὶ, ἰατρὸς γὰρ ἦν. *Huius feruntur libri Anatomici. Nam medicinam profitebatur.* Quo nihil aliud, quam hoc ſignificari arbitror, tempore Athothae, ſcientiam Medicam, in Aegypto, inueniri et excoli coepiſſe, illiusque principia et inuenta columnis in Templorum Adytis, aut in ſpecubus ſacris, inſcripta fuiſſe. Quando vero ſimilia fere de *Toſorthro* referuntur, ipſique eam ob rem *Aeſculapii* cognomen additur, id videtur innui; ſub illius regno, Studium ſcientiae Medicae, inſignia expertum eſſe incrementa, multasque eam in rem obſeruationes, memoria poſteritatis dignas, in Stelas, vel columnas ſacras, fuiſſe relatas. Eſtque memoratu dignum, de rege eodem narraſſe MANETHONEM,

* MARSHAMVS Canone Chronico p. 41. SCHVCKFORD hiſtoire du Monde To. I. p. 341. 342. etc.
** Apud SYNCELLVM p. 54.

NEM, quod operam dederit, vt ars ſcribendi excoleretur. Nempe non modo excitauit Philoſophos, vt fines Studii Medici, nouis inuentis proferrent; verum effecit etiam, vt quae excogitauerant et obſeruauerant in poſteritatis vſum, literis ſollicite conſignarentur. Hinc factum eſſe videtur, vt Aegyptiorum vetuſtus *Aeſculapius*, cum eorundem *Thoth*, vel *Mercurio*, nonnunquam vnus idemque exiſtimaretur. Vide §. 3. Idem nobiliſſimo MARSHAMO obſeruatum video, in *Canone Chronico*, Secul. I. p. 40. 41. MANETHO vero ſcriptum reliquit, * Mercurium, dum Scientiarum inuenta in columnis deſcripſit, *adiutorem operis et conſiliarium nactum eſſe Aeſculapium.*

Nonnunquam Aeſculapius, cum Vulcano, aut Pane Aegyptiorum, videtur conſueuiſſe confundi.

§. 5. Ex iis etiam, quae §. 3. obſeruauimus, liquere poteſt, Aeſculapium Aegyptiorum, nonnunquam cum *Vulcano*, vti nec minus cum *Pane* eorundem, in vnum compingi conſueuiſſe. Haec forſitan cauſa eſt, quod in *Scriptis Hermeticis*, Aeſculapius perhibeatur ὁ Πᾶνος καὶ Ἡφαιστοβούλης, *filius Panis et Hephaeſtobules.* En igitur *Aeſculapium* filium *Panis!* Animaduerterunt nempe auctores horum librorum, *Aeſculapium* aliquem, vti Graeci loquebantur, nonnunquam eundem haberi cum *Pane*, aut ad hanc diuinitatem referri. Mater vero illius Aeſculapii, in iiſdem libris appellatur Ἡφαιστοβούλη, quod proprie *Vulcani conſilium aut decretum* deſignat. Neſcio, num non id etiam ex effigie *Aeſculapii* Aegyptii, qualem nobis depingit SYNESIVS, in *Encomio caluitii*, p. 73. aliquo modo illuſtrari poſſit. *Vnus porro*, inquit, *Deus ab iis minime occultatur, ſed in propatulo habetur*, (id eſt fingitur et pingitur ſecundum natiuam et genuinam, quam habet, formam) *Aeſculapius nempe, quem quidem piſtillo caluiorem videas.* Hicce

* *Apoteleſm.* Lib. V. v. 4.

Hicce profecto Aesculapius persimilis fingebatur Sacerdotibus Aegyptiis, quorum *caluata sistrataque turba*, cui non est celebrata? Erat sane figura horum Sacerdotum, toto corpore rasorum et leuigatorum, quod non diffitetur SYNESIVS p. 70. fin. apta ad risum excitandum: idemque propter rationis paritatem dicendum quoque erat de Aesculapii simulachris. Et eiusdem plane indolis, risu nempe et ludibrio non indignum, fuisse etiam vetustum Vulcani Memphitici simulachrum, discimus ex HERODOTO Lib. III. c. 37. Accedit ad haec, quod Vulcanus * a veteribus, *Deus Memphiticus* κατ' ἐξοχὴν vocari consueuerit. Et vero *Aesculapium*, *Deum Memphiticum* passim etiam nuncupari, obseruauimus §. 1.

Plerumque tamen Aesculapii, apud Aegyptios, nomine, intelligitur Serapis, cuius rei ratio indicatur.

§. 6. At enim veterum plerique, vbi de *Aesculapio* Aegyptiorum loquuntur, hoc nomine alium designare non solent, nisi *Serapidem.* Conceptis verbis TACITVS id docet, Hist. Lib. IV. c. 84. *Deum ipsum* Serapim, *multi Aesculapium, quod medeatur aegris corporibus, coniectant.* Ex PAVSANIA discimus, in *Corinthiacis* p. 114. Cenchreis, vbi portus erat Corinthi orientalis, *Fanum dedicatum fuisse Aesculapio et Isidi.* Mysteria in hoc Fano peragi solita, prolixe describit APVLEIVS, qui se iisdem heic loci initiatum fuisse, testatur Lib. X. Metamorph. fin. et Lib. XI. At nulla illic *Aesculapii* mentio occurrit. Deos Aegyptiorum ibi cultos nominat *Serapidem* et *Isidem*, vnde merito colligas, *Aesculapium* PAVSANIAE, et APVLEII *Serapidem*, re ipsa esse eundem. Quando porro AELIANVS de Animal. Lib. XVI. c. 39. narrat, Alexandriae draconem permagnum, tempore Ptolemaei Euergetae, ἐν Ἀσκληπιῷ, *in Aesculapii Templo* nutritum fuisse, intelligere vtique videtur Templum ingens et splen-

 didum,

* Vide *Pantheon* hoc Lib. I. cap. II.

didum, ſumtibus Ptolemaeorum Serapidi in vrbe illa extructum. Neque opus eſt, vt pluribus id confirmem argumentis. Non difficile vero fuerit, rationem indicare, ob quam Graeci Serapidem Alexandrinum cum Aeſculapio ſuo componere, illique huius nomen imponere ſoliti ſint. Etenim inter duos hos affinitas ac ſimilitudo intercedit, certe non mediocris, et confeſtim ab vnoquoque facile obſeruanda. Norunt omnes, Graecos *Aeſculapium* ſuum veneratos eſſe, tanquam magnum Medicinae et Medicorum Deum, qui aegrotis valetudinem, et * ipſis adeo mortuis vitam reſtituere poſſet. Id ipſum quoque de *Serapide*, non Aegyptii tantum; verum et Graeci ac Romani ſibi perſuadebant, vnde fieri conſueuerat, ** vt aegrotos, morbis et infirmitatibus variis excruciatos, in Templum eius deducerent, ſanandos. Celebrabatur inprimis eo nomine Aeſculapius, quod coecis redderet viſum, quod vel ex ARISTOPHANIS *Pluto* abunde pateſcit, in quo Deus hicce diuitiarum, ſed coecus, in Fanum Aeſculapii defertur, vt viſum illic recuperet. Cui iungi poteſt GRVTERI Theſaurus Pag. LXVII. Inſcript. 9. et Pag. LXXI. Inſcript. 1. Idem veteres de *Serapide* praedicant, cuius rei, ne prolixior ſim, exemplum memorabile, dummodo ſit verum, adfert TACITVS, Hiſtor. Lib. IV. cap. 81. Qui *Aeſculapii* manum auxiliatricem implorabant, in Templum eius vehebantur, vt ibi noctem transigerent, ea ſpe freti, fore, vt ſibi dormientibus, per quietem remedium ſalutis oſtenderetur, quod ex ARISTOPHANIS *Pluto* ſatis ſuperque intelligi poteſt. Eundem morem ſeruabant etiam, qui *Serapidis* opem poſcebant aegroti.

* EVRIPIDES in *Alceſti* v. 125. PINDARVS Pythion. Od. III. p. 221. Edit. Pauli Steph. et ad illum locum vetus *Scholiaſtes*.

** AELIANVS de Animal. Lib. XI. cap. 32. 34. 35.

aegroti. Extat ea de re hic VARRONIS * in *Eumenidibus* versus

— In somnis venit.
Iubet me cepam esse et sesaminum.

Plura, qui hanc in rem desiderat, adire poterit IS. VOSSII Obseruationes in Catullum p. 27. 28. Eodem loco obseruatur, Romae Serapidis Fanum aedificatum fuisse extra vrbem, cuius rei haec potuit esse causa, quod Aegyptiorum Sacra in vrbem eo tempore nondum admitterentur. Sed idem tamen factum quoque fuisse in ipsa Aegypto, *vt nullum*, in illa regione *oppidum*, *intra muros suos*, *Serapis fanum reciperet*, testem habemus MACROBIVM Saturnal. Lib. I. c. VII. Eadem vero etiam fuit ratio Templorum Aesculapii, et Romae, et in Graecia, cui quidem rei hanc subesse rationem existimat GERH. IOH. VOSSIVS, ** *quod Aesculapius Numen esset sanitatis*, *agri autem vrbibus saiubriores.* His igitur de causis, Graeci persuasum habebant, *Aesculapium* suum, ab Aegyptiorum *Serapide* vix differre, et, cum vtriusque idem esset Numen, eadem potestas, atque existimatio, huic illius nomen vere indi posse.

* Apud NONIVM in voce *Cepe* p. 201.
** De origine Idolol. Lib. I. cap. 13.

* *

CAPVT VII.

De Besa, Paamyle, Palmyte, et Sochari, Aegyptiorum Diis.

Besa, Deus Abydi in superiori Aegypto cultus, Numen est obscurum. §. 1. Paamyles quidam, a nonnullis Deus, ab aliis Sacrorum in Aegypto minister fuisse traditur. §. 2. Re ipsa Paamyles nomen erat Festi, quotannis in honorem Osiridis celebrati. §. 3. Erat Festum idem, quod etiam, Osiridis inuenti, aut renati, aut renouati, dici consueuerat. §. 4. Vox Aegyptiaca Paamyles subinnuit annuntiationem rei dulcis et iucundae. §. 5. Palmytes videtur fuisse cognomen Osiridis vel Solis, ipsi ex eo inditum, quod fructus ad maturitatem perduceret. §. 6. Socharis cognomen forte erat Isidis, significans, eam generationi hominum et animantium praesidere.

§. 1.

Besa, Deus Abydi in superiori Aegypto cultus, Numen est obscurum.

Superest nunc, vt de Numinibus Aegyptiorum nonnullis, obscurioribus, et quorum vix semel atque iterum mentio occurrit, pauca quaedam subiungamus. Primum inter illa locum concedimus *Besae*, Deo locali, qui tantum in aliqua Aegypti, aut vrbe, aut parte, colebatur. Notitiam eius debemus AMMIANO MARCELLINO, cuius haec sunt de eo verba Lib. XIX. p. 164. *Oppidum est Abydum, in Thebaidis parte situm extrema, hic Besae Dei localiter appellati Oraculum quondam futura pandebat, priscis circumiacentium regionum ceremoniis solitum coli.* Erat igitur Deus hicce Abydi localiter cultus, ibidemque Oraculum eius consuli solebat. Censet tamen * ISAACVS CASAVBONVS, sedem Dei huius fuisse etiam *Antinoum*, vel *Antinopolin*, vrbem conditam ab Hadriano, in honorem pueri, quem deperibat, cuiusque extincti memoriam ad seram posteritatem propagari enixe cupiebat. Arbitrabatur autem vir doctissimus, vrbi huic, a Deo illic culto,

* In notis ad SPARTIANI *Adrianum* c. 14.

to, nomen quondam fuisse *Besae*; sed ab Hadriano restauratam, pristinum cum nouo *Antinoi* nomine, commutasse. At hac de re, apud Scriptores veteres, qui tamen tum Abydi, tum Antinoi, mentionem persaepe faciunt, altum plane silentium. Adfert tamen pro se vir summus, testimonium PHOTII, vt qui in *Bibliotheca* Cod. CCLXXIX. p. 1596. de Helladio, Scriptore sua aetate non incelebri, referat: *Erat natione Aegyptius, ciuitate Antinoi, vel vt de se ipse scribit, Besantinoi.* Cur HELLADIVS iste, *Antinoum* patriam suam appellauerit *Besantinoum*, ignoramus. Sed inter tot Scriptores, qui de vrbe hac, et occasione illius condendae, loquuntur, vnus tantum hicce, qui ducentis fere, post conditam *Antinoum* floruit, eam *Besantinoum* vocasse deprehenditur. Forsitan *Besae* cultus, qui olim Abydi in pretio fuerat, postea Antinoopoli renouatus est, eaque de causa HELLADIVS eam *Besantinoum* nuncupauit. Plura quae de *Besae* huius Numine dicam, non habeo. Ex indiciis tantum nonnullis colligere licet, Deum hunc in existimatione non exigua, apud Aegyptios fuisse. Passim enim in historia occurrunt viri Aegyptii, quibus ab eo nomen inditum fuisse videmus. In Monumentis Copticis BONIOVRII p. 10. memoratur aliquis *Abbas Bisa.* Neque dubito, quin *Abbas Bisarion*, de quo * in Apophthegmatibus Patrum legimus, nomen ex eodem fonte traxerit. Talia nomina, a Diis Aegyptiorum petita, etiam apud Christianos illius regionis diu in vsu perseuerasse, saepe in hoc nostro *Pantheo* monuimus. Alios eodem *Besae* nomine insignes CASAVBONVS obseruauit loco ante citato.

§. 2. Video a quibusdam in catalogum Deorum Aegyptiorum referri etiam aliquem *Paamylen.* De *Paamyles quidam, a nonnullis*

* In COTELERII *Monumentis Ecclesiae Graecae* To. I p. 611.

Deus, ab aliis Sacrorum Minister fuisse traditur.

De eo HESYCHIVS: Πααμύλης, αἰγύπτιος θεὸς Πριαπώδης. *Paamyles dicitur Numen aliquod Aegyptiorum Priapeium, vel Phallicum.* Cur Deus ille dicatur Priapeius, ex §. sequenti, melius intelligetur. Adfert ibidem Grammaticus ille, versum CRATINI, Comici iunioris; sed valde corruptum, ex quo tamen id colligi posse videtur, *Paamylen* et *Socharin* habitos fuisse pro Numinibus Aegyptiorum Priapeiis et Phallicis. Alii nomen hoc viri tantum alicuius Aegyptii fuisse contendunt. Eorum sententiam sic refert PLVTARCHVS de Iside et Osir. p. 355. *Prima autem epagomenarum die, Osirin natum aiunt, et simul cum eo vocem editam, quae indicaret, Dominum rerum omnium in lucem prodire. Alii Pamylen * quendam dicunt, cum Thebis e Templo Iouis aquatum exiisset, vocem audiisse, qua iuberetur proclamare, Osirin magnum regem et beneficum esse natum: ideoque eundem, Osiridem a Saturno sibi traditum, enutriuisse, et Sacra quoque Pamylia ei peragi, Phallephoriis, id est festis, in quibus veretri imago circumfertur, non dissimilia.* Hic igitur *Pamyles* non Deus est; sed quidam Templi Thebaei, et rerum sacrarum illic peractarum minister. Et tamen PLVTARCHVS, ex quorundam sententia refert, in eius honorem, festum diem, quem Aegyptii dixerunt *Paamylia*, celebrari consueuisse.

Re ipsa Paamyles, Festum erat, in Osiridis honorem quotannis celebrari solitum.

§. 3. Et hanc quidem veram illius nominis significationem fuisse, putauerim. *Paamylia*, vti loquuntur Graeci, vel *Paamyles*, Festum in Aegypto erat solenne, in *Osiridis* honorem quotannis concelebratum, quod verba PLVTARCHI modo adducta clare testantur. Equidem praeclarus hicce Scriptor significare videtur, Festo huic nomen fuisse *Paamyles*, vel *Paamyliorum*, eo quod in honorem

rem

* Versio vulgata habet *quandam*, eique hoc loco fauet Textus graecus; sed eum corrigi debere, ostendi in Miscellan. Berolin. To. VII. p. 391. in notis.

rem *Paamyles* institutum fuerit. Et sane, sicut a *Libero* dicta *Liberalia*, a *Baccho* *Bacchanalia*, a *Vulcano Vulcanalia*, a *Termino Terminalia*, a *Quirino Quirinalia*, ita Graeci quidam sibi videntur esse imaginati, *Paamylia* festum, a *Paamyle* quopiam nomen traxisse. Verum PLVTARCHI verba graeca, ita etiam accipi possent, tanquam *Paamylia* in honorem ipsius *Osiridis*, siue *Solis*, in Aegypto celebrari consueuissent. Et profecto, quaecunque demum fuerit PLVTARCHI sententia, res ipsa ita se habuit. Meminit idem hicce Scriptor *Paamyliorum* alio quoque loco, vbi Sacra *Osiridis* explicat, in libro *de Osir.* p. 365. *Porro Paamyliorum festum agentes, quod, vti dixi, adhibito simulachro membri virilis celebratur, imaginem proponunt, ac circumferunt, cuius triplus est penis,* (ȣ̔ τὸ αἰδοῖον τριπλάσιόν ἐστιν.) PLVTARCHVM vero loco isthoc de Osiride eiusque Sacris disserere, adeoque ad eius Numen, *Paamylia* esse referenda, non negabit, quisquis locum inspicere, ac attente considerare dignatus fuerit. Forsitan his Aegyptiorum *Paamyliis* dissimilia non sunt, Sacra quaedam Persarum, in honorem *Mithrae*, id est *Solis* peragi solita, quorum Pseudo-DIONYSIVS *Areopagita* meminit Epistola VII. vbi scribit: * Καὶ εἰσέτι Μάγοι τὰ μνημόσυνα τοῦ τριπλασίου Μίθρου τελοῦσιν. *Magi etiamnum triplicis Mithrae*, id est Solis, *memoriam recolunt.* Nam Sacra *Mithrae* Persarum, etiam fuisse Phallica, ad significandam vim Solis prolificam et genitalem, Simulachrum Numinis huius, ** apud HYDIVM, *de relig. vet. Persar.* cap. IV. pag. 113. conspiciendum, satis docet. Ad Aegyptios vt redeam, Festum hocce eorum, quod *Paamylia* vocari testatur PLVTARCHVS, nisi me vehementer fallit opinio, tangit etiam HERODOTVS, vbi de solennitate quadam,

* Operum To. I. p. 774. fin. Edit. Corderii.

** Vide et LEONARDI AVGVSTINI Gemmas Part. II. num. 33.

dam, in honorem *Osiridis* instituta, hoc refert Lib. II. c. 48. *Reliqua vero in hoc Festo, in honorem Bacchi* (ita vocat *Osiridem*) *celebrato, Aegyptii eodem fere modo peragunt, quo Graeci, porcis exceptis. Sed loco phallorum, simulachra excogitarunt cubitalia, quae fidiculis tractae mouentur tanquam viuae. Has mulierculae circumferunt per pagos, mentula nutante, quae haud paulo maior est, reliquo corpore. Praecedit autem* in hac Pompa *tibia; eam vero sequuntur mulierculae, Bacchum* (Osiridem) *canentes. Cur vero simulachrum mentulam habeat tantae magnitudinis, et vnum hocce tantum in toto corpore membrum commoueat, perhibent fabulam sacram.* Habes hic Festum in honorem *Bacchi* celebratum, ita autem * HERODOTVS interpretatur *Osiridem:* et in Festo hoc phallum magnitudinis abnormis, quem PLVTARCHVS dixerat τριπλάσιον, *triplicem*, vt proinde dubio locus non sit, designari ab vtroque auctore, vnum idemque Festum, Aegyptiace *Paamylia* dictum, *Osiridi*que dicatum.

Erat Festum illud idem, quod etiam Osiridis inuenti, aut renati, vel renouati, dici consueuerat.

§. 4. Paucis nunc videamus, qualenam Festum *Paamyliorum* fuerit, quaque de causa, Aegyptii illud nomine hoc designauerint. Et primo quidem, quod ad indolem Festi huius attinet, ex iis, quae §. 3. hac de re obseruauimus, satis liquet, fuisse Phallicum, in quo nempe facultas naturae, aut potius Solis, ad rerum omnium generationem, multiplicationem, et conseruationem, in Symbolo, quod nobis non valde honestum videri potest, concelebrata fuerit. Cum vero de eo quoque constet, Sacerdotes celebritatem hanc, in honorem *Osiridis* instituisse, dubitare amplius non possum, *Paamyliorum* Festum fuisse illud ipsum, ** quod etiam *inuenti*, aut *renati Osiridis*, dicebatur. In eo populus alta voce clamabat: Εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν. *Inuenimus iam*, (Osiridem) *et vna gaudemus.* Certe in fabula de *Paamyle*, Aegyptiaco-graeca, quam ex PLVTARCHO retulimus, §. 2. mentio fit clamoris, significantis, *Osiridem natum*, vel quod plane idem est, *inuentum esse.*

* Lib. II. c 42.

** Plura de hoc Festo annotata fuere in *Miscellan. Berolin.* To. VII. p. 377. etc. 387. etc. et in hoc *Pantheo* Lib. II. c. VI. §. 8.

esse. Spectabat igitur negotium hoc ad *inuentum Osiridem.* Et in fabula eadem sermo quoque est de *aquatione*, tum temporis instituta, quae sane * in Festo *Osiridis inuenti*, magno cum gaudio peragebatur. Quod porro PLVTARCHVS de imagine *veretri tripli*, in Paamyliorum Festo, circumduci solita, commemorat, (vide §. 3.) id, si recte coniicio, *Tabula Bembina* eo loco, quo Festum Osiridis renati, vel inuenti, symbolice designatur, in aenigmate aliquo Aegyptio Sacerdotali, oculis nostris obiicit. Nam in ipsa Tabulae huius clausula, quam ** olim satis prolixe exposui, sub litera T. T. in Editione *Frisii* Amstelodamensi, effigies conspicitur *Hori*, vel *Harpocratis* tenelli, quasi recens nati, ac fasciis inuoluti, vtraque manu hastam tenentis, in cuius summitate *crux ansata* triplex effícta est, hunc in modum. Monui autem *** antehac, ex obseruatione doctissimi LA CROZII, *crucem* illam *ansatam*, in Monumentis veterum Aegyptiorum toties occurrentem, nihil aliud esse, nisi *Phallum*, vel imaginem paulo obscuriorem veretri. Cumque videamus, crucem hanc, illa in effigie triplicari, an non in eo, *triplicem phallum* PLVTARCHI, Festo *Paamyliorum* proprium, agnoscere oportet?

Vox Aegyptiaca Paamyles, significat annuntiationem dulcem et bonam.

§. 5. Tentemus iam, num non vocem *Paamyles*, ex reliquiis linguae veteris Aegyptiacae explicare possimus, quod nobis loco *secundo* proposueramus. *Paamyles*, si HESYCHIO et PLVTARCHO fides, nomen fuit in Aegypto proprium, siue Dei, siue viri cuiuspiam, Sacrorum administri. Mihi vero, quod professus iam sum, nomen videtur fuisse solennitatis religiosae, magno cum gaudio in Aegypto celebratae. Ipsum nempe Festum *Osiridis inuenti*, aut *renati*, patrio sermone, Aegyptii dixerunt, vti mihi persuadeo, *Paamyles*: et sane PLVTARCHVS ipse Festum *Paamylia*, non semel commemorauit. Significauit autem *Paamyles*, Aegyptiacis literis scriptum ⲡⲁⲁⲙⲉϩⲟⲗϫ, *Paamehels*, vel ⲡⲁⲙⲉ-ϩⲟⲗϫ, *Pamehels, diem bonae annuntiationis*, vel *annuntiationem bonam, vel* denique ⲡⲁⲙⲉ-ⲟⲩϩⲟⲗϫ, *Pame-uhols*, quod plane idem significat. Nimirum ⲁⲙⲉ, *ame*, Aegyptiorum sermone, vti autumo, significat *annuntiare, docere, ostendere.* Equidem fateor, in Coptorum libris, manu

* Vide *Miscellanea Berolin.* vbi supra p. 391.
** In *Miscell. Berolin.* loco cit. p. 373. 374. etc.
*** in hoc *Pantheo*, Lib. II. cap. VII. §. 6.

nu exaratis, et publice editis, semper legi ⲦⲀⲘⲈ, *Matth.* VIII. 4. *Apoc.* IV. 1. Sed sunt indicia, ex quibus non potui non colligere, antiquitus Aegyptios etiam dixisse et scripsisse ⲀⲘⲈ. Altera vox, ex qua nomen illud Aegyptiacum compositum esse auguror, ϨⲞⲖϪ, *hols*, innuit *dulce* et *iucundum*, *Rom.* XVI. 18. *Iacobi.* III. 11. 12. Erit igitur *Pame-hels*, *annuntiatio*, vel *Paame-hels*, *dies bonum annuntians*, cui denominationi egregie respondet, quod in Festo illo populus exclamabat, Εὑρήκαμεν, συγχαίρομεν, *Inuenimus*, quod quaerebamus, *et* nunc *omnes vna gaudemus*. Cur vero in hoc Festo, Phallus et triplex quidem, circumferri olim soleret, haec sine dubio ratio fuit, quod in eo venerarentur Solem, qui ad hemisphaerium nostrum rediens, principia omnigenae fertilitatis secum veheret, et secutura aliquanto post incrementa Niliaca, e longinquo ostenderet, ac certo polliceretur. Hinc in illo Festo descendere solebant aquatum, dulcem aquam Niliacam hausturi, quod monuimus §. 4. Simile fere Festum etiam hodie celebrant Christiani in Aegypto, Die XXV. Mensis *Phamenoth*, qui respondet Diei XXI. nostri *Martii*, quo Sol aequinoctium vernum peragere solet. Dies enim ille, in Canone lectionum S. Scripturae, singulis diebus Dominicis, et Festis, in Ecclesia Coptica, assignatarum, quem ex Codice IV. Euangeliorum Coptico, et longe vetustissimo, Bibliothecae regiae Parisiensis, olim descripsi, dicitur ⲠⲒϢⲈⲚⲚⲞⲨϤⲒ, quasi dicas *diem* Εὐαγγελίου, id enim vox Aegyptiaca sonat, vel *nuntii boni* et *exoptati*. Nam ab illo die, * olim multi, sicut et hodie, initia repetebant incrementi Nilotici.

Palmytes videtur fuisse cognomen Osiridis, vel Solis, fructus nempe ad maturitatem perducentis.

§. 6. A *Paamyles* nomine non multum recedit *Palmytes*, quomodo Numen aliquod Aegyptium appellatum fuisse, HESYCHIVS docet. Verba eius sunt: Παλμύτης, αἰγύπτιος θεός. *Palmytes est Deus aliquis Aegyptius.* Plura de Numine isthoc, si aliquod fuit, scire datum nobis non est. Effecisse hoc videtur, vt SALMASIVS dubitaret, esset haec genuina et vera in Lexico Hesychiano, istius vocis lectio. Ita enim ad DOSIADAE *Aram primam* commentatur: ** *Sequitur apud Hesychium* Παλμύτης αἰγύπτιος θεὸς, *sed perperam*, pro Παμύλης, *vt alibi dicemus.* An vero fidem datam, se ea de re alibi dicturum, liberauerit vir magnus, hactenus ignoro. Ego emendationi huic Salmasianae, multum et pertinaciter refragari

* Vide *Pantheon* nostrum Lib. II. cap. II. §. 7.
** In THO. CRENII *Museo Philol.* To. II. p. 200.

gari nolim. Nam etsi vocem Πααμύλης, iam interpretatus antea fuerit HESYCHIVS, quod emendationi huic videtur obstare, fieri tamen facile potuit, vt Grammaticus ille, vocem in Collectaneis suis corrupte scriptam, ex iis deprauate repetierit, quod in eius Lexico alias non semel factum fuisse, quiuis haud obesae naris, facile subodorabitur. Nihil vero facilius, quam vt Α in Λ transeat, adeoque ex ΠΑΑΜΥΛΗΣ enascatur ΠΑΛΜΥΤΗΣ. Quem errorem in voce ignota, barbarica, Aegyptiaca, tanto facilius committere potuit HESYCHIVS. Fatendum tamen, coniecturam Salmasianam, etsi non exiguam veri speciem prae se ferat, non penitus certam esse. Nam HESYCHIVS duas has voces Πααμύλης, et Παλμύτης, ceu voces distinctas, in Lexicon suum separatim retulit. Et vna non minus quam altera, typum prae se fert dictionis Aegyptiacae. Suspicatus ergo sum, *Palmyten* Aegyptiis subinnuisse Numen, fructibus praefectum, quod illos ad maturitatem perducere crederetur. ϩⲱⲗⲉⲙ, *holem*, certe in lingua gentis illius *accelerare* significat, ⲟⲩⲧⲁϩ, *utah*, autem dicitur *fructus*, ex quo conficitur, Π-ϩⲱⲗⲉⲙ-ⲟⲩⲧⲁϩ, *P-holem-utah*, eum designare, qui *fructus accelerat*, maturitatem eorum procurat, eosque breui ad perfectionem deducit. Soli hoc egregie conuenire, nemo est, qui non intelligat. Videtur itaque cognomen apud Aegyptios fuisse *Osiridis*, ipsi in hymnis Sacris tribui solitum, quemadmodum et STATIVS Lib. I. *Thebaid.* in fine *Osiridem* dixit *frugiferum*. Id vero Aegyptiace non incommode diceretur *Palmuta*.

Socharis cognomen forte erat Isidis, significans, eam generationi hominum et animantium praesidere.

§. 7. In verbis CRATINI, quorum feci mentionem §. 2, *Paamylae* iungitur *Socharis*, tanquam Aegyptiorum Numen, eiusdem indolis, id est Phallicum. Verba eius, quamuis insigniter corrupta, haec apud HESYCHIVM extant, in voce Πααμύλης. Ὡς σφοδρῶς ἡ Αἰγυπτιώδης σίχαρις Πααμύλης. Nisi vox Σόχαρις sit corrupta, qua de re nihil temere affirmauerim, verosimile est, latere in ea nomen Dei alicuius Aegyptii, aut Deae, cuius, sicuti Paamylae, Sacra videntur fuisse Phallica. Quod si Numen illud ab Aegyptiis habitum fuerit generis masculini, crediderim a *Pane* Aegyptiorum, siue *Mendete*, parum fuisse diuersum. *Socharis* certe et *Mendes*, mihi idem significare videntur. Nam *Mendes* Aegyptiorum filiis proprie sonuisse *valde prolificum et foecundum*, eoque nomine designatum fuisse *Solem omnia inseminantem*, supra docuimus, Lib. II. c. VII. §. 7.

§. 7. 9. Neque aliud quid *Socharis* significasse mihi videtur. Etenim ϬⲞ, vel ϬⲰ, *So*, Nili accolae dicebant φυτεύειν, *plantare*, *seminare*, *generare*. Iisdem porro ⲀⲢⲈϨ, *areh*, est *custodire*, vnde in propatulo est, ϬⲞ-ⲀⲢⲈϨ, *So-areh*, et inserta, quod a Graecis in efferendis vocabulis peregrinis saepe fit, adspiratione, *Sochare*, innuere *custodem generationis*, et *seminationis*. Vel posset vox illa quoque explicari ϬⲞ-ⲀⲢⲒ, *So-ari*, quod Graeci pronuntiarunt *Sochari*, idque significat *auctorem* et *causam generationis*, quod nomen Aegyptii *Planetae* quoque *Martis* indiderunt. Vide Lib. III. cap. VI. §. 4. Suspicari ergo procliue est, fuisse *Socharis* cognomen, aut forte etiam Epitheton, in hymnis Aegyptiorum Sacris, *Soli* tributum. Quod si vero Socharis nomen fuerit, generis foeminini, existimarem, cognomen illud fuisse *Isidis*, siue *Lunae*. Nam et illa generationis corporum in mundo, causa credebatur atque custos, quod multis persecuti sumus Lib. III. cap. I. §. 4. Operae quoque pretium est, hic obseruasse, * ϢⲀⲒⲢⲒ, *Sairi*, lingua Aegyptiorum dici κοιτὴν, *concubitum*. Hinc enim patescit, ⲤⲀ-ϢⲀⲒⲢⲒ, *Sa-schairi*, vel Σαχαΐρὶ, *Sa-chairi*, (vnde Graeci fecerunt *Socharin*) explicari recte posse eam, *quae concubitui praeest*, vel quae homines et animalia, ad multiplicandum genus suum, occulta vi impellit. Hoc Lunae etiam tribuerunt veteres Aegyptii, ideoque ** *ad res amatorias Lunam inuocabant: et iis rebus praeesse Isidem*, *Eudoxus*, Scriptor peruetustus, *affirmat*. De *Iside* nempe, siue *Luna*, id crediderunt Aegyptii, quod de *Venere* Romanorum LVCRETIVS canit in principio Operis de rerum Natura.

Alma Venus Coeli subterlabentia signa
Quae mare nauigerum, quae terras frugiferentes
Concelebras: per te quoniam genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina Solis.

Et post versus plures interiectos:

Denique per maria, ac montes, fluuiosque rapaces,
Frundiferasque domos auium, camposque virentes,
Omnibus incutiens blandum per pectora amorem
Efficis, vt cupide generatim secla propagent.

Id vero Aegyptiis significasse *Socharin* arbitror.

* Vide supra Lib. IV. cap. III. §. 11.
** PLVTARCHVS de Iside p. 372.

PROLEGOMENA.

PROLEGOMENA.

§. I.

Operae pretium facere mihi ſemper illi viſi ſunt, qui in eruendis ac explicandis Theologiae priſcae Aegyptiorum originibus, ſedulo et diligenter laborarunt. Etenim inter eruditos omnes conſtat, Aegyptios, ſi non primos omnium, certe inter primos, vires ingenii, rationisque vſum, ſtudio exquiſito perpoliuiſſe, et ſcientiarum nobiliſſimarum, cunctarum fere, fundamenta non poenitenda poſuiſſe. Ipſa [a] diuina Scriptura, tempore iam Salomonis regis, ſapientiam populi huius inſigniter laudat, deque ea nos quoque magnifice ſentire docet. Teſtatur eadem verbis diſertis, [b] Moſen, Scriptorum omnium, qui extant, antiquiſſimum, Sapientia Aegyptiorum inſtitutum atque imbutum fuiſſe. Id vero cumprimis teſtimonio nititur meliorum antiquitatis Scriptorum, doctrinam de Diis, ab Aegyptiorum Sapientibus ſingulari induſtria excultam, poſtea ad Phoenices, ad Arabas, ad

a. 1 *Reg.* IV. 30.

b. *Actor.* VII. 22.

Graecos, et per hos ad Romanos, et vt vno verbo dicam, ad gentes politiores cunctas peruenisse. Videntur enim Aegyptii, cum apud ipsos iidem, et sapientiae studium profiterentur, et res diuinas procurarent, fructus praecipuos, quos ex cultis solerter ac studiose literarum scientiis perceperant, ad amplificandam doctrinam de Deo, rebusque diuinis transtulisse, vt quanto maiores in scientiis quibuscunque profectus facerent, tanto ornatior quoque et politior euaderet ipsorum religio. Factum eo est, vt existimatio Sacerdotum Aegypti, et fama sapientiae eorum, ac inprimis circa res diuinas, longe lateque se diffunderet, nouaque indies incrementa caperet, vtque ad Scholas ac Sacraria ipsorum vndecunque confluerent, qui supra vulgum sapere audebant, et in scientia omnium praestantissima, de Deo scilicet rebusque diuinis, eximium aliquid praestare in animum inducebant. Abunde id historia Philosophica, Graecorum cumprimis testatur, idemque argumentum subinde infra attingemus. Theologiam igitur Aegyptiorum priscam, recte beneque cognitam, dicere non immerito possis, clauem Theologiae Phoenicum, Arabum, Graecorum, Romanorum, et gentium politiorum plurimarum, tametsi non negem, gentes istas ad religionem primitiuam, ab Aegyptiis deriuatam, labentibus annis, figmenta non pauca, sibique propria, adiecisse. Ex eadem Aegyptiorum religione auita, intelligi porro quam optime poterit, quousque mens humana, luce salutari reuelationis coelestis destituta, suoque tantum instinctui obsecundans, quantumuis rerum praestantium scientia sollicite imbuta ac exercitata, in cognitione Dei progredi queat, ad quae etiam non deuia, ipsa sibi relicta, suisque tantum ratiocinationibus ac cerebri inuentis indulgens, prona ruat.

§. II.

§. II. Ea igitur de cauſa ſemper fuere, qui omni ope, animique contentione id agerent, vt, ſi fieri poſſet, in intimos Theologiae veterum Aegyptiorum receſſus perrumperent, illiusque arcana aliis aperirent et explicarent. Quem eruditorum latere poteſt, quid hac in re praeſtiterit, aut certe praeſtare voluerit HERODOTVS, quid DIODORVS *Siculus*, quid PLVTARCHVS, quid poſt hos tentauerint PORPHYRIVS, IAMBLICHVS et MACROBIVS, quid conati fuerint, ac ad argumentum hoc illuſtrandum contulerint, Scriptores noſtrates, CLEMENS *Alexandrinus*, EVSEBIVS, atque praeter hos alii cauſae Chriſtianorum aduerſus Ethnicorum obtrectationes, defenſores atque vindices? Abſque his auctoribus, in argumento hoc magna cum laude verſatis, eſſet, hodie in Theologia Aegyptiorum nihil plane cerneremus. Gratia proinde his, neque minima, habenda eſt, quod in Cimmeriis his tenebris, aliquam nobis facem praetulerint, cuius ope nunc, quamuis non ſine ingenti labore, verum a falſo diſcernere, atque ex caliginoſa abyſſo erutum, in apricum proferre poſſumus. Nihil dicam de recentioribus, qui veſtigia veterum legentes, eorumque obſeruationibus vſi, de illuſtrando et explicando eodem argumento, ſerio, neque ſine omni ſucceſſu cogitarunt. Ingratus eſſem, ſi de ipſorum laboribus ac laudibus detraherem, neque ipſorum egregia merita agnoſcere aut praedicare vellem. Quantumcunque vero, viri immortali memoria digni, de hoc noſtro argumento meriti ſint, auſim tamen, quoniam res id poſtulat, libere profiteri, genuinam Theologiae Aegyptiacae indolem, verumque eius ingenium, non ſatis perſpicue hactenus declaratum, neque ita, vt merebatur, dilucide et diſtincte explicatum fuiſſe. Vtrum vero idem hicce conatus, mihi feli-

cius cesserit quam aliis, eruditis et cordatis huiusmodi rerum arbitris, diiudicandum relinquo. Antequam tamen singularium Deorum in Aegypto explicationem auspicer, visum est aliquid de Theologia gentis huius praemittere. Et vt ordine commodo haec mea procedat Dissertatio, I. quidem inquiram in primordia atque origines doctrinae de rebus diuinis corruptae, cultusque idololatrici inter Aegyptios. II. Dispiciam, qualenam fuerit cultus istius idololatrici proprium et genuinum obiectum. Ac III. denique exponam, quo modo, quaue methodo, Aegyptiorum Sapientes, in tradenda doctrina Sacrorum vsi fuerint. Quae quidem totidem distinctis capitibus explicabimus.

CAPVT

* *

CAPVT I.

De initiis et originibus corruptae inter Aegyptios doctrinae Theologicae, cultusque Deorum idololatrici.

Vera Dei cognitio et religio, in Aegypto, post diluuium, per annos plus quam trecentos perseuerauit. §. III. Neque iis quae dixi, obstat impietas Chami. §. IV. Eadem etiamnum florebat, quo tempore Abrahamus illic peregrinatus est. §. V. Id ex eo etiam illustratur, quod Patriarchae huic apud Philistaeos contigit. §. VI. Et ex ritu circumcisionis, apud Aegyptios post aetatem Abrahami recepto. §. VII. Ad obiectiones quasdam, quae ex Eratosthenis catalogo regum Thebaeorum peti possent, respondetur. §. VIII. Tempore Iosephi Patriarchae, religio deprauata, et idololatria, radices iam egerat in Aegypto. §. IX. Et ipse quoque animalium brutorum cultus. §. X. Multo luculentiora eiusdem rei vestigia, in Aegypto, post mortem Iacobi et Iosephi, Patriarcharum reperiuntur. §. XI.

§. III.

Vera Dei cognitio et religio, in Aegypto, post diluuium, per annos plusquam trecentos perseuerauit.

Primorum Aegypti, post diluuium, incolarum, cum ex Noacho, eiusque filio Chamo, et nepote Misraimo, ortum traherent, nulla alia potuit esse Theologia ac religio, quam vera et pura, ab ipso Deo tradita. NOACHI sinceram et constantem pietatem, tota eius historia, a MOSE conscripta, vbique loquitur, et praedicat, eique [a] Scriptores etiam alii diuini, Deusque adeo ipse, vbi se occasio offert, testimonium perhibent honorificum. Quis igitur dubitet, virum fide et pietate in Deum adeo illustrem, quique in mundo antediluuiano, inter homines peruersos atque impios, munere [b] *praeconis iustitiae* assidue, quamuis non sine [c] *molesto men-*

a. *Ezech.* XIV. 14. 18. 20. *Matth.* XXIV. 37. 38. 39. *Hebr.* XI. 7. 2. *Pet.* II. 5. 8.

b. 2 *Pet.* II. 5. c. *Ibid.* v. 8.

mentis cruciatu, functus est, natos ex se liberos, et natorum natos, in cognitione vnius veri Dei, et in timore nominis eius, pro virili erudiuisse, et per totam vitam confirmasse? Quando autem ex testimonio Scriptoris sacri certum est, Noachum post diluuium, totos d *trecentos et quinquaginta annos* superuixisse, verosimile prorsus non est, Aegyptios ante id tempus, doctrinam de Deo, rebusque diuinis, a Noacho et Noachidis sibi fideliter traditam, notabili aliquo modo corrupisse. Omnia potius, vt credamus suadent, et clare testantur, veram vnius Dei cognitionem, et cultum cognitioni huic accommodatum, per plus quam trecentos annos, in Aegypto post diluuium viguisse, et sine mutatione damnabili perseuerasse.

d. *Genes.* IX. 28.

Dictis impietas Chami non obstat.

§. IV. Neque vero est, vt quis aduersus ea quae diximus, impietatem *Chami*, progenitoris Aegyptiorum, obiiciat. Nam etsi inficias non eam, facinus Chami, quod memoriae proditum legimus *Genes.* IX. 20-24. vere impium fuisse, atque incredibilem animi leuitatem, omni excusatione indignam, prodere, quae omnino meruerit, vt et ipse, et posteri eius maledictione onerarentur, et hi posteris fratrum Chami postponerentur, ac certa etiam ratione subiicerentur, nondum tamen ex eo consequi opinor, Chamum vsque adeo a bona mente, sanaque ratione repulsum fuisse, vt piae institutionis paternae, et magnorum Dei operum, quae toties oculis suis vsurpauerat, subito et penitus obliuisceretur, aut cognitio Dei vera et recta, qua eo vsque fruitus erat, in eius mente funditus obliteraretur. Ne id quidem credibile est, Chamum illico, post admissum turpe facinus, relicta patris domo, in Aegyptum se recepisse. Videtur potius tota Noachi et Noachidarum familia, vt a ferarum incursionibus tanto tutiores esse, seque mutuo et defendere et adiuuare

iuuare possent, post diluuium, per longam multorum annorum seriem, in eodem fere regionis tractu, vna habitasse, donec tandem crescens indies hominum numerus, aliaeque forte rationes, multos compellerent, vt nouas sedes quaesitum proficiscerentur. Hos inter fuit etiam Chamus, aut quod verius mihi videtur, Misraimus filius eius, qui regionem a se denominatam *Misraim*, id est Aegyptum, incoluit, inque eam, doctrinam de vno vero Deo, paternis auitisque in aedibus haustam, introduxit, posterisque suis tradidit.

§. V. Non nego tamen, in familia Semi, viuo adhuc Noacho; sed eo, vt credere par est, inscio, aliquam in doctrinam et cultum corruptionem furtiuo gressu, clam et pedetentim irrepsisse. Maioribus certe Abrahami, qui Chaldaeam inhabitauerant, cultum idololatricum, Deus ipse [e] disertis verbis exprobrat, et hanc esse causam ait, ob quam Abrahamum e patria et a cognatis seuocauerit. At idem quoque apud posteros Chami, Aegypti incolas, Noacho adhuc superstite, vsu venisse, ex historia sacra, nullo prorsus aut argumento, aut indicio, colligi vel ostendi potest. Qui vero historiam sacram Abrahami, secundo ab excessu Noachi anno, in lucem editi, serio et attente pensitauerit, haud ita difficulter perspiciet, Misraimi in Aegypto posteros, tempore etiam huius Patriarchae, Deum Noachi verum cognouisse, et quantum iudicare datur, sine vlla idololatriae mixtura coluisse. Nam [f] cum Abrahamus cum vxore Sara, quam pro sorore venditabat, in Aegyptum venisset, et hanc Pharao rex, sibi connubio iungere cupiuisset, is tamen a Deo monitus, destitit a cogitatis, vxoremque Abrahamo intactam reddidit, veritus nimirum, ne tanto peccato aduersus Prophetam Dei commisso, iram Dei, quem timebat, in se domumque suam, ac totam etiam Aegyptum,

Vera religio in Aegypto etiamnum florebat, quo tempore Abrahamus illic peregrinatus est.

e. *Iosuae* XXIV. 2. 3.

f. *Genes.* XII. 10. etc.

gyptum, prouocaret. An non historia haec clare docet, Pharaonem Aegyptiorum regem, metu supremi Numinis actum, a delictis grauioribus se abstinere voluisse, et intellecto errore, in quem ex ignorantia lapsurus erat, mox resipuisse, monitum etiam et castigatum a Deo, manum hanc eius castigatricem agnouisse, humiliterque reueritum esse, ac ei sine mora paruisse? Comparentur modo acta pii huius Principis, cum actis insani illius Pharaonis, ad quem nomine Dei Moses erat missus, [g] quique se aut Deum hunc nouisse, aut illi parere velle, praefracte negabat. Nonne haec probant, idololatriam, pulsa veri Dei cognitione iam tum insigniter praeualuisse, vti ex illis, non citra rationem, colligimus, veri Dei nomen Aegyptiis ea adhuc aetate et cognitum, et bene cultum fuisse?

g. *Exodi* V. 2.

Id illustratur etiam ex eo, quod Patriarchae eidem apud Philistaeos contigit.

§. VI. Vt vero ea, quae Abrahamo in Aegypto accidisse, MOSES mira breuitate, paulo contractius narrat, vberiori luce perspergantur, vtque patescat, ea quae in hac historia, illustrationis causa suppleui, ingenio Aegyptiorum illius temporis, probe conuenire, age, conferamus cum his, quae Abrahamo eidem, interiectis plusculis annis, in aula regis Gerariensis euenisse, ex historia MOSIS discimus. Sciendum vero est, [h] Philistaeos, non secus atque Aegyptios, ex Misraimo descendisse, et aliquamdiu [i] in Aegypto inferiori, vbi Syriae confinis est, circa Pelusium, sedes habuisse auitas, vnde tandem, forte post, aut sub Abrahami natiuitatem, egressi, illam Syriae partem occuparunt, quae deinde ab ipsis *Philistaea*, vel *Palaestina*, nuncupata est. Erant ergo Philistaei, Aegyptiorum ex vno sanguine fratres, qui verosimiliter per plus quam ducentos annos, eandem regionem incoluerant. Vnum vtriusque gentis, ante factam secessionem, erat ingenium, iidem mores, eadem studia, eadem

h. *Genes.* X. 13. 14.

i. RELANDI Palaestina p. 77. IOH. PHILIPPI HEINII Differtt. Sac. Lib. II. c. VI. §. 9.

Sacra.

Sacra. Si alterutram gentem nosti, nosti et alteram. Videamus nunc iam, quid de Philistaeis, in quorum regione Abrahamus ad tempus consederat, eorumque rege Abimelecho, historia sacra commemoret. [k] *Dixerat de Sara vxore sua Abrahamus, soror mea est. Misit ergo rex Gerari, qui eam adducerent. Deus autem per somnium sic allocutus est Abimelechum: Ecce illico morieris, propter hanc mulierem, quam domum duxisti, nam marito iuncta est. Abimelechus autem, qui non tetigerat eam, respondit Domino: An o Domine, gentem etiam innocentem malo afficies? Nonne Abrahamus dixit mihi, Saram esse sororem suam? —— Quicquid hic egi, egi corde integer, manibusque purus. Regessit autem ipsi Deus, et ego scio, te fecisse hoc corde simplici, et integro, ideoque cohibui te, ne tanto peccato te contaminares, et viri alius vxorem pollueres. Nunc ergo redde viro vxorem, scitoque eum esse Prophetam. Roga eum, vt precibus pro te intercedat, tuque viuas. Cum autem e lecto Abimelechus mane surrexisset, seruos suos vocauit, iisque quae gesta erant, exposuit, eoque ipsis metum incussit. —— Deinde aduocato Abrahamo, dixit ei Abimelechus: Quid fecisti nobis, aut quid aduersus te commisimus, vt in tantae noxae periculum nos induceres? —— Et dedit Abimelechus Abrahamo oues et boues, et seruos et ancillas, redditque illi Saram vxorem. Dixitque ei: Ecce regio haec vobis aperta est. Elige locum, qui tibi commodus videbitur, inibique habita.* Dixerisne, bonum hunc piumque regem, in Scholis Prophetarum educatum institutumque fuisse? Et tamen alia disciplina vsus non est, quam quae in Aegypto, vnde Philistaei erant egressi, expectari poterat. Est praeterea in iis, quae duo hi reges, Pharao Aegyptius, et Abimelechus Philistaeus, cum Abrahamo egerunt, tanta similitudo, vt existimare aliter non possis, quam

k. *Genes.* XX. 2. 3.

quam eos ſub iiſdem magiſtris formatos, iiſdem praeceptis imbutos, eodemque Spiritu directos fuiſſe. Et idem quoque virtutis et pietatis ſtudium, in illa Philiſtaeorum gente viguiſſe tempore adhuc Iſaaci Patriarchae, docemur *Geneſ.* cap. XXVI.

Et ex ritu circumciſionis, apud Aegyptios, poſt aetatem Abrahami recepto.

§. VII. Memorabile omnino eſt, quod modo ex MOSE intelleximus, Abimelecho, Philiſtaeorum Principi ſignificatum fuiſſe a Deo, Abrahamum eſſe [l] *Prophetam Dei*, huic valde charum, qui idcirco audiendus, cuiusque dictis obediendum ſit, atque Abimelechum, cognito hoc, cum reliquis Philiſtaeis, eum pro tali quoque habuiſſe. Gerar, ſedes Abimelechi regia, prope admodum a finibus Aegypti aberat, vnde non parum mihi veroſimile fit, famam eorum, quae Abrahamo Gerare contigerant, continuo ad Aegyptios permanaſſe, ibique exiſtimationem, quam ſibi antehac iam pepererat, virtute ſua, et pietate Abrahamus, inſigniter auxiſſe. Potuit exiſtimatio illa de Abrahamo, tanquam Propheta Dei, quae, vt docte obſeruat, [m] vir antiquitatum Orientalium peritiſſimus, permagna erat in toto Oriente, et ad ipſos Indorum Brachmanas peruenerat, efficere, vt Aegyptii, accedente forte peculiari quadam occaſione, quam hiſtoria non commemorat, circumciſionis ritum, quem Abrahamus Propheta Dei in familia ſua inſtituerat, et ipſi adoptarent, ſuumque facerent. Notum vulgo eſt, veterumque multorum ſermonibus celebratum, * Aegyptios, a temporibus antiquiſſimis, ritum circumciſionis religioſe obſeruaſſe. Verum ** diſputant viri

l. *Geneſ.* XX. 7.

m. THOMAS HYDE de religione vet. Perſar. toto cap. 2.

* Vide LEONEM ALLATIVM in Euſtathii Antiocheni Hexaëmeron p. 268. 269. SPENCERVM de Legibus Hebraeor. Lib. I. cap. IV. MARSHAMVM in Canone Chronico, Seculo V. p. 74. Edit. Franeq.

** Vide inprimis SPENCERVM, vbi ſupra. IO. CLERICVM in Comment. ad *Geneſ.* XVII. 10. et WITSII Aegyptiaca, Lib. I. cap. VII. §. 1. 2. Lib. III. c. VI.

viri eruditissimi, sumserintne Iudaei ritum hunc ab Aegyptiis mutuo, an vero vice versa, eum ab Abrahamo et Abrahamidis didicerint Aegyptii. At enim, nisi vehementer fallor, ex comparatione historiae Abrahami Mosaicae, cum historia exotica, confici luculenter poterit, ab Abrahamo ritum hunc transiisse ad Aegyptios. HERODOTVS, qui haec ex Sacerdotibus Aegyptiis percontatus fuerat, auctor est, [n] ritus huius tantam esse antiquitatem, vt prima eius origo, sitne ab Aethiopibus, an vero Aegyptiis deriuanda, certo ostendi nequeat. Nempe puduit Sacerdotes Aegyptios, confiteri, consuetudinem hanc ab Abrahamo et Abrahamidis ad se dimanasse. At veram eius originem, in historia Abrahami clare indicat MOSES, vbi docet, [o] circumcisionem a Deo praescriptam fuisse Abrahamo, vt esset signum foederis cum Deo, quo et ipse et posteri eius, in foederis huius societatem admissi, ab aliis non foederatis discernerentur, et dignoscerentur, quod locum non habere potuisse mihi videtur, si alii iam tum eodem ritu insigniti vixissent. Possumus etiam aliunde colligere, Aegyptios ante Abrahami tempus, circumcisionis legem ignorasse. Nam si ritu illo iam tum vsi fuissent, Philistaei eorum coloni, et quondam ciues, Sacrorum etiam vinculo ipsis iuncti, recens ex Aegypto egressi, morem eundem seruassent. At enim Philistaeos a circumcisione semper alienos fuisse, [p] certo constat. Neque tamen etiam, Iosephi in Aegyptum venditione, et Iacobi in eandem regionem profectione, circumcisio Aegyptiorum recentior dici poterit. Eo namque tempore, mores Aegyptiorum, in rebus praesertim ad religionem spectantibus, nimio interuallo, ab Israëlitarum moribus distabant, quam vt ab his illi ritum huius indolis sacrum mutuaturi fuissent. Et tamen isthoc iam tempore, Aegyptios circum-

n. Lib. II. c. 104.

o. *Genes.* XVII. 10. 11. 12.

p. 1. *Sam.* XVIII. 25. 27. vbi adde Commentar. IOH. CLERICI. 2. *Sam.* III. 14.

circumciſionis ſuae praeceptum tam rigide obſeruaſſe videmus, vt cum illud aliquando neglexiſſent Iſraëlitae, neglectus hicce q *probrum* dicatur *Aegyptiorum*, quod nempe eum in Iſraëlitis aegre tulerint, reprehenderintque Aegyptii. Conſequitur ex his, circumciſionis ritum, tempore illo, quod inter peregrinationes Abrahami et Iacobi, intermedium effluxit, admiſſum, vſuque paulatim receptum fuiſſe. Inſuper vero animaduerti et iſtud meretur, circumciſionis ritum, ſicut apud Abrahamidas, ita quoque apud Aegyptios, actum fuiſſe religioſum, ſignum ac veluti teſſeram, ſingularis in religione puritatis et caſtimoniae. Colchorum circumciſio videtur fuiſſe ritus politicus, quale quid de ſua circumciſione in hodiernum vſque diem praedicant Copti et Habeſſini. Et ipſi quoque Aegyptii, r alias nonnunquam huius ſuae conſuetudinis praetexebant cauſas. Sed res ipſa ſatis per ſe loquitur, circumciſionis Aegyptiorum praecipuum ac proprium reſpectum fuiſſe ad religionem. Apud Aegyptios enim, ad circumciſionem nemo tenebatur, s niſi Sacerdos myſteriis religionis initiandus, qui rerum diuinarum curam agebat, et ad ſcientias ſacras admittebatur. Solebant id obſeruare etiam t ex aedituis Templorum religioſiſſimi quique; verum ad initiationem myſticam, ſacrorumque arcanorum perceptionem et communionem, vſque adeo neceſſarium erat, vt Pythagoras, quantumuis Amaſi, Aegyptiorum regi, de meliori nota commendatus, tamen ad perceptionem Sacrorum initiationisque priuilegia peruenire ante non poſſet, * quam circum-

q. *Ioſuae* V. 9.

r. SPENCERVS, vbi ſupra. CLERICVS in Gen. XVII. 10.

s. HORAPOLLO Hieroglyph Lib. I. c. 14. ORIGENES in Epiſtol. ad Rom. Lib. II. ANAXANDRIDES apud ATHENAEVM Lib. VII. p. 300.

t. CYRILLVS *Alexandr.* aduerſus Iulian. Lib. IX. p. 298.

* CLEMENS ALEXANDRINVS Stromatum Lib. I. p. 302. THEODORETVS de curandis Graecorum affectibus, Opp. To. IV. p. 467. idque ſubindicat etiam PORPHYRIVS in vita Pythagorae p. 183. Edit. Cantabr. vel 12. Edit. Kuſteri, vbi ait, *Sacerdotes Thebaeos*

cumcidi se passus fuisset. Erat igitur circumcisio Aegyptiorum, religiosa quaedam confoederatio, sicuti illa Abrahamidarum. Sed nec istud praetermittendum, quod AMBROSIVS memoriae prodidit, *de Abrahamo* Lib. II. c. XI. *Aegyptios quarto decimo anno circumcidere mares*, id enim aperte imitationem Abrahami sapit, quem nouimus, [u] filium suum Ismaëlem, annos tredecim natum circumcidisse. Et Abrahamum quidem, id non dedita opera, sed fortuito tantum fecisse, in propatulo est. Nam cum Sacramentum circumcisionis a Deo accepisset, accidit, vt Ismaël annum compleuisset decimum tertium, reliquis vero Abrahamidis ab eo tempore nascituris iniunctum erat, [w] vt pueri recens nati, octauo a natiuitate die legem circumcisionis subirent, etsi lex illa posthaec, vsque ad introitum Israëlitarum in Canaanem, [x] non sine scandalo ipsorum etiam Aegyptiorum, plerumque negligeretur. Illa vero et Abrahami ipsius, et Ismaëlis filii, annos tredecim nati, circumcisio, adeo iam tum vbique celebrata erat, vt eam deinde imitarentur Aegyptii, quod videmus, non secus atque [y] Arabes. Possent ad haec alia quoque addi, ad ostendendum, quamdiu inter Misraimidas, vera perseuerauerit religio. Sed ista iam sufficiant.

u. *Genes.* XVII. 25.

w. *Ibid.* v. 12.

x. *Iosuae* V. 9.

y. AMBROSIVS loc. cit. Adde GROTIVM de verit. Rel. Christ. Lib. I. §. 16. in notis.

§. VIII. Verum dissimulare tamen nolo, in Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS *Cyrenaei*, summi sua aetate viri, talia occurrere, quae sententiae meae hactenus adstructae, manifesto aduersari videntur. Etenim rex catalogi illius, numero secundus, dicitur *Athothes*, quod auctor laudatus interpretatur ἑρμογενῆ, *Mercurio satum*. Nomen idem gerit, qui in ordine est tertius. Quintus

Ad obiectiones quasdam, quae ex Eratosthenis catalogo regum Thebaeorum peti possent, respondetur.

Pythagorae iniunxisse dura, et a Graecorum religione prorsus aliena.

tus appellatur *Pemphos*, vel, vti legendum esse, [z] alias monui, *Semphos*, idque exponitur Ἡρακλείδης, *Hercule genitus*. Qui in eadem serie nonum locum occupat, Aegyptiis dicebatur *Mares*, id autem graece redditur Ἡλιόδωρος, *a Sole datus*. Et hi quidem omnes aduentum Abrahami in Aegyptum anteuerterunt, vt de secutis iam nihil dicam. Neque quicquam proderit regessisse, illustribus viris, prima illa aetate, nomina quae in historia gerunt, post mortem demum a posteris imposita fuisse. Quamuis enim res haec negari in vniuersum nequeat, oportet tamen, id non valde diu post mortem celebrium virorum factum fuisse, dum res ab ipsis praeclare gestae, in recenti omnium memoria haererent, vnde liquet, ex ista obseruatione, nos hic lucri nihil capere posse. Sed paucis tamen singula haec seorsim percurramus. Primo igitur hic occurrere videmus *Athothen*, id est *Mercurio genitum*, vel *Mercurialem*, in quo *Mercurii* Aegyptiorum, quem ipsi lingua sua auita *Thoth* nominabant, vestigia deprehendi luculenta, quiuis intelligit. Verum ea de re pluribus hic nunc agere opus non est, quoniam argumentum istud de *Thoth*, siue *Mercurio* Aegyptiorum, in hoc *Pantheo*, [a] loco magis opportuno prolixe persecutus sum. Ex iis, quae illic obseruaui, poterit intelligi, *Athotem* vere Aegyptiis, eum dictum fuisse, *qui literis et scientiis*, more antiquissimo, *in columnis insculptis*, *magnopere fauet*, *easque promouet*. Non minorem, dummodo non maiorem, difficultatem parere videtur, nomen regis in illo catalogi quinti, *Semphos*, quod bene vereque exponitur *Hercule genitus*. An non hoc nomine aperte significatur cultus, *Herculi*, turpi idolo, de quo nos Lib. II. cap. III. *Panthei* huius disserimus, eo iam tempore offerri solitus? Fateor libenter, *Sem*, *Som*, vel *Dsom*, Aegyptiace ϪΕⲘ et ϪⲆⲘ, nomen esse, quo Seculis insecutis,

z. la Chronologie de Mr. DES VIGNOLES To.II.p.739.

a. Lib. V. cap. V.

cutis, Aegyptii coluerunt Numen aliquod idololatricum, quod Graeci *Herculem* interpretantur, cuiusque rationem et significationem, loco suo explicui: at enim per se, nomen illud nihil aliud designat, quam quod Hebraeis אל, et אל גבור significant, nempe *fortem*, *robustum*, vel *Deum fortem*. Quis negare audeat, primis illis temporibus, de quibus loquimur, Aegyptios nomine tam augusto, verum Deum compellasse, etsi posthaec illud ipsum, ad ficta hominum idola translatum fuerit. Locum et hic habet, quod de Diis Syrorum vere et opportune vir eruditione et meritis in bonas literas illustris monuit. [b] *Populus Dei satis pie, eum Baalem suum vocabant, priusquam ob vocem illam ad profana Numina frequenter nimis traductam, id ipsum Deus vetaret.* Et iterum: [c] *Belus enim primo summum rerum gubernatorem, Deum O. M. denotabat. —— grassante vero hominum errore, ad idola transferebatur: et quod simplicissimum et vnicum inprimis erat, tam multiplex postea redditum est.* Superest nonus Thebaeorum rex *Mares*, quod ERATOSTHENES optime interpretatur, *a Sole donatum*, vel *donum Solis*. Verum vti non inuitus largior, nomen hoc de idololatria Aegyptiorum testari, postquam Solis cultus in illa gente inualuit, ita ante hoc tempus, sine vitio, et idololatriae suspicione adhiberi potuit. Melius vtique id liqueret, si occasio imponendi nominis istius regi, perspecta nobis esset. Nouimus ceteroquin, etiam in populo Dei, heroëm fortissimum *Simson*, nomen hoc traxisse a שמש, *Sole*, tanquam dicas *virum solarem*, einen Sonnen-Mann, vel, vt viris doctis etiam placet, *Solem eximium*. Neque tamen pietatem, aut Simsonis ipsius, aut parentum eius, quisquam idcirco in dubium vocauit. Non inficias tamen eo, ex Thebaide, prima corruptae religionis

b. SELDENVS de Diis Syris, Synt. II. cap. I. p. 196.

c. *Idem*, *ibidem* p. 201. fin. 200.

et Theologiae ſemina, in Aegyptum inferiorem ſe diffudiſſe. Et forte *Maris* iam aeuo, rei illius quaedam proluſiones apparuerant. At nomen ipſum, argumentum certum et ſolidum non praebet.

Tempore Ioſephi Patriarchae, religio deprauata, et idololatria, radices iam egerant in Aegypto.

§. IX. Prima Theologiae vehementer deprauatae, et cultus aperte idololatrici, indicia et documenta indubia, in Aegypto, ſuppeditat nobis hiſtoria Ioſephi, et Iacobi, Patriarcharum, eorumque commorationis in Aegypto; ſed ea tot ſunt et tam inſignita, vt ſatis appareat, idololatriam iam dudum ante inualuiſſe, radicesque altas egiſſe. Videmus enim in hiſtoria Ioſephi, Aegyptios iam tum ſacra *Soli* feciſſe ſolennia. In Numinis illius honorem condita iam exiſtebat [cc] vrbs *On*, quam interpretes Alexandrini, ſicuti Graeci omnes, ἡλίȣ πόλιν, *vrbem Solis* vocant, vocabulo Aegyptiaco, id ipſum ſignificante. Et huic *Soli*, conſecratum fuiſſe diſcimus, [d] *Sacerdotem Onienſem*, quem hiſtoria Moſaica vocat פוטיפרע, *Potiphera*, vbi Graeci habent Πετεφρῆ, et Πεντεφρῆ, quod interpretor ⲡ-ϩⲟⲛⲧ-ⲫⲣⲏ, *P-hont-phre*, id eſt *ſummum Sacerdotem Solis.* Neque credo, quenquam linguae Aegyptiacae bene peritum, ea quae dixi, in dubium vocaturum eſſe. Ex eo facile quoque intelligitur, cuiusnam generis fuerint Sacerdotes in Aegypto alii, numero plurimi, quorum hiſtoria eadem mentionem iniicit, *Geneſ.* XLVII. 22. Docet loco illo MOSES, Sacerdotum in Aegypto numerum, iam tum fuiſſe ingentem, ita vt ipſis, ad commodam ſuſtentationem, certae Aegypti partes aſſignandae fuerint, quod in iis regionibus, vbi vera religio Patriarchalis viguit, ac floruit, ante Oeconomiam Moſaicam, locum habuiſſe non videmus. At in Aegypto, numerus Sacerdotum eo tempore, valde iam auctus erat, illisque per totum regnum, agri

cc. Vide *Pantheon* hoc Lib. II. cap. I. §. 8.

d. Vide plura ibidem.

agri fundique ampli erant distribuendi, vt ex eorum reditibus, cultum diuinum, multiplici rituum cumulo, iam, vt videtur, oneratum, et sumtuosum, commode obire, et literarum quoque studiis excolendis, vacare possent. Non obscura hic eorum cernuntur initia, quae de Sacerdotum Aegyptiorum numero, variisque functionibus, memoriae prodiderunt Scriptores graeci. Et quod de Iosepho narrat MOSES, quod Sacerdotum in Aegypto agros, ab oneribus, quae aliis regionis illius ciuibus perferenda erant, immunes exemtosque esse voluerit, id suo aeuo adhuc obseruatum fuisse, testatur [e] HERODOTVS Lib. II. c. 168. Praeter *Solem*, summum Aegyptiorum Numen, si recte iudico, in historia Iosephi Patriarchae, vestigia etiam reperimus, *Neithae* Deae, Sai in Aegypto inferiori religiose cultae; sed quam in primis idololatriae nascentis temporibus, vbique, et in ipsa adeo Aegypto superiori, venerationi ac adorationi omnium, expositam fuisse, ambigere nequeo. Ab ea enim nomen accepisse *Asenetham*, Potipherae Sacerdotis Oniensis filiam, quae postea Iosepho nupsit, [f] non abs ratione suspicor.

e. Adde DIODORVM p. 24.

f. Hac de re disputo Lib. I. c. III. §. 3.

Et ipse quoque animalium brutorum cultus.

§. X. Sed ipsum quoque brutorum animalium cultum, qui Aegyptios risui atque contemtui Graecorum, aliarumque gentium politiorum exposuit, Iosephi aeuo, in tota Aegypto, apud indigenas receptum fuisse, ambigi merito non potest. Eo certe referendum est, quicquid etiam viri eruditissimi argutentur, et comminiscantur, quod legitur *Genes.* XLIII. 32. *Apposuerunt cibos Iosepho seorsim, Aegyptiis etiam comedentibus apud eum seorsim, non enim poterant Aegyptii sumere cum Hebraeis cibum, quia abominationi id est in Aegypto.* Quae potuit esse huius rei ratio, vt Aegyptii abominationi sibi ducerent, cum alienigenis cibum capere, nisi diuersitas

Sacrorum et religionis? Animalia, quae Aegyptii tanquam diuinitatis imagines et ſymbola, impenſo cultu proſequebantur, aliarum regionum et nationum homines, ſine cunctatione in cibum adhibebant, iisque ventrem paſcebant. Hoc Aegyptiis non poterat non abominabile videri. Cum huiusmodi Deorum ſuorum contemtoribus et interfectoribus, vna, et eundem cibum capere, ipſis vtique piaculum erat maximum. Recte et opportune [g] vetuſtiores Hebraeorum magiſtri id iam obſeruarunt et monuerunt: eſtque vtique memoratu dignum, HERODOTVM veteris hiſtoriae patrem, et qui in Aegypto ipſe, de rationibus Sacrorum et religionis, Sacerdotes diligenter percontatus eſt, et rem eandem referre, quam MOSES, et rei illius eandem reddere rationem, quam reddunt Iudaeorum Magiſtri. Verba eius haec ſunt Lib. II. c. 41. *Boues mares, eoſdemque mundos ac vitulos Aegyptii vniuerſi immolant: at foeminas ipſis immolare non licet, vt quae Iſidi ſacrae ſint. —— Bouesque foeminas omnes itidem Aegyptii venerantur, ex omnibus pecudibus longe plurimum, multo etiam magis, quam oues: eoque nemo Aegyptius vel Aegyptia, Graeci viri, vtpote alienigenae, aut os ſuauiaretur, aut cultro, vel veru, aut olla eius vteretur, aut pura bouis carne, graeco cultro inciſa, veſceretur.* En! veram et genuinam rationem illius moris, quem memoriae prodidit in hiſtoria Ioſephi MOSES. Retinent eandem conſuetudinem hodieque Indorum Brachmanes, veterum Aegyptiorum haud dubie diſcipuli, et in rebus plurimis aemulatores, neque illi aliam, quam eandem ipſam, quam modo retuli, huius conſuetudinis rationem promunt. Nam, [h] *quia vident, Chriſtianos Europaeos vaccas iugulare, et animalium omnis generis viuentium carne veſci, id ipſis abominationi eſt, eoque ipſis, neque Chriſtianum, neque ſupelle-*

g. ONKELOS et IONATHAN, Paraphraſtae Chaldaei ad loc. cit. Adde MAIMONIDIS *More hebochim* Parte III. cap. 46. et DRVSII notas ad loc. cit.

h. Relationes Danicorum in India Miſſionariorum,

pellectilem eius cibariam attingere licet, metu ne tali contactu polluantur. An non omnia haec amice inter ſe conſpirant? Hinc facile etiam perſpicitur, quamobrem, quod MOSES pariter obſeruat, [i] *Paſtores Aegyptiis abominationi fuerint.* Id profecto nonniſi de Paſtoribus peregrinis, quales tum erant Iſraëlitae, dici potuit. Nam ceteroquin ipſe Aegyptiorum rex, ex Iſraëlitis [k] *quoſdam gregibus ſuis paſtores praeficere* cogitabat: et apud veteres, paſtorum Aegyptiorum, mentio ſane plurima occurrit, cui argumento immorari iam non licet. Paucis tantum monebo, inter ſeptem hominum genera, in quae tota Aegyptiorum gens erat diuiſa, [l] numerari etiam *paſtores:* in Praefectura vero Mendeſia, [m] *caprarios* honore affectos fuiſſe plane ſingulari: ac inter paſtores Aegyptios, [n] ſolos tantum ſubulcos, et ſocietate hominum, et communione Sacrorum indignos reputatos fuiſſe. Poſſet quis haec ſecum perpendens, ad eam ſuſpicionem delabi, Iſraëlitas, dum in Aegypto habitarent, a ſuibus alendis non adeo alienos fuiſſe, ac poſtea quidem, lege Moſaica intercedente, redditi ſunt. Verum enim vero, talis ſuſpicio parum videretur probabilis, et praeterea vera ratio, cur Aegyptii, Paſtores Iſraëlitas, et in vniuerſum peregrinos deteſtarentur, haec eſt: Peregrini gregum paſtores, a moribus Aegyptiorum alieni, animalia cuiuscunque generis, ſic paſcebant et nutriebant, vt ea promiſcue etiam iugularent, eorumque carne veſcerentur. Id vero Aegyptii, animalium cultores ſuperſtitioſiſſimi, toto pectore abominabantur, et nullo modo ferendum eſſe cenſebant.

Continuat. VII. p. 341. not. a.

i. *Geneſ.* XLVI. 34.

k. *Geneſ.* XLVII. 6.

l. HERODOTVS Lib. II. c. 164. DIODORVS Lib. I. p. 67. Edit. Wechel.

m. HERODOTVS Lib. II. c. 46.

n. *Idem ibid.* c. 47.

§. XI. De temporibus quae mortem Iacobi, Ioſephi, reliquorumque Patriarcharum in Aegypto ſecuta ſunt, vſque ad exitum Iſraëlitarum e domo ſeruitutis, nullum poteſt ſupereſſe dubium. Quam vni-

Multo luculentiora eiuſdem rei veſtigia in Aegypto,

post mortem Iacobi, Iosephi, et Patriarcharum reperiuntur.

o. *Exodi* VIII. 25. 26.

vniuersaliter cultus animalium turpis, tempore Mosis, in tota Aegypto, probatus receptusque fuerit, satis ex eo intelligi potest, quod cum rex Aegyptiorum, Israëlitas iussisset, o *Deo suo sacrificare in terra Aegypti*, Moses in haec verba ipsi responderit: *Non expedit ita facere, quia abominationem Aegyptiorum sacrificaturi essemus Iehouae Domino nostro. Et si immolaremus abominationem Aegyptiorum, nonne illi nos lapidarent?* Num dubium cuiquam esse potest, Scriptorem sacrum per *abominationem Aegyptiorum*, intelligere boues, oues et capras, ab Israëlitis Deo in sacrificium offerendas, id quod Aegyptiis, animalium illorum cultoribus et adoratoribus, abominationi omnino fuisset. Sic verba haec ceperunt p antiqui Iudaeorum Doctores, et ex nostris Scripturae interpretibus, * probatissimi quique. Conferendus autem erit hicce locus, cum alio, *Genes.* XLIII. 32. de quo nonnihil dixi §. 10. Illi enim sese mutuo illustrant. Iuuant nos hic etiam antiquissimae Aegyptiorum traditiones, ex quibus MANETHO retulerat, q *Mosen*, quem is ** *Osarsiph* appellat, suis praecepisse, vt nullis animalibus, quae praecipue sacra apud Aegyptios erant, se abstinerent. Certe traditiones hae cum historia Mosaica concinunt, eique lucem non spernendam inferunt. Ceterum quae hic adstruenda mihi essent, adeo nota

p. ONKELOS et IONATHAN, Paraphrastae Chaldaei hoc loco.

q. apud IOSEPHVM aduersus Apionem Lib. I. §. 26. p. 460. fin.

* MVNSTERVS, FAGIVS, VATABLVS, DRVSIVS, CARTWRIGHTVS, AYNSWORTHVS, CLERICVS, aliique plures ad hunc locum. Quibus adde BOCHARTVM in *Hierozoico* Parte I. col. 664.

** in Graeco est Ὀσαρσίφιον; verum credo veram lectionem olim fuisse Ὀσιρσάφιος. *Osir-Saph*, certe Aegyptiace vocatur *destructor* vel *desolator Osiridis*. *Osiris* hic, per prolepsin historicam vocatur *Sol*, Heliopoli cultus. Hunc nempe polluisse, et euertisse Moses perhibebatur in Annalibus Aegyptiorum.

ta iam cenſentur, et [r] a cordatis omnibus tam libenter admittuntur, vt ſi diutius ea perſequi vellem, nonniſi actum agerem. Vnicum iſtud nunc tantum addam, in illo nempe temporis interuallo, quod hic ob oculos habemus, quodque a morte Iacobi, Ioſéphi, et reliquorum Patriarcharum, vſque ad exitum Iſraëlitarum ex Aegypto decurrit, non modo ſuperſtitionem idololatricam Aegyptiorum, multis foedisque modis auctam, vehementer creuiſſe; verum huius quoque mali contagionem perniciofiſſimam, ad Iſraëlitas ipſos permanaſſe, ipſosque ad imitationem tam inſanae impietatis pellexiſſe. Grande hoc nefas, populum Dei, dum in Aegypto etiamnum habitaret, mente peruicaci iam ſaepius commiſiſſe, Deus ipſe per Prophetas ſuos, ipſis * non ſemel exprobrauit, et propenſionis huius ſuae ad idololatriam Aegyptiorum ſpecimen ipſi dederunt oppido luculentum, in cultu vituli aurei in deſerto, de quo in *Pantheo* noſtro, [s] loco proprio, et nos nonnihil obſeruabimus.

r. Inſtar omnium eſſe poſſunt, BOCHARTVS, vbi ſupra, et WITSIVS in Aegyptiacis Lib. II. cap. II.

s. Lib. IV. cap. II. §. 16.

* *Ioſuae* XXIV. 14. *Ezech.* XX. 7. 8. 25. XXIII. 3. 8. *Amos.* V. 25. 26. *Actor.* VII. 41. 42. quae loca egregie illuſtrantur in CAMP. VITRINGAE Obſeruat. Sac. Lib. II. cap. I. Adde WITSIVM, vbi ſupra.

* *

CAPVT II.

De obiecto cultus idololatrici Aegyptiorum proprio et genuino.

Eruditorum plerique opinantur, praecipuum obiectum cultus religiosi Aegyptiorum fuisse homines, post mortem honoribus diuinis donatos. §. XII. Ex Mysteriis Graecorum, probare id non licet. §. XIII. Mysteria Aegyptiorum a Mysteriis Graecorum differunt. §. XIV. Multo minus id ex Mysteriis Aegyptiorum probari potest, etsi tale quid Leo, Sacerdos Aegyptius perhibuisse feratur. §. XV. Epistola Alexandri M. qua id de Leone testatur, a Christiano quodam conficta fuit. §. XVI. Eusebii in hac causa testimonium, veritati praeiudicare non potest. §. XVII. Ex testimonio Sacerdotum Aegyptiorum, et meliorum inter Graecos Scriptorum probatur, Aegyptios homines non coluisse. §. XVIII. Idem illud etiam ex Dynastiis Manethonis euincitur. §. XIX. Aperitur ratio, ob quam recentiores Graeci, vetustis Aegyptiis Apotheosin hominum mortuorum affinxerint. §. XX. Obiectum cultus idololatrici veterum Aegyptiorum re ipsa duplex fuit: Dii νοητοὶ, intelligibiles, et αἰσθητοὶ, sensibiles. §. XXI. Aegyptiorum maiores coluerunt Deos νοητὰς, naturae spiritualis, aeternae. §. XXII. Praeter illos Aegyptii coluerunt etiam Deos αἰσθητὰς, sensibus obnoxios, inter quos eminuerunt, Sol et Luna. §. XXIII. Adiecti his deinceps reliqui Planetae. Ea, vt videtur, de causa, numerus septenarius Orientalibus sanctus erat. §. XXIV. Et praesertim Aegyptiis. §. XXV. Cabiri olim in Aegypto et Phoenicia culti, erant primitus septem Planetae. §. XXVI. De cultu tamen Planetarum apud Aegyptios antiquissimo, vix aliquid memoriae proditum reperitur. §. XXVII. Ex Planetis emersit primus Deorum octonarius apud Aegyptios, cui tractu temporis successit octonarius secundus, in quo designando Scriptores variant.

riant. §. XXVIII. Octo Aegyptiorum Dii a quibusdam ad prima rerum principia et elementa referuntur. §. XXIX. Ex octo Diis, successu temporis facti sunt duodecim. §. XXX. De ordine Deorum Aegyptiorum vltimo. §. XXXI. Dii Aegyptiorum αἰσθητοὶ erant re ipsa, Sol, Luna, et Nilus fluuius, ad quorum Numina, reliqui omnes referebantur. §. XXXII. Praeter obiectum cultus Aegyptiorum proprium, de quo diximus, est quoque aliud; sed improprium, secundarium, et relatiuum. §. XXXIII. Eo spectant Obelisci, imagines Solis, apud Aegyptios antiquissimae. §. XXXIV. His videntur successisse animalia viua, habita ab Aegyptiis symbolicae Deorum imagines. §. XXXV. Cultus animalium viuorum fuit in Aegypto, longe vetustissimus, et exitum Israëlitarum ex Aegypto antecessit. §. XXXVI. Ad animalia additae sunt processu temporis imagines et simulachra, tum animalium, tum etiam forma humana praedita. §. XXXVII.

§. XII.

Eruditorum plerique opinantur, praecipuum obiectum cultus religiosi Aegyptiorum, fuisse homines, post mortem diuinis honoribus donatos.

Si Scripturam rite consulamus, illa nos ignorare non sinet, quodnam fuerit cultus Aegyptiorum idololatrici verum et proprium obiectum, etiamsi ea de re viri doctissimi, ab antiquo ad hoc nostrum vsque tempus, inter se vehementer dissenserint. Antequam vero illud explicemus, videndum in antecessum est, num Dii maiorum gentium, ab Aegyptiis culti, Osiris, Isis, Ammon, Horus, Vulcanus, Hercules, Pan, aliique similes, primo quidem mortalium lege ex hominibus prognati; sed deinde propter ingentia merita, et in homines beneficia, coelo donati, et in deorum censum relati fuerint. Non nego, esse hanc satis communem virorum longe doctissimorum et celeberrimorum sententiam, eamque video radices passim egisse tam profundas, et quotidie nouis, neque parum speciosis rationibus, eum in modum exornari, vt vix spes vlla mihi superfit, illam ex animis plerorumque posse euelli. Sed est tamen eius generis hocce argumentum, vt

 mihi,

mihi, Theologiam et religionem priscorum Aegyptiorum exploranti, illud tacite praeterire non liceat. Exponam igitur, quod post institutum rei huius examen serium et diligens, veritati quam maxime mihi congruere visum est.

Ex Mysteriis Graecorum id probare non licet.

§. XIII. Inter omnia argumenta, quibus vtuntur viri docti, ad probandum, Aegyptios coluisse homines, post mortem diuinis honoribus donatos, illud sine dubio primum meretur locum, quod ex Mysteriis Graecorum, et ipsorum quoque Aegyptiorum, petitum est. Obseruauit nempe [a] Theologus Anglus praestantissimus, omnique doctrinae genere cultus, in Mysteriis Graecorum, hanc etiam initiatis doctrinam tradi consueuisse, Deos illos, quos vulgo adorarent omnes, re ipsa mortales extitisse homines, idque testimoniis quibusdam, e CICERONE perquam opportune allatis, demonstrasse, et extra omnem dubitationis aleam posuisse videtur. Sunt autem haec CICERONIS verba, Tuscul. Lib. I, c. 12. *Quid? totum prope coelum, ne plures persequar, nonne humano genere completum est? Si vero scrutari vetera, et ex his ea, quae Scriptores Graeciae prodiderunt, eruere coner: ipsi illi, maiorum gentium dii qui habentur, hinc a nobis profecti in coelum reperientur. Quaere, quorum demonstrantur sepulchra in Graecia: reminiscere, quoniam es initiatus, quae tradantur Mysteriis: tum denique, quam late hoc pateat, intelliges.* Herculem, Bacchum, Leucotheam, Castores, et alios horum similes, ex turba mortalium hominum, translatos fuisse in ordinem deorum immortalium, notum erat vulgo, neque ea de re cuiquam poterat superesse dubium. De illis CICERO, eo, quem laudauimus, loco, quoque dixerat. Verum mox, in verbis quae descripsimus, addit, intelligi ex mysteriis, quam late hoc pateat, in ii quippe tradi initiatis, ipsos maiorum gentium deos,

a. GVILIELMVS WARBVRTONVS. Vide les Dissertations de Mr. DE SILHOVETTE *sur l'union de la religion* etc. Dissert. V. p. 193. 194. etc.

deos, Iouem, Apollinem, ceterosque mortali lege creatos, propter virtutem vero et bene merita, immortalitate et conſortio deorum donatos fuiſſe. Eodem ſpectant et haec auctoris eiuſdem verba, Lib. I. de nat. Deor. c. 42. *Quid? qui aut fortes, aut claros, aut potentes viros, tradunt poſt mortem ad Deos perueniſſe, eosque eſſe ipſos, quos nos colere, precari, venerarique ſoleamus, nonne expertes ſunt religionum omnium? ——— Omitto Eleuſinam, ſanctam illam et auguſtam,*

Vbi initiantur gentes orarum vltimae

Praeterea Samothraciam, eaque

— Quae Lemni

Nocturno aditu occulta coluntur

Silueſtribus ſepibus denſa.

Cui quidem loco, ex priori, lux eſt accendenda. Iubebantur ergo omnes, initiati Graecorum myſteriis, credere, Deos, quos Graecia coleret, cunctos, in lucem hanc aliquando editos fuiſſe, inter homines vixiſſe, et tandem mortem quoque oppetiiſſe. At quaeri non immerito poteſt, fuerintne legislatores, et conditores myſteriorum, de eo, quod credere volebant alios, ipſi certo perſuaſi. Docere nos voluit ingenioſus ille auctor, qui arcana Myſteriorum Eleuſiniorum nobis non ſine ſucceſſu explicare conatus eſt, [b] legislatores et Philoſophos veteres permulta ſuis inculcaſſe et vehementer commendaſſe, quae credebant hominibus fore vtilia, etiamſi ea re ipſa iudicarent eſſe falſa. Quid vetat nos credere, ex illorum numero fuiſſe etiam doctrinam in myſteriis traditam, de mortalibus ad honores diuinos euectis, iſtoque virtutis praemio donatis, quod ſane ſcopo, quem legislatores in myſteriis inſtituendis, ſibi propoſitum habebant, erat multo conue-

b. Vide les Diſſertations de Mr. DE SILHOVETTE *ſur l'union* etc. Diſſertat. VIII. init.

conuenientiſſimum. Volebant autem praeterea Myſteriorum conditores, quod pariter [c] auctor noſter doctiſſimus nos obſeruare iubet, initiatos a cultu Deorum plurium, ad agnoſcendam vnitatem Entis ſupremi, rerumque omnium ſummi moderatoris, reuocare: quid igitur, quaeſo, ad rem hancce conducibilius excogitari poterat, quam iſthaec doctrina, Deos, quos adoraret vulgus, re ipſa homines fuiſſe, ob ſolius virtutis meritum, ad illud, in quo nunc conſpicerentur, honoris faſtigium euectos? Nonne pii Eccleſiae primitiuae doctores, rem plane eandem, et eadem etiam de cauſa, conſtanter docuerunt, multisque adſtruxerunt? Si res iſta ex bonis et genuinis hiſtoriae antiquae monumentis, legitime demonſtrari potuiſſet, tanquam certa et indubia, quid, obſecro! opus erat, eandem, ceu doctrinam arcanam, multa et ſollicita cum cautione myſtis ſolis, rite initiatis, tradere? An non vel id ipſum argumento eſt ſatis luculento, rem hanc, quae non ex hiſtoria, ſed ex myſteriorum arcanis placitis, tantum cognoſci poterat, a Myſteriorum inſtitutoribus fuiſſe excogitatam, vt hominum vtilitas et vera felicitas, quae per myſteria quaerebatur, hoc pacto tanto melius promoueretur?

c. Vide eundem, Diſſertat. V. et VI. p. 346. 347.

Myſteria Aegyptiorum a Graecorum myſteriis vehementer differunt, et ex his aeſtimanda non ſunt.

§. XIV. Verum quomodocunque res iſta ſe habeat, quam nunc mittimus, ſuoque loco relinquimus, ſit hoc ita, fuerint Dii illi, quos Graecia colebat, miſeri mortalesque homines, quod in Myſteriis illius gentis aſſerebatur, quid quaeſo Graecorum Myſteria, ad Deos Aegyptiorum? Num non, quod mox videbimus, ipſius Graeciae meliores et maxime cordati Scriptores candide fatentur, ea in re Graecorum mores, a moribus Barbarorum, ac ſigillatim Aegyptiorum, toto coelo differre? At enim, inquit [d] vir ingenii politiſſimi, conſtat vnanimi veterum conſenſu, Myſteria ex Aegypto tranſiiſſe in Grae-

d. Mr. DE SILHOVETTE, vbi ſu-

Graeciam, ac singularem reperiri inter Mysteria gentis vtriusque similitudinem. Et istud quidem libens et vltro largior, videri modum, certas quasdam doctrinas sacras, nonnisi initiatis in Mysteriis tradendi, in Aegypto inuentum, et exinde ad alias gentes translatum fuisse. Verosimile est, in antiquissimis, et apud hos, et apud illos, Mysteriis, doctrinam de Dei aeterni vnitate, de animarum immortalitate, deque praemiis et poenis post hanc vitam distribuendis, sollicite inculcatam fuisse. At vti diuersi erant Aegyptiorum Graecorumque Dii, ita de iis, diuersa etiam, in vtriusque gentis doctrina tradi solebant. In Mysteriis Eleusiniis, tota fabula de Cerere et Proserpina, qualem nobis [e] docti quidam veteris Ecclesiae Patres conseruarunt, tradebatur, ac explicabatur, idque erat praecipuum illorum Mysteriorum argumentum. Nihil certe huiusmodi, in Mysteriis Aegyptiorum vnquam audiebatur. Ita in Mysteriis Samothracum, innumerisque aliis, talia de Diis perhibita fuisse nouimus, quae Aegyptiis in vniuersum ignota erant. Vnicum tantum adiiciam exemplum, ex quo intelligi clare possit, ex Mysteriis nihil probari posse de Diis Aegyptiorum. Perhibent veteres, [f] Philosophum quendam, quem Zoroastrem vocant, initiatum in Aegypto, Mysteria illius gentis in Persiam inuexisse. Et de Persis tamen hoc obseruat Scriptor peruetustus, omnique fide hic dignus, [g] *eos non, sicuti Graeci, sentire, Deos ex hominibus esse genitos.* Ideoque apud eundem, Athenienses, Xerxi Persarum regi hoc exprobrant, quod [h] *heroum,* id est hominum diuinis honoribus mactatorum, *nullam neque curam agat, neque rationem habeat.* Tale quid ergo, in Persarum Mysteriis, etsi ex Aegypto arcessitis, non docebatur. Id igitur, quod volunt viri docti, non ex Graecorum; verum ex ipsorum Aegy-

pra, Diss. V. p. 171. 218. et aliis in locis.

e. CLEMENS *Alexandr.* in *Protreptico* p. 13. ARNOBIVS aduersus Gentes Lib. V. p. 173. 174.

f. Mr. DE SILHOVETTE, vbi supra, Diss. V. p. 171.

g HERODOTVS Lib. I. cap. 131.

h. *Idem* Lib. VIII. cap. 143.

Aegyptiorum mysteriis ostendendum adstruendumque esset.

Neque id etiam probari potest ex Mysteriis Aegyptiorum, etsi Leo quidam, Sacerdos Aegyptius, id perhibuisse dicatur.

§. XV. Sed silentio tamen inuoluere non possum, doctissimos viros, ad ipsa quoque Aegyptiorum mysteria, [hh] in quibus tale quid traditum fuerit, prouocare. Videamus igitur, qualia illa sint. Adferuntur nempe ista ex AVGVSTINO *de ciuit. Dei* Lib. VIII. cap. V. *In eo genere sunt etiam illa, — quae Alexander Macedo scribit ad matrem, sibi a magno Antistite Sacrorum Aegyptiorum, quodam Leone patefacta. Vbi non Picus et Faunus, et Aeneas, et Romulus, vel etiam Hercules et Aesculapius, et Liber Semele natus, et Tyndaridae fratres, et si quos alios ex mortalibus pro diis habent; sed ipsi etiam maiorum gentium dii, quos* [i] *Cicero in Tusculanis nominibus videtur attingere: Iupiter, Iuno, Saturnus, Vulcanus, Vesta, et alii plurimi, quos Varro conatur ad mundi partes, siue elementa, transferre, homines fuisse produntur. Timens enim et ille quasi reuelata Mysteria, petens admonet Alexandrum, vt cum ea matri conscripta insinuauerit, flammis iubeat cremari.* Eandem in rem citantur et haec CYPRIANI, ex libro *de idolorum vanitate* p. 12. *Non vnus ab omnibus Deus colitur, sed propria cuique maiorum suorum cultura. Hoc ita esse, Alexander M. insigni volumine ad matrem suam scribit: metu suae potestatis proditum sibi de diis hominibus a Sacerdote secretum; quod maiorum et regum memoria seruata sit; inde colendi et sacrificandi ritus inoleuerit.* Quibus gemina leguntur apud MINVTIVM FELICEM in *Octauio* cap. 21. et ATHENAGORAM in libro pro Christianis p. 31, cuius verba adscribere, operae pretium fuerit. *Alexander Philippi filius, in Epistola ad matrem (ambo vero Heliopoli, Memphi, et Thebis colloquia cum Sacerdotibus instituisse dicuntur) Deos fuisse homines scribit, se ex Sacerdotibus cognouisse.*

hh. Mr. DE SILHOVETTE, vbi supra, Diss. V. p. 236. 237. etc.

i. locum hunc supra §. XIII. descripsi.

nisse. Obseruare hic lectorem velim, ATHENAGORAM scribere, Olympiadem, et filium eius Alexandrum, Heliopoli, Memphi, et Thebis, cum Sacerdotibus colloquia instituisse, cum tamen ex genuinis historiae Alexandri Monumentis certum et testatum sit, Olympiadem filium suum in expeditione bellica comitatam plane non fuisse, Alexandrum vero, temporis penuria pressum, vltra Memphim non processisse, neque Thebas vnquam oculis vsurpasse. Ita ad constituendam illam fabellam, mendaciis merisque figmentis opus erat. Si ceteroquin loca hic a me excitata inter se compares, atque coniungas, intelliges, Scriptoribus hisce Christianis, aut lectam, aut saltem de fama notam fuisse epistolam, ab Alexandro Macedone, vti iactabatur, ad matrem Olympiadem scriptam, in qua ipsi significauerit, sibi a Leone Antistite Aegyptio, secretum aliquod, summo ceteroquin studio occultatum, metu proditum fuisse, Deos nempe, in Aegypto cultos, olim fuisse homines. Quid igitur de hac, siue Epistola, siue fama existimabimus? Nam si res ita se habet, prouti eam Scriptores illi Christiani referunt, manus vtique de tabula auferenda, pedibusque in doctissimorum virorum sententiam eundum nobis erit.

Epistola Alexandri M. qua id de Leone testatus esse perhibebatur, a Christiano quodam conficta fuit.

§. XVI. Verum enim vero, quae fides poterit haberi Epistolae, supra quidem, quam dici potest, memorabili; sed de qua, ante Scriptorum illorum Christianorum aetatem, nemo vnquam aliquid fando audiuit? Nonne constat, a Christianis quibusdam, illo tempore, intentione non mala; sed pessimo tamen exemplo, permulta tanquam veterum Scripta venerabilia conficta fuisse, quod crederent, illa sibi fidem apud lectores tanto maiorem conciliatura, viamque ad felicius destruendum gentilium errores superstitionemque apertura esse? Quem fugiunt Sibyllina,

lina, aliorumque etiam Oracula, Osthanis et Hystaſpis, Magorum nempe Perſarum, libri, Hermetis Trismegiſti varia, et ſimilia his innumera, pia fraude, a Chriſti cultoribus, orbi obtruſa? ſed quae hodie ab idoneis talium rerum aeſtimatoribus, merito contemnuntur. Neque vero etiam antiquitatis Chriſtianae ſtudioſis ignotum eſſe poteſt, Scriptores Chriſtianos veteris Eccleſiae, ad vnum omnes, vbi exquiſito ſtudio idololatriam oppugnant, eiusque vanitatem ac inſaniam annituntur oſtendere, id ſemper et cumprimis vrgere, Deos qui in mundo coluntur, re ipſa homines fuiſſe, aliis ſimiles; ſed dudum mortuos. Eſtne igitur mirum, tenebrionem, neſcio quem, in eorum gratiam, talem Alexandri Epiſtolam confinxiſſe, eamque poſtea certatim alios in vſum ſuum conuertiſſe? Si Epiſtola illa, quam Patres laudant, genuina eſſet, tum quaeſtio de eſſentia, natura, et origine deorum Aegyptiorum, quae, vti ex notiſſimo PLVTARCHI libro *de Iſide et Oſiride*, vbique intelligitur, veteres Philoſophos tantopere exercuit, ſic deciſa et penitus finita fuiſſet, vt nemini amplius dubium ſupereſſe potuerit, et profecto Epiſtola illa, inter Graecos, Philoſophos praeſertim, nihil fuiſſet illuſtrius. Non certe videmus, vnquam aliquem, vbi de natura Deorum diſputare in animum induxit, ad hoc Oraculum confugere, aut eius vel leuiſſimam mentionem facere, non VARRONEM, [k] vbi de Deorum Aegyptiorum natura differit, non CICERONEM in libris *de natura Deorum*, in quibus de hoc argumento, ſubtiliter profecto et copioſe diſceptat, qui in hac cauſa maluit ad obſcura Graecorum myſteria prouocare, ex quibus tamen rem hanc non tam ediſſertat, quam potius tantum muſſitat, quam ad luculentam illam Alexandri Epiſtolam: non DIODORVM *Siculum*, etſi tamen is p. 18. ſecretorum quorundam Sacerdotalium,

k. *De lingua latina*, Lib. IV. p. 17. Edit. Dordrecht.

um, his de quibus loquimur, non dissimilium, aliquam mentionem iniecerit: non PLVTARCHVM, qui in libro *de Iside et Osiride*, in explicandis et conciliandis veterum de hac re sententiis, se mirum in modum torquet, quique illam ipsam quaestionem, an Dii Aegyptiorum homines fuerint, intactam praeterire non potuit; sed de Alexandri Epistola ne γρῦ quidem habet, quinimo sententiam illi contrariam aperte asserit; non alium denique quenquam, quod me iudice, documento est irrefragabili, illis de tali Epistola nihil plane constitisse. Legat quis porro Scriptores vitae Alexandri M. DIODORVM *Siculum*, ARRIANVM, PLVTARCHVM, CVRTIVM, et inueniet illos commemorare sacrificia a rege hoc Apidi oblata Memphi, sermones etiam eum inter et Sacerdotes Iouis Ammonis, in Marmarica, institutos; sed de Leone, de secretis ipsi a Sacerdotibus Aegyptiis reuelatis, de Epistola super ea re ad Olympiadem matrem exarata, verbulum aut indicium deprehendet nullum. Non sum nescius, Patronos Epistolae illius vexatae, [1] nos ad auctoritatem PLVTARCHI ablegare, qui disertis verbis, in vita Alexandri M. p. 680, epistolae illius meminerit. Et meminit sane; sed operae profecto pretium est, videre, quomodo. En! Scriptoris illius verba. Ἀλέξανδρος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν μητέρα, φησὶν γεγονέναι τινὰς αὐτῷ μαντείας ἀποῤῥήτους, ἃς ἐπανελθὼν φράσει πρὸς μόνην ἐκείνην. *Alexander in Epistola ad matrem suam, Oracula quaedam arcana sibi ait reddita, quae reuersurus soli ei reuelaturus esset.* Ergo extabat tempore Plutarchi Epistola, quae ab Alexandro ad matrem scripta esse ferebatur. Verum, an dices, obsecro, hanc esse Epistolam illam, quam Patres laudant? Sed in hac agebatur de doctrinis mysticis Theologiae Aegyptiorum, ante non auditis, in illa sermo tantum est de diuinationibus et praedictionibus sibi diuinitus factis,

1. IOH. FELLVS Episcopus Oxoniensis, omni laude cumulatissimus, in notis ad *Cypriani* librum *de vanitate idolor.* p. 12. Edit. Oxon.

factis, quas propalare rebus ſuis conſultum non ducat. In hac doctrinas Sacerdotum arcanas, fidei ſuae concreditas, libere et ſine vllo ſcrupulo, reuelat; in illa nihil tale ſe facere poſſe aſſeuerat, verum haec omnia, ſe aliquando poſt reditum, matri coram aperturum eſſe, ſignificat. Et cum poſthaec matrem non viderit, arcana illa Oracula, per quae deſignari videntur omina Apidis, (de quibus nos diximus Lib. IV. cap. II. §. 7. 8.) obliuione perpetua ſepulta fuiſſe oportet. Quanta non, bone Deus! inter Epiſtolam vtramque intercedit diſcrepantia? Eſtne opus pluribus, ad Epiſtolam illam, quam boni Patres Eccleſiaſtici, ab aliis ſeducti, laudant, fraudis et fictionis apertae conuincendam? Et ſi talis cauſa nonniſi fraudibus et figmentis fulciri poterat, quid de cauſa ipſa iudicabit aequus et peritus rerum arbiter?

Euſebii in hac cauſa teſtimonium, veritati praeiudicare non poteſt.

§. XVII. Sed ſunt viri magni nominis, [m] qui tantum apud nos valere debere, EVSEBII auctoritatem, vrgent, vt, quoniam et is docet, Aegyptios, viros bene meritos in Deorum cenſum retuliſſe, hac de re merito addubitari nequeat. Et certe inficias non eo, EVSEBIVM, magnum vtique virum, et quocum, ſi ingenii mirabilem copiam, et eruditionis profundae multiplicem varietatem ſpectes, pauci in tota antiquitate conferri queunt, iudicem in cauſa huius generis, dici poſſe idoneum. Satis ex *Praeparatione* eius *Euangelica*, intelligi poteſt, quanta induſtria is origines Theologiae veteris, apud gentes omnes, ex fontibus genuinis ſcrutatus fuerit, quamque ſagax et limatum iudicium de rebus omnibus tulerit. Sed quid tamen non poſſunt, apud homines etiam doctrina mirabiliter cultos, opiniones praeiudicatae? Nouerat Scriptor egregius, Eccleſiae Doctores, qui ipſum praeceſſerant, meliores pene omnes, ad demonſtrandam impiam idololatriae

m. WARBVRTON *Eſſai ſur les Hieroglyphes*, p. 312.

latriae vesaniam, toties omni nisu asseruisse, Deos ab omnibus fere in mundo hominibus cultos, re ipsa homines fuisse, post mortem a Sacerdotibus coelo illatos, in terra vero Templis, honoribusque diuinis donatos. Doctrina eorum hac de re talis etiam erat, vt se non mediocri verosimilitudinis specie commendare omnibus posset. Scriptores Christiani, eam non primi excogitauerant; sed a DIODORO *Siculo*, aliisque magni nominis Scriptoribus Ethnicis traditam, ac magnopere ornatam, adoptauerant tantum, suamque in rem verterant. Et credibile est, argumentum hoc, a Scriptoribus inprimis Christianis, diligenter exasciatum, multos permouisse, vt doctrinam religionis Christianae accuratius explorandam sibi sumerent. Quidni igitur EVSEBIVS tot praedecessorum vestigiis insisteret, ac arma, ab ipsis Scriptoribus Ethnicis liberaliter suppeditata, ad eradicandam impietatem cultus idololatrici, feliciter conuerteret? Etsi igitur nobilissimus Scriptor, alias quoque de origine idololatriae, sententias, et prolixe satis, retulerit, [n] illam tamen, quae vult, Deos plerarumque gentium, primo fuisse mortales terrae nostrae incolas, aliis aperte anteposuit. Sed omnium tamen horum auctoritas veritati praeiudicare nec potest nec debet.

n. *Praepar. Euang.* Lib. III. cap. III. et X.

Ex testimonio Sacerdotum Aegyptiorum, et meliorum inter Graecos Scriptorum, probatur, Aegyptios homines non coluisse.

§. XVIII. Verum et aliis argumentis nunc ostendamus, Osiridem, Isidem, Ammonem, Horum, Vulcanum, Herculem, aliosque huius generis deos Aegyptiorum, non fuisse homines, ab hominibus aliis, post mortem, honoribus diuinis condecoratos, et talem opinionem, merum esse figmentum cerebri Graecorum recentiorum, vetustioribus omnino incognitum. Graeci, qui [o] *totum prope coelum humano genere impleuerant*, et vesaniae huic modum ponebant nullum, alios, interque hos etiam Aegy-

o. CICERO Tusculan. Lib. I. c. 12.

Aegyptios, ſuo modulo ac pede metientes, his id tribuebant, cui ipſi inter ſuos aſſueti erant, quodque domi a teneris vnguiculis viderant, audiuerant, compertumque habuerant. Deos adorabant, quos fuiſſe homines certo ſciebant, proindeque criminis eiuſdem maculam, Aegyptiis quoque affricabant. Mirum itaque videri nemini debet, opiniones huiuſcemodi, tempore praeſertim Ptolemaeorum, qui et ipſi Graeci erant, et graecis ſtudiis, placitis, ac moribus, magnopere ſemper fauebant, inualeſcere, et plerorumque animos occupare potuiſſe. At inter ipſos Graecos, antiquiores et cordatiores quosque longe aliter exiſtimaſſe, probari facile poteſt. De Perſis vidimus, HERODOTVM, hiſtoricorum omnium, qui extant, patrem, teſtari, illos *non, ſicuti Graeci, ſentire, Deos ex hominibus eſſe genitos.*

§. XIV. Aegyptiorum vero, in hoc negotio, mores, moribus graecis etiam in iſthoc negotio opponit, Philoſophus elegantis ingenii, et in hiſtoria antiquitatis, ſi quiſquam alius, vehementer exercitatus. Verba eius, breuitatis ergo, in latinum ſermonem conuerſa, appono. p *Aegyptiorum quoque inſtituta non poſſum non improbare. Bouem illi colunt, auem et hircum. —— Moritur ergo in Aegypto Deus et lugetur, eiusque et Templum monſtratur et Sepulchrum. Et Graeci quidem bonis etiam viris Sacra faciunt, quorum virtutum memoriam celebrant, calamitates vero obliuione obruunt. Apud Aegyptios vero ex aequo lachrymas Deo et honores offerunt.* Si Scriptor eximius crediidiſſet, Aegyptios homines olim mortuos adorare, hiſce eorum moribus, mores Graecorum non oppoſuiſſet, verum in vna eademque gente crimen vtrumque notaſſet. Conſimilem inter Graecorum Aegyptiorumque cultum comparationem inſtituit LVCIANVS, qui tamen ad excuſandos Aegyptios addit, cultum animalium eſſe aenigmaticum.

p. MAXIMVS TYRIVS, Diſſert. XXXVIII. p. 455. Edit. Oxon. 1677. 12.

Sed

Sed locum eius, nimis prolixum, quam vt hic inſeri poſſit, q apud ipſum legi malo. Sed audiamus potius HERODOTVM, qui omnium primus, res Aegyptiorum, de quibus Sacerdotes eorum, in omnibus fere totius Aegypti Templis, diligentia ſcrupuloſa percontatus fuerat, popularibus ſuis, Graecis, expoſuit, et videamus quam aperte is Graecorum hac de re opiniones condemnet. Ita autem loquitur Lib. II. c. 50. Νομίζουσι δ᾽ ὦν Αἰγύπτιοι οὐδ᾽ ἥρωσι οὐδέν. *Aegyptii heroës nullo cultu proſequuntur.* Sunt vero heroës proprie illi, quos Graecia ſuperſtitioſa, mortales cum eſſent nati, pro Diis habendos et colendos eſſe, edixit. Tales eſſe Aegyptiis, conceptis verbis HERODOTVS negat. Eodem Libro, cap. 142, auctor is idem haec ſcribit: *Sacerdotes referebant, et demonſtrabant, a primo rege, vſque ad Vulcani Sacerdotem, generationes fuiſſe trecentas quadraginta et vnam* (id eſt annos 11340) *quo temporis interuallo, negabant vllum Deum forma humana extitiſſe, neque etiam vel prius, vel poſtea, in regibus Aegypti extitiſſe quenquam, qui Deus fuerit.* Quae hic ad nos ſpectant, eo redeunt, ἀποθέωσιν, Graecis adeo familiarem, Aegyptiis penitus incognitam eſſe, neque concedere eos, quenquam fuiſſe inter reges ſuae gentis, qui poſt mortem honores diuinos conſecutus ſit. Eadem docet ac vrget, Scriptor hicce cap. 143. ex quo iſta tantum adferemus. *Hecataeo hiſtoriae Scriptori, originem ſuam recenſenti, atque aſſerenti, ſextum decimum, ex maioribus ſtirpis ſuae, Deum fuiſſe*, Sacerdotes Thebaei *opponebant ſui proprii generis genealogiam, in recenſione tamen illa non admittentes, id quod ab illo diceretur, hominem progenerari a Deo. Ita vero genealogiam ſuam, genealogiae Hecataei opponebant, vt dicerent Piromin ex Piromie genitum ſemper eſſe, donec trecentos quadraginta quinque numero impleti eſſent, omnes Piromies,*

q.[1] in *Deorum Concilio*, Opp. To. II. p. 951 - 956. Edit. Salmur.

 vt

vt itaque genealogia vltimo nec in Deo, nec in heroë desineret. Nempe Hecataeus historicus graecus, cum Sacerdotibus Thebaeis in Aegypto, sermones miscens, ex inani quadam iactantia, genus suum ad Deum aliquem retulerat, a quo ipse in stemmate esset decimus sextus, sicuti in Graecia nihil profecto erat frequentius, quam vt hi genus suum referrent ad Iouem, alii ad Apollinem, alii ad Bacchum, alii ad Herculem, cuius praesertim numerosa erat in Graecia posteritas, alii ad Venerem, alii ad alios. Vano huic graeco, Sacerdotes Thebaei, opposuerant genealogiam summi sui Pontificis, qui per * generationes 345, in linea recta a primo summo Pontifice descenderat, sed ita vt semper *Piromis*, e *Piromie* prognatus fuisset. Ergo Sacerdotes significare volebant Hecataeo, memoriam temporis praeteriti, apud se multo esse longiorem et diuturnam magis, quam apud Graecos; sed se nullos tamen Deos agnoscere, a quibus longa serie homines genus ducerent, quae tantum esset Graecorum vaniloquentia. *Piromis*, ⲠⲒ-ⲢⲰⲘⲒ, est vox Aegyptiaca, designans *hominem*, quod res ipsa, totaque orationis series iam sic satis declarat, et Aegyptios aliam vocem non habuisse, ad designandum ἄνθρωπον, *hominem*, versio Coptica librorum Scripturae, quae prostat, docere vnumquemque potest. *Piromis* itaque ex *Piromie*, est *homo ex hominibus ortum trahens*, qui opponitur *homini ex Deo, stemmatis sui auctore, prognato.* Quod vero HERODOTVS affirmat, *Piromin graece significare καλὸν κἀγαθὸν, bonum et honestum*, id pro lusu aliquo etymologico habendum est. Nam ⲠⲒ-ⲢⲎ-ⲘⲎⲒ, *Pi-re-mei*, reipsa significat

* Numerus hic generationum fidem vtique omnem superat. Sed non dubito, quin hic lateat aliquid arcani, quod tamen nunc diuinando assequi haud possum.

ficat *facientem quod iuſtum eſt*, vnde conflatam eſſe vocem ΠΙ-ΡΩΜΙ, *(hominem)* exiſtimare potuit, qui eam Herodoto interpretatus eſt. Sed pergit mox HERODOTVS cap. 144. docetque ex ore Sacerdotum, *ante hos homines, regnum in Aegypto tenuiſſe deos, ſed qui cum hominibus non vna vixerint, eorumque ſemper regnaſſe vnum, vſque ad Horum, Oſiridis filium, qui fuerit omnium vltimus.* Ab eo igitur tempore, quo homines regionem Aegypti occupare, ſibique ſubiicere coeperant, Dii, ſecundum Aegyptios, in illa amplius non conſpiciebantur. Non dubito, quin doctrina haec, quam HERODOTVS ex ore Sacerdotum acceperat, doctrina fuerit Aegyptiorum omnium, per totam Aegyptum recepta, vſque ad Ptolemaeorum tempora. Nam Scriptor, qui in hocce argumentum diligenter apud Sacerdotes omnes inquiſiuerat, nihil plane in contrarium obſeruat. Semper doctrinam hac de re Aegyptiorum, Graecorum doctrinae et cultui opponit. Et mox videbimus, teſtimonium hoc HERODOTI, ipſius MANETHONIS, Sacerdotis Aegyptii antiqui, teſtimonio egregie confirmatum. Videmus etiam, architectos primos noui dogmatis de cultu hominum diuino, vetuſtis Aegyptiis temere affficti, vt fidem ſibi conciliarent, aliis perſuadere debuiſſe, rem hanc a Sacerdotibus ſemper ſollicite occultatam fuiſſe, donec tandem vnus ex eorum numero, Alexandro demum eam aperuerit. Vide §. XV. XVI.. Igitur ante Alexandri M. aetatem, nemini ea de re quicquam conſtabat, niſi, vt volebant fabulae huius auctores, ſoli initiati. DIODORVS mentionem figmenti huius etiam iniicit, vbi Lib. I. p. 18. ait: *Interitum Oſiridis ex antiqua traditione, in arcanis Sacerdotes habuiſſe. Verum temporis ſucceſſu, tandem accidit, vt aliqui ſilentio occultatum in vulgus effutirent.* Prae-

clari huius Scriptoris tempore, fabula de Leone arcanum hoc Alexandro aperiente, nondum innotuerat. Alioquin rem hanc, magni certe in caussa ista momenti, et hic, et in historia expeditionis Alexandri in Aegyptum, commemorasset. Sed aliquam tamen historiolam, illi, quam Patres quidam referunt, non dissimilem, fingere omnino oportebat, vt traditiones recentiorum, cum vetustioribus genuinis, inter quas tanta apparebat discrepantia, aliqua ratione conciliari possent.

Idem ex Dynastiis etiam Manethonis ostenditur.

§. XIX. HERODOTVS vero omni fide, hac in re, tanto dignior omnibus videri debet, quod ea quae asserit, cum aliis vetustissimisque Aegyptiorum monumentis plane concinant. Norunt omnes, MANETHONEM Sacerdotum in Aegypto, tempore Ptolemaei Philadelphi, Pontificem maximum, ex columnis sacris, et melioribus, quae tum supererant, monumentis Sacerdotalibus, notissimas illas Dynastias regum Aegypti confecisse, in quibus digerendis, et ad Chronologiam sacram accommodandis, operam non poenitendam posuere MARSHAMVS, et haud ita pridem VIGNOLIVS noster. [r] Distinguit autem MANETHO regnum Deorum et Semideorum, a Dynastiis hominum, prius illud regnum insecutorum. Cum vero Dynastiae hominum incipiant a Mene, qui consensu omnium, primus ex Chami posteris in Aegypto regnauit, siue is sit Chamus ipse, vti nonnullis placet, siue Misraimus, Chami filius, quod plurimis placet, siue huius filius, aut nepos, quod vero videtur similius, sequitur necessario, Deos eorumque regnum, antecedere regnum primorum Chami posterorum, ac plane supra diluuium collocandum esse. Et ita etiam AFRICANVS, EVSEBIVS, SYNCELLVS, et quicunque Dynastias illas Manethonis nobis conseruarunt, rem ceperunt, neque etiam alia potuit esse mens ac sententia MA-

r. apud SYNCELLVM in Chronograph. p. 18. 39. 40. 41.

NETHO-

NETHONIS. SYNCELLVS, cui potissimum Dynastiarum illarum conseruationem debemus, similia etiam de regno Deorum, Semideorum, et postea hominum, refert [s] ex *Chronico vetusto* Aegyptiorum, quod ipse quidem Manethone antiquius censet, [t] VIGNOLIVS vero ad aetatem Eusebii demittit. Quicquid sit, illud tuto hinc colligimus, in antiquissimis et maxime genuinis Aegyptiorum Monumentis, regnum Deorum anteponi regno primorum in Aegypto hominum. Et hoc sane id ipsum est, quod HERODOTVM docuerant Sacerdotes, *ante primum Aegypti regem regnasse deos, sed qui cum hominibus non vixerint.* §. XVIII. Neque etiam traditionis huius Sacerdotalis priscae expers fuit [u] DIODORVS, etsi tamen ipse recentiores potissimum sequatur. Et profecto non potest ostendi, ex regibus Aegypti post Menem quisquam, in quem omnes illae Sacerdotum fabulae de Iside, Osiride, Horo, et Typhone, vere et recte quadrare dici possint. Et oportuit tamen Osiridem, si vera sunt, quae de eo in fabulis traduntur, fuisse regem longe celeberrimum, cuius in historia non potuit intercidere memoria. Sed ostendi non potest rex, cui illae de Osiride fabulae adaptari legitime possint. Nam ceteroquin * *nihil quidem facilius, quam in tot tantisque fabulis de Osiride et reliquis Diis, aliquid reperire circumstantiarum, quod ad hunc vel illum regem accommodes.* Sunt etiam in iis, quae de Osiride, Iside, et Horo in fabulis tradebantur talia, vt historice et proprie accipi nullo modo queant, et non aliam, quam allegoricam et symbolicam explicationem admittant, etsi in fabula illa, qualem PLVTARCHVS prolixe narrat, ad priscas et genuinas Sacerdotum traditiones, multae accesserint aeui poste-

s. SYNCELLVS Chronograph. p. 51. 52.

t. *Chronologie de l'Histoire sainte*, To. II. p. 659.

u. Lib. I. p. 41. 42.

* Verba sunt PERIZONII Origin. Aegypt. cap. V. p. 79.

posterioris. Aliter ergo existimare non possum, quam, regnum Osiridis, Isidis, Hori, Typhonis, et similium, non esse historicum et verum; sed mere fabulosum, symbolicum et allegoricum, methodo Sacerdotum, tradendi dogmata sacra, aenigmaticae, plane attemperatum. Et similes sane fabulas, vetustissima, Phoenicum, Phrygum, ipsorumque Graecorum Theologia, nobis abunde subministrat, vt satis appareat, idem fere Theologis priscis variarum gentium fuisse ingenium, et diuersas ipsorum fabulas, ex vno fonte deriuatas fuisse. Praeterea regnum illud Deorum Aegypti fabulosum, a Sacerdotibus hunc in modum adornatum fuisse, vt cyclos ipsorum astronomicos et chronologicos accurate referret, tam ingeniose et luculenter haud ita pridem probauit [w] vir vndecunque doctissimus, vt dubio locus superesse nequeat.

w. Chronologie de Mr. DES VIGNOLES To. II. p. 656. 657. 660. etc.

Indicatur ratio, ob quam recentiores Graeci, vetustis Aegyptiis apotheosin hominum mortuorum affinxerint.

§. XX. Neque etiam ita difficile est, diuinando assequi, vnde tandem euenerit, vt Graeci posterioris aeui, Theologiam Aegyptiorum, tam turpi ratione corruperint, totique orbi persuadere annisi fuerint, Osiridem, Isidem, Horum, et primores quosque Aegyptiorum deos, sola sua virtute et praeclare gestis, meruisse, vt sorte humana exemti, diuinis gauderent honoribus. Ficta illa Alexandri M. epistola, de quo §. XVI, nisi me opinio vehementer fallit, totum rei huius arcanum nobis reserabit. Nemini ignotum esse potest, nisi cui Alexander ipse ignotus est, magnum hunc Asiae domitorem, dum etiam in viuis esset, pro deo haberi colique voluisse, et super ea re, post occupatam Aegyptum, Oraculum Iouis Ammonis in Marmarica consuluisse. Hoc sine dubio ansam praebuit Epistolae illi confingendae, qua nempe Alexander vesaniam suam et impietatem, exemplo primorum in Aegypto regum, Osiridis, Isidis et Hori, ceterorum-

rumque excusare voluerit. Alexandrum huiusce-modi consilia mente sua agitasse certum est. Hinc videmus ipsi a LVCIANO exprobrari, [x] quod etiam post mortem stulta illa spe se lactauerit, fore, vt aliquando Anubis aut Osiris euadat. Vestigia haec Alexandri, legerunt eius in regno Aegypti successores, Ptolemaei, qui tantum non omnes, aut post mortem Deorum choro additi fuere, aut viui in illud consortium recipi voluere. Poteratne aliquid his auditu iucundius fingi, quam eos honores tantos appetendo, imitari tantum exempla primorum et maxime illustrium Aegypti regum, qui sint illi ipsi dii, qui nunc ab omnibus, in toto regno, tam impensa religione colerentur. Erat illo tempore Aegyptus graecis homnibus tota repleta, Graeci etiam passim opimis fruebantur Sacerdotiis, in Templis praesertim munificentia Ptolemaeorum recens extructis, aut etiam ex puluere et ruina magnifice denuo restauratis. Alii a tenera aetate, Graecorum disciplina sollicite imbuebantur, quibus MANETHONEM ipsum accensendum esse existimauerim. Horum itaque studio, vt et regibus rem gratam facerent, et vt proprio suo ingenio obsecundarent, effectum est, vt prisca Aegyptiorum Theologia non mediocriter corrumperetur, et multis peregrinis additamentis vehementer incrustata, talis fere traderetur, qualem a DIODORO *Siculo*, et PLVTARCHO repraesentatam legimus, in quorum excellentibus ceteroquin Scriptis, vbi de rebus Aegyptiorum agunt, non ipsorum, sed temporis, vitio, vero falsa permulta, genuinis tot adulterina sic admixta reperiuntur, vt vnum ab altero discernere, non cuiusuis sit, laboremque requirat minime vulgarem.

x. *in dialogis mortuorum*, Opp. To. I. p. 254.

Obiectum cultus idololatrici vete-

§. XXI. Sed tempus est, vt videamus, quodnam fuerit re ipsa genuinum obiectum, Theologiae et

rum Aegyptiorum, duplex fuit: Dii nempe intelligibiles, et sensibiles.

et cultus idololatrici veterum Aegyptiorum, ad quod illi, derelicto iam vno vero Deo, honorem et reuerentiam ipsi soli debitam, peruersa mente transtulerunt. Sacrae literae testantur, homines in vniuersum, interque hos etiam Aegyptios, cum oculos in coelum attollerent, inibique Astra contemplarentur splendida, cum experientia magistra didicissent, quam multiplicem vsum, clarissima Mundi lumina terrae nostrae praestarent, diuinitatem iis tribuisse, et cultum aliquem, tum publicum, tum priuatum, decreuisse. Ex iis, quae supra obseruauimus §. V. VI. VII. IX. liquere arbitror, cultum Solis, aliorumque, vt credo, Astrorum, Lunae praesertim, aeuo Isaaci Patriarchae, in Aegypto inualuisse, quo sine dubio factum est, vt cognitio et cultus veri Dei sensim pelleretur, etsi tamen non illico extingueretur. Credibile omnino est, primo ad cognitionem et cultum veri Dei, superaccessisse cultum aliquem Astrorum, tanquam illustrium supremi Numinis administrorum, per quos hominibus in mundo benefacere et benedicere velit. Nonne in ipso Christianorum coetu tot repetiuntur, qui cum cultu creatoris, cultum etiam coniungunt creaturarum, quas pro mediatoribus ac intercessoribus pro hominibus apud Deum haberi et inuocari volunt? Quidni tale quid etiam apud Aegyptios, in primordiis cultus eorum idololatrici, contigisse diceremus? Et videmus profecto, tempore Iosephi Patriarchae, quo tota Aegyptus cultui creaturarum mancipata iam erat, hunc tamen Patriarcham, regi de suo, id est vero Deo, locutum esse libere. y *An sine Deo*, inquit, *faustum responsum edetur Pharaoni?* Tantum vero abest, vt rex piam hanc admonitionem Iosephi aegre tulerit, aut contemtim reiecerit, vt potius ingentem fiduciam, quam in Deo Iosephi collocauerat, huiusmodi verbis

y. Genes. XLI. 16.

bis declarare non dubitauerit: [z] *An inueniemus virum huic* Iosepho *similem, in quo sit Spiritus Dei? Iosepho vero dixit: Quandoquidem tibi omnia haec patefecit Deus, neque quisquam est prudentia et sapientia tui similis, domui meae praefectus eris.* In ipso igitur idololatriae progressu, cum illa Aegyptum vniuersam iam inundasset, notitia tamen Entis infinite perfecti, creatoris et conseruatoris omnium, ex mentibus Aegyptiorum deleri neutiquam potuit. Et illa veri Dei notitia, in gente, quae vsum rationis diligenter excoluit, et antiquissimi temporis memoriam industrie custodiuit, sine dubio semper etiam posthaec aliqua ratione conseruata, adque seros posteros propagata fuit. Non possum itaque non magnopere probare iudicium, quod de Theologia Aegyptiorum tulit vir impense doctus, ROBERTVS BALFOREVS, Scotus, idque meum facere. Sic autem ille: [a] *Vetus illa Aegyptiorum schola, vnde Philosophiam suam omnis Graecia hausit, iam inde a Mercurii ter maximi temporibus, mundum duplicem constituit, vnum νοητὸν, alterum αἰσθητὸν, hoc est, dicamus, vt possumus, alterum intelligibilem, alterum sensibilem,* eamque in rem haec CLEMENTIS *Alexandrini* verba addit: [b] Κόσμον τε αὖθις, τὸν μὲν νοητὸν οἶδεν ἡ βάρβαρος Φιλοσοφία, τὸν δὲ αἰσθητόν. *Philosophia Barbarica duplicem mundum praedicat, intelligibilem alterum, alterum sensibilem.* Nihil in Philosophia Platonica et Pythagoraea celebrius est inter duplicem hunc mundum, vti et inter θεοὺς νοητοὺς, *Deos solo intellectu cognoscendos*, quia sunt naturae spiritualis, adeoque visui non patent, et θεοὺς αἰσθητοὺς, *Deos sensibus percipiendos*, adspectabiles quippe, qui natura praediti sint corporea. Discrimen hoc Scholae Graecorum, Pythagoraea, et Platonica, traxerunt, vt vere vir eruditus obseruauit, ex Theologia Aegyptiorum. Huius

z. *Ibid.* v. 38. 39.

a. Commentar. in *Cleomedis* Meteorol. Lib. I. p. 133. 134.

b. Stromatum Lib. V. p. 593.

Huius itaque obiectum fuit duplex, alterum intelligibile, ſpirituale, alterum ſenſibile et corporeum.

Aegyptiorum vetuſtiſſimi, Deos coluerunt νοητὰς, naturae ſpiritualis et aeternae.

c. Vide *Panthei* noſtri Lib. I. cap. IV. §. 1. 7.

§. XXII. Primum vtique Theologiae veteris et cultus Aegyptiorum, obiectum fuit *νοητὸν*, naturae ſpiritualis, adeoque ſenſibus non obnoxium, ſed ſola vi intellectus cognoſcendum. Agnouerunt nempe primi inter Aegyptios Sapientiae magiſtri, [c] eſſe Spiritum aliquem ingenitum, aeternum, omnibus rebus quae exiſtunt prius, qui omnia creauerit, omnia conſeruet, omnia contineat, omnia permeet atque viuificet, qui ſit Spiritus totius mundi, hominum vero cuſtos et benefactor. Res ipſa ſatis loquitur, neque aliter exiſtimare poſſumus, quam doctrinam Aegyptiorum de Spiritu aeterno, mundi creatore et rectore, eſſe antiquiſſimam, a Patriarchis acceptam, et ad ſeros poſteros, inter quos diu floruiſſe deprehenditur, ſollicite transmiſſam. Non parum id ex eo confirmatur, quod in Theologia Aegyptiorum et Phoenicum, qui fuerunt eorum coloni, veſtigia extent, nec pauca nec obſcura, * traditionum patriarchalium de creatione mundi, originibusque rerum, quae cum hiſtoria Moſaica ſic conſpirant, vt ex ea videantur eſſe deſumtae, quamuis ante Moſis aetatem Sapientibus Aegypti cognitas fuiſſe, dubitare non poſſim. Illarum in *Pantheo* noſtro paſſim, vbi res id ferebat, mentionem fecimus. Ex huiuſmodi traditionibus, nunc vnicam tantum, quae ad noſtrum argumentum inprimis ſpectat, adferam. Sciebant Patriarchae, diuinitus edocti, quod et MOSES literis conſignauit, *Gen.* I. 2. terram initio, a Deo recens productam, maſſam fuiſſe rudem, indigeſtam, tenebricoſam, et informem, quam veteres dixe-

* De hiſce Patriarcharum traditionibus non inutile erit conſulere magni Theologi, CAMP. VITRINGAE Obſeruat. Sac. Lib. I. cap. IV.

dixere Chaos, et aquis obtectam, *aquis* autem his, (quae continebant corpora omnia in mundo nostro creanda) *Spiritum Dei incubuisse*, ad instar volucrium, quae oua sua fouent. Hinc profecto illa vetus Aegyptiorum traditio dimanauit, [d] quam ab ipsis accepit Thales Milesius, qui postea inter suos docuit, [e] *aquam esse initium rerum: deum autem eam mentem, quae ex aqua cuncta fingeret.* Erat igitur doctrina Theologiae Aegyptiorum vetustissimae, mentem Diuinam, siue Spiritum Dei, ex aqua cuncta produxisse. Et certe Pharao rex Aegyptiorum, cum Iosepho loquens, agnoscit [f] רוח אלהים *Spiritum Dei*, tanquam sibi non ignotum. Ac in Theologia Aegyptiorum, plurimam mentionem fieri consueuisse *Spiritus Diuini*, a quo omnia essent, [ff] loco alio satis ostendimus. De Spiritu illo docebant vetusti Aegyptiorum Philosophi, [g] quod materiam informem chaoticam, in formam oui disposuisset, atque ex illo ouo cuncta creasset, Spiritus vero ille esset naturae masculo-foemininae. Doctrinam hanc in vniuersum desumtam esse ex traditione antiquissima Patriarchali, quam his verbis complexus est MOSES, *Genes.* I. 2. ורוח אלהים מרחפת על פני המים. *Et Spiritus Dei incubabat aquis*, mihi quidem videtur certum. Creator vniuersi dicitur hic רוח אלהים, *Spiritus Dei*, deque eo commemoratur, quod *incubuerit aquis.* Illud vero *incubare aquis*, quod attribuitur Spiritui Creatori, si vim vocis spectes, actio proprie est volucrium sequioris sexus, quae ouis suis aut pullis incubant, eosque incubando excludunt, quod * veteres non minus, quam recentiores opportune monue-

d. Vide *Pantheon* Lib. I c. II. §. 7.

e. CICERO de Nat. Deor. Lib. I. c. 10.

f. *Genes.* XLI.

ff. Lib. I. cap. IV. §. 7. 38.

g. Lib. I. cap. II. §. 8.

* Ex Iudaeis RASCHI ad h. l. Ex Patribus AMBROSIVS, AVGVSTINVS, HIERONYMVS, BASILIVS M. DIODORVS Tarsensis, aliique apud DRVSIVM in notis maioribus ad eundem locum.

nuerunt. Hinc videtur ortum traxisse sententia, quae Scholis Orientalium familiaris fuit, Spiritum Diuinum, esse aut naturae foemininae, aut masculo-foemininae. Ex Scholis illis Orientalium, id acceperunt haeretici veteris Ecclesiae, * qui Spiritum S. dicere soliti sunt *matrem* aut etiam *sororem Christi.* Accedit ad ea quae dixi, quod in lingua hebraica, vox רוח, quae *Spiritum* designat, generis censeatur foeminini. Postquam id Aegyptii et Orientales ex traditione accepissent, successu temporis rem eandem explicare conati sunt, [h] ratione quadam ex re ipsa, vt credebant, petita; sed quam ipsi excogitauerant, similiter fere, vti Aegyptii, [i] quorum sermone, *Luna* vocabulo exprimitur generis masculini, ⲠⲒ-ⲒⲞϨ, *Pi-ioh*, ex eo, vt credibile est, ansam arripuerunt, asserendi, lunam esse generis masculo-foeminini, quamuis postea de exquirendis huius sui effati rationibus physicis, sollicite quoque essent. Eodem modo arbitror, et indolem vocis hebraicae רוח, et ea quae de Spiritu creatore, aquis, tanquam ouo incubante, ex traditionibus patriarchalibus hauserant prisci Aegyptiorum Philosophi, eos induxisse, vt in Scholis suis traderent, Spiritum illum naturae esse masculo-foemininae. Talis adhuc erat Theologiae Aegyptiorum indoles, vt *Diis* suis *αἰσθητοῖς*, *sensibus obnoxiis*, praecificerent *Deum νοητὸν*, solo *intellectu cognoscendum*, cum ad eos Graeci, addiscendae sapientiae causa, frequenter commearent. De Thalete paulo ante vidimus. Inter omnes vero Graecorum Philosophos, qui Aegyptios adierunt, nemo in diligenter hauriendis et studiose excolendis placitis eorum Theologicis, tantum operae impendit, atque

h. Vide *Pantheon* Lib. II. cap. VII. §. 8.

i. Lib. I. c. III. §. 6.

* Vide inprimis FABRICII Codicem Apocr. N. Testamenti p. 361. 362. 363. et notas ibidem.

atque fecerunt Pythagoras et Plato. Pythagoras praesertim tantum non omnia institutioni Sacerdotum Aegyptiorum debet, in iis etiam, vt credo, quae sibi ipsi adscripsit. Et hi etiam primi inter Graecos, doctrinam haud dubie in Aegypto auditam, de *Diis νοητοῖς*, *intelligibilibus*, et *αἰσθητοῖς*, *sensibilibus*, curate et subtiliter, more Philosophorum expoliuerunt. Hinc de Pythagora Poëta canit:

—— [k] *isque, licet coeli regione remotos*
Mente Deos adiit: et quae natura negabat
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.

k. OVIDIVS Metamorph. Lib. XV. 62.

En! Deos *νοητοὺς*, a Pythagora primum in Graeciam inuectos. Et de vtroque, ad rem eandem digitum intendens, DAMASCIVS Philosophus Pythagoraeo-Platonicus, ita scribit: [l] *Ex antiquissimis Philosophis, Pythagoram et Platonem*, Isidorus *vt Deos coluit, et eorum animas alatas esse dixit, quas in locum supercoelestem, inque campum veritatis et pratum eleuatas, diuinis putauit ideis pasci.* Haec est Theologia, quam ex Aegypto retulerunt domum Pythagoras et Plato. Si tamen aliquando Aegyptii, quo video [m] viros grauissimos affirmare, neglecta plane mente aeterna, cultui Deorum adspectabilium se totos dediderunt, id non nisi sero accidere potuisse, satis liquere arbitror.

l. in *vita Isidori*, apud PHOTIVM in Biblioth. Cod. CCXLII. p. 1034.

m. Vide *Pantheon* Lib. I. cap. II. §. 5.

§. XXIII. Ad Deos Aegyptiorum *νοητοὺς*, *intelligibiles*, de quibus diximus, accesserunt, inualescente iam doctrinae corruptione, et abominando idololatriae studio, Dii *αἰσθητοὶ*, *sensibiles*, qui oculis vsurpari, sensibusque percipi poterant, elementa et corpora mundi, ex quibus vtilitatem singularem, in terram quam incolimus, redundare sentiebant. Si Scriptores diuinitus inspiratos in consilium

Praeter illos Aegyptii coluerunt etiam θεοὺς αἰσθητοὺς, Deos sensibus obnoxios, quos inter primores erant Sol et Luna.

n. *Deuteron.* IV. 19. *Iobi* XXXI. 26. 27. 2. *Reg.* XVII. 16.

filium adhibeamus, [n] docebunt illi nos, quod et historia populorum omnium confirmat, Solem, Lunam, et lucida coeli sidera, prima fuisse cultus idololatrici in orbe obiecta. Idem fecisse quoque Aegyptios, ex tabulis S. Codicis, argumento saltem indirecto, probari potest, et dudum iam probatum est. Nam cum in illis, saepius Israëlitis exprobretur, [o] quod idololatricas Aegyptiorum consuetudines, tum in ipsa Aegypto, tum post excessum ex Aegypto, aemulati fuerint, suasque fecerint, inter has refertur etiam, [p] quod *portauerint tabernaculum Molochi, et Astrum Dei Kiun,* vel *Remphah.* Idolum illud, cuius cultum idololatricum, Deus Israëlitis, in deserto Arabiae peregrinantibus exprobrat, erat *Sol*, siue *Rex coeli*, qui Ammonitarum lingua dicebatur *Moloch*, * sermone vero Aegyptiorum *Remphah*, cui respondet מלכת השמים, *regina Coeli*, id est, *Luna*, ab Aegyptiis pariter, [q] nomine hoc olim culta. Consentiunt hic cum Scriptoribus sacris, etiam exotici, nam et ipsi testantur, [r] primum Aegyptiorum cultum oblatum fuisse Soli, Lunae, et Astris. Et *Soli* quidem sigillatim, in ipsis idololatriae stabilitae primordiis, Aegyptios ritibus operosis Sacra fecisse, ex ipsa Iosephi historia Mosaica, supra iam obseruauimus §. IX. De *Luna* testimonium Scripturae S. quod vetustissima illa tempora attingat, vel verbis disertis respiciat, adferre quidem non possumus; sed res ipsa in dubium vocari neutiquam potest. Praeter ea enim, quae [s] loco alio iam obseruauimus, et hoc animaduertendum, ** quod inter Festa solennia, quae homines

o. Vide supra §. XI.

p. *Amos.* V. 25. 26. vbi confer τοὺς LXX. et *Act.* VII. 43.

q. *Ierem.* XLIV. 17.

r. Vide *Pantheon*, Lib. II. cap. I. §. 2.

s. Loco citato.

* Id pluribus probauimus in nostro *Remphah illustrato.*

** Poterit hic cum fructu consuli auctor inprimis ingeniosus Libri notissimi, *Le Spectacle de la Nature*, To. IV. Part. II. p. 284. etc. et SPENCERUS de Legibus Hebr. Lib. III. Dissert. IV. cap. I. Sect. I.

mines in honorem Deorum ſuorum olim inſtituerunt, *Neomeniae* celebratae in honorem Lunae renouatae, citra controuerſiam, ſint omnium, quae nouimus, antiquiſſima, ex quo conſequitur, Lunam, in cuius honorem Feſta haec celebrabantur, inter prima etiam cultus idololatrici obiecta, ab hominibus inuenta, numerandam omnino eſſe. Id non modo * ſimiliter, ſed ratione etiam plane ſingulari, de Aegyptiis dicendum eſt. Deprehendimus enim ex teſtimonio Scriptorum idoneorum, ** Aegyptios plerasque ſuas ſolennitates ſacras, certe praecipuas, ſic vel ad Neomenias, vel ad Plenilunia accommodaſſe, vt ex eo coniicere liceat, primos idolorum cultores in Aegypto, praeter Neomenias et Plenilunia vix alios dies feſtos celebraſſe, poſtea vero, cum primis illis, ſucceſſu temporis alia ſuperaddere placuiſſet, haec tamen prioribus ſubordinaſſe atque attemperaſſe. Verum ex ipſa etiam hiſtoria, quantumuis fabuloſa, et graeca, Ionis nempe Argiuae, in vaccam conuerſae, et in Aegypto deinceps, ſub nomine Iſidis a populo adoratae, antiquitatem cultus Lunae apud Ae ptios probare hic poſſemus, niſi argumentum hoc alio loco, et ſatis prolixe, fuiſſemus perſecuti. Patebit ex eo, cultum hunc antiquitatis apud Aegyptios fuiſſe vltimae.

t. Lib. III, cap. I. §. 2.

Adiectus mox eſt cultus reliquorum Planetarum.

§. XXIV. Vbi ſemel cultum Solis et Lunae admiſerunt Aegyptii, videntur mox adieciſſe cultum reliquorum etiam Planetarum; ſed aliquo tamen diſcrimine. De vetuſtis Zabiis docet MAIMONIDES,

* Videndus hic SPENCERVS de Legibus Hebraeorum, vbi ſupra, Sect. IV. et VII.

** Illius rei ſpecimina luculenta paſſim in *Pantheo* noſtro occurrunt, v. g. Lib. III. c. I. §. 5. cap. II. §. 7. c. III. §. 10. c. IV. §. 13. Lib. IV. cap. II. ſaepe.

DES, quod statuerint, [u] * *nullum esse Deum praeter Stellas —— Stellas esse diuinas, et Solem esse Deum magnum. Dicunt quoque, reliquos quinque Planetas esse Deos, sed duo luminaria, esse maiores.* Eadem sententia fuit veterum Aegyptiorum, [w] qui *Solem* et *Lunam* comparare solebant cum *rege* et *regina* (§.XXIII.) reliquos vero Planetas cum [x] *ῥαβδοφόροις, apparitoribus*, vel *satellitibus.* Indeque est, quod Pythagoraei, quorum sapientia fere omnis, ex Aegyptiorum fontibus deriuata est, [y] Planetas quinque dicerent Proserpinae, id est Lunae, canes, quasi diceres comites et custodes. Etsi autem tale inter septem Planetas discrimen ponere solerent veteres, indiciis tamen plurimis constat, et argumento non vno, ad liquidum perduci potest, tum gentes alias, tum Aegyptios quoque, hos omnes in Deorum ordinem coëgisse, iisque honores supremos decreuisse. In Laconia PAVSANIAS testatur, se vidisse alicubi [z] *septem columnas, antiquo ritu erectas, quas incolae dicerent esse signa* VII. *Planetarum.* Notum vero est, Monumenta idololatriae omnium prima, in honorem Deorum constructa, fuisse lapides et columnas. PLATO etiam literis prodidit, [a] primos Graeciae incolas, nonnisi Solem, Lunam, Astra, coelumque cum terra, Deorum loco habuisse, eundemque morem fuisse Barbarorum longe plurimorum. [b] Scriptores etiam Arabes Graecis cultum septem Planetarum exprobrare solent. Et hunc quidem septem Planetarum cultum antiquissimum, causam esse reor, ob quam tum apud Grae-

cos,

Inde, vt videtur, orta est magna numeri septenarii in toto Oriente veneratio et sanctitas.

u. In *More Nevochim*, Part. III. cap. XXIX. p. 421. Vers. Buxtorff.

w. Vide supra §. XXIII. et *Pantheon* Lib. II. cap. I. §. 2.

x. SEXTVS EMPYRICVS adu. Mathem. Lib. V. p. 343. *Scholiastes* vetus *Apollonii* ad Argonaut. Lib. IV. 262.

y. CLEMENS *Alexandr.* Stromat. Lib. V. p. 571.

z. In *Laconicis* cap. XX. p. 262.

a. in *Cratylo* p. 63. Edit. graec. Basil.

b. Apud HYDIVM de relig. vet. Persarum cap. III. p. 88.

* Docet tamen contra Maimonidem, celeberrimus apud Vltraiectinos Theologus, DAVID MILLIVS, Zabios Stellis praefecisse vnum Deum creatorem, in Dissertat. selectis, Dissert. IX. p. 278. 279. Edit. primae.

cos, quod [c] CLEMENS *Alexandrinus* obseruat, tum apud gentes Orientales fere cunctas, numerus septenarius, sanctus et singulari in honore habitus fuerit. Ex isto fonte arbitror fluxisse, quod in Theologia Orientali Chaldaeorum, Persarum, et Arabum, tradebatur, septem esse magnos angelos πρωτοκτίστους, *primo a Deo creatos*, quod Gnostici deinde, Theologiae illius assertores pertinacissimi, pariter docuerunt, et ab his, videntur id ipsum mutuo sumsisse quidam ex primis Ecclesiae Christianae Doctoribus. Sed argumento huic nunc inhaerere non licet. Non ignotae sunt in mysteriis Mithrae, ita Persae appellabant Solem, * *septem portae*, per quas animae transire ferebantur. Id forte occasionem dedit quibusdam, vt ad hocce exemplum, [d] *septem conclauia Molochi*, Ammonitarum idoli, etiam confingerent. [e] *Septimus dies*, a Persis videtur festi instar celebrari, et cum laetitia transigi consueuisse. [f] *Septem* Estherae, virginis Iudaicae, sed thoro regis Persarum destinatae, *ministras* Scriptura commemorat. In eadem mentionem inuenias, [g] *septem Eunuchorum*, qui coram rege Persiae ministrabant, et distinctos ab his [h] *septem Principes Persarum et Medorum, videntes vultum regis, et primas sedes in regno obtinentes.* Vocantur iidem etiam [i] *septem consiliarii regis.* Artaxerxes rex in Epistola quadam eos appellat [k] *septem amicos* suos *consiliarios.* Taceo nunc Scriptores exoticos, apud quos rei eiusdem vestigia [l] non raro reperias. Quae potuit esse sanctitatis istius, quam septenario numero inesse existimabant, ratio, nisi eam a cultu septem Planetarum arcessas? Idque clare inprimis loquuntur septem

(D) 3 Por-

c. Stromatum Lib. V. p. 600.

d. SELDENVS de Diis Syris, Synt. I. c. VI. p. 169. 170.

e. Liber *Estherae* cap. I. v. 10.

f. *Ibidem* cap. II. v. 9.

g. *Ibid.* cap. I. 10.

h. *Ibid.* I. 14.

i. *Esdrae* VII. 14.

k. *Esdrae* Liber III. c. VIII. 12.

l. HERODOTVS Lib. I. cap. 86. III. 71. V. 17. VII. 114. IVSTINVS I. 10.

* CELSVS apud ORIGENEM contra Celsum, Lib. VI. p. 290. Adde HYDIVM de Relig. vet. Persarum, cap. III. p. 101. 102. 103. 105.

Portae in Myſteriis Mithrae celebratae. Per eas enim nihil aliud intelligi potuiſſe, quam ſeptem Planetarum orbes, quos animae in coelum tendentes transeunt, et res ipſa docet, et ex placitis cumprimis Theologiae Gnoſticae, tam luculenter perſpicitur, vt mihi quidem dubium hic ſuperſit nullum.

Ac praeſertim in Aegypto.

§. XXV. Non minor in Aegypto ſeptenario ſanctitas, nec alia quoque ratio illi ſuberat. Conſtat certe, inter mortales omnes [m] Aegyptios fuiſſe primos, qui a ſeptem Planetis totidem dies, eodem ordine continuo recurrentes, denominauerint. Inde etiam eſſe credo, quod veteres Aegyptiorum Legislatores, incolas illius regionis omnes, [n] in *ſeptem hominum genera*, diuiſos voluerint. Tale porro eſt, [o] quod *ſub tempus ſolſtitii hyberni, Sacerdotes vaccam circa Templum ſepties circumducere conſueuerint.* Neque etiam ratione myſtica caret, quod Aegyptii Nilum, Oſiridem ſuum terreſtrem, per *ſeptem alueos*, totidemque oſtia ſe in mare exonerare iuſſerint. Quis Poëtarum rem hanc verſibus celebrandam eſſe non duxit? De ea VIRGILIVS ita canit Georgic. Lib. IV. 292. loquens de Nilo:

Et viridem Aegyptum nigra foecundat arena,
Et diuerſa ruens SEPTEM *diſcurrit in* ORA.

Et OVIDIVS [p] Metam. Lib. XV. 753.

Perque papyriferi SEPTEMFLVA FLVMINA NILI.

Notum vero eſt, et literis a veteribus proditum, ex ſeptem illis Nili [q] alueis, quoſdam eſſe, non natura factos; ſed arte manibusque hominum effoſſos. Studio igitur et conſilio hominum in Aegypto debetur, quod fluuius genti illi ſacroſanctus, per ſeptem, non autem plures pauciores ue alueos, in mare decurrerit. Ratio molimini huic ſubeſt vtique arcana, quam in his Poëta nobis aperit:

m. Vide *Pantheon*, Lib. II. c. VII. §. 14.

n. HERODOTVS Lib. II. c. 164.

o. PLVTARCHVS de Iſide et Oſir. p. 372.

p. Adde Amorum Lib. II. El. XIII. 9.

q. Vide CELLARII Geograph. Vet. Africae p. 19.

r *At-*

* *Atque haec Niliacas demum est mensura per oras:*
Qua rigat aestiuis grauidus torrentibus arua
Nilus, et erumpens imitatur sidera mundi
Per septem fauces, atque ora fugantia Pontum.

Qua de caussa veteres etiam Nilum dixerunt [s] ἀντίμιμον ὀυρανοῦ, *aemulum et imitatorem coeli.* Sed missis obseruationibus huius generis, inhaereamus nonnihil rei plane singulari, et memoratu inprimis dignae, quam auctor libri egregii περὶ ἑρμηνείας, qui DEMETRII PHALEREI nomen praefert, memoriae prodidit §. LXXI. * Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ καὶ τοὺς θεοὺς ὑμνοῦσι διὰ τῶν ἑπτὰ φωνηέντων οἱ ἱερεῖς, ἐφεξῆς ἠχοῦντες αὐτά· καὶ ἀντὶ αὐλοῦ καὶ κιθάρας τῶν γραμμάτων τούτων ὁ ἦχος ἀκούεται ὑπ' εὐφωνίας. *In Aegypto vero, Sacerdotes etiam per VII. vocales, quasi hymnis deos celebrant, dum eas ordine continuo sonant, et apud ipsos loco tibiae et cytharae, literarum harum sonus auditur ob suauitatem vocis.* Hunc Sacerdotum Aegyptiorum ritum, vt bene animaduertit GALEVS, respicere etiam videtur NICOMACHVS *Gerasenus* Harmon. Manual. L. II. vbi ait: [t] Ἁρμονία ἀποτελεῖ δραστικὰς δυνάμεις καὶ τελεστικὰς τῶν θείων. Διὸ ὅτ' ἂν μάλιστα οἱ ** Θερινοὶ

r. MANILIVS Astronomic. Lib. III. v. 453. Sequor autem emendationes BENTLEII.

s. PHILO Iudaeus *de vita Mosis* Lib. III. p. 682. HELIODORVS Aethiop. Lib. IX. p. 435.

t. MEIBOMII, auctores antiquae Musicae, Vol. I. p. 37.

* Multa egregia ad locum hunc obseruauit THO. GALEVS, in Edit. Oxoniensi a se procurata p. 235. Extat quoque in hunc DEMETRII locum, doctissimum Schediasma, IO. MATTH. GESNERI, viri de melioribus literis praeclare meriti, Gottingae 1746. Sed meas cogitationes iam digesseram, cum elegantem hanc Exercitationem perlegere concederetur, quod et tum viro celeberrimo significari curaui.

** Pro Θερινοί, MEIBOMIVS legebat Τυῤῥηνοί, coniectura non valde probabili. B. LA CROZIVS ad notas *Galei* in Demetrium, haec in codice sua adscripserat. *Lego οἱ Θεόριμοι, quae vox est Graeco Aegyptiaca.* Ingeniose profecto. Nam in Scriptis Christianorum Coptorum Ecclesiasticis, ΘΕΩΡΙΜΩΣ, *Theorimu*

ϱινοὶ * τὸ τοιȣ̃τον σεβάζονται, σιγμοῖς τε καὶ ἐνάϱθϱοις καὶ ἀσυμφώνοις ἤχοις, συμβολικῶς ἐπικαλȣ̃νται. Quae ita redduntur a GALEO: *Harmonia perficit poteſtates operatrices, et diuinorum effectiuas. Quare Theurgici, cum ſanctiſſime colunt Numen aliquod, inuocant illud ſymbolice quidem, ſibylis tantum vtentes et poppyſmis, ſonisque qui articulationes et conſonas non habent.* Tangit rem eandem auctor incertus, quem EVSEBIVS vnum e

u. Apud EVSEBIVM Praepar. Euang. Lib. XI. c. VI. Sapientibus appellat, in [u] verſibus his, quos viri eruditi ſaepe adduxerunt, et explicare anniſi ſunt.

Ἑπτά με φωνήεντα Θεὸν μέγαν ἄφθιτον αἰνεῖ
Γϱάμματα, τὸν πάντων ἀκάματον πατέϱα.

Septem me vocales, Deum magnum immortalemque laudant
Literae, me, totius huius vniuerſi indefeſſum patrem.

Loca haec legenti et inter ſe comparanti, vix aliud in mentem illico venire poteſt, quam intelligi hic [w] *ſeptem diſcrimina vocum*, quae veteres, forte primum Aegyptii, et ab his edocti Graeci, per vocales ſeptem deſignarunt. Et ſic [x] IS. VOSSIVS locum DEMETRII explicuit. Quod vti non nego, ita tamen, in ſacris hymnis, quibus Deorum laudes cantabantur, id commode locum habuiſſe, non arbitror. Quid quaeſo ad laudes Numinis conferre poteſt, ſeptem diſcrimina vocum cantando recitare, et continuo repetere? Subeſt ſine dubio rei huic myſterium aliquod, ex Theologia Aegyptiorum peti-

w. VIRGILIVS Aeneid. VI. 646.
x. *De Poëmatum cantu*, p. 91.

ponitur pro *Theologo*. Verum dubium eſt, an vox talis apud reliquos Aegyptios in vſu fuerit. Haec cogitanti non poteſt non arridere correctio GALEI, qui pro Θεϱινοὶ, legit Θεȣϱγοὶ, acute profecto.

* Celeberr. GESNERVS, modo laudatus emendat τὸ θεῖον, vt ego quidem puto, vere et egregie.

petitum, et quod ex illo ipso fonte haustum, Pythagoras postea Graecos docuit. Is etenim [y] *curiose perdiscens naturam, mundum dixit melos canere, et per harmoniam consistere, atque is etiam motum, rythmum, et cantum septem Stellarum, primus inuexit.* Rem hanc praeter alios, pluribus explicat HERACLIDES *Ponticus* in *Allegoriis Homeri*, ex quibus haec adscribemus latine conuersa. [z] *Similiter* * *Ephesius Alexander describens quomodo erraticae Stellae ordine ferantur, de singulorum sonis haec verba subdit:*

y. ORIGENIS *Philosophumena* p. 27.

z. in THO. GALEI Opusculis Mythologicis, etc. p. 426.

Omnes harmoniam reddunt concentibus vnam,
Dum sonitus edunt distantes limite certo
Atque lyram pulsant septenis ordine chordis.

Quibus haec subiungo ex VARRONIS *Atacini Chorographia:*

[a] *Vidit et aetherio mundum torquerier axe*
Et septem aeternis sonitum dare vocibus orbes.

a. In Fragmentis veterum Poëtarum Astronomicis a SCALIGERO, inter *Catalecta* editis, et in officina Sant-Andreana repetitis, p. 162.

Ea igitur de causa singulis his Planetarum orbibus, suam cuique literam vocalem assignarunt, ita v. g. [b] vt A, propria sit Lunae, E, Mercurio, H, Veneri, I, Soli, O, Marti, Υ Ioui, et Ω denique Saturno, etsi tamen alii vocales has aliis Sphaeris attribuant. Ab Aegyptiis, vti et Pythagoraeis, ac Platonicis Philosophis, id acceperunt Gnostici, in quorum Gemmis Abraxeis, septem Vocales toties expressae conspiciuntur, per quas nihil aliud designare voluerunt, quam quod in Mithrae Mysteriis septem Portae subinnuunt, (§. XXIV.) septem nempe Planetarum orbes, et per hos reditum animarum, ad

b. THO. GALEVS in notis ad Graecos Rheto-

* De his ALEXANDRI versibus, consule sis, THOMAM GALEVM in notis ad Scriptores historiae Poëticae p. 149. et FABRICIVM ad *Chalcidii* Timaeum a se editum, p. 307.

res ſelectos p. 235. Quibus adde PLVTARCHVM de EI in Delphis p. 386. et CLEMENTEM *Alexandr.* Stromat Lib. VI. p. 684.

ad coelum ſupremum, quo nihil eſt in hominum huius gregis Theologia celebrius. Non latuit hoc IRENAEVM, qui proinde arcanum iſtud Gnoſticorum dogma explicat Lib. I. cap. XIV. §. 7. Edit. *Maſſueti.* Iam nunc facilius, verus Epigrammatis illius ſenſus, cuius partem attulimus, perſpici poterit. Sic autem auctor illius incertus:

Ἑπτά με φωνήεντα θεὸν μέγαν ἄφθιτον αἰνεῖ
Γράμματα, τὸν πάντων ἀκάματον πατέρα.
Εἰμὶ δ' ἐγὼ πάντων χέλυς ἄφθιτος, ἡ τὰ λυρῴδη
Ἡρμοσάμην δίνης οὐρανίοιο μέλη.

Septem vocales me Deum magnum corruptionisque expertem laudant
Literae, me, totius huius vniuerſi indefeſſum parentem.
Sum autem ego lyra vniuerſi incorruptibilis, quae lyricos
Verticis coeleſtis modos concinnaui.

Per *ſeptem vocales* in Epigrammate hoc, intelligi poſſunt; vocales ipſae, a Sacerdotibus Aegyptiis, loco hymnorum, cantando proferri ſolitae, aut etiam, idque praetulerim, innuuntur ſeptem Planetae, per totidem vocales deſignati, et concentus eorum coeleſtis. Suſpicor ceteroquin, Epigrammatis huius auctorem, alumnum extitiſſe Scholae Gnoſticorum. Nam in *Poemandro* HERMETIS, cuius paginae fere omnes diſciplinam Gnoſticorum aperte redolent, locum verſibus nunc expoſitis valde ſimilem deprehendo, in haec verba conceptum. [c] Ὁ γάρ τοι κατὰ φύσιν μουσικὸς θεὸς, καὶ τῶν ᾠδῶν ἁρμονίαν οὐ μόνον ἐργαζόμενος, ἀλλὰ καὶ ἄχρι τῶν κατὰ μέρος ὀργάνων τῆς οἰκείας μελῳδίας τὸν ῥυθμὸν παραπέμπων ἀκάματός ἐστιν ὁ θεός. *Etenim Deus, qui natura ſua eſt muſicus, quique cantuum* coeleſtium *non modo ipſe perficit concentum; ſed et rythmum pro-*

c. HERMES *Trismegiſtus* in Poemandro p. 96. Edit. graec. Turnebi.

propriae suae melodiae, ad singularia organa (septem Planetas) *transmittit, Deus est indefessus.* Ad Sacerdotes Aegyptios, vt iam redeam, nescio, an non ad illorum morem, Deos per cantum septem vocalium celebrandi respexerit LVCIANVS, vbi Philopseuden fingit narrantem, [d] *se in Aegypto Memnonem audiuisse, non vulgari illo modo, quo et alii audiunt sonum quendam informem; sed Oraculum ab eo, ore aperto, septem versibus* (ἐν ἔπεσιν ἑπ͂α) *editum.* Mentitur sine dubio Philopseudes ille, quod et nomen eius iam sic satis innuit; sed vt solent etiam mendacia, aliquid ex vero trahere, verosimile mihi quidem videtur, LVCIANVM in his allusisse ad morem Aegyptiorum, de quo hic disputauimus. Ludit autem in voce ἔπος, quod et *versum*, et *vocem*; sed et *literam vocalem* significare potest, sicuti in versibus VARRONIS *Atacini*, supra laudatis, *voces septem*, sunt *septem vocales*.

d. in *Philopseude* Opp. To. II. p. 496. Edit. Salmur.

Idem etiam ex antiquissimo, in Aegypto, et Phoenicia, cultu Cabirorum, confirmatur.

§. XXVI. Nihil vero ea quae dixi, tam valide confirmat, atque *Cabirorum* cultus, qui ab vltimis temporibus, apud Aegyptios et Phoenices obtinuit. Cultum hunc Cabirorum Phoenices constituisse Beryti, discimus ex [e] vetustis eorum Monumentis. Erant autem *Cabiri* numero *septem*, patre *Sadyco*, quem *iustum* interpretantur, progeniti, quibus deinde accessit *octauus*, ab ea re dictus *Esmunus*. Fabula haec referenda vtique est ad antiquissima Phoenicum tempora. Reperimus vero etiam vestigia illius, in monumentis Aegyptiorum, quae antiquitatem gentis huius sapiunt vltimam. Templum certe *Cabirorum* Memphiticum in Aegypto, quod nemini fas esset ingredi, solo Sacerdote excepto, HERODOTVS memorat Lib. III. cap. 37. Et illos Aegyptiorum *Cabiros*, numero similiter fuisse *septem*, vel ex eo

e. SANCHVNIATHON apud EVSEBIVM Praep. Euang. Lib. I. c. X. p. 36. 37. 38. 39. DAMASCIVS in *vita Isidori* apud PHOTIVM in Bibl. p. 1074. Adde GVTBERLETHVM de Cabiris cap. IV. et *Pantheon* nostrum, Lib. II. c. VII. §. 12.

eo colligere licet, quod Aegyptii, non ſecus atque Phoenices, habuerint et coluerint, [f] quem etiam lingua ſua patria dixerunt *Eſmunum*, id eſt *octauum*. Forte igitur *Cabiri*, numero quippe VII, ſunt *ſeptem* illi *Dei*, quos [g] MANETHO ait explere XVI. primas Aegyptiorum Dynaſtias. Ceterum, cum [h] Phoenices origine ſint Aegyptii, et poſt exitum ex Aegypto, in Phoenicia demum conſederint, liquet omnino, eos auita haec Sacra ab Aegyptiis accepiſſe, hos vero Sacris illis operatos ante iam fuiſſe, quam Phoenices ex regione ſua excederent. Cultum porro *Cabirorum*, originis eſſe Aegyptiacae, ex eo quoque confirmari poteſt, quod Sacerdotes Aegyptii perhiberent, [i] *Cabiros* ſuos *eſſe Vulcani filios*. Nam [k] ex *Vulcano*, vel, vti eum Aegyptii appellabant, *Phtha*, Deos reliquos omnes, interque hos maiores praeſertim, prodiiſſe, dogma erat Theologiae Aegyptiorum canae atque genuinae. Quem igitur Phoenices, dialecto ſua, quam adſciuerant, Cananaea, nuncupabant *Sydicum* (צדיק) *iuſtum*, eum Aegyptii, ſermone auito dicebant [l] *Phthas*, ⲫⲑⲁϣ, id eſt, *omnia decernentem et ordinantem*. Neque vlla ratione dubito, quin gens vtraque, illa per *Sydicum*, haec per *Phthan*, vnum idemque Numen deſignare voluerint, aeternam nempe rerum omnium cauſam. Quod ad ipſum *Cabirorum* nomen attinet, illud fateor eſſe non Aegyptiacae, verum Phoenicicae originis, et a Phoenicibus ad Graecos perueniſſe. HERODOTVS loquens de Cabiris Aegyptiorum, nomen graecum, quod et alias fecit, adhibuit, et videtur id ab interpretibus Sacrorum graecis, [m] quos Pſammetichus inſtituerat, accepiſſe. Nomen antiquiſſimum Aegyptiacum nos hodie latet; verum Phoenicicum nomen indicare videtur, proprium id fuiſſe Planetis. Sunt enim *Cabiri*, quemadmodum Philologorum plerisque placet, כבירים, *Cabi-*

f. Vide *Pantheon* noſtrum Lib. II. c. VII. §. 11. 12. 13. 14.

g. apud SYNCELLVM in Chronographia p. 18.

h. Vide *Pantheon*, loc. cit. §. 12.

i. HERODOTVS Lib. III. c. 37. HESYCHIVS in voce Κάβειροι.

k. Vide *Pantheon*, Lib. I. cap. II. §. 10. 11. cap. III. §. 8.

l. *Pantheon*, Lib. I. cap. II. §. 13.

m. HERODOTVS Lib. II. c. 154.

Cabirim,] quasi dicas *Deos magnos*, vel, vti [n] viro, de literis his optime merito placet גבירים, *Gebirim*, *Dii fortes et potentes*. Samothraces, qui inter Graecos fere primi Cabirorum Sacra receperunt, eosdem appellabant [o] θεὺς μεγάλυς, et θεὺς δυνατὺς, *Deos magnos* et *potentes*. Veteres enim credebant, nutu et motu septem Planetarum, Deorum magnorum et potentium, omnia in mundo fieri ac administrari. [p] Apud Arabes etiam, vni ex his Planetis sigillatim, Stellae nimirum Veneris, nomen istud כבר, (Graeci scribunt Χαβὰρ,) vsque ad tempora Muhammedis permansit. Nihil igitur probabilius dici, cogitariue potest, quam septem illos Aegyptiorum et Phoenicum Cabiros, ad quos deinde accessit *octauus* quis, siue *Esmunus*, fuisse Planetas VII, cultu eximio in toto Oriente celebratos. Verum quis erit *octauus* ille, vel *Esmunus*? Phoenices; sed recentiores, vt puto, quos sequitur [pp] DAMASCIVS, doctrinam de *Esmuno* corruperunt, dum Sydico, post septem filios, alium *octauum*, nempe *Esmunum* natum esse tradiderunt. XENOCRATES vero, si est Carthaginiensis, [q] vt quidam literis prodiderunt, adeoque ex Phoenicum stirpe oriundus, credi poterit genuinam maiorum suorum hac de re doctrinam, sic exposuisse, [r] *deos esse octo, quinque qui in Stellis vagis nominantur: vnum qui ex omnibus sideribus, quae infixa coelo sunt, ex dispersis quasi membris, simplex sit putandus Deus: septimum Solem adiungit: octauamque Lunam.* Quaeri omnino posset, assecutusne fuerit CICERO, ex quo haec descripsimus, veram Xenocratis sententiam. CLEMENS certe *Alexandrinus*, Scriptor maximi pretii, sententiam illius talem refert, [s] *septem quidem Deos Planetas, octauum vero, qui ex his omnibus constat, mundum.* Haec

n. RELANDVS in Differt. de *Cabiris*, quae est in Miscellan. Part. I. num. V. §. 8.

o. VARRO de Lingua Lat. Lib. IV. p. 17. TERTVLLIANVS de Spectac. cap. 3. SERVIVS in Virgilii Aen. I. 382. et II. 269. MACROBIVS Saturn. Lib. III. c. 4.

p. SELDENVS de Diis Syris Synt. II. c. 4. Adde RELANDVM de Relig. Moham. p. 155. etc.

pp. Apud PHOTIVM, vbi supra.

q. CLEMENS *Alexandrinus* Admonitione ad gentes, p. 44. et Codices quidam MSS. DIOGENIS LAERTII Lib. IV. c. 6.

r. Apud CICERONEM de Nat. Deor. Lib. I. c. 13.

s. In *Protreptico* p. 44.

Haec illius ſententia, ſiue Xenocrates origine fuerit Carthaginienſis, ſiue Chalcedonenſis, Graecus, propius omnino accedit ad ſententiam Aegyptiorum veterum, dummodo ſubſtituas mundo, ipſius, vel rerum naturae almum parentem. Optime hanc Aegyptiorum doctrinam, in imagine ſymbolica, de qua et nos [t] in *Pantheo* diximus, ita expreſſit MARTIANVS CAPELLA: [u] *Ibi* (in ſolari circulo) *quandam nauim, totius naturae curſibus diuerſa cupiditate moderantem, cunctaque flammarum congeſtione pleniſſimam, et beatis circumactam mercibus conſpicatur. Cui nautae ſeptem, germani tamen ſuique ſimiles, praeſidebant in prora: — In eadem vero rate fons quidam lucis aethereae, arcaniſque fluoribus manans, in totius mundi lumina fundebatur.* Septem germanos quis non agnoſcat totidem Planetas, per quos mundum gubernari credebant veteres? Fontem vero lucis aethereae, in totius mundi lumina fuſum, non eſſe alium, quam *Phthan*, ſiue *Vulcanum*, [w] alio loco docuimus. Haec eſt antiquiſſima Deorum Aegyptiorum ogdoas, [x] non ſemel HERODOTO, et aliis etiam celebrata, quae primis idololatriae in Aegypto ſtabilitae Seculis, diu ſola obtinuit, et Deos omnes, ab illa gente cultos, vti auguror, complexa eſt. Et illius doctrinae Aegyptiorum priſcae, de cura totius vniuerſi, non Soli tantum, ac Lunae; ſed et Planetis V. reliquis a ſupremo Deo concreditae, [y] paſſim apud veteres veſtigia occurrant ſatis luculenta. Inde etiam videtur eſſe, quod [z] *octonarius numerus, primus cubus et perfectus, Vulcano dicatus* legatur, quod de Vulcano Aegyptiorum intelligo, cum VII. Planetis octonarium conſtituente. Initio quidem cultum VII. Planetarum, cum cultu veri Dei, aliquamdiu in Aegypto coniunctum fuiſſe arbitror. At enim, vbi cognitio et cultus veri Dei plane defeciſſent, loco illius, Planetis VII. tanquam octa-

t. Lib. I. c. IV. §. 1.
u. In *Satyrico* Lib. II. p. 43.
w. In *Pantheo* Lib. I. c. IV. §. 1.
x. Vide infra §. XXVIII.
y. Vide inprimis HORAPOLLINEM Lib. I. c. 13. vbi adde notas 10. CORNEL. de PAVW.
z. MARTIANVS CAPELLA Lib. VII. p. 242.

octauus additus videtur *Phthas*, siue *Vulcanus*, illo quidem tempore, quo Numen eius consecratum fuit, *octauus* et vltimus, sed dignitate et ordine primus.

§. XXVII. Non praeter rem mihi persuadeo, me tot tamque idoneis argumentis probasse, cultum idololatricum gentis Aegyptiacae primum, non alium fuisse, quam cultum septem Planetarum, vt ea de re ambigendi ratio grauioris momenti superesse nequeat. Sed qualis ille cultus fuerit, quando coeperit, an vbique per totam Aegyptum apud omnes, aut quam diu obtinuerit, id non facile quisquam dixerit. Videtur cultui huic Planetarum, et *exercituum Coeli*, quemadmodum Scriptura loquitur, vbi aliquamdiu substitisset, alius deinde surrogatus fuisse. HERODOTVS, qui in Aegypto, in rationes Sacrorum omnium tam auide inquisiuit, eorumque origines, diligentia scrupulosa scrutatus est, ac nihil prope intactum reliquit, de Planetarum Templis, Sacerdotibus, et Sacris, nihil quicquam tamen vnquam adfert. Estque etiam praeter eum, * vix Scriptor alius, qui de cultu Planetarum apud Aegyptios vel tantillum nos doceat. Nam vbi forte rem hanc attingunt, sunt adeo ieiuni, adeo in generalioribus tantum subsistunt, vt nobis parum profecto, aut nihil omnino prosint. Primus etiam ille Deorum Aegypti octonarius, de quo §. XXVI. diximus, a tantum non omnibus longe aliter explicatur, de quo mox videbimus. Oportet igitur, vt primaeuae Aegyptiorum Theologiae, vel prisco Planetarum cultui, mox successerit cultus alius, sicuti etiam apud Graecos, cultum Planetarum, de quo vide §. XXIV, postea pepulit Theologia recentior, aut

De cultu Planetarum apud Aegyptios antiquissimo, vix aliquid memoriae proditum reperitur.

* Vide tamen quae obseruantur in *Pantheo* Lib. III. cap. VI. §. 1.

aut quemadmodum * apud Perſas, Sabaiſmum, id eſt cultum Aſtrorum, excepit religio Magorum, ab illo cultu penitus aliena, et haec ipſa quoque, ſucceſſiue, vnam alteramue reformationem atque mutationem experta eſt. Aut dici etiam non incommode poterit, Sacerdotes Aegyptios, culturam doctrinae de V. Planetis, ex qua vtilitas quaepiam ſingularis in vulgum redundatura non videbatur, ſibi reſeruaſſe, et doctrinam illam cognitioni plebis ſubtractam, ad vſum ſcientiae genethliacae adhibuiſſe, quod SYNESIVS [a] alicubi ſubinnuit, et aliunde ſatis notum eſt.

a. in *Encomio Caluitii* p. 73. Edit. Petauii.

Cultui Planetarum et octonarii primi, in Aegypto, ſucceſſit cultus octonarii ſecundi. De eo quaedam obſeruantur.

§. XXVIII. Priori itaque Deorum Aegyptiorum octonario, qui Planetas VII, eorumque Creatorem ac rectorem complectitur, alium ſucceſſu temporis ſubſtituerunt Sacerdotes, cuius paſſim mentionem fieri videmus. Octonarii huius, qui primus meminerit, eſt HERODOTVS. Ait autem, *octo Deos primos dici ab Aegyptiis.* Lib. II. c. 145. quippe *qui primi extiterint*, cap. 156. et *priores diis duodecim.* c. 46. *ex octo* enim *diis factos eſſe duodecim*, id eſt, ** vti HERODOTI mentem capio, primo quidem Aegyptii non coluere niſi octo deos, his vero poſtea adiecere quatuor, vt ſic ex octo duodecim emerſerint. Idem c. 145. obſeruat, Aegyptios tres conſtituere Deorum ordines, quorum primus *Deos* complectatur *octo:* ſecundus *deos duodecim*, qui ex octo facti ſint: tertius vero reliquos deos comprehendat, qui ex duodecim ſint facti, vel qui ad illos acceſſerint. In ordine octo primorum Deorum, Scriptor ille locat *Panem*, c. 46 et 145, et praeter hunc *Latonam*, c. 156. quibus tuto adiungere licebit *Vulcanum*, quem meliores Scriptores agnoſcunt Deorum,

* THO. HYDIVS de religione vet. Perſarum cap. I. p. 3.
** Sic etiam verba Scriptoris illius explicat CVPERVS in *Harpocrate* pag. 69.

rum, in Aegypto celebratorum, patrem atque Principem, cuique idcirco in Dynaſtia Deorum MANETHONIS, locus conceditur primus, ſicuti et HERODOTVS de eo non aliter, atque de ſummo Aegyptiorum Deo loquitur. Vtinam vero reliquorum etiam, ex octo illis Diis, nomina ſcripto conſignaſſet. DIODORVS *Siculus*, non quidem, quantum meminiſſe poſſum, numeri octonarii conceptis verbis mentionem facit; ſed Deos tamen, quos, ex Graecorum ſcilicet mente, in terra regnaſſe, aut honores ſaltem diuinos, poſt mortem conſecutos eſſe, ait, hos recenſet, [b] *Solem*, *Saturnum*, *Rheam*, *Iouem Ammonem*, *Iunonem*, *Vulcanum*, *Veſtam*, et *vltimum Mercurium*, qui ſunt numero *octo*, adeoque vix cuiquam dubium eſſe poteſt, quin loqui voluerit de eodem Deorum Aegyptiorum octonario, quem HERODOTVS toties praedicat. Sed vide tamen ingenium Graecorum recentiorum, quos Scriptor ceteroquin excellens hic ſequitur, et ex eo diſce, quam caute illi in rebus Aegyptiorum antiquioribus adhibendi ſint. Nam DIODORVS primo a Diis coeleſtibus aeternis diſtinguit Deos octo, tanquam illi compoſuerint ſecundum in choro Deorum ordinem. Sed HERODOTVS illis omnibus, tot Seculis antiquior, et de omnibus a Sacerdotibus ipſis edoctus, [c] nullos in Aegypto Deos agnoſcit, qui homines fuerint, et cum his vna in Aegypto vixerint; octo vero Deos, Deorum omnium, quos Aegyptii venerati ſint, primos principesque extitiſſe, ſaepius inculcat, ad hos vero reliquos, ſucceſſu demum temporis, acceſſiſſe. Deinde vero iſte Deorum octo catalogus, quem DIODORVS nobis ſubminiſtrat, non mediocriter ab illo differt, quem ex HERODOTO contexere licet. In hoc poſteriori numerabantur conceptis verbis, quod modo intelleximus *Pan* et *Latona*, eos vero in priori fruſtra quaeras. Et de

b. DIODORVS Lib. I. p. 12. fin. 13.

c. Vide ſupra §. XVIII.

de *Latona* quidem HERODOTI, ſuſpicari quis poſſet, eſſe eandem, cum *Rhea* aut Veſta DIODORI. Quod etſi mihi prorſus videatur a veroſimilitudine remotum, tamen, quia diſputationem longiorem poſtulat, ſuo loco nunc relinquo. Sed *Panem*, [cc] tam bene cognitum habuit DIODORVS, vt in eo aberrare non potuerit. Eum vtique nouerat, inter primores Aegyptiorum Deos, ſuum ſemper habuiſſe locum, et hunc locum tamen ei, in catalogo Deorum octo, quem ipſe exhibet, denegari videmus. Neque etiam ad excuſandum DIODORVM dicere licebit, eum loqui de ordine Deorum ſecundo. Nam octonarius, vti ex HERODOTO diſcimus, quod etiam aliunde confirmare poſſumus, complectitur primum principemque Deorum ordinem, quem ſequitur is, qui ex duodecim compoſitus eſt. Et an non id nomina quoque illorum octo Deorum, quos DIODORVS commemorat, aperte et citra ambages loquuntur? An non in illis apparent *Vulcanus*, ſiue *Phthas*, et *Rhea*, quo nomine Graecos nonnunquam *Athor*, ſiue *Venerem* Aegyptiorum, deſignare, [d] alio loco obſeruaui, ſola duo rerum omnium Principia, ſecundum veteres Aegyptios, actiuum alterum, alterum paſſiuum? An non, ne iam de aliis plura adiiciam, his permixtum videmus *Solem*, Deorum Aegypti omnium, poſt duo illa Principia, citra controuerſiam primum et maximum? His vero, quos DIODORVS nominat, alios facere priores, qui iisdem fere nominibus fuerint inſignes, quod ſane auctor ille fide aliorum refert, figmentum eſt Graecorum recentiorum, nuſquam niſi in eorum cerebro natum, quod confuſionem, quam ipſi in Theologiam Aegyptiorum inuehere conati ſunt, abunde prodit. Praetermittere hic non poſſum catalogum Deorum octo, quem MANETHO nobis reliquit.

Eius

cc. Vide *Pantheon* Lib. II. c. VII. §. 5. 6. 10.

d. Lib. II. c. II. §. 9.

Eius enim [e] Dynaſtia I. complectitur Deos et Semideos, vti ipſe loquitur, qui ante familiam Chami regnarunt in Aegypto, eoque diluuio priores extitiſſe iudicari debent; ſed re ipſa ad Aſtronomiam ſpectat, cycloſque eorum complectitur, quod [f] antehac iam monuimus. Dii illi et Semidei MANETHONIS, ſunt numero XVI, iique veroſimiliter, ex mente Sacerdotis huius Aegyptii, exhibent nobis Deorum ordines, primum, ſecundum, et tertium. Sed totus animi pendeo, ancepsque haereo, quodnam de Scriptoris huius, aut diligentia, aut peritia, aut accuratione, aut bona denique fide, iudicium ferre debeam. Nam in catalogo iſto, octo hi primum locum occupant, 1. *Vulcanus*. 2. *Sol*, Vulcani filius. 3. *Agathodaemon*. 4. *Saturnus*. 5. *Oſiris*. 6.* *Iſis*. 7. *Typhon*. 8. *Horus*. Quando MANETHO, primos in hoc ordine poſuit *Vulcanum* et *Solem*, ſecutus eſt Aegyptios antiquiores omnes, eorumque Monumenta fide digna. Reliqua vero peſſimi ſane commatis cenſenda ſunt. Nam quod attinet ad *Agathodaemonem*, Aegyptiis *Cnuphi*, vel *Ichonuphi* dictum, [g] erat is *Vulcanus* ipſe. Cognomen iſtud *Vulcani*, Graecis ante Alexandri M. aeuum, vix ac ne vix quidem cognitum erat; ſed a Ptolemaeorum temporibus, cum illud notionibus Graecorum non parum congruere videretur, celebre inprimis euaſit. Sed cur hic *Agathodaemon* diſtinguitur a *Vulcano?* Illi porro MANETHO ſubiungit *Saturnum*, quem re ipſa Theologia Aegyptiorum ignorat; ſed Graeci tamen nomine hoc [h] nonnunquam *Vulcanum* ipſum, [i] nonnunquam vero *Anubim* deſignant. Qui hunc excipiunt *Oſiris* et *Iſis*, ſunt vtique ex vero, Diis Aegyptiorum primoribus adſcripti. Sed neſcio, an ſatis

e. Apud SYNCELLVM in Chorographia p. 19.

f. Vide ſupra §. XIX.

g. Vide *Pantheon*, Lib. I. c. IV. §. 7.

h. *Ibidem* Lib. II. cap. I. § 9.

i. Lib. V. cap. I. §. 8.

* In Textu graeco SYNCELLI hic eſt lacuna; ſed quam recte prorſus et bene expleuit VIGNOLIVS, in Chronol. Sac. Tom. II. p. 656. Eumque hic ſecutus ſum.

ſatis accurate *Oſiris* hic diſtinguatur a *Sole*, etſi tamen id aliqua ratione excuſari queat. At quoniam a *Sole*, *Oſiridem* diſtinguit, venia vix dignus videbitur MANETHO, quod *Oſiridem* octo Diis primoribus annumerauerit. Nam eum non modo non in primo Deorum ordine; ſed ne in ſecundo quidem ponit HERODOTVS Lib. II. c. 145. verum ad tertium deturbat. Idemque de *Iſide* pariter dicendum videtur, cuius rei rationem [k] ſuo loco exponemus. His deinde additur *Typhon*, quo iure viderit Sacerdos ille Aegyptius. *Typhonem* inter Numina Aegypti locum quoque habuiſſe, nemo negat, at certum mihi eſt, eum ad ordinem tertium relegandum eſſe. Supereſt vltimus *Horus*, quem inter Deos MANETHO locat octauum, eundemque tamen *Semideorum primum* nuncupat, quae ſibi inuicem repugnant. Etenim octonarius ſeu primus Deorum ordo, complectitur Deos Aegyptiorum Principes. *Semidei*, ſi modo aliquos antiqua et genuina Aegyptiorum Theologia agnoſcit, vtique ad claſſem vltimam reiiciendi erunt. HERODOTVS *Horo* inter Deos locum aſſignat, aitque [l] eum *inter Deos regnaſſe vltimum*, ſicuti etiam MANETHONIS Ogdoadem claudit. Sed re ipſa ad octonarium Deorum Principum non pertinuiſſe videtur. Dixi paulo ante, MANETHONEM fide peſſima *Agathodaemonem* ſeiunxiſſe a *Vulcano*, tanquam duo eſſent, non vnus. Idem de *Sole* et *Oſiride* obſeruaui. Sed extant in illa Dynaſtia, exempla ſimilis, negligentiae dicam, an infidelitatis? multo luculentiora, quae ab vnoquoque inter legendum deprehendi illico poſſunt. In hac Deorum ſerie, octauus dicitur *Horus*, duodecimus vero appellatur *Apollo*. Norunt autem omnes, qui ad res Aegyptiacas animum vel mediocriter tantum appulerunt, Numen illud idem, quod Aegyptiis dicebatur *Horus*, Graecos ſemper nuncupare ac interpretari

k. Lib. II. c. I. §. 9.

l. Lib. II. c. 144. Adde DIODORVM p. 22.

tari *Apollinem.* *Apollo* igitur Aegyptiorum, ab eorundem *Horo*, non nisi eo differt, quod priori nomine Graeci, posteriori vero Aegyptii, sermone vernaculo vsi sint. Decimus tertius in ordine illo nomen gerit *Ammonis*, a quo distinguitur vltimus, qui nuncupatur *Iupiter.* Estne vero opus monere, *Ammonem* et *Iouem*, non esse nisi vnum idemque Numen? Quem Aegyptii *Ammonem* vocant, Graeci interpretantur *Iouem* vel Δία, nomen ceteroquin suae Genti, suaeque linguae proprium. Quid igitur de omnibus his dicemus? Num existimabimus, discordiam Sacerdotum inter se, tales genuisse errores, cum alii hos, alii alios in primo Deorum octonario recenseri voluerint? Verum id mihi quidem non facile quis persuaserit. HERODOTVS certe, qui totam Aegyptum itineribus emensus erat, qui Templa celebriora omnia, tum in superiori, tum in inferiori Aegypto, perreptauerat, et vbique de rebus sacris cum Sacerdotibus diligenter contulerat, satis subinnuit, de primo Deorum octonario, sententiam Sacerdotum omnium fere fuisse vnanimem. Si fuit forte discrepantia aliqua, illam nonnisi leuem fuisse oportuit. Rationem igitur praecipuam magni illius dissensus, qui MANETHONEM inter et Sacerdotes HERODOTI deprehenditur, repetendam esse arbitror, ab [m] interpretibus rerum sacrarum graecis, quos Psammetichus vbique instituerat, vt antiquitates patrias, Graecis percontantibus possent perspicue exponere. Hi in interpretandis et graece reddendis Deorum nominibus Aegyptiacis, non raro a se inuicem differebant, quod ex indiciis nec paucis nec obscuris, attentus quiuis veterum lector obseruare facile poterit. Dissensum vero hunc interpretum, MANETHO, qui Ptolemaeis origine graecis, velificari modis omnibus cupiebat, quique in eorum gratiam Theologiam gentis suae, ad Graecorum Theologiam, quantum

m. HERODOTVS Lib. II. c. 154.

 fieri

fieri poterat, accommodabat, in rem ſuam vertit, multisque ſymbolicum illud Deorum regnum tenebris inuoluit, etſi tamen conſilium iſtud ipſi non in vniuerſum ex voto ceſſerit: paucos namque inuenit, qui veſtigia eius legere ſuſtinuerint.

Octo illos Aegyptiorum Deos, quidam ex eorum Physiologia interpretantur.

§. XXIX. Neque etiam deſunt, qui ſacrum huncce Deorum Aegyptiorum octonarium, ex doctrina ipſorum Phyſica interpretari et explicare fategerint. Eos inter numerare licet auctorem Inſcriptionis, vti iactatur, antiquiſſimae, quam in columna ipſe Saturnus et Rhea inſculpi curarunt, in haec verba conceptam: [n] *Antiquiſſimus omnium Rex Oſiris, Diis immortalibus, SPIRITVI, et COELO, SOLI, et LVNAE, et TERRAE, et NOCTI, et DIEI, et Patri tum eorum quae exiſtunt, tum quae futura ſunt, AMORI.* In hac Inſcriptione octo nominantur Dii, et totidem in illa commemorari, conceptis verbis teſtatur THEO, qui eam conſeruauit. Is ipſe quoque eam in rem adfert verſus hoſce Orphicos.

Ναὶ μὴν ἀθανάτων γεννήτορας αἰὲν ἐόντων
Πῦρ καὶ ὕδωρ, γαῖαν τε καὶ ὀρανὸν, ἠδὲ σελήνην.
Ἠέλιόν τε Φάνητα μέγαν καὶ νύκτα μέλαιναν.

Certe per immortalium genitores ſemper exiſtentium Deorum
IGNEM, AQVAM, TERRAM, COELVM et LVNAM
SOLEMque, PHANETEM magnum, et NOCTEM nigram.

Quibus iungendi hi, quos EVSEBIVS conſeruauit Praeparat. Lib. III. c. IX.

Πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γαῖα, καὶ αἰθὴρ, νὺξ τε καὶ ἦμαρ
Καὶ Μῆτις πρῶτος γενέτωρ, καὶ Ἔρως πολυτερπής.

n. Apud THEONEM *Smyrnaeum* de Muſica c. 47. Vide et *Pantheon* Lib. I. cap. I. §. 12.

IGNIS et AQVA et TERRA, et AETHER,
NOXque et DIES
Et METIS, primus genitor, et AMOR valde delectans.

Hinc illud Pythagoraeorum, cuius ex TARRHAEO meminit ZENOBIVS [o] in Prouerbiis. Πάντα ὀκτώ. Ἔυανδρος ἔφη, ὀκτὼ τὰς πάντων εἶναι κρατοῦντας θεοὺς, πῦρ, ὕδωρ, γῆν, Οὐρανὸν, Σελήνην, Ἥλιον, * Μίθραν, Νύκτα. *Omnia octo. Euander tradit, Deos rerum omnium potentes, octo esse, IGNEM, AQVAM, TERRAM, COELVM, LVNAM, SOLEM, DIEM, NOCTEM.* Eruditi facile intelligunt, haec esse ** placita Scholae Pythagoraeae, cui etiam pleraque, Orphicorum nomen prae se ferentia, in acceptis ferenda sunt. Verum Pythagoras ipse haec, vt plurima alia, ex disciplina Sacerdotum Aegyptiorum, hausit. Et certe placita haec originem habuisse Aegyptiacam, et pro talibus inter Graecos etiam habita fuisse, docet Inscriptio, quam ex THEONE paulo ante in medium attuli: et docent ea, quae de numero Deorum octonario in Aegypto disputaui. Hoc nempe modo Sapientes Aegyptiorum, nomina octo suorum Deorum symbolica, *Vulcani*, *Veneris*, *Panis*, *Latonae*, et reliqua, ex placitis suis Physiologicis interpretabantur, vt *Vulcanus*, v. g. esset *Spiritus*, *Venus* significaret *Noctem*, et sic porro, in qua nominum horum diuinorum interpretatione ac explicatione non tamen omnes inter se semper conspirasse existimandi sunt. Habuerunt Aegyptii Sectas suas, non minus atque Graeci, etsi forte eorum dissidia, vulgo non ita essent

o. Centur. V. Prouerb. 78.

 sent

* Ex iis, quae hic disputauimus, satis liquet, pro voce Μίθραν, quae ab hoc loco plane aliena est, legi debere Ἡμέραν, *diem*. Et sic verti.

** Videri eam in rem potest MEVRSII *Denarius Pythagoricus*, cap. X.

ſent nota, Scriptisque prodita. Videtur ad eundem octonarium, phyſice explicatum ſpectare, quod apud SENECAM legimus *Quaeſt. Natur.* Lib. III. c. 14. *Aegyptii quatuor elementa fecere: deinde ex ſingulis bina, marem et foeminam. Aërem marem iudicant, qua ventus eſt: foeminam, qua nebuloſus et iners. Aquam virilem vocant mare: muliebrem omnem aliam. Ignem vocant maſculum, qua ardet flamma: et foeminam, qua lucet innoxius tactu. Terram fortiorem marem vocant, ſaxa cautesque: Foeminae nomen aſſignant, huic tractabili ad culturam.* En octo Aegyptiorum elementa! quae totidem diis primoribus, octonarium conſtituentibus reſpondent. An vero vetuſtiores in Aegypto Sapientes, id ipſum, quod volebat SENECA, de octo elementis docuerint, in dubium nec immerito vocari poſſe reor. Eandem tamen de quatuor Principiis maribus, totidemque foemininis, doctrinam Aegyptiorum, IAMBLICHVS etiam tangit *de Myſter.* Sect. VIII. c. 3. *Eſt et alius Principatus apud Aegyptios, qui reſpicit elementa tota, per quae generatio efficitur, virtutesque eorum; nam quatuor ſunt maſcula, totidemque foeminina, hunc Soli tribuunt, et alius Principatus totius naturae, generationem producentis, quem Lunae aſſignant.* Vides ex vltimis his teſtimoniis, octonarium Aegyptiorum ſacrum, a quibuſdam eorum Theologis Phyſicis, diuiſum fuiſſe in Quaternarios duos, ſicuti in Theologia Aeonum Valentiniana pariter, ex duobus Quaternariis exſurgit horum hominum Ogdoas prima et perfectiſſima. An talem Aegyptiorum Quaternarium in mente habuit TERTVLLIANVS? vbi *ad Nationes* Lib. II. cap. 2. *Aegyptiorum plerique,* inquit, *quatuor deos credunt, Solem et Lunam, Coelum et Terram.* Aut etiam MACROBIVS? cuius haec ſunt verba, *Saturnal.* Lib. I. c. XIX. fin. *Aegyptii deos praeſtites homini naſcenti quatuor adeſſe memo-*

memorant, Δαίμονα, Τύχην, Ἔρωτα, ἀνάγκην, et duo priores Solem et Lunam intelligi volunt. Non tamen inficias eo, poſtrema haec mihi videri ſcholas Graecorum Alexandrinorum ſapere.

§. XXX. Octonarium Aegyptiorum ſacrum, de quo diximus, ſubſecutus poſtea eſt, ordo ſecundus [p] *Deorum duodecim,* qui ex octo prioribus facti ſunt.* Nam ad octo primores primosque Aegyptiorum deos, aliquo tempore interiecto, additi ſunt quatuor alii, qui cum prioribus coniuncti, numerum duodenarium conſtituunt. Sunt hi ſine dubio duodecim illi Dii, quorum ſimulachra, in Templo Ammonis Thebaeo conſecrata, cultuque diuino honorata fuiſſe, [q] veteres perhibent. Vnum ex quatuor illis Diis, qui ad octo priores poſtea adiecti ſunt, *Herculem* ſcilicet, HERODOTVS aliquoties nominat, et ex eo, quinam ſint reliqui, non inepte concludere licet. *Hercules*, vel [r] Aegyptiace ϫⲱⲙ *robur*, aut plenius ϫⲱⲙ ⲛ̀ⲛⲟⲩⲧ, *robur*, vel *virtus Deorum*, potuit [s] nomen eſſe vero Deo ab Aegyptiis tributum. Poſtea, ſi coniicere fas eſt, nomen ſymbolicum, aut cognomen euaſit Solis, in Thebaide. Nam cultum Herculis Aegyptiorum, in ipſorum regione, antiquitatis eſſe vltimae, atque anteceſſiſſe aduentum Iſraëlitarum in Aegyptum, tum ex Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS, tum [t] ex nomine Prouinciae *Goſen*, mihi quidem certum eſt. Cum vero poſt id temporis, eundem ad ſecundum ordinem Deorum Aegyptiorum redactum fuiſſe videamus, id aliter commode explicari non poſſe videtur, quam dicendo, *Herculem* illum, initio quidem, poteſtatem Solis in vniuerſum omnem ſymbolice deſignaſſe, cuius generis poſtea *Oſiridis* nomen fuit, labentibus vero annis, nomen illud idem ſymbolicum, ad certam

Ex octo primoribus Aegyptiorum Diis, ſucceſſu temporis, facti ſunt duodecim, de quibus coniectura noſtra proponitur.

p. HERODOTVS Lib. II. cap. 43. 46. 145.

q. Vide *Pantheon* Lib. II. c. II. §. 4.

r. Lib. II. c. III. §. 4.

s. Supra § . VIII.

t. Ea de re pluribus diſſerui, in Diſſertatt. *de Terra Goſen.* Diſſert. VII. et VIII.

quandam, atque singularem tantum Solis potestatem, et ad terram nostram relationem, ex consilio Sacerdotum fuisse restrictam. Priora illa quae de Hercule, Solis in vniuersum vim ac potestatem olim

u. Lib. I. Saturn. cap. XX.

subinnuente, diximus, etsi iis [u] MACROBIVS non parum faueat, ex nexu rerum coniicimus tantum; postremum vero, quod loco vltimo asseuerauimus, certo scimus. Et [w] suo etiam loco, argumentis idoneis ostendimus, Herculis Aegyptii Numen, ad initium temporis et annorum Astronomicum, ac ad aequinoctium vernum sic relatum fuisse, vt eius censeretur symbolum. Quandoquidem igitur Aegyptiorum Hercules, vnus est ex quatuor illis diis aduentitiis, qui ad priores octo posthaec accesserunt, ex doctrina autem Sacerdotum Aegyptiorum, symbolum censeri debet Solis, aequinoctium vernum efficientis, iure id mihi postulare videor, vt concedatur, reliquorum trium esse eandem rationem. Sunt nempe quatuor dii, quos ad priores adiicere placuit Sacerdotibus Aegyptiis, totidem Symbola quatuor temporum, mutationum, et vicissitudinum, quas motu annuo Sol in aequinoctiis, et solstitiis efficit, et ex quibus innumerabilia in terram nostram commoda et beneficia redundant. Quatuor illa Symbola, in Theologia Aegyptiaca nominari *Ammonem*, (ac certo quodam respectu *Herculem*,) *Horum*, *Serapim*, coelestem nempe, et *Harpocratem*, [x] suis locis, fide dignis veterum testimoniis adstruximus. Num haec ipsa nomina, in principio istius institutionis, adhibita iam fuerint, et ab omnibus Sacerdotum Collegiis, per Aegyptum totam recepta, non abs ratione ambigi potest. Sed ea de re disputare iam nolim. Sufficit, vero videri simillimum, Symbola quatuor temporum, de quibus loquimur, eo tempore a Sacerdotibus consecrata fuisse, quo ad Deos octo primos, quatuor alios adiunxerunt.

w. Lib. II. cap. III.

x. Lib. II. cap. II. III, IV. V. VI.

xerunt. Ad quatuor haec viciſſitudinum Solis in anno Symbola, videmus attemperata etiam fuiſſe maiora et ſolenniora, quae in honorem Deorum ſuorum Aegyptii concelebrarunt, Feſta. Id [y] ſpeciminibus quibuſdam olim editis, probare et illuſtrare annilus ſum, eandemque rem in *Pantheo* paſſim attingo. Facile etiam probari poteſt, eadem haec Feſta, fuiſſe omnium gentium cultiorum, antiquiſſima, ſanctiſſima, et omnium religioſiſſime celebrata. Sed ad alia pergendum mihi eſt.

y. *Miſcellan. Berolin.* To. VI. p. 139. etc. To. VII. p. 373. etc. et p. 406. etc.

§. XXXI. Supereſt ordo Deorum Aegyptiorum vltimus, de quo HERODOTVS Lib. II. c. 145. ſequentia literis conſignauit. *Apud Aegyptios Pan vetuſtiſſimus eſt, etiam ex octo Diis, qui primi dicuntur: Hercules vero ex iis, qui ſecundi, numero duodecim: Bacchus vero ex iis, qui tertii dicuntur, qui ſunt ex illis duodecim facti.* Qui hic vocatur *Bacchus*, Διόνυσος, ſtylo [z] HERODOTI, aliorumque Graecorum, is eſt Aegyptiorum *Oſiris*, eumque Scriptor peruetuſtus ait eſſe in ordine Deorum tertio, adeoque vltimo, eorum nempe, qui ex duodecim facti ſunt, vel quos duodecim diis ſuperaddere, eorumque choro adiicere, Sacerdotibus viſum eſt. Quando hiſtoriae pater affirmat, Oſiridem eſſe in vltimo Deorum Aegyptiorum ordine, id non de dignitate et honore, quo apud Aegyptios fuit, intelligi poteſt. Docet potius ille ipſe verbis diſertis, [a] ſolos Oſirin et Iſin, ab Aegyptiis omnibus, ſummo aequalique honore coli atque celebrari. Et ſane res haec ſic iam ſatis nota eſt, omnibus antiquitatum Aegyptiacarum ſtudioſis. Oſiris erat Deorum viſu et ſenſu percipiendorum omnium Princeps, et quidam veluti rex, vt qui reliquorum virtutes, poteſtatem, et efficaciam in ſe vno complecteretur. Commodum igitur ſenſum, id quod HERODOTVS de Oſiride affirmat, non patitur, niſi id

De ordine Deorum Aegyptiorum vltimo.

z. Lib. II. c. 144.

a. Lib. II. c. 42.

de

de tempore intelligas, quo placuit Sacerdotibus, nouum aliquod Symbolum *Solis*, ſub nomine *Oſiridis* conſecrare. Et ita res omnino ſe habet. Eam nobis declarat fabula Sacerdotalis, quam [b] alio loco attulimus, et paucis explicuimus. Subinnuitur nempe fabula illa ſacra, conſtitutio anni Aegyptiorum vagi, cui, cum antea non plures, quam 360. dies complecteretur, Sacerdotes quinque alias addiderunt, dictas idcirco ἐπαγομένας. Et quia ſecundum fabulam illam aenigmaticam, vna cum horum dierum inſtitutione, nati ſunt *Oſiris*, *Arueris*, *Typhon*, *Iſis*, et *Nephthys*, non abſurde inde colligimus, quod et ante nos, [c] doctiſſimum quendam in Anglia Theologum obſeruaſſe deprehendimus, illo demum tempore, quo annum ſic ordinarunt Sacerdotes, eoſdem quoque noua Numina ſymbolica confinxiſſe, eaque populo, religioſa iam dehinc veneratione celebranda, propoſuiſſe. Sic videmus fabulae huic, cum teſtimonio HERODOTI egregie prorſus conuenire, eaque ſe mutuo illuſtrare. Antea ΦΡΗ, *Sol* magnum erat gentis Aegyptiacae Numen, cuius etiam in hiſtoria Ioſephi Patriarchae, Scriptura Diuina mentionem facit. §. IX. Poſtquam vero anni forma, ad Solis motum magis accommodata, et ſic temporum ratio ex conſilio Sacerdotum ordinata eſſet, in memoriam, vt credere par eſt, tanti euentus, ſepoſito paulatim ſimplici et proprio *Solis* nomine, coeleſti huic lumini, nouum nomen ſymbolicum *Oſiridis* tribui placuit, quod [d] *effectorem*, vel *Patrem temporis* deſignat.

Eodem tempore *Luna*, [e] dicta prius, vt arbitror, ΠΙ-ΙΟϨ, et ſub hoc nomine culta initio, accepit aliud, *Iſidis* nempe, quod celeberrimum deinde euaſit. Diis hiſce additi tum alii quoque, quorum illa

b. Lib. II. c. I. §. 9. 16.

c. SCHVCKFORD *hiſtoire du monde* To. II. p. 278.

d. *Pantheon* Lib. II. c. I. §. 14.

e. *Ibid.* Lib. III. cap. I. §. 2. 3.

illa fabula mentionem iniicit. Factum hoc est, [f] regnante Heliopoli *Asetho*, anno post exitum Israëlitarum ex Aegypto, 320. [g] *sub eodem* illo Asetho *Taurus Memphiticus, in Deorum numerum relatus, dictus fuit, Apis.* Qua de re aliquid dicemus Lib. IV. cap. II. §. 15. Ex omnibus his satis tuto colligi posse auguror, eodem hoc tempore, Religionem atque Theologiam Aegyptiorum, saluo tamen dissensu qualicunque, qui inter varia Sacerdotum Collegia, in nonnullis remansit, ordinatam constitutamque fuisse, et vltimum quasi complementum adeptam esse, ac in eo etiam fere statu, vsque ad Persarum, et Ptolemaeorum Graecorum tempora perseuerasse. Illam nobis vtcunque descripsit HERODOTVS, et in eadem quoque fideliter pro viribus depingenda, et explicanda, versabitur nostrum *Pantheon.*

f. *Pantheon* Lib. II. c. I. §. 16.

g. EVSEBIVS apud SYNCELLVM p. 123. et in graecis Scaligerianis p. 23.

§. XXXII. Ea de quibus hucusque disseruimus, obiectum constituunt cultus idololatrici Aegyptiorum verum, proprium et primarium, ad quod cultus huius populi omnis per se, et vltimo, referebatur. Vnicum excipio taurum Memphiticum, quem *Apim* nuncupabant Aegyptii, de quo §. XXXI. Nam in eo, non animal hoc ipsum Niligenae reuerebantur, sed illum, cuius erat imago symbolica, Nilum nempe fluuium, quod Lib. IV. cap. II. *Panthei* pluribus persequimur. *Aegyptii*, inquit [h] PORPHYRIVS, *non alios ponunt Deos, praeter vulgo dictos Planetas et Zodiaci signa.* —— *Videbat quippe Chaeremon*, Sacerdos Aegyptius, *qui Solem vniuersi architectum dicerent, ab illis non ea tantum, quae ad Osiridem Isidemque pertinent, sed etiam quicquid sacrarum fabularum erat, partim in Stellas, et earum conspectus deuolui, partim ad Lunae modo crescentis, modo senescentis varietatem, partim in Solis cursum, vel in diurnum, aut nocturnum hemisphae-*

Obiecta cultus Aegyptiorum sensibilia, erant Sol, Luna, et Nilus, ad quorum Numina referebantur reliqua.

h. in *Epistola ad Anebonem*, praemissa IAMBLICHO de Mysteriis P. VII.

misphaerium, *vel in Nilum fluuium referri.* Vno verbo visibiles Aegyptiorum Dii, quos tota Gens, iuxta Sacerdotum praescripta, aut cultu solenni, aut priuata etiam religione venerabantur, erant *Sol*, et *Luna*, tum in se spectati, tum etiam in diuersis effectibus, quos in mundo procurant, *Astra* porro *Coeli*, quorum tamen cultus, religioni Sacerdotum maxima ex parte, videtur reseruatus fuisse, ac denique *Nilus* fluuius, cui Aegyptiorum gens, Patriae suae fertilitatem, et quae ex illa ad se perueniebant bona et commoda, in acceptis ferebant. Ad hos, quos dixi, Deos, reliquos omnes, religione patria ab Aegyptiis consecratos et cultos, referendos esse, *Pantheon* nostrum planum faciet et perspicuum.

Praeter obiectum illud cultus Aegyptiorum primarium, est quoque aliud; sed improprium, secundarium et relatiuum.

§. XXXIII. Praeter illud vero cultus Aegyptiorum, de quo modo loquebamur, Obiectum verum, proprium et primarium, aliud quoque religione ipsorum consecratum fuisse, deprehendimus, quod vocare possis improprium et secundarium, quoniam cultus ipsi oblatus, non ad illud proprie; sed ad aliud, cuius erat tantum Symbolum, aut imago, referebatur. Dicendum id est de animalibus, quae religio Aegyptiorum volebat esse sacrosancta et penitus inuiolabilia. Haec ab illa gente honore et cultu diuino afficiebantur, etsi cultum hunc Graeci, Romani, Persae, et haud dubie aliae quoque gentes politae, magnopere admirarentur, sed et indignarentur, ac risu contemtuque extremo prosequerentur. Praeter animalia sacra, habuerunt Aegyptii alia quoque signa memorialia, et imagines Numinis diuini symbolicas, quas non, vt natura sua, diuinas, cultu proprio et primario; sed vt tenues diuinitatis vmbras ac memoracula, cultu tantum secundario, et, vt loqui solent, relatiuo, prosequi voluerunt. Non aliter ea de re illi senserunt, atque inter Graecos, meliores eorum Philosophi,

quo-

quorum ſententiam Scriptor quidam egregius in his expreſſit: [i] *Deorum naturae, nec ſtatuis per ſe, nec imaginibus eſt opus, ſed cum infirma ſit oppido mortalium conditio, tantumque a diuina, quantum a coelo terra, recedat, ſigna eiusmodi excogitauit ſibi, quibus et nomina et nuncupationes tribueret deorum. Si quibus igitur tam firma eſt memoria, vt erecto ſtatim animo, coelum vſque ipſum poſſint pertingere, Deumque recta adire, nihil illis fortaſſe opus ſit ſtatuis. Verum rariſſimi inter homines ſunt huiusmodi, et non facile in numeroſa plebe quenquam inuenias, qui diuinae ſemper meminerit naturae, nec eiusmodi egeat ſubſidio. Ita pueris, qui elementa addiſcunt prima, tenues quaſdam magiſtelli notas ſolent praeſcribere, ad quas manu deducant eos, donec paulatim memoriae beneficio, arti inſueſcant. Videntur certe et legislatores mihi non aliter, quam puerorum gregi, has generi mortalium inueniſſe imagines: honoris diuini quaſi ſigna quaedam vel notas, queis ad memoriam eius tanquam manuductione quadam et via homines deducerent.* Ideo Chriſtianis olim, Gentilibus vanitatem et impietatem cultus ſimulachrorum exprobrantibus reſpondere conſueuerant ſimulachrorum aſſertores: [k] *non ignoraſſe antiquos, nihil habere Numinis ſigna, neque vllum omnino ineſſe his ſenſum: ſed propter indomitum atque imperitum vulgus, —— ſalutariter ea conſilioque formaſſe, vt velut quadam ſpecie obiecta his Numinum, abiicerent aſperitatem metu, arbitratique praeſentibus ſe ſub diis agere, facta impia deponerent, et ad humana officia morum mutatione tranſirent.* Et quae plura ibi ſequuntur. Eodem modo hodieque Sapientes Indorum rationes ſubducere ſolent, [l] *prudentes imaginibus opus non habere, neque eas adorare; at rudes ac ſimplices iiſdem admoneri poſſe, vt de Deo cogitent.* Ob eandem quoque rationem primaeuos in

i. MAXIMVS TYRIVS, Diſſert. XXXVIII. p. 452. Edit. Oxon. 1677.

k. ARNOBIVS aduerſus Gentes Lib. VI. p. 208.

l. Relationes Miſſionariorum Danicorum in India, Con-

tinuat. LXX. p. 1752.

in Aegypto Sapientes, poſtquam cogitationibus et figmentis propriae mentis, ſe totos permiſerunt, excogitaſſe ſigna quaedam diuinitatis memorialia, et delineationes ſymbolicas, non eſt quod dubitare queam. Sed cuiusnam generis fuerint illa ſigna, paulo diſtinctius nunc diſpiciamus.

Eo ſpectant obeliſci, imagines Solis apud Aegyptios antiquiſſimae.

m. LVCIANVS de Dea Syria p. 877.

n. Auctor *Chronici Alexandrini*, p. 89. Adde HYDII Relig. vet. Perſ. p. 64.

o. PAVSANIAS in *Achaicis*, cap. XXII. p. 579.

§. XXXIV. Prima Aegyptiorum Templa, ſicuti fere gentium omnium antiquiſſima, ſimulachris plane nullis inſtructa fuiſſe, [m] Scriptores non de triuio memoriae prodiderunt. Pro ſtatuis, ſignis, et imaginibus, principio Aegyptiis erant, niſi admodum fallor, obeliſci, in quibus poſtea res geſtas regum ſuorum, aut quae ad cultum Deorum ſpectarent, inſculpi curarunt. Verum primus, vt dixi, hicce videtur fuiſſe eorum vſus, vt radios ſolares, tanquam in imagine aliqua imitarentur, ac ſplendidi iſtius luminis coeleſtis, eſſent quaedam ſigna memorialia. Non ignorant eruditi, in cultu idolorum antiquiſſimo, columnas lapideas, et lapides omnis generis apud gentes plurimas, primum tenuiſſe locum. Tales ſunt *columnae*, abuſu idololatrico pollutae, * quarum in antiquiſſimis S. Scripturae tabulis mentionem fieri videmus. Si veteres nonnullos audimus, [n] *Aſſyrii primi erexerunt columnam Marti, eumque inter Deos coluerunt.* In Laconia, quod ſupra iam monuimus, §. XXIV, PAVSANIAS vidit *ſeptem columnas antiquo ritu erectas, quas incolae dicerent* VII. *Planetarum eſſe ſigna.* Pharis, vrbe Achaiae, [o] *lapides erecti erant, fere triginta, figura quadrangulari, quas incolae venerabantur, ſingulos certis deorum nominibus appellantes. Et ſane* *Grae-*

* *Leuitici* c. XXVI. 1. *Deuteron.* XVI. 22. Vide ibi Commentatores, et EDVARD. POCOCKIVM in *Hoſeae* III. 4. nec non SELDENVM de Diis Syris Prolegom. cap. 3. p. 49.

Graecis olim omnibus patrium fuit, rudes lapides pro Diis, perinde ac ſimulachra ipſa colere. Apud Arabes, quorum religio cum Aegyptiaca affinitatem habet non leuem, Dyſares maximum Numen, [p] *lapis erat niger, quadratus, informis, quatuor pedes altus, duos latus,* quem ſe vidiſſe teſtatur MAXIMVS TYRIVS Diſſert. XXXVIII. p. 459. Conſimiliter Deus Amazonum, cui omnes Sacra faciebant, nihil erat, niſi [q] *lapis niger.* Veneris vero Paphiae ſimulachrum vetuſtiſſimum, [r] *albae Pyramidi diſſimile non erat.* Et eadem ſpecie in hodiernum vſque diem, apud Indos [s] ſimulachrum fingitur *Mahadeu,* id eſt *Dei magni.* Eandem [t] Pyramidis figuram vel Obeliſci, videtur habuiſſe *Elagabalus*, quo nomine *Sol* in Syria ab Emeſenis colebatur. Et huic quidem vſui primi etiam, quos Aegyptii erexerunt, Obeliſci, videntur deſtinati fuiſſe. [u] *Primus* certe *omnium*, Obeliſcorum erectionem *inſtituit Mitres, qui in Solis vrbe regnabat, ſomnio iuſſus. —— Poſtea et alii regum in dicta vrbe. Solis vrbs,* graece *Heliopolis*, nomen ex re ipſa ſumſit, quod prima in Aegypto, cultus ſolennis, decreti Solis Numini, viderit initia, §. IX. Et eadem illa primos quoque vidit erectos in Aegypto Obeliſcos, neque etiam dubito, quin vtriusque iſtius rei primordia, in idem fere tempus inciderint. Fauet ſententiae noſtrae, ipſa etiam Obeliſcorum forma, quae talis eſt, vt imaginem radii ſolaris referat. Hinc veteres Graeci Romanique, Pyramides, quas Aegyptii ad imitationem Obeliſcorum poſtea conſtruxerunt, hunc in modum deſcribere ſoleant, quod ſint [w] *regum Aegyptiorum ſepulchra, ingenti mole conſtructa, et in cacumen educta, in modum flammae ſurgentis, vnde et nomen acceperunt.* Graeculi nempe nomen πυρά-μιδος ſolent ἀπὸ τῦ πυρὸς deriuare, non aliter ac

p. SVIDAS Θεὺς Ἄρης.

q. APOLLONIVS *Rhodius* Argonaut. Lib. II. 1176.

r. MAXIMVS TYRIVS p. 459.

s. PET. DELLA VALLE Itinerar. Part. IV. p. 83. fin. 90. 301. etc. ex verſione Gallica.

t. HERODIANVS Lib. V. p. 114. Ed. Steph.

u. PLINIVS Hiſt. Natural. Lib. XXXVI. c. 8.

w. *Scholiaſtes Horatii* in Carmin. Lib. III. Od. ult. p. 211. AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XXII. p. 250.

si a Graecis nomen hoc Aegyptii mutuati essent. Et in genere [x] PORPHYRIVS obseruat, *pyramidas atque obeliscos ignis naturae, conum vero,* (qui ad speciem Obelisci accedit,) *Soli tributum*, et dedicatum ab antiquis fuisse. Propius ad rem nostram spectat, quod TERTVLLIANVS, ex Scriptore rerum Aegyptiacarum * HERMATELE, nos docet: [y] *Obelisci enormitas, vt Hermateles adfirmat, Soli prostituta: Scriptura eius, vnde eius et census, de Aegypto superstitio est.* Quod ex eo illustratur, quod veteres literis prodiderunt, [z] Obeliscum *Deo Soli speciali munere dedicatum* fuisse. Verum omnium optime et clarissime rem hanc exponit PLINIVS, vbi de Obeliscorum origine et vsu differit. [a] *Trabes*, inquit ille, *ex Syenite lapide, fecere reges quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis Numini sacratos. Radiorum eius argumentum in effigie est, et ita significatur nomine Aegyptio.* Redit hic in memoriam elegans obseruatio, Beati mihique amicissimi LA CROZII, quam cum aliquando de Pyramidibus, ac sigillatim illo PLINII loco, quem descripsi, confabularemur, mecum communicauit, et quam lectori, rerum harum studioso non inuidebo. Cum enim PLINIVS nos docuerit, obeliscos esse *effigies radiorum Solis*, ac praeterea *id* ipsum *significari nomine Aegyptio*, ex eo vir summus concludebat, Obelisci nomen antiquissimum apud Aegyptios fuisse *Pyramis*. Etenim ΠΙ-ΡΗ, *Pi-re*, vel *Pi-ra*, Aegyptiis dici *Solem*, tritum vulgatumque est. Deinde ⲘⲞⲨⲈ, *Mu-e, splendorem* et *radium* designat, ἀπαύγασμα. Hebr. I. 3. Erit itaque ΠΙ-ΡΗ-ⲘⲞⲨⲈ, *Pi-ra-mu-e,*

Auctor *Etymologici*, in voce πυραμίς.

x. Apud EVSEBIVM Praepar. Lib. III. c. VII.

y. *de Spectaculis* cap 8. p. 93. Edit. Rigalt.

z. AMMIANVS Lib. XVII. p. 100.

a. Hist. Natur. Lib. XXXVI. c. 8.

* PLINIVS Scriptorem istum vocat DEMOTELEM Lib. XXXVI. c. 13.

mu-e, *radius Solis*, quod nos docere PLINIVM vidimus. Graeci id efferre consueuerunt πυραμίς, cum proprie et verius scribendum fuisset πιραμύς. Sed Graeci, quod modo vidimus, vocem hanc ἀπὸ τȣ͂ πυρὸς ab *igne* deriuantes, non poterant non scribere πυραμίς. Aegyptii igitur Obeliscis primo *Pyramidum* nomen indiderunt, quod in effigie quadam *radios Solis* imitarentur: deinde illud idem ad structuras molis amplioris, quas proprie *Pyramidas* vocant, etiam transtulerunt, quod et hae aliquam radiorum Solis speciem seruarent, quamuis earum alius esset vsus.

Obeliscis successisse videntur animalia viua, symbolicae Deorum imagines.

§. XXXV. Cultui lapidum inanimium, quem forte pepulerunt constructae in aliis Aegypti partibus Pyramides, Regum futurae sepulchra, successisse arbitror cultum animalium viuorum, quibus, nisi me opinio fallit, Aegyptiorum Sapientes, virtutes potestatemque Numinis diuini, melius et luculentius adumbrari posse crediderunt, quam lapidibus, vita omni priuatis. Illis profecto, qui cultum illum, in tota antiquitate adeo famosum, primi instituerunt, id consilii fuit, vt animalia religione consecrata, essent quaedam [b] μιμήματα τȣ͂ θεἰȣ, [c] *Deorum imagines viuae*, vel [d] *figurae et allegoriae virtutum quarundam, quibus adiutricibus regatur humanum genus*, siue, vt loquitur [e] quidam rerum harum non imperitus, *diuinae potentiae effigies quaedam, sicut Solis imagines in stillis aquae conspiciuntur*. Et profecto, res ipsa id satis declarat. An non *LEO* symbolum et imago allegorica apud Aegyptios censebatur *Vulcani* et *Solis*? *Vacca Isidis* et *Veneris*? *accipiter* tum *Osiridis*, tum *Hori*? *felicis* Dianae, siue *Bubasteos*? Erant igitur animalia sacra omnia, ex mente et sententia Aegyptiorum, symbola et imagines quaedam viuae Numinis diuini, et adumbrationes tenues virtutis illius, illius potestatis et operationis, quam in eo mortales

b. PORPHYRIVS de Abstin. Lib. IV. p. 372. etc.
c. HYGINVS Poët. Astron. Lib. II. c. 28.
d. Pseudo-CLEMENS Recognit. Lib. V. c. 21.
e. PLVTARCHVS *de Iside* p. 380. fin.

tales reuerentur. Eam ob cauſam LVCIANVS, ingenioſiſſimus Scriptor, cultum ab Aegyptiis offerri ſolitum animalibus, [f] refert ad αἰνίγματα. In Templis igitur Aegyptiorum plerisque, vſum eundem hominibus praeſtabant animalia viua, quem in Templis Graecorum, ſimulachra, ſigna, et imagines Deorum inanimatae. Hinc illae Cottae Academici, [g] apud CICERONEM voces. *Firmiores videas apud* Aegyptios *opiniones eſſe de beſtiis quibuſdam, quam apud nos de ſanctiſſimis Templis et ſimulachris Deorum.* Eandem ob rationem vota et preces Aegyptiorum, animalia venerantium, referebantur, non tam ad animalia ipſa, quae habebant tantum pro imaginibus diuinitatis, verum [h] ad Numina illa ipſa, quorum cenſebantur ſymbola. Conſentiunt cum iis quae dixi, deſcriptiones Templorum Aegyptiorum, quae apud Scriptores optimos reperiuntur. Illa enim erant [i] *pulcherrima et magnitudine ampliſſima, ex marmore praeſtantiſſimo conſtructa, et ornata, auroque et picturis diſtincta. Si vero intus in adyto quaereres Deum, ſimia in oculos incurrebat, vel Ibis, vel hircus, vel felis.* STRABO etiam praeſtantiora, quae tempore ipſius in Aegypto ſupererant Templa, quorumque ipſe pleraque oculis vſurpauerat, diligenter enumerat, et quodnam in vnoquoque animal eo modo cultum fuerit, obſeruat, Lib. XVII. *Geographiae.*

f. In *Deorum Concilio*, Opp. To. II. p. 956. Edit. Salmur.

g. *De natura Deorum*, Lib. I. c. 29.

h. HERODOTVS Lib. II. c. 65.

i. LVCIANVS *de imagin.* Opp. To. II. p. 12. CLEMENS *Alex.* in *Paedagogo* Lib. III. p. 216. STRABO Lib. XVII. p. 554.

Cultus animalium in Aegypto, fuit multo vetuſtiſſimus, et exitum Iſraëlitarum ex Aegypto anteceſſit.

§. XXXVI. Sed ſunt tamen viri doctiſſimi, qui omnia haec, quae veteres de cultis in Aegypto, ſimulachrorum loco, animalibus viuis narrant, ad tempora non antiquiſſima, verum recentiora pertinere, arbitrantur. Verum enim vero, eorum ſententiae, ſi quid iudico, ipſius S. Scripturae auctoritas obeſt. Illa enim teſte ſcimus, tempore iam Ioſephi Patriarchae, animalia Aegyptiis fuiſſe ſacroſancta, illisque iniuriam facere, aut carnibus eorum veſci, piaculum fuiſſe haud leue. §. X. XI. Nouimus, Graecorum etiam,

etiam, aliarumque gentium religione, certa animalia pariter diis quibusdam dicata et consecrata fuisse [k] Graeci Veneri columbam, Mineruae draconem, coruum Apollini, canem Dianae, sacrum et proprium esse voluerunt. Apud Persas equi solebant sacrari Soli. Illis igitur animalia haec picta aut sculpta symbola erant quaedam Deorum, quibus nempe erant consecrata. Neque tamen idcirco dici potest, aut vnquam aliquis dixit, Graecos animalia Deorum loco habuisse. Iis potius Aegyptii, cum suo animalium cultu, ludibrio et deridiculo fuere. Quod Graecos et gentes alias in Aegyptiorum religione tantopere offendit, quodque concoquere non potuerunt, hoc est, quod animalia viua pro statuis aut signis collocarent in Templorum Sacrariis, iisque honores decernerent eosdem, quos reliqui imaginibus sanctis et simulachris, quin imo Diis ipsis habebant. Hoc discrimen illud ingens inter Aegyptios, aliosque populos constituit, quo effectum est, vt hi illos vehementer contemnerent, illi vero hos abominarentur. Hoc in historia Iosephi Mosaica iam obseruari, monuimus §. X. Eadem historia Mosaica, cultus viuorum animalium in Aegypto, vestigia alia, non inficianda, tum saepe alias, tum vero omnium clarissime, in vitulo aureo nobis offert. Ab his quae dixi, diuersum non sentit DIODORVS *Siculus*, Scriptor magni pretii, multisque aliis anteponendus. Is autem testatur, se a Sacerdotibus accepisse, [l] *consecratas ab ipso religionis suae initio bestias adhuc semper in honore haberi, illisque extinctis, luctum, quo olim Osiridem prosecuti sunt, renouari.* Credebant igitur Sacerdotes, in ipsis religionis suae initiis, cultum animalium quoque viuorum fuisse institutum. Equidem qui aliam hic tuentur sententiam, in isthoc Decalogi praecepto praesidium non mediocre quaerunt. [m] *Ne facias tibi sculptile, aut vllam imaginem*

k. PLVTARCHVS de Iside p. 379. itemque p. 380.

l. Lib. I. p. 19.

m. *Exodi* XX. 4. 5.

nem eorum, quae ſunt in coelis ſupra, aut quae in terra infra, aut quae in aquis infra terram: non adorabis ea aut coles. Videmus Deum in his, non quidem cultum animalium; ſed cultum tantum imaginum, lege prohibere. Haec, neque enim inficior, inſignem prae ſe ferunt ſpeciem; verum recte et ab omni parte excuſſa, aduerſus nos non militare deprehendentur. Non igitur exiſtimare poſſum, ex praecepto illo Dei, legitime concludi poſſe, Aegyptios animalia viua non coluiſſe. Nam 1. תמונה *imago* dici poteſt repraeſentatio aut ſimilitudo rei alius qualiscunque, etiam ſymbolica. Atque ſic imaginibus hiſce in Decalogo prohibitis, annumerare vtique licet animalia viua, ab Aegyptiis culta, quippe quae ex eorum ſententia eſſent, *μιμήματα τȣ̃ Θεȣ̃*, *Numinis diuini effigies et imagines viuae.* §. XXXV. Et profecto Deum in Lege ſua, non modo vſu imaginum pictarum aut ſculptarum, verum et animalium viuorum, ac hircorum ſigillatim, tanquam ſymbolicarum Diuinitatis repraeſentationum, cultu interdixiſſe Iſraëlitis, Leuit. XVII. 7, [n] doctiſſimi interpretes iam dudum obſeruarunt. 2. In Aegypto ipſa cultus animalium pictorum et ſculptorum multo erat frequentior et communior cultu animalium viuorum. Animalia viua, quae pro ſimulachris et ſtatuis colerentur, omnibusque honoribus diuinis gauderent, in Templis tantum conſpiciebantur, rite conſecratis, Diisque dedicatis, idque tantum in certis quibuſdam. *Apis* Taurus, qui proprie ſic diceretur, non colebatur niſi in vna vrbe Memphi. *Mendes* hircus viuus, adorabatur tantum in Templo Thmuitano, *ouis* vel *aries* viuens, diuinis honoribus mactabatur tantum in Templis, Thebaeo, et Saitico. Verum effigies horum animalium cernebantur in plerisque aliis Templis per totam Aegyptum, et cernuntur hodieque in eorum ruderibus. Et

n. Vide *Pantheon*, Lib. II. c. VII. §. 4.

Et priuatus quisque, animalium eorum, quae ipsi prae aliis sancta essent et venerabilia, signa et sculpturas in vsum domesticum confici curabat, prout ipsi liberet, qualia in cadaueribus medicatis, quae vulgo Mumias appellant, frequentia etiamnum deprehenduntur. Verosimile est, Legislatorem in praecepto de imaginibus, ad priuatum hunc earum vsum inprimis respexisse, quippe qui fere solus in Israëlitis metui tum posset. Idem de vitulo aureo dicendum.

§. XXXVII. Cultu animalium haud ita multo recentiores fuisse videntur statuae imaginesque sacrae, tum animalium, tum quae formam humanam prae se ferrent. Diximus de simulachris animalium Aegyptiacis, ipsa iam Decalogo prohibitis. Eiusdem antiquitatis fuisse simulachra et imagines sacras in speciem corporis, aut oris humani confictas, ex ipsa Lege Mosaica edocemur, in qua illae commemorantur. [o] *Quandoquidem autem, quo die Iehoua vos allocutus est in Chorebo, e medio igne, nullam imaginem vidistis: cauete vobis vehementer, ne corrumpamini, faciatisque vobis sculptile simulachrum, imaginem vllius figurae, aut formam masculi vel foeminae, formam vllius animalis, quod sit in terris, formam vllius volucris, quae volat in Coelo, formam vllius reptilis, quod sit in terra, formam denique vllius piscis, qui sit in aqua sub terra.* Lectori cuiuis manifestum illico est, tangi in his verbis idololatriam Aegyptiorum, cuius tam diu in eorum regione testes, et magna etiam ex parte ipsi rei fuerant. Eosdem igitur in mente habebat etiam gentium Apostolus, vbi verba illa MOSIS fere repetit, atque origines idololatriae sic fere enarrat: [p] *Mutarunt gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem corruptibilis hominis, et volucrium, et quadrupedum et reptilium.* Simulachra Aegyptiorum vetustissima,

Ad animalium cultum accesserunt processu temporis imagines etiam et simulachra, tum animalium, tum forma quoque humana praedita.

o. Deuteron. IV. 15. 16.

p. *Roman.* I. 23.

e ligno fabricata, commemorat [q] PAVSANIAS, satisque significat, similia illis fuisse, quae in Graecia vltimam antiquitatem prae se ferrent. Tale etiam videtur fuisse [r] signum Vulcani, vtique perantiquum, quod in eius Templo Memphi vidit, multoque cachinno contemsit Cambyses. Videbatur enim simulachrum esse hominis pygmaei. Et huic prorsus similia erant [s] simulachra Deorum Cabirorum, (de quorum summa vetustate aliquid tetigi §. XXVI.) in eodem Vulcani Templo collocata, quibus pariter Cambyses illusit, quaeque igne cremari iussit. Simulachris ligneis, qualia erant, de quibus nunc diximus, successerunt mox aurea, atque argentea, aut ex alia materia pretiosa conflata. Verum haecce omnia, quotquot inuenire potuit, [t] secum in Persiam asportauit Cambyses, eiusque exemplum alii quoque ex eius successoribus, Ochus praesertim, aemulati sunt. Sed illa fere omnia posthaec, Ptolemaeus Euergetes, rex Aegypti, direpto toto Oriente, [u] ex Persia in Aegyptum reduxit.

q. In *Atticis* p. 102. et in *Corinth.* p. 152.

r. HERODOTVS Lib. III. c. 37.

s. *Idem*, vbi supra.

t. DIODORVS Lib. I. p. 43.

u. *Monumentum Adulitanum* in FABRICII Biblioth. Graeca Vol. II. p. 605. fin. HIERONYMVS in Danielem, Opp. To. III. col. 1123. Edit. Martian.

CAPVT

* *

CAPVT III.

De methodo ac modo, quo in excolenda et tradenda doctrina Sacrorum vſi fuerunt Sapientes Aegyptiorum.

Illi quibus doctrina rerum diuinarum, cura religionis, cultusque diuini incumbebat, nomine Sacerdotum deſignabantur. §. XXXVIII. Sacerdotum in Aegypto plures erant ordines, quos inter praecipue hic obſeruandi ἱερογραμματεῖς, qui et Sapientum nomine veniunt. §. XXXIX. Qui primo dicti ſunt Sapientes, poſtea ἱερογραμματεῖς, et Arpedonaptae nuncupati. §. XL. De literis Scriptisque ſacris, curae ἱερογραμματέων concreditis. §. XLI. In ſcientiis ſacris, quae libris literisque ſacerdotalibus tradebantur, primum locum habuit Aſtronomia. §. XLII. Deinde ſequitur Geometria, Arithmetica, et doctrina practica. §. XLIII. Neque minus doctrina rerum naturalium, vel phyſica, a Sacerdotibus ſtudio impenſo coli ſolita. §. XLIV. Philoſophia Aegyptiorum phyſica ſpectabat ad religionem, haec quippe in illa erat fundata. §. XLV. Pſeudo-Sanchuniathonis ſententia de natura et indole Theologiae vetuſtiſſimae excutitur. §. XLVI. Indoles Theologiae antiquiſſimae oſtenditur. §. XLVII. Origo methodi res diuinas tradendi aenigmatice. Ea vtebantur olim, qui Sapientiae nomine celebres erant. §. XLVIII. Eandem propriam ſibi reddiderunt temporibus antiquis Sacerdotes. §. XLIX. Inprimis vero Sacerdotes Aegyptii. §. L. Ab iis methodum eandem accepit Schola Pythagoraea. §. LI. Apud Pythagoraeos, Philoſophiae illius alumni primo inſtituebantur per ſimilia, rerumque imagines. Eae autem deſumi ſolebant 1) ex doctrina de numeris. §. LII. Et 2) ex figuris geometricis. Vtrumque ab Aegyptiis tractum. §. LIII. Succedebat tum apud Pythagoraeos inſtitutio per ſymbola, vel ſententias aenigmaticas, quibus inuoluebant doctrinam phyſicam. §. LIV. Vti et doctrinam practicam. Vtrumque vero hoc ab Aegyptiis deſumtum. §. LV. Methodus haec Aegyptiorum tradendi ſcientias ſacras aenig-

 matica,

matica, effecit, vt doctrina eorum a non initiatis intelligi non posset. §. LVI. Ex illa methodo symbolica, ortum traxit dialectus sacerdotalis, cuius indoles explicatur. §. LVII. LVIII. Et haec plene intelligi non poterat, nisi ab initiatis. Causa huius obscuritatis in sermone sacerdotali obseruandae, prima fuit inopia linguae antiquae. §. LIX. Postea eadem in docendo obscuritas placuit, 1. quia sapientiae reconditae speciem prae se ferebat. 2. quia docenti securitatem praestabat. §. LX. Eandem ob causam Sacerdotes Aegyptii scientiarum suarum arcana, cum paucis tantum communicabant, idque nonnisi praeuia initiatione valde molesta et diuturna. §. LXI. Ex eo tandem factum est, vt doctrina Sacerdotum arcana in Aegypto plane amitteretur. Quaeritur hic, ecquid detrimenti religioni Aegyptiorum attulerit dominatio Persarum. §. LXII. Persis propositum nunquam fuit, vt religionem Aegyptiorum aut mutarent, aut corrumperent. §. LXIII. Causa vera imminutae religionis huius gentis, et deperditae doctrinae Sacerdotum arcanae indicatur. §. LXIV.

§. XXXVIII.

Qui religionem Aegyptiorum ordinarunt, et doctrinam de illa constituerunt, vocantur Sacerdotes.

Qui deprauatam in Aegypto religionem excogitarunt, qui omnia ad illam spectantia successiue constituerunt et ordinarunt, atque doctrinam de his excoluerunt, limitibus certis circumscripserunt, aliisque tradiderunt, dici solent *Sacerdotes*, eoque nomine intelliguntur homines, quibus cura religionis, cultusque Deorum, praesertim publici, et rerum sacrarum omnium, publica auctoritate demandata est. Nulla, quantum nouimus, gens paulo cultior vnquam fuit, quae non habuerit suos Sacerdotes, rerumque diuinarum procuratores; verum primi forte Aegyptii, Sacerdotum huiusmodi diuersos ordines, et integra Collegia instituerunt. Prima certe Sacerdotum religionis corruptae mentio, quae apud MOSEM occurrit, est Sacerdotum Aegypti, *Genes.* XLI. 46. 50. XLVII. 22. ex quo postremo loco id etiam colligimus, numerum illorum Sacerdotum

dotum iam tum fuisse permagnum, illosque agros possedisse plurimos, ex quibus, tum ad propriam sustentationem, tum ad procurandas res sacras, reditus capere possent. In Textu hebraico, capite vtroque hic citato, hominum istud genus appellatur כהנים, quod nomen Deus Sacerdotibus etiam sibi consecratis tribui voluit. Interpretes Copti, *Genes.* XLI.46.50. vocem adhibent Aegyptiacam ⲠⲒ-ϨⲞⲚⲦ, *P-hont*, quae proprie *Sacerdotem summum*, vel Collegii Sacerdotum Praesidem designat. At *Genes.* XLVII. 22. in versione Coptica, legitur alia vox, in versione tum Veteris, tum Noui Testamenti, frequentissime occurrens, ⲞⲨⲎⲂ, *U-eb*, qua Sacerdos quisque, etiam gregarius designatur. Significatur autem voce illa, *sacratus* Deo, eaque satis respondet vocibus, graecae ἱερεὺς, et latinae *Sacerdos.*

Eorum plures erant ordines, quos inter praecipue hic obseruandi ἱερογραμματεῖς, qui et Sapientum et Philosophorum nomine veniunt.

§. XXXIX. Non tamen omnium Sacerdotum in Aegypto, eadem erat, aut dignitas, aut auctoritas. Equidem toti Sacerdotum ordini, a primis inde temporibus, reges Aegypti duplicem curam iniunxerunt, [a] *cultum Deorum, et accuratum sapientiae studium;* sed duplicem hanc curam plures inter se partiebantur, singulisque certa sua pensa ac munia erant assignata. Quidam igitur cultum Deorum, omnesque illius ritus ordinabant et peragebant, iique *Prophetarum* nomine designari solent. Alii his ministrabant, et functionibus vacabant minoris dignitatis ac momenti, quos Graeci nomine τῶν νεωκόρων, siue *aedituorum* complectuntur. Alii denique in diligenter colendis ac studiose expoliendis scientiis Aegyptiorum sacris, totam suam vitam impendebant. Hi sunt, quos Graeci dicere solent ἱερογραμματεῖς, quasi dicas *Scribas Sacrorum*, vel potius, *literarum sanctiorum*, in sacris eorum libris expositarum, quibusque

a. IOSEPHVS Lib. II. *contra Appion.* §.13. DIODORVS Lib. I. p. 66.

busque tota ipſorum religio nitebatur et Theologia, *Profeſſores*, ac *Magiſtri*. Et hi quidem in Sacerdotum Collegio [b] ordinem tantum conſtituebant ſecundum, Prophetis dignitate et honore inferiores; at praecipua tamen erat illorum, in rebus quae ad religionem ſpectabant, auctoritas. Nam fundamentum illius erant ſcientiae ſacrae, a Scribis Sacrorum excultae, et non facile cum aliis, ne cum ipſis quidem Prophetis, niſi ſub certis quibuſdam conditionibus, valde oneroſis, communicatae. Antiquiſſimum, quod honoris ergo, ipſis ab aliis tributum fuit nomen, videtur fuiſſe illud *Sapientum*, quo MOSES ipſe eos deſignauit, *Geneſ.* XLI. 8. et quo ipſos a Scriptoribus quoque exoticis, Graecis et Romanis, frequenter admodum ornari videmus. Ab Aegyptiis nomen iſtud traxiſſe, ſibique vindicaſſe videntur, qui olim a Graecis *Sapientes* dicebantur, quos ſeptem fuiſſe numero, vulgo aiunt. Is certe, qui [c] omnium primus nomine hoc condecorari meruit, Thales Mileſius, Aegyptios adiit, et ab iis principia ſcientiarum, quas deinde profeſſus eſt, domum reportauit. *Sapiens*, dialecto Aegyptiorum dicitur ⲤⲀⲂⲈ, *Sabe*, cuius pluralis ⲚⲒ-ⲤⲀⲂⲈⲨ, legitur *Geneſ.* XLI. 8. vbi ſermo eſt de Sacerdotibus Aegyptiorum. Vero adeo diſſimile non eſt, hoc ipſum nomen eſſe *Sabiorum*, vetuſtiſſimorum in Oriente, ac ſigillatim Arabia, Philoſophorum, qui cultum Aſtrorum inuexiſſe perhibentur, et quorum plurima apud Scriptores Muhammedanos mentio occurrit. Eruditi propemodum omnes, nomen iſtud *Sabiorum* [d] ex lingua Arabica, quidam etiam ratione non improbabili, deductum eſſe volunt. Verum [e] BIDAVIVS ipſe Arabs, ſubdubitat, ſitne nomen iſtud pro Arabico habendum. Arabes ceteroquin, non ſecus atque Aegyptios, temporibus antiquiſſimis, ſuos

b. Illi qui ordinem ſecundum Sacerdotum conſtituebant, a SYNESIO de *Prouidentia* p. 95. appellantur *Comaſtae* de quibus SELDENVS *de Diis Syris* p. 69. 70. Sunt autem illi ἱερογραμματεῖς.

c. DIOGENES LAERTIVS Lib. I. §. 22.

d. SPENCERVS de Legibus Hebr. Lib. II. cap. I. Sect. I.

e. POCOCKIVS *Specimin. hiſt. Arab.* p. 138.

ſuos habuiſſe *Sapientes*, vel ipſa [f] Scriptura teſte, diſcimus. Videmus etiam [g] in illa, *Sapientiam Orientalium*, [h] id eſt *Arabum*, cum illa Aegyptiorum coniungi. Eodem modo PLINIVS Lib. XXV. c. 3. coniunctim memorat *Arabiae Aegyptique Magos*, id eſt *Sapientes*, quos adiiſſe Democritum perhibet. Certum quoque eſt, ab vltimis inde temporibus, Aegyptios cum Arabibus frequentia coluiſſe commercia, et [i] hos, per vnum alterumque Seculum, Aegyptum totam poſſediſſe, quo tempore Aegyptiorum *Sabii*, vel *Sapientes*, potuerunt migrare in Arabiam, vbi poſthaec diſcipuli eorum multiplicati ſunt. Eos videtur in animo habuiſſe SERVIVS, vbi [k] *Sabaeos colonos Aegyptiorum* vocat. Id de Sabaeorum in Arabia felici gente recte dici non poteſt, cum ex Arabum potius hiſtoria conſtet, [l] eos a *Saba*, Ioctanis Pronepote originem et nomen traxiſſe. Sed vere omnino dici id potuit de *Sabiis*, Arabum Sapientibus et Philoſophis, SERVIO parum cognitis, quos ille cum *Sabaeis* confundere facile potuit. In multis etiam *Sabiorum* placita et inſtituta, cum inſtitutis Sacerdotum Aegyptiorum conueniunt, ex quibus nunc illud tantum commemorabo, [m] *magni ab illis fieri Pyramides, quas priorum Sectae ſuae auctorum ſepulchra credi volunt.* Et ſi [n] MARSHAMO viro doctiſſimo aſſentimur, *Maimonides Zabiorum nomine, Aegyptios, maxime Mendeſios*, in Aegypto inferiori, *intelligere videtur.*

f. *Ierem.* XLIX. 7.
g. I. Reg. IV. 30.
h. GROTIVS ad Matth. II. 1. POCOCKIVS, vbi ſupra, p. 34. 35.
i. MARSHAMVS in Canone Chron. ad Secul. VIII.
k. in *Virgilii* Georgic. Lib. I. v. 57.
l. POCOCKIVS Specim. p. 40.
m. ABVLFEDA apud POCOCKIVM, lib. cit. p. 144.
n. In *Canone Chronico* p. 162. Edit. Franek. Adde p. 203.

§. XL. Nomini *Sabiorum*, vel *Sapientum*, in Aegypto ſucceſſit nomen ἱερογραμματέων, iiſdem tributum, ſicut in Graecia, qui primitus dicti erant *Sapientes*, * poſtea nomen adſciuerunt *Philoſophorum.*

Sapientes poſtea dicti ἱερογραμματεῖς, *et Arpedonaptae.*

* Teſtantur veteres, primum inter Graecos, qui repudiato nomine *Sapientis*, dici voluit *Philoſophus*, fuiſſe Pythagoram. Vide MENAGII notas ad Laërtium Lib. I. §. 12. Et hoc Pythagoras, vt pleraque alia, videtur deſumſiſſe

rum. Sunt autem ἱερογραμματεῖς, quemadmodum Graeci eos appellare consueuerunt, quod iam monui §. XXXIX. *sanctiorum literarum siue scientiarum custodes et Professores.* Antiquum nomen Aegyptiacum, graecae ἱερογραμματέως respondens, videtur fuisse ⲤⲀϦ, *Sach*, quomodo in versione librorum Scripturae Coptica, semper redditur γραμματεὺς, *Scriba*, et *Scripturae peritus.* Aliud nomen ex Aegyptiorum sermone petitum, quo idem illud hominum genus designari in Aegypto solebat, DEMOCRITVS celeberrimus Graeciae veteris Philosophus, nobis, nisi me fallit opinio, conseruauit, idque sonat *Arpedonaptes.* Verba DEMOCRITI haec sunt: * Καὶ γραμμέων συνθέσιος μετὰ ἀποδέξιος οὐδείς πω με παρήλλαξεν οὐδ᾽ οἱ Αἰγυπτίων καλεόμενοι Ἀρπεδονάπται· *Et in componendis cum demonstratione lineis, nemo me adhuc superauit, nec qui Aegyptiorum quidem vocantur Arpedonaptae.* Lingua Aegyptiorum [o] ⲚⲈⲂⲎⲦ, *nabat*, et cum articulo generis indefinito, ⲞⲨ-ⲚⲈⲂⲎⲦ, *u-nabat*, designatur νοήμων, *sapiens, intellectu pollens.* Erit itaque ⲈⲢ-ⲠⲈⲦ-ⲞⲨⲚⲈⲂⲎⲦ, *Arpedunabat*, proprie ὁ πράττων τὰ τῶν νοημόνων, vel, quod idem est, νοημονικὸς, quasi dicas eum, *qui est ex ordine νοημόνων.* Vix inter se differunt νοήμονες, et νοημονικοὶ, nisi quod postrema vox eum subindicet, qui vi muneris sui, studiis τῶν νοημόνων incumbit. Mentionem horum hominum fieri video, apud LVCIANVM,

o. *Thesaurus Epistolicus La-Crozianus* To. I. p. 180.

ab Aegyptiis. Ἱερογραμματεῖς Aegyptiorum dicebantur etiam *Arpedonaptae*, id est νοημονικοί. Νοημονικὸς vero designat etiam *sapientiae studiosum*, vel *Philosophum.*

* CLEMENS *Alexandrinus* Stromat. Lib. I. p. 304. EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. X. c. IV. p. 472. Sed perperam ibi legitur Ἀρσεπεδόναπται. Lectio CLEMENTIS est genuina.

CIANVM, in *Philopseude*, vbi Tychiades interlocutor ita infit. [p] Παγκράτην, ἔφη, λέγεις, ὁ Ἀρίγνωτος, ἐμὸν διδάσκαλον, ἱερὸν ἄνδρα, ἐξυρημένον, ἐν ὀθονίοις, νοήμονα. *Pancratem dicis, inquit Arignotus, praeceptorem meum, virum sacrum, rasum, lineis vestibus indutum, intellectu pollentem*, vel etiam, *sacrarum scientiarum peritum.* En! Sacerdotem Aegyptium, ex eorum numero, de quibus [q] Poëta canit

p. Operum T. I. p. 496. Edit. Salmur.

q. MARTIALIS Lib. XII. Epig. XXIX.

Linigeri fugiunt, calui, sistrataque turba.

Eum vero LVCIANVS paulo ante ita descripserat: Ἔτυχεν ἡμῖν συμπλέων μεμφίτης ἀνὴρ, τῶν ἱερῶν γραμματέων, θαυμάσιος τὴν σοφίαν, καὶ τὴν παιδείαν πᾶσαν εἰδὼς τὴν αἰγύπτιον. Ἐλέγετο δὲ τρία καὶ εἴκοσιν ἔτη ἐν τοῖς ἀδύτοις ὑπογείοις ᾠκηκέναι, μαγεύειν παιδευόμενος ὑπὸ τῆς Ἴσιδος. *Nauigationis autem fuit socius, vir Memphiticus, quidam ex sacris illis Scribis, sapientia mirabili, et qui vniuersam Aegyptiorum doctrinam callebat. Dicebatur autem tres et viginti annos, in adytis subterraneis mansisse, Magiam interea edoctus ab Iside.* Erant igitur νοήμονες, ex ordine illorum Sacerdotum, qui communius ἱερογραμματεῖς a Graecis dicebantur. Et quemadmodum ἱερογραμματεῖς, nomen hoc traxerunt ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, a *Sacris Codicibus, literis*, et *scientiis*, diligenti et sollicitae eorum curae creditis, ita pari ratione, inter Sacerdotes iidem dicebantur νοήμονες, quia νοήματα ἱερὰ, *Scientias sacras*, et *inuenta* Mercurio attributa, industrie addiscebant, perficiebant, aliisque vicissim tradebant. Mentionem illorum νοημάτων facit AELIANVS Var. hist. Lib. XII. c. 4. Φασὶν Αἰγύπτιοι Σέσωστριν παρ' Ἑρμοῦ τὰ νοήματα ἐκπεπαιδεῦσθαι. *Aegyptii dicunt, Sesostrin a Mercurio in scientiis sacris institutum fuisse.* Sic ἐγχαράττειν

τοῖς

r. in vita *Isidori* apud PHOTIVM in Biblioth. Cod. CCXLII. col. 1033.

De literis, Scriptisque sacris, curae ἱερογραμματέων *concreditis.*

s. *Mathes.* Lib. III. c. 8. pag. 68.

t. Vide *Panthei* Lib. V. cap. V. §. 14. 18. 19.

u. *Ibidem* §. 18. 19.

w. Vide eum Lib. VI. Stromat. p. 633. 634.

ταῖς ψυχαῖς τὰ νοήματα, imprimere animis, quae scitu sunt dignissima, est apud PHILONEM *de vita contemplatiua* p. 901. Et Πλάτωνος νοήματα, [r] DAMASCIO dicuntur *Platonis* in scientia Philosophica *inuenta*, aut *placita* ipsi propria.

§. XLI. Dicti igitur sunt ἱερογραμματεῖς, qui essent, vt loquitur IVLIVS FIRMICVS, [s] *Sacrarum literarum periti*, id est, qui literas hieroglyphicas, a Sacerdotibus olim in consignandis scientiarum suarum inuentis adhibitas, bene callerent, atque scientias literis his sacris memoriae mandatas, velut in succum et sanguinem conuertissent. Initio [t] scientiae illae, literis hieroglyphicis, insculpebantur in Stelis, vel columnis, *Thoto*, vel *Mercurio* consecratis, quae hanc ob causam dici etiam solent *columnae Mercurii*. Postea autem, cum scientiae sacerdotales multis modis auctae atque amplificatae essent, literarum vero hieroglyphicarum notitia paucis tantum esset reseruata, opus omnino erat, vt quae variis Sacerdotum Ordinibus, ad munus suum rite obeundum, ac ad peragendum cultum diuinum a maioribus institutum, scitu erant necessaria, sic describerentur, vt vsibus eorum inseruire possent. Eum igitur in finem, Scribae Sacrorum, [u] literas excogitarunt sacerdotales, ab hieroglyphicis plane diuersas, sed solis tantum Sacerdotibus notas, vsuque receptas, earumque beneficio, in libros, *Mercurio* attributos, retulerunt, quae ex scientiis suis sacris, etiam a reliquis Sacerdotibus cognosci aequum iudicabant. Aetate [w] CLEMENTIS *Alexandrini*, librorum horum Mercurialium numerabantur quadraginta duo. Eorum *primus*, complectebatur *hymnos Deorum*, qui nempe quotidie, aut etiam certis quibusdam diebus festis, in honorem Deorum canebantur. Partem eorum, si bene coniicio, faciebant *Sacri Osiridis Hymni*, PLVTARCHO memorati, *de Iside*

Iſide, p. 372. *Secundus* librorum Hermeticorum Sacerdotalium, praeſcribebat *rationes vitae regiae.* Olim enim [x] reges a Sacerdotibus ſollicite inſtituebantur, ſacrisque eorum diſciplinis, certo ſaltem modo, initiabantur. Libri *tertius*, *quartus*, *quintus* et *ſextus*, continebant τὰ ἀστρολογούμενα, ſiue *Praecepta Aſtrologica*, et quidem *de ordine inerrantium*, *de coitu atque illuminatione Solis atque Lunae*, *deque eorum ortu.* Excipiebant libros hos, *decem* alii, agentes *de literis*, quae ſic vocantur *hieroglyphicis*, doctrinam porro continentes *de Coſmographia*, et *Geographia*, *de ordine Solis atque Lunae*, *deque Planetis quinque*, ac denique *chorographiam Aegypti*, et *Nili delineationem* complectentes. Accedebant ad hoſce *decem alii libri* Mercuriales, proprie ſic dicti *Sacerdotales*, *de legibus*, *de Diis*, *et vniuerſa Sacerdotum diſciplina*, quorum cuſtodia et cura Prophetae ſigillatim demandata erat. Agmen claudebant *libri ſex* reliqui, Paſtophoris ediſcendi, pertinentes ad Scientiam Medicam, ideoque doctrinam, *de conſtructione corporis*, *de morbis*, *de organis*, *ſiue inſtrumentis actiuis corporis humani*, *de medicamentis*, *de oculis*, et poſtremo *de mulieribus*, comprehendentes. Librorum horum, quidam ſpeciatim ad Prophetas pertinebant, alii ad Scribas Sacrorum, alii ad Paſtophoros ac aedituos: et illi quidem libri, qui alicui Sacerdotum ordini erant proprii et neceſſarii, ab illis non tantum manu aſſidua terebantur; ſed etiam [y] memoriae ita infigebantur, vt eos memoriter recitare poſſent. Fluxit hoc ſine dubio ex antiquiori Sacerdotum Aegyptiorum diſciplina, quo tempore ea, quae in columnis ſacris Adytorum, literis hieroglyphicis picta aut inſculpta erant, nondum libris; ſed tantum memoriae eorum, quorum haec ſcire intererat, mandabantur. Seruatur id ipſum in hodiernum vſque diem, ab Indorum Brach-

x. PLVTARCHVS de Iſide p. 353. 354. CLEMENS *Alexandr.* Stromat. Lib. V. p. 566.

y. CLEMENS *Alexandr.* vbi ſupra p. 634.

Brachmanibus, veterum Aegyptiorum discipulis: illi enim librum legis suae, diuinitus, vt suos credere iubent, acceptum, et a maioribus, per traditionem oralem ad se transmissum, quem *Wedam* appellant, non chartae, aut Monumentis quomodocunque consignatis. Sed * memoriae Sacerdotum vnice credunt. De aliis libris, nomen Hermetis Trismegisti prae se ferentibus, quippe qui ad nostrum hoc argumentum non spectent, pluribus hic non agimus.

Inter Scientias Sacras, libris sacerdotalibus comprehensas, locum primum habet Astronomia.

§. XLII. Ex argumentis librorum Hermeticorum Sacerdotalium, quos CLEMENTEM *Alexandr.* recensuisse vidimus, colligi iam potest, qualianam fuerint Νοήματα, *Scientiae* a Sacerdotibus, ac sigillatim *Scribis Sacrorum* inuentae, perpolitae, et summa industria cultae. Solent veteres eas omnes ad duas classes redigere, Astronomiam scilicet et Philosophiam. Ita STRABO Lib. XVII. loquens de priscis Heliopolitanorum Sacerdotibus p. 554. *Heliopoli domos amplas vidimus, in quibus Sacerdotes habitarunt. Hanc enim perhibent olim Sacerdotum habitationem fuisse, hominum Philosophiae et Astronomiae deditorum.* Et p. 561. de Sacerdotibus Thebaeis haec habet: *Hi Sacerdotes maxime Astronomiam et Philosophiam excolunt.* Et in Astronomia quidem inuenienda, colenda, et polienda, tantum Sacerdotes Aegyptiorum posuisse studii et industriae, vt [z] Aegyptus patria quaedam Astronomiae appellari non immerito possit, veterum testimoniis fere constat. Ab Aegyptiis enim scientiam hanc accepisse Babylonios, [a] DIODORVS *Siculus*, ac insuper alii testantur, ab vtrisque vero Graecos eandem mutuatos

z. MARTIANVS CAPELLA Lib. VIII. p.274.

a. Lib. I. p. 24.

* Mira plane sunt, quae hac de re leguntur in Relationibus Missionariorum Danicorum in India Orientali, Continuat. XLVI. p. 1252. 1253. quae omnino sapiunt antiquissimam Aegyptiorum disciplinam.

tos esse, nemo diffitetur. Cum vero Sacerdotes hi Aegyptiorum, ad Scientiam Astronomicam, Studium Geometriae accuratum adiungerent, et disciplinae vtrique solerter et cum fructu excolendae, horas non tantum impenderent diurnas, verum [b] nocturnas etiam, vel sic satis intelligitur, quantos in harum scientiarum studiis progressus fecerint, tametsi de iis recentiores nostros Scriptores nonnisi tenuiter et exiliter sentire sciam. Quodsi Aegyptiorum Sapientes impetrare a se potuissent, vt inuenta sua Astronomica, Graecorum exemplo, cum aliis communicarent, literisque proderent, in propatulo omnibus perspectumque foret, quantum ipsis debeant Astronomiae studiosi. Supersunt tamen quaedam Aegyptiorum in isto studio specimina et inuenta, ex quibus, tanquam ex vngue leonem, cetera diiudicare licet. Referre eo vtique possumus Pyramidum, ante tria annorum millia, et aliquot insuper Secula, constructarum, positionem admiratione dignam. Etenim [c] *Pyramidis cuiusque latera, a Borea in Austrum directa, — lineam meridianam prorsus esse immotam euincunt. — Eaque sic disponi aliter non potuerunt, quam per Obseruationes Astronomicas, ab iis erroribus immunes, quas acus magnetica inducit.* Beatus VIGNOLIVS vir in Disciplina Astronomica non perfunctorie versatus, vbi HAMELII verba, quae et hic descripsi, attulisset, [d] aliam praeterea obseruationem addit, Pyramides nempe vsum hunc etiam Sacerdotibus praestitisse, vt certis quibusdam diebus, *Sol aut incepturus, aut desiturus, faciem Pyramidis borealem illustraret, atque dies quibus id contingebat, a Sacerdotibus pro Aequinoctialibus, quoad vsum, habitos, et arcanis ipsorum Calendariis assignatos fuisse.* Eodem spectat forma anni Aegyptiorum Caniculo-Solaris, a Sacerdotibus eorum inuenti, circa Annum P. I. 3389, ante Chri-

b. CHAEREMON, apud PORPHYRIVM *de Abstinentia* Lib. IV. p. 369. 370. Edit. Lugdun.

c. DV HAMEL Hist. Acad. Scient. p. 420. Edit. Lips.

d. in Differtat. *de Annis Aegyptiacis*, Miscellan. Berolin. To. IV. p. 10.

Chriſtum natum 1325; verum vſque ad tempora Auguſti Imperatoris, ſecretis ipſorum vſibus reſeruati, quem Iulius Caeſar, ex Sacerdotum inſtitutione in Aegypto acceptum, Romam inuexit, *Iulianum* ideo poſtea appellatum, quemque eſſe omnium perfectiſſimum, [e] VIGNOLIVS liquido demonſtrauit. Neque etiam tacitus praetermittere hic poſſum, videri, celeberrimam illam COPERNICI Hypotheſin, terram circa Solem moueri, Sacerdotibus Aegyptiorum olim iam ignotam non fuiſſe. Sciunt omnes, [f] idem docuiſſe PHILOLAVM, aliosque ſcholae Pythagoraeae alumnos. Pythagoram vero placitum hoc Aſtronomicum, ab Aegyptiis accepiſſe, et in ſchola ſua, inter dogmata eſoterica et arcana tradidiſſe, ex eo non parum veroſimile mihi fit, quod idem etiam, ad Indorum Brachmanas, Aegyptiorum priſcorum diſcipulos dimanaſſe intelligam. Nam et [g] apud hos ea de re in vtramque partem hodieque diſputari ſolet, quibuſdam moueri terram, aliis vero Solem, contendentibus. Quando autem Sacerdotes, Scientiae Aſtronomicae tam diligentem nauabant operam, id ea de cauſa faciebant, quod eam ſacram eſſe, et ad religionem inprimis pertinere arbitrarentur, quod etiam ex argumentis librorum Hermeticorum, de quibus §. XLI. dictum, ſatis liquere poteſt. Et certe in rationibus Aſtronomicis, magnam Theologiae Aegyptiacae partem fundatam fuiſſe, ex *Panthei* noſtri Lib. II. et III. perſpici abunde poterit.

e. in Diſſertatione modo laudata.

f. ARISTOTELES de Coelo, Lib. II. c. 13. DIOGENES LAERTIVS Lib. VIII. §. 85. vbi vide notas eruditorum. Adde WEIDLERI Hiſtor. Aſtron. p. 91. 92.

g. Relationes Miſſionariorum Danicor. Continuat. LXVII. p. 1154.

In libris Sacerdotalibus tradebatur etiam Geometria, Arithmetica, et Doctrina practica.

§. XLIII. Cum Aſtronomia Sacerdotum Aegyptiorum, veteres coniungere ſolent eorundem Philoſophiam. §. XLII. Et ſane Sacerdotes hos nomine *Philoſophorum* ſolere inſigniri oppido tritum atque vulgatum eſt. Solent autem veteres, vbi de Philoſophia Aegyptiorum loquuntur, eo nomine cumprimis deſignare Arithmeticam et Geometriam, ac praeterea Philoſophiam quam vocamus practicam,

et

et omnium maxime naturalem, siue physicam. ISOCRATES igitur fructum studii illius, quod Aegyptiorum Sacerdotes in colenda Philosophia ponerent, duplicem hunc agnoscit, [h] *vt possent bonas leges ferre, et naturam rerum inuestigare.* Et *Geometriam* quidem, atque *Arithmeticam* a *Mercurio Aegyptiorum*, id est a Sacerdotibus eorum, esse inuentas, [i] Scriptores plurimi memoriae prodiderunt. Ipsa autem regionis Aegypti indoles, adeoque necessitas, compulit Aegyptios, vt animum ad hasce disciplinas studiose appellerent. [k] *Nam quia Nilus quotannis egressus, varie agros transformat, multas omnis generis controuersias inter vicinos de limitibus excitat, quas exacte dirimere non facile est, nisi Geometrae peritia veritatem ostendat. Arithmetica autem cum ad ceteras vitae rationes, tum ad Geometriae speculationes, ipsis vsum singularem praebet.* Et rem hanc in Aegypto eodem modo hodieque se habere, quod citra rationem quidam in dubium vocant, testatur Aegyptius gente, [l] IOSEPHVS ABVDACNVS. In Aegypto easdem has disciplinas, ex institutione Sacerdotum, non sine labore ac molestia, didicerunt, et deinceps inter Graecos tradiderunt, primo [m] *Thales*, et post hunc [n] *Pythagoras.* Ipsi vero Aegyptiorum Sacerdotes, disciplinas hasce, tanquam Diis sacras, et ad cultum Numinis pernecessarias, [o] assidua manu, ac fere sine intermissione tractabant, arcana vero istarum scientiarum tanto in pretio habebant, vt ad earum notitiam ac perceptionem plenam, [p] neminem, nisi circumcisione sacerdotali initiatum admitterent, quod etiam Pythagoram coactum fecisse, certo scimus, supraque obseruauimus, §. VII. Et ante eum Thaletem pariter legem eandem subiisse, mihi plus quam probabile videtur. Philosophiae porro

h. In *Busiride* p. 534. Edit. Basil.

i. PLATO in *Phaedro* p. 213. DIOGENES LAERTIVS in Prooemio, §. II. DIODORVS p. 73. STOBAEVS in Eclog. Physf. p. 2.

k. DIODORVS loc. cit. Vide et HERODOTVM Lib. II. c. 109. ac alios.

l. in *historia Iacobitarum* cap. XXII. p. 62. 63. Edit. *Io. Henr. a Seelen.*

m. DIOGENES LAERTIVS Lib. I. §. 24. IAMBLICHVS in *Nicomachi* Arithmeticam, p. 10. 11. PROCLVS in *Euclidem* p. 19.

n. Scriptores vitae Pythagorae. etc.

o. ISOCRATES in *Busiride* p. 534. CHAEREMON, apud PORPHYRIVM de Abstin. p. 369.

p. ORIGENES Comment. in Epist. ad Rom. cap. III.

porro illius, cui operam nauabant Sacerdotes, partem faciebat *Philosophia practica*, quae de actionibus pie, iuste, honesteque instituendis praecipit, et ad religionem vtique spectat. Nam inter *libros Hermeticos*, Sacerdotibus ediscendos, memorantur etiam *libri de Legibus*, et *de ratione vitae regiae.* §. XLI. Ab his, vt credi potest, diuersa non sunt τὰ τȣ̃ Ἑρμȣ̃ νόμιμα, de quibus AELIANVS Var. hist. Lib. XIV. c. 34. *Aegyptii iura* (τὰ νόμιμα) *a Mercurio se edoctos iactitant.* —— *Iudices autem apud Aegyptios primo tempore fuerant Sacerdotes.* Illi nempe ius omne, diuinum et humanum, docebant pariter atque dicebant. Hinc de iisdem DIOGENES LAERTIVS obseruat, in *Prooemio* §. 11. *De iustitia quoque leges constituerunt, quas ad Mercurium referunt.* Legum harum nonnullas adfert [q] DIODORVS *Siculus.* Earum indoles atque ingenium optime perspici potest ex precatione, quam in funeribus nobilium, aliquis ex eorum numero, qui corpora defunctorum condire solebant, nomine et vice mortui, ad Deos recitare iubebatur: [r] *Ego Deos a genitoribus mihi demonstratos, quamdiu in hoc Seculo vixi, cultu assiduo religiose prosecutus sum: parentes qui corpus meum genuerunt, semper honoraui: reliquorum hominum occidi neminem: depositum cuiusquam neque defraudaui, neque malum aliud nefandum commisi. Si vero, dum viuebam, deliqui aliquid, quod non oportebat, edendo vel bibendo, non per me peccaui; sed per ventrem iam in arca sepositum.* Quae quidem, vt vere obseruauit vir magnus, [s] *non prorsus dissona sunt ab istis, quae in secunda Decalogi tabula praecepit Moses: aut ab istis, quae a Magistris Talmudicis Noachidarum Praecepta vocantur.*

q. Lib. I. p. 63. 64. etc. p. 68. 69. etc.

r. PORPHYRIVS de Abstin. Lib. IV. p. 379. etc.

s. MARSHAMVS Canone Chron. p. 156.

Neque minus Doctrina Physica,

§. XLIV. Superest Philosophia Aegyptiorum naturalis, siue physica, pars sapientiae ipsorum, si non primaria; illa tamen, cui prae ceteris studio ex-

exquiſito incubuerunt, quaeque multorum ore celebrata eſt. Et profecto temporibus antiquiſſimis, illi inprimis Sapientum nomine et honore digni habebantur, qui res naturales, corpora coeleſtia et terreſtria inueſtigabant, eorumque arcana eruere aliisque promere conabantur. Talis erat ſapientia Salomonis, omnium gentium et aetatum linguis decantata. Scriptura, vbi eam praedicat, docet etiam, qua in re illa potiſſimum verſata fuerit. [t] *Protulit* autem *tria millia ſententiarum*, quibus continebantur Praecepta moralia, *eiusque canticorum*, in laudem Dei, *fuerunt quinque millia. Egit et de arboribus, a cedro, quae naſcitur in Libano, ad hyſſopum, quae prodit e muro; de quadrupedibus, de auibus, de reptilibus, deque priſcibus.* Haec fuit ſapientia Salomonis, notumque eſt, eiuſdem plane generis fuiſſe etiam eorum ſapientiam, qui primo *Sapientum* nomine in Graecia cohoneſtati ſunt, ad quos ſapientia haec ab Aegyptiis dimanauit. Talem certe fuiſſe ſapientiam Aegyptiorum, ac Orientalium ceterorum, Scriptura ſatis teſtatur eodem loco: [u] *Donauit Deus Salomonem ſapientia et peritia maxima, animique amplitudine, quae arenam in littore maris aequabat. Sapientia Salomonis ſuperauit ſapientiam omnium Orientalium, et omnem ſapientiam Aegypti.* An non luculenter ſatis ſignificat Scriptor ſacer, Salomonis ſapientiam idem habuiſſe obiectum, quod obiectum erat ſapientiae Orientalium et Aegyptiorum, in eoque tantum diſtuliſſe, quod Salomonis de rebus his ſcientia, vberior eſſet, diſtincta magis atque certa. Nouimus vero etiam aliunde, in rebus iisdem verſatam quoque fuiſſe ſapientiam Aegyptiorum. Nam eos in naturam plantarum, arborum, ac herbarum, ſollicita induſtria inquiſiuiſſe, ex hieroglyphicis eorum ſatis liquet, quae cum a plantis ſaepiuſcule ſint deſumtae, hae vero rem aliam, propter

vel naturalis, impenſo ſtudio a Sacerdotibus excoli ſolita.

t. 1. Reg. IV. 32. 33. ex verſione CLERICI.

u. Loc. cit. v. 29. 30.

relationem, aut affinitatem aliqualem, quam cum ea habent, ſymbolice deſignent, patet earum vires ac proprietates, auctoribus hieroglyphicorum non potuiſſe eſſe incognitas. Clarius id intelligitur ex huiusmodi hieroglyphicorum, a plantis petitorum, explicationibus, quales nobis, ex ipſorum doctrina, HORAPOLLO in *hieroglyphicis*, PLVTARCHVS in libro *de Iſide et Oſiride*, aliique paſſim ſubminiſtrarunt, vt iam taceam, quae de varii generis plantis, ex eorundem doctrina, tradunt THEOPHRASTVS, DIOSCORIDES, PLINIVS, et nonnunquam alii obiter, vti et quae de herbarum nominibus myſticis et ſymbolicis, ipſis nempe a Sacerdotibus impoſitis, veteres memorant, et nos infra quaedam tangemus,

§. LVIII. Non minus diligenter vero Sacerdotes Aegyptiorum naturam ſcrutatos fuiſſe animalium, quadrupedum, auium, reptilium et piſcium, teſtantur conſimiliter eorum hieroglyphica, quorum pleraque oculis noſtris obiiciunt animalia, quaeque ad illorum explicationem, ex traditione Sacerdotali, proferunt PLVTARCHVS, AELIANVS, CLEMENS ALEXANDRINVS, EVSEBIVS, HORAPOLLO, et alii innumeri. Videmus etiam inter libros Aegyptiorum ſacerdotales, qui Hermetici nuncupantur, complectentes quippe diſciplinam et ſcientias Sacerdotum, commemorari [w] *βίβλυς ἱερὰς περὶ ζώων, libros ſacros de animalibus.* Ad harum autem ſcientiarum ſtudia, Sacerdotes in Aegypto, a primis inde temporibus, animum ſuum conuertiſſe, colligi ex eo poteſt, quod [x] Moſes iam in ſapientia Aegyptiorum inſtitutus fuiſſe perhibeatur, et quod non [y] huius tantum, verum et [z] Ioſephi Patriarchae aetate, cultus animalium diuinus, apud Aegyptios iam inualuerit. Nam cum ille eſſet ſymbolicus, in natura animalium, ſtudioſe inueſtigata, fundatus tantum eſſe potuit. De aliis partibus Philoſophiae Aegy-

w. HELIODORVS Aethiopic. Lib. III. p. 142.

x. *Actor.* VII. 22.

y. Supra, §. XI.

z. *Ibid.* §. X.

Aegyptiorum naturalis, plura hic adferre animus non eſt, etſi Sacerdotibus in vniuerſum, propoſitum eſſet, [a] *τὴν φύσιν τῶν ὄντων ζητῆσαι*, *naturam rerum omnium, quae exiſtunt, indagare.* Huc etiam ſpectat, quod [b] *Mercurius ille Trismegiſtus*, ad quem Sacerdotes in Aegypto, tanquam ad verum auctorem, omnia ſua excogitata et inuenta referebant, dici conſueuerit, *magiſter omnium phyſicorum.*

a. ISOCRATES in *Buſiride* p. 534.

b. TERTVLLIANVS aduerſus Valentin. cap. 15.

§. XLV. Ex iis quae nunc de Philoſophia Sacerdotum Aegyptiorum naturali obſeruauimus, liquet omnino, eam ſpectaſſe ad religionem, et partem feciſſe Theologiae ipſorum. Aut vt verius dicam, Philoſophia naturalis, coniuncta cum ſcientia Aſtronomica, praecipuum fuit fundamentum Theologiae et religionis totius Aegyptiorum. Nam Dii, quos popularibus ſuis colendos propoſuerunt Aegyptiorum Sacerdotes, ſi a mente aeterna, rerum omnium prima cauſa, diſceſſeris, erant elementa, et maiora ac illuſtriora Mundi corpora, a quibus laetiſſima ſperabant beneficia, et quae pro diuerſis, quas ad terram noſtram habent, relationibus, diuerſis etiam nominibus inſigniebant, diuerſisque honoribus afficiebant, in quorum igitur naturam, vires, vti et relationes ad terram, omni mentis niſu et contentione inquirere, occupationem iudicabant, et nobiliſſimam, et longe vtiliſſimam, ac Sacerdotibus inprimis conuenientiſſimam. [c] Alibi iam adductis Scriptorum optimorum teſtimoniis, oſtendi, pleroſque in ea fuiſſe ſententia, Aegyptios nihil aliud coluiſſe, quam corpora, et cauſas rerum naturales ac materiales, *Solem*, *Lunam*, *Nilum*, *terram*, *aërem*, *ventos*, *calores*, *et humores*, hiſque ſolis rerum cunctarum exiſtentiam, ortum, et interitum attribuiſſe. Si igitur verum fateri volumus, rerum harum, et vno verbo totius naturae cognitio, ſollicite quaeſita et inueſtigata, baſin fere totius Aegyptiorum Theologiae

Philoſophia Aegyptiorum naturalis ſpectabat ad religionem, haecque in illa erat fundata.

c. Lib. I. *Panthei* cap. II. §. 4. 5.

logiae constituit, eademque Sacerdotes in ordinando cultu diuino vnice direxit. Hoc Festa eorum cuncta, quorum notitiam habemus certam, inuicte docent, idque in *Tabula Bembina*, vti eam passim explicuimus, egregie depingitur. Non excludo Mentem aeternam diuinam, de qua [d] suo loco prolixe egi; etsi tamen [e] monere debuerim, post plene constitutam religionem et idololatriam Aegyptiorum, quod Seculo IV. post exitum Israëlitarum ex Aegypto contigisse reor, in solennibus Aegyptiorum Sacris, cultuque Deorum publico populari, Mentis illius aeternae, raram admodum et parcam, ac, vt videtur, tenuem tantum et obscuram, mentionem fieri consueuisse, vnde fieri potuit, [f] vt permulti sibi persuaderent, ex Theologia Aegyptiorum eam re ipsa excludi. Verum vt ad cognitionem naturae rerum, tanquam basin Theologiae Aegyptiorum, redeam, potest ex iis quae dixi, satis intelligi, quam vere OLYMPIODORVS, inclytus e Secta Peripateticorum Philosophus, dixerit: [g] Τὰ φυσικὰ δεῖ πρῶτον μανθάνειν, καὶ ὅτως θεολογεῖν. *Philosophiae naturali operam nauare oportet, atque sic denum ad cognitionem rerum diuinarum accedere.* Nam vt vere pronuntiauit auctor excellens: [h] *Vetus Physiologia, non modo Graecorum; sed etiam Barbarorum, nihil aliud fuit, quam doctrina quaedam naturalis, fabulis inuoluta, adeoque latens et obscura Theologia, cuius aenigmatibus et allegoriis, arcana fere mysteria ita tegebantur, vt cum ea quae dicebantur facilius, quam quae silebantur, imperita multitudo caperet, tum vero de iis, quae silebantur, maius aliquid, quam quae dicebantur, suspicione coniiceret, quod tam ex Orphei carminibus, quam ex Aegyptiorum, Phrygumque fabulis, clare intelligitur.* Sic etiam de fabulis Graecorum Theologicis iudicat Scriptor, ingentis sane pretii, [i] *fabulas Craecorum opera naturae per allegoriam*

d. Supra §. XXII. et in *Pantheo* Libro I. cap. II. et praecipue IV.

e. Lib. I. cap. II. § 14. et cap. III. § 9. 11.

f. Lib. I. c. II. §. 4. 5.

g. Comment. in Aristotelis Meteorolog. Lib. I. fol. 2. b.

h. PLVTARCHVS in libro *de Festo Daedalis apud Plataeenses*, apud EVSEBIVM Praepar. Euang. Lib. III. c. I.

i. DIONYSIVS *Halicarnassеus* Antiq. Rom. Lib. I. p. 92.

riam indicare. De Aegyptiis vero ſigillatim obſeruat PROCLVS: [k] Καὶ οἱ αἰγύπτιοι διὰ μύθων (ita lege) ἠνίσσοντο τὰ ἀπόῤῥητα τῆς Φύσεως. *Etiam Aegyptii per fabulas ſolebant ſubinnuere arcana naturae.* Solet ceteroquin laborioſus hicce Philoſophus, dogmata Aegyptiorum Theologica, fabulasque eorum ſacras, vbi modo poteſt, etiam obtorto collo, ad notiones Metaphyſicas Philoſophiae Pythagoraeo-Platonicae inflectere; verum hic ipſa veritatis vi victus, fatetur tametſi inuitus, cognitionem rerum naturae, baſin eſſe Theologiae Aegyptiorum, et ex hac fabulas ipſorum debere explicari.

k. In Platonis Timaeum Lib. I. p. 40.

§. XLVI. Longe equidem aliter iudicat Pſeudo-SANCHVNIATHON, vel PHILO BYBLIVS iactatus eius interpres, vbi ſic ſcribit: [l] *Sed enim qui nouiſſime rerum ſacrarum diſputationem attigere, cum eorum, quae ab initio facta erant, veritatem reieciſſent, allegoriis quibuſdam et fabulis excogitatis, et cum rebus quae naturaliter in mundo fiunt, affinitate quadam conficta, Myſteria excogitarunt.* Sed auctoris huius, a veteribus ſane neglecti et contemti, ac * ſi vnum PORPHYRIVM excipias, vix ab vno alteroue veteris Eccleſiae Chriſtianae Doctore ad teſtimonium vocati, multiplices fraudes, et inſulſa mendacia, tam docte et ingenioſe detexit [m] HENRICVS DODWELLVS, vt fabulae hae, quas nobis offert, et quae vix confutatione egent, morari neminem poſſint, aut debeant. Voluit nempe auctor ille ſuppoſitus hiſtoriae Phoenicicae, quiſquis eſt, lectoribus ſuis perſuadere, gentium deos re ipſa fuiſſe

Pſeudo-Sanchuniathonis ſententia de indole Theologiae veterum excutitur.

l. Apud EVSEBIVM Praepar. Euang. Lib. I. c. IX.

m. A *Diſcourſe concerning Sanchoniathon's Phoenician hiſtory.* London. 1691.

* Creditur ante PORPHYRIVM, laudaſſe hiſtoriam SANCHVNIATHONIS etiam ATHENAEVS. Sed haec eſt tantum coniectura virorum eruditorum, quae aliquam veroſimilitudinis ſpeciem habet; ſed dubiis expoſita eſt, et certo demonſtrari nequit. Licet eam reiicere.

fuisse homines, de ciuibus suis multis modis bene meritos, ideoque deorum et nominibus et cultu honoratos, eorum etiam gesta et praeclara merita primis temporibus, monumentis publicis, lapidibus videlicet et columnis, stylo simplici et perspicuo inscripta fuisse; sed recentiores Theologos (τȣς νεωτάτȣς τῶν ἱερολόγων) gesta illa, allegoriis et fabulis aenigmaticis inuoluisse, et sic tenebris plurimis inuoluta, ad res naturales transtulisse, vnde tandem Theologia enata sit physica, cui et mysteria superstruere placuerit. Vt auctor historiae illius Phoenicicae recens, figmentis suis colorem aliquem induceret, auctoritatemque acquireret, consultum duxit, eam Scriptori antiquissimo; sed a se confìcto, attribuere, SANCHVNIATHONI scilicet. Perhibetur autem Scriptor ille suppositus, [n] opus suum dedicasse Abibalo, quem Annales Tyriorum patrem faciunt illius Hirami, qui aequalis fuit Salomonis, Israëlitarum regis, vnde sequeretur, Scriptorem illum fictitium, Dauidi coaeuum fuisse, et forte etiam initia regni Salomonis attigisse. Id saltem lectores suos credere voluit PHILO BYBLIVS. Ex eo autem colligere recte licet, quosnam in animo habuerit ille, qui ipsi dicuntur νεώτατοι τῶν ἱερολόγων, *Theologorum nouissimi*, qui nempe Theologiam priscam corruperint. Non potuit certe respicere, nisi ad ORPHEVM, eiusque discipulum MVSAEVM, primos inter Graecos Theologos, Aegyptiorum disciplina imbutos, auctores adhaec Theologiae allegoricae, et Mysteriorum, posthaec in tanto pretio habitorum, aut forte etiam ad antiquiorem his INACHVM, qui [o] a nonnullis, et valde verosimiliter, Mysteria ex Aegypto in Graeciam vexisse perhibetur. Ab his igitur Pseudo-SANCHVNIATHON PHILONIS, initia Theologiae Physicae et Allegoricae deriuat, callide profecto

n. EVSEBIVS vbi supra. DODWELLVS in libro cit. §. 2. p. 2. 3.

o. EPIPHANIVS Lib. I. adv. haereses p. 11.

cto et astute! Nam Theologos illos Poëtas, vsos fuisse methodo Theologiam tradendi allegorica et fabulosa, nemo neque ignorabat, neque negabat. Et vicissim, qualis fuisset ante horum aetatem, Graecorum, et gentium in vniuersum, Theologia, aetate PHILONIS, docere ex gentilibus nemo poterat. De Theologis Orpheo, et Inacho antiquioribus, dici omnino iure potest, quod de heroibus fabulosi illius aeui HORATIVS cecinit, *Carmin.* Lib. IV. Od. IX.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illachrymabiles
Vrgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.

Vt tamen de temporibus his, longa atraque nocte circumfusis, aliquid certi dicere posse videretur SANCHVNIATHON, Monumenta tantam aetatem mentientia confinxit, *Taauti columnas* in Phoenicia, *libros Ammoneorum*, et alia huius furfuris, fraudis non modo vehementer suspectas; sed et a DODWELLO, argumentis omni exceptione potioribus, conuicta, ex quibus res protulit, ad tempus vsque PHILONIS BYBLII, omnibus inaudita, quibus tamen p nonnulla admiscuit, ex melioribus et certioribus Phoenicum Monumentis, quae in manibus omnium tum versabantur, desumta, vt saltem aliquam figmentis suis veri speciem circumponeret.

p. Exemplum vide in *Pantheo*, Lib. I cap. I. §. 8.

In eodem argumento pergitur. Indoles idololatriae antiquissimae ostenditur.

§. XLVII. Qualis autem fuerit ante Orphei et Inachi tempora, Theologiae primorum mortalium indoles, qui derelicto vno vero Deo, Deos fictos sibi excogitarunt, et excogitatos coluerunt, certo scire non possemus, nisi nobis scripta Dei reuelatio, et lingua vetus Aegyptiaca succurreret, et aliquam in densis his tenebris facem praeferret. Libenter et vltro largior, primam Theologiae falsae, quae inter

ter gentes varias obtinuit, ſpeciem, non fuiſſe allegoricam et fabuloſam; verum et id concedi mihi velim, eam nec fuiſſe hiſtoricam, quae nempe in praedicandis bene factis, virtutibus et meritis, primorum inter gentes heroum, ea propter in Deorum ordinem translatorum, vnice verſata fuerit, nam ſi a ſola Graecorum gente receſſeris, rei huius in Monumentis bonis ac genuinis, canae Antiquitatis, veſtigia plane nulla reperire poſſum. Prima hominum ad idololatriam iam inclinatorum Theologia, ſupremos honores retulit ad corpora huius Vniuerſi ſplendidiora, ex quibus in res humanas maxima redundaret vtilitas, coeleſtia cumprimis, Solem, Lunam, Aſtra, aliaque his ſimilia, aut eorum etiam illuſtriores quoſdam et viſibiles effectus. Haec vero cultus tum publici, tum priuati obiecta, gens vnaquaeque vocabulo deſignabat proprio et obuio, Solem appellando Solem, Lunam vocando Lunam, ſine vllis impropriis, ſymbolicis, longeque petitis denominationibus. Illam Theologiam, ſimplicem adhuc, et fictionibus ſtudioſe conquiſitis liberam, ſequitur IOBVS, fictitio Sanchuniathone, ſi vel eſſet genuinus Scriptor, Seculis multis antiquior, etſi in libro poëtico Cap. XXXI. 26. 27. *An lucem* Solis *adſpexi, quod ſplenderet, et Lunam, quod clara ingrederetur? Et num clam ſeductum eſt cor meum? vt manus mea,* ad colendum haec lucida Aſtra, *os meum oſcularetur.* Eſtque ſatis tritum, Scripturam, vbi idololatriam primorum horum temporum verbis caſtigat, de eo queri, [q] quod gentes *adorent Solem, Lunam, Aſtra et exercitus Coeli.* Aegypti incolae [r] *Solem* colebant, ſub nomine genti illi proprio, omnibusque obuio, ΦΡΗ, [s] *Lunam* ſub nomine ΙΟΣ, *Ioh,* quo Aegyptii ſemper in communi vitae vſu *Lunam* deſignarunt. Idem de ceteris primorum

q. *Deuteron.* IV. 19.

r. Supra §. IX.

s. *Pantheon* Lib. III. cap. I. §. 2.

rum idololatrarum Diis pariter dicendum venit. Poſtquam vero Sacra gentium idololatrica ſucceſſiue ordinata et rite conſtituta fuiſſent, poſtquam Templa ſumtuoſa condere, hisque Sacerdotes praeficere placuit, poſtquam integra Sacerdotum Collegia eſſent inſtituta, et hi doctrinam ſuam de rebus diuinis digerere, nouis augmentis locupletare, et in ordinem certum redigere coepiſſent, vt ſibi et placitis ſuis, tanto maiorem, et auctoritatem, et ſapientiae ſpeciem conciliarent, methodum tradendi Sacra inuexerunt allegoricam, ſymbolicam, et fabulis aenigmaticis mire inuolutam, ad quod apud Aegyptios, vſus ſcripturae hieroglyphicae, potuit non parum conferre. Ab eo tempore rara in Sacris gentium *Solis* ac *Lunae*, mentio occurrit; ſed audiuntur iam nomina ſymbolica, et aenigmatica, ab aliqua Solis Lunaeque qualitate, aut ad terram noſtram relatione, deſumta, *Gad*, *Meni*, *Molochi*, *Baalis*, *Aſtartes*, *Atergatis*, *Remphah*, *Oſiris*, *Ammonis*, *Hori*, *Iſis*, *Bubaſtis*, et ſimilia. Mutationem hanc Theologiae gentium primitiuae ſimplicis, in artificioſam, allegoricam, et aenigmaticam, niſi me opinio decipit, fabula illa antiquiſſima et celeberrima, de Ione Inachi filia, in vaccam mutata, dein in Aegyptum delata, ibique ſub nomine Iſidis culta, velut in imagine quadam depingit. Verum quando argumentum iſtud [t] alio loco perſecutus ſum, de eo plura hic non addo.

t. *Pantheon* loc. cit.

Idem argumentum continuatur. Origo methodi docendi aenigmaticae.

§. XLVIII. Vbi vero ſemel Sacerdotes, vt ſibi ſpeciem ſapientiae non vulgaris compararent, ſtylum illum, de quo dixi, allegoricum, aenigmaticum, et fabulis obſcuris inuolutum, in Theologiam inuexiſſent, alii etiam, qui ad ſapientiae laudem adſpirabant, idem dictionis genus aemulari, illique pretium ingens ſtatuere coeperunt. Sapientum igitur nomen illi primum adepti ſunt, qui profunda Naturae arca-

arcana rimabantur, §. XLIV. et qui insuper suas, tum de his, tum aliis etiam rebus, sententias, aenigmatibus ingeniosis, et dictione aenigmatica inuoluere norant. Vere omnino obseruatum est, [u] *illos inter Graecos, qui sapientiae famam adepti sunt, res non sermone perspicuo proposuisse, sed aenigmatibus inuoluisse.* Et obseruari meretur, auctorem a me hic laudatum, id ipsum etiam ad mythologiam Graecorum applicare. Illis praesertim hoc familiare admodum erat, quos vulgo septem Graeciae Sapientes vocare consueuimus, quemadmodum ex PLVTARCHI *Conuiuio septem Sapientum* perspicitur. In eo enim Sapientes hi, sicuti et, qui cum ipsis conuiuio intersunt, aenigmatibus proponendis inter se certant. Illic p. 146 Thales, vnus e VII. Sapientibus, haec de Amaside refert. *Miserat Amasis Aegypti rex* ad Biantem Prienaeum *victimam, iubens, vt exemtam ex ea, carnem tum optimam, tum pessimam, sibi mitteret. At noster praeclare, linguam exsectam ad regem perferri curauit: quae res ei gloriam magnam, admirationemque peperit.* P. 152. de eodem Amasi Aegyptio, refertur ex eius literis, quod ei cum rege Aethiopum certamen de sapientiae praestantia, per aenigmata intercesserit. Per Aethiopes forte hic, vt alias saepius, Arabes intelligendi veniunt, quorum sapientia [w] Scripturae indicta non est, et quorum in proponendis soluendisque aenigmatibus studium, [x] ex historia Salomonis notum est. Ad Conuiuium VII. Sapientum vt redeamus, legitur porro in eo p. 149. de Eumeti, vel Cleobulina, Cleobuli filia: *Sapientem, inquit, et famosam non nosti Eumetidem? Tum Niloxenus: Nimirum, inquit, eam ob aenigmatum peritiam ac sapientiam laudas. Nam et in Aegyptum, quaedam ab ea propositae quaestiones peruenerunt.* Denique p. 153. obseruatur: *Enim vero priscis quoque Graecis in more*

u. PAVSANIAS in *Arcadicis*, siue Lib. VIII. p. 613.

w. *Ierem.* XLIX. 7.

x. I. *Regum* X. I.

more positum fuit, huiusmodi inter se quaestiones obscuras aenigmaticas proponere. Quod deinde Leschae et Hesiodi exemplis confirmatur. Celebre cumprimis est aenigma CLEOBVLI, vnius ex VII. Graeciae Sapientibus, cuius meminere [y] plures, quodque ita habet:

Εἷς ὁ πατὴρ, παῖδες δὲ δυώδεκα· τῶν δὲ ἑκάστῳ
[z] Κοῦραι ἑξήκοντα, διάνδιχα εἶδος ἔχουσαι.
Ἡ μὲν λευκαὶ ἔασιν ἰδεῖν· ἣ δ' αὖτε μέλαιναι.
Ἀθάνατοι δέ τ' ἐοῦσαι ἀποφθινύθουσιν ἅπασαι.

Quae ex versione HVGONIS GROTII id latine sonant:

Est vnus genitor, cui bis sex ordine nati
Et sexaginta natae, sed dispare forma;
Candida namque harum pars altera, et altera nigra est:
Cunctae immortales, morientes attamen omnes.

y. DIOGENES LAERTIVS Lib I. §. 91. STOBAEVS in Eclogis Physicis Lib. I. c. XI. SVIDAS in voce Κλεοβουλίνη.

z. Ita ex STOBAEO emendat CASAVBONVS. Alii aliter. Vide notas MENAGII ad Laërtium.

Significatur autem aenigmate hoc annus, constans duodecim mensibus, quorum vnusquisque dies triginta candidos, totidemque noctes nigras habet. Est igitur aenigma istud physicum, fabulis Aegyptiorum, quibus in Theologia sua, corporum coelestium phaenomena et effectus subinnuere solebant, non valde dissimile. Et credi potest, Cleobulum, [a] quem sapientiae Aegyptiorum participem factum esse, constat, id ab Aegyptiis mutuo sumsisse. Verum tamen sapientia illa aenigmatica, multo antiquior censenda est, quod et PAVSANIAS innuit, et in PLVTARCHI *Conuiuio septem Sapientum* disertis verbis monetur. De Salomone namque rege Israëlitarum legimus, quod [b] *Regina Sabaeorum, eius fama permota, ad eum venisset, vt sapientiam eius aenigmatibus exploraret.* Ex Annalibus quoque

a. SVIDAS in Κλεόβουλος. Adde DIOGENEM LAERTIVM Lib. I. §. 89.

b. 1. *Reg.* X. 1. etc.

que Phoenicum, MENANDER Scriptor antiquus memoriae haec prodidit: [c] *Hirami temporibus clarebat Abdemonis filius natu minor, qui difficultatem problematum, quae ſibi explicari iuſſit Solomon, Hieroſolymorum rex, ſemper ingenii ſubtilitate ſuperabat.* Et DIVS annales eoſdem ſecutus, ea de re in haec verba ſcripſit, [d] *Solomonem —— ad Hiramum aenigmata miſiſſe, pariter rogantem, ab ipſo vt alia acciperet: quique propoſita ſoluere nequiret, is ab interprete pecunia mulctaretur. Hiramum vero, cum conditionem accepiſſet, et aenigmata explicare non potuiſſet, magnam pecuniae vim pro mulcta pependiſſe, poſtea per Abdemonem quendam hominem Tyrium, ſoluiſſe ea, quae propoſita erant, rurſumque alia propoſuiſſe, quibus ſoluendis cum haeſiſſet Solomon, Hiramo ab eo multum pecuniae perſolutum.* Similia his de Amaſide, rege Aegyptiorum, commemorare PLVTARCHVM, paulo ante monuimus. Et certe Salomonis aetate extitiſſe, notasque paſſim fuiſſe, ſententias Sapientum, ſtylo aenigmatico conſcriptas; ipſe ſatis indicat *Prouerb.* cap. I. v. 5. *Audiet ſapiens, adiicietque doctrinam, et intelligens conſiliis abundabit, vt intelligere queat parabolas, easque interpretetur, et verba Sapientum, atque eorum aenigmata.*

c. Apud IOSEPHVM Antiq. Lib. VIII. cap. V. §. 3.

d. Apud eundem loc. cit.

Methodum hanc aenigmaticam et allegoricam, in docendo propriam ſibi reddiderunt vetuſti gentium Sacerdotes.

§. XLIX. Quae de Sapientibus temporum antiquiſſimorum, eorumque ſermone aenigmatico, in genere obſeruauimus, ea vtique in Sacerdotibus etiam, et multo quidem magis, omnium vero maxime in Sacerdotibus Aegyptiorum, locum habent. Recte id verbis his obſeruauit CLEMENS ALEXANDRINVS: [e] *Omnes igitur, vt ſemel dicam, qui de rebus diuinis tractarunt, tam Barbari quam Graeci, rerum quidem principia occultauerunt, veritatem autem, per aenigmata, ſymbola, allegorias, metaphorasque, ſimilesque tropos tradiderunt, cuiusmodi ſunt etiam*

e. Stromatum Lib. V. p. 566. Sic

etiam apud Graecos Oracula. Inprimis vetuſtiſſimis et Theologiae apud varias gentes conditoribus, magnopere ſemper placuit, vt rerum diuinarum cognitio, aliis non traderetur, niſi fabulis tecta et obuoluta, quia ſicuti vetus quidam et peringenioſus Philoſophus obſeruat, [f] fabulae inter obſcura Theologorum aenigmata, et perſpicuam Philoſophorum dogmaticorum orationem, medium quoddam tenent, cum his quidem ſint obſcuriores, illis vero clariores et intellectu faciliores. Aegyptiorum de rebus diuinis fabulas, in *Pantheo* noſtro perſaepe adferimus, et pro ingenii modulo explicamus. Graecorum, et tractae ab iis Romanorum de Diis ſuis fabulae, etiam pueris notae ſunt. Sed et aliorum Barbarorum, qui nempe literarum et ſapientiae ſtudium aliquo modo coluerunt, Theologia, ſuos ſemper habuit λόγȣς ἱερȣ̀ς, *fabulas ſacras et allegoricas*, [g] diuerſas quidem a fabulis Graecorum, neque minus Aegyptiorum; ſed quibus tamen res propemodum eaedem ſignificantur, et hac quidem in re illis non valde diſſimiles. Tales quaſdam Phrygum et Paphlagonum fabulas ſacras adfert PLVTARCHVS *de Iſide* p. 378. Λόγον ἱερὸν Pelaſgorum, qui ſunt vetuſtiſſimi Graeciae incolae, commemorat HERODOTVS Lib. II. c. 51. Idem etiam Aegyptiorum λόγȣς ἱερȣ̀ς [h] paſſim tangit. Eoſdem [i] AELIANVS appellat λόγȣς προφητικȣ̀ς, et [k] PROCLVS ἱερατικȣ̀ς. Et Syrorum quoque aliquem λόγον ἱερὸν [l] AELIANVS refert. Sunt autem illi λόγοι ἱεροὶ nihil aliud, quam quod CLEMENS *Alexandrinus*, de Aegyptiis loquens, appellat [m] ἱερατικὰς ἱστορίας Αἰγυπτίων, *hiſtorias* (vel fabulas) *ſacerdotales Aegyptiorum*, a Sacerdotibus nimirum confictas, et ad Sacrorum vſum translatas. Ideoque CHAEREMON Sacerdos Aegyptius, eoſdem appellauit τȣ̀ς

PROCLVS in Timaeum Platonis Lib. III. p. 216.

f. MAXIMVS TYRIVS Diſſert. XXIX. p. 350.

g. PHVRNVTVS de Natura Deorum cap. XVII. init.

h. Lib. II. c. 48. 62. 81.

i. de Animal. Lib. XI. c. X. p. 649.

k. Lib. I. in Timaeum Platonis p. 59.

l. de Anim. XII. 30.

m. Lib. V. Stromat. p. 566. D.

[n] *τὰς ἱερατικὰς μύθους*, *fabulas ſacerdotales.* Erant et ab antiquo inde tempore, in plerisque, certe maioribus et celebrioribus, Templis, quidam *ἐξηγηταὶ*, *interpretes*, [o] qui peregrinis Templa adeuntibus, et in rationes Sacrorum inquirentibus, de fabulis ſacris tantum, quantum cognoſci volebant Sacerdotes, et quantum forte illi ipſi interpretes ſciebant, referebant atque explicabant. Templorum in Graecia *ἐξηγητὰς* paſſim commemorat, qui cum illis conuerſatus eſt, PAVSANIAS, in *Deſcriptione Graeciae.* In Aegypto *ἐξηγητὰς* huius generis, vel vt [p] HERODOTVS eos vocat, *ἑρμηνέας*, inſtituit Pſammetichus, qui a pueritia lingua graeca imbuti eſſent, et peregrinis omnia interpretarentur. Hos conſuluit Herodotus in Aegypto, et ex eorum relatione, vt opinor, pleraque accepit, quae de rebus Aegyptiorum ſacris memoriae prodidit. Habebant etiam [q] Aſſyrii et Arabes ſuos *ἐξηγητὰς τῶν μύθων*, *interpretes fabularum*, et ita [r] alii quoque. Has vero fabulas Sacerdotum Theologicas et ſacras, non continuiſſe res veterum heroum praeclare geſtas, verum ipſius naturae arcana, PHVRNVTVS, cum toto libro de *Natura Deorum* vbique aſſerit, tum capite praeſertim vltimo, multis adſtruit. Idemque ex Scriptoribus vetuſtis aliis, ſupra obſeruauimus, §. XLV.

n. In Epiſtola PORPHYRII ad Anebonem P. VII. fin.

o. HARPOCRATION περὶ λέξεων, in voce Ἐξηγητής.

p. Lib. II. c. 154.

q. LVCIANVS in *Macrobiis* To. II. p. 632.

r. PLVTARCHVS de Iſide p. 355.

De Aegyptiis maxime id ipſum adductis teſtimoniis plurimis confirmatur.

§. L. Talis igitur erat, omni procul dubio, Sacerdotum quoque Aegyptiorum, in tradendis Sacris, ratio et methodus. Et ab his quidem methodus talis tradendi Theologiam, aenigmatica, ſymbolica, et fabuloſa, ad alios dimanaſſe videtur. De Graecis certum eſt. Nam qui apud hos doctrinam de rebus diuinis, eum ad modum traderent, Principes fuere Orpheus et Pythagoras, quos ſapientiam Aegyptiorum in Graeciam intuliſſe, apud omnes

omnes conſtat. Et ea de re plura mox dicemus. Multa de hac Aegyptiorum Sacerdotum methodo et Theologia, PLVTARCHVS in libro *de Iſide et Oſiride* paſſim obſeruat, ex quo haec tantum nunc deſcribemus, quae leguntur p. 354. *Qui autem e militibus creabatur rex, ſtatim ſe Sacerdotibus dabat, fiebatque particeps Philoſophiae, occultantis pleraque fabulis, ac ſermonibus, obſcura veritatis indicia et argumenta habentibus, quod ſane ipſi declarant, ante Templa ſphyngas plerumque collocantes: quo innuunt, doctrinam ſuam rerum ſacrarum, conſtare ſapientia aenigmatica, et ſub inuolucris latente.* Similia de ſphyngibus obſeruat etiam CLEMENS *Alexandrinus* Stromat. Lib. V. p. 561. *Ideo Aegyptii ante Templa ponunt ſphyngas, quia doctrina de Deo aenigmatica eſt et ſubobſcura.* Poſtremum hoc veritati omnino conſentaneum eſt, an vero id ipſum ex veterum Aegyptiorum ſententia ſignificauerint ſphynges ante Templa collocatae, id aliis curatius explorandum et diiudicandum relinquo. IAMBLICHVS porro, vbi de ſymbolica docendi ratione, Pythagorae et Pythagoraeis vſitata, loquitur, iſthaec addit: [s] *Hic enim docendi modus, apud Graecos fere omnes, vt antiquiſſimus, excolebatur: inprimis vero Aegyptii multiplici eum honore ſtudioque complexi ſunt.* Apud LVCIANVM in Dialogis, vbi interlocutorum alter veſaniam religionis Aegyptiorum deridiculo habuiſſet, alter reſpondet: [t] *Turpia profecto ſunt, quae dicis de Aegyptiis. Attamen pleraque illorum ſunt aenigmata, non omnino a profanis deridenda.* Et ne in congerendis huius modi teſtimoniis, modum tranſiliam, vnum hocce tantum ORIGENIS addo, quia fabulas ſacras, vel hiſtorias de Diis, ſigillatim tangit. Ita autem ille: [u] *Videtur mihi ita facere Celſus, ac ſi aliquis peregrinatus in Aegypto, vbi Sapientes Aegyptiorum, eru-*

s. *De vita Pythagorae,* cap. XXIII. p. 86. Edit. Kuſteri.

t. in *Deorum Concilio,* Opp. To. II. p. 956.

u. Lib. I. aduerſus Celſum pag. 11.

(H) 3 *diti*

diti doctrina domestica, multa philosophantur de his, quae apud illos sacra existimantur, plebeii vero homines, fabulas quasdam audientes, quorum rationem non intelligunt, vehementer sibi placent earum cognitione, putet se pernosse omnem Aegyptiorum sapientiam, ex vulgaribus colloquiis, cum nemine Sacerdotum conuersatus, nec a quoquam eorum doctus de Mysteriis Aegyptiorum. Fabulae igitur illae sacrae, a Sacerdotibus in vulgus sparsae, de Osiride, Iside, Horo, Typhone, aliaeque consimiles, longe aliud quid significabant, quam vulgus iis auditis, sibi imaginabatur, celabant mysteria, nimirum naturae, et non nisi ex doctrina Sacerdotum arcana explicari poterant.

Idem ex docendi methodo Pythagoraeorum, quam hi acceperunt ab Aegyptiis, corroboratur et illustratur.

§. LI. Verum cuius indolis fuerit illa Aegyptiorum disciplina symbolica et mystica, non melius poterit intelligi, quam ex rationibus disciplinae in Scholis Pythagoraeorum obseruari solitae. In eo enim Pythagoram imitatum esse Aegyptios, et [w] veteres diserte testantur, et res ipsa clare loquitur. De Pythagoraeis haec memoriae prodidit PROCLVS, quae breuitatis amore, in latinum conuersa adscribo. [x] *In more positum fuit Pythagoraeis, vt, antequam rerum scientias perspicue tradant, quaestionum propositarum dilucidationes, per similitudines et imagines praemittant, atque tum his postea subiungant rerum earundem per obscura symbola, demonstrationem arcanam, et sic demum, vbi intellectus, ad res has cognoscendas, excitatus, oculusque Mentis perpurgatus est, totam de rebus, quae explicandae sunt, doctrinam, ordine et perspicue proponant.* Primus igitur gradus institutionis in Scholis Pythagoraeorum hic erat, vt res, quae doceri debebant, exponerentur per similia, ceu quasdam rerum tradendarum imagines, quibus parabolae ac fabulae videntur annumerandae, etsi PROCLVS loc. cit.

w. IAMBLICHVS de vita Pythag. c. XXIII. init. PLVTARCHVS *de Iside* p. 354.

x. Lib. I. in Platonis Timaeum p. 10.

cit. has ad ordinem ſymbolorum et aenigmatum referre maluerit. Succedebat huic inſtitutionis gradui alius, vt res de quibus edocendi erant diſciplinae huius alumni, ipſis per ſymbola, id eſt, ſententias oppido obſcuras et aenigmaticas proponerentur et inculcarentur. Operae pretium eſſe iudico, vt haec, quae de inſtitutione Pythagoraeorum dixi, exemplis nonnullis illuſtrem, vt hac ratione, et inſtitutionis illius indoles, et eius cum diſciplina Aegyptiorum ſumma concordia tanto melius pateat.

§. LII. In Scholis itaque Pythagoraeorum, locum primo habebat inſtitutio per ſimilia et imagines, quae Orphicis etiam quodammodo propria erat. Obſeruat PROCLVS, [y] *eorum qui per demonſtrationem* (δι' ἐνδείξεως) *de rebus diuinis diſſerunt, quoſdam loqui ſymbolice et fabuloſe, alios per ſimilitudines*, alios denique *aperte cogitationes ſuas et ſententias enuntiare. Rationem* porro *docendi per ſymbola* ait *eſſe Orphicorum, et eorum quoque, qui ſcientiam rerum diuinarum ſub cortice fabularum proponunt.* Deinde ſic pergit: *Etiam Pythagoraei Mathemata excogitarunt, ad rerum diuinarum commemorationem, et per haec, quaſi per imagines et ſimilitudines, ad illas tranſire annitebantur. Etenim numeros et figuras Diis attribuerunt, quemadmodum dicunt, qui res eorum narrare ſtudent.* Paria habet idem auctor in Commentario ad Euclidem Lib. I. p. 6. 7. Similitudines igitur imaginesque Theologicae Pythagoraeorum, deſumtae erant ex Arithmetica et Geometria, *numeris* videlicet et *figuris*, per quas intelligendae veniunt figurae geometricae, quales ſunt *triangulus*, *cubus* etc. Luculentius id ipſum explicat PORPHYRIVS *de vita Pythagorae*. Et de numeris quidem Pythagoraeorum ita diſputat: [z] *Mathematicis ſcientiis et ſpeculationibus illis,* quae

Pythagoraeorum diſcipuli inſtituebantur primo per ſimilia, deſumta I. ex numeris.

y. In Theologiam Platonis Lib. I. c. IV.

z. p. 202. Edit. Cantabrig. vel 45. Edit. Kuſteri.

quae inter corpora et incorporea media ſunt, et quaſi in vtrorumque confinio —— veluti praeexercitationibus paulatim vtebatur, ad contemplationem eorum, quae vere exiſtunt: — Doctrinam numerorum autem —— hanc ob cauſam ſtudioſe excoluerunt: Cum enim primas formas, primaque principia oratione perſpicue explicare nequirent, quod et intellectu et prolatu difficillima ſint; ad numeros, manifeſtioris doctrinae cauſa, confugerunt: Geometras atque Grammaticos imitati. Vt enim hi literas earumque poteſtatem tradituri, ad notas illas confugiunt, easque veluti prima docendi elementa eſſe dicunt; ſed nihilo minus poſtea docent, notas illas non eſſe elementa; ſed illarum ope vera elementa cognoſci. Nempe Philoſophi hi [a] *numerum* vocabant *patrem Deorumque et hominum.* Extat eam in rem hic eorum verſus

a. PROCLVS Lib.I. in Timaeum Platonis, p. 6.

b. Apud SIMPLICIVM in Ariſtotelis Auſcultat. Phyſic. Lib III. fol. 104. b.

[b] Κέκλυθι κύδιμ' ἀριθμὲ, πάτερ μακάρων, πάτερ ἀνδρῶν

Audi me o glorioſe numere, pater Deorum beatorum, paterque hominum.

Singulos vero numeros totidem Deorum nominibus inſigniebant, ita vt [c] *vnitatem appellarent Apollinem, binarium Dianam, ſeptenarium Mineruam,* * *numerum quendam* δικαιοσύνην, *id eſt iuſtitiam, alium vero* σωφροσύνην, *id eſt temperantiam.* Et ſic de aliis. Sicuti vero Pythagoras, quod [d] multi teſtantur, doctrinam de numeris ex Aegyptiorum inſtitutione hauſit, ita etiam nullus dubito, quin doctrinae huius ad res diuinas translationem et applicationem ab iiſdem acceperit. Fateor quidem huius Aegyptiorum

c. PLVTARCHVS de Iſide p. 354.

d. Supra §. XLIII.

* PORPHYRIVS de Abſtinent. Lib. II. p. 188. Plura de his omnibus vide ſis, in MEVRSII *Denario Pythagorico.*

rum Theologiae arithmeticae vix ac ne vix quidem mentionem occurrere, ex quo colligo, parciorem fuisse eius in institutione Sacerdotum, et scientiis ipsorum vsum; sed supersunt tamen quaedam illius vestigia, non valde obscura. Quando enim Pythagoraei docebant, [e] Monadem, numerum primum, rerumque omnium principium, esse masculo-foemineum, an non doctrinam Aegyptiorum aperte suam fecere? Numerus binarius [f] in Theologia Pythagorica dicebatur *Isis* et Diana, vbi *Isidis* nomen, originem suam Aegyptiacam aperte prodit. In eadem Theologia, [g] numerus quinarius appellari solebat *Nemesis*, quam fuisse Deam Aegyptiorum, [h] alibi docuimus, et *Bubastia*, cuius [i] ipsum adeo nomen Aegyptiacum esse, norunt eruditi. Ista nunc sufficiant. Plura dabit rerum huiusmodi auidis MEVRSII *Denarius Pythagoricus.*

e. Vide *Pantheon* nostrum Lib. I. cap. III. §. 6.
f. IAMBLICHVS in Nicomachi Arithmeticam p. 14.
g. NICOMACHVS in Theologia Arithmetica, apud PHOTIVM in Biblioth. col. 464.
h. Lib. I. c. V. §. 4.
i. Vide Lib. III. cap. III.

Et II. ex figuris Geometricis.

§. LIII. Aliae similitudines a Pythagoraeis, in tradenda scientia rerum diuinarum adhibitae, ex figuris Geometricis desumtae erant, quae tamen cum numeris Pythagoraeorum tantam habent affinitatem, vt ad eandem referri queant, et a PORPHYRIO etiam re ipsa referantur. Et iste quidem auctor docebit nos, quemnam figurae hae Pythagoraeis in doctrina ipsorum Theologica, vsum praestiterint. Sic autem is: [k] *Et Geometrae, cum * formas incorporeas verbis proponere non valeant, ad figurarum descriptiones confugiunt: dicentes, hoc Δ esse triangulum; non quod hoc ipsum, quod sub aspectum cadit, triangulum esse velint, sed istud omne, quod huiusmodi figuram obtinet, quodque huius ope, conceptum atque cognitionem trianguli animo repraesentat.*

k. in *vita Pythagorae* p. 203. Edit. Cantabr. vel 46. Edit. Küsteri.

 tat.

* ita vertit HOLSTENIVS, cum in graeco legatur σωματοειδῆ, id est *figuras corporeas.* Sed sine dubio corrigere voluit ἀσώματα εἰδῆ.

tat. Idem ergo et Pythagoraei in primis rationibus siue affectionibus formisque fecere. Cum enim incorporeas formas ac prima principia verbis tradere non possent, ad demonstrationem per numeros confugerunt: atque ita vnitatis quidem et identitatis atque aequalitatis rationem, causamque amicae conspirationis atque mutuae affectionis et conseruationis vniuersi, secundum idem ac eodem modo se habentis, vnum appellarunt. Vnum enim illud, quod in particularibus conspicitur, tale existit; partibus vnitum et conspirans, ob primae causae participationem. Diuersitatis autem atque inaequalitatis omnisque diuidui, et in continua mutatione versantis, et modo hoc, modo illo modo sese habentis, biformem rationem, binarium vocabant. Nam et binarii in rebus particularibus talis natura est. Sed rem eandem, cur nempe Pythagoraei in tradenda doctrina sua Theologica, vti voluerint figuris ex Geometria mutuo sumtis, tanquam similibus quibusdam, operae pretium est illustrare, verbis vetusti cuiusdam Philosophi, quae ita se habent: [1] *Nunc praestanda est ratio formae istius triangularis, in qua sunt limites septem, et sex interualla, duplicis et triplicis quantitatis. Nullam dico esse aptiorem figuram, quam est haec, in qua singularitas* (Monas) *cacumini superimposita, summitatem atque arcem obtinere consideratur, vt per eam, velut emissaculum quoddam, tanquam e sinu fontis perennis, prouidae intelligentiae, quasi quidam largus amnis efflueret: ipsaque singularitas* (Monas) *Mens, siue intelligentia, vel ipse Deus Opifex intelligatur esse. Cum enim* (Monas) *sit origo numerorum, omnibusque ex se substantiam subministret, rationesque eorum tam simplices, quam multiplicatas, ipsa contineat, ceteris numeris, incrementis, imminutionibusque mutatis, atque ex propria natura recedentibus, sola inconcusso iure est,*

1. CHALCIDIVS in Timaeum Platonis cap. XXIX. p. 292. Edit. Fabricii.

est, atque in statu suo perseuerat; semper eadem, semper immutabilis, et singularitas (Monas) *semper, quemadmodum diuina omnia, quae nulla temporis progressione mutantur, suntque semper impatibili felicitate.* Haec vero, quae indolem doctrinae Pythagoraeorum Theologicae, per figuras Geometricas, non parum illustrant, tam bene cum [m] placitis Aegyptiorum de *Phtha*, vel *Vulcano* ipsorum conueniunt, vt vix opus sit monere, Pythagoraeos hanc suam doctrinam videri ab Aegyptiis mutuatos esse. Spectat eo, quod supra iam monuimus, §. XXXIV, prima in Aegypto diuinitatis symbola, obeliscos fuisse et pyramides, moles quae figura sua triangulum repraesentant. An non diceres, Sacerdotes Aegyptiorum, huiusmodi moles erigendo, eadem plane in animo habuisse, quae de Triangulo disputabant Pythagoraei? nisi ex testimonio PLINII, quod loco cit. adduximus, quodque ipsa vetus Aegyptiorum lingua mirifice confirmat, constaret, moles illas stupendas, non primum rerum omnium Principium, verum potius Solem, adumbrasse. Fuerintne vero Sacerdotes quidam, in arcana sua doctrina, etiam de Pyramidibus ac Obeliscis, more Pythagoraeorum ratiocinati, nunc quidem incertum, at minime improbabile est. Et in vniuersum Pythagoraeos, hanc tradendi dogmata sacra rationem et methodum, ex Aegyptiorum disciplina accepisse, liquere potest ex his PLVTARCHI: [n] *Apparet, etiam Pythagoraeos Typhoni vim genii adsignasse. Natum enim eum aiunt esse mensura* (vel *numero*) *pari, quinquagesima sexta nimirum. Rursum triangulam figuram Plutonis; Bacchi et Martis esse aiunt: quadratam Rheae, Veneris, Cereris, Vestae, et Iunonis: duodecim angulorum figuram Iouis: quinquaginta sexangulam Typhonis, vt Eudoxus tradit.* Nam haec ab Aegyptiis ad Pythagoraeos dimanasse, ipsum nomen *Typho-*

m. Vide *Panthei* Lib. I. cap. II. §. 8. et II. cap. III. §. 6.

n. *de Iside et Osir.* p. 363. init. Vide et p. 367. fin. 370.

Typhonis, Daemonis, vel Genii Aegyptii, ſatis prodit. Idem etiam ex eo colligi poſſe arbitror, quod PLVTARCHVS haec ad illuſtrandas res Aegyptiorum attulerit, quodque ea depromſerit ex EVDOXO, Sacerdotum Aegyptiorum alumno, et qui de eorum rebus plura egregia memoriae prodiderat. Cum vero haec Aegyptiorum, per numeros et figuras geometricas, inſtitutio, nonniſi apud initiandos adhiberetur, mirum non eſt, de ea apud veteres pauciſſima memoriae mandata reperiri.

Succedebat apud Pythagoraeos, inſtitutio per ſymbola, quibus inuoluebant doctrinam phyſicam. Id autem ab Aegyptiis tractum erat.

§. LIV. Inſtitutioni per ſimilitudines et imagines, ſuccedebat in Diſciplina Pythagoraeorum, inſtitutio per ſymbola, ſic autem vocantur ſententiae breues; ſed obſcurae aenigmaticae, continentes aut doctrinam de rebus naturalibus, aut praeceptum aliquod vitae inſtituendae practicum. Symbolis Pythagoricis nihil notius eſt apud Scriptores hiſtoriae Philoſophicae veteres. Illorum quaedam referebantur ad doctrinam de rebus naturalibus, de quibus haec obſeruat PORPHYRIVS: [o] Ἔλεγε δέ τινα καὶ μυστικῷ τρόπῳ συμβολικῶς. —— οἷον, ὅτι τὴν θάλατταν μὲν ἐκάλει * Κρόνου δάκρυον. Τὰς δὲ ἄρκτους Ῥέας χεῖρας Τὴν δὲ Πλειάδα Μουσῶν λύραν. [p] Τοὺς δὲ πλανήτας Κύνας τῆς Περσεφόνης. Τὸν δ' ἐκ χαλκοῦ κρουομένου γινόμενον ἦχον ** ἔλεγε φωνὴν εἶναι τινὸς τῶν δαιμόνων ἐναπειλημμένην τῷ χαλκῷ. *Quaedam etiam arcano et myſtico modo, per ſymbola et aenigmata proferebat. —— Verbi gratia, cum mare lachrymam Saturni appellaret: vrſas vero polares,*

o. In *vita Pythagorae*, p. 199. Edit. Cantabrig. vel 41. Edit. Küſteri.

p. Sic et CLEMENS *Alexandr.* p. 571.

* In Editionibus vulgatis legitur εἶναι δάκρυον, et ſic HOLSTENIVS vertit, *cum mare lachrymam appellaret*. Sed legendum, vti correxi, et latine reddidi, Κρόνου δάκρυον, ex PLVTARCHO p. 364. et CLEMENTE *Alexand.* p. 571.

** Vocem hanc, quae ex Textu graeco excidiſſe videtur, hic reſtitui.

res, *Rheae manus; Pleïadem Musarum lyram; Planetas canes Proserpinae: sonum autem, qui aeris percussu redditur, dicebat daemonis cuiusdam vocem esse, in ipso aere inclusam.* Quaedam horum Symbolorum etiam [q] CLEMENS ALEXANDRINVS inter Pythagoraeorum aenigmata memorat. Idem [r] alio loco *Aegyptiorum* quoque *Aenigmata* tangit, et eorum haec exempla adfert. *Ex Aegyptiis nonnulli Solem in nauigio, alii super crocodilum pingunt. Significant autem, quod Sol per aërem dulcem et humidum ingrediens, gignit tempus, quod ex alia quadam sacerdotali historia intelligitur.* Et quam non symbolis Pythagoraeorum, haec Aegyptiorum similia sunt, quando [s] *salem marinum* dicebant *spumam Typhonis*, [t] *vitem* vero *sanguinem eiusdem terrae mixtum?* Consimiliter in historiis sacerdotalibus perhibebatur, [u] *lepidotum*, *phagrum*, et *oxyrinchum*, pisces Niloticos, gustasse de genitalibus Osiridis, in fluuium proiectis, vel secundum alios, [w] *oxyrinchum ex vulneribus Osiridis ortum esse.* Huius generis etiam sunt, nomina herbarum symbolica apud Aegyptios: quod *Artemisiam* appellarent *cor Bubastis: Bulbum Scylliticum*, *Typhonis oculum: crocum*, *sanguinem Herculis*, et quae sunt huius generis plura, de quibus nonnulla etiam dicentur §. LVIII. Ad haec Aegyptiorum symbola, si ita velis, referri pariter possunt eorundem fabulae de multiplici variaque Solis forma, fabulae plures de Ammone, de Hercule, de Harpocrate, de Typhone, et quae non aliae? quarum plerasque, aut certe praecipuas, suis locis tangimus. Vere igitur, quod monuimus §. L, de Aegyptiis IAMBLICHVS obseruat, *eos inprimis hunc dicendi per symbola characterem, maximo in pretio habuisse, et multiplici studio excoluisse, atque illos imitatum Pythagoram, in eo quoque plurimum diligentiae posuisse:* vt

q. loc. cit.

r. Stromat. Lib. V. p. 566.

s. PLVTARCHVS de Iside p. 363.

t. *Idem* p. 353.

u. *Idem* p. 358.

w. AELIANVS de Animal. Lib. X. c. 46.

vt qui [x] *viam docendi per ſymbola ingredi coeperit eodem modo, quo in Aegypto doctus erat.*

x. *Idem in vita Pythagorae* cap. V. p. 16.

Pythagoraei, imitati Aegyptios, per ſymbola etiam tradebant doctrinam practicam.

§. LV. Praeter haec Pythagoraeorum ſymbola, quae poſſumus appellare phyſica, alia a veteribus ſaepe commemorantur, quorum vſus erat in tradenda doctrina practica. Audiamus de his PORPHYRIVM ita diſſerentem: [y] *Erat et aliud quoddam ſymbolorum genus huiusmodi: Stateram non eſſe tranſiliendam: hoc eſt auaritiam fugiendam. Ignem gladio non fodiendum: id eſt tumidum et iracundum aſperis verbis non commouendum. — Cor non comedendum: hoc eſt, non oportere ſemetipſum moerore conficere. — Deorum imagines in annulis non ferendas: id eſt ſapientiam ſermonemque de Diis non temere paſſim in promtu habendum, nec in vulgus efferendum. Libamina Diis facienda iuxta auriculam poculorum. Eo enim indicabat, Deos Muſica honorandos ac celebrandos eſſe: ea enim aures penetrat.* Notum eſt, ſententias has morales aenigmaticas, inprimis *Symbolorum Pythagoricorum* nomine intelligi, easque [z] permultorum ſermonibus, olim cum maxime, celebratas fuiſſe. Eaſdem ex vetuſtis Scriptoribus diligenter collectas, nomine *Pythagorae Symbolorum*, vulgauit, et Commentario erudito illuſtrauit LILIVS GYRALDVS, qui typis ſaepe repetitus manibus doctorum teritur. Pythagoram vero ſymbola haec, ſuis tantopere commendata, moribus et inſtitutionibus Sacerdotum in Aegypto debere, quin imo pleraque ab ipſis traxiſſe, mutuoque ſumſiſſe, et veteres obſeruant, et res ipſa loquitur. Oſtendamus id vno alteroue exemplo. Erat inter celebrata illa Pythagorae ſymbola, et hoc, *cor non eſſe edendum*, quod, vti fere omnes obſeruant, nihil aliud, niſi hoc ſignificat, *non oportere ſe ipſum moerore conficere.* Dubitare non poſſum, quin hoc Pythagoras ex Aegyptiorum

y. In *vita Pythagorae* p. 199. Edit. Cantabr. et 42. Edit. Kuſteri.

z. Vide praeter PORPHYRIVM iam allatum, IAMBLICHVM in *vita Pythagorae*, cap. XXIII. p. 183. DIOGENEM LAERTIVM Lib. VIII. §. 17. 18. 19. PLVTARCHVM *de liberor. inſtitut.* p. 12. et *de Iſide* p. 354. aliosque.

ptiorum sermone desumserit. Nam in illo ⲟⲩⲱⲙ ⲛϩⲏⲧ, *cor comedere* dicitur de iis, qui poenitentia alicuius rei ducuntur, vel quibus rei alicuius memoria aut cogitatio, sensum molestum, curam vel moerorem adfert, vt *Exodi* XIII. 19. Ps. CX. 4. Rom. XI. 29. Videtur locutio haec metaphorica, initio Sacerdotibus, et linguae eorum sacrae symbolicae, de qua §. LVI, fuisse propria, vnde eadem non modo Pythagoraeis; sed * Mystis quoque tribuitur. Ex locutione illa mystica, initio Sacerdotibus et initiatis tantum perspecta, ab aliis vero minus recte intellecta, crediderim deriuandum esse, [a] quod in Oriente persuasio inualuerit, Magos posse cor hominis viuentis consumere. Verum posthaec locutio illa successu temporis, in communem sermonem se etiam insinuauit, vnde in Coptica Bibliorum versione, etiamnum toties legitur. Quinimo videmus, eadem loquendi forma vsum quoque esse HOMERVM Iliad. Z. v. 201. de Bellerophonte:

a. les Voiages de PIETRO DELLA VALLE. To. III. p. 594 595. etc. Vers. gallic.

Ἤτοι ὁ καππεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο
Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.

id est ex versione [b] CICERONIS:

b. Tuscula. Lib. III. c. 26.

Qui miser in campis moerens errabat Aleis
Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Vnde eorum forte sententia confirmari posset, [c] qui Poëtam hunc gente Aegyptium fuisse, contendunt. Sed, vt verum tamen fatear, locutio haec, rei quam

c. HELIODORVS Lib. III. Aethiop. p. 149. Edit. Bourdelot.

* CLEMENS *Alexandr.* Lib. V. Stromat. p. 560. extr. Et videntur sane Sacerdotes, aut in vniuersum, aut saltem in castimoniis ab edendo quorumcunque animalium corde abstinuisse. AELIANVS igitur, quando obseruat, accipitrem cor non comedere, *de Animal.* Lib. II. c. 42. addit, esse hoc τελεστικὸν καὶ μυστικὸν, *ex disciplina initiatorum et Mystarum desumtum.*

quam exprimit, adeo conformis eſt, vt nunc in pleriſque linguis cultioribus reperiatur. Eſt et aliud Pythagoraeorum ſymbolum, praecipiens, vt *a fabis abſtineatur,* cuius ſententiae ſymbolicae, veteres [d] rationes admodum diuerſas reddere ſolent. Id autem bene omnino et vere GYRALDVS monuit, videri ſymbolum hoc ab Aegyptiis eſſe tractum. Etſi enim [e] faba Aegyptia optima eſſet, et in magno pretio haberetur, nouimus tamen ex teſtimonio Scriptorum praeſtantiſſimorum [f] *Aegyptios fabis ſerendis operam non valde dediſſe, et conſitas plerumque non ediſſe, Sacerdotes vero fabam ne intueri quidem ſuſtinuiſſe, exiſtimantes eam eſſe immundam.* [g] *Quidam* eorum etiam, *ſe patrum potius capita, quam fabas eſituros eſſe dicebant.* Ex Aegypto mos hic vna cum Myſteriis in Graeciam perueniſſe videtur, quod [h] ex Myſteriis Orphicis Eleuſiniiſque colligere quodammodo licet.

§. LVI. Symbolica haec docendi res diuinas methodus, ab Aegyptiis ideo primo inuenta, et a Pythagoraeis poſtea adoptata fuit, vt audita non ita facile intelligi ac plene perſpici poſſent. Dicebantur talia initiatis tantum ac exercitatis: Reliqui nullum ex iis fructum percipiebant. De Pythagoraeis non male vetus quidam Anonymus ita iudicat: [i] *Nihil adeo proprium eſt Philoſophiae Pythagoraeorum, quam ſymbolicum doctrinae genus, vbi tanquam in ſacra initiatione, vox ſilentio permixta eſt. —— Nam ſtatim quodlibet dictum exercitatis lucem et characterem ſui in promtu oſtendit. Quemadmodum enim Apollo Delphicus, non dicit, nec abſcondit; ſed innuit, iuxta Heraclitum: ſic e Pythagoricis ſymbolis, et quod dici videtur, abſconditur, et quod abſconditur, intelligi videtur.* Eodem modo comparatum erat cum inſtitutione Aegyptiorum ſymbolica, quae aliquam ſapientiae, et profundae doctrinae ſpeciem, illo

CLEMENS *Alexand.* p. 302.
d. Conſuli hic poteſt, GYRALDVS in Symbola Pythagorae.
e. VINDETVS *de ſtatu vita functorum* Sect. V.
f. HERODOTVS Lib. II. c. 37. PLVTARCHVS Sympoſ. Lib. VIII. p. 729.
g. SEXTVS *Empiricus* p. 184. Edit. Fabric.
h. PAVSANIAS in Atticis p. 90.
Methodus haec docendi ſymbolica et aenigmatica Aegyptiorum, effecit, vt doctrina eorum non intelligi poſſet, niſi ab initiatis.
i. Apud STOBAEVM Serm. V. p. 69.

illo inprimis tempore, prae ſe ferebat, vere tamen, aut perfecte, neminem erudiebat, niſi exercitatum, aut initiatum. Reliqui ſonum verborum, ſed minus intellectorum et perſpectorum, audiebant quidem, et nonnunquam forte, ſe in ſtudio ſapientiae Aegyptiorum, profectus feciſſe non poenitendos, augurabantur: re ipſa vero, aut plane nihil percipiebant, aut nihil ſaltem, cum certitudinis ſenſu, aſſequebantur. Qui multum temporis, ſtudii, et laboris impendebant, vt verum doctrinae illius ſymbolicae ac aenigmaticae ſenſum diuinando attingere poſſent, intra coniecturarum limites ſe tamen continere ac ſubſiſtere cogebantur. Quo quis plus aliis ingenio et doctrina valebat, tanto maiorem explicationibus ſuis et coniecturis, ſpeciem probabilitatis conciliare poterat; verum ad plenam in rebus his certitudinem, peruenire vix ac ne vix quidem cuiquam integrum erat. Hinc ille in interpretatione fabularum Aegyptiacarum, etiam inter doctiſſimos quosque, tantus, tamque multiplex et mirificus diſſenſus obſeruatur, quem ex PLVTARCHI libro *de Iſide et Oſiride* colligere quiuis facile poteſt. Et profecto, ſi ſingulas illas Aegyptiorum fabulas ſacras aenigmaticas, ſeorſim conſideres, quantamcunque etiam diligentiam et vim attentionis adhibeas, fieri vix poſſe videtur, vt in genuinum earum verumque ſenſum penetres, ac veluti intromittaris. Verum nunc tamen, in illa literarum luce, qua fruimur, in illa antiquitatis omnis cognitione vberrima, quam huic mundi aetati reſeruauit Deus, aſſequi id ſaltem aliquo modo poterit, qui priſcas Sacerdotum Aegyptiorum fabulas ſollicite eruet, easque ab additamentis Graecorum recentiorum ſecernet, qui ad harmoniam et nexum fabularum inter ſe diligenter attendet, qui ex nexu illo omnes diiudicabit, et, vbi id facere licebit, cum aliis etiam Orientalium, Brach-

manum cumprimis Indorum, fabulosis et symbolicis traditionibus curate conferet, nam has, vt plurimum, ex Aegyptiorum fontibus olim dimanasse, multis indiciis liquet; etsi tamen, vt fieri solet, tractu temporis, modo non vno interpolatae, ac incrustatae fuerint.

Ex magna symbolorum copia, in Aegyptiorum doctrina, enata est dialectus Sacerdotum symbolica.

§. LVII. Obseruatione dignum puto, Sacerdotes Aegyptiorum, in tradenda doctrina sacra, non modo symbola quaedam adhibuisse, qualia etiam in Scholis Pythagoraeorum recepta erant; verum doctrinam Aegyptiorum, tanta horum symbolorum abundasse copia, vt illa peculiarem aliquam *dialectum* pepererint, *sacram*, vel *sacerdotalem*, qua nempe *Sacerdotes*, ac speciatim *Scribae Sacrorum*, in Sacris, in aliorum institutione, in libris denique suis, ac Monumentis religiosis, vtebantur, et quam praeter ipsos, nemo recte et per omnia intelligebat. Dialectus illa similis aliqua ratione erat scripturae hieroglyphicae; si quis ergo ea, quae veteres de hieroglyphicis Aegyptiorum obseruant, rite expendat, ex iis colligere poterit, cuiusnam generis fuerit illa Sacerdotum dialectus symbolica. Mentionem illius, quod acute perspexit [k] vir elegantissimi ingenii, facit MANETHO, Sacerdotum in Aegypto, regnante Ptolemaeo Philadelpho, Princeps, is enim in aliquo libro asseuerauit, [l] se sua desumsisse, *ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ κειμένων στηλῶν, ἱερᾷ διαλέκτῳ, καὶ * ἱερογραφικοῖς γράμμασιν κεχαραγμένων, ὑπὸ Θὼθ, τοῦ πρώτου Ἑρμοῦ: ex columnis in Seriadica terra positis, et lingua sacra, ac hieroglyphicis literis, a Thoth, Mercurio primo consignatis.* Sacerdotibus hic tribuuntur et literae ipsis propriae, hieroglyphicae scilicet, et dialectus sacra, ipsis nempe tan-

k. Mr. WARBVRTON *Essai sur les Hieroglyphes des Egyptiens.* To. I. p. 74. etc.

l. Apud GEORGIVM SYNCELLVM Chronogr. p. 40.

* In *Panthei* Libro V. cap. V. §. 18. ostendi, legendum hic esse ἱερογλυφικοῖς. Et sic latine verti.

tantum vſu trita. Nec minus opportune vir idem egregius, prouocat ad eiuſdem MANETHONIS *Aegyptiaca*, in quibus hoc legebatur: [m] Ἐκαλεῖτο δὲ σύμπαν αὐτῶν ἔθνος ΥΚΣΩΣ, τοῦτο δέ ἐστι βασιλεῖς ποιμένες. Τὸ γὰρ ῾ΥΚ, καθ᾽ ἱερὰν γλῶσσαν, βασιλέα σημαίνει, τὸ δὲ ΣΩΣ ποιμήν ἐστι, καὶ ποιμένες, κατὰ τὴν κοινὴν διάλεκτον, καὶ οὕτω συντιθέμενον γίνεται ΥΚΣΩΣ. —— Ἐν δ᾽ ἄλλῳ ἀντιγράφῳ, οὐ βασιλεῖς σημαίνεσθαι διὰ τῆς τοῦ ΥΚ προσηγορίας, ἀλλὰ τοὐναντίον αἰχμαλώτους δηλοῦσθαι ποιμένας. Τὸ γὰρ ΥΚ πάλιν Αἰγυπτιαστὶ καὶ τὸ ΑΚ δασυνόμενον, αἰχμαλώτους ῥητῶς μηνύει. *Vocabatur autem gens eorum vniuerſa* HYCSOS, *id eſt* Reges Paſtores, HYC *enim in ſacra lingua* Regem *ſonat*, SOS *vero* Paſtorem, *ſiue* Paſtores, *ſecundum dialectum communem, vnde vox compoſita* HYCSOS. —— *In alio autem exemplari, nomine illo* HYCSOS, *non* reges *ſignificari comperi; ſed e diuerſo*, captiuos paſtores *indicari*. HYC *enim iterum lingua Aegyptiaca, et* HAC *cum adſpiratione*, captiuos *proprie nominatimque ſignificat*. Hic igitur linguam ſacram, vel ſacerdotalem Aegyptiorum, commemorari videmus. Et ex voce, quae ex illa ipſa lingua profertur, aliquod de illa iudicium ferre licebit. Vox illa eſt ΥΚΣΩΣ, ex duabus, ΥΚ et ΣΩΣ, compoſita. Vocum harum altera ΣΩΣ non habet, quod quenquam merito poſſit morari. Teſtatur MANETHO, in dialecto communi voce hac deſignari *Paſtorem*. Et ita res omnino ſe habet. In dialecto Sahidica, ſiue Aegypti ſuperioris, ϣⲱⲥ, *Schos*, vel *Sos*, dicitur *Paſtor*. Extat Oxonii in Bibliotheca Bodleiana, Euangelium Iohannis, ea dialecto expreſſum, in cuius cap. X. vox illa aliquoties occurrit. Inueni eandem in Monumentis aliis Copticis huius dialecti. Vox

m. Apud IOSEPHVM Lib. I. cont. Apion. §. 14. p. 445.

 vero

vero altera ϒ K maiorem difficultatem parit. Secundum MANETHONEM, aliud ſignificat in dialecto communi, aliud in dialecto ſacra. In dialecto communi ϒ K adſpiratum, id eſt HYC vel HAC, *vinctum* ſignificat, vbi recte, vt opinor, monuit [n] LVD. PICQVIVS, Doctor quondam Sorbonicus, impenſe doctus, deſignari hic vocem ϧHK, id eſt HAC vel CHAC; verum minus recte addit, voce illa ſignificari *vinctum*, etſi MANETHO id affirmauerit, cuius neſcio vtrum inſcitiam, an vero malam fidem reprehendere hic debeam. ϧHK et ϧωK Aegyptiorum ſermone non dicitur *captiuus*, aut *vinctus inſtar captiui*. Proprie vox illa ſignificat, *cingere*, aut ſe ipſum, aut alium, *Leuit.* VIII. 7. 8. 13. *Lucae* XII. 35. Dicitur etiam de animalibus, quae cinguntur, aut inſternuntur. *Geneſ.* XXII. 3. *Numer.* XX. 21. Eadem voce etiam ſignificatur *ſe armare*, vel *armis ſe cingere. Numer.* XXXI. 3. 5. Nam, vt PAVSANIAS monet: [o] Τὸ ἐνδῦναι τὰ ὅπλα ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ ζώσασθαι. *Arma induere, veteres cingere dicebant.* Et *armatura* ipſa hinc dicitur Πι-ϧωK. *Epheſ.* VI. 13. Et perſuaſus omnino ſum, Sacerdotes Aegyptiorum, in ſuis Annalibus, voce hac deſignaſſe *Moſen*, quem *Paſtorem* fuiſſe, [p] teſtatur Scriptura; ſed qui in exitu ex Aegypto, fuit *Paſtor praecinctus*, aut etiam *armatus*, quemadmodum et CLEMENS *Alexandrinus* ipſi tribuit [q] ἡγεμονίαν ποιμενικὴν, *Principatum Paſtoralem.* Verum in dialecto ſacra Sacerdotum, ϧHK, vel ϧωK ſignificabat *regem.* Quid ita? Quia vt opinor, reges inaugurandi, aut armis induebantur, aut initiandi primum, veſtibus religioſis a Sacerdotibus amiciebantur, atque cingebantur. *Cinctus* ille apud Aegyptios, ſicut apud gentes alias *diadematis geſtatio*, ſymbolum erat

n. In Epiſtola quadam. Vide *l'Hiſtoire de la vie de Mr. La Croze*, par feu Mr. IORDAN, p. 293.

o. In Boeoticis, ſiue Lib. IX. cap. XVII. p. 743.

p. *Exodi* III. 1.

q. Stromat. Lib. I. p. 345.

erat inaugurationis regiae, vel regiae poteſtatis in aliquem collatio ſolemnis. Hinc Sacerdotibus, in lingua ipſorum ſacra ſymbolica, *cingere* ſignificabat *inaugurare in regem*, et *cinctus* dicebatur, *rex* legitime et rite inauguratus. Poſſunt ea quae dixi ex *Scholiaſte* veteri *in Germanici Aratea* confirmari, cuius idcirco verba operae pretium erit adſcribere. De Templo autem Apidis Memphitico haec obſeruat: [r] *Vbi mos fuit, Solio regio decorari reges, qui regnabant. Ibi enim Sacris initiabantur primum, vt dicitur, reges, ſatis religioſe TVNICATI.* Hic ϧΗΚ, vt videtur, latine redditur *tunicatus*.

r. Pag. 120. Edit. Sant-Andreanae.

§. LVIII. Poſſumus rem eandem exemplis aliis illuſtrare. Scribit nempe idem ille MANETHO, de Salati, rege Paſtorum Arabicorum, qui Aegyptum inuaſerunt: [s] Εὑρὼν δὲ ἐν νόμῳ τῷ * Σεθροΐτῃ πόλιν ἐπικαιροτάτην κειμένην πρὸς ἀνατολὴν τοῦ Βουβαστίτου ποταμοῦ, καλουμένην δ' ἀπό τινος ἀρχαίας θεολογίας Αὔαριν, ταύτην ἔκτισέν τε καὶ τοῖς τείχεσιν ὀχυρωτάτην ἐποίησεν. *Cum nactus eſſet in Sethroite Nomo, ciuitatem opportuniſſimam, ad Orientem fluuii Bubaſtitae ſitam, quae vero in antiqua Theologia Auaris appellabatur, et ipſam aedificauit, et muris firmiſſimis communiuit.* Dixerat idem alio loco: [t] Ἔστι δ' ἡ πόλις Αὔαρις, κατὰ τὴν θεολογίαν ἄνωθεν Τυφώνιος. *Eſt vero vrbs Auaris, ſecundum Theologiam primaeuam, Typhonia.* [u] Vir ſummus vrbem illam, de qua loquitur Sacerdos Aegyptius, exiſtimat fuiſſe *Peluſium*, coniectura non improbabili; mihi tamen vero videtur ſimile, [w] deſignari vrbem, olim loco illo exſtructam, vbi poſtea lacus Sirbonis emerſit. Hinc iam ratio facilis reddi poteſt, cur vrbs illa dicta fuerit *Typhonia*. Nam malo huic Genio

De eadem dialecto Sacerdotali, alia quaedam obſeruantur.

s. Apud IOSEPHVM loc. cit. p. 445.

t. Apud IOSEPHVM Lib. I. contra Appion. §. 26. p. 460.

u. MARSHAMVS in Canone Chron.

w. Vide *Panthei* Lib. V. cap. II. §. 23.

* Ita corrigit, et recte, MARSHAMVS, in Chronico Canone p. 108. et BERNARDVS in notis ad Ioſephum.

Genio Lacum Serbonidem Aegyptii aſſignarunt ſe-
x. *Ibid.* §. 10. et 23. dem, eumque hac de cauſa nuncuparunt [x] *exhalationes Typhonis.* Commodiſſime quoque ex eodem explicare licet, cur Sacerdotes vrbem illam dixerint *Auarin.* Vox enim haec, Aegyptiace ⲁⲩⲣⲏϫ, (*Aures*) *finem* alicuius rei, aut *extremitatem* ſonat. Sic ⲁⲩⲣⲏϫⲟⲩ ⲛ̀ⲧⲉ ⲭⲏⲙⲓ, *extremos fines Aegypti*, habes *Geneſ.* XLVII. 21. Vide et Pſalm. II. 8. Rom. X. 18. Sacerdotes igitur vrbem illam, cuius nomen proprium ignoramus, lingua ſua ſacra, dixerunt *finalem*, vel *terminalem*, quia in ipſis Aegypti finibus vltimis, qui Syriam ſpectant, ſita erat. Eandem ob rationem, Mons *Caſſius*, penes quem vrbs
y. BOCHARTVS Geograph. Sac. Part. I. Lib. IV. cap. 32. illa condita erat, a Syris dicta fuiſſe creditur, [y] קצי videlicet, *Caſſi*, id eſt *terminalis*, *quia Aegyptum Syriamque diſterminabat.* Non alia de cauſa, AESCHYLVS Poëta, de vrbe *Canobo*, quippe quae ab altero latere, vrbs eſſet Aegypti vltima, verſus Libyam, in *Prometheo vincto* canit v. 845.

Ἔςιν πόλις Κάνωβος ἐχάτη χθονός.

Vrbs eſt Canobus, terrae extrema.

Ceterum, quoniam ex MANETHONE monui eandem vrbem a Sacerdotibus, *Typhoniam* quoque nuncupari conſueuiſſe, occaſione hac monebo, in lingua eorum ſymbolica, vel Theologica, praeſertim vero in ipſorum Phyſiologia, nomina longe plurima a Diis fuiſſe deſumta. Ita ſupra iam vidimus §. LIV, Sacerdotes *mare*, et *ſalem marinum*, dixiſſe *ſpumam Typhonis*, et *vitem* illius ipſius *ſanguinem terrae permixtum.* Nulla erat herba vel planta, quae non haberet tale in lingua Sacerdotum nomen. Itaque * *hederam*

* PLVTARCHVS de Iſid. et Oſir. p. 365. vbi pro Χενόσιρις, videtur legendum Σχενόσιρις. Nam ϣϣⲏⲛ, *Schen*, Aegyptiis dicitur *planta*. Vnde *Schen-Oſiri*, eſt *planta Oſiridis.*

ram vocabant *Schen-Osiri*, id est *plantam Osiridis*. Et memoriae proditum legimus, Prophetas Aegyptiorum, [z] *verbenacam* dixisse *lachrymam Iunonis*, vel, quod idem est, *Veneris*, *lilii* aliquod genus, [a] *sanguinem Martis*, vel, quod eodem redit, *Herculis*. Artemisiam, [b] *cor Bubasteos*, bulbum Scylliticum, [c] *oculum Typhonis*, crocum, [d] *sanguinem Herculis*, Marrubium [e] *Hori genituram*, et quae sunt plura eiusdem generis, quae facile deprehendet, quisquis auctores indicatos euoluere dignatus fuerit. Plura de illa lingua Sacerdotum mystica, possent adferri; sed quae attulimus, satis declarant, qualisnam illa fuerit.

z. *Notha Dioscoridis* p. 466. APVLEIVS de herbis c. 3.
a. *Notha Diosc.* p. 457.
b. APVLEIVS, c. 10.
c. *Idem* c. 42.
d. *Notha Dioscor.* p. 441.
e. *Eadem* p. 458.

Obscuritatis huius a Sacerdotibus cum affectatione vsurpatae, prima caussa, pristina linguae patriae inopia, fuit.

§. LIX. Talis igitur erat sacra illa dialectus Sacerdotum Aegyptiorum, vt, qui illam audirent, aut legerent, voces quidem, vtpote ex communi sermonis vsu desumtas, intelligerent, res vero vocibus illis designatas, sed ad sensum arcanum applicatis, non ita facile perciperent, nisi essent vehementer exercitati, aut Sacris initiati. Sed quaenam potuit esse causa, quae homines sapientiae singularis studio et laude illustres, impelleret, vt sapientiam suam alios tam sollicite celarent? Vbi rem hanc intenta cogitatione mecum expendo, et ad vltimas rerum huiusmodi origines animum aduerto, credere cogor, primam ac praecipuam rei huius causam fuisse, primarum in Mundo linguarum, ac sigillatim Aegyptiacae, inopiam et sterilitatem. Scientiae, inprimis quae pro obiecto habent res spirituales, aliasque paulo abstrusiores, et a vulgari hominum cognitione magis remotas, nonnisi pedetentim, et per varios gradus excultae fuerunt. Ideoque successu tantum temporis diuturni, voces et termini excogitari coeperunt, ad res mente conceptas rite designandas, veritatesque inuentas, commode et distincte explicandas. Primi sapientiae magistri, conceptus suos de

rebus altioris indaginis, et ſub intellectum vulgi per ſe non cadentibus, vix aliter, certe non melius, quam per ſimilitudines, locutionesque tropicas, allegoricas, et ſymbolicas, exprimere nouerant. Ipſa lingua ſancta populi Dei, qua etiam Prophetae diuinitus inſpirati ſunt vſi, [f] *caret vocibus, res ſpirituales primario ac proprie ſignificantibus, ideo eae exprimuntur vocibus a rebus corporeis mutuo deſumtis.* Quando Hebraei *Spiritum* deſignare volunt, etiam diuinum, vocem ſolent adhibere רוח, quae proprie *ventum* ſignificat. Similiter נשמה, qua etiam Hebraei *animam rationalem* intellectam volunt, proprie *halitum oris* deſignat. Idem quoque ſignificat נפש. Conſimili modo Graeci *Spiritum* dicunt πνεῦμα, nempe a πνέειν, a *ſpirando* et *flando*, quod vento proprium eſt, vnde vox illa primario *ventum*, et deinde *Spiritum rationalem* innuit. Apud Latinos eandem ſignificationis vim habere *Spiritum*, vel ex iis quae dicta ſunt, ſatis liquet. *Animus* Latinorum deſumtus haud dubie eſt, a Graecorum ἄνεμος, id eſt *ventus*. Et ab ea ſignificatione non recedit vox *animae*, qua et vtitur LVCRETIVS Lib. VI. 129.

Nec mirum cum plena animae veſicula parua
Saepe ita dat pariter ſonitum diſploſa repente.

Et HORATIVS Lib. IV. Od. XII.

Iam veris comites, quae mare temperant
Impellunt animae lintea Thraciae.

Animae Thraciae ſunt venti, [g] quorum patriam veteres finxere Thraciam. Quibus vocabulis Aegyptii veteres vſi ſint, ad ſignificandum ψυχὴν, *Animam*, et Πνεῦμα, *Spiritum*, certo ſciri nequit. Nam Aegyptii Scripturae S. interpretes, quoties in graeco voces hae occurrunt, eas ſemper retinent, neque alia Aegyptiaca aequipollenti reddunt. Crediderim tamen, veteres Aegyptios vſos fuiſſe voce ⲚⲓϤⲓ, *niphi*,

f. Rev. WYTTENBACHIVS *Tentamine Theologiae dogmaticae, methodo ſcientifica pertractatae* §. 512. *Schol.*

g. VALERIVS FLACCVS Argon. Lib. I. v. 611. *Scholiaſtes Apollonii* ad Lib. I. Argon. v. 826.

niphi, quippe quod *flandi* ac *ſpirandi* ſignificationem habeat, *Iohan.* III. 8. VI. 18. *Apocal.* VII. 1. Et niſi memoria me decipit, in Gemma aliqua Gnoſtico-Abraxea, legi vocem ⲚⲒϤⲒ adhibitam de *Spiritu Sancto*, vti quidem opinabar. Sed eam nunc quaerere non vacat. Scribit quidem HORAPOLLO: [h] Ἔςι γὰρ τὸ βαῒ παρ' Αἰγυπτίοις ψυχή. *Nam Aegyptiis Bai dicitur Anima.* Verum arbitror, vocem hanc eſſe tantum ſymbolicam, et ex dialecto Sacerdotum petitam. Nam paulo ante dixerat: *Etiam pro anima* (ἀντὶ ψυχῆς) *ponitur accipiter.* Id eſt, *Accipitrem voluerunt eſſe ſymbolum animae.* Eſt vero ⲂⲀⲒ, βαῒ, *bai*, ſpecies aliqua *accipitrum*, *vpupa* videlicet, *Deuter.* XIV. 7. Ac idem quoque in Dictionario aliquo perbreui, Coptico-Graeco, Bibliothecae Regiae Pariſienſis, inueni. Et apparet, quoſdam *Vpupam* generi *Accipitrum* annumerare. Aegyptiis igitur *accipiter* ſymbolum erat *animae*: ideoque Sacerdotes *animam* ſignificaturi, *vpupam*, vel *accipitrem* dicebant. Ceterum, quod ab hoc loco non alienum eſt, *accipitrem* Aegyptiis quoque ſymbolice deſignaſſe *ventum*, [i] alibi iam monuimus. Ad interpretes Aegyptios vt redeam, ſolent illi tamen νοῦν, *mentem rationalem*, modo reddere ϨΗΤ, *cor*, 1 *Cor.* II. 16. XIV. 14. 15. quod nempe exiſtimarent, cor eſſe ſedem mentis, modo etiam ⲠⲒⲔⲀϮ, quod proprie *intellectum* ſonat. *Rom.* XII. 2. 1 *Corinth.* XIV. 19. Sterilitas igitur linguae, et inopia vocum commodarum, Sacerdotes Aegyptios, vti populos omnes, nondum ſcientia inſigniter politos, coëgit, vt ad declarandam mentem ſuam, locutionibus continuo vterentur tropicis, allegoricis, metaphoricis et ſymbolicis, ac res naturales ſaepe ſub inuolucris aenigmatum et fabularum mirificarum proponerent.

h. *Hieroglyph.* Lib. I. c. VII.

i. *Panthei* Lib. II. cap. IV. §. 5.

Postea character dicendi symbolicus placere coepit, 1. quia sapientiae reconditae speciem audientibus offert. 2. quia docenti securitatem praestat.

§. LX. Postea vero, vbi stylus ille symbolicus et allegoricus, vsu diuturno inualuisset, et singulae illius voces, significationem adeptae essent determinatam et certam; id quod sola necessitas, inopiae filia, primo inuexerat, coepit etiam auribus placere, gratumque orationi ornamentum adferre visum est. Is certe hodie est, fuitque semper Orientalium omnium genius, vt orationem tropis miris, figurisque plane peregrinis, ornarent, aut potius inquinarent. Russi quondam solebant [k] supremam in Republica potestatem appellare *Solem*, Ecclesiam, et quicquid ad Sacra pertinet, *Lunam*, fungentes muneribus praecipuis, in Republica et Ecclesia, *Stellas*, homines plebeios *terram* etc. Et talis in vniuersum, quod eruditos non latet, esse solet Oratio populorum, qui Solem orientem spectant. Quoniam vero talis Oratio, tropis, symbolis, et dictionibus aenigmaticis, tanquam tessellis quibusdam et emblematibus distincta, sapientiae non mediocris existimationem post se olim trahebat, illi inprimis, qui ad laudem sapientiae adspirabant, et nomen etiam Sapientum affectabant, hoc dictionis allegoricae et aenigmaticae genus tam crebro vsurpabant, tamque diligenter excolebant, vt *parabolae*, et *aenigmata Sapientum*, in prouerbium satis notum abierint, et antiquis illis temporibus nemo Sapientis nomine dignus videretur, nisi qui sententias tum physicas, tum practicas, sermone aenigmatico inuoluere didicisset, §. XLVIII. Nam, quod Scriptor quidam perelegans opportune monuit, vere de Sapientibus prisci illius aeui dici poterat. [l] *Ea est humanae Mentis arrogans imprudentia, vt, quae exposita sunt, minoris faciat, quae abstrusa, vehementer admiretur. Res enim occultas visuique non expositas, coniectando persequitur, et rationis inuestigare beneficio laborat, quas priusquam inue-*

k. PETRI ab HAVEN Reise in Rußland p. 411.

l. MAXIMVS TYRIVS Dissert. XXIX. p. 349.

inuenit, quaerit, et, vbi inuenit, tanquam opus ſuum amat. Cum igitur ineruditi etiam, Sapientum aenigmata doctasque fabulas admirarentur, magnumque illis pretium ſtatuerent, hi iiſdem vti tanto libentius perrexere, iisque doctrinam ſuam tanto copioſius exornauere, quod ſibi, vbi etiam a vero aberrarent, ſecuritatem praeſtarent non leuem. Multo magis certe ille, id quod docet, aliorum examini, ac cenſurae etiam atque reprehenſioni exponit, qui ſententiam ſuam ſine ambagibus et obſcuris vocum inuolucris diſtincte proponit, quam qui poſt aenigmatum ambiguorum, fabularumque plures ſenſus admittentium propugnacula, tutus latet. Obſeruat hoc auctor paulo ante laudatus, qui poſtquam aenigmatum PHERECYDIS *Syrii* et HERACLITI mentionem inieciſſet, iſta ſubiicit. [m] *Omnia plena ſunt aenigmatum, tam apud Poëtas, quam Philoſophos* vetuſtiores. *Quorum ego in tradenda veritate reuerentiam et verecundiam, pluris facio, quam recentiorum* (παῤῥησίαν) *audaculam libertatem. Eorum enim, quae natura humana, ob ſuam imbecillitatem diſtincte intueri nequit, modeſtior interpres eſt fabula. Quod ſi plus illis prioribus, poſteriores audaculi viderunt, gratulor illis hoc ſcientiae augmentum: ſin cum nihilo plus ſcierint, aenigmata tamen illorum, in manifeſtius et perſpicuum magis dicendi genus conuerterint, vereor, ne quis reprehendere eos poſſit, quod occultas ſacrasque euulgauerint ſcientias.* Opponit auctor hic veterum dicendi genus aenigmaticum et fabuloſum, tanquam verecundum, et ſublimitati rerum Theologicarum conueniens, τῇ παῤῥησίᾳ, *audaciori libertati* recentiorum, qui de rebus tam arduis diſputantes, ſine vlla circuitione, ſcapham vocare ſcapham auſi ſunt. Et ita Orientalium omnium, ac ſigillatim Aegyptiorum, Sapientes, quoque iudicaſſe, dubio carere debet. Eaque de cauſa

m. *Idem ibidem* p. 348. fin. 349.

caufa methodo illi docendi fymbolicae ac aenigmaticae femper inhaeferunt.

Eandem ob caufam Sacerdotes Aegyptii neminem fcientiarum fuarum arcanarum faciebant participem, nifi praeuia initiatione molefta, ac diuturna.

§. LXI. Norunt vero omnes, in Aegypto, ficuti in Oriente toto, Sapientes et Sacerdotes fuiffe eosdem. Qui rerum diuinarum curam agebant, illi iidem omnis quoque fapientiae et fcientiae antiftites erant et magiftri, iique fcientias reliquas, praefertim vero fcientiam Phyficam, Aftronomicam, et practicam, eo tantum fumma induftria expoliebant, vt ornandae et perficiendae doctrinae de rebus diuinis fubferuire poffent. Et hoc nouum illis fuggerebat argumentum, vt in illa fua doctrina de rebus diuinis, locutionibus allegoricis et aenigmaticis, omnes Sacris fuis non initiatos, a clara et diftincta rerum facrarum cognitione in perpetuum arcerent. Ex quo enim theoretica cognitio rerum diuinarum, apud Aegyptios, in aliquam fingularis fcientiae aut difciplinae formam redacta eft, et veritates Theologicae, a Sapientibus inuentae et certo ordine digeftae, paulo operofius doceri, ac difcipulis tradi coeperunt, vifum eft Sacerdotibus, verum difciplinae huius nucleum, certis tantum atque felectis difcipulis referuare, reliquum vero vulgus, fabulis allegoricis, fymbolis obfcuris, et, vt paucis dicam, doctrina pure aenigmatica, audita quidem; fed vt plurimum non intellecta, pafcere, et re ipfa ludificare, quod [n] infignis difciplinae huiufcemodi fautor et admirator, non potuit non fateri. Ideoque Aegyptii omnium primi, in religionem myfteria inuexere, a quibus eadem, per Inachum, Orpheum, et Eumolpum, acceperunt Graeci, et non minus aliae quoque gentes, apud quas Myfteria in vfu fuerunt. Ad haec Myfteria, in quibus difciplinae facerdotales, per idoneum temporis interuallum, fucceffiue tradebantur, et arcana Theologiae fymbolicae aperte explicabantur, praeter

n. SYNESIVS in *Encomio Caluitii*, pag. 70.

ter Aegyptiorum reges, [o] nemo admittebatur, nisi Sacerdos, et ex ipso Sacerdotum ordine, nonnisi pauci selecti, qui praerogatiua hac aliis iudicabantur digniores, peregrinis vero, vix ac ne vix quidem vnquam, certe non ante superatas incredibiles molestias ac difficultates, patebat aditus, idque semper praeuia circumcisione. §. VII. Eaque ita necessaria habebatur, [p] vt ne institutionum quidem in scientia Geometrica, quisquam particeps euadere posset, nisi prius duram illius legem subiisset. Si itaque Orpheum et Eumolpum eximas, vix durante et florente Aegyptiorum imperio, ex peregrinis quisquam initiationis Aegyptiacae particeps factus est, praeter Thaletem, de quo §. XLIII. et Pythagoram, si modo ille in Aegypto fuit, antequam Persae eam in ditionem redegissent. Quod si autem Pythagoras, vt quidam volunt, in Aegypto fuit, regnante adhuc Amasi, id omnium optime docebit, quae peregrinis deuorandae essent molestiae, quot quantaeque superandae difficultates, antequam interiori plenaque Sacerdotum institutione frui possent. Nam Pythagoras, cum iter in Aegyptum suscepturus erat, [q] *Polycratem Sami Tyrannum rogauit, vt Amasi Aegyptiorum regi, amico suo et hospiti scriberet, vt ad doctrinam Sacerdotum admitteretur, et vbi ad Amasin peruenit, literas ab ipso ad Sacerdotes accepit. Verum Heliopolitae, ad quos primo accessit, eum ablegarunt Memphim, tanquam ad Seniores. Memphi eodem praetextu dimissus, venit ad Diospolitas, vel Thebaeos. Hi cum metu regis causam nullam obtendere possent, existimarunt, ipsum laboris et aerumnarum magnitudine, a proposito recessurum, ideoque dura admodum, et a Graecorum religione prorsus aliena iniunxere. At ille, cum promtissime ea exsequeretur, vsque adeo admirationi ipsis fuit, vt et sacrificare, et studiis ipsorum interesse ei liceret: quod*

o. CLEMENS *Alexandrinus* Lib. V. Stromat. p. 566. Auctor *quaestionum et responsionum ad Orthodoxos*, in Operibus Iustini Mart. p. 406.

p. ORIGENES Comment. in *Roman.* c. III.

q. PORPHYRIVS de vita Pythag. p. 183. Edit. Cantab. vel 11. Edit Kusteri.

quod nulli vnquam extero homini contigisse reperitur. Postquam vero Aegyptus iugum Persarum subiisset, illaque regio bellis intestinis continuis cum Persarum regibus implicata fuisset, auctoritas Sacerdotum, quod quiuis facile intelligit, decrementa sensit non mediocria. Et cum temporibus iisdem Graeci Aegyptios aduersus Persas frequenter et classibus, et copiis terrestribus adiuuarent, credibile vtique est, Philosophis eorum liberiorem multo et faciliorem etiam, ad Sacerdotes Aegyptios, eorumque disciplinas arcanas aditum patuisse, quod Plato, Eudoxus, aliique experti sunt. Sed si vel antiquioribus illis auspicatisque imperii Aegyptiorum temporibus, peregrini promiscue ac libere admissi fuissent, talia tamen ab initiandis exigebantur, et in tempus adeo longum institutio eorum protrahebatur, vt vel hoc cupidissimum quemque absterrere posset. De Pythagora paulo ante ex PORPHYRIO intelleximus, Sacerdotes sibi persuasisse, ipsum laboris exantlandi, et aerumnarum superandarum magnitudine territum, a proposito recessurum esse, ideoque dura admodum, et a religione Graecorum aliena ei iniunxisse. Inter dura haec, et a Graecorum religione aliena, circumcisio potissimum, quod §. VII. monui, intelligenda vtique venit. Sed ad illam procul dubio, alia insuper accesserunt, homini ingenuo, et liberaliter educato, vix ac ne vix quidem perferenda, qualia in veterum initiationibus plerisque, et praesertim * in Magorum Mysteriis Mithriacis vsu venisse noui-

* Ea de re haec reperiuntur in NONNI *Collectione historiarum* ad Gregorii Nazianzeni inuectiuas, Lib. I. hist. 5. (in Opp. Gregorii Tom. II. col. 501.) *Nullus Mithrae Sacris initiari potest, nisi prius per quosdam suppliciorum gradus transierit. Sunt autem tormentorum gradus* LXXX. *partim remissiores, partim intentiores.* Eorum quaedam exempla adfert idem hist. 45. (col. 511.) *Verbi gratia primum ei multis diebus, aqua per magnum spa-*

nouimus. Inprimis vero institutio initiandorum in Aegypto, tractum temporis absumebat, qui videtur omnem fidem excedere. Pythagoras certe cum Sacerdotibus [r] perdiu conuersatus esse, ab omnibus perhibetur. Si vero [s] IAMBLICHO auscultamus, totos XXII. annos in Adytis Aegyptiorum consumsit, omni illo tempore in sacris scientiis Sacerdotum eruditus. Pancrates vero LVCIANI, Sacrorum Scriba Memphiticus, [t] annos non pauciores viginti et tribus, in subterraneis Adytis vixerat, vt scientias Aegyptiorum arcanas recte ediscere posset, nisi dicere malis, LVCIANVM id ex historia Pythagorae desumsisse. Aut talia ille in vetustioribus Graecorum Monumentis, de initiatione Sacrorum Scribarum in Aegypto legerat. Nam illius aeuo, haec iam dudum in desuetudinem abierant. Sed et ad finem iam vergente Persarum imperio, Plato et Eudoxus, sapientiae Aegyptiorum cognoscendae auidi, cum eorum Sacerdotibus, [u] annos tredecim exegerunt, et sic vt credere par est, Mysteriis ipsorum, aut vterque, aut alter eorum saltem, Eudoxus nimirum, initiationis iuribus donatus fuit. Tam charo pretio redimenda erat scientiarum sacerdotalium in Aegypto, et Theologiae gentis huius

r. PLVTARCHVS Sympos. Lib. VIII. p. 729. CYRILLVS aduersus Iulian. Lib. I. p. 15.

s. In *vita Pythagorae* cap. IV. p. 15.

t. LVCIANVS in *Philopseude* Opp. To. II. p. 496.

u. STRABO Lib. XVII. p. 554.

tium, natando traiiciendum est. Deinde cogitur se ipsum in ignem coniicere. Postea in solitudine versari tenetur, et a cibo capiendo abstinere, et praeterea aliis huiusmodi exercitiis vacare, donec tandem octoginta, de quibus diximus, supplicia pertulerit. Et tum demum, si superuixerit, Mithrae mysteriis plene initiatur. Verba versionis huius latinae, quae in Editionibus Billianis Gregorii Naz. reperitur, ex vnica Editione graeca Nonni, quae prodiit Etonae in Anglia A. 1610. nonnunquam correxi. Vide eam p. 130. et 143. Ceterum in Graecorum Mysteriis, purificationes, quae initiationem praecedebant, etiam aqua et igne perficiebantur, vti in Mysteriis Mithrae.

huius aenigmaticae, paulo distinctior cognitio, vt igitur colligere non abs ratione possit, paucos ab omni aeuo peregrinos fuisse, qui aenigmata Theologiae Aegyptiorum, sibi omni ex parte plene perspecta esse, vere gloriari potuerint.

Ex eo tandem factum est, vt doctrina arcana Sacerdotum in Aegypto amitteretur. Quaeritur, ecquid detrimenti religioni Aegyptiorum attulerint Persae.

§. LXII. Et hanc quoque causam fuisse reor, quod religio Aegyptiorum, postquam eorum regionem Graeci sibi subiecissent, plurimas innouationes mutationesque perpessa fuerit, quodque labentibus annis, superstitiones Graecorum plurimae, ad priscas Aegyptias accesserint, ac tandem scientiae, quondam Scribis Sacrorum propriae, arcanaque doctrinae sacerdotalis omnia, vergente ad finem regno Ptolemaeorum, penitus interciderint. Equidem si fidem adhibemus SYNCELLO, et auctoribus quos ille secutus est, sacra Aegyptiorum doctrina, dum summa rerum illic potirentur Persae, insignem corruptelam passa iam est, quandoquidem hi Templis, et Sacerdotum Collegiis in Aegypto, Magum quendam, Philosophiae et Theologiae Persarum Mystagogum, praefecerunt. Etenim [w] *Democritus Abderita, ab Osthane Medo, quem reges Persiae in Aegyptum miserant, vt Templis in illa regione praeesset, Sacris in Templo Memphitico initiatus est, praesentibus Sacerdotibus aliis et Philosophis, quos inter fuit Maria, mulier Hebraea, sapientiae laude celebrata, et Pammenes.* Verum quis non videt, haec * a graeculis Chemicis aeui recentioris esse conficta? Nam in eorum Scriptis plurima sane mentio et *Osthanis*, et *Democriti*, et *Mariae*, et *Pammenis* occurrit. Erat vtique *Osthanis* permagnum ac celeberrimum in Oriente nomen. Persae Muham-

w. SYNCELLVS in *Chronographia* p. 240. EVSEBIVS in graecis *Scaligeri.* Id quoque traditur in Epistola Pseudo-SYNESII, apud FABRICIVM Biblioth. Graec. Vol. VIII. p. 233.

* His annumerari quoque debet Pseudo-SYNESIVS, quod Epistola modo citata in nota w. satis declarat.

hammedani credunt, [x] eum fuiſſe magiſtrum Zoroaſtris, quod tamen rationes temporum non permittunt, librosque ſeruant nomen eius praeferentes; ſed in quibus ars Chemica traditur, ex quo colligi poteſt, quae ſit illorum librorum antiquitas et auctoritas. Fuit tamen [y] Graecis quoque notus, qui et [z] libros eius laudant; ſed, vt credo, non magis genuinos, quam quos hodie Perſae pro talibus venditant. Cum fama eius quoque inter Chriſtianos veteres percrebuiſſet, illique intellexiſſent, quanta eſſet ipſius apud Ethnicos exiſtimatio, quidam eorum, vt nomine tam illuſtri, dogmatibus religionis ſuae, inſignem antiquitatis ſpeciem conciliarent, ſcriptis nonnullis a ſe compoſitis, nomen eius praefixerunt, ad quae deinde non raro [a] alii prouocarunt. Horum omnium exempla aemulati ac imitati ſunt Scriptores graeci Chemici, qui ad fabulas, quas inuenere confictas ab aliis, nouas plurimas ex ingenio ſuo ſuperaddidere, eoque effecere, vt Oſthanes, Magorum Perſicorum Princeps, non modo ſummus artis Chemicae Magiſter, ſed et * pius, ac de Trinitate, aliisque fidei noſtrae articulis recte ſentiens Chriſtianus nobis ſiſteretur. His igitur illa etiam, quam ex SYNCELLO attulimus, fabula, omnino et vnice debetur, ſed quam ex genuinis hiſtoriae Monu-

x. HYDIVS in Praefat. Libri de relig. vet. Perſarum, Pag. VI.

y. DIOGENES LAERTIVS in Prooemio Hiſt. Philoſ. §. 2. SVIDAS in Ἀστρονομία, et Ὀστάναι.

z. PLINIVS Lib. XXVIII. c. 19. XXX. I. 2. APVLEIVS de herbis, ſaepe.

a. TATIANVS Orat. ad Graecos p. 155. TERTVLLIANVS de Anima c. 57. CYPRIANVS de idolor. vanitate p. 14. MINVTIVS FELIX c. 26. EVSEBIVS Praepar. Eu. Lib I. c. vlt.

* In Collectione veterum Chymicorum Graecorum Pariſina, Opuſculum aliquod occurrit, tributum OSTHANI, quod deſinit in Doxologia maxime orthodoxa, ad SS. Trinitatem directa. Vide FABRICII Biblioth. Graec. Vol. XII. p. 763. In Codice quodam Barocciano, Bibliothecae Bodleianae Oxonienſis, habetur libellus Ἀστάνȣ περὶ Θεοτόκȣ. *Aſthanis Oraculum de Maria Deipara.* Ita legitur in MAGNI CRVSII Diſſertat. Epiſtol. *de Scriptis quibuſdam hactenus ineditis* p. 25. Sed legendum illic haud dubie Ὀστάνȣ, *Oſthanis.*

Monumentis, facile conuellere possumus. Democritum innotuisse Osthani, non negauerim, [b] hunc enim comitatum fuisse Xerxem, cum Graeciam inuaderet, nouimus; Xerxem vero, dum Abderam, patriam Democriti praeteriret, [c] pater illius hospitio et conuiuio excepit. Et ibi quidem [d] Xerxes Magos quosdam et Chaldaeos reliquit, a quibus Democritus in scientiis Theologicis atque Astrologicis institueretur. Eo tamen non contentus Democritus, vbi ad maturam aetatem peruenisset, [e] Magos ipse in Persia adiit, ibique disciplina eorum vsus est. Sed et seorsim ad Aegyptios iter instituit, ibique [f] annos quinque Sacerdotum consuetudine vsus est, et, quod verosimile mihi fit, initiationis priuilegia percepit. Ipse certe testatus est, [g] scientiam Geometricam Arpedonaptarum, siue ἱερογραμματέων, ad cuius cognitionem, nonnisi praeuia initiatione olim patebat aditus, sibi cognitam bene et perspectam fuisse. Quae cum a Scriptoribus optimis, fideque dignissimis, memoriae mandata sint, fabulam illam Chemicorum penitus euertunt. Et profecto, [i] in alio quodam eorundem Chemicorum scripto, perhibitum reperitur, Democritum Osthanis iam defuncti manes ab inferis exciuisse, et super arte magna consuluisse. Verum operae pretium non est, in his diutius haerere.

b. PLINIVS Lib. XXX. cap. I.

c. DIOGENES LAERTIVS Lib. IX. c. 34. VALERIVS MAXIMVS Lib. VIII. c. 7. Adde PETRI BAYLII Dictionar. artic. *Democrite.*

d. LAERTIVS loc. cit.

e. AELIANVS Var. hist. Lib. IV. c. 20. SVIDAS in Δημόκριτος.

f. DIODORVS, p. 88.

g. Vide supra §. XL.

h. Supra §. LXI.

i. Apud FABRICIVM Biblioth. Græc. To. XII. p. 768

§. LXIII. Quae etsi ita se habeant, quaeri tamen non abs ratione potest, num non dominatio Persarum in Aegypto, religioni huius populi auitae, detrimentum aliquod insigne et vim inimicam intulerit. Existimo, id omnino affirmaturos esse, qui ad ingenii humani indolem, qui ad ea, quae euenire solent in mundo, qui denique ad ea, quae in Aegypto, regnantibus Ptolemaeis, re ipsa contigisse scimus,

Persis propositum nunquam fuit, vt religionem Aegyptiorum mu-

ſcimus; ſollicite attendunt. Solent enim victores, populis a ſe deuictis, ſuaeque poteſtati ſubiectis, leges etiam in iis quae ad religionem ſpectant, praeſcribere nouas. Plena exemplorum huius generis eſt hiſtoria Eccleſiaſtica, tum veteris, tum noui Teſtamenti. Et poſtquam Ptolemaei graeci, ſummae rerum in Aegypto praefuerunt, certum eſt, religionem Aegyptiorum, plures nec mediocres ſubiiſſe mutationes, et faciem aliquo modo graecanicam induiſſe. Verum enim vero, tale quid Aegyptios etiam a Perſis, dum horum dominatione oppreſſi erant, in religione perpeſſos fuiſſe, ex bonis et genuinis hiſtoriae documentis non modo non intellexi; ſed etiam contrarium probari poſſe confido. Non videntur Perſarum Magi aliis in religione a ſe diſſentientibus moleſti fuiſſe, aut contra eos regibus ſuis conſilia violenta ſuggeſſiſſe, hoc vno tantum excepto, quod gentium bello ſuperatarum Templa et ſimulachra ſacra igni conſumenda tradere conſueuerint. Nullo argumento colligere potui, Perſas Graecos, in Aſia imperio ſuo parentes, in rebus, quae ad cultum Deorum ſpectant, aliqua moleſtia affeciſſe, etſi [k] Templa eorum, in expeditione Xerxis, odium furoremque Magorum experiri debuerint. Idem plane Aegyptiis vſu quoque veniſſe arbitror. Norunt enim omnes, [l] Cambyſen, Perſarum regem, occupata Aegypto, in ſplendidiſſima regionis huius Templa, ferro igneque crudeliter ſaeuiiſſe, eorumque ornamenta praecipua in Perſiam auexiſſe, Diis quoque Aegyptiis non vno modo illuſiſſe, ac Sacerdotes inſuper iniuriis, aliisque malis plurimis affeciſſe. Verum nullam tamen facinora haec Cambyſis, breui poſt fato functi, religioni Aegyptiorum intulere mutationem. Conſtat potius, ſucceſſorem eius, Darium Hyſtaſpidem,

tarent, aut corrumperent.

k. PRIDEAVX *Hiſtoire des Iuifs*, To. I. p. 436. etc.

l. HERODOTVS Lib. III. cap. 27. 28. 29. 37. DIODORVS Lib. I. p. 46. STRABO Lib. XVII. p. 553. 554.

 ſpidem,

m. DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 85.

n. POLYAENVS Stratagem. Lib. VII. p. 490 Edit. Casauboni Genev.

o. HERODOTVS Lib. VII. c. 1.

p. *Idem* Lib. cit. cap. 7.

q. PRIDEAVX *Histoire des Juifs*, To. II. p. 6. 7. etc.

r. *Idem ibidem* p. 95. 96. etc.

spidem, [m] *detestatum Cambysis in Templa Aegyptiorum impietatem, —— cum Sacerdotibus Aegyptiorum familiaritatem iniisse, ac Theologiae ipsorum, rerumque in sacris voluminibus annotatarum participem factum esse.* Eundem ferunt, [n] cum aliquando Memphi inaudiuisset, Apidem, praecipuum gentis illius Numen, non sine ingenti luctu quaeri, promulgari voluisse, se centum talenta auri ei daturum, qui nouum Apidem adduxisset. Tantus superstitionis Aegyptiacae fautor is videri voluit. Credibile tamen est, regem hunc ipsum, aut constitutos ab eo Praefectos Aegypti, incolis grauia admodum tributa imperasse, quo factum est, [o] vt ab eo tandem desciscerent; sed magno suo malo. Xerxes enim Darii et filius, et in regno successor, [p] breui post, pristinum eos iugum, idque non mediocriter aggrauatum, denuo subire coëgit. Quoniam vero illi, onus ceruicibus suis impositum, intolerabile esse existimabant, ad ingenium suum mox redierunt, [q] ab Artaxerxe Longimano, Xerxis filio defecerunt, seque in libertatem vindicare iterum annisi sunt. Quamuis vero Athenienses, penes quos maris tum fere imperium erat, Aegyptios classibus et copiis non parum iuuissent, eoque bellum hoc aliquamdiu protraxissent, [r] vicit tamen causa Artaxerxis, qui post rebellionem septem circiter annorum, Aegypto rursus tota potitus est. Superuacaneum hic non erit, obseruasse, HERODOTVM, qui regnante hoc Artaxerxe in Aegyptum venit, qui celebriora huius regionis Templa, oculis subiecit, et cum illorum Sacerdotibus colloquia instituit frequentia, ac origines Sacrorum omnium mira diligentia inuestigauit, sacrilegia Cambysis et crudelia eius in Sacrorum ministros facinora, prolixe quidem enarrare, at nuspiam ne vel leuissimae quidem

dem suspicioni locum facere, Persarum tyrannidem, ritibus religionis patriae, nedum doctrinae Sacerdotum Theologicae, vim aliquam intulisse. Neque tamen crediderim, eum id omissurum fuisse, si aliqua talis rei vestigia deprehendisset. Videntur bellis his intestinis, Aegyptiorum vires eum in modum attritae fuisse, vt, cum lacertos mouere nequirent, in potestate Artaxerxis manerent, dum is viueret, et Dario quoque Notho obedirent, vsque ad annum regni eius vndecimum, [s] quo tandem successu auspicato, iugum Persarum de nouo excusserunt, et posthaec per annos fere sexaginta et quatuor, libertatem armis recuperatam, aduersus inimicorum molimina asseruerunt, vsque ad annum Ochi, Persarum regis, nonum, qui ipsis oppido luctuosus extitit. [t] Illo enim anno, Ochus Aegyptum vniuersam armis subegit, et dehinc gentem miseram pessimis exemplis mulctauit, idque sibi datum negotii credidisse videtur, vt immanem Cambysis saeuitiam, et ferocitatem, non imitaretur modo, verum et longe post se relinqueret. Tametsi vero tempore isthoc, Templa Aegyptiorum splendidiora, magnis quoque calamitatibus exposita essent, multaque Aegyptii supra modum indigna pati cogerentur, diu tamen tempus adeo triste non durauit. Excepit illud, post annos non ita multos, lene Darii Codomanni, et vix elapsis ab eo quatuor annis, Alexandri M. imperium. Vero itaque simillimum est, neque isthoc tempore, religionem Aegyptiorum vim qualemcunque passam fuisse a Persis, ex qua vel doctrina Sacerdotum Theologica, vel cultus Deorum, opera eorum olim constitutus, detrimentum notabile sensisset, aut si vel tale quid re ipsa contigisset, an non certum est, breui post illud reparari omnino potuisse?

s. *Idem ibidem* p. 279. 280. etc.

t. *Idem ibidem* p. 394. 395. etc.

Caufa imminutae religionis Aegyptiorum, et deperditae doctrinae Sacerdotum arcanae indicatur.

§. LXIV. Non tamen diffiteor, dominationem Perfarum in Aegypto, et bella inteftina fere continua, quae illa produxit, cafu effeciffe, vt fcientiae Sacerdotum arcanae paulatim interierint, eoque res eorum Theologica vehementer imminuta fuerit, clauis autem vera doctrinae ipforum facrae iam dudum perierit. Neminem enim ad fcientiarum arcanarum perceptionem admiffum fuiffe, nifi praeuia initiatione diuturna et valde molefta, monuimus §. LXI. Temporibus vero illis incertis ac perdifficilibus, quibus per inteftina diffidia et bella valde cruenta, tota Aegyptus continuo premebatur, et tantum non opprimebatur, quibus praefertim in Templa illius regionis, eorumque miniftros, peffimis modis faeuiebatur, paucos admodum fuiffe, qui moleftias immenfas initiationis fubire et perferre voluerint, operofe multisque adftruere opus non eft, cum res per fe id fatis doceat. Nouimus equidem, illo eodem temporis interuallo, e Graecia permultos, eosque inter Democritum Abderiten, Oenopidem Chium, Euripidem, Platonem, Eudoxum, aliosque fcientiarum caufa in Aegyptum profectos, ibidemque Sacerdotum inftitutione vfos fuiffe, Graeci enim Aegyptios omni tum ope adiuuabant, iisque iugum Perficum penitus excutere conantibus, naues copiasque auxiliatrices continuo fubmittebant, eoque beneficio gentis illius amicitiam et fauorem maiorem in modum demerebantur. At enim, vt cuncti hi inftitutione qualicunque, et confuetudine Sacerdotum vfi fuerint, dubitari tamen non immerito poteft, voluerintne omnes initiationis Aegyptiacae labores et moleftias tolerare, et hoc modo, ad fruitionem priuilegiorum illius, viam fibi fternere. Sufpicor fane, ex his, quos nominaui, Democritum et Eudoxum, alicuius

faltem

ſaltem initiationis participes factos fuiſſe; ſed tota tamen haec res nonniſi coniecturis nititur. Illud extra dubitationis aleam poſitum eſt, ex Graecis non oſtendi poſſe quenquam, qui ad rite ſubeundam illam initiationem, aeque praeparatus, omnibusque illius beneficiis ac fructibus tam copioſe donatus fuerit, atque Pythagoras, alumnus genuinus totius diſciplinae ſacerdotalis Aegyptiacae, quod tum ipſius, tum ſcholae quoque eius hiſtoria, argumentis plurimis demonſtrat. Id de Graecis reliquis, qui poſt eum in Aegyptum iter ſuſceperunt, dici profecto nulla ratione poteſt. In dubium ergo vocari poſſe non reor, durante Perſarum in Aegypto imperio, numerum rite initiatorum, et cum eo cognitionem ſcientiarum arcanarum ſacerdotalium, paulatim, ſed magnopere defeciſſe. Veri nominis *ἱερογραμματεῖς*, et Arpedonaptae, de quibus §. XL, pauci omnino ſupererant, cum Ptolemaei regno Aegypti potirentur, quod vel ex iis, u quae circa cultum Serapidis, in Aegyptum illo tempore introducendum, geſta ſunt, cuiuis liquere poteſt. Et niſi res ita ſe haberet, Manethoni, qui in gratiam Ptolemaeorum, multa in religione Aegyptiorum innouauit, §. XX. XXVIII. molimina haec ita feliciter ſuccedere non potuiſſent. Eandem quoque cauſam fuiſſe arbitror, quod a Ptolemaeorum tempore, Graeci de ſuſcipienda Aegyptiorum initiatione ſolliciti amplius plane non fuerint, etiamſi reges ſibi ſuisque ſtudiis oppido haberent fauentes. Nullum certe ex Graecorum Philoſophis alicuius nominis inuenire potui, qui regnantibus Ptolemaeis beneficium initiationis aut quaeſiuerit, aut impetrauerit, quod mihi quidem argumento videtur eſſe, ritum huncce myſticum, tempore

u. Vide *Pantheon* Lib. II. cap. V. §. 4. 5.

illo * iam desinere coepisse, aut ex illo, fructum insignem, vt antea, iam non expectari potuisse. Tempore vero Augusti Imperatoris, qui extincta familia Ptolemaeorum, deuictisque vltimis Aegypti regibus, regionem illam in formam Prouinciae Romanae redegit, ordo eorum, qui vere ἱερογραμματεῖς dici poterant, quibusque solis arcana scientiarum sacerdotalium omnia perspecta erant, in vniuersum iam defecerat. Testatur hoc Scriptor inprimis eruditus, et iudicio perpolitus, STRABO Lib. XVII. p. 554, vbi de Sacerdotibus Heliopolitanis, quorum ordo sapientiae fama, tantopere olim celebratus erat, ista obseruat. *Heliopoli domos amplas vidimus, in quibus Sacerdotes habitarunt. Hanc enim perhibent olim Sacerdotum habitationem fuisse, hominum Philosophiae et Astronomiae deditorum: nunc is ordo et studium etiam defecit, nec quisquam nobis, qui studium tale profiteretur, ostendebatur. Sed homines tantum, qui sacrificia curarent, atque ritus eos peregrinis commonstrarent. Comitatus quidem est Aelium Gallum ducem, ex Alexandria nauigantem in Aegyptum, quidam nomine ** Chaeremon, qui sibi eiusmodi scientiam arrogabat;*

* Equidem et illo tempore, et postea, tum in ipsa Graecia, tum Romae quoque, cultores Isidis, sacris et mysteriis huius Deae initiari solebant, quod constat ex APVLEII Metam. Lib. XI. vbi ritus initiationis huius describuntur. Sed illa nec temporis multum absumebat, nec molestiis insignibus onerata erat. Per illam quoque aditus quidem patebat ad mysticum quendam Isidis cultum; non vero ad scientias arcanas. Erat ergo infimus tantum initiationis gradus. Supremus et vltimus gradus iam dudum exoleuerat.

** Eundem hunc esse existimo, quem EVSEBIVS vocat ἱερογραμματέα. EVSEBIVS Praeparat. Eu. Lib. V. c. X. Nam eorum scientias volebat profiteri. Ex eodem in-

rogabat; sed ob inscitiam et arrogantiam, vt plurimum deridebatur. Ostendebantur ergo ibi Sacerdotum aedes ac domicilia, in quibus Eudoxus et Plato egerant. Erant illa aetate, vti etiam postea plures in Aegypto, qui veterum ἱερογραμματέων et nomen et scientiam sibi tribuerent; sed qui a cordatis rerumque harum peritis, falsi argui facile poterant. Ex eorum numero erat etiam Acamatius, Sacerdos, vt videtur, Heliopolita, de quo Anonymus [w] apud SVIDAM obseruat ἤξίε καλεῖσθαι φιλόσοφος, *arrogabat sibi nomen Philosophi*, id est videri volebat esse [x] ex ordine veterum Arpedonaptarum. Et iterum ἠβέλετο δέ τις εἶναι τῶν ἱεροσκόπων. *Volebat etiam esse ex ordine eorum, qui Sacra inspiciunt.* Quod opinor munus fuisse, quibusdam ex Scribis Sacrorum quondam proprium. Tales STRABO etiam, dum Aegyptum peragraret, reperire tantum potuit. De Thebaeis quidem, Aegypti superioris, Sacerdotibus, idem scribit p. 561. quod inter reliquos *maxime Astronomiam et Philosophiam exercuerint*; sed quam frigide eos non laudat? Non deerant sane illo tempore, qui disciplinas Philosophicas et Astronomicas pro virili excolerent. [y] A Sacerdotibus Aegyptiis Iulius Caesar illam anni formam didicit et mutuatus est, quam postea Romae inuexit, et qua melior perfectiorque a nemine excogitari potuit. Et inter eos quidem, qui disciplinis hisce studio laudabili incumberent, excelluisse videntur Sacerdotes Thebaei, ab Alexandria, a strepitu Aulae et negotiorum, ac a commercio cum Graecis, omnium maxime remoti. Sed cum tamen opulentissima quondam Thebarum vrbs, ante

w. in 'Ακαμάτιος.

x. Vide supra §. XL.

y. Vide *la Chronologie* de Mr. DES VIGNOLES To. II. p. 701. 702.

signe Fragmentum de Sacerdotibus Aegyptiis adfert PORPHYRIVS de Abstin. Lib. IV. p. 360. etc.

z. BOCHARTVS in *Phaleg.* Lib. IV. cap. XXVII. PRIDEAVX Hiſtoire des Iuifs. To. IV. p. 169. 170.

[z] ante illud tempus, ſaepe iam vim hoſtilem experta, et tota fere diruta fuiſſet, cum Templa Deorum plus ſemel vaſtata, opibusque et donariis ſpoliata vidiſſet, cumque calamitates hae Collegia illic Sacerdotum vehementer concuſſiſſent, atque disieciſſent, fieri non potuit, vt exules in ſolum patrium reuerſi, gloriam maiorum ſuorum attingerent, et ſucceſſionem ſcientiarum arcanarum conſeruarent, quae in tota reliqua Aegypto extincta iam erat. Itaque ſcientiae, etiam priſtinae, excolebantur quidem etiamnum ab Aegyptiis; ſed quae initiationis priſcae, et myſteriorum, magiſtri, ſibi reſeruauerant, alta obliuione ſepulta iacebant. Cultus Deorum, ritibus patriis ac auitis etiam tum peragebatur quidem: Sacerdotes ſemper, vti antea, ſacrificia more Maiorum procurabant, ac omnia eo ſpectantia, ex libris illis ſacerdotalibus addiſcebant, qui vſui eorum patebant, §. XLI; verum clauis genuina totius Theologiae veterum Aegyptiorum, intermortua iam erat. Solae ſupererant Theologiae illius fabulae aenigmaticae, quarum genuinum ſenſum equidem diuinando aſſequi, et interpretari conabantur plurimi, verum ſucceſſu plerumque minus felice, vnde in illo explicando, tot et tanta apud Sacerdotes reperiebantur ſententiarum diuortia, quae in PLVTARCHI libro *de Iſide et Oſiride*, et in IAMBLICHI Commentario *de Myſteriis Aegyptiorum*, legi poſſunt. Hanc ſine dubio rem tangere voluit auctor *Dialogi Aſclepii*, qui HERMETI TRISMEGISTO adſcribitur, quem vero ego a Scriptore Chriſtiano; ſed antiquitatis Aegyptiacae non mediocriter perito, Seculo III. adulto, confictum eſſe ſuſpicor. Ita autem ille: [a] *O Aegypte, Aegypte, religionum tuarum ſolae ſupererunt fabulae, et aeque incredibiles poſteris ſuis, ſolaque ſuper-*

a. In Operibus APVLEII p. 90. Edit. *Elmenhorſtii.*

erunt

erunt verba lapidibus incisa, tua facta narrantibus. Subinnuit auctor hicce, quisquis est, arcana religionis Aegyptiacae, manere quidem incisa lapidibus et Stelis; sed superesse neminem, qui illa norit interpretari, vt proinde ex cana priscorum Aegyptiorum Theologia, nihil supersit, quam solae illius fabulae. Non me quidem fugit, extitisse illo etiam tempore, et deinceps, qui sibi scientiam scripturae hieroglyphicae arrogarent, et re ipsa quoque cana illa vltimae vetustatis monumenta, [b] Obeliscos videlicet primi in Aegypto aeui, aliis interpretarentur. Verum ex STRABONE iam intelleximus, eius tempore fuisse plures, qui sibi veterum Aegyptiorum sapientiam et scientias sacras attribuerent, quarum tamen re ipsa plane essent expertes. Licebitne nobis idem quoque de recentibus antiquorum Obeliscorum interpretibus cogitare? Aut, quoniam res in Obeliscis his inscriptae et insculptae, ex earum numero non videntur fuisse, quarum scientiam sibi solis reseruauerant initiationis Magistri, absurdum non erit dicere, earum notitiam, traditione perpetua, inter Sacerdotes omnes, fuisse conseruatam, et forte etiam libris illis sacerdotalibus comprehensam, quos plures non legere modo; verum et memoriter ediscere tenebantur. §. XLI. At vero aenigmatum Theologicorum interpretationem arcanam, regnantibus Ptolemaeis intercidisse, et vna cum prisca initiationis disciplina, obliuioni perpetuae mandatam fuisse, arbitror. Omnia Vetustatis Monumenta, quae nunc supersunt, iacturam hanc resarcire nobis non possunt. Verum Theologiae Aegyptiacae ingenium, genuinam fabularum illius interpretationem, nemo iam, nisi diuinando et coniectando assequi valet. Labori huic sane perdifficili, et ego ante permultos annos, manum

b. DIODORVS Lib. I. p. 53. STRABO Lib. XVII. p. 561. TACITVS Annal. Lib. II. c. 60. AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XVII. p. 101.

manum admoui, regulis illis, quas §. LVI. commendaui, perpetuo inhaerens, et vetuſtam Aegyptiorum linguam, quantum id quidem fieri potuit, ſemper in conſilium adhibens. Vtrum vero labor ille meus, quem Beneuolo Lectori nunc offero, feliciter et ex voto ſemper ceſſerit, dicere non auſim. Ne inficias quidem eo, me ipſum, in argumento non vno, adhucdum ancipitem haerere. Sed ea forte inſecutura dies maiori luce perfundet. Tu vero cordate et beneuole Lector

— ſi quid nouiſti rectius iſtis
Candidus imperti: ſi non, his vtere mecum.

INDEX

INDEX

IN

PANTHEON AEGYPTIORVM.

INDEX.

RERVM ET VERBORVM.

Numeri minores *indicant paginas:* Maiores *Panthei Partes, I. II. et III.* Pr. *designat Prolegomena.*

A

C.

D.

Latona

M.

Menu-

N.

O.

Q.

R.

S.

in

T.

